A

1. a *littera prima alphabeti Latini.* *v. et* alpha.

I *mus.:* **A** *ad sonos significandos (cf. J. Wolf, Hb. d. Notationskunde. I. 1913. p. 37sqq.):* **1** *in ratione antiquitatis:* ANON. I mus. Gerbert I p. 333ª prima *chorda* . . ., quae A titulata est, proslambanomenos dicitur. **2** *in ratione medii aevi:* Ps. ODO CLUN. dial. 2 p. 253ª ab ipsa Γ . . . per novem diligenter divide et ubi prima nona pars *monochordi* fecerit finem, . . . A litteram scribe. p. 253ᵇ pro A mediata pone a . . ., pro a aliam $\frac{a}{a}$. GUIDO ARET. micr. 2,4. **3** *in mensura fistularum, cymbalorum:* TRACT. de fist. org. p. 18 in lamminis vero ligneis scribantur alphabeti littere dupliciter ita ABCDEFGAB *eqs.* THEOPH. sched. 3,85 in. unumquodque *cymbalum* . . . notet cum propria littera . . ., faciat duas partes cerae aequales cum libra, unam ad a litteram *eqs. al.* (*cf.* CYMBALA I. II. *al.*). **B** *ad mensuram monochordi instituendam (cf. Boeth. mus. 4,5 p. 315,9sqq. 4,18 p. 348,8 sqq.):* SCHOL. enchir. 3 p. 209ª sit ergo chorda intensa veluti ab a in z. **C** *de littera significativa neumatibus addita (cf. P. Wagner, Einf. in die Gregor. Melodien. II. 1912. Neumenkunde. p. 233sqq.):* NOTKER. BALB. ad Lantb. a ut altius elevetur, *cantilena* admonet. **D** *de neumatum iubilatione:* HONOR. AUGUST. gemm. 3,8 idcirco vero per a cantatur *neuma*, quia prima vox nascentis hominis a praedicatur. *ibid.:* quia ipse a et ω, scilicet principium et finis commemoratur, ideo neuma in a et ω modulatur.

II *math.:* **A** *de puncto vel figurarum terminis:* Ps. BOETH. geom. p. 390,11 sit data recta linea terminata AB. p. 391,8 sit quidem datum punctum A. *al.* **B** *de minutiis:* Ps. BOETH. geom. p. 426,17 Latinorum elementorum notas ordine ponemus ita, ut A unciae respondeat, B digito *eqs.* **C** *de aetate lunae:* BEDA temp. rat. 23,10 luna, quae triginta dies habitura est, semper ab a nudo incipit, secunda est in b *eqs.* **D** *de numeris:* HONOR. AUGUST. gemm. 3,42 in numero . . . Graecorum a unum . . . significat. CARM. de litt. 1 possidet A numerum quingentos ordine recto.

III *log.:* ALBERT. M. sent. 1,40,16 p. 325ª,32sq. omne A necesse est esse B: omne C est A *eqs.* anal. pr. 1,1,8sqq.

2. a, ab, abs *praep.* *script.:* ha(b): CHART. Rhen. med. I 19 p. 24,35. CHART. Sangall. A 289. FORM. Turon. app. 2 p. 164,4. *al.* ahb: SERMO de sacril. 16. ap: LEX Baiuv. 15,1 ap illo *(J).* TRAD. Frising. 319 ap Piettone. CHART. Sangall. B 42 p. 48,17 ap emtore. BENZO ad Heinr. 6,4 p. 662,35 ap propriis. *al.* *form.:* **ab** *ante (semi-) cons. (non crebro nisi ante* s*):* *ante* b, c (k), d, g, p, t: ANNAL. Ved. a. 878 p. 43,7 ab Bosone. TRAD. Frising. 19 ab Keparohe. THIETM. chron. 4,41 ab certo. TRAD. Frising. 74 ab domno. THIETM. chron. 5,44 ab Gisilero. RAHEW. gest. 4,51 p. 290,7 ab tergo. *al. v. et l. 41sqq.* *ante* l, m, n, r: ARBEO Corb. 22 p. 213,28 ab lammine. TRAD. Frising. 97ª ab Maione. BRUNO QUERF. Adalb. A 7 ab nigris. ADAM gest. 2,6 ab rege. *al.* *ante* f, v, w: LAMB. HERSF. annal. a. 1057 p. 71,5 ab fide. EKKEH. IV. carm. Gall. 6,1 ab via. WIDUK. gest. 3,68 ab Wichmanno. *ante* s *(c. cons.):* ARBEO Emm. 23 p. 58,29 ab se. THIETM. chron. 5,44 ab solo. *al.* – CHRON. Fred. 2,43 ab Spania. ARBEO Corb. 15 p. 204,6 ab statu. ECBASIS capt. 785. WOLFHER. Godeh. II 19 p. 206,52. *al. v. et p. 2,36.* *ante* h, j *(v. et p. 2,20):* ARBEO Corb. 26 ab humo. HRABAN. epitaph. tit. (MGPoet. II p. 117) ab Hrabano. carm. 39,47,3 ab Iohanne. *al.* **a** *ante* h, j: TRAD. Frising. 417 a Hittone. OTTO FRISING. chron. 3,15 p. 153,24 a Ieronimo. LEX Baiuv. 13,1 a iudice. *al.* *ante vocal.: p. 3,40.* **abs** *ante* t *et* qu *(cf. Prisc. gramm. II 47,30):* HRABAN. carm. 53,65 abs te. GODESC. SAXO theol. 7,2 abs quolibet (SIGEH. Maxim. 9. DIPL. Heinr. II. 139). *al.* *ante* h: CATAL. biblioth. Becker 128,82 abs Hieronymo. *ante* p: *p. 4,50.* *struct.:* *c. acc.:* IONAS BOB. Columb. 2,4. HUGEB. Willib. 4 p. 97,24. IOH. VEN. chron. p. 148,20. *al. v. et p. 3,55. 4,54.64.71. al.* *c. gen.:* ARBEO Corb. 7,44. COD. Karol. 86 p. 623,7. TRAD. Frising. 430. *v. et l. 29. p. 4,65. 72.* *c. dat.: p. 4,67sq.* *c. indecl. (sive nom.):* ORIGO Lang. app. p. 6,25 a rex. ANDR. BERG. hist. 3 a nulla gens. DIPL. Karoli III. 25 p. 43,7sq. ab Supponem comes . . . ab Amolus episcopus. EPIST. Worm. I 33 p. 59,21 ab huiusmodi. *v. et l. 20.*

I *de motu locali, separatione, abstinentia, defensione sim. i. q. de, ex, abl. (acc.) purus – von, von . . . her, von . . . weg, aus, vor:* WILLIB. Bonif. 8 p. 52,29 a Magontia . . . fratres . . . adverterant (*cf.* EIGIL Sturm. 11 ab Hersfelt). ARBEO Emm. 3 excaecatis oculis a veritatis luce. LIUTG. Greg. 2 p. 70,2 cessare . . . a custodia. HRABAN. carm. 39,28,6 non latet a Domino. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 885 fuga ab imperatore lapsus est. WIDUK. gest. 1,13 urbem, cui ab igne . . . pepercere. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,18 a studio a (de *A*) Galliis . . . revertens. ACTA imp. Winkelm. II 1028 p. 689,16 se vicissim adiuvare ab omnibus. *persaepe.* *c. adv.:* CHRON. Salern. 10 p. 14,24 dum a longe . . . cerneret. *pendet ab adi.:* CHART. Sangall. A 40 (a. 764?) a communionis corpuris Christi extranius sit. ARBEO Corb. 20 vacuus a lucro. RUOTG. Brun. 19 innocens . . . ab . . . miseria. *al.* *pendet a subst.:* TRAD. Frising. 375 (a. 817) post discessum . . . ab hoc crepusculo. EINH. Karol. 11 p. 14,20 ab illius potestate ad defectionem . . . suadenti. WIDUK. gest. 2,15 recessionis a rege. *al.*

II *de distantia, situ, differentia, comparatione i. q. de, ad, in – von, an, in, auf:* LEX Alam. 57,40 si . . . ab (ad 3) scapula abscisus fuerit *brachius.* LEX Baiuv. 12,10 a septemtrione . . . non ponat sepem. EINH. Karol. 23 habitus eius parum a communi . . . abhorrebat. WANDALB. horol. 26 quae *(partes orbis)* mediis ab utroque absistunt partibus axe. OTTO FRISING. chron. 4,10 p. 197,25 mulierem a capillis appensam. CHART. Rhen. med. III 614 thalamos . . . ab oppositis stallorum cambii . . . sitos. *persaepe.* *pendet ab adv.:* GESTA episc. Neap. 6 p. 406,13 foris ab urbe. CONST. II 200,5 ab urbe citra. *al.* *pendet a subst.:* AGIUS vita Hath. 22 ovium . . . a dextris et hoedorum a sinistris. WIDUK. gest. 3,10 miliario ab urbe. CONST. III 12 super sessione a dextris *regis.* *post compar. i. q. quam – als:* RHYTHM. 146,49,2 maior a patre. CARM. de temp. rat. 728 brevior est *dies* ab aliis. STEPH. COL. Maurin. 3 nil minus a magnis egit martyribus. RANGER. carm. 228 nec maior est *rex* minimo quolibet a laico. *al. cf.* OTTO FRISING. chron. 8,34 p. 455,16 alius a patre. *extra – außerhalb:* ALBERT. M. animal. 4,74 spongia . . . ab aqua iacet immobilis (*opp.* in aqua).

III *de initio, origine, ordine, acceptione, inquisitione sim. fere i. q. de, ex – von, von . . . her:* LEX Baiuv. 9,8 si quis a fure nesciens conparavit. HUGEB. Willib. 4 p. 95,1 ab illis in-

[Prinz]

quisivit. HRABAN. epist. 2ª p. 383,4 a quo *(Deo)* est omne bonum. WANDALB. creat. mund. 89 Phoebo sidera ab uno lumen cuncta capessunt. WALTHARIUS 756 a Saxonicis oris Ekivrid generatus. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,50 aecclesias . . . a primis reconsecrari (*cf.* CONST. II 43 p. 54,16 a primo). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 64,13 sumeretur . . . causa hoc modo a posteriori, que potius sumi debet a priori. CHART. Brunsv. II 225 p. 100,7 *(de census fonte)* daturus ab ea *domu* nomine pensionis XXIIII sol. ALBERT. M. sent. 1,15,6 p. 419ª,11 a minori non est ratio sua. *saepe. pendet a num., adi.:* LEX Baiuv. 4,11 proximum a pollice. WILLIB. Bonif. 5 p. 21,10 Gregorium a primo secundum et novissimo priorem. THEGAN. Ludow. 6 omnes a maximo usque ad minimum. WIDUK. gest. 1,29 a rege secundus. *al. pendet a subst.:* ANNAL. Xant. a. 866 Liudolfus comes a septentrione. WIDUK. gest. 1,24 Thiatmarus ab oriente. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,266 ypolęvita Waltherus ab urbe Nemeta. TRAD. Frising. 1751ᵇ Timo ab Ecca. CONST. II 207 illis a Bella Comba. ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1246 fruges a terra. *aliter:* BERTH. (?) annal. a. 1071 p. 275,24 ecce argumentum depositionis a maiori ad minus. *ellipt. de officiis:* HINCM. annal. a. 866 p. 83,20 per Waltarium suum a secretis domesticum. NORB. IBURG. Benn. 6 p. 874,27 eo *viro* a consiliis uti. CONST. I 128,10 camerarius noster a thesauris. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 425,30 archicancellarius, a conmentariis. *al.*

IV *de auctore, instrumento sim. – von, durch, mit:* COMPOS. Luc. I 19 a forfice recide. LEX Alam. 41,1 qui a duce . . . iudex constitutus sit. LEX Baiuv. 10,7 columnam, a qua culmen sustentatur. DIPL. Ludow. Germ. 22 a . . . principibus constat. HROTSV. Pafn. 1,4 homo non solum ab eisdem elementis, sed etiam ex magis contrariis partibus coaptatur. THEOPH. sched. 1,28 defluere . . . a calore. *persaepe. mandato alicuius – im Auftrag jmds.* (*cf.* HRABAN. carm. 19,40 canit David ab ore Dei): THIETM. chron. 6,86 episcoporum sibi hoc a Deo interdicencium. 7,67 a rege Heinrico successit *episcopus*. CHART. episc. Spir. 70 p. 70,40 ut nullus ibi ab episcopo choriepiscopus . . . rem ecclesiasticam tractet. *pendet ab adi.:* TRAD. Frising. 446 traditio . . . stabilis et inmobilis á alicubis personis. FORM. Laudun. 5 p. 515,4 te a nobis . . . esse carissimo. THIETM. chron. 3,23 inextinguibilem . . . ab omni re . . . ignem. *al. pendet a subst.:* WETT. Gall. 28 p. 272,40 a Domino . . . adiutorium. PASS. Petri et Pauli metr. 291 urbis dispendia ab igni. OTTO FRISING. chron. 1 prol. p. 10,26 regni . . . invasionem a Rugis. *al. nota:* IOH. GARL. mus. mens. I p. 115ª instrumentis a flatu. *abund. (cf. l. 68):* CHRON. Fred. 2,37 p. 63,2 pluvia a *(om. Hier.)* devinetus missa. *cf.* TRAD. Frising. 28 (a. 768) ut . . . ab episcopo concedente eorum consistat ditioni *ecclesia* (*sim.* 45ª). *nota iterationem:* COD. Karol. 40 p. 553,8 a Cosma, ab Alexandrino patriarcha, . . . directus.

V *de tempore i. q. ex, post – seit, nach:* TRAD. Weiss. 205 p. 197,9 (a. 699) ut ab die habendi . . . habeant potestatem. HUGEB. Willib. 5 p. 105,3 ab eo, quod de Roma pergebat. ALCUIN. epist. 126 p. 186,25 a quintas decimas Kalendas Maias. EINH. Karol. 33 p. 37,30 (testam.) anno ab incarnatione Domini. NADDA Cyriac. I 1,4 in septimo anno a vigesimo. OTTO FRISING. gest. 1,70 p. 98,15 proxima a capite ieiunii sexta feria. CHART. archiep. Magd. 360 hec a seculis . . . facta non sunt. *persaepe. c. adv.:* HINCM. annal. a. 868 p. 92,40 ab hodie (GERLAC. annal. a. 1167 p. 684,40 ab h. post octo dies). ODILO SUESS. Seb. 13 ab heri et nudiustertius (ANSELM. HAV. dial. 2,1 p. 1164ᴮ). CHRON. Salern. 107 p. 119,1 ab olim (BERTH. [?] annal. a. 1075 p. 280,31. CHART. Westph. V 440 abolim. *al.*). *pendet ab adv.:* CAND. FULD. Eigil. I 22 inferius ab hac anniversaria. CONST. I 303 p. 431,12 sq. Mediolanenses a decem et octo annis supra et a septuaginta infra. II 164,4 a tempore . . . citra. *abund. (cf. l. 47):* LAUDES Mediol. 1,3 (MGPoet. I p. 24) ab antiquitus (CHRON. reg. cont. III a. 1205 p. 223, 22). CHRON. Salern. 116 a primitus. *cf.* ARBEO Emm. 21 cum a perfecto ieiunio . . . alimentum . . . percipisset. *ante – vor:* CHART. eccl. Halb. I 72 p. 54,37 (a. 1277) a . . . canonicis a multis temporibus retroactis veraciter didicit. *sensu abl. temp.: l. 69sqq.*

VI *de causa i. q. propter, de – wegen, aus, über:* ARBEO Corb. 4 p. 192,7 ut . . . rei sanguis ab eo *(fure)* non fuissent. WALAHFR. carm. 5,15,1 Strabus ab interno tibi mittit amore salutem. CARM. de Cass. 436 gavisus ab hospite. RIMB. Anscar. 3 p. 23,3 ab ipso gaudium hauriebant. HROTSV. Gong. 163 lucris sese si iactat ab illis rusticus. Mar. 423 Deo placuerunt . . . ab illo *(i. 'ideo' Winterfeld)*. ECBASIS capt. 1096 talibus a culpis facta est expulsio vulpis. CONR. HIRS. dial. 870 regio nunc inhabitabilis a serpentibus. CHART. march. Misn. III 146 p. 115,5 (epist. papae) divortii sententiam . . ., a qua fecisti . . . appellari. *al.*

VII *de modo, limitatione i. q. secundum, ex – gemäß, bezüglich, auf . . . Weise:* LEX Alam. 82 si quis fugitivum servum . . . a (secundum *8*) lege reddere noluerit. ARBEO Corb. 19 flagellis a viri Dei imperio caesi. AMALAR. off. 2,25,2 dissimilis est *diaconus* episcopo ab officio. RHYTHM. 7,13,1 nihil valet artis dira a Dei potentia. CHART. Ital. Ficker 10 p. 14,45 *(de condicione)* quod a liberis leggibus esse deberent. CARM. libr. II A 5,6 insignis . . . ab arte. DIPL. Ludow. Iun. 19 a . . . consensu fieri. DIPL. Arnulfi 11 a . . . dono . . . acceperat. PASS. Ger. Col. 3 ab . . . delectatione dicere. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,24 quod a paganis inauditum est. CHART. Westph. IV 104 p. 72,4 potentes a seculo viri. *al. sensu adv.:* LEX Alam. 57,58 si . . . genetalia ab (per *var. l.*) totum absciderit (*cf.* EGBERT. fec. rat. 1,96 a toto). COD. Lauresh. 1 p. 267,12 a novo ędificavimus (*cf.* DIPL. Otton. I. 336 p. 452,21 a noviter). WIDUK. gest. 3,64 ab integro. CHART. Eichsf. 189 p. 113,25 a simili. CONST. II 223 p. 307,10 ab experto. *al.*

VIII *de participatione i. q. ex (quantitate) – von (einer Menge):* CHRON. Fred. 2,76 caesi sunt a (ex *Greg. Tur.*) Saxonibus XX milia. VITA Arnulfi 5 nobilissimam a gente puellam. LEX Baiuv. 1,13 a tremisse . . . ad duo modia. DIPL. Merov. III A 24 p. 142,9 Othoni a praepositis nostro. TRAD. Patav. 3 sunt . . . ad Mohhundorf III mansas et II ab X. COD. Lauresh. 965 quicquid . . . a mansis. TRAD. Frising. 791 partem ab ecclesia. EKKEH. IV. bened. I 16, 75 maior ab his. CHART. Brunsv. II 111 proprietatem a manso et dimidio . . . dimidietatem. *al.*

IX *de adversitate, exceptione sim.:* A *contra – gegen:* VITA Ludow. Pii 19 p. 617,10 conquerens se aliquid a biure perpessum (NIVARD. Ysengr. 6, 477). ECBASIS capt. 1101 esse potest a b re, quod *eqs.* (HERM. AUGIENS. hymn. 1,8ᵇ,3). B *praeter – außer:* ALBERT. M. animal. 7,4 cetera ab homine animalia. C *absque – ohne:* FOLCUIN. Bert. 1,7 p. 26,10 (chart. a. 662) haec ab ocellis *(i. e. orbus – blind, v. et p. 34,56)* feci. ARBEO Corb. 17 p. 206,20 observare . . . ab esu carnium diem. ANNAL. Laub. a. 858 (MGScript. I p. 15,20) fugavit eum abs prelio. TRAD. Frising. 538ᵇ ut ab omnium manuum potestate in iure . . . permaneat *traditio*. CHART. Sangall. B 64 sine omnem censum et ab omnem hominem.

X *de societate i. q. cum – mit:* CHRON. Fred. 2,58 p. 82,19 cum loqueretur Paternus ab Alaricum. LEX Alam. 56,1 si . . . ab (cum *var. l.*) ea *virgine* fornicaverit (*cf.* ARBEO Emm. 36 p. 83,1 a quo *viro* adulterina conmiscione fuerat sociata). LEX Baiuv. 17,3 illum, a quo finivit rationem. *cf.* PIRMIN. scar. 28ª p. 65,19 laetetur cum (ab *A*) angelis.

XI *confunditur cum aliis praepp. sono et sensu similibus:* A ad *(interdum exempla supra allata huc spectare possunt, e. g. l. 14sqq. 53sqq.; de re cf. Svennung, Pallad. p. 346/7. Uddholm, Form. Marculfi. 1953. p. 50/1):* CHRON. Fred. 2,27 a Romolo usque a Tarquinio. COMPOS. Luc. β 17 hutile est a glutem. CHART. Sangall. A 2 (c. 700) sacrosancto a sancti Galloni . . .; perfirmata sit ista donatio a sancti Galloni. HIST. Daret. p. 198,41 quae a nobis pertinere videntur (DIPL. Karoli M. 312 p. 471,37 [spur. s. XII.] omnia a sibi pertinentia. *cf.* CHART. Rhen. med. I 14 quantum . . . ab ipso manso aspiciat). TRAD. Patav. 5ª dono . . . a die presente villa (*cf.* TRAD. Frising. 45ª a diebus meis. FORM. Senon. I 14 ab hodiernum diem). TRAD. Frising. 44 p. 72,20 donationem . . . a praenotate genetricis Dei concedimus.

[Prinz]

ARBEO Emm. 33 res ... a *(A 1, om. cett.)* fidelium contemplatione ... tradenda. CHART. Sangall. A 73 trado res meas ad ... aeclesiam et a monachis. CHART. Bund. 27 p. 29, 24 pratum a Sanguinetum. p. 30,12 a vice Augustani *(cf.* DIPL. Conr. II. 99 ab vicem). HIST. Lang. Goth. 9 ab Italia perrexerat. CHRON. Salern. 118 p. 132,13 ab solita vergens nequitia *(cf. comm. p. 255)*. CHART. Bund. 499 ad locum, hubi dicitur a Roplano. *al.* **B** ob *(cf. Haag, RomForsch. 10. 1899. p. 912. Pirson, RomForsch. 26. 1909. p. 863)*: CHRON. Fred. 2,12 ab (ob *Hier.*) impietatem. VITA Arnulfi 10 ab (ad, ob *var. l.*) orationis munus lucrandum. ANNAL. regni Franc. a. 788 p. 80,29 ab (ad, ob *var. l.*) amorem Dei (FORM. Augiens. C 18. DIPL. Karoli III. 63. *al.*). DIPL. Otton. II. 35[a] p. 45,29 ab animarum ... remedio. CHART. Port. 111 (a. 1238) ab favorem. *al.*

compos.: abalterutrum, abante(a), abextra, abexterius, abhinc, abinceps, abinde, abinter, abintra, abintro, abintus, abinvicem, abistinc, abolim, abultra, abundique, abusque, acontra, adextrorsum, aforis, amodo, aquando, aretro, asuper, asursum. deab.

3. a *à privativum Graecorum*: ALBERT. STAD. Troil. 4,846 a sine praesentat (ALBERT. M. pol. 2,9[k] p. 183[a],39).

4. a *v.* aut.

5. a(aa) *v.* ah.

a(a)b. (ⲁⲃ) *mensis Iudaeorum – jüdischer Monat:* BEDA temp. rat. 11,20 mensis ... quintus aab (ab *var. l.*) Augusto ... comparatur.

aaron *herba v.* aros.

Aaronitae, -arum *m.* (Aaron) *sacerdotes – Priester:* EKKEH. IV. bened. I 31,33 mox -as (gloss.: sacerdotes) mactosque sequere Levitas.

***aasentia** *v.* *aisantia.

1. ab *v.* 2. a. **2. ab** *v.* ob. **3. ab** *v.* a(a)b. *Prinz*

***ababbas,** -atis *m. abbas indignus – unwürdiger Abt:* ANNAL. Sanblas. a. 1120 (MGScript. XVII p. 278,10) post hunc sanctum Adilhelmum non dico abbates, sed potius, si licet dici, -es tres ... viciis magis quam officiis se sequendo succedentes *eqs. Heßler*

***abacista,** -ae *m.* **1** *qui abaco calculat – Rechenbrettrechner:* GERB. geom. 6,3 p. 85,1 cathetum regulariter, ut -ae facillimum est, in se ducens. Ps. ODO CLUN. abac. p. 296[b] consideret ... prudens -a (*cf.* p. 298[b] cautus -a). WOLBERO cant. 4 p. 1266[C] arithmetici ... sive -ae melius norunt, quod dicitur. **2** *qui manu computat – Fingerrechner (cf. D. E. Smith, Hist. of Math. II. 1925. p. 200)*: FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 154,6 erit modus, secundum quem -e tenent septuaginta cum manu (*cf.* p. 154,10). ALBERT. M. bon. 330 p. 183, 68 ratio ... Bedae ratio convenientiae est ad -as.

***abacizo,** -are. *abaco calculare – mit dem Rechenbrett rechnen:* RADOLF. epist. 1 p. 516,7 haec si -ando probaveris. ANON. ad Ragimb. p. 535,4 id -ando applicare expedit. MEINZO epist. p. 203,16 -andi ... inscitiam.

abacus, -i *m.* (ἄβαξ) *script.*: hab-: *l. 57.* abb-: *l. 66. al.* -ach-: *l. 66. p. 6,19. metr.*: *fere* ăba-; abb-: *l. 66.*

I *math.*: **A** *tabula calculatoria – Rechenbrett:* **1** *gener.*: HONOR. AUGUST. anim. 5 habacus per digitos et articulos eundo multiplicat, redeundo dividit, minutiis monadem in mille particulas redigit. ANNAL. Salisb. cont. a. 1192 (MGScript. XIII p. 240,1) numerum predamque cadentium aut -us reffert aut Numa Pompilius. *al. de partibus vel rationibus -i cf. s. v.* angulus, divisio, figura, finis, linea, meta, norma, numerus, pars, ratio, regula, tabula. **2** *spec.*: **a** *tabula pulvere superfusa – Staubtafel (cf. A. Nagl, RE Suppl. III p. 4. D. E. Smith, Hist. of Math. II. 1925. p. 177 sq.)*: ABBO SANGERM. bell. 3,33 abbachus (gloss.: tabula pictoria) manui niteatque teologus ori. **b** *tabula columnis praedita – Kolumnenabakus (cf. D. E. Smith, op. cit. II. 1925. p. 180sq.)*: GERB. epist. math. I 1 praef. rationes numerorum -i explicare. RICHER. REM. hist. 3,54 -um id est tabulam dimensionibus aptam opere scutarii effecit *Gerbertus;* cuius longitudini *eqs.* Ps. BOETH. geom. p. 396,13 Pythagorici ... descripserunt sibi quandam formulam, quam ... mensam Pythagoream nominabant ...; a posterioribus appellabatur -us. MATHEM. var. Bubnov p. 250,7 vocatur ... -us mensa geometricalis, quae in numeros atque formas numerorum divisa. p. 285,10 in geometricali tabula id est in -o. *al.* **c** *tabula lusoria ad rhythmimachiam apta – Spielbrett für die Rhythmimachie (cf. D. E. Smith, op. cit. I. 1923. p. 198sqq.)*: WALTH. SPIR. Christoph. II 1,169 -i metas defert Geometrica miras cumque caracteribus iniens certamina lusus. **B** -us manualis *i. q. manus per digitos numerans – rechnende Hand (cf. D. E. Smith, op. cit. II. 1925. p. 200)*: ALBERT. M. bon. 327 p. 181, 63 hoc est ad institutionem cuiusdam -i manualis. 330 p. 183,70 rationem *Bedae* diversi diversimode ponunt, secundum quod diversa sunt signa -i manualis. **C** *ars -o calculandi – Kunst des Abakusrechnens:* MATHEM. var. Bubnov p. 385, 28 non -us, non te mathesis, Gerberte, iuvabunt. p. 390,27 *Gerbertus* docuit talem, quae dicitur -us, artem. CHRON. Andag. 8 p. 25,9 Helbertum ... in -o et musica triumphantem. WIBALD. epist. 167 p. 282,30 abacho et gnomone et astrolabio precellere. **D** *tractatus de -o – Abhandlung über das Abakusrechnen:* CATAL. biblioth. Gottlieb 3 p. 12,13 -us Gerlandi.

II *tabula quadrata columnarum capitellis imposita – Abdeckungsplatte des Kapitelles:* EINH. Marc. et Petr. I 1,10 columnae atque -i vel signa marmorea pluvia instante sudare ac circumfluere solent. *cf. p. 8,11sqq.*

III *residuum quoddam mellis, fort. favus – Rückstand von Honig, vielleicht Wabe:* THEODULF. carm. 17,88 vino faex est et olivo turpis amurca et liquor ambrosius mellis habet -um. *Baader*

abalienatio (-cio), -onis *f.* **1** *separatio, abolitio – Trennung, Beseitigung:* AMALAR. off. 4,8,9 -em status quieti corporis. 4,11 cotidianae noctes *recolunt* peregrinationem mortalium et -em a patria inter inimicos degentem (*an* -tum *leg.?*). **2** *cessio, renuntiatio – Verzicht, Veräußerung:* DIPL. Heinr. II. add. 230bis p. 420,12 professus est se numquam illud prędium ... exigere; huius -is hi sunt testes. CHART. Carinth. I 480 p. 368, 42 gratiam ... iuris ... ad aliam manum per -em transferre. *theol.*: HONOR. AUGUST. spec. p. 1087[D] hinc saeculi -o, ... hinc mali abdicatio. **3** *iniusta ablatio – ungerechte Wegnahme:* CHART. episc. Hild. I 322 p. 308,5 (a. 1160/77) quasi potestativam -em vel absolutionem defendere. CHART. Rhen. med. I 308,3 p. 363,10 irrita ... manente istarum rerum ecclesiasticarum -e (352 p. 410, 16).

***abalienator,** -oris *m. qui rem fraudulenter aufert, ablator – einer der etwas betrügerisch wegnimmt:* CONC. Rem. 12 (MGScript. III p. 663,29) vos ... praedonum auctores ..., fautores, a propriis dominis rerum suarum sub nomine emptionis -es.

abalieno, -avi, -atum, -are. *script.* -igen-: *l. 56. p. 7,8.*

alienum reddere – entfremden: **1** *gener.*: **a** *separare, seiungere, removere – trennen, absondern, entfernen:* EPIST. var. II 2 a propria -ti terra. THANGM. Bernw. 14 *episcopum* loco expellere atque -are (*cf.* 15). ANNAL. Hild. a. 1036 p. 40,25 Otto cogente sinodo Mahthildem sibi desponsatam iuramento a se -igenavit. *abolere – beseitigen:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 302,5 suspicionem. **b** *excludere – ausschließen:* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,46 a membris aecclesiae. a. 1079 p. 318,6 a communione corporis et sanguinis Domini. CHRON. Albr. a. 1190 p. 864, 45 a corona regni. *deponere – absetzen:* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 322,52 a domno papa ... profanatus et -tus. **c** *avertere – abwenden, abspenstig machen:* THIETM. chron. 5,32 devotionem. 7,64 a servicio Caesaris se malorum instinctu -are. COD. Udalr. 87 p. 171,12 *(medial.)* omnino a vobis -bitur. CASUS Petrish. 2,28 iuratos illi atque federatos absolvit et -vit eos ab illo.

2 *spec. in iure de potestate, possessionibus sim.*: **a** *dimittere, renuntiare – auf-, weggeben, veräußern:* RUOTG. Brun. 43 p. 46,22 res omnes ... a sese ... -vit. CHART. episc. Hild. I 38 p. 27,16 res męę proprietatis ... meo iuri (FUND. Sangeorg. 17 ius et proprietatem a sese ore et manumissione). FUND. cell. Ioh. (MGScript. XV p. 1003,20) -vit et abdica-

vit advocatiam. TRAD. Ratisb. 831 iniustam exactionem ... sibi successoribusque suis ... -vit. CHART. Babenb. 159 p. 206, 19 neque vendendo neque inpignorando neque ullis aliis modis aliquid ... -are. *al. refl. i. q. se abdicare – sich entäußern:* DIPL. Heinr. II. 255 p. 295,29 tibi ... potestatem ... cognosco et me meosque successores ... -bo. DIPL. Heinr. III. 53 p. 69,33 coram archiepiscopo ... super his *(bonis)* se -vit. CHART. Wirt. I 296 -igenavit se ab omni expostulatione. **b** *auferre, detrahere (notione per vim abstrahendi fere praevalente) – wegnehmen, entziehen:* TRAD. Ratisb. 252 (c. 994/1000) si alienus clericus -are vellet a monasterio ... capellas (DIPL. Otton. III. 404 usibus monasterii ... -are vel sibi usurpare). DIPL. Heinr. III. 65 p. 84,13 bona iniuste ablata et -ta. CHART. Mog. A 493 predium a ... cenobio abstrahere, minuere vel arte cuiuscumque calliditatis -are. TRAD. Ratisb. 824 Irmingardam ... iniuste inbeneficiavit et omnino altari nostri patroni -vit (990 p. 504,8). TRAD. Teg. 314 a iure censualium. *al. occultare – vorenthalten:* THIETM. chron. 4,73 p. 216,19 successori suo indiscussam racionem nequaquam valet -are.

***abalternum,** -i *n.* *vicissitudo – wechselseitige Beziehung:* ALBERT. M. phys. 5,3,1 p. 385ª,15 sunt quidam fines motuum, qui sunt simul et genera et species, sicut -a, quae inter generalissimum et specialissimum sunt.

abalterutrum (ab alterutrum) *adv.* *abinvicem – gegenseitig:* RUOTG. Brun. 41 p. 43,19 divisi sunt deinde ab alterutrum germani. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 301,8 fide ab alterutrum data et accepta.

***abandonum,** -i *n.* (ad *et* bannus; *cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 933ª*) *pigneratio, satisdatio – Verpfändung, Bürgschaft:* CHART. Gelr. 746 p. 735,38 (a. 1253) quod ... dominum Aubertum super ipsa plegiatione ... per -em *(sic ?)* rerum suarum ... promiserit acquitare. CHART. Lux. IV 55 p. 64,1 nos et heredes nostros ac omnia bona nostra ... comiti obligamus et in -um ponimus. *Rudolph*

abaneth. (אַבְנֵט) *cingulum sacerdotum Iudaeorum – Gürtel des alttestamentarischen Priesters (cf. Benzinger, Hebr. Archäol. 1927. p. 354):* CONFL. ovis et lini 373 floribus et variis -th spectabile gemmis subligat has *(sc. antistitis)* vestes, balteus ille teres. *Baader*

abante (ab ante). **1** *praep.:* **a** *localiter: ante (faciem alicuius) – vor (jmds. Angesicht):* LEX Alam. 42,1 ille homo, qui mallatus -e (ante *var. l.)* iudicem de causa illa. *anterius ab – vorn von:* ANDR. BERG. hist. 10 donec rumperetur ipsa glatia cum fuste ab ante ipsa spina. **b** *temporaliter i. q. ex tempore ante – seit der Zeit vor:* GALB. Karol. 3 panem ... tribuens ab ante quadragesimam praedictam usque in ... messes. GUIM. poss. (MGScript. XIII p. 713,12) -e ascensionem usque in vigiliam pentecostes. ALBERT. M. animal. 23,74. **2** *adv.: ab anteriore parte – von vorn:* CARM. de haer. 20 (MG Lib. Lit. III p. 616) cerne lupum monachum! bene gyrat -e retrorsum. ALBERT. M. animal. 1,264 ab ante in posterius. 20,45 ab ante in retro (24,7).

***abantea** (ab antea) *adv.* *a priore tempore – von früherer Zeit her:* CHRON. Fred. cont. 41 res ecclesiarum ... sub immunitates nomine, sicut ab antea fuerant, conservatas esse (*cf.* DIPL. Pipp. 7 p. 12,3. GESTA Camer. 2,29 p. 461,28).

***abanterior,** -us. *prior (ordine) – vorangehend (in der Reihenfolge):* CARM. de temp. rat. 891 decimus numero noveno non includitur, -r numquam superior, sed ulterior habet priorem. *Prinz*

abaso *v.* abbaso.

abatto, abati(di), abatutum, -ere. (ab *et* battere) **1** *proprie i. q. decutere, deicere – herabschlagen, herunterwerfen:* LEX Sal. Merov. tit. 48ª (C 6) de homine de barca -tuto. 41,11ª (ed. Her.) si quis hominem ingenuum de barco abbatiderit (*cf.* 95 [A 1] abaterit). LEX Sal. Pipp. 75,1 si quis hominem de bargo vel de furca -ere presumpserit. **2** *translate de nummis i. q. reprobum facere – außer Kurs setzen:* IOH. CODAGN. annal. a. 1162 precepit Placentinis ..., ut ... teneant imperiales intus civitatem ... et tunc placentini fuerunt -tuti. *Schneider*

abavia, -ae *f.* *proavi vel proaviae avia vel mater – Urahne, Urgroßmutter:* ALBERT. M. animal. 18,37 erit similitudo ad aviam vel proaviam vel subaviam vel -am *(cf. l. 8).*

abavus, -i *m.* GLOSS. III 65,2 St.-S. -us ûrano. **1** *proavi vel proaviae pater – Urgroßvater:* POETA Saxo 5,416 qui *Arnulfus* similis tanto moribus est -o (*cf.* DIPL. Arnulfi 27). ALBERT. M. animal. 18,34 est in eis *(spermatibus animalium)* etiam virtus ex avis et proavis et -is et subavis. **2** *proavus – Urgroßvater:* THIETM. chron. 1,10 duo -i mei, uno nomine ... signati, ... oppeciere. *Schetter*

abax, -cis *(m.)* (ἄβαξ, *cf. Prisc. gramm. II 216,12. 322,13) columnarum capitellum – Säulenkapitell:* GLOSS. med. cod. Trev. p. 148,20 -x -is ⟨...⟩ capitella. *cf. p. 6,23sqq.*

***?*abaxes.** *(orig. inc.) quaedam bestiae parvae (e stercore natae) – kleine Insekten (aus Mist entstanden):* PS. AVIC. anim. 1,1 p. 38 mittimus in loco, ubi calor tangat, illud *(stercus equi)*, procedent ille bestiae, quas dicunt -s. *Baader*

abba *v.* abbas.

***abbacomes** (-bic-), -itis *m.* (abbas *et* comes) *comes saeculari abbatis munere fungens – Graf und Laienabt, Abtgraf (cf. Pöschl, Bischofsgut. III 1. p. 169):* HUGO FLAV. chron. 2 p. 392,26 *(ex Rod. Glab.)* Hugo Autissiodorensis, qui abbîcomes dictus est. LAMB. AUD. catal. (MGScript. XIII p. 391,19) Hugo Sancti Quintini -s, ... Balduinus Pulcher comes et abba, Ernulfus comes abba. *Heßler*

abba(s), -atis *m.* (ἄββας) *script.:* ab(a): LEG. Lang. p. 201,20 *cod. 3. al.* apa-: CHART. Sangall. A 9. abp-: GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,39.49. apb-: FORM. Augiens. C 7 *cod. c.* CHART. Sangall. A 788. app-: CHART. Sangall. A 9. -d-: LEG. Lang. p. 201,20 *cod. 5. form.: sing.: nom.* -a (*respuit* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 407,1): *saepius s. VI.–IX., postea rarius, velut* THIETM. chron. 4,71. 8,30. ADAM gest. 1,35. 39. *gen.* -e: FORM. Marculfi 1,2 p. 42,10 *cod. B.* DIPL. Karoli M. 61 p. 89,37. 68 p. 100,3 -ę. -i: FORM. Marculfi 1, 24 *cod. A 3. al. dat.* -e: FORM. Andec. 7. *v. et l. 58. al. acc.* aban: EPIST. Wibald. 325 (epist. Emanuelis imp.). *abl.* -i: TRAD. Ratisb. 352. CHART. Tirol. notar. I 857. *al. voc.* -a: LIBER diurn. 96 p. 126,13. *al. plur.: nom.* -i: ANNAL. Lauresh. a. 726. *v. et p. 9,7. gen.* -orum: DIPL. Merov. II 23 p. 108,36. CHART. Sangall. A 80. -uum: EPIST. Bonif. 115 p. 248,1 *cod. 3. acc.* -ăs: NIVARD. Ysengr. 5,467. *abl.* -is: CHART. Sangall. A 52 p. 52,22. CAPIT. reg. Franc. 25,2. *v. et l. 66. indecl.* -a *(cf. Uddholm, Form. Marculfi. 1953. p. 64): sing.: gen.:* FORM. Marculfi 1,24 *cod. A 1. dat.:* FORM. Marculfi 2,48 *cod. A 3.* BONIF. epist. 106. HUGEB. Willib. 2 p. 89,9. *acc.:* CHRON. Ven. Alt. p. 77, 20. *abl.:* FORM. Marculfi 1,1 p. 40,21 *cod. A 3. plur. dat.:* HUGEB. Willib. praef. p. 86,21. *signif.:* CASUS Petrish. praef. 10 -a ... pater dicitur, unde etiam -s, id est pater, vocatur, qui preesse monachis constituitur *(cf. Isid. orig. 8,13,5).*

I *pater sanctus (de Deo) – heiliger Vater (von Gott):* HEINR. AUGUST. planct. 1027 quos das, -a, tuo servos in nomine serva *(cf. Vulg. Ioh. 17,11).*

II *vir venerandus patris appellatione dignus – ehrwürdiger Mann, 'Vater' (de usu latiore apud Hibernos cf. Blume, Abbatia. 1914. p. 21):* EPIST. Bonif. 13 p. 18,19 -e sancto veroque amico. p. 19,5 olim frater, nunc ... -a atque frater apellaris. CARM. Cantabr. 42,2.

III *primores cleri urbani (aevo Merovingico) – führende Angehörige des Stadtklerus, Geistliche von Rang (cf. Pöschl, Bischofsgut. I. p. 77¹):* DIPL. Merov. I 13 p. 15,22 civium -umque Cadurcorum consensus ... exposcit, ut eum episcopum habeant. PASS. Praeiecti I 13 p. 232,21 quinque de senioribus -is *(A 2 a.b)* ... epistolam ... condiderant, ... quod ex clero ... principatum tenebant. 17 p. 236,9. VITA Desid. Cad. 37 clerus ... plangebat patrem, -es pastorem.

IV *rector conventus monachorum vel clericorum – Vorsteher eines Mönchs- oder Klerikerkonvents:* A *rector conventus monachorum – (Kloster-)Abt (fere in*

[Schneider]

ordine s. Benedicti; in ordine Cisterciensi v. l. 14sq. p. 10,7. 44. 14,29): **1** *gener.*: BOBOL. Germ. 6 (MGMer. V p. 35,20) erat ... -a pater monasterii illius Waldebertus. STEPH. EDD. Wilfr. 64 p. 259,15 pontifex ... -es suos ... gaudentes invenit (ADSO Frodob. 24 [MGMer. V p. 81,5] p. -um suburbanorum clerique ... agmine circumseptus). CONC. Karol. 4,3 -i legitimi ostem non faciant *(cf. Waitz, Verf.-Gesch. III. p. 434)*. CAPIT. reg. Franc. 35,33 -es regulares. FORM. Augiens. C 12 beatissimo patri ... ill. insigni -um -i ... episcopus. EBERW. Magner. 55 -es illius loci pontificalibus infulis utebantur. GREG. VII. registr. 4,20 p. 327,31 extraneo -i ... oboedire. RAHEW. gest. 4,77 p. 325,10 (conc.) -s de patriarchia Sancti Laurentii cum suis monachis. OLIV. epist. 1 p. 285,10 -es Cisterciensis, Premonstratensis et Cluniacensis ordinis (CHART. Lamb. Leod. add. 7 p. 245,10). TRAD. Scheftl. 408 predium ..., quod pridem emerat ab -e *(sc. Scotorum)* in Maemmingen. CHRON. Vill. 30 (MG Script. XXV p. 208,26) invitis vicinis -bus *(cf. Molitor, Aus d. Rechtsgesch. bened. Verbände. I. 1928. p. 30sqq.)*. ALEX. MIN. apoc. 14 p. 295,8 *Petronax* -s erat de Romana ecclesia. 16 p. 342,24 Reinerius ... cardinalis et -s Romanus *(cf. l. 61)*. CHART. civ. Erf. 211 p. 130,31 Andreas Dei gratia -s monasterii santi Petri. *saepissime*. **2** *spec.*: **a** *rector monasterii dignitatem episcopi gerens – Abt-, Klosterbischof (aliter p. 10,42; de re cf. Frank, Klosterbischöfe. 1932)*: DIPL. Merov. I 29 p. 28,36 *Remaclus* episcopus -a eorum. II 20 episcopus Dubanus -a de monasterio (DIPL. Pipp. 11 p. 16,22 Dubanus episcopus vel -s). NECROL. II 41 p. 18,1 Hrodperhtus ep. et abb. TRAD. Scheftl. 18. *al. cf.* CONC. Karol. 13 p. 72,37 -es vero, qui non sunt episcopi. **b** *rector monasterii canonicus – Kanoniker als Klosterabt (aliter p. 10,19; de re cf. Pöschl, Bischofsgut. I. p. 174)*: CAPIT. reg. Franc. 170,59 ut canonici -es monachos secum in itinere nisi ad ... synodum non ducant. EKKEH. IV. cas. $2^{in.}$ Grimaldi temporibus canonici -is. $3^{ex.}$ -s vester lineus claustrum tot annis ingreditur. EKKEH. V. Notker. 4 p. 577[a],38 sub archimandrita nomine Grimaldo ... -e canonico. **c** *rector monasterii ab episcopo institutus, non regulariter electus – berufener Abt (cf. Bauerreiß, StudMittBenOrd. 43. 1925. p. 193sqq.)*: TRAD. Frising. 199 (a. 804) iussus a domno Ellannodo archipresbitero et vocitato -e scripsi. 267 Sigimoat vocatus -s. 295. 338. 669 quidam vir nobilis et -s vocatus. **d** *rector monasterii laicus fungens saeculari tantum regimine – Laienabt (cf. Th. Mayer, Fürsten u. Staat. 1950. p. 130sq.)*: CHART. Epternac. 150 p. 226,5 (a. 867/8) patri Reginario comiti atque -i rectorique ... monasterii (CHART. Stab. 51 p. 122,15 Raginnarius comes ac missus dominicus nec non et -a. 56 p. 135,2 comes, marchio et -a. CHART. Gelr. 187 p. 187,1. *cf.* HARIULF. chron. 3,10 p. 118,1. p. 119,2sqq.). CHART. Stab. 55 p. 133,16 signum Gisleberti ducis, comitis et -is (63 p. 148,18 ducem ... et -em ex monasterio Stabulaus). EPIST. Hann. 82 p. 132,7 domno -i regi Francorum *(sc. simul munere abbatis s. Martini Turonensis fungenti). al. cf.* CHRON. Vill. 27 (MGScript. XXV p. 207,10sq.) tu *(sc. abbas monasterii)* tantum esto -s intus ... et ego *(sc. dux Brabantiae)* foris ero -s *eqs.* **e** *rector monasterii regalis vel imperialis – Reichsabt:* DIPL. Otton. I. 252 -e Gerbodone ... nostra electione inthronizato. DIPL. Otton. III. 279 p. 704,19 *ut* -s suique successores *(sc. Augiensis monasterii)* ... dalmatica et sandaliis more Romanorum -um se induerent. EKKEH. IV. cas. $96^{med.}$ regiae libertatis -em. DIPL. Lothar. III. 33 p. 55,3 -es ... regales Vuldensis, Heresfeldensis *eqs.* (OTTO FRISING. gest. 2,36. LUDOLF. summ. 2,1 p. 366,6). EPIST. Hann. $30^{tit.}$ H. glorioso regi M. cardinalis dictus episcopus ... et sua gratia -s Pomposię. COD. Lauresh. 9 p. 285,36 pater iste imperialis -s, regni princeps. CONST. II 18 p. 23,32 -um principum ... bona ... occupabant (II 374 -s princeps imperii). CHART. Osn. II 91 p. 67,5 -s mitratus de ordine nigrorum monachorum *(sc. Corbeiensis monasterii). al.* **f** *abbas abbatum (fere de abbate Casinensi; v. et l. 9. p. 10,53)*: LEO MARS. chron. 2,54 p. 663,14 Benedicti vicarium cunctorum scilicet -is -um. PETR. CAS. (?) chron. 4,60 dum ... Cluniacensis coenobii -s ... se -em -um esse iactitaret *(cf.* RANGER. Anselm. 3144). *ibid.*: Casinensi -i haec praerogativa ... concessa est, ut ipse solus ... -s -um vocetur. **g** *rector principalis monasterii ordinis Cisterciensis – Vaterabt (cf. Mahn, L'ordre cistercien. 1951. p. 217.224)*: CHART. Babenb. 140 (a. 1203) ut nullus -s domus illius nec pater -s seu visitator *hospitale* ... destruere presumat. *al.* **h** *rector monasterii ecclesiae orientalis – Abt der Ostkirche:* LIUTPR. antap. 1,8 τὸν ἡγούμενον, ton igúmenon, -em, rogavit (3,32). HIST. de exp. Frid. imp. p. 59,22 misit ... -em quendam Grecum de Adrianopoli.

B *rector conventus clericorum – (Stifts-)Abt, Propst (de capella palatina v. l. 22; de conventu Praemonstratensium v. l. 26sqq. p. 9,14; Augustinorum v. l. 25)*: DIPL. Merov. I 89 (a. 717) Leutbertus -a una cum norma plurima clericorum. VITA Austrig. 5 (MGMer. IV p. 195,12) presbiterum et -em basilici beati Niceti. FORM. Sal. Merk. 53 -i de aula sancti illius. CAPIT. reg. Franc. 178,1 p. 366,30 conventui interesse oportet -es tam canonicos quam monasticos (196,30 *opp.* regularibus. DIPL. Otton. I. 316 p. 430,34 ut canonici in prefata capella [*sc. in palatio Aquisgrani*] ... habeant licentiam canonicum eligendi -em, quem modo dicimus prepositum). BERNOLD. CONST. chron. a. 1095 p. 463,33 ut praepositi congregationum huiusmodi *(sc. secundum regulam s. Augustini viventium)* -es nominentur. CHART. Mar. Magd. 57 de maioris -is ... provisione. BURCH. URSB. chron. p. 75,19 -s Premonstratensis (*cf.* CAES. HEIST. mirac. I 4,62 p. 228,30). AEG. AUR. (?) gest. abbr. (MGScript. XXV p. 131,1) hii -es dicuntur capellani episcopi. CHART. Lamb. Leod. 659 p. 235,8 Sclata canonicus Leodiensis -s secularis ecclesie Cellensis. *saepius*.

C *iuxtaponuntur aliae dignitates vel officia:* archicancellarius: CAPIT. reg. Franc. 279^{D} p. 350,5. archicantator: BEDA hist. eccl. $4,16^{in.}$ a. ecclesiae ... et -s monasterii. archicapellanus: HRABAN. epist. 14 p. 402,6. CONC. Karol. 52 p. 684,17. DIPL. Ludow. Germ. 70 p. 100,14. 103 p. 149,26. archiepiscopus: COD. Lauresh. 1 p. 267,14. FORM. imp. 18 p. 299,11. archimandrita: CHART. Fuld. A 713 p. 330,25 (a. 969). *v. et p. 9,37*. archipresbyter: *p. 9,41*. bibliothecarius: CAPIT. reg. Franc. 279^{D} p. 350,4. cardinalis: *p. 9,21*. custos: DIPL. Pipp. 8 p. 12,40. *al.* diaconus: TRAD. Frising. 197 p. 188,29 (a. 804). episcopus: CHART. Epternac. 33 (a. 721). AEG. AUR. (?) gest. abbr. (MGScript. XXV p. 133,17) -s Cisterciensis, e. legatus a papa. *al. v. et p. 9,65. aliter p. 9,24*. magister: ANNAL. Xant. a. 847 m. et -s de Fuldo. EIGIL Sturm. 17. medicus: DIPL. Karoli III. 166. patriarcha: CASUS Gall. cont. $31^{med.}$ praesul: VITA Meginr. 3. presbyter: THEGAN. Ludow. 42. *al. v. et l. 17*. rector *(cf. Th. Mayer, Fürsten u. Staat. 1950. p. 11)*: CHART. Fuld. B 53 (a. 771). *al. v. et p. 9,46*. sacerdos: BEDA hist. eccl. 5,21 p. 344,7. CHART. Port. 61 p. 82,8.

V *usu dilatato:* **A** *de Christo:* CONR. EBERB. exord. 2,30 p. 1041^{D} poenitentiam sibi a summo omnium -um -e *(cf. p. 9,70)* iniunctam suscipiens (CAES. HEIST. hom. exc. 190). CAES. HEIST. hom. II p. 42^{a} duae sunt generales abbatiae: coelestis ... et infernalis; in coelo -s est Christus, in inferno vero diabolus. **B** *de diabolo, bestiis:* IOCALIS 728 -i peccata lupo confessa fit auca. 730 -s efficitur sathanas. **C** *de rectore saeculari i. q. architectus – Bauleiter:* NOTKER. BALB. gest. 1,28 ad cuius *(basilicae)* fabricam ... magistros ... advocavit; super quos unum -em cunctorum peritissimum ad executionem operis ... constituit. *(?) de praefecto pagi Frisionum:* WILLIB. Bonif. 9 p. 57,11 *(cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 611), de capitaneo Ianuensium v. Doren, Ital. Wirtschaftsgesch. I. 1934. p. 255. 261. Caro, Genua u. d. Mächte am Mittelmeer. I. 1895. p. 270[2]*. **D** *nom. propr.*: CONST. II 181 ego Guillielmus ..., qui et Abbas dicor. *cf.* ALCUIN. carm. 99,15,9 fecerat has valvas arae pius Abba minister. *Schneider*

***abbasciata** *v.* *ambasciata.

abbaso. *(orig. inc., cf. Goetz, Corp. gloss. Lat. VI p. 2[a] et J. Grimm, Dt. Rechtsaltertümer. [4]II. 1899. p. 62)*

[Baader]

infirmatorium – Krankenhaus: ABBO SANGERM. bell. 3,55 -o (gloss.: domus infirma) quo fuerit, sit hirudo frequens comitata. *Baader*

abbatia (-cia), -ae *f. script.:* aba-: CHART. Bund. 96 p. 79,6 (a. 920). SIGEH. Maxim. 12 (11). *al.* abaziam: *p. 12,37.* abp-: GERH. AUGUST. Udalr. I 25 *(quater).* -teia: NOTKER. BALB. gest. 1,2 (-tiam *var. l.*). *v. et p. 12,6.* -thia: *p. 12,63. metr.:* HERM. AUGIENS. vit. 636 abbatlas. *de origine et usu cf. Blume, Abbatia. 1914.*

I *officium abbatis (abbatissae) – Amt eines Abtes (einer Äbtissin):* A *in monasteriis:* DIPL. Merov. I 93 p. 83,36 honnus abbatis (honos abbatiue *legit Havet, cf. Blume, op. cit. p. 15*[2]) secundum ordine sancto . . . regere (DIPL. Pipp. 2 p. 4,30 honus -ae recipiunt). CAPIT. reg. Franc. 136,3 ut in episcopatibus et -is ecclesiasticus ordo teneatur. 293,10 p. 400,36 -a, quae paternitas Latino nomine dicitur (*sim.* 299,11). FOLCUIN. Bert. 98 p. 625,3 -am optinuit regia donatione. THIETM. chron. 4,43 Cesar . . . -ciam . . . germanae . . . virga a longe commisit aurea. WIPO gest. 8 p. 31,6 pro . . . -a nullam pecuniam . . . accipere. EPIST. Teg. I 129 -a depositus. GREG. VII. registr. 2,17 meliorem ex -ę honore . . . eiecisti. CHRON. Hild 13 p. 852,34 in quo *(monasterio)* et -am et congregationem monachorum instituit. COSMAS chron. app. 1,1 p. 244,25 ad -e investituram . . . promoveri. WIBALD. epist. 150 p. 232, 31 infulis -ae ornatus. ALEX. IV. registr. 498 p. 459,35 eundem W. -a . . . monasterii . . . spoliavit. *saepe. strictius i. q. spatium officii abbatis – Amtszeit eines Abtes:* CHART. Babenb. 42 p. 58,17 (a. 1171) -ę XIII. anno. CATAL. Sangall. (MGScript. II p. 38,46) anno XIV. -e sue hiems asperrima fuit. B *in ecclesiis:* VITA Desid. Cad. 1 p. 563,19 archidiaconatus officium . . . et -ae regalis basilicae . . . administravit. 2 p. 564,13 -am palatini oratorii . . . gessit. 20 p. 579,2. GREG. VII. registr. 3,17 p. 280,19 omnia . . . canonici . . . possideant -amque suam . . . Ioschelinus . . . teneat. FUND. Lunar. (MGScript. XV p. 982,11) *Uda* in -am successit. GISLEB. MONT. chron. 3 p. 4,20 feoda . . ., scilicet -am, advocatiam Montensis ecclesie et iusticiam comitatus . . . susceperunt (8 p. 12,10. 14 p. 20,27). *strictius i. q. abbatis potestas praebendas donandi – Recht des Abts auf Vergabung von Pfründen:* GISLEB. MONT. chron. 18 p. 31,25 prepositus . . . -am, id est donum prebendarum, . . . a domino comite tenet.

II *universi abbates (sc. cuiusdam provinciae) – Gesamtheit der Äbte (einer Provinz):* EPIST. Bonif. 81 p. 181,8 Bonifatio . . . Aelbuualdus . . . et tota -a cum omni congregationi servorum Dei in nostra provincia . . . salutem.

III *institutio ecclesiastica sub regimine abbatis (abbatissae) exsistens – kirchliche Anstalt unter einem Abt (einer Äbtissin):* A *monasterium – Abtei, Kloster (ordinis fere s. Benedicti; ordinis Cisterciensium v. p. 9,14sq.):* 1 *gener.:* CONC. Karol. 22[A] precipiatis vestro chorepiscopo, ut illuc veniat, ac . . . de illa vestra -a illos proceres monachos . . . deferte. CAPIT. reg. Franc. 300,10 ad missos, qui . . . -am *s. Columbae* revocarent. CHART. Bund. 70 p. 61,28 -am . . . sub . . . emunitatis defensione . . . suscipere. CONST. I 8,2 ut nulla -a, que per se electionem habet, ad monasterium . . . possit donari. TRAD. Patav. 92 -arum familię. DIPL. Heinr. II. 34 p. 38,26 confirmavimus quandam -am ancillarum Dei. 64 p. 79,31 episcopii caput et nomen in -am . . . commutatum. THANGM. Bernw. 31 episcopus . . . -am Hildewardensis aecclesiae sibi . . . traditam . . . adire disponebat. THIETM. chron. 2,42 -ciam mundiburdio . . . archiepiscopi subdit. GESTA Camer. 3,6 nullum . . . -as praeter imperatorem aut episcopum largiri . . . fas est. GREG. VII. registr. 2,55[a],7 p. 203,8 *papae* soli licet . . . de canonica -am facere. CHART. Mog. A 488 p. 392,23 locum Stein . . . dignitate ac nomine -e initiavi. CHART. Lamb. Leod. 48 p. 82,3 ut ibidem -am sui ordinis constitueret *(sc. Bernardus Clarev.).* CHART. Babenb. 29 p. 43,27 -am *(sc. Scotorum)* . . . fundavimus. CHART. Solod. 265 p. 151,6 in prediis -e. THIETM. peregr. 1,16 ecclesia, ubi erat honesta -a nigri ordinis. CHART. Argent. I 548 p. 416,5 monasterium . . . unimus monasterio sive -e in Altorf subicientes idem monasterium . . . -e in Altorf. CHRON. Albr. a. 850 p. 735,24 sex -cias episcopales sive mitratas fundavit. *saepe. v. et l. 35.37.* 2 *spec.:* a *monasterium ad regem vel regnum ipsum pertinens – Königs-, Reichskloster, Reichsabtei (cf. Th. Mayer, Fürsten u. Staat. 1950. p. 42sqq.):* NOTKER. BALB. gest. 1,13 nulli episcoporum -teiam (-tiam 2) vel aecclesias ad ius regium pertinentes . . . permisit. DIPL. Otton. I. 280 p. 397,1 monachi in regalibus et publicis -is (CHART. Basil. A I 112 p. 172,25 ecclesia olim fuit r. -a. CHART. episc. Hild. I 264 p. 243,20). DIPL. Otton. II. 143 p. 160,35 nostre proprietatis -am. 192 p. 219,41 principalis et regia . . . -a. DIPL. Otton. III. 276 p. 696,23 imperialis -ę, monasterii . . . Pharphensis, . . . regimen (DIPL. Heinr. II. 483 p. 617,30 -ciis i. sancti Benedicti de Monte Casino et sancti Vincencii). 318 p. 744,33 honore ac dignitate liberalis -e. THIETM. chron. 3,1 liberam fecit -ciam (DIPL. Heinr. III. 56 p. 73,34 sit vero -a illius monasterii l. . . . et . . . secura. CHART. Bund. 256 p. 192,14. *al.*). 3,10 -cia . . . liberaliter facta. TRAD. Frising. 1422 p. 278,27 de -is legitima libertate uti debentibus (CHART. Wirt. II 340 p. 66,10 ut eandem libertatis legem habeat quam obtima -a Vuldensis et Augensis). *al.* b *monasterium ditioni pontificis Romani subditum – dem Papst unterstelltes Kloster (cf. Mitteis, Staat d. hohen Mittelalt. 1953. p. 199):* GREG. VII. registr. 9,29[a] p. 615,4 ut . . . -am a te *(papa)* suscipiat . . .; que semper mansit libera, cuilibet . . . nisi . . . tibi subiaceat (DIPL. Loth. III. 83 p. 129,30 -a . . ., sicut l. instituta est, . . . soli . . . Romanę ecclesię suum famulatum recognoscat). B *ecclesia clericorum vel canonicarum – (Stifts-) Abtei, Stift (de ordine Praemonstratensium v. l. 41. p. 13,6):* LEG. Lang. p. 222,6 exceptis canonicis -is, quae ad palatium pertinent (DIPL. Otton. II. 95 p. 109,39 -as tam c. quam monachicas). CHART. Rhen. inf. I 85 res . . ., quas de -a beati Suidberti . . . visus est possidere. DIPL. Otton. II. 99 p. 113,24 -am quondam cum monachis, modo vero cum canonicis provisam. DIPL. Heinr. II. 196 p. 230,28 quandam nostri iuris capellam sive abaziam. CHRON. Hild. 4 p. 851,19 -as, Salegenstad monachorum et Asnede virginum, coadunavit. CHART. Basil. A I 32 p. 61,22 ut hae duae -ae in . . . aequali essent conversatione. FUND. Niniv. (MGScript. XXV p. 552,32) canonicus . . . persuasit, ut intenderet -e Premonstratensis ordinis fundande (AEG. AUR. gest. 3,16 p. 92,48). *al.*

IV *res temporales monasterii – Besitz eines Klosters:* A *bona universa monasterii – Gesamtbesitz eines Klosters, Abtei-, Klostergut:* FROTH. epist. 21 monachis portionem de -a dedit. HINCM. annal. a. 866 p. 84,39 de -a Sancti Vedasti . . . caput cum electioribus villis sibi retinens cetera . . . dividit (DIPL. Karoli III. 185 p. 310,2). HADR. II. epist. 1 p. 696,35 habeatque *regina* . . . -as, . . . de quarum sumptibus . . . possit habere stipendia. DIPL. Karoli III. 129 p. 206,37 res, possessiones et -ae . . . ecclesiae . . . delegatae. ANNAL. Fuld. II a. 879 p. 93,29 episcopatus et -as et comitatus ad servitium delegavit. FOLCUIN. Lob. 15 ut medietas -ae fratribus . . . deserviret. EPIST. Teg. I 88 locum . . . de -a nostri monasterii. WIPO gest. 11 Campidonensem -am . . . in beneficium accepit. CHART. Bund. 249 p. 188,39 -am cum alio allodio. GESTA Tull. 24 adquisivit -am de Offonis villa. *saepe. v. et p. 13,11. strictius i. q. ambitus bonorum monasterii – Bereich des Klostergutes:* DIPL. Otton. I. 34 p. 120,14 res et potestates, quas *monachi* per totam -am iure debent habere. DIPL. Otton. II. 290 per omnem -am . . . advocatos . . . disponere. DIPL. Otton. I. 82 p. 163,24 (spur. s. XI.[2]) per gyrum . . . -thię. FUND. Boson. 5 (MGScript. XV p. 980,24) *defensor* ter in anno per -am equitaret. DIPL. Heinr. III. 372[a] p. 510,16 (spur. c. 1139). B *bona monasterii potestati abbatis subdita – Klostergut zur Verfügung des Abtes, Abtsgut (cf. Pöschl, Bischofsgut. II. p. 22):* DIPL. Karoli III. 145 p. 233,20 Buculiacum, quam domo infirmorum ex rebus -cie . . . contulit. GISLEB. MONT. chron. 14 p. 21,7 ut ad -am proprie pertineret tercia pars . . . allodiorum. 14 p. 22,21 de bonis, que ad partem -e pertinebant, . . . quosdam feodavit. *ibid. al.*

[Heßler]

V *aedificium (-a) monasterii – Klostergebäude:* Conc. Karol. app. 10 p. 856,37 portas -ae. Chron. Thietm. 5,22 -ciam . . . reparavit. Chart. Bund. 356 p. 267,3 datum in -a Dysertinensi. Chart. Solod. 265 p. 150,36 inter curtem . . . et -am nemus. Burch. Ursb. chron. p. 94,2 in prediis . . . extra -am et grangias statutis. *al.*

VI *usu dilatato:* A *nomen loci, ubi quondam monasterium erat – nach einem früheren Kloster benannte Örtlichkeit (cf. Pöschl, Bischofsgut. III 1. p. 5[1]):* Dipl. Heinr. II. 408 p. 523,35 quendam nostri iuris locum . . ., qui a quibusdam -a nuncupatur . . ., sive -a sive alio quolibet modo praedium sit. B *theol. de caelo, inferis: v. p. 10,55.*

***abbatialis** (-ci-), -e. *ad officium abbatis (abbatissae) pertinens – zum Amt des Abts (der Äbtissin) gehörig, Abts-:* Sigeh. Maxim. 25 te . . . in -i honore onereque constituto. Chron. Noval. 5,2 in regimine -i. Cosmas chron. 1,22 p. 42,32 consecrat eam abbatissam . . . dans ei . . . -cialem virgam. Chron. Camer. 3,6 dignitate. Chart. Stab. 353 p. 76,22 authoritate. *al.*

***abbatiatus,** -us *m. potestas abbatis – Amtsgewalt eines Abtes:* Acta imp. Stumpf 530 p. 746,37 (a. 1195) nec . . . mittamus . . . cenobium . . . sub alicuius archiepiscopatus, episcopatus, -us iurisdictione.

***abbaticius,** -a, -um. *ad abbatem pertinens – Abts-:* Hariulf. chron. 2,12 p. 79,22 iure -o praelatus est. 3,4 p. 98,4 successit in gradu -o. 3,9 p. 117,7 officio.

***abbaticus,** -a, -um. *ad abbatem pertinens – Abts-:* Andr. Strum. Ariald. 10 p. 1055,43 regimen pontificale vel -um. 16 p. 1060,21 nomen. Thom. Tusc. gest. p. 495,21 plures abbates successive -a et regia dignitate potiti sunt.

***abbatilis,** -e. *ad abbatem pertinens – Abts-:* Greg. Cat. chron. I p. 325,35 paramentum -e.

***abbatiola** (-ci-), -ae *f. script.* -tei-: *l. 45.* 1 *parva abbatia – kleine Abtei:* Capit. reg. Franc. 259,3 missi . . . requirant de cappellis et -is ex casis Dei in beneficium datis. Dipl. Arnulfi 125 p. 185,34 confirmamus . . . -am. 133 p. 200,14 -am . . . Furentauua nuncupatam (*postea:* abbatiuncula). Trad. Frising. 1045 remisit . . . chorepiscopus . . . -am suam, quam . . . complacitavit. Dipl. Conr. I. 5 -a Fauariensis monasterii. Hist. Mosom. 2,5 cum illa Tingensi -a (*antea:* cenobioli). Norb. Iburg. Benn. 15 p. 881,6 monasterio constructo praediisque acquisitis -am . . . inchoare. Epist. Wibald. 34[med.] duae -ae feminarum (*postea:* cellis). *al. v. et p. 14,14.* 2 *abbatia – Abtei:* Notker. Balb. gest. 1,13 cum illo fisco vel curte, illa -teiola vel aecclesia (*antea:* abbateiam). Dipl. Otton. II. 136[a] p. 153,20 -am nostri proprii iuris . . . cum curtibus . . . ad eandem abbatiam . . . aspicientibus. Vita Humb. 18 (MGScript. XV p. 797,27) dari ergo sibi rogat . . . -am (*antea:* abbatia) regendam. *al.*

abbatissa, -ae *f. script.:* aba-: Chart. Tirol. 421. Chart. Tirol. notar. II 413. -di-: Dipl. Otton. III. 60. *v. et l. 60.* -bapti-: Dipl. Otton. III. 414. -tes-: Form. Ratisb. III 25 (*corr.* -tis- *cod.*). -tti-: Chart. Basil. A I 32 p. 61,12. *form. plur. nom.* -as: Capit. reg. Franc. 18,2.

rectrix conventus ecclesiastici – Vorsteherin eines kirchlichen Konvents, Äbtissin: 1 *rectrix sanctimonialium – Vorsteherin eines Nonnenklosters (fere de ordine s. Benedicti; de ordine Cisterciensium v. l. 67; cf. Hilpisch, Gesch. d. Benediktinerinnen. 1951. p. 47sq.):* Form. Andec. 46 p. 20,28 *monasterium,* ubi illa -dissa custor preesse videntur *(sic).* Form. Dion. 3 p. 499,39 monachae . . . ab -a, id est mater monasterii, corrigantur. Dipl. Karlom. (I.) 49 p. 68,38 -a de monasterio (*cf.* Dipl. Karoli M. 135 p. 186,8 ex m.). Dipl. Ludow. Germ. 93 -a et rectrix. Hrotsv. Pafn. 6,1 -am, ductricem virginum. Dipl. Heinr. II. 428 -as regulares. Trad. Teg. 238 -a de Chiemisse. Chart. Traiect. 960 -a et conventus sancte Marie . . . ordinis Cisterciensis. *saepe. v. et l. 17. rectrix monasterii regalis – Reichsäbtissin:* Conr. Mur. summ. 6,6 p. 448,39 regales abbates, regales -e, regales prepositi. 2 *rectrix canonicarum – Stiftsvorsteherin (cf. H. Schäfer, Kanonissenstifter. 1907. p. 141):* Capit. reg. Franc. 35,34 ut -ae canonicae . . . secundum canones vivant. Conc. Karol. 39[A] p. 313,36 sanctimonialibus canonice degentibus . . ., quales eis -ae preferende sint. Dipl. Otton. I. 85 p. 167,16 venerabilis -a . . . Asnidensis monasterii. Annal. Magd. a. 981 p. 155,7 cum . . . Metropolitanense -a. Chart. Quedl. 18 p. 17,2 domina Agnete existente maiore -a. *al.* 3 *ioculariter vel abusive:* a *in fabula:* Nivard. Ysengr. 7,40 summa magistra suille -arum relligionis ego. b *apud haereticos pro cognomine:* Chron. Albr. a. 1239 p. 945,15 fuit . . . ibi (*apud Bulgros*) vetula magne fame . . ., que dicebatur -a.

***abbatiuncula** (-ci-), -ae *f. (parva) abbatia – (kleine) Abtei:* Dipl. Arnulfi 116 quasdam res . . . ad quandam -am . . . perdonavimus. Chart. Sangall. A 741 p. 345,6 -am Favares (*postea:* abbatiolam). Chart. Bund. 96 p. 79,11 ut ipsam apaciunculam predialiter . . . possideret (*antea:* abacia). 96 p. 79,17 ut . . . ad vostrum monasterium hec abaciuncula pertineret. Gesta Camer. 1,68 p. 425,24. Chart. episc. Hild. I 60 p. 54,6 pauperrime abbaciuncule Stederburg. *al. v. et p. 13,37.*

***abbativus,** -a, -um. *abbati (patri spirituali) conveniens – äbtlich, väterlich:* Ekkeh. IV. cas. 107 *patris Benedicti* -o permisso habuimus *privata.*

***abbatizo,** -avi, -are. *munere abbatis (abbatissae) fungi – das Amt eines Abtes (einer Äbtissin) bekleiden:* Chart. Mog. A 576 p. 494,3 (a. 1131) -ante domno Werinhero. Simon Sith. gest. 1,37 XII annis . . . nomine et opere -vit. Chart. Stir. II 3 p. 19,14. Gesta Vird. cont. II 6 p. 519,31 apud Maurimontem. Conr. Eberb. exord. 3,10 p. 1061[C] abbas quidam de filiis Claraevallis . . . -ans (Chart. Rhen. med. III 170). Caes. Heist. mirac. I 6,10 p. 363,15 filia, quae hodie -at in . . . coenobio. Chart. Nuremb. 248. *al.*

***abbatulus,** -i *m. parvus abbas – kleiner Abt (cf.* Gloss. III 379,6 St.-S. -us prepositiculus prouosteken): *ob staturam corporis:* Ekkeh. IV. cas. 86[med.] *rex* a mento virum *pusillum* manu tenuit et delicatis verbis: tune eris, inquit, -us meus? *ob modestiam:* Rather. conf. 34 p. 427[A] quod . . . nos . . . nostri, non Dei amore amplectimur -i. *ob contemptionem:* Caes. Heist. mirac. I 11,17 p. 286,31 *daemon* dixit: quia -us tuus manum morientis . . . tenuit.

***abbatus,** -us *m.* 1 *ecclesia clericorum – Kollegiatkirche, Stift:* Leg. Lang. p. 222,17 (a. 851) similiter fiat et de clericis singulorum -uum exceptis illis clericis, qui in rebus -uum ad palatium pertinentium morantur (*antea:* canonicis abbatiis). 2 *munus vel dignitas abbatis – Abtsamt, -würde:* Albert. M. miss. 3,6,9 p. 104[a],6 octo gradibus ascenditur ad divinitatis templum . . ., papatu . . ., -u. *Heßler*

***abbecatio,** -onis *f.* (abbecare) 1 *pastio – Fütterung:* Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 172,3 post -es pluries factas (6 p. 209,17). *cum sensu alliciendi:* Frid. II. Imp. art. ven. 6 p. 211,24 -es faciat . . . *falconarius,* quotiens recesserit *falco.* 2 *buccella – Happen:* Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 185,17 modus dandi cibum et -es plures (p. 185,25 debet dari sibi [*falconi*] pastus et -es pluries in die. p. 203,30). 3 *morsus – Biß:* Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 171,18 mordicationes . . . seu -es, quas facturus est falco (p. 171,3).

***abbeco,** -are. (ad *et* beccus; *cf. francog. vet.* abechier) 1 *cibare, pascere – atzen, füttern:* Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 188,21 pluries -andus erit cum tiratorio *falco.* 3 p. 17,7 quod diximus de faciendo mordicare, -ando falconem. 6 p. 247,22 -ari poterit super loyrum *falco. cum sensu alliciendi:* Frid. II. Imp. art. ven. 3 p. 8,31 de hiis *carnibus ex loyro pendentibus* . . . poterit -ari. 6 p. 209,3 -ando et blandiendo. 2 *rostro vellere – (ab)picken:* Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 198,24 quod falco mordicet seu -et (p. 243,10). 6 p. 209, 16 faciat *falconarius* ipsum *falconem* -are super carnes loyri (p. 244,31). p. 209,28 debet -are carnes super loyrum *falco.*

***abbicomes** *v.* *abbacomes. *Schetter*

***abbreviarium** (adbr-, adpr-), -ii *n. compendium, epitome – Zusammenfassung, Auszug, Resümee:* Cod. Karol. 70 p. 600,31 pseudopittatium . . . habens in supera scriptione ad-um Calcedonensis concilii. p. 601,3 adp-um nullam consonantiam sanctae institutionis habentem.

[Schneider]

abbreviatio (abr-, adbr-, -cio), -onis *f.* **1** *contractio, compendium – Ab-, Verkürzung:* **a** *de libris i. q. summarium, epitome – kurze Darstellung, Abriß (cf. P. Lehmann, Mittelalt. Büchertitel. I. SBMünch. 1948/IV. p. 16):* WALAHFR. Otm. prol. lectori . . . sufficiat haec ad-o nostra. Gall. 2,9 ad-o dictionum et adunatio rationum. ANDR. BERG. hist. 1 p. 221,18 pauca de multis in hac ad-e contexere. CATAL. biblioth. Becker 37,219,11 Hieronymi parvula ad-o in capitulis paucis in Esaiam. 42 p. 127,6 librorum sancti Emmerammi. HERM. AUGIENS. chron. a. 616 temporum. CHRON. Sigeb. cont. a. 1117 (MGScript. VI p. 448,18) glosas . . . elimata abr-e ordinavit. *al. index – Verzeichnis:* CATAL. biblioth. Becker 44,27/30 anno CMXCIII . . . haec ad-o facta est. **b** *de verbis:* CONST. III 243,9 (a. 1280) notas rubricatas, verba et abr-es ipsarum. **c** *de tempore:* GERHOH. epist. 26 p. 608^{D} manifestam . . . -em dierum Salomonis. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 16,17 p. 287,61 *sterilitas* quandoque facit ad -em vitae. **2** *imminutio – Minderung, Schmälerung:* CHRON. Hild. 17 p. 854,4 institutionem nostri ordinis in -e divini officii . . . non . . . mutavit.

abbreviator (abr-, adbr-), -oris *m.* **1** *qui librum in epitomen redigit, epitomarius – Verfasser, Bearbeiter einer verkürzten Darstellung:* ALBERT. M. gener. 1,6,9 p. 414^{a},26 Avicenna et -r eius Algazel (*cf.* metaph. 11,2,10 p. 627^{b},7). **2** *scriptor, coadiutor cancellariae vel notarii – (Kanzlei-, Notariats-)Schreiber (cf. Rusch, Päpstliche Kurie. 1936. p. 11):* OTTO FRISING. gest. 1 p. 12,30 (inscriptio) chronica Ottonis . . . et eius ad-is Rahewini liber primus. ORD. canc. pap. 3,4,4 nullus -r, qui sit scriptor, notam in grossam redigat. 3,6,1. 3,7,3. HEINR. WIRZ. cur. 259 abr-r apponet factis plusve minusve tuis. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 425,28.

***abbreviatura** (abr-), -ae *f. instrumentum notarii – Notariatsaufzeichnung:* CHART. Ital. Ficker 248 (a. 1211) dicebant . . . notarium fecisse seu abreviasse cartam; sed dicebat . . . Iohannes abr-am amisisse.

***abbreviatus**, (-us) *m. summarium – kurze Darstellung, Abriß:* CHART. Solod. 24 p. 25,13 (a. 1101/3) incipit -us, qualiter primum locus iste divino cultui . . . fuerit deputatus.

abbrevio (abr-, adbr-), -avi, -atum, -are. (ad *et* breviare) *script.:* apbr-: SUMMA dict. Saxon. 11,18 p. 282,23. -breb-: *l.* 52. *praevalere videtur* adbr- *s. IX./XI.*, abbr- *posterioribus temporibus.*

1 *brevius reddere, curtare – verkürzen:* **a** *de libris, scribendi genere:* ERMENR. Sval. prol. ne . . . sermo protelatur, ad-entur huius rationis ambages. HRABAN. ord. 8 (PL 112,1170^{D}) totius doctrinae verbum . . . -tum. NOTULAE Wilh. Cong. 1013 sermonem. CHRON. Albr. a. 1113 p. 819,42 qui moralia beati Gregorii pape -vit. *al. in titulo:* CATAL. biblioth. Becker 37,416 ars grammatica sancti Augustini adta. CATAL. biblioth. Gottlieb 3 p. 12,13 Priscianus ad-tus. *absol. i. q. succincte describere – sich kurz fassen:* BENED. ANDR. chron. p. 175,4 adbrebiando regnum ad apicem modo adtingamus (*cf.* EKKEH. IV. [?] prol. Gall. p. 1095,9). ADAM gest. 1,17 haec . . . copiose descripta nobis ad-andi locum prebuerunt (abbr- *B 1. C*; ad breviandum *B 2*). **b** *de tempore:* AESCULAPIUS 19 p. 24,11 initium (*opp.* prolongat). BEDA temp. rat. 9,4 *Daniel* ipsos annos -ans. DECRET. Burch. 19,31 tempora poenitentiae. ADAM gest. 4,38 noctes. ANSELM. HAV. litan. (ZKirchGesch. 5 p. 150,38) letaniam. CHART. Turic. 357 p. 238,20 terminum . . . falsifice ad-vit. *al. de tempore itinerandi:* IOH. CANAP. Adalb. 30 p. 594,44 Davitico carmine viam sibi ad-ant (abr-*i*). ALBERT. AQUENS. hist. 4,10 iter. **c** *de rebus variis:* CHRON. Andag. 19 p. 49,9 pro castelli menibus ad-tis. TRACT. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 126,2) orbis terrarum . . . monstruose usque ad eos tantum -tus et contractus. BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,6 p. 118^{A} non oportet, ut *pes fractus* -etur ex hoc (1,20,8 p. 119^{A}). ALBERT. M. veget. 6,20 *(de foliis).* animal. 6,61 -antur et contrahuntur *venae pullorum piscium.*

2 *componere, contexere – niederschreiben, abfassen:* CAPIT. reg. Franc. 128,24 *(de brevium exemplis)* Waltheri habet . . . mansos vestitos . . . et sic cetera . . . breviare debes; item ad-andum de peculiis. RUODLIEB V 23 pax ibi firmatur res omnis et ad-atur. EBERH. BAMB. epist. 8 p. 513^{C} Deus totum est . . ., quod etiam in quodam Apologetico nostro -vimus. CHART. Ital. Ficker 245 instrumentum nobis factum . . . vel abr-tum. COD. Wang. Trident. 145 p. 328,8 autenticum . . . inbreviature . . . inveni abr-tam *(sic).* HEINR. WIRZ. cur. 218 sunt qui formas abreviare sciunt. *v. et p. 15,34.*

3 *imminuere – vermindern, verringern:* FUND. Aquic. (MGScript. XIV p. 584,1) onus. CONR. SCHIR. catal. p. 629,36 Iustinianus . . . ad-vit legum multiplicitatem. HONOR. III. registr. 225 p. 153,3 -tus erat . . . numerus bellatorum.

4 *iur. i. q. abolere, tollere – beseitigen, niederschlagen:* WILH. ANDR. chron. 148 p. 733,46 appellatio . . . a nobis . . . -retur (152 p. 736,23. 157 p. 738,1). CHART. Helv. arb. 28 p. 49,25 abr-tis utriusque partis laboribus et expensis eadem discordia sopiretur.

abbundio *v.* abundio.

abc(darius) *v.* abece(darius).

abcedo, abcendo, abcido *sim. v.* abscedo, abscendo, abscido.

***abdicabilis**, -e. *reiciendus – verwerflich:* RHYTHM. 147,78 sit iam -e, sit abhominabile semper peccatum.

abdicatio (-cio), -onis *f.* **1** *reprobatio, reiectio – Ablehnung, Verwerfung:* **a** *gener.:* LIBRI Karol. 1 praef. p. 3,17 ut imagines . . . incauta abolerent -e. TRANSL. Pus. 1 (praef.) novorum sacrorum susceptione et veterum rituum -e. HADR. II. epist. 3 p. 700,21 si sedis apostolicae . . . decreta detestationi vel -i habentur. GERHOH. psalm. 32,2 p. 107,18 malorum . . . -o et bonorum administratio. *al.* **b** *spec. i. q. missio, depositio – Amtsenthebung, Absetzung:* RICHER. REM. hist. 2,78 pro restitutione Hugonis et -e Artoldi. ANNALISTA Saxo a. 1076 p. 710,42 summi pontificis. **2** *renuntiatio, resignatio – Verzicht, Aufgabe, Veräußerung:* **a** *de dignitate:* CONC. Rem. 47 (MGScript. III p. 683,42) *archiepiscopi* -o nec exquisita nec invita vel extorta. **b** *in vita monachali:* ARNO REICHERSB. scut. p. 1528^{C} obedientia . . ., proprietatum -o . . . et vitae sanctimonia (CHRON. Reinh. a. 1233 p. 616,18). *al.* **c** *in iure:* TRAD. Frising. 1419 (a. 1024/31) legitimam -em illius predii, id est firzihunga, in manus . . . comitis fecerunt. DIPL. Loth. III. 11 decimationis -em accepit . . . episcopus. TRAD. Ratisb. 871 mancipiorum. CHART. Babenb. 42 p. 58,25 impeticionis et querimonię. 191 p. 265,31 voluntariam. TRAD. Scheftl. 367 testes -is domni Friderici . . . de predio. CHART. march. Misn. III 254 p. 186,29 *syn.* resignationi. *al.* **3** *dehortatio – das Abmahnen:* LIUTPR. hist. 5 paterna -e (adhortatione *ci. Giesebrecht*) domnum papam conveniamus.

abdicativum, -i *n. sententia negativa, reprobatio – ablehnende, mißbilligende Äußerung:* EPIST. Worm. I 34 p. 62,14 Paulus proportionale -um de se ipso condicionaliter proponit.

1. abdico, -avi, -atum, -are. *script.:* add-: *l.* 59. *p.* 17,23. ob-: TRAD. Baumb. 58 (Mon. Boica III p. 22,2).

I *reprobare, reicere, repudiare – ablehnen, abweisen, verwerfen, verschmähen:* **A** *obi. res:* ANNAL. regni Franc. a. 792 heresim (SIGEB. GEMBL. chron. a. 526). CONC. Karol. 44^{B} p. 481,23 imagines sanctorum. LUP. FERR. epist. 5 p. 17,11 *opp.* astrui. CHRON. Salern. 117 p. 130,6 verba omnimodis addicabat. ADAM gest. 2,27 christianitatem. ANNAL. Pegav. a. 1159 scisma et scismatici -antur. REIN. LEOD. Regin. 15 -ta et cremata est synodus. *al. philos. i. q. negare – verneinen (cf. Prantl, Gesch. d. Logik. I. 1855. p. 581. 676):* EUGEN. VULG. syll. 21,9 dedicat hic nam quadrifidus, quin -at omne. **B** *obi. anim.:* **1** *gener.:* LIUTPR. antap. 5,28 se *(regem)* eis non morigerum -ant. BENZO ad Heinr. 6,6 p. 665,30 *Deus* humilem non -at. CARM. Bur. B 14,2,2 nunc -at, quos prius coluit. *v. et l. 60. fere i. q. exsecrari – etwa 'verfluchen':* LIBRI Karol. 4,6 p. 185,1 parentes . . . formidolosis anathematibus -are (*cf.* 4,7 p. 187,1). **2** *spec.:* **a** *abigere – verstoßen:* ANNAL. Fuld. II a. 832 uxorem. EPIST. Meginh. 6 p. 198,28 illius excessu impulsi -andi ipsius . . . auctores extitimus. EPIST. Wibald. 312$^{med.}$ filios. *latius*

[Schneider]

i. q. in iure interpellare – in seinem Recht beeinträchtigen: LEG. Wisig. 5,7,17 ut, . . . dum servus erigitur, filius -etur. **b** *deponere – vom Amt entfernen, absetzen:* RICHER. REM. hist. 2,83 Hugo -tus evadit. ALBERT. METT. div. temp. 2,11 militem. GREG. VII. registr. 9,26 sacris se ministeriis . . . in perpetuum -andos. NORB. IBURG. Benn. 18 p. 884,27 papam (VITA Altm. 15 papam Gregorium . . . ipsi ab ecclesia -ti -antes). VITA Theog. 2,3 p. 467,16 pseudoepiscopo -to. ALBERT. M. pol. 7,7ᵉ p. 680ᵃ,39 qui propter tempus, aetatis scilicet, -ti sunt, id est, emeriti. *al.* **c** *segregare, excludere – absondern, ausschließen:* CONC. Merov. p. 199,29 a communionem -itur (p. 205,10). IONAS BOB. Columb. 2,6 p. 239,20 a caelestia munera. *v. et l. 7. refl.:* IONAS BOB. Columb. 1,16 p. 180,18 a licitis alimentis. **d** *condemnare – verurteilen:* LEG. Wisig. 10,3,4 liceat hunc . . . accusare et ut invasorem per iudicium legibus -are. 12,3,11 centenisque verberibus -tus. *v. et* 1.* addico. **e** *iudicio obligare – gerichtlich verpflichten:* LEG. Wisig. 3,3,3 raptor legibus sponso inexcusabiliter maneat -tus.

II *missum facere, renuntiare – aufgeben, sich lossagen, verzichten:* **A** *gener.:* ANNAL. Fuld. II a. 777 Saxones baptizati ingenuitatem et omnem proprietatem . . . -antes (add- 3) regi tradiderunt. LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 162,26 coniugium et miliciae cingulum et omnem prorsus seculi usum, quanto magis regnum. DIPL. Loth. III. 40 -tis mundi huius negotiis. VITA Otton. Bamb. III 2,5 patriis legibus -tis. OTTO FRISING. gest. 2,5 regium nomen per porrectum gladium. *al.* **B** *spec.:* **1** se -are *i. q. munere cedere – sein Amt niederlegen:* EPIST. Hann. 61 p. 109,1 ut se abbatia -asset (CASUS Petrish. 4,23 p. 665,35. *cf.* p. 665,41 ad altare . . . pergere et ibidem se -are). LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 254,23 pontificatu. BURCH. URSB. chron. p. 51,24 magistratu (-ui *codd.*). *al.* **2** *in iure i. q. dimittere, resignare (de potestate, possessionibus sim.) – abtreten, sich entäußern, auflassen: c. acc.:* TRAD. Ratisb. 501 (c. 1048) ius libertatis (CHART. Wirt. VI 1904 ius . . . advocatie -o a me et a meis heredibus). GREG. CAT. chron. I p. 226,27 domno Iohanni -vit et dedit unum molinum. GENEAL. Flandr. III p. 306,17 sacramento Flandriam -vit. CHART. scrin. Col. A 1 p. 19,17 heredes . . . suam partem manu et calamo -arunt. CHRON. Ottenb. p. 612,18 totam populi sui multitudinem . . . ore manuque. TRAD. Ratisb. 863 -vit eosdem homines in manibus fratrum a se liberos omnimode infestationis. CHART. Babenb. 191 p. 265,24 voluntarie. CHART. march. Misn. III 207 p. 154,6 repeticionem predii. *saepe. c. dat.:* CHART. eccl. Erf. 205 (a. 1227) iuri (*syn.* abrenunciaremus). *seq.* quod: CHART. Fuld. A 471,2 (a. 827) negaverunt et -verunt. *refl.:* TRAD. Brixin. 45 (c.995/1005) in manum . . . episcopi . . . se recredidit et -vit de mancipiis. CHART. Hersf. 110 p. 195,41 proprietatis iure se exuit et penitus -vit. CHART. Turic. 242 omni expostulatione. TRAD. Ratisb. 937 p. 468,21 vineas . . ., quas . . . se -verat et tradiderat. TRAD. Scheftl. 444 p. 432,31 de obligatione. *al. nota dat. pron.:* TRAD. Scheftl. 213 -vit . . . sibi, quicquid iuris . . . habere posset.

III *abnuere, interdicere, non permittere – versagen, untersagen, nicht erlauben:* DIPL. Otton. I. 334 p. 448,36 invasione, deminoratione atque violentia ab eodem sancto episcopio . . . penitus -ta. DIPL. Heinr. III. 198ᵇ p. 254,26 omnium hominum controversia remota et procul -ta. CHRON. Bened. I 3 p. 213,42 ingressum templi. ARNULF. delic. 374 festa dies prorsus serviles -at actus. *al. absol.:* Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 2,1 p. 812ᵃ, 27 cumque rogaretur, ut se . . . deportari pateretur, . . . omnino -vit.

IV *adimere, tollere – wegnehmen, beseitigen, aufheben:* LEG. Wisig. 5,7,17 -ta servitus adtollit titulos libertatis. CAND. FULD. Eigil. II prol. 1 hunc . . . alitibus . . . -at atris. ANON. Has. 21 donatus . . . -ta iniuria recessit in pace. *absol.:* RHYTHM. 38,21,3 *Christus* -vit venenatis, conlocavit placidis. *abiudicare – aberkennen:* EPIST. Worm. I 27 p. 50,17 quatinus ipsi A. ducatum suum et marcam iudicio -rent (*cf.* p. 50,21. 51,24). *eiurare – ab-, aufsagen:* ANNAL. Iburg. a. 1076 (MGScript. XVI p. 436,50) principes . . . regi omne servitium -bant. *abalienare, avertere – entfremden, abspenstig machen:* RADBERT. Arsen. 2,7 p. 67,37 patri -vit filios et patrem filiis. RUOTG. Brun. 19 ut se primum, deinde urbem . . ., postremo . . . regnum Heinrico duci periurus -ret.

V *abdere – verbergen:* AGNELL. lib. pont. 147 -vit se in angulos ipsius introiti. 158 p. 380,21 occulte.

2. abdico, -are *v.* 1. *addico.

3. abdico, -dixi, -ere. *script.* asd-: *l. 16.* **1** *abnuere – ablehnen, versagen:* SIGEW. Mein. 21 omnem moram . . . -xit, quia ei negotio proximum diem addixit. NIVARD. Ysengr. 4,227 nichil nisi sola fames -itur illis. **2** *differre, protelare – auf-, verschieben:* THANGM. Bernw. 16 diem -it atque . . . dedicationem in festivitatem . . . indicit. **3** *renuntiare, abdicare – aufgeben, sich lossagen:* OTTO FRISING. chron. 4,9 p. 195,25 Iulianus . . . fidem . . . Christi -it. ANNAL. Ianuens. III p. 24,17 de his omnibus . . . publice sub iuramento asdixit.

***abdictatus,** -us *m. ausum ademptionis – Entziehungsversuch:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2,57 p. 571ᵇ,13 qui falsitatis antea fuit notatus, convictus est reus esse eiusdem -us.

abdiudico *v.* abiudico. *Schneider*

abdo, -didi, -ditum, -ere. *raro in schedulis nostris occurrunt formae finitae. occultare, removere – verbergen, entfernen:* ALDH. epist. 5 p. 491,3 oracula . . . in alveariis sofiae . . . servanda condentes -unt. NOTKER. BALB. Gall. 1ᵃ,1,6,1 linguam taciturnus -is. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 38 quos *(Parthos)* pugnae doctior usus -idit e speculis. *al. c. sensu continendi:* WALAHFR. hort. 148 sextarius -itur alvo cucurbitae. *c. sensu dimittendi:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,72 spei macrę gerulas *(sc. meretrices)* in carceris -idit umbras.

adi. **abditus,** -a, -um. *occultus, secretus – verborgen, geheim:* GODESC. SAXO theol. p. 171,16 profundam, -am, quin . . . arduam quaestionem. VITA Willib. p. 17,18 conceptum iam dudum et -um patefecit occultum. THIETM. chron. 4,25 in -issimis . . . locis. *al.*

subst. **abditum,** -i *n. abl.* -u: *l. 38. confunditur neutr. plur. c. fem. sing.: l. 40.43. latebra, secretum – Verborgenheit, Geheimnis:* HUGEB. Willib. 2 p. 89,27 in -u mentis . . . volutabat. RHYTHM. 146,44,3 *(de margarita)* publicis concepta locis in -o (-a *codd., fort. recte*) nascor. WETT. Gall. 2 p. 258,25 heremi -a. WIPO gest. prol. p. 6,7 sidereos recessus . . . marina -a. METELL. Quir. 16ᵃ, 13 quid afferamus -i. *al. adytum – heiligster Ort:* AGNELL. lib. pont. 149 Felix post -am ecclesia multas reliquias cundidit. IDO Libor. 32 ad -a templi sancti Carauni.

adv. **abdite.** *occulte – verborgen:* IONAS BOB. Columb. 2,6ᵉˣ. si . . . -ę post eius dorsum non remansisset. *Prinz*

abdomen, -inis *n. nom. sg.* -us: *l. 49.* **1** *pinguedo suis – Schweinefett:* GLOSS. III 451,36 St.-S. -us amban. *al.* ALPHITA I p. 304,30 omentum, zirbus, adomen (obde- ALPHITA II p. 129,18), sumen . . . idem; quando quilibet horum simpliciter ponitur, porcina intelligitur. **2** *venter – Unterleib, Schmerbauch:* **a** *pecoris:* THIOFR. Willibr. II 2,70 greges . . . -e pingues. **b** *hominis gulosi:* ABBO SANGERM. bell. 3,60 -n (gloss.: pinguedo) minime superet corpus. ALBERT. M. spirit. 1,2,1 p. 232ᵃ,18 Plato . . ., ut Apuleius dicit *(Plat. 1,13)*, ait cupidinem reclusam esse in -is latebras concupiscentiae et luxuriae (*cf.* nat. anim. 2,8 p. 32,38). *Baader*

abduco, -duxi, -ductum, -ere. **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *abigere, removere – wegführen, entfernen (accedit ad sensum adducendi: l. 63. p. 19,2):* **a** *obi. anim. (saepe captivos):* CAPIT. reg. Franc. 25,4 qui in praesentia domni regis illos -ant. ANNAL. Xant. a. 837 pagani . . . feminas inde -xerunt captivas. HEIRIC. Germ. I 1,263 *(medial.)* haec rure -to fiebant principe cuncta. THIETM. chron. 4,73 ad urbem. 6,80 ad custodiendum. THANGM. Bernw. 23 imperator Bernwardum praesulem seorsum -ens quid agat consulit. CHART. Hans. 746 p. 261,30 (c. 1275) si vult eos *(equos)*-ere, dabit pro equo IV den. *saepe. refl.:* HEIRIC. Germ. I 6,91 -unt sancti se visibus illi. **b** *obi. res:* ARBEO Corb. 27 *(de odore)*. EIGIL Sturm. 20 amnis fluenta a proprio -xit *abbas*

[Schetter]

cursu. HEIRIC. Germ. I 3,510 sanctorum pignora collo -it. CHRON. Mich. 14 omnem quam secum -xerat supellectilem ... abbatis committit fidei. *al.* *c. sensu decoriandi:* LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 248,17 ut ... hinc et inde -ta cute ... ossa nudarentur. **B** *latius:* **1** *subtrahere – in Abzug bringen:* CHART. episc. Halb. 1166 p. 323,22 (a. 1267) omnibus -tis computatur *vinea* ... pro viginti plaustris. **2** *intercipere – hinterziehen:* CHART. Hans. 223 p. 70,27 (a. 1227) si homo -xerit theloneum suum, novempliciter compensabit. **3** *adimere – entziehen:* CHART. Bund. I app. p. 389,27 (s. IX.[1]) octo mancipia -ta sunt. p. 390,19 feminam unam -xit Otgarius.

II *translate i. q. deflectere, seducere – abbiegen, verleiten:* HRABAN. epist. 42 p. 482,23 quę ibi recte scripta sunt, in pravum sensum -ere. ALBERT. M. eth. 1,6,1 p. 85[b],20 ne *intellectus* passione alterius ducatur et -atur. *seq.* quin: HROTSV. Gall. 1,3 nec amore vitae -i potero, quin peragam, quod iubes. *v. et* adduco.

abductio, -onis *f.* **1** *raptus, deportatio – Raub, Entführung:* VITA Liutg. II 1,24 p. 101,2 habitatores, quamvis mortibus vel -bus hominum ... minorati. FLOD. annal. a. 923 p. 18,9 gregum armentorumque -e (add- *var. l.*). RATHER. coni. 16 p. 547[A] comprehensio mei ..., spoliatio, -o, retrusio. **2** *abreptio – das Wegspülen:* HERM. ALTAH. annal. a. 1272 in submersione pecorum, -e feni et annone. **3** *remotio – Entfernung:* ALBERT. M. pol. 2,3[c] p. 123[b],34 vocatur circumductio a regula verae legis -o. *Schetter*

***ab(e)c(e).** *ordo alphabeticus – alphabetische Reihenfolge:* CATAL. biblioth. Ruf 60 p. 182,41 glossa per a b c composita.

abecedarius, -i *m. vel* **abecedarium,** -i *n.* *script.:* abced-: *l. 43.* abezed-: *l. 38. 41.* abcd-: *l. 50.* *? adi.: l. 39.* **1** *liber excerptorum in ordine alphabeti fere e scriptoribus ecclesiasticis contextus – alphabetisch nach Stichwörtern geordnetes Florilegium, besonders aus Kirchenschriftstellern (cf. P. Lehmann, Mittelalt. Büchertitel. I. SBMünch. 1948/IV. p. 47):* CATAL. biblioth. Gottlieb 12 p. 95,12 -um. CATAL. biblioth. Lehm. I 75 p. 412,19 -um parvum in 1 volumine. CATAL. biblioth. Ruf 23 p. 76,8 abezedarii duo. *al.* *adi. ut vid.:* ANNAL. Eins. a. 1173 (MGScript. III p. 148,23) librum a⟨be⟩cedarium. NECROL. I Sept. 2 p. 228 librum abezedarium. **2** *alphabetum – Alphabet:* ALDH. ad Acirc. 30[tit.] elementum (de elemento vel -o *var. l.*). AGIUS comput. 2[tit.] versus de compoto per ab⟨e⟩cedarium facto. Ps. ODO CLUN. mus. p. 265[a] *pueros* -um discere facimus in tabula. ARIBO FRISING. mus. p. 1 post -i indiscretam generalemque seriem specialiter erant coadunandae vocales, semivocales, mutae. *in dedicatione ecclesiae ab episcopo scriptum (cf. LThK.* [2]*I. p. 12sq.):* PONTIF. Rhen. sup. 73 incipiat pontifex de sinistro angulo *altaris* ab oriente scribens per pavimentum cum cambutta sua abcdarium *eqs.* **3** *liber ad alphabetum discendum – Abecebuch:* CONR. HIRS. dial. 326 Catonem ... iunge Donato quasi sillabarium -o. **4** *chirographum ad chartam probandam in forma alphabeti factum – Chirograph in Alphabetform zum Urkundenbeweis (cf. Bresslau, Urkundenlehre. I. p. 674):* ANNAL. Ianuens. I p. 212,2 verba videbantur ... iam scripto redacta et per -um divisa. p. 224,29 tres ... persone ... in scripto per -um illam *pacem* redigerunt.

***ab(e)c(e)d(e).** *alphabetum – Alphabet:* AURORA consurg. praef. p. 185,14 stolidi ... naturam ignorantes, legere tamen scientes A.B.C.D.

***ab(e)c(e)turium** (-dur-), -i *n.* (*cf.* abecedarius *et hibern.* abgiter; *v. J. Vendryes, De hibernicis vocabulis. 1902. p. 109*) *alphabetum – Alphabet:* AETHICUS ISTER 66 p. 47,34 *Aethici* abecedarii (*ci. Avezacius,* abauctorio, abcturio, abeturio *codd., lege:* ab(e)c(e)turio) insequentes caracteres notavimus (*cf.* SUBSCR. cod. Mon. 14725 expliciunt abcturia *eqs.*). *in dedicatione ecclesiae ab episcopo scriptum (cf. l. 47):* ORDO Rom. 41,5 scribens *pontifex* ... cum cambuta sua abcdurium. *ibid. iterum.*

Abel, -is *m.* *filius Adae.* **1** *nomen proprium appellativi more adhibitum:* **a** *ovis – Lämmlein:* NIVARD. Ysengr. 3,978 tam bene si casulam posuisset cappifer albus, ter tria mox surgens mala vorasset -l. **b** *martyr – Blutzeuge:* EKKEH. IV. bened. I 5,32 liberi innocentes clamant cottidie tot -es (gloss.: martires) sanguine lacte. 36,66 laus dextris stanti tot -es mirificanti. **2** *fort. in nomine lapidis plumbum continentis:* ROSIN. ad Euth. 2 p. 284 philosophus borinem plumbum nuncupavit, eius autem incenditur albedo et sic lapis frangibilis lapis dicitur -is. *Baader*

abellana *v.* avellana. **abelus** *v.* avillus.

1. abeo, -ii, -iturum, -ire. *script.:* h-: CHRON. Fred. 1,22 p. 31,15. PASS. Afrae II 3. *v. et l. 35.* ap-: CATAL. reg. Ital. (MGLang. p. 520,29) apiit. *form.:* -itur(us): VITA Hildeg. Bing. I 8 (PL 197,96[D]). *al.* *perf. sine* v *praeter* abivit *(l. 29) et* abivimus (THIETM. chron. 6,68. 7,23). -g- *spuria:* CHRON. Fred. 2,53 p. 74,17 abigerunt.

I *abscedere, se removere – fort-, weggehen, sich entfernen:* **A** *subi. anim.:* **1** *gener.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 26,6 cui ... licentiam dedit -eundi. EIGIL Sturm. 6 benedixitque illum et -ire permisit. VITA Galli I 1 -iit viam suam. LEO III. epist. 6 p. 96,30 -ierunt generaliter super eos. WALAHFR. Wett. 582 *(in imag.)* deque via in praeceps ... -ire. Gall. 1,9 viam ingressus est -eundi. VITA Corb. I 9 vale fecit -ire. WIDUK. gest. 2,35 -iit Burgundiam. HELM. chron. 80 p. 150,21 -iit post eum in Saxoniam. *saepe.* **2** *spec.:* **a** *cum notione effugiendi:* WALTHARIUS 1398 quisnam hinc immunis -ret? WALTH. SPIR. Christoph. I 19 de camino ignis illesos -ire fecisti. II 3,237 poenarum liber -bis. THIETM. chron. 4,12 vivum ... -ire. *al.* **b** *de morte:* HRABAN. carm. 6,4 hinc -iere polum. SALOMO III. carm. 2,87 frater carus -vit. WANDALB. martyr. comm. 28 quamvis morte obita hunc -isse cernat. THIETM. chron. 6,61 non obiit, sed ad Christum ... laetus -iit. *al.* **c** *vi praepositionis deminuta:* CHART. Rhen. med. I 73 p. 81,9 (dipl. a. 844) in quamcunque partem negotiandi gratia ... -issent. DIPL. Otton. II. 298 ut liberi ... per totum suum imperium habirent. **B** *subi. res:* **1** *corpor.:* WALAHFR. Mamm. 22,26 ut flumen -ire putares litoribus. CHRON. Noval. 5,25 *(de arboribus cadentibus)* dum incederentur, longe -bant. ODO Ern. duc. 6 p. 352[B] navis -it. *al.* **2** *incorpor. (c. sensu evanescendi):* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,91 livor -it veteris ... veneni. VITA Eberh. Salisb. I 6 p. 81,10 obedire egritudines ... auctoritati presulis et -ire noverunt. *al.* *de tempore i. q. praeterire – vergehen:* CARM. Paul. Diac. app. I 6,2,8 tertius annus -it. POETA Saxo 4,25 tempore ... -eunte dierum. BRUNO MAGD. bell. 16 p. 22,26 iam -eunte adolescentia. *al.*

II *evadere, fieri – hervorgehen, werden:* WALAHFR. Wett. 692 pravus -isti. INVENT. Quint. II 106 (MGPoet. IV p. 999) cantoris honore tumebat ... nimiumque superbus -bat.

III *se abdicare – abdanken:* FUND. Mur. 14 p. 42 (dipl.) fratres ... *abbatem* dignitate sua -ire perficiant (*cf.* DIPL. Heinr. IV. 280 p. 360,31 abici). *Schetter*

2. abeo *v.* habeo, obeo.

***aberdiosus.** (*e* barba Iovis *corruptum*) *herba q. d. aizoon – Hauswurz (Sempervivum tectorum L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 284):* GLOSS. III 485,19 St.-S. -us i. barba iovis huswurz. *Baader*

***abergementum, *aberiamentum** *sim. v.* *albergamentum.

aberratio, -onis *f.* **1** *exorbitatio,* παράλλαξις *– Abweichung:* ALBERT. M. caus. element. 1,2,9 p. 619[b],19 inordinationem et -em diluvii posuerunt in elevatione et depressione geuçar sphaerae. p. 619[b],33 dicitur -o ab antiquis, ideo quia non aequaliter semper se habet *geuçar sphaerae lunae* ad centrum ... mundi. *mus.:* IOH. AFFLIG. mus. 14,13 si ... in cantu tetrardi ulla evenit -o. **2** *error, peccatum – Irrtum, Verfehlung:* GEBEH. SALISB. ad Herm. 2 ut nullum de -e nostra dubietas locum habeat.

aberro, -avi, -atum, -are. **1** *corpor. i. q. deviare – in die Irre gehen:* CAPIT. reg. Franc. 233,13 *(refl.)* si ... quadrupedia ... semetipsa -verint. EPIST. Worm. I 8 p. 25,10 non vestro ... acquiescens consilio furtivus -vi. **2** *spirit.:* **a** *peccare, deficere (fere a fide) – sich verfehlen, abfallen*

[Schetter]

(meistens vom Glauben): LUP. FERR. Wigbert. 4 quique aberrassent, in eam *(viam salutis)* ... reducere. TRAD. Frising. 674 si deviasset et -asset *clericus* (*cf.* DIPL. Heinr. III. 230ª [NArch. 49 p. 450] si clericus plus iusto -verit). RIMB. Anscar. 19 p. 40,17 quod solus a consortio omnium inani fide -ret. EKKEH. IV. bened. I 16,135 alter *latronum cum Christo crucifixorum* -vit. VITA Otton. Bamb. III 3,12 p. 98,17 a fide ... -are (ob- *var. l.*). *al.* **b** *egredi (in narratione) – abschweifen:* THIETM. chron. 1,14 repetam longius -ta.

abestos, -on *v.* asbestos. *Schetter*

***abexterius** (ab exterius) *adv.* *ab exteriore parte – von außen:* ALBERT. M. animal. 13,103 capit *animal* cibum ab exterius.

abextra (ab extra) *adv.* **1** *ab exteriore parte – von, nach außen:* ALBERT. M. animal. 16,66 p. 1096,9sq. Plato dicebat omnia esse ab extra; quidam autem dicebant quaedam esse ab extra et quaedam esse ab intra *eqs.* (*cf.* eth. 1,5,12 p. 72ᵇ,31 scientias ab extra supervenientes. ALBERT. M. [?] animal. quaest. 3,17 p. 132,52). CHRON. Worm. p. 188,11 simulantes falsam amicitiam ab extra ostenderunt. **2** *ab exteriore regione – von auswärts:* CHART. Lux. IV 126 p. 185,23 (a. 1269) mandare ab extra viros stipendiarios (p. 185,31). *Prinz*

***abfestuco** (aff-), -avi, -are. (ab *et* festuca) *script.:* afe-: *l. 32.* aff-: CHART. Lux. VIII 69 p. 76,25. *v. et l. 38.* -fusti-: *l. 33.* *sollemniter dimittere, renuntiare, resignare (festuca adhibita) – feierlich aufgeben, verzichten, auflassen (unter Verwendung eines Stabes; cf. Conrad, Deutsche Rechtsgesch. I. 1954. p. 224):* **1** *trans.:* CHART. Rhen. med. I 537 p. 596,4 (a. 1145) ut quicquid hereditatis ... habere videbatur, -ret et ęcclesię ... recognosceret. I 595 exactiones venationis ... werpivi et -vi (CHART. Lux. I 249 p. 360,17 afe-vi). CHART. Traiect. 416 p. 375,31 decimam prius abiuratam abfusticaret. CHART. Rhen. inf. I 507 partem sui allodii. *al.* *in hac regione.* **2** *intrans.:* CHART. Lux. II 449 p. 492,31 (a. 1244) hereditates ... resignaverunt et de hiis -verunt (CHART. Gelr. 958 p. 926,19 super bonis ... r. et ab omni iure ipsorum -verunt). VIII 114 cum ... omni iuri ... aff-asset (III 464). *al.* *in hac regione.* *Heßler*

(***abfructus**, -us *m. v.* *abfruor.)

(***abfruor**, -i. ALBERT. M. summ. theol. I 2,8,3 p. 41ᵇ,4 ratio eius, quod est 'frui', sic dividi non potest, ut per amissionem partis rationis dicatur '-i' vel 'abfructus', sicut dicitur 'abuti' vel 'abusus' [*cf.* p. 40ᵇ,29. sent. 1,1,13 p. 31ᵇ,9. p. 32ª,12].)

***abfustico** *v.* *abfestuco. **abgrego** *v.* agrego.

abhinc (ab hinc) *adv.* **1** *ex hoc, illo loco – von hier, von dort:* HRABAN. carm. 41,5,3 qui translatus ab hinc precibus tamen adstat. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 321,42 exercitum ... multum -c dimoverat. *al.* **2** *ex hoc (illo) tempore, tum – von jetzt an, von damals an, dann:* **a** *de futuro:* FORM. Patav. 6 p. 460,10 ut -c (ad hinc *cod.*) in futurum ... deserviant (DIPL. Heinr. II. 293 -c et in f. *al. cf.* DIPL. Karoli III. 32 p. 55,30 -c et deinceps. 94 p. 154,30 -c et in reliquum). CAND. FULD. Eigil. II 2,8 -c qui sit post exitus. *al.* **b** *de praeterito:* WALTH. SPIR. Christoph. I epist. p. 64,9 retro -c triennio. **c** *de enumeratione:* CHART. Naumb. 146 (a. 1139) testes sunt ..., sequuntur laici ..., -c ministeriales *eqs.*

abhominor *sim. v.* abominor.

abhorreo, -ui, -ere. **1** *abominari, aversari – verabscheuen, ablehnen:* ALCUIN. epist. 110 p. 158,14 praecepta, quae solidata mens ... non -at (obo-, obho- *var. l.*). EGBERT. fec. rat. 1,1420 oscula sed postquam libavit, -uit ursum. *al.* *c. inf.:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 286,10 consentire. *absol.:* VITA Galli II 390 insana puella ... meret, tristatur, -et. *impers.* -et *i. q. taedet – es stößt ab:* ALDH. epist. 3 quod -et fari. VITA Galli II 216. **2** *offendi – Anstoß nehmen:* Ps. BOETH. geom. p. 393,3 lector initiatus si in aliquibus ... vacillando -at. **3** *discrepare – abweichen:* EINH. Karol. 23 habitus eius parum a communi ... -bat. AMALAR. cod. expos. I 2,4 non -et a vero, si ... accipimus (off. 1,29,11 quod). *al.*

abhorresco, -ere. **1** *repudiare – verabscheuen:* EPIST. Col. 9 p. 253,1 tales ... -endo relinquite. **2** *deficere – abtrünnig werden:* FORM. Sangall. II 5 p. 399,26 ne populus noster ... -at a nobis. *Prinz*

abiacentia *v.* adiacentia.

*?***abiaceo**, -ere. *(abdite) iacere – (verborgen) liegen:* IORDAN. RUFF. equ. 6,19 p. 54,1 flebotometur ... de venis ..., quae -ent subtus linguam. *an spectat ad* adiaceo *?*

abiaticus *v.* aviaticus.

abicio (-iic-), -ieci, -iectum, -ere. *script.:* ha-: LEG. Wisig. 2,2,8. 12,2,3. ob- *(var. l.): l. 67. inf.* abiecere *(var. l.):* BEDA hist. eccl. 2,10 p. 103,6. ALCUIN. epist. 294 p. 452,12.

1 *proicere, seponere – wegwerfen, beiseite legen:* **a** *strictius:* HRABAN. epist. 2ª p. 383,2 textum. WALTHARIUS 1380 capulum. CHART. scrin. Col. A I p. 24,27 culmo -to Rodolfo assignaverunt *proprietatem. al.* *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. I 14 -to verecundiae pallio. TRAD. Ratisb. 271 -to servitutis iugo. ALBERT. M. animal. 7,165 quaedam ... animalia vetustatem -unt et renovantur per pellis ... depositionem. *al.* **b** *latius i. q. post se relinquere – hinter sich lassen:* ANNAL. Quedl. a. 913 *(de morte)* Otto ... onus limosae molis -ecit. GODEFR. VIT. Frid. 985 Alpibus -tis.

2 **a** *extrudere, repellere – wegstoßen, vertreiben:* CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,47 ne ... -aris ... in locum miseriae. DIPL. Arnulfi 41 abbatissam ... de eodem monasterio esse -tam. ARNOLD. LUB. chron. 2,6 p. 130,9 -tis hostibus. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 62,2 verberabantur a matribus et -untur *pulli avium.* ALBERT. M. animal. 6,109 retrahit se et -it marem *ovis femina. al.* **b** *repudiare, respuere – verstoßen, von sich weisen:* CAPIT. reg. Franc. 249,12 -ta concubina (*cf.* ANNAL. Altah. a. 1069 p. 78,6 reginam). FLOD. annal. a. 944 p. 93,4 missos Ludowici. THANGM. Bernw. 25 patrem vestrum -istis. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 310,32 regem ... iniuste. *al.* **c** *excludere – ausschließen:* TRAD. Frising. 142 (a. 791) -tis coheredibus. CAPIT. reg. Franc. 44,22 ut non de hereditate parentum vel de causa sua quaerenda nec de testimonio pro hac re -antur (*cf.* 193,6). CONC. Karol. 44 p. 479,21 -entes de ecclesia Christi eos. DIPL. Otton. III. 278 p. 702,49 testes falsi ... -endi ex placito. *al.* *de re:* DIPL. Karlom. (II.) 23 -ta publica omni inquietudine. **d** *deponere – absetzen:* CONC. Merov. p. 200,30 -atur a sede *episcopali* (BERTH. [?] annal. a. 1071 p. 275,19 de s.). WILLIB. Bonif. 6 p. 36,3 quendam ... scismaticum ... iuxta canonum decreta damnavit atque -ecit. ANON. Has. 36 imperator ... duos simoniaços uno die -ecit. DIPL. Heinr. IV. 280 p. 360,31 dignitate sua -i.

3 *omittere, aspernari, contemnere – aufgeben, verschmähen, verachten:* **a** *gener.:* WILLIB. Bonif. 6 p. 31,9 omni -ta gentilitatis profanatione. GUNTH. COL. diab. cap. A 4 religionem. RIMB. Anscar. 27 p. 58,28 utilitatem. DIPL. Karoli III. 49 -ta a prodecessoribus nostris interdicta. GERH. AUGUST. Udalr. I 10 p. 399,46 timore -to. THIETM. chron. 7,38 nomen et ordinem. *al.* **b** *spec. i. q. condemnare, improbare, recusare – verurteilen, verwerfen, zurückweisen:* LIBER diurn. 84 p. 101,19 quosquos vel quaeque ... concilia -erunt. GODESC. SAXO conf. p. 73,26 tanquam haereticum -o. ERMENR. ad Grim. 5 p. 539,37 ut nullus peccator ... -endus sit. CHART. civ. Hild. 209,32 (a. 1249) siquis ... venditor et emtor pro foro litigant et mercimonium vel denarios -unt. *al.*

4 *deducere, demere – abziehen, wegnehmen (fere math.):* CARM. de temp. rat. 244 hoc -to infra sume. GERB. epist. math. A 9,3 solertia ... geometricae disciplinae particulas latera excedentes abiiciens. GUIDO ARET. form. 4 p. 93ᵇ modus tertius -ecit sororculam ♄. ALBERT. M. sent. 1,40,16 p. 326ª,15 differentiae temporis non abiiciunt vel adiiciunt aliquid ad sui potentiam. *al.*

5 *iur.:* **a** *? detestari – ? bestreiten:* LEX Sal. Merov. 79 quod furtum, quod -ecit (ob- *var. l.*), verum sit. **b** *? abiectare – ? rechtsförmig feststellen, daß der Gerichtstermin nicht eingehalten wurde: p. 24,15.* *v. et* obicere.

adi. **abiectus**, -a, -um. **1** *vilis, despectus – gemein, verächtlich:* **a** *de personis:* HROTSV. Mar. 467 hic *(Ioseph)* erat -us. PASS. Ursulae prol. p. 142,4 -issima ovis. HIST. de

exp. Frid. imp. p. 98,27 rex Anglię . . . Liupoldum . . . pro -o reputavit. *al.* **b** *de rebus:* Leg. Wisig 5,7,17 claritas generis sordescit commixtione -ae conditionis. Ps. Hippocr. progn. B *(de statu ruinoso)* sepulcrum. Walth. Spir. Christoph. I 12 quod hęc inania et -a mireris. Thangm. Bernw. 14 p. 764,52 habitu non admodum nitido vel -o. *al. alch.:* Ps. Gerh. Crem. sal. I 11 p. 20,15 lapis. **2** *de nummis i. q. reprobus – ungültig:* Rud. Trud. epist. p. 327,39 non relinquentes mihi nisi XX solidos et XXX denarios -ae monetae. **3** *? iectivus - ? als den Gerichtstermin nicht einhaltend konstatiert: p. 24,13.*

subst. **abiecta**, -ae *f. uxor repudiata – verstoßene Gattin:* Hincm. annal. a. 864 p. 74,15 Theotberga . . ., -a Lotharii.

adv. **abiecte.** *viliter – verächtlich:* Epist. Mog. 15 sacerdotum sancta dispositio . . . ultimo -issime ponitur loco.

***abiecticium**, -i *n.* (*cf.* 2. *abiectio) *declaratio vadimonii deserti ad iudices facta – Feststellung vor Gericht, daß der verbürgte Termin des Erscheinens nicht eingehalten wurde:* Capit. reg. Franc. 32 p. 91,11 gloss. solsaticum, id est -um.

***abiecticius** (-tius), -a, -um. (abiectus) *abiectus, vilis – verworfen, gemein* (*cf.* Gloss. III 414,22 St.-S. -tium verworfenen): Honor. August. spec. p. 992C quem velut -um tot malis exposuisset.

1. abiectio (-ccio), -onis *f.* **1** *actio proiciendi – das Hin-, Wegwerfen:* **a** *strictius:* Vinc. Prag. annal. a. 1158 p. 671,31 imperator . . . per sue -em (ob- *pars edd.*) cerothece . . . eos publice in suum bannum mittit. Albert. M. animal. 7,90 per vetustae pellis -em (*cf.* Albert. M. [?] animal. quaest. 2,9/12 p. 114,63 *cornuum*). *pass. i. q. actio decidendi – das Herabfallen:* Albert. M. veget. 1,133 illae *(partes plantae)* sunt corpora quaedam cadentia a re aliqua, quae est causa suae -is. **b** *latius i. q. depositio, renuntiatio – das Ablegen, Verzicht:* Hist. Franc. Dion. 14 (MGScript. IX p. 399,12) post -em tonsure. Albert. M. bon. 424 p. 226,71 contemptus -is *temporalium* (*opp.* subiectionis).

2 **a** *actio eiciendi – Vertreibung:* Frid. II. Imp. art. ven. 1 p. 48,24 -o . . . maiorum *avium.* **b** *repudiatio, exsilium – Verstoßung, Verbannung:* Siseb. Desid. 4 cuius -o fuit summa felicitas (*antea:* exilio). Vita Odil. 9 (MG Mer. VI p. 42,23) recordatus est -is filiae suae. Ortl. chron. 1,5 p. 24,16 (chart.) legalia iura propter turpem -em mariti perdidit. **c** *remotio a dignitate – Absetzung:* Leg. Wisig. 2,1,8 in . . . -em nostram . . . intendere. Annal. Fuld. II a. 887 p. 107,2 audita . . . imperatoris . . . -e.

3 *contemptus, ignominia – Verachtung, Schande:* Paul. Diac. Lang. 4,6 in depressione et -e erant *episcopi.* Conc. Karol. 61 p. 812,17 causam nostrae -is. Hrotsv. Dulc. 5,1 -em patior. lib. 2 praef. 1,9 si . . . pro mei -e . . . placet nulli *quod feci.* Hildeg. scivias 1,2 p. 390A super eosdem impios cadet -o indignationis omnium. *meton. de personis:* Otloh. doctr. 17 p. 282C qui vitiis crebris constans -o plebis . . . essem *(cf. Vulg. psalm. 21,7). al.* Annalista Saxo a. 888 p. 587,15 Karolus Crassus ex imperatore augusto superborum -o factus.

4 *vilitas – Niedrigkeit:* **a** *de condicione, habitu:* Anselm. Hav. dial. 1,10 p. 1156A -e habitus . . . alios praeeminere. Chron. Mont. Ser. a. 1224 p. 213,40 generis. **b** *de nequitia:* Thangm. Bernw. 17 p. 766,25 vir beatus humanae -is probra non curabat. Greg. IX. registr. 368 p. 283,42 -em cordis sui frivolis excusationibus . . . palliare. **c** *de virtute christiana i. q. humiliatio – (Selbst-)Demütigung:* Thangm. Bernw. 56 p. 781,37 quid hac beati viri . . . -e laudabilius? Absal. serm. 15 p. 94D triplex humilitas . . . confessionis, subiectionis et propriae -is. Chart. civ. Magd. 89 in -e voluntarie paupertatis.

5 *philos. i. q. actio seiungendi – Absonderung:* Albert. M. caus. univ. 2,5,23 p. 617b,11 ens in esse per continuam adiectionem et -em consistens. metaph. 1,4,12 p. 80b,38 fieri -em continuam in subiecto et renovationem.

6 *de nummis i. q. reprobatio – Ungültigkeitserklärung:* Chart. Oelsn. 9 p. 20,1 (a. 1203) inter -em . . . veteris et novae assumptionem monetae.

7 *meton. i. q. purgamentum – Abfall, Unrat:* Chart. Argent. I 206 p. 165,30 (a. 1227) ut de stramine et paleis ceterisque -bus agri fimentur.

2. *abiectio (adi-), -ivi, -ire. (*cf.* *iectivus) *script.:* ob-: *l. 18.* adiact-: *l. 17. desertum vadimonium ad iudices deferre – das Nicht-Einhalten eines Termines rechtsförmlich konstatieren, in Verzug setzen:* Dipl. Merov. I 60 p. 54,14 ipso Ermenoaldo abbati -tissent vel solsadissent. 66 p. 59,9. Form. Marculfi 1,37 memorato illo -tisset (memoratus ill. abiectus sit *A 2*) vel solsatisset, et ipse nec venisset ad placitum nec nulla sonia nunciasset, adfirmat (*sim.* Dipl. Merov. a. 648 [NArch. 13 p. 157] abiecisse). Dipl. Karoli M. 216 dum ipse Salacus placitum suum legibus custodivit vel adiactivit (*antea:* iactivit vel solsedivit). Form. Turon. 33 dicto illo secundum legem ob-ivit (ab- *A 2*) vel solsativit.

1. *abiectivus, -i *m.* (abiectus) *perditus – ein Verworfener:* Arno Reichersb. scut. p. 1514C in istorum vero -orum recompensationem.

2. abiectivus (adi-), -a, -um. (*cf.* *iectivus, 2. *abiectio) *deserti vadimonii inculpatus, iectivus – einer, dessen Nicht-Erscheinen zum festgesetzten Termin rechtsförmlich konstatiert wird:* Lex Sal. Pipp. 86,3 homo ille, qui mihi fidem fecit, quem legitimum habeo ad-um (abiectivo *D 9*, adiactivum *rec. E*) et admallatum (*cf.* Lex Sal. Karol. 52,2 p. 516,26 adiachtivum [adiect- *K 31*, ab- *K 17*]).

***abiector**, -oris *m.* *spretor – Verächter:* Gunth. Col. diab. cap. B 4 tibi . . . religionis sacrae -um et contemptorum fautori. Hildeg. scivias 3,9 p. 681D martyres, virgines et reliqui suimetipsorum -es.

***abiectura**, -ae *f.* *contemptio – Verachtung:* Hildeg. epist. II 35 mundus modo habet tempus iniustitiae et -am summitatis gloriosae victoriae. *Schetter*

abiegineus, -a, -um. *quod est abietis – Tannen-:* Theod. Hirs. loc. sanct. 3 p. 8 *mons Libanus* cedrinis, cypressinis et -is abundat lignis *(ad Abietem ciliciam Ant. et Kotschy pertinet, cf. Hegi, Flora. ²I. p. 119).*

abiegnus, -a, -um. *script.* abegn-: *l. 45.* **1** *quod est abietis – Tannen-:* Dipl. Otton. III. 163 p. 576,17 silva. Heinr. Lett. chron. 30,5 p. 220,6 arbores (Albert. M. animal. 8,85). **2** *ex abietis materia compositus – aus Tannenholz:* Notker. Balb. gest. 2,1 med. stipitibus quernis, faginis vel -is (abegnis *var. l.*). Christ. cal. Mog. 18 (MGScript. XXV p. 246,36) trabes quercine et -e.

abies, -etis *f.* *script.* habet-: *l. 60.* *metr.* abį-: Froum. carm. 35,2.

1 *arbor quaedam excelsa, gr.* ἐλάτη *– (Edel-) Tanne (Abies alba Mill., cf. Hegi, Flora. ²I. p. 120sqq.):* Hraban. univ. 19,6 p. 516D -s . . . mentem electorum . . . demonstrat. Mappae Clavic. 277 (gloss.) solidum I de arbore elanton, quod est -s. Chart. Wirt. I 236 pro tugurio nuda fruebatur -e. Hildeg. phys. 3,23 p. 1233A -s . . . fortitudinem significat. Absal. serm. 4 p. 36A -s . . . arbor est in superficie pulchra *eqs.* Albert. M. veget. 6,5 quod *genus* enim albius et rarioris est ligni et procerioris, dicitur -s. *saepe. sensu adi.:* Tract. de eccl. Aldenb. 14 (MGScript. XV p. 870,26) turris, quae lignis -bus cooperta fuerat. *de ligno -is:* Compos. Luc. C 15 ex carbonibus pini aut de habetem. **2** *larix – Lärche (Larix decidua Mill., cf. Hegi, Flora. ²I. p. 133sqq.):* Gloss. III 696,45 St.-S. larix -s alpina id est lorichboum. *huc spectare videntur (cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. III. p. 858sq.):* Ioh. Platear. simpl. med. p. 4br agaricus est quasi fungus et crescit circa radicem -is et maxime in Lombardia. Alphita I p. 273,21 agaricus, fungus -is, coralbum -is idem (*cf.* p. 285,46). **3** *species quaedam pini – Kiefernart (Pinus silvestris L. vel Pinus Laricio Poir., cf. M. Rikli, Das Pflanzenkleid der Mittelmeerländer. 1946. p. 439):* Antidot. Augiens. p. 61,38 gumma de -e. Ioh. Platear. simpl. med. p. 39br terebinthina . . . gummi arboris est -is. Matth. Platear. gloss. p. 385C gummi est arboris, quae

[Baader]

cedrus dicitur, apud nos non habetur, unde pro eo ponitur *gummi* -is. p. 387G taeda pinguis lignum est -is, ex quo manat quaedam gummositas. *fort. huc spectat:* ALBERT. M. veget. 1,111 pix de -e. **4** *species quaedam palmae (ex errore Plinii nat. 12,134) – Palmenart:* HONOR. AUGUST. cant. 5,16 p. 442D aliqui dicunt elatas palmarum esse speciem arboris aromaticae, quem Latini -em vel spatam dicunt *(ex Ps.Cassiod. PL 70, 1085C).* **5** *species quaedam arboris folio pinnato ornatae – Nadelbaumart:* ALBERT. M. veget. 6,7 est autem -is lignum secundum omnes suas species odoriferum. *ibid. al.*

abietarius, -i *m. faber lignarius – Zimmermann:* LEG. Lang. 1 p. 179a,3 si ha-ii (habit-, abiet- *var. l.*) cancellos fecerint.

***abietinus,** -a, -um. **1** *quod est abietis – Tannen-:* COMPOS. Luc. H 21 resina ꝥabietam (abietina *cod., cf. Svennung, Compos. Luc. 1941. p. 53*). THEOPH. sched. 2,26 lignum. **2** *ex abietis materia confectus – aus Tannenholz:* ROD. GLAB. hist. 2,13 flamma -as deserens trabes (LEO MARS. chron. 3,10). *Baader*

abigeatus, -us *m. pecoris furtiva abductio – Viehdiebstahl durch Wegtreiben:* CHART. Ital. Ficker 370 p. 391,28 (a. 1241) quos -bus aliquorum ab . . . fidei pascuis oberrantes ad ovile dominicum . . . revocat.

abigo, -egi, -actum, -ere. *deest* -g-: WILLIB. Bonif. 7 p. 37,20 abiebat *(2a a. corr.). form. stirp. perf.* -ig-: *l. 30.42. metr.: inf.* abīgere: *l. 30sq.*

1 *strictius i. q. abducere, depellere – wegführen, vertreiben:* **a** *anim.:* VITA Arnulfi 4 cum saepe phalangas . . . suo -igisset mucrone. ALCUIN. carm. 3,20,5 equos . . . -ere pratis (WALTHARIUS 780 in gramen). CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,27 a choro sanctorum. EKKEH. IV. pict. Sangall. 81 fugias, *Satanas,* violenter -tus. HERM. ALTAH. annal. a. 1169 episcopus . . . ab ecclesia -itur. *al.* **b** *res:* BEDA hist. eccl. 2,7 p. 94,26 periculum. ALDH. virg. I 37 p. 286,4 ea, quae fraude -erant (*syn.* direpta et depeculata). RHYTHM. 135,5 inferos . . . -egit *Christus* Tartari valbulasque inpessum. WALAHFR. Mamm. 13,8 metum.

2 *latius:* **a** *cogere – zwingen:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 190,5 -tus (coactus *var. l.*) . . . rex . . . venit. **b** *arcere – fernhalten:* RUOTG. Brun. 2 p. 3,26 quę a se . . . manu discretionis -erat (-ig- *B 1*). RUP. TUIT. spir. 5,11 p. 1714B puer . . . ludis omnibus -tus. *aditu prohibere – abweisen:* MIRAC. Volq. 2in. pauperes. **c** *(fluvium) sulcare – (Fluß) durchfahren:* IONAS BOB. Columb. praef. p. 145,20 Scarbea lintris -ta ascoque Scaldeus. **d** *partic.* -tus *sensu temporali i. q. praeteritus – (zeitlich) vergangen:* EPIST. Hann. 90 p. 156,4 tempore -to (91 p. 157,30 proxime). METELL. Quir. 63,22 triduo . . . -to.

abimmitto *v.* abingruo.

***abin** *adv.* (abinde, *cf.* dein, deinde *sim.*) *illinc – von dort:* DIPL. Heinr. II. 482 p. 615,28 *(per haplologiam ?)* ex-hinc pergit *finis* . . ., -n descendit *eqs.* ODO Ern. duc. 7 p. 361B -n rediens (8 p. 371C).

***abinceps** (ab inceps) *adv. deinceps (sensu temporali; c. colore causali: l. 58) – danach (infolgedessen):* IULIAN. TOLET. Wamb. 3. LEG. Wisig. 3,5,6 (ha- *E 2*). VITA Anselmi Luc. 5 quantae igitur -s religionis fuerit. 34 oculos lavit et sanos -s habuit. 41. 65. REIN. LEOD. Regin. 15 p. 576,21 abdicare episcopatum et Romanae urbis ab inceps ingressum.

abinde (ab inde) *adv.* **1** *ex illo loco, illinc – von dort:* POETA Saxo 1,339 -e aufugit. DIPL. Otton. II. 288a p. 338,11 inde coniungitur *finis* . . . et -e vadit in rivum (*cf.* DIPL. Heinr. II. 482 p. 616,9 exhinc . . . -e). *al. paene i. q. illic – etwa 'dorf':* PRUD. TREC. annal. a. 845 p. 32,15 naves . . . per Sequanam hinc et -e cuncta vastantes. **2** *ex illo tempore, tum – von damals an, dann:* CAPIT. reg. Franc. 233,33 -e (abhinc 2) inantea. POETA Saxo 4,365 noctis -e sequentis. *al.* **3** *de auctore, origine:* **a** *ab illa parte – von jener Partei:* PRUD. TREC. annal. a. 846 p. 34,7 Karolus . . . pacem cum Nomenogio . . ., intervenientibus hinc et -e sacramentis, paciscitur. **b** *ab ea re – davon:* CHART. Sangall. A 406 (a. 849) nobis -e *(sc. a traditione)* unum solidum in censum prosolvat. TRAD. Ratisb. 650 ut fratribus . . . -e amministre⟨n⟩tur obsequia. **4** *de causa i. q. propterea – deswegen:* CHRON. Reinh. a. 1190 p. 546,25 -e . . . ingemuit. a. 1203 p. 566,17. **5** *de relatione i. q. de ea re – darüber:* CHART. Burgel. 106 p. 126,11 (a. 1274) litteram -e conscriptam. *v. et* *obinde.

abinfra (ab infra) *adv. abintus – von innen:* EDICT. Roth. 304 si ab infra (de intus 6, ab intus 7) in foris salierit *caballus.*

abingruentes (-cr- *a. c*) ana lecgende: abinmittentes ana uuerfande GLOSS. I 10,28 St.-S. (*cf.* 2,22).

***abinter** (ab inter) *praep. ex – aus:* REIN. LEOD. triumph. 1 p. 586,25 ab inter undis pertrahitur.

***abintra** *adv. abintus – von innen:* TROTULA 2 p. 5,43 mulier . . . vulvam suam -a inungat. *v. et p. 21,17.*

***abintrinsecus** (ab intrinsecus) *adv. abintus – von innen:* GALB. Karol. 63 ne iaculorum . . . percussionibus ab intrinsecus lederentur. 117med. *syn.* deintus.

abintro (ab intro) *adv. abintus – aus dem Innern:* VITA Agnet. 419 lucis amicta stolis deturbat ab intro *(sc. ex lupanari)* lenones.

abintus (ab intus). *scribitur* ábintus: LEO MARS. chron. 2,43 p. 656,30. **1** *adv.:* **a** *ab interiore parte – von innen, im Innern: corpor.:* LEG. Wisig. 3,5,6 replicatos -s clavos. AETHICUS ISTER 40 iugaque asperrima sectilia ab intus. RECEPT. Sangall. II 48 qui intra precordia . . . percussi fuerint seu ab intus rupti fuerint. VITA Auct. 12 ab intus vocem . . . audivit. *al. spirit.:* HARIULF. Arnulf. 2,33 suspiria cordis ab intus o quot mittuntur. HERBORD. Ott. 3,9 p. 753,21 tactusque ab intus spiritu pietatis. *al.* **b** *pro subst. i. qui intus versantur – die innen Befindlichen:* ANNAL. Ved. a. 895 p. 77,16 castrum, per noctem tradendo eum -s, tulerat Rodulfus. **2** *praep. i. q. deintra – von innen aus:* GALB. Karol. 32 -s castrum lapidibus . . . obruti sunt.

abinvicem *v.* invicem. **abissus** *v.* abyssus.

abistinc (ab istinc) *adv. abinde – von dort:* VITA Liutg. III 1,834 est . . . ab istinc Francorum, ab hinc Westphalorum locus.

abitio (-cio), -onis *f.* **1** *discessio – Weggang:* RATHER. Metr. 13 p. 468C *(de corpore sancti furtive ablato)* deserueris quamvis indignissimos -e. p. 469A ne tua -o *sit* nostra perditio. **2** *obitus – Tod:* HERIG. gest. 55 p. 188,15 vestra me . . . solitudo sollicitat, non mea -cio . . . contristat.

1. abitus, -us *m. script.* h-: *l. 47. form.* -ua: *l. 52.* **1** **a** *discessio – Abmarsch:* PRUD. TREC. annal. a. 839 p. 23,20 in partes Torennae . . . h-um divertit. **b** *obitus, ascensio – Tod, Himmelfahrt:* VITA Elig. 2,48 p. 728,6 tempore -us (ob- *var. l.*) sui. CAND. FULD. Eigil. II prol. 1,4 -um hincque venustum. TRAD. Ratisb. 93 post -um. EKKEH. IV. bened. I 21,67 post -um (gloss.: transitum) domini (gloss.: Helię). **2** *?aborsus – ?Abtreibung:* FRAGM. mul. I 1 abitua facere *(cf. Diepgen, QuellStudGeschNat. 3 p. 240).*

2. abitus *v.* habitus, avidus.

***abiubeo,** -iussum, -ere. *vetare – verbieten:* EKKEH. IV. bened. I 38,66 anima *Columbani* . . . immolat -ssas (gloss.: vetatas) tot ab annis mox quoque missas. *Prinz*

***abiudicatio,** -onis *f. damnatio – Verurteilung:* GESTA Camer. cont. II A 212,2 ne tradito fiat -o, exivit de concilio, facto nondum iudicio.

abiudico, -avi, -atum, -are. *script.:* abdiu-: *p. 27,22.* ob- *(var. l.): l. 68.*

1 *obi. res:* **a** *(iudicio) denegare, adimere – (gerichtlich) aberkennen, wegnehmen:* GESTA Camer. cont. I A 21 terram . . . ei -vere. VULC. Bard. 7 p. 526,29 iudicio -tum (-tus *c*) beneficium perdidit. DIPL. Loth. III. 70 p. 108,43 preposituram. OTTO FRISING. chron. 7,23 p. 345,10 proscribitur ac . . . ducatus ei -atur (obind- *A 1–3,* obiud- *A 4*). CHART. ord. Teut. (Hass.) 206 p. 161,37 molendinum . . . -vimus adiudicando illud commendatori. *al.* sibi -are *i. q. renuntiare – verzichten:* CHRON. Laet. 10 p. 498,30 quidquid villicationis habebat, sibi ipse -ans. **b** *irritum facere, reprobare – für*

[Heßler]

ungültig erklären, verwerfen: Dipl. Loth. III. 34 p. 57,20 iudicium. Rein. Leod. inept. 1 p. 598,16 liber . . . discussus est, -tus est. *vetare – verbieten:* Dipl. Loth. III. 35 p. 59,24 -ari fecimus et . . . sanccimus, ne . . . iudices fiant. Gesta Camer. cont. I D 24 communia Cameracensis fuit -ta. *componere – beilegen:* Hist. Walc. 8 p. 509,9 procerum iudicio -tum est litigium.

2 *obi. anim.:* **a** *(iudicio) tollere – (gerichtlich) entziehen:* Narr. de Gron. 29 p. 54,1 captivi . . . captivatoribus -antur. *latius i. q. non proprium dicere – für nicht zugehörig erklären:* Chart. Friburg. 211 p. 182,28 (a. 1266) si idem ipsis *(fratribus)* -bitur, bona . . . ipsum sequi . . . debebunt *(opp.* adiu-⟨di⟩cabitur). **b** *privare – für verlustig erklären:* Gerhoh. psalm. 25 p. 427,3 incestuosos ecclesiastico . . . beneficio -vit. Theod. Palid. annal. a. 1163 imperator . . . interfectores . . . proscribens quosdam vita, quosdam rebus omnibus -vit. **c** *damnare – verurteilen:* Epist. Heinr. IV. 23 p. 33,28 *illum* iudiciario ordine -tum. Chart. civ. Hild. 122 p. 63,14 in corpore, non in bonis. Const. II 363 scabini . . . servientem . . . pro suo libito -verunt. Albert. M. pol. 2,6[f]. *al. v. et p. 26,65. theol.:* Cypr. Cord. carm. app. 3,2,1 (MGPoet. III p. 148) dum abdiudicor factis dictisque, . . . orreo. **d** *repudiare – ablehnen:* Lamb. Wat. annal. a. 1167 p. 543,12 adversarii eorum . . . voce publica falsi delatores -bantur. Annal. Pegav. a. 1159 Roulandus . . . electus . . . contra voluntatem . . . principum, ab ipsis -tus et abiuratus.

***abiunctio,** -onis *f. separatio – Trennung:* Petr. Dam. grat. 11 p. 33,3 Filius . . . nulla probatur -e semotus *(sc. a Patre).*

abiungo, -iunxi, -iunctum, -ere. *separare, amovere – trennen, entfernen:* Lup. Ferr. epist. 4 p. 13,25 infelix, qui in perpetuum -atur ab ipso *(Deo).* Heiric. Germ. I 4,431 se quoque virginei semper mansisse pudoris -to quanquam secretum corpore testem. Vita Landel. 517 sedibus -xit, quos nam concordia nectit. Wibald. epist. 342 *Deum* nec spatia locorum nec intervalla temporum ab his, quos tuetur, -unt. *al.* *Heßler*

abiuratio, -onis *f.* **1** *actio iuramento negandi – Abschwörung, Schwur, etw. nicht zu tun:* Bernh. Const. can. 38 p. 508,40 se strictiori periurio ligat, qui servandae -is gratia . . . non consenserit reconciliari. **2** *abdicatio sollemnis (iuramento interposito) – feierliche Lossagung (unter Eid):* Bruno Magd. bell. 75 auctor -is . . . Heinrici et novi regis instituendi. Bernh. Const. can. 38 p. 507,34 si quis . . . abiuraverit dominum . . ., in hac -e periurus . . . erit. Laur. Leod. gest. 10[in.] post -em Heinricianae partis. Const. II 193,5 viros in -em (obuiacionem, oblivionem *var. l.*) nostre fidei compellendo. *spec. i. q. eiuratio – Ab-, Aufsage:* Werr. (?) Albert. 29 (MGScript. XXV p. 157,1) me fratrem suum abiuravit; . . . -is huius culpam . . . remitto. **3** *renuntiatio sollemnis (iuramento interposito) – feierlicher Verzicht (unter Eid):* Chart. select. Waitz 23 p. 57,20 (a. 1132) abstipulatione . . . et -e facta.

abiurator, -oris *m. qui abiurat – einer der abschwört:* Deusd. c. invas. 2,12 (MG Lib. Lit. II p. 330,9) Dei . . . venditor et -r.

abiuro, -avi, -atum, -are. *script.* ob-: *p. 28,8.*

I *iuramento negare, repudiare, renuntiare – abschwören, eidlich verstoßen, nicht anerkennen, verzichten:* **A** *obi. anim. (intrans.: l. 67):* **1** *gener.:* Ekkeh. IV. cas. 20 p. 76,11 illis lege -tis (abiudicatis *ci. ed.*) et proscriptis . . . maiestatis reis capita dampnata sunt. Berth. (?) annal. a. 1076 p. 282,44 summo . . . pontifici . . . temere -to. Const. I 402,8 refutantes omnem heres⟨im⟩ -verunt Petrum. Lamb. Wat. annal. a. 1152 p. 522,51 reginam uxorem suam. Herbord. Ott. 2,22 concubinas . . . publice -vit. *al. v. et l. 26.44. intrans. i. q. se abdicare – sich lossagen:* Frutolf. chron. a. 1096 p. 208,2 Welefo . . ., qui ab imperatore iam dudum -verat. **2** *spec. i. q. eiurare – aufsagen (cf. His, Strafrecht. I. p. 284sq.):* Const. II 425,4 (a. 1200) si . . . homicida aufugerit, eius amici et proximi eum -are et foriurare debent (Gisleb. Mont. chron. 98 p. 134,11). *v. et p. 27,50.* **B** *obi. res:* **1** *gener.:* Berth. (?) annal. a. 1079 p. 317,42 heresim. Lamb. Hersf. annal. a. 1072 p. 138,8 seculi negocia. a. 1074 p. 200,4 coniugium. Bernold. Const. chron. a. 1076 p. 433,2 obedientiam . . . papae exhibendam. Vita Heinr. IV. 6 p. 22,26 Romanam sedem. Chart. Traiect. 416 p. 375,32 decimam. Const. I 318,8 incendium. Arnold. Lub. chron. 3,22 reditus episcopales. Chart. Rhen. med. III 12 p. 18,27 ob-verunt *advocatiam.* Chron. reg. cont. III a. 1207 iniustas exactiones . . . et . . . monetas. Chart. civ. Magd. 94 p. 48,32 quicunque . . . *fraternitatem incisorum panni* intrare voluerit, officium suum -bit. Chart. Worm. 346 angarie . . . abusum. *al. c. acc. c. inf.:* Annal. Einh. a. 763 ad regis conspectum ulterius se venturum -vit. *seq.* quod: Bernold. Const. chron. a. 1080 p. 437,3 qui non prius -ret, quod ad papam . . . diversurus non esset. **2** *spec. i. q. praestare iuramentum terram aliquam relinquendi (i. e. in exsilium abeundi) – sich eidlich verpflichten, ein Gebiet zu verlassen (d. h. in Verbannung zu gehen):* Hist. Welf. 22[ex.] patriam . . ., quoadusque . . . revocaretur. Const. I 318,9 imperatori fines imperii sui per annum et diem -et. Chron. reg. cont. I a. 1188 p. 140,20 natale solum ad tres annos. Chart. Meckl. 2697 terram et civitatem (Chart. Sil. C 65,17). *al.*

II *reicere, renuere – ablehnen, verweigern:* Heiric. Germ. I 6,110 triplices videas usum -asse catenas. Epist. Ratisb. 8 p. 305,6 quod consensus -at, intentio eliminat. *absol.:* Heiric. Germ. I 2,23 multa renitenti seque -are paranti . . . instituunt primati inferre duellum. Hist. Mosom. 2,3 p. 611,24 -andi limites excludit. Albert. M. pol. 4,10[k] circa principatus . . . habentibus quidem honorabilitatem non licere -are (*p. 1297*[a],20 ἐξόμνυσθαι).

III *periurio detrahere – wegschwören, durch Meineid entziehen:* Marc. Valer. buc. 3,118 insignes ne -et proditor agnos. *Rudolph*

***ablabor,** -lapsus sum, -i. *partic.* -sus *i. q. praeteritus – (ungenützt) verstrichen:* Chart. episc. Spir. 163 p. 177,16 (a. 1225) post -sas inducias.

ablacta. (lac) *herba q. d. tragopogon – Bocksbart (Tragopogon pratensis L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 286):* Gloss. III 579,35 St.-S. -a haberuurz. Recept. Sangall. I 83 -a tundis et gutta, quae similat lacti, in plaga ponis. 106 ablacta oculos VIIII . . . cum lacte caprino teris.

ablactatio, -onis *f.* **1** *actio (infantem) ab uberibus removendi – Entwöhnung:* Vita Bard. 1 p. 323,32 parentes . . . post -em puerum . . . vetulae . . . tradebant (*cf.* Vita Adalb. Prag. 1 [MGScript. XV p. 1178,21]). Albert. M. animal. 3,171 in aliis . . . animalibus . . . citius fit -o. **2** *actio (scholam) egrediendi – das Entwachsen:* Vita Brun. Querf. 3 (MG Script. XXX p. 1361,6) post -em . . . scolasticorum rudimentorum *(cf. Ioh. Ianuens. Catholicon. s. v.).*

***ablactatus,** -us *m. actus infantem ab uberibus removendi – Entwöhnung:* Vita Lonogh. 1 (MGMer. VII p. 433,9) ab . . . -u matris suae.

ablacto, -avi, -atum, -are. **1** *proprie:* **a** *(infantem) ab uberibus matris removere – entwöhnen:* Hrotsv. Mar. 282 sumpsit ab ubere natam -ando . . . genetrix. Vita Paulin. Trev. 2 puer -tus est atque praedicto patri traditur. Albert. M. animal. 22,29 *canis* -atur. *al. in imag. vel alleg.:* Hraban. univ. 7,1 p. 180[C] -tus *est* Christus . . ., -ti *sunt* perfecti quasi a simplici cibo doctrinae abstracti. Ruotg. Brun. 13 ecclesia . . . prolem suam . . . -vit. **b** *infantem lacte nutrire – nähren, stillen:* Hugeb. Willib. 1 p. 88,24 quem . . . de primordialis infantiae cunabulis -tum atque confotum. Paulin. Aquil. carm. 11,30,3 -at vivos *(i. e. liberos innocentes)* in ovile proprio pastor benignus. Hetti (?) interr. p. 96,19 quem a mulieris lacte credimus . . . -tum. Ordo Rom. 28[A], 21 ut *infantes* . . . nullum cibum accipiant nec -entur, antequam communicent. Trotula 18 p. 15,4 observandum, ne lac subintret aures aut nares, cum -atur. *al.* **c** *exsucare – auspressen:* Ioh. Platear. simpl. med. p. 15a[v] semina . . . -entur (Matth. Platear. gloss. p. 367[F]. 373[H]). **2** *translate i. q. privare – berauben:* Epist. Hann. 73 vana illa spe -tus.

[Baader]

adi. **ablactatus**, -a, -um. *ab uberibus matris remotus – entwöhnt:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,119 -a . . . uberibus matris infantia. CHART. Hamb. 254 p. 230,26 porcellum -um. *in imag.:* GESTA Hort. Mar. 69 filia ecclesia vix -a.

subst. **ablactatus**, -i *m. infans ab uberibus matris remotus – ein der Mutterbrust entwöhntes Kind:* CONR. HIRS. dial. 237 lac praemittas parvulis, cibum solidum -is.

***ablambo**, -ui, -ere. 1 *abluere – bespülen:* WOLFHARD. Waldb. 2,12 fluctivagi marmoris fluxus nefandum -uit homicidam. 2 *restinguere – auslöschen:* WOLFHARD. Waldb. 1,14 *candela* divinitus comas radiantis ignis -uit. *Baader*

ablaticus *v.* aviaticus.

ablatio (-cio), -onis *f.* I *actio auferendi, adimendi – das Weg-, Fortnehmen* (*cf.* GESTA Hort. Mar. 58 p. 601,25 quod . . . oblacio et -o sint opposita. *v. et l. 25.*): A *corpor.:* 1 *gener.:* BEDA hist. eccl. 5,18 p. 320,22 frequenti -e pulveris sacri. CHART. Hall. I 185 *(de derivatione)* pro -e aque ad lacum. ALBERT. M. lin. 6 p. 479^{a},24 ablata linea aufertur punctum, quod est in linea; haec autem -o est secundum accidens. animal. 8,182 cautela in -e mellis. 2 *spec.:* a *furtum, raptus – Diebstahl, Raub:* CONC. Karol. 56,52 quantum deo displiceat eorum *(holocaustorum sim.)* -o. EPIST. Worm. I 49 p. 86,25 res suas furtiva -e amisit. TRAD. Teg. 189 pro magna bonorum eisdem fratribus -e. GERHOH. aedif. 51 (164 p. 194,32) talem . . . oblationum -em . . . papa sacrilegium nominat. CHART. episc. Hild. I 283 p. 269,23 ab omni invasione, lesione, -e, diminutione fideliter communimus. CHART. Bund. 458 quod . . . querimoniam moverit de -e quorundam prediorum. CHART. episc. Halb. 436 p. 390,49 corporis domini Iordanis. *saepe. confiscatio – Enteignung:* CHRON. Merseb. 4 p. 174,23 quibusdam bonorum -e minatur. *subductio – Entzug:* OTTO SANBLAS. chron. 50 p. 82,15 remordente memoria iniurie sibi in -e filie a Phylippo rege exhibite. b *amputatio, orbatio – das Abschneiden, Beraubung:* VITA Ludow. Pii 30 p. 623,28 oculorum. CONST. II 425,6 menbri. THADD. FLORENT. cons. 5,132 de -e catharacte cum acu. ALBERT. M. animal. 3,90 testium. *al.* B *spirit.:* 1 *remissio – Vergebung:* ALBERT. M. cael. hier. 13,1 p. 333^{b},31 propter -em peccatorum (*PG 3,300*^{C} ἀναίρεσις). 2 *abstractio – das Abstrahieren:* ALBERT. M. myst. theol. 2,1 p. 837^{b},34 laudare supersubstantialem Deum . . . per omnium existentium -em (*PG 3,1025*^{A} ἀφαιρέσεως). eth. 6,2,19 p. 435^{b},33sq. metaphysicam consistere per -em a sensibilibus et divinam per -em a mathematicis. 3 *math. i. q. deductio – Subtraktion:* BEDA temp. rat. 42,10 diminutio illa atque -o diei unius. ALBERT. M. epist. Dion. 7,4^{E} p. 920^{a},10 sine -e motus octavi.

II A *amissio, defectus – Verlust, Schwund:* ALFAN. premn. phys. 13,5 oblivio . . . est memoriae -o. CONSTANT. AFRIC. theor. 9,42 p. 50a^{v} -o conceptionis. TRACT. de chirurg. 34 vocis. GLOSS. Roger. I A praef. p. 502,31 aqua in oculo dicitur -o visus. ALBERT. M. animal. 3,89 fluxus . . ., quo fluunt capilli . . ., dicitur capillorum -o. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,4 p. 172,76 omne finitum per continuam -em alicuius finiti cito potest consumi. *al.* B *intermissio – das Ausbleiben:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,42 p. 50b^{v} passiones in matrice sunt sanguinis fluxus, -o menstruorum (THADD. FLORENT. cons. 130,8. *al.*). C *obitus – Tod:* HERBORD. Ott. 1,42 p. 722,37 non . . . leviter ferenda est talis viri -o.

ablativus, -a, -um. 1 *adi.:* a *ad casum declinationis pertinens – ablativisch:* ALBERT. M. cael. 1,2,5 p. 56^{b},8 -i casus. *luditur c. notione auferendi:* CAES. HEIST. hom. I p. 65^{a} -i casus *factus est Iesus* in ascensione, quando videntibus apostolis elevatus est. b *tollens – beseitigend:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 352,14 *hyacinthi* sunt . . . tristitię et suspicionis -i. ALBERT. M. eth. 2,1,8 p. 161^{b},32 cum virtus moralis non sit passionum -a, sed moderativa. 2 *subst.:* *casus declinationis – Ablativ:* GODESC. SAXO theol. 7 p. 195,19 *Teudisci* quando partem volunt alicuius rei . . . vel dare vel accipere . . ., nequaquam proferunt id per -um, sed per genetivum. *al. (v. ind. p. 607).* ERMENR. ad Grim. 18 p. 556,11 quod comparativus gradus interdum iungatur genetivo plurali, interdum -o singulari. ANSELM. BIS. rhet. 2,4 p. 149,6 absolutum -um (ALBERT. M. eccl. hier. 3,21 p. 611^{b},24). OTTO FRISING. chron. 8,32 p. 449,18 -us vel nominativus ex parte predicata semper qualitatem eiusdem nominis innuit (gest. 1,61 p. 87,19. ALBERT. M. summ. theol. I 6,24,2 p. 198^{b},34). ALBERT. M. praedicab. 8,5 p. 131^{b},7 graecus enim genitivus pro -o ponitur. *al. per lusum verborum de ablatore:* CARM. Bur. B 1,6,7 tale fedus . . . defedat et inficit nostros -os. 42,5^{a},3 p. 81 qui te restituere possit -us.

ablator, -oris *m.* 1 *abalienator – einer der unrechtmäßig wegnimmt:* VITA Rigob. 14 (MGMer. VII p. 60,10) -is episcopatus illius . . . iniustitiam. CHART. Carniol. II 106 p. 82,1 iniuriatores et -es rerum. 2 *qui amputat – einer der abschneidet:* GISLEB. MONT. chron. 67 pro membro . . . ablato membrum ab -e debere tolli. 3 *de Christo i. q. liberator – Befreier:* HONOR. AUGUST. spec. p. 968A sanctificatorem omnium, -em criminum. *Schetter*

ablegatio, -onis *f. remotio, segregatio – Entfernung, Ausstoßung:* WIDR. Gerh. 1,20 p. 502,8 illi nequissimi . . . christiani -em consortii . . . parvipendunt.

1. ablego, -avi, -atum, -are. 1 *dimittere – (weg)schicken:* a *obi. anim.:* GESTA Camer. 1,81 nuncios. DIPL. Heinr. IV. 351 p. 464,4 nisi forte nostre iussiones . . . aliquo -assent *archiepiscopum.* b *obi. res:* LUP. FERR. epist. 20 p. 28,24 *librum.* EPIST. Meginh. 24 p. 221,25 dolorem -ti affectus spe magni profectus compensans. 2 *removere, arcere – entfernen, fernhalten:* EPIST. Lang. 20 p. 714,29 interdicimus . . . vobis . . . episcopis -antes (obl- *VT*) vos atque privantes a sacerdotale honore vestro. IOH. METT. Ioh. 86 non congrue inrogati mensa poterant -ari. *Pape*

2. ablego *v.* allego.

abligurrio (-urio), -ii, -ire. 1 *per luxum dissipare – verprassen:* LIUTPR. antap. 1,11 p. 11,8 hominem impurum bona sua cum meretricibus -entem. GESTA Lob. 7 p. 311,38 multa *bona ecclesiae* . . . abligurienda . . . retinuit. 2 *consumere – aufbrauchen:* RATHER. epist. 30 p. 171,3 omnia . . . eius *(sc. Ottonis I. imp.)* -ierat . . . praesentia.

ablingo, -linxi, -ere. *fere i. q. revellere – etwa 'abreißen':* NIVARD. Ysengr. 4,297 *caput* -xit, cum vellere crederet herbam, . . . Gerardus . . . anser.

***ablittero**, -atum, -are. *oblitterare – in Vergessenheit bringen:* PETR. CAS. (?) chron. 4,78 p. 802,35 decidit pudor canonicorum, honestas -ta est. *v. et* oblittero.

abloco *v.* obloco.

abludo, -ere. *discrepare – in Widerspruch stehen:* EGBERT. fec. rat. 1,1099 non multum a nostris -it imago magistris *(ex Hor. sat. 2,3,320).*

***abluitio**, -onis *f. actio abluendi – Abwaschung:* PAUL. DIAC. Mett. p. 262,47 qui . . . sacri fontis -em perceperant.

ablumentum, -i *n. residuum ciborum e suppellectilibus elutum – aus dem Geschirr gewaschener Speiserückstand:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1066D -a . . . vasorum et micas de mensa tersas in cibo sumebat.

ablunda *v.* apluda.

abluo, -lui, -lutum, -ere. *rhythm.* ablúit: *p. 31,34. metr.: fere* ābl-; ăbl-: HYMN. Hraban. 22,6,2. *v. et p. 31,42.*

I *proprie:* A *lavando removere – durch Waschen entfernen:* HROTSV. Gong. 298 -at ut morbos iste liquor *(i. e. aqua)* varios (318). HERACLIUS II 15 distemperaturam. B *lavando purgare, eluere – (ab)waschen, auswaschen:* 1 *gener.:* VITA Arnulfi 21 capita et pedes. IONAS BOB. Columb. 2,5 p. 237,9 suppellectilia. MAPPAE CLAVIC. 5 hoc *(i. e. mixtionem).* RITUALE Flor. p. 86,35 -antur pannioli. VITA Godefr. Cap. I 1 p. 515,22 aquam, de qua manus comes -ret. CHART. Wirt. V app. 57 indumenta. ALBERT. M. animal. 5,71 *spongiae genus* vocatur gamen non -tum (*gr.* ἀπλυσίας), eo quod -i perfecte non potest. *saepe.* 2 *spec.:* a *liturg. de perfusione digitorum et sacrorum suppellectilium vino vel aqua peracta (cf. J. A. Jungmann, Missarum sollemnia. II. 1952. p. 515sqq.):* PONTIF. Rom.-Germ. p. 156^{a},6 sacra vasa. WILH. HIRS. const. 1,136 p. 1019B calicem (VITA Wern.

[Baader]

Merseb. 3 p. 247,44). Leo Mars. chron. 2,90 p. 690,6 manus (Liber ordin. Patav. 2,5 p. 958,2. Caes. Heist. mirac. I 9,24). Vita Norb. II add. 1,4 patenam. **b** *c. sensu colluendi (fere medic.):* Tract. de chirurg. 529 os (Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 213,15. Thadd. Florent. cons. 119,19). Thadd. Florent. cons. 122,150 detur aqua ordei ad -endum stomachum et intestina. Albert. M. animal. 3,113 colera *fellis* ... -it a sorde viscosa intestina. **c** *c. sensu immiscendi:* Albert. M. animal. 3,174 lana cum lactis *ficuum* parte in lac totum -itur. **C** *alluere – bespülen:* Mirac. Firm. 1,1 p. 805,31 Devam villam, quam Mosa -it (*cf.* Richer. Rem. hist. 3,101 Mosa ... -ente *civitatem*). **D** *techn.:* **1** *(pulverem) liquore purgare – schlämmen:* Compos. Luc. N 6 mittis aquam *in pulverem* et effundis et iterum mittis sal et -es similiter (*sim.* Theoph. sched. 1,37 p. 81,15sq.). Heraclius I 7,4 -at illud *(i. e. solutionem auri in mero factam).* Theoph. sched. 1,34 *pulverem* -es ... in quarto vel quinto vasis diligenter de uno in alterum. **2** *exstinguere – löschen (v. et l. 49):* Brunus Long. chirurg. 2,19 p. 129^{G} calx ... -itur sic: et est, ut proiciatur aqua frigida *eqs.* **3** *alch. fere i. q. mundare – etwa 'reinigen':* Turba phil. 53 p. 157,1 nominaverunt ipsum *(opus)* salire, sublimare, -ere. Anon. tab. p. 195,24 *opus lunare* est -ere et dealbare in putrefactione. Rosin. interpr. 1 p. 291,21sqq. sciendum quatuor esse modos principales elementorum adinvicem convertendi, solvere, -ere, reducere et figere ...; -ere *est* obscurum in lucidum reducere ...; -ere est in humiditatem destillare, calcinare. Ps. Avic. tinct. 6 p. 631^{b},16 res putrefacta et sordida -atur et mundetur a corrumpente impuritate.

II *in imag. vel translate:* **A** *(lavando) tollere, delere – (durch Waschen) entfernen, austilgen:* Aldh. ad Acirc. 64,2 cum Deus ... -ret ... scelerum contagia limphis. Trad. Frising. 23 p. 51,37 pro peccatis meis -endis. Rhythm. 15,20,4 *Christus* mundi peccata -it. Ordo Rom. ant. p. 30^{b},26 ut ... peccatorum sordes ... ieiuniis et eleemosynis -amus. Thietm. chron. 4,48 *imperator* facinora ... lacrimarum ... rivis -ere non desistit. *saepe.* **B** *(lavando) mundare – (durch Waschen) läutern:* **1** *strictius:* Vita Pirmin. I 9 p. 29,29 a peccatis omnibus -ti. Hraban. hom. I 68 p. 130^{A} -unt spiritus defunctorum. epist. 40 convocatos ... baptismate Christi -ere. Carm. cod. Paris. (8812) 3,9,2 fluminis hic *(sc. Christus)* latices -ens se potius -it *(cf. Sedul. carm. pasch. 2,160 et op. pasch. 2,12).* Hildeg. scivias 3,11 p. 715^{C} in ultimo die turbatio orbis terrarum fiet, cum ego Deus quatuor elementa -am. *al.* **2** *latius de baptizando:* Rhythm. 61,1,5 *Placidas* proinde nondum -tus placuit Domino. Vita Corb. 1 mater ... genitoris sui nomine ex sacro eum fonte fecit -tum.

adi. **ablutus**, -a, -um. **1** *lavabilis – auswaschbar: v. p. 30,67.* **2** *exstinctus – gelöscht:* Gloss. Roger. I A 1,22 p. 555,15 aliud calcucecumenon -i et mundati. Brunus Long. chirurg. 2,19 p. 129^{G} unguentum de calce -a. Wilh. Salic. chirurg. 5,10 p. 361^{F} tucia frigida est et sicca illa, quae est -a. **3** *(baptismate) mundatus – (durch die Taufe) geläutert:* Libell. de conv. Baiuv. et Car. 7 non -is corporibus.

subst. **abluta**, -ae *f.* *(ital.* biuta; *cf. Meyer-Lübke REW³ nr. 32) gluten – Leim:* Mappae Clavic. 245 de -a tauratica unge. *v. et* *bluta.

abluta *v.* aluta.

ablutio, -onis *f.* obl- *(var. l.): p. 32,1.*

I *proprie:* **A** *actio eluendi – das (Ab-)Waschen, Auswaschen:* **1** *gener.:* Ioh. Mett. Ioh. 62 vestium. Wilh. Hirs. const. 1,98 p. 1032^{D} scutellarum et caldariorum. Vita Otton. Bamb. III 1,10 p. 15,5 pedum. Rituale Flor. p. 86,35 aqua -is. Albert. M. veget. 6,37 depuratur ... *balsamum* in -e aceti. 6,342 fit -o de ipso *(fenugraeco).* animal. 22,81 *equi.* Wilh. Salic. chirurg. 1,48 p. 318^{G} -o cum aqua frigida. *al.* **2** *spec.:* **a** *liturg. (cf. p. 30,68):* Wilh. Hirs. const. 1,86 p. 1019^{C} calicis. Hugo Flav. chron. 2 p. 403,61 reliquiarum. Conr. Brunw. Wolfh. 28 manuum. Epist. Mog. 63 p. 413,12 qua *(eucharistia)* consummata sacerdos ... fecit -em (*cf.* Caes. Heist. mirac. I 9,10). Arnold. Lub. chron. 5,14 p. 188,28 digitorum. *de baptismate:* Alcuin. epist. 110 p. 158,16 sacri -o (obl- *var. l.*) baptismi (Hraban. epist. 33 p. 466,27). Albert. M. sacram. 46 p. 34,33 licet -o exterior *baptismi* transeat. **b** *c. sensu colluendi:* Albert. M. veget. 6,474 oris. **c** *c. sensu removendi:* Albert. M. animal. 20,7 sorditiei. **B** *alch. fere i. q. actio mundandi vel lavandi – etwa 'Reinigung', 'Waschung':* Anon. tab. p. 172,19 -o cum aqua et igne. p. 189,4 -o corporis est inductio aquae super illud. Ps. Gerh. Crem. sal. I 19 p. 23,20 *mercurius* est [a] herba -is. Ps. Avic. anim. 6,10 p. 261 -o philosophica. p. 262 -o physica. tinct. 6 p. 631^{a},45 nigredo nil quam -o. p. 631^{b},15 quarta *operatio* est -o. p. 631^{b},19 -o et ceratio idem sunt. *al.* **C** *meton. i. q. aqua ablutiva – Abwaschwasser:* Herm. Torn. rest. 69 p. 307,27 -es coquine. Caes. Heist. mirac. I 4,6 p. 177,27 -em *panniculorum cauteriorum.* 9,24 -o *manuum, quibus tractasti sacrum Christi corpus. liturg. (cf. p. 30,68):* Wilh. Hirs. const. 2,62 p. 1133^{C} ebibit *aegrotus* ... -em calicis et secundo -em digitorum et adhuc tertio calicis. Epist. Mog. 63 p. 413,17 quidnam de contenta in bicario -e faciendum esset. Ps. Adalb. Bamb. Heinr. 1,34 p. 811,24 calicis. Caes. Heist. mirac. I 9,25 capit. ultima -o. II 2,15 capit. de corporali, cuius -o versa est in sanguinem.

II *translate:* **A** *deletio – Austilgung:* Chart. Basil. A I 148 p. 220,16 (a. 1105) pro ... -e ignorantiarum mearum. Absal. serm. 32 p. 189^{A} criminum. Albert. M. miss. 3,2,2 p. 78^{b},28 *sacerdos* oblaturus sacrificium ... indiget -e ... a venialibus et peccatorum reliquiis. **B** *mundatio – Läuterung:* Amalar. ord. antiph. 35,4 sequitur alter modus -is id est per cor paenitens.

***ablutivus**, -a, -um. **1** *proprie i. q. lavando removens – abwaschend, reinigend:* Albert. M. sens. 2,9 p. 63^{a},29 si autem *humida* non essent -a odorum ab ipsis primis odorantibus, tunc non deferrent odores. veget. 6,350 furfur ... ipsius *(frumenti)* est -us et abstersivus sordium. **2** *in imag. vel translate:* **a** *lavando tollens – durch Waschen tilgend:* Albert. M. sacram. 82 p. 58,86 in sanguine *Christi* vis -a est, non in corpore. euch. 3,2,5,6 p. 302^{b},35 virtutem -am ... esse in sanguine *Domini.* p. 302^{b},42 -us est sordium sanguis Christi. **b** *lavando mundans – durch Waschen läuternd:* Albert. M. sacram. 52 p. 37,47 in quo *(elemento baptismi)* est vis regenerativa et -a. euch. 6,2,1,15 p. 381^{b},6 aqua in baptismo assumitur propter vim -am.

ablutor, -oris *m.* *qui abolet – einer der austilgt:* Carm. ad Agob. 6,3 (MGPoet. II p. 119) adsis paratus et promptus -r, *Deus.* Anscar. pigm. 40 -r peccaminum Deus *(ex Alcuino PL 101,515^{B}).* *Baader*

***abmatrimonium**, -i *n.* *tributum pro licentia maritandi solvendum – Gebühr für die Heiratserlaubnis, Heiratssteuer (cf. Waitz, Verf.-Gesch. V. p. 260sq.):* Dipl. Heinr. I. 43 p. 78,15 (spur. post s. XII.$^{med.}$) *monasterium* mortimanus suas et -a ... possideat. *Heßler*

abmitto *v.* amitto.

***abmordeo**, -ere. *demordere – abbeißen:* Ekkeh. IV. bened. I 33,86 sorbens ore (gloss.: caput eius -ens) parem parit in latus anguis amorem. cas. 88$^{ex.}$ ei *(contracto)* corniculum -res.|

***abmortuus**, -a, -um. *(de)mortuus – (weg)gestorben:* Lamb. Ard. hist. 72 Willelmum, strenuissimum ... militem, sed in flore iuventutis ... -um.

abnato, -avi, -are. **1** *denatare – fortschwimmen:* Nivard. Ysengr. 1,662 *(de piscibus)* -et oro nichil. **2** *undis auferri – abtreiben:* Mirac. Modo. 12 p. 314^{a},57 baculum ..., qui procul -verat.

***abneco**, -avi, -are. *enecare – töten:* Iulian. Tolet. insult. 1 filios -ando suprestitem matrem adsumebas, *Gallia.* 4 mulieres ... monstra ex se genita -asse. *Baader*

abnegatio (-cio), -onis *f.* *plur.: p. 33,6.* **1** *negatio – Verneinung, Negation:* Albert. M. phys. 4,4,4 p. 350^{b},28 unam *mensuram* esse per -em finis et principii sine successione et unam nec per -em finis nec principii cum successione. animal. 11,57 *syn.* privationem. pol. 4,7^{r} p. 366^{b},32sq. medium dicitur per compositionem extremorum et non per -em, sicut in grammaticis per -em neutrum genus dicitur. *al.* **2** *denegatio,*

[Heßler]

contemptio – (Ver-) Leugnung: VITA Leutfr. 2 (MGMer. VII p. 8,6) seculi. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 -em sui facere et Christi vestigia sequi. EKKEH. IV. bened. I 20,91 gloss. Domini. GERHOH. psalm. 37,8 p. 630,5 veritatis. *al.* **3** *recusatio – Verweigerung:* CHART. Stab. 252 p. 482,25 (a. 1160) inficias et -es census. GESTA Ern. duc. II 12 p. 206,23 propter ducatus promissi . . . duci Bavariae -em. *abdicatio – Aufkündigung, Absage:* GEBEH. SALISB. ad Herm. 31 obedientiam abnegate et -em illam iuramento . . . firmate. BRUNO MAGD. bell. 65 p. 57,10 -em Hildebrando cartis singulis inscribere. **4** *in iure i. q. cessio, resignatio – Verzicht, Auflassung:* TRAD. Frising. 1416 (a. 1024/31) concambii -is uxoris filiorumque . . . testes. DIPL. Conr. II. 111 fecit -em . . . praedii . . . primo incurvatis digitis secundum morem Saxonicum . . . et deinde -em fecit cum manu et festuca more Francorum (TRAD. Falk. p. 35,31 fecit -em de predio . . . erga comitem). TRAD. Biburg. 13 publicam -em totius repetitionis. CHART. Heinr. Leon. 106 p. 163,11 in manum ducis. CHART. Tirol. 891 -em sive refutationem de curia. *al.*

abnegativus, -a, -um. *ad abnegationem pertinens – ablehnend, abweisend:* WIDR. Gerh. 1,12 ab hac quoque prece -is repulsus verbis.

abnegator, -oris *m.* *negator – Verleugner:* NICOL. I. epist. 99 p. 578,15 Christi. HUGO FLAV. chron. 2 p. 369,45 contemptores mundi, suimetipsius -es. GERHOH. ad Innoc. p. 205,25 Petro proprietatis, immo suimet -i.

abnego, -avi, -atum, -are. *script.:* adn-: *l. 38.* ann-: *l. 39.* obn- *(var. l.): l. 41.*

1 *negare, denegare – verneinen, absagen, leugnen:* BEDA hist. eccl. 2,9 p. 98,7 neque -vit se etiam eandem subiturum esse religionem. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 7 iter, quod invicem condixerant. *refl. sensu eccl. de suimet denegatione:* WETT. Gall. 2 p. 258,19 nosmet ipsos -amus. ANNAL. Altah. a. 1065 p. 67,29 semet ipsos sibi -are. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,16 semet ipsa verissime -ta. *al.* **2** *recusare, reddere nolle – verweigern, ablehnen, nicht gewähren:* LIBER diurn. 77 p. 82,5 quae pro divini cultus prerogativa noscuntur, non sunt omnimodo adneganda (abn- *HGB, inde* CHART. Hersf. 56 ann-. 101 abn-). WILLIB. Bonif. 5 p. 19,10 proheredum substantiam -ando rennuit. ALCUIN. epist. 145 p. 234,16 Flaccina rusticitas officia non -vit (obn- *TLR*). CHART. Sangall. A 495 res possideat sub censu . . . redemptione sibimet omnimodis -ta. NADDA Cyriac. I 3,2 cui me debitorem non -o. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 282,26 Gregorio oboedientiam. EPIST. Heinr. IV. 39 p. 57,11 diem et locum. LAMB. WAT. annal. a. 1157 p. 530,49 hominium. *al. v. et l. 56.* *abiudicare, adimere – aberkennen, entziehen:* LEG. Wisig. 3,5,3 p. 162,29 accusandi vel testificandi . . . licentiam. DIPL. Heinr. III. 302 bona . . . aecclesiae -vit. **3** *reicere, refutare, eiurare – verwerfen, verschmähen, sich lossagen:* LEG. Wisig. 12,3,14 p. 442,26 -ans in toto Iudaicam sectam. CONC. Karol. 5 p. 40,8 hereticus . . . canones . . . -at et refutat. EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 21,2 -are adorationis imaginis Domini. AMALAR. epist. 6,8 quando -vit episcopum superbum, . . . non -vit flegmaticum. ANNAL. Fuld. II a. 777 christianitatem et regi . . . fidelitatem. DIPL. Heinr. IV. 411 p. 547,1 si . . . legem suam -ent *Iudaei.* VITA Altm. 25 marchio . . . dominium Heinrici tyranni iureiurando -at. *al.* *tollere – abschaffen:* CHART. Westph. I 165 p. 130,24 (a. 1090) -to pristinę constitutionis incommodo. *refl.:* TRAD. Ebersb. 1,19 (AbhMünch. XIV 3 p. 139,15) de militia. **4** *in iure i. q. cedere, renuntiare, resignare – aufgeben, verzichten, auflassen (cf. W. Schmidt, Auflassung im Mittelalter. Diss. München. 1932. p. 38):* ANNAL. Lauresh. a. 794 potestatem. CHART. scrin. Col. A I p. 42,24 domum. p. 141,6 effestucaverunt et -verunt illas XXX marc(as). CHART. Mulh. Thur. 216 -vimus et renunciamus omni iuri. *al.* *c. inf.:* TRAD. Ebersb. 3,25 (AbhMünch. XIV 3 p. 165,20) in perpetuum -vit . . . vendicare molam. CHART. Heinr. Leon. 106 p. 163,14 -vit in manum ducis . . . ultra questionem habere. *refl.:* TRAD. Salisb. I 37 (a. 987/1025) proprietatem, cuius semet -vit. TRAD. Ratisb. 378 -bat se, quicquid inde possit adquiri. TRAD. Scheftl. 122 de . . . iugeribus campi. *al.* *seq.* ut: EPIST. Teg. I 73 -vit se coram nobis . . ., ut deinceps eam *(decimationem)* sibi non usurparet. *Heßler*

abnepos, -otis *m.* **1** *pronepotis filius – Urenkel:* VITA Serv. 6 p. 23,3 Goliath et fratres eius . . . pugnaverunt post cum -bus . . . Ruth. CHART. Friburg. 42 de nepotibus et pronepotibus et -bus. ALBERT. M. animal. 18,96 fratres . . . et sorores et pronepotes et -es non colligantur ad unum genus. *dub.:* PASS. Trudp. 10; Rambertus nomine, -s Otperti. **2** *pronepos – Urenkel:* BERNH. CONST. can. 25 p. 496,35 Lotharius, Ludewici regis ex filio nepos, Caroli Magni -s. **3** *fratris vel sororis nepos – Großneffe:* CHART. Solod. 2 p. 4,19 (a. 778) Scolasticę neptę meę vel Raderamno -i meo (*cf.* p. 6,4). ADEMAR. hist. 3,45 Raimundus Cabannensis, -s Turpionis episcopi.

abnormis, -e. **1** *a regula discrepans – von der Regel abweichend:* VITA Steph. reg. II (MGScript. XI p. 226,23) si quid -e, si minus disertum sermonem inveneritis. **2** *pravus – verkehrt, verdorben:* ECBASIS capt. 1188 excors, follus, ebes, -is, garrulus idem est. ARNULF. delic. 236 -em maculat contagio plebem. **3** *immodicus – unmäßig:* GESTA Camer. 3,1 p. 466,12 cum . . . *opes* -i effusione consumpserit.

abnoticus *v.* hypnoticus.

***abnoxiatio** *sim. v.* *obnoxiatio.

? *abnoxitas, -atis *f.* *obnoxietas – Abhängigkeit:* CHART. Osn. II 289 (a. 1232/8) liberum dimisi . . . ministerialem meum ab omni -e, qua michi tenebatur. *v. et* obnoxietas.

abnumero, -are. *deducere – abziehen:* CHART. Wirt. V 1337 p. 102,19 (a. 1255) nec . . . debet . . . pincerne in predicta pecunia quidquam -are. CHART. Austr. sup. III 534 servitium . . . in solutione debiti non -bo.

abnuo, -ui, -ere. **1** **a** *recusare – verweigern, sich weigern:* DIPL. Otton. II. 120 p. 134,44 pontificibus . . . nichil . . . -endum decernimus. FROUM. epist. 74 quicquid vestra dignatur gratia, non -o, non rennuo. *al.* *c. inf.:* OTTO FRISING. gest. 1,29 p. 47,16 prebere aures -it. *al.* *absol.:* LEX Saxon. 43 si tutor -erit. THANGM. Bernw. 41 p. 776,27. *al.* **b** *reicere – ablehnen:* UDALSC. Egin. 23 p. 441,38 abbas interdictum *episcopum* -erat. GERHOH. psalm. 37,11 p. 640, 18 tenebras -o. **c** *avertere – verhüten:* CHART. Mur. 1 (Quell-SchweizGesch. III 3 p. 108,3; spur. a. 1107/14) quod Deus -at. **2** *contrarium esse – abgeneigt sein:* RIMB. Anscar. 27 p. 58,6 deus voluntati et legationi tuae non -it. SALOM. II. epist. 24 p. 409,31 eius *(iuvenis)* bono desiderio -ere. **3** *negare – verneinen, leugnen:* RIMB. Anscar. 7 p. 27,2 quod cum universi -rent (*cf.* 19 p. 43,13). HEIRIC. Germ. I 2,77 vina . . . obruta lymphis nativum -erant (schol.: denegaverunt) . . . saporem. *vetare – verbieten:* ALDH. ad Acirc. 133 p. 185,12 quod heroici hexametri regula -it. **4** *in iure i. q. renuntiare – verzichten, (sich) entäußern:* CHART. scrin. Col. A I p. 26,42 (c. 1142/56) qui *(leviri)* . . . domum -erunt . . . manu et calamo. p. 30,45. *refl.:* CHART. Austr. sup. II 51 p. 69,11 (c. 993) -it . . . se predictus hobarum contra comitem (*cf.* p. 69,19.23.31.34).

abocellis *v. p. 4,47.*

***aboculus**, -a, -um. (*ex* ab *et* oculus *formatum; francog.* aveugle, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 6sq.*) *caecus – blind:* GOZECH. Alban. prol. p. 986,40 discat . . . -us lincis oculos non irridere. *v. et p. 4,47.* *Baader*

abolefacio, -ere. *abolere – beseitigen:* RATHER. prael. 2,27 p. 209D -ere vult vetera, sed voluntatem non sequitur efficacia.

aboleo, -evi, -itum, -ere. *script.* abh-: *p. 35,15.45.* *form.* -ui, -etum *(v. et p. 35,14):* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 409, 7sq. 'recenseo' habuit antiquitus duo praeterita: 'recensevi' et 'recensui' sicut scilicet '-o' '-evi' et '-ui'; a 'recensevi' remansit 'recensetus' ut ab '-evi' '-etus' *(v. Prisc. gramm. II 490,2sq.).* *?depon.:* RHYTHM. 149,152 pollicens -eri peccata. *metr.:* abŏleri: *p. 35,33.* -lta: TIT. Rom. 13,9,7 (MGPoet. IV p. 1024).

delere, exstinguere, tollere – vernichten, tilgen, beseitigen: **1** *gener.:* **a** *obi. res: corpor.:* BEDA hist. eccl. 3,9 p. 145,5

[Ziltener]

ut nomen et memoria apostatarum de catalogo regum Christianorum prorsus -eri deberet. CONC. Karol. 44B praef. p. 481,13 imagines sanctorum ... confringere et penitus -ere (44B,1 p. 484,27 ab aedibus ... a sacris vasis). ALBERT. METT. div. temp. prol. ut tuo iudicio aut -atur aut legendus servetur *libellus*. OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 404,3 erit ... non -ta substantia, sed mutata figura caelum novum et terra nova. *al. incorpor.:* COD. Lauresh. 20 p. 301,5 cogitantes ... de -endis peccatis. CAND. FULD. Eigil. I 23 p. 232,41 amarissimis lacrimis -vit *culpam*. DIPL. Karoli III. 49 p. 82,37 superstitiones et importunas violentias ... -endas et extirpandas. CARM. Augiens. 5,3,2 matris viduae tristia cuncta -e. FOLCUIN. Bert. 107 p. 628,24 dolens religionem monasticam ... tunc temporis -etam. ANON. mus. Sowa 1b p. 39,29 malus usus abholendus est. *al.* **b** *obi. anim.:* METELL. Quir. 8,17 sydereae patriae cives.

2 *spec.:* **a** *sanare – heilen:* ANTIDOT. Glasg. p. 115,25 hoc *(antidotum)* -ere potest, qui precordia vexat (*i.* quae p. vexant?). WALAHFR. hort. 384 unguentum, laesae quod vulnera carnis atque cicatricum deformia signa novarum posse -ere aiunt (WALTH. SPIR. Christoph. II 5,96). **b** *oblivioni tradere – in Vergessenheit bringen:* WALAHFR. Gall. 1,27 ne vetus -retur miraculum. WALTH. SPIR. Christoph. I epist. p. 64,6 cum id benefactum ... animus ... non -verit. THIETM. chron. 8,20 sperans antiquiorem nostram confirmacionem diu esse -tam (oblitam CHRON. Thietm. 8,20). *al.* **c** *revocare – widerrufen:* DIPL. Otton. III. 222 p. 635,31 ut ... hoc iniuste factum et rite -endum preceptum ... taceret silentio. **d** *excludere – ausschließen:* DIPL. Conr. II. 78 p. 102,34 omni hominum infestatione -ta et remota. **e** *vetare – verbieten:* STATUT. ord. Teut. p. 81a,1 si ludos in consuetudine -tos exercuerit. **f** *dissolvere – auflösen, abschaffen:* CATAL. Salisb. 94 (MGScript. XI p. 21) cepit -eri pars impia. OTTO FRISING. chron. 7,31 p. 360,12 prefecturae dignitatem -entes. **g** *absol. i. q. se purgare – sich rechtfertigen:* ANNAL. Adm. a. 1137 p. 579,22 arduum hoc -endi genus, forma purgationis inaudita. *v. et* oboleo.

adi. **abolitus**, -a, -um. **1** *sublatus, irritus – aufgehoben, abgeschafft, ungültig:* HELM. chron. 69 p. 130,30 iam pridem -os episcopatus Slaviae suscitare. CHART. Eichsf. 273 exactionem ... omnino -am et in perpetuum esse sopitam. *al. in formula (ex Cod. Iust. 6,33,3):* CHART. Turic. app. 764b (c. 1249) nos litteras ... non abobilitas *(sic)*, non cancellatas, nec maligna (*i.* in aliqua) sui parte viciatas ... perspexisse (CHART. ord. Teut. [Thur.] 146 non abholitas nec in aliqua parte sui viciatas). CHART. Eichsf. 563 instrumenta. *al.* **2** *oblivione obrutus – vergessen:* AMALAR. off. 1 praef. 4 ardor mihi inest tritae viae et -tae propter antiquitatem. **3** *de carne superflua i. q. mortuus – abgestorben (von Wucherungen):* WILH. Salic. chirurg. 1,16capit. de vermibus et carne -ta nata in aure.

abolim *v.* 2. a *p. 3,64sq.*

abolitio (-cio), -onis *f. script.* ob- *(var. l.): l. 55.57. destructio, exstinctio, sublatio – Vernichtung, Tilgung, Beseitigung:* **1** *gener.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 21,5 -em (ob- *var. l.*) peccaminum postulantes. WALAHFR. Gall. 1,8 propter idolorum suorum -em (ob- *3a*). AGOB. epist. 5,2 -em (ob- *P*) neglegentiarum sacerdotibus ... commendare. CHART. Epternac. 149 p. 224,13 ob ... -em meorum facinorum dedi ... res proprietatis mee. THIETM. chron. 8,10 ut ... confitenti remissio fieret et diu optata -cio. BENZO ad Heinr. prol. p. 597,24 Cartaginis. *al. c. sensu amissionis:* DIPL. Otton. III. 269 p. 688,8 queque videntur esse perdita -e cartarum seu furto perditarum vel incendio crematarum. **2** *spec.:* **a** *oblitteratio – das Vergessenmachen:* CHART. Lux. I 432,1 p. 605,8 (a. 1147) -e temporis sunt sublata memorie *iura*. **b** *dissolutio – Auflösung, Wegfall:* HELM. chron. 18 p. 37,4 primitiva instituta et magnorum principum donationes venerant in -cionem. CHART. Port. 242 theloneum perpetua -cione delevimus. **c** *transformatio – Umwandlung, das Aufgehen:* ARNO REICHERSB. apol. p. 163,23 haec nomina *(caro et spiritus)* cum sint magis essentiarum quam personae significativa, dum una essentia alia diceretur, alterius in alteram conversio vel -o facta posset putari. **d** *violatio – Übertretung:* LEG. Burgund. const. I 49,2 p. 80,16 *(v. p. 68,50)*. **e** *mus. (interpr. dub.):* NOTKER. BALB. ad Lantb. r *littera* rectitudinem vel rasuram non -is, sed crispationis rogitat. *v. et* obolitio.

abolla, -ae *f. amictus, pallium – Umhang, Überwurf:* WALDO Anscar. 25,25 novam nacti pietatis -am. HUGO TRIMB. laur. 82 ut purpurea celi Deus ornet -a *sontes*.

***abollo**, -are. (*abollagium, *abeilla *cft. Holder-Egger in ed., v. DuC. s. v.*) *alvearia concedere – Bienenstöcke abtreten:* MIRAC. Trud. 7 ut ei aliqua *vascula* -ret. *Ziltener*

abominabilis (abh-), -e. **1** *detestabilis, nefandus – abscheulich, ruchlos:* THIETM. chron. 8,3 legalis ... senior abh-is repudiatur. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,9 cum ... omnino abh-is nec non etiam gravis ad videndum fieret *imperatrix*. ANON. Has. 25 p. 260,49 concambium. ORTL. chron. praef. p. 4,19 ista ... nimis magna et abh-is monachorum ... est ignorantia. ALBERT. M. summ. theol. II 1,4,3 p. 110b,30 pessimus error est et -is catholicae fidei. *al. seq.* ut: RIMB. Anscar. 20 p. 44,17 -e sibi videri, ut *eqs*. **2** *insipidus, fastidiosus – unschmackhaft, widerwärtig:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,27 p. 47br si cibus -is sit et amarus, acutus et pungitivus. MAURUS urin. I p. 14,17 materia. ALBERT. M. veget. 1,178 venenosi vel -es *fructus*. 6,13 est *aloe* saporis amari et -is. animal. 22,40 caro eius *(castoris)* abh-is est. *subst. neutr.: p. 38,26.*

adv. **abominabiliter** (abh-). *detestabiliter – abscheulich:* LIBRI Karol. 2,23 p. 82,7 dum ... illi istos, qui eas *(imagines)* adoraturi erant, -r dampnasse credantur. COD. Udalr. 201 p. 366,28 sacras ... scripturas ... in patrocinium illius abh-r contorquentes. 208 p. 380,21.

***abominalis** (abh-), -e. **1** *detestabilis – abscheulich:* HONOR. AUGUST. spec. p. 994A abh-e manuscriptum. GERHOH. novit. 38 p. 79,8 corrupti ... et abh-es (abominabiles *Vulg. psalm. 13,1*) facti in studiis suis. **2** *insipidus – unschmackhaft:* TRACT. de aegr. cur. p. 241,16 melancolia ... aliquo abh-i laxativo *purgatur*.

abominatio (abh-), -onis *f. script.* habom-: ORTL. chron. 1,2 p. 16,22. **1** *flagitium, scelus,* βδέλυγμα *– Untat, Verbrechen, Greuel:* HROTSV. Abr. 7,10 facinorum -o. RATHER. epist. 32 p. 182,4 in omnibus abh-bus, quas contra deum faciunt. ANNAL. Quedl. a. 1008 Atalpero ... -es multas concitavit. HERM. AUGIENS. chron. a. 970 Otto imperator ... iniurias ... poenis et -bus vindicavit. *al. sensu bibl. (cf. ThLL. I 121,40sqq.):* THIETM. chron. 4,63 cum ... sit in hiis abh-o dei et dedecus seculi. 6,96 vidi -em Christi. *meton. de rebus vel personis abominandis:* AETHICUS ISTER 30 in diis gentium et -bus, idolis simulacrorum. OTTO FRISING. chron. 1,19 p. 12,22 de Danao, Perseo et diversis abh-bus gentium. **2** *fastidium, irritatio vomendi – Ekel, Brechreiz (def.:* GLOSS. Salern. p. 13,40 abh-o est deffectio appetitus cum voluntate vomendi): CONSTANT. AFRIC. grad. p. 359,2 *menta* -em et vomitum ex phlegmate aufert. TRACT. de aegr. cur. p. 136,46 amaritudo oris, abh-o, nausea, sitis (ALBERT. M. animal. 9,39). MATTH. PLATEAR. gloss. p. 371F *fumum* nervi sentientes -e concutiuntur. MAURUS urin. I p. 13,6 fastidium et abh-em.

***abominator**, -oris *m. contemptor – Verächter:* LIBRI Karol. 4,19 p. 209,4 sanctus Epiphanius imaginum destructor fuit et earum -r.

abominor (abh-), -atus sum, -ari *et* **abomino** (abh-), -avi, -atum, -are. *script.:* abhum-: PIRMIN. scar. 22 p. 56,9 *cod. A*. abum-: CHRON. Fred. 4,36 p. 135,22.

abhorrere, detestari – verabscheuen, verschmähen: BEDA hist. eccl. 2,10 p. 102,2 -tis idolis. BONIF. epist. 73 p. 153,6 Dei sacerdotes abh-ans. HUGEB. Wynneb. 12 p. 115,35 facinora ... abh-verat. FORM. Sangall. II 43 p. 427,11 avaritiam. EINH. Karol. 24 ebrietatem. REGINO chron. a. 866 p. 86,2 despicitur, -atur, reicitur *regina*. ALBERT. M. animal. 2,31 colores ... rubeum et varium ... abh-atur *bos. al. c. notione improbandi:* LEG. Wisig. 12,3,4 que christianitatis doctrina

[Schetter]

-atur. LIBER diurn. 73 p. 72,12 abh-amur atque damnamus. GODESC. SAXO theol. p. 298,16 funditus prorsus est -anda ... heresis Sabelliana. *al.* *c. notione repudiandi:* LEG. Wisig. 3,4,13 uxores viros suos -antes.

adi. **abominandus,** -a, -um. *detestabilis – verabscheuungswürdig:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 68,5 -a facinorum flagitia. *al.*

abominosus, -a, -um. *funestus – Unheil ankündigend:* SERMO de sacril. 11 qui clericum vel monachum de mane ... videns ... -um sibi esse credet.

abonnis *v.* obbonis.

***aborbito,** -avi, -are. *de via declinare – vom Wege abweichen:* LIBELL. de Willig. 1 p. 744,7 ut sua sponte numquam -ret a tramite iustitiae (p. 744,11).

aborigines, -um *m.* 1 *indigenae – Ureinwohner:* VITA Altm. 28 expulsis -bus pro eis habitaverunt *Baiuvarii.* 2 *ignota origine nati – von unbekannter Herkunft:* VITA Mariani 1 ne videamur *(sc. Hiberni)* -es sicut vultur et ardea, quorum ortus et exitus soli Deo cognitus est. *Schetter*

aborior, -tus sum, -iri. *oboriri – entstehen, hervorbrechen:* TRANSL. Lando. 1,6 (MGScript. XV p. 609,11) lacrimis ... -tis (HEINR. WIRZ. cur. 709). SIMEON DUN. hist. a. 1128 (MGScript. XIII p. 160,18) ne quid adversi ex nepote sibi -retur. GESTA Ern. duc. I p. 28,10 sociorum eiulatus -tus est. *v. et* oborior.

***aborsio,** -onis *f.* *partus intempestivus – Fehlgeburt:* AESCULAPIUS 38 p. 60,38 *diabetes* fiunt ex adversitate (fit ex avorsione *cod. Augiens. 120,* avorcione GLOSS. med. p. 23,3) gravidarum. TRACT. de caus. mul. 19 ex antecidente -e.

***aborsivum,** -i *n.* *partus intempestivus – Fehlgeburt:* ARNOLD. SAXO fin. 2,1 p. 50,45 mulieres nise sunt facere -um.

***aborsum** *(adv.)* *quod deorsum est – das Unten:* BRUNO QUERP. Adalb. A 11ex. semper -m fugiens *Adalbertus,* quo caro trahit, omni annisu festinans sursum, quo spiritus vocat.

aborsus, -us *m.* *script.:* av-: *l. 40.57sq.* aburs-: ANTIDOT. Berol. 2. *form. decl. II. (fere s. VII./IX.):* *gen. sg.:* LEX Baiuv. 8,20capit. *v. et l. 57.* *abl. sg.:* LEX Baiuv. 8,19capit. TRACT. de caus. mul. 9. *v. et l. 40.47.57.61.*

1 *actio abortum inferendi – Abtreibung:* LEX Baiuv. 8,18capit. de avorso per potionem facto. ANTIDOT. Augiens. p. 52,18 antidotum ygia filogratis ... per -um sine periculum lapsus facit. CAPIT. reg. Franc. 248,21 scriptum est de his, qui -um faciunt. ALBERT. M. veget. 6,73 *cassia* procurat abortum (-sum *codd.*). *al.* 2 *partus intempestivus – Früh-, Fehlgeburt (def.:* GLOSS. Salern. p. 13,39 -us est per aliquod infortunium fetus ante tempus emissio): TRACT. de caus. mul. 72 *decursio rubea cum prurigine* -o contingit aut ex perfrecatione menstruarum. HINCM. annal. a. 875 p. 126,20 Richildis ... -u filium peperit. CONSTANT. AFRIC. theor. 3,34 p. 14b[v] mulierem ante XXX diem -um fecisse. TROTULA 34 p. 22,9 contra -um assuetum fieri quibusdam mulieribus in septimo mense vel nono. ALBERT. M. animal. 9,50. *al.* *in imag.:* LIGURINUS 10,651 te *(Ligurinum)* ... veluti medio proiectum ventris -u. 3 *meton.:* a *fetus (immaturus) – (unreife) Frucht:* EPIST. Wisig. 10 p. 676,27 vulbae -um proiecerunt indemnatum. LEX Baiuv. 8,22capit. de debilitate avorsi. 8,23capit. de avorso ancillae. ANTIDOT. Glasg. p. 101,15 antidotum Vindiciani ... avorsum proiciet. b *qui intempestive natus est – ein Früh-, Fehlgeborener:* ALBERT. M. animal. 3,54 nos sensu videmus in -bus cor primo formari. 13,23 hoc ... patet in -o, qui est quasi formica. *al.* c *partus monstruosus – Mißgeburt, Kretin:* ALBERT. M. animal. 18,67 causa huiusmodi -us *(i. e. hermaphroditi).*

1. abortio, -ire. *script.:* hab-: *l. 67.* abhor-: *l. 70.* *partum intempestivum facere – zu früh gebären, abortieren:* ANTIDOT. Glasg. p. 144,41 oleo cirino ... pregnantem ... h-ire facit. TROTULA 15 p. 13,6 dat occasionem abo⟨r⟩tiendi. HILDEG. phys. 7,4 p. 1316D *ursa* per impatientiam -it. ALBERT. M. animal. 7,108 quando porcae multum comederint de glande, forte abhortient, sicut et oves aliquando abhortiunt ex pastu. *al.* *in imag.:* HUMB. Sim. 3,34 p. 242,2 *acephali* concepere et post longam parturitionem -entes de suae iniquitatis vulva proiecere. ACTA imp. Winkelm. I 721 videtur et estas reconciliationis diu parturiens -ire.

2. abortio, -onis *f.* *partus intempestivus – Fehlgeburt:* OTLOH. quaest. 26 p. 94A variae mulierum gravidarum -es ... eveniunt ex occulto Dei iudicio. *v. et* *aborsio.

***abortivo,** -are. *abortum facere – abtreiben:* COSMAS chron. 2,4 p. 86,27 cur ... conceptus suos -ant, quod est pessimum scelus scelerum.

abortivus, -a, -um. *script.:* av-: *l. 23.* ob-: *l. 36.* ad(p)-: *l. 48.*

1 *adi.:* a *intempestive natus – früh-, fehlgeboren:* CARM. de Herm. 10,3 (MGPoet. II p. 136) *antistes* suscitavit -um filium. ALBERT. M. animal. 17,18 aves aliquando abortiunt et tunc ova -a sanguinei coloris inveniuntur. *al.* *in imag.:* LAMB. WAT. annal. a. 1169 p. 552,13 -a quaeque castra illicite constructa. RAHEW. gest. 3 prol. p. 162,17 quae *(pagina)* ... nostrae parvitati velut -a ... promovenda committitur. b *deformis – mißgestaltet:* EPIST. Meginh. 28 p. 226,7 *(de nano)* in -o homine tanti rex, tanti presul ... conflictantur. c *abortum efficiens – abtreibend:* ODO MAGD. herb. 1978 scripsit -am ... Olympias illam *malvam.* *ad abortum pertinens – Abtreibungs-:* LEX Baiuv. 8,21 *anima* av-o modo tradita est ad inferos.

2 *subst. masc. vel neutr.:* a *qui intempestive natus est – ein Früh-, Fehlgeborener:* AETHICUS ISTER 32 p. 18,31 comedent *Turchi* ... universa abominabilia et -a hominum (*cf.* 65 p. 44,25). CONSTANT. AFRIC. theor. 3,34 p. 14b[r] -um omnia membra complevisse. HONOR. AUGUST. eluc. 3,11 quid senties de -is *in novissima turba.* OTTO FRISING. chron. 8,12 p. 409,9 -i, qui iam animam habere ceperunt. ARNOLD. SAXO fin. 4,3 p. 81,39 si anularem -i suspendat *mulier* super se. *al.* *in imag. vel translate (cf. Vulg. I Cor. 15,8):* EPIST. var. I 3tit. Arn exiguus et quasi -us. EKKEH. IV. bened. I 20,102 audit -us (gloss.: Paulus). ADAM gest. 3,77 p. 224,8 quorum tres *episcopi* -i. WALTH. TER. Ioh. 8 p. 1144,17 me... quasi -um (ob- *cod.*) sibi ascivit *Iohannes.* CONST. II 215,16 *papa* prefestancia nimia conceptum edidit -um in nos. ALBERT. M. eccl. hier. 3,15 p. 594b,27 *catechumeni* imperfecti et informes veluti obcaecati ... et -i (*PG 3,433A* ὡς ἀμβλωθρίδια καὶ ἐκτρώματα) habebunt casum in terra non genitalem. *al.* b *fetus (immaturus) – (unreife) Frucht:* ODO MAGD. herb. 872 salvia ... pellit -um *(cf. Diosc. lat. 3 p. 393,3).* *al.* ALBERT. M. animal. 22,44 -um cervi intra uterum maternum occisi. c *antidotum, quod abortum facit – Abortivmittel:* ARS med. 3 p. 421,4 nec a mulieribus persuasus *medicus* -um dandum. d *partus intempestivus – Fehl-, Frühgeburt:* LEX Alam. 66 si ... ipsa *(sc. iumentum)* -um (ad- 6, adp- 2) fecerit. *actio abortum inferendi – Abgang, Abtreibung:* LEX Alam. 66 (rec. B) si ... aliquis homo ictu ferierit pregnum iumentum et -um fecerit. 88,1 (rec. B) si quis mulieri pregnanti -um (aborsum rec. A) fecerit.

aborto, -avi, -are. a *abortire – zu früh gebären:* LEG. Wisig. 6,3,2capit. si ingenuus ingenuam -are fecerit. *al.* FRAGM. mul. I 90 ut non abhortet mulier. b *abortum facere – Abgang verursachen:* LEX Alam. 66capit. (cod. 11) de eo qui pregnum iumentum furaverit et -verit *(cf. l. 49sq.).*

abortus, -us *m.* 1 *actio abortum inferendi – Abtreibung:* PIRMIN. scar. 21 nulla mulier potionis ⟨ad *?*⟩ -um (-sum *var. l.*) accipiat. BONIF. (*?*) serm. 15,1 (PL 89,870B) *opera diaboli* sunt ... -um facere. 2 *partus intempestivus – Früh-, Fehlgeburt:* ALBERT. M. animal. 1,394 *embriones* per -um eiciuntur. ALBERT. M. (*?*) animal. quaest. 9,19/23 p. 211,37. 10,5 p. 217,38. 3 *fetus (immaturus) – (unreife) Frucht:* ODO MAGD. herb. 574.1849 *helleborus niger* depellit -um *(cf. Diosc. lat. 4 p. 74,20).*

abque *v.* absque.

abra, -ae *f.* (ἄβρα) *ancilla – Magd* (GLOSS. III 184,26 St.-S. -a kamerwib): DONIZO Mathild. 1,213 reginam ... simul eius et -am (gloss.: ancillam) ... Canossa tenet.

abrado, -rasi, -rasum, -ere. I *corpor.:* A *strictius:* 1 *radendo auferre, eradere – abkratzen, abschaben, ausradieren:* IOH. METT. Ioh. 116 *Widonem* -i aliumque pro eo

[Baader]

asscribi (*cf.* CHART. Turic. app. 1248[a] p. 86,12). BERNH. CONST. damn. 43 non -ant pronomen 'suos'. THEOPH. sched. 3,68 aurum a cupro. HILDEG. phys. 7,2 de osse gibbi *cameli* ... in aquam -et id est schabe. BRUNUS LONG. chirurg. 1,15 p. 113[E] *fistula* -atur. ALBERT. M. animal. 14,20 pellem de brachiis. *al. per imag. et compar.:* ALBERT. M. euch. 3,1,9,1 p. 276[a],7 nutrimentum ... per alterationes ... a membris -itur et separatur. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 10,5 p. 217,29 -untur per choleram tamquam per rasorium cottilidones. *al.* **2** *tondere, metere – abscheren, rasieren, abmähen:* WALTHARIUS 972 crines. TRACT. de chirurg. 1048 pilis -sis cum rasorio. CHART. Wirt. III 872 p. 369,21 *pratum* -itur. *per compar.:* WILBR. OLD. peregr. 2,6,15 ut ... tectum ad dispositionem et formam clericalis corone sit -sum. **B** *latius:* **1** *necare – töten:* CHRON. Albr. a. 881 multitudinem *Danorum.* **2** *eripere – rauben:* ANNAL. Weiss. a. 1066 omne quod de sanctorum domibus -ere potuit. TRANSL. Dion. Ratisb. prol. p. 355[b],55 quibus regnis sanctissima praeda Gallia -i potuerit. FRUTOLF. chron. a. 1079 spolia. LAND. MEDIOL. hist. I 2,23 p. 60,36 ab *custodibus episcopum.* **3** *privare – berauben:* EPIST. Mog. 46 p. 394,15 ut omnibus rebus suis eum *(episcopum)* -serit. CHRON. Albr. a. 880 -entes cedibus et incendiis habitatores cum habitaculis. **4** *corradere – zusammenkratzen:* CHRON. Andag. 49 p. 121,1 -so ... argento.

II *spirit. i. q. abolere, tollere – entfernen, aufheben:* LEG. Wisig. 6,5,13 p. 279,11 invenimus hanc *(legem)* iustissime editam, iniuste -sam. WALAHFR. carm. 5,45,12 disciplina tibi nativum ... -sit Scottum. WALTHARIUS 1259 mente fidem. HERBORD. Ott. 2,33 genus sortium ... penitus -sit *episcopus.*

adi. **abrasus**, -a, -um. **1** *radendo ablatus, erasus – abgekratzt, abgeschabt, ausradiert:* TRACT. de chirurg. 1060 sagimen. CHART. Heist. 149 p. 232,35 (a. 1260) privilegium domini pape non -um, non cancellatum, non abolitum (*cf. p. 35,42*). **2** *tonsus – geschoren:* IULIAN. TOLET. Wamb. 30 barbis. THIETM. chron. 6,25 crine. EKKEH. IV. pict. Mog. 553 -a manus Antiochi. OTTO FRISING. chron. 2,39 capitibus.

subst. **abrasus**, -i *m. qui erasus est – ein Ausradierter:* CHART. Turic. app. 1248[a] p. 86,12sq. (a. 1264) nominatus eidem -o proximus in ordine ... locum -i tenebit.

abrasio, -onis *f.* **1** *actio radendo auferendi – das Abkratzen, Abschaben:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,17 p. 115[D] -o *ossis.* CHART. Friburg. 137 (epist. papae) eruginis. THEOD. CERV. chirurg. 3,50 p. 176[A] *impetigo* indiget sanguisugis, fricatione et -e. **2** *actio tondendi – das Abscheren:* MAURUS urin. II p. 33,31 capitis. **3** *segmen – Schnitzel:* HARIULF. chron. 3,1 p. 83,18 inventae sunt capillorum et barbae -es. **4** *ablatio – Wegnahme:* CHART. Steph. Wirz. 79 p. 90,27 (s. XIII.[in.]) predium ... nec aliqua venditione aut -e ab ecclesia umquam alienari licere. *Baader*

***abren** *v.* *atherinos.

abrenuntiatio (-nci-, -cio), -onis *f. script.* -ncci-: CHART. Westph. IV 1078. *form.* ? abrenuntio: *p. 40,2.*

1 *renuntiatio, abiectio – Entsagung, Aufgabe, Verzicht:* **a** *de rebus theol.:* VITAE patr. Iur. 1,9 p. 136,10 virginum. AGIUS vita Hath. 7 seculi. CARM. Cantabr. 30[a],2[b],11 *(de apostasia)* fit discussio de fidei Christi ac baptismi repudio iubeturque ... -is manuscriptum efficere. OTTO FRISING. chron. 2,34 p. 108,1 contemptus presentium, -o parentum, possessionum ac postremo sui ipsius abnegatio; quam trinam -em in scriptura sacra ... invenimus. ALEX. MIN. apoc. 10 p. 168,31 terrenarum rerum. *al. de voto baptismali i. q. abdicatio – Absage:* CAPIT. reg. Franc. 125 de -e Satanae. CONC. Karol. 50,10 -es, quas in diabolum suaque opera ... fecerunt. ALBERT. M. eccl. hier. 2,9 p. 544[a],2 '-e (*PG 3,401*[B] ἀπώσει) manuum', id est extensione, quae -em significat. *al.* **b** *de dignitate:* NICOL. I. epist. 120,2 episcopatus -e. ANNAL. Hild. a. 1039 p. 43,29 episcopus *abbatissam* ... ab eadem dignitate sub -e publica desistere fecit. **c** *iur. i. q. cessio, resignatio – Entäußerung, Auflassung:* TRAD. Teg. 5[b] (a. 1003/13) -is ... testes. DIPL. Heinr. IV. 7 nummum -is accepit *(cf. Heusler, Privatrecht. I. 1885. p. 80sqq.).* TRAD. Brixin. 285 inquisitionis -em ... confirmavit. CHART. episc. Hild. I 373 p. 358,40 forwercum ... cum sui iuris abrenuntione resignaverant. TRAD. Salisb. II 285 -cionem, que vulgo dicitur uurziht, totalem et voluntariam in ipsam aquam fecerunt. CHART. Rhen. med. III 250 de *allodio* ... -em et warandiam prestare. CHART. ord. Teut. (Hass.) 323 p. 244,23 recognitionis, -is et resignationis evidentiam. *saepe. latius fere i. q. declaratio cessionis – etwa 'Verzichtserklärung':* TRAD. Salisb. II 174 per manum plebani ... predium et -em delegavit ad altare.

2 *abnegatio, denuntiatio – Aufkündigung, Absage:* BRUNO MAGD. bell. 65 p. 57,15 litteras ... -is mortis timore scripserunt. CHART. Sangall. A 873 p. 88,29 sine -ciatione iusta unius diei et noctis spacium continente.

3 *reprobatio – Verwerfung:* ANSELM. Bis. rhet. 4 p. 170,11 est tibi ... desperatio, omnibus christianis -ciacio.

***abrenuntiatorius**, -a, -um. **1** *ad renuntiationem pertinens – zur Verzichtserklärung gehörig:* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 281,20 solita legis Alemannicae -a testificatione. **2** *abnegationem continens – eine Absage enthaltend, Absage-:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 282,28 litteras -as ... direxit.

1. abrenuntio (-cio), -avi, -atum, -are. *script.:* ob-: *l. 46.* arr-: CHART. Helv. arb. 97 p. 156,21. -nct-: *l. 56.* -ncci-: CHART. Westph. IV 1078. *signif.:* HRABAN. ord. 11 (PL 112,1172[B]) -are ... poni solet pro eo quod est spernere, reiicere, contradicere.

1 *renuntiare, abicere, respuere – ab-, ent-, widersagen, verzichten:* **a** *theol. (in baptismate, conversione, de voto monachali sim.): c. dat.:* VITA Elig. app. 2,2 diabolo et omnibus pompis et operibus eius. CAPIT. reg. Franc. 33,17 mundo et concupiscentiis. HROTSV. Pafn. 5,1 amasionibus publice -vi. DIPL. Heinr. II. 301 p. 374,32 monachorum seculo -ciantium. HEINR. LETT. chron. 11,6 p. 54,8 -ate ydolatrie. *al. v. et l. 38. c. acc.:* VITA Liutb. 19 terrenis facultatibus -tis. REGINO chron. a. 868 p. 95,26 -tis ... gentilium superstitionibus. DIPL. Otton. I. 199 prospera huius mundi. BRUNO QUERF. Adalb. A 25[med.] mortiferas vias (mortiferis viis 2). EPIST. Meginh. 41 p. 245,17 *(de simonia)* -ta peste. *al. absol.:* HINCM. Remig. 10 p. 290,13 infirmum, qui ante -verat. **b** *de dignitate, officio:* VITA Heinr. IV. 10 p. 35,13 -ta imperiali dignitate privatus discessit. HEINR. LETT. chron. 25,2 p. 178,33 miles ... -cians ... regalem advocaciam. **c** *iur. i. q. cedere, resignare – aufgeben, sich entäußern, auflassen: c. dat.:* THANGM. Bernw. 43 p. 777,41 iuri et repetitioni ... loci (CHART. Rhen. med. III 12 p. 18,25 ob-ciaverunt omni i. CHART. ord. Teut. [Hass.] 105 -arunt liberaliter et libenter omni i. ... manibus extensis et coadunatis, iactu quoque calami et omnibus intersignis). TRAD. Salisb. II 146 predio in manum decani. CHART. Babenb. 157 p. 203,19 liti totaliter per exfestucationem. CHART. ord. Teut. (Thur.) 15 articulis a sede apostolica sibi indultis. *saepe. c. acc.:* CHART. Babenb. 12 p. 17,7 contentionem. TRAD. Ratisb. 1018 inpeticionem. *c. abl.:* CHART. Mog. A 341 p. 237,21 comite ... et uxore ... omni proprietate ... manu et stipula -antibus. *absol.:* CHART. scrin. Col. A I p. 255,37 -nctiaverunt festuca et manu. CHART. Mog. B 91 p. 95,15 resignabant -ando et exfestucando. *refl. c. dat. vel gen.:* TRAD. Ratisb. 67 (a. 863/85) portioni. CHART. Austr. sup. II 51 p. 69,17 huius scahhi. p. 69,25 -vit se comes ... contra episcopum ... illius silvę.

2 **a** *abnuere – ablehnen:* ALTPR. Liutg. 1,6 aviam gentilem ... -ciantem omnino fidei catholicae. DIPL. Heinr. III. 85 petitionibus. **b** *abnegare, abdicare – absagen, aufkündigen:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 282,27 Gregorio oboedientiam abnegare eique palam ... -are coegerat. COD. Udalr. 63 p. 132,5 -vi sedenti in sede apostolica. COSMAS chron. 1,19 p. 39,7 tibi -amus. *al.*

3 *abiudicare – absprechen:* EPIST. Heinr. IV. 11 p. 15,1 tibi papatus ius ... -o.

subst. **abrenuntians**, -antis *m. qui saeculo abrenuntiat, monachus – ein der Welt Entsagender, Mönch:* VITAE patr. Iur. 3,8 p. 157,8 non inligari dignitate, quam -es ac remotos

[Pape]

minime convenit adfectare. 3,23 p. 164,31 -um (-ium *var. l.*) exordia primitus intimamus. *Pape*

2. abrenuntio, -onis *v.* abrenuntiatio.

***abrepo**, -ere. *discedere – vergehen:* VITA Wirnt. 9 p. 1132,30 dolor more formicarum discurrentium cepit -ere.

***abreputo**, -are. *negare – in Abrede stellen:* ACTA imp. Böhmer 1067 p. 763,37 (c. 1215) *Romanus pontifex* non -at nos esse fratrem gigantum.

abrevio *sim. v.* abbrevio.

abripio, -ripui, -reptum, -ere. **1** *raptim abducere, auferre – weg-, fortreißen:* OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,3 fluminis ictu -i. *in imag. et translate:* EPIST. Aldh. 7 p. 495,11 -to propere spissae stoliditatis velamine. WILLIR. carm. 16,3 cum tua diversum mens -atur in estum. VITA Serv. 13 p. 55,4 erroris tempestate -ti. **2** *rapere – rauben:* TRAD. Ratisb. 19 p. 23,34 (a. 822) quod . . . fuit iniuste -tum de potestate sancti Emmerammi. LEO MARS. chron. 1,7 p. 584,21 latrunculi super eum irruentes conabantur de ovibus . . . violenter -ere. GESTA Trud. cont. II 4,23 unici enim fratris sui sponsam contra ius fasque -uit.

abrizum *v.* obryzum.

abrodo, -rosum, -ere. **1** *proprie i. q. depasci, abradere – abnagen, abzwacken:* LAND. MEDIOL. hist. I 2,2 p. 46,38 carnibus -sis, ossibus tantum apparentibus invenerunt *regem.* TRAD. Weiss. app. II 7 p. 328,35 nichil . . . de ipsis carnibus . . . dematur vel -atur. *in imag.:* BERTH. RATISB. serm. 15 p. 78,47 verendum est . . ., ne undique lambentibus, immo -entibus vitiis virtus . . . elangueat. **2** *translate i. q. dubitare, detrectare – anzweifeln, beeinträchtigen:* COD. Udalr. 98,8 qui res -it, Ruzeline, Boetius odit. *Payr*

abrogatio, -onis *f.* *abolitio – Aufhebung, Abschaffung:* EPIST. Ratisb. 9 p. 317,25 lex . . . sine omnium -e in irritum lapsa est.

abrogo, -avi, -atum, -are. **1** *irritum facere, abolere, tollere – für ungültig erklären, aufheben, beseitigen:* **a** *de legibus, institutis sim.:* LEG. Wisig. 10,2,5 -ta legis illius sententia (ACTA imp. Winkelm. I 322. *cf.* LUDOLF. summ. 2,1 p. 365,20 leges dictaminis). BERNOLD. CONST. (?) libell. app. p. 161,37 *ecclesiasticam* potestatem. CHART. Sangall. A 865 p. 78,32 ut . . . hec nullius temeritate valeant -ari. *al.* **b** *de variis rebus improbandis:* LEG. Wisig. 3,5,7 facinus detestande libidinis. suppl. 3 p. 482,39 Iudaeorum . . . perfidiam. EPIST. Ratisb. app. 7 p. 382,8 quod temulenta insania irrogat, sana ratio -et. *al.* **2** *auferre, detrahere – wegnehmen, entziehen:* PETR. CAS. (?) chron. 4,111 p. 825,55 ut dignitas Casinensi ecclesiae -etur. p. 826,9 michi -atur imperium. RAHEW. gest. 4,5 p. 238,6 licentiam . . . diu -tam . . . revocasti. **3** *dimittere – aufgeben:* MIRAC. Bav. 1,2 omnibus -tis facultatibus . . . praedia . . . tradidit. **4** *renuere – ablehnen:* HROTSV. Abr. 3,17 quid fiet, si carnium esus . . . apponetur? :: haut -bo. 9,2 haut -vit subire. **5** *officio liberare, (ex)solvere – vom Amt befreien, entbinden:* VITA Adalb. Wirz. I 10 p. 133,14 *abbas* obtinuit . . ., ut ipse -retur et unus e fratribus . . . subrogaretur.

adi. **abrogans** aotmot humilis GLOSS. I 2,12 St.-S. *(cf. Isid. diff. 1,3).* *Rudolph*

abrotaninus, -a, -um. *ex abrotono confectus – Eberreis- (cf. Diosc. lat. 1 p. 76b,14sqq.):* ANTIDOT. Sangall. p. 98,6 oleo abrantino. DYASC. p. 135b oleum -um.

***abrotanoleon.** *oleum abrotono confectum – Eberreisöl:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 363,26 -on epithimatum rigorem febris aufert.

abrotanum, -i *n.* (ἀβρότονον) *script.:* ap-: *p. 42,1 et al. in codd. s. IX./X.* -thanum: GLOSS. III 51,63 St.-S. abortanum: GLOSS. IV 361,18 St.-S. *form.* -us: GLOSS. III 387,27 St.-S. *v. et l. 70.*

1 a *herba q. d. camphorata – Eberreis (Artemisia abrotanum L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 412sqq.):* GLOSS. III 323,27 St.-S. -um stabecrut. 477,31 -um s<t>abwrz. 478,16 -us garthagen. 492,13 -um scozwrz. 523,16 -um ebreyze bose dreuno eberwrc. 547,5 -um eberezze eberiche abruten oder gertel. ANTIDOT. Sangall. p. 98,7 mittis -is folia. ANTIDOT. Augiens. p. 55,10 aprotanu siccu. ANTIDOT. Cantabr. p. 167,26 -um viride pastellum. CAPIT. reg. Franc. 32,70 volumus, quod in horto omnes herbas habeant: . . . -um (128,37). WALAHFR. hort. 91 -i (gloss.: kartuvrci) . . . pubentis frutices. WILH. HIRS. const. 1,12 p. 945A pro signo -i, quod alio nomine stabiwurtz appellatur. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 380B -um . . . herba est, quae in productione florum colligi debet, flores et folia abiectis stipitibus in medicinis ponimus. GLOSS. Salern. p. 5a,28 camphorata -um. ALPHITA I p. 272,4 -um, cum simpliciter ponitur, de domestico intelligitur. ALPHITA II p. 1,5 -um linerinum, gallice averoyne, anglice southerneuuode. ALBERT. M. veget. 6,280 -um est herba divaricata *eqs. al. v. et* *abruta. **b** *abusive: herba q. d. elleborus niger – schwarze Nieswurz (Helleborus niger L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 270):* GLOSS. II 337,41 St.-S. sitteruvrz. *herba q. d. verbascum – Königskerze (Verbascum thapsus L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 288):* GLOSS. IV 368,22 St.-S. wullin.

2 *herba q. d. sichen armenicus – Feldbeifuß (Artemisia campestris L., cf. Hegi, Flora. VI. p. 666sqq.):* TRACT. de aegr. cur. p. 129,41 -i agrestis . . . manipulum I (ROGER. SALERN. chirurg. 1,456 -o agresti sive domestico. 924). ALPHITA I p. 272,5 -um agreste sichen armenicus. *Baader*

abrumpo, -rupi, -ruptum, -ere. *script.:* arr-: CARM. var. III 79,1. VITA Odil. 11 (MGScript. XXV p. 184,30). CHART. Lub. I 221 p. 202,31. *al. v. et. l. 68.* abrut-: *l. 70. adde:* FLOD. annal. a. 924 p. 22,15 *(var. l.).* adr-: *l. 42. nota:* GLOSS. I 193,14 St.-S. arubtis *(cod. γ).* *form.* -rupui: *l. 40.*

1 *proprie:* **a** *avellere, abripere – losreißen, (her)abreißen:* PAUL. FULD. Erh. 2,3 p. 17,5 linteamen . . . neglegenter -bant. HELM. chron. 32 p. 62,8 ei . . . coronam de capite -erunt. CHRON. reg. cont. I a. 1188 p. 140,22 -tis crucibus. ALBERT. M. animal. 9,47 *partus* innaturaliter ab utero -itur. *latiore sensu vel in imag.:* FLOD. hist. 4,9 coepit caligo albuginis ab oculis . . . -i. HROTSV. lib. 2 praef. 2,9 floccos de panniculis a veste philosophiae -tis evellere. *refl. cum sensu effugiendi:* EPIST. Meginh. 22 p. 217,15 absolve te, sin minus, -e te. GESTA Ern. duc. I p. 14,27 si se hinc celerius non -uisset. **b** *dirumpere, perrumpere – zerreißen, durchbrechen:* URSO gloss. 60 p. 98,27 frigiditas . . . extendendo venas adrumpit. CHART. Naumb. 416 subita inundatio vel glacici inportunitas clausuram potest -ere.

2 *translate:* **a** *finire – abbrechen, (be)enden:* DIPL. Ludow. Germ. 69 p. 98,30 dissensionem poenitus -endam. HEIRIC. Germ. I 5,347 vitam. EPIST. Meginh. 32 p. 231,3 felicis propositi cursum. VITA Heinr. IV. 1 p. 13,3 stilum. GESTA Vird. cont. II 3 p. 517,34 ut . . . mundane conversationis illecebras et omnes seculi pompas -ret. *al.* **b** *frangere, violare – brechen, verletzen:* RICHER. REM. hist. 1,4med. fidem penitus -unt. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 300,16 ut . . . fedus -ret *rex.* **c** *separare, privare – trennen, berauben:* AMALAR. off. 3,29,7 orat . . . ecclesia . . ., ne -atur . . . a spe caelestium gaudiorum. EPIST. Wibald. 328 p. 458,13 sese a conexione et subiectione. LIGURINUS 7,47 urbes . . . nostro . . . -ere regno. **d** *seducere – irreführen:* RAHEW. gest. 3 prol. p. 163,13 in his, quae audivi, non passim quorumlibet relatorum rumusculis sum me perpessus -i.

adi. **abruptus**, -a, -um. **1** *praecisus, praeceps – schroff, abschüssig:* WALAHFR. imag. Tetr. 12 -i montis iuga. EGBERT. fec. rat. 1,198 quo magis -us gradus, hinc gravior quoque casus. *al.* **2** *hirsutus – zerrauft:* HIST. Foss. (MGScript. IX p. 371,38) crinibus -is.

subst. **abruptum**, -i *n.* *locus praeruptus, praeceps – abschüssige Stelle, Abgrund:* HUGEB. Willib. 3 p. 91,23 per concava vallium, per -a montium *(cf. Greg. M. dial. 2,1,20).* *in imag.:* MIRAC. Germ. 2 (MGScript. XV p. 10,23) cum . . . per -a (arr- *cod.*) carnalium desideriorum precipites . . . incederent. CHART. Wirt. VI 1649 p. 49,13 per illecebras seculi et mundorum abruta vagantur. *c. praep. (pro adv.)* ex -o *i. q. repente, ex improviso – unvermittelt, unerwartet:* COD. Lauresh. 123c p. 392,23 ut Corbeiensem ecclesiam ex -o

[Payr]

vacantem invaderet. CAES. HEIST. Engelb. 2,11 p. 270,16 hiis autem quasi ex -o insertis ad historiam revertendum est. CHART. Rhen. inf. II 516 ex -o vel ex intervallo. *al.*

abruo *v.* obruo.

abruptio, -onis *f.* *avulsio, diruptio – das Losreißen, Durchreißen, Zerreißen:* PASS. Trudp. 7 fame macieque atque -e omnium indumentorum confecti. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 187,23 si palpebrarum foramina ... non sint ... corrosa in tantum, quod non possit timeri de -e foraminum. ALBERT. M. animal. 9,47 in -e *natorum in quarto mense.* *Payr*

***abruta.** (*theod. vet.* abruten) *herba q. d. camphorata – Eberreis:* CHIRURG. Sudhoff 2 p. 434 de -a dimidium quadrantem. *v. et* abrotanum. *Baader*

abrutus *v.* abrumpo.

abs *v.* 2. a.

***absacitus,** -a, -um. (ab *et* *sacio, *sa(i)sio) *possessione exutus, vacuus (cessione vel resignatione facta) – des Besitzes entsetzt, ledig (durch Verzicht, Auflassung; cf. Dt. Rechtswb. s. v.* absacio)*:* TRAD. Frising. 401[a] (a. 818) reddidit ipsam ecclesiam ..., missum episcopi vestivit ... et se ipsum in evum -um fecit. 435[c] se ipsum -um tribus diebus et tribus noctibus exhibebit. CHART. Ital. Ficker 34 p. 50,32 legitimam facio traditionem et vestituram ... et me exinde foris expulli, warpivi et absasito feci (CHART. Carniol. I 67 p. 74,35 nos ... absasno [*sic?*] fecimus). 37 p. 55,37 se ... aversus eumdem ... awarpivit et apsoxito fecit.

***absarius,** -i *m.* (*absus) *cultor terrae absae, i. e. ad tempus incultae – Bebauer pfleglosen, d. h. zeitweilig brachliegenden Landes:* CONST. I 447,13 (spur. c. 1160) mansionarius V solidos, -us XXX denarios, bunuarius XV, quorumlibet larum possessores VI suppleant. *Heßler*

***absasitus, *absasno** *v.* *absacitus.

***abscario** *v.* *hovescario.

abscedo, -cessi, -cessum, -ere. *script.:* abc-: THIETM. chron. 2,32. 6,69. VITA Greg. Porc. I 11. *v. et l. 43.* acc-: MARIAN. chron. a. Chr. 447. obs-: *l. 39.*

1 *proprie i. q. abire, recedere – weggehen, entweichen:* EPIST. Bonif. 112 p. 243,17 a conspectu ... Bonifatii nollens vellens tristis abscedebam (obs- 3). WETT. Gall. 6 pars ... *populi* irata et indignata cum furore -ssit. ANNAL. Xant. a. 832 fugiens -ssit. AGIUS vita Hath. 16 cum ... omnibus -entibus sola cum sola remansisset. VITA Corb. 37 spiritus ab eo inmundus abcessit. FROUM. carm. 20,28 e nostris -it finibus hostis. *al.* *in re iudiciaria:* LEG. Wisig. 2,2,2 contumeliose de iudicio proiectus -at. 9,1,9 securus ipse ... -at. *al.* *de morte:* WALAHFR. Wett. epil. 2,9 hunc ... -isse ... nosmet deflere necesse est. 2 *translate:* a *immunem operum evadere – ohne Dienstleistungen davonkommen:* LEX Alam. 17,2 si ... libera Alamanna servum ecclesiae nupserit et servitium opus ancillae contradixerit, -at. b *deserere, deficere – untreu werden, abfallen:* FORM. Wisig. 37 si ... huius precariae meae textum -ero. WALAHFR. Wett. 638 licet a domino ... -at genus humanum. c *?desinere – ?ablassen:* CARM. de bello Saxon. 1,179 -unt aliis quoque castris obsidiones.

***ab(s)cendo,** -ere. *descendere – herabsteigen:* FRUTOLF. brev. 13 p. 97 prima ... chorda, ut a gravibus abcendamus, ... proslambanomenos ... vocatur.

? ***abscerno,** -ere. *internoscere – unterscheiden:* BENVEN. GRAPF. ocul. A p. 28[a],39 non potest abscernere (dis- B) unam rem ab alia.

***abscessio,** -onis *f.* 1 *abitus, fuga – Fortgang, Flucht:* BEDA hist. eccl. 4,12 p. 229,22 post tres -is Uilfridi annos. RATHER. conf. 23 p. 414[A] si ... morte praeventus aut -e fuero. ALBERT. AQUENS. hist. 2,36 p. 327[d] percepta eius -e. 2 *amissio – Verlust:* ANTIDOT. Berol. 2 p. 67,43 voces -es (*i.* -is) reformat *antidotum.*

abscessus, -us *m.* *script.* abc-: BRUNO QUERF. Adalb. A 15. *v. et p. 44,4.9.* 1 *proprie i. q. abitus, decessus – Weg-, Fortgang:* BEDA hist. eccl. 3,7 p. 141,5 post -um eius a Britannia. CHART. cell. Paulin. 83 p. 95,26 securior -us. *al.* *de facultate abeundi:* CHART. Austr. sup. II 114 p. 172,3 pontem et eiusdem transitum, accessum et -um. *mors – Tod:* ARBEO Corb. 35 tanti pontificis lamentabantur -um. HROTSV. gest. 401 *regina* imperio genti faciens famulanti tristitiam ... eius in -u. *al.* *absentia – Abwesenheit:* THIETM. chron. 4,7 longo tristis ... abcessu. 2 *translate:* a *exitus, finis – Ausgang, Ende:* PASS. Praeiecti II 8 digna confusio cum suis auctoribus ad propria petivit -um. b *alienatio – Verirrung:* GISLEB. ELN. inc. 3,158 occidis -u mentis. c *secessus – Abgeschiedenheit:* HILDEG. scivias 1,2 p. 397[B] non ... ita ut in abcessu templi mei se arceat, sed fideli permissione ipsum ... ingrediatur.

abscido, -cidi, -cisum, -ere. *script.:* -ced-: *l. 27.* asc-: CHRON. Salern. 11 p. 15,31. abc-: LEX Baiuv. 4,11 (*var. l.*) *v. et l. 24.* *form.:* *perf.* -cis(i): LEX Alam. 57,22 -serit (*cod. 1*). *v. et l. 18.* *?depon.:* ARBEO Emm. 17 qui eius membra ... -rentur.

I *strictius i. q. amputare, desecare, avellere – abhauen, abschneiden, abreißen:* VITA Gertr. A 2 p. 456,14 capillos ... ad instar coronae -sit. LEX Alam. 57,58 genetalia. LEX Baiuv. 6,7 digitos. BONIF. epist. 73 p. 150,17 vestimenta eius -entes iuxta cingulum. TRAD. Frising. 520 -so proprie arboris ramo ... tradidit. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,57 -sura putrem ... chyrurgia carnem. DIPL. Otton. III. 278 p. 703,15 signum sanctę crucis in ea *(charta)* -endo. THIETM. chron. 8,2 abcisis dentibus graviter punitur. TRACT. de chirurg. 753 locus ... egritudinis ut cancer -atur. *al.* *in imag. et alleg.:* ARBEO Emm. 7 vitia sacacae sermone radicitus ex corpore abscedebat. WALAHFR. Wett. 701 vitii ... radicibus omnis -sis (-ssis *var. l.*). HRABAN. univ. 18,5 p. 502[D] aurem -sam habet, qui obedientiam ... non exhibet ..., linguam -sam habet *eqs.* RUOTG. Brun. 21 p. 22,31 ut vestium superfluitas, morum inequalitas ... spirituali circumcisione -retur. *al.*

II *latius i. q. separare, removere, demere – trennen, entfernen, wegnehmen:* A *gener.:* ALDH. virg. I 21 maritali complexu -so. CAPIT. reg. Franc. 22 praef. errata corrigere, superflua -ere (DIPL. Heinr. II. 371). WALTHARIUS 1260 hoc -e nefas. WILH. HIRS. mus. 21 p. 56 a fine ... diapente cum tono -ens. DIPL. Loth. III. 37 ne ... iusticiam ... vetustas a memoria hominum -at. SUMMA dict. Saxon. 11,51 p. 304,20 defectum ... amputamus et -imus. *al.* B *spec.:* 1 *alienare – entziehen:* ANNALISTA Saxo a. 907 p. 592,9 predium ... -ere conati sunt. 2 *levare – erlassen:* DIPL. Otton. I. 348 p. 475,2 publicam functionem a castellis ... -imus ac removemus. 3 *excludere, excommunicare – ausschließen, ausstoßen:* CAPIT. reg. Franc. 248,6 si quis insanus ... regem a recto proposito pervertere temptaverit ..., -endus proiciendusque ab eo est. ERMENR. ad Grim. 5 p. 540,15 a communione. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 252,4 de corpore sanctae aecclesiae. 4 *interrumpere – unterbrechen:* ALBERT. M. animal. 5,42 sanguis ... columbae -it fluxum sanguinis narium. 10,34 -itur menstruum. 5 *detrahere – abziehen:* WANDALB. hor. 14 duobus -sis *pedibus.* *geom.:* Ps. BOETH. geom. p. 380,6 a maiore minori aequam rectam lineam -ere. *adi.* **abscisus,** -a, -um. *obtusus – abgestumpft:* ALBERT. M. animal. 1,285 ex parte ..., qua diriguntur ad rascetam, sunt grossiores istae harundines parum et quasi -ae et planatae.

adv. **abscise.** *astricte – bündig:* CHART. Westph. III 1015 (a. 1277) omni impetitioni ... pure et -e renunciantes.

***abscindibilis,** -e. *lacerabilis – zerreißbar:* ALBERT. M. animal. 12,153 ut non sit corpus *animalis anulosi* de facili -e.

abscindo, -scidi, -scissum, -ere. 1 *strictius i. q. avellere, desecare – abreißen, wegschneiden:* LEX Frision. 22,27 si manus ... -ssa fuerit. *al.* CONC. Karol. app. 9 p. 849,19 que ... medicamine sanari non possunt, ferro -i necesse est. ADALB. MAGD. chron. a. 964 p. 174,27 pontificale pallium. ALBERT. M. veget. 2,36 quod medulla *arboris* sit -ssa. *al.* 2 *latius:* a *findere – spalten:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106[H] ut vulneris concavitas integre -atur. b *excludere – ausschließen:* CHART. Mulh. Thur. 131 (a. 1255) quod ... a nostra civitate ... sit eliminatus in perpetuum et -ssus. c *in-*

terrumpere – unterbrechen: ALBERT. M. animal. 9,48 alia ..., quae concludunt matricem aut -unt menstruum. **d** *violare – verletzen:* WALTHARIUS 1267 tute fidem -eras.

adi. **abscissus**, -a, -um. *truncus – abgeschnitten:* ALBERT. M. veget. 6,284 pyramis -a.

abscinthium *v.* absinthium. **abscis** *v.* absis.

abscisio, -onis *f.* *script.* abc-: *l. 11.20.* **1** *strictius i. q. amputatio, detruncatio – das Abschneiden, Abschlagen:* LEX Ribv. 5,1 capit. (A 6.7) de -e auriculae. LEX Baiuv. 5,7 capit. (Mg. Mt) de digitorum -bus. THIETM. chron. 1,7 comitem ... capitis abc-e devicit. CHART. archiep. Magd. 193 p. 250,26 membrorum. ALBERT. M. veget. 6,231 lignum *terebinthi* ... post -em *gummae* rubescit. animal. 12,219 quoniam serratilitas *dentium* impediret -em *herbarum. al.* *in imag. (de excommunicatione):* EPIST. Hann. 30 ut Romę ecclesia ... utatur in illum gladio -is. EKKEH. URAUG. chron. a. 1106 p. 240,41 quae insanabilia videbantur, anathematis -e truncaverit. CHART. Sangall. B 459 p. 333,10 (epist. papae) per -is ferrum. **2** *latius:* **a** *abbecatio – das Abpicken:* ALBERT. M. animal. 8,82 avis ... de abc-e arborum vivens. **b** *intermissio – das Ausbleiben:* ALBERT. M. animal. 10,34 *caro* facit -em menstruorum. **c** *ablatio – Entzug:* TRAD. Gottwic. 7 p. 156,1 (a. 1072/91) ne quam de -e sibi subiacentis parrochie penuria(m) sufferrent. **d** *damnum – Verlust:* HILDEG. scivias 3,12 p. 727A omnes homines ... sine ulla contractione et -e membrorum ... resurgunt. **3** *meton. i. q. portio obtusa – abgestumpfter Teil:* ALBERT. M. animal. 13,12 -o autem circuli est superficies *epiglottidis*, quae tangit ysophagum.

***abscisiuncula**, -ae *f.* *segmen – Schnitzel, Rest:* LAMB. ARD. hist. 117 quaedam -e capillorum et vestimentorum beate Marie virginis *eqs.*

***abscisor**, -oris *m.* *qui amputat – einer der abschneidet:* CHRON. Pol. 2,25 *manum* amissam statim viriliter -em interimens vindicavit.

abscissio, -onis *f.* **1** *amputatio – das Abschneiden:* LEX Frision. add. 2,6 -o palmae. CONSTANT. AFRIC. theor. 6,4 p. 26b digiti. **2** *per partes explicatio – eine stückweise zergliedernde Exegese:* HILDEG. epist. I 29 p. 190A sed tantum scio in simplicitate legere, non in -e textus, quia homo sum indoctus. **3** *pars desecta – abgeschnittenes Stück:* WILH. HIRS. const. 1,98 p. 1032D duae retis -es, quibus utantur ad ablutionem scutellarum.

abscissura, -ae *f.* *amputatio – das Abschneiden:* LEX Baiuv. 6,7 capit. (ed. Her.) de digitum -e.

***abscondibilis**, -e. *qui abscondi potest – einer der verborgen werden kann:* CONR. MEND. Attal. p. 137,41 peste invisibili vel saltem -i.

abscondo, -condi, -conditum *vel* -consum, -ere. *script.:* asc-: CARM. de Bened. 471. CHRON. Salern. 41. ausc-: *l.* 66. abssc-: MARIAN. chron. a. Chr. 263 p. 518,33. h-: ANTIDOT. Glasg. p. 109,18. -cun-: AGNELL. lib. pont. 18 p. 387,15. *form.:* -ent *(ind. praes.):* AEDILV. carm. 20,17. *perf.* -cond(i) *semper in schedulis nostris contra doctrinam Prisciani (gramm. II 516,11).*

1 *corpor. i. q. occultare, contegere, removere – verbergen, verdecken, entfernen:* CARM. Aldh. 1,92 nubis nigerrima -unt polos pallia. LEX Baiuv. 19,3 si servus ... occisus fuerit et ita -sus, quod camurdrit dicunt. CONC. Karol. 16A,7 furtivam rem suscipere vel intra terminum -ere. DIPL. Conr. II. 173 laqueos tendere, pedicas -ere. ALBERT. M. animal. 1,43 *(medial.)* agrestia *animalia* ... die -untur propter timorem hominis. *al.* *reservare – beiseite legen:* VITA Mathild. II 24 p. 300,27 pallia, quae nostrae sepulturae iussimus -enda. *intrans. i. q. se occultare, interrumpi – sich verbergen, ausbleiben:* TRACT. de caus. mul. 44 menstrua auscondent. *cf.* GERH. AUGUST. Udalr. I 11 nullum -endi locum ab eo *(demonio)* invenire. **2** *spirit. i. q. celare, reticere – verheimlichen, verschweigen:* ARBEO Corb. 22 p. 213,10 facinus. HUGEB. Wynneb. 6 vir Dei ... abstinentiae tolerantiam clam in occulta cordis cogitatione -sam tenebat. LIUTG. Greg. 11 testimonia ... et signa claritatis. MAPPAE CLAVIC. 13capit. auri infectio ..., quam oportet -ere. *al.* se -ere *i. q. cavere – sich hüten:* ARBEO Emm. 11 se a pravorum exemplis minime -it.

adi. **absconditus, absconsus**, -a, -um. *occultus, secretus – verborgen, geheim:* ANTIDOT. Augiens. p. 45,12 facit *antidotum* ... ad -sas causas (*cf.* TRACT. de caus. mul. 37 cancrena -sa). LIUTG. Greg. 12 p. 77,4 per carisma -tum spiritus sancti. WALAHFR. Wett. epil. 2,20 deperit -sae *(i. defunctae, ut vid.)* sapientia mentis ab usu. *al.* *alch.* lapis -sus *(sc. philosophorum, substantiae mutandae capax):* GEBER. clar. 1,6 de lapide -so volumus dicere, quod nullo modo potest fieri ars ista sine isto lapide ...; accipe lapidem -sum, qui invenitur per totum mundum et cum isto poteris complere totam artem *eqs. (cf. notam ed.).*

subst. **1. absconditum, absconsum**, -i *n.* *occultatum, secretum – das Verborgene, Geheime:* CAPIT. reg. Franc. 62,26 ut in -to non fiant *traditiones.* HINCM. Remig. 16 p. 301,18 in cubiculi -so. ANNAL. Fuld. II a. 869 p. 69,5 -ta quaeque in silvis ... diripuit. *al.*

2. absconsa, -ae *f.* *lanterna caeca – Blendlaterne:* WILH. HIRS. const. 1,28 p. 960A frater ... -am illuminat. 1,36 p. 968D qui laternam ligneam, quam consuetudinaliter -am nominamus, circumfert. 2,55 p. 1124A. LIBER ordin. Rhenaug. p. 248,14 ut a claustrali priore cum -a totum claustrum possit circuiri. *al.*

adv. i. q. clam – heimlich: **1. abscondite:** PETR. CAS. (?) chron. 4,29 p. 774,47 papae Paschali nonnulli ... -e litteras dirigunt.

2. absconse: LEX Raet. Cur. 9,19,1 si raptor cum parentes puelle -e pagaverit. CONC. Karol. 35,31 publice et ... -e paenitere. VITA Bard. 9 p. 326,46 -e clamque venerat. *al.*

3. *absconsim: PAUL. FULD. Erh. 2,4 p. 19,18 ductrix ... et aperte et -im sanctorum ... corpora conquisivit.

absconsio, -onis *f.* **1** **a** *occultatio – das Verbergen:* EPIST. Mog. 22 p. 357,22 quiescentem me de subterranea talenti dominici -e cavillantur. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 31,28 -o loyri. *in imag.:* HILDEG. scivias 2,7 p. 558C serpens antiquus ... in pilis -um deceptionis ... abundat. **b** *latitatio – das Sichverbergen, Verborgensein:* ARNO REICHERSB. apol. p. 195,8 mutuae in alterutrum *(sc. dei in hominem et hominis in deum)* -is. ALBERT. M. summ. creat. II 1,10,5 p. 119a,31 *(de somno hibernali)* toto tempore -is. animal. 8,50 -es et proditiones *ericii* ex caverna. **2** *protectio – Geborgenheit:* NORB. IBURG. Benn. 28 p. 892,14 ut in eius *(tugurioli)* -e orationis instantia non interrumperetur a turbine et a pluvia. ALBERT. AQUENS. hist. 5,3 -e *silvae* protectus manus impiorum evasit. **3** *medic. i. q. cavatio – Aushöhlung:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 111F quod ... caro circundans sit ... non indurata, et nominatur *ulcus* -o vel caverna.

absconsor, -oris *m.* *occultator – einer der verbirgt:* HAIMIN. epist. (MGPoet. III p. 567,15) haec *pecunia* est etiam, quae -em suum poenis addicit. *Schetter*

absencium *sim. v.* 1. absinthium.

absens *v.* absum.

***absentaliter** *adv.* *in absentia – abwesend:* VITA Alcuini 20 p. 194,44 quosque praesentialiter non poteras, litteris -r *(sic ?)* erudiebas. *v. et* *absentialiter.

absentatio (-cio), -onis *f.* **1** *absentia – Abwesenheit, das Fernbleiben:* GREG. VII. registr. 1,51 -o tua indicium iniustitię tuę clarissimum tribuit. EPIST. Wibald. 313 p. 442,6 vestra interdum a nobis -o. OTTO SANBLAS. chron. 13 p. 15,11 *Alexandri papae* -cione concilio presidentes permoti. *al.* **2** *fuga – Flucht:* ACTA imp. Winkelm. I 931 (a. 1248) saluti proprie per -cionis subsidium providere.

***absentatus**, -us *m.* **1** *absentia – Abwesenheit:* RATHER. concl. 12 (PL 136,355B) ne quibus abesse trimestri saltem non est concessum canonice termino, eos -u decepisse arguar continuo. **2** *decessus – das Weggehen, Tod:* RATHER. phren. 10 p. 377A disparari inimicorum ab insectatu citato ipse putaveram -u. testam. 1 (PL 136,643A) de -u meo tristari.

[Ziltener]

absentia (-cia), -ae *f.* *script.* -scenc-: CHRON. Salern. 65 p. 63,17. **I** *strictius i. q. absentatio – Abwesenheit, das Fernbleiben:* **A** *gener.:* LEG. Wisig. cod. Eur. 275 p. 4,2 per -am aut per ignorantiam domini (*inde* LEX Baiuv. 12,4). ALDH. ad Acirc. 4 p. 75,6 perfectae caritatis praecordia interdum plus -a pulsat quam praesentia pascat. ALCUIN. epist. 176 p. 291,14 licet durissime passus essem praesentiam -ae et -am praesentiae (THANGM. Bernw. 51 p. 780,19 [chart.]). CAPIT. reg. Franc. 291 p. 385,10 precavendum ... *episcopis*, ne per eorum -am res militaris dispendium patiatur. DIPL. Loth. III. 121^{h} nostram magestatem ... eius *(Petri diaconi)* minime frui -a velle. OTTO FRISING. gest. 2,43 p. 151,24 imperium seditionibus motum ... -am sui sensit presulis. ANNAL. Prag. III a. 1251 p. 173,41 privatus est praebenda sua ... propter ... continuam -am chori. *saepe.* **B** *spec.:* **1** *in iudicio vel conventione:* LEG. Wisig. 6,5,14 accusatoris. CONC. Karol. app. 9^{A} p. 839,41 de sua -a vel contumacia iam convictum atque dampnatum. CHART. Bund. 227 pro concilii -cia. 466 p. 359,32 -am eius presentia divina implente et presentem propter contumaciam faciente. *al.* **2** *de clericis a parochia absentibus:* CAPIT. reg. Franc. 180 p. 373,2 quia -a episcopi plerumque fit calamitas plebis. CONC. Karol. 50^{D},29 p. 631,30 *sacerdotum. al.*

II *latius:* **A** *defectus – das Fehlen:* THEOD. AMORB. Mart. 25 expertus est ... soliti honoris effugacissimam -am. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 116,32 principum in Transalpinis manere assuetorum -a. ALBERT. M. meteor. 4,3,1 p. 774^{b}, 28 humidi. *fere i. q. obitus – etwa 'Tod':* THIETM. chron. 7,31 ut filius -am patris, sic flevit mortem tanti senioris. **B** *inanitas – Leere:* ARBEO Corb. 41 p. 229,12 nobis tante -ae sine lumine remanebat.

***absentialiter** *adv.* *in absentia – abwesend:* THIETM. chron. 4,71 quid vero -r fecerit, ignoras. EPIST. Worm. I 8 p. 25,4 vel presentialiter vel -r operam dedistis (ALBERT. M. meteor. 4,2,4 p. 752^{a},24). *v. et* *absentaliter.

absento, -avi, -atum, -are. *script.:* ass-: *l.* 65. -end(o): *l.* 58. **I** *absentem reddere, removere – fernhalten, entfernen:* **A** *auferre - wegnehmen:* CHRON. Salern. 54 p. 54,28 *lapidem ore* -verat. IOH. WIG. chron. a. 1134 (MGScript. XIII p. 133,29) vermis -atur. *pass. i. q. amitti – abhanden kommen, verlorengehen:* LEG. Lang. p. 129,2 quod ei monimen suum -tum fuisset. p. 508,1 -tam abet libertatem suam. **B** *amputare – abhauen:* RUD. TRUD. epist. (MGScript. X p. 331,22) percussoris illud *(caput)* -verat gladius. **C** *retinere et supprimere – unterschlagen, veruntreuen:* CHART. Naumb. 221 p. 203,1 (a. 1154) testamentum scienter excedere, -are, temerare. **D** *dimittere – aussenden:* VITA Landel. 8 (MGMer. VI p. 443,17) ut ... suos discipulos ... -are deberet, quatinus ... lucrum animarum ... augmentarent. **E** *arcere – fortweisen:* PETR. DAM. grat. 18 p. 44,25 nec mulierum a se contubernium ... voluit -are.

II *refl. i. q. longinquum se tenere, abscedere – sich fernhalten, sich entfernen:* **A** *gener.:* RHYTHM. 149,87 a cuius largitate positi nec longe -verunt se monachi. AIMOIN. carm. praef. (MGPoet. IV p. 138) me vestro amori ... ullo modo -are. GALB. Karol. 7$^{med.}$ quomodo a servitute et pertinentia comitis sese -ret et subterfugeret. CHART. Bund. 465 si se maliciose duxerit -endandum, quatinus ad eum vestra citatio ⟨non⟩ posit pervenire. ARNOLD. LUB. chron. 6,1 p. 213,17 negotiis. CHRON. Reinh. a. 1208 p. 575,25 -ante se anima invita separatur. *al.* *profugere – entfliehen:* GISLEB. MONT. chron. 67 p. 106,18 si quis autem super his maleficiis se -verit. CONST. II 425,4 si quis ... se -verit ..., quod homicidam abiurare noluerit. ACTA imp. Winkelm. I 846 cum ... accusatus ... assentaverit se de regno. **B** *spec.:* **1** *in iudicio vel conventione non adesse – vor Gericht oder bei einer Zusammenkunft nicht erscheinen:* WALTH. TER. Karol. 18 in causam vocati ... contumaciter ... se -are (CHART. Bund. 466 p. 358,20. Turic. 1079 p. 170,12. Bern. III 310). ARNOLD. LUB. chron. 7,10 p. 242,15 *(de electione)* non reclamando, sed elongando se -verunt. OTTO SANBLAS. chron. 13 p. 15,10 huic concilio. TRAD. Werd. 144 inter iurandum se -vit. *al.* **2** *de clericis i. q. a parochia abesse – seinem Kirchsprengel fernbleiben:* PETR. DAM. grat. 29 p. 58,28 ab aecclesiasticis se officiis diutius -are. CHART. Turic. 1526 p. 240,10sq. prebendarius ... nec -bit se absque licentia plebani ...; et si ... se -verit ultra formam iuris ..., prebenda sua ... est alteri conferenda.

III *medial. (vel intrans.) i. q. abesse, discedere – fern sein, sich entfernen:* CONC. Merov. 33,7 -ante episcopo. VITA Serv. 10 p. 35,17 ultro mortuus mundo et -tus est. ANNAL. Ianuens. IV p. 107,1 equitum personis -tis. *Ziltener*

absequium *v.* obsequium.

absictus. (ἄψυκτος) *gemma quaedam nigra – schwarzer Edelstein:* MARB. RED. lap. 52,1 -os nigri ... gemma coloris ... rubeis interlita venis (*cf.* ARNOLD. SAXO fin. 3,2 -us. ALBERT. M. miner. 2,2,1 p. 31^{a},19 absinthus).

absida *v.* absis.

absidatus, -a, -um. *semicirculatus – halbkreisförmig:* Ps. HELIOD. chirurg. 56 incisionum genera sunt multa: ... incisura -a, incisura in rotundo. 60 incisionem -am frontem *facimus.*

***absidicula**, -ae *f.* *conchula – Nische:* CHRON. Cosmae cont. II a. 1134 p. 158,12 atrium ... claustri per circuitum cum columpnellis et -is ... construxit.

***absidula**, -ae *f.* *conchula – Nische:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 14 *sepulcrum* in quadam -a situm esse.

absidus *v.* absitus.

absilio, -ire. *desciscere – sich losmachen:* LIGURINUS 8,370 neve retractato Ligurum inconstantia pacto -at.

absimilis, -e. **1** *dissimilis – unähnlich:* PAUL. DIAC. Rom. 13,8 fuit ... Honorius moribus et religione patri ... non valde -is. CHART. march. Misn. III 146 p. 116,40 (epist. papae a. 1210) in ... alio casu non multum huic -i. **2** *ineptus – unpassend:* BERNO miss. 3 (PL 142,1061^{D}) non -e videtur, si quid de octavis pentecostes loquamur.

***absimilitudo**, -inis *f.* *dissimilitudo – Unähnlichkeit:* GUIDO ARET. form. 4 in eadem formula -o parvissima.

***absinthialis**, -e. *ad absinthium spectans – Wermut-:* CONR. EBERB. exord. 4,6 p. 1102^{B} Claram-Vallem, quae prius vallis absynthialis dicebatur *(cf. Wilh. vita Bern. PL 185,241^{C}).*

absinthiatus, -a, -um. *absinthio conditus – Wermut-:* NOTULAE Wilh. Cong. 611 vino absintiato. *neutr. pro subst. i. q. vinum absinthio conditum – Wermutwein:* FRAGM. mul. II 18 cum vino vel absenciato. DIAETA Theod. 281 -um stomacho utile est.

***absinthinus**, -a, -um. *ex absinthio confectus – Wermut-:* ANTIDOT. Glasg. p. 144,15 oleo absencinum.

1. absinthium, -i *n.* (ἀψίνθιον) *script.:* absc-: *p. 49,3.21* -synth-: *l. 61. p. 49.11.13.* -ti(um): *l. 62sq. 68. p. 49,7.14.20.23.* -chii: *p. 49,3. tantummodo in codd. fere s. VII./X. exstant hae scriptiones:* ha-: *l. 66. p. 49,15.* ase-: BOTAN. Sangall. 39 praef. ax-: ANTIDOT. Sangall. p. 82,22. p. 91,39. -en-: *l. 62sqq. p. 49,14sq.* -ci(um): *l. 66. p. 49,15* -tei: *l. 64.* -tum: GLOSS. III 597,4 St.-S. -tilum: GLOSS. III 575,32 St.-S. *form.:* *nom. sg.* -tus (*?*): *l. 62. gen. sg.* -t(h)i: GLOSS. III 51,33 St.-S. *v. et l. 64.66.69.* -cie: *l. 65. plur.: p. 49,18.*

I *proprie:* **A** *herba:* **1** *aloxinum – Wermut (Artemisia absinthium vel pontica L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 420sqq.):* GLOSS. II 623,13 St.-S. alahsan. V 35,62 absynthium vel alosantus wermuta. ANTIDOT. Lond. p. 18,31 folia absentus. ANTIDOT. Sangall. p. 83,11 absentio pontico. p. 93,13 absentii herba pulvere. p. 93,24 pulveres absintei. RECEPT. Sangall. I 42 absenti sucus. TRACT. de caus. mul. 36 ex decoctionem fenuculi et absencie. ANTIDOT. Glasg. p. 105,4 absencio orientale pulver. p. 144,16 habsenti flores. ANTIDOT. Augiens. p. 45,31 -um siccum. ANTIDOT. Cantabr. p. 165,45 absintii viridis fascicula. WALAHFR. hort. 181 absinthi (gloss.: uuermotun) frutices ... acris (*cf.* 190). TRACT. de chirurg. 55 tenerrimum -i. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 5b^{v} -i duo sunt genera, unum quod dicitur ponticum ... colorem habet viridem ..., reperitur autem subal-

[Baader]

bidum. CHART. episc. Halb. 432 p. 386,25 inter collem -i et collem regis. WILH. RUBRUQU. itin. p. 305,8 de spinis et radicibus abscinchii. ALBERT. M. veget. 6,274 -um est herba habens folia divaricata. *saepe. sensu adi.:* DYASC. p. 196^{b} vinum -um *(cf. Diosc. lat. 5 p. 191,8sqq.). meton.:* EGBERT. fec. rat. 1,196 gloss. cum aliquis ... irascitur, fel terre et -tium vocamus ad comparationem herbarum amarissimarum. **2** *abusive:* **a** *centonica – Wurmkraut (Artemisia maritima L. subspecies cina Berg. et sim., cf. Marzell. op. cit. I. p. 432):* ALPHITA I p. 283,27 centonica, quidam dicunt, quod est absynthium ponticum. **b** *anethum – Dill (Anethum graveolens L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 305sqq.):* ALPHITA I p. 276,37 anetum absynthium dulce idem. **B** *potio ex -o confecta – Wermuttrank:* RECEPT. Sangall. I 111 absentio bibat. ANTIDOT. Glasg. p. 104,12 *antidotum* in habsencium potui datur. IONAS BOB. Columb. 1,22 p. 202,8 se melius esse lacte potare quam -um. WANDALB. mens. 231 mellita ... gustare -a. VITA Udalr. Cell. II 38 (20) caput lavit -o. *in imag.:* ALCUIN. epist. 114 p. 167,35 qui dura invectione indigeat, bibat ex -o (absentio *var. l.*). THIETM. chron. 5,9 sunt ... novissima quasi abscinthium *(cf. Vulg. prov. 6,4).*

II *translate i. q. amaritudo – Bitterkeit:* VITA Alcuini 6 p. 188,29 absintium saecularis litteraturae. BEBO ad Heinr. 1 p. 491,17 doloris -o (CARM. Bur. B 105,6,2). PAUL. BERNR. Greg. 108 p. 538,24 supernae medicationis -o. CONR. HIRS. dial. 563 falsitatis ... -o.

2. absinthium *v.* psimmythium. **absinthus** *v.* absictus.

absis, -idis *vel saepius* **absida**, -ae *f.* (ἄψις) *script.:* absc-: *l. 46.47.* aux-: HIST. Franc. Dion. 11 (MGScript. IX p. 398,15). *form. acc. sg.* -en: *l. 53.* -a: *l. 53. metr.:* -īd-: ALDH. carm. eccl. 3,41.4,1,1. virg. II 1047. *v. et l. 53.* -ĭd-: CAND. FULD. Eigil. II 17,133. HRABAN. carm. 49,3,4. *v. et l. 59.61.*

I *t. t. astron.:* **A** *circulus planetarum – Bahn der Planeten:* CARM. de temp. rat. 699 -bus haec sidera paris gressibus porro non currunt. 712 infimas luna facit -es aeris confin⟨i⟩o. GUNZO epist. 15 p. 50,25 planetarum -as. RICHER. REM. hist. 3,52 quorum *(errantium)* -as et altitudines. EKKEH. IV. bened. I 11,9 septima *columba ecclesiae* certa totis dedit -bus (gloss.: clymatibus mundi alio horologio indigentibus singulis) loca motis. HONOR. AUGUST. imag. 1,77 -es id est circuli planetarum *(e Beda PL 90,213sqq.).* **B** *infima pars circuli planetarum, arab. naẓīr – tiefster Punkt im Lauf eines Planeten, sein Nadir:* ALBERT. M. metaph. 11,2,23 p. 648^{b},35 dicuntur auges summae elevationes et abscides infimae depressiones uniuscuiusque planetae (*cf.* p. 648^{b},33.39. p. 649^{b},22).

II *t. t. archit.:* **A** *strictius:* **1** *pars ecclesiae vel aedificii claustralis in formam semirotundam erecta – Rund-, Chorhaupt, Apside:* **a** *gener.:* HRABAN. carm. 41,3$^{tit.}$ in -a orientali. RATPERT. cas. 26 -am ... post altarium ... pictura deaurata ... composuit. GESTA Bereng. 4,175 arę adeunt ... -a (gloss.: -is circulus dicitur; sed hoc loco -en circulum dicit altaris). ADAM gest. 3,4 in occidentali -a. LEO MARS. chron. 1,17 p. 593,15 in -a ... mediana. 2,32 p. 648,14 -am ... maiorem. 3,10 p. 704,18 adiuncto ... palatio cum -a. 3,33 p. 724,4 *refectorium* ab occidentali *parte habens* ... -am. p. 724,29 -a ... ipsius *capituli.* GESTA Trev. 25 p. 164,7 in -a aquilonali. METELL. buc. 10,30 latus -e. CASUS Petrish. 1,51 in meridiana -a. TRAD. Scheftl. 493 in sinistra -e. *saepe. metaph.:* ABBO SANGERM. bell. 3,5 -a (gloss.: lucida, *cf. Isid. orig. 15,8,7*) tecum conmaneat. **b** *spec. i. q. conchula – (Altar-)Nische:* ERMENT. Philib. 1,29 (MGScript XV p. 300,23) locus sepulturae ... est transvolutus tribus perinde -is circumcirca adiectis. GESTA Aldr. 17 p. 315,40 in ipso dormitorio -am in orientali parte ... construxit et in ea altare erexit. COD. Lauresh. 154 p. 435,28 templum Laureshamense ... fornicibus, -bus ... venustavit. THANGM. Bernw. 9 ut per singulas -es singulas conderet portiones *ligni vivifici.* CHRON. Noval. 5,4 ad -am sancti Michaelis. CHRON. Basil. a. 2 p. 297,25 in medio sepulcrorum est -a *(e Mirab. Rom. 34).* CHART. Basil. C I 437 p. 320,30 in dedicatione altarium in -bus. *al.* **2** *presbyterium – Chor (cf. G. Hager, ZChristl-Kunst 14.1901. p. 144[23]):* WILH. HIRS. const. 2,28 p. 1079^{A} per quod *(ostium)* in sinistra -e in inferiora ecclesiae intratur. HIST. Salem. 2 (MGScript. XXIV p. 644,7) duo altaria claustralis -is. 3 (p. 644,20) duo *altaria* in -a hospitum, unum in -a conversorum. *? navis lateralis ecclesiae – ?Seitenschiff (cf. G. Hager, l. c. p. 143sq.):* GESTA Font. 17 p. 55,32 domum iuxta -am basilicae. LEO MARS. chron. 3,10 p. 704,23 iuxta -am ecclesiae. *? crux collateralis – ?Querschiffarm:* CHRON. Thietm. 6,74 in australi -a (manica THIETM. chron. 6,74).

B *latius:* **1** *connexus – Verbindungsbau (cf. G. Hager, l. c. p. 144[25]):* GLOSS. I 459,9 St.-S. exedra -a cum circulo facta *(cf. Vulg. IV reg. 23,11).* GESTA Trud. II 3,5 p. 345,38sq. monasterio itaque cum utrisque -bus ... exusto cancellum cum adherentibus -bus ... inustum remansit (*cf.* III 1 auct. p. 385,41 -e ... sunt exedre seu appenditie, que aularum seu ecclesiarum lateribus adherent pro deambulatione amplianda). HERM. ALTAH. gest. p. 379,18 erexi ... testudines in -e turris versus eandem cameram *abbatis.* **2** *? cooperculum, repa – ? Deckel, Aufsatz:* GESTA Dagob. 17 desuper -am illam, infra quam ... martyrum corpora tumulaverat, ... ex argento ... cooperuit. 50 argentum desuper ... -a pauperibus ... erogari praecepit. *fort. add. de sepulcro:* CHRON. Sigeb. cont. a. 1127 (MGScript. VI p. 444,11) coram altari, quod est super -am. **3** *porticus basilicae – Vorhalle der altchristlichen Basilika (cf. Heyne, Hausalt. I. p. 78):* GLOSS. II 119,12 St.-S. furichelle. 142,58 portiz. 439,32 scioze. **4** *arcus – Gewölbe (cf. Heyne, op. cit. p. 89):* GLOSS. III 296,35 St.-S. camera gewelbe -a vel arcus.

absisto, -stiti, -ere. **1** *abscedere – weggehen:* BONIF. carm. 1,382 sanctis me *(sc. iracundiam)* -ere templis. GERH. AUGUST. Udalr. I 26 p. 411,13 ille quasi ieiunus -bat. *al.* **2** *abesse, distare – fern, entfernt sein:* WANDALB. horol. 26 quae mediis ab utroque -unt partibus axe. WALTHARIUS 1230 latebrae protinus -unt. HEINR. AUGUST. planct. 74 ira, metus, meror -unt. CONQUEST. Heinr. 98 Suevulus et Saxo procul -ant tibi. *al.* **3** *se arcere – sich fernhalten:* ARBEO Emm. 11 quamvis crimine innoxius -at. FRID. II. IMP. art. ven. prol. p. 5,5 aves rapaces ... -unt ab hominibus. **4** *desistere – ablassen:* POETA Saxo 5,41 nec prius -terat. *Baader*

***absitas**, -atis *f.* (*absus) *terra absa – unbestelltes, pflegloses Land:* CAPIT. reg. Franc. 275,12 de ... culturis indominicatis et -bus *(cf. adn. ed.)* et manufirmatis maior ecclesia ... decimam recipiat.

absitus (-id-), -a, -um. *remotus, absens – entfernt, abwesend:* CHRON. Ven. Alt. p. 85,10 presentes tam desiderati sunt videre faciem imperatori; absidi enim sunt, sed delongatum est tempore, quo illi omnibus reverteretur.

***absо**, -are. (*absus) *absum facere, (colono) adimere – pfleglos machen, (dem Hintersassen) entziehen, einziehen (cf. Dopsch, Herrschaft und Bauer. 1939. p. 155):* CHART. Rhen. med. I 24 p. 157[2] (auctore Caes. Heist.) si autem ipsi *(mansionarii)* ... iura nostra non fideliter peregerint, domnus abbas ... feoda eorum ... debet -are, id est wronen.

absoleo *v.* obsoleo.

***absolesco**, -ere. *vim amittere, evanescere – an Bedeutung verlieren, verschwinden:* CHART. Westph. IV 513 (a. 1252) quod ad memoriam posteris relinquitur, ne per oblivionem -at, scripture utiliter commendatur. *v. et* obsolesco. *Heßler*

absolvo, -solvi, -solutum, -ere. *script.:* ads-: *p. 51,57.* as(s)-: *p. 51,57. 54,25. adde* FORM. Bitur. app. 9 p. 180,26. ob-: FORM. Arvern. 4 p. 30,27. CHART. Ital. Ficker 79 p. 106,1. *v. et p. 51,57. 53,33.* -sal-: FORM. Sal. Lind. 11 *cod. 2. v. et p. 53,17.* -lb-: *p. 51,3. form.: coni. praes.:* -ead: FORM. Morb. 16. *perf.:* -sit: *p. 51,7.*

I *exsolvere – loslösen, losbinden:* LIUTG. Greg. 9 iussit eos -i. WALAHFR. Gall. 1,12 pisces de maculis lini. COSMAS chron. 2,47 p. 154,22 a vinculis -ti. *al. refl.:* AMALAR. off. 2,18,4 de sandaliis. *c. sensu abstrahendi:* STEPH. EDD.

[Rudolph]

Wilfr. 34 chrismarium ... de se -tum. *techn. i. q. edere – abspringen lassen:* COMPOS. Luc. B 32 *metallum* sintilla⟨s⟩ ... in probationem -be⟨t⟩.

II *dimittere, expedire – wegschicken, entlassen, abfertigen:* LEG. Wisig. 2,2,10 p. 88,4 indemnes ..., quos iudex ... pacificandos -erit. ARBEO Corb. 15 p. 204,9 valefactum -it (-sit *1*). CAPIT. reg. Franc. 255,9 ut episcopi ... in ... synodis ... presbyteros et tractent et teneant et -ant. ANNAL. Fuld. II a. 845 legationes suscepit, audivit et -it. REGINO chron. a. 871 p. 103,36 exercitum. *saepe.*

III *solvere, liberare, levare, emittere - (er)lösen, befreien, freimachen:* A *de captivitate, custodia sim.:* ANNAL. regni Franc. a. 798 p. 104,15 fratrem ... proelio captum. ADALB. MAGD. chron. a. 939 p. 160,31 Caprimontem obsidione -it (*antea:* circumdedit). THIETM. chron. 2,15 neptem suam ... mittens suos -it. 6,16 a custodia. CHART. Babenb. 88 p. 122,11 obsides ... dimittentur -ti. CHART. Tirol. notar. I 874 fideiussores (*cf.* CHART. episc. Halb. 1059 p. 265,27). *al.*

B *de culpa, criminibus sim.:* 1 *innocentem reddere – freisprechen:* a *gener.:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 327,2 de certis incertisque rebus. LEX Frision. 14,1 caeteris, quorum sortes ... levatae sunt, -tis. CONC. Karol. 61,2 p. 803,35 canonice. LAMB. HERSF. annal. a. 1044 p. 59,2 crimine. OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,25 inter missarum sollempnia cunctos, qui ... sanguinem fuderant. *al.* b *spec. usu refl. i. q. se purgare – sich reinigen:* LEX Sal. Merov. 73,2 (rec. A) ad sacramentum -ere se debet. *al.* CAPIT. reg. Franc. 249,13 ab ... crimine. *sine pron.:* LEX Sal. Merov. 73,6 p. 376,5 (rec. A) de causa ... per sacramenta -ere (*cf.* 73,3 rec. B). CAPIT. reg. Franc. 32,16 licentiam quaerat -endi. 2 *venia, indulgentia donare – begnadigen, verzeihen:* a *de poenis fere saecularibus:* POETA Saxo 2,365 dampnatum ... -it. MIRAC. Trud. 5 regibus moris est reos in suis -ere nataliciis. CONST. I 318,10 a proscriptione et excommunicatione. *al.* b *de excommunicatione sim.:* ALCUIN. Willib. 1,20 (MGMer. VII p. 115,21) de ... divite ... excommunicato et ... -to. VITA Galli I 1 per istum baculum ... -tus ab excommunicatione (GREG. VII. registr. 1,81 p. 116,15 locum ab omni interdictione et e. CHART. episc. Misn. 61 ab e. eum ad iustitiam -imus). FORM. Sangall. II 42 p. 425,9 *opp.* obligavimus. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,35 *opp.* damnaverat. GREG. VII. registr. 1,56 *episcopum loco motum.* 4,2 p. 295,7 *opp.* alligari. WILH. HIRS. const. 1,57 p. 987D. *saepe. absol.:* GREG. VII. registr. 4,3 p. 300,3 de excommunicatis ... dedisse licentiam, ... ut -atis. *latius i. q. abolitionem excommunicationis impetrare – die Aufhebung des Bannes erreichen:* CONST. I 354,5 quousque ipse rex me ... apud papam -et. c *de peccatis:* BEDA hist. eccl. 2,17 p. 119,17 ex omni errore. GREG. VII. registr. 1,50 p. 77,20 Deus ... a cunctis vos peccatis -at. *saepe. strictius i. q. absolutionem praebere – Absolution erteilen:* ALCUIN. Willib. 1,20 (MGMer. VII p. 132,3) *aegrotum* -it. NICOL. LEOD. Lamb. 16 (MGMer. VI p. 424,18) quos cum sacerdos ... -isset. CHART. Bund. 16 p. 12,4 paenitentes. *al.*

C *de potestate, servitio, obligatione sim.:* 1 *manumittere – freilassen:* LEX Ribv. 60,2 servum ... a iugo servitutis -ere (ad-, aso-, ob- *var. l.*). FORM. Turon. 12 p. 141,24 ante cornu altaris ab omni vinculo servitutis. TRAD. Ratisb. 784 de potestate ac servitute. TRAD. Scheftl. 265 hereditariam ancillam. *saepe.* 2 *emancipare, eximere – ausnehmen, entheben, eximieren:* EIGIL Sturm. 19 ab omni dominio ... episcopi (BERTH. [?] annal. a. 1075 p. 281,19). CAPIT. reg. Franc. 247 p. 172,9 a subditione mea necnon a iuramento. FORM. Sangall. II 3 p. 398,5 ut ... locus ... a ceterorum hominum dominatione ... sit -tus. DIPL. Conr. I. 18 monasterium ... a iugo alienę potestatis (*v. et Stengel, Immunitätsprivilegien. 1910. p. 195. 343*). ANNAL. Magd. a. 969 p. 149,50 civitatem ... a debito subiectionis. CHART. Babenb. 162 p. 211,15 ecclesiam ... ab omni iure et obnoxietate ... iudicii seculari ... exemimus et -imus. CHART. Tirol. 664 p. 119,22 hospitalem ab omni condictione. *al. v. et l. 59.* 3 *vacationem dare – entbinden, dispensieren:* a *de servitio, reditibus:* FORM. Augiens. C 5 de hac expedicione. COD. Lauresh. 3678,32 servitio. TRAD. Frising. 1226b Medanam ... ab omni servili famulatu remisit atque ... -it. ACTA imp. Stumpf 85 p. 95,1 de iustitia fodri. DIPL. Loth. III. 45 ab omni coacta eos et locum suum hospitalitate -imus. CHART. Babenb. 61 p. 82,1 monasterium ... ab omni exactione tributi ... perpetua libertate -o. CHART. episc. Halb. 284 p. 251,97 si forte ... duo decimatores fuerint, nullus ... per alium a decimatione -itur. *al. latius i. q. liberationem impetrare – Befreiung erwirken:* THANGM. (?) vita Epiph. 2 apud *regem* ... Liguriam tributis -it. b *de officiis, oboedientia, sacramento:* CAPIT. reg. Franc. 6 p. 14,33 de sacramentorum obligatione. DIPL. Conr. II. 235 p. 322,9 ab omni rei publicę functione. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 251,4 deditione. CHRON. Lippold. 3 p. 548,25 a sinodo matricis aecclesiae. CHART. Bund. 466 p. 360,23 clericos ab obedientia ... et laicos a fidelitate ... atque hominio. CHART. Tirol. notar. I 296 p. 138,5 ab omni vimculo matrimonii. REIN. LEOD. annal. a. 1217 p. 675,41 mulieres a cruce. *saepe. v. et p. 51,63. pendet* ne: GREG. VII. registr. 8,19 p. 541,20 fraternitatem vestram, ne ulterius ... reverentiam debeat, -imus. *refl.:* HRABAN. epist. 11 excusationem, qua me a tanto onere apud te -ere volui. c *de impetitione:* CHART. Bund. 390 p. 289,33 (a. 1175) ab ... petitione. CHART. Friburg. 45 p. 33,9 ecclesiam ... ab impetitione ... plebani. CHART. Tirol. notar. I 906 -it eum de omni eo, quod ... versus ipsum ad dicendum haberet, et de frugibus domus. *al. de arrestatione (i. 'Arrestschlag' ed.):* CHART. Tirol. notar. I 905 p. 466,14 quod ... eam -isset et licenciam dedisset de suis bonis, quicquid voluerit, facere. 4 *redimere, expignorare – loskaufen, ab-, einlösen:* TRAD. Ratisb. 822 (a. 1143/9) -it ..., tredecim talentis vineam ... positam. TRAD. Scheftl. 81 filias ... a servili conditione ad tributum ... -it (*sim.* 263). CHART. Babenb. 153 predium ... in vadimonio ... depositum. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 184,38 hereditas Thome ... -ta est ab Heinrico. ALBERT. STAD. annal. a. 1112 p. 319,25 *sanctimonialem* claustro -it recompensans villam. BURCH. URSB. chron. p. 81,9 vades ..., quos ... obligaverat, non -it. CHART. episc. Halb. 1081 castrum ... inpheodatum. CHART. Berg. Magd. 129 advocatiam ... pro sedecim marcis ... militi -erunt ab illo. CHART. ord. Teut. (Thur.) 326 nos de decem marcis ... erga filios Meinhalmi ... -erunt. *al. refl.:* CHART. Nuremb. 384 (a. 1259) cum quibus (*libris*) ... a Iudeis ... se -it. *de herede i. q. satisfacere – abfinden:* CHART. scrin. Col. A I p. 228,21 (a. 1200/35) sequestravit et -it ... choheredes ... de domibus. B 1183 pueros -erunt a proprietate ... portionis per concambium alterius hereditatis. 5 *renuntiare – auf-, weggeben, verzichten:* LEG. Wisig. 5,7,2 partem suam. DIPL. Otton. I. 286 *curtem* ad usum ... coenobii remisimus et -imus. TRAD. Frising. 1447 inquisitionem vel appellationem ... decimationis penitus remisit ... et ... a se ... -it cum manu advocati. manus -ere *fere i. q. de iure decedere – etwa 'Anspruch aufgeben':* TRAD. Scheftl. 56 (c. 1140/52) predium Waltmanni ... nostras manus -endo delegamus ad altare.

D *vario usu:* CAND. FULD. Eigil. I praef. de ergastulo corporis. HRABAN. epist. 36 p. 470,36 ab ... cura. ALTFR. Liutg. 2,20 de infirmitate. GERH. AUGUST. Udalr. I 19 ab ... alligationibus infirmitatis.

IV *efficere, ad finem perducere – bewirken, vollenden:* CHART. Rhen. med. I 41 p. 46,8 (a. 804) cum egressio animę suę de corpore fuerit -ta. HRABAN. epist. 4 exemplar ... libri. CAPIT. reg. Franc. 248 p. 184,11 omnibus respondere et ea -ere. *in fine chartarum i. q. conficere – vollziehen:* LEO III. epist. 3 p. 92,42 -ta pridie Kal. Ianuar. DIPL. Otton. III. 278 p. 703,38 ego ... scriniarius ... complevi et -i. *al. c. sensu creandi:* HEINR. AUGUST. planct. 33 -it *Deus* mundum speciemque genusque secundum. *math. i. q. facere – ergeben:* ANON. geom. I 4,60 p. 362,25 circulum ... terrae, ... quot millibus stadiorum ambiretur, -it.

V *exponere, explicare – darlegen, erklären:* HRABAN. epist. 55 questiones. ERMENR. ad Grim. 30 p. 568,19 legis mystica.

[Rudolph]

pendet enunt. interr.: DIPL. Conr. II. 285 p. 400,29 (spur. a. 1084/8) quare . . . adoptaverit locum . . ., paucis est -endum. *al.*

VI *abolere, tollere – aufheben, beseitigen:* LEG. Wisig. 5,7,17 dum condicio servitutis -itur. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 887 contumeliam . . . componendo -it. *c. sensu intermittendi:* AMALAR. off. 1,36,12 ieiunium.

adi. **absolutus**, -a, -um. I *plenus, perfectus, integer – voll, vollständig, uneingeschränkt:* LEG. Wisig. 3,5,4 nubendi . . . indubitata manebit et -a licentia. CAPIT. reg. Franc. 173 p. 356,33 libellus perfectae et -ae ingenuitatis. DIPL. Heinr. II. 68 p. 85,8 liberam et -am habeant facultatem agere. RUP. TUIT. spir. 7,12 p. 1770^{D} *opp.* assumptiva. CHART. Merseb. 108 traditione. *al. metr.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 89,27 -us pes est 'omnia'.

II *certus, clarus – deutlich, eindeutig:* BONIF. epist. 63 p. 131,9 sex prophete . . . claris et -is (-sal- *1*) litteris scripti. ADAM gest. 3,2 p. 145,3 in rebus ambiguis -um non debet esse iudicium. *al.*

III *exsolutus, liberatus, liber – gelöst, befreit, frei:* A *de custodia:* GREG. VII. registr. 1,67 clericos *(captos)* -os . . . restituas. CHART. episc. Halb. 1059 p. 265,32 protestentur -os *fideiussores.* B *de motu, situ:* 1 *mobilis – beweglich:* PASS. Quir. Teg. 4 linguae -ae . . . canebant. ALBERT. M. animal. 1,250 forte erit lingua -a et forte nodata (4,92). 2,4 pes . . . non est -us neque levis motus, sed ligatus. 5,71 gamen vivum non -um (*sed* ablutum *Mich. Scot., gr.* ἄπλυτον) est nigri coloris. 13,120 *(de colobyis)* vivunt sicut arbores, -a tamen sunt. 2 *remotus – fern:* VITA Salomae 5 -iora et quietiora loca. C *iur.:* 1 *de potestate, servitio, obligatione sim.:* a *manumissus – freigelassen:* LEG. Wisig. 12,2,13 p. 419,12 per legem -i. FORM. Arvern. 3 bene ingenuus et -us. CHART. Ital. Ficker 79 p. 106,3 libero et ob-o permaneas. *al.* b *immunis – abgaben-, leistungs-, dienstfrei:* CHART. Sangall. A 730 p. 333,35 (a. 904) hereditatem -am. TRAD. Patav. 92 familiam . . . collectis . . . et ceteris servitiis liberam et -am. CHART. archiep. Magd. 256 p. 322,34 XL libras -orum denariorum. CHART. Babenb. 194 ab inpeticione. CHART. Tirol. notar. I 834^{b} dimisit ipsum -um ab omni dampno (CHART. Steph. Wirz. 289 p. 322,3 salamannum). CHART. Gelr. 775 p. 762,7 de dicto castro sive domo ero homo suus -us, quod vulgo dicitur ledeghman *(v. et Pöhlmann, Das ligische Lehensverhältnis. 1931. p. 22).* TRAD. Werd. 147 mansum . . . ab omni exaccione . . . quitum facimus et -um (CHART. Sev. Col. 28 a . . . summa pecunie -um clamamus et q. CONST. III 105,1 *regem* q. et -um proclamamus). *al.* c *exemptus – eximiert, entbunden:* BOBOL. Germ. 9 (MGMer. V p. 36,32) de . . . oboedientia. LEG. Wisig. 4,5,6 p. 204,26 in ecclesiis -is vel diocesanis. ACTA imp. Winkelm. I 295 illos . . . ab habitando Vercellarum et Novarie . . . concedimus esse penitus -os. CHART. scrin. Col. B 1193 fundo. CHART. Tirol. notar. I 612^{b}. *al.* 2 *de feudo i. q. vacuus – erledigt:* EINH. epist. 34 *beneficia* -a et aperta. CHART. Rhen. med. I 171 mansos IX -os absque ullo homine. CHART. Lux. I 402 p. 574,9 *terra* -a non fuit et a mansionariis possidebatur. WIBALD. epist. 150 p. 239,1 beneficium liberum vel -um fore, ubi mares non succederent patribus. 3 *de matrimonio i. q. caelebs – ledig:* REGINO syn. caus. 1,304 p. 143,17 adulterium . . . cum -a femina, id est sine marito. CONST. II 12,3 *filiam* liberam et -am. D *eccl. i. q. absque titulo, supernumerarius – stellenlos, überzählig:* CAPIT. reg. Franc. 38,11 sit . . . nullus . . . -us sine magisterio episcopali vel presbiter aut diaconus vel abbas *(cf. Plöchl, Gesch. d. Kirchenrechts. 1953. p. 362).* E *philos.:* 1 *sui iuris – selbständig:* ALBERT. M. sent. 1,38,4 p. 290^{a},12 *scientia* non -a. intellect. 1,2,2, p. 493^{a},35 essentia quaedam -a in seipsa. metaph. 1,4,4 p. 66^{a},9 quaedam *(principia)* autem sunt -a. 2 *naturalis – naturgegeben:* ALBERT. M. veget. 6,484 *(de plantis)* forma . . . complexionalis est . . ., -a videlicet et comparativa. F *gramm. i. q. solutus – ungebunden:* ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 6,14 orationis genera . . .: ligata in metris, -a in prosa. ANSELM. BIS. rhet. 2,4 p. 149,6 -um ablativum (ALBERT. M. eccl. hier. 3,21 p. 611^{b},24). G *mus. i. q. primarius – führend:* SCHOL. enchir. 2 p. 186^{a} principalem enim vocem -am cantionem dico. H *vario usu:* BEDA hist. eccl. 4,14 p. 234,12 infirmitate . . . et morte -us. HROTSV. Sap. 9,8 corporeis vinculis. GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 389,35 secularibus curis . . . -iorem (DIPL. Heinr. II. 356).

IV *generalis – allgemein:* ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,19 de -a locutione per neutrum genus facienda.

subst. **1. absolutus**, -i *m. manumissus – Freigelassener:* CHART. Sangall. A 832 p. 48,8 (a. 1178) clericos vel laicos, liberos et -os . . . ad conversionem recipere.

2. absoluta, -ae *f. adultera – Buhlerin:* CAES. HEIST. mirac. I 5,24 p. 308,13 nullam habentes differentiam inter legitimam et -am, inter viduam et virginem.

adv. **absolute.** 1 *plene, perfecte, omnino – vollständig, durchaus:* a *gener.:* CAPIT. reg. Franc. 98,1 -e faciat . . ., quod velit. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 494,5 -ius et liberius . . . ambiguitas amovetur. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,19 concedere. *al. c. adi.:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 129,16 falconum . . . quidam sunt bruni simpliciter et -e. b *spec. in chartis i. q. sine exceptione – uneingeschränkt:* DIPL. Ludow. Germ. 93 res suas libere et -e . . . possidere. DIPL. Karoli III. 98 -e et integre . . . condonamus. CHART. Port. 107 usufructus . . . ad monasterium . . . -issime revertetur. CHART. Bern. III 307 p. 290,4 libere, quiete, assolve *(sic)* . . . possidenda . . . lunagia. *saepius.* 2 *perspicue, clare – deutlich, eindeutig:* VITA Germ. 4 (MGMer. VII p. 253,13) -e definio. EPIST. Teg. I 125 p. 142,29 -e Quirinus ab acquirendo . . . nominabitur. NORB. IBURG. Benn. 28 p. 892,16 breve epitaphium . . . memoriam -e indicans. *al.* 3 *per se, generaliter – an sich, selbständig, allgemein:* ALBERT. M. cael. 4,1,2 p. 289^{a},29 dicimus . . . -e. meteor. 2,1,6 p. 524^{a},22 si -e accipiantur. miss. 2,10,1 p. 67^{a},37 quae -e et non relative dicuntur. CONR. MUR. summ. 6,6^{n} p. 467,23 exordia . . . formantur . . . -e, adversative, conditionaliter *eqs. al. gramm.:* ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,24 virtutes . . . per neutrum genus -e prolatę. GODESC. SAXO gramm. 1,48 p. 397,17 Graeci loquuntur -e per genus femininum. *al. mus.:* MUS. ENCHIR. 11 p. 164^{a} -e canendo vel in ordine sonos rimando. SCHOL. enchir. 1 p. 182^{a} soni -e numerantur. 4 *eccl. i. q. absque titulo – ohne Amt, Stelle (cf. Fuchs, Ordinationstitel. 1930. p. 183^{16}):* CONC. Karol. 5 p. 39,34 episcopos indoctos, qui se . . . -e ordinarunt. 19^{Q},28 ut non -e ordinentur *clerici* (REGINO syn. caus. 1,401 ad titulum aut -e. GERHOH. aedif. 21 [53 p. 167,11]). 5 *licenter – zügellos:* CHART. Mog. A 505 p. 407,22 (a. 1123) canonici . . . -e et nimis irreligiose viventes. 6 *immediate – unmittelbar:* CHART. Hall. I 106 (a. 1192) -e ad . . . papam appellavit.

absolutio (-cio), -onis *f. script.:* obs-: FORM. Senon. I 12. CHART. Ital. Ficker 79 p. 106,12. *v. et p. 55,14* -ollu-: *p. 55,25.*

I *(ex)solutio, separatio – das Lösen, Losbinden, Trennung:* WALAHFR. Gall. 2,20 -em manus *gladio adhaerentis.* VITA Euch. Val. Mat. 7 membrorum. MIRAC. Remacli 1,14 (MGScript. XV p. 436,24) boves . . . -e sibi data currere . . . coeperunt. *theol.:* THANGM. Bernw. 42 carnis (CHRON. Thietm. 4,75). *de statu separationis:* ALBERT. M. animal. 2,39 virgarum (*opp.* applicatione). *ablatio – Abtrennung:* CHART. episc. Hild. I 322 p. 308,5 (a. 1160/77) potestativam vel abalienationem vel -em *(sc. ecclesiae). remotio – Entfernung:* BEDA hist. eccl. 1,21 p. 41,6 *gravitatis auctorum.*

II *liberatio – Befreiung, das Freimachen:* A *de captivitate:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 124,17 permisit eis *(captivis)* -em. CHART. Merseb. 343 p. 272,36 -cione comitis *captivati.* B *de culpa, criminibus, poenis:* 1 *actio reum innocentem reddendi – Freispruch:* LEG. Wisig. 7,4,5 quantum pro eius -e acceperat. 2 *sublatio, indulgentia, remissio – Aufhebung, Erlaß, Vergebung:* a *de excommunicatione, suspensione sim.:* VITA Galli I 1 dedit illi . . . cambuttam cum -e. HINCM. epist. I 198 p. 211,15 de sua restitutione vel a sede apostolica -e. IOH. VIII. epist. A 247 p. 216,1 apostolicam. VITA Burch. Worm. 22$^{in.}$ scripta -is. GREG.

VII. registr. 7,14[a] p. 484,9 -em ab excommunicatione quesivit. CHART. Stir. I 170 p. 169,8 banni (ANNAL. Disib. a. 1122 p. 23,21 generalis -o b.). CHART. episc. Misn. 94 surrepticia. *saepe.* **b** *de peccatis:* BOBOL. Germ. 7 (MGMer. V p. 36,12) peccaminum. LIUTG. Greg. 9 de fratrum interfectorum -e. TRAD. Frising. 576[c] ad -em animarum patris et matris. 607[a] coram Deo. THIETM. chron. 1,21 elemosinis -em hiis *(defunctis)* impetrare. 4,71 peccatori -em facere. ANNAL. Hild. a. 1104 p. 52,8 in iudicio futuro. ALBERT. M. sacram. 92 p. 65,61 necessaria est -o sacerdotis. 161 p. 105,58 peccati per os explanatio . . . fit homini propter -em clavium. *saepe.* **C** *de potestate, obligatione sim.:* **1** *manumissio – Freilassung:* FORM. Marculfi 1,22 -em . . . firmamus. FORM. Arvern. 4[tit.] ob-em. FORM. extrav. 1,18 p. 544,29 cartam -is et ingenuitatis. TRAD. Teg. 242 famulorum. *al.* **2** *emancipatio – Entlassung, das Loslassen:* FORM. Wisig. 34 postulata a patribus -e *(sc. filiorum).* ACTA imp. Winkelm. I 295 reedificationem . . . castri . . . impedire et -i eorum, qui habitare ibi voluerint, . . . contraire. ACTA imp. Böhmer 972 obligationes, -es, pacta. **3** *immunitas, vacatio – Entlastung, Entbindung, das Freisein:* **a** *de servitio, reditibus:* DIPL. Ludow. Germ. 184 monasterium . . . ab omnibus . . . officiis et expeditione . . . -em promeruit. CHART. Tirol. 664 p. 119,23 libertatem, -em et ellemosinam et remissionem (665 p. 120,34 absollucionem). CHART. Rhen. med. III 204 testes . . . -is et concessionis. *al.* **b** *de officiis, oboedientia:* IOH. VIII. epist. A 229 p. 204,2 ad huius *(coacte velatae)* -em. VITA Heinr. IV. 3 p. 16,19 *(de iuramento) opp.* obligatio. LAMB. WAT. annal. a. 1159 p. 533,12 abbas . . . -em accepit. HERBORD. Ott. 1,38 p. 720,3 *syn.* libertatem. HERM. MIND. epist. 1 (RömQuartSchr. 33 p. 162,34) priorisse. CHART. Steph. Wirz. 289 p. 322,11 -cioni salamanni interfuerunt. **4** *redemptio – Loskauf, Ab-, Einlösung:* DIPL. Conr. II. 106 decime. CHART. archiep. Magd. 309 curie. CHART. episc. Halb. 1081 in castri *(sc. infeudati)* -e. *al.* **5** *renuntiatio – Verzicht:* CONC. Karol. 61,1 p. 797,29 spontanea *(sc. episcopi).* CHART. Bund. 17 p. 20,30 de omnibus rebus nostris. **6** *solutio – Zahlung:* CHART. Babenb. 133 (a. 1203) bannos aut placita aut -es . . . accipere. 421 p. 273,21 ecclesiam . . . absolutam . . . ab omni vectigalium -e.

III *explicatio – Erklärung:* WALAHFR. Gall. 1,23 difficilium . . . quaestionum. HINCM. epist. 131[b] p. 73,11 servatis relationum -bus. *strictius i. q. sententia – Entscheidung:* GREG. VII. registr. 5,14[a] p. 369,1 in fine synodalis -is hec annexuit (*inde* CONST. I 391 p. 555,37. ANNALISTA Saxo a. 1078 p. 713,3).

IV *permissio – Erlaubnis:* AGOB. epist. 4 p. 164,33 -em discedendi. IOH. VIII. epist. A 270 p. 239,1 nostra -e. STEPH. V. epist. A 28 p. 349,26 imperialem . . . -is . . . epistolam.

V **1** *dimissio – Entlassung:* WIBALD. epist. 97[med.] ut causa differretur usque ad -em conventus. **2** *dissolutio – Auflösung:* ALBERT. M. animal. 16, 147 causa *sterilitatis* . . . quae est ex spermatum -e.

VI *rhet. i. q. usus ablativi absoluti – Verwendung des absoluten Ablativs:* CONR. MUR. summ. 6,6[h] p. 443,8 VII sunt modi positionum, quibus dictamen poterit exornari: scilicet -o, conparatio *eqs.*

absolutivus, -a, -um. *?exsolvens, concessivus – ?entbindend, Erlaubnis gewährend:* CONR. MUR. summ. 6,6[o] p. 472,25 prosator videat, que verba conveniant mittenti . . .; sunt verba . . . arbitratoria, absolutoria seu -a, appellativa.

absolutor, -oris *m. script.* ob-: *l.* 69. **1** *liberator – Befreier:* AGNELL. lib. pont. 104 p. 345,19 compeditorum -r. ANSCAR. pigm. p. 47 captivitatum (-em *cod.*) nostrarum potentissime -r. **2** *manumissor – Freilasser:* LEG. Burgund. const. I 40,1 in damnum et contumeliam -is. CHART. Ital. Ficker 79 p. 106,11 Ildebrando domino et ob-i tuo.

absolutorius, -a, -um. *concessivus – Erlaubnis gewährend:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 487,53 reversis missis suis cum litteris -is *(sc. papae).* *v. et l.* 62. *Rudolph*

***absonia,** -ae *f. mus. i. q. diaphonia – Dissonanz (cf. Appel, Terminologie in den mittelalt. Musiktrakt. Diss. Berlin. 1935. p. 23.35):* MUS. ENCHIR. 18 p. 171[a] deuteri ↶ tritique / soni -a . . .; -a impediente. SCHOL. enchir. 1 p. 173[b] quomodo fit haec -a in phthongis? si aut ignavius pronuntientur aut acutius quam oportet (*syn.* dissonantia). *ibid. al.* BERNO ton. prol. 15 p. 78[a] confusibilis . . . commutatio . . ., quae magis -am reddat. FRUTOLF. ton. p. 181 -ae insolentiam.

***absonitas,** -atis *f. incongruentia – Ungereimtheit:* RUP. MEDIOL. Adalb. 28 p. 21,32 non inculte rusticitatis intendat -em.

absonus, -a, -um. **1** *proprie:* **a** *mus. i. q. a sono iusto alienus – dissonant:* MUS. ENCHIR. add. p. 75[a] transgresso naturali termino -um fiet. SCHOL. enchir. 1 p. 173[b] ne quid . . . vitiata naturali qualitate -um fiat. GUIDO ARET. (?) arithm. mus. p. 55[b] ut voces . . . confusae et -ae fiant. *al. subst. neutr. i. q. vox dissona – Mißklang:* EGBERT. fec. rat. 2,3 Pytagorę resonabat malleus -a quintus. **b** *sine sono – tonlos (cf.* GLOSS. IV 28,20 St.-S. touber*):* ALBERT. M. summ. creat. II 1,26 p. 252[b],36 vacuum enim dicitur . . . aer quietus non habens sonum: et hoc proprie vocatur -um. **2** *translate i. q. inconcinnus, incongruus – unangemessen, widersprechend:* EPIST. Mog. 18 p. 349,11 -um . . . a vestra apostolica maiestate. EKKEH. IV. cas. 137[ex.] nichil regulae -um . . . perpeti. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,28 dicti novitas . . . ratione -a. *al. c. acc. c. inf.:* SIGEH. Maxim. 3 -um duximus. *seq.* si: CONR. MUR. summ. 6,6 p. 471,40 -um esset.

adv. **absone.** *incongrue – unangemessen:* CONST. III 43 privatorum ius auferens . . . predoni non -e parilis perhibetur.

absorbeo, -bui, -ptum (-rtum), -ere. *script.:* ads-: *l.* 40. ob- *(var. l.): l.* 38. 53. -sorbt-: ANNAL. Einh. a. 788 p. 83,16. -sorv-: *l.* 62. *form.: praes.:* -imus: GLOSS. med. p. 56,17. -untur: *l.* 38. *partic. ?* -euntia: AETHICUS ISTER 58 p. 37,23.

I *devorare – verschlingen:* **A** *corpor.:* **1** *hauriendo attrahere, imbibere – auf-, einsaugen, trinken:* AETHICUS ISTER 99 p. 74,22 Scilla et Karibdis . . ., quibus navigia . . . -untur (ob- *LP*). RHYTHM. 146,32,3 *(de spongia)* sumere nil possum, si non -uero matrem. THIETM. chron. 8,15 *antidotum* -ui (ad- *cod.* 2). ADAM gest. 4,40 p. 277,17 in quo *(chao)* . . . recursus maris . . . -eri et denuo revomi. HILDEG. scivias 3,10 p. 695[A] aqua a calore ardentis camini -etur. p. 696[C] timorem aque te -turae in mortem. HERM. TORN. rest. 63 p. 304,36 *(de inundatione)* redundantia eius *(Scaldi)* -batur *molendinum.* CHRON. reg. a. 1117 (rec. I) Unstrot fluvius . . . -rtus est terre motu. ALBERT. M. veget. 7,129 cum sol . . . -uerit rorem. *al. de fluminibus influentibus:* ERMENR. ad Grim. 35 p. 575,7 Rhenus . . . in oceanum . . . -etur. DIPL. Karoli M. 240[a] p. 337,20 (spur. a. 1155/7) Liam fluvium, qui -etur ab Albia . . .; Travena -etur a mari. **2** *avide deglutiendo comedere, insumere – gierig essen, verzehren:* ALDH. virg. I 29 p. 266,17 ut *draco* . . . subulcos ad se tractos vi spiritus -eat (ob- *var. l.*). FORM. imp. 17 p. 299,1 *strumenta* igni -rta. GARS. tract. 5 p. 432,13 percas. *al.* **B** *in imag. et spirit.:* ALCUIN. epist. 25 p. 66,24 tristitia totus -rtus fui in filia mea. HUCBALD. carm. 3,15 *(de mensibus)* -et primam Augusti faux saeva Leonis. OTTO FRISING. gest. 2,18 p. 121,3 civitates. CHART. episc. Halb. 951 p. 190,16 *ecclesia* -batur usurarum voragine. *al.*

II *delere, perdere, exstinguere – vernichten, zugrunde richten, auslöschen:* EPIST. Wisig. 2 p. 663,4 cum mors ęterna -eat (ob- *M 1*, obsorv- *M 2*) animam. ARNO REICHERSB. apol. p. 179,17 ut . . . carnis corruptio -retur. CHART. Lamb. Leod. 204 p. 268,24 nomen abbatie -rtum . . . et extinctum. GREG. IX. registr. 605 p. 493,40 solutionem sic prorogat, quod debita non -et. INNOC. IV. registr. A 111 ne *monasterium* -atur totaliter. ANNAL. Mell. a. 1262 fertilitas . . . uredine sterilitatis -ta. *al. sensu attenuato i. q. diminuere – mindern, schwächen:* WALAHFR. Gall. 1,22 p. 300,25 vires -uit (ob- *var. l.*) valitudo contraria. ARCHIPOETA 8,41 carnes.

III *occupare – beschäftigen:* GERHOH. psalm. 36,1 p. 486,13 iustitia divina sic -ente mentes eorum (*cf.* 36,10 p. 501,8).

[Pape]

IV *medial.:* A *resorberi, includi – eingeschlossen werden, aufgehen:* ALBERT. M. animal. 16,89 illae *(formae)* sunt clausae et -rtae in materia (*ibid.:* a m.). SALIMB. chron. p. 100,37 in quoddam mirandum lumen totus -rtus. p. 554,15 in Deum. B *submergi, praecipitari – versinken, stürzen:* GODESC. AQUENS. opusc. 1,6 p. 68,35 mors et mortis auctor ... -tus in abyssum inferni. ANNAL. Pegav. a. 1184 sentina suffocati ... mortui -rti sunt. GUNTH. PAR. hist. 18 p. 53,1 in foveam. *v. et* obsorbeo.

absorbitio, -onis *f.* *voracitas – Gefräßigkeit:* HILDEG. div. op. 1,2,38 p. 784C infernus ... in cupiditate -is suae non saturatur.

absorptio, -onis *f.* 1 *devoratio, voracitas – das Verschlingen, Gefräßigkeit:* HILDEG. scivias 2,7 p. 562C quae *(immunditia)* est a perditione perversae -is eius ... fetida egestio. 2 *vorago – Schlund:* ALBERT. M. eccl. hier. 4,14 p. 676b,14 -e (*PG 3,484B* καταπόσεως), id est voragine, emergentem *(sc. Iesum).*

***absorptivus** (-rt-), -a, -um. *devorans – verschlingend:* CHART. Wirt. V 1322 p. 89,12 (a. 1255) *anxietates* quasi diluvium -rtivum undique iam defluunt et inundant.

***absorptrix,** -icis *f.* *quae vorat, deletrix – Verzehrerin, Zerstörerin:* HILDEG. Far. 85 capit. (MGMer. V p. 188,5) superbiam ... virtutum -em. *Pape*

***absoxitus** *v.* *absacitus.

absper, abspernor *v.* asper, aspernor.

absque. *script.:* apsque: LEX Ribv. 71,4 *cod. A5.* CHART. Sangall. A 137. abisquae: *l. 39.* asque: FORM. Turon. 21 *cod. A3.* ausque: CHART. Laus. 459. *form.* abque: ALDH. ad Acirc. 138 p. 192,19 *cod. K.* CHART. Sangall. A 17. TRAD. Ratisb. 17 *(v. app. crit.).* TRAD. Frising. 1372. *struct.: c. acc.:* LIBER diurn. 11. LEX Ribv. 61,3. LEX Alam. 55. NITH. hist. 3,3 p. 33,7. DIPL. Karoli III. 21 p. 36,18. *al. v. et l. 50.60.62. c. gen.: l. 38.41. c. indecl.:* LEX Ribv. 61,20 -e tangano. *metr.* -ē: CAND. FULD. Eigil. II 7, 28. *ponitur post subst.:* ALDH. virg. I 331. ERMENR. Sval. 10 dubio -e *(v. app. crit.).* NIVARD. Ysengr. 3,152.

I *praep.:* A *sine – ohne:* CHRON. Fred. 3,25 -e ullo prilii. DIPL. Merov. I 73 p. 65,19 abisquae repedicione. TRAD. Frising. 23 p. 52,9 -e ulla consignatione vel contradictione. FORM. Senon. I 38 -e refragationis vel modolationis. ANNAL. Guelf. a. 763 Franci -e bello *(sc. fuerunt).* HRABAN. carm. 39,5 eras -e origine. HROTSV. Pel. 46 non -e ... damno. THANGM. Bernw. 54 pupillos -e patre. EPIST. Reinh. 14 -e incerto ... effectum habebitis. *persaepe. abund.:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,28 -e ordine non concesso. *fere i. q. contra – etwa 'gegen':* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 297,19 -e rei veritate. B *praeter – außer:* 1 *c. sensu excipiendi:* CONC. Merov. p. 180,12 nec ullo alio poculo -e vino ... offerre. TRAD. Frising. 190 omnia ... -e XII iugeres. WIDUK. gest. 2,31 -e hac noxa fortissimus optimusque Erich. *al. ellipt.:* NITH. hist. 2,8 p. 21,30 -e quod corpore gerebant. THIETM. chron. 1,26 ut hii ... sub aliquo sint dominio -e eorum, qui *eqs. nisi sit aliqua re – außer wegen:* CONC. Merov. p. 87,22 neque per sabbata -e infirmitate quisquis absolvat ... ieiunium. 2 *c. sensu adiciendi:* THIETM. chron. 7,19 mille viros -e mulieribus et liberis capiens. CHART. Rhen. med. I 315 -e horum testium firmitudinem ut maiori stabiliretur auctoritate *charta. al.* C *extra – außerhalb, über ... hinaus:* 1 *de tempore:* CONC. Merov. p. 181,8 -e paschae sollemnitatem ... baptizare. *post – nach:* CHART. Sangall. A 291 p. 271,20 (a. 825) habeat absque meum discessum in ipso censo *infantem;* et post nostrorum discessum *eqs.* AMALAR. off. 1,40,1 -e tempore baptisterii. *ante – vor:* CHART. Epternac. 98 p. 165,35 (a. 788/9) -e corporis abscessu ..., sed post discessum tuum. 2 *de numero:* TRAD. Frising. 19 p. 48,16 (a. 763) ceteri -e numero.

II *adv. i. q. excepto (eo quod) – ausgenommen (das, was):* TRAD. Patav. 12 (a. 785 ?) omnia ... trado ... -e continet uxorem meam. DIPL. Karoli M. 278 p. 414,14 (spur. aetatis dub.) ut queant ire ... -e tamen quod ipsi teneantur solvere... tributum. *Prinz*

***abstellacta** *v.* *astellata.

abstemius, -a, -um. *script.* aust-: *l. 4. metr.* abstĕm-: *l. 11.* 1 *adi.:* a *ieiunus – nüchtern:* FUND. mon. Montisam. 2 (MGLang. p. 565,17) austemii manentes sanctum celebremus ieiunium. HUMB. Sim. 2,27 p. 173,43 *Manichaei* -i a vino sanguinis Christi ... se subtrahebant. HEINR. AUGUST. planct. 1180 canis. b *temperatus – mäßig:* ABBO SANGERM. bell. 3,26 basileus constes, -us (gloss.: sobrius) antigraphusque. THIETM. chron. 2,35 vir -us. 2 *subst. masc.:* a *sobrius – ein Nüchterner:* PAUL. DIAC. carm. 6,24 *presbyter* -um pascens. *al.* b *modestus – ein Bescheidener:* THIETM. chron. 6,21 -is et diploide indutis. *v. et* *abstimus.

abstergo, -tersi, -tersum, -ere. I *strictius:* A *tergendo auferre – abwischen:* WILH. HIRS. const. 2,52 p. 1117A flabella ad -endas micas. B *tergendo desiccare – abtrocknen:* REGINO syn. caus. 1 not. 67 *presbyter* calicem et patenam abluat atque -at. BRUNUS LONG. chirurg. 1,5 p. 108A sanies -atur cum coto. ALBERT. M. veget. 5,112 -endo ... *plantae* non tollerent humidum. *al.*

II *latius:* A *tollere, abolere – beseitigen, (aus)tilgen:* 1 *corpor.:* RECEPT. Bamb. 36 de hoc medicamine *verrucae* -i[t] possunt. LULL. epist. 92 p. 212,4 epistulae rubiginem emendando -e. MIRAC. Genes. Hier. 13 caligo cecitatis ... -sa est. GERB. (?) astrolab. 19,8 inspector walzagorae ... -et *Cycladas.* ALBERT. M. veget. 6,278 *aristologia* -it ... dentium sordes et morpheas. *al. cum sensu separandi:* ALBERT. M. animal. 7,19 ionacoro (*gr.* γόγγρος) ... non potest -i ab *multipede.* 2 *spirit.:* TRAD. Frising. 396 (a. 818) delicta. WALTHARIUS 952 ut mors -at mortem. COD. Odalb. 13 ut ... error penitus -etur. THANGM. (?) transl. Epiph. 12 ut ... incuriae et inertiae notam ... -rem. *al. absol.:* CHART. Babenb. 304 p. 142,8 (a. 1232) deus misericorditer indulgeat et -at. B *mundare – reinigen:* ALBERT. M. animal. 2,99 fel ... viperae est ... maximae virtutis -endo oculum.

absterreo, -ere. 1 *terrore fugare – zurückscheuchen:* WALAHFR. imag. Tetr. 176 moles -et aquae. 2 *deterrere – abschrecken:* VITA Ger. Bron. praef. p. 655,32 qualia nos -ant ab ... coeptis. CHRON. Andag. 23 p. 64,4 *abbatem* minis et iniuriis a se -endum putavit.

abstersio, -onis *f.* 1 *desiccatio – das Abtrocknen:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 112A addit *medicinam* in virtute -is (*cf.* 1,5 p. 108A). ALBERT. M. veget. 3,95 operationes ... amari sunt -o et exasperatio. WILH. SALIC. chirurg. 1,48 p. 318G -o cum petia munda. GLOSS. Roger. II 482 lava *faciem* cum aceto forti sine -e. *in imag.:* EKKEH. IV. pict. Sangall. 144 lacrimis -o veris. 2 *vis abstersiva – Fähigkeit zum Abtrocknen:* BRUNUS LONG. chirurg. 2,19 p. 129G in quibus *(medicinis)* est -o quaedam. ALBERT. M. veget. 5,112 agnus castus et aristologia, quae tantae sunt -is. 6,100. *al.* animal. 20,8 sanguis et genitura ... sunt facilis -is.

***abstersivus,** -a, -um. *desiccativus – abtrocknend:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 111H ne medicina carnis sit creativa, magis -a (*cf.* p. 111F). ALBERT. M. veget. 5,114 sunt ... et -ae et carminativae *operationes plantarum.* 6,69. 96. *ibid. al.*

***abstimus,** -a, -um. (*cf.* abstemius *et* abstineo) *ieiunus – nüchtern:* NIVARD. Ysengr. 7,71 maneas missam -a pransane. *Baader*

abstinentia (-cia), -ae *f.* 1 *temperantia, continentia, renuntiatio – Enthaltsamkeit, Askese, Verzicht* (*def.:* ALBERT. M. bon. 226sqq. 254): a *gener.:* BEDA hist. eccl. 3,5 p. 135,23 -ae vel continentiae ... exemplum. WILLIB. Bonif. praef. p. 3,19 -ae robor. AGIUS vita Hath. 3 in una largitatem, in altera -am mirabatur. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 396,22 solemnitates ... in -a servilium operum ... et omnium vitiorum ... venerari. BRUNO QUERF. fratr. 1 districtam vitam et austeram -am ... duxit Benedictus. ALEX. MIN. apoc. 10 p. 165,27 temporalium -am ..., hoc est: proprium non habere. 21 p. 483,16 -a in abundantia est martyrium. *al.* b *spec.: de castitate:* THIETM. chron. 7,3 p. 400,33 in castitate et -a similis Iudith. *de ciborum vel*

[Pape]

potus evitatione, ieiunio: WILLIB. Bonif. 3 p. 13,5 nec -am castrimargia violavit. EINH. Karol. 30 p. 35,5 in febribus ... cibi sibi -am indixit. RIMB. Anscar. 30 p. 62,32 ut ... a carne -am agerent. CONSUET. Trev. 15 vini. THIETM. (?) chron. 5,31 *(de tempore ieiunii)* finita ... quadragesimali -cia. ALBERT. M. animal. 7,44 *(de serpente)* tempore -ae. 7,159 *(de ursa). al.* 2 *intermissio – Unterbrechung:* AMALAR. ad Hild. 19 glosa latina aperte ieiunium demonstratur in -a alleluia.

abstineo, -ui, -tentum, -ere. *script.:* ast-: ARS med. 8 p. 431,37. ha-: ANTIDOT. Glasg. p. 105,6. *v. et l. 26.* ob(s)-: *l. 24.58* -ten-: *l. 20.59 et saepius usque ad s. IX. form.:* -ire: PIRMIN. scar. 19 *cod. A.* -eunt: EPIST. Bonif. 51 p. 88,4. 29 *(v. adn.). struct.: abl.: l. 50sq. 61. al. gen. (cf.* GODESC. SAXO gramm. 1*): l. 50.63. dat.: l. 64.* ab: *l. 21.29sq. saepe. v. et* ad *p. 155,15.* de: *l. 29.31.36. al.*

I *trans. (medial.: l. 20):* A 1 *gener. i. q. arcere, prohibere – ab-, fernhalten:* CONC. Merov. p. 20,4 episcopus ... tribus mensebus se a communione suspendat, duobus presbyter -teneatur. BEDA temp. rat. 30,35 venerem. CAPIT. reg. Franc. 180,15 ab omni femina sit -endus. VITAE patr. Iur. 2,2 p. 144,19 aquam (-a 2) ..., ne utcumque degustaret, -uit. ADREV. Bened. praef. edomitum orbem iure perduellionis -ere (obt- *M C*). 2 *medic. i. q. sistere – zum Stehen bringen:* RECEPT. Donauesch. 90 r⟨h⟩euma. ANTIDOT. Glasg. p. 152, 16 brassica in vino decocta ... ventrem h-et (Ps. ODO MAGD. herb. 193). B *refl.:* 1 *se continere, renuntiare – sich enthalten, verzichten:* ANTIDOT. Lond. p. 19,29 a cursibus et ab omnem cibum. CONC. Karol. 24A,29 de quadrupedia carne. 50,50 p. 643,34 ab operibus ruralibus. EPIST. var. II 23 a vino et carne ... et de lacte et ovo. CAPIT. reg. Franc. 293,10 p. 401,12 a missarum sollemniis. HROTSV. Cal. 3,5 a legalis thoro viri. *al. absol. de concubitu:* CAPIT. reg. Franc. 16,2. BOTAN. Sangall. 40,3. 2 *supersedere, vitare – unterlassen, meiden:* LEX Alam. 36,2 rebelli ... de malis se -ant. CAPIT. reg. Franc. 37,1 de secularibus curis. HRABAN. epist. 10 p. 396,26 ab huius libri labore me poenitus -ere. THIETM. chron. 1,25 a capitalibus ... criminibus. *al. se subtrahere – sich entziehen:* LEX Baiuv. 17,5 de illius testificatione sacramenti. *medic. de minctionis defectu:* PS. GALEN. febr. 126 urina ... si se -uerit id est non minxerit. 3 *abesse, non interesse – fernbleiben, nicht teilnehmen:* CHART. Sangall. A 36 (a. 762) ab ecclesia. CAPIT. reg. Franc. 113,7 a communione *(cf. l. 71).* RUOTG. Brun. 5 p. 7,8 ab ... tribunali. *al.*

II *intrans.:* A *se continere, temperare – sich enthalten:* CONC. Karol. 21,13 p. 194,25 ab omni peccato et ab omni opere carnali, etiam a propriis coniugibus et ab omni opere terreno. 36,34 ut ... sabbato ... a carne ab omnibus -atur. EINH. Karol. 24 p. 28,21 cibo. VITA Burch. Worm. 18ex. cibi. ANNAL. Rod. a. 1145 p. 717,43 sagimine. *saepe. absol. de gula, ebrietate, concubitu:* ARBEO Emm. 40 per triduum. CONC. Karol. 38,22 confitentibus tempus -endi adscribant. ARCHIPOETA 6,11,1 ieiunant et -ent poetarum chori. *al. de ingressu ecclesiae:* BEDA hist. eccl. 1,27 p. 54,23 ut *mulier* ... diebus LXVI debeat -ere. *de missa celebranda:* CAPIT. reg. Franc. 112,36. B *desistere, (de)vitare – meiden, Abstand nehmen:* PIRMIN. scar. 23 a mundi inlecibris -entis (obs-tes *A*, -tenentes *C*). BEDA hist. eccl. 1,27 p. 51,3 *(de coniugio) generatio* secunda ... a se ... debet -ere. WALAHFR. carm. 5,20,16 mentes -ant vitiis. HRABAN. epist. 15,7tit. de temerariis iudiciis. POETA Saxo 2,266 bello. PASS. Kil. II 4 praedicationis. WIDUK. gest. 1,18 a merita ... poena. HELM. chron. 81 p. 154,27 rogans *papam* -ere huic consecracioni. *saepe. absol.:* CAPIT. reg. Franc. 16,10 *(de coniugio)* si vult, potest aliam uxorem habere; sed melius est -ere. HROTSV. lib. 2 praef. 1,9 gentilium delicias -endo divito. *non accipere – nicht annehmen:* GERHOH. Antichr. 1,49 med. ab eius *(sc. archiepiscopi depositi)* pecunia -tum est. C *abesse – fernbleiben:* CONC. Merov. p. 214,20 de Arelatense sede. CAPIT. reg. Franc. 123,10 ab ecclesia et a communione. LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 148,5 palacio. EPIST. Hann. 80 p. 130,8 a Francia. ALBERT. M. animal. 6,49 -ent *parentes* ab eis *(pullis).*

adi. **abstinens,** -entis. *continens, moderatus – enthaltsam, maßvoll:* GODESC. SAXO theol. 20 p. 320,3 de equo domito, humili, -e, continente. p. 321,9 continentissimum, -issimum, patientissimum ... cultorem. HROTSV. Gall. I 12,10 -s coniugii. CHRON. Thietm. 2,35 vir -issimus (abstemius THIETM.). HILDEG. caus. 2 p. 153,24 in cibis -es sunt. *Pape*

***abstipulatio,** -onis *f. resignatio sollemnis (stipula adhibita) – feierlicher Verzicht (unter Verwendung eines Halmes):* CHART. Waitz 23 p. 57,20 (a. 1132) actum est ... -e ... et abiuratione facta.

***abstipulo,** -avi, -are. (ab *et* stipula) *script.* ast-: CHART. Lux. I 468,3 p. 643,5. *dimittere, cedere, resignare (stipula adhibita) – aufgeben, verzichten, auflassen (unter Verwendung eines Halms; cf. Dt. Rechtswb. s. v.* 'Halm'*):* CHART. episc. Wirz. II 4 p. 9,29 (a. 1137) advocatiam. CHART. Argent. I 90 p. 71,29 mansum ... -ando possidendum ... contradidit. CHART. Lux. I 432,2 p. 605,35 werpivit ... abbatiam et omnem -vit de ea calumpniam. CHART. Austr. sup. II 185 p. 276,11 iusticiam. 234 p. 343,33 bona. CHART. Wirt. II 355 p. 104,10 predium ... abdicavit, -vit et ... delegari fecit. CHART. Steph. Wirz. 20 p. 30,12 ius nostrę proprietatis in ipso fundo. *al. Heßler*

abstirpo, -are. *exstirpare – herausreißen:* HEIRIC. Germ. I 216 -anda suis ... cum radicibus arbos.

1. absto, -are. 1 *seorsum stare – abseits stehen:* NIVARD. Ysengr. 1,361 *vulpes* eminus -at. 2 *abesse, distare – fern, entfernt sein:* CARM. de haer. 24 (MG Lib. Lit. III p. 616) canis -at. NIVARD. Ysengr. 1,622 piscatura ... procul -at abhinc. 3 *abscedere – abseits treten:* NIVARD. Ysengr. 6,503 protinus -bunt ... illi.

2. absto *v.* asto.

abstollo, -ere. 1 *removere, auferre – entziehen, wegnehmen:* CHRON. Fred. 4,90 p. 166,13 pluremorum facultates ... -ens. FORM. Marculfi 1,2 p. 42,9 nullus ... possit ... de offertione in altario inlata -ere (*inde* FORM. Marculfin. 29 p. 125,36 abstulere). COD. Karol. 41 p. 554,5 Simeonem a vestri germani servitio abstolere. ADEMAR. hist. 3,43 ecclesia, quae iniuste sancto Marciali -batur. 2 *morte consumere – hinwegraffen:* ANNAL. Hild. a. 1023 p. 34,3 antistes -itur. 3 *(tributum) deducere – (Steuer) erheben:* LIBER diurn. 104 p. 137,14 quodcunque exinde -ere exigereque valuistis. *v. et* abstulo. *Baader*

abstractio, -onis *f. script.* ast-: *p. 61,22.*

1 *abalienatio – Wegnahme:* DIPL. Ludow. Iun. 12 p. 349,36 ut prefata villa ... ad sanctum Gorgonium ... absque ullius episcopi -e ... permaneat. EGILM. ad Steph. p. 362,5 decimarum. GESTA Camer. 1,68 p. 425,38 (dipl.) neque quilibet ... temptet facere -em, subreptionem, divisionem. CHART. Rhen. med. I 305 p. 357,37 predii. CHART. march. Misn. III 101 p. 83,26 ęcclesię. CHART. Wirt. IV 962 p. 9,7 in restaurum inique ... -is et alienationis.

2 a *temperantia – Enthaltsamkeit:* ALBERT. M. bon. 227 p. 137,15 *abstinentia* dicit ... -em ab immoderata cibi delectatione. b *omissio – Unterlassung:* DAVID compos. 3,59,5 ne per diutinam -em redeat in dissuetudinem orandi. c *vacatio – das Ledigsein:* ALBERT. M. bon. 373 p. 204,58 quia saepe ... materia non habens contrarium est circa materiam determinatam ..., ideo septima *definitio* ponit -em ab huiusmodi, scilicet quod sit circa deum et divina tantum.

3 *philos. i. q. separatio,* ἀφαίρεσις *– Abtrennung, Abstraktion:* a *gener.:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,58,1 p. 500a,28 in intellectu nostro sunt duplices species, scilicet -is et compositionis. cael. hier. 12,1 p. 320b,19 secundum philosophi probationem ... in rebus non sunt nisi tres gradus -is et concretionis, scilicet coniuncta materiae secundum esse et secundum rationem, ut naturalia, separata secundum rationem tantum ut mathematicalia et separata per esse et rationem ut metaphysicalia. metaph. 3,3,10 p. 187a,14 *forma* post rem per -em separata ab ipsa. nat. anim. 1,2 p. 5,21sqq. forma igitur generis et natura accipitur per -em

[Schetter]

... et talis fit -o usque ad generalissimum. summ. theol. I 9,39,1 p. 393^{b},23 -o non fit nisi a composito. *al.* b *spec.: sc. a materia:* ALBERT. M. nat. anim. 2,16 p. 43,79 -o formarum, quae nihil aliud est quam exspoliatio earum ab esse materiali. summ. theol. II 4,14,3,2,3 p. 193^{a},26 duplex est -o, scilicet a materia et a materiae appendiciis. *sc. a sensibilibus:* ALBERT. M. animal. 8,235 *speculatio* fit secundum omnimodam universalium a sensibilibus -em. eth. 6,2,19 p. 435^{b},36 per -em a sensibilibus. *sc. a particularibus:* ALBERT. M. summ. theol. II 4,14,3,2,3 p. 193^{a},30 -o universalis a particulari, quae fit ... separando formam intelligibilem ab his, quae appropriant eam huic particulari. *al. spectat ad math.:* OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,30 quod ... inter naturam et personam *dei* non mathematica -e, sed theologica consideratione ... divideret ratio. RAHEW. gest. 4,14 p. 254,2 (epitaph.) mathesis -o. ALBERT. M. gener. 1,1,1 p. 346^{b},5 -o ..., quae est per diffinientia, quae rationem non habent ab hac vel illa in specie considerata materia, est mathematici, sicut circulus, quem considerat mathematicus, non aereus est nec ligneus, sed quantus tantum.

4 *castratura – Entmannung:* LEX Ribv. 6 capit. (B2) de ast-em (castratione *var. l.*). 28 capit. (B2).

***abstractivus**, -a, -um. *separativus – absondernd:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,27 p. 253^{a},31 omnis potentia apprehensiva est -a speciei a materia. intellect. 1,1,7 p. 488^{b},13 *intellectus* est -us et denudativus formarum. nat. anim. 1,7 p. 16,76 *est* lumen unicum et individuum per luminare, in quo est et tamen est universale colorum -um.

adv. ***abstractive.** *separative, universaliter – absondernd, allgemein:* ALBERT. M. sent. 1,22,3 p. 572^{a},27 -e dicitur *nomen.* 1,26,12 p. 24^{b},9 licet notiones aliqui dicant non esse, hoc referunt ad hoc, secundum quod -e significantur. 1,33,1 p. 140^{a},13. cael. 1,3,7 p. 82^{a},48 quod dicimus de formis -e et concretive significatis. anim. 3,3,12 p. 389^{b},34 species intelligibiles sunt in sensibilibus quocumque modo, sive sint -e dicta sicut mathematica, sive habitus et formae *eqs.*

abstraho, -traxi, -tractum, -ere. *script. et form.:* abt-: CAPIT. reg. Franc. 18,3. ast-: ANTIDOT. Glasg. p. 120,33. adst-: TRAD. Frising. 185. -gere: *p. 62,29.* -a(ere): DIPL. Merov. I 57 p. 51,49. DIPL. Ludow. Germ. 131 p. 182,36. *al. v. et p. 62,4.42.* -ire: DIPL. Merov. I 67 p. 60,14. *depon.:* VITA Pard. 23 (MGMer. VII p. 39,15). *supin.* -tu: NIVARD. Ysengr. 1,353.

1 a *detrahere, avellere – wegziehen, wegreißen:* ARBEO Corb. 38 pallium sudarii. Emm. 18 genitalia. HROTSV. Dulc. 7,2 ut ... puellae ... -tis vestibus publice denudentur. FROUM. carm. 4,8 pellem vi. THIETM. chron. 1,27 dexteram ... rapido morsu ex inproviso -xit. TRACT. de chirurg. 471 cutis per longitudinem findatur et ... -atur. *al.* b *extrahere, evellere – herausziehen, (her)ausreißen:* LIBER hist. Franc. 32 p. 296,19 -tis scramsaxis utraque ei latera feriunt (*cf.* WIDUK. gest. 1,6 cultellis -tis). 45 p. 317,23 crines ... capitis. HROTSV. Pafn. 7,3 capellam semivivam dentibus luporum nuper -tam. ODO MAGD. herb. 48 stirpes infixas et spinas -et ipsum *(abrotanum)* appositum. HERACLIUS II 13 *stannum* -e de hoc colore. ALBERT. M. veget. 6,156 cuius *(terrae)* nutrimentum non sit -tum ab aliis plantis. c *exprimere – auspressen:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 387^{E} succus -tus a pomis.

2 *removere – entfernen:* ARBEO Corb. 22 p. 214,2 miraculum ... ab lammine sepulchri illius ... -bamus. HRABAN. epist. 24 p. 430,33 ne forte, si quid indiscrete *(sc. e dictis patrum)* -rem, sensus eorum intelligentiam confunderem. ALBERT. M. animal. 3,45 vita in se -ta ab omnibus istis potestatibus vitae fluere a corde. *al.*

3 *abripere, abducere – fortschleppen, ent-, wegführen:* a *strictius:* LEX Alam. 3,1 nullus habeat potestatem vim -endi de ecclesia *fugitivum (item de asylo:* LEX Baiuv. 1,7. CAPIT. reg. Franc. 39,3). LEX Baiuv. 1,11 capit. (Mg.Mt) *sanctaemoniales* de monasterio. ALTFR. Liutg. 2,18 diabolus ... in partem occidentalem -tus est. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,44 papam ... in turrim. *al.* b *latius: c. notione liberandi:* POETA Saxo 5,32 ut nos demonicis cultibus -ret. *c. notione dimittendi:* VITAE patr. Iur. 3,17 quia ipsos ancipiti -xisset eventu. DIPL. Otton. II. 283 p. 330,20 *archimandritem* a nostro cubili et necessariis consciliis -aentes. *c. notione arcendi:* CHART. Lub. I 345 p. 322,14 (a. 1274) si vero sua persuatione patruus noster ... nos de premissis -ret.

4 *demere, abalienare, furari – wegnehmen, entziehen, stehlen:* LIBER diurn. 98 p. 130,12 ne ... quidam ... ex rebus semel deo dicatis ... -at aut defraudet. FORM. Senon. I 28 de rebus suis in nullo -ere nec dismanuare. CARM. Aldh. 2,57 -unt qui *(latrones)* exuvias. LEX Alam. 1,2 de ipsas res de illa ecclesia -ere (*cf.* LEX Baiuv. 1,2). TRAD. Frising. 23 hereditatem. 339 traditionem. ARBEO Corb. 16 p. 205,9 *cavallum* furto silenter -ere. CHART. Rhen. med. I 33 ut ... nec -endi nec minuandi in omnibus non habeam potestatem (*cf.* DIPL. Arnulfi 113 p. 167,19 auferre, -ere vel minorare). CAPIT. reg. Franc. 18,7 quicumque ... aliquid -xerit aut exfortiaverit. LEX Sal. Karol. 41,2 servum ... de servitio domini. DIPL. Karoli III. 48 p. 81,9 elemosinam ... deo famulantibus. THIETM. chron. 6,62 cum aliis rebus inde -tis. *saepe. c. notione legitime recipiendi:* COD. Lauresh. 27 p. 311,38 heredes mei illud inde -ere licentiam habeant. *c. notione abolitionis:* DIPL. Pipp. 6 p. 10,14 quod ... ille marcadus fuisset eminuatus vel -tus. p. 10,16 ille telloneus de ipsa casa dei erat minuatus vel -tus. CONC. Karol. 16^{B} p. 104,24 ut ..., quae ... videbantur -enda, evelleret.

5 *refl. i. q. se subducere – sich entziehen:* FORM. Senon. I 20 de ipso colonatico sibi -bat. FORM. Marculfi 2,28 si ... me ... de servitio vestro -ere (-gere *A 2*) voluero. FORM. Sal. Merk. 16 p. 247,14 nullus se de morte -ere potest. ARBEO Corb. 12 qui se a divino tramite deviendo numquam -bat. 24 se -ens obtutibus. 26 ex ... curis. CHART. Sangall. A 148 p. 140,22 de ipso censu. CHART. march. Misn. III 216 p. 161,32 a venatione. CHART. civ. Misn. 401^{b} p. 450,28 a debitis serviciis et consuetis. *al. adde* ARBEO Emm. 20 voluntatem ... indigentibus non -xit. *usu mediali ut vid.:* BERTH. (?) annal. a. 1060 p. 271,17 Heinricus ... cum ... in monasterium Epftirnacha se contulisset, inde -tus coniugem suam occidit.

6 *math. i. q. deducere – abziehen, subtrahieren:* ANON. geom. I 3,20 -e AD, remanet AE. CARM. de conc. mens. 23,2 omnes dies mensis sume, unum semper -aens. GERB. geom. 6,3 p. 84,16 ex quibus iterum cccc ... -o. Ps. ODO CLUN. abac. p. 298^{a} si ... digitus de articulo -itur. *al.*

7 *philos.:* a *separare,* ἀφαιρεῖν *– absondern, abstrahieren (v. et p. 63,8):* ALBERT. M. summ. creat. II 1,58,1 p. 500^{a},17 omne autem commune -itur a particularibus, eo quod non habet esse nisi in illis. p. 502^{a},43 diffinitio ... datur per formas -tas a particulari, quae sunt genus et differentia. p. 502^{b},22 intelligentiae habent materiam, quae est particularis ..., et ab hac -itur intentio communis, quae est obiectum intellectus. sent. 1,26,5 p. 9^{b},32 non potest -i proprietas personalis a persona. cael. hier. 2,2 p. 27^{a},41 -it enim *abstractio* universalem lineam ab hac linea et angulum ab hoc angulo. anal. post. 1,1,3 p. 10^{a},8sq. quod ... -itur ab uno, est idem cum eo, quod -itur ab alio, unde eo ipso, quod est in intellectu, est universale. gener. 1,1,1 p. 346^{a},33 nulla scientia est, quin -at universale a particulari. phys. 1,1,6 p. 13^{b},14 intentio formae ..., quae de re per -entem intellectum habetur. intellect. 1,2,1 p. 490^{b},27 propria operatio intellectus agentis est -ere, non quidem a materia tantum, sed universaliter ab hoc particulari. summ. theol. I 9,39,1 p. 396^{b},36 -entium non est mendacium. *al.* b *amovere – entrücken:* ALBERT. M. bon. 482 p. 252,47 intellectus ... -it ab omni differentia temporis.

adi. **abstractus**, -a, -um. 1 *remotus – entfernt:* ALBERT. M. animal. 16,111 quaedam sunt aeterna -a a motu et materia. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,1 p. 78,4 illud, quod est universalius, est a materia -ius. *c. sensu contemplationis:* OTTO FRISING. chron. 4,4 p. 190,4 sapientem ... contemplatione a se -um. 2 *incorporalis, spiritualis – unkörperlich, geistig:* ROD. GLAB. hist. 1,1 vim divinę et -ę

[Schetter]

quaternitatis. ALBERT. M. cael. hier. 2,2 p. 26^{b},15 quae ... -a sunt, secundum se possunt optime intelligi: angeli sunt tales. somn. 3,1,6 p. 185^{a},6 quidam sortiuntur animas altiores ..., altiores quidem, quanto fuerint -iores. animal. 1,515 visus, qui valde -us est. **3** *universalis – allgemein:* ALBERT. M. sent. 1,33,1 p. 139^{b},23 utrum liceat proprietates -o nomine significari. p. 139^{b},27 quod significatur in genere -o modo, etiam in specie sic potest significari. **4** *separatus – abstrahiert:* ALBERT. M. anal. post. 1,1,3 p. 10^{b},1 quod intellectus receptivus sit formae -ae.

subst. **abstractum**, -i *n. separatum, universale – das Abstrakte, Allgemeine:* ALBERT. M. sent. 1,26,5 p. 9^{b},42 -um simplicius est quam id, a quo fit abstractio. 1,33,1 p. 139^{b},32 cum proprietas sit nomen rem suam dicens in -o. bon. 18 p. 10,43 -um non dicit nisi essentiam unam; concretum autem supponit duas *eqs.*

adv. **1. *abstracte.** *universaliter – allgemein:* ALBERT. M. praedicam. 1,4 p. 159^{a},7 in substantialibus quaedam significantur concrete, quaedam autem -e, ut homo et humanitas.

2. *abstractim. *separatim, seorsum – abgesondert, für sich allein:* GERHOH. novit. 8 filius non est nomen proprietatis -im considerate, sed ipsius divinitatis cum quadam proprietate (*cf.* 20$^{in.}$). glor. 5,4 p. 1092^{A} formas rerum ... licet inabstractas, tamen -im speculandas. 20,3 p. 1149^{A} *habitus* seorsum, -im et mathematice intellectus. *Schetter*

? ***abstrid(e)o**, -ere. *sibilare – pfeifen:* CHRON. Salern. 117 p. 131,17 manus ad hos (*i.* os) ducens, [manus] cum dentibus -ens (*sic vel* abstrahens *cod.*), clangere iussit tubis.

1. abstringo, -strictum, -ere. **1** *removere, tollere – entfernen, beseitigen:* NARR. itin. nav. p. 187,8 Sarraceni adhuc desuper *(in turri)* stabant, nec ruina domus nec sagittis creberrimis -ti. CHART. Grimm. 261 *Maria* maculas peccatorum diluit et -it. **2** *med. i. q. alvum purgare – abführen:* ALBERT. M. veget. 6,250 fructus *vitis* similiter bonus est ano, eo quod provocat et -it.

2. abstringo *v.* astringo.

abstrudo, -trusi, -trusum, -ere. obs- *(var. l.): l. 41.43.*

1 *abscondere – verbergen:* EPIST. Wisig. 2 p. 662,24 qui pecuniam conservando -serat (obs- *E 1*). **2** *obstruere – verbauen:* HINCM. Remig. 8 p. 279,34 maceria, qua eadem porta -sa (obs- *3^{b}.4^{b}*) fuerat.

adi. **abstrusus**, -a, -um. **1** *abditus – versteckt:* VITA Galli II 511 *deo* nil esse potest -um nilque latere. CARM. Paul. Diac. app. II 54,4,1 ventris -o positus cubili. VITA Karoli M. 3 praef. p. 66,29 de -is favorum cellulis. *al.* **2** *secretus, implicatus – verborgen, verwickelt:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 132,16 quaestiones tuas sat venustas et -as, valde pulchras et obscuras. CONR. HIRS. dial. 1516 fieri potest, ut -ior litera lectorem ducat ad aliud intelligendum.

subst. **abstrusum**, -i *n.* **1** *secretum – das Verborgene, Geheimnis:* ALDH. virg. I 27 p. 264,5 arcana mentis ipsorum recludentes et -a praecordiorum reserantes. 53 p. 311,8. *al.* **2** *aenigma – Rätsel:* PAUL. DIAC. carm. 20,14 pandenti -um cymbia munus erit.

***abstrunco**, -are. *detruncare – verstümmeln:* GLOSS. IV 128, 18 St.-S. -o bistumbilon.

abstulo, -ere. *(retrograde ab* abstuli) *auferre – wegnehmen:* IOH. CODAGN. annal. a. 1090 p. 2,1 -bant eis boves et totum, quod portabant. ANNAL. Ianuens. IV p. 106,14 regnum Sicilie ... a ... rege Karulo -endo. ALBERT. MIL. temp. 165 p. 440,2 -bat terras et villas. 260 p. 524,14 thesaurum et vasa sacra monasterii -endo. *v. et* abstollo *et* aufero.

***absturbo**, -are. *abigere – verscheuchen, wegjagen:* EKKEH. IV. cas. 37 cum ... sibilis eos interdum et strepitu -ret. *Ziltener*

absum, afui, afuturum, abesse. *script. et form.:* apsit: FORM. Flav. 42 p. 479,33. CHART. Sangall. A 152. absit: FORM. Marculfi 1,7 *cod. A 3.* abscit: DIPL. Heinr. III. 197. *v. et p. 64,56.* abfu(i): HROTSV. Pafn. 8,1. FROUM. carm. 13,3. 17,8. *v. et p. 64,8.31.* abfuturum: *p. 64,38.* abfore: CARM. de Cass. 499. aforet: HEIRIC. Germ. I 3,24. affuerim: WANDALB. Goar. 2,30 *cod. 2.* abessendi: *l. 10.*

procul esse, distare – abwesend, entfernt, fern sein: **1** *gener.:* **a** *corpor.: subi. homines:* RIMB. Anscar. 19 p. 41,43 rex ipsorum longius inde aberat. AGIUS vita Hath. 15 nec momento temporis ei abesse patiebantur *sorores.* WIDUK. gest. 3,44 ipse bello interim aberat. VITA Mathild. I 11 coenobio (monasterium VITA II 17) abfuit. BERTH. (*?*) annal. a. 1077 p. 305,43 qui ab urbe ... decem miliaria aberant. CHART. Traiect. 785 p. 217,30 licentiam abessendi per sex ebdomadas (CHART. Brem. 155 p. 179,3. *al.*). *saepe. subi. res:* BEDA temp. rat. 7,20 quae telluri procul absunt. *al.* **b** *spirit.: subi. homines:* AGIUS vita Hath. 21 discedebat, sed dolenti filiae abesse non poterat. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,243 ne finitimis ultro rationibus absim. *subi. res:* WALAHFR. carm. 5,6,36 pax pacis abest orbe repulsa procul. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 495,14 quod apostolo prorsus aberat procul. WALTHARIUS 1272 si vel dolor unus abesset. *al.* **c** *in locut.* quod absit *sim.:* BEDA hist. eccl. 1,32 p. 69,1 quod absit (COD. Lauresh. 429. GODESC. SAXO theol. 2 p. 92,13. *saepe. cf.* CHART. Carniol. I 67 p. 75,2 quod absimus). ALDH. virg. I 8 quod absit a catholica ... fide. CHART. Rhen. med. I 19 p. 24,38 quod absit, ne fiat. GODESC. SAXO fragm. p. 41,18 absit procul a me, ut *eqs.* (RUODLIEB V 405. EPIST. Meginh. 41 p. 245,20 absit absit, ut. *al.*). WALTHARIUS 551 absit, quod rogitas. *al.*

2 *cum colore quodam:* **a** *deesse – fehlen:* WALAHFR. Blaithm. 78 utque nihil meriti ... abesset. CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 224,53 nec ... aberant ... coaetaneis consocii. POETA Saxo 5,256 tabulas ... numquam fecit abesse sibi. *seq.* quin: ANNAL. Einh. a. 769 paulumque abfuit (afuit *1.2*) q. *al.* **b** *vacare – frei sein:* RUOTG. Brun. 34 tantum autem aberat *Bruno* a sevitia, ut *eqs.* RAHEW. Theoph. 509 ut simili sis cautus abesse reatu. **c** *excludi – ausgeschlossen sein:* GODESC. SAXO fragm. p. 34,7 abest tamen deorum pluralitas, ubi est ... deitatis unitas. **d** *non assistere – Beistand versagen:* LAMB. HERSF. Lull. 5 p. 313,11 Deum vero pro se nitentibus nusquam abfuturum.

part. **absens**, -entis. *gen. plur.* -torum: *l. 63.*

1 *non praesens – abwesend:* **a** *corpor.:* PACTUS Alam. II 31 si femina aliam stria ... clamaverit, sine rixam, sine -e hoc dixit. TRAD. Frising. 390 notum est cunctis ... tam praesentibus quam etiam -bus (TRAD. Ratisb. 37 necnon et futuris. DIPL. Conr. II. 61. *saepe*). WALAHFR. carm. 5,67,1,2 est -s (HROTSV. Pafn. 12,1. THIETM. chron. 4,22 p. 158,13. *al.*). HRABAN. epist. 30 corpore -s ... spiritu ... praesens (RUOTG. Brun. 20 -s tibi c. *al.*). COD. Udalr. 183$^{tit.}$ amico suo H. E. suus praesens, suus -s. *saepe. in re iudiciaria:* CAPIT. reg. Franc. 197,4 -es morti adiudicari. GREG. VII. registr. 1,63 p. 92,18 eo -e, qui accusat. CHART. Bund. 357 abbatem ... tamquam per contumatiam -em fuisse. CHART. ord. Teut. (Hass.) 50 abbas noster apud vos absentia presens ..., nos presentia -es. *al. de exfestucatione:* CONST. I 444 p. 655,14 (a. 1102) me exinde foras expuli, guarpivi et -em me feci. **b** *spirit.:* EPITAPH. var. II 94,9 esuriens ... Deum presens fuit -s. CHRON. Salern. 83 p. 83,3 abscente *(i. 'haud animadvertente' Pertz)* Guido(ne). HEINR. AUGUST. planct. 1503 conversis presens, subterfugientibus -s *Deus.*

2 *absus:* **a** *de rebus i. q. incultus – unbebaut:* DIPL. Otton. I. 242 p. 344,23 *(ex dipl. Ludow. III.)* mansis ... vestitis et -bus (ACTA imp. Winkelm. II 17 p. 18,24. *al.*). **b** *de hominibus i. q. agris carens – landlos:* DIPL. Karoli M. 189 p. 254,14 fiscalium et -orum hominum. GREG. CAT. chron. I p. 296,28 duo foculares -es. *Prinz*

absumo, -sum(p)si, -sum(p)tum, -ere. *script.:* asu-: *l. 71.* ads- *(var. l.): p.65,2.* ass-: *p. 65,2sq.8.10.15.20. v. et* assumo.

1 *proprie:* **a** *auferre, tollere – hinwegnehmen, wegschaffen:* BEDA hist. eccl. 1,1 p. 13,5 rasa folia codicum ... totum inflati corporis -msisse ac sedasse tumorem. ARBEO Emm. 23 p. 59,2 secta ab se ... membra per cognitionem divinam ab eo loco asumpta. WALAHFR. hort. 374 *ambrosia* tantum quae sanguinis hausta -it, quantum potus ingesserit

[Ziltener]

almi. CAPIT. reg. Franc. 293,20 quod ... praereptione in beneficiario iure aut in alode -ptum (ass- *1*, ads- *7. 8*) habetur (*ibid. subst.:* veritas in -ptis [ass- *5. 6*] vel donationibus). *al. comput. i. q. detrahere – abrechnen:* BERNOLD. CONST. chron. p. 393,31 saltum lunae -pserunt. **b** *edendo, bibendo, utendo consumere – verzehren, verbrauchen:* WALAHFR. hort. 213 *foeniculi* semen foetae cum lacte capellae -ptum (ass- *L*). WALTHARIUS 191 cunctis ... pilis -ptis. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 296,1 qua *(parte dominici corporis)* liberrime -pta (ass- *B* 1 b). *in imag.:* EPIST. Aldh. 7 p. 496,2 exuberantis ingenii epulis ... avide -ptis. **c** *delere, interimere – vernichten, töten:* BEDA hist. eccl. 4,25 p. 262,26 monasterium ... flammis -mtum est. WALTHARIUS 1171 duobus *equis* per tela -ptis. ANNAL. Quedl. a. 865 subitaneum diluvium et vehemens grando fruges -psit (ass- ANNAL. Hild.). ANNAL. Sangall. IV a. 1022 pestilentia exercitum ... affecit et ... -psit. *al.*

2 *translate:* **a** *abolere, diluere – beseitigen, entkräften:* HEIRIC. Germ. I 5,354 sin violenta preces -unt seria nostras. RUOTG. Brun. 45 p. 48,29 illuc non -pta (ass- *G*) vita, sed mutata in melius pergo. GERHOH. ad Innoc. p. 229,8 de occultis inter monachos ... -endis criminibus. *pass.* -i *i. q. evanescere – verschwinden:* WALAHFR. Wett. 463 ratus inlecebras sub mole bonorum -i. **b** *theol. i. q. absorbere – in sich aufnehmen:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 295,13 nec tamen *divinitas* assumptam postmodum humanitatem velut in divinitatem convertendo ... -ret. RUDIG. epist. (Scholastik 14 p. 43,8) hominem a Verbo assumptum non -ptum, sed perfectum et provectum (*sim.* p. 46,29). **c** *privare – berauben:* CARM. de bello Saxon. 3,95 Saxones ... -pti figmenta prius fraudesque dolosque.

absumptio, -onis *f.* *amotio – Entfernung, Beseitigung:* RICHER. REM. hist. 2,48 regiae lineae decus in -e patris et filiorum penitus abolere.

absundia *v.* axungia.

absurditas, -atis *f.* **1** *vox dissona, inconcinnitas – Mißton, Harmonielosigkeit:* AUREL. REOM. mus. 19 p. 59[a] nisi *syllaba* 'pa' *in antiphona* 'Dixit pater familias' inchoatur celsiori acuto, -em parit. GUIDO CIST. antiph. 1 cantum ... licet gravis et multiplex obfuscet -s. **2** *inconvenientia, ineptia, stultitia – Ungereimtheit, Unstimmigkeit, Unvernunft:* LIBRI Karol. 4,1 p. 173,1 inter ceteras suę professionis -es nec falli ... vitavit. RATHER. epist. 7 p. 36,16 intelligens, quanta -s hoc consequeretur, non consensi. NORB. IBURG. Benn. 19 p. 885,11 tanta ... festinatione opus ... aggreditur, ut quadam -e argui videretur. HONOR. III. registr. 188 p. 132,16 potestas ... *archiepiscopum* banno supponere inaudite temeritatis -e presumpsit. SUMMA dict. Saxon. 11,2 p. 270,24 hec -s, immo absurda iniquitas. ALBERT. M. veget. 1,15 sanos ... dicimus *sermones,* quos aliqua rationum medicina ab infirmitate -is liberavit. *al.*

absurdus, -a, -um. *script.:* ob- *(var. l.): l. 59.* -sor-: CHRON. Fred. 4 praef. p. 123,4.

1 *inconveniens, ineptus – unpassend, widersinnig, töricht:* **a** *gener.:* LEG. Wisig. suppl. 3[A] p. 476,14 quidquid in ... legibus -um, quidquid iustitiae videtur esse contrarium, ... corrigatur. GODESC. SAXO theol. 18 p. 249,19 ut ... convinceret -issimum sensum. ERMENR. ad Grim. 13 p. 548,15 quae pronuntiatio quam -a (ob- *C*) sit. ALBERT. M. animal. 8,233 de mala et etiam falsa aut etiam -a compositione vel divisione *formarum* non convenientes eliciuntur intentiones. *al.* **b** *impers.* -um est *sim.: c. (acc. c.) inf.:* WALAHFR. carm. 5, 19,23. CHART. archiep. Magd. 61 p. 85,25. *al. seq.* si: RUD. FULD. Leob. 1. GODESC. SAXO conf. p. 68,3. *al. seq.* ut: DIPL. Otton. I. 374[a]. TRAD. Frising. 1613 p. 457,6 nequaquam videri debet -um, immo rationabile atque consultum, uti *eqs.* **2** *alienus – fremd:* HRABAN. disc. 1 (PL 112,1198[B]) quod si nimis tardus est et ab omni tali suavitate -us et aversus, misericorditer sufferendus est. **3** *surdus – taub:* PASS. Praeiecti I 1 -e (-a, surda *var. l.*) aure transeundum non est, ut *eqs.*

adv. **absurde.** *inepte – unsinnig:* GODESC. SAXO theol. 21 p. 293,29 si quis ... per hoc -issime cogatur conicere et -ius dicere illas *(animas)* in propria corpora redire. AGIUS comput. 1,21 non nimis -e forsan fecisse videbor, si *eqs.* RATHER. epist. 7 p. 34,10 ut ita neque -e loquar. *al.* *Ziltener*

***absus** (-ps-), -a, -um. *(orig. inc., cf. Meyer-Lübke, REW[3] nr. 51) script.:* ass-: *l. 20.* ?-bt-: *l. 11. signif.:* GLOSS. IV 28,12 St.-S. -a legerhuoba. III 223,54 -a hûba. CHART. Rhen. med. I 135,1 p. 144[1] (auctore Caes. Heist.) mansi -i sunt, qui non habent cultores, sed dominus eos habet in sua potestate, qui vulgariter appellantur wróynde. *interpr. dub.:* COMPOS. Luc. B 28 in umidis enim locis plus quam abtus metallus nascitur *(i. 'debilis' interpr. J. Svennung, Compos. Luc. 1941. p. 36).*

1 *colono a possessore ademptus vel non iam datus, cultore carens – einem Hintersassen vom Grundherrn entzogen oder nicht mehr verliehen, pfleglos, brach (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 456. Perrin, Seigneurie rurale. 1935. ind.):* NOTIT. Arnon. 1,2 tradidit ... mansos XXX inter vestitos et apsos (CAPIT. reg. Franc. 32,67. 128,9. CHART. Bund. app. p. 379,24. GESTA Font. 15 p. 45,13. DIPL. Otton. II. 218 p. 246,15 mansa II assa). 6,9 territorium ..., quod nunc iacet apsum. 7,6 ad sal coquendum fornaces VIIII, tres sunt vestitas et VI apsas. TRAD. Frising. 162 colonias. FORM. Pith. A p. 597,16 olca ..., quod -a esset et sema. EPIST. var. I 30 p. 544,25 colonicas. CHART. Rhen. med. I 135,49 iornales. *ibid.:* quartarii. 135,50 terra. DIPL. Arnulfi 145 hobas. DIPL. Otton. I. 339 p. 463,5 cortes. *saepe.* **2** *agro colendo non praeditus (de colonis) – landlos (von Hintersassen; cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 1224[2]):* CHART. Rhen. med. I 135,45 p. 170,2 (a. 893 ?) -i homines ex nostra familia, qui infra potestatem nostram sunt sine mansis. p. 170,6 -e femine ex nostra familia. *Heßler*

abtingo *v.* attingo. **abtus** *v.* *absus, aptus.

***abvio,** -are. *deserere – aufgeben:* CONST. II 400,5 p. 510,34 faciens eosdem fidelitatem ... -are.

abultra (ab ultra) *praep. de ultra – von jenseits:* ANNAL. Emm. a. 804 (MGScript. I p. 93,9) Saxones ab ultra Albium expulsi. LEO MARS. chron. 2,84 p. 685,30 reversus itaque -a monte Romanus pontifex.

abunculus *v.* avunculus.

***abuncus,** -a, -um. *obuncus, aduncus – gekrümmt:* CARM. var. II 10,2,1 cornu ... -o.

abundantia (hab-, -cia), -ae *f.* *plur.: l. 55.*

affluentia, ubertas, copia – Überfluß, Reichtum, Menge: **I** *corpor.:* **A** *gener.:* **1** *c. gen.:* ARBEO Corb. 28 tanta aquarum h-a desudabat. ALCUIN. epist. 156 p. 254,8 pene nihil remansit vini frugumque -a vix ad medietatem alterius anni. VISIO Karoli M. 3 'raht', id est rerum omnium h-a. THEOPH. sched. 3,83[in.] *(de numero)* secundum -am fistularum. CHRON. Erf. mod. I a. 1166 p. 370,8 -cia magna frumenti et vini. *saepe.* **2** *absol.:* LEG. Wisig. 4,2,16 si equales h-e domini sunt. CONC. Karol. 19 p. 166,15 sive tempore -ae sive tempore caritatis. VITA Goar. 5 p. 415,23 invenerunt ad manducandum et ad bibendum usque ad h-am. AETHICUS ISTER 78 terra ... -a fertilis. WIPO prov. 58 per moderantiam pervenitur ad h-am. HEINR. LETT. chron. 18,2 divicias et h-cias ... minuere. *al.* **3** *meton. de persona:* RUD. TRUD. gest. 1,12[med.] episcopus ... murus et arma paxque ... et laeta -a nostri coenobii. **B** *spec.:* **1** *de corporis humani humoribus i. q. nimietas – Überschuß:* Ps. GALEN. febr. 113 h-a urine. TRACT. de aegr. cur. p. 108,19 *fit katarrhus* ex h-a humorum per incontinentiam effluentium. ALBERT. M. animal. 1,206 *color subalbus oculi* fit ... ex h-a ... spiritus visivi ... aut ex h-a cristallini humoris. *al.* **2** *metr. i. q. syllabae adiectio – Hyperkatalexe:* ALCUIN. epist. 133 p. 200,25 nec diminutione frangitur nec -a (hab- *var. l.*) supercrescit *senarius.*

II *spirit.:* **A** *c. gen.:* HRABAN. inst. cler. 1,6 p. 20,14 paternae plenitudinis -a (hab- *var. l.*) transfusa est in Eleazaro et Ithamaro. SALOM. II. epist. 26[tit.] pontifici ... episcopus ... gratiae, misericordiae et pacis h-am (ANNAL. Scheftl. 1 a. 1157 -a p. fuit. *al.*). ALBERT. M. sent. 1,16,3 p. 447[b],43 -a redundantiae *(sc. gratiae).* CHART. episc. Halb. 793 p. 91,40 paginam ... ad totius firmitatis h-am ... communiri. *al.*

[Payr]

B *absol.:* 1 *theol. i. q. gratiae copia – Gnadenfülle (cf. Vulg. Rom. 5,17):* CHRON. Reinh. a. 1214 p. 584,35 spiritum h-cie divine eatenus habundanter ministravit. 2 *gramm. i. q. superlatio, hyperbole – Übertreibung, Pleonasmus:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 433,5 frequenter enim fit -a huiusmodi ut: dulciora super mel.

abunde (hab-) *adv. satis superque, large – mehr als genug, reichlich:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 395,5 praemonstratum est . . . -e. CARM. libr. III 8,3 michi . . . h-e sat est. RUOTG. Brun. 20 p. 20,29 satis h-eque. EKKEH. IV. bened. I 13,42 large (gloss.: h-e) Christum cibat. WIPO tetral. 97 hostes ecclesiae quae sternis semper -e. CHART. Wirt. VII 2334 p. 237,23 ortum suum venditum reconpensavit conmunitati . . . sufficienter et h-e. *al. c. adi.:* WIPO gest. 4 p. 25,14 in rebus honestis et utilibus -e larga. *Payr*

abundio, -ivi, -ire. *(theod. vet.* bundi *'vincula, fascia'; cf. Geffcken, Lex Salica. 1898. p. 124) refl. i. q. se probare – sich ausweisen:* LEX Sal. Merov. 14,4 p. 162,16 si quis hominem, qui ⟨alicubi⟩ migrare voluerit et de rege habuerit praeceptum et ⟨sibi⟩ -vit (abb- *sim. var. l.; v. et* LEX Sal. Pipp. 16,4 p. 132,16) in mallum publico, et aliquis . . . ⟨ei⟩ testare praesumpserit, . . . culpabilis iudicetur. *Rudolph*

***abundique** *adv. ex omni parte – von allen Seiten:* GESTA Camer. cont. II D 68,3 cui -e accidunt . . . pericula. 116,3 insultant -e.

abundo (hab-), -avi, -are. *script.:* abh-: *l.* 65. amb-: COMPOS. Luc. N 8.

I *strictius:* A *supereminere – darüber herausragen:* VITA Hartm. (ed. Sparber, Schlernschriften XLVI p. 51,22) ut . . . foramen . . . impleret *lapis* et quod de ipso lapide nichil h-ret. B *exsuperare – übersteigen:* GERB. epist. math. I 1,2,5 si quid -verit *maximum divisorem reliquae parti comparatum.* C *augescere, supercrescere – zu-, überhandnehmen:* VITA Pirmin. I 5 p. 26,2 ubi -at terrena cura, refrigescit . . . caritas divina. HRABAN. carm. 39,35 crevit philargyria, h-bat luxuria.

II *latius:* A *redundare, affluere – im Überfluß, reichlich vorhanden sein:* 1 *gener.:* ERMOLD. Ludow. 3,36 ecclesiisque dei qualis -et honor. AGIUS vita Hath. 27 *pietas* in optimo quoque maxime semper solet -are. ANNAL. Sangall. II a. 882 vinum -a⟨t⟩. HROTSV. Cal. 9,25 gratiam in nobis gaudemus -are. *al.* 2 *spec.:* a *supernumerarium, supervacaneum esse – überzählig sein:* REMIG. ALTISS. mus. p. 77ª diapente -at. LAMB. TUIT. Herib. 1,9 p. 748,17 *clericus mendicans* -bat in turba populosiore. b *argumentum uberrimum praebere – reichlich Stoff bieten:* EKKEH. IV. bened. prol. 2,79 Maria, . . . martyr, confessor h-ant. B *circumfluere, divitem esse – Überfluß haben, reich sein:* WALAHFR. carm. 5,8,33 hoc fruar, hoc utar, fovear, delecter, -em. AGIUS vita Hath. 9 egebat ipsa, ut alii -rent. POETA Saxo 1,332 *locus* -at fontibus. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 397,42 *virgines* fructus retributione h-ant. THANGM. Bernw. 1 p. 759,2 cum prole . . . felicissime h-ret. GESTA Trev. cont. I 21 in vitae necessariis h-are. *al. satis superque habere – genug haben:* CHART. Rhen. med. I 326 p. 381,11 (a. 1016/47) *vigil* uno cottidie staupo h-bit.

adi. **abundans** (hab-), -antis. 1 *affluens, copiosus, magnus – reichlich (vorhanden), (zahl-, umfang-)reich:* WALAHFR. Mamm. 5,6 -es lactis de munere fructus. Wett. 125 carmen . . . -s. HRABAN. epist. 47 p. 502,24 dapes -issimas. POETA Saxo 5,234 in sermone satis dulcis, facundus, -s. WIPO gest. 2 p. 19,1 -i corde. 5 p. 27,8 -ius erat in rege studium miserationis. DIPL. Loth. III. 120 p. 198,5 in Petra -i. CHART. Port. 119 p. 143,40 ad -em . . . cautelam . . . sigilla . . . sunt appensa (CHART. Rhen. med. III 349 p. 281,19 ad abh-em c. *al.*). FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 129,28 tunc enim transitus eorum *(aironum)* est -ior. ANNAL. Otak. a. 1260 p. 182,28 rex Stephanus, progenitorum suorum tyrannidis . . . h-ior aemulator. *al.* 2 *perdives, uber – reich (ausgestattet):* CHRON. Fred. 4,80 opes h-s. ARBEO Emm. 6 humum fertilem et segetum h-em. *ibid.:* puteis h-s *urbs.* WALAHFR. carm. 5,42,11 nitidi sermonis -s. WALTHARIUS 112 moribus eximiis operumque industria h-s. *al.*

subst. **abundans**, -antis. 1 *masc. i. q. locuples – der Reiche:* WALAHFR. Wett. 511 grandis -es subito comprendet egestas. 2 *neutr.* ex -i: a *insuper – obendrein:* PAUL. BERNR. Greg. 105 p. 537,4 ex -i ponimus *edictum.* b *supervacue – überflüssig:* GERHOH. tract. p. 199,1 ex -i est astruere.

adv. **abundanter.** 1 *affluenter, copiose, affatim – in großer Menge, reichlich, vollauf:* ARBEO Emm. 2 h-r tribuere. HRABAN. epist. 2ª p. 383,36 quae poetis -issime a grammaticis concessa sunt. CHART. Fuld. A 529 p. 235,19 de ipsa area est h-r via publica sumpta et ipsa area h-r intrat in aquam. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 392,14 id quoque frequenter reperitur in poetis -r. VITA Rimb. 16 discrimina ipse frequentius et h-ius sustinens. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 392,48 omnibus h-r refectis. DIPL. Heinr. V. (ed. Schoepflin, Alsat. dipl. I p. 187) terram -r ad tria aratra . . . in proprietatem concessimus. *al.* 2 *eximie, satis superque, magnopere – in hohem Maße, mehr als genug, sehr:* HROTSV. Cal. 9,28 tantam h-r virtutum gratiam sentiscere. WIPO gest. epist. p. 4,10 ut . . . floreat -ius. CHART. Mar. Magd. 108 -r eam *(venditionem)* presenti pagine fecimus annotari. CONST. III 61 h-r et affluenter erga te . . . promereri. *al.*

abundus (hab-), -a, -um. *copiosus, plenus – reich, voll:* CARM. de Tim. 130 unda salubres haustus poscenti praebet h-a. EKKEH. IV. bened. I 11,15 septima *(columba ecclesiae)* tot munda sacris fore fecit h-a. pict. Mog. 53 in mundum gustatę mortis h-um . . . pelluntur. cas. 136med. annorum suorum ubertate quidem oppido h-us. HIST. Lunaelac. 25 locum . . ., silvis quem ditat -is.

adv. **abunde** *v. p. 67,7sqq.*

abvolo *v.* avolo. **aburo** *v.* oburo.

abusia *v.* aposia.

abusio, -onis *f. script.* -tio: *l.* 51.

1 *strictius (sc. sensu utendi vigente):* a *usus pravus – Mißbrauch:* COD. Udalr. 61ex. obstupenda -e novitatis suae et inauditi decreti. GEBEH. SALISB. ad Herm. 9 pastoralis officii. GESTA Rom. eccl. II 2 p. 376,4 ligandi et solvendi -em *Hildebrandi.* GESTA Trud. I 8,5 med. propter vitiosam -em et corruptionem cantus. GERHOH. novit. 40 (19 p. 300,25) quoadusque ab ecclesiis alienate *decimae* in laicas -es transeant. glor. 11,3 p. 1110C quod enim de asino et equa nascitur mulus . . ., -o est naturae. CONST. II 73 p. 89,9 quedam consuetudines et ut verius dicamus -es. *al. meton. de persona:* METELL. Quir. 74,4 perfide sanctis, legis -o. b *consumptio – Verbrauch:* NIVARD. Ysengr. 4,377 res minuit sparsas communis -o. c *desuetudo – Nichtanwendung:* CHART. Gosl. I 401 p. 408,39 (a. 1219) iura . . . immutata et in -em fuerunt deducta.

2 *latius:* a *neglegentia, contemptus – Nachlässigkeit, Verachtung:* LEG. Burgund. const. I 49,2 si . . . id . . . facere inconsulta -e (abolitione *var. l.*) tardaverit. CONC. Merov. p. 73,12 si . . . adesse sua abutione despexerint. BURCH. URSB. chron. p. 120,28 in superbia et -e elatus *(cf. Vulg. psalm. 30,19). al.* b *pravitas – Verfehlung:* BENZO ad Heinr. 7,4 p. 675,29 Senaar -o. c *error – Irrtum:* ALBERT. M. cael. 4,2,9 p. 318ª,41 positio . . . est falsa et insufficiens, ex quo tales sequuntur -es. animal. 16,4 -es sunt Empedoclis. *al.* d *status illegitimus – Gesetzlosigkeit:* EPIST. Wibald. 341 p. 473,17 patria nostra . . . de celsitudine sua venit in abiectionem, de regula in -em.

abusivus, -a, -um. 1 *adi.:* a *vitiosus – unrichtig, falsch: gener.:* SCHOL. enchir. 1 p. 177ª -o spatio, id est iusto longiore. GUIDO CIST. mus. p. 172ª cantibus. ALBERT. M. caus. element. 1,1,1 p. 586ᵇ,15 comparatio. veget. 1,51 haec autem omnia -a sunt (*cf.* euch. 3,3,1,9 p. 313ᵇ,11). *al. spec. i. q. inconveniens, improprius – unzutreffend, ungenau:* EPIST. Wisig. 13 p. 680,8 sanctitati vestrae de nomine calamo praenotante -bo. DIPL. Otton. I. 8 *gurgitem* circummanentes -o nomine lacum appellant. b *illegitimus – unrechtmäßig:* LIUTPR. antap. 5,21 p. 142,24 imperator. OTLOH. Wolfk. 15med. potestas. BONIZO ad amic. 5 p. 585,7 Gregorius *papa.* CHART. civ. Erf. 50 insolentias. *al.* c *inusitatus – ungebräuchlich:* HUGO FLAV. chron. 1 p. 329,54

[Payr]

-um nomen nec scripturarum paginis haerens *(sc. Agericus)*. 2 *subst. neutr.: mos pravus – Unsitte, Verkehrtheit:* HEITO Wett. 22$^{capit.}$ quae sunt -a in congregationibus feminarum. FLOD. hist. 3,18 p. 508,39 scribit ... de XII -is *(cf.* CATAL. biblioth. Ruf 63 p. 187,1 XII -a claustralium. *v. et ThLL. I 238,82sqq.)*.

adv. **abusive.** 1 *perperam, falso – unrichtig, fälschlich:* **a** *gener.:* SCHOL. enchir. 1 p. 177^{b} -e tritus *sonus* a trito ... longiori quam oportuit spatio metiatur. CONR. BRUNW. Wolfh. 5 quod ne -e videatur prolatum. ALBERT. M. animal. 1,102 -e dicetur ambulans id, quod repit super ventrem. *al.* **b** *gramm. i. q. improprie, inconvenienter – uneigentlich (katachrestisch), ungenau:* EINH. cruc. p. 148,28 ut -e, non proprie pro oratione adoratio poneretur. OTLOH. quaest. prol. p. 61B nomina et verba quaedam nunc quidem -e, nunc vero proprie ponuntur. HERM. TORN. rest. 72 domos sive mansiones, quas -e curtes vocamus. *al.* 2 *iniuste, illegitime – zu Unrecht, widerrechtlich:* DIPL. Heinr. II. 126 p. 153,4 si ... persona se inde -e intromittere voluerit. UDALSC. Egin. 12 p. 437,19 *episcopus Aquileiensis* -e patriarcha vocatur. CHART. Bern. II 294 p. 321,18 hactenus in manu laicali -e tenebantur *decimae. al.*

abusor, -oris *m. qui male, illicite utitur – einer der mißbraucht, unerlaubt verwendet:* GREG. IX. registr. 375 p. 292,12 patientie nostre -r improvidus (562 p. 456,27. ALBERT. STAD. annal. a. 1234 p. 362,9). CONST. II 370 falsarios et -es *monetarum* ... amovere.

abusque *praep. c. abl. inde ab – von ... weg, von ... ab, von ... an:* 1 *de loco:* WALAHFR. hort. 103 ruris -e sinu. ERMOLD. Ludow. 4,584 aeternis traxit -e focis. ODO Ern. duc. 6 p. 358D -e humeris dependens instita. 2 *de tempore:* EPIST. Teg. I 106 -e principio (I 120$^{tit.}$). WOLFHER. Godeh. I 21 p. 183,7 -e infantia. VITA Serv. 7 p. 26,10 gloria ... -e prophetis initiata.

abusus, -us *m.* 1 *strictius:* **a** *usus pravus – Mißbrauch:* MANEG. ad Gebeh. 24 p. 356,12 propriae -u libidinis. DIPL. Heinr. IV. 396 -um illum non concedimus. CONST. II 118 p. 157,26 pervertentes ... beneficium in -um dominandi. CHART. Heinr. Leon. 112 p. 170,3 (spur.) potestatis. ALBERT. M. summ. theol. II 18,122,1,4 p. 400^{a},42 fornicatio est, quando solutus cognoscit solutam -u naturali. *al.* **b** *usus nimius, effusio – Verschwendung:* NIVARD. Ysengr. 6,347 legem pone gulę, ne fias pauper -u. 2 *latius:* **a** *delictum – Vergehen:* RATHER. prael. 2,4 -u perversissimo ... copulam dilectionis scindunt. **b** *error – Fehler:* ALBERT. M. summ. theol. I 2,11 p. 46^{a},4 si non referantur *omnia ad gloriam Dei,* -us est. **c** *status pravus – Mißstand:* RANGER. carm. 873 cesset -us. CONST. II 8,3 -us ... in ecclesiis habuerunt. 108 p. 140,15 *statuta* in -um et pravam consuetudinem inolerunt.

***abutaminium.** (*ex* uva Taminia *corruptum*) *herba q. d. bryonia – Zaunrübe (Bryonia dioica Jacq., cf. André, Lex. bot. p. 338):* DYNAM. Hippocr. 2,124 bryonia ... dicitur ... a Romanis -um *(ex Ps.Apul. herb. 67)*.

abutor, -sus sum, -i. *struct.: fere c. abl.; c. acc.: p. 70,13. c. gen.: p. 70,7.15.* ad: DIPL. Heinr. II. 504.

I *uti – gebrauchen:* DECRET. Burch. 1,111 ut ... aequo iudicio -antur. EKKEH. IV. cas. 3$^{ex.}$ laicos recipimus, quibus tamen in laico habitu nequaquam ... in claustro -imur. ADAM gest. 1,6 legibus ... optimis -bantur (utebantur RUD. FULD. Alex. 2). ANNAL. Petr. Erf. III a. 1177 p. 61,17 imperator cum papa pacificatus ... inlicito prius coniugio licenter -itur. *al. cum sensu iniuriae vel vituperationis:* LEG. Burgund. const. I 76,1 quod ... praesumptionibus -antur. WILLIB. Bonif. 6 p. 26,22 *idolorum censura* male -si sunt. HRABAN. epist. 15,10$^{tit.}$ quod falsa iustificatio ... obsit -entibus ea. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 293,16 -untur usurpativa et inordinata aspersione. CHRON. Pol. 1,5 septem uxoribus -batur. *al.*

II *male, illicite uti – mißbrauchen:* **A** *obi. res:* 1 *gener.:* HRABAN. epist. 36 p. 471,32 *saecularibus negotiis* -untur. NITH. hist. 1,3 p. 3,23 dum inconsulte re publica -retur. GODESC. SAXO theol. 7 p. 190,24 salute sic -untur temporali. WIPO gest. 2 p. 17,10 aliena potestate pro sua nimium -i. EPIST. Hann. 16 p. 37,29 sumptus omnes ... non utendo, sed -endo ... rapuit. SIGEB. GEMBL. chron. a. 798 Hyrene imperatrix ... foemineo dolore -sa. OTTO FRISING. gest. 1,37 p. 58,3 Bernhardus ... concessa sibi auctoritate non -sus. GESTA Lob. 26 p. 331,43 simplicitatis. *al. c. sensu humiliationis:* EPIST. Hann. 12 p. 30,10 *Hezilo* -ens nomine episcopi. 2 *spec. i. q. vastare – verwüsten:* HELM. chron. 2 p. 207,26 -sus est Langobardia. ARNOLD. LUB. chron. 2,2 p. 128,31 ad voluntatem -sus est terra illa incendiis. *al.* **B** *obi. homines:* 1 *de fornicatione sim.:* LIBER hist. Franc. 7 p. 249,8 sine legem -batur filias nostras. HROTSV. Cal. 7,1 -ere *(sc. corpore Drusianae)*, ut libet. CHRON. Noval. 5,10 ut -atur pedisseque. WIDO FERR. schism. 2 p. 558,3 pueris -i solere in ore. *al.* 2 *de mala tractatione:* HELM. chron. 1 p. 7,19 ut ... amicissimis sepe -antur ut hostibus. p. 161,29 principes nostri hactenus -si sunt gente vestra. *al.*

III *non uti, repudiare – nicht nützen, ablehnen:* HELM. chron. 25 p. 52,9 condicionem quidem, quae nobis ab hostibus offertur, ambiguam plenamque formidinis esse fatemur; nec tamen -endum est.

***abyssinus,** -a, -um. *infernus – höllisch:* EKKEH. IV. bened. I 37,8 hostis -i sternunt genus omne polini.

abyssus, -i *f., rarius m. (v. l. 55.67sq. p. 71,2) script.:* hab-: *l. 65. adde* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,154. -iss-: *l. 46. 53.58. al. accent.:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 376,16 'abyssus', 'baptisma', quorum paenultima positione cognoscitur esse longa, sed acuitur antepaenultima, quia propter ... 'y' aufertur accentus de paenultima (*cf.* ERMENR. ad Grim. 10 p. 544,36).

profunditas – Tiefe, Abgrund (alleg.: ALCUIN. epist. 136 p. 206,15sqq. -us in scripturis sanctis multifarias habet allegorias ...: -us: inmensitas aquarum; -us: profunditas scripturarum; -us: ineffabilia iudicia Dei; -us: sapientia; -us: corda hominum significat. HRABAN. univ. 11,6 p. 315A -us superstitiosis atque persecutoribus ecclesiae comparatur. p. 315B -us damnatio peccatorum sempiterna *eqs. al.):*

I *corpor.:* **A** *de mari:* 1 *strictius i. q. mare imum – Tiefe des Meeres, Meeresgrund:* AETHICUS ISTER 36 p. 23,30 ut sciret oceani profundum et differentiam maris et -i sciret. EKKEH. IV. bened. I 23,24 per mare discissum cruce virga reclusit -um. HEINR. AUGUST. planct. 849 *amnes* de fonte secantur -i. LAMB. LEOD. Math. I 71 ceca iacentis abissi stagna. EMO chron. p. 509,27 impleta sunt prata aquis abissi superioris; nam inferior abissus est oceanus, abissus nempe profunditas dicitur aquarum. *al. in imag.:* HROTSV. Abr. 7,9 emerge de -o desperationis. 2 *latius:* **a** *mare – Meer:* CARM. Cent. 3,4 conceptu domini caeli, telluris, -i. AGIUS epic. Hath. 487 te iam portus habet, nos adhuc iactat -us. *in imag.:* HEINR. WIRZ. cur. 21 metri dum me lassaret -us. **b** *aqua(e) – Wasser:* AUDRAD. carm. 3,4,374 partemque urbis subvertit abissus. SIGEBOTO Paulin. 9 p. 914,40 intrante per scissurae huius hiatum -o. **B** *de terra, inferno:* WALAHFR. Wett. 437 ad superos imo devexit -o. imag. Tetr. 37 ignibus aeternis magnaeque addicit -o. EPIST. var. III 26,1,1 ne ... temet -us involvat. DIPL. Otton. III. 263 perpetuo anathemate in ignea abisso ligetur. CHART. Heinr. Leon. 52 p. 76,16 apud inferos in profundum -i dimersuros. *al.* **C** *de quolibet spatio vel profundo infinito:* PAUL. ALBAR. carm. 8,8 quemque poli laudant, famulant cui omnes abissi. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 886 usque in -um *(i. fundotenus)* deletae *villae.* CHART. Tirol. 828 p. 246,20 (a. 1224) terram ... a celo usque ad -um ... habere et tenere (CHART. Tirol. notar. I 610 de celo usque ad h-um). *al. spec. de vacuo mundi:* SALOM. III. carm. 1,2,324 *omnipotens* vasto terram sustentat -o. ALBERT. M. cael. 2,4,4 p. 216^{b},10 infinitum est sub centro *terrae* undique, quod vocabant -um infinitum. *al.* **D** *de daemone:* EUGEN. VULG. syll. 31B,27 intrat -us, sordida purgans, pocula praestans (*cf.* ALEX. MIN. apoc. 9 p. 144,20 angelus -i, id est nuntius diaboli dominantis in -o).

II *spirit.:* ALDH. virg. II 1625 legis patefecit -um. HRABAN. carm. 39,55 altum -um patefecerat dogmatum. ERMENR. ad Grim. 8 p. 542,20 quae -us ... artium in se continet. ANNALISTA Saxo a. 815 p. 571,29 divine dispositionis abissus multa *(cf. Vulg. psalm. 35,7. 77,15)*. GERHOH. psalm. 32,7 p. 130,4 in Christo et suis electis absorpta et absumpta est -us mortis et mortalitatis. *al.* *Payr*

ac *particula. script.:* hac: CHART. Sangall. A 18. DIPL. Ludow. Germ. 57 p. 78,21. THEGAN. Ludow. 6. CHART. Bund. 391 (a. 1176). *al. v. et l. 43.* ha: CHART. Sangall. A 19. ach: CHART. Sangall. A 397. a: CHART. Bund. 140. 148 p. 123,22 (= DIPL. Otton. III. 48 p. 450,18). *usurpatur in schedulis nostris usque ad s. X. plerumque ante consonantes (etiam palatales) et semivocales, postea crebrescit ante vocales et* h, *imprimis apud* THIETM. chron. *metr.* āc *in hexam.:* ALDH. virg. II 93. HROTSV. Mar. 97. gest. 1492. GISLEB. ELN. inc. 2,81. VITA Afrae 348 *(cf. comm.). al. v. et l. 60.*

I *vi copulativa:* A *et – und:* 1 *conectuntur bina membra (sive vocabula sive enuntiata):* WILLIB. Bonif. praef. p. 2,27 relegiosis ac catholicis viris. EIGIL Sturm. 4 caelum ac terram. WETT. Gall. 3 venit ac ... postulavit. THIETM. chron. 4,41 ut ... ac ut. *persaepe. eadem vocabula:* ARBEO Corb. 27 magis ac magis. HRABAN. epist. 36 p. 472,14 melius ac melius. VITA Annon. I 3,16 p. 506ª,42 familia ac familia. *al.* *numer.:* WANDALB. hor. 21 ternis ac denis. *seq. negat.:* ANNAL. Xant. a. 873 p. 32,19 ac non post multum temporis. RUOTG. Brun. 19 p. 18,23 ac ne quid (*cf.* WIDUK. gest. 1,31 ac ne quis). THIETM. chron. 6,56 ac nil. 8,31 ac numquam. *al.* *abundat* ac: HRABAN. carm. 12,2 te mea mens ambit animaeque ac vivida virtus (*cf.* CHART. Carniol. I 66 p. 72,24 et ac). VITA Liutb. 35 p. 43,14 decerpens ac ... effecerat (*item iuxta partic.:* FROUM. carm. 11,5. VITA Bonif. II 11 p. 103,18). 2 *conectuntur plura membra pluribus particulis:* MAGING. epist. 2 p. 273,15 et ... vel ... ac. WILLIB. Bonif. 3 p. 12,19 ac ... -que ac. LIUTG. Greg. 13 p. 78,20 et ... ac. EIGIL Sturm. 4 ac ... et. DIPL. Ludow. Germ. 20 p. 25,7 -que ac ... vel ... seu. POETA Saxo 5,172 et ... nec non ... ac. THIETM. chron. 4,20 ac ... ac ... ac. *saepe.* 3 *annectitur ultimum membrum per* ac: WILLIB. Bonif. 2 p. 8,2 subditus, declaratus ac decoratus. EINH. Karol. 19 p. 24,8 Adalhaidem, Atulam, Gundradam, Berthaidem ac Theodaradam. *al.* B *nec–noch:* FORM. Sal. Lind. 20 nec ... nec ... hac. RIMB. Anscar. 3 p. 23,16 nec ... ac. C *vel – oder:* EINH. Karol. 6 p. 8,12 similis ac potius eadem causa.

II *vi comparativa i. q. quam, ut – als, wie:* WALAHFR. Mamm. 5,12 non secus ac. EINH. Karol. 25 p. 30,5 aeque ... ac. WIDUK. gest. 3,44 p. 125,8 aliter ... ac (quam *A*). *al.* *post compar.:* HROTSV. gest. 426 magis ac iuste. RUODLIEB I 87. *al.* GISLEB. ELN. inc. 2,81. ADAM gest. 3,5 p. 147,12 altius ac (quam *BC, Sallust.*). *? ita – ? so:* VITA Dagob. 3 p. 513,39 ut pater noster perdidit lucem presentis vitae, ac *(om. 2)* traditus probatur caelesti gloriae. *v. et* acsi.

III *vi auctiva in responsis i. q. quin etiam – ja sogar:* HROTSV. Abr. 9,1 num mihi aliquid affers gaudii? :: ac magni. Gall. 1,8. 8,1. Pafn. 1,3.15. GOZECH. epist. 33. *etiam – auch:* CHART. Turgow. II 23 (a. 1138/46) sed ac.

IV *?in apodosi i. q. tum – dann:* CHRON. rhythm. Col. 4,18 dum tibi tutor abest sapiens ..., ac oppressor adest *(vide an spectet ad l. 29sqq.).* *Prinz*

aca *v.* 1. acta.

1. acacia, -ae *f.* (ἀκακία) *script.:* ag-: *l. 72. p. 72, 13sq. et al. in codd. s. VIII./IX.* ach-: *p. 72,17.* -tia: *l. 72. p. 72,4.7.15.* -thia: *l.* 70. -zia: *p. 72,13.* -chia: *p. 72,9.*

1 *acantha – (echte) Akazie, Stechdorn (Acacia Senegal Willd. et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 257):* PAUL. AEGIN. cur. 4 -e fructus. 2 *fructus:* a *acanthae – Frucht der (echten) Akazie:* PAUL. AEGIN. cur. 10 -e sucus. *al. (v. ind.).* DYASC. p. 4ᵇ -thia fructus est arboris spinose, que maxime in Egipto nascitur *eqs.* b *spinae nigrae – Schlehe:* GLOSS. IV 357,4 St.-S. agatia i. slehe. *al.* ALBERT. M. veget. 6,131 virtutem -ae, quae est pomum spinae nigrae. *al.* animal. 23,85 tres guttas suci -arum. 3 *sucus:* a *fructūs acanthae – Saft der Frucht der (echten) Akazie:* PAUL. AEGIN. cur. 123 instilla ... -tiam. b *fructūs spinae nigrae – Schlehensaft:* GLOSS. III 534,29 St.-S. -a sucus prunellarum agrestium immaturarum slensaph ph⟨l⟩umensaf. *al.* IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 4aʳ est ... -tia succus prunellorum immaturorum. c *fructūs (fabae) siliquae – Johannisbrotsaft:* GLOSS. med. p. 5,9 -chia Greci vocant sucum, qui exprimitur a pomo arboris sililicon. 4 *resina acanthae – Gummi arabicum (cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. III. p. 454):* ANTIDOT. Augiens. p. 58,32 -a cirras unc. III (*cf.* ALPHITA I p. 272,7). TRACT. de caus. mul. 19 agazia. MAPPAE CLAVIC. 95 accipias ... agaciam. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 378ᴴ -tia frigida est et sicca ...; eligenda est subnigra, quae cum frangitur, interius lucida est. THADD. FLORENT. cons. 40,72 achacie. *al.*

2. *acacia *v.* *agaza.

academia (ach-, -ched-), -ae *f. schola, disciplina – Schule, Lehre:* 1 *Platonis:* EPIST. var. III 14 p. 159,35 Dionisius ... Ariopagita ... ach-ae studiis eruditus. EPIST. Ratisb. 5 p. 283,20 in achedemiam Platonis ... descendere. 7 p. 295,15. 12 p. 331,4. 2 *medii aevi:* GOZECH. epist. 29 theologi de Turonensi ... -a. 40 p. 906ᴰ de -a nostra ascenderunt.

academicus (ach-), -a, -um. I *adi.:* A *ad academiam Platonis pertinens – platonisch, akademisch:* ALDH. virg. I 27 p. 262,9 -ae disputationis sofisma. ALCUIN. epist. 170 p. 279,23 ach-ae exercitationis ... sapientiam. 307 p. 470,19 Atheniensis sophista ex -a (ach- *var. l.*) scola. EPIST. var. III 6ᵃ p. 142,42 ach-um rhetorem *(sc. Ciceronem).* AMARC. serm. 2,590 stoica ... plebs atque -a secta. B *philosophicus – philosophisch:* AETHICUS ISTER 105 p. 79,14 cum ... viris ach-is. SERMO de Const. 2,1 (MGScript. XXX p. 1019,27) Constantius, dum ... tam salutiferis quam [m]ach-is esset prefartus charecteribus. BERNOLD. WAT. chron. 4 -o sopore.

II *subst. masc.:* A *philosophus scholae Platonicae – Philosoph aus der platonischen Schule:* LIUTPR. antap. 1,1 p. 4,18 mens ach-orum, peripatheticorum stoicorumque doctrinarum. NADDA Cyriac. I prol. 8 cum ach-is omnia dubia essent, ach-us Cicero minime dubitabat. ANSELM. HAV. dial. 2,21 p. 1195ᴰ in scholis -orum. CONR. EBERB. exord. 5,12 p. 1154ᴬ qui ... -orum more de omnibus dubitandum putaret. B *philosophus vel sapiens – Philosoph oder Gelehrter:* 1 *paganus:* AETHICUS ISTER praef. p. 521,4 ach-us (*i.* -os) tanto studio indagare. 44 p. 31,12 ludicros ach-os. 98 p. 73,35 magni ... ach-i *(sc. Pythagorae)* amici. RATHER. prael. 6,7 p. 323ᴮ *(de Seneca).* 2 *medii aevi:* ALCUIN. epist. 308 p. 471,20 evangelicas quaestiones ach-is vestris a nobis enucleandas inquiritis *(sc. Karolus M.).*

acalanthis, -idis *f.* (ἀκαλανθίς) *form.: nom. sg.* -ida: *l. 54.* -tus: *l. 52. acc. sg.* -ida: *l. 55.* 1 *carduelis – Distelfink, Stieglitz:* GLOSS. III 311,53 St.-S. achalantus carduelis vel cardellus distivinco. IV 196,42. 2 *luscinia – Nachtigall:* ALDH. ad Acirc. 33ᵘˡᵗ. -tida (gloss.: nachtegala). 79,8 luscinia ..., quam ... dicunt -tida Graeci.

acalephe (-liphe *sim.*), -es (-is) *f.* (ἀκαλήφη) 1 *herba q. d. urtica – Brennessel (Urtica L., cf. Hegi, Flora. III. p. 137sqq.):* DYASC. p. 37ᵃ acalifex sive ... ignida Latine dicitur urtica; eius altera est maior, altera minor, que usualis est ..., altera agrestis *(cf. Diosc. lat. 4 p. 49,9sqq.). species:* a *u. maior – große Br. (Urtica dioica L. et sim., cf. Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 88):* GLOSS. III 51,13 St.-S. -liphe urtica maior nessela. *al.* GLOSS. med. cod. Trev. p. 173,1 acalissa (-isfa *cod., cf. Schlutter, ZDtWortforsch. 13 p. 324*) urtica maior. PAUL. AEGIN. cur. 209 p. 145,15 provocare ventrem ex -liffa (*3,46,6* διὰ τῆς ἀκαλήφης). ODO MAGD. herb. 115 dicimus urticam, quam Graecus -lyphe dicit. ALPHITA I p. 272,8 acalafe (ach- *var. l.*), acantia, urtica pungens. II p. 4,21 alphe. ALBERT. M. animal. 22,32 fac unguentum de ... semine -lipis trito. b *u. minor – kleine Br. (Urtica urens L., cf. Fischer-Benzon, op. cit. p. 88):* GLOSS. III 533,26 St.-S. -life urtica Greca heiznezele aiter-

[Baader]

nezzel. *al.* **2** *ostreum q. d. urtica marina – Seeanemone (Anemonia sulcata Penn. et sim., cf. W. Kükenthal, Hb. d. Zoologie. I. 1923/5. p. 527. 816sq.):* ALBERT. M. animal. 4,58 genus animalis, quod vocatur maris urtica, et hoc Avicenna vocat mastuc, Aristoteles autem vocat akelaky. 7,17 famulaki . . . kalyca. 13,121 halkylidez. 24,37 kyloz est de genere ostreorum.

***açano**, -are. *(ital.* acciannarsi *cft. ed.; v. et Meyer-Lübke, REW³ nr. 280) ? difficilem reddere – ? mühsam machen:* REGISTR. Trident. IV p. 280,27 (a. 1244/47) viam . . . non impedient vel -ent.

***acanonistus**, -a, -um. (ἀκανόνιστος) *canones negligens – kirchliche Rechtssätze verletzend:* COD. Karol. 94 p. 634,16 tales -os viros.

acantha, -es (-is) *f.* (ἄκανθα) *nom. sg.* -is: *l.* 22. **1** *arbor q. d. acacia – (echte) Akazie (v. p. 71,66):* PAUL. AEGIN. cur. 69 p. 46,28 Egiptiace -is *semen. pro resina sim.:* PAUL. AEGIN. cur. 176 p. 101,24 trociscus . . . dia Egiptias -is. ANTIDOT. Augiens. p. 53,9 agantes Egyptia. p. 54,35. p. 59,46. **2** *herba q. d. spina alba – Distelart (Cnicus ferox et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 265):* PAUL. AEGIN. cur. 69 p. 46,27 -is albe semen. DYASC. p. 16ª -is letice (*Diosc. lat. 3 p. 382,8* acanta alba, *gr. 3,12* ἄκανθα λευκή) sive ut Latini spina alba nascitur in montibus. *v. et* *acantia, *acantum.

***acanthias** *(m.)* (ἀκανθίας) *cetus – Haifischart:* ARNOLD. SAXO fin. 2,7 p. 63,42 piscis achandes. ALBERT. M. animal. 6,62 *animal marinum* dicitur hacanydez. 6,65 acaratoz. 8,122 adcanya.

acanthion, -u *n.* (ἀκάνθιον) *herba q. d. onopordon – Eselsdistel (Onopordon acanthium L. et sim., cf. André, Lex. bot. p. 14):* PAUL. AEGIN. cur. 69 p. 46,27 -iu radix.

acanthis *(f.)* (ἀκανθίς) *carduelis – Distelfink, Stieglitz:* GLOSS. III 347,29 St.-S. achanthis avis i. distilzuui. ALBERT. M. animal. 8,26 affonydez . . . affachydoz. 8,83 afflanades. 23,26 achantis avis est parva *eqs.*

acanthus, -i *m.* (ἄκανθος) *script.:* ach-: *l.* 41sq.45. -tus: *l.* 41sq. 47.50.54. **1** *herba q. d. acanthis – echter Bärenklau (Acanthus mollis L., cf. André, Lex. bot. p. 14):* CARM. var. I 34,19 croceo . . . -o. CARM. de Rob. 36 quem . . . deceat rosa, baccar, achantus (*cf.* HIST. Aquic. 7 [MGScript. XIV p. 591,33] ardor amoris eum *[Gozwinum]* fecit achantum). *de folio in ornamentis usurpato:* CARM. Bur. B 92,57,3 *sellam* Minerva . . . -o texuerat. ODO Ern. duc. 4 p. 342ᶜ *manus* Syllon Doricus . . . fulvo . . . delusit achantho. **2** *arbor q. d. acacia – (echte) Akazie (v. p. 71,66):* ALPHITA I p. 272,11 -tus Aegiptiaca. *pro resina sim.:* PAUL. AEGIN. cur. 197 p. 121,3 de Egiptia -o *trociscus* (3,40,2 ὁ τε διὰ τῆς Αἰγυπτίας ἀκάνθης). 198 p. 124,8. **3** *herba q. d. spina alba – Distelart (v. l. 20):* ALPHITA I p. 272,11 -tus leuce id est spina alba. **4** *herba q. d. spina agrestis – dorniger Bärenklau (Acanthus spinosus L., cf. O. Penzig, Flora popolare. I. 1924. p. 2):* ALPHITA I p. 272,11 -tus spina.

acanthyllis *(f.)* (ἀκανθυλλίς) *carduelis – Distelfink, Stieglitz:* ALBERT. M. animal. 7,37 fataliz.

***acantia.** *(cf.* ἄκανθα *sim.) herba q. d. urtica – Brennnessel (v. p. 72,57):* ALPHITA I p. 272,8 acalefe, -a, urtica pungens idem.

***acantum.** *(cf.* ἄκανθα *sim.) script.* ach-: *l.* 63. **1** *herba q. d. urtica – Brennessel (v. p. 72,57):* GLOSS. III 524,18 St.-S. -um igrida nesle coprivi. 534,26 -um ciminum vel ygriola i. urtica nezele. GLOSS. Salern. p. 4ᵇ,3 achantum orminum. ALPHITA II p. 1,16 achalaphe, ygia, acanturie vel -um, urtica pungens idem *(cf. A. Thomas, ALMA 5 p. 108).* **2** *semen urticae – Nesselsamen:* GLOSS. III 548,14 St.-S. -um nezzelsame. BERNH. PROV. comm. 11,2 p. 318,42 -um id est semen urtice.

*? ***acanturie** *v.* *acantum.

acanus, -i *m.* (ἄκανος) *herba q. d. eryngium – Distelart (Cnicus ferox L. et sim., cf. André, Lex. bot. p. 15):* ANTIDOT. Glasg. p. 102,2 -i radices semen.

acapnus, -a, -um. (ἄκαπνος) *sine fumo demptus – ohne Rauch entnommen, rauchlos:* DYNAM. Hippocr. 2,31 cum melle -o. *fort. add.:* ANTIDOT. Glasg. p. 100,34 mellis Atici vel acofpnipo v *(cf. P. Wirth, ALMA 24 p. 215).*

***acapto** *v.* *accapto.

***açardum**, -i *n.* *(arab. vulg.* zahr, *cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 2186) ludus quidam alearum – ein Würfelspiel (cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 191):* SALIMB. chron. p. 627,34 ludunt ad -um, aleas et taxillos.

acaristus *v.* acharistus. **acarus** *v.* acorus.

acatalect(ic)us (acc-), -a, -um. (ἀκατάληκτος) *t. t. metr. i. q. in fine plenus – mit vollem Versschluß, akatalektisch:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 90,5 huiuscemodi versus -ci nuncupantur. WANDALB. ad Otric. p. 570,4 -cus . . . versus est, cui nulla ad plenitudinem sui syllaba deest, sed legitimo numeri fine concluditur *(cf. ThLL. I 249,66sqq.).* AIMOIN. carm. 2,49,2 (MGPoet. IV p. 132) pedibus hoc carmen constat quattuor disyllabis, dymetrum -tum necnon catalecticum. HERM. AUGIENS. vit. 495ᵃᵈⁿ. metrum iambicum dimetrum -cum. *nota distinctionem metrorum inusitatam:* WANDALB. ad Otric. p. 569,42 metro coriambico tetrametro -co asclepiadeo. p. 570,36 dactilico dimetro -co. ERMENR. ad Grim. 34 p. 574,1 metro tetrametro accatalecto.

acation *(n.)* (ἀκάτιον) *velum magnum – Großsegel:* GESTA Ern. duc. II 16 p. 212,5 vela . . ., quorum unum maximum vocatur -on in medio navis in antempna statuendum *(cf. Isid. orig. 19,3,2).*

Acatius, -i *m.* (Ἀκάκιος) *schismaticus (ut Acacius, patriarcha Constantinopolitanus) – Abtrünniger (wie Acacius):* BENZO ad Heinr. 2,9 p. 616,9 penitentia ducti abrenuntiamus Lucensi -o.

accanto (adc-), -atum, -are. **1** *accinere – (dazu) singen:* ABSAL. serm. 5 p. 40ᶜ quatuor versus . . . in nocturnis laudibus primo responsorio -ti. **2** *incantando accinere – beschwörend zusingen:* RECEPT. Sangall. I 138 tibi adcanto, ut valeat incantatio mea.

accantus, -us *m.* *actio incantandi – Beschwörung:* BENZO ad Heinr. 6,6 p. 666,17 Marsos . . . superando in suis -bus. *v. et* accentus.

***ac(c)apto**, -are. (ad *et* capto *?*, accepto *?*, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 11sq.*) *assensum ad beneficium tenendum adipisci – die Zustimmung zum Besitz eines Lehens erlangen:* CAPIT. reg. Franc. 262,7 quod . . . ad illum *seniorem* non debeat consilium acaptare. 262,13 ut ad alium seniorem melius quam ad illum acaptare possit. *v. et* accepto.

accarus *v.* acorus, avarus.

***accauso** (adc-), -are. *(in iudicio) agere – (vor Gericht) verhandeln:* FORM. Andec. 48 hominem . . . ipsum meum . . . eas vel meas prosequere et admallare et adcausare facias (*cf. Isid. orig. 18,15,7* adcausator). *v. et* accuso. *Baader*

accedentia, -ae *f.* *attinentia – Zubehör:* DIPL. Arnulfi 162 cum omnibus -is. COD. Odalb. 82 p. 144,6 cum mancipiis et territoriis sive aliis accendentiis *(sic ?).* COD. Thietm. 2 p. 212,32.

1. accedo (adc-), -cessi, -cessum, -ere. *script. et form.:* adc-: *p. 75,26. adde* CHART. Bund. 465. -cid-: *p. 75,11.47. 72.76,8. adde* PIRMIN. scar. 7. *ind. praes.* -ent: IONAS BOB. Columb. 1,4 p. 160,8 *cod. A 4. perf.:* -ced-: *l. 68. p. 75,47. adde* IOH. CODAGN. annal. a. 1221 p. 70,15. -cess(us) *sensu activi: p. 75,6.15.64. saepe confunditur cum* accido. *struct.: plerumque* ad *vel dat.* contra: *p. 75,10.* coram: *l. 70.* in: *p. 75,27.69.71.* inter: *p. 75,3.* super: *p. 75, 17sq. ?gen.: l. 68. usu trans.: l. 67. p. 75,2.40.47.54.62.* **I** *proprie i. q. adire, appropinquare, se conferre – hingehen, hinzutreten, sich nähern, sich begeben:* A *gener.:* **1** *subi. anim.:* IULIAN. TOLET. Wamb. 10 p. 509,15 iter in Gallias profecturus -it. ARBEO Corb. 18 litoris . . . -derat *piscis.* EINH. Karol. 10 p. 13,10 Capuam. DIPL. Ludow. Germ. 66 p. 92,20 coram rege. RIMB. Anscar. 25 p. 55,21 ad genua. 30 p. 61,36 ad urbem expugnandam. THIETM. chron. 4,25 ad proram lavaturus. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 65,19 urbi

[Payr]

regiae. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 6,14 ad loyrum. CHART. Austr. sup. II 200 p. 191,17 suam presentiam. CHART. Gosl. II 145 p. 201,34 -endi et incedendi inter vos ... et recedendi ... facultatem. *saepe.* **2** *subi. res:* BEDA hist. eccl. 3,3 p. 132,3 -ente ac recedente reumate. VITA Norb. II 81$^{med.}$ -ssoque lumine. CHART. Worm. 371 p. 237,36 qua *(parte)* inundacio Rheni -ere poterit. *al.* **de** *commixtione:* MAPPAE CLAVIC. 6 -ssisse in unum *argentum. latius:* THANGM. Bernw. 14 p. 765,1 luxus ac superfluitas -ssit. **B** *spec.:* **1** *in re iudiciaria:* FORM. Andec. 1 p. 4,27 contra cuiuslibet hominum accidere vel admallare seu adlicitare faciatis. LEX Frision. 3,8 ad examinationem ferventis aquae. TRAD. Frising. 585^{a} p. 501,2 -ssit advocatus ... et interpellabat quendam hominem. 690 isti sunt testes vere certitudinis -esi (TRAD. Teg. 280^{a}. *al.*). TRAD. Patav. 557 quicunque heres ... -sserit. *al.* **de** *aestimatione:* CAPIT. reg. Franc. 88,2 -ant ambe partes super res. CHART. Ital. Ficker 27 p. 34,44 super ipsis rebus. **2** *de traditionibus ad altare factis:* TRAD. Scheftl. 1^{a} (c. 760) -ssi et ... tradidi. TRAD. Frising. 669 -ssit ad capsam sanctae Mariae renovavitque parentum suorum traditionem. TRAD. Ratisb. 73. *al.* **3** *de cultu divino:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 296,39 fiducialiter ad communionem. CONSUET. Mell. p. 226,2 ad pacem. *al.* **4** *de petitione:* DIPL. Pipp. 40 p. 56,41 (spur. s. XI.) pontifex ... imperatorem ... per legatos -ssit. **5** *de successione:* CONC. Merov. p. 95,8 ante ... quam successor adcedat ecclesiae. LEX Baiuv. 2,8 dux, qui in loco eius -it. DIPL. Heinr. II. 472 p. 602,5 suam deseruit sedem et ad aliam -ssit *episcopus.* **6** *de usu familiari:* LAMB. HERSF. Lull. 4 p. 310,24 ei ... familiariter -bat. **7** *de ingrediendo ad mulieres:* LEX Frision. 9,7 quotcumque postea -sserint, tremissem 1 tantum componant. ANNAL. Altah. a. 1071 p. 80,14 ad *uxorem.* OTTO FRISING. chron. 1,2 p. 38,22 filii Dei ad filias hominum -entes (ingressi sunt *Vulg. gen. 6,4*). *al.*

II *translate:* **A** *similem esse, aequare – nahekommen, gleichen:* HEINR. AUGUST. planct. 193 quodam simili, quo nos -imus *Deo.* ALBERT. M. animal. 1,213 *panniculus* -it secundum aliquid ad duriciam cartillaginis. *exaequare – ausmachen:* CHART. Wirt. VI 1979 p. 371,17 (a. 1268) *praediorum* reditus summam sex marcarum -ant. **B** *consentire – zustimmen:* CHART. archiep. Magd. 238 p. 299,21 (a. 1135) pio operi nos quoque libenti animo -ssimus. OTTO FRISING. gest. 1,1 p. 13,24 voluntati principis. ROB. ARR. fund. (MG Script. XV p. 1124,6) consiliatoribus. *absol.:* GESTA Camer. 1,71 qui nec difficile ita -it. **C** *suscipere, incipere – unternehmen, beginnen:* ARBEO Emm. 12 inconscius tamen non fuit finem rei, quod -derat (-cid- *var. l.*). Ps. BOETH. geom. p. 390,5 ad quae intelligenda quicunque ... -sserit. WALTH. SPIR. Christoph. I 3 quis ... actuum misteria scripturus -at. NADDA Cyriac. I 22,27 rem arduam. **D** *pervenire, assequi – gelangen, erlangen:* CAPIT. reg. Franc. 4,3 soror ad terra ipsa -at possidenda. TRAD. Frising. 65 p. 92,19 ad honorem si -sserit *oratorium.* FORM. Marculfi 2,10 in alode. CHART. Wessof. 13 p. 390,26 hereditatem patris. THIETM. (?) chron. 5,20 ad regis graciam. DIPL. Heinr. III. 29 p. 39,6 ad episcopalem consecrationem. CHART. Naumb. 216 p. 195,35 ad abbatiam male. CAES. HEIST. mirac. I 2,6 p. 69,10 ad ordines. *al.* **E** *adici – hinzukommen:* **1** *gener.:* RUOTG. Brun. 20 p. 19,20 nostro imperio regale sacerdotium -ssisse. GERB. epist. math. A 8 p. 40,9 ad divisionem totius summae. CARM. Cantabr. 4,1^{a},3 *usiae supremae* nihil -it neque recedit. VITA Liutg. III 1,959 postea osculum -bat omnium. CHART. Heist. 19 p. 121,2 censui augmentum -ssit. CHART. ord. Teut. (Thur.) 225 liberaliter -ssum sigillum. *al. impers.* (*seq.* quod): RUOTG. Brun. 4 p. 6,2 huc. OTTO FRISING. gest. 2,17 p. 119,27. *al.* **2** *spec.:* **a** *c. sensu augendi:* DIPL. Otton. I. 417 p. 596,29 paupertatem isdem rebus ecclesiasticis ... -entem. WALTH. SPIR. Christoph. I 4 -entibus annis. **b** *c. sensu tribuendi:* CONC. Merov. p. 6,10 quae in altario -sserint. LAMB. HERSF. Lull. 14 p. 326,30 *Karolo* cognomen -ssit. WIBALD. epist. 323$^{in.}$ in quem ... consensus -ret (*cf.* CHART. Westph. VII 1441 accidente consensu). *al.* **c** *c. sensu pertinendi:* TRAD. Frising. 52 (a. 772) quicquid ei ... -sserat iustitiae vel lucri. COD. Odalb. 3 veluti antea ad ipsam cappellam -ssit. 59 molendinę unius partem ... ad praedicta loca -entem. *al.* **F** **1** *evenire, contingere – geschehen, zustoßen:* LEX Ribv. 47,3 quicquid ei damnum -sserit. CHRON. Fred. 2,34 quae in passione Salvatoris -sserant. LEX Baiuv. 3,1 si duci aliquid -sserit. VITA Ludow. Pii 38 p. 628,28 quae -sserant (accidissent *var. l.*). *al.* **2** *apparere, exsistere – erscheinen, auftreten:* LEG. Wisig. 2,5,12 p. 113,6 qui in eadem scriptura ... suscriptor -ssit. *al.* LEX Ribv. 12,2 ubicumque sexcenti solidi -unt *(v. app. crit.).* LIBER diurn. 84 p. 100,13 de matre, de qua et initium humanitatis eius *(Christi)* -ssit. Ps. BOETH. geom. p. 400,13 si diligens investigator -sserit. CONR. HIRS. dial. 6 ut plenior -at debitoris solutio quam quaerentis exactio.

adi. **accedens,** -entis. **1** *progrediens – zunehmend, fortschreitend:* AESCULAPIUS 20 p. 26,13 in -bus aetatibus. TRAD. Brixin. 46^{a} in -e tempore. **2** *propinquus – nahestehend:* EKKEB. SCHON. opusc. 1 p. 235,30 humilitatem tuam *(sc. Mariae)* respexit -issimo respectu Dei filius. 4 p. 286,13 aeterni solis -issima contemplatrix *Maria.*

subst. **accedens,** -entis *n.* **1** *quod additur, convenit – was hinzutritt, zukommt:* ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 9,15 quod -s sit, quod aliquando accedit, aliquando recedit, accidens vero, quod numquam separatur. ALBERT. M. animal. 20,66 *materialitas sim.* potius sunt recedentia ab esse vero quam -ia ad ipsum. **2** *quod accidit, pertinet – was zufällt, (da)zugehört:* TRAD. Frising. 32 (a. 769) mihi omnia -ia propriae hereditatis. CHART. Rhen. med. I 137 p. 202,39 cum universis ad illud -bus. TRAD. Brixin. 35 omnibus -bus. *al.* *Payr*

2. accedo *v.* abscedo.

accelebratio *v.* acceleratio *l.* 50.

? ***accelebro,** -are. *praedicare – rühmen, preisen:* WALAHFR. imag. Tetr. 57 flagitiosorum ... praeconia summis laudibus -ant (acceler- *cod.*) omnis virtutis egentes.

***accelerabilis,** -e. *qui accelerari potest – sich beschleunigen lassend:* ALBERT. M. (?) animal. quaest. 13,11 p. 244,23 motus naturalis non est -is neque retardabilis.

acceleratio (-cio), -onis *f.* **1** *maturatio – Beschleunigung:* THIETM. chron. 6,101 optati temporis. HERACLIUS II 53 operis. ALBERT. M. animal. 9,38 -o et retardatio *signorum impraegnationis* (*cf.* 9,124). CHART. Argent. II 40 p. 25,16 -cioni *fabricae* ... digne duximus providendum. **2** *festinatio – Eile:* WOLFHARD. Waldb. 2,7 votum ... sollicita -e perficere. REGINO chron. a. 867 p. 92,8 cum summa -e ad classem repedare. THIETM. chron. 7,33 qui opus bonum -cione continuata perficit. CONR. BRUNW. Wolfh. 8 illorum dilata est -o. *fort. add.:* MIRAC. Quint. 13 (MGScript. XV p. 267,46) accelebratione (*3,* acceler- *1.2, fort. recte*) hoc fieri.

***accelerator,** -oris *m.* *qui impellit – Antreiber:* EPIST. Dominic. 19 p. 62,23 ut, qui *(Iesus)* vocatos ad se accelerare monet, -es quoque daret.

***acceleratus,** -us *m.* *festinatio – Eile:* MIRAC. Bav. 2,29 se Gandavum duci festino praecepit -u.

accelero (adc-), -avi, -atum, -are. **1** *trans.:* **a** *celeriter efficere – rasch ausführen:* LIBER diurn. 61 p. 57,2 ut ... ordinationis ... ad-etur negotium. WALAHFR. Gall. 1,23 *opus cottidianum.* WALTHARIUS 838 fugam. CONSUET. Trev. 32 capitulum. THIETM. chron. 4,41 iussa. VITA Ger. Bron. 10 p. 660,35 oratorium (*cf.* FUND. Hild. 1 p. 942,11 sacellum). ALBERT. M. veget. 6,298 partum. *saepe.* **b** *celeriter apportare – rasch herbeischaffen:* WETT. Gall. 28 p. 272,15 panem et holera. RICHER. REM. hist. 2,86 sibi copias. *in imag.:* EKKEH. IV. carm. var. I 1,5 -et magnum tua cunctipotentia regnum. **c** *impellere – antreiben:* HINCM. annal. a. 869 p. 106,34 redemptores illius *(episcopi)* redemptionem pro eo dare -ant. **d** *appetere – aufsuchen:* CARM. de Quint. 149 illum. ANNAL. Quedl. a. 1022 Romanae apicem sedis (*cf.* a. 1005 Poloniam [-ae *cod.*]). **e** *refl. i. q. festinare – sich beeilen:* CONSUET. Trev. 43 p. 43,16 pectent et -ent se omnia ordinatim acturi.

[Baader]

2 intrans.: **a** *celeriter agere vel operam dare – sich beeilen, sich rasch bemühen:* FORM. Sal. Merk. 58 ad-tum est de illo servitio. WALAHFR. Mamm. 3,15 -a, Mammes. HINCM. annal. a. 869 p. 106,31 Sarraceni ... ingeniose -antes de redemptione illius *(episcopi).* THIETM. chron. 8,31 consocios parari et -are rogans. HEINR. LETT. chron. 14,8 p. 79,16 ad persequendum illos festinanter -verunt. *al. nota c. dat.:* KAROL. M. ad Amalar. (MGEpist. V p. 244,25) iussionibus -are. *seq.* ut: HELM. chron. 25 p. 50,14. *c. inf.:* HINCM. annal. a. 879 p. 148,27 -verunt ... episcopos ... ad conventum vocare. RUOTG. Brun. 27. *al.* **b** *celeriter se movere – eilen:* MIRAC. Pirmin. 11 in urbem. HEINR. LETT. chron. 14,1 ad paganos. *al.* **c** *accurrere – sich rasch nähern* (GLOSS. I 35,16 St.-S ad-at zoilit): RICHER. REM. hist. 2,91 dux ... cum exercitu -at. HROTSV. Gong. 30 *Fama* hortatur ... peregrinos undique collectos -are citos. *al. c. coni.:* EKKEH. IV. bened. I 38,49 dux levet -at (gloss.: accurrit). *latius de tempore:* HRABAN. carm. 13,26 aestivos ... -are dies. CONST. I 110 p. 163,28 concilium ... -at.

adv. **accelerate, *accelerato.** *festine – rasch:* ANNAL. Quedl. a. 1000 p. 77,8 -issime facit. BERNOLD. CONST. chron. a. 1086 p. 445,9 satis -o pervenit. a. 1087 p. 447,8 nimis -e rediit. GALB. Karol. 74 -o ire. ANNALISTA Saxo a. 815 p. 571,30 -issime ... venit. *Baader*

? ***accenda,** -ae *f. inflammatio – Entzündung:* BOTAN. Sangall. 27,3 ad expundias vel -as vel podaicras.

accendo, -cendi, -censum, -ere. *form.: ind. praes.* -ent: COMPOS. Luc. P 20. *perf.* -sit: PAUL. ALBAR. carm. 12,2,4.

1 *proprie:* **a** *incendere, inflammare (intrans.: l. 37) – anzünden, in Brand stecken:* ARBEO Emm. 32 -sis caereis. DIPL. Otton. II. 181 fiscum ordeum de -sis ignibus. THIETM. chron. 1,4 luminaria. ADALBOLD. Heinr. 40 palatium ... -itur et incenditur. *saepe. in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,2 lumen amoris. OTTO FRISING. gest. 1,22 p. 36,5 odii ... fomes tunc -sus. *al. latius de lunae novae illuminatione, ortu:* BEDA temp. rat. 20,30 luna embolismi ... -itur (*inde* RHYTHM. 113,39,2 luna ... solet ... -ere). **b** *calefacere – erhitzen:* WIDUK. gest. 3,47 Cuonradus ... animi fervore solisque ardore ... -sus aestuat. **2** *translate:* **a** *exagitare, incitare – erregen, anreizen:* WILLIB. Bonif. 3 p. 12,18 quem zelus -erat vigoris. TRAD. Frising. 397[a] laicus ... in ... animo erga caelestem ... sedem -sus. RIMB. Anscar. 41 p. 76,15 ad Domini servitium. DIPL. Karoli III. 124 p. 197,40 circa divinum cultum. REGINO chron. a. 891 p. 137,28 in hostem. HROTSV. Mar. 692 his super -sus. THIETM. chron. 4,73 p. 216,6 furor ... -itur. *saepe. seq.* ut: WILLIB. Bonif. 2 p. 8,30 illum ... voluntas -it, ut. **b** *augere – steigern:* LIUTG. Greg. 2 p. 67,29 quo fieret fides audientium -sa. AGIUS epic. Hath. 213 crebra -it speculatio *lacrimas.*

adi. **accensus,** -a, -um. *studiosus, cupidus, commotus – eifrig, begierig, bewegt:* CARM. Cent. 1 epil. 4 -is ... pueris. IOH. METT. Ioh. 5 ego ... tanti negotii avidus hac consultatione factus -ior. 106 ille iam magis -ior ... inquit (*syn.* commotior). *? subst. in carmine figurato obscuro:* FROUM. carm. 5,12 condecet -os succensos nectere.

subst. **accensum,** -i *n. inflammatio – Anzündung:* CONSUET. Trev. 41 p. 38,7 -um de novo igne compleat benedictionem (*antea:* illuminaccione).

accenseo *v.* 2. accensio.

accensibilis, -e. *neutr. pro subst. i. q. inflammari potest – etwas Anzündbares:* ALBERT. M. summ. theol. II 6,27,2 p. 298[b],2 si -e appropinquat accensivo, ... accenditur.

1. accensio, -onis *f.* **1** *proprie:* **a** *inflammatio – Anzündung:* EINH. Marc. et Petr. I 3,13 p. 253,20 mirabilis et insuitata caereorum -o. CHART. Naumb. 325 p. 308,8 memoriam cum ... quinque luminum -e fieri. CHART. Wirt. VIII 2987 p. 236,26 luminis. *al. metaph.:* HILDEG. scivias 3,8 p. 667[B] o virginitas, quae de ignea -e consistis. *latius de lunae novae illuminatione, ortu:* BEDA temp. 12 lunaris -o. temp. rat. 42,19 lunae celebratur -o. HRABAN. hom. I 42 p. 79[D]. *al.* **b** *calefactio – Erhitzung:* ANTIDOT. Bamb. 39 in -bus tipicorum (*cf.* 10). ALBERT. M. eth. 3,1,9 p. 206[a],3 est *ira* -o sanguinis et evaporatio fellis (*cf.* euch. 3,1,4,1 p. 248[a],9). *al.*

2 *translate i. q. exagitatio, instigatio – Erregung, Anreizung:* IULIAN. TOLET. Wamb. 12 p. 512,21 subita cordium -e (-cess- *var. l.*). VITA Alcuini 3 p. 186,7 mala tua *(sc. diaboli)* cum -e. ALBERT. M. Is. 13,9 p. 194,2 furor ... est ... -o ad acriter vindicandum.

2. accensio (adc-, asc-), -censivi, -cens(it)um, -ire. **1** *refl. i. q. se obligare ad censum – sich zu Zins verpflichten:* CHART. Rhen. med. I 30 (a. 776/7) adcensimus nos ipsos annis in luminaribus ... denarios IIII aut in cera aut in argento. **2** *tributarium dare – als zinspflichtig geben:* GESTA Lob. 16 p. 319,17 abbas ... possessionem ecclesie nostre ... ecclesiae Letiensi ... accesivit (-cens- *1 p. corr., 2*). CHART. Laus. 69 p. 107,23 ante donum erat ascensita *terra* pro decem et novem denariis. CHART. Lamb. Leod. 515 p. 38,25 contra voluntatem nostram cuidam Gerardo -ivit *curtem.*

subst. **accensa,** -ae *f. ius hereditarium – Erbpacht:* CHART. Traiect. 1640 p. 389,40 (a. 1264) ad-am eam *(medietatem proventuum)* dare. p. 389,41 habere poterunt dictam -am pro tanto *eqs.*

***accensivus,** -a, -um. *vi inflammandi praeditus – zum Anzünden fähig:* ALBERT. M. summ. theol. II 3,12,1 p. 150[b],42 flamma ignis dicitur *angelus* ..., quia semper -us est per effectum et ascensivus in Deum. *subst. neutr. v. p. 77,62.*

accensor, -oris *m.* **1** *incensor – Anzünder:* AMALAR. bapt. 15 -es sunt luminum *acoliti (sim.* cod. expos. II 11,1. HONOR. AUGUST. gemm. 3,64). *in imag.:* HILDEG. scivias 2,2 p. 451[A] vis ... ignis significat spiritum sanctum, qui est -r et illuminator cordium (*cf.* p. 449[C]). **2** *instigator – Antreiber:* GREG. CAT. chron. II p. 215,6 non sedator, sed ... -r et provocator *dissentionum.* PETR. CAS. (?) chron. 3,72 p. 751,51 irritator ..., persecutor, exaggerator et -r iniuriarum.

1. accensus, -us *m. ?calefactio – ?Erhitzung:* GONZO Geng. 21 per temporum subitaneos -us paralysi ... resolutus. *v. et* accentus *p. 79,21.*

2.*accensus (-um ?), -us (-i ?) *m. (n. ?)* (*cf.* 2. accensio) *census – Zins:* TRAD. Altah. sup. 104 (Mon. Boica XII p. 70, 22; a. 1184/94) ut nepos ... -um XV denariorum ... offerat.

***accentaliter** *adv. secundum accentum musicum – nach musikalischem Akzent:* ANON. mus. Sowa 1[a] p. 27,18 qualiter hec sex voces ... primo generaliter et de sui natura, secundo -r per convenientiam aliquam ad perfectionem omnium cantuum operentur (*cf.* p. 26,31).

accentor persuasor [lutnusside] GLOSS. IV 111,22 St.-S.

***accentricus,** -a, -um. (ad *et* *centricus) *centrum petens – zum Mittelpunkt strebend, zentripetal:* URSO gloss. 86 licet caliditatis et humiditatis naturalis sit decentricus motus et frigiditatis et siccitatis -us.

***accentro** (adc-), -are. (ad *et* centrum) *ad centrum trahere – zum Mittelpunkt ziehen:* URSO aphor. 86 effectum siccitatis in actum protrahens caliditas adcentrando separata coniungit. NICOL. anat. 564 frigiditas et siccitas sunt qualitates adcentrantes.

***accentuo,** -are. *accentum adhibere – betonen, akzentuieren:* NIVARD. Ysengr. 5,559 dumque docent amén quasi Graecum, -at ágne. CONR. MUR. summ. 6,6[a] p. 436,15 qui bene ... pausat, -at, ortographizat. 6,6[c] p. 438,8 regulariter -etur, punctetur, virguletur. *de lectoris recitatione:* ALBERT. M. sacram. 211 p. 136,92 ad hoc *(sc. legendum)* sufficit ars -andi cum scientia grammaticae. CHRON. Vill. cont. 10 (MGScript. XXV p. 212,4) si audisset monachum in legendo male -antem.

accentus, -us *m.* **1** *tonus syllabae, vocis, enuntiati – Betonung, Ton(höhe) einer Silbe, eines Wortes, eines Satzes* (*cf.* CONR. MUR. summ. 1 p. 419,5 -um musicum, metricum, prosaicum): **a** *gramm. et metr.* (*cf.* BONIF. metr. p. 577,19 -us est anima verborum sive vox syllabae, quae ... plus sonat de ceteris syllabis): ALDH. ad Acirc. 112 p. 152,3 tempora in arsi et thesi -bus discernuntur. p. 152,6 paenultima acuto aut circumflexo -u pronuntiatur. HRABAN. inst. cler. 2,52 p. 161,6 -u discerni debent *dictiones.* REMIG. ALTISS. mus. p. 91[a] prosodiaci *pedes* vocantur, quod sub uno -u pronunciantur.

[Prins]

ANON. inst. patr. p. 7[a] si vero convenerit in unum -us et melodia. NIVARD. Ysengr. 5,549 'cum' Teutonice -u succlamat acuto. CONR. MUR. summ. 6,6[1] p. 443,25sqq. prima distinctio seu pausa ... acuto -u pronunciari debet ..., secunda ... gravi -u *eqs. saepe. in lectoris recitatione:* ALCUIN. carm. 69,186 ut -us ore sonare sciat (*cf.* ANON. inst. patr. p. 6[b] in omni textu lectionis, psalmodiae vel cantus -us sive concentus verborum ... non negligatur). *signum -ūs – Akzentzeichen:* EPIST. var. II 14 p. 320,29sqq. REMIG. ALTISS. mus. p. 69[b]. **b** *mus.:* AUREL. REOM. mus. 4 p. 33[b] harmonica *musica* est, quae discernit in sonis acutum et gravem -um. 16 p. 51[a] volubilem ... -um. ANON. mus. Wagner p. 355 compositio *cantus* ex -bus toni vel ex pedibus sillabarum ostenditur. *al.* **2** *concentus – Gesang* (*cf.* GLOSS. IV 28,35 St.-S. -us lutnusside): VITA Lamb. Traiect. 25 (MG Mer. VI p. 380,10) -os (-us, concentus *var. l.*) antephonarum concrepabat in choro. VITA Hugberti 11 (MGMer. VI p. 489,13) Hugbertus ... cum choro psallencium modolatis vocibus clericorum -us personans. *de carmine artificialiter composito:* ECBASIS capt. 21 longos -us per miros vertere flexus. **3** *instigatio – Anregung* (*cf. ThLL. s. v.* accensus): VITAE patr. Iur. 1,19 sub -u desiderii.

acceptabilis, -e. **1** *probabilis – annehmbar:* **a** *credibilis – glaubhaft:* EPIST. ad Aldh. 7 p. 497,9 quatenus ... lectorum numerositatibus -is extet *litterarum editiuncula.* VITA Ger. Bron. 13 p. 663,53 ut ... passio rata -isque ... recitetur. ALBERT. M. cael. 1,4,1 p. 91[b],6 erit sermo noster apud omnem hominem ... -ior. metaph. 2,1,3 p. 119[a],39 meliores et -iores *viri* dederunt opiniones, quas et nos accepimus. *al.* **b** *conveniens – angemessen:* THIETM. chron. 7,42 redemptione. CHART. Bern. II 609 p. 670,1 caseorum. 672 in XXXX marcis argenti legalis, dapsilis et -is. *al.* **c** *ratus – gültig:* TRAD. Falk. p. 23,27 (a. 1163/74) -es per totam provinciam *denarii.* **2** *acceptus, gratus – angenehm, wohlgefällig (pleraque exempla pendent a Vulg., cf. ThLL. s. v.):* **a** *de rebus:* HROTSV. Pafn. 9,1 utrumne Deo -is sit eius conpunctio. DIPL. Heinr. III. 101 ob iuge servicium nobis quidem gratum et -e. VITA Agric. 31 ex eo tempore -issimo ac salutis nostrę efficacissimo. PAUL. BERNR. Herl. 8 imperium. *saepe.* **b** *de hominibus:* VITA Liutg. I 5 Liudgerus ... Gregorio -ior factus. REGINO chron. a. 851 venerabilis et Deo -is matrona. CHRON. Merseb. 13 p. 187,6 -iores ... tam clerici quam laici. *al. subst. i. q. familiaris – Vertrauter:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 291,6 -em suum. **3** *proficuus – zuträglich:* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,15 p. 21a[v] corporibus humanis est -ius *frumentum.* 5,99 p. 23b[v] aqua.

adv. **acceptabiliter.** *probabiliter, convenienter – annehmbar, angemessen:* OTLOH. prec. (PL 146,430[C]) -r ... peragere *officium.* HERM. COL. conv. 8 (PL 170,819[B]) -r et sine querela semper conversatus inter Iudaeos fueram. 21 (PL 170,834[D]) mysterium decenter a Deo -r cupit celebrare.

***acceptabilitas**, -atis *f.* *facultas acceptandi – Annehmbarkeit:* ALBERT. M. euch. 5,3 p. 347[a],18 considerandum ... de huius sacramenti -e, quae ... in quatuor perpenditur.

acceptalis, -e. *ad acceptionem spectans – Empfangs-:* DIPL. Otton. III. 237 p. 654,26 per privilegia aut per -em paginam.

acceptatio, -onis *f.* **1** *susceptio – Übernahme:* CONC. Merov. p. 189,1 privatas res ... quacumque -e aut pervasione possedere aut retinere. **2** *conceptio – Auffassung:* ALBERT. M. bon. 229 p. 138,65 secundum largam temperantiae -em. **3** *adeptio – Empfang:* CHART. Scafhus. 28 (a. 1096) post ... litterarum -em. **4** *probatio – Billigung, Annahme:* ACTA pacis Sangerm. 4,9 p. 98,12 de -e pacis. CHART. Argent. IV 195 p. 109,19 (epist. papae) non obstantibus ... inhibitionibus vel -bus aut reservationibus. CHART. Basil. C I 362 p. 271,28 super -e et ratihabitatione. CLEM. IV. registr. 652 p. 661,13 -em, approbationem, iuramentum, promissionem, obligationem. **5** *actio gratum reddendi – das Angenehmmachen:* ALBERT. M. sacram. 180 p. 117,23 per vim, quam habet *gratia* ... et hoc est -o, qua acceptum est Deo id, quod informatur gratia. p. 117,26 -o ... Dei sive gratitudo causa est vitae et meriti. p. 117,33.

acceptator (*c*, -us *b*, -ur *a*) piginnandi: auctor *eqs.* GLOSS. I 46,34 St.-S.

acceptilatio, -onis *f.* **1** *receptio – Empfang:* COD. Karol. 36 p. 546,17 *(in metathesi casuum)* missi ... -is praemio corrupti. **2** *respectus – Rücksichtnahme:* COD. Karol. 7 p. 492,26 nulla iam vos seducat suasio aut -o. **3** *confirmatio – Bestätigung:* CHART. Pruss. I 213[b] p. 151,15 (=CHART. Pommerell. 110; a. 1248) promisimus nobis ad invicem per stipulationem et -em, ut *eqs.*

acceptio (-cio), -onis *f.* **I** **A** *prehensio, assumptio – das Ergreifen, Zusichnehmen:* VITA Rimb. 21 per manus -em. CONSUET. Mell. p. 224,36 prandii -e. ALBERT. M. animal. 14,36 mobilitas ... digitorum convenit -i et retentioni (*cf.* 12,9). miss. 2,7,1 p. 52[a],20 in libri -e. **B** *meton.:* **1** *medicamentum – Heilmittel:* ANTIDOT. Berol. 40 p. 75,16 dabis ... ieiuno -em in modum nuce. ANTIDOT. Glasg. p. 138,4. **2** *acquisitio, lucrum – Erwerbung, Gewinn:* DIPL. Heinr. V. (ed. Muratori, Antiq. I p. 602[B]) cum finibus et -bus. ALBERT. M. pol. 6,5[n] -es (*p. 1321*[a],*41* τὰ λήμματα) enim quaerunt, id est lucra (*cf.* 6,3[a] p. 575[b],40sq.). **C** *susceptio (hospitalis) – (gastliche) Aufnahme:* ARBEO Corb. 6 in responsis venientium et -e dantium. REGISTR. abb. Werd. 2,22[a] p. 49,12 tradidit *libram* Meginheri ... pro -e sua *(in monasterio).* **D** **1** *significatio vocis – Wortbedeutung:* ARNO REICHERSB. apol. p. 140,9 vocum -o. OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 79,34 secundum strictam personae -em. 1,65 p. 92,10. **2** *philos. i. q. perceptio, conceptio – Wahrnehmung, Er-, Auffassung:* ALBERT. M. veget. 1,7 habere -em et iudicium sensibilium. bon. 426 -em operabilium. 429 sunt ... -is (*Arist. p. 427*[b],*25* τῆς ὑπολήψεως) differentiae scientia et opinio et prudentia. 434. 435. mot. proc. 2,11 p. 71,7osqq. omnis sensibilium -o in uno communi formali univoco convenit cum imaginaria et phantastica et memoriali -e et aestimativa. *al.* **3** *log. i. q. propositio – Prämisse:* ALBERT. M. anal. pr. 2,1,2 p. 693[a],41 fit -o sub medio ...; -o autem sub maiori fit *eqs.*

II *adeptio – Empfang:* THEODULF. carm. 28,301 muneris. CONC. Karol. 56[A],29 communionis *(cf.* GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 396,24 *eucharistiae).* DIPL. Merov. III A 17 p. 135,25 (spur. s. IX.) epistola donationis et precaria -is. MANEG. ad Gebeh. 64 a regibus -o *baculi* valet. ANNAL. Rom. p. 476,35 corone. ALBERT. M. sent. 1,4,2 p. 158[a],41 secundum rationem -is vel dationis essentiae. animal. 10,24 spermatis. *al. errore pro voce q. e. exceptio – Einschränkung:* CHART. Basil. III 2,11 p. 7,34 (a. 1268) renunciantes -i ipsius pecunie non numerate.

III *probatio, respectus, aestimatio – Billigung, Berücksichtigung, Wertschätzung:* LEX Alam. 41,1 sine -e personarum (RUD. FULD. Leob. 11. ALBERT. M. summ. theol. II 21,130, 2 p. 432[a],7 quot modis fit p. -o. *al. cf. ThLL. I 282,77).* TRAD. Ratisb. 287 mentio ... omni -e idonea (*cf.* VITA Karoli M. 3,17 p. 90,8 sermo ... omni -e dignus). NIVARD. Ysengr. 4,155 vana est -o formę. CHRON. Reinh. a. 1214 p. 583,31 abbatem quavis -e maiorem. *al.*

***acceptivus**, -a, -um. *accipiens, ad acceptionem aptus – empfangend, aufnahmefähig:* **1** *de hominibus:* ALBERT. M. eth. 4,1,1 p. 273[a],30 etiamsi *liberalis* secundum aliquid sit -us. 4,1,4 p. 279[b],10 ex intentione nec -us est nec custoditivus pecuniae *liberalis. subst.:* ALBERT. M. eth. 4,1,7 p. 284[a],1 dativos et non -os cito ... derelinquunt substantiae. **2** *de rebus:* ALBERT. M. sent. 1,2,17 p. 73[b],49 potest accipi *sensus* pro virtute -a vel cognitiva sensibilium. cael. 2,1,4 p. 129[a],15 sensus naturales vocat *Isaac* virtutes -as alimenti convenientes. caus. univ. 1,2,1 p. 387[a],1 primum ... nullius rei est -um. anim. 3,2,4 p. 336[b],44 sic non esset intellectus -us universalis. *subst.:* ALBERT. M. cael. hier. 7,5 p. 173[b],25 *(de Cherubim)* -um (*PG 3,205*[C] τὸ ... δεκτικόν) altissimae dationis luminum. eccl. hier. 4,8 p. 663[b],7 (*PG 3,479*[B] τὰ ... δεκτικά).

accepto, -avi, -atum, -are. *? depon.: p. 81,12.*

1 **a** *suscipere (hospitaliter) – (gastlich) aufnehmen:* COD. Karol. 11 p. 507,9 hilariori suscipiens vultu in omnibus -are *fidelissimos.* BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 320,31 legati

[Prins]

... honorificentissime ... -ti. *al.* b *percipere – vernehmen:* METELL. buc. 6,22 -vi puer *Musam Maronis* et crescens adamavi. CHART. Friburg. 63 p. 49,18 veritatis testimonium. ALBERT. M. sent. 1,45,1 p. 403^{a},21 -are obiectum vel non -are, quia spontanee operatur *voluntas. al.*

2 *obtinere – erhalten:* BERTH. (?) annal. a. 1070 p. 274,42 pro suo electo per regis suffragium -ando. a. 1080 p. 326,9 aliis ea *praedia* percupientissime petentibus et -antibus.

3 *probare, recognoscere – billigen, anerkennen:* a *gener.:* PAUL. DIAC. carm. 32,14 opus -ans ... comitare favore. RHYTHM. 12,15,1 Petri luctum -asti. EPIST. var. II 21 p. 336,19 neminem ... haec minus -ari putamus. CONST. I 1,4 firmitatem ... collaudando. THEOD. THEOL. Conr. 5 p. 218^{a},12 ea *(sacramenta)* -verat *Deus.* CHART. Eichsf. 265 p. 151,42 -tis ... et acceptis ... marcis (CHART. Sangall. A 999). CONST. III 221 p. 204,43 ea ... -amus, ratificamus, rata et firma volumus ... permanere. *al. absol.:* GREG. IX. registr. 594 p. 481,28 presente et -ante ... imperatore. *c. inf.:* CONST. II 188,2. *seq.* ut: CHART. Friburg. 38 p. 24,2 (a. 1223) matrona ... fideliter -vit, ut *eqs.* CHART. Eichsf. 441. b *spec.: c. sensu respiciendi:* RHYTHM. 148,36,2 nec personam -bis nec ulla munuscula. *c. sensu eligendi:* HELM. chron. prol. p. 1,5 quid operis -rem. 52 p. 103,9 sors -verat *hominem.* CHART. ord. Teut. (Hass.) 182 p. 139,26 ex his *(viris)* -bit unum. *v. et* *accapto.

adv. ***acceptanter.** *acceptabiliter – wohlgefällig:* HERIG. gest. 29 p. 177,12 -r ... offerenda mandare.

adi. **acceptatus,** -a, -um. *gratus – angenehm:* CHART. Turic. 648 p. 152,31 (a. 1247) summam denariorum ..., si illa magis fuerit -a.

1. acceptor, -oris *m.* 1 *qui tollit – einer der wegnimmt:* CAPIT. reg. Franc. 293,68 alterius sponsae -r. 2 *qui recipit, adipiscitur – einer der annimmt, empfängt:* LEX Alam. 41,1 nec munera (-um *var. l.*) -r sit *iudex* (*cf.* 42,1 pecuniarum). GERHOH. aedif. 48 (150 p. 189,18) petitorem vel -em. CHART. episc. Hild. I 315 (epist. papae) dator et -r seu invasor vel ... alienator. 734 p. 691,30 aliorum fideiussorum fideiussionis est -r. *al.* 3 *qui respicit – einer der berücksichtigt (cf. Vulg. act. 10,34):* LEX Baiuv. 2,16 non sit personarum -r *iudex. al.*

2. acceptor *v.* accipiter.

***acceptoricius,** -a, -um. (2. acceptor) *ad accipitrem spectans – Habichts-:* LEX Frision. 4,4 canem -um (*cf. p. 93,29 et* LEX Baiuv. 20,6 hapuhhunt).

acceptorium, -i *n.* *? abecedarium, lectionarium – ? Abecedar, Lektionar:* EPIST. Aldh. 6 libellum ..., qui non est maior -o duarum septimanarum, legere cupio *(i. 'tempus, in quod aliquid accipitur' ed., vix recte). v. et* accepturus *p. 92,38.*

acceptrix, -icis *f.* *quae accipit – Empfängerin:* ALCUIN. epist. 307 p. 466,33 huius precii -em esse mortem. ALBERT. M. cael. hier. 15,13 p. 449^{a},6 non sunt *dispositiones caelestes* ... -es *(PG 3,340^{A}* ἄδεκτοι) eius passibilis delectationis. *Prinz*

acceptus *v.* accipio. **accerra** *v.* acerra.

accersio, -so *v.* arcessio, -so. **accesco** *v.* acesco.

accessibilis, -e. 1 *adibilis – zugänglich:* a *proprie:* VITA Liutg. II 1,26 p. 102,9 -ia ... predonibus loca. ANNAL. Fuld. II a. 854 per loca navibus -ia. CHART. Hamb. 707 p. 580,19. b *translate et in imag.:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 492,9 *Deus* se ... praebet electis -em. CAPIT. reg. Franc. 284^{A} p. 366,36 sitis -es omnibus recta suggerentibus. 284^{B} p. 367,32. WIPO tetral. prol. sanctae pietatis tuae -is celsitudo. 2 *addibilis – hinzufügbar:* GUNTH. PAR. (?) orat. 9,10 p. 181^{C} *Deus* sicut nihil habet amissibile, ita nihil recipit -e.

accessio, -onis *f.* *script.:* ha-: *p. 82,39.* -cesi(o): *p. 82,24.*

I *proprie:* A *actio accedendi, appropinquatio, adventus, visitatio – das Hinzutreten, Kommen, Annäherung, Besuch:* 1 *gener.:* AMALAR. off. 3,27,4 ad patenam. AGNELL. lib. pont. 111 p. 350,22 -em faceret. ADAM gest. 3,1 p. 142,23 in quo *(v. app. crit.)* littoris -e. CHART. Osn. I 325 p. 261,4 capellulam ... frequenti fidelium -e nobilitare. CONR. MEND. Attal. p. 138,9 ex medicorum ... grata -e. *in imag.:* VITA Bard. 21 p. 338,8 ex aetatis -e et infirmitatis ... successione. *de facultate accedendi:* CONC. Karol. 50,12$^{tit.}$ de -e ad pastorale magisterium. ALBERT. M. eccl. hier. 2,4 p. 520^{a},18 per fidem eius -is *(PG 3,393^{B}* προσαγωγῆς*)*, scilicet baptismi, quo acceditur ad Deum (*cf.* 5,17 p. 715^{b},15). 2 *spec.:* a *de commercio:* ACTA imp. Winkelm. I 263 p. 241,12 (a. 1224) ex declinata Ianuensium -e. b *de recognitione iuridica:* FORM. Andec. 32 p. 15,3 locale -e ... accessisse. FORM. Turon. 30 p. 153,2 iudex veniens ... ad locum -is. c *de sideribus:* MIRAC. Remacli 2,1 (MGScript. XV p. 439,13) lunari -e ... explorata. ALBERT. M. metaph. 1,2,6 p. 30^{a},40 de passionibus lunae secundum mansiones, -es et eclipses.

B *meton. i. q. aditus, via – Zugang, Weg:* CHART. Bund. 17 p. 21,4 (a. 765) aquis, pascuis, -bus, vineis. CHART. Sangall. A 72 alpes, iuris -bus, viis, introitibus et exitis (*cf.* 415). CHART. Ital. Ficker 12 p. 18,19 cum -em et introitu suo, cum superiora et inferiora (*cf.* CONST. I 444 p. 655,10. CHART. Carniol. I 67 p. 74,23). DIPL. Otton. I. 145 p. 226,19 -o ad domum Arduini. DIPL. Otton. III. 408 p. 842,13 omnibus ... terminis, -bus, divisis et indivisis. CHART. Bund. 201 p. 161,20 cum superiorem et inferiorem seu cum finem et -esionem suas (*cf.* CHART. Ital. Ficker 87 p. 132,24. CHART. Tirol. 530 p. 7,17. *al.*). CHART. Ital. Ficker 198 p. 250,28 cum universis possessionibus, -bus et ingressibus et aluvionibus. *al.* C *t. t. medic. i. q. impetus morbi, paroxysmus – Anfall, Paroxysmus:* AESCULAPIUS 20 p. 27,31 in -is tempore (*opp.* dimissionis). ANTIDOT. Lond. p. 18,10 *(de tertiana).* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,6 p. 37a^{v} -es et recessiones. HEGEL. Clem. 1,2 (MGScript. XXX p. 900,3) periodicas -es. GLOSS. Salern. p. 12^{a},32 exacerbatio, parroxismus, -o idem est. DAVID compos. 1,2 *infirmus* adhuc -es vitiorum patitur. *saepe.*

II *translate:* A *adeptio, susceptio – Erlangung, Antritt:* 1 *de dignitate:* CHRON. Merseb. 13 p. 187,27 in -e sui praelatus. HERBORD. Ott. 3,41 p. 768,9 ordinem et modum -is *episcopatus* aperit. 2 *de hereditate:* FORM. Senon. I 38 p. 202,23 quicquid ex h-e parentum aut ex contractu habebat.

B *?actio iudiciaria – ?gerichtliches Vorgehen, Verfahren:* CHART. civ. Erf. 231 (a. 1269) renunciantes omnino omni -i (*an errore pro* actioni*?*) seu questioni. C *meton. i. q. accretio, attinentia – Zuwachs, Zubehör:* DIPL. Conr. II. 54 p. 63,32 edes cum omnibus suis -bus et usibus atque pertinenciis. GREG. CAT. chron. II p. 26,27 ęcclesiam ... cum arboribus et omni -e sua super se habente. CHART. Sangall. A 840 p. 56,33 cum omni iure et -e vinearum, camporum et pratorum. ACTA imp. Winkelm. I 188 p. 166,31 in his, que -is et alluvionis iure capiuntur. *de pecuniis accessoriis:* AGNELL. lib. pont. 60 p. 320,5 (chart.) excepta vero praediorum sive -es propter rei familiaris expensas. CHART. Rhen. inf. II 428 cum ... cella monasterii nostri ... per -es usurarum ... in dilapidationis urgeretur periculum (*cf.* CHART. Merseb. 224 p. 180,30).

***accessivus,** -a, -um. *appropinquans – sich nähernd:* ALBERT. M. epist. Dion. 7,4^{D} p. 919^{a},12 motus -us et recessivus *solis.*

adv. ***accessive.** *praeterea – außerdem, noch dazu:* CHART. civ. Erf. 274 (a. 1274) ad hec ... comites de Ravenswalt hanc venditionem -e fieri permiserunt.

***accessor,** -oris *m.* *antecessor – Vorfahre:* CHART. Sangall. A 40 (a. 764 ?) quod ... accesoris mei mihi in ereditatem dimiserunt.

***accessorius,** -a, -um. *script.* -ceso-: *p. 83,15.*

1 *adi.:* *extrinsecus accedens, adventicius – (als Nebensache) hinzukommend, zusätzlich:* ABSAL. serm. 26 p. 153^{B} *torrens* aquis quibusdam -is excrescit in fluvium magnum. CHART. civ. Erf. 284 p. 182,9 de quantitate summe principalis et -e. CONST. III 181,3 debiti.

2 *subst. neutr.:* *quod rei adventicium est – was zu einer Hauptsache als Nebensache hinzukommt:* a *incrementum, attinentia, usura – Zuwachs, Zubehör, Zins:* CHART. Heinr.

[Payr]

Leon. 121 tam in hiis *(praebendis)* quam in omnibus -is dividendis pro canonicorum arbitrio. CHART. Bern. II 454 p. 475,15 mansum ... cum ... omni honore omnibusque -is. CHART. Xant. 214 p. 144,37 tam de principali quam -o erimus obligati (*antea:* denarios ... cum usuris). CHART. Lamb. Leod. 607 p. 167,21 villam ... cum ... omnibus attinentiis seu -is. CHART. Lux. IV 285 p. 382,29 super ... matrimoniis contrahendis et eorum -is. CHART. Bern. III 227 p. 216,29 propter ... usurarum excrescentias et graves ... expensas ac multiplicia utrobique -a. CONST. III 183,6 marcarum summa cum -o sive dampnis. *al. additamentum, appendix – Zusatz:* CONST. II 168,9 in articulis ... et eorum -is. **b** *res vel causa secundaria – das Nebensächliche, Untergeordnete:* CHART. Salisb. III 587 p. 68,27 (a. 1206) cum non proficiat accesorium, ubi deficit principale (*cf.* SALIMB. chron. p. 408,26). ALBERT. M. pol. 7,2[d] id quidem -um *(p. 1324[a],22* πάρεργον*)* utique erit. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 18,1 p. 297,17 multa concurrunt tamquam -a ad generationem maris, fortitudo tamen virtutis est causa principalis. *al.*

adv. ***accessorie.** *accidentaliter, secundarie – nebensächlich, untergeordnet:* ALBERT. M. pol. 7,9[c] 'huius curam habere non -e' *(p. 1330[b],11* παρέργως*)*, id est perfunctorie. CHART. Rhen. inf. II 610 quamvis ... se obliget principaliter vel -e.

***accessum,** -i *n.* **1** *facultas accedendi – Zutritt:* CHRON. Noval. 2,2 p. 83,29 quod ... proibitum sit ibi -um foeminarum. 2,3 p. 84,15. **2** *aditus, via – Zugang, Weg:* CHART. Bund. 29 (a. 768/800) agrum ... cum -o suo. DIPL. Heinr. IV. 419 p. 559,41. **3** *accretio, attinentia – Zuwachs, Zubehör:* TRAD. Weiss. 10 p. 18,21 (a. 739) silvis, pascuis -isque omnibus, peculium domibus. CHART. Basil. I 1,38 hobam ... cum ... sylvis -isque omnibus, cum edificiis, pascuis. CHART. Epternac. 152 cum ... arboribus pomiferis et inpomiferis, cultis et incultis -isque omnibus. *v. et* accessus.

accessus, -us *m. script.* -esibus: *p. 84,50. form. decl. II. v. s.* *accessum.

I *proprie:* **A** *actio accedendi, appropinquatio, adventus, visitatio – das Hinzutreten, Annäherung, Ankunft, Besuch:* **1** *gener.:* CONC. Karol. 39 p. 454,9 -u eas *(sanctimoniales)* frequenti visitantes *abbatissae.* AGIUS vita Hath. 21 in ipso ad filiam -u haesit. VITA Agnet. 388 post facta reversa ad patris -us. THIETM. chron. 4,47 *Ottonis* -us et recessus per omnes suimet episcopatus. CHART. Mog. A 303 p. 195,6 ad ... concilium ... venerabilem -um ... promitto. VITA Steph. reg. II 3 (MGScript. XI p. 227,13) ubi regalis -us et conversatio habebatur. GESTA Ern. duc. I p. 37,41 circa ducem populosus -us et ingens pressura ... facta est. CARM. de Frid. I. imp. 2097 amnis ab -u temptat ... arcere acies. CHART. Rhen. med. II 181 p. 222,21 canonicus de consolatione laboris et -us sui ad maiorem ecclesiam sex denarios percipiet (*cf.* III 53 p. 56,15). CONST. II 201,2 suum denegavit -um. *saepe. in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. I 3 ut mortis pro eo non formidaret -um. TUTO opusc. 1,2 p. 7,12 visionis. *de facultate accedendi:* CHART. Argent. I 23 p. 19,5 (a. 831) ubicumque -um habuerint. VITA Rimb. 8 p. 87,15 abnegatum sibi prius ad conspectum Dei -um. EPIST. Hann. 28 p. 64,10 affectavit sibi viam et -um ad gratiam ... regis. CHART. Lux. I 543 iustis peticionibus facilis tribuendus est -us. CHART. Rhen. med. III 71 p. 72,25 omnibus ... liber et competens pateat -us. ALBERT. M. veget. 2,96 ut liberior sit -us radiorum solis ad botrum. *saepe.* **2** *spec.:* **a** *de commercio:* ACTA imp. Winkelm. I 263 p. 241,22 (a. 1224) -us ... Ianuensium vobis ... non minus utilis quam necessarius. **b** *de ingrediendo ad mulieres:* CONC. Karol. 48 p. 591,1 usuras cum feminarum -u vitare. EPIST. divort. Loth. 17 p. 238,24 quod ... ullum mutuum -um, tactum vel visum ... habuerimus. ARNULF. SAG. invect. 1 p. 89,12 abbatissam ... archidiaconus gravidam pravo fecit -u. **c** *de sideribus et mari:* BEDA temp. rat. 29,39 imitatur ... lunae cursum mare ... communi -u et recessu (LUP. FERR. epist. 20 p. 27,39 Nili. ADAM gest. 4,38 solis). CHRON. Sigeb. cont. Aquic. a. 1182 p. 421,18 in -u et in discessu *lunae.* ALBERT. M. summ. theol. II 8,31,2,2,2 p. 345[a],30 tempus -us lunae ad solem. *al.* **B** *meton.:* **1** *aditus, via – Zu-, Eingang, Weg:* CONC. Karol. 51 p. 681,25 pascuis, -bus, aquis aquarumque decursibus. DIPL. Ludow. Germ. 165 viis et inviis, -bus et adiacenciis finibus, exitibus et regressibus. DIPL. Karoli III. 37 cum finibus, terminibus, -bus et usibus aquarum aquarumque ductibus. TRAD. Ratisb. 105 aquis, pascuis, -bus et recessibus (*cf.* CHRON. Mich. 12 -us et recessus viarum). DIPL. Otton. I. 243 p. 346,38 cum -bus et ingressibus eorum, superioribus et inferioribus (*cf.* CHART. Frising. 206 p. 212,28). *al.* VITA Berth. Garst. 46 erat autem in -u castri fons. *in imag.:* TUTO opusc. 1,2 p. 6,21 -um cordis ... praemunire. **2** *fere i. q. passus – etwa 'Schritt':* AETHICUS ISTER 59 p. 38,12 ut ... nullus hominum -us audeat atpropinquare. **3** *aestus – Flut:* LEX Frision. add. 11 in sabulo, quod -us maris operire solet. **C** *impetus morbi, paroxysmus – Anfall, Paroxysmus:* HILDEG. phys. 1,28 in ipso -u *quartanarum.*

II *translate:* **A 1** *approximatio, assimilatio – Annäherung, Angleichung:* ALBERT. M. cael. hier. 11,1 p. 310[a],13 non ... est magis et minus simplex per recessum ab aliqua compositione, sed per -um ad unum simplicissimum. metaph. 10,1,5 p. 555[a],5 omnia autem secunda sunt in gradu entitatis per aliquem -um ad primum. animal. 8,234 -us ad caeli aequalitatem. *al.* **2** *adeptio, susceptio – Erlangung, Antritt:* LIBER diurn. 84 p. 94,5 ad eius *(apostolicae sedis officii)* -um nostram pusillitatem ... imparem esse. Ps. BOETH. geom. p. 392,9 ad enod atioris intelligentiae -um. TRAD. Frising. 1592[a] (a. 1230) in primo -u *hereditatis* dabit custodi ... XX denarios. **3** *initium, introductio – Einleitung, Einführung:* EPIST. var. II 31 p. 351,17 hiis ita per -um exsecutis. ACCESS. ad auct. p. 13,1 -us Prudentii Psichomachie. *al. (cf. Quain, Traditio 3. 1945. p. 215sqq.).* CHART. Rhen. med. II 263 p. 305,28 in aliquo -u ad pactum, quod vulgo dicitur vûrhure. **4** *processus – Fortgang, Verlauf:* WALTH. SPIR. Christoph. I praef. p. 64,6 -u temporis. GOZECH. epist. 3 factum est -u aetatis, ut spem ... captarem. GODESC. GEMBL. paneg. 4,30 temporis -u, vitii cuiusque recessu *eqs. al.* **5** *augmentum – Zunahme, Fortschritt:* STEPH. EDD. Wilfr. 54 p. 249,17 de vestrae ... eximiae religionis -bus. **6** *eventus, exsistentia – das Eintreten, Vorhandensein:* WALAHFR. Gall. 2,5 in cuiusdam -u ieiunii. EPIST. Ratisb. 5 p. 283,16 obscura ... fers ... ita intricate, ut sine magno difficultatis -u intelligi nequeant. EPIST. August. (NArch. 6 p. 631,5) in -u excommunicationis opprobrium incurristi. EKKEB. SCHON. opusc. 2 p. 253,34 immobilitatis. CHART. ord. Teut. (Thur.) 192 maliciose intencionis -u. **B** *meton.:* **1** *accretio, attinentia – Zuwachs, Zubehör:* DIPL. Merov. I 46 p. 43,25 cum ... aquis aquarumque decursibus -busque omnibus vel reliquis quibuslibet beneficiis. CHART. Sangall. A 6 cum aquis, cum omnia -esibus, cum omne mobilem aut inmobilem (*cf.* 40). **2** *reditus – Einkünfte:* EPIST. Bonif. 83 p. 187,20 inde *debet esse* coopertoria altarium, inde ornamenta per unamquamque eclesiam, ut habuerit -um. CHART. Wirt. IV 154 p. 452,31 -us, que de quarto anno in quartum ecclesie Augustensi competunt. *v. et* *accessum.

accetum *sim. v.* acetum.

? *accibras. *(orig. inc.) genus lacertae – Eidechsenart:* ALBERT. M. animal. 7,127 species lacertae parvae ... -as (comebra *Mich. Scot.*) proprie vocatur.

accidentalis, -e. **I** *adi.:* **A** *sensu philos.:* **1** *strictius:* **a** *ad essentiam accidens, externus – zum Wesen hinzukommend, äußerlich:* CONSTANT. AFRIC. theor. 1,2 p. 1a[v] descriptio est, cum res ... non per substantiales, sed per -es designantur differentias. RUP. TUIT. spir. 1,3 p. 1573[c] non utique -em charitatem neque adventitium amorem, sed substantialem charitatem. ARNO REICHERSB. apol. p. 10,9 non -i dono, sed substantiali bono Deus conceptus et natus. ALBERT. M. incarn. 32 p. 203,66 humana natura *Christi* posset dici -is non in se, sed in comparatione ad filium Dei. *al. c. notione fortuiti:* VITA Poppon. 34 p. 315,36 non enim -e nomen tibi, sed essentiale adhaesit Stabilis laus. ALBERT. M. veget. 3,33 non erit hoc ab aliqua -i causa. **b** *non*

[Payr]

naturalis, non insitus, ascitus, secundarius – nicht natürlich, nicht ursprünglich, erworben, sekundär: ALFAN. premn. phys. 41,20 quod omnes potestates naturales sint, habitus vero -es. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 385,5 quibus naturalis calor est defectus et -is cordibus eorum dominatur. GESTA Lob. 24 p. 327,40 vulgaris linguae, id est Theutonice, que naturalis ei erat, et Romanae, quae -is. URSO qual. 95 -es *effectus qualitatum* vero, quos consequuntur *qualitates* ex diversis diversorum subiectorum naturis. GUIDO CIST. mus. p. 152[a] *b rotundum*, non quadratum id est naturale et solidum, sed molle id est debile, vocatur et -e. ANON. algor. Salem. p. 2,36 significationem naturalem numerus superior, sed -em denotat inferior. ALFRED. ANGL. miner. p. 48,9 montes ... fiunt ex causa essenciali ..., -i vero, ut cum ex ventis vel ex aque ductu accidit cavatio (arenatio *cod.*). BRUNUS LONG. chirurg. 2,7,6 p. 125[G] *botii apostematis* aliud est -e, aliud naturale (*cf.* WALTH. AGIL. med. 140 p. 222,38 yctericia quedam est cretica, quedam -is). *al. naturae contrarius – widernatürlich:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 211,32 remanere vero cum homine est sibi *(falconi)* -e. **2** *latius i. q. non per se exsistens, inhaerescens – nicht selbständig seiend, anhaftend:* ALBERT. M. praedicab. 7,1 p. 120[a],45 -e autem denominatum est ab accidente et ratione esse -is, quod habet praedicatum, et non ratione esse substantialis, quod habet subiectum. animal. 11,31 *Democritus* formam non dixit esse substantialem, sed -em. *proprius – eigentümlich:* CHART. Austr. sup. II 73 p. 79,4 (a. 1240) successiva volubilitas temporum, inseparabiliter -is alteracio corporum ... memorie hominum multa facit excidere. ALBERT. M. miner. 4,1,6 p. 91[b],23 cholera adusta relinquit cinerem melancholicum -em calidissimae melancholiae. **B** *usu communi:* **1** *occasione oblatus, improvisus – zufällig, unvorhergesehen:* HIST.Walc. 58 exceptis -bus quaestibus. 64 de ... -bus casibus. 65 impediente -i difficultate. **2** *peculiaris – besonder:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 24,31 retrahere ... falconem ab hac natura non poterit fieri nisi cum -i magisterio.

II *subst. neutr.:* **A** *exterius, fortuitum – das Äußere, Zufällige:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,15 p. 112[G] *fistulae significatio* aut sumitur ab eius essentialibus aut ab -bus. **B** *symptoma – Symptom:* BENVEN. GRAFF. ocul. 4 p. 16,12 audivistis a nobis species, causas et -ia seu accidencia catharactarum curabilium.

adv. **accidentaliter.** **1** *per accidens, secundarie – akzidentell, sekundär:* EPIST. Worm. I 52 p. 91,5 non per se, sed -r. HUMB. Sim. 1,8 p. 113,18 substantialiter seu -r. GERHOH. novit. 4 p. 43,41 cum essentialiter et non -r aqua sit humida. ARNO REICHERSB. apol. p. 18,16 -r, non substantive. WOLBERO cant. 1 p. 1090[A] quidquid pulchritudinis habeo, -r tui participatione ... habeo. URSO aphor. 52 naturaliter vel -r. GEBER. investig. 13 p. 496 corruptionem imperfectorum *corporum* -r supervenisse. ALBERT. M. metaph. 3,3,17 p. 196[a],33 omnium entium profluxum esse ab uno primo principio faciente essentialiter et non -r operationem. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 13,4 p. 240,30 vel formaliter vel -r. *saepe. c. adi.:* VITA Hildeg. (Rer. Boic. Script. I p. 627[a],61) sponsus -r formosus. **2** *per occasionem – gelegentlich:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 114,12 *aves* percutiunt cum rostro et non mordent nisi -r et postquam percusserint. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 387[G] acetum fit per quandam ebullitionem in vino -r factam.

***accidentalitas,** -atis *f. essentia accidentis – Seinsweise des Akzidentellen:* ALBERT. M. praedicam. 4,2 p. 226[b],31 aliorum autem accidentium diffinitiones et passiones ... habent plus de -e et minus appropinquant ad substantiam. phys. 1,3,11 p. 69[a],34 quae autem sunt ponentes formatum in genus distinctum sicut substantialitas et -s. metaph. 5,3,3 p. 331[a],2 quod ista *(accidentia)* transferuntur de subiecto ad subiectum, non tollit ab eis -em. *laxiore usu:* GERHOH. glor. 28,8 p. 1160[C] cum homo dicitur omnipotens, tropus est -is (Antichr. 2, 39 p. 276,26. ARNO REICHERSB. apol. p. 12,28. *al.*).

accidentia (-cia), -ae *f. script.* -ced-: *l. 21.*

1 *gener.:* **a** *casus (adversus) – (Miß-)Geschick:* BENED. ANDR. chron. p. 60,2 quanta -a mihi evenit. p. 168,4. *al.* DIPL. Karoli M. 254 p. 366,21 (spur. s. XI.) qualicumque -is contingerit venientium, sepelliantur ibidem. **b** *occasio – Gelegenheit, Möglichkeit:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 409,15 qui pro -a iurgiorum altaria nudare presumunt. CHART. Drubic. 18 p. 21,40 (a. 1231) omni prorsus -cia collateralis cognationis exclusa. **2** *philos. i. quod subiecto accidit – das Hinzukommende, Akzidens:* **a** *strictius:* ERMENR. ad Grim. 31 p. 570,30 sunt ..., quae dicuntur essentie sive substantię, sed capiunt -as, quibus in eis fiat ... mutatio. GERHOH. epist. 17 p. 565[A] tropo comitantiae, tropo -ae vel ratione consortii (ARNO REICHERSB. apol. p. 12,29. *al. cf. p. 85,70*). ALBERT. M. veget. 4,4,2[tit.] de coloribus et -is aliis succorum plantarum. **b** *latius:* ERMENR. ad Grim. 8 p. 542,4 insigne virtutum cum -is suis. CONR. HIRS. dial. 304 ut his partibus partiumque consignificantiis, -is videlicet et consequentiis, ... assuescerent *discipuli.* **3** *medic. i. q. signum morbi, symptoma – Krankheitserscheinung, Symptom:* AURELIUS 1 p. 489,28 hoc genus morbi accedentias habet pravas. GLOSS. med. p. 81,2 syntomata Graeci vocant, quas nos -as dicimus. **4** *in chart. i. q. attinentia, fructus – Zubehör, Ertrag:* CHART. Oelsn. 35 p. 63,8 (a. 1224) Olobok forum cum villis et lacubus et universis -is. CHART. Westph. VII 1372 p. 626,3 de -ciis allodii ... universis, videlicet de annona, carnibus. CHART. Wirt. VII 2120 p. 66,27 in possessionibus et aliis -is. REGISTR. Baiuv. B p. 421,24 ad quam *(silvam)* pertinent ... multa iura tam in apibus quam in aliis -is.

accidia *sim. v.* acedia.

1. accido, -cidi, -ere. *script. et form.: praes.* -ced-: *l. 36.38.46. perf.* -ced-: *l. 44.62sq. perf.* access(i) *v. s.* accedo, *quocum saepe confunditur. ?depon.: l. 52.*

I *evenire, fieri, contingere – geschehen, stattfinden, widerfahren:* **A** *gener.:* **1** *absol.:* LIBER diurn. 113 p. 136,21 de aliis accedentibus causis (*cf.* THANGM. Bernw. 8 p. 761,34 prout causa -erat). ALCUIN. epist. 106 p. 152,37 tristia, quae -unt (-ced- *var. l.*). CHART. Sangall. A 159 casu accedente (DIPL. Karoli III. 47 p. 78,4 c. -ente. *al.*). WIDUK. gest. 2,2 hostium ... irruptio. THIETM. chron. 5,36 faciendi opportunitas. LAMB. TUIT. Herib. 2,7 p. 1249,49 repente res -it visu mirabilis. CHART. Bern. III 101 coram quo *(sculteto)* -it hic tractatus. *saepe.* **2** *c. dat.:* HUGEB. Wynneb. 9 quicquid vobis per me contrarium -isset (-ced- *var. l.*). REGINO chron. a. 865 ruina non illi solum, sed etiam omni regno eius -it (-ced- *var. l.*). WIPO gest. 34 aliquid sibi inultum -ere. *saepe.* **3** *impers.:* VITA Find. p. 504,3 qualiter ibi erga illos -isset. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 31 qualiter dominae suae in via -isset. *al. c. inf.:* WIPO gest. prol. p. 8,12 quodsi ... mihi -at exire. DIPL. Heinr. IV. 174. *seq.* ut: THIETM. chron. 1,13 sepe mihi -it, ut. 4,72 casu -it, ut. NOTAE Gembl. (MGScript. XIV p. 596,28) -baturque sepius, ut. *al.* quod: HUGEB. Wynneb. 10. quin: FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 59,23 in hiis raro -et, quin. **B** *spec.:* **1** *ingruere – befallen:* GLOSS. med. p. 81,6 febrienti -it capitis dolor. THEOD. CERV. chirurg. 2,19 p. 150[D] ex doloribus, qui infirmo -ent, accidentia prava consurgent. **2** *succedere – gelingen:* MEGINH. FULD. Alex. 6 -it aliis omnibus appropinquantibus ..., illa minime ... accedere quiverat. **3** *esse – gereichen:* EPIST. Ratisb. 7 p. 294,15 nobis stupori -it.

II **A** *obtingere, obvenire – zuteil werden, zufallen:* TRAD. Frising. 30 (a. 769) *res propria* a dote legitimo mihi accederat. 328 quod sibi de paterno vel matrino accedisse videbatur. 336 quicquid eum in portionem ... -isset. TRAD. Brixin. 19 *mancipia* Liutoni in partem -erant. RUODLIEB VII 2 quod et -it illis. CHART. scrin. Col. B 252 hereditatem ... super Egidium. *al.* **B** *adici, accedere – anfallen, hinzukommen (cf. p. 75,58sqq.):* COD. Lauresh. 1066 (a. 852) quicquid his rebus legitime -ere potest. DIPL. Otton. II. 184 cum omnibus rebus ... manentibus et -entibus. *al. fort. add.:* VITA Magni Fauc. 51 cumque res hac largitate fidelium -issent collatae.

[Payr]

III A *gener. i. q. convenire – zukommen:* ERMENR. ad Grim. 11 p. 545,39 cuilibet substantiae illa actio vel passio solet -ere. GODESC. SAXO theol. 24 p. 339,18 *praedestinatio sua* non ei *(Deo)* . . . -it ex praedestinata futura . . . creatura. GUNZO epist. 9 p. 38,4 -entem homini nequitiam. HROTSV. Pafn. 1,10 ut idem, quod -it uni *musicae*, non deest alteri. GUIDO ARET. micr. 17,21 ad hunc modum vix cuilibet symphoniae minus quinque -unt voces. ALBERT. M. eth. 1,5,12 p. 73^{a},8 ab accidentali enim relatione naturae simplici -it, quod in multis sit. *al.* *associari – sich zugesellen:* ERMENR. ad Grim. 8 p. 542,18 *temperantiae* -unt continentia, clementia, modestia. B *spec. de monetis fere i. q. respondere – entsprechen:* ACTA imp. Winkelm. I 1002,1 p. 763,34 (a. 1220/50) distribuere monetam . . . ana denarios sedecim pro tareno auri uno, que -unt libre due denariorum ipsorum pro uncia una fere.

subst. **accidens**, -entis *n.*

I *gener.:* A *casus, eventus – Vorfall, Ereignis:* THEOD. TREV. transl. Celsi 4 laetabile. EPIST. Hann. 44 p. 88,34 sinistra quoque -ia. ENGELH. Hildeg. (NArch. 6 p. 516,26) aliquid iocundi habet hoc -s. B *circumstantia – äußerer Umstand:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 38,17 consueti . . . neque ceteris pluribus -bus neque malo tractamento. 5 p. 153,30. *al.*

II *philos. i. quod subiecto accidit,* συμβεβηκός *– das Hinzukommende, Akzidens:* A *strictius (sc. de -e praedicabili) i. q. essentiae non necessario conveniens – das Außer-, Unwesentliche, Zufällige:* VITA Deic. 45 (15) -s esse honor superadditus, essentiam vero in identitate persistere. SIGEB. GEMBL. Theod. 12 *villa* ex -i rusticorum lingua Spinal vocatur. HONOR. AUGUST. anim. 4 *dialectica* per quinque portas adventantes recipit, scilicet per genus, per species, per differens, per proprium, per -s. ALBERT. M. bon. 513 -s non variat speciem. eth. 1,5,12 p. 73^{a},7 universale *abstractionis* a Philosopho -s dicitur *eqs.* summ. theol. II 22,137,1 p. 459^{a},30 quaecumque uni et eadem in specie adsunt et absunt, -ia sunt et faciunt differentiam per -s. *al.* *naturae non insitum, non principale – das Nicht-Ursprüngliche:* RUP. TUIT. spir. 7,13 p. 1776^{B} malum non ex substantiali aliqua essentia, sed ex -i est (*cf.* p. 1776^{C} cuncta haec homini accidisse praeeunte -e maximo id est peccato). URSO qual. 133 calefacere naturaliter, ex -i vero infrigidare. B *latius (sc. de -e praedicamentali) i. q. non nisi in substantia subsistente exsistens – was zu seiner Existenz einer Substanz als Träger bedarf* (*cf.* ALBERT. M. euch. 6,2,1,16 p. 382^{a},18 -s est, quod, cum sit in aliquo non sicut quaedam pars, impossibile est esse sine eo, in quo est): 1 *usu artiore:* OTLOH. Wolfk. 28$^{med.}$ -s est . . . quadriforme: unum quod nec accidit nec recedit . . ., aliud quod accidit et recedit . . ., tertium quod non accidit et tamen recedit . . ., quartum quod accidit et non recedit. EPIST. Ratisb. 5 p. 284,11 *Deus* non patitur -s, sed semper esse. RUP. TUIT. off. 11,5 nec ipsa . . . relatio Deo per -s evenit, nec aliud quodlibet -s divinae substantiae se interserit *eqs.* CONR. HIRS. dial. 858 *(de coloribus)* subiectorum suorum qualitates vel -ia sunt. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 18,12 *-ia* substantiale esse comitantur. VITA Salomae 26 *(de miraculo lucis)* vetus -s sine subiecto lucebat. ALBERT. M. sacram. 86 p. 61,79 -s mutatione inducitur et mutatione causatur et quando coniungitur rei mutabili, tunc oportet ipsum inesse. metaph. 6.2,1 p. 388^{a},12 secundum -s quidem dicitur ens diminutum. euch. 6,2,1,17 p. 384,21 -ia non manent in sacramento nisi ad usum significandi (*cf.* sacram. 86 p. 61,76). *al.* *meton. de personis:* CARM. Bur. B 61,7^{b},1 (p. 18) -s inseparabile sum tibi, o decus habile. *praedicamentum – Kategorie:* HONOR. AUGUST. anim. 4 arx huius urbis *(sc. dialecticae)* est substantia, turres circumdantes novem sunt -ia. ALBERT. M. praedicam. 4,2 p. 226^{b},20. 2 *usu remissiore i. q. qualitas, proprietas – Eigenschaft, Merkmal:* WOLFHARD. Waldb. 4,11(7) res . . . ex propriis -bus discernuntur. GUNZO epist. 7 p. 33,7 scrutabar, -iane personę fraudi convenirent. RICHER. REM. hist. 3,87 totius formae illius inseparabilia -ia. OTLOH. prov. 14 (PL 146,323^{B}) oblivisci maximum est -s negligentibus. CONR. HIRS. dial. 1119 vult -ia sua fragilis homo . . . delere. HERACLIUS II 57 discordantiae non sunt in qualitatibus colorum nec ex -bus colorativis eorum. OTTO SANBLAS. chron. 47 p. 75,7 avariciam eiusque -s, usuram. ALBERT. M. animal. 11,10 narrare -ia *animalis. al.* *t. t. gramm. (cf. ThLL. I 296,11sqq.):* ALDH. ad Acirc. 112 p. 150,14 quot sunt -ia pedum? OTTO FRISING. chron. praef. p. 4,18. CONR. MUR. summ. 1 p. 419,1. *al.*

III *medic.:* A *strictius i. q. signum morbi, symptoma – Krankheitserscheinung, Symptom:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,1 p. 26a^{r} -ia sunt ipsa actio corrupta, quam morbus generat. TRACT. de aegr. cur. p. 168,22 fluxus naturalis in sinthoma, id est pravum -s, convertitur. BENVEN. GRAFF. ocul. 4 p. 13,25 causas et -ia catharactarum curabilium *(cf. p. 85,42).* WALTH. AGIL. med. praef. p. 84,9. *al.* B *latius i. q. morbus, infortunium – Krankheit, Unfall:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,13 p. 27b^{v} auditus -ia sunt tria: vel enim totus aufertur *eqs.* WILH. SALIC. chirurg. 4,3 p. 31,17 si uni medietati pulmonis -s contingerit.

adv. **accidenter.** *accidentaliter, secundarie – akzidentell, sekundär:* EPIST. Worm. I 52 p. 91,7 animal, cum sit per se substantia animata sensibilis, secundo loco vero genus et ideo -r nomen generis possidet.

2. accido, -cisum, -ere. 1 *ferire – anhauen* (*cf.* GLOSS. IV 166,30 St.-S. acesus biscintit biviltir): HEIRIC. Germ. I 255 sonat crebris -sa bipennibus arbos *(cf. Verg. Aen. 2,627).* 2 *attenuare, deminuere – schmälern, vermindern:* EPIST. Meginh. 11 -sis tantis opibus in angustiorem personam includi *(cf. Hor. sat. 2,2,113sq.).*

accieo *v.* accio.

accinctus, -us *m.* *annisus – Aufbietung:* GESTA Camer. 1,87 cum monasterium . . . cum totius studii -u . . . ampliaret.

***accinero**, -atum, -are. *in cinerem redigere – zu Asche machen:* ABSAL. serm. 33 p. 199^{B} veteri homine -to.

accingo (adc-), -cinxi, -cinctum, -ere. *script.:* adc-: DIPL. Merov. I 54 p. 49,15. aci-: *l. 59.* -nt-: DIPL. Merov. I 81 p. 72,34. RHYTHM. de Pipp. 5,1,1 (MGPoet. I p. 116).

1 *corpor. i. q. (cingulo) circumdare, circumcludere – umgürten, umgeben, einschließen:* a *strictius de armis sim.:* EINH. Karol. 23 p. 28,4 gladio semper -tus (RAHEW. gest. 3,6 p. 171,15 g. -i et militem profiteri. *al.*). OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 51,34 armis. HILDEG. phys. 6,7 p. 1291^{C} dum cum eadem corrigia cum corde illo *(sc. vulturis)* -tus es. *al.* *in imag.:* EIGIL Sturm. 7 gladio verbi Dei -tus. CHART. Lips. II 3 privilegiorum armis. *al.* *obi. corporis partes (cf. Vulg. IV reg. 1,8. prov. 31,17. al.):* WALTH. SPIR. Christoph. I 7 renes -tus. BRUNO QUERF. Adalb. A 25$^{med.}$ -xit vir lumbos. *variato usu i. q. assumere – an sich nehmen:* GALB. Karol. 16$^{ex.}$ -tis rebus suis. b *latius:* RHYTHM. de Pipp. 5,1,3 (MG Poet. I p. 116) *rex* hostibus -ens totum undique presidia. CONST. II 338 p. 447,8 *militia sua* est -tus. *de locorum situ:* COD. Lauresh. 229 (a. 780) *terra* -itur ex utraque parte rebus sancti Nazarii. HROTSV. gest. 623 alpibus -tas . . . horas. CARM. Cantabr. 24,2,3. 2 *spirit.:* a *instruere, exornare – (aus)rüsten, ausstatten:* VITAE abb. Acaun. 3 (MGMer. VII p. 331,17) honorem patriciatus -tus. DIPL. Merov. I 51 p. 46,33 quislibet de iudiciaria potestate acinctus (DIPL. Karoli M. 193 p. 259,21 ex i. p. *al.*). III A 77 p. 193,28 iudiciaria lege. GESTA Camer. 1,72 fraternis monitibus. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 729,6 -ens se ut vir amaritudine presentium. b *usu mediali vel refl. i. q. se parare – sich rüsten, auf-, bereitmachen:* *c. casibus:* PASS. Ursulae 16 suprema . . . solvenda . . . se -unt. THANGM. (?) transl. Epiph. 5 officio. LAMB. TUIT. Herib. 1,6 p. 744,22 *(c. sensu imponendi)* chorus et reliqua multitudo letaniis et supplicationibus -untur. GESTA Godefr. Trev. 5 viae. *c. praep.:* THANGM. (?) transl. Epiph. 1 contra apostolicum hostem. GESTA Mett. cont. I 5 p. 547,9 ad . . . adquisitionem. *al.* *absol.:* HROTSV. Gall. II 1,2 milites, -imini. *c. inf.:* CHART. Naumb. 186 p. 167,48 (a. 1146/7) Renum transire se -bat. ALBERT. M. animal. 8,190.

[Payr]

adi. **accinctus**, -a, -um. *promptus – tüchtig:* BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 730,18 quantum -is et perfectis viris convenit.

accino, -ere. *canendo respondere – zusingen:* CARM. lyr. (ZDtAlt. 39 p. 361) choro chorus -at.

accio (adc-), -civi, -citum, -ire. *script.* adc-: *l. 16. de form. cf.* ALDH. ad Acirc. 120 p. 166,8 da quartae *coniugationis formulas:* . . . saepio, -o, saevio.

1 *advocare, arcessere – herbeirufen, herbeiholen:* WILLIB. Bonif. 8 p. 49,20 -to ad se clericorum clero. WALAHFR. carm. 5,66,1 qui sacra templa petis, votis -tus honestis. CARM. Sangall. I 5,24 erimus festis -ti denique rectis. EPIST. Meginh. 23 p. 218,11 imperatricem summo studio -iri. RAHEW. gest. 4,28 p. 272,13 auxilia ultramontanorum . . . -enda reputavit. *al.* *c. sensu adducendi:* CHRON. Fred. 4,48 homo . . . plures secum negutiantes adcivit (adduxit *var. l.*). **2** *provocare, excitare – veranlassen, auffordern, reizen:* LIUTPR. antap. 1,20 tantae promissionis gratia -tus. 2,21 putans . . ., quod singulari se -ret certamine. 2,50.

subst. **accitus**, -i *m.* *invitatus – der Geladene:* EGBERT. fec. rat. 1,375 -us si non veniat, veniat bonus annus. *Payr*

accipender, -ser *v.* acipenser.

accipio (adc-), -cepi, -ceptum, -ere. *script.:* adc-: CONC. Merov. ind. p. 250. *v. et l. 26.* ace-: TRAD. Frising. 742. ha-: RHYTHM. 92,1. -ebt-: EPIST. Wisig. 5 p. 667,19. adcapere: RECEPT. Bamb. 34. *formae stirp. praes.* -cep- *et stirp. perf.* -cip- *saepe s. VI./VIII., cf. Pirson, RomForsch. 26.1909. p. 850; exemplas. IX. stirp. praes.:* TRAD. Frising. 344 accepis. 493. *stirp. perf.:* CHART. Hersf. 26 p. 47,22 acciperit. TRAD. Patav. 65. Frising. 464[b]. CHART. Sangall. B 42 p. 48,17. *al.* *depon.:* RHYTHM. 82,11,2. *metr.:* CARM. de Nyn. 438 accĕpit *(perf.?).*

I *de actione capiendi:* **A** *apprehendere, assumere – ergreifen, an (zu) sich nehmen:* **1** *manibus, pedibus:* **a** *gener.:* ALTFR. Liutg. 1,25 -to . . . per frenum eius caballo. WALTHARIUS 225 qui signans -bat *tallum.* VITA Liutb. 26 p. 31,3 aqua benedicta . . . -ta (BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 293,15 [*de implendo*] *a. baptismi* in vasis suis -ta). GERH. AUGUST. (?) Udalr. II 6 quicumque . . . de adportatis baculis in manus suas -erunt. ALBERT. M. animal. 4,10 cum pedibus . . . -it *malakya* . . . lapides et tenet se. *saepe.* **b** *de actu sollemni vel symbolico: obi. res:* LEX Sal. Merov. 46,3 festucam. LEX Ribv. 61,18 spadam . . . cunuculam. TRAD. Frising. 590 traditionem de altare. WIDUK. gest. 2,1 p. 66,4 gladium (3,69. ANNAL. Mell. a. 1174. *al.*). *obi. homines:* TRAD. Frising. 12 (a. 758/63) me in sanctas . . . manus suas fideliter -epit *episcopus* (*cf.* GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 387,25. ANNAL. Altah. a. 1045 p. 39,18). ALTFR. Liutg. 1,22 *(de baptismo)* filium . . . -epit a fonte. **2** *ore:* EPIST. Merov. 11 p. 452,6 delicias requirere et extra horam -ere. ANTIDOT. Lond. p. 17,34 *antidotum.* GERH. AUGUST. (?) Udalr. II 12 pro caritate . . . potum -ere. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 217,5 perungere . . . dicimus, quando . . . falco -it cum rostro suo de pinguedine. *al.* **3** *variis modis:* **a** *secum ducere – mitnehmen:* GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,12 -tis . . . secum stipendiis. 10 p. 399,8 -ta multitudine Augustam adiit. **b** *eligere – auswählen:* CHART. Rhen. med. I 178 p. 240,30 (a. 943) sacerdotes sibi -ant ad regendas parrochias . . . unum de fratribus. **c** *extrahere, auferre – herausnehmen, wegschaffen:* HERACLIUS I 21,7 *testam* (*opp.* iniice). FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 135,32 ova de nido. CHART. Lux. IV 263 p. 363,4 genera arborum. **d** *acquirere – erwerben:* CAPIT. reg. Franc. 273,20 p. 318,20 annonam vel vinum (*opp.* venundare). THIETM. chron. 6,48 pro corruptibilibus -endis semper laboramus. DIPL. Heinr. III. 208[a] p. 276,5 villam. *al.* **e** *tollere, arripere, furari – wegnehmen, an sich reißen, stehlen:* VITA Phil. Cell. 6 poma, quae -erat *fur.* ANNAL. Xant. a. 855 -ere sibi regnum patruelis sui. CHART. Argent. I 437 (a. 1259) pignora (*cf.* CHART. Ital. Ficker 472,24 possint *creditores* ei -ere *mantellum*). 618,9 pisces, vasa vel ligna alteri . . . violenter. CHRON. Worm. p. 195,18 civibus . . . equos. *al.* **f** *captare, venari – gefangennehmen, jagen:* CAPIT. reg. Franc. 260,5 latronem. 281,32 porcos et feramina (*syn.* capere). WIPERT. Brun. (MGScript. IV p. 579,39) episcopum. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 127,5 si bene -erit *falco* aironem et libenter. *al.* *absol.:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 120,30 libenter -it *nidasius* de deorsum in sursum. **g** *afficere – erfassen:* THEGAN. Ludow. 7 -epit . . . imperatorem . . . febris. WIPERT. Brun. (MGScript. IV p. 579,37) ignis . . . -epit et devoravit . . . simulacra. *al.* **h** *exigere – eintreiben:* CAPIT. reg. Franc. 57,7 teloneum . . . rodaticum . . . pulveraticum. 213,9 vel stipendia vel paravaredos. DIPL. Otton. II. 291 hominibus . . . ripaticum, mensuraturam et curariam. *al.* **i** *sibi indere – sich beilegen:* BERTH. (?) annal. praef. p. 269,19 papa ordinatus Victoris nomen -epit. **4** *math.:* **a** *sumere, proponere – (her)nehmen, aufstellen:* GERB. geom. 6,3 p. 84,22 ne in minutiatis quoque orthogoniis exemplum dare subterfugiam, eum -o, cui *eqs.* 6,4 p. 87,2 horum (*XXXVI*) si latus tetragonale . . . -o. ADALBOLD. sphaer. 5 cumque circulus ex his (*IL*) sibi XXXVIII semissem -erit, quadratura . . . X semissem retinebit. HERIG. rat. 2,6 a se solo -it *singularis*, quod ad superiora transmittit (*item de calculatione abaci:* Ps. ODO CLUN. abac. p. 298[a] omnis divisor ante se et sub se -it, retro numquam). **b** *addere – hinzuzählen:* ANON. geom. I 4,27 p. 350,18 omnis trigonus, qui ducitur octies, -to uno facit quadratum (*opp.* dempto uno). **c** *metiendo invenire – durch Messen ermitteln:* ALBERT. M. eth. 2,2,11 p. 191[a],23 circuli medium non -ere cuiuslibet idiotae, sed est -ere scientis geometriam.

B *suscipere – aufnehmen:* **1** *sensu locali:* CAPIT. reg. Franc. 65,7 si eum *clericum* aliquis -tum habet. TRACT. de caus. mul. 62 matrix semen. WANDALB. mens. 72 plantas . . . cortex. ANNAL. Fuld. II a. 840 p. 31,16 Hlutharium . . . Franci . . . super se regnaturum -unt (*item c. sensu recognoscendi:* ANNAL. Iuv. III a. 934 in dominum). *al.* **2** *de societate:* **a** *matrimonio:* LEX Ribv. 39,3 puellam vel mulierem. LEX Alam. 53,1 filiam alterius . . . sibi ad uxorem (*cf.* OTTO FRISING. gest. 1,14 in u.). CONC. Karol. 15,10 in coniugium. CHART. Hersf. 26 p. 47,22 virum. *saepe.* **b** *deditione, protectione:* ANNAL. Mos. a. 780 (MGScript. XVI p. 497,8) omnia -epit *Karolus* in hospitate. DIPL. Conr. II. 26 praedium . . . sub nostrum mundiburdium ac defensionem. *al.* **c** *in ecclesia, conventibus sim.:* CAPIT. reg. Franc. 22,1 qui . . . excommunicantur et ab aliis . . . praesumptiose in communionem -untur. 22,73 ut ad monasteria venientes . . . probentur et sic -antur. ALCUIN. carm. 43,38 ut te . . . caelorum gloria . . . -at. *al.* **d** *varia:* LEG. Wisig. 4,2,9[tit.] in omnem hereditatem. BEDA hist. eccl. 3,7 p. 139,29 Deo dedicatum sibi -epit in filium. *al.* **3** *latius:* **a** -tus *i. q. positus – befindlich:* GESTA Ern. duc. I p. 24,5 in multa angustia ibi -ti. **b** *absol. i. q. periclitari – auf sich nehmen:* CHART. Rhen. med. II 275 p. 313, 12 (a. 1211) si . . . non emendaverit, ipse F. super se -epit, quod . . . esset excommunicandus.

C *actionem inire, exsequi – eine Tätigkeit aufnehmen, ausführen:* ANTIDOT. Lond. p. 18,11 valneo -to. ANNAL. Mett. I a. 785 p. 73,6 itinere -to. RATPERT. cas. 28 curam. GESTA Font. 15 p. 45,21 duos etiam annos -epit regimen coenobii. RAHEW. gest. 4,56 p. 293,14 de captivis . . . vindictam. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 174,17 -unt *ramagii* acuitionem. *laxius:* ODO Ern. duc. 7 p. 363[A] solemnia sextum -ere diem. *absol. de narratione ineunda:* CHRON. Noval. 5,3 non est nobis ignaviter -endum de Ugone.

D *audire, comperire – vernehmen, erfahren:* HRABAN. epist. 33 p. 467,9 traditum -epimus. THIETM. chron. 1,12 sicut a veracibus -epi testibus. CHART. Naumb. 148 p. 128,43 sic nominandum *locum* ex . . . privilegio . . . -epimus. *saepe.*

E *mente concipere – geistig erfassen:* ARBEO Corb. 4 p. 191,27 -ta fide. GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 386,18 -to . . . consilio. THIETM. chron. 4,72 p. 214,18 ut tot ammoniciones . . . incuriose non -as. *saepe.*

F *cognoscere, interpretari – erkennen, deuten:* AMALAR. off. 2,16,6 quamvis de laneo vestimento -amus secundum spiritum. WIDUK. gest. 3 praef. diverse -itur *opus.* HONOR. AUGUST. gemm. 1,5 priores . . . apostoli -untur. sacram. 77

[Prins]

antiphona -itur specialiter in Ioseph. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 93,20 ut bonum ... pro utili semper -as. *saepe.*

II *de actione obtinendi i. q. assequi – erhalten, empfangen:* A *obi. res:* 1 *possessiones, tributa, pecuniam, victum sim.:* CAPIT. reg. Franc. 3,3 compositionem. LEG. Wisig. 4,2,14 res, quas usufructuarias -epit. LEX Baiuv. 2,7 munus. 2,15 tremissem. CAPIT. reg. Franc. 15,9 beneficium de seniore (TRAD. Ratisb. 19 p. 24,9. *al.*). 32,50 provendam. 44,19 heribannum. HROTSV. Pafn. 7,6 victum. *persaepe. additur* in: TRAD. Frising. 38 (a. 770) traditionem in beneficium ... ad inhabitandum (WIPO gest. 11 p. 33,3 abbatiam. TRAD. Scheftl. 415 hubam. *al.*). LEX Saxon. 47 dotem ... in hereditatem. TRAD. Frising. 437 *ecclesiam* in beneficiarium. CAPIT. reg. Franc. 278,8 p. 346,16 in commutationem. TRAD. Patav. 65 in prestationem (*cf.* CHART. Rhen. med. I 119 p. 124,43 in prestariam). COD. Odalb. 2 in proprium. DIPL. Arnulfi 175 in recompensationem. CHART. Heinr. Leon. 114 p. 172,7 in pheudo. CHART. Bund. 565 p. 65,14 in cambio. *al.* ad (*cf. l. 11*): CONC. Merov. p. 91,5 aliquid ... ad utendum. 2 *chartas, pactiones, iussa sim.:* LEX Ribv. 60,1 cartam. LEX Alam. 16 per cartam libertatem. COD. Lauresh. 730 vestituram (TRAD. Ratisb. 19 p. 24,3. TRAD. Frising. 501[b]. *al.*). FORM. Sal. Lind. 19 epistolam securitatis. HROTSV. Gall. II 1,1 leges. WIDUK. gest. 1,35 -ta pace ... ad novem annos. RAHEW. gest. 3,10 p. 177,16 laudamentum. HELM. chron. 28 p. 55,21 -epit ... in mandatis, ut. *saepe.* 3 *poenas, damna sim.:* LEX Sal. Merov. 40,1 ictos flagellorum. LEX Baiuv. 2,4 percussiones. DIPL. Pipp. 2 p. 5,3 sententiam. VITA Bonif. II 1 p. 91,19 -e quo patrem vindico ferrum. OTTO FRISING. gest. 2,52 p. 159,26 detrimentum. *al.* 4 *dignitates saeculares:* BREV. NOTIT. a p. A 8 -to ducatu suo (WIDUK. gest. 2,36 p. 95,14. *al.*). EINH. Karol. 28 imperatoris et augusti nomen. THIETM. chron. 4,59 coronam et benedictionem (THANGM. Bernw. 39. OTTO FRISING. gest. 2,7. *al.*). 6,80 urbem ... ad tuendum. OTTO FRISING. gest. 1,7 p. 23,7 diadema a Romana aecclesia. *al.* 5 *honores, ritus ecclesiasticos:* TRAD. Frising. 19 p. 48,4 (a. 763) corone signum (*cf.* HUGEB. Willib. 1 p. 88,39 tonsuram). WILLIB. Bonif. 6 p. 31,1 manūs inpositionem. EIGIL Sturm. 19 *(de abbate)* -ta a domino rege potestate. CONC. Karol. 38,28 sacrum velamen. WETT. Gall. 21 p. 267,36 corpus domini. THIETM. chron. 6,76 archiepiscopatum. OTTO FRISING. gest. 1,30 p. 48,5 contra inimicos crucis crucibus -tis miliciam profiteri. *saepe.* 6 *varias res:* BEDA temp. 13,16 tempus incensionis ... -unt *lunae.* EINH. Karol. 14 p. 16,26 finem -epit *bellum.* HROTSV. Theoph. 30 caelitus -tum ... flatum. TRANSL. Patrocli p. 280[b] reliquias. HELM. chron. 16 p. 35,3 oportunitate -ta. CHART. Port. 108 oblivionem. ALBERT. M. animal. 2,93 cibus aliquam alterationem -it digestionis. *al.* B *obi. anim.:* COD. Lauresh. 2459 in pretio spadonem. TRAD. Frising. 228 testes de manu eius -epit. ANNAL. Fuld. II a. 802 Bougulfus abbas ... Ratgarium successorem -epit. HROTSV. Dion. 132 -e nunc Gallos ... docendos. RUOTG. Brun. 38 p. 41,10 episcopum, quem petebant. TRAD. Teg. 264 *ancillam* in beneficium. CHART. Rhen. med. III 912 p. 683,2 ad opus suum *homines. al.* C *absol.:* LEX Baiuv. 4,32 si parentes desunt, fiscus -at. HERBORD. Ott. 1,1 licentiam habent *monachi* -endi, non tribuendi. ARCHIPOETA 2,37,3 libenter semper -o. CARM. Bur. B 45,1,4 -e, sume, cape tria sunt gratissima pape. *al.*

III *emphatice i. q. favorabiliter recipere, probare, recognoscere – günstig aufnehmen, billigen, anerkennen:* A *obi. res:* WILLIB. Bonif. 6 p. 32,7 christianitatis relegionem. CONC. Karol. 19[c],5 quod ... novi denarii -antur ab omnibus (DIPL. Conr. II. 131. *cf.* DIPL. Heinr. IV. 71 ut eadem moneta Ratisbonensi monetę equiperetur similiterque exponatur et -atur). HRABAN. carm. 4,2,2 -as opus et ... carmen missum non spernas. WALTHARIUS 881 -e consilium. RUOTG. Brun. 20 p. 19,9 -to ... pacto. THIETM. chron. 4,69 episcopatum. CHRON. Reinh. a. 1203 p. 566,19 non -epit contradictoriam. *saepe.* B *obi. anim.:* CONC. Karol. 38 app. A p. 296,2 falsos testes. EIGIL Sturm. 17 quem inviti ... super se abbatem -erunt. CAPIT. reg. Franc. 167,8 de non -endis ... personis in iuditio. BRUNO MAGD. bell. 127 p. 121,3 parati sumus eum nobis regem ... -ere. *al.* C *absol. in responso:* RUP. TUIT. alterc. (PL 170,539[C]) -o. D -tum est *i. q. constat – es ist ausgemacht:* AGOB. epist. 5,4 -tum et receptum est non aliud esse agere cuiquam adversus canones quam adversus Deum.

syntactica selecta: de *(sensu partitivo): p. 89,39.54.* ad: *p. 90,35. 91,11.19.35.56.* in *(sensu fin.): p. 90,33.36.47. 91, 10.27.50.55. acc. dupl.: p. 90,72. 91,6. 52sqq. 72sqq. dat. personae: p. 89,70sq. 90,11. dat. fin. (v. e. g. ThLL. I 314,2sqq.) videtur deesse. refl.: p. 89,58.68. 90,35.47. 92,3.* commutatum -ere: LEG. Wisig. 10,1,6. donatum -ere: LEG. Wisig. 5,2,4. traditum -ere: *p. 90,62; adde* TRAD. Frising. 278[a].

adi. **acceptus**, -a, -um. 1 *gratus, iucundus – willkommen, angenehm:* a *de hominibus:* DIPL. Karoli III. 145 p. 232,26 monachi ... pro sua religione nobis valde -i. WALTH. SPIR. Christoph. I 4 nemo quidem propheta -us est in patria sua. *al. subst. i. q. sodalis – Gefährte:* EGBERT. fec. rat. 1,1666 de lepore -o pellem dedit. b *de rebus:* RUOTG. Brun. 34 p. 34,34 id ratum -umque Deo fore. THIETM. chron. 4,56 decimacionem Deo -am. GOZECH. Alban. prol. p. 985,11 Sygifrido ... Gozwinus quidquid hominem Deo commendat -ius. *al.* -um est, si: DIPL. Otton. II. 163 p. 183,15. 2 *probabilis, conveniens – annehmbar, angemessen:* a *de hominibus:* RIMB. Anscar. 6 ipse per omnia tam probabilis et -us inventus est. b *de rebus:* HRABAN. epist. 39 p. 477,36 quatinus eo -iora illorum opuscula legentibus forent. THIETM. chron. 7,50 p. 460,15 cum emendatione sibi -a. WIPO gest. 2 p. 18,26 sententiam.

adv. ***accepte.** *grate – angenehm:* THIETM. chron. 2,3 inducias vitae ... Deo hominibusque -e perduxit (*cf.* 2,24). 4,18 omnia plenius cunctisque -ius peracta. 5,43.

subst. 1. **accipiens**, -entis *m. qui recipit – Empfänger:* LEX Sal. Merov. 28,3 dans, -s et portans ... culpabiles iudicentur.

2. **?accepturus**, -i *m. ?libellus acceptionem confirmans – ?Empfangsbescheinigung:* LIBER diurn. 103 p. 137,2 vaccas X, porcos iuxta -i tui tenorem. *v. et* *acceptorium.

3. **acceptum**, -i *n.* 1 *plur. i. q. nutrimentum – Nahrung:* AESCULAPIUS 36 p. 56,7 acuisse accaepta sentit *synteticus.* 2 *sing. i. quod receptum est – das Empfangene:* TRAD. Ratisb. 157 (a. 889/91) ut et dato et -o ... uteretur (CHART. Rhen. med. I 163 p. 227,40. CHART. Lux. I 178 p. 245,6. TRAD. Frising. 1286 p. 176,10 et d. et -um mensurando. CHART. Mar. Magd. 17 ratione d. et -i). -o ferre *i. q. acceptionem firmare, remittere – quittieren, erlassen:* CHART. march. Misn. III 310 p. 222,22 (a. 1223) ecclesia ... -o ferens nobis C marcas. *laxius in imag. i. q. obtinere – erhalten:* ALDH. virg. I 28 p. 265,16 bucellam crustulae semiplenam ... inexhaustam gratulabundus -o ferre promeruit *eremita.*

accipiter, -tris *m. et* **acceptor**, -oris *m. forma* acceptor *evanescit in schedulis nostris a s. IX[in]. script.:* anc-: AGNELL. lib. pont. 104 p. 346,9. *v. et p. 93,4. 27sq.* aucc-: *p. 93,16.* a(c)cepit(er): CONC. Merov. p. 20,2. PIRMIN. scar. 19 *cod. A.* -cipt-: *p. 93,38.* -tur-: EDICT. Roth. 320. -ites: CHRON. Salern. 12 p. 18,19. *ibid. al. decl.* -tros: LULL. epist. 92 p. 211,6. *adi.: p. 93,28.*

avis rapax – Raubvogel: 1 *strictius fere i. q. astur – etwa 'Habicht'* (*cf.* GLOSS. IV 29,12 St.-S. -ter habich. *al.*): a *iuxtaponuntur aliae aves rapaces:* ALDH. virg. I 58 p. 318,6 falconum et -trum (BONIF. epist. 69. CAPIT. reg. Franc. 10,2. CHRON. Cosmae cont. II a. 1126 p. 156,23. *al. v. et l. 72sq. nota syn.* falcones: EPIST. Bonif. 105 p. 231,12). CAPIT. reg. Franc. 33,19 -ores, falcones seu sparvarios (32,36. 177,11. *v. et p. 93,10*). THEODULF. carm. 28,907 capus -terque (WANDALB. mens. 16. CAPIT. reg. Franc. 228,4. RATHER. prael. 5,7 p. 292[B]. *al. v. et l. 70*). CARM. Bur. B 133,2 -ter (gloss.: habich), nisus, capus (FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 108,21. *v. et p. 93,10*). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 10,15 genera aquilarum, -trum, bubonum, falconum (ALBERT.

[Prins]

M. animal. 7,30 a. et omnium milvorum et -trum et falconum omnium. *al.* ALBERT. M. animal. 2,89 -ter et milvus *(v. et l. 36)*. **b** *subdividitur species -trum:* LEX Baiuv. 21,1sqq. si -trem (anc- *Ch*, -orem *L*) occiderit, quem chranohari dicunt . . .; de eo, qui dicitur canshapuh . . .; illum quem anothapuh dicimus *eqs.* ALBERT. M. animal. 6,47 genus -tris, quod Arabice ancatynez (*gr.* ὁ ἰκτῖνος), Latine accipenser vocatur *eqs.* (23,18). 7,30 -ter maior, qui Graece chonocrocoz (*gr.* ὁ φαβοτύπος), Latine astur vocatur, et -ter minor, qui Latine nisus et a quibusdam sparverius vocatur (*cf.* 23,89 sqq. 100). 8,107 -trum vero sunt multa genera *eqs.*

2 *latius de qualibet vel expressius non nominata ave rapaci plerumque ad venationem edocta:* LEG. Burgund. const. I 98 -orem alienum involare (*cf.* LEX Sal. 7,1 furaverit. EDICT. Roth. 317 intrigaverit). PACTUS Alam. III 14 -ter, qui augam mordit. LEX Ribv. 40,11 aucceptorem (acc- *var. l.*) indomito . . . aucceptorem mutatum. ALDH. ad Acirc. 131 p. 179,21 -tres pipant vel plipiant (*cf.* CARM. Bur. B 132,2[b],6. CAES. HEIST. hom. II p. 57[a]). CONC. Karol. 4,3 clerici . . . -ores non portant (*cf.* THIETM. chron. 6,96 clericum -trem in manu sua tenentem. ANON. Has. 21 ferentem). WETT. Gall. 12 p. 264,4 capiendorum -trum. WIDUK. gest. 1,10 p. 18,14 emittens -trem. GERH. AUGUST. Udalr. I 6 p. 395,11 cum canibus vel -tribus. DIPL. Heinr. IV. 487 p. 664,14 de uno -tre venali dantur IIII denarii. CHART. Argent. IV 33,1 dederunt domino . . . -trem. CHART. Tirol. 1007[b] ad lusoras ancipitrum. CHART. Bern. II 356 p. 381,23 omnia . . . dedit . . . pro uno ancipitre receptibili. *al. adi.:* LEX Frision. 4,8 canem -torem *(cf. p. 81,43)*.

3 **a** *per compar.:* LIUTPR. hist. 17 p. 172,34 milites . . . quasi -tres avium multitudinem . . . *eos* perterrent. WILH. APUL. gest. 1,297. 2,203. **b** *proverb.:* EGBERT. fec. rat. 1,367 non sunt -tres pennati quique volucres. **c** *metaph. et alleg.:* HRABAN. univ. 8,6 p. 253[A] -ter interdum sanctum virum significat, utpote rapiens regnum Dei. FLOR. LUGD. carm. 27,45 quique etiam -tres fuerant milvique rapaces . . ., in placidas versi . . . columbas. EKKEH. IV. bened. I 4,53 -ter (-cipt- *cod.*) . . . Aurelius (gloss.: Augustinus). REIN. LEOD. Evr. 9 (MGScript. XX p. 564,52) insidias -tris (-tricis *cod. a. corr.*), hoc est spiritus mendacii. BERTH. RATISB. serm. 12 p. 64,6 immundus . . . -ter, qui rapaces *signat.* **d** *nom. propr.:* CHART. episc. Hild. I 638 p. 611,5 (a. 1210) Conradus -ter.

***accipitrarius**, -i *m.* *accipitrum custos – Habichtwärter, Falkner:* ALBERT. STAD. annal. a. 1220 p. 357,29 phisici aut molendinarii aut -i filius *(sc. Fridericus II. imp.)*. *Prinz*

***accircumiacentia** (adc-), -ae *f.* *loca circumiacentia – Umgegend:* ANNALISTA Saxo a. 1137 p. 773,29 castra movit Hunsiem, quam expugnavit, exusta omni ad-a.

accisio (adc-), -onis *f.* *sectio – Schnitt, chirurg. Eingriff:* VITAE patr. Iur. 2,7 p. 147,38 neque enim infirmitas omnis cirurgiae adcisione (adsciss- *1;* acc- *2*) aut cauteris est adustione torrenda.

1. accito, -are. **1** *pronuntiare – aussprechen:* AMALAR. off. 3,24,8 canitur hic: 'accipiens panem' . . ., quod -atur (act- *var. l.*) a sacerdote. **2** *addicere, legare – zusprechen, vermachen:* CHART. Wirt. VIII 2882 p. 170,21 (a. 1279) bonorum aliqualem partem . . . ecclesie . . . -are.

2. accito *v.* actito.

accitus, -us *m.* *evocatio – Ruf, Aufruf:* LAMB. HERSF. Lull. 17 p. 330,20 -u sancti Bonifacii de Brittannia venerat (inst. 1 p. 347,1). CARM. de bello Saxon. 3,89 exibant acies -u regis alacres. LIGURINUS 5,58 principis.

acclamatio (adc-, -cio), -onis *f.* **I** *strictius:* **A** *exclamatio, clamor, strepitus – Ausruf, Geschrei, Zuruf:* TRANSL. Libor. I 17 lamentantis turbae. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 221,22 inter faustas . . . militum -es. CASUS Petrish. 6,9 tumultus magnus et varia -o. *al.* **B** *assensio, comprobatio – Zustimmung, Beifall (fere in electione ecclesiastica vel saeculari; cf. Fichtenau, Karolingisches Imperium. 1949. p. 81. P. Schmid, Kanonische Wahl. 1926. p. 40):* IULIAN. TOLET. Wamb. 3 populi (ADALB. MAGD. chron. a. 962 p. 171,22 rex . . . -e totius Romani p. . . . imperator . . . vocatur. *cf.* ANNALISTA Saxo a. 967 p. 620,29 plebis). CONC. Karol. 61, 3 p. 811,7 totius ecclesiae. DIPL. Otton. I. 366 vocum -e et manuum elevatione electus. VITA Maxim. Trev. II 19 consiliumque Dei probat -o vulgi. HIST. Hirs. 11 fratrum censura et -e. *al.* *in iure i. q. approbatio – Billigung:* TRAD. Patav. 109[b] (a. 1035) possessionem . . . tradidit . . . ad-e clericorum. CHART. Heinr. Leon. 12 p. 21,29 confirmata est hec collatio . . . -e totius exercitus. **C** *evocatio – Aufruf:* CONST. I 429,8 condictionali excitati . . . -e. **D** *theol. i. q. invocatio – Anrufung:* ALBERT. M. miss. 1,2,2 p. 16[a],29 post -em 'Kyrie eleison'. p. 16[a],33 non est -o ad angelos, sed ad Dominum. 1,2,3 p. 16[b],13.

II *latius:* **A** *petitio, postulatio – Forderung, Verlangen:* VITA Ludow. Pii 44 p. 633,24 ad-i . . . consentientes vulgi. 52 p. 639,10 ad-e . . . militari . . . capite plexi sunt. NOTKER. BALB. martyr. IV. non. Iun. p. 1096[B] pro solis -bus populi . . . in carcerem trusi (CHART. Austr. sup. II 202 p. 300,20 populi silvani. GERH. STED. annal. p. 206,45). **B** *appellatio, querimonia – Klage, Einspruch:* FROTH. epist. 21 causas -is. THIETM. chron. 7,26 assidua -e . . . id . . . prohibebatur. WOLFHER. Godeh. I 19 p. 181,6 diocesim . . . nulla cuiuslibet -e interdictam. CHART. Rhen. med. I 305 p. 358,1 ne hoc constitutum . . . per . . . -em frangatur. *al.* **C** *rhet.:* **1** *declamatio – Vortragskunst:* EPIST. Wisig. 9 p. 673,28 facundia ad-is rethoricę. p. 673,34 ad-es . . . gentilium . . . in suis erroribus conservare. **2** *vocatio, allocutio – Anruf, Anrede:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 410,13 prosphonesis est interdum exclamatio, interdum etiam ad-o.

***acclamativus** (adc-), -a, -um. *vindicandus – beanspruchbar:* CHART. Sangall. A 645 (a. 885) interpellationibus multa . . . adquisierunt, plurima . . . incerta, sed tamen adclamitiva *(sic ?)* reliquerunt.

***acclamator**, -oris *m.* *petitor – Kläger:* DIPL. Heinr. IV. 92 p. 120,35 ut . . . pecunias solveret, quibus -bus satisfieri potuisset.

***acclamatorius** (adc-), -a, -um. *allocutorius – die Anrede betreffend:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 410,12 dicitur prosphoneticus . . . ad-us vel exclamatorius. *subst. neutr. i. q. allocutio – Ansprache:* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 10,14 Cyrilli ex libro ad-um ad Teodosium (*PG 76,1133*[tit.] προσφωνητικός).

***acclamito**, -are. *excitare – aufrufen, auffordern:* GUNDR. ad Ermenr. (MGScript. XV p. 155,3) te -o, ut . . . incipias.

acclamo (adc-), -avi, -atum, -are. **I** *strictius:* **A** *con-, exclamare – laut rufen, zurufen:* **1** *gener.:* AMALAR. off. 3,20,2 gratias referre Deo, hoc ad-atur. WALTHARIUS 646 procul -ans . . . dixit. PASS. Trudp. I 6 ab aliquibus ad-antibus visi. VITA Liutw. I 6 incolentibus fausta -antes. **2** *cum notione applaudendi:* DIPL. Merov. I 13 p. 15,31 (a. 630) ad-ante laudem ipsius clero vel populo (ANNAL. regni Franc. a. 801 p. 112,26 a . . . p. ad-tum est: 'Carolo augusto'. *cf.* SIGEB. GEMBL. chron. a. 801 Karolo regi imperatorias laudes -ant). SIGEH. Maxim. 31 cum turba curatorum sancti virtutibus -assent. OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 136,18 a quibus *(officialibus)* tibi in Capitolio ad-andum erit. RAHEW. gest. 4,78 p. 328,26 ipsique ut . . . universali papae ad-atur. *al.* **B** *clamando laudare, approbare, appellare – durch Zuruf anerkennen, ausrufen, (er)nennen:* **1** *spectat ad homines:* ANNAL. Mett. a. 830 p. 95,22 *Iudith* augusta ab omnibus est -ta. IOH. VIII. epist. A 306 p. 265,26 *clericus* ordinatus, -tus. DIPL. Otton. I. 261 p. 373,29 per . . . veraces homines, quos . . . monachi ad-verint, inquisitio fiat. THIETM. (?) chron. 4,35 ad episcopum -atur (ODBERT. Frid. 6 in e.). ADALBOLD. Heinr. 6 in regem eligitur, -atur, benedicitur, coronatur. GESTA Camer. 3,25 defuncto . . . archiepiscopo Azelinus . . . quendam laicum . . . -vit. ANNAL. Ratisb. a. 1160 aliis Octavianum . . . promoventibus et Victorem eum -antibus. *al.* *c. acc. c. inf.:* VITA Arnulfi 7 vox populorum Arnulfum . . . dignum esse episcopum ad-vit. CAPIT. reg. Franc. 276[B]. WIDUK. gest. 1,12. *seq.* quod: CHART. Rhen. med. I 628 (a. 1161) ab omnibus principibus

[Pape]

-tum est, quod *eqs. absol.:* RUOTG. Brun. 13 -antibus cunctis in voce exultationis (OTTO FRISING. gest. 2,32 p. 140,31 cum magna laeticia). *al.* 2 *spectat ad res:* VITA Chrod. 8 p. 557,23 ut ... eam *(urbem)* scolam liberalium artium omnes -rent. CHRON. Ved. p. 698,12 plebiscitum -atur. CHART. episc. Hild. I 424 p. 413,31 dispensationis factum ... communiter -tum. *c. nom. c. inf.:* DIPL. Conr. II. 228[b] p. 311,41 commutatio ... iusto et equo -atur esse facta concambio. C *advocare – herbeirufen:* CHRON. Salern. 122 p. 135,27 Adelchisum -vit (*cf.* 49 p. 51,11). D *alloqui – ansprechen:* PAUL. DIAC. Lang. 6,56 nominative Ratchis ad-ans (CHRON. Salern. 45 n. ... filios suos ad-ans, quatenus ... irruerent. 108). WALAHFR. Wett. 247 sermone -at amico. CHRON. Salern. 110 Guaiferium -at. E *pronuntiare – verkünden:* CHART. Rhen. med. I 375 p. 433,16 (a. 1075) cum nullus contradiceret tertio ad-antibus. CHART. march. Misn. III 50 p. 45,17 in iudiciali placito ... -ante ... precone (89 p. 72,10). *seq.* ut, ne: ALBERT. AQUENS. hist. 2,6 p. 303[a] dux praecones per ... tentoria -are constituit, ... ne ... raperent ... et rex ... -are precepit, ut *eqs.* F *clamorem tollere – ein Geschrei erheben:* BURCH. URSB. chron. p. 47,24 de castro super adversarios -tum est. MIRAC. Gunth. erem. 7 custos ... -vit more terrae super latrones.

II *latius:* A *postulare – fordern:* CONC. Karol. app. 9[A] p. 839,36 hoc ... publiciter ... est -tum. *seq.* ut: CAPIT. reg. Franc. 255 p. 257,39 sin ... populus ... rationabiliter ad-verit, ut *eqs.* CONST. I 13 p. 28,31. EPIST. Teg. I 87. *c. inf.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 896 p. 127,37 urbem ... expugnare ... -tum est. CHART. Naumb. 218 p. 200,3. *c. acc. c. inf.:* ANNAL. regni Franc. a. 788 p. 80,27 dum omnes una voce ad-rent capitale eum ferire sententiam. DIPL. Karoli M. 295 p. 443,17 (spur.). B *obicere, accusare – vorwerfen, anklagen:* VITA Ludow. Pii 45 p. 633,31 eorum, quae Bernhardo et reginae ad-bantur, conscii. CONST. I 429,5 quisquis ... coniuratores suos iniuste -verit vel temere evocaverit. 429,6 quasi reus -tus.

acclinis (acl-,adc-), -e *vel rarius* **acclinus** (adc-), -a, -um. 1 *proprie:* a *adnixus, reclinis – an-, zurückgelehnt:* BEDA hist. eccl. 3,17 p. 160,5 ad-is destinae. ANNAL. regni Franc. a. 773 p. 38,17 ad-us supra pedes. VITA Pirmin. I 4 baculum ... nulli materiae -em. VITA Bav. II 1,398 cineri. THEOD. AMORB. Mart. 4 geniculatim -us. *de locorum situ i. q. confinis – sich anlehnend, angrenzend:* DIPL. Otton. II. 183 porticum ... palatio nostro -em. b *pronus, flexus – geneigt, gebückt, gebeugt:* EPIST. Wisig. 9 p. 671,26 de adversis. BEDA hist. eccl. 5,23 p. 349,12 facem ... ad accendendum ad-em. RUD. FULD. mirac. 11 humo ... ad-is (adclivis *C*). OTTO FRISING. chron. 7 prol. p. 307,6 forma ... corporis ... -is (-vis *C* 2). *al. spec. de habitu orantium (cf. Jungmann, Missarum Sollemnia. I. 1952. p. 475):* EKKEH. IV. cas. 113 assurgunt omnes -i in gratias. WILH. HIRS. const. 1,86 p. 1017[B] converso ... -i ... astante. *de locorum situ i. q. declivis – abschüssig:* ROD. GLAB. hist. 3,18[in.] ex situ ... loci ad-o. 2 *translate:* a *indulgens, benevolus – willfährig, wohlwollend:* EPITAPH. var. II 56,7 omnibus -is. BERNH. CONST. can. 46 p. 515,32 sectae. CHART. Hall. I 310 p. 288,6 civibus. b *devotus, humilis – demütig, ergeben:* RHYTHM. 148,80,1 ad-is effligito. FORM. Augiens. C 21 aclinis postulo. FUND. Ebrac. (MGScript. XV p. 1042,16) abbatisse in tantum -es fuerunt ei. *al.* c *caducus – hinfällig:* VITA Ludow. Pii 20 p. 617,31 considerans suum in senectute ad-em devexum. d *proprius – zugehörig:* FORM. Sangall. II 8 p. 401,18 hereditatem ... cognatis suis -em. WIPO gest. 1 p. 12,11 Burgundia ... Romano imperio ... -is. e *de tempore i. q. vergens – sich neigend:* AMARC. serm. 3,367 -i vespere.

adv. **accline.** 1 *prone – abwärts geneigt:* HEIRIC. Germ. II 2,5 locus ... competenter ad-e pendulus. 2 *humiliter – demütig:* DIPL. Karoli M. 302 p. 454,38 (spur. s. XI.) ad-e supplicando petiit.

acclino (adc-), -avi, -atum, -are. 1 *proprie:* a *flectere, inclinare – beugen, neigen:* BEDA hist. eccl. 4,9 p. 223,4 in modum orantium ad illud *(corpus)* ad-ari. EBERW. Symeon. 24 *lignum* ad terram ... -atur. WOLFHER. Godeh. I 32 p. 191,5 *(medial.)* imperatori pedetenus -atur. *refl.:* VITA Berth. Garst. (ed. Pez, Script. rer. Austr. II p. 130[A]) se lecto -bat. WIPO gest. 2 p. 18,30 paululum se -ans. b *de situ locorum (usu medial.) i. q. adhaerere – sich anlehnen, anschließen:* DECRET. Bern. 6 quicquid muris ... -atur. 2 *translate:* a *accommodare, praebere – zuneigen, gewähren, leihen:* HRABAN. hom. I 58 p. 108[C] qui ... cuiuslibet personae amore ... cor -verit. EPIST. ad Hildeg. 94 p. 315[A] aurem (DIPL. Heinr. IV. 5). CARM. Bur. B 68,5,2 basium. CHART. march. Misn. III 317 contractui ... benivolenciam. *refl. i. q. curam adhibere – sich annehmen:* REIN. LEOD. Evr. 2 (MGScript. XX p. 562[a],20) sese contemperans quibusque et -ans. b *accipere – aufnehmen:* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,4 me ... tuę consolationis -veras gremio. c *medial. vel intrans. (l. 18.20) i. q. assentiri – zustimmen:* DIPL. Karoli III. 111 precibus -ti (DIPL. chron. 3 prol. p. 132,34 -iores ad malum. EPIST. Dominic. 59 p. 87,43 pape et Romane ecclesie ... aclivis. b *mus. i. q. ascendens – ansteigend:* AUREL. REOM. mus. 13 p. 47[a] versus ... ad-am ... emittunt vocem. *v. et* acclinis *p. 95,47.49.*

accludo, -clusum, -ere. *occludere – verschließen:* CHRON. Andag. 32 post se -ens valvas. MIRAC. Volq. 9[ex.] -so ostio.

***accogito** (adc-), -are. *excogitare – erdenken:* CHART. Bonn. 5 (BonnJb. 136/7 p. 236,10; a. 691/2) aliquid pro remedio animae nostrae ... ad-are.

***accognitatio** (adc-), -onis *f. promulgatio – Bekanntmachung:* CAPIT. reg. Franc. 243 p. 164,2 ad-em ... scribi ... fecimus.

***accognito** (adc-), -avi, -are. *promulgare – öffentlich bekanntgeben:* CAPIT. reg. Franc. 262,11 omnibus suam voluntatem. 270[A],3 *missi* capitula ... ad-ent. 270[A],8 sicut nos ad-vimus. 271 p. 302,33 constitutionem ... relegi, ad-ari et observari. *al.* HINCM. epist. I 126 p. 63,33 eis ad-are ..., undecumque vobis placet dicere.

accola (aco-), -ae *m., rarius f. (v. p. 97,28sqq.) script.:* ha-: *p. 97,17.* acta (*i.* acla): *p. 97,36.39.* -quo-: *p. 97,14.* -u-: *p. 97,4.7.13.* -olla: *p. 97,20.44. form. abl. plur.:* -abus: *p. 97,14sq. 17. al.* -abis: CHART. Sangall. A 39 p. 41,17. *v. et p. 97,16. metr.* ăco-: INVENT. Quint. I 82 (MGPoet. IV p. 994). *signif. (cf. ThLL. VII 1, 973,5):* ALBERT. M. pol. 2,9[b] p. 180[a],25 -a quae sua sunt colit, incola quae sua non sunt.

1 *gener.:* a *confinis, vicinus – Anwohner, Nachbar:* PAUL. DIAC. carm. 26,27 Ligeris. THIETM. (?) chron. 5,24 introitus Longobardie, qui ab -is Cluse vocantur. b *incola, habitator – Ein-, Bewohner:* AETHICUS ISTER 100 p. 75,2 dorsa maris oceani et sinus maris magni -a fui. WANDALB. martyr. 9 heremi pius -a. FUND. Brunw. 4 p. 127,28 in Partenopoli civitate, quae ab -is Magdeburg dicitur. HELM. chron. 47 p. 93,7 -arum genus agreste. *saepe. adi.:* LAND. MEDIOL. hist. I 2,14 p. 50,43 memoria ... a cordibus universae gentis huius urbis -ae elapsa (*sim.* 2,15 p. 51,58). c *advena – Zuwanderer:* IOH. NEAP. gest. 51 puerulus illuc ... venerat -a. d *popularis – Stammesgenosse:* WILLIB. Bonif. 8 p. 52,20 superstites gentilium -ae. HRABAN. hom. II 159 p. 451[A] externae gentis -a. CHRON. Thietm. 6,12 p. 289,19 Iarimirus ... cum -is (incolis THIETM. chron.) sibi adherentibus. e *contubernalis, domesticus – Mitbewohner, Hausgenosse:* RHYTHM. 1,7,2 hunc ... caeli recondent acolam. HRABAN. carm. 81,41 Domini. EKKEH. IV. pict. Mog. 234

[Pape]

novus -a fit Pharahonis. METELL. Quir. 54,11 Sulbaciensis heri. **f** *cultor, sator, operarius – Bebauer, Sämann, Arbeiter:* ALCUIN. carm. 3,1,10 verbi (*item in imag.:* 3,16,2). 4,67 materies auri . . ., accula quem . . . profert de viscere terrae.

2 *spec.:* **a** *colonus censualis, qui alienam terram colere vel novalia facere solet – Zinspflichtiger, der gewöhnlich fremdes Land bebaut oder rodet* (GLOSS. I 41,4 St.-S. accula [*a. b,* acola *c*] lantsidilo, lantpikenkeo. III 646,23 coloni vel -e: buringa, bueri; *cf. Dopsch, Wirtschaftsentw. d. Karolingerzeit. I. 1921/2. p. 273sq. Kötzschke, Salhof u. Siedelhof. 1953. p. 95):* LEG. Wisig. 10,1,15 qui -am in terra sua susceperit. FOLCUIN. Bert. 1,3 p. 18,27 (chart. c. 648) mansiones cum . . . mancipiis, acculabus (DIPL. Merov. I 32 p. 31,29 domebus, m., aquolabus, viniis. FORM. Marculfi 1,31 m., aedificiis, -bus [aco- *A 2. B*], aurum. CHART. Sangall. A 10 p. 12,5 m., servis, ancillis, acolabis, campis. 70 hedificiis, hacolabus, m. *al.*). LEX Baiuv. 1,13 unusquisque -a (-lona *Bb*) . . . collegere et recondere debeant. CHART. Fuld. B 22 aedificiis, ecclesia 1, accolabus, mansis. FORM. Senon. I 29 manso illo, ubi accolla commanet. DIPL. Karoli M. 67 p. 98,31 tam ad ingenuos quam et ad servientes seu -as (-atus *cod. a. corr.*) . . . monasterii distringendum. TRAD. Patav. 57[b] aedificiis, -bus, mobile vel inmobile. FORM. Flav. add. 3 p. 490,11 cum . . . servus et ancillas, acolabus, libertis, libertas. DIPL. Ludow. Germ. 80 homines . . . tam ingenuos quam servos Sclavos et -as super terram ipsius *(monasterii)* commanentes (*cf.* DIPL. Heinr. II. 248 p. 286,16). *saepe in chartis.* **b** *praedium accolae – Grundstück eines Zinspflichtigen (fortasse huc spectant nonnulla loca supra allata, e. g. l. 19.23):* HINCM. annal. a. 866 p. 81,10 de . . . manso ingenuili exiguntur sex denarii et de servili tres et de -a unus. REGINO syn. caus. 1 not. 15 quot mansos habeat *ecclesia* . . . aut -as, unde decima reddatur. DIPL. Otton. I. 209 p. 288,42 cum . . . vineis . . . et -is et forestis (= CHART. Bund. 119 [*i. 'Gadenstatt, Maiensäss' ind.; cf. raet.* acla]). CHART. Pfedd. 4 (ed. Bonin, UB Pfeddersheim p. 2,26) damus . . . actam (aclam *Perrin, Recherches sur la seigneurie rurale. 1935. p. 222. 224*) 1 solventem denarios X. p. 3,24 quicumque mansum vel actam de terra nostra possederit. **c** *census praedii ab accola solvendus – Grundzins eines Zinspflichtigen:* CHART. Bund. 304 (a. 1140) de terris incultis . . . solvendo -am. 440 vendicionem fecit ad acolam persolvendam. 411. 459 dare . . . pro acola minam unam vini. 559 ad acolla reddendo. *ibid. al.*

***accolanus** (aco-), -i *m. script.* -lon-: *l. 50. form. gen. plur.* -arum: *l. 50sq. colonus censualis – Zinspflichtiger:* FORM. Marculfi 2,41 quicquid relique -i vestri faciunt, nos reddere spondimus. CHART. Sangall. A 15 mancipiis, accolanus (*an pro* accolabus?). FORM. Flav. 7 p. 475,28 libertis, acolabus, merita -orum (FORM. Senon. I 42 acolonarum. TRAD. Frising. 418[b] meritum acolanorum [-arum *cod. a. corr.*]). FORM. Pith. A 23. DIPL. Karlom. (I.) 54 p. 76,14 (spur. s. XI.) servientes vel -os ipsius monasterii.

accolitus *sim. v.* acolythus.

***accolivus,** -a, -um. *censualis – grundsteuerpflichtig:* CHART. Bund. 777 p. 235,27 (a. 1240) fecerunt vendicionem . . . possessionis . . . salvo iure terre -e.

accolo, -ere. *incolere – bewohnen:* ADAM gest. 2,17 Holcetae dicti a silvis, quas -unt.

?***accommando** (-oma-), -are. *commendare – anvertrauen:* CHART. Rhen. med. II 103 p. 140,20 (a. 1190) duas imagines aureas . . . a fratribus capituli nobis accomandandas (*pro* accomodandas?) requisivimus. *v. et p. 98,11.*

***accommissus,** -a, -um. *commendatus – anvertraut:* WILH. CLUS. Bened. praef. p. 197[a],12 quare . . . cum -a tibi pecunia ligata in sudario sic marces otio?

accommodatio (-omo-, -cio), -onis *f.* **1** *locatio, mutui datio – das Ausleihen, Darlehen:* GUMP. Wenc. 29 aliquantum pecuniae sub accomodacionis pacto debuit. RICHER. REM. hist. 2,57[med.] ex navium -e questum aliquem sibi adesse. CHART. episc. Halb. 268 p. 231,39 argenti. CHART. Friburg. 126 decem marcas . . . titulo -is . . . accepimus.

2 *?usus fructus, reditus – ?Nutznießung, Einkünfte:* CHART. Rhen. med. III 1221,2 (a. 1253) do . . . eidem -em de bonis meis . . ., que Iacobus . . . abstulit. **3** *mus. i. q. adaequatio – Angleichung:* IOH. GARL. mus. mens. I p. 117[a] si . . . cantus transcendat . . . suum diapason, . . . unus intrahat alium per viam accomodationis.

accommodator, -oris *m. fenerator – Geldverleiher:* HILLIN. Foill. 21 (MGScript. XV p. 928,27) -i cuidam . . . debitor eram.

accommodo (adc-, aco-, -omo-), -avi, -atum, -are. *script.* -mad-: DIPL. Otton. III. 62 p. 468,26. *metr.* -cŏmo-: ERMOLD. Ludow. 4,756.

I *strictius:* **A** *gener. i. q. applicare, aptare, admovere – anpassen, anschließen, annähern, heranbringen:* DIPL. Ludow. Germ. 92 p. 133,11 petitionem eius firmiter auribus nostris accomodantes (104. 108. *cf.* 15 cuius p. . . . libenter accomodavimus. DIPL. Arnulfi 124 p. 183,35 supplicationem auribus nostris pie -antes. (*v. et l. 42*). HROTSV. lib. 2 praef. 4 p. 106,16 *colloquia* auditui. OTTO FRISING. chron. 8,34 p. 454,14 *(medial.)* quibus *(scriptoribus)* in tantum -tus videtur Augustinus. *refl.:* DIPL. Loth. III. 89 in talibus *(sc. studiis)* nostris fidelibus nos accomodare debemus. *intrans. i. q. obsecundare – sich richten nach:* COD. Karol. 82 p. 615,27 nullo modo nostris -verunt consiliis. **B** *spec.:* **1** *adhibere, insumere – an-, verwenden:* HRABAN. epist. 8 ut . . . opus . . . tuorum utilitatibus ipsum -es (*cf.* 9 p. 395,36. 13 p. 400,33). OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,21 pro qualibet personarum hoc nomen 'Deus' -atur. **2** *addere – hinzufügen:* DIPL. Otton. I. 298 cum . . . appendiciis, quae ad haec aliquatenus nominari vel -ari possunt (*sim.* 345. DIPL. Otton. III. 102. *al.*). VITA Ludow. Arnst. 4 (ASBoll. Oct. XI p. 753[A]) pulveri pulverem accomodans ex hoc mundi naufragio . . . evasit.

II *latius:* **A** *dare, tribuere, praebere – geben, gewähren, erweisen:* **1** *gener.:* ALDH. ad Acirc. p. 92,26 versus districtus . . . numquam orationem accomodat integram. FORM. Marculfi 1,2 p. 41,8 sacerdotibus . . . auditum. BEDA hist. eccl. 2,10 p. 102,23 *idolis* artificium humanum ad-ans. LIBER diurn. 42 congregationi presentiam. CHART. Sangall. A 224 stibulacione subnexa, que . . . cartarum acommodat firmitatem. DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 16,11 petitioni . . . libenter aurem accomodavimus (47. TRAD. Ratisb. 57. *al.; nota contam.* [*cf. l. 15*]: DIPL. Ludow. Germ. 92 p. 133,2 petiones [*sic*] . . . aures. 101 petitio⟨ni⟩ . . . auribus). RUD. FULD. Leob. 1 gestis fidem. TRAD. Corb. 350 nisi alius locus ad manendum accomodetur. DIPL. Karoli III. 127 si de rebus terrenis fidelibus nostris oportunitates accommoverimus *(sic).* VITA Paulin. Trev. 20 facultas eis *(caecis)* exeundi nullo modo -ta est. RICHER. REM. hist. 2,57 hospitium. CHART. Turic. 278 peticionibus . . . vultum. GERHOH. psalm. 36 praef. p. 473,7 Pauli doctrinam tam gentibus quam Iudaeis ut . . . crederent -tam. *saepe. medial. i. q. studere – sich widmen:* VITA Liutb. 36 servi . . . proprii quoque propositi . . . acomodantur affectu. **2** *spec.:* **a** *permittere – zur Verfügung stellen:* EPIST. Worm. I 2 p. 18,5 lineum pannum . . . ad clamidem perficiendam. 14 p. 30,32 fabrum. DIPL. Heinr. III. 368 p. 500,33 ab -andis ad itinera episcoporum caballis . . . liberi sint. CAES. HEIST. mirac. II 3,16 p. 293,10 servo et equo . . . -to. **b** *commodare, mutuum dare – (ver)leihen:* HRABAN. epist. 13 p. 400,37 tractatum . . . ad rescribendum. EPIST. Teg. I 101 libellos. TRAD. Ratisb. 933 p. 465,29 II talenta . . ., que accomodata acceperat. CHART. march. Misn. III 305 p. 218,28 centum marcas . . . usque ad certum terminum. CAES. HEIST. mirac. II 1,36 p. 65,4 duos acervos. CHART. Bern. II 281 p. 304,13 pecuniam . . . supra pignora. *al.* **c** *locare – verpachten, vermieten:* CHART. scrin. Col. A II a p. 241,23 acomodaverunt Lamberto . . . aream . . . ad possidendum. **d** *tradere – überlassen:* DIPL. Heinr. II. 119 servum . . . ęcclesię . . . ętęrna traditione -antes proprietavimus. THIETM. chron. 7,66 lucum . . . eorundem utilitatibus -vit. TRAD. Frising. 1446 hobam . . . in beneficium ad-tam. CHART. Argent.

[Pape]

I 80 hortos. **B** *assumere – annehmen:* **1** *mutuum sumere – (ent)leihen:* CHRON. Gozec. 2,29 p. 156,42 unde vel una die vivendum fuit, super incertis -ari debuit. CAES. HEIST. mirac. II 2,90 p. 206,10 recepit totam pecuniam, quam Theodorus -verat. CHART. eccl. Erf. 297 p. 176,5 triginta ... marcas argenti ab Heinrico ... accomodavi. CHART. Meckl. 2703 accomodaverat de Petro ... III last. siliginis. CHART. Nuremb. 550 *talenta*-buntur inter Iudeos ... supra dampnum fratrum. **2** *depromere – entlehnen:* OTTO FRISING. chron. 4,32 p. 225,24 videtur ... Francos ... a Romanis linguam ... -asse. **3** *fere i. q. 'conciliare' – etwa 'gewinnen':* LIBER hist. Franc. 45 p. 318,2 in Auster propter Childericum mittentes, accomodant.

III *singularia:* **A** *accusare – anklagen:* CHART. Hall. I 224,13 (a. 1235) si aliquis coram iudice accomodatus (aco-*S1. S2*) fuerit et ille, qui ipsum accomodavit, non possit iudicio presentare, faciat weregelt. **B** *refl. i. q. vadimonium facere – Bürgschaft (für sich) leisten:* CHART. civ. Hild. 122 p. 63,17 (a. 1232) siquis ante iudicium fuerit constitutus ..., per ... hereditatem suam poterit se de iudicio -are.

adi. **1. ?accommodans,** -antis: *v. l. 28.*

2. accommodatus, -a, -um. **1** *conveniens, aptus, idoneus – angemessen, passend, geeignet:* OTTO FRISING. chron. 1,25 p. 57,27 sensui Virgilii -ius (aco- *B*). VITA Gebeh. Salisb. II 1 p. 36,3 tam regno quam Romanae sedi -issimus. *de situ locorum i. q. confinis – angrenzend:* TRAD. Ratisb. 218 (a. 980/5) vineam ... optime vineis eorum accomodatam. **2** *utilis – nützlich:* ERCHANB. CAS. hist. 53 consilium repperit sibi ad-issimum (ad-antissimum *cod.*). NADDA Cyriac. I prol. 14,56 acommodata nostris usibus necessariaque documenta. **3** *subditus – unterstellt:* WILH. HIRS. const. 2,5 p. 1046A noster professus -us abbati. **4** *locatus – verpachtet, Pacht-:* REGISTR. abb. Werd. 7,7 p. 209,9 de -is agris, quos dicimus hurland. **5** *improprius – uneigentlich:* ALBERT. M. animal. 1,14 aliquando autem -to (acomo- *M*) usu dicitur membrum (*opp.* proprio nomine).

subst. **1. accommodatus,** -i *m. reus – Angeklagter:* CHART. Hall. I 224,13 (a. 1235) iurabit, ... quod accomodatum non valeat presentare. *cf. l. 14.*

2. accommodatum, -i *n. mutuum – das Geliehene, Darlehen:* CHART. Nuremb. 178 p. 113,29 (a. 1219) quicumque ... creditor alicui Nurembergensi -a reddere rennuerit.

accommodus (adc-, -omo-), -a, -um. **1** *de rebus:* **a** *conveniens, aptus – angemessen, geeignet:* BEDA temp. rat. 34,74 ad calefaciendum. WALAHFR. hort. 379 *herba* morborum -a curis. CHART. archiep. Magd. 431 p. 568,2 montana ... colendis vineis -a. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 16,30 eternitas ... soli divinitati -a. 1,55 p. 79,6 ypostasis ad ea tantum, quae in rationali substant natura, est -a. *al.* **b** *utilis – nützlich:* BEDA hist. eccl. 5,19 p. 324,27 ecclesiasticis disciplinis. FUND. Brunw. praef. p. 124,16 vento ... parum -o. CHART. Mar. Magd. 67 decimam ... sibi considerantes -am. CHART. Heist. 54 p. 156,6 -um superinducunt adulterum intellectum. *subst. neutr. i. q. commodum – Vorteil:* THEODULF. carm. 2,211 aeternae ad-a vitae. CHART. Wirt. VII 2527 p. 387,25. **2** *de personis:* **a** *idoneus – geeignet:* MIRAC. Remacli 2,11 (MGScript. XV p. 442,16) clericus ... monasterio ... satis -us. **b** *gratus – angenehm, gefällig:* HIST. peregr. p. 131,24 nostris satis accomodus et benignus extiterat rex. **c** *gnarus – kundig:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 391,12 hac in re ... vobis utcumque sufficienter -is.

***accommunico,** -atum, -are. *aequare – gleichstellen:* GISLEB. MONT. chron. app. p. 337,7 hec duo ministeria ... -ta fuerunt aliis ministeriis coquorum.

***accompositio** (adc-), -onis *f. compositio, disceptatio – Beilegung, Entscheidung:* CHART. Gottwic. 125 (a. 1250) honestorum ... virorum ad-e et arbitrio accedente.

***acconciamentum,** -i *n.* (ad *et* comptiare; *cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 2107*) *vectigal quoddam pro reparatione persolvendum – Reparatursteuer:* ACTA imp. Stumpf 171 p. 233,35 (post 1186) cum ... successionibus, -is, tertiis, venditionibus (*cf.* ACTA imp. Winkelm. II 1061 p. 742,10).

***acconcilio,** -are. *consociare – gesellen:* CHART. Wirt. II 502 p. 320,8 (a. 1197) beatitudinis gaudiis se non modicum -are videtur, ... qui *eqs.* (III 637 p. 109,21).

***accongrego** (adc-), -are. *acquirere – dazugewinnen:* TRAD. Frising. 262 (a. 807) cum omnibus ... pertinentibus emptica ... seu quolibet modo iusta adquisitione ad-ret.

***accontra** *v.* *acontra.

***accopulo** (adc-), -atum, -are. *copulare, coniungere – vereinen, verbinden:* HRABAN. cruc. 1,18 p. 222A Christo -ta est Ecclesia. RICHER. REM. hist. 1,11ex. uxorem derelictam ... in matrimonio Ingo sibi -at. 2,4med. ducem ... iure sacramenti sibi ad-at.

***accordatio** (-cio), -onis *f. pactio – Abmachung:* CHART. Brixin. 131 p. 138,26(a. 1256) nisi ... releventur *gesta* -cione.

***accordo** (aco-), -are. (*cf.* concordare *potius quam* chorda) **1** *reconciliare, concordem reddere – zur Übereinstimmung bringen, vergleichen:* IOH. CODAGN. annal. a. 1223 p. 73,2 qui cum illis, qui erant pro populo, -ari minime potuerunt. *refl.:* IOH. CODAGN. annal. a. 1223 p. 73,4 in electione potestatis se -are cum popularibus. **2** *componere – beilegen:* IOH. CODAGN. annal. a. 1215 p. 53,26 discordiam ... acordari ... et pacisci. **3** *convenire – übereinkommen:* REGISTR. Trident. IV p. 277,17 (a. 1244/7) si est aliquis, ... qui ... velet acordare cum com(unitate).

***accordum** (aco-, -ium), -i *n.* **1** *consensus, assensus – Übereinstimmung, Zustimmung:* COD. Wang. Trident. 144 p. 326,8 (a. 1220) in acordo fuerunt illud esse feodum ... Henrici (CHART. Tirol. 833 p. 249,38. *seq.* quod: CHART. Tirol. 763 p. 195,2). CHART. Tirol. notar. II 378 cum racione et acordio. **2** *pactus, conventio – Vertrag, Übereinkunft:* CHART. Tirol. 449 p. 243,31 (a. 1189) nisi per suum acordum remaneret *solutio.* 694 p. 146,27 talem acordum ... fecerunt. ANNAL. Ianuens. III p. 114,5 castrum ... acordio eorum, qui intus erant, ceperunt.

accorporo (adc-), -are. *inserere – einreihen:* FORM. Wisig. 21 apud curiae ordinem gestis publicis ... ad-are *epistolam* (*cf.* 25).

***accrastino,** -are. *crastino die evenire – am (morgigen) nächsten Tage eintreten:* BERNO (?) rat. (PL 142,1086C) non expenduntur in Adventu Domini nisi tres hebdomadae plenae ..., quarta demum -ante vigilia Domini in Dominica occurrit.

***accreditio** (-cio), -onis *f. commodatio, mutuatio – das Leihen, Anleihe, Darlehen:* DIPL. Frid. II. (MIÖG 39 p. 364,35) super vendicione vel emptione ... aut pecunie -cicione *(sic)* aut alterius rei. CHART. episc. Wirz. I 201 p. 209,21 XL marcas ... canonicis ... accredidi, huius -cionis termino in festo Walpurgis inchoante. p. 209,28 ut autem hec -o robore consistat firmiori *eqs.*

***accreditor,** -oris *m. creditor – Gläubiger:* CHART. Babenb. 183,8 (a. 1212) qui se ... -em legitime ostenderit, eidem ... assignentur bona.

accredo (adc-), -didi, -ditum, -ere. **1** *pro certo habere – für wahr halten:* DIPL. Otton. I. 67 ut hoc preceptum fidelibus nostris verius ad-atur. **2** *mutuum dare – verleihen:* CHART. episc. Halb. 268 p. 231,32 (a. 1165) CC marcas ... nobis -idit. p. 232,3 ut ... pecuniam -tam ... recipiant. GESTA Trud. II 1,9 quaedam ... dando, plurima ... -endo. CHART. Westph. VII 484 p. 214,30. *v. et l. 47.* **3** *mutuum sumere – entleihen:* EPIST. Wibald. 280ex. expensas itineris. EPIST. Frid. I. imp. 17 (ed. Pez, Thes. anecd. VI 1 p. 414C) quantumcunque pecuniae apud Venetos -ere potes, nobis ... -i facias.

subst. **accreditum,** -i *n. mutuatio – Anleihe:* CHART. Rhen. inf. II 191 p. 100,40 (= CHART. Gelr. 563 p. 569,40; a. 1233) civibus nec ... faciemus exactiones neque -um onerosum preter civium voluntatem (258 p. 132,18). *Pape*

accrementum, -i *n.* **1** *alluvius ager, alluvies – Schwemmland, Anschwemmung:* CHART. Gelr. 968 p. 937,9 (a. 1275, spur. ?) -a, ... quae accreverint in praesenti aut advenerint per modum accrescentiae in futurum infra gurgitem Mosae (*sim.* p. 937,21). p. 937,19 et si iam dictae accrescentiae ...

[Ziltener]

acciderint lateri ..., has et quidquid his accreverit et annexum fuerit versus Mosam et per -um inclinatum, dominus Rutgerus ... aut sui haeredes possidebunt. **2** *fenus – Gewinn, Zins:* CHART. Traiect. 1530 p. 284,36 (a. 1260) pecunia ... cum -o ipsis restituetur.

***accrescentia** (-cia), -ae *f. script.* acr-: *l.* **12.** **1** *incrementum – Zuwachs:* **a** *de arboribus:* CHART. Gelr. 968 p. 937,3 (a. 1275, spur.?) si ... ab alia parte lateris Mosae ... lignorum aliquae -ae creverint. **b** *de agris vel eorum alluvie (v. et p. 100,71sq.):* CHART. Gelr. 968 p. 934,34 cum agris et -is. **2** *fenus – Ertrag, Zins:* CHART. Merseb. 283 p. 226,6 (a. 1255) *solvuntur* episcopo de acrescen⟨tia⟩ dictorum *talentorum* XXVII solidi (*cf.* 384). **3** *oblatio – Zuwendung, Gabe:* CHART. Hamb. 599 (a. 1255) quod canonici in minoribus prebendis constituti obventiones quascumque, quas alio nomine -cias vocant, participare non consueverint. *ibid. iterum.*

1. accresco (adc-), -crevi, -ere. *script.:* acr-: *l.* **24.26.34.** aggressc-: *l.* **34.** adcrisc(o): *l.* **40.51.** adgr-: *l.* **52.** adcressere: *l.* **55.** *depon.: l.* **22.40.54.**

1 *intrans.:* **a** *crescere (ex se) – wachsen:* RECEPT. Bamb. 67 p. 76,21 cum videris iam carnem adcresci. EGBERT. fec. rat. 1,689 fatuas -ere barbas. *in imag.:* ILL. epist. 142 nec ... aliquas ... derogationis aristas acrescere credebam. **b** *augeri – anwachsen, zunehmen:* LIBER diurn. 18 basilicarum copia videtur acrescere. 29 in fide catholica adcrescente. ALCUIN. epist. 126 p. 186,31 qualiter vero huius ratio saltus singulis annis cicli decimnovennalis in diminutionem unius diei adcrescat. ANON. geom. I 4,27 p. 351,22 ut horum *(polygonorum)* ductio octonario semper -at numero. CHART. Traiect. 244 p. 220,40 *(c. sensu emeliorandi)* quoniam eadem terra noviter parum utilis per Rotbertum -vit. CHART. Bern. III 210 p. 202,29 quod *si* dicta decima in duobus modiis reddituum ... aggresscat, quidquid super hoc acreverit, ... utilitati fratrum ... cedet. IOCALIS 957 cui res -unt, huic -unt et amici. *al.* **c** *accedere – hinzuwachsen, hinzukommen:* LEX Sal. Merov. 50,2 (cod. A 1) ut ... terni solidi super debitum adcrescant. BEDA temp. rat. 50,3 epactas lunares, quae ad cursum solis annuatim undenis diebus -ere solent. COMPUT. cod. Bern. 10 p. 55,29 in quattuor annus unus dies adcriscitur. ANON. geom. I 3,9 quod autem in umbra ... ex augmentatione -verit. ADAM gest. 2,17 *filios* legationi cotidie videt -ere *Hammaburg.* REGISTR. abb. Werd. 3,5 p. 95,17 in Frisia quod adcrevit. GESTA Lob. 5 studia litterarum ... usibus ecclesiasticis ... *abbatis* industria -verunt. CHART. Basil. III 1,302 p. 218,26 in cuius etiam siliginis pistura duo solidi *panificibus* -ant pro sumptibus et labore. CHART. Altenburg. 180,8 emenda super emendam non -et. *al.* **d** *accidere, attribui, oriri – zuteil werden, erwachsen, entstehen:* EPIST. Desid. Cad. 6 nobis comolum gaudii videtur adcriscere. CHART. Sangall. A 40 cogitavi ..., ut mihi in fuduro mercis boni oberis adgrescat, et adgrevit mihi Dei voluntas, ut *eqs.* VITA Audoini 15 (MGMer. V p. 564,3) amaritudo magna adcrescitur. DIPL. Heinr. II. 437 animae atque regno nostro ... felicitatis profectum adcressere. HIST. Lunaelac. 166 iudicium procerum mox -it sibi verum. CHART. Carniol. II 197 p. 156,5 quicquit dampni ex dilatione absolutionis bonorum ... domino ... -verit. CHART. ord. Teut. (Thur.) 306 p. 252,16 si quid iuris ex successione hereditaria ... nobis possit -ere in futurum. *al.*

2 *trans.:* **a** *augere – vermehren, vergrößern:* GESTA Font. 17 p. 55,22 ipsam *ecclesiam* etiam a parte occidentali ... -vit. CARM. de exord. Franc. 39 (MGPoet. II p. 142) sic, Roma, tuos adcresce triumphos. HUCBALD. carm. 3,16 -ens numerum. DIPL. Heinr. IV. 46 -endo atque meliorando. CHART. Lamb. Leod. 122 p. 185,21 episcopus mihi -vit ... feodum meum de quindecim libris alborum. *al.* **b** *adicere, attribuere – hinzufügen, geben:* FOLCUIN. vita Folcuin. 5 p. 428,27 quod de demeno suo ... comparsit, id illis adcrevit. CHRON. Noval. 3,26 Lotharius ... abbati ... preceptum faciens et insuper adcrevit Pagnum. CHRON. Hild. 24 p. 858,26 ut ... prebendis fratrum XXX solidorum redditus -retur. *al.* **c** *refl. i. q. considere – sich niederlassen:* CHART. Lamb. Leod. 108 p. 170,4 (a. 1213) dominus W. potest se -ere ibidem *(sim.* 109).

2. *accresco *v.* *acresco.

accretio, -onis *f. incrementum, additamentum – Zuwachs, Zusatz:* Ps. GERH. CREM. sal. I 51 pone ipsum in panno sine -e alicuius. CHART. Basil. III 1, 401 ut prebende ... -e fiant huiusmodi pinguiores.

***accubile,** -is *n. stratum – Lager:* VITA Berth. Garst. 83 homo ille ... homines illos de -bus suis proiiciens et lectisternia eorum sumens in ignem posuit.

accubitalis, -e. **1** *adi. i. q. dormitorius – als Schlafgemach dienend:* HUGO FLAV. chron. 1 p. 332,13 *(ex Vita Ager.)* refulgebat cella -is sanctorum angelorum splendoribus. **2** *subst. neutr. i. q. stragulum – (Lager-)Decke:* AETHICUS ISTER 84 p. 66,10 orna, *Macedonia,* tua -ia aurea gemmataque theristra.

***accubitas,** -atis *f. inflammatio palpebrarum – Lidrandentzündung:* CONSTANT. AFRIC. theor. 9,15 p. 43b^{v} -s est gravitas in palpebra de ventositate grossa; sentit autem infirmus, cum a somno excitetur, quasi arenam vel pulverem in oculo.

accubito, -atum, -are. *depon.: l.* **28.** **1** *cubare (cenando, quiescendo, coeundo) – liegen (bei Tische), schlafen, beiwohnen:* ALCUIN. carm. 71,1,16 virgo supra pectus Christi -are Iohannes in caena meruit. EKKEH. IV. pict. Mog. 184 igneque maiori cupit *Iacob* -are minori. VITA Karoli M. 2,8 p. 51,29 rex in pulvillo suo -tus psalmos cantare inchoavit. CHRON. Laet. 12 p. 501,1 dum super archam -ans reclinaret. ASINARIUS 374 formosum cernit -are virum. *latius i. q. deverti – einkehren:* LAMB. LEOD. Matth. I 51 quicumque meis laribus dignabitur hospes -are. **2** *se prosternere – sich niederwerfen:* NIVARD. Ysengr. 3,270 regali properant -are thoro *(cf. ThLL. I 338,53).* **3** *situm esse – sich befinden:* ABBO SANGERM. bell. 2,358 cuius *(Germani)* ad -at puteus vestigia.

accubitor, -oris *m. convivarum proximus – Tischnachbar (de Iohanne evangelista; cf. Vulg. Ioh. 13,23):* ALDH. virg. I 7 p. 234,21 sacer dominici pectoris -r. HRABAN. carm. 51,2,2 -r domini ... Iohannes. carm. euang. 11. *al.*

accubitum, -i *n. pl.* -as (*sc.* -s *spuria*): *l.* **46.** **1** *lectus – Bett:* VITA Vincent. 29 (MGMer. V p. 127,22) ministri domus sternunt -a. **2** *cenaculum – Speiseraum (cf. Schlosser, Quellenbuch z. Kunstgesch. 1896. ind.):* AGNELL. lib. pont. 29 p. 292,13 domum infra episcopium Ursianae ecclesiae, quae vocatur Quinque agubitas (da- *1; de re cf. Testi Rasponi ad l.*), ... construxit. *v. et* accubitus, -us.

accubitus, -us *m.* **1** *lectus, sedile – Lager, Sitz:* DIETW. epist. (MGScript. XI p. 434,11) exiliens de -u. RUP. TUIT. off. 4,7 p. 93^{C} dum adhuc in -u suo est et in sinu Dei Patris quiescit *seminator (cf.* 3,11 p. 67^{A}). *al. latius:* WALDO Anscar. 100,15 restat in -u lugubri plaudere versum luctificum Musae. **2** *triclinium, cenaculum – Speisesaal:* VITA Lamb. Traiect. 13 (MGMer. VI p. 366,17) exiit foras in -to (*1,* -tu *rell.*) domus *(cf. notam ed.).* GESTA Neap. 19 fecit baptisterium ... et -um iuxta positum grandi opere depictum. **3** *consessus – das Beisammensitzen:* COD. Udalr. 168 p. 297,6 quarum *(matronarum et muliercularum)* familiaritatibus et secreta collocutione et privato -u libentissime utebatur *haereticus. de convivio:* TRANSL. Auct. 9 fratres disciplinate surgunt ab -u. **4** *accubitio – das Sich-Niederlegen:* CAES. HEIST. mirac. II 2,28 p. 110,4 loca -us preparantur. **5** *radices vel declivitas montis – Fuß oder Abhang eines Berges:* ALBERT. STAD. annal. p. 341,11 curre in -um montis Olyveti (MAPPA Ebstorf. p. 41^{b}). **6** *ambitus – Krümmung:* OLIV. descr. p. 4,25 supra lacum in -u (ambitu *D*) Iudee est Segor *('qua parte Iudaea situ suo cubitum effingit', DuC. s. v.).*

accubo, -avi, -are. *perf.* -u(i) *v. s.* accumbo. **1** *iacere, quiescere – liegen, ruhen:* CHRON. Noval. 5,44 nocte ergo precedente quidam ex domesticis -bat in quadam domu. MANEG. (?) const. 7 super formas -bunt. *al. c. sensu*

adiacendi: WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 20 quatenus ... farrago libelli ... -et ingenuis vel in imo margine biblis. **2** *considere, procumbere – sich lagern, niederfallen:* VITA Deic. 15 gregem ... saturum ... -asse. GONZO Geng. 20 coepit ... laxis nervis contractim -are. *metaph. de arbore ramos demittente:* MARC. VALER. buc. 4,24 arbos -at. **3** *de partu i. q. edere – hervorbringen:* AETHICUS ISTER 82 p. 64,5 non conpar coitu virorum ac mulierum partum -vit *sibylla.*

acculeus *v.* aculeus.

?***accumbero,** -are. (*errore pro* accumbere? *sed cf.* accubarare *DuC.*) *iacere – liegen:* CHART. Lub. I 275 p. 257,6 (a. 1263) inbecilles lecto -antes.

accumbo (adc-), -cubui, -ere. occ- *(var. l.): l. 21sq.* **1** *recumbere, se prosternere – sich niederlassen, sich niederwerfen:* WALTHARIUS 905 genibus tellure refixis belliger -uit. HROTSV. Gong. 217 se tandem mensa applicat apposita; -unt pariter Franci. ADALB. MAGD. chron. a. 942 regis ... pedibus -uit. VITA Virg. Salisb. II 12 p. 92^{b},4 *Virgilii* tumbae -uerat. *al. c. sensu occumbendi:* VITA Gang. I praef. (MGMer. VII p. 156,18) plurimis ... in necem -entibus (occ- *var. l.*). **2** *iacere – liegen:* BEDA hist. eccl. 3,17$^{capit.}$ apposta ecclesiae, cui idem adcumbens (occ- *N*) obierat. HRABAN. epist. 28 p. 444,4 in lectulo -o. *al.* **3** *accidere, fieri – eintreten, geschehen:* IULIAN. TOLET. Wamb. prol. si haec omnia ista -uerunt. **4** *accedere – hinzukommen:* ALBERT. M. cael. hier. 15,3 p. 406^{a},26 *ignis* per seipsum non -ente materia (*PG 3,329*^{B} μὴ προκειμένης ὕλης), id est, secundum quod non adhaeret alii materiae ..., est quasi occultus.

accumen *v.* acumen. **accumino** *v.* acumino.

accumulatio, -onis *f.* *coacervatio, adiectio – Anhäufung, Hinzufügung:* DIPL. Otton. II. 89 p. 104,8 compressas et minutas ... copiarum -es. COSMAS chron. 2,1 p. 82,5 virtutum. ACTA imp. Winkelm. I 180 p. 157,3 virium et militie. ALBERT. M. gener. 1,3,8 p. 384^{b},14 augmentum non per -em partis cum parte fit (*cf.* p. 382^{b},46sq.).

accumulo (adc-), -avi, -atum, -are. *script.:* acumm-: *l. 55.* acom-: *l. 52.*

1 *coacervare, congerere, computare – anhäufen, zusammenbringen, vereinigen, zusammenrechnen:* **a** *strictius:* BEDA ad Plegu. 14 numeri summam partim de genesi, partim de libro iudicum -ans. ERMOLD. Ludow. 3,262 *(de dispertitione)* Suevorum ... milia centenis -ta viris. PURCH. Witig. 515 -ans acies latę fuit imperiales. EPIST. Teg. I 108 p. 112,8 supra nostram cervicem pondus peccatorum nos -are. DIPL. Heinr. III. 134 p. 170,1 que priori *ecclesiae* surgende devovit et bona ... apostoli ... -vit. ALBERT. M. animal. 1,41 -ant sibi cibum sufficientem in futurum. *al.* **b** *latius i. q. computando efficere – ergeben:* ANON. geom. I 4,11 qui CXLIV -ant. 4,24 *(medial.)* area ... -atur pyramidi. ANON. de minut. 3,4. **2** *augere – vermehren:* COLUMB. epist. 10,95 lucraque lucris -ando (acom- *B*). LIBER diurn. 85 p. 103,18 votis vota ubertim ad-at. DIPL. Ludow. Germ. 31 interventione sanctorum nostri regni nostrorumque stabilitatem ... acummulare. DIPL. Karoli III. 125 p. 201,7 augmentatis rebus -entur divini servitii cultores. CHART. Turic. 1321 malum malo -ando. **3** *addere – hinzufügen:* CAND. FULD. Eigil. II 17,110 peplum ... insuper -ans. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 318,16 istud tunc ad priora sua anathemata ... -tum. *al.* **4** *persolvere, referre – einzahlen, entrichten:* DIPL. Heinr. IV. 223 reum maiestatis regali aerario CCC libras auri -are. CHART. Rhen. inf. I 376 p. 260,25 XX libras auri gazis regiis -et. **5** *ubertim afficere, provehere – überhäufen, fördern:* WALAHFR. carm. 5,42,16 *abbatem* gregem ... omnigenis -asse bonis. DIPL. Arnulfi 72 p. 108,3 loca divino cultui dicata ... -ando ditamus. ALBERT. METT. episc. Mett. 1 p. 699,28 *coenobium* amplissimis -vit ornamentis. *al.*

subst. **accumulans,** -antis *n.* *medic. i. q. medicamentum constringens – zusammenziehendes Mittel:* UNSO gloss. 9 p. 31,32 -ia (constringentia *var. l.*) itaque augmentata diminuuntur.

accuo *v.* acuo.

accuratio, -onis *f.* **1** *diligentia – Sorgfalt:* NOTKER. BALB. martyr. V. non. Mai. p. 1076^{D} Theodulum in altero *sepulcro* diligenti -e commendavit. TRANSL. Bav. praef. (MGScript. XV p. 597,11) de -e vero elucubratae dictionis non satago. DIPL. Heinr. III. 68 app. p. 89,13 imperatorem ... reverentissima ... -e ... sustentavit. ALBERT. M. bon. 208 p. 127,62 *cibi* praeparationis. *al.* **2** *ornatus – Schmuck:* CONC. Karol. 50^{D},44 viduas et deliciis et -e superfluarum vestium ... carere debere. FUND. Brunw. 7 p. 129,27 splendidioris ... amictus -o. **3** *sollicitudo – Besorgnis:* EPIST. Hann. 95 respondissem, quanta -e paterentur ... occupationes meę.

accuro, -avi, -atum, -are. **1** *parare, ornare – bereiten, schmücken, ausstatten:* RICHER. REM. hist. 3,110 magnifice funus regium ... -atur. HARIULF. (?) Richar. 1 (MGScript. XV p. 920,15) adstabant illic duo magnifici viri preciose -ti. RAHEW. gest. 4,86 p. 345,4 domum regalem ... non minori munificentia -vit (*cf.* 4,48 p. 288,24). TRANSL. Auct. 4$^{med.}$ marchionissa ... hilariter -ta. **2** *(pro) curare, administrare – besorgen, veranlassen, leiten:* VITA Poppon. 27 p. 310,42sq. ut in ipso regressionis suae articulo singula illic -ret ... locumque illum tam visitatum quam -tum abiit. *c. inf.:* GARS. tract. 1 p. 426,4 in gazophilacium sanctae Cupiditatis transferre eas *(reliquias)* -vit.

adi. **accuratus,** -a, -um. **1** *cum cura paratus, fabricatus – sorgfältig ausgestattet, hergestellt (cf. l. 71):* HELM. chron. 34 p. 66,23 -is conviviis animum eius explorabat. 84 p. 159,25 sepes -ior lignis constructa. **2** *diligenter excogitatus – sorgfältig erdacht:* EKKEH. IV. bened. I 13,63 gloss. licet etiam non -a sint *verba.* PETR. DAM. grat. 18 p. 44,35 virum Dei ... contra divina precepta comedere per -a mendacia persuasit. *mus.:* GUIDO ARET. micr. 11,18 quod -i cantus in finalem vocem maxime distinctiones mittunt. IOH. AFFLIG. mus. 19,26 cantus ... huiusmodi musici -os vocant, quod in eorum compositione cura adhibeatur. **3** *studiosus, instans, gravis – eifrig, dringend, wichtig:* EPIST. Hann. 47 p. 91,20 illum nunc -ioribus intentum negotiis. 93$^{tit.}$ domno H. ... -ę devotionis obsequium. ANON. Has. 39 ab eodem imperatore plurimis et -issimis legationibus evocatus. CHART. Babenb. 113 p. 149,7 -a sollicitudine (116 p. 152,24).

adv. **accurate.** *diligenter – sorgfältig:* AGIUS vita Hath. 15 ligamentum cristalli, quod non satis -e paratum erat. EKKEH. IV. (?) prol. Gall. p. 1096,14 cum ... -ius relegerent *vitam.* ANSCHER. Angilb. 2 (MGScript. XV p. 180,39) filiam -e ac regaliter exornatam. CHART. Lips. II 3 statuta ... testimoniis scripturarum -issime commendata. ALBERT. M. bon. 208 p. 127,63 -ius ... carnem coquere. *al.*

accurro (adc-), -(cu)curri, -ere. *approperare, occurrere – herbeilaufen, hineilen:* HRABAN. carm. 40,14,1 -unt tumulo martyris. RIMB. Anscar. 2 p. 20,38 ad *matrem.* ANNAL. Altah. a. 1036 p. 20,10 qui causa dirimendi eos accucurrit. OTTO FRISING. gest. 1,42 p. 60,18 cunctis ... ad accipiendam crucem ultro -entibus. *al. c. notione accedendi:* CHART. archiep. Magd. 421 p. 555,5 (a. 1188) eadem lex erit omni homini certamini astanti vel -enti. *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,233 quoniam citius -it tarda senectus.

***accursito,** -are. *approperare – herbeieilen:* GALB. Karol. 58$^{med.}$ propius -ans equum Widonis gladio traiciens evisceravit.

***accurso,** -are. *approperare – herbeieilen:* GESTA Ern. duc. II 21 p. 219,25 populositatem nimiam -antem.

accursus, -us *m.* *(cita) appropinquatio, incursio – (schnelle) Annäherung, Angriff:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,37 iterato impetus bellici -u. GALB. Karol. 114$^{ex.}$ cum tota multitudine accurrit, sed ante -um ipsius capti sunt illi duo. VITA Berth. Garst. 54 assiduis -bus apud eius sepulchrum. ANNAL. Ianuens. I p. 193,16 preparaverunt viriliter acursum (acc- *E*) ad Palodum faciendum.

?***accurtator,** -oris *m.* *spado (sc. equus) – Wallach:* ALBERT. METT. div. temp. 2,10 ut nec quidem ascensum equi -is (*1, Pertz;* accuratioris *2, Hulshof, qui interpr.* 'bij- *of handpaard*'), qui iuxta eum ducebatur, temptaret.

[Ziltener]

***accurto** (adc-), -atum, -are. *praecidere, contrahere – verkürzen:* VITA Mariae rhythm. 2767 ligna nimis -ta. 7135 exilii tempus adcurtare. *medial.:* RICHARD. ANGL. anat. I 259 pectoris facit passiones, quociens elongatur et -atur *uva.* WILH. SALIC. chirurg. 3,25 p. 350D crus -atur. *ibid. iterum.*

***accurvatum**, -i *n.* *t. t. chirurg. i. q. forceps, fibula – Zange, Klemme:* WILH. CONG. chirurg. 333 sumatur bifurcatum et acurvatum (arcuatum, acuatum *var. l.*) secundum formam palpebre.

accusabilis, -e. 1 *accusatione dignus, incusabilis, vituperabilis – anklagens-, tadelnswert:* CAPIT. Bened. 3,111 de accusatoribus . . ., quorum vita est -is. GERHOH. Sim. p. 250,21 per ipsam cupiditatem -es fiunt. ALBERT. M. bon. 185 p. 115,85 omnis actus laudabilis vel -is. cael. hier. 9,5 p. 277b,30 non faciunt *angeli,* ut *homines* sint magis -es (*cf.* p. 276b,41). miss. 3,4,13 p. 88b,8 *diabolus* accusabat *fratres nostros* . . ., hoc est -es reddidit. summ. theol. II 14,87,3 p. 155a,45 quare ipse sit excusabilis et alius -is. 2 *ad incusationes promptus – zu Beschuldigungen neigend (cf. l. 60):* ALBERT. M. eth. 9,1,1 p. 560a,14 *impedimenta* -em faciunt amicitiam.

adv. ***accusabiliter.** *vituperabiliter – in tadelnswerter Weise:* HELW. denar. p. 91,30 -r conversatus proprio facto.

accusatio (-cio), -onis *f.* *script.* -uss-: BEDA hist. eccl. 5,19 p. 328,18 *codd. MC.* VITA Goar. 4 p. 414,1. *v. et l. 38.*

I *actio accusandi, incusatio – Anklage, Anschuldigung:* A *in re iudiciaria:* 1 *crimine non indicato:* LEG. Wisig. 6,5,15 contra eum *(homicidii reum)* -em deferre. ALDH. virg. I 44 p. 298,1 strofosae -is catapultas. CAPIT. reg. Franc. 47 p. 134,3 ut non presbyter adversus episcopum . . . det -em aliquam. WALAHFR. Otm. 5 in eius -em Lantpertus . . . coram omnibus praesentatur. EGILM. ad Steph. p. 361,14 ad aures principis Arnulfi -em . . . detulerunt. LIUTPR. hist. 11 p. 167,35 in papam. HONOR. III. registr. 214 p. 146,23 naroc, quod latine vocatur -o. CONST. II 262,3 per -cionis ordinem. *saepe. causa accusationis – Grund zu einer Klage:* VITA Goar. 3 ut aliquam accussationem in servo Dei invenire potuissent. 2 *addito crimine:* LEG. Wisig. 6,1tit. de -bus criminum. FORM. Turon. 29 si de homicidio -o processerit. IOH. VIII. epist. B 55 carnalis . . . criminis. B *de qualibet incusatione sive inculpatione:* BEDA hist. eccl. 3,19 p. 165,3 *maligni spiritus* crebris -bus inprobi (*cf.* p. 166,11). CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 227,1 -es caecae, susurrationes. *c. sensu vituperationis:* STATUT. ord. Teut. p. 75a,7 per correcciones, -ciones . . . flectere contumaces.

II *impugnatio – Anfechtung:* CHART. Tirol. notar. I 295 (a. 1236) testes de Aglentine appertos de causa -cionis matrimonii (296. 577b).

III *usus accusativi casus – Verwendung des Akkusativs:* ALBERT. M. top. 2,1,5 p. 302b,17 multiplicitas hic . . . consideratur . . . in diversa dependentia generum, quae est plurium ad nominationes vel -es praecedentes.

accusativus, -a, -um. *script.* -uss-: CARM. var. III 16,19. 1 *adi.:* a *ad casum quartum declinationis pertinens – akkusativisch:* ALDH. ad Acirc. 140 p. 196,1 'ob' praepositio -i casus. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 377,1. *al. luditur c. notione accusandi:* CAES. HEIST. hom. I p. 65a -i casus *factus est Iesus* in passione, quando stabant principes sacerdotum . . . illum constanter accusantes. b *ad incusationes promptus – zu Beschuldigungen neigend (cf. l. 19):* ALBERT. M. eth. 8,3,9 p. 553a,27 amicitia, quae fundatur super utile, -a est, et frequenter unus amicorum accusat alterum coram iudice. 2 *subst.:* *casus quartus declinationis – Akkusativ:* ERMENR. ad Grim. 18 p. 556,29 etiam -um trahunt *verba passiva. al. per lusum verborum de actione accusandi:* CARM. var. (NArch. 2 p. 401) -us si venerit ante tribunal, aut accuseris aut accusaberis ipse, proficit in neutro, si venerit absque dativo. CARM. Bur. B 42,5a,2 p. 81 si te deponere vult -us.

adv. ***accusative.** 1 *modo accusativi casus – akkusativisch:* ALBERT. M. anal. pr. 1,7,6 p. 663a,16 aut in accusativo *sumitur propositio,* ut quoniam hoc -e, ut feriens . . . hoc vel hunc. 2 *modo incusationis – in anschuldigender Weise:* EKKEH. IV. cas. 95med. ut . . . -e tibi quicquam . . . post pacis oscula dicam.

accusator (adc-), -oris *m.* *script.:* adc-: LEG. Wisig. 7,1,5 *cod. R 1.* acu-: FORM. Turon. 29 p. 152,4 *cod. B. al.* -uss-: BEDA hist. eccl. 5,19 p. 327,18 *codd. MC1.* -tur: CHRON. Fred. 2,34. LEG. Wisig. 7,1,5 *cod. R 2.*

actor, incusator – (An-)Kläger: 1 *in re iudiciaria:* CAPIT. reg. Franc. 249,8 certi -es criminis eius . . . -es legitimi. STEPH. V. epist. A 16,1 -es idonei. EPIST. Mog. 18 p. 348,12 sine aliquo -e canonico. EPIST. Hann. 38 p. 82,15 qui sibi et -r et iudex fuit. OTTO FRISING. chron. 8,19 p. 418,6 in rei causa, qua -r impetit. *saepe.* 2 *de quolibet incusatore:* HRABAN. univ. 20,15 p. 546A -r *in scripturis sacris* significat diabolum. VITA Liutg. I 31 p. 80,1 -es eius . . . ex hoc ipsius facto criminationem cumulabant. BURCH. WORM. ieiun. p. 120,29 erat *diabolus* ab initio fratrum -r ac nequitiae arbiter. 3 *de calumniatore sive delatore:* CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 224,23 adulatorum et -um . . . nequitia. 6 p. 225,37 -um nugas et frivola vaniloquia. 10 p. 228,46. DIPL. Otton. II. 130 p. 146,39. *al.*

accusatorius, -a, -um. *incusans, criminosus – anklägerisch, beschuldigend:* WETT. Gall. 8 adierunt . . . ducem . . . -as fallacias ferentes. BERTH. (?) annal. a. 1071 p. 275,17 per -as litteras obiecta illi *sacrilegia. de suimet incusatione:* CAES. HEIST. hom. II p. 76b confessionem debere esse humilem et -am. mirac. I 3,1 p. 110,30.

adv. **accusatorie.** *criminose – (verleumderisch) beschuldigend:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 284,8 ob scelera -e ipsi obiecta damnatus *papa. de suimet incusatione:* CAES. HEIST. mirac. II 2,14 p. 91,10 tam distincte et tam -e confessus est.

accusatrix, -icis *f.* *script.* acu-: *l. 38. actrix – (An-) Klägerin:* RATHER. phren. 14 p. 382B non absque invidia . . ., stultitiae . . . -e verissima. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,25 cottidianis confessionibus . . . sese sui in principio -x *(sc. Agnes)* expurgare. EPIST. Ratisb. 7 p. 300,14 falsitas iudex sit, livor -x. 19 p. 341,5 testis est -x (acu- *R*) conscientia (CAES. HEIST. mirac. I 1,3 p. 10,15). *al.*

accuso (adc-), -avi, -atum, -are. *script.:* adc-: LEG. Wisig. 3,4,18 p. 158,18. acu-: CHRON. Fred. 3,82. FORM. Turon. 32 *cod. A 3.* ANNAL. Magd. II a. 1037 p. 171,1. *v. et l. 48.* -uss-: ALDH. virg. I 52 p. 308,19 *codd. BL.* BONIF. epist. 10 p. 9,24. 13,35. LEX Baiuv. 9,7 *(var. l.).* VITA Goar. 3. *al.*

I *in crimen vocare, incusare – anklagen, beschuldigen:* A *strictius in re iudiciaria (de iudicio divino: l. 63):* 1 *crimine non indicato:* LEX Sal. Merov. 115 tunc agens ille et cui male fecit nobiscum acusent. CONC. Merov. p. 159,25 innocentes aut principi aut iudicebus -are. LEX Ribv. 42 ad regem. DIPL. Karoli M. 253 p. 362,39 in mallo publico. EIGIL Sturm. 16 apud regem. ANNAL. Guelf. a. 823 inter se . . . coram imperatore. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,33 in magno concilio. HELM. chron. 7 p. 18,32 in curia. CHART. Solod. 269 p. 155,36 ad maius iudicium. *saepe. medial.:* WIDUK. gest. 3,68 p. 142,7 dum invicem quam saepe -antur. 2 *addito crimine:* LEG. Wisig. 6,2,4 quos culpe similis reatus -at. ARBEO Corb. 16 p. 206,12 neglegentiae. EIGIL Sturm. 18 p. 374,43 quid hoc fuit, quod monachi tui apud nos te -verunt. WALAHFR. Gall. 2,14 pro hac re. POETA Saxo 2,339 criminibus magnis maiestatisque reatu. EGILM. ad Steph. p. 361,24 de infidelitate regis. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 883 p. 110,1 reus maiestatis -atur. THIETM. chron. 2,16 ob inanem philosophiae executionem a summo iudice *(Christo)* -atur. BERTH. (?) annal. a. 1070 p. 275,6 dux . . . proditionis in regem reus . . . -batur. GREG. VII. registr. 1,57 super incesta copulatione. CHART. Babenb. 86,14 super eodem. *saepe. c. inf.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 895 p. 125,36 Hildigardis . . . contra fidelitatem regis agere -ta. THIETM. chron. 6,54. WIPO gest. 7 p. 30,13. *seq.* quod: DIPL. Otton. III. 278 p. 702,5. THIETM. chron. 4,44. TRAD. Teg. 217. ut: ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 885. B *latius de qualibet incusatione sive inculpatione:* 1 *crimine non indicato:* RUOTG. Brun. 44 p. 47,9 se in male-

[Ziltener]

factis -et. THIETM. chron. 6,45 non ullum consanguinitatis linea mihi coniunctum -o. ACTA imp. Winkelm. I 355 p. 314,28 mundo -at cesarem papalis fabula. *al.* **2** *addito crimine:* WIDUK. gest. 2,28 nemo me temporum vicissitudine -et. THANGM. (?) transl. Epiph. 4 se tanto opere ... impares -bant. THIETM. chron. 4,66 in aliqua re. 8,4 cum ab antistite suo ob hoc -retur. *al. seq.* quod: THIETM. chron. 7,18. BERTH. (?) annal. a. 1073 p. 276,27 publicavit et -vit eum *(regem)* apud duces praedictos, quod *eqs.*

II *petere, impugnare – einklagen, anfechten:* LEG. Wisig. 2,4,7 p. 101,3 si debitum defuncti vel presumptio -etur. 6,1,2 p. 248,19 capitalia. CHART. Rhen. inf. I 351 p. 239,36 (a. 1144) donationem. CHART. Tirol. notar. I 296 matrimonium. *v. et* *accauso.

adi. **accusatus**, -a, -um. **1** *indicatus – angezeigt:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 204,25 -um sibi negotium destitit iudicare *iudex.* **2** *in iudicium vocatus – angeklagt:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 408,23 secundus est canon de -is sacerdotibus. p. 408,30 quidquid contra hanc regulam ... de rebus -e persone extiterit iudicatum. **3** *crimini datus – vorgeworfen:* WIDUK. gest. 3,15 de -is causis qui iudicat, Dominus est. ANNAL. Hild. a. 1015 p. 31,30 criminis -i.

subst. **1. accusatus**, -i *m. reus – Angeklagter, Beschuldigter:* CAPIT. reg. Franc. 28,6 veniant accusatores cum -u (-o CONC. Karol. 19^{G},6). BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 285,18. CHART. Babenb. 232,4 si autem actor velit -um septem virorum proborum testimonio superare *eqs. al.*

2. accusandum, -i *n. res accusatione digna – Anklagenswertes:* CHART. episc. Wirz. I 318 p. 356,16 (a. 1252) *custodes silvae* prestito iuramento accusent -a coram iudice nostro. *ibid. iterum.* *Ziltener*

acedia, ac(c)idia, -ae *f.* (ἀκηδία; *sed cf. l. 47sqq.*) *script.: plerumque* ac(c)i-; adsi-: *l. 39.* ac(c)e-: *l. 43sq. 53. 57.* a(c)cidiv(a) *sim.: l. 61. 65. metr.:* accīd-: *l. 56sq.* accĭd-: CARM. ad Ludow. 30,1 (MGPoet. IV p. 927). RANGER. Anselm. 476.

1 *incuria, morositas, taedium animi, torpor – Nachlässigkeit, Verdrossenheit, Unlust, Abstumpfung (cf. Bernards, Speculum virginum. 1955. p. 85):* PIRMIN. scar. 13 octo principalia vitia ... tristitia, accidia (adsi- *A*) *eqs. (ex Cassian. inst. 5,1; cf.* AGNELL. lib. pont. 116. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 396,45. HILDEG. epist. II 13,5 p. 375,8. *al.*). VITA Desid. Cad. 16 ibi ... non solitudo acidiam ... gignit. EPIST. Alcuin. app. 2 p. 485,5 excitans ... acediam segnitiae. TRANSL. Modo. 22 p. 299,36 superciliis acedia contractis. CAES. HEIST. mirac. I 4,2 p. 173,24 accidia, in quantum pertinet ad dolorem cordis, vitium spirituale est; in quantum ad torporem corporis, corporale est. 4,27 p. 197,14 dicitur autem accidia quasi acidia, eo quod opera spiritualia nobis acida reddat. DAVID compos. 2,41,1sqq. accidiae vitium tres habet species, prima est quaedam amaritudo mentis ..., secunda est torpor quidam pigredinis ..., tertia est, quae solum fastidit ea, quae Dei sunt. 2,42,1 *(de remediis -ae).* ALBERT. M. euch. 3,1,4,1 p. 248^{a},9 acedia ex corporis ponderositate. summ. theol. II 18,118 *(def.).* CHART. Austr. sup. III 508 p. 469,14 propter ... negligencie accidiam. *al. pro persona:* ALDH. virg. II 2666 aciem sextam torpens Accidia (Accedia *S*) ducit. **2** *excitatio taedii, indignationis – Erregung von Abscheu, Unwillen:* EPIST. divort. Loth. 7 p. 219,22 parati sumus ... polire, quod aemulorum invidia fingit accidia. **3** *taedium stomachi – Magenbeschwerde (primum apud Marcell. med. 20,88* acidivas*):* ANTIDOT. Augiens. p. 48,1 facit *panchratium* ... ad acidiam stomachi. p. 49,27 eligma ad carbunculum stomachi cum acidia et nausia et fastidium. ANTIDOT. Bamb. 39. RECEPT. Sangall. I 80 remedium ... ad acidiva, ad flegmas. *al.*

acedio(r), ac(c)idio(r), -ari (-are). GLOSS. I 40,9 St.-S. accidiator (*a*, aci- *b*) quelando: estomacator urmageo. IV 195,11. *al. turbare – beunruhigen:* THEOD. TRUD. Bav. 13 aporia seculari ... accidiari.

acediosus, ac(c)idiosus, -a, -um. **1** *de hominibus i. q. neglegens, morosus, torpidus – nachlässig, verdrießlich, abgestumpft (cf. Bened. reg. 48 p. 56,28 L.):* PIRMIN. scar. 27 p. 62,21 qui fuit accidiosus, quod est ociositas. IOH. METT. Ioh. 111 ut stratum accidiosus repeteret. CAES. HEIST. mirac. I 4,38 monachus accidiosus nauseam Deo provocat. II 1,41 p. 70,3 vir supra modum in divinis laudibus accidiosus. hom. I p. 53^{b} qui vero tepidus est, id est acediosus. *al. subst.:* CONR. SAXO spec. 15 p. 219 acediosi enim maledicti sunt, quia opera Dei strenue ... non agunt. **2** *de rebus i. q. taedium efficiens – Verdruß erregend:* ERMENR. Sval. praef. p. 156,17 dimissa acediosa excusatione ad narrationem ... veniam.

acedonicus, acedula *v.* acidonicus, acidula.

acefalus *v.* acephalus.

***acelga**, -ae *f.* (*arab.* silḳa, *cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1907*) *beta, blitum, sicla – Mangold (Beta vulgaris var. Cicla L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 583sqq.):* ALBERT. M. veget. 1,159 hoc *(olus regis)* enim est herba et olus et similiter -a.

acella *v.* ascella. **acenaces** *v.* acinaces.

***aceolum** (-us ?), -i *n. (m. ?)* (*orig. inc., ni cohaeret c.* *aciale, *theod. vet.* ecchil) *?nummi genus – ?Münzart:* GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 391,16 XII pauperum pedes lavit et unicuique eorum -o (aceleo *3*) precium unius denarii donavit *(cf. notam ed.).* p. 392,24 acervulum -i aliis pauperibus dispensavit.

***acephala**, -ae *m. sine respectu primorum agens, rebellis – ein ohne Rücksicht auf die Obrigkeit Handelnder, Aufrührer:* EPIST. divort. Loth. 5 p. 215,33 Hucbertus *abbas* acefala *(de eodem:* REGINO chron. a. 866 p. 91,16). FUND. Brunw. 35 p. 143,31 -a a multis ... devitatus (*antea:* tirannus Heymo).

***acephalicus**, -a, -um. **1** *canonibus contrarius – den kanonischen Bestimmungen zuwiderlaufend:* COD. Udalr. 178 p. 313,17 inimicorum nostrorum *(sc. Heinrici V.)* -a praesumptio. GERHOH. aedif. 30 p. 1273^{A} non -a, sed apostolica ecclesia. **2** *sine titulo – ohne Ordinationstitel (subst. neutr.):* EPIST. Worm. I 21 p. 42,4 qua autem ratione acęphalicum illud vel ... celibatum pelleres, ipse invenisti.

acephalus (-efa-), -a, -um. (ἀκέφαλος; *aliter derivat* GERHOH. *l. 66sq.*) *script.:* ach-: *p. 109,11.* akh-: *p. 109,22.* azęphola: *p. 109,26.* asc-: *l. 48.* -cęph-: *l. 58.* -coeph-: *l. 55. decl.* -os *(nom. sg.): p. 109,31. metr.:* āc-: *p. 109,5sqq. 18; adde* RANGER. Anselm. 1555.

sine capite – ohne Haupt (saepe subst. masc.):

I *de hominibus (bestiis: p. 109,22) eorumque societatibus vel actionibus:* **A** *sine rectore – ohne Lenker:* **1** *eccl. i. q. (continuo) sine primoribus vivens, illegitime agens, canonibus contrarius – (ständig) ohne Vorgesetzte lebend, ungesetzlich sich verhaltend, den kanonischen Bestimmungen zuwiderhandelnd:* **a** *de haereticorum sectis:* LIBER diurn. 84 p. 99,7 Severus -us. HUGO FLOR. hist. p. 352,58 -orum (asc- *1*) ... heresim pseudoprophetarum. MARIAN. chron. a. Chr. 482 heressis Acephallorum. SALIMB. chron. p. 272,11 -i sunt, id est sine capite, *Apostoli fratris Ghirardini Segallelli. al.* **b** *de clericis sine praelatis vel sine iustae ordinationis titulo vel sine communi vita vagantibus (def.: Isid. eccl. off. 2,3,1. de re cf. Sohm, Altkath. Kirchenrecht. 1918. p. 206sq.):* CONC. Karol. 36,22 de clericis vagis seu de acoephalis, id est de his, qui sunt sine capite ... neque sub episcopo neque sub abbate, sed sine canonica vel regulari vita degentes. EPIST. Worm. I 21 p. 41,23 clericos, qui sine titulo essent, acęphalos appellari quasi sine capite. HUMB. Sim. 3,20 p. 224,48 vere -is et sine suorum rectorum litteris et permissu vagantibus. ADAM gest. 3,15 p. 156,1 episcopum ... -um (*postea:* erroneus, girovagum). GERHOH. psalm. 64 p. 452,32 -i ... ypocentauris assimilati (*cf.* COSMAS chron. 2,26 p. 119,14). aedif. 2 (8 p. 141,6) clerici ... proprietarii et -i, qui habitant non in unum, sed in diversum. 20 (50 p. 165,17sqq.) principalis *porta* Cephas dicitur, per quam nullus -orum ingreditur, quoniam a Cepha non potest recipi -us, utpote rebus illi et nomine contrarius *eqs.* 21 (52 p. 166,30) de curialibus aut -is. 29 p. 1270^{B} vestis -orum effeminata. *al.* **c** *de variis personis contra ecclesiae auctoritatem agentibus:* CHRON. Noval. app. 9 p. 125,46 monos -us ait. GESTA Rom. eccl. IV p. 405, 5sqq. numquid -us dicendus est, qui capud huiusmodi *(sc.*

haereticum) a se repellit ...? numquid Eusebius -um se ostendit *eqs.* ARNULF. SAG. invect. 6 p. 103,12 -us et ab uberibus matris suae *(sc. ecclesiae)* ... alienus rex *Angliae.* METELL. Quir. 18ª,32 *gladius* non capulatus ducis *Arnoldi* tyrannidem feram denotat acefalam. **d** *de paganis sine Christo viventibus:* ABBO SANGERM. bell. 2,410 -i, quoniam Christum perdunt, caput ipsum. 2,486 acefalos (gloss.: gentiles) prostravit. **2** *(temporarie) rectore carens – (vorübergehend) ohne Leiter:* **a** *eccl.:* PETR. CRASS. def. 4 p. 439,30 Nonantulensem ... ecclesiam ... -am fecerant (WALTH. ARR. fund. 8 [MGScript. XV p. 1122,23] achephala. GESTA Trev. cont. IV 7 p. 404,32). CHRON. Mont. Ser. a. 1108 p. 175,33 -a, id est sine capite, preposito videlicet, facta processione. EMO chron. p. 500,14 -us erat *praepositus (i. sine monasterii paternitate).* SALIMB. chron. p. 579,10 *fratres Praedicatores* erant -i *(i. sine magistro).* **b** *saec.:* VITA Godefr. Cap. I 4 p. 519,26 desolatos et quasi -os relinquere *dominum ministeriales.* ALBERT. STAD. Troil. 4,6 sumus -i, rege caremus. CONST. III 14,2 vacante profecto iam pridem imperio, ne diucius oberraremus -i. *al.* **B** *sine capite corporali – ohne körperlichen Kopf:* NICOL. anat. 76 animal akhephalum, quod dicitur carere capite.

II *de rebus:* **A** *de carminibus, epistolis i. q. sine titulo – ohne Überschrift, Anschrift:* EPIST. Worm. I 30 p. 55,11 perlectis ... versiculis instanter perquirere cepit, cuius rei causa hęc placuisset azęphola muta tituloque carentia cornicari. WIBALD. epist. 226in. -as litteras a vobis accipere consuevimus (*cf.* EPIST. Wibald. 227ex.). **B** *de versibus metricis i. q. initio anomalus – am Anfang regelwidrig:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 94,14sqq. sunt autem numero sex *passiones:* acefalos, procephalos, lagaros ...; quid est -os? versus sine capite, cum prima syllaba contra naturam producitur *eqs.* (*cf.* epist. 1 p. 477,7). *Prinz*

1. acer, -eris *f. formae irregulares spectant tantum ad notionem q. e. herba. script.:* as-: *l. 52. al.* -iro: GLOSS. IV 361,7 St.-S. acro: GLOSS. III 477,35 St.-S. *form. decl. I. et II. (cf. ital.* acero*): nom. sg.:* GLOSS. III 719,35 St.-S. acerus. 478,14 acera. 578,6 acerum. *v. et l. 57. acc. sg.:* GLOSS. IV 649,21 St.-S. acerum. III 52,36 aceram. *signif.:* ALPHITA I p. 272,17 -r est arbor et -r similiter est herba. GLOSS. III 311,21 St.-S. -r herba gundereba vel arbor mazziltra. *al.*

1 *arbor q. d. acerabulus – Ahorn (Acer campestre L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 257):* GLOSS. III 401,21 St.-S. bauschuz -r. IV 28,38 -r species ligni acuta mazoltra. *al.*

2 *herba:* **a** *hedera terrestris – Gundermann, Gundelrebe (Glechoma hederacea L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 699sqq.):* GLOSS. III 524,14 St.-S. -r herba edera terrestris gundram. *al.* PULVIS contra febr. p. 23,15 acero (gloss.: gundereba). RECEPT. Sangall. I 188. CHIRURG. Sudhoff 2 p. 434 de -e id est de gundereva. **b** *asarum – Haselwurz (Asarum europaeum L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 261):* GLOSS. III 579,3 St.-S. aserum hasiluurz. *al. v. et* asarum. **c** *bryonia – Zaunrübe (Bryonia alba L. et dioica Jacquin, cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 688):* GLOSS. III 521,48 St.-S. -r helige bere. **d** *acidula – Sauerampfer (Rumex acetosa L. et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 282):* GLOSS. III 680,37 St.-S. acero amphere. **3** *palea – Spreu:* GLOSS. III 293,44 St.-S. -r agena. *v. et* 1. acus.

2. acer, acris, acre. *script.:* agr-: *p. 110,7.15.18. 22.67. 111,2. al. in codd. s. VIII./X.* acc-: *p. 110,26. form.: decl. III.: sing.: nom. masc.* -is: *p. 110,57. abl.* -e: *p. 110,58. decl. I. et II.: sing.: nom.* -a: *p. 110,3.7.53.* -um: *p. 110,14.27.32. gen.* -i: *p. 110,21. acc.* -um: *p. 110,23.34.62.* -a(m): ANTIDOT. Berol. 13 p. 70,24. -o: *p. 110,18. abl.* -o: COMPOS. Matr. 1,7. *plur.: nom.* -ra: *p. 110,22. dat.* -iis: *p. 110,7.* -ris: *p. 110,46. acc.* -os: EKKEH. IV. bened. I 16,30 gloss. -as: *p. 110,15.* -ra: *p. 110,9.22. abl.* -is: *l. 72. p. 110,8.16.24.49.57. al. superl.* acrissimam: *p. 110,11. metr.* ăc(er): VULF. Marc. 304. CHRON. rhythm. Col. 1,52. *v. et p. 110,57. 111,2.*

I *proprie:* **A** *acutus – spitz:* ERMOLD. Ludow. 1,374 harundo. PASS. Mauric. 178 calcaribus -is. WIDUK. gest. 2,28 tormenta. *al.* **B** *asper – rauh:* WALAHFR. hort. 154 *peponis* genus -e. MAPPAE CLAVIC. 289 urtica. EKKEH. IV. bened. I 38,89 vestis -a (gloss.: cilicium). **C** *fragilis – spröde:* PS. AVIC. anim. 1,12 p. 88 si est aurum, est -e, cito frangitur.

II *translate:* **A** *de corporali perceptione:* **1** *acerbus, gravis – schmerzhaft, schwer, stark:* TRACT. de caus. mul. 83 febris agra. HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,27 -iis luporum morsibus. VITA Alcuini 2 p. 185,49 verberibus ... -is. EKKEH. IV. bened. I 5,18 mala gutturis -a. HILDEG. div. op. 2,5,1 p. 902C densiores et -iores tenebrae. 3,9,13 p. 995C ignis. IORDAN. RUFF. equ. 6,39 p. 79,24 propter corrositatem acrissimam cocturarum. *saepe. subst. neutr.:* WALDR. carm. 2,1,18 -ia mortis. *de medicamentis i. q. causticus – ätzend:* GLOSS. med. p. 46,10 micticum (*i.* σμηκτικόν) -um. TRACT. de caus. mul. 65 subpositionis agras. 81 agris medicaminis. DYASC. p. 95b viscidis id est -is ... colliriis. *falso pro sacer (sc. ignis):* GLOSS. II 597,11 St.-S. oma. ANTIDOT. Berol. 13 p. 70,29 ignem agrem. RECEPT. Sangall. I 115 ad igne -o. TRACT. de aegr. cur. p. 373,36. ALPHITA I p. 289,43 erisipela interpretatur sacer ignis vel -r. **2** *ponticus, acidus – herb, sauer, scharf:* ANTIDOT. Bamb. 20 aceti -i. FRAGM. mul. VI p. 604,3 *menstrua* -ia (agra *cod.*) et salsa. HUGEB. Willib. 4 p. 96,10 -um lac. CAND. FULD. Eigil. II 2,28 corticibus ... rasis ... pascitur -is. ECBASIS capt. 177 rafanos. HERACLIUS I 11,2 melli. ANNAL. Altah. a. 1040 p. 23,33 vini exiguum et factum est -imum (acc- *cod.*). a. 1052 p. 48,17 vini modicum et -imum. ANON. secret. p. 35,36 *ammoniacum* -um. Ps. AVIC. lap. p. 635b,45 aqua mineralis ... vocatur ... aqua vitae, acetum -imum. ALBERT. M. anim. 2,3,24 p. 276a,19 -r sapor et odor. animal. 3,111 quadruplex *phlegma,* salsum videlicet et -e, ponticum et insipidum. *saepe. subst. neutr.:* ALFAN. premn. phys. 23,13 -um, quod remansit de humoribus. GLOSS. Roger. I A 2,2 p. 588,17 ab omnibus -bus. GEBER. clar. 2,49 vivum -um. *v. et p. 114,1.* vinum -e *i. q. acetum – Essig (francog.* vinaigre, *cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 9356):* ODO MAGD. 1198 -i cum vino (*e Diosc. lat. 2 p. 231,8* cum aceto). *al.* **3** *stridens – schrill:* NIVARD. Ysengr. 7,100 melos.

B *de actionibus vel habitu:* **1** *vehemens, celer – heftig, schnell:* PS. GALEN. febr. 68 pulsus. THEODULF. carm. 28,111 Rodanus (*cf. Hor. sat. 1,1,58*). WALAHFR. hort. 329 auxilio. WALTHARIUS 455 gressum. *saepe.* **2** *firmus – kräftig:* ARS med. 1 p. 418,4 puer ... -ior factus. CARM. imag. 29,2adn. -bus annis. **3** *potens – mächtig:* LIGURINUS 2,99 *urbs.*

C *de ingenio et affectibus:* **1** *violentus, fortis – leidenschaftlich, wild:* ALCUIN. carm. 1,557 hostibus ... -is. WALTHARIUS 787 -r in armis. WIDUK. gest. 1,18 venatores. WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,14 monitori. FROUM. carm. 11,36 canibus mordentibus -is. EKKEH. IV. pict. Mog. 214 volucres. HILDEG. phys. 6,59 hyrundo ... -r est id est grim. OTTO FRISING. gest. 1,41 p. 59,28 indignationem. *saepe. c. dat.:* WARN. synod. 326 papa ... simulacra colentibus -r. *fort. add.:* EKKEH. IV. pict. Mog. 315 soror -a Maria *(cf. Vulg. exod. 15,15).* **2** *sagax, strenuus – scharfsinnig, tüchtig:* ALCUIN. carm. 1,462 -r in arte. EIGIL Sturm. 20 -r ingenio. VITA Leod. 1,488 (MGPoet. III p. 19) blasphemiis ... -is. CARM. libr. II 1,1 abba ... -is. ECBASIS capt. 704 astu ... -e. ALBERT. M. elench. 2,5,1 p. 709a,38 *oratio* est -is (*p. 182b,32* δριμύς). CHART. episc. Hild. III 464 mente. *saepe.*

neutr. pro adv.: violenter, fortiter, ardenter – heftig, tatkräftig, leidenschaftlich: WALTHARIUS 1125 -um bellare. AUDRAD. carm. suppl. p. 741,7 iudicat -e. POETA Saxo 5,259 multum resplenduit -e. AMARC. serm. 3,387 ut -ia pugnent. DONIZO Mathild. 1,743 poeniteo nimis -e.

adv. **acriter. 1** *acerbe, graviter – schmerzhaft, schwer:* ARBEO Emm. 16 agriter iniecentes manus in ... episcopum. HUGEB. Willib. 3 p. 92,8 -r anhelando. RHYTHM. 13,22,1 dolebunt -r. *al.* **2** *acide – scharf:* WALAHFR. hort. 197 licet *marrubium* -ius ora mordeat. **3** *stridenter – schrill:* ALDH. virg. I 45 p. 299,13 -r grunnire. **4** *violenter, fortiter, ardenter – heftig, tatkräftig, leidenschaftlich:* ARBEO Emm. 9 -r

[Baader]

increpando. WIDUK. gest. 3,37 -r pugnatum. HROTSV. asc. 49 -r caput ... moventes. CHRON. Salern. 139 agriter affligebant. OTTO FRISING. gest. 1,61 p. 88,9 -r ... induci. *saepe.* 5 *funeste – unheilvoll:* HROTSV. gest. 419 -r orbatum.

acerabulus. (*ex* acer *et gall.* *abulus, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 19*) *acer – Ahorn (v. p. 109,42):* GLOSS. IV 180,15 St.-S. -us lignum candidum i. mapeldorn.

***acerapecticus,** -a, -um. (ἀθεράπευτος) *incurabilis – unheilbar:* ALPHITA I p. 283,41 vulnus -um (-perticum *var. l.*) id est incurabile.

aceratus, -a, -um. *acutus – geschärft:* HERACLIUS II 45 ferrum totum -um.

acerbitas, -atis *f. script.* -rv-: GLOSS. I 12,2 St.-S. *v. et l. 24.* 1 *proprie i. q. gustus ponticus, acetositas – bitterer Geschmack, Säure, Schärfe:* CHRON. Sigeb. cont. a. 1144 (MGScript. VI p. 388,47) in fructibus habuerunt raritatem et -em. HILDEG. phys. 6,18 falco ... -em in se habet (*cf.* 7,15.8,4). 2 *translate:* a *gravitas – Schwere:* HARIULF. chron. 4,16 p. 214,19 prae multa infirmitatis -e. b *iniucunditas – trauriges Ereignis:* GREG. CAT. chron. I p. 349,29 in ipsa -e. ALBERT. METT. div. temp. 2,2[ex.] -es et pericula ... se laturos. *al.* c *duritia, ferocitas, crudelitas – Härte, Wildheit, Grausamkeit:* CARM. ad Agob. 3,4 (MGPoet. II p. 119) atroci puniri acervitate. CHART. Sangall. B 143 p. 142,20 ieiuniorum -e. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 128,3 tormentorum -e. HILDEG. vit. mer. 2,71 hominibus -em incutiunt *spiritus.* EMO chron. p. 488,49 *Africus* grandinem cum magna -e proiecit. ALBERT. M. sacram. 124 p. 85,44 ignis. *al. c. sensu torvitatis:* HILDEG. div. op. 2,5,13 p. 913[A] *tenebrae* -e sua os infernalis putei existentes.

acerbitudo, -inis *f. offensio – Kränkung:* RAHEW. gest. 3,10 p. 176,26 *(v. p. 128,63).*

acerbo, -atum, -are. 1 *sapore acerbo inquinare – bitter machen:* GERHOH. psalm. 33,9 p. 269,16 palatum de uva peccati -tum. PEREGRINUS 181 mel dulcis verbi facti fel -at acerbi. IUSTIN. Lippifl. 167 ne maeror -et risum, fel nectar, dira cicuta favum. 2 *irritare – (v)erbittern:* SOLIMARIUS 197 regem. IUSTIN. Lippifl. 495 dominos terrae zelus livoris -at. 3 *exasperare – verschlimmern:* IUSTIN. Lippifl. 345 poenam.

***acerbodicaeos.** (ἀκριβοδίκαιος) *qui accuratus in iure est – einer der genau im Recht ist:* ALBERT. M. eth. 5,4,1 p. 386[b],37sqq. epiches (*i.* ἐπιεικής) ... non est -os; acerbosus enim idem est quod certus ... et dicitur -os tam certus in iustitia legis.

***acerbosus.** (*ex* ἀκριβής *corruptum*) *accuratus – genau:* ALBERT. M. eth. 5,4,1 p. 386[b],38 *(v. l. 43).*

acerbus, -a, -um. *script.* -rv-: GLOSS. I 184,14 St.-S. *v. et l. 51. metr.* ăc-: *l. 52.*

1 *proprie i. q. ponticus, acidus – herb, sauer, scharf:* ANTIDOT. Glasg. p. 144,25 onfacinum oleum hoc est -vum. BONIF. carm. 1,11 -issima māla. EKKEH. IV. bened. II 218 erbas. IOH. S. PAUL. diaet. 549 vinum aliud dulce, aliud -um. 2 *translate:* a *immaturus – vorzeitig:* PAUL. DIAC. carm. 28,1 funus. GESTA Bereng. 1,61 loeto ... -o (gloss.: immaturo). EGBERT. fec. rat. 1,561 *caput* medium, maturum et -um. *subst. neutr.:* GESTA Bereng. 3,252 mortis -a (gloss.: inmatura). b *dolorosus, gravis – schmerzhaft, schwer:* EIGIL Sturm. 24 lues. ANNAL. Xant. a. 869 p. 26,24 mortem. VITA Erasmi II 467 poenis. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 8 molis. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 69,13 *(de hieme)* tempus. DAVID compos. 2,33,6 *cauterium. al. subst. neutr.:* ALCUIN. carm. 1,1473 ullo ... -o. EKKEH. IV. bened. II 207 omnia ... -a. c *dirus – hart, krānkend:* HROTSV. Agn. 286 responsum. *al.* d *ferox – wild:* TIT. metr. III 5,5 Normannorum ... gens ... -a. WIPO gest. 6 p. 28,26 in hostes -us. HILDEG. phys. 1,44 *vermis. al.* e *funestus – trauervoll:* EKKEH. IV. cas. 74[in.] confusio. *al.*

neutr. pro adv.: strepenter – geräuschvoll: NOTKER. BALB. carm. 6,12 p. 139 Potami litus -a fremens *(cf. Verg. Aen. 12,398).*

adv. **acerbe, acerbiter.** 1 *dolorose, graviter – schmerzhaft, schwer:* MIRAC. Eug. Tolet. 7 (MGScript. XV p. 653,8) dolor ita -e invaserat. HONOR. AUGUST. spec. p. 992[B] -r cruciari. 2 *atrociter, severe – grausam, streng:* RHYTHM. 150,224,1 -e satis ... praecepit. ARNOLD. RATISB. Emm. 2,33 p. 567[a],18 duriter ac -r actitatum. *al.*

***acerinus,** -a, -um. *quod aceris est – ahornen:* MAPPAE CLAVIC. 195 cum lipsatorio -o.

acerium (-rum) *v.* aciarium. **acerna** *v.* acharne.

acernus, -a, -um. 1 *adi.: quod aceris est – ahornen:* GLOSS. II 664,24 St.-S. mazaltrinen. *al.* 2 *subst.: arbor q. d. acer – Ahorn:* GLOSS. II 716,48 St.-S. mapulder. *al.*

acerosus, -a, -um. *spinosus – grātig:* RUODLIEB XIII 42 alnt, naso, qui bini nimis intus sunt -i. *Baader*

acerra, -ae *f. script.* acc-: *l. 21. metr. semper* ăc-; *cf.* ALDH. ad Acirc. 121 p. 167,5.

vasculum in cultu divino usurpatum – kleines Kultgefäß: 1 *proprie:* a *ad tus sive incendendum sive condendum – Rauchfaß, Weihrauchbehälter (cf. RAC s. v.; Braun, Christl. Altargerät. 1932. p. 633sq.):* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,192 Christoforum ... duxistis ad aras idolii solita redimitum turis -a. EKKEH. IV. bened. I 32,12 thuriferam ... accerram (gloss.: turribulum). GISLEB. ELN. inc. 4,82 colit hunc *(Christum)* rex thuris -a. CATAL. biblioth. Ruf 31 p. 117,37 -a I deargentata. WILH. HIRS. const. 1,92 p. 1024[D] sacrista apportat ei -am et unus servitorum thuribulum (CHRON. Bened. II 19 fiunt calices, -e, t. HERBORD. Ott. 1,22. GESTA Halb. p. 90,31 -am de auro). CHRIST. cal. Mog. 2 (MG Script. XXV p. 239,45) -e undecim, inter quas una erat de lapide integro onichino concavo *eqs. al.* b *ad reliquias reponendas – Reliquienkasten:* MILO ELN. Amand. suppl. 7 p. 479,16 -a ... eborea adhuc eodem quo infusa fuerat sanguine ... cruentata. ORTL. chron. 2,2 p. 120,8 reliquiae in cristallina -a sunt reconditae. 2 *in imag. vel translate: de libro psalmorum:* STEPH. COL. Maurin. 8 (4) in -a thuris Davitici. *de corde:* ALDH. virg. II 2192 qualiter in cordis thesaurum condat -a. *irrisorie:* NIVARD. Ysengr. 5,1051 ędituus plenam pulicum producit -am.

***acerrimo,** -are. (acerrimus) *instigare – aufstacheln:* AESCULAPIUS 46 p. 76,8 exinde *(sc. vino multo sim.)* irritantur nervi, -antur et reumatizantur (acerrime reumatizant *Gariopont. pass. 5,30*).

acervatim *adv. catervatim – in Scharen:* VITAE patr. Iur. 3,13 concurrere. UFFING. Ida 2,6 -m illuc confluentes *parochiani.*

***acervicus,** -a, -um. (acervus?) *? asper, spumosus – ? uneben, schaumig:* AETHICUS ISTER 26 in litoribus, quae sarfaicam et -am habuerint arvam (*antea:* afrodica terra et safargica. *cf.* 42 terram ... sarfaicam ... et hispidam).

acerum *v.* aciarium.

acervo, -are. *irrogare – auferlegen:* GERHOH. novit. 41 -ant sibi magistros prurientes auribus.

***acervulus,** -i *m. parvus cumulus – Häufchen:* GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 392,24 -um aceoli aliis *pauperibus* dispensavit.

acervus, -i *m. script.* -wus: *p. 113,3.* 1 *proprie i. q. congeries, strues – Haufen, Anhäufung:* a *lapidum, granorum, terrae sim.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,176 foliorum. 5,183 *(de rogo)* mirifici ... -i. TRAD. Weiss. app. I 301 p. 302,12 II mod(ios) frumenti sine -o (*opp.* bene coacervatos). VITA Steph. reg. I 21 (MGScript. XI p. 241,14) in ... regis memoriam ... grandes aggregaverunt -os lapidum (HONOR. AUGUST. cant. 4,1 p. 411[D] -um l. ..., quem Galaad, id est -um testimonii, nominaverunt). CAES. HEIST. mirac. II 1,36 p. 65,2 annone. CHRON. Albr. a. 1240 p. 948,25 turris ... in -um redigitur. *al. de cumulis vel colliculis terminos notantibus* (*cf.* GLOSS. I 13,4 St.-S. -us puhil vel laeo): DIPL. Arnulfi 184 p. 284,19 (spur. s. X.[med.]) contra duos -os, qui ... positi sunt. CHART. Port. 25 p. 41,29 (a. 1180) per -os, qui declinant ad cumulos. CHART. Lub. II 17 p. 14,24 cum -is et fagis signatis. *de montibus:* VITAE patr. Iur. 1,7 inter eminentes scopulos vel -os. b *culmorum, feni, frugum: gener.:* WANDALB. mens. 224 inque suos rediguntur singula -os. RIMB. Anscar. 37 p. 72,28 collecto

[Prins]

feno -os fecerunt. ANNAL. Quedl. a. 1012 p. 81,15 frugum. *al. spec. i. q. manipulorum strues – Garbenhaufen, Puppe (cf.* GLOSS. I 271,29 St.-S. -os finbun, piga. IV 180,23 -wus schower): REGISTR. abb. Werd. 2,3 p. 17,21 ad quinque -os manipulos alligare et eosdem -os colligere vel construere. COSMAS chron. 1,40 p. 76,1 dicimus ... -um quinquaginta manipulos habentem. CHART. Old. II 21 p. 12,2 undecimum -um, quem ... vimmen vocant. *al.* c *proverb. et alleg. (v. et p. 112,62):* HRABAN. univ. 19,2 p. 506B -i collectio fidelium ad aream ecclesiae sive sanctorum praedicatio perfecta. EGBERT. fec. rat. 1,954 paulatim collecta *substantia* suum spectabit -um. HONOR. AUGUST. cant. 7,2 p. 458A -us in imo est latior, in summo angustior, quia multi sunt, qui eleemosynas tribuunt, pauci *eqs.* 2 *in imag. vel translate i. q. multitudo, copia – Menge, Fülle:* ALDH. virg. II 2530 stragis -os. AUREL. REOM. mus. 8 p. 39a unitatibus -us multiplicatus numerorum consurgit. CAND. FULD. Eigil. II 14,81 fratrum genialis -us. WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 9 *(de divitiis)* congestos ... -os. *al. de enumeratione:* AGIUS comput. 3,14 kalendarum congestum ... -um. EMBR. Mahum. 31 (HistVjSchr. 29 p. 454) res huic accedit -o *(sc. poenarum inferni). de re taediosa ut vid.:* OTTO FRISING. gest. 1,25 p. 41,20 (epist. imp.) cum ... in hoc -o (-bo *ci. Pith. al.*) laborasset. *Prinz*

acesco, -ere. *script.:* acc-: *l. 30.* -isc-: *l. 27.* -ess-: ECBASIS capt. 321. *v. et l. 28.* 1 *acidum fieri – sauer werden:* ANTIDOT. Bamb. 44 esca aciscit in stomacho. EGBERT. fec. rat. 1,68 bacchus acessit. FABULAR. MIN. 12,11 (MünchArch. 6 p. 236) fructus. ALBERT. M. animal. 1,608 splen accescit. *al. sensu malo:* CHRONOGR. Corb. p. 62,17 ne ... antidotum veneni -at in poculum. 2 *ardere – brennen:* REIN. LEOD. inept. 2 p. 600,45 vigiliis -entes oculi. 3 *impers. i. q. ingratum esse – unangenehm sein:* VITA Bard. 17 p. 335,47 quia parumper -it.

acetabulum, -i *n. script.* acit-: *l. 36sq.* 1 *vas aceti – Essiggefäß:* GLOSS. III 214,32 St.-S. acitabulum ezzichuaz. *al.* ABBO SANGERM. bell. 3,45 acitabula (gloss.: vas, quo fertur acetum). 2 *vas ad libamina offerenda usurpatum – Kultgefäß (cf. Vulg. exod. 25,29):* HRABAN. univ. 22,3 p. 599B -a, quae angustum os habent, angustiam litterae legalis et obscuritatem locutionis propheticae per mysterium exprimunt. ALBERT. M. euch. 3,2,4,1 p. 293b,26 -a ... sunt vasa, in quibus probatur liquidum, an esset acceptum ad gustum. 3 *genus quoddam vasis – Gefäßart:* ANTIDOT. Bamb. app. p. 37,31 mittis in -um. 4 *genus mensurae – Hohlmaß:* ANTIDOT. Sangall. p. 92,33 mel -u. CATAL. mensur. cod. Monac. 14747 f. 88v acitabulum habet dragmas XI et semissem.

aceto, -atum, -are. *acidum fieri – sauer werden:* GLOSS. III 270,16 St.-S. coacuare acitare gisuren. DIAETA Theod. 315 *vinum* -tum.

***acetositas,** -atis *f.* 1 *virtus acida – saure Beschaffenheit, Säure:* ALFAN. premn. phys. 9,3 humorum ... qualitates sunt hae: dulcedo, -s. MAURUS urin. I p. 15,29 -s oris. Ps. GERH. CREM. sal. I 65 in ipso *stagno* sunt mollities ... et -s. ALBERT. M. veget. 3,79 declinant *fructus* ad -em. GUTOLF. hist. p. 652,16 vinum ... tante ... -is. *al.* 2 *materia acida – saure Substanz:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,27 p. 29br passio ... frigida *mutat cibum* in -em. THADD. FLORENT. cons. 31,6 cum suco -is citri. *al.*

***acetoso,** -are. *acidum facere – sauer machen:* THADD. FLORENT. cons. 10,126 syrupus ... -etur ... cum ... aceto citoniorum. 33,12.

acetosus, -a, -um. *acidus – sauer:* 1 *gener.:* TRACT. de aegr. cur. p. 246,11 absque ... -a eructatione. p. 275,14 cum succo citroli -i. MAURUS phleb. p. 18a de flecmate -o. ALPHITA I p. 292,30 oxigalac id est lac -um. GEBER. clar. 2,32 seri -i. Ps. ARIST. lap. I p. 203,15 ex aqua -a. ALBERT. M. veget. 3,79 saporem. 3,80 in malis -is et cerasis. animal. 1,608 *splen.* 3,120 *melancholia.* VITA Hugon. Tenn. 20 vino ... -o (acc- *cod.*). REGIMEN san. Sal. 51 cerevisia. *saepe. subst. neutr.:* GEBER. summa 2,38 super acutorum vaporem ..., acrium videlicet, ponticorum et -orum. ALBERT. M. veget. 3,93 acutum ... et -um mordicant. *al. metaph.:* ALBERT. M. euch. 3,2,4,2 p. 296b,8 signat acetum -am aversionem synagogae *(cf. subst. masc.:* ALBERT. M. euch. 3,2,4,2 p. 296b,13 -os noluit sibi incorporare *Christus).* 2 *spec.:* a *syrupus -us – Sauerzucker:* IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 6bv syrupus -us ... fit ... sic *eqs. al.* b *herba -a – Sauerampfer (Rumex acetosa L. et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 282):* TRACT. de aegr. cur. p. 314,5 herbe -e. ALPHITA II p. 2,23 acedula, ribes, herba -a idem. *subst. fem.:* GLOSS. Roger. I A 1,24 p. 559,9 acedula id est -a. THADD. FLORENT. cons. 35,67 cum ... semine -e. BRUNUS LONG. chirurg. 1,10 p. 110A folia -e.

acetum, -i *n. script.:* az-: AETHICUS ISTER 75 p. 58,13. asc-: ELIS. SCHON. vis. 3,31 p. 82,36. acc-: MAPPAE CLAVIC. 1. CHART. Argent. IV 26 p. 23,5. 228 p. 114,12. -oet-: GLOSS. med. cod. Trev. p. 133,79. RHYTHM. 15,12,1. -it-: RECEPT. Bamb. 53. PIRMIN. scar. 8 *cod. E. v. et l. 44. form.: nom. sg.* -us: ANTIDOT. Glasg. p. 113,3. p. 128,5. p. 145,21. TRACT. de aegr. cur. p. 350,13. Ps. GERH. CREM. sal. I 9 p. 18,28. *pl.: l. 61. ?adi.: l. 27.*

I *strictius:* A *liquor acidus (fere ex vino paratus), gr.* ὄξος *– (Wein-)Essig:* 1 *gener.:* ANTIDOT. Glasg. p. 125,13 -o forte sextar. I. p. 154,42 -i temperati. RECEPT. Sangall. I 131 in -o vinatio. COMPOS. Luc. F 26 -um acerrimum. MAPPAE CLAVIC. 86 -um album. CAPIT. reg. Franc. 32,34. RHYTHM. 146,16,6 -um eructant ... saporem. FLOD. hist. 1,4 p. 415,26 calce viva et -o aspergi plagas. LIUTPR. antap. 3,25 p. 84,10 *Graecus ignis* nullo praeter -i liquore extinguitur. EKKEH. IV. bened. II 154 gustum mordentis -i. CHART. Rhen. med. I 431 p. 492,41 sextarius -i. COMPOS. Matr. 8,4 -um Egiptium. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 387G -um fit per ... ebullitionem in vino ... factam *eqs. (cf.* IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 6bv). CAES. HEIST. mirac. II 1,33 p. 60,26 condimentum ex speciebus aromaticis ... et -o. WILH. CONG. chirurg. 642 cum -o puro. THADD. FLORENT. cons. 33,12 cum -o vini fortissimo et -o vini citoniorum. ALBERT. M. sacram. 80 p. 56,63 quaeritur, utrum *calix* de -o possit confici. meteor. 4,2,13 p. 765b,37 -um ... differt a vino, quia ex ipso partes ignis evolaverunt. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 6,6/13 p. 165,19 -um valde divisivum est. *saepe. -um per destillationem factum:* GEBER. summa 1,52 p. 600 -um distillatum (*cf.* investig. 4 p. 485). *-um aromatibus conditum:* RECEPT. Bamb. 28 acitum scilliticum. BOTAN. Sangall. 11,2 -o linoso. THADD. FLORENT. cons. 10,126 cum ... -o squille. *al.* 2 *alleg. (v. et supra l. 3):* HRABAN. univ. 22,2 p. 596A mystice ... -um puritatem corruptam mentis significat. BERTH. RATISB. serm. 1 p. 9,42 -um ... est recordatio praeteritorum et veterum peccatorum cum delectatione. ALBERT. M. euch. 3,2,4,2 p. 296a,46 -um ... signat acerbitatem passionis Christi. B *liquor acidus e pomis aut cervisia factus – Obst-, Bieressig:* HILDEG. phys. 1,183 -um ... de cervisia factum. ANON. secret. p. 77,24 -um granatorum vel limonum vel aranciorum vel acutorum quorumlibet. THADD. FLORENT. cons. 10,126 cum ... -o citoniorum. *al.* C *?mel purum – ?Jungfernhonig:* DONIZO Mathild. 1,982 quoniam ... laudatum vellet -um *(v. notam ed.).*

II *latius sensu ficticio alch.:* A *gener. i. q. spiritus quilibet – ein flüchtiger Stoff:* ANON. tab. p. 167,37 dixerunt ... de -o et -is. B *spec. i. q. mercurius vel borax – (Ur-) Quecksilber oder Alaun:* TURBA phil. 15 p. 125,24 *aquam mundam* merum esse -um. 27 aes commiscetur -o. ALLEG. sapient. 1 p. 469a,18 -um ... philosophorum est et sàpientia⟨e⟩. ANON. secret. p. 72,20 hic *sal* dicitur anticar et philosophorum -um. ARTEPH. secret. p. 17 sine -o nostro antimoniali. Ps. GERH. CREM. sal. I 19 p. 24,6 *mercurius* est -um attrahens et adtrahens -um. IOH. sacerd. 26 phisicum ... -um. Ps. AVIC. lap. p. 635b,45 aqua mineralis ... vocatur ... -um acerrimum. *al.*

acfatmio *v.* affatimio.

ach *v.* ah.

[Baader]

achacia, achademia *sim. v.* acacia, academia.

Ach(a)emenius, -a, -um. (Achaemenes) *dirus – wild:* THIOFR. Willibr. I A 8 p. 465C achymeniam ferocitatem gentis barbaricę *(cf. Sedul. carm. pasch. 1,200* -am . . . iram. *op. pasch. 1,17). fort. add.: subst. fem. i. q. ira – Zorn:* AGNELL. lib. pont. 132 in achemeniam versus (141 achameniam; *cf. notam ed.*).

***achaines.** (ἀχαΐνης) *genus cervi – Hirschart:* ALBERT. M. animal. 2,87 species . . . cervi, quae Graece hahane vocatur (*cf.* 22,24).

*?**achalab.** *(orig. inc.) genus reptilium – Kriechtierart:* ALBERT. M. spirit. 2,1,2 p. 243b,5 abscisso . . . capite . . . cantat -b et multa genera alia animalium reptilium.

Achamenia *v.* Ach(a)emenius.

***achandes** *v.* *acanthias. **achanthus** *v.* acanthus.

acharis. (ἄχαρις) *ingratus – unbeliebt (cf. Vulg. Sirach 20,21):* GLOSS. III 347,58 St.-S. -is sine gratia vel ingratus i. grimmech. ALBERT. M. eth. 9,3,4 p. 593a,42 ἄχαρις . . . sine condimento gratiae est, nulli gratus et nulli carus.

acharistus, -a, -um. (ἀχάριστος) *ingratus (medico) – undankbar (für den Arzt):* ANTIDOT. Sangall. p. 80,33 *aegroti* ingrati fuerunt, non adversus dignitatem gracie retribuerunt, propterea -um dicitur antidotum id est sine gracia. ANTIDOT. Berol. app. p. 76,20 accepit *antidotum* nomen -um, quia carum est, quia de una potione sanat. ANTIDOT. Bamb. 6capit. antidotu acaristus. *al. subst. neutr. de antidoto:* Ps. OTHO med. 148 fluxus haemoptoicus, artus dolor . . . fugiunt -um. GLOSS. Roger. III 135[1].

acharna *(f.)* (ἀχάρναι) *genus piscis, fort. perca – Fischart, vielleicht Barsch:* DIAETA Theod. 99 acerna siccior est. ALBERT. M. animal. 7,99 piscis dictus aryez.

achasius, -i *m.* (*germ.* anthâsi, *cf. Hessels, Lex Salica. 1880. p. 554*) *redemptio – Freikauf (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 333):* LEX Sal. Merov. 100,1 *vidua* III solidos -um (adesium *var. l.*) parentibus, qui proximiores sunt marito defuncto, donet . . .; ipsis -us (adesius *var. l.*) debetur; . . . -um (hacesium *var. l.*) . . . parte fisci adquirat. 100,2 solidi VI in ach⟨a⟩sium (adesium *var. l.*) dentur. *ibid. al.*

achates, -is *m.* (ἀχάτης) *script.:* aca-: *l. 43.* ag-: *l. 44.49.* -thes: *l. 49.* -is: *l. 44. gemma nigra – Achat:* AETHICUS ISTER 99 p. 74,26 inrigatur *Sicilia* . . . Achate fluvio, ubi lapis acates invenitur *(cf. Isid. orig. 16,11,1).* ERMOLD. carm. app. 1,19 Attica fert agates (-is *cod.*). HRABAN. univ. 17,7 p. 471C -es . . . illos significare potest, qui propter coelestis vitae desiderium despectum mundi habent *eqs.* HUCBALD. Leb. 2 p. 879D -es lapis ibi *(in Britannia)* plurimus. HILDEG. phys. 4,16 p. 1260B -es de quadam arena aquae nascitur. ARNOLD. SAXO fin. 3,4 agathes lapis est niger cum albis venis; est et aliud genus *eqs.* ALBERT. M. animal. 23,112 grifes in nidis suis . . . ponunt -es lapides. *al. v. et* 2. *agape.

Achemenia *v.* Ach(a)emenius.

Acheron, -ontis. (Ἀχέρων) *form.:* *nom. sg.:* -ons: *l. 59.* -onta: *l. 57. acc. sg.* -onta: CARM. de Quint. 356. 1 *infernus – Unterwelt (cf.* GLOSS. II 697,60 St.-S. helligruobo): VITA Landel. 184 Cocytus, Stix, -onta. 2 *monstrum inferni – Unterweltsungeheuer:* VISIO Tnugdali p. 17,9 bestia vocatur -ons, que devorat omnes avaros.

achetas *(m.)* (ἀχέτας) *genus cicadae – Zikadenart:* ALBERT. M. animal. 21,10 in apibus et vespis et achathys et pulicibus et aliis huiusmodi vermibus.

achi *v.* ah. ***achia** *v.* 2. *acia.

achillea, -ae *f.* (Achilles) 1 *millefolium – Schafgarbe (Achillea millefolium L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 81sqq.)* · GLOSS. III 485,16 St.-S. achyllea garuua. 2 *carvi – Wiesenkümmel (Carum carvi L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 856sqq.):* ALBERT. M. veget. 6,318 carvi est herba, quae alio nomine -a vocatur. 3 *mixtura vel confectio quaedam – eine Mischung:* ANTIDOT. Berol. capit. p. 66b,2 conf(ectio) acileae. DYASC. p. 31a hec mixtura uvospone a Graecis dicitur, Latine -a.

achilleum *(n.)* (Ἀχίλλειον) *genus spongiarum – Schwammart:* ALBERT. M. animal. 5,69 albuz.

*?**achineius.** *obtusus – abgestumpft:* ALBERT. M. pol. 7,14 'secundum intellectum *filii* -i' (*p. 1335b,32* κατὰ τὴν διανοίας ἀχμήν, *non accurate versum*) id est steriles fiunt et hebetes et fatui.

achirologia *sim. v.* acyrologia.

acholithus *v.* acolythus.

***achoniti** *v.* *aconiti. **achonitum** *v.* aconitum.

achora, -ae *f.* (ἄχωρ) *script.* aco-: *l. 13sq. 16. form. nom. sg.* acor: *l. 14. metr.:* achŏ-: *l. 16. al.* achō-: Ps.ODO MAGD. herb. 198. *porrigo – Grind, Schorf:* PAUL. AEGIN. cur. 19tit. de acoris. 19 earum, que in cute capitis fiunt, passionum est, que vocatur acor (*3,3,4* ἄχωρ), subtilibus valde foraminibus cutem perforans. ODO MAGD. herb. 300 Graece dictas -as (aco- *var. l.*) . . . purgas, ulcera sunt capitis humore fluentia pingui *(e Diosc. lat. 3 p. 398,25). al.* ALPHITA I p. 272,18 -a est morbus capitis circa cutem inimica habens foramina ad modum canistri.

achorus *v.* acorus.

***achos** *(n.)* (ἄχος) *stupor – Betroffenheit:* ALFAN. premn. phys. 19,1 afflictionis . . . species sunt IIII: -os, achthos, invidia, misericordia. ALBERT. M. bon. 375 p. 205,55 -os est primum, in quo salvatur natura tristitiae (*cf.* 366 p. 201, 40. 63. 375 p. 205,13sq.). summ. theol. II 18,118,1,1 p. 370b,16 ἄχος in Graeco idem est quod vocem aggravans. *Baader*

achramio *v.* adramio.

***achranton** *(n.)* (ἄχραντον) *caro immaculata Christi – der unbefleckte, reine Leib Christi:* GERHOH. novit. 4 p. 47,34 *Christum* adoramus . . . cum ἄχραντον, id est immaculata carne ipsius (*sim.* ARNO REICHERSB. apol. p. 150,7).

***achthos** *(n.)* (ἄχθος) *aggravatio, demissio animi – das Bedrücktsein, Niedergeschlagenheit:* ALFAN. premn. phys. 19 p. 103,10sqq. afflictionis . . . species sunt IIII: achos, -os, invidia, misericordia . . .; -os autem est afflictio aggravans. *Pape*

*?**achyherynos.** *(orig. inc.) genus conchae – Muschelart:* ALBERT. M. animal. 17,82 *animal marinum,* quod -os (*gr.* τῶν στρομβωδῶν) assimilatur.

Achymenius *v.* Ach(a)emenius.

***achymus**, -a, -um. (ἄχυμος) *humore carens – säftelos:* ALBERT. M. sens. 2,9 p. 64a,20 lapis . . . non odorabilis eo, quod ipse est achimius (*p. 443a,15* ἄχυμον, *non accurate versum*), hoc est sine chimo conglutinatus. pol. 7,14a ἄχυμος id est sine chymo sive humore.

1. acia, -ae *f.* (1. acus) *filum (grossum) – (grober) Faden:* SERMO de sacril. 9 cum lanas et -as ad divinandum trahit. Ps.HELIOD. chirurg. 16 de acu vel -a vel lino.

2. *acia, -ae *f.* *(cf. germ.* hapja, *lat.* acies; *v. Meyer-Lübke, REW³ nr. 107.4035) script.:* ach-: *l. 52.* a(c)z-: *l. 54. securis (bipennis) – (Doppel-)Axt:* TRAD. Weiss. app. I 2 p. 274,9 (s. IX.) securim et achiam. REIN. LEOD. annal. a. 1213 p. 669,8 securibus et -is. ACTA imp. Winkelm. I 999 p. 759,34 ius ferri et aczarum. p. 759,37 vomerum et azarum. SALIMB. chron. p. 15,2 cum bipenni, que et -a nominatur, plurimos . . . occidens. *v. et* ascia.

aciarium, -i *n.* (acies) *script. et form.:* acerii: *l. 63.* azarii: *l. 64.* azarum: ACTA imp. Stumpf 419 p. 586,39. acerum: *l. 63sq.* acirus: GLOSS. III 679a St.-S. acirum: GLOSS. III 633,57. acira: GLOSS. III 677,33. *al. chalybs – Stahl:* GLOSS. IV 213,18 St.-S. -um calips ekol. ACTA imp. Stumpf 417 p. 583,35 (a. 1194) ferrum acerum. Ps.ARIST. magist. p. 654b,7 limaturae . . . acerii sive azarii. Ps.AVIC. anim. 5,6 p. 123 acerum est per acuere ferrum de Landelum.

acidia *sim. v.* acedia.

***acidisco**, -ere. (*ex* acidus, acetum, acesco *permixtum, v. Svennung, Wortstudien. p. 61[1]) acidum fieri – sauer werden:* ANTIDOT. Berol. 12 esca -it (14 -unt. 32 acitiscit).

aciditas, -atis *f.* *script.* acc-: *l. 72.* 1 *virtus acida – saure Beschaffenheit, Säure:* ANTIDOT. Sangall. p. 81,6 *antidotum* ventris tollit acciditas. CONSTANT. AFRIC. theor. 6,17

[Baader]

p. 28b[r] in gustu ex nimia -e doletur vel amaritudine. *al.* TRACT. de aegr. cur. p. 215,27 oris -s. 2 *materia acida – saure Substanz:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,27 p. 29b[r] in -em cibus mutatur.

acidiva *v.* acedia.

acidonicus, -a, -um. *(cf.* acidus, acetum; *v. p. 114,17sq.) acidus – sauer:* ANTIDOT. Augiens. p. 57,40 ad stomachum acedonicum. *subst. neutr.:* FRAGM. mul. VI p. 604,9 si acidum (sacitonicum *cod., gr.* ὀξέος) . . . accipiat.

***acidula**, -ae *f.* (acidus) *script. et form.:* acc-: *l. 17sq. 26. 32.* az-: GLOSS. V 36,10 St.-S. -ced-: GLOSS. III 533,29. *al. v. et l. 18. 21sqq.*. -dulla: *l. 25.* -tula: GLOSS. III 514,5. *al.* -tuca: GLOSS. III 580,65. -telum: *l. 34.* -tura: GLOSS. III 106,18. *al. v. et l. 34.* etula: GLOSS. III 679,60.

1 *herba acetosa – Saueramp fer (Rumex acetosa L. et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 282):* GLOSS. III 517,38 St.-S. -a amphir. *al.* GLOSS. p. 261,144 Th. accidula . . . agrestis. ODO MAGD. herb. 711 dicimus -am (aced-, acc- *var. l.*), quam Graecus dicit aizon *(falso e Diosc. lat. 4 p. 48,6sqq. sumptum, cf.* GLOSS. III 591,27 St.-S. amphir. *al.*). HILDEG. phys. 1 capit. (cod. G) acedula amphera. TRACT. de aegr. cur. p. 191,39 -e. GLOSS. Roger. I A 1,24 p. 559,9 acedula id est acetosa. ALPHITA II p. 2,23 acedula, ribes, herba acetosa idem. 2 *aizoon – Hauswurz (Sempervivum tectorum L., cf. Fischer, op. cit. p. 284):* GLOSS. III 52,42 St.-S. acidulla huswurz. GLOSS. p. 262,146 Th. accidula . . . minor, que dicitur barbaiovis i. huslouch (*cf.* ODO MAGD. herb. 739sqq.). 3 *andrachne – Portulak (Portulaca sativa L. et sim., cf. Fischer, op. cit. p. 281):* GLOSS. III 598,19 St.-S. burgele. 4 *asarum – Haselwurz (Asarum europaeum L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 457sqq.):* GLOSS. p. 261,144 Th. accidula . . . silvestris . . . alio nomine dicitur hasilwortz. 5 *?cepa – ?Zwiebel (cf. André, Lex. bot. p. 15):* GLOSS. V 40,9 St.-S. acitelum i. crofpho. 47,27 acitura ramusia vel gacassura.

acidus, -a, -um. *script.:* acc-: *l. 38.* az-: *l. 43.* acit-: *l. 37.* 1 *proprie:* a *ponticus, acetosus – herb, sauer:* Ps. GALEN. febr. 477[a] de urina acita. TRACT. de caus. mul. 30 flegma accida. EKKEH. IV. cas. 82[ex.] mala de silva -issima. WIPO tetral. 256 saporem. GALB. Karol. 74 vinum. ALBERT. M. veget. 4,156 aqua. 4,161 humor. *al. subst. neutr.:* GLOSS. III 373,20 St.-S. -um sur win. ANTIDOT. Bamb. 5 -um . . . ruptant. TRACT. de caus. mul. 44 pocionis constringunt azida. ALBERT. M. animal. 7,160 -a quaedam. b *acutus – scharf:* HERM. AUGIENS. vit. 297 -is dentibus et feris. 2 *translate i. q. ferox – wild:* ABBO SANGERM. bell. 2,17 pila ministrabant -as (gloss.: acres) referendo salutes. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,94 rex.

adv. **acide**. *acerbe, severe – hart, streng:* GOZECH. epist. 8 p. 889[B] -e . . . redarguis. p. 889[D] quidquid . . . dure, -e, mordaciter inspersum sit.

***acientia** *v.* *aisantia.

acies, -ei *f. script.:* at-: *l. 61. p. 118,29.* act-: *p. 118,22. form.: acc. pl.* -as: *p. 118,35. abl. pl.:* -iis: *p. 118,22.* -ibus: *p. 118,18.*

I *proprie:* A *strictius:* 1 *acumen – Schneide:* WALTHARIUS 709 gladii. GESTA Magd. 26 p. 413,22 hunc . . . gladiis, sed adversa -e feriebant. *al. meton. i. q. gladius – Schwert:* WALTHARIUS 1300 stringunt -es. EPIST. Ratisb. 6 p. 288,4 sanguineas -es vibrant. 2 *aculeus – Spitze:* ARBEO Corb. 39 saxarum -bus. Emm. 33 in altum flamme direxerunt atiem. CARM. de temp. rat. 105 umbra . . . piramidum instar porrigit -em. TRAD. Weiss. 171 p. 159,2 -em stili. ABBO SANGERM. bell. 1,299 pennivolas -es (gloss.: sagittas). *in imag.:* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,23 *(de urbanitate)* iterata stili -e. B *latius i. q. angulus – Ecke:* CHART. Babenb. 179 p. 242,11 (a. 1211) usque ad -em, ubi finit curia domus.

II *translate:* A *de oculis:* 1 *visus acer – Sehschärfe:* ARBEO Corb. 17 p. 207,4 oculorum -e. TRACT. de aegr. cur. p. 158,14 -em extenuatam. *al. in imag.:* ALDH. ad Acirc. 9 p. 81,8 quatenus . . . nullum . . . collisionis chaos . . . -em . . . legentis obtundat. 2 *meton.:* a *oculus – Auge:* WALTHARIUS 509 -es . . . puras. CARM. Cent. 87,20 ante -es. *in imag.:* ALDH. virg. I 22 p. 253,13 splendida piae castitatis -es. THIETM. chron. 7,55 interiori -ae. b *pupilla – Pupille:* HONOR. AUGUST. cant. 6,3 p. 446[D] -es oculorum est pupilla oculi. 3 *prospectus – Sicht:* ANON. geom. I 5[a] p. 365,19 recta -e. B *de mente vel animo i. q. argutiae, sagacitas – Geistesschärfe, Scharfsinn:* RADBERT. Adalh. 45 paterna ex -e. GODESC. SAXO conf. p. 72,7 spiritali . . . -e. NADDA Cyriac. I prol. 15 in -e . . . memorię. RUOTG. Brun. 21 p. 22,21 cordis. WIPO gest. 1 p. 9,25 ingenii mentisque. CHART. eccl. Erf. 110 p. 60,21 considerationis. *al.* C *de serie, turba sim.:* 1 *milit.:* a *exercitus ordinatim ad pugnam dispositus – Schlachtreihe, Treffen:* WALAHFR. Blaithm. 149 contra stare -em. THANGM. Bernw. 24 in prima fronte -ei. ADAM gest. 4,19 p. 248,6 canibus -em struunt. OTTO FRISING. gest. 1,21 p. 35,17 in prima -e. *al.* b *turma, caterva – Heeresabteilung:* WIDUK. gest. 1,9 p. 16,11 -es . . . ordinatas. MARIAN. chron. a. Chr. 1089 cum septem acibus. HONOR. AUGUST. cant. 6,3 p. 446[D] -es castrorum est agmen militum *(cf. Vulg. cant. 6,3).* GESTA Frid. imp. A p. 25,6 duas constituit -es. IOH. CODAGN. annal. a. 1187 p. 16,35 inter confractas acties. a. 1215 p. 50,13 in strictissimis actiis. ALBERT. STAD. annal. a. 1167 p. 346,7 quatuor instauravit -es. *saepe. in imag:* ALDH. virg. II 2666 -em sextam . . . Accidia ducit. c *exercitus – Heer:* RUOTG. Brun. 24 p. 25,8 in hac -e Cuono . . . militavit. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 322,15 utriusque partis -es. OTTO FRISING. chron. 7,19 p. 337,12 contra Rogerium -em dirigens. *al.* d *pugna – Schlacht, Kampf:* ANNAL. Mett. a. 692 p. 13,17 -em parare. POETA Saxo 2,110 atie confligere. CHART. Sangall. B 58 p. 65,23 si de -e non remearem. *al.* 2 *dilatato usu:* a *ordo – Reihe:* ORDO Rom. 5,13 statuuntur duae -es in choro. HILDEG. scivias 1,6 p. 437[A] supernorum spirituum. ALBERT. M. animal. 2,48 dentium. *al.* b *examen, turba – Schwarm, Schar:* FORM. Bitur. 18 p. 178,24 inter virgineas -as. THEODULF. carm. 72,149 *avium.* CAES. HEIST. mirac. I 10,58 cum -es suas ciconiae ordinassent. CHART. Basil. C I 363 civium supernorum. ALBERT. M. animal. 8,10 animalia aliquando inter se dividuntur in -es. *al.* c *proelium (spirituale) – (geistiger) Kampf:* WANDALB. martyr. invoc. 16 -es bellaque fortium. VITA Meginr. 1 qualiter . . . a fraterna -e singulare certamen heremi adierit. RUOTG. Brun. 9 in divina -e. 33 p. 34,8 singulari -e. D *de lumine, splendore:* 1 *nitor – Glanz:* CARM. de temp. rat. 335 fuscam -em. *in imag.:* MIRAC. Ursm. 1,27 *incendium* sanguineam volvens -em. 2 *portentum igneum – feuriges Zeichen:* ANNAL. Lauresh. a. 786 apparuerunt -es terribiles in coelo. ANNAL. Xant. a. 839 admirandae -es . . . in modum domus rotundae totum caeli ambitum circumducentes. CHRON. reg. a. 1150 (rec. II) ignee -es. *al.* 3 *serenitas – Heiterkeit:* CARM. Bur. B 135,2,1 veris . . . elegans -es. E *de rigiditate:* 1 *asperitas – Härte:* CARM. Bur. B 138,1,3 hiemalis -es. 2 *obstinatio – Schroffheit:* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,59 -es malefida . . . numinibus.

acilus *v.* aquilus. **acimus** *v.* azymus.

acinaces, -is *m.* (ἀκινάκης) *script.* acen-: *l. 57. form. nom. sg.* -ax: *l. 59.* 1 *gladius (Parthicus) – (parthisches) Schwert:* AETHICUS ISTER 82 p. 63,27 acenace clivio. VITA Annon. III 1,3,2 non ad cruentos natus -es. 2 *hasta – Speer:* GLOSS. III 293,11 St.-S. acinax ferrea asta i. azger. *ibid. al. fort. huc spectat:* VITA Galli II 388 percussus -e verres.

acinarius, -i *m.* (*cf. theod. vet.* izanari) *acetabulum – Essigfaß:* GLOSS. I 323,14 St.-S. acitabule (-a *var. l.*) i. -os ezichfaz.

acindynus *v.* aquindinas.

***acinium**, -i *n.* (acinus) *uvae vinacei – Trester:* GODESC. SAXO theol. 7 p. 214,17 qui magis . . . vinacium vel -um quam vinum . . . diligunt.

*?***acinocus**. *(orig. inc.) adductio faciei – Gesichtskrampf:* ARS med. 7 p. 425,16 -us (aquinus *var. l.*) est spasmus, qui faciem contrahit.

acinus, -i *m. vel* **acinum**, -i *n. script.:* acc-: *p. 119,5. 12.* acim-: GLOSS. IV 29,4 St.-S. 128,37. acan-: *p. 119,12.*

[Baader]

I *de vite:* **A** *strictius de uvis:* **1** *baca, botrys – Beere, Traube:* WALAHFR. exord. 16 vinum ex multis -is exprimitur. ALBERT. M. veget. 3,54 fimant eas *(vites)* ex pampinis et -is. *al.* **2** *uva passa – (eingetrocknete) Weinbeere:* ALPHITA I p. 272,15 uvae passae quandoque vocantur accina *(cf.* RECEPT. Bamb. 31 -i, que in vineis sicci inveniuntur). **3** *uva immatura – unreife Traube:* GLOSS. III 329,15 St.-S. -um uva inmatura. **4** *uvae vinacei – Trester:* GLOSS. I 272,40 St.-S. trestir. GERHOH. psalm. 36,19 p. 526,11 vinum in torculari discernitur ab -is. BERNH. PROV. comm. 5,2 p. 286,43 -i uvarum inmaturarum. GLOSS. Salern. p. 21,22 -um os interius *uvae.* ALPHITA I p. 272,14 accinum (acanum *var. l.*) est quod relinquitur extracto muxto. *al.* **B** *latius:* **1** *lora – Nachwein:* GLOSS. III 419,66 St.-S. -um lurre. *al.* **2** *racemus – Weinkamm:* GLOSS. III 353,5 St.-S. -us champ.

II *de aliis fructibus:* **A** *baca – Beere:* GLOSS. III 493,32 St.-S. -i sambuci holenderbere. **B** *rubus – Himbeere:* GLOSS. IV 245,32 St.-S. -um hindbiri. V 47,28. **C** *sigillum Veneris – Einbeere (Paris quadrifolius L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 277):* GLOSS. I 358,4 St.-S. einberi.

acipenser (acci-, -der), -eris *m.* **1** *piscis q. d. sturio – Stör:* ALBERT. M. animal. 24,10 accipender . . . piscis est, qui solus inter omnes pisces squamas habet *(cf. Macr. sat. 3,16,7).* **2** *genus accipitris – Habichtart: v. p. 93,7.*

acira *v.* aciarium. **acirologia** *sim. v.* acyrologia.

acironia *v.* cerion. **acitum** *v.* acetum.

***ackeleia** *v.* *aquileia. **acla** *v.* accola.

aclys (-is), -ydis *f.* (*gr.* ἀγκυλίς ?) *hasta – Wurfspeer:* AMARC. serm. 3,390 -idas atque sparsos crispans sevosque dolones.

***acmasticus** *v.* *agmasticus.

***acme** *(f.)* (ἀκμή) *flos aetatis – Blütezeit:* GLOSS. med. cod. Leninopol. p. 272,5 hacmen: aetas iuvenilis.

acmento *v.* augmento.

***acoe** *(f.)* (ἀκοή) *auditus – Gehör:* GLOSS. med. cod. Leninopol. p. 272,7 [t]acui: auditus ex spiritu sicciore consistens. *Baader*

acoetum *v.* acetum. **acofpnipo** *v.* acapnus.

acola *v.* accola.

***acolasia**, -ae *f.* (ἀκολασία) *concupiscentia impunita, licentia – ungestraftes Begehren, Zügellosigkeit:* ALBERT. M. eth. 3,3,9 p. 268ª,15 intemperantia ἀκολασία vocatur. p. 268ª,18 -a concupiscentia dicitur non punita, hoc est per poenas non correcta et castigata (*cf.* p. 268ª,41 incorrigibiles tam pueri quam concupiscentes ἀκόλαστοι vocantur).

***acoleia** *v.* *aquileia.

***acolythatus** (-ita-), -us *m.* *officium acolythi – Akolythat:* HUGO LERCHF. notae a. 1178 (MGScript. XVII p. 578,24) accepi ordines scilicet accolitatum et subdiaconatum. HELW. denar. p. 92,25 acolitatus ordinem. ALBERT. M. sacram. 210 -us, subdiaconatus *eqs. v. et l. 72.*

acolythus (-ith-, -it-), -i *m.* (ἀκόλουθος) *script.:* acc-: *l. 62. adde* ANGILB. inst. 7 p. 300,2. CHART. Merseb. 110. *al.* ach-: *p. 120,38. adde* MARIAN. chron. a. Chr. 309. -let-: ORDO Rom. 17,38. *nom. plur.* -e: CHART. episc. Hild. I 422 p. 410,7. *metr.:* acc-: CARM. Cenom. 7,92. āc-: *l. 67.* -ō-: AMARC. serm. 3,957. -I-: *l. 67.*

I *minister ecclesiae gradum (fere quartum) ordinum minorum obtinens – Akolyth:* **A** *gener.:* **1** *de definitione et hierarchia (cf. Snijders, Sacris Erudiri 9.1957. p. 163sqq.):* LEX Baiuv. 1,8 ministros ecclesiae, id est subdiaconum, lectorem, exorcistam, -itum (acc- *var. l.*), ostiarium. CAPIT. reg. Franc. 47 p. 134,1 non -itus adversus subdiaconum . . . det accusationem aliquam. LIUTPR. hist. 9 p. 166,13 archiacolitus cum omnibus -itis et regionariis (*cf.* ORDO Rom. 6,1 uniuscuiusque regionis -itos). RANGER. carm. 173 -itum non praeteream, quae gratia quarta fertur et a cera nomen opusque trahit *eqs. (cf. Isid. orig. 7,12,29).* HONOR. AUGUST. gemm. 1,178 qui in lege luminum concinnatores dicebantur, apud nos -i, id est a cera cerarii nuncupantur. ALBERT. STAD. annal. a. 1179 p. 349,3 quia est infra sacros ordines, non dico subdiaconum, sed -itum (acolythatum *var. l.*) electus, quo gradu . . . licet contrahere matrimonium. ALBERT. M. sacram. 211 p. 137,20 de ordine -orum sive ceroferariorum *eqs.* miss. 3,9,1 p. 115ª,27 servitus est ianitorum, ceroferariorum, exorcistarum, -orum sive lectorum. *saepe. alleg. et in imag.:* AMALAR. off. 2,10,4 ille est enim spiritaliter -tus, qui ignem verbi caelestis . . . praedicando ministrat. HONOR. AUGUST. gemm. 1,9 tres -i serviunt, quia fides, spes et charitas haec mysteria perficiunt. *al.* **2** *de officiis:* AMALAR. ord. expos. I 17,6 -ti . . . ministri sunt luminis (*cf.* off. 2,6,5 -ti ministerium invenimus Aaron . . . in lege caelebrasse). off. 3,27,5 -tus involutam tenet linteo patenam. ORDO Rom. ant. p. 79ª,51 -ti, qui rugam observant. DECRET. Burch. 3,50 p. 681ᴰ ad -um pertinet praeparatio luminariorum . . ., ipse cereum portat, ipse suggesta pro eucharistia calicis praeparat. SICARD. chron. a. 614 p. 146,14 -itus reliquias levare non audeat. ALBERT. M. miss. 3,9,1 p. 115ᵇ,15 -us veritatem fidei exponit. *al. adde:* FORM. Sangall. II 21 p. 408,20 ego, . . . Dei -itus, scripsi et subscripsi . . . firmitatem. **B** *spec.:* **1** *de canonicis:* DIPL. Richenzae 4ª p. 233,3 diaconus et . . . -itus, canonici sanctę Marię. CHART. civ. Hild. 345 eligant scolares -itum ecclesie nostre canonicum . . . in electione prebende priorem (*cf.* CHRON. Hild. p. 850,1). CHART. Tirol. 1239 Gotsalcus dyaconus, Michahel -itus, eiusdem ecclesie canonici. **2** *de -is ecclesiae episcopalis:* RATHER. epist. 29 p. 168,18 pauperibus clericis . . ., hoc est . . . -itis de secretario septem *(cf. Fuchs, Ordinationstitel. 1930. p. 187³²).* **3** *de -is curiae Romanae:* GREG. VII. registr. 1,1 p. 2,2 cardinales clerici, -iti subdiaconi diaconi presbyteri *(cf. Elze, StudGreg. 4.1952. p. 46. v. et p. 43sq.).* CONST. II 23 p. 28, 16 in presentia Philippi notarii, Egidii -iti et Riccardi scriptoris . . . pape. ACTA imp. Böhmer 930 p. 639,39 pape -itus. **4** *de notariis:* LAND. MEDIOL. hist. I 1,7 notarios ordinavit, qui -iti usque hodie vocantur *eqs.*

II *praefectus cohortis Varangorum Byzantini palatii – Kommandant der Waräger, der kaiserlichen Leibgarde in Byzanz:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 60,24 transmissis . . . legatis pansevasto acholitho domno Eumathio Philocali et quodam Iacobo. *Payr*

acommodo, acomodo *sim. v.* accommodo.

***aconiti.** (ἀκονιτί) *sine labore – mühelos:* AETHICUS ISTER 98 p. 73,20 amici ne sinas (des- *ed.*) achoniti (anch- *var. l.*).

aconitum, -i *n.* (ἀκόνιτον) *script.:* acc-: *l. 49.* ach-: *l. 52.57. form. nom. sg.:* -on: *l. 52.* -nium: GLOSS. III 224,20 St.-S. **1** *herba q. d. napellus – Sturmhut (Aconitum napellus L. et sim., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 98sqq.):* GLOSS. III 198,56 St.-S. -a vvergistvvurz. 485,18 acconitum luppewurz. *al.* **2** *venenum, potio – Gift (trank):* WALAHFR. hort. 205 dapibusve -a dolosis tristia confundunt. ODO MAGD. herb. 1289 -a bibenti *(e Diosc. lat. 3 p. 390,6sqq.).* ODO Ern. duc. 2 p. 318ᴮ stygiis achoniton aquis permiscuit. *al. fort. add.:* BERENG. TREV. laud. 3,5 p. 970ᴰ venenifera . . . *Herodis* -a. *in imag.:* WARN. paracl. 685 fallit melliti sapor incautos -i. MANEG. ad Gebeh. 23 p. 353,36 vos alloquor, . . . -a bibentium *(e Petr. Dam. PL 145,410ᴬ).* COD. Udalr. 233 p. 409,8 perfidiae achonitum. *al.*

***acontia** (-cia), -ae *f.* (ἀκόντιον) *sagitta – Pfeil:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6, 209 egressa pharetras aconcia vindex (*cf.* I 26 una sagittarum).

***acontra** (acc-) *praep.* **1** *contra – gegen:* ANSCAR. pigm. p. 57 Anticristi manus accontra te est. **2** *de recompensatione i. q. pro – für:* CHART. Sangall. A 224 (a. 817) -a ipsa terra demisit Folcvinus precium.

***acontractio**, -onis *f.* *relaxatio membrorum convulsionis – Lösung der Lähmung:* GONZO Geng. 29 pro cuius *(filii)* -e Deo supplicare debuisset.

***açoo**, -atum, -are. *(francog.* achever *cft. ed. p. 263¹) ?acquirere – ?erwerben:* REGISTR. Trident. IV p. 271,7 (a. 1244/7) quod abet posedutum et -tum per XXX annos.

acopus, -a, -um. (ἄκοπος) *script.:* acc-: *p. 121,2.* -ob-: *p. 121,1. mitigatorius – lindernd:* ANTIDOT. Glasg. p. 119,12

[Baader]

unguentum -u malacticu. p. 126,40 medicamen -bu. p. 129,3 medicamen accopu diaforinum (*i.* dieuforbium). *subst. neutr. i. q. unguentum (mitigatorium) – (lindernde) Salbe:* ANTIDOT. Sangall. p. 87,12 -u martiaton. RECEPT. Bamb. 37 ax (*i.* ex) -o calastico. PAUL. AEGIN. cur. 68 p. 45,22 ex elatis -um (*3,18,6 p. 166,14* τὸ διὰ τῆς ἐλάτης ἄκοπον). ALPHITA I p. 272,28 -um id est mitigatum (mitigativum II p. 1,18) ab a, quod est sine, et copos, quod est labor. *al.*

1. acor, -oris *m.* *materia acida – saure Substanz:* THEODULF. carm. 28,66 dulce meri ... perdis -r. CHRON. Sigeb. auct. a. 1151 (MGScript. VI p. 396,8) quod de uvis collectum est, in -em versum est.

2. acor *v.* achora.

acorus, -i *m.* (ἄκορος) *script.:* ha-: *l. 30.* anc-: BOTAN. Sangall. 9ᵘˡᵗ. acc-: *l. 30.* ag-: ANTIDOT. Glasg. p. 118,5. ach-: *l. 24.26.32.* act-: GLOSS. III 51,39 St.-S. -ar-: *l. 30.* -ir-: GLOSS. III 535,44 St.-S. -ur-: ANTIDOT. Berol. 32. *form. nom. sg.:* -os: GLOSS. IV 166,43 St.-S. -a: GLOSS. III 548,56 St.-S. **1** *herba:* **a** *gladiolus – (gelbe) Schwertlilie (Iris pseudacorus L. et sim.; cf. Hegi, Flora³ II. p. 387sqq.):* GLOSS. III 534,61 St.-S. -us gelwe swertel. DIAETA Theod. 210 -i radix. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 369ᴱ -us est herba, quae alio nomine gladiolus vocatur. ALPHITA I p. 272,22 achorus, qui discernitur in flore citrino et radice rubro. ALBERT. M. animal. 22,80 manipulus unus radicis achori. *al.* **b** *xiphion – Siegwurz (Gladiolus segetum L. et sim., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 681):* GLOSS. III 533,37 St.-S. -us gladiolus rote swertele. **2** *medicamentum q. d. radix gladioli – Wurzel der Schwertlilie:* ANTIDOT. Glasg. p. 132,41 accaru – I. p. 105,43 hacorum ponticum dr. II. MATTH. PLATEAR, gloss. p. 369ᴱ -us subrufus, ponderosus. GLOSS. Salern. p. 4ᵃ,29 achorus vel radix gladioli. *al.*

***acosmia** *(f.)* (ἀκοσμία) *intermissio iurisdictionis magistratuum Cretensium – Ruhen der Rechtsprechung der kretischen Beamten (cf. Arist. p. 1272ᵇ,7sqq.):* ALBERT. M. pol. 2,9ᵏ p. 183ᵇ,2 hoc vocatur -a id est cessatio potentatus cosmorum. *Baader*

acquaero, acquaesivi, acquaesitum *v.* acquiro.

***acquaesitus,** -us *v.* *acquisitus.

***acquaesto** (-que-), -avi, -are. *acquirere – erwerben:* CHART. Lux. III 126 (a. 1252) bona ... omnimode acquestarunt et ... sibi compararunt (169,1. 2). 173 p. 178,30 ab aliis postmodum emi vel acquestavi *partem. v. et* *acquisto.

***acquaestum** (aque-), -i *n.* *possessio, acquisitio – Besitz, Erwerbung:* CHART. Lux. III 124 (a. 1252) elemosinam, quam fecerunt ... in mobilibus et hereditate et aquestis. *v. et* acquisitum, *acquistum.

***acquaestus** (adq-, -que-), -us *m.* **1** *possessio, acquisitio – Besitz, Erwerbung:* DIPL. Otton. I. 239 p. 334,2 ubicumque eorum fuerit hereditas sive adquestus sive familia (*inde* DIPL. Otton. III. 54 p. 459,36. DIPL. Heinr. II. 71 p. 89,29). 339 p. 463,8 res ..., quę illi advenerunt tam de hereditate parentum quam de suo adquestu. CHRON. Andag. 23 Bellam Vallem cum ... finibus et acquestibus suis. 49 (*iuxta:* appenditiis). CHART. Lux. III 169,3 de allodiis ... et acquestibus parti⟨ci⟩pare debemus. **2** *actio acquirendi, comparatio – das Erwerben, Erwerbung:* GENEAL. Brab. app. 4 (MGScript. XXV p. 394,4) regna ... ex acquestu adepti sunt. **3** *exactio (iudiciaria) – (gerichtliche) Einnahme:* DIPL. Conr. III. (MIÖG 39 p. 362,24) advocatus ... de communi acquestu ipsa die victum accipiat. *v. et* *acquisitus (-us), *acquistum.

acque *v.* atque. *Schneider*

acquiesco (adq-), -quievi, -quietum, -ere. *script.:* ha-: *p. 122,50.* atq-: DIPL. Otton. I. 403 p. 549,26. CHART. Steph. Wirz. 238 p. 254,24. aqu-: *p. 122,40. praevalere videtur* adq- *usque ad s. IX. form. perf.* adquivimus: DIPL. Otton. I. 261 p. 372,29 *(ex Italia).*

I *strictius:* **A** *intrans. i. q. quiescere – ruhen:* ARDO Bened. 23 aqua coepit -entium occupare domum. **B** *trans. i. q. sistere – zum Stillstand bringen:* EPIST. Bonif. 148 fontem lacrimarum ad-ere non possum.

II *latius:* **A** *quieto animo ferre, contentum esse – ruhig hinnehmen, sich zufrieden geben: absol.:* CHRON. Fred. 3,11 p. 95,25 omnes Francos ... tributavit; ad-entes inpleverunt (*cf.* p. 96,2). HILDEG. fragm. 693 *(de Christo)* matri -endo alludebat. *c. acc.:* VITA Eucher. 5 (MGMer. VII p. 49,3) eius absentiam (-a *1*) ad-ere ... formidabant. *cum notione laetandi:* GERHOH. ad Innoc. p. 209, 42 quos -imus dampnatos et nos ... a dampnatione seiunctos. **B** *assentiri, consentire – zustimmen, einverstanden sein, in Einklang stehen:* **1** *gener.:* CAND. FULD. Eigil. I 5 nisi unitati ad-at *turba diversae voluntatis.* HRABAN. epist. 43 p. 488,14 qui ad-unt dictis Gotescalci in hac sententia. GODESC. SAXO theol. 14 p. 238,24sq. testamentorum testimoniis ad-ant et tandem veritati ... ad-entes laeti quiescant. 19 p. 259,11 non ad-atur ... Gregorio Nazanzeno. GUNTH. COL. diab. cap. A 1 sanis ... documentis. *al. c. praep.:* de: HERBORD. Ott. 2,3 p. 726,6 de pace. 2,32 p. 741,16 de arbore. in: ARNO REICHERSB. apol. p. 127,19 in ... amplexus. **2** *spec. in iure i. q. comprobare, agnoscere – gutheißen, anerkennen (cf. Brunner, Forschungen z. Gesch. d. deutschen u. franz. Rechts. 1894. p. 138):* *absol.:* LEX Ribv. 61,5 quod si ille, qui causam prosequitur, ad-ere noluerit. *c. dat.:* LEX Ribv. 56 qui rachinburgiis recte dicentibus non ad-verit. DIPL. Ludow. Germ. 66 p. 91,47 iudiciis. *c. acc.:* VITA Amand. 24 (MGMer. V p. 347,13) decretum (-o *B 3 a*). CAPIT. reg. Franc. 44,8 nec iuditium scabinorum ad-ere nec blasfemare. *c. (acc. c.) inf.:* DIPL. Ludow. Germ. 69 p. 98,5 *canonicis* ad-entibus hoc malum dissensionis ... extirpandum. CHART. archiep. Magd. 271 -vit rem ... possessioni ecclesie ... assignare. **C** *concedere – zulassen:* CONSTANT. AFRIC. theor. 1,1 p. 1 bʳ potionem nocivam neque ipse doceat neque docentibus -at. *c. inf.:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,4 forsitam ... iudex consenserit et fortasse ad-at istum farfalium custodire. *pendet* ut: CHART. march. Misn. II 401 p. 278,8 (a. 1174) si ... nec aliis hominibus suis, ut inter nos componant, -verit. **D** *annuere, oboedire, (ob)sequi – willfahren, nachkommen, gehorchen: absol.:* CAPIT. reg. Franc. 224,1 si vero noluerint ad-ere. THANGM. Bernw. 2 rogatus, ne ab eo discederet, ... -vit. *c. dat.:* VITA Mar. et Ann. (NArch. 13 p. 6,9) non illis *(Vandalis)* aquievit. TRAD. Frising. 591 supplicationibus petitionibusque (DIPL. Ludow. Germ. 69 p. 97,30. *al. in chartis. nota contam. [cf. p. 98,43]:* DIPL. Ludow. Germ. 166 p. aures ... libenter -entes). CAPIT. reg. Franc. 197 p. 52,42 consiliis. THIETM. chron. 6,88 blandiciis. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,16 monitis. CHART. Basil. C I 141 postulationibus. *al. c. acc.:* EPIST. Wisig. 20 vocem persuasoris. CAPIT. reg. Franc. 234 p. 136,26 petitionem (DIPL. Ludow. Germ. 79). DIPL. Arnulfi 127 quod ita ... libenter ad-vimus. ANNAL. Ved. a. 892 p. 73,1 consilium. *c. gen.:* BENED. ANDR. chron. p. 78,9 noluit h-ere consilii eius. **E** **1** *favere, se applicare – anhangen, sich anschließen:* ROD. GLAB. Wilh. 21 (MGScript. IV p. 657ᵇ,12) regi minus ad-bat. WIPO gest. 2 p. 16,1 causae ... regis. **2** *curam adhibere – Förderung angedeihen lassen:* CHART. Lub. I 7 p. 10,9 (a. 1188) oportunitatibus ... -entes. *Pape*

***acquieto** (adq-), -are. *componere – beilegen:* CHART. ord. Teut. 3 p. 4,16 (a. 1161) calumpnian... ad-are. *v. et* *acquito.

acquiro (adq-), -quisi(v)i, -quisitum, -ere. *script.:* atq-: *p. 123,20.124,66. adde* CHART. Sangall. A 69 atquesivi. aqu-: *p. 123,53.62sq. al.* aqq-: *p. 123,8.* adq- *praevalere videtur usque ad s. X., postea rarescit;* aqu- *invenitur non ante s. X. form. perf.:* adquesi: *p. 123,21.* adquessivit: MARIAN. chron. a. Chr. 530. *recomp.* -qu(a)e-: *stirp. praes.:* LEX Alam. 4 *codd. 1. 10.11. v. et p. 123,20. stirp. perf.: act.: l. 70. p. 123,39.65.71. al. pass.: p. 123,25. 124,36. 125,15. adde* TRAD. Frising. 375 adquesitum. *al.*

I *(augendo) parare, comparare, quaerere – (hinzu-) erwerben, (sich) verschaffen:* **A** *strictius:* **1** *obi. res:* **a** *gener.:* WILLIB. Bonif. 6 p. 34,2 propriis ... manibus victum vestitumque ... adquesierunt (adqui- *var. l.*). LIUTG. Greg. 8 volumina sanctarum Scripturarum. TRAD. Ratisb. 6 cum rebus corruptibilibus aeterna ... gaudia. ANNAL. Xant.

[Schneider]

a. 869 aerario fraude ad-to. GERH. AUGUST. Udalr. I capit. 14 p. 385,15 caput sancti Abundi. THIETM. chron. 6,32 regis gratiam et adimplecionem. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,41 aecclesiasticas ordinationes datione peccuniae. WILH. HIRS. const. 2,15 p. 1055C fratribus suis societatem et capitulum nostrum. THEOPH. sched. 2,31in. -e cineres, sal, pulverem cupri. ALBERT. M. animal. 1,359 uno occulo clauso ... alter oculus aqquirit spiritum ipsius. *saepe. v. et p. 125,11. c. inf.:* TRAD. Frising. 4 (a. 748/60) ut ad-rent sibi feliciter caelestem patriam possidere. 518. *absol.:* HERBORD. Ott. 1,26 genus hominum -endi studiosum. *in imag.:* WILLIB. Bonif. 1 p. 6,9 caeleste ad-ere sibi thesaurum. 8 p. 45,13. *recipere – einnehmen:* CHART. Bund. I app. p. 383,4 (s. IX.1) quantum poterit nautor ad-ere. p. 394,19 *(de tabernario).* **b** *spec. in iure de possessionibus, territoriis, redditibus, privilegiis sim.:* LEX Sal. Merov. 60,3 p. 342,16 hereditatem ipsius fiscus adquirat (LEX Alam. 4 fredum). CAPIT. reg. Franc. 6 p. 13,42 tam in dote quam in morganegiba ... adquisisse *civitates.* LEX Alam. 53,2 antequam illo mundio aput patrem adquirat (adque-, atque- *sim. var. l.*). CHART. Sangall. A 117 p. 111,2 villare, quod meis propriis adquesi manibus. DIPL. Karoli M. 165 p. 223,21 res aliquas proprietatis nostre ..., quas ... missi nostri ... in causa nostra super hominem aliquem ... adquisissent (*nota formulam:* DIPL. Heinr. III. 62 res adquesitas seu iuste adquirendas. Bund. 302 p. 223,27. *saepe. v. et l. 36. p. 125,20sq.*). TRAD. Frising. 320 de meo proprio conlaboratu quicquid ad-ere potui, ad ipsum beneficium ad-vi. CAPIT. reg. Franc. 64,3 ut ante ... centenarium de proprietate ... iudicium non terminetur aut adquiratur *(de re cf. Glitsch, SBLeipz. 69,2. 1917. p. 25.28).* 151,2 iustitiam suam. 227,4 p. 115,28 regnum ... vobis patrum labore ad-tum. COD. Lauresh. 3674a uno anno -tę sunt de pice carr. XXXII. DIPL. Ludow. Iun. 3 advocati ... eorum rectitudinem adquirant. DIPL. Karoli III. 12 p. 19,12sq. praecepta, quae... episcopi adquisierunt nec non et offersiones venditionesque fidelium ad-tas vel ... ad-endas. CHART. Solod. 5 p. 10,38 abbatiam. THIETM. chron. 6,50 comitatum. 7,25 mansos. DIPL. Heinr. III. 143 monetas vel thelonea, quę ... a nostris predecessoribus adquęsiverat. CHART. Rhen. inf. IV 610 curtim ... contra domnum Liupponem. CONST. I 289,24 ius. CHART. civ. Hild. 209,7 si quis Iesus fuerit ..., primam querimoniam -vit. CHART. Ulm. 73 p. 94,4 quicquid ... cum baculo iudiciario -itur. CHART. Westph. IV 1599 gheldam *(i. 'Gildebrief'). saepissime. v. et p. 125,42.58.60.126,14.51.63. cum sensu exigendi:* CHART. civ. Spir. 4 p. 4,14 (a. 946) salis ... ac picis denarium ..., que ... ab extraneis ... diligenter sunt -enda. *fort. vigente praep.:* TRAD. Frising. 11 (a. 758) quicquid ... visi fuerimus habere vel exinde ... ad-ere potuimus (FORM. imp. 51 p. 324,37. *al.*). DIPL. Karoli III. 44 p. 73,7sq. res, quoscumque ... possedit aut postea ... ad-vit ac deinceps ... ad-ere potuerit. ANNAL. Magd. a. 1037 p. 171,4 si quid in proprietate ecclesiae ... invenerit vel ... aquisiverit. *al.* **2** *obi. anim.:* **a** *coniugem i. q. copulare – verbinden:* LEG. Wisig. 3,2,8 *ingenuum* sibi maritum. CAPIT. reg. Franc. 252,38 uxor legibus ad-ta. ANNAL. Hild. a. 951 Otto rex ad-vit sibi ad societatem Adalheidam reginam (*cf.* ANNAL. Quedl. a. 951 connubiali sibi vinculo sociandam ad-vit). *al.* **b** *progeniem i. q. gignere – erhalten:* THIETM. chron. 4,39 ex ea ... Liudgerdam -vit filiam. 6,31 in sobole -enda nulla spes. CHART. Carniol. II 1 p. 1,10 pueros ..., quos aq-vit et adhuc -et cum uxore sua. CHART. Tirol. notar. I 780 p. 400,39 si ... heredes aquireret apud ... uxorem suam. *al.* **c** *servos sim. i. q. proprium facere – sich zu eigen machen:* TRAD. Patav. 45 (a. 796/800) ante missos regis adquesivit filios suos. CAPIT. reg. Franc. 98,8 lege servos suos vel adquirat vel amittat. LEX Frision. 11,2 me tibi sacramento tuo ad servitutem adquire. TRAD. Ratisb. 93 ancillulam meis videlicet laboribus -tam. TRAD. Brixin. 45 mancipia. *al.* **d** *paganos sim. i. q. convertere – bekehren:* EPIST. Bonif. 13 p. 20,17 quantos labore proprio adquęsieris (adqui- *2*). WILLIB. Bonif. 5 p. 24,11 Domino populum. EIGIL Sturm. 15in. multitudinem hominum ... docendo et baptizando. CHART. archiep. Magd. 62 p. 89,21 Sclavorum plebs Deo noviter -ta. CHART. Hamb. 28 p. 39,5 quicquid ... hominum sive locorum ad religionem christianam adquiri potest. *al.* **e** *amicos, patronos sim. i. q. conciliare – gewinnen:* TRAD. Frising. 23 (a. 765) de rebus transitoriis, quem Domini pietas ... adquisierit patronum, adquirere debet, qui ... apud Dominum intercedat. ANNAL. Mett. a. 785 p. 73,16 rebellibus ad-tis. RIMB. Anscar. 32 quos ... donationibus sibi familiares adquisierat. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 882 p. 108,39 imperatorem patrem in baptismate ad-vit. CHART. Eichsf. 590 cum ... me -verit in castrensem. *al. sensu hostili:* THIETM. chron. 4,12 p. 144,30 ut ... Saxones tibi hostem ... -as. *de Deo i. q. placare – versöhnen:* AEG. AUR. gest. 2,68 p. 67,7 rex celestis elemosinis ... -endus.

B *latius:* **1** *incurrere – sich zuziehen:* COD. Lauresh. 10 p. 287,33 iram Dei. **2** *vindicare – beanspruchen:* CHART. Fuld. A 471,1 (c. 826) Herimuot ..., qui illam capturam nunc -it. COD. Odalb. 25 quod amplius in placitis ... hoc ad-ere noluissent. TRAD. Brixin. 182 Acilinus ... -tus est in tercio placito ..., Liuzi et Ursus ... -ti sunt in primo placito, Bertholdi ... patrimonium ... -tum est. *ibid. al.* **3** *assequi – erlangen, erreichen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 169,7 in mansuefactione ... -enda sine capello procedendum erit. WILH. RUBRUQU. itin. p. 255,13 fecerunt flectere genua cum clerico ..., a nobis non -sierunt. **4** *de ludo:* **a** *vincere – gewinnen:* RUODLIEB IX 65 qui ludum ... -at. **b** *victorem evadere – als Gewinner hervorgehen:* CAES. HEIST. mirac. I 5,34 p. 318,17 tesseres iactavit et -vit. **5** *medial. i. q. contingere – zufallen, zukommen:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,2 facultatem eorum parentibus ... adquiratur. EINH. Karol. 22 p. 26,26 unde formae auctoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima ad-batur.

II *per vim parare, armis quaerere, capere, comprehendere – gewaltsam, mit Waffengewalt erwerben, erbeuten, ergreifen, fangen:* **A** *obi. res:* LIBER hist. Franc. 26 p. 284,24 adquesita maxima parte Hispaniae. TRAD. Frising. 127a Baiuariam. RIMB. Anscar. 30 p. 62,9 quicquid ex spoliis Danorum ... in auro et armis ad-vimus. THIETM. chron. 1,10 urbem. DIPL. Heinr. III. 277 donavimus ... decimationem totius regionis ... gladio ab hostibus ad-tae. RICHER. SENON. gest. 4,7 p. 303,20 carrucam ... civitatis. WILH. RUBRUQU. itin. p. 381,7 -verunt super Alanos *haubergiones. saepe. in rhythmimachia:* Ps. ODO CLUN. rhythmimach. p. 288b per rapinam aliquem adquire, quem ponas in locum eius, qui tibi desit. HERM. AUGIENS. rhythmimach. p. 13,4 ad armonicam necesse est -ere unum per predam, ut ... XII. sit -tus. **B** *obi. anim.:* DIPL. Karoli M. 187 p. 251,26 illum ... Pipinus ... cum nostro exercitu hostiliter ad-vit. DIPL. Heinr. II. 501a eum, qui homicidii ... reus est, ... -ere (*item de arrestatione:* 507a p. 649,37). ADEMAR. hist. 3,18 *(de liberatione)* Pipinum nepotem suum adquirens. ANNAL. Altah. a. 748 Hiltrudam ... cum Thassilone ... -vit. CHART. Osn. I 206 p. 179,31 *(de piscatione)* portiunculam, si -i possunt, piscium inde persolvat. CAES. HEIST. mirac. I 11,19 p. 288,1 dextrarios. *al.*

III *arcessere, accire – herbeiholen, hinzuziehen:* **A** *gener.:* HINCM. epist. I 160a,10 p. 127,5 episcopi, qui ... super alios principes de prima Germaniae provintia ad-ti sunt. GERH. AUGUST. Udalr. I p. 387,34 ad-tis (acq- *1*) ... architectis. CHART. Gottwic. 20 Berhtoldum ... priorem sibi ... -sierunt. CHART. Wirt. III 864 laborat ... ad homines aquirendos. *al. in imag. i. q. ad se vocare – zu sich rufen:* EPIST. Dominic. 63 p. 91,26 parentum nostrorum reminiscenciam, quos omnipotens -vit. **B** *spec. in iure:* LEX Baiuv. 17,4 ad testificationem per vim illum mortuum ad-vit (atq-, acq-, adque- *var. l.*). TRAD. Weiss. app. I 305 p. 303,30 causa defendendi ... vocatum -ant. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 285,12 induciae ... pro -endis testibus et defensoribus necessariae.

IV *inquirere – untersuchen:* FORM. Augiens. B 40 causam per vicinos eorum diligenter ad-vimus (CAPIT. reg. Franc. 112,3 si qualibet c. ... contigisset adquirere, cum omni

[Schneider]

caritate ... requiratur. 183,3,51 p. 431,9 [quaerere *var. l.*]. TRAD. Patav. 50 dum residissent missi ... adquirendas c.). EPIST. Hann. 5 p. 22,27 ab hac *(re)* investiganda, ab hac -enda (inq- *ci. Sudendorf*) ... desistere.

adi. **acquisitus**, -a, -um. **1** *mus. i. q. additus – hinzugekommen:* REGINO harm. inst. 13 p. 241ª proslambanomenos ... interpretatur -us vel adauctus. ANON. mus. Wagner p. 336 perveniunt *neumae* ad quintum gradum vel sextum, qui est ad-us. *v. et p. 124,47.* **2** *philos. i. q. adeptus – erworben:* ALBERT. M. caus. univ. 2,2,20 p. 509ᵇ,13 -us *(sc. intellectus appellatur)* ..., quia per studium acquiritur vel virtutis vel scientiae.

subst. **1. acquisitum**, -i *n.* **1** *acquisitio, possessio, proprietas – das Erworbene, Besitz, Erwerbung (fere in chartis):* CHART. Sangall. A 39 p. 41,8 (a. 763) quidquid mihi de paternico vel de maternico aut adquesito meo contingebat. TRAD. Frising. 643 totum et integrum tam de ad-is quam adquirendis tradidit. DIPL. Otton. I. 335 p. 450,14 se intromittere ... in universis hereditatibus eorum sive ad-is necne libellariis. CHART. episc. Hild. I 38 p. 28,4 cum omnibus ... cultis et incultis, -is vel acquirendis. ADAM gest. 2,29 p. 90,7 contentus -is raro curiam adiit pro acquirendis. CHART. Lux. II 35 p. 46,1.3 adsignavi autem uxori mee ... ad-um meum de Arkenceio et ... ad-a omnia de Marvilla. *al. cum notione praedae:* GERH. AUGUST. Udalr. I 11 qui aliquid de iniuste ad-is ... acceperunt. **2** *actio acquirendi – das Erwerben, Erwerbung:* DIPL. Conr. II. 280 p. 388,6 res ..., quascumque ... per hereditatem sive per -um ... possiderit. ACTA imp. Winkelm. I 135 p. 114,25 confirmantes ... -um, quod ... abbas ... fecit a filiis quondam Rubaldi. p. 114,31 ordinamenta facta ... super ... -o predicti castri et ville et locorum. p. 114,38 feudorum. **3** *exactio (iudiciaria) – (gerichtliche) Einnahme:* BURCH. URSB. chron. p. 32,1 de quibus -is iudex tantum vicesimam ... recipit portionem.

2. acquirendum, -i *n. id quod comparabitur – (künftige) Erwerbung:* DIPL. Ludow. Germ. 14 villam ... cum ... exitibus et regressibus, quesitum et -um (ad inquirendum *ci. ed.*). THIETM. chron. 5,13 rex ... de -is certus. *coniungi solet per formulam cum* acquisitum: *v. l. 17.20sq. al.*

***acquisimentum**, -i *n. fundus acquisitus, possessio – erworbener Grund, Erwerbung:* CHART. Bern. II 236 p. 250,11 (a. 1244) dedimus ..., quicquid ecclesia ... habebat ... super -o, quod ... acquisivimus.

acquisio *v.* acquisitio.

acquisitio (adq-), -onis *f. script.:* aqu-: CHART. Lux. III 65. *v. et p. 126,32.* atq-: DIPL. Ludow. Iun. 25. *form.* aquisio: CHART. Lux. III 65.

I *actio acquirendi, comparatio – das Erwerben, Erwerbung, Beschaffung:* A *strictius:* **1** *gener.:* LIBRI Karol. 1,25 p. 54,7 *delirus* habuit ... sine ad-e cacinnabiles risus (*opp.* perditione). GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 418,36 gratiae. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 13,14 *(de avibus)* cibi. ALBERT. M. miss. 3,1,3 p. 77ª,20 exterior oblatio debet esse ... munda -e. *al.* **2** *spec. in iure de possessionibus sim.:* TRAD. Frising. 32 (a. 769) omnia accedentia propriae hereditatis vel ad-e mea lucrata. 92 emptica. 702 vestiturę. DIPL. Otton. I. 14 p. 101,45 venundationis ad-isque decimam. DIPL. Heinr. II. 117 predium iudiciaria -cione iuri nostro deputatum vel acquisitum. 371 insignis -is presul Meginuuercus. CHART. Rhen. med. I 603 p. 662,7 bona ..., quę ipsi canonica et legitima ad-e acquisierunt. CHART. Ital. Ficker 162 p. 204,43 instrumenta ad-um. CHART. civ. Hild. 123 p. 64,35 advocatie. *saepissime. exactio – Eintreibung:* CHART. Hersf. 95 (a. 1047) laboriosa decimacionis sue -cione ... condoluit. B *latius c. sensu violentiae i. q. expugnatio, subiectio – Eroberung, Unterwerfung:* ANNAL. Mett. a. 691 p. 12,26 de diversarum gentium ad-e ... certamen. NARR. itin. nav. p. 193,1 castella, que sortita est christianitas per -em Siluie. COD. Wang. Trident. 57 p. 127,27 imperatore ... causa -is regni Siclorum in Appulia existente cum suo exercitu. WILH. RUBRUQU. itin. p. 263,2.

II *ius acquirendi – Recht, Anspruch auf Erwerbung:* LEG. Burgund. Rom. 22,2 donationes ... ad eorum *(filiorum)* proprietatem ... remota patrum ad-e ... pertenere. TRAD. Frising. 386ᵇ ad-em contraplacitabant, quam habuerunt pro ecclesiam ... ad ... episcopum. 458 de ipso territorio. CHART. Fuld. A 471 eorum -o ... difinita est et pacata. TRAD. Brixin. 28. *al.*

III *possessio, proprietas – Erwerbung, Besitz:* A *in iure (cf. Dopsch, Wirtschaftsentwickl. d. Karolingerzeit. I. 1921. p. 271):* FORM. Sangall. I 14 trado ..., quicquid proprietatis ... habere visus sum ... excepta ad-e mea. TRAD. Frising. 13ᵇ tradidi ... de alode nostro seu ad-e quolibet modo ad nos tracto. 575 emptionis vel ad-is. TRAD. Scheftl. 18 dono in aliis -bus meis, in ruris et pratis. TRAD. Weiss. 171 cum omni peculiare seu ad-e. CHART. Turic. 184 dedi ... -em meam, quam acquisivi a seniore meo. DIPL. Otton. I. 106 ut possessionem totius -is suę ... firmaremus. ACTA imp. Winkelm. I 12 p. 9,31 molentina de ad-e de Chambino. *saepe. strictius i. q. sarcina – Habe, Gepäck:* CHART. Rhen. inf. IV 670 (a. 1268) si ... captivos aut alias -es, que vulgari ritderehave nuncupantur, nos habere contingat, captivi ad usus nostros cum aliis -bus devolventur. B *sensu eccl.:* BEDA hist. eccl. 2,18 p. 121,7 (epist. papae) ut fide et opere ... vestra ad-o decessorumque vestrorum ... convalescendo amplius extendatur. *fere i. q. meritum – etwa 'Verdienst':* HILDEG. scivias 3,8 p. 663B Christi membra ... in lucidis -bus nobilissime perfecta.

IV *merces (iurisdictionis), fructus – (Gerichts-)Gebühr, Einkünfte:* ANNAL. Rod. a. 1108 p. 694,21 tertio ille *(advocatus)* -is denario contentus sit. CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 431,39 *villicus* recipit ... ad-es de placitis. CHART. Advoc. 66 p. 31,25 -o, que de iurisdictione advocacie ... provenire consuevit. REGISTR. Austr. I 109ª p. 34,13 de theloneo XV tal., aqu-is (-es 109ᵇ) infra III tal. ..., de advocatia *eqs.*

acquisitivus, -a, -um. *ad acquisitionem spectans – zum Erwerb gehörig, auf Erwerb gerichtet:* ALBERT. M. pol. 1,5ᶠ p. 38ᵇ,27 '-a' (*p. 1255ᵇ,37* κτητική) scientia eorum, quae necessaria sunt ad domum. 1,6ᵉ p. 43ᵇ,42 multae species sunt possessivae sive -ae possessionum. 1,8ᵉ p. 65ᵇ,48 a mercatura, quae est -a multae pecuniae (7,6ᵉ p. 670ª,12 *[de communicationibus civitatis]* quarta est divitiarum et p. -a).

acquisitor (adq-), -oris *m.* **1** *qui acquirit, comparat – ein Erwerbender, Gewinner:* **a** *de possessionibus:* DIPL. Karoli III. 49 p. 83,7 si quis ad-r extiterit, non ante invadere alienas res ecclesię ... praesumat *eqs.* GREG. CAT. chron. I p. 307,35 non -r vel auctor ... rerum ..., bonorum sed ... dispersor (p. 324,23 paucorum b. piger -r). CHART. Rhen. inf. I 421 p. 292,18 *allodiorum. al.* **b** *de societate fraternitatis (cf. Niermeyer, ALMA 15.1940. p. 164sq.):* CHART. Traiect. 1193 (a. 1249) -r dabit duas marcas ...; nisi vero pater ipse fraternitatem acquisierit, dabit XII denarios. **c** *sensu eccl. de hominibus convertendis:* AGNELL. lib. pont. 32 *pontifices* fuerunt ... Deo animas (animarum *2*) hominum ad-es. **2** *amplificator – Mehrer, Förderer:* EPIST. Merov. 15 p. 459,5 Hlotharius ..., ad-r patriae. **3** *in iudicio fere i. q. accusator – etwa 'Kläger':* CHART. Burgenl. 189 p. 139,33 (a. 1232) utriusque ... partis responsione audita ... Petro -i suam assercionem iussimus comprobare.

***acquisitorius**, -a, -um. *(legitime) acquisitus – (rechtmäßig) erworben (cf. Waitz, Verf.-Gesch. VIII. p. 356):* CHART. Stir. I 585 p. 551,5 (c. 1175) que sit ... differentia inter decimam consuetudinariam et -am (p. 551,15 dicitur d. -a, quia manu et arcu ipsius ecclesie est acquisita. p. 551,16). CHART. Burgenl. 481 *causam* super terra aqu-a Salomonis ... moverat (*opp.* hereditariam).

acquisitum *v.* acquiro.

***acquisitus** (adq-, -quae-), -us *m. possessio, proprietas – Besitz, Erwerbung:* **1** *de praediis sim.:* TRAD. Scheftl. 7 (c. 780/800) cum mancipiis seu -u meo. TRAD. Patav. 55ª cum ... conlaborato seu et ad-u vel adtractum. 55ᵇ. DIPL. Karoli M. 203 p. 272,23 mansum ... cum servo ... cum omni peculiare vel adquaesitu suo. CAPIT. reg. Franc. 49,4.

[Schneider]

CHART. Sangall. A 432. DIPL. Otton. II. 229 donavimus ... clericum cum omni ad-u suo. **2** *de mercibus emptione paratis:* BERTAR. gest. 5 distribuit eos *(aureos)* civibus ..., ut de eis negotiarentur ... et de ad-u illorum viverent. *v. et* *acquaestus, acquisitum, *acquistum.

***acquisto** (aqu-), -avi, -atum, -are. (*acquistum) *acquirere, comparare – erwerben:* NOTAE Pis. a. 1128 (MGScript. XIX p. 266,22) Pisani, qui habebant aquistato castrum. CHART. Tirol. 597 Anselmus ... cum toto ... peculio, quod habet vel a modo inantea aquistaverit (735 p. 167,35. CHART. Ital. Ficker 315 p. 346,21). CHART. Bund. 695 quas omnes terras ... domini aquistaverant ab domino Guidone. 763 p. 222,7 quas *(res)* ... emerunt seu acquisiverunt vel -verunt. 925 p. 360,21 cum ... socii ... quasdam alpes ... aquistassent seu ... recepissent. *v. et* *acquaesto.

***acquistum** (aqu-), -i *n. subesse potest etiam* ***acquistus**, -us *m.: l. 22.24.* **1** *possessio, acquisitio – Besitz, Erwerbung:* DIPL. Heinr. II. 162 abbatiam ... cum ... quaesitis, -is (acquisitis 163. 164). CONST. I 286 p. 395,8 nec aquistum aliquod in feudum nec in alodium ... faciemus. **2** *actio acquirendi, comparatio – das Erwerben, Erwerbung:* DIPL. Conr. II. 280 p. 388,16 sive per hereditatem sive per -um possidere. CHART. Tirol. notar. I 505[b] p. 244,9 instrumenta ad dictum -um pertinentia. CHART. Bund. 763 p. 222,16 quod in charta sive instrumento dicti -i continetur. *v. et* *acquaestum, *acquaestus, acquisitum, *acquisitus (-us).

***acquitancia**, -ae *f. apocha – Quittung:* CHART. Sev. Col. 28 (a. 1271) capitulum a predicta summa pecunie absolutum clamamus et quitum. *in dorso additum:* -a comitis Iuliacensis.

***acquitatio**, -onis *f. exoneratio, redemptio, absolutio (de obligationibus pecuniariis) – Entlastung, Ablösung, Befreiung (von finanziellen Verpflichtungen):* CHART. Gelr. 746 (a. 1253) ducem de premissis deliberabimus et acquitabimus bona fide; in cuius etiam promissionis et -is testimonium sigillum ... apposuimus. 855 de fructibus ... ville de Rodio, si sine -e ultra festum ... steterit, ut dictum est *(cf. l. 61).*

***acquito** (adq-), -avi, -atum, -are. (ad *et* quietare) *script.:* at-: CHART. Lux. II 289. -quict-: *l. 67.* -quiet-: *l. 64.* -quitt-: CHART. Lux. II 84. *v. et l. 49. invenitur inde a s. XII. fere in chartis Germaniae occidentalis.*

1 *obi. res:* **a** *(postulatione) liberare, dimittere, abdicare – (von seinem Anspruch) freimachen, aufgeben, auflassen:* CHART. Lux. II 26 p. 33,18 (a. 1210) ut ... advocatiam penitus ad-ret. 126 -vi ... marchioni feodum ... libere et absolute. 318 -verunt et ... festucaverunt, ita quod ... in elemosinam contulerunt. CHART. Epternac. 237 *(iuxta:* resignavit, reddidit, guerpivit). CHART. Rhen. med. III 290 ius ... duci ... plenius acquittavi et ... reliqui ... quiete. 701 vendidit et in perpetuum -vit villam ... possidendam. RICHER. SENON. gest. 4,27 p. 315,39 libras pro remedio anime sue ad-vit. CHART. Basil. C I 287 loco ... cum appendiciis ... renunciantes ipsa libere ... -ando. *al.* **b** *(debitum) solvere, reddere – (eine Schuld) bezahlen, begleichen:* CHART. Rhen. inf. II 292 p. 152,4 (a. 1245) eas *(marcas)* quitabimus eidem, ubi voluerit -ari. 621 p. 366,19 -are ... promittimus eisdem ... apud suos creditores ... marcas, ita quod ipsum Gernandum et Methildem ... quitos clamabunt. p. 366,23.25sq. CHART. Gelr. 855 si ... Aleidis ... domine de Thuringia ... non -verit mille marchas ... ad -andum villam de Rode. *latius i. q. remunerari, compensare – Entschädigung, Ersatz leisten:* ROB. ARR. fund. (MGScript. XV p. 1124,21) si quislibet ... aliquid indebite exegerit ..., abbas omnino adquietabit, dampna ... restaurabit. **c** *(aere alieno) exonerare, redimere – (von einer Schuld) entlasten, ablösen:* PAX Valenc. p. 609[b],56 si aliqui ... pro serviciis ville remaneant ... ad -ictandum vadia. CHART. select. Loersch 126 p. 94,8 ab ipso Olivero ... quamlibet libram pro decem libris Flandrensibus possumus ... redimere et -are *(sim.* p. 94,26). CHART. ord. Teut. (Hass.) 193 p. 149,12 decem solidos, quousque omnia bona eisdem collata redimendo -verimus, censu annuo resarcimus (CHART. Lux. IV 529 p. 625,23 b. et me ratione eorundem ab omni servitute -vit). *v. et p. 127,61.*

2 *obi. anim. i. q. indemnem, immunem reddere, (obligatione) absolvere – schuldfrei machen, (von einer Schuldverpflichtung) entbinden:* CHART. Gelr. 746 (a. 1253) ducem super dicta plegiatione -are et indempnem conservare promittimus. *ibid.:* quod ... de bonis nostris capere posset ..., quousque ... plenarie fuerit -tus. CHART. Lux. IV 78 p. 118,18 comitem ... super omnibus dampnis ... de nobis ... pure et libere -amus. 298 eosdem a domino ... pro porcione ... -bimus et absolvemus. *cf. l. 1sq. p. 127,34. v. et* *acquieto.

***acra** (ag-), -ae *f.* (*anglosax.* acre; *cf. Meyer-Lübke, REW[3] nr. 112[a]) mensura quaedam terrae – Landmaß, Morgen:* CHART. Rhen. med. I 135,7 (a. 893) in orto facit agram integram (135,8 mundat in o. agram I et plantat. 135,23). CHART. Wirt. VII 2124 (a. 1270) XXIIII iugera agrorum et unam -am prati ... compararunt. *Schneider*

acrago *v.* ortyx.

***acramen** (accr-, agr-), -inis *n.* (2. acer) **1** *fere i. q. olus condimentarium – etwa 'Würzgemüse':* RECEPT. Sangall. II 29 non manducet nec nullum agramen, sed salsamenta manducet. **2** *ascalonia – Schalotte (Allium ascalonicum L., v. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 195sqq.):* GLOSS. IV 362,8 St.-S. accramen asclouch. *v. et* *acrimen, *acrumen.

acrasia *v.* aorasia.

?*acrasylus. *(orig. inc.) animal fabulosum, gr.* τρόχος *(species avis) – Fabeltier (Vogelart):* ALBERT M. animal. 17,38 de ave, quae Graece -us vocatur. 17,39 quod cum karabo coit acricyloz.

***acrates.** (ἀκρατής) *intemperans – maßlos:* ALBERT. M. eth. 1,9,5 p. 146[a],3 Graece enim incontinens ἀκρατής dicitur, hoc est sine dominatu vel imperio vel tentione.

acredo (agr-), -inis *f. metr.* ăcr-: *l. 36sq.* **1** *corpor.:* **a** *gravitas – Schwere, Stärke:* WETT. Gall. 29 p. 273,31 *febrium.* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,230 -e libera *terra* pestis. EKKEH. IV. pict. Mog. 632 de mortis -e raptum. CAES. HEIST. hom. II p. 45[b] verberum. *al.* **b** *salsedo – Schärfe:* CHART. select. Loersch 107 p. 82,18 (a. 1221) que *(aquae)* ... agriculturam -e fossorum fluctuum minus fertile reddebant. *de medicamentis i. q. vis caustica – Ätzkraft:* NOTULAE Wilh. Cong. 410 que *(collyria)* -e sua lederent teneram oculorum substanciam **c** *gustus ponticus, acetositas – bitterer Geschmack, Säure:* AESCULAPIUS 15 p. 18,41 sicca ... tussis fit in pleureticis ... ex ciborum -e (agr- *cod. Augiens. 120).* CONSTANT. AFRIC. theor. 1,25 p. 4b[v] phlegma ... vitreum -i contrarium. ALBERT. M. veget. 6,224 *sorbus* est ponticus, vehementis ponticitatis cum -e. animal. 3,118 *melancholia* os stomachi per suam -em commovet. *al. in imag. vel alleg.:* HRABAN. univ. 19,9 p. 531[B] cepe ... -em peccati significant. EKKEH. IV. bened. prol. 2,84 fellis -e salsum. CHRON. Mich. praef. litterae mordacis -em. DAVID compos. 3,6,2 sollicitudines exteriorum negotiorum, quae sua -e ... gustum irritando delectant. *meton i. q. materia acida – saure Substanz:* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1128 *(de vino)* quicquid exprimi potuit, in -em versum est. **d** *acies – Sehschärfe:* WETT. Gall. 33 ablata -e. **2** *spirit.:* **a** *acerbitas – Härte:* ADALBOLD. Heinr. 27 alienae confusionis -e tactus. CAES. HEIST. mirac. I 12,24 p. 336,18 profundum inferni -em vocat purgatorii. ACTA imp. Winkelm. I 744 indignacionis -e. **b** *torvitas – Wildheit:* NORB. IBURG. Benn. 28 p. 891,42 vultus -e. **c** *offensio – Kränkung:* RAHEW. gest. 3,10 p. 176,26 litterarum continentia non parum -is (acerbitudinis seu amaritudinis *rec. A*) habere ... videbatur.

acredula (agr-), -ae *f. (orig. inc.)* **1** *avis – Vogel:* **a** *luscinia – Nachtigall (cf. Anth. 762,16 et Isid. orig. 12,7,37):* GLOSS. IV 29,20 St.-S. -a nahtgella. THEODULF. carm. 27,19 vernalis sileat dulces -a cantus. CARM. Bur. B 132,2[a],2 -a rupillulat (145,2,2). *fort. add.:* ODO Ern. duc. 6 p. 352[A] nil planctis prodesse quiens -a pennis. **b** *carduelis – Distelfink:* GLOSS. III 459,55 St.-S. -a distilvinch vel car-

[Baader]

duelis. c *cornix – Krähe:* Gloss. III 365,1 St.-S. -a ka. d *alauda – Lerche:* Gloss. III 672,16 St.-S. laudula filomena vel creducula vel caladrion leriche. 2 *genus ranarum – Froschart (cf. Isid. orig. 12,6,59):* Gloss. III 675,36 St.-S. agredula ertfrosch.

1. *acresco (accr-, agr-), -ere. *acidum fieri – sauer werden:* Albert. M. (?) animal. quaest. 7,9 p. 176,17 dulcia ... accrescunt et amaricantur. *in imag.:* Sedul. Scot. carm. 1,9,8 agrescunt veluti spreta labrusca.

2. acresco *v.* accresco.

?*acricyloz *v.* ?*acrasylus.

acridium, -i *n.* (*a* diacrydion *per aphaeresin, cf. Svennung, Wortstudien. p. 74*) *scammonium – Saft der Wurzel der Purgierwinde:* Antidot. Glasg. p. 116,11 -um ... – x. *v. et* *diacridia, dacrydium.

***acrifico** (agr-), -are. *acidum facere – sauer machen:* Bernh. Prov. comm. 9,1 p. 311,12 potest vinum agrificari.

acrifolium, -i *n. ilex – Stechpalme:* Alphita II p. 3,38 *(e Diosc. lat. 1 p. 99b, 17sqq.). abusive pro sambuco:* Gloss. IV 180,17 St.-S. -um (acro- *var. l.*) genus ligni i. holler.

***acrimen,** -inis *n.* (acer) 1 *olus condimentarium – Würzgemüse:* Urso gloss. 21 p. 45,22 in caepulla ... vel sinapi et -bus universis. 2 *condimentum – Würze:* Reiner. Alem. phagifac. 213 in salsarum tingunt -e carnes. *v. et* *acramen, *acrumen.

acrimonia (agr-), -ae *f., rarius* **acrimonium,** -i *n. script.:* -gro-: *l. 32.* -gra-: *l. 33. metr.* ăcr-: *l. 39.* 1 *acerbitas – Schärfe, Säure:* Ps. Hippocr. progn. B 7 res -am habentes. Radbert. Arsen. 1,11 p. 38,35 -arum fumi. *in imag.:* Radbert. Arsen. 1,21 p. 51,3 -arum ... doctrinis. *meton. i. q. olus condimentarium – Würzgemüse:* Tract. de caus. mul. 11 absteneat se de aceto et omnia agromonia et de salsamenta. 77 civis haec non utantur salsis nec agramoniis. Tract. de aegr. cur. p. 239,35 interdicenda sunt ... frigida legumina, agr-a et cetera indigestibilia. *al.* 2 *morbus – Krankheit:* Antidot. Glasg. p. 101,38 nihil est ad omni agr-a. 3 *vigor, acumen – Regsamkeit, (Geistes-) Schärfe:* Lup. Ferr. epist. 30 p. 37,2 mentis -a. Abbo Sangerm. bell. 3,6 -a (gloss.: vigor animi et corporis industria sive -a ferocitas). Honor. August. scal. I 13 (PL 172,1235B) -a cernendi corporalia. Gunth. Par. (?) orat. 4,1 p. 133B *virilitas virtutem* in quemdam virilis -ae sexum exasperat. *al.* 4 *rigor, severitas – Härte, Strenge (v. et l. 39):* Radbert. Arsen. 1 praef. p. 21,11 assuetis ... verborum -is. Capit. Bened. 2,385 post ... ultionis -am. Theod. Amorb. comm. exc. p. 14,33 ipsa metus -a edomiti. Chron. Median. 9 p. 90b,31 commotionis ... -am. Vita Annon. I 2,3 p. 485a,59 mentis -am ... leniendam. Const. III 142,5 dignam severitatis -am. 5 *rhet. i. q. oratio peracuta – überspitzte Darstellung:* Petr. Dam. grat. 40 p. 74,7 non accuratae dicacitatis -a requiratur.

***acrioratus,** -a, -um. (acrior) *asperatus – rauh geworden:* Aurelius 25 p. 729,11 vox -a fertur.

acrisia *v.* aorasia.

acritas, -atis *f.* 1 *acerbitas – Säure, Schärfe:* Albert. M. veget. 6,62 multa in cypresso est -s et stypticitas. 2 *ferocitas – Wildheit:* Hildeg. vit. mer. 4,41 p. 163,3 *homo inconstans* in vestigiis suis -em ostendit. div. op. 1,2,32 p. 776D venti velut versutiam et -em in motione sua ... exercentis. 1,3,1 p. 792A *homines* ut serpens nunc lenitatem, nunc -em in se proferunt.

acritudo (agr-), -inis *f.* 1 *aciditas – Säure:* Geber. summa 1,52 p. 600 pira multae -is. 2 *violentia – Schmerzhaftigkeit:* Vita Anselmi Luc. 74 ficus agr-e vehementer virente.

acrizimus *v.* acrozymus.

acroama (-oma), -atis *n.* (ἀκρόαμα) *metr.* -ōm-: *l. 71. p. 130,3.* 1 *fabulator, scurra – Erzähler, Possenreißer:* Einh. Karol. 24 p. 29,7 *(ex Suet. Aug. 74)* inter caenandum aut aliquod -a (incr- *var. l.*) aut lectorem audiebat (*cf.* Poeta Saxo 5,378). Capit. reg. Franc. 228,3 -omatum vaniloquia. *fort. add.:* Amarc. serm. 4,447 -oma frequens. 2 *probrum – Schimpf:* Gloss. IV 29,25 St.-S. -oma (acrore *c*) ludus vel schimph *(spectat ad Prud. perist. 2,323). al.* 3 *?caput – ?Haupt:* Uffing. Liutg. 38 Gorgonei terebravit -omata monstri.

***acrobalista** *v.* *arcubalista.

***acrocherium,** -i *n.* (ἀκροχείριον) *manus – Hand:* Ars med. 5 p. 422,17 -orum ossa XXVI sunt.

***acrocholus,** -a, -um. (ἀκρόχολος) *iracundus – jähzornig:* Albert. M. eth. 4,2,10 p. 312b,22 -us ... dicitur ab ἄκρος, quod est extremus, et χόλος, quod est ira, quasi extremam in ira habens velocitatem. *ibid. iterum.*

***acrochordinea** (-cor-), -ae *f.* (*cf.* ἀκροχορδών) *genus verrucarum (collo tenui praeditum) – Warzenart (mit dünnem Hals):* Dyasc. p. 44b miriniceas et acrocordineas ... aufert *batrachion.* Gloss. Roger. I A 2,11 p. 615,43 de acrocornideis *(sic ?).*

acrochordon (-cor-), -inis *(f.)* (ἀκροχορδών) *genus verrucarum (collo tenui praeditum) – Warzenart (mit dünnem Hals):* Paul. Aegin. cur. 226 mirmicia et -on per valde trahentia medicamina evelluntur. Aesculapius 43 p. 73,6 acrocordines (chrocondonas Gloss. med. p. 77,12) id est verrucae. Alphita I p. 273,5 acrocordiles (-cordines *var. l.*) sunt species verrucarum. Gloss. Roger. I A 2,11 p. 616,4 acrocordo generatur magis ex sanguine flegmatico.

acroma *v.* acroama.

(acrore acredine ludum schimph Gloss. IV 128,42 St.-S. *falso pro* acroma *v. p. 129,72*)

acrostichis *cf.* *anacrostichis. **acrotari** *v.* roto.

acroterium, -i *n.* (ἀκρωτήριον) *promunturium – Vorgebirge:* Liutpr. leg. 65 post -a id est promontorium.

acrozymus (acri-), -i *m.* (ἀκρόζυμος) *panis leviter fermentatus – leicht gesäuertes Brot:* Abbo Sangerm. bell. 3,29 acrizimum (gloss.: panem leviter fermentatum) celebres.

acrum, -i *n.* (ἄκρον) *summitas montis – Berggipfel:* Mappa Ebstorf. p. 21b regio dicitur ... Nonacria a novem -is, id est a IX montibus.

***acrumen,** -inis *n.* (acer; *ital.* agrume, *cf. Meyer-Lübke REW3 nr. 115*) *olus condimentarium – Würzgemüse:* Tract. de aegr. cur. p. 148,22 comedat ... salsa et -a ut tommiam, caseum, cepas, porros. p. 228,2 abstineat se ab omnibus -bus et salsis et ab omnibus acutis. Maurus urin. II p. 9,21 abstineat se patiens ab omnibus salsis, frixis, acetosis, leguminibus, -bus, aliata, piperata, fructibus. Thadd. Florent. cons. 28,23 a porris ... et omni -e, petrosellino, feniculo et aneto ... caveat. Petr. Hisp. chirurg. 25 abstinendum est a vinosis, leguminibus, -bus et caseo. 72. *v. et* *acramen, *acrimen. *Baader*

acsi (ac si) *coni. script.* h-: *l. 56sq.*; *cf.* Chart. Sangall. A 102 ahcsi. 1 *tamquam – gleich als wenn, gleich wie:* Lex Baiuv. 1,6 -i ipse ... fecerit, sic ... conponat. Arbeo Emm. 35 tanta celeritate ... lapidem removerunt, -i minime ... pondus habuisset. Waltharius 199 -i praesentem metuebant cernere mortem. Dipl. Otton. I. 260 inquisitio ei concedatur -i de rebus iuris regni nostri. Mirac. Trud. 2 omnia -i purgamenta sprevit. *saepe.* 2 *circiter – ungefähr:* Erchemb. Cas. hist. 57 ascensis muro -i trecentis viris. 3 *etsi – obgleich:* Vita Arnulfi 7 ut ... primatum palacii hacsi nollens teneret. Form. Marculfi 2,1 p. 71,11 hacsi non quantum habemus, saltim in quantum possumus. Chart. Epternac. 4 p. 21,28 Deo sacrata -i indigna ... abbatissa (Trad. Frising. 1 p. 28,11 presbiter. 7 p. 34,21 i. -i peccator. Chart. Fuld. B 11. *al.*). Chart. Sangall. A 36 -i peccator vocatus episcopus. *al.* *Prinz*

1. acta, -ae *f.* (ἀκτή) *litus – Gestade:* Walth. Spir. Christoph. II 5,12 ripę ulterioris in -am. *fort. huc spectat:* Abbo Sangerm. bell. 3,69 aporiam ... patiaris, ut acam (gloss.: amenitatem, *cf. Goetz, Corp. Gloss. Lat. VI. s. v.* acta) atervam appodix tua mens sibi congerat eius. *v. et* 2. *actum.

2. acta *v.* ago.

3. acta *v.* accola.

Actaeon (-eon). (Ἀκταίων *cum* Αἴθων *confusum, cf. Fulg. myth. 1,12*) *equus solis – Sonnenroß:* Carm. Bur. *[Baader]*

B 65,2[a],5 dum coruscus Acteon estivo lumine repletur. 66,1.4.

actaeum (acte-), -i *n.* (ἀκταῖος) *litus – Gestade:* Ioh. Scot. carm. 2,3,42 populus . . . actea grata videt.

acte (-is, -ix, -ex), -es (-is) *f.* (ἀκτή) *sambucus – Holunder (Sambucus nigra L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 283):* Gloss. III 294,53 St.-S. amatilla, -ex vel holantar. 477,16 -ix holanter. Recept. Sangall. II 66 -is id est sambuci radices. Diaeta Theod. 219 -is dicitur sambucus. Ps. Odo Magd. herb. 37 maior *sambucus* habet nomen -es *(cf. Diosc. lat. 4 p. 84,3sqq.). al.* *Baader*

***actegia** *v.* *attegia.

***actibilis**, -e. *quod agi potest (intra agentem) – was (immanent) getan werden kann, tunlich:* Albert. M. eth. 6,2,5 p. 414[b],1 contingentis autem aliter se habere duae sunt partes: una quidem factibilis et altera -is (*p. 1140[a],1sq.* ποιητὸν καὶ πρακτόν). *subst. neutr.:* Albert. M. eth. 6,2,10 p. 418[a],31 prudentia est circa -e, quod contingit aliter habere. *v. et* *agibilis.

actico *v.* actito.

***actilis**, -e. *agilis – beweglich, handlich:* Ermold. Ludow. 1,373 ferrum forat -e Uzacum (*pro* utile? *v. adn. ed.*).

?***actinum.** *(orig. inc.) genus vasis – Gefäßart:* Alphita I p. 273,7 -um (athenum Alphita II p. 17,13) vel actuna (atrana *var. l.*), id est vas alembico valde simile.

actio (acc-), -onis *f.* *script.:* aci-: *p. 132,22.* ha-: Leg. Wisig. 2,1,12 p. 60,4.

I *gener.:* A *operatio, effectio – das Tun, Tätigkeit:* Theodulf. carm. 41,2,45 opus, quod condidit -o nostra. Capit. reg. Franc. 179,2 *opp.* contemplacione (Albert. M. Is. 1,11 p. 21,17. *al. cf.* Ekkeh. IV. bened. I 13,29 *opp.* speculatio). *al. gramm.:* Godesc. Saxo gramm. 1 p. 358,18 verbum ipsum talem habet sensum, ut . . . ad plures -o vel passio transferatur. *strictius i. q. conversatio – Lebenswandel:* Liber diurn. 51 personis, quas . . . placite -is studium . . . commendat. Hrotsv. Pafn. 5,2 sequar enim ambulatione, o utinam sequerer et -e. Chron. Salern. carm. (MGScript. III p. 469,33) sancta. *al.* B *exsecutio, perfectio – Ausführung, Verrichtung:* Willib. Bonif. 6 p. 35,18 gratiarum -o Domino Deo devote confertur (Amalar. ord. expos. I 4,2. *saepe*). Capit. reg. Franc. 294,2 p. 423,26 *syn.* molitione. Hincm. ord. pal. 30 p. 527,21 futuri temporis -o vel ordo agendi. Mappae Clavic. 280 si vero de sepo facere volueris, eadem erit -o. Waltharius 690 haec me . . . respicit -o rerum. Albert. Stad. annal. a. 1227 p. 359,32 propositi. Frid. II. Imp. art. ven. 3 p. 15,7 loyrandi. *al. de poenis exigendis:* Albert. M. pol. 6,6[a] p. 608[a],4 septimus principatus, qui est circa -es (*p. 1231[b],42* πράξεις) condemnatorum. C *factum, facinus – Handlung, Tat, Werk:* Leg. Wisig. 1,2,1 queritur . . . non, quid contentio dicat, sed quid -o promat. Conc. Karol. 50[D],28 p. 630,28 terrenis -bus . . . inplicari. Capit. reg. Franc. 256,3 p. 259,28 pro tribus -bus, id est homicidio, rapto et incendio. Thietm. chron. 4,21 innocens in facto predictae accionis. Chart. Babenb. 432 p. 295,4 homicida deprehensus . . . in ipsa -e, id est an der hanthaft. David compos. 3,16 -o in tribus debet esse circumspecta, ut sit meritoria. *al.*

II *spec.:* A *eccl.:* 1 *canon missae – Meßkanon, Meßopfer (cf. Jungmann, Missarum Sollemnia. 1952. I. p. 95. 229. II. p. 128sq.):* Walahfr. exord. 23 p. 502,9 -o dicitur ipse canon, quia in ea sacramenta conficiuntur *eqs.* Bernold. Const. microl. 12 p. 984[C] orationem, quam canonem sive -em . . . appellamus. Gesta Trev. cont. I 20 p. 194,29 sacrum canonem, qui secreta vel -o dicitur. Honor. August. gemm. 1,80 missa . . . iudicium imitatur, unde et canon -o vocatur. Vita Norb. I 10 p. 681,6 sacerdote infra -em levante hostiam. *al.* 2 *consilium, sessio – Beratung, Verhandlung, Sitzung:* Conc. Karol. 23 p. 203,14 ex -e prima synodi. Capit. reg. Franc. 293,34 in -bus vel iudiciis ecclesiasticis. Thangm. Bernw. 29 -o soluta est. Wilh. Hirs. const. 1,49 capituli. *al.* 3 *decretum, conscriptio – Beschluß, Protokoll:* Beda hist. eccl. 4,5 p. 214,29 synodicae -is . . . textus. Ekkeh. Uraug. chron. a. 1115 p. 249,5 *cardinale* concilii -em . . . predicante (Rahew. gest. 4,77 p. 324,1 -o c. . . . in scriptum redacta). Vinc. Prag. annal. a. 1161 p. 678,50 cardinales . . . -es suas et testimonia . . . proferunt.

B *iur.:* 1 *quaestio, lis, vindicatio, petitio – Prozeß, Rechtsstreit, Rechtsanspruch, Forderung:* Leg. Burgund. const. I 51,3 si quid . . . decreverit, nulla in posterum -e causabitur. Lex Sal. Merov. 113 p. 430,25 graphio cum VII rachymburgiis antrutionis bonis credentibus, aut qui sciant accionis. Alcuin. epist. 137 p. 214,2 testibus et stabilis constat tribus -o cuncta. Vita Amand. 14 (MGMer. V p. 438,7) comes . . . ad dirimendas resederat -es. Capit. reg. Franc. 180,19 tam pro ecclesiasticis quam propriis suis -bus . . . advocatum habere (Chart. Wirt. V 1497 -e e. vel civili). Honor. August. gemm. 1,80 -o autem est causa, quae in publico conventu coram iudicibus agitur. Carm. Bur. B 41,10,5 regundorum finium. Chart. Ital. Ficker 199 p. 252,36 propono -em in factum . . . et -em ex stipulatu et . . . subsidiariam et triticariam (*cf.* Chart. Gosl. I 401,32 ponere . . . -em). Chart. Rhen. med. II 241 p. 279,39 ecclesia . . . contra ipsum H. . . . XI marcarum -em habebit. Chart. civ. Misn. 6 silvae et agrorum. Chart. Bund. 557 iura omnesque aciones, raciones . . . conpetentes. Const. II 246,8 iudicari de personalibus et realibus -bus et etiam de criminalibus accusari (Chart. Tirol. notar. II 486 acciones r. et p., corporales et incorporales, utiles et directas, generales et speciales. *al.*). Chart. Old. VIII 3 -em suam, quae vulgo dicitur ansprake, . . . resignavit. Chart. ord. Teut. (Thur.) 175 renunciantes . . . excepcioni et -i . . . non solute pecunie, doli (Chart. Wetzlar. 192 -i de dolo et replicacioni doli mali. Chart. Austr. sup. III 334 omni iuri et iurisactioni. Chart. ord. Teut. [Hass.] 330 iurisactioni). Const. II 444,4 nisi super bona iustam et certam habeat -em. Chart. civ. Spir. 135 -em seu querelam . . . civibus deponemus. *saepe.* 2 *causa, negotium – Rechtshandlung, Verfahren (fere in chartis; cf. Bresslau, Urkundenlehre. II. p. 64[1]):* Chart. civ. Spir. 4 p. 4,40 (a. 946) acta est . . . huius tradicionis -o in urbe Spira. Dipl. Heinr. III. 61 ut . . . hec . . . auctoralis -o stabilis . . . permaneat. Dipl. Heinr. IV. 238 nostra regalis -o. Chart. episc. Hild. I 323 p. 308,22 instrumenta contractuum seu libellos accionum. Chart. march. Misn. III 289 ut hec sollempnis -o temerari et convelli nequeat. *saepe.* *de charta -is:* Chart. archiep. Magd. 332 p. 433,20 -em hanc conscribi et sigillo nostro insigniri fecimus. *in imag.:* Ekkeh. IV. bened. I 40,9 translativa statum lapsis dabit -o gratum. 3 *causae dictio – Verteidigungsrede:* Ekkeh. IV. bened. I 40,3 *(in imag.)* tres rhetorum causas fidei tenet -o clausas (*cf.* 40,28 unius hic tincti si fit precis -o sancti). 4 *potestas, munus (actoris) – Amt, Befugnis (eines Beamten; cf. Brunner, Rechtsgesch. II. 1928. p. 209. 216. 227):* a *strictius:* Capit. reg. Franc. 9,10 Iudaei super Christianus -is publicas agere non debeant. Form. Marculfi 1,8 accionem comitiae, ducatus aut patriciatus. *ibid.:* quicquid de ipsa accione in fisci dicionibus speratur. Vita Wandr. 3 (MGMer. V p. 14,23) eum in accione instituerunt inter muntanecus. Capit. reg. Franc. 14,16 seculares. Cod. Karol. 49 p. 569,1sq. -es eiusdem exarchatus . . . distribuebat et omnes actores ab hac Romana urbe praecepta earundem -um accipiebant. Lex Raet. Cur. 18,11 curiales publici, qui fescales acciones habent. Steph. V. epist. B 4 p. 364,16 cuiquam publicae -is virorum. Dipl. Otton. I. 346 castellum . . . cum omni debito districtione et -e. Cod. Wang. Trident. 33 p. 85,19 *locum* acceperant cum omni iure et honore, accione, racione et inquisicione. *al.* b *latius i. q. circuitus potestatis (actoris) – Amtsbezirk (cf. Waitz, Verf.-Gesch. II 2. p. 120):* Form. Marculfi 1,39 per omnes villas nostras, qui in . . . domesticorum sunt accionibus. Dipl. Merov. I 91 p. 80,38 omnibus agentibus . . ., in cuiuscumquelibet -bus monasterium . . . habere videtur. *v. et p. 133,48.* 5 *exactio – Abgabe (cf. Waitz, op. cit. p. 266[3]. 271):* Vita Balth. A 6 -es (exactiones Vita Balth. B 6) publicas, quae eis consuetudine ingerebantur, accipere. Dipl. Otton. I. 338 p. 461,22 omne opus vel census vel -em,

quam publice persolvere debuerant. REGISTR. abb. Werd. 4,2 hereditates et nuptialia dona et omnes -es abbati dabit.

C *philos., natur. sim.:* 1 *actus – Betätigung, Handlung:* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,1 p. 15a[r] cordis. HONOR. AUGUST. phys. (ed. Endres p. 144,11) *divina bonitas* universitatis essentia est . . . et -o et passio. ALBERT. M. incarn. 34 p. 206,19 -o est secundum potestatem agentis (cael. hier. 4,1 p. 100[b],25 -o autem a. . . . est duplex, scilicet interior et exterior). resurr. 82 p. 289,47 -o elementalis. cael. 3,1,1 p. 238[a],2 -es . . . voco motus . . . simplicium corporum. eth. 1,3,4 p. 35[a],24 praxis autem idem est quod actus vel -es. praedicam. 6,1 *(inter praedicamenta).* princ. 2 *(inter principia).* pol. 1,2[g] p. 22[a],13 -o (*p. 1254[a],5* πρᾶξις) . . . est uniuscuiusque . . . naturalis actus (*opp.* factio). ALBERT. M. (?) animal. quaest. 8,4 p. 189,65 -o est operatio, quae non transit in extrinsecum. *eth.:* ALBERT. M. pol. 7,2[q] p. 638[b],16 bonam autem -em (*p. 1324[a],22* εὐπραγίαν) et felicitatem esse idem. summ. theol. II 22,137,1 p. 459[b],2 bonae et malae -es . . . differunt specie *eqs.* *processus – Vorgang:* GLOSS. Roger. I A praef. p. 502,34 -em animalem appellat -em cuiuslibet virtutis. 2 *efficientia, vis – Wirksamkeit, Kraft:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 362,31 *Centaurea* diversas habet -es. URSO qual. 179 *(de humoribus)* caliditatis -e corrumpuntur. ALBERT. M. veget. 4,145 caloris. animal. 7,133 est fortioris -is calidum vel frigidum veneni. 20,78sqq. summ. theol. II 1,2 p. 10[b],9 -o enim in creante est creatrix essentia. *al.* *de eucharistia:* EKKEH. IV. bened. I 19,2 panis erit corpus domini, cruor -o vini. 19,70 anterior veteris si lege sit -o panis (gloss.: oblatio).

actionalis, -e. *idoneus – tauglich:* HECEL. Clem. 2,4 (MGScript. XXX p. 905,2) domos bene -es ad refectionem egrotorum.

actionaria, -ae *f.* *provincia (actionarii) – Amtsbezirk:* GREG. CAT. chron. I p. 293,17 in -a Cyrini primicerii. p. 294,23 de -a Gaidonis. *ibid. al.* *v. et* *actionarica.

***actionarica,** -ae *f.* *munus (telonearii) – Amt (des Zolleinnehmers):* LIBER diurn. 104 p. 137,10 constat nos . . . commisisse -a (-ria *GR hic et al.*) de diversas portas . . . urbis. p. 137,16 a vobis completi sumus de eadem -a. p. 138,3 vos . . . pro eadem -a molestare.

actionarius (acc-), -i *m.* 1 *actor fiscalis, officialis – Finanzbeamter, Beauftragter:* a *saecularis:* DIPL. Karoli M. 132 p. 182,27 comitibus, -is vel reliquis fidelibus nostris (157 p. 212,24 c., iudicibus, castaldiis, -is, vicariis. DIPL. Ludow. Germ. 89. *al.*). FORM. imp. 9 Angelia ab Hildulfo -o ad fiscum nostrum . . . iniuste ad servicium inclinata. 22 -is vel omnibus rem publicam administrantibus. LEG. Lang. p. 220,12 de acc-is vero ambarum partium ita stetit, ut inlesi debeant ambulare per acciones. DIPL. Otton. I. 258 p. 368,24 quislibet publicus -us. GREG. CAT. chron. I p. 196,15 damna a reipublicę Romanę -is . . . monasterio illata. GERHOH. aedif. 43 p. 1301[A] iudices et in saeculi causis -i, qui in Evangelio dicuntur publicani. ACTA imp. Winkelm. I 61 p. 58,23 quivis -us cuiuslibet dignitatis vel condictionis sublimis humilisque persone. *al.* b *ecclesiasticus:* LIBER diurn. 95 p. 125,6 *pensio* -is . . . ecclesiae apto tempore persolvatur. GREG. CAT. chron. I p. 235,18 ad . . . operas manuum sive boum a terrę cultoribus -is ecclesiasticis exhibendum. *latius de sacerdotibus:* RATHER. prael. 4,21 p. 269[B] frustra -os . . . constituisse . . . clamabit *Christus.* 2 *famulus – Bedienter:* CONST. I 34 p. 73,35 *filiis clericorum* legem concedimus, ut in servitium templi . . . ligna . . . veluti forenses ecclesiae -i comportent.

actireda *v.* lathyris.

actito (acc-), -avi, -atum, -are. *script.:* att-: *l. 71.* -c(o): *p. 134,22.*

I *agere, facere (pass. fieri) – tun, machen, ausführen, betreiben (pass. geschehen):* A *gener.:* 1 *latius:* AMALAR. off. 3,31,1 immissionem panis in vinum cerno . . . varie -ari. 4,7,9 antiphonarum usus . . . coepit -ari. ERMENR. ad Grim. 27 p. 565,24 opus rusticum. ODILO SUESS. Seb. 68 (38) cernens tam mira . . . -ari (att- 1) . . . sacramenta. MUS. ENCHIR. 14 p. 166[b] tribus in unum vocibus -tis totidem voces respondent organum. VITA Serv. 8 p. 30,4 *Iohannes* locustis . . . dietam -bat. NIVARD. Ysengr. 4,15 -at excubias anser. GESTA Camer. cont. II C 2 p. 213,24 proclamationem. VATIC. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 566,29) *scissura* in ecclesia . . . a multis accitatur. MIRAC. Adalb. Wirz. praef. miracula . . . -ta. *saepe.* *seq.* ut: BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 322,14 id cum illis -bant, ut *eqs.* ne: WALAHFR. carm. 5,72,9,1. 2 *strictius:* a *cum sensu efficiendi:* WALAHFR. carm. 5,64,9,3 turba quod simul piorum . . . -et (acc- *C*) penes supernam . . . clementiam. THEOD. AMORB. Bened. II 1 p. 259,3 divina . . . -tum dispensatione. *seq.* ut: WALAHFR. Gall. 2,26. b *cum sensu celebrandi:* BEDA temp. rat. 62,20 pascha rite -bitur. RATHER. Metr. 8 *(iron.).* BERNOLD. CONST. microl. 16 p. 987[B] Dominicae passionis commemorationem. c *cum sensu persolvendi:* VITA Desid. Cad. 33 p. 590,16 gratias accitare. d *cum sensu degendi:* TRAD. Augiens. 100 (post 1054) presentem . . . vitam. B *spec. in iure:* 1 *tractare – verhandeln:* GREG. CAT. chron. I p. 199,13 (dipl. Loth. I.) dum . . . quęstiones accitarentur. 2 *conficere, peragere – vollziehen, durchführen:* CHART. Burgel. 58 p. 74,22 (a. 1219) factum legitime -tum. CHART. Bern. II 335. CHART. Dortm. 94 p. 39,20 eque validum esset, ac si pro tribunali . . . acticatum fuisset. CHART. ord. Teut. (Thur.) 258 que . . . rite et provide accitantur.

II *petere – eintreiben:* DIPL. Conr. II. 17 ut nullus ea, quę supra memorata sunt, penitus exigere aut -are praesumat (*cf.* DIPL. Heinr. II. 12 exactitare).

adi. **actitans,** -antis. *industrius, activus – tätig:* TRANSL. Athan. Neap. 14 qui non verbotenus, sed -s fidem gerit.

subst. **actitatum,** -i *n.* *pactum – Abmachung:* CHART. march. Misn. II 587 (a. 1194) rationabiliter -um scripto presenti confirmantes.

***actitor,** -oris *m.* *calumniator – Rechtsverdreher:* CHART. episc. Wirz. II 13 p. 25,10 (a. 1161) contra . . . versutias -um et malorum hominum per calumpniam aliena quęrentium.

activitas, -atis *f.* *vis agendi – Wirkungskraft:* ALBERT. M. gener. 1,6,6 si tu quaeris de -e, constat, quod non est tanta in ipso mixto sicut in simplici.

activus, -a, -um. 1 *agens, operans – tätig, wirksam:* a *opp.* passivus *(fere philos. et natur.):* URSO qual. 10 caliditas et frigiditas sunt -ae . . ., siccitas et humiditas sunt passivae. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 11,29 aves . . . contrarietatem habent aque in duabus qualitatibus, una -a et una passiva. ALBERT. M. veget. 1,87 in plantis . . . erit generans -um et generans passivum. 2,7 virtutem -am generationis. animal. 15,41 potentia -a est, quae facit in aliud. b *opp.* contemplativus, speculativus *(fere de conversatione):* WILLIB. Bonif. 1 p. 6,3 tolerabiliorem esse infantiae -am quamque vitam monasterialis militiae contemplativam (GUNDR. ad Ermenr. [MGScript. XV p. 154,27] in -a et periculosa v. [*opp.* theorica]. HONOR. AUGUST. spec. p. 822[C] -a v. est, quod . . . Christo in pauperibus . . . servitis. BERTH. RATISB. serm. 8 p. 44,8 v. exteriorem, quam dicimus -am, ut est praedicare *eqs.* p. 45,21sqq. ALBERT. M. pol. 7,2[f] p. 627[a],16 politica et -a v. [*p. 1324[a],27* πρακτικός]. *saepe*). ALCUIN. epist. 213 p. 355,40 duae virtutes . . . una -a, altera contemplativa. EPIST. Worm. I 36 p. 66,29 inquirentis -a sollicitudo (*antea:* practicę Marthę). ARNO REICHERSB. apol. p. 168,27 obedientia -ae conversationis Christi. ALBERT. M. metaph. 11,3,4 p. 682[b],8 intellectus . . . universalium est quidem speculativus et non -us *eqs.* *math.:* ANON. ad Ragimb. p. 536,19 regula, quae quasi -a informatur a speculativa. 2 *agibilis – was getan werden kann, tunlich (opp.* factivus; *cf. gr.* πρακτικός : ποιητικός*):* ALBERT. M. cael. hier. 15,6 p. 224[b],5sqq. *(de facultatibus angelorum)* significare 'factivum' ipsorum 'et operativum et -um' (*PG 3,332[C]* τὸ ποιητικὸν καὶ ἐνεργητικὸν καὶ δραστήριον) . . .; -um vero est referens ad opera virtutum, quibus non est aliquid factum *eqs.* pol. 3,10[b] p. 300[a],14 in quacumque arte, scilicet -a vel factiva (*cf.* 1, 2[g]).

subst. 1. **activa,** -ae *f.* *vita activa – tätiges Leben:* GERH. STED. annal. p. 205,14 laboribus involutus -e anxie deser-

vire (*opp.* contemplationi vacare), OTTO SANBLAS. chron. 41 p. 66,2 de -a translatus coacte contemplative studuit.

2. activum, -i *n.* 1 *quod operatur – das Tätige, Wirkende:* ALBERT. M. eth. 6,1,3 p. 396^{b},39 cognitio, quae est actus -i scibilis in potentia cognoscente (*cf.* p. 396^{b},34). animal. 12,14 comproportionata sunt -um et passivum. Ps. AVIC. lap. p. 625^{a},8 si -a passivis et passiva -is bene applicentur. 2 *gramm. i. q. genus activum – Aktiv:* ALDH. ad Acirc. 135 p. 189,7 *participia* venientia ... ab -o ... ut fugiturus. LUP. FERR. epist. 8. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 403,22 reperitur -um 'frustro'. *al. ioculariter:* CARM. Bur. B 88^{a},4^{a},3 cum nil patitur *verbum 'diligo'*, nil valet -um. 3 *agibile – was getan werden kann, das Tunliche: v. p. 134,67 sq.*

adv. **active.** *operanter, efficienter – tätig, wirkend:* 1 *opp.* passive: ALBERT. M. meteor. 1,2,6 p. 498^{a},8 *orbis* non inflammatur nisi -e, quia est ... inflammans. phys. 8,2,9 p. 587^{a},20 habebit motum ... nec -e nec passive. veget. 2,7 cum virtus universaliter et -e solum sit in sole (animal. 1,82 generans ... -e est v. masculi). *al. secundum actionem, efficientiam – der Wirkung nach:* GERHOH. Sim. p. 258,11 dicitur sacramentorum effectus ... -e, ... quem efficiunt sacramenta. ABSAL. serm. 29 p. 173^{A} vapulatio hic non passive, sed -e intelligenda. 2 *opp.* contemplative: EPIST. var. II suppl. 8 p. 630,34 studium ... deorsum versus -e reprimitur ad regendam ecclesiam.

***actofum** *v.* *actufum.

actor (auc-), -oris *m. script.:* ha-: *l.* 53. -tu-: *l.* 52 *sq. p.* 136,16. *confunditur cum* auctor: *e. g. l.* 47. 54. 59.

I *gener.:* A *operator, exsecutor – Täter, Ausführender, Vollzieher:* MILO carm. 3,4,2,927 libaminis auctor et -r. VITA Galli II 881 virtutum cultor et -r. GERHOH. novit. 38 (17 p. 299,5) -es ... sunt, cum ipsi hoc faciant, auctores, cum suos clericos ad idem iuvant. CHART. Hall. I 224,9 si homicidium factum fuerit et -r manifesta actione deprehensus fuerit. *al.*

B 1 *instigator – Antreiber:* CARM. imag. 2,4,8 gaudeat hinc scriptor pariter scriptoris et -r. HEINR. AUGUST. planct. 2008 virtutum rector timor est paedagogus et -r. 2 *pressor (sc. in venatione) – Treiber (bei der Jagd):* EGBERT. fec. rat. 1,116 raro -e lupo quisquam venabitur alter.

II *spec.:* A *in iure:* 1 *accusator, petitor – Kläger, Ankläger:* LEG. Burgund. Rom. 33,1 -em cuiuscumque negotii, id est petitorem. ALCUIN. epist. 137 p. 214,5 tres moduli in causis, iudex, defensor et -r. DIPL. Conr. II. 275 *opp.* reo. CHART. Rhen. med. III 111 p. 107,31 -es predicte actioni sue ... renunciantes. CONST. II 171,19 -r forum rei sequatur. CHART. Bern. II 281 p. 303,4 si aliquem ad iusticiam citaverit et ille auctor ... non comparuerit. CHART. Osn. III 382 p. 264,9 principalis. p. 264,14 capitalis. *saepe. ioculariter:* EBERH. ALEM. labor. 865 mercenarius -r tristis ad antidotum iudiciale fugis. 2 a *latius i. q. advocatus, defensor, patronus – Sachwalter, Anwalt, Betreuer:* DIPL. Merov. I 34 cum ... iudicio termenandum resederemus ibique venien⟨tis⟩ -uris monasthiri. *ibid.:* hacturis. FORM. Turon. 20 te in omnibus ... causis meis instituo dominum procuratoremve et auctorem (ac- *A* 2). CHART. Tirol. notar. I 29 notario, -i et procuratori. 479 Matelda, tutrix ... filiarum, ... constituit Vitum ... suum -em. *al. v. et p.* 136,38. b *strictius i. q. tutor – Vormund:* IOH. NEAP. gest. 63 p. 433,37 *episcopus* sub tutoribus et auctoribus mansit. WIPO gest. 23 rex sub tutore et -e Augustensi episcopo *(item de tutore regali:* BERTH. [?] annal. a. 1076 p. 287,18). ARNO REICHERSB. apol. p. 189,35 *(de Christo).* CHART. march. Misn. III 297 domicello nostro ... iuramus fidelitatem ... et domino Ludewico tamquam vero tutori et -i. CHART. Gosl. II 156 placuit mundiburdio et -i. *al. alleg.:* HRABAN. univ. 16,4 p. 454^{B} mystice autem procuratores sive tutores et -es possunt prophetae accipi. 3 *procurator, officialis, administrator, syndicus – Beamter, Beauftragter, Verwalter, Bevollmächtigter:* a *publicus (cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 1375):* *latius:* CAPIT. reg. Franc. 8,11 ut -r aut decimatur in rebus ecclesiae nullus accedat. LEG. Wisig. 12,1,2 p. 407,19 provinciarum. EDICT. Roth. 272 ut *solidi* per -em regis exegantur. LEG. Lang. p. 126,5 iudex aut -r (auc- *8*) publicus. DIPL. Karoli M. 111 p. 156,30 ducibus, castaldiis vel omnibus -bus. CHART. Austr. sup. II 2 p. 3,13 Sclavos, quos sub illos -es sunt, qui vocantur *egs.* LEX Raet. Cur. 2,5 fiscales. CAPIT. reg. Franc. 146,2 ut ... -r per suum ministerium ... inquisitionem faciat. FORM. imp. 36 p. 314,11 comiti et -i (LEG. Lang. p. 536^{b},36 comes vel -r dominicus vel alter missus palatii). CONST. II 176 p. 218,6 ambaxatores ... civitatum ac sindicos et -es Societatis Lombardie. ACTA imp. Winkelm. I 932 p. 708,35 notarii -um iusticiariorum. *saepe. v. et p.* 132,57. *strictius i. q. villicus – Amtmann, Meier (cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 169. Doren, Ital. Wirtschaftsgesch. I. 1934. p. 69):* LEG. Burgund. const. I 50,1 possessionis nostrae. I 50,5 privati hominis. LEG. Wisig. 12,1,2 p. 407,14 iubemus ... comitem patrimonii aut -es fisci nostri. LEX Ribv. 61,20 servi ... non -es (auc-, -tu- *var. l., cf. ed. p.* 188), sed ipsi ... in iudicio respondeant. LEG. Lang. p. 130,22 gastaldius vel -r curtem regiam habens. CAPIT. reg. Franc. 140,6 villae. HINCM. ord. pal. 23 ut ... -es regis praescirent, ... ubi rex ... manere debuisset. *al.* b *ecclesiasticus:* CHART. Rhen. med. I 6 p. 7,23 (a. 634) solidos -es basilici domni Martini ... recipiant *(cf. Levison, Aus rhein. Frühzeit. 1948. p. 132).* COD. Lauresh. 340 pecuniam ... -bus monasterii eiusdem inferat. COD. Karol. 49 p. 568,24 archiepiscopus ... -es *civitatum* ... constituit. LEX Raet. Cur. 2,16 hoc est privatus *(sc. iudex)*, qui -r ecclesiarum est. FORM. Augiens. B 1 rectores et -es (auc- *3*). WETT. Gall. 25 pontifex ... -bus suis (*cf.* WALAHFR. Gall. 1,25 p. 303,34 qui rebus episcopii praeerant) cum plebe iussit aedificio ... insistere. CHART. episc. Halb. 402 p. 360,9 ecclesiarum bonis advocatos, tutores instituit et -es. CHART. Meckl. 1136 p. 340,16 comitem G. ... in tutorem et defensorem, sindicum et -em ecclesie ... eligimus. *saepe.* B 1 *lusor – Spieler:* GESTA Ern. duc. II 31 p. 234,17 assumptis suis ... seriorum contironibus et ludorum -bus (37 p. 244,14). ELIAS SAL. mus. 4 p. 20^{a} *(de fidicine)* puncti et sonus viellae possunt multiplicari ... pro voluntate -is. 2 *histrio – Schauspieler:* EKKEH. IV. bened. prol. 1 p. 1,13 pro rostris -es causarum et in scęna theatri fabularum. I 40,6 scęnicus (prol. 2,64). *v. et* auctor.

actoritas, *actorizo *v.* auctoritas, *auctorizo.

actrix, -icis *f.* 1 *vis agens – wirkende Kraft:* ALBERT. M. spir. 1,1,6 p. 223^{a},20 in hac operatione virtus, quam advehit spiritus, operatrix est et -x. 2 *usu adi. i. q. accusatrix – anklagend:* CHART. Pruss. II 72 p. 65,6 (c. 1259) parte igitur -e in presencia nostra constituta ..., parte vero rea ... se ... absentante. CHART. Raitenb. 27 (Mon. Boica VIII p. 38,21) pars -x peticionem porrexit. *Pape*

actualis, -e. 1 *operans, efficiens, efficax, activus – tätig, praktisch, wirksam, aktiv:* a *opp.* contemplativus *(apud Hibernos* theoricus, *cf. Bischoff, Sacris Erudiri 6. 1954. p. 208):* COLUMB. epist. 2 p. 161,30 vocem ..., quae, nisi -is sit, voci veri non concordat pastoris. ALDH. virg. I 14 in practicae conversationis studio, quam -em vocitamus. CONC. Karol. 50^{D},76 Prosper in libro, quem de contemplativa et -i vita scripsit (AMALAR. off. 2,21,8. *al.*). IOH. METT. Ioh. 11 in ea parte -is scientiae vel rerum omnium domesticarum amministratione quam strenuus ... emicuerit. CHART. archiep. Magd. 134 p. 192,11 operum. WOLBERO cant. 1 p. 1051^{C} ad ... diei formam instituitur ille, quem appellavimus -em ab exordio mundi usque ad finem eius (*cf.* p. 1051^{B}). b *opp.* originalis, naturalis *(de peccatis sim.):* GODESC. SAXO theol. 12 p. 228,21 de peccatis ... originalibus vel -bus (AMULO epist. 2 p. 373,28. HERBORD. Ott. 2,18 p. 732,19. ALBERT. M. summ. creat. I 4,69,3,3,3 p. 714^{a},17 duo sunt genera p. -is, scilicet veniale et mortale. *al.*). MIRAC. Bav. 1,2 summoto cauterio tractualis et -is praevaricationis. RUP. TUIT. off. 12,13 p. 322^{C} transgressionibus. CONR. HIRS. dial. 764 in viciis naturalibus et -bus. ABSAL. serm. 38 p. 220^{D} vae originale, vae -e, vae poenale. *al. v. et Bernards, Speculum virginum. 1955. p.* 112^{253}. c *opp.* passivus, potentialis *(de rebus naturalibus sim.):* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,6 p. 26a^{v} occursio -is caloris sicut estivi solis (RICHARD.

[Rudolph]

ANGL. anat. II p. 87,35 stomachus habet c. -em). GLOSS. Roger. I A 1,27 p. 568,25 calidum *(sc. catuli)* superponatur, ut sua -i caliditate calefaciat membrum. BRUNUS LONG. chirurg. 2,18 p. 129E cauterium -e est illud, quod fit per ignem. ALBERT. M. cael. 3,1,7 p. 255a,44 *(de lapide cadente)* movetur a principio, quod est in eo -e. animal. 7,101 propter ... frigiditatem -em continentem corpora eorum *(piscium)* extrinsecus. 12,36 secundum -em calorem quem habet, sive essentialiter sive accidentaliter habeat. GEBER. invent. 2 p. 712 ignis -is habet comburere omnes superfluitates. *al.* *in imag.:* GERHOH. psalm. 35,12 p. 465,3 plagas -es ... conscientiae. **d** *opp.* dictum: RUP. MEDIOL. Adalb. 4 si non eius dicta -e comitaretur exemplum.

2 *re ipsa exsistens, verus – wirklich, eigentlich:* TRAD. Brixin. 278 (a. 1070/80) somate -i degentes non lateat. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 10,24 cum perveneris ... ad multiplicationem beati numeri per -em primum cubum. WILH. SALIC. chirurg. 3,8 p. 343E operativa ... ante tuam operationem -em decenter para. ALBERT. M. anim. 3,4,3 p. 397b,6 speculativus intellectus ... nihil intelligit -e per nos. *al.*

3 *?ad circuitum potestatis pertinens – ?zum Amtsbezirk gehörend, Amts- (cf. p. 139,39):* CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 405,28 (c. 1220) sunt ... IIII novi mansi -es dicti ab actu archiepiscopi Treverensis.

subst. **actuale**, -is *n.* **1** *operatio, usus – Tätigkeit, praktische Anwendung:* GERB. epist. math. I praef. p. 8,1sq. habes ... viam rationis ... in -bus geometrici radii ... et in speculationibus et -bus simul dimensionis coeli et terrae. CONSTANT. AFRIC. theor. 3,12 p. 10av ut potestas anime rationalis ad -ia possit procedere. GLOSS. Salern. p. 3a,16 calor pro -i, caliditas pro potentiali. **2** *peccatum activum – begangene Sünde:* CAES. HEIST. mirac. I 2,1 p. 58,2 ut ... in adultis, qui -e addiderunt originali, infructuosus sit baptismus.

adv. **actualiter.** **1** *operanter, secundum operationem, active – tätig, praktisch, der Tätigkeit nach, aktiv:* RATHER. serm. 11,3 p. 751B Martha Deo deserviens -r (*opp.* contemplanter). BERTH. ENGELB. assert. praef. XII (Angelomontana p. 156) sicut autem in Adam omnes originaliter et non -r fuimus, sic in eo peccante ... non -r peccavimus. ALBERT. M. summ. theol. I 16,66,2 p. 673b,11 obduratio potest accipi habitualiter et -r. p. 673b,14 -r enim peccans mortaliter. *de rebus natur.:* IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 16bv debent poni -r calida et non -r frigida (THEOD. CERV. chirurg. 4,1 p. 180O). URSO qual. 119 potentialis calor aliquando -r et causaliter calefacit. *secundum statum – dem Zustand nach:* WALTH. AGIL. med. 105 p. 197,6 vitet ... panem -r calidum. ALBERT. M. meteor. 4,2,5 p. 754a,44 res remanet essentialiter humida, sicut glacies vel metallum, licet sit -r siccum.

2 *re vera, re ipsa, vere – wirklich, tatsächlich:* LAND. MEDIOL. hist. I 1,13 p. 43,52 ut omnes tres mundi partes ... trinitatem in unitate -r confiterentur. ARNO REICHERSB. apol. p. 161,8 essentia naturaliter personalem subsistentiam praecedit, quamvis tamen sine illa -r esse non possit. GUNTH. PAR. (?) orat. 9,12 p. 188A sacramentum altaris -r sumere. ALBERT. M. animal. 16,66 animas ... -r in semine existentes. DAVID (?) inquis. 5 p. 207,10 *(de parvulis)* quod nondum -r possint credere. *al.*

3 *nunc, hoc tempore, statim – zum jetzigen Zeitpunkt, augenblicklich, unmittelbar:* PAX Valenc. p. 607b,50 qui ... de facto fuerint -r infirmi. DAVID compos. 3,59,4 ardua pietatis opera -r non habemus sicut olim sancti. ALBERT. M. bon. 484 p. 253,22 praesentia ... -r suas faciunt impressiones in anima. ACTA imp. Winkelm. I 570 p. 457,36 a manu eiusdem *(regis)* ... -r insignita cum sceptro.

***actualitas**, -is *f.* *vis operans, efficientia – tätige Kraft, Wirksamkeit:* ALBERT. M. cael. hier. 7,3 p. 165b,34 quod utrumque sit natura una habens potentialitatem ... et -em. eccl. hier. 4,11 p. 671a,6 puritasque eius *(potentiae)* est ipsius -s. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,33/9 p. 187,32 *(de vino per os infuso)* quia immutaretur nec veniret sub sua -e.

actuarius, -i *m.* **1** *actor (ecclesiasticus) – (kirchlicher) Beamter, Verwalter:* DIPL. Merov. III A 25 p. 142,22 (spur.) rex Francorum ... archiepiscopis, episcopis, -is. **2** *onerarius – Last-:* GLOSS. III 163,56 St.-S. -ę naves: holchun. *ibid. al.*

***actubernalis** hûskinoz GLOSS. IV 166,46 St.-S. *cf. Papias s. v.* -is vicinus proximus. *fort. contam. ex* contubernalis *et* accola *sim.*

***?actufum** (-of-), -i *n.* *(orig. inc.)* *pars quaedam metalli – Teil eines Bergwerks:* COD. Wang. Trident. 241 p. 450,28 (a. 1213) discordie ... inter dominos de -o Vace ... et illos, qui partem habent in laboreriis domini Gandi. p. 451,16 non debet laborare fentam, que venit versus -ofum, ubi dorslagum est. p. 451,21 si ... aliquod laborerium troncaret laborerium -i, nocere non debeat illis de -o. *ibid. al.*

1. actum *v.* ago.

2. *actum, -i *n.* (*cf.* ἀκτή) *litus – Küste, Strand:* EKKEH. IV. pict. Sangall. 11 ter ... decedunt ab maris -o (gloss.: litore). bened. I 43,40 prandent ... in maris -o.

***actuo**, -are. *operam navare – sich betätigen:* RATHER. serm. 11,2 *(de Martha)* quod ... -andi frequentia in morem converterit, scilicet ut Domino ... ministraret.

actuosus, -a, -um. *subst. neutr. i. quod efficit – das Wirksame:* ALBERT. M. cael. hier. 15,8 p. 431a,3 'tela ... et secures *angelorum*' ... significare ... 'et efficax ... et -um' (*PG 3,333B* δραστήριον), secundum quod eorum discretio non stat in cognitione speculativa.

adv. **actuose.** *efficienter – wirksam:* ALBERT. M. eccl. hier. 4,17 p. 681b,6 consecrationem ... chrismatis 'nominant teletam ... ex perfecto ... -e' (*PG 3,485A* πραγματικῶς), id est efficaciter sive congrue.

actureda *sim. v.* lathyris.

acturitas *v.* auctoritas.

actus, -us *m.* *script.* ha-: *p. 139,12.* *form.:* *sing.:* *dat.* -u: *p. 139,2.* *abl.* -o: *l. 51. p. 139,34.* *ceterum v.* 1. actum. *plur. acc.* -os: *l. 69. p. 139,20sq.*

I *de ratione agendi:* **A** *gener.:* **1** *actio – Tätigkeit, das Tun:* **a** *in univ.:* LIUTG. Greg. praef. vestigia ... et exempla fideliter et mente retinemus et -u. HRABAN. hom. I 19 p. 39B ante omnem -um aestatis vel autumni. WALAHFR. carm. 5,72,5 potens verbo, venerandus -u. Wett. 57 arte sagax, perfectior -u. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 487,11 lusus ... velut -us noxius maiorum. RATHER. serm. 11,12 *genus vivendi*, quod ab -u dicitur πρακτικήν, hoc est actuale. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,130 pneumatis. THIETM. chron. 7,21 monachus habitu, sed dolosa vulpis in -u. THANGM. Bernw. 20 quod mente perceperat, -u perfecerat. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,23 humanitas Socratis -u et natura conformis est humanitati Platonis. *al.* *gramm.:* GODESC. SAXO theol. 6 p. 161,4 per inperfectum tempus ... frequentationem intellegimus -us. **b** *conversatio – Lebenswandel:* SISEB. Desid. 4 Iusta vocabulo, turpis in -o. WALAHFR. Blaithm. 25 nobilis in genere egregio, generosior -u. HRABAN. carm. 4,2,9 in cepto si tu permanseris -u. *al.* **2** *motio – Bewegung:* **a** *gestus – Gebärde, Haltung:* LIBER diurn. 45 p. 33,13 *pallii* honor modesta -uum vivacitate servandus. LIUTG. Greg. 12 p. 76,26 quod et habitu monstrabat et -u. CONC. Karol. 39A,124 p. 405,6 ut humilitatem ... -u, habitu, incessu ... demonstrent. *al.* *latius de mente:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,93 magnus in aspectu et mentis procerior -u. **b** *agilitas – Beweglichkeit:* VITA Galli II 1678 mancis largitur et -um. WALTH. SPIR. Christoph. I 29 manu ... captis prior reparatus est -us. **c** *?motus – ?Schwingung:* HRABAN. univ. 18,4 p. 498A cithara ... per digitos ... variis vocibus tinnulisque -bus (ictibus *Ps. Hier. epist. 23*) ... concitatur. **d** *de tempore i. q. cursus – Ablauf:* THEODULF. carm. 23,35 tribuendo annonam temporis -u. **3** *factum, opus – Tat, Werk:* ARBEO Emm. 19 vidit ... animum terrenis -bus magis pudicum. ANTIDOT. Bamb. 36 ad ... venerios excitat -os. RHYTHM. 148,27,2 -us boni tantum facta, non verba recipies. AMALAR. off. 1,35,2 responsorii ... tales -us significant, qualis est praedicatio, lectio *eqs.* WALAHFR. Wett. 441 -bus ex pravis. HRABAN.

[Rudolph]

carm. 6,3 -us et finem vitae. CAND. FULD. Eigil. I 6 consensit consilio eorum et -u (DIPL. Heinr. III. 80 p. 105,36 c. vel -u vel ullo ingenio ... violare). EINH. Karol. prol. p. 1,27 imitabiles -us. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 315,42 in nullo ... -u vel negotio. OTTO FRISING. chron. 5,32 p. 257,15 -us ... et bella. CHART. Eichsf. 113 oblivio rerum et -uum. ALEX. MIN. apoc. 20 p. 426,13 ad bestiales -us scismatis ... inclinari. ALBERT. M. summ. theol. II 10,40 p. 438,10 de ... -bus hierarchicis, qui sunt illuminare, purgare et perficere. *saepe. strictius i. q. historia – Geschichte:* PIRMIN. scar. 19 quattuor capitula -uum (-us *E*) apostolorum. CHRON. Noval. 2,3 de ... monachorum atque de hactu ipsius loci. *al. abl.* -u *i. q. re vera, re ipsa – in der Tat, wirklich:* CHART. Epternac. 151 p. 228,26 (a. 855/69) quicquid ... impendere debuit, -u ... persolvat. ADEMAR. hist. 3,31 Hoto ..., tercius -u et nomine, imperio potitus est (DIPL. Karoli M. 298 p. 447,12 [spur. s. XIII.] abbatis locum n. tenebat et -u).

B *spec.:* **1** *iur.:* **a** *causa, negotium – Rechtsgeschäft, Verfahren:* FORM. Wisig. 1 legem, qui omnium scripturarum ... corroborat -os. 30 largitatis. EPIST. Desid. Cad. 18 presbiter -os ecclesiae ... egit. LEX Raet. Cur. 2,16,2 rem vel -um, quem querit, non accipiat. TRAD. Frising. 444 ob recordatione -uum, quae iam dudum effecit. CHART. Stir. III 131 p. 202,18 castrum ... nullo -u interiecto alio assignabo. *al. strictius i. q. ius negotia agendi – Befugnis, Rechtsgeschäfte zu führen:* ACTA imp. Böhmer 109 p. 101,42 (a. 1159) habeat ius dandi tutores ... et alios legitimos -us (CONST. II 196,16 omni iure omnique -u l. ... privatus, quod vulgo dicitur erenlos et rehtlos. CHART. Westph. VII 1313 p. 595,4 qui adhuc est in patria potestate et ad -us l. non admittitur. *al.*). **b** *officium, munus, potestas – Aufgabe, Amt, Amtsgewalt:* EPIST. Lang. 2 didicimus quosdam episcopos ... verba episcopali -i inimica ... edixisse. LEG. Wisig. suppl. 3 p. 479,31 quicumque ... tributa ex -o sibi commisso ... non exegerit. COD. Karol. 55 p. 579,39 minime illum permisit ipsum -um agere. CAPIT. reg. Franc. 20,9 p. 48,39 si ... beneficium habuerit aut -um. EPIST. Meginh. 32$^{tit.}$ -us officiique ... suscepti beatissimam ... consummationem. *al. strictius i. q. circuitus potestatis – Amtsbezirk:* DIPL. Otton. II. 71 p. 87,34 (interp.) in omni dictu et -u cum omni suo familiari iure ... dominentur. 262 p. 304,9 in -u Baluense ... ecclesiam. *v. et p. 137,25.* **2** *philos. et natur.:* **a** *operatio, efficientia – Handlung, Betätigung, Wirksamkeit:* METELL. Quir. 7,36 *sensa* -us ab occipiti movent. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 64,15 virtutes, que manifestantur postmodum per -us et operationes suas. NICOL. anat. 38 *(de membri definitione)* 'pars animalis' potest notare -um (*Galen. ed. Kühn IV p. 346,11* ἐνέργεια) vel aptitudinem. ALBERT. M. bon. 1 p. 1,35sqq. omne quod factum est, ... prius est in potentia quam in -u; sed omne quod est in potentia, est in appetitu -us, prout -us est finis potentiae. 53 p. 30,38 -us animae diffiniuntur per obiecta. gener. 1,5,20 p. 405^{b},1 -us est principium actionis. eth. 1,3,4 p. 35^{a},2 omnis -us (*p. 1094^{a},1* πρᾶξις) quoddam bonum appetere videtur. 7,2,3 p. 504^{b},27 -us secundus finalius bonum est quam primus (p. 504^{b},35 planum est in ense, cuius s. -us est incidere, p. autem figura terminata per angulum acutum). metaph. 9,3,2 p. 533^{a},40 se habet aedificans secundum -um ad aedificabilem, qui potens est aedificare, et nondum aedificat. summ. theol. II 8,31,1,4 p. 336^{b},4 -us (*Arist. p. 415^{a},19* αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ πράξεις) sunt praevii potentiis. *saepe.* **b** *completio, perfectio, effectus – Vollzug, Vollendung, Verwirklichung:* ALBERT. M. bon. 10 p. 6,48 -us dicitur duobus modis, scilicet operatio et complementum. veget. 1,79 *somnus* reducitur in -um ex sola subtractione spiritus et caloris. eth. 1,3,4 p. 35^{a},26 -us sive actio derivatur ab -u, qui est complementum et perfectio uniuscuiusque rei. metaph. 9,4,1 p. 536^{a},20 prior est -us quam potentia ... nobilitate sive dignitate in bonis, licet in malis potentia minus mala sit quam -us. **c** *processus – Vorgang, Akt:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,85 non tamen humano deitas ita clauditur -u. ALBERT M. veget. 2,5 exercere -um vitae secundum augmentum et alimentum et generationem (animal. 3,41). summ. theol. II 1,3,3,1 p. 27^{b},18 -us ... creationis nulli communicabilis est. *al. strictius de coitu:* EKKEH. IV. pict. Mog. 188 pecudes fętentur ... -u (gloss.: coitu). *vergit ad notionem status:* URSO med. 186 -u ... calefacit aqua calefacta, potentia ... calefacit vinum *eqs.* ALBERT. M. animal. 12,47 glacies ... secundum naturam est humida, -u et per accidens est sicca. WILH. SALIC. chirurg. 1,14 p. 308^{A} de mundificativo super aure et intra ponatur calido semper -u. **d** *functio, finis – Funktion, Zweckbestimmung:* ALBERT. M. anim. 2,1,5 p. 201^{b},27 anima est -us primus (*p. 412^{a},27* ἐντελέχεια ἡ πρώτη) physici organici corporis. animal. 11,36 *(de lecto et tripode)* lignum enim in potentia dicitur istae res et non -u. 23,48 proprius -us falconis ... est impetu ferri in praedam. *al. v. et p. 139,56.*

II **A** *via, strata – (Trift-) Weg, Straße:* LEG. Burgund. Rom. 17,3 viam, iter, -um, hoc est: ubi carpenta vel carra conversari possunt. CHART. Osn. II 287 p. 228,12 (a. 1232) ubi iter et -us, via et pascua pecorum ... obstrui ... videbantur. *strictius i. q. ius viae utendae – Wegerecht:* CONST. II 285 an ... iter et -us et via in stratis regalibus ... valeat ... interdici. **B** *modus agri – Landmaß:* CHART. Wessof. 3 p. 374,11 (s. VIII. ?) -us quadratus undique finitur pedibus CXX (GERB. geom. 3,1 -us minimus, clima, porca, -us q., qui et agripennus. 3,15). ANON. geom. I 4,1 gradus habet ... -us in latitudine CXX, in longitudine CXX. GERB. geom. 3,12 -us ... dictus autem ab agendo rurali opere.

III *singularia:* **A** *de cognatione i. q. gradus – Grad:* CHART. Rhen. med. I 307 p. 359,21 (a. 1036) erant cognati, sed quinto generationis -u. **B** *?coetus – ?Versammlung:* DIPL. Otton. II. 315 p. 372,7 dum resideret ... imperator ... et cum eo tam residentium quamque astantium -u (*pro* coetu *ci. ed.*) nobilium ducum.

actutum *adv. script.* adt-: *l. 35. statim, protinus, sine mora – sogleich, sofort, unverzüglich:* VITA Liutg. II 1,26 p. 103,6 -m (adt-, actum *var. l.*) ordiri aedificationem. HADR. II. epist. 13 p. 715,5 ut ... -m scienda denuntiet. WALTHARIUS 1315 furto -m faciendo. THEOD. TREV. Liutr. 40,2 -m virginali velate flaminio. *al. Rudolph*

***acuale,** -is *n.* (*cf.* aciarium *et* 2. acus) *chalybs – Stahl:* GLOSS. IV 111,44 St.-S. -e (acc- *i*) ecchil. *ibid. al.*

***acualis,** -e. *acutus – spitz:* ALBERT. M. animal. 24,59 hic piscis ... hamos aristales in carne spinales plurimos habet, ac si totus plenus sit spinis -bus in carne.

acucula *v.* 1. acula. **acue** *v.* atque.

***Acufex,** -icis *m. nom. propr. artifex, qui acus conficit – Nadelmacher:* CHART. Wirt. VII 2410 p. 291,18 (a. 1274) testes ... Fridericus -x (*cf.* 2175 p. 115,34 Nadelarius. 2499 p. 365,22 Nadelaer). *ibid. al.*

acuitas, -atis *f.* **1** *proprie:* **a** *acumen – Spitze:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 148,15 -s vero unguium falconis amputari debet. p. 153,5 rostri. p. 176,16 sedile rotundum descendens in -em. WILH. SALIC. chirurg. 3,22 p. 349^{D} palpet -em cubiti. **b** *acies – Schärfe, Schneide (v. et l. 60):* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 44,28 ut -s cuspidis ipsorum unguium ardeat. ALBERT. M. veget. 5,102 *operationes siccitatis* sunt ... durities lignorum et aliorum, -s spinarum (*sim.* 107). animal. 12,211 neque mordent *porcae* nisi per -em dentium anteriorum. **2** *translate:* **a** *obtutus acer – Sehschärfe:* ALBERT. M. animal. 23,7 tres enim habet *aquila* -es, visus videlicet et irae et instrumentorum venandi. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 19,6 p. 305,30. **b** *acritudo, acor – Schärfe, Säure:* GEBER. summa 1,51 p. 594 salis (Ps. ARIST. magist. p. 649^{b},37 s. aceti). BRUNUS LONG. chirurg. 2,19 p. 129^{H} *calcis.* ALBERT. M. veget. 5,114 subtilitate et -e ad poros ... trahunt humorem *lupini et urtica.* 6,80 radix styptica sine -e. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 3,8 p. 128,43 nocet ... cholera per -em. WILH. SALIC. chirurg. 1,2 p. 304^{E} lactis. *al.* **c** *soni acumen – hohe Tonlage:* IOH. GARL. mus. mens. I p. 97^{a} cognitio soni in -e et gravitate (p. 97^{b}). ALBERT. M. (?) animal. quaest. 19,10/11 p. 307,41 -s vocum consistit in tenuitate et subtilitate. **d** *ferocitas – Heftigkeit, Wildheit (v. et l. 60):* ALBERT. M. animal. 25,9 quosdam

[Ziltener]

serpentes esse -is vehementissimae, quorum morsus curam non recipit.

***acuiter** *adv.* *de sono i. q. acute – hoch:* LAMB. mus. quadr. p. 257[a] subsequentes *claves* acute *dicuntur*, quia omnis cantus in eisdem versatur -r.

***acuitio,** -onis *f.* 1 *actio evolandi – Aufflug:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 174,17 accipiunt *ramagii* -em suam contra ventum. 2 *ordo – Rangordnung:* ALBERT. M. summ. theol. II 2,6,1 p, 122[a],20 David ... livitatem et ignitionem et incisionem et -em eorum *(angelorum)* circa divinum desiderium et ministerium describens.

1. acula, -ae *f.* (2. acus) *parva acus, qua pannus pingitur – kleine (Stick-)Nadel:* AGNELL. lib. pont. 80 endothim bissinam ... -is (a cucullis *c*) factam omnem Salvatoris nostri historiam cuntinentem. 88 sua effigies mechanico opere -is inserta est.

2. acula, -ae *f.* (aqua) *paulum aquae – ein wenig Wasser:* VITA Landel. 484 in terris -e dulcedine siccis.

(*aculantes huuazzandi *eqs.* GLOSS. I 205,11 St.-S. *sed cf. Gloss. V 305,60 Goetz* maculantes.)

aculeatus, -a, -um. 1 *aculeo praeditus, spinosus – mit einem Stachel versehen, stachelig:* RUD. TRUD. gest. 7,7 p. 267,8 muscis ... amare nimis retro -is. ALBERT. M. veget. 6,46 profert *buxus* pomula quaedam -a superius. 6,135 mirra ... arbor est ... spinosa et -a *eqs.* 6,361 *(v. l. 66)*. animal. 14,4 linguam. *al. in imag. et per compar.:* VITA Liutb. 10 sobrietatis sarculo -os spinarum frutices cum delectamentorum radicibus extirpare. BERNOLD. WAT. chron. 19 quasi agmen -um exasperati, acrius nobis adversarii insurgunt. *subst. masc. i. q. acus – Hornhecht (cf. l. 56. p. 147,66):* ALBERT. M. animal. 8,78 animalis dicti belloniz, hoc est -i *(cf. Plin. nat. 32,145)*. 2 *stimulatus – gepeinigt:* VITA Reginsw. 10 miseram *nutricem* conscientia -am.

***aculeosus,** -a, -um. *spinosus – stachelig:* GERHOH. psalm. 36,35/36 p. 563,13 homines viles ... exaltantur ..., cum sint -i tribuli vel infructuosae myricae.

aculeus, -i *m.* *script. et form.:* acc-: *p. 142,15.* -ia: RHYTHM. 39,47,3.

I *proprie:* A *de animalibus:* 1 *strictius:* a *spiculum – Stachel:* AETHICUS ISTER 21 p. 12,22 cydrositas plenas -is velut istrix. WIDUK. gest. 2,23 apes ... -is equos stimulantes. *al. fort. add.:* HEINR. LETT. chron. 10,8 p. 38,19 transnatando evadentes -os vermium *('Fußangeln?' ind.)* non efugerunt. b *dens viperinus venena diffundens – Giftzahn einer Schlange:* ALBERT. AQUENS. hist. 5,40 p. 459[a] vulnere -i. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,52/53 p. 107,6 quod unam linguam habent *serpentes* loco -i, ubi est venenum. c *rostrum mordens vel lambens vel sugens – Stech-, Saugrüssel:* LAMB. LEOD. Matth. IV 39 cum ... -is muscarum et aestu deficeret. ALBERT. M. animal. 7,151 culices ... sugunt per -um, quem portant in ore (*cf.* 4,44 *de conchyliis*). d *forceps vel ungula bifida cancri – Schere oder Spaltfuß des Krebses:* ALBERT. M. animal. 4,18 karabo in anteriori sui capitis habet duos -os mobiles. 4,22 pedes sui *(sc. locustae maris)* habent -os sicut parvi ungues in extremitatibus suis. 2 *latius:* a *acus – Hornhecht (Esox belone L.):* ALBERT. M. animal. 17,30 quaedam tamen genera piscium crescunt, antequam ovent, sicut genus piscium quod vocant -um *(fort. add. 8,79. cf. l. 30. p. 146,48)*. b *morbus accipitrum gravissime pungens – einen stechenden Schmerz verursachende Krankheit der Habichte:* ALBERT. M. animal. 23,95 *astur* patitur -os sive puncturas acutas. B *de plantis:* 1 *spina, acumen, capillus hirsutus – Dorn, Stachel, Klimmhaar:* ALDH. epist. 4 p. 483,4 acutis spinarum -is. ALBERT. M. veget. 6,297 unus *modus crocorum* est olus altum habens -os et folia lata. 6,361 brachia eius *(humuli)* sunt aculeata parvis ut lanugo -is. 2 *radix, qua hedera adhaeret – Haftwurzel des Efeus:* ALBERT. M. veget. 6,238 edera ... repit super sibi vicina ... quibusdam -is, per quos sugit. C *de variis rebus:* 1 a *clavus calceamenti – Schuhnagel:* GESTA Trud. I 12,6 p. 307,20 pedibus coturnis munitis atque subtus a planta ferreis -is propter lubricam glaciem armatis. b *os acutum – spitzer Knochen:* VITA Udalr. Cell. II 75 (39) saevissimus ille gutturis -us quadam vi evellitur. c *acumen – Spitze:* RUP. TUIT. spir. 2,24 p. 1631[c] quis nesciat, quod in hamo esca ostenditur, -us occultatur? esca enim provocat, ut -us pungat. d *?scopulus – ?Klippe:* AETHICUS ISTER 36 p. 23,14 erga navium umbelicos -um. 2 *eculeus, patibulum – Gabelgalgen:* VITA Fidoli 12 (MGMer. III p. 431,24) in reum ... universa tormenta cruciatibus peragebat in -o permolesto. ANNAL. Rod. a. 1122 p. 702,45. 49.

II *in imag. et translate:* A *acumen, acerbitas – Stachel, Spitze, Härte:* VITA Lupi Senon. 6 (MGMer. IV p. 180,22) detractionis -is dentes inferre vipereos. EPIST. Hann. 74 p. 122,13 vibrant illi *invidiosi* ... -os scorpionum. CASUS Gall. cont. 7 cum ... ipse volubilem rotam *fortunae*, nesciens eius acculeos, non caveret. CHART. Bern. I 4,154 p. 370,41 se nostre apostolice maleditionis noverit -o transpunctum. ROD. CAMER. Lietb. 37 ferream tridentem flammivomamque ..., quam ... mortis -um nominabant *daemonum spiritus*. OTTO FRISING. gest. 2,45 p. 153,23 indignationis. CHART. Port. 128 doloris. *al. v. et p. 144,23*. B *stimulus, incitamentum – Treibstachel, Anreiz:* IONAS BOB. Columb. 1,18 p. 187,13 antiquus anguis ... *mentem* stimulatam superbiae -o excitat. 1,20 p. 193,22 atrociorebus irae -is stimulantur. 2,9 p. 248,5 Eusthasium scismatis -is temptat. WALTH. SPIR. Christoph. I 12 viciorum. CHRON. Reinh. a. 1195 p. 553,12 pungitivum invidencie ... -um.

acumen, -inis *n.* *script.:* acc-: FORM. Marculfi 1,25. *v. et p. 143,30.42.* ag-: *p. 143,28.* adc-: CARM. de Bened. 31 *(dub. interpr.)*.

I *proprie:* A *extremitas acuta – Spitze:* 1 *gener.:* WALAHFR. hort. 28 radicis. ADALBOLD. sphaer. 6 post recisionem -um de cubo. FRUTOLF. (?) rhythmimach. 1,16 p. 182,21 *(de pyramide)*. CONSTANT. APRIC. theor. 3,22 p. 12a[v] caput *cordis*, quod -n dicitur. RUP. TUIT. off. 6,9 profundum *crucis*, id est -n, quo fixa terrae inhaeret. TRACT. de chirurg. 15 quantum unius acus est -n. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 91,14 lingue *picorum*. VITA Herm. Ios. 41[med.] in -e anteriori *calceamentorum*. ALBERT. M. animal. 6,13 ovi. *al. in imag.:* VITA Liutb. 19 adversarius noster ... latentis ferri ... vibrat -n. HROTSV. gest. 1494 recti conpunctus -e zeli. GISLEB. ELN. inc. 3,87 proprium lumen morbi terebravit -n. HILDEG. div. op. 1,2,52 p. 787[B] beatitudines ... -n exspirationum suarum ad iudicialem ignem mittunt. *al.* 2 *spec.:* a *rostrum, cornu, aculeus – Rammsporn, Schiffsschnabel, Horn, spitzer Gegenstand:* AETHICUS ISTER 50 -n et ... lances duratos habet *navis*. SEDUL. SCOT. carm. 2,80,6 rinoceron mutilam protrivit -e frontem. REGIMEN san. Salern. 237 ictus, -a, pulvis, ista nocent oculis. b *spinula, asperitas – Stachel, Rauheit:* GUMP. Wenc. 8 p. 216,26 principalium ... vestibus ... induitur, sed caro mundissima cilicino subtus -e dissulcatur. EKKEH. IV. bened. I 48,4 pectus -a (gloss.: spinulę pallii) pungant. c *de astrolabio i. q. acutus denticulus araneae designans in tabula locum stellae inerrantis – gekrümmte Spitze, die die Stelle eines Fixsterns auf der Scheibe anzeigt (v. p. 145,22. cf. Repsold, Zur Gesch. d. astron. Meßwerkzeuge. I. 1908. p. 7 et Frank-Meyerhof, Ein Astrolab aus d. ind. Mogulreiche. 1925. p. 27):* HERM. AUGIENS. mens. astrolab. 6 p. 386[A] acutos claviculos sparsim ... in alhancabuth fixos, quorum -a ... stellarum vicem tenent. p. 386[B] ubi stellae linea a regula tangitur, ibi -n porrectionis eius abscidatur. *ibid. iterum.* B *acies – Schneide:* REGINO chron. a. 874 p. 107,35 falcis. THEOPH. sched. 3,11 *ferrum fossorium* similiter quadrum ..., cuius -n sit in ipsa latitudine. METELL. buc. 8,52 -n inutile *securis* vertens. ALBERT. M. animal. 1,495 *(de crista anteriore tibiae)* anterius autem cruris ... propter -n et curvitatem ... nasus cruris vocatur *al.* C *cacumen, fastigium – Höhe, Gipfel:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,26 templi. CHART. march. Misn. III 510 p. 355,31 montis.

II *translate:* A *de sensibus vel de perceptione eorum:* 1 *acies (visus) – (Seh-)Schärfe:* ANTIDOT. Sangall. p. 95,19

[Ziltener]

ad caliginem vel -n oculorum. RATHER. serm. 4,1 -n, quo plurimum pollet *aquila*, ... visus. EGBERT. fec. rat. 2,366 visus in ordine rerum ad subtile dei veniens concessit -n *Satan*. ALBERT. M. animal. 23,7 aquila ab -e dicitur; tres enim habet acuitates *(cf. p. 140,59)*. *al. fere i. q. obtutus – etwa 'Anblick'*: EKKEH. IV. bened. I 4,61 *(de Iohanne evangelista)* multa tamen videt illa *aquila* polis per -a solis (gloss.: deitatis). **2** *acritudo, acor – Schärfe, Säure:* TRACT. de aegr. cur. p. 167,42 *sanguis e naribus* fluit multis modis, ut ... ex furiositate et -e ipsius sanguinis. MAURUS urin. I p. 4,26 *materiae*. ALBERT. M. veget. 2,31 *humor cibalis* accipit etiam inspissationem et subtilitationem et -n. 2,84 odoris buxi. 2,92 *vaporis*. animal. 3,112 *colerae*. euch. 3,2,2,1 p. 288a,20sqq. proprietas quaedam caloris, quae est -n penetrativum et divisivum substantiarum ..., remansit in ipso *aceto:* sic et in cinere remansit -n ignis. *al.* **3** *acuitas soni – hohe Tonlage:* AUREL. REOM. mus. 16 p. 51b plerumque -n vocis nec sursum erigit nec iusum deprimit *sexta varietas*. MUS. ENCHIR. 1 p. 152a ut non solum -e differant et gravitate *phthongi* (HUCBALD. harm. inst. p. 105a. 111b. ALBERT. M. animal. 4,97. *al.*). TRACT. de fist. org. p. 15 pre summam extensionem -is. RUP. TUIT. off. 7,24 p. 205B velut alauda matutina per vocum suarum saepe volitat -a *cantus*. **4** *vehementia – Heftigkeit:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 366D -n et malitiam *medicinarum*. MAURUS urin. II p. 16,5 afflictionis. CHRON. Reinh. a. 1199 p. 563,6 vi et -e sintomatum invalescentibus. *al.* **B** *de ingenio:* **1** *sagacitas – Scharfsinn, Schärfe:* CHRON. Fred. 4 praef. p. 123,18 prudenciae agumen in nobis tepiscit. HUMB. WIRZ. epist. (MGEpist. V p. 440,7) mentis -n (acc- *WP*) ... torpere. HRABAN. epist. 52 aliquid scribere, quod ... -n sensus vestri acueret. EKKEH. IV. bened. I 41,3 gloss. nemo umquam fidelibus -e suo gravior ... fuit *Porphirio*. HILDEG. scivias 1,1 p. 386C tu -n huius profunditatis ab homine non capis. OTTO FRISING. gest. 1,48 p. 68,1 rationum. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 98,23 astutiam et -n ingenii gruum. *al.* **2** *vis, instantia – Kraft, Eindringlichkeit:* VITA Galli II 521 pane salutifero pascentem cordis -n. WALTHARIUS 1093 *regis* subnixe rogitantis -e motus. VITA Bonif. II 1 p. 92,14 predicationis. HILDEG. vit. mer. 4,62 homines ... cum -e probitatis Deo serviant. *al.* **C** *de litteris i. q. cultus, subtilitas – Bildung, Feinheit:* PASS. Praeiecti I 2 ut tempus extaret, quod litterarum acc-a summeret (VITA Audoini 1 [MGMer. V p. 554,7]. THEOD. AMORB. Mart. 1). VITA Deic. 7 liberalium artium -a sitibundo pectore haurire. EKKEH. IV. bened. I 42,66 -a dupla (gloss.: loycę verę et sophisticę) renoscunt *fideles et haeretici* (*cf.* 41,1 axioma: -n loycum [gloss.]). OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 12,15 si ... ad altiora velut phylosophica -a attollatur oratio.

acumino, -atum, -are. *script.* acc-: *l. 53*. **1** *acuere – zuspitzen:* RICHER. REM. hist. 3,103 sudes ferro -tos. HUMB. Sim. 3,6 p. 205,15 in camyris baculis ... inferius ... ad repellendum et feriendum acc-tis. FUND. Schild. 9 ubi roche -te erant. **2** *incitare – antreiben, veranlassen:* GESTA Rom. eccl. IV p. 404,30 his et multis aliis preceptis et exemplis -tus. CHRON. rhythm. Austr. 448 dolis ut venabulis sic -antur.

adi. **acuminatus**, -a, -um. *acutus – spitz:* BEDA temp. rat. 7,16 -is instar pyramidum tenebris lunam ... obscurari. HRABAN. univ. 19,6 p. 521C ramusculos producit -os *rhamnus*. NOTKER. BALB. gest. 1,15 -o ligno. CONR. EBERB. exord. 2,28 p. 1038B cultrum. GENEAL. Flandr. VI C 22 p. 333,31 cultellis. CAES. HEIST. mirac. I 8,5 p. 85,17 pilleus non -us. *in imag.:* ALBERT. M. epist. Dion. 11I p. 1027a,33 'penetralia ... terebrare -is spiculis', id est subtilibus rationibus.

1. *acuo, -atum, -are. **1** *acuere – verschärfen:* GLOSS. Roger. I A 2,12 p. 618,20 unguentum citrinum -tum cum pulvere litargiri. 3,2 p. 662,30 purgetur cum pillulis aureis cum esula -tis. III 393 sapo gallicus -tus cum litargiro. **2** *cataractam secare – den Star stechen:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 4 p. 16,1 hanc curam vocamus nos -are (acurem A p. 20a,26), ideo quia fit cum acu. A p. 21b,29 extrahas acum plane torquendo ... cum digitis tuis sicut habetis in curis -andi (-endi B 4 p. 18,12).

adi. **acuatus**, -a, -um. *acutus – geschärft:* CHRON. Salern. 113 p. 127,21 -am securam ei optulerunt (*syn.* acutam)

2. acuo, -ui, -utum, -ere. *script.:* acc-: *l. 14.66. p. 145,22. 56. 146,15*. ag-: *p. 146,9. v. et* COMPOS. Luc. X 26. *al. metr.* āc-: CARM. var. II 10,2,11.

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *acuminare – (zu) spitzen:* ALDH. virg. I 58 p. 318,6 ungues *hominum* ritu falconum ... -untur. VITA Leb. 6 sudes. ADALBOLD. sphaer. 6 ne in modum trochi ex utraque parte -retur *haec forma cylindri*. PAUL. FULD. Erh. 2,4 p. 19,24 stilum. *de forma in acumen coartata:* VISIO Tnugdali p. 8,10 assunt signa mortis, ... errant oculi, nasus -itur. ALBERT. M. veget. 2,112 talia folia -untur (acc- *VJ*) in punctum ex parte superiori. animal. 2,11 alia *animalia* ... in terram -unt pectus. *al.* **2** *acutum reddere – schärfen:* MAPPAE CLAVIC. 264 -e sagittam in plumbo veluti in cote. WILH. HIRS. const. 2,38 rasoria. ALBERT. M. animal. 16,31 dolabrum. *per compar. et in imag.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 82,2 hoc argumento velut quibusdam cotibus animorum ingenia -untur. EKKEH. IV. cas. 32 stimulos suos pluribus scolaribus -bat *eqs*. CONST. II 215,2 qualiter ... in nos ... sue malignitatis aculeos -isset *papa*. **B** *latius:* **1** *indurescere – hart werden:* AESCULAPIUS 36 p. 56,7 *syntecticus* -isse accaepta sentit invalido egestionis officio. **2** *instruere – aufstellen, aufbringen:* GESTA Bereng. 2,16 quingentos -unt (gloss.: instruunt) propria de gente ministros. **3** *cataractam secare – den Star stechen:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 4 p. 18,12 *(v. l. 2)*.

II *translate:* **A** *de rebus sensualiter perceptis:* **1** *acerbum reddere – herb, scharf machen:* GLOSS. Roger. I A 2,14 p. 625,8 omnia ista commisceantur et -antur cum pulvere utriusque ellebori. ALBERT. M. veget. 4,73 ut *vapor* ... -ret humorem (74. animal. 7,101. 175). animal. 1,563 impurum, quod remanet ..., -itur ad expulsionem. 3,110 *partes fleumatis* -untur et saporem acetosum accipiunt. *de veneno:* AETHICUS ISTER 21 p. 12,28 *miricis* corticem detrahunt *bestiae*, ut plus venenum -antur. LIBRI Karol. 4,22 p. 215,39 *(in imag.)* vini potum ... veneno -erunt, cum *eqs*. **2** *sono acuto enuntiare – betonen:* ALDH. ad Acirc. 120 p. 166,19 participia ... -untur ut 'hauriendus'. *al.* **3** *acutiorem reddere, elevare – erhöhen:* **a** *de sono:* AUREL. REOM. mus. 19 p. 55b nona *syllaba* -etur (*opp.* graviter pronuntiabuntur). GUIDO ARET. ign. cant. II p. 50a gravari vel -i. TRACT. de fist. org. p. 15 eosdem *sonos* iterum secundum ceptam melodiam -is. ALBERT. M. animal. 5,48 vox infirmantium -itur, quia siccitas stringit vias. miss. 1,1,12 p. 13b,17 laudis divinae sonum, qui exaltando neumata, deprimendo et -endo et gravando ... quasi dat saltus vitulorum. *al. per compar.:* WARN. paracl. 564 mens regit actum, que gravat aut -it, ceu sibi complacuit. **b** *de stilo:* WALDO Anscar. praef. 6 sed non illa suos -it scriptura tenores, per planam discurrit iter sermone pedestri. **B** *de animo i. q. incitare, exstimulare – anregen, anreizen, antreiben:* **1** *gener. (v. et. p. 143,31):* DIPL. Otton. I. 352 p. 484,26 eos in nostri obsequio -imus. WIDUK. gest. 3,17 dum sanguine amici ... ut fera saevissima -retur. CARM. de bello Saxon. 3,54 animos. GODESC. AQUENS. opusc. 4,15 p. 150,21 *haereticorum* corrosionibus eum -entibus. CHART. archiep. Magd. 326 p. 425,33 qui contra veritatem ingenium suum -unt. *al. absol.:* WALAHFR. Mamm. 12,18 -it spes muneris. **2** *spec. c. sensu augendi:* WALAHFR. Mamm. 21,6 qui vires animis -at, qui viribus iras *leo*. CAND. FULD. Eigil. II 10,7 variis rumoribus iras. AUDRAD. carm. 1,213 fraude dolos. RIMB. Anscar. 35 p. 67,34 ad devotionem sibi in dei amore -endam ... studiosus. HUGO FLOR. hist. p. 357,57 ad -endam (acc- *1*) fidem pectoris tui. ALBERT. STAD. Troil. 6,817 conveniunt lites -endo Corinthum.

adi. **acutus**, -a, -um.

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *in acumen desinens, acuminatus – spitz:* **a** *de instrumentis:* LEX Saxon. 60 sudem. CAND. FULD. Eigil. II 14,87 telo. WILH. SALIC. chirurg. 5,2 p. 357D cauterium ... vocatur -um. *al. in imag.:* ALDH.

[Ziltener]

virg. II 2070 Deus ... satrapae mentem stimulis compungit -is. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,7 -issimo doloris spiculo guttur... praefocatur. *al.* b *de partibus corporis:* WALAHFR. carm. 5,74,14 dente (ALBERT. M. animal. 1,195 ad lacerandum. 2,48). CARM. var. II 10,2,11 cornu. WALTH. SPIR. Christoph. I 2 -a facie Cynocephalum ... pretendens. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 70,29 rostra. ALBERT. M. animal. 6,7 ova. *al.* *in imag.:* WALAHFR. Mamm. 4,10 -is auribus asstant. c *de spinis et foliis plantarum (v. et p. 141,64):* ALDH. ad Acirc. 57,5 stimulisque ulciscor *(sc. urtica)* -is. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,12 tribulis compar paliurus -is. *in nominibus plantarum:* GLOSS. III 102,24 St.-S. lapacium -um ebolum athech (ALPHITA II p. 94,2. *al.*). DYASC. p. 186ª secundum trifillon sive oxalidon vel oxifillon dicitur, latine trifolium -um. d *de lapidibus, montibus sim.:* HROTSV. Pel. 292 scopolis. TRAD. Ratisb. 263 ad montem -um (WIBALD. epist. 101 p. 176,22 comitem de Monte -o. *al.*). ALBERT. M. veget. 4,113 *(de spina)* haec est figura pyramidis -ae. *al.* e *math. de angulo:* ANON. de circ. p. 537,24 alii duo anguli, hebes et -us. ALBERT. M. div. 3,8 p. 65,9 triangulorum alii sunt -i anguli, qui oxygonii graece dicuntur, alii recti anguli. cael. 2,3,3 p. 172ᵇ,29 accutiori angulo. *al.* *de aranea astrolabii (cf. p. 142,52):* HERM. AUGIENS. util. astrolab. 1,2 p. 393ᴰ -i ... denticuli, qui certis in locis collocati stellas adnotant fixas. 2 *secandi acie instructus – geschärft, scharf:* CARM. Salisb. 11,13 falcem. WALTHARIUS 709 gladii. THIETM. chron. 8,3 p. 496,14 vomere. THEOPH. sched. 3,10 costae -ae limatae. 3,17 cum malleo ex utraque parte -o. NIVARD. Ysengr. 5,1234 rasoria cautus inverrens corio tonsor -a facit. REGISTR. abb. Werd. 8,2 p. 254,17 rastrum semel -um. *al.* B *latius:* 1 *asper, durus – scharfkantig, hart:* THEOPH. sched. 3,94 p. 353,19 accipiensque sabulum -um aqua mixtum, mitte in foramen et cum cupro lima. HILDEG. div. op. 1,4,86 p. 865ᴰ sicut aspera et -a terra mollem partem terrae atque flumina portat. 2 *angustus – eng:* CAES. HEIST. Engelb. 2,7 p. 261,13 in -issima semita ... ipsum preveniens.

II *translate:* A *de sensibus et de perceptione eorum:* 1 *de sensu videndi i. q. perspicax – scharfsichtig:* OTTO FRISING. gest. 1,70 p. 99,1 *(in imag.)* quae -us clericorum tuorum discernere debebit oculus. 2 *de sapore, odore i. q. acer – scharf, sauer (cf.* REGIMEN san. Sal. 159 hi fervore vigent tres: salsus, amarus, -us): MAPPAE CLAVIC. 288ᵐᵉᵈ. Gallicus sapo, et spaterenta, id est -us. BRUNUS LONG. chirurg. 2,2 medicinam. GEBER. test. p. 564ª,56 calx. Ps. GERH. CREM. sal. I 26 cum aquis eris -is (65. Ps.AVIC. lap. p. 635ᵇ,56. MARC. GRAEC. ign. app. p. 123). ALBERT. M. anim. 2,3,24 p. 276ª,26 -us autem *sapor et odor* est ex caliditate omnino vincente. animal. 1,559 ut *intestina* possint resistere faeci, quae in illis est -a. 6,105 urina vaccarum. *al.* 3 *de calore i. q. vehemens – heftig:* ALBERT. M. animal. 3,72 sicciora enim capitis viri ossa magis acuuntur -iori (*opp.* hebeti) calido. 5,44 *spermatis* calor non est -us. 4 *de colore i. q. vigens – lebhaft:* HILDEG. vit. mer. 3,28 p. 114,23 -a viriditas arborum ac herbarum. 5 *de voce:* a *de accentu elocutorio i. q. syllabam acuendam designans – scharfbetonend:* ALDH. ad Acirc. 113 p. 155,6 paenultima cum -o (acc- *KF*) accentu profertur. *al.* b *mus. de sono i. q. elevatus – hoch: gener.:* AUREL. REOM. mus. 6 p. 35ª graves soni -is congruenter copulati. 19 p. 58ᵇ in tertia *syllaba* ... -us scandetur accentus. REMIG. ALTISS. mus. p. 66ᵇ hyperlydius, id est super lydium, id est -ior lydio. HUCBALD. harm. inst. p. 105ª *inaequales voces* una -iori, altera pressiori sono ... proferuntur. Ps. ODO CLUN. dial. 9 p. 258ª in -is vel elevatis cantibus. GUIDO ARET. micr. 12,6 ut quisque modus partiretur in duos, id est -um et gravem *eqs.* HERM. AUGIENS. mus. p. 3,14 diapason ... -is notatur formulis. ALBERT. M. animal. 1,254 qui vero a gravi voce incipientes in -am desinunt, mollis sunt affectus *eqs.* 19,44 vox -a est ex motu forti et -o sive penetranti et dividente hoc quod movet. *al.* *spec. de certa positione in systemate:* THEOPH. sched. 3,80 p. 305,10 qualiter metiri debeant fistulae graves et -ae et superacutae. GESTA Trud. I 8,5 ᵐᵉᵈ. multa ..., quae per graviores litteras notari debuerunt, per -as sive per superacutas notavit. c *asper – rauh:* ALBERT. M. animal. 5,45 omne enim animal mutat vocem et grossiorem vel -iorem aqquirit in statu maturitatis. 6 *de morbis i. q. gravis – heftig (saepe c. sensu celeritatis):* ASCULAPIUS 1 p. 2,15 dolorem. 4 p. 7,19 passionibus. AURELIUS praef. p. 479,5 valetudines -ae, quae oxea Graeci dicunt, ... aut cito transeunt aut celerius occidunt. ANTIDOT. Sangall. p. 80,24 ad -as vel veteres causas. TRACT. de caus. mul. 28 febris aguta. CONSTANT. AFRIC. theor. 10,5 p. 53aʳ nullus morbus vocatur -us post XL dies finiendus. GLOSS. Roger. I A 2,3 p. 590,19 -a gutturis prefocatio. *al.* B *de ingenio i. q. sagax, ingeniosus – scharfsinnig, geistreich, einsichtsvoll:* ALDH. epist. 5 p. 493,9 spiculisque ex faretra exemptis, hoc est chronographiae opacis -isque (acc- *H*) syllogismis. WALAHFR. carm. 5,5,1 sensu. GODESC. SAXO theol. 21 p. 292,2 nedum dicatur a quovis tenuiter ne dico mediocriter -o vel astuto. WIDUK. gest. 1,9 p. 12,1 -us consilio. THANGM. Bernw. 1 p. 758,39 -is ... quaestionibus. EKKEH. IV. cas. 95ᵉˣ. amicum meum ad omnia -issimum. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,15sq. de -o -ior, de litterato efficitur litteratior. *al.* *c. sensu alacritatis:* HRABAN. epist. 28 p. 443,24 immo brevitas ad singula discutienda -iorem redderet *lectorem.* C *de tempore, motu (cf. l. 4sqq. p. 145,68) i. q. celer, alacer, vehemens – schnell, lebhaft, heftig:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 22,9 tempus tam -um emergit, ut *eqs.* ALBERT. M. animal. 8,133 est haec aranea valde acris et -a et saltans.

adv. **acute.** 1 *de sensibus i. q. acriter – scharf:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 11,13 quod rapaces -ius vident et audiunt. 2 *de sono i. q. elevate – hoch:* REMIG. ALTISS. mus. p. 71ᵇ alii *soni* ὀξύτυκνοι *(sc. nominantur)* id est -e fixi. SCHOL. enchir. 1 p. 173ᵇ si *phthongi* ... pronuntientur ... -ius quam oportet, *fit absonia.* GUIDO CIST. mus. p. 181ᵇ -e et leviter incipiunt *antiphonae.* ANON. mus. plan. Coussemaker II p. 484ᵇ solet vox tunc gravari et non -e sublimari. 3 *de morbis i. q. graviter – heftig:* Ps. HIPPOCR. progn. A 5 febricitantes -e *(G I.II).* 4 *de motu i. q. celeriter – geschwind:* WIPO gest. 32 p. 51,8 imperator ... Burgundiam -e adiit. WILH. CONG. chirurg. 178 illud tantillum ossis -e removeatur. ALBERT. M. cael. hier. 15,5 p. 416ᵇ,15 susceptionem divinarum illuminationum ... -e mobilem (*PG* 3,332ᴬ τὴν ... ὀξυκίνητον ... ὑποδοχήν).

subst. **1. acutus,** -i *m.* 1 *clavus – Nagel:* PASS. Flor. 7 praeses iussit scapulas eius -is ferreis confringi. 2 *accentus syllabam acuendam designans – Akut:* ALDH. ad Acirc. 141 p. 200,3 circumflexus est nota de -o et gravi facta. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 475,10 primas syllabas tenet -us. *al.* 3 *?piscis quidam – ? irgendein Fisch (cf. p. 141,29. 147,66):* ECBASIS capt. 173 squamigeros cetus punctis pellebat -us.

2. acuta, -ae *f.* *febris vel morbus vehemens, ardens – heftiges Fieber, schwere Krankheit:* HILDEG. caus. 2 p. 164,13 cum ergo homo -am habet, humores ... in multum fervorem ardoris mutati sunt. CAES. HEIST. mirac. I 1,25 in -is *(an neutr. ?)* laborabat. *al.* CHART. Argent. IV 228 p. 139,40 infirmis ... laborantibus in -a.

3. acutum, -i *n.* 1 *acumen – Spitze:* ALBERT. M. animal. 1,503 humery ..., qui in -um erecti sunt. 2 *aliquid acidum – etwas Saueres:* GEBER. summa 1,33 *argentum* positum super fumum -orum sicut aceti. ALBERT. M. veget. 3,88 -um autem et amarum conveniunt in hoc, quod sunt linguam radentia. *al. v. et p. 113,72.* 3 *sonus elevatus, acuitas – hohe Tonlage:* REMIG. ALTISS. mus. p. 72ª nec in -um extenduntur nec in gravitatem remittuntur *statarii.* AEG. ZAM. mus. 1 p. 373ª ex solo instinctu naturae novit ipsa *philomena* ... -um et obtusum. 4 *celeritas – Schnelligkeit:* ALBERT. M. cael. hier. 15,5 p. 416ᵇ,18 in -um autem movetur *oculus* secundum quod radii congregantur in pupilla *(cf. l. 41).*

4. acuens, -entis *m.* *irritator – einer der anreizt:* GODESC. AQUENS. opusc. 4,15 p. 150,12 importunitas -entis.

***acupictile,** -is *n.* *pictura acus – Stickerei:* CAPIT. reg. Franc. 22,81 feminae opera textilia non faciant *die dominico* ... nec consuent vel -e faciant.

[Ziltener]

?***acuris**, -e. *ad cataractae punctionem pertinens – den Starstich betreffend:* BENVEN. GRAFF. ocul. A p. 20[a],26 unde hanc curam vocamus -em, quia fit cum acu *(cf. p. 143,71)*.

acurus *v.* acorus.

1. acus, -eris *n. palea – Spreu:* GLOSS. II 7,43 St.-S. agana. 517,56 purgatio azeris i. spriuu. IV 196,32 spriu. *al.*

2. acus, -us *f. (m.: l. 16.33. adde* BERTH. RATISB. serm. 3 p. 23,3*)*.

I *strictius i. q. instrumentum acutum ad suendum, pungendum, figendum aptum – Nadel:* A *gener.:* WALAHFR. carm. 5,6,16 gracilem corpore cudit -um. WILH. HIRS. const. 1,56 p. 986[B] de re perdita, nisi adeo minuta ut -us est, ... interrogare. CONSTANT. AFRIC. theor. 3,34 p. 14a[r] os vulve clausum invenitur, ut ne ingredi possit -us (ALBERT. M. [?] animal. quaest. 9,11/15 p. 208,12). BERTH. ZWIF. chron. 24 p. 220,16 si proiectum -um in terra velles quaerere. CHART. Westph. III 751 p. 388,17 fabri -uum. *per compar.:* GREG. IX. registr. 636,3 p. 523,18 ego Gregorius servus vester, -us inter ferramenta. B *spec.:* 1 *ad suendum:* VITA Liutb. 28 p. 32,6 -um suam in ... opere fractam. IOH. NEAP. gest. 63 p. 434,14 martyrium sancti Ianuarii ... -u pictili opere digessit (*cf.* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,90 [*in imag.*] pictus -u fidei. CHART. Heinr. Leon. 122 pallam altaris ... auro -u pictam. AEG. AUR. gest. 3,23 vexillum ducis ... opere plumario, quod dicitur cum -u factum. *al.*). LAND. MEDIOL. hist. I 3,21 p. 89,14 fibula dimissa et -u ceterisque negotiis. HONOR. AUGUST. offend. 29 pelles -u, calciamenta subula consuere. ROGER. SALERN. chirurg. 1,305 fiat punctus unus con -u subtili quadrata et filo de serico (BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106[G]. WILH. CONG. chirurg. 160. *cf.* 726 cum -u triangula). CAES. HEIST. mirac. I 6,15 p. 369,13 -us signum virtutis, id est humilitatis, est in monacho. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 147,25 habebit -um rotundum, nam cum triangularia noceret. *al.* 2 *ad pungendum sim. (fere chirurg.):* MAPPAE CLAVIC. 276 pertusum modicissimum veluti -u factum. TRACT. de aegr. cur. p. 148,39 cataracte oculorum ... curantur ... cum cirurgico instrumento, scilicet cum -u. WILH. CONG. chirurg. 427 cum -u hamata vel uncello primo capitur *ungula in oculo.* NOTULAE Wilh. Cong. 797 *pustulam* rumpat per -um vel spinam. ALBERT. M. animal. 23,92 cum -u ferrea vel cuprina in medio quatuor angulos habente. 102 cum -u aerea. *al. proverb.:* EGBERT. fec. rat. 1,108 mel mandens patiatur -um sub melle latentem. *in imag.:* ALBERT. STAD. Troil. 5,632 figit ab intus cor Priami regis anxietatis -us. HEINR. WIRZ. cur. 40 *telum carminis* investigatrix non removebit -us. 3 *ad comas vel vestes retinendas sive ornandas* (*cf.* GLOSS. II 533,74 St.-S. crinalis -us risil vel spenula): CARM. de Karolo et Leone 248 stringit -us clamidem. AGNELL. lib. pont. 129 p. 362,45 proieceruntque a se ... olfactoria et -us et specula. ORDO Rom. 5,8 pallio superinduitur et configitur per -us in planeta. ALBERT. STAD. Troil. 4,796 litigium crinis fulva refrenat -us.

II *latius:* A *botan.:* 1 *rheumatica – Moschus-Reiherschnabel (Erodium moschatum L'Hérit., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 303):* GLOSS. III 534,1 St.-S. -us muscata cranichissnabel (*cf.* 525,6 acusinata kranchisnabel). ALPHITA II p. 2,25 -us muscata minuta habet folia et fissa *eqs.* 2 *?herba ruperti – ?Ruprechtskraut (Storchschnabel-Art, Geranium robertianum L., cf. Marzell, op. cit. II. p. 662):* ALPHITA II p. 110,32 malva crispa, -us muscata maior idem (*cf.* p. 2,27). 3 *sambucus – Holunder (ex* acte *corruptum):* ALPHITA II p. 2,10 -us, sambucus *eqs.* 4 *paliurus – Stechdorn, Christusdorn (Paliurus spina-Christi Miller, cf. Hegi, Flora. V 1. p. 326):* DYASC. p. 145[b] paliurus ab aliis -us palearis vel cicer domesticum vocatur (*cf. Oribas. eup. 2,1 P1 Aa* saccu palearem). B *zool. i. q. aculeus – Hornecht (cf. p. 141,29):* RUODLIEB XIII 47 ast agapuz ut -us in dorso pungit acutus *(spectare potest etiam ad instrumentum).* C *scopulus – Klippe:* ALDH. ad Acirc. 40,3 ast -us exilis mox tanta gestamina *(i. naves)* rumpit.

***acusticus**, -a, -um. (ἀκουστικός) *auditorius – das Hören betreffend, Gehör-:* PAUL. AEGIN. cur. 117 p. 72,11 non enim parvum periculum cerebro vicino -o nervo flegmonem patienti. p. 72,22 secundum -um porum dolent *eqs.*

***?acutarius**, -a, -um. (acutus ?) *venaticus – Jagd-, Hetz-:* LEX Sal. Merov. 6,2 si quis canem ve⟨lt⟩ro agutario (agutaricium *C 5*, acutarium *C 6*) furaverit (*cf.* LEX Sal. Karol. 6,2 veltrem porcarium sive veltrem leporarium, qui et argutarius dicitur).

(acutela, -ae *f.* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 361,4 quia non facit 'querulus, queruli' 'querulela' velut 'acutus, acuti' '-a'.)

***acutella**, -ae *f. herba quaedam – ein Kraut (fort. Archangelica officinalis Hoffm. – Engelwurz, cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 259, Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 307; sed v. Diefenbach, Gloss. s. v., ubi agitur de Ononi spinosa L. – Hauhechel):* ALPHITA II p. 40,6 ciminum ethiopicum similis est -e in foliis.

***acutia**, -ae *f. versutia, argutia – Schlauheit, Spitzfindigkeit:* EKKEH. IV. bened. I 19,29 Platonicis ... teknis (gloss.: acu⟨tiis⟩). cas. 90[ex.] -a sua versipelli resumpserat *Hadawiga vestes.* 115 qui astu suo semper tuas exsuperavit -as. 129[med.] qui te -is suis a bono avertere moliuntur.

acutiangulum, -i *n. triangulum acutos tantum angulos habens – spitzwinkeliges Dreieck:* PS.BOETH. geom. p. 376,11 oxygonium vero, id est -um, est, in quo tres sunt anguli acuti. p. 414,18.

***acutio**, -onis *f.* 1 *elevatio – Erhöhung:* IOH. AFFLIG. mus. 13,8 differentes *notas* ... et in figura et in soni -e. GUIDO CIST. mus. p. 153[b] voces eedem sunt, licet et quibusdam spatiis inter se distantes gravatione et -e a se invicem inveniuntur diversitate. 2 *incitata vocis prolatio – heftiges Aussprechen:* HILDEG. vit. mer. 2,56 p. 85,7 in -e contrariorum verborum opera sua frequenter exulcerat *homo.* 3 *acies, asperitas – Schärfe, Rauheit:* ALBERT. M. animal. 23,88 super illam *(cotem)* ita diu pulverem frica, quod omnis -o, quae in cote est, in pulverem transeat.

acutulus, -a, -um. 1 *(paulum) acutus – (etwas) spitz:* DIPL. Heinr. III. 291 p. 395,7 castellum de Monte -o cum suis pertinenciis. 2 *(aliquantum) sagax – (einigermaßen) scharfsinnig:* CHRON. Median. 2 -a argumentatione.

acutus *v.* 2. acuo. *Ziltener*

acyrologia (acir-, achir-), -ae *f.* (ἀκυρολογία) *impropria dictio – uneigentlicher Ausdruck:* LIBRI Karol. 1,9 p. 27,35 quod *loquendi genus* quidam acir-am nuncupant. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 356,23 illa nomina, que sunt a masculinis venientia ut ... acir-a ..., producuntur in paenultima. ERMENR. ad Grim. p. 545,1 illa ... nomina, quae habent primitiva Greca, a quibus dirivantur, longa fiunt in penultimis ut ... achirologus, achir-a. HUMB. Sim. 2,15 p. 156,37 quod *vitium* Graece -a, Latine ... impropria dictio dicitur.

***acyrologicus**, -a, -um. (*cf.* ἀκυρολογία) *improprius – uneigentlich:* LIBRI Karol. 4,17 p. 206,6 istud ... -um *est*, ... per istud mutilatur sensus puritas, ... istud squalet ineptiis.

adv. ***acyrologice** (acir-). *improprie – uneigentlich:* LIBRI Karol. 1,12 p. 31,28 quod *(i. adorare et osculari)* illi acir-e unum putant.

***acyrologus** *v.* *acyrologia.

***acza** *v.* 2. *acia.

***?aczema.** (*cf.* ἐκζεμα) *morbus quidam – eine Krankheit:* TRACT. de aegr. cur. p. 351,41 in scia triangulam -a, cum podagra vel ciragra efficitur, non curatur. *Baader*

1. ad *praep. script.:* at: FORM. Morb. 3 at te. Bitur. 2 p. 167,27 at quem. TRAD. Frising. 431. DIPL. Ludow. Germ. 37. CHART. Sangall. A 790. TRAD. Frising. 1770[b]. *al.* aut *(var. l.):* FORM. Marculfi 1,2 p. 42,20. *assim.: p. 149,60.150,27. cf.* ALDH. ad Acirc. 140 p. 194,21 ad praepositio saepe finalem d litteram in eandem convertit litteram, a qua sequens orationis inchoat pars ut cedo, accedo, non adcedo *eqs. posit. (in prosa):* TRAD. Frising. 38 p. 66,24 rem ad confirmandam (*cf.* THEGAN. Ludow. 24. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 891 p. 119,26). *v. et p. 149,14.152,44sq.70.* adque *(i. et ad²):* ARNOLD. LUB. chron. 5,24 p. 202,4 (vs.). *struct.: c. abl.:*

[Prins]

saepe, e.g. l. 11.13sqq. 37. p. 150,2.30.40. 151,30sq. 152,59sq. 153,39. 154,48sq. 155,13sqq. c. dat.: p. 152,39sq. 154,71; adde DIPL. Karoli M. 313 p. 473,7 (spur. s. XII.) ad sibi. *c. gen. (saepe per ellipsin vel contam.): l. 16.40sqq.45. p. 150,67.151,69.155,17. c. nom.: p. 153,31. c. inf.: p. 151,40. 68.153,41. abund.: l. 68. p. 150,39sqq. 51. 151,38; adde* HERM. ALTAH. annal. a. 1260 p. 402,21 quousque ad quasdam cantilenas ... compleverunt.

I *de motu, directione fere i. q. in, acc. purus sim. – zu, nach in, auf:* A *gener.:* CHRON. Fred. 42 p. 186,29 obtimates ... ad Dura ... ad campo Madio ... ad se venire praecepit. LEX Alam. 46 revocet eam ad pristinam libertatem. HUGEB. Willib. 4 p. 100,26 adpropinquaverunt ad illo. VITA Lonogh. 6 (MGMer. VII p. 435,30) perrexit partibus ad palacii. EINH. epist. 5 ut homines aliquos mittas ad Aquis (*cf.* DIPL. Ludow. Germ. 133 p. 185,25 ad Aquisgrani palatii. RUOTG. Brun. 21in.). AMALAR. epist. 4,4 novum testamentum non mutabitur ad aliud testamentum. CAND. FULD. Eigil. II 12,20 procidit ad genua. ANNAL. Fuld. II a. 839 Hluthario ad Italiam redeunte. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 391,25 ad sanctam Afram veniebat. BERTH. (?) annal. a. 1074 p. 277,1 de Roma ad Phorzheim. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,18 ubi ... conveniant oreque ad os ... conferant (*cf.* 1,62 p. 89,2 oculo ad oculum videndo). *persaepe. pendet a subst.:* RIMB. Anscar. 3 p. 22,38 post reversionem ad corpus. VITA Rimb. 3 legatio ad gentes. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 398,23 caelestem ad alta sublevationem et propter humilem ad humana descensionem figurat *lapis hyacinthus.* BERTH. (?) annal. a. 1071 argumentum depositionis a maiori ad minus. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 16,26 generationem ... accipimus ... pro quolibet ingressu de non esse ad esse. *al. c. ellipsi verbi:* TRANSL. Dion. Ratisb. 31 p. 368a,32 mox ad pedes. RAHEW. gest. 3,42 p. 216,17 fortes ad arma, ... senes ad lamenta. ANNAL. Ianuens. IV p. 33,16 clamaverunt: ad arma, ad arma, ad ipsos. B *spec.:* 1 *fere sensu dat. c. verbis dicendi, scribendi, dandi, solvendi sim.:* CHRON. Fred. 4,54 p. 147,27 dicentes ad Godino. LEX Alam. 54,2 contradicere ipsam dotem ad illam mulierem. LEX Baiuv. 1,1 alodem suam ad ecclesiam ... donare. TRAD. Frising. 1 tradidi ad domum sanctae Mariae (TRAD. Patav. 3 ad sancti Stephani. TRAD. Frising. 12 p. 39,38 ad domum sancti Michahelis ... et ad omnium sanctorum. 30 p. 58,24 ad ... Marię ecclesiae ad domum episcopalem. TRAD. Patav. 39 ad Liutolfi presbiteri. *al.*). CHART. Fuld. B 11 inferat ad ipsam ecclesiam auri uncias II. CHART. Rhen. med. I 23 ad ipsius basilicę solvere. AGNELL. lib. pont. 18 p. 286,34 ad incredulos ... praedicare. RIMB. Anscar. 38 p. 73,3 alios iterum ad paganos vendebant. RUOTG. Brun. 2 p. 3,26sq. aliud ad oculos hominum, aliud ad testem cordium exhibebat. DIPL. Karoli M. 313 p. 473,1 (spur. s. XII.) dono, transscrivo seo emancipo in ad de iura dominioque *eqs. saepe. nota:* CHRON. Fred. 3,7 iussit ad omnis sinatricis (3,46. 4,55). *pendet a subst.:* BONIF. epist. 78 p. 166,12 iuxta verbum Domini ad Ezechielem. TRAD. Frising. 29 p. 57,10 cessio vel donatio ad loca sancta. WALAHFR. Gall. 1,26 p. 304,32 epistolam ad beatum Gallum. WIDUK. gest. 1,2 in contione Agrippae ad Iudaeos. *al.* 2 *usque ad – bis zu:* WALTHARIUS 270 ad summum complentur scrinia labrum. RUOTG. Brun. 5 p. 6,11 ad unguem pacato imperio. THIETM. chron. 1,28 p. 36,6 maiestatem suam ... ad summum (ass- *1*) perducere. THANGM. Bernw. 1 p. 758,23 scrupulosa quaeque ad medullam eventilabat. *al. v. et* usque. 3 *contra – gegen:* ALDH. virg. II 1983 durior ut ferro foret *mens* ad tormenta. THIETM. chron. 7,63 ad urbem pugnare. *al. medic.:* ANTIDOT. Lond. p. 17,21 facit ad omnes morsum serpentum. BOTAN. Sangall. 13,5capit. ad tempestatibus aut demonius. *al. pendet a subst.:* ANTIDOT. Augiens. p. 61,42 implastrum ad arduram stomachi. *abund.:* EPIST. pont. Rom. sel. I 1 p. 3,18 porte inferi non prevalebunt adversus ad eam *(ecclesiam).* 4 *praeter – außer:* LIBER diurn. 73 p. 73,4 ad haec vero suscipio (CHART. Sangall. A 712 p. 314,17. THIETM. chron. 1,15. *al.*). COD. Lauresh. 429 dono ... ad ipsam hobam de terra iurnales XL.

II *de situ, positione i. q. in, apud – an, in, bei, auf:* A *gener.:* COMPOS. Luc. G 5 ad umbra desiccare. LEX Ribv. 42 si quis hominem ... ad regem accusaverit. HUGEB. Willib. 3 p. 91,21 in urbe Luca ad sanctum Pricianum ibi requiescit (*cf.* TRAD. Frising. 643 actum est ad sanctum Stephanum. GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 413,17 ad sanctum Iohannem missam celebrare. *al.*). 4 p. 99,12 stans ibi ad missam. CHART. Fuld. B 70 p. 126,33 est ad uno latere ... ab alio latere (WIDUK. gest. 1,28). CHART. Hersf. 26 p. 48,6 isti fuerunt ad illa vestitura. RIMB. Anscar. 35 p. 66,30 cilicio namque ad carnem ... usus est. THIETM. chron. 4,9 quattuor ministrabant duces, Heinricus ad mensam, Conrad ad cameram *eqs.* 7,1 cenam ad Lateranis fecit. OTTO FRISING. gest. 1,4 p. 16,4 melius est ad summum quam in summo. *persaepe. de valetudine:* FORM. epist. IV 2 p. 529,15 nunquam ... ad tantam ... me esse cognovi suavitatem. *de re comitante:* AGNELL. lib. pont. 36 p. 299,28 ad illius *(gemmae)* lumen ... gradere. *pendet a subst.:* RIMB. Anscar. 10 pedibus ad terram fugientes. AGIUS vita Hath. 6 a laneis ad carnem vestimentis. POETA Saxo 1,50 regionem solis ad ortum. RUOTG. Brun. 49 p. 53,16 fratribus nostris ad sanctum Petrum. GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 417,48 sancti Magni ad Fauces. DIPL. Heinr. IV. 116a p. 154,28 eius successores ad eandem ęcclesiam. CHART. march. Misn. II 2 p. 4,21 comitissa ad Rhenum. *c. adi.:* LIBER hist. Franc. 31 p. 293,8 non erat matrona ad presens (TRAD. Frising. 615a p. 526,33. DIPL. Heinr. III. 318 p. 436,26 apresent. *al.*). B *spec. ad nomen loci significandum:* 1 *c. vi quadam praep.:* BEDA hist. eccl. 3,21 p. 170,21 *monasterium* vocatur Ad Caprae Caput. TRAD. Frising. 52 p. 80,31 in villa nuncupante ad flumine Uuirma. EINH. Marc. et Petr. I 4,10 p. 259,54 de monasterio, quod Ad Duos Gemellos appellatur. DIPL. Ludow. Germ. 141 p. 197,24 cappellam, quae vocatur ad sanctam Iustinam (*cf.* ADALB. MAGD. chron. a. 962 dicitur *mons* ad sanctum Leonem). GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 415,48 ad locum, qui Ad Balneos nominatur. EPIST. Teg. I 94 de loco, qui dicitur Ad Monachos. *al. nota (theod. 'zu'):* CHART. Wetzlar. 160 (a. 1271/2) domum ..., que dicitur Ad Rufum Leonem. 2 *vi praep. evanida (cf.* FORM. Andec. 52 p. 22,40 tam in pago tam et in ... ad palacio): DIPL. Merov. I 76 p. 67,38 in loca nunccupantis Childriciaecas et Ad Taxmedas (*cf.* l. 43 et Taxmedas). CHART. Fuld. B 22 in loco, qui dicitur ... ad Bibarahu. TRAD. Frising. 132 p. 141,3 Scropinhusun seu ad Zetileshusen. 155 p. 156,9 traditio Sindeo de ad Hleginpah. 607a p. 520,25 prope fluvio ad Clana. DIPL. Ludow. Germ. 102 p. 148,16 haec sunt nomina: ... ad Penninuuanc, ad ecclesiam Anzonis, ad Uuitanesperc. *al.*

III *de tempore:* A *usque ad – bis zu:* TRAD. Frising. 11 p. 38,30 (a. 758) ad finem vitae suae. WALTHARIUS 359 ad medium lucis. AGIUS comput. 7,25 a festis ad festa. THIETM. chron. 1,6 ad suimet presentiam differre. *al. abund.:* FORM. Bitur. app. 5 ad in aevum custodire. *v. et* usque. B *per (spatium temporis) – für die Zeit von, auf:* LEX Sal. Merov. 82,1 ut ad XX noctes ipsum *(servum)* in mallum praesentet. TRAD. Frising. 45b commendaverunt mihi *hereditatem* ad vitam meam. MEGINH. FULD. Alex. 13 pene ad horam plenam. WIDUK. gest. 1,32 ut ... ad novem annos pax firmaretur. CHART. Mog. A 457 p. 365,24 solvit ad sex menses. OTTO FRISING. gest. 2,56 a proximo pentecosten ad annum. *al. in locut.:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,21 ad tempus contradixit iter (LIUTG. Greg. 2 p. 68,18. *al.*). THIETM. (?) chron. 4,37 ad momentum. BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 325,46 ad horam divertebant *(aliter p. 151,1).* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 11,15 vivunt ad plus *(i. diutius).* C *pro abl. temp. – an, in, zu:* COD. Lauresh. 1028 (a. 773) ad presens tempus ... habere. ANNAL. Einh. a. 771 ad II. nonas Decembris. CHART. Rhen. med. I 135,33 ad natalis Domini. ANNAL. Xant. a. 850 eodem die ad vesperum (*cf.* RUODLIEB X 15 cras ... ad seram). *al. adde* DIPL. Merov. I 66 p. 58,50 (a. 693) ad dies quinque ante istas Kalendas. *in locut.:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,22 ad extremum ... convaluit ... sermo. HUGEB. Willib. 3 p. 90,14 ad primitus ... tunc. FORM. Au-

giens. C 24 ad subitum. WETT. Gall. 29 p. 273,34 ad horam (*cf.* FROUM. carm. 19,4 ad horas. *opp.* dudum). LIBELL. de Baiuv. et Car. 12 ad praesens ... praeesse. AGIUS vita Hath. 22 ad ultimum. CONST. III 243,6 ad tardius. *al.*

IV *de intentione, consilio, usu i. q. pro, dat. purus sim. – zu, als:* A *strictius:* 1 *pendet a verbis:* a *c. obi. rerum (saepe sensu dat.):* CHRON. Fred. 2,57 p. 81,20 ut ei cervus esset ad prandium (RHYTHM. 150,302,1 ad malum exemplum. ERMENR. Sval. 7 ad signum. *al.*). LEX Alam. 2,1 qui res ... ad beneficium susciperit. LEX Baiuv. 9,9 non prius damnetur ad mortem (NITH. hist. 1,3 p. 4,22 diiudicati. THEGAN. Ludow. 22 iudicati. *cf.* OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,6 viris ... ad patibuli ... supplicia adiudicatis). WILLIB. Bonif. 8 p. 43,29 cum ... ad exemplum ... opponeret. HUGEB. Wynneb. 4 p. 109,5 presbiteros ... ad sacre verbis obsequium ... rogabat. TRAD. Frising. 154 ut aliquid de illo ad tributum darem (TRAD. Ratisb. 23 dedit ... ad suum proprium ad habendum. *al.*). 384 si omni anno ad censum sex denarios inde persolvisset. HRABAN. epist. 55 ad sacerdotium ordinati. DIPL. Ludow. Germ. 65 concessimus ad proprium ad monasterium. RIMB. Anscar. 8 quos ... ad Dei servitium educarent. ANNAL. Fuld. II a. 841 p. 32,7 Hludowico ... ad auxilium vocato. WIDUK. gest. 1,38ex. ad vindictam patriae ... cogitarent. 2,4 elegitque ad hoc officium virum. FROUM. epist. 74 ad viaticum ... peto ... portionem alimonię. CHART. Gosl. I 301 p. 321,30 obtinuit VI privilegia ad bonum et pro libertate ecclesie. *saepe.* ad hoc *c. enunt.:* EIGIL Sturm. 17 p. 374,20 ad hoc tantum ut (HROTSV. Sap. 4,3. *al.*). POETA Saxo 5,504 quatinus. WIDUK. gest. 2,15 ne. b *c. gerund.:* LEX Ribv. 91,1 ut nullus ... munera ad iudicio pervertendo non recipiat. PACTUS Alam. II 44 nihil est ad requirendum. TRAD. Frising. 12 p. 40,24 rogatus fui ad scribendun. 23 p. 52,11 monasterio ... ad gubernandum praeesse. FORM. Senon. I 44 nostrum est ad suggerendum, vestrum est ad ordinandum. VITA Goar. 5 p. 415,23 invenerunt ad manducandum. OTTO FRISING. gest. 2,12 p. 113,27sq. quotienscumque ad sumendam Romani imperii coronam militem ad transalpizandum coegerint. *saepe. abund.:* CHART. Rhen. med. I 42 p. 49,20 pro ad recitandum accipiat *epistolam.* c *c. inf.:* AURELIUS 2 p. 493,14 ad distinguere ... consilium est. COMPOS. Luc. I 23 eramen pone ad battere. ANTIDOT. Glasg. p. 142,31 longum est ad prenotare. DIPL. Karoli M. 102 p. 146,36sq. plus obtingit ... ad habire quam ... ad reddere. TRAD. Frising. 111 ad servire Deo. TRAD. Patav. 55 prestare ... ad habere. DIPL. Ludow. Germ. 168a p. 235,22 hoc ... profuturum nobis ad beatitudinis praemium obtinere. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 111,28 ad hoc vindicare proficiscitur. EPIST. Ratisb. 21 p. 345,25sq. quasi ad nihil nisi ad fruges consumere nati simus. CHRONOGR. Corb. p. 50,7 legatarii ... ad accersiri eum instituuntur. ALBERT. M. animal. 8,231 ad convenienter recipere ymagines. *al.* d *c. obi. person. (saepe sensu acc. dupl.):* CHRON. Fred. 3,11 p. 96,10 libenter eum super nos recipebamus ad regem. LEX Alam. 2,1 quod ... illos ad testes advocasset. 53,1 si quis filiam ... acciperit sibi ad uxorem. LEX Baiuv. 8,17 si quis liberam feminam suaserit quasi ad coniugem (-ium *var. l.*). 17,6 ad testem sortitus sum et ad testem me facere volo. TRAD. Frising. 400a p. 342,19 licentiam ... de servos ... ad liberos ... demittendi. THEGAN. Ludow. 17 uncxit eum ad imperatorem. GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,39 eligite ... unum ad abpatem (THIETM. chron. 2,32 p. 78,16 ad heredem. WIPO gest. 16 p. 36,18 ad imperatorem. *al.*). THIETM. chron. 5,7 Bolizlavum ... ad militem ... adipiscitur. CHART. Carinth. III 205,3 benedixit ad abbatissam. *al.* 2 *pendet a subst.:* LEX Sal. Merov. 27,27 retem ad anguilas. FORM. Marculfi 2,32 necessitas ad tua ingenuitate tuenda. LEX Alam. 17,2 potestatem ad exiendum (TRAD. Frising. 59 ad repossidere. *nota contam.:* FORM. Senon. I app. 1a p. 208,5 ad faciendi ... habeat p. CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,16. *al.*). 22,2 signum ... ad veniendum. ANTIDOT. Lond. p. 18,7 antidotum ad intercedendas febris. LIUTG. Greg. 15 p. 79,4 pro ... mentis suae excitatione ad caelestia. WIDUK. gest. 3,54 ad cultum divinum bonum studium. THIETM. chron. 5,9 Guncelino ad hoc duce. 5,14 ad regni apicem acquirendam regi ... adiutor. OTTO FRISING. gest. 1,57 p. 81,32 de sublimatione sua ad imperium. *al.* 3 *pendet ab adi.:* LEX Alam. 2,1 hereditas ... legitima ad possedendum. ARBEO Corb. 8 contra vitia ad irascendum velox, ad ignoscendum ... non piger. EIGIL Sturm. 4 p. 367,14 aptum ... ad inhabitandum ... locum. PASS. Kil. I 8 quae dilecta et amabilia mihi fuerunt ad habenda. WETT. Gall. 36 ad servitium sancti devotus. HRABAN. epist. 5 p. 388,25 dignum ... ad legendum (HROTSV. Mar. 307. *al.*). 13 p. 400,22 ad hoc officium impares atque indigni. WALAHFR. (?) carm. 5,50,1,18 cygnus tardus ad istud opus. RIMB. Anscar. 19 p. 42,8 ipsi ad resistendum pauci *erant.* HROTSV. Pafn. 7,11 inoportunitas ... difficilis ad sufferendum. WIPO gest. 2 p. 13,25 locus ... ad secretas res tractandas tutus et habilis. *saepe.* B *latius i. q. pro utilitate alicuius – zum Nutzen von, für:* FORM. Marculfi 1,11 victu ad caballos. ANTIDOT. Bamb. 24 davis cum mulsa cocleare plenum ad stomacho ... et ad splenem. HRABAN. epist. 44 p. 490,14 fecistis *opusculum* ad reclusos. DIPL. Ludow. Germ. 117 p. 166,33 habeant ... portum ... ad illorum naves. DIPL. Karlom. (II.) 3 p. 288,36 hoc Willehelmus ... ad id monasterium circuiit. HROTSV. Dulc. 6,1 ad imperatorem habeo secretum. THIETM. chron. 6,81 ad adventum regis haec omnia providere. CHART. Rhen. inf. II 1 p. 1,22 ut ... ad coquinam nostram piscationem faciant. *al.*

V A *de causa i. q. propter, de, abl. purus – wegen, über:* AGIUS vita Hath. 1 ad quid venerit (ECBASIS capt. 48 *syn.* cur. *al.*). RUOTG. Brun. 7 Greci ... ad tantam gratiam stupebant. 18ex. gaudebit ad reditum. WIDUK. gest. 1,18ex. ad novas rerum facies stupentes admirati. 3,54 Gero ad haec commotus (THANGM. Bernw. 20 p. 768,1 succensus. *al.*). OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 128,9 ad omnem ... motum pavidi. RAHEW. gest. 3,41 p. 215,28 contentus ad laudem. *al.* B *de effectu, consecutione:* 1 *de actione vel re efficiente (interdum accedit ad notionem causalem): abl. purus – auf ... hin, infolge:* LEX Alam. 78,5 ad clamorem ad ... villam currit *canis.* ARBEO Corb. 15 p. 204,5 ad cuius minime declinans ... promissioni. LIUTG. Greg. 2 p. 68,21 ad unam exhortationem. 9 p. 74,35 quid ... ad haec dicturi sumus. RIMB. Anscar. 3 p. 23,30 ad quam vocem ... conticuit. VITA Rimb. 6 p. 84,27 ad hanc peticionem. CARM. de Quint. 52 fugit ad tactum *lepra.* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 112,17 istam ad miseriam hic versus conponi. DIPL. Otton. III. 38 ob peticionem ... nec non ad interventum. CHART. Grimm. 259 contulimus eidem cenobio ... *bona* possidenda ad resignacionem ... militis. *al.* 2 *de re effecta – zu:* ARBEO Emm. 13 furore repletus ad suae condamnationem. RUOTG. Brun. 6 disputantibus ad plausum omnium ... satisfecit. THIETM. chron. 4,28 ad augmentum sui sceleris. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 290,47 ad cumulum damnationis. HELM. chron. 7 p. 18,23 ad ... ecclesiae ruinam. *al. usque ad – bis zu:* RIMB. Anscar. 30 p. 61,25 ad internetionem nos delebunt. MAPPAE CLAVIC. 286 agitatione ad spissitudinem ducta *zuchara. al.* ad hoc *i. q. adeo – so sehr:* THIETM. chron. 5,10 tributarium faciens dominum ad hoc ... elevavit, ut *eqs.*

VI *de modo, condicione (v. p. 153,2) sim. i. q. secundum – gemäß, nach:* CHRON. Fred. 4,70 ad privato habetovivere. ANTIDOT. Sangall. p. 81,5 ad mensura egrotantis. HUGEB. Wynneb. 9 p. 113,41 ad Dei voluntatem. LEX Frision. add. 3a,73 ad novam monetam. WALAHFR. carm. 5,72,4,1 ad exemplum volucris ... sese ... excitavit. REMIG. ALTISS. mus. p. 67a tonus quippe ad hemitonium sonat. REGINO chron. a. 813 ad Latinam regulam. DIPL. Otton. III. 32 ad legem et ad regularem ordinem. THIETM. chron. 4,71 servus ad oculum (‘Augendiener’ *ed.*). WIPO gest. 1 p. 10,22 providus ad seculum. 2 p. 19,24 ad comparationem talium virorum. RUODLIEB V 123 nucis ad grossum. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 288,14 suum ad libitum. CONST. II 214 ad litteram. CHART. Wirt. VI 2000 p. 396,3 ad casum. ALBERT. M. sent. 1,46,12 p. 446a,8sqq. factio autem, quae est ad maius, superbia; ...

[Prins]

quae autem ad minus, ironia. *saepe.* *v. et* advicem. *de condicione:* LEX Sal. Merov. 87 ad plebium promoveatur *servus.* CHART. ord. Teut. (Thur.) 136 donacionem recepimus ... ad eundem censum. *c. adi. vel pron. (fere sensu adv.):* LIBER diurn. 61 p. 55,13 ad paululum. CHART. Rhen. med. I 8 p. 11,16 totum et ad integrum (HRABAN. epist. 28 p. 443,9. *al.*). WILLIB. Bonif. 6 p. 31,17 ad modicum. EIGIL Sturm. 14 p. 371,43 ad plenum discens. p. 372,6 ad omnia (*cf.* ECBASIS capt. 559 ad omne). HRABAN. epist. 3 p. 385,21 ad purum. NITH. hist. 4,5 p. 46,35 ad liquidum. ANSCAR. pigm. p. 64 ad minus legat ... oraciones (CONST. I 227,5 ad m. duorum confratrum. *al.*). DIPL. Otton. I. 92 p. 175,30 ad primum. EGBERT. fec. rat. 2,489 ad equum. EPIST. Hann. 84 p. 141,6 ad nulla. ARNOLD. LUB. chron. 5,22 p. 198,29 una die vel ad maius duobus (*cf.* CHART. Wirt. VII 2617 p. 462,18 quatuor bovum ad plus. *v. et p. 150,70sqq.*). *al.* *c. adv.:* TRAD. Weiss. 185 p. 173,25 (a. 825) ad una cum socii fisco. TRAD. Frising. 646 omnia ad integre. THANGM. Bernw. 23 p. 769,49 ad palam. HERACLIUS II 57 mixtiones ad insimul invicem non tolerant. *v. et* apprime.

VII *de variis relationibus:* A *de pertinentia, respectu, comparatione – auf, in bezug auf, was ... betrifft:* 1 *gener.:* TRAD. Frising. 1 (a. 744) quicquid ad me legibus pertinere videbatur. 19 p. 47,16 ad ipsum locum quae adtingere videbatur. HRABAN. epist. 5 p. 390,14 capitulorum ordo ... ad superliminarem paginam respondet. AGIUS comput. 4,14 cicli series ad pascha refertur. RUOTG. Brun. 18 p. 17,7 ad iniuriam eius respicit. UFFING. Ida 2,1 a quo *(Deo)* inchoat esse omne, quod tendit ad non esse. *saepe.* *de iuramento i. q. per – bei:* CARM. de Ludow. imp. 1,11 (MGPoet. III p. 405) iuratum est ad sancte Dei reliquie. *ellipt.:* WALAHFR. carm. 5,18,13 me te posse carere ad faciem quantum (OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 66,11 q. ad sensus iudicium. CHART. Argent. I 453. *al.*). HROTSV. Gall. 2,5,4 quid ad me? :: nihil; sed subiungendum est, quod ad te. OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 130,26 quid ad nos de talibus? *pendet a subst.:* HRABAN. hom. II 50 p. 241B de propinquitate carnali ad Christum. *pro gen. poss.:* FORM. Andec. 28 terra ad illo homine. 45 ancilla ad illo. *pro gen. obi.:* BERTH. ZWIF. chron. 43 p. 276,26 affluentiam ad victum. *pendet ab adi.:* LEX Baiuv. 21,1 ut ad volare ... similis sit *accipiter.* RIMB. Anscar. 23 p. 48,23 Colonia civitas, ad quam Bremensis parroechia suffraganea erat. RUOTG. Brun. 21 p. 22,19 ad aliorum opera pene incomparabile. 2 *spec.:* a *philos.* (*cf. gr.* ὄν πρός τι): ERMENR. ad Grim. 31 p. 570,32 dicitur ad aliquid enim sicut pater ad filium et filius ad patrem (OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 80,17. ALBERT. M. metaph. 5,3,7 p. 336b,8 loqui de ad a. et relatione). ANSELM. HAV. dial. 2,10 p. 1179A in ... trinitate hoc nomen, persona, ad se dicitur; quidquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. b *math.:* GERB. geom. 6,1 ut basis ad cathetum sesquitertia, hypotenusa ad basim sesquiquarta ... sit. c *mus.:* REMIG. ALTISS. mus. p. 67a quomodo resonari debet ultima chorda ad primam in tetrachordo. d *erga, adversus – gegenüber, zu:* FROUM. carm. 10,14 nos humiles, nos indocti maneamus ad omnes. THANGM. Bernw. 43 p. 777,17 odium ... ad episcopum ... conceptum. CHART. Eichsf. 295 fidem ac devotionem, quam ad personam nostram ... habere dinoscitur. CHART. ord. Teut. (Thur.) 163 accioni et iuri, quam et quod habui ad fratres. *pendet a subst. (pro gen. obi.):* THEOD. TREV. Liutr. 158,1 mira ad sororem caritas. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 729,28 propter nimium amorem ad salvam felicitatem. *pendet ab adi.:* PASS. Afrae II 3 unianimis ... ad diabulum. B *de societate i. q. cum – mit:* LIBER diurn. 48 p. 40,3 si ad huiusce corporis habitum mentis ... bona concordant. RHYTHM. 40,13,2 consentire noluit *Ioseph* ad dominam. AGNELL. lib. pont. 3 multos ad Dominum sociavit. TRAD. Ratisb. 25 ad ipsum abbatem loqui. WALAHFR. Wett. 59 qui compensetur ad istum. imag. Tetr. 111 cuius ad ingenium non confero dogma Platonis. ANNAL. Xant. a. 841 Ludewicus ... iunxit ... se ad Karolum. CONST. II 44 confederationem, quam ... Francorum rex ... habuit ad progenitores nostros. *al.* C *c. numeris ad quantitatem significandam (cf. Svennung, Pallad. p. 348sqq.):* 1 *cata, acc. purus sim. – zu, auf, reiner Akkus. (Nomin.):* a *de censu, servitio:* LEX Baiuv. 1,13 unusquisque accola ad duo modia sationis excollegere ... debent. TRAD. Ratisb. 30 p. 37,21 dedit ... de terra iugera c, de pratis ad carras XV (*cf.* CHART. Rhen. med. I 62 de vineis ad carradas V). DIPL. Merov. III B 6 p. 213,35sqq. (spur.) mansionarium ... ad dies ... XXII ... pratoque ad falces III *eqs.* DIPL. Ludow. Germ. 132 dant censum ... de terra aratoria ad L modios. DIPL. Karoli III. 145 p. 233,35 ut ... ad opus furni ... ad duo carra et quatuor sagmas ligna deferantur. TRAD. Frising. 1794d censualis at tres denarios. *al.* b *de area:* CHRON. Hild. 12 p. 852,25 curtem ... ad XXXX mansos. c *de distantia:* THANGM. Bernw. 27 p. 770,47 imperatorem ad duas mansiones comitatus. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,4 ferme ad duo miliaria ... fugientes insecuti sunt. OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 52,12 a termino ad duo tantum Teutonica miliaria distantem. CHART. Gosl. I 301 p. 326,5 afferent ... plaustratam ... ad iter unius diei. *al.* d *de altitudine:* THANGM. (?) transl. Epiph. 5 hypogeo specu ad quinque pedes sarcofagus ... infossus. BERTH. (?) annal. a. 1067 p. 273,33 ignis ... plus quam ad staturam hominis altus. e *de hominum copia:* WIDUK. gest. 1,24 ad triginta fere legiones se producere posse. WALTH. SPIR. Christoph. I 9 plus quam ad decem et octo milia convenisse perhibetur *civitas.* BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,6 ceciderunt ex eis ad octo ferme milia. a. 1078 p. 312,15 rusticos ... ad duodecim fere milia pugnacissimos. OTTO FRISING. chron. 2,17 p. 87,7sq. *al.* f *de distributione:* ANTIDOT. Augiens. p. 57,26 ad unas facis trociscos (*cf.* BOTAN. Sangall. 41,2 dabis bibere ad unam potionem. DIPL. Karoli III. 31 p. 53,6 unus ad unus ad ... ewangelia iurati). TRAD. Frising. 142 ad tertiam partem ipsius ecclesiae Eionem ad presbiterum receperunt (CHART. Altenburg. 180,7. *al.*). CHART. Eichsf. 91 p. 55,8 de predii sui reditibus ... ad decem talenta ... contradidit. CHRONOGR. Corb. p. 53,11 ad tres ... pueris sigillatim destinatis. 2 *circiter – ungefähr (interdum exempla sub* 1 *allata huc spectare possunt et invicem):* COD. Lauresh. 1804 (a. 864/76) donamus ... de terra aratoria iurnales LXXVIII et de terra inculta ad iurnales c (*cf.* DIPL. Heinr. II. 2 de silva ... ad centum mansos). WIDUK. gest. 1,29 ut ... ad centum milia caederentur.

VIII *de instrumento: fere abl. purus – mit, durch:* LEX Sal. Merov. 73,2 cum XII ad ('per' rec. B) sacramentum absolvere se debet (*cf.* LEX Alam. 62,1. Baiuv. 21,6). LEX Ribv. 35,5 ad igneo seu ad sortem excusare. ANTIDOT. Glasg. p. 124,20 colas ad lenteo. PASS. Sigism. 9 (MGMer. II p. 338,6) ne manus suas ad sanguinem ... effundendum cruentarent. WALAHFR. carm. 5,41,7 limus ad humorem, cera ut durescat ad ignem. HRABAN. epist. 30 ut ad eius *(regis)* susceptionem occupati essemus (VITA Meginr. 4). CHRON. Salern. 12 p. 18,20 ad tabulam ludebant. *pendet a subst.:* CHRON. Laet. 2 p. 493,14 cognomen habens Ad barbam. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 34,4sq. trayna ... ad leporem ... melior est quam trayna ad avem. CHART. Wernig. 10 p. 8,23 dominus ad gladium. CHART. Hans. I 745 p. 261,2 de molendino ad equos ... molendinum ad ventum.

IX *pro casibus simplicibus antiquae Latinitatis:* A *dat. (v. et p. 149,35.151,5):* LEX Alam. 54,3 liceat ad illa muliere. 64 si ita ad dominum fecisset. VISIO Baront. 5 nocere ad istam animolam. ANTIDOT. Lond. p. 17,19 prodest ad sanguine excreantibus. CHART. Bund. 17 p. 22,13 sit culpabilis ad actores ... libras. ARBEO Emm. 11 ad *(om. B)* cunctis ... secretum se revelasse. TRAD. Patav. 46 p. 41,4 ad ipso loco ... deservire. AGNELL. lib. pont. 49 p. 311,32 apparuit ad sanctum. RIMB. Anscar. 12 p. 34,29 cellam ... ad eandem sedem perpetuo serviturarn. ECBASIS capt. 685 ad hunc famulari. RUODLIEB VI 24 nusquam melius nupsisset ad ull⟨am⟩. *al.* *nota* ad *c. dat. (fort. per contam.):* FORM. Sal. Merk. 31 p. 253,10 securitatem ad ipsi puelle fieri.

[Prins]

VITA Lamb. Traiect. 25 (MGMer. VI p. 378,13) apparuit sanctus ... ad cuidam. *pendet ab adi.:* ORIGO Lang. 1 ut ad Winneles esset propitia. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 729,43 indumenta similia ad ritum gentilium. MARIAN. chron. a. Chr. 555 imperator ad Theodatum iratus erat. **B** *acc. (cf. Svennung, Pallad. p. 337sq.; v. et p. 149,9. 151,52. 154,4):* ANTIDOT. Bamb. 15 ad ventositatem ... sanat *antidotum.* 18 hec et ad profluvium sanguinis repremit. 37 ad ... vessice vitia fortiter mendat. HUGEB. Wynneb. 13 p. 116,43 qui non poterat ad eum continguere. **C** *abl.: e. g. p. 150,64. 152,28.37. 154,45.* **D** *gen.: v. p. 151,65sqq. 153,38sqq. 61.*

X *confunditur c.* a(b): **A** *gener.:* EPIST. Wisig. 10 p. 677,9 procul ad regno. VITA Arnulfi 25 comperi ad Immo. CHRON. Fred. 4,60 cum ... ad Deum eius cogitatio recessisset. ANTIDOT. Bamb. app. p. 36,47 abstinere ... ad carnibus. DIPL. Karoli M. 68 p. 100,15 nec a nobis nec ad succedentium regum nec de parte fisci. CHRON. Salern. 67 p. 501,10 sapiencia potentior est ad amoris affectum. DIPL. Heinr. II. 287 p. 344,7 Heinrici nostri cappellani et ad secretis nostri. CHART. Bund. 201 p. 161,13 quod accepimus ad te. CHART. ord. Teut. (Thur.) 268 len ad quendam servum ... conquisitum. *saepe.* **B** *c. verbis poscendi, petendi sim.:* LEX Sal. Merov. 84 capitalem exigat ad latronem. CHRON. Fred. 4,73 Sisenandus ... ad Dagobertum expetit. TRAD. Frising. 5 p. 31,8 appetivi locum ad proprios heredes. AGNELL. lib. pont. 157 p. 379,3 ad Pipinum postulavit. TRAD. Ratisb. 14 precabatur ... abbas ad Adaluuinum episcopum. CHRON. Salern. 11 p. 16,26 veniam ei ... ad Domino poposcebat. *al.*

compos.: adalterutrum, adante(a), addeorsum, adextra, adhuc, adinstar, adintra, adintus, adinvicem, aditidem, adprope, adsub, adsuper, adsursum, adubi, adusque. quoad-(usque), quemadmodum. *Prinz*

2. ad *v.* at.

***adactor,** -oris *m. qui pecuniam accipit et diffundit – einer der Geld empfängt und verbreitet:* ACTA imp. Winkelm. II 1025 p. 687,13 (a. 1238) quod ... coniecturam ... restringat castigationis severitas circa pecunie sanguinis -es.

***adadversus** *praep. adversus – gegen:* ODILO SUESS. Seb. 6 (3) -us sacrum antistitem contumaces extiterant.

***adaequabilis,** -e. *comparabilis – vergleichbar:* ALBERT. M. pol. 3,8[1] 'totaliter utique magnitudo -is' (*p. 1283*[a],5 ἀνάλλον) supple boni politici 'erit' scilicet comparabilis 'et ad divitias et ad libertatem'.

adaequatio (ade-, -cio), -onis *f.* **1** *aequa partitio – gleichmäßige Teilung:* LEG. Lang. p. 137,15 ut ... sortes stare debeant et adequatio percurrat. **2** *exaequatio – Ausgleichung:* ALBERT. M. veget. 6,60 videtur ... fieri -o ex industria naturae. 7,25 quarum *(utilitatum arationum)* ... secunda ... est eiusdem *terrae* -o. 7,27 -es virtutum terrae. **3** *comparatio – das Vergleichen:* HUGO TRIMB. registr. 622 quamvis sit theologus in adequacione. **4** *congruentia – Entsprechung:* ALBERT. M. bon. 28 p. 15,62 veritas est -o intellectus cum re. sent. 1,46,11 p. 443[b],20 veritas est -o dictionis et dicti vel intellectus et intellecti (*cf.* eth. 2,2,7 p. 186[a],6). eth. 4,3,2 p. 317[b],31 veritas ... est ... -o typi ad prototypum. praedicam. 2,11 p. 188[a],12 verum est ex -e signi ad significatum. *al.*

adaeque (ade-) *adv. pariter – in gleicher Weise:* LIBER diurn. 84 p. 95,24 secundum Constantinopolitanum adeque ... concilium. LEO MARS. chron. 3,1 puellam ei *(Desiderio)* -e nobilem. CHART. Westph. IV 16 nobis adeque utile. *al.*

***adaequipero,** -are. *comparare – vergleichen:* HERIG. Ursm. 1,746 ut possit meritis Iob -arier almis *Ursmarus.*

adaequo (ade-), -avi, -atum, -are. **I** *parem reddere – gleichmachen:* **A** *proprie:* **1** *coaequare, complanare – angleichen, ausgleichen, einebnen:* **a** *strictius:* COMPOS. Luc. I 12 *lamina auri* per martellum -etur tam de latum quam de longum. PURCH. Witig. 371 -tos forma ... muros. WOLFHER. Godeh. I 12 p. 177,9 montem. ARNOLD. RATISB. Emm. 1,17 p. 554[a],50 Ungri ... me straverunt et -verant glebis. EBO BAMB. Ott. 1,21 p. 612,23 *fabrica templi* solo -ta est. RUD. TRUD. gest. cont. II 4,10 exteriorem ... dormitorii murum ... interiori adequans. *al.* **de occatione:** GLOSS. I 606,17 St.-S. giegith. **b** *latius:* ALBERT. M. veget. 7,27 ut -ta virtus sua *(sc. terrae)* ... moveat plantarum radices. *al. mus.:* FRANCO COL. cant. mens. 2 *(de discantu)* diversi cantus per voces longas, breves vel semibreves proportionaliter -antur. **2** *aeque partiri – gleich aufteilen:* LEG. Lang. p. 136,5 sortes stantes -antur. **B** *translate:* **1** *refl. i. q. se comparare – sich gleichstellen:* HELM. chron. 50 p. 98,25 sese ... patruo et loco et dignitate adequavit. **2** *de dignitate i. q. explere – ausfüllen:* BEDA hist. eccl. 5,12 p. 309,23 quem *(presbyteratum)* bonis actibus -bat.

II *parem fieri vel esse, congruere, assequi – gleichkommen, übereinstimmen, erreichen:* **A** *c. dat. (medial.):* ANON. geom. I 4,48 donec tibi summum catheti illius rei ... summitati -ari videatur. RAGIMB. epist. 2 p. 518,14 qualiter duo recti anguli ... adequentur toti forme triangulae. ALBERT. M. gener. 1,6,8 p. 413[b],35 potentiae miscibilium -antur aequaliter. veget. 6,150 *lignum avellanae* non -atur ei *(ligno nucis)* in quantitate magnitudinis vel altitudinis. **B** *c. acc. (act.):* BEDA temp. rat. 6,30 ut ... dies noctem longitudine -et. HRABAN. epist. 17[a] *(de Iudith imperatrice)* illius *(Esther)* sanctitatis meritum adequantes.

adi. **adaequatus,** -a, -um. *par – entsprechend:* ALBERT. M. bon. 472 p. 247,23 *locus* perfecte ... repraesentans est locus -us rei. sent. 1,37,12 p. 244[b],36 intra ... essentiae ambitum -um ei *(Deo).* phys. 4,1,11 p. 261[b],39 est locus proprie et -us locato.

adv. ***adaequate.** *pariter – entsprechend:* ALBERT. M. eth. 8,3,13 p. 557[b],33 *beneficia* filius *patri* nunquam reddere potest -e (*p. 1163*[b],*20* ἄξιον).

adaeratio (ade-), -onis *f. aestimatio – Veranschlagung:* LEG. Wisig. 3,1,5 p. 130,1 de centum solidis tali ade-e dotem facturus est. 4,5,3 p. 200,3 ade-e adhibita. 12,2,13 p. 419,6.

adaero (ade-), -atum, -are. *depon.: l. 38. destinare – bestimmen:* GREG. CAT. chron. I p. 157,6 (epist. papae a. 772) ut ex nostri persona studuissemus aderari, qui *eqs.* COD. Karol. 50 p. 570,26 dum iam aderatum habuimus Anastasium nostrum missum.

***adaestimo** (ade-), -atum, -are. *diiudicare – entscheiden:* LEX Baiuv. 19,8 omnia a falsis iudicibus fuerat aestimatum (adestimatum *Mg. Mt*).

?*adago, -ere. *adiacere – zugehören:* DIPL. Merov. I 5 p. 7,37 (spur. a. 1003/5) cum omnibus adiacentiis, qui ibi -unt. *v. et* adigo, adiaceo.

***adalinga** (ade-), -ae *f. prosapia nobilis – vornehme Abkunft: v. l. 55.*

***adalingus** (ade-, edhi- *sim.*), -i *m.* (*cf. theod. vet.* adallîh) *nobilis – Gemein-, Edelfreier (cf. Dt. Rechtswb. I. p. 436):* ORIGO Lang. 4 isti omnes lethinges (adelingi HIST. Lang. Goth. 4) fuerunt (*cf.* PAUL. DIAC. Lang. 1,21 lithingi ..., sic ... quaedam nobilis prosapia vocabatur [*inde* GODEFR. VIT. panth. 23,4 p. 213,17 adelingi, id est de nobiliori prosapia, que ... dicitur adelinga]). LEX Thuring. 1 si quis -um occiderit. 4.6. *al.* NITH. hist. 4,2 p. 41,16 illos *Saxones,* qui edhilingui (edlingi HUCBALD. Leb. 11 p. 361,50) ... illorum lingua dicuntur, Latina vero lingua hoc sunt nobiles.

***adalscaha,** -ae *m. (theod. vet.) servus principis – Edelknecht (cf. Dt. Rechtswb. I. p. 439sq.):* CONC. Karol. 15A,7 servi principis, qui dicuntur -ae (adel- *sim. var. l.*).

adalterutrum (ad alterutrum) *adv. inter se – miteinander:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 300,43 ad alterutrum ... colloqui.

Adam, -ae *m. proavus humani generis.* **1** *nomen proprium appellativi more adhibitum:* **a** *homo – Mensch:* GODESC. SAXO theol. 22,6 p. 308,7 haec est ... iustitia hominis, haec est lex -m (*cf.* TRACT. Micrer. p. 97,39 -m, qui et mundus est minor). *de parte masculina:* HEINR. AUGUST. planct. 519 spiritus explet -m nostrum. **b** *sponsus – Bräutigam:* EKKEH. IV. bened. I 33,93 ecce modernus -m (gloss.: sponsus aliquis), si forte novam petit Aevam. **2** *alch. fere i. q.*

[Baader]

materia prima – etwa 'Urstoff' (cf. Berthelot, Coll. alchim. grecs. II. p. 89,3. III. p. 95[4]): Rosin. euth. 1 p. 269 accipe -m et quod assimilatur -m. *al.* **3** *in nomine:* **a** *arboris q. d. pomarius Adae (Pompelmusbaum):* Albert. M. veget. 6,189 (*v.* pomarius). **b** *fructūs arboris q. d. pomarius Adae (Adamsapfel, Pompelmus):* Burch. Sion. descr. 12,3 poma -e.

adamans *v.* adamas.

adamanteus, -a, -um. *(prae)durus – (sehr) hart:* Ekkeh. IV. pict. Mog. 687 -os (gloss.: duros) cervice ... Iudeos.

adamantinus, -a, -um. **1** *proprie:* **a** *chalybeius – stählern:* Aethicus Ister 36 p. 23,13 colimphas in mod[ic]um testudinis cocleis -is. Lamb. Hersf. annal. a. 1075 p. 216,22 nec ferreas vel -as acies ... virtuti suae inexpugnabiles fore. *fort. add.:* Anon. minut. praef. in suo *(sc. reginae)* -is parietibus detexto ... cubili. **b** *quod diamantis est – diamanten:* Aethicus Ister 19 lapide -o aut hismera-m⟨ino⟩. Frutolf. chron. p. 72,42 coronam ex lapide -am. Albert. M. miner. 2,3,2 p. 50[b],13 *imagines* in gemmis durissimis dicuntur fieri per partes -as acutas et durissimas. eth. 1,5,13 p. 77[b],13 speculo -o. *al.* **2** *in imag. vel translate i. q. praedurus – sehr hart:* Agnell. lib. pont. 43 vox ... -a. Radbert. Arsen. 1 praef. p. 20,20 officio Hieremie fronte -o acrius insistens fungebatur. Notker. Balb. gest. 1,27 ferreorum -orumve ... Hunorum. Ekkeh. IV. bened. I 16,92 -is ... spinis. Berth. (?) annal. a. 1077 p. 293,2 corde durissimus -o. Herrand. ad Walram. (MG Lib. Lit. II p. 290,13) in memoria -a. *al.*

adamas, -antis *m. (n.: l. 66)* (ἄδαμας) *script. et form.: sg. nom.:* -ans: Gloss. I 6,36 St.-S. 7,36. Aethicus Ister 76. Ademar. hist. 3,47[med.] *v. et l. 66.* -an: *l. 42.* -a: *l. 42. abl.* -amo: *l. 37. pl. acc.* -is: *l. 43.*

1 *chalybs – Stahl:* Aldh. virg. I 32 p. 274,8 *(per compar.)* mens ... cote durior, ferro fortior, -e rigidior. Walahfr. (?) carm. 5,50,12 Colchica *hydraula* formetur ex -e *(e Mart. Cap. 2,110). de mortario vel pistillo ut vid.:* Tract. de caus. mul. 20 adipe pullinis ... -amo tundis. **2** *lapis – Stein* (*cf.* Alphita I p. 299,9sq. magnes, lapis calaminaris, qui lapis Eracleus et -s dicitur, tamen -s est lapis, qui et diiadamas sonat): **a** *diamas – Diamant (cf. Salzer, Die Sinnbilder u. Beiworte Mariens. 1893. p. 216sqq.):* Compos. Luc. T 8 de lapis -an. lapis -a nascitur ex cathmia et auri coctione *eqs.* Rhythm. 39,7,2 gemmulas ... berillos, -is, carbunculos. Heraclius I 12,16 sanguis *hirci* ... facilem ferro facit ... -em. Marb. Red. lap. 1,1 praecipuum genus India fert -is. Hildeg. phys. 4,17 -s calidus est *eqs.* Ps. Arist. lap. I p. 186,4 lapis dyamas vel -s. Albert. M. miner. 2,3,6 p. 56[a],42 -s ferrum et lapides non constringit et plumbum constringit. p. 56[a],46 -s ... et sabotus hoc habent proprium, quod penetrant omnes lapides solidos. Is. 50,7 p. 499,93 -s ... ferrum fugat et ligat magnetem, ne trahat, et significat, quod duros expellit constantia vultus et non frangitur persecutionibus eorum. *saepe. alleg. et per compar.:* Hraban. univ. 17,9 p. 473[C] -s ... significat ... duritiam cordis Iudaeorum. *al. v. et l. 33.* **b** *magnes – Magnet (cf. francog. vet.* aimant): Vita Walar. 14 (MGMer. IV p. 166,17) qui *lapis* ... -i ... conparatur, cuius natura talis est, ut ... ferrum ad se subtrahit. Albert. M. sacram. 184 p. 119,58 -s vivus, quando potest attrahere ferrum. Albert. M. (?) animal. quaest. 16,10 p. 281,19 -s attrahit ferrum. Gloss. Roger. III 33[4] -s ... superpositus vulneri extrahit ferrum. *per compar.:* Chron. Mont. Ser. a. 1224 p. 216,46 o tocius in omnia sceleris -em. **3** -s ferreum *i. q. taliqun – Weißkupferlegierung (cf. Ruska, QuellStudGeschNat. 6. 1937. p. 42sq.):* Anon. secret. p. 37,3 sine karesim id est -ans ferreum.

adamo, -avi, -atum, -are. *(valde) amare – (sehr) lieben:* **1** *c. sensu sponsam seu amasiam appetendi:* Trad. Werd. 124 p. 21,25 (s. XII.[in.]) filiam ... -ando in uxorem ducere voluit. Chron. Thietm. 8,32 *sororem* iam prius -tam ... fornicator ... iniuste duxerat. **2** *c. sensu aestimationis, probationis:* Dipl. Heinr. I. 28 perpetuae felicitatis -are substantias. Ps. Odo Clun. dial. 13 p. 260[a] h ... *tertius modus* -vit. Annal. Magd. a. 1145 sanctus ... sui translationem -vit. *al.* **3** *c. sensu venerationis:* Heinr. August. planct. 589 quo *(amore) Deus* ... est -andus.

***adamplifico**, -avi, -are. *provehere – fördern:* Chart. Turic. 376 p. 259,30 (dipl. Frid. II.) monasterium ... totius libertatis iurę et privilegio eum -asse *(cf. l. 14).*

adamplio (-plo), -avi, -are. **1** *dilatare – erweitern:* Ioh. Codagn. annal. a. 1179 consules adamplaverunt plateam maiorem. Gloss. Roger. I B 2,15 p. 627,1 *polypus* nares -at. **2** *provehere – fördern:* Chart. archiep. Magd. 99 (privil. papae a. 983) quę divina pietas illuc -are voluerit. Dipl. Heinr. IV. 280 p. 359,46 *comes* totius libertatis iure et privilegio eam *(cellam)* -vit (Chart. Turic. 263 p. 146,16). Chron. Lippold. 5 p. 549,9 *ecclesiam* et decimis et aecclesiis -are.

***adanimadverto**, -verti, -ere. *considerare – erwägen:* Albert. Stad. annal. a. 1240 p. 366,26 Albertus ... in regula beati Benedicti ... -it (anim- *2*) articulum.

***adanimatus**, -a, -um. *vivificatus – belebt:* Fund. Brunw. 20 *ramusculus* velut aestivo solis -us fervore.

***adante** (ad ante) *adv. in fronte – vorn:* Albert. M. animal. 1,296 an⟨te⟩ genu ... extra ad ante est os rotundum.

***adantea** (ad antea) *adv. inante – nach vorne:* Frid. II. Imp. art. ven. 1 p. 103,3 *pennae* iuvant *avem* impelli ad antea. *ibid. iterum.*

adaperio, -rtum, -ire. **1** *aperire – öffnen:* Albert. M. (?) animal. quaest. 9,24/8 p. 213,14 propter veretrum -ens portam *orificii matricis.* **2** *manifestare – offenbar machen:* Willib. Bonif. 6 p. 28,17 ut ... muta ... littera meam ... fidem -at. Carm. biblioth. 3,1,27 quo duce *(sc. spiritu sancto)* res -ta patet.

adapertio, -onis *f.* **1** *apertio – das Öffnen:* Vitae patr. Iur. 2,15 p. 152,35 quibus ... -o oris ... prestabatur (Tuto opusc. 2,17 p. 94,20). Vita Karoli M. 3,11 p. 80,13 aurium. **2** *explicatio – Erklärung:* Bernold. Const. libell. X 55 p. 138,13 -em intellectus.

***adaptabilis**, -e. *quod apte adhiberi vel concipi potest – passend anwendbar, auffaßbar:* Albert. M. somn. 3,1,10 p. 192[b],29 vigilanti ... occurrit imaginatio futurorum et ... per formas expressas et de facile -es. elench. 2,2,5 p. 675[b],28 est ... recta solutio omnibus paralogismis -is.

***adaptatio** (-cio), -onis *f.* **1** *accommodatio – Anpassung:* Ps.Galen. anat. 1 p. 165[B] exigitur -o et praeparatio organorum multiformium ad texturam corporis humani ordinandam. **2** *adhibitio vel conceptio (apta) – (passende) Anwendung, Auffassung:* Vita Karoli M. 1,16 p. 41,3 qui *(locus)* Aquis ab aquarum calidarum -e traxit vocabulum. Albert. M. bon. 46 p. 26,42 impossibilis est -o propria. 320 p. 179,3 glossae illae non faciunt nisi -em numeri. epist. Dion. 9[L] p. 996[a],14 adinvenire -es *metaphorarum* non est difficile, sed facere proprias -es est valde difficile. metaph. 13,1,4 p. 741[a],15. summ. theol. I 13,54 p. 554[a],5 diversa est -o verborum apostoli. *al. allegoria – Allegorie:* Gerhoh. Antichr. 1,13[tit.] -cio ad ecclesiam eorum, quae in templo illo facta sunt. Salimb. chron. p. 242,16 fuit ... intellectus prophete ... per -is modum dictus (*cf.* p. 242,27). **3** *congruentia – Übereinstimmung:* Alfan. premn. phys. 2,105 nec artificis opus *esset* nec ordinem vel -em (*PG 40,585A* ἁρμονίαν) scientis. Albert. M. miss. 1,2,2 p. 16[b],7 huiusmodi -es, quae non nisi in numero concordant. 3,2,5 p. 80[b],18.

***adaptator**, -oris *m. qui apte adhibet – einer der in gehöriger Weise anwendet:* Albert. M. eccl. hier. 3,30 p. 630[b],23 nisi a divina inspiratione et iudicio -r (*PG 3,446B* ἁρμοστήν) demonstratus *presbyter. ibid. iterum.*

adapto, -avi, -atum, -are. *script.* -abt-: *p. 159,19.* **1** *proprie:* **a** *appendere, adnectere – anhängen, befestigen:* Roger. Salern. chirurg. 350 ferulas ... paratas -amus et cordis superligamus. Chart. Rhen. med. III 372 sigillum ... litteris fecimus -ari. **b** *accommodare – anpassen:* Ps.Galen. anat. 1 p. 165[B] per organa *humani corporis* convenienter -ta. **2** *translate:* **a** *(apte) adhibere – (passend) heran-*

[Baader]

ziehen, verwenden: Bernold. Const. microl. 28 p. 1001B secundae ... lectioni graduale 'propitius' non incongrue -atur. Albert. M. epist. Dion. gL p. 996a,16 -ans *metaphoras* sciat proprietates utriusque rei. veget. 7,32 quo *pingue* ... possit ... usibus laborantium -ari. *refl.:* Chart. Alsat. 28 p. 38,9 (a. 1262) quam *(navem)* ipsi sibi ad hoc -verint.

b *tradere, tribuere – übergeben, übereignen, zuteilen:* Ioh. Afflig. mus. 16,17 cui tono rectius eos *(cantus)* -are debeat. Paul. Bernr. Greg. 95 filio suo se hoc *regnum* -turum fore. Chart. Wirt. II 330 p. 50,18 montis medietatem ... monasterii usibus -amus. Hist. Augiens. III p. 658,1 dux ... predium ... nobis -vit. Albert. Stad. Troil. 5,314 duos ... morti ... -asti. *c. sensu provehendi:* Chart. episc. Halb. 169 p. 140,14 (a. 1133) qui *possessionis* ... usui ... ęcclesię consilio, actu vel quocunque modo -verit. **c** *refl. i. q. sibi appropriare – sich aneignen:* Form. Marculfi 1,2 p. 42,7 aliquam potestatem sibi in ipso monasterio ... -are (*cf.* Dipl. Merov. I 97 p. 88,11). **d** *(canem) aptare – abrichten:* Guic. bers. 4 brachetus debet aptari (adabtari *A, Lindner*).

adi. **adaptatus,** -a, -um. *aptus – verwendbar:* Chart. select. Waitz 5,6 (c. 1094/7) lignum edificiis non -um.

***adaptus,** -a, -um. **1** *conveniens – angemessen:* Form. Senon. II add. 5 p. 226,29 hoc feci, quod vobis *(sc. dominae)* fuit -um. Amalar. cod. expos. II 1 ut ostendatur ... per fragiliorem sexum infirmiores *sanctos constitui* in -iore loco. **2** *adhibitus – verwendet:* Ps.Odo Magd. herb. 207 succus eius *(bati)* ... utiliter causis est oris -us.

***adaquarium,** -i *n. aquarium – Wasserbecken:* Chart. ord. Teut. 46 p. 37,36 (a. 1212) ad antiquum -um.

***adaquatio** (-cio), -onis *f. locus adaquandi – Tränkstelle:* Chart. Stir. II 251 p. 343,37 (a. 1228) cum ... introitu et exitu viarum et pascuarum, -cionum.

adaquo, -atum, -are. **1** *aquatum ducere – tränken:* Dipl. Otton. I. 391 licentiam ... pascendi et -andi. Ruodlieb V 596 equos (Albert. M. [?] animal. quaest. 7,17/9 p. 178,66). Chart. Bern. II 16 p. 24,40 peccora ... -are ad fontem de Bolossier. *al.* **2** *aqua instruere – mit Wasser versorgen:* Flod. hist. 1,25 p. 446,4 quo *(puteo)* loci huius vicini -bantur. **3** *aqua miscere – wässern:* Tract. de aegr. cur. p. 91,40 cum vino multum -to. Carm. Bur. A 179,6,5 p. 241 nunquam Bachus -ari se voluit. **4** *madefacere – befeuchten:* Ecbasis capt. 320 frustratur multum, piceat qui vas -tum. Ioh. sacerd. 3 si ... laminam cum aqua de pilo factam ad suum pondus velis -are.

adar. (אֲדָר) *mensis Iudaeorum – jüdischer Monat:* Beda temp. rat. 11,23 duodecimus *mensis Hebraeorum* -r Martio simili ratione comparatur. Rhythm. 112,8 quodsi nostrum pascha in -r erit. *ibid. al.*

?*adarasca. *(orig. inc.) veratrum – (weiße) Nieswurz (Veratrum album L., cf. André, Lex. bot. p. 19):* Gloss. Salern. p. 4b,23 -a elleborus albus. Alphita I p. 273,8 adaraco (-asco *var. l.*) id est elleborus albus (*cf.* II p. 3,1 adarasia, -sio. p. 52,24 adorasta).

adarce (-es, -is), -es (-is) *f. (?n.: l. 61)* (ἀδάρκη *vel* -ης) *spuma salsa herbis paludosis applicata – Salzauswitterung an Wasserpflanzen:* Paul. Aegin. cur. 2 ex ... -e (*3,1,2* δι' ... ἀδάρκης). 183 p. 109,1 ascellas cataplasmandum ... -i (*3,34,1* ἀδάρκη). 252 p. 197,23 dia euforbiu et -e (*3,77,3* ἀδάρκης). 257 p. 208,28 diafforexin ... siccat ... -e. Antidot. Augiens. p. 62,41 -es ‹III. Antidot. Glasg. p. 129,6 -is –II. Diaeta Theod. 106 -es calidum est. Bernh. Prov. comm. 4,3 p. 285,34 caro marina id est -is. Alphita I p. 273,34 alcionum, adaras, caro marina idem. *al.*

***adardio,** -ire. (*cf. germ.* *hardjan, *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. XVI. p. 155sq.*) *affirmare – bekräftigen:* Leg. Lang. p. 400b,13 hoc tibi -o. p. 457b,19 vis ei -ire. *ibid. al. (v. ind.).*

adarmo, -atum, -are. **1** *armare – bewaffnen:* Chron. Pol. 2,48 universis -tis. Narr. de Gron. 39 p. 81,10 ut ... se ... in auxilium Vevelgonum -rent. **2** *roborare – bekräftigen:* Chart. Stir. III 187 p. 272,12 (a. 1255) paginam chori sigillo et nostro ... iussimus -ari.

1. *adarro, -are. *pro arra dare – als Angeld geben:* Chron. Fred. 2,58 p. 83,18 hos solidos -bo ad partem dominae mei Chlodovei regis et Francis.

2. ?*adarro. *(orig.? inc.) medicamentum quoddam – Heilmittel:* Tract. de aegr. cur. p. 360,43 superciliorum pilos ... crescere ... facit ... -o.

***adasto,** -are. *attestando adesse – als Zeuge anwesend sein:* Dipl. Merov. III A 13 p. 130,16 (spur.) actum est ... -antibus in palatio nostro, quorum nomina praetitulata sunt.

***adauctio,** -onis *f.* **1** *auctio – Vermehrung:* Dipl. Otton. III. 10 p. 406,39 quae ... divini instinctus aliqua -e illuc condonari possunt. **2** *additio – Hinzufügung:* Heiric. Germ. I 6,586 (schol.) adhoctio (*sic cod., i.* adauctio *? ed.; an subest* ad hoc *?*) subtilium questionum.

adauctor, -oris *m. qui adauget – Mehrer:* Godesc. Saxo gramm. 2 p. 435,9 proprii rumoris ‹ad›auctor. Catal. biblioth. Lehm. I 60 p. 280,2 divini cultus bonus atque fidelis -r.

adaugeo, -auxi, -auctum, -ere. *script.:* -augt-: *l. 25.* -augx-: *l. 27.* **1** *augere, provehere – vermehren, fördern:* Bonif. epist. 86 p. 192,12 *facta.* Trad. Frising. 38 traditionem ... accepi ... ad inhabitandum et -endum seu propagandum. Walahfr. Wett. epil. 2,38 *scintillam.* Dipl. Otton. II. 97 erga divinas res -tas. 152a p. 172,33 eius *(Karoli imp.)* adaugta concessione. Thietm. chron. 1,23 honorem. 6,8 tristiciam. 6,64 presbiteris ... vestitum suimet VIII siclis ... -xit. 6,102 rex aecclesiam adaugxit ... utilitatibus. Trad. Ratisb. 393 p. 263,26 censu ... -to. Dipl. Heinr. IV. 243 ut ... prebenda ... -atur. *saepe. seq.* quod: Otto Frising. gest. 2,35 p. 143,24 -xit huius indignationis cumulum, quod *eqs.* **2** *addere – hinzufügen:* Carm. de temp. rat. 825 unum. Trad. Weiss. 69 p. 74,21 scriptionis confirmationem. Walahfr. carm. 5,24,39 nomen -tum. Anon. circ. p. 537,9 -bis singulis lineis ..., quantum habebit octava divisionis pars. Chart. Austr. sup. II 70 p. 89,35 silvas. Vita Meing. 1 (MGScript. XV p. 557,34) nobilitati insigniorem -xit titulum. Chart. Naumb. 398 p. 360,13 oves ... stipendio -xit. *al.* **3** *acquirere – hinzuerwerben:* Dipl. Karlom. (II.) 15 quae ... in ipsis locis -eri potuerit. **4** *assistere, prodesse – helfen, nützen:* Cantat. Argent. 57 p. 82,3 nostris -e mentibus. Gerh. Sted. annal. p. 209,44 ea devotio festivitati ... -xit.

subst. **adauctum,** -i *n. auxilium – Hilfe:* Drogo Lew. praef. (MGScript. XV p. 783,26) minus ... lucentia tuo -o clareant.

adv. ***adauctius.** *amplius – in höherem Grade:* Vita Elig. 1,5 p. 673,5 -ius consurgens. 1,12 p. 679,1 -ius profecit.

***adaugmento,** -avi, -atum, -are. *augere, provehere – vermehren, fördern:* Trad. Frising. 485 (a. 823) quod praemisi, -vi. 521 post obitum amborum ... tenetur ... ita vestitum et -tum, sicut *eqs.* (*cf.* 615a). Mirac. Hucberti 1,1 ut ... confluxio populi -retur. 1,3 paupertaticulam. Dipl. Heinr. II. 3 proprietates ecclesiarum.

adavia, -ius *v.* atavia, -ius.

***adbellico,** -are. *adversari – entgegenarbeiten:* Thangm. Bernw. 12 p. 763,47 occulte ... mordacius quadam animi indignatione illi -bat.

***adbeneficio,** -avi, -are. *infeudare – belehnen:* Hugo Farf. opusc. hist. p. 75,10 -verunt de illa *sorte* duos nostros milites.

***adbrachium** (at-), -i *n.* (*cf.* ad brachia) *impetus – Angriff:* Cod. Karol. 87 p. 623,29 qualibet invasione atbrachium pati.

adbrevio *sim. v.* abbrevio.

adc- *v.* acc- *praeter:*

adchramio *sim. v.* adramio. ***adcladtio** *v.* *agglattio.

***adcrantator,** -oris *m. (orig. inc.) faber quidam (?pistor) – Handwerker (?Bäcker, cf. DuC. s. v.):* Richer. Senon. gest. 4,31 p. 318,11 quod ecclesia Senoniensis duos carpentarios haberet, unum coquum, -em unum, lavandarium unum *eqs.*

adcumen *v.* acumen.

[Baader]

***addebeo**, -ere. *tributarium esse – zinspflichtig sein:* CHART. archiep. Magd. 412 (a. 1152/85) ut *homines* preter ea, que predicta sunt nobis persolvenda, nulli -ant.

addecet, -ere. *decet – es ziemt:* NOTKER. BALB. gest. 2,19$^{ex.}$ talis saccus ... subulcos -et. ARNULF. delic. 344 seria iocundum satis -et. *Baader*

***addecimatio** (ade-, -cio), -onis *f.* **1** *decima – Zehnt:* DIPL. Otton. I. 222^{a} iubemus, ut omnes Sclavani ... omnem -cionem eorum plenissime ad sanctum Mauritium persolvant. **2** *exactio decimae – Zehnterhebung:* INSTIT. regal. 2 (MGScript. XXX p. 1452,5) omnia sine ulla ade-e debent dimittere Romipetis.

addecimo (ade-), -atum, -are. **1** *decimare, decimae subicere – mit dem Zehnt belegen:* CHART. Westph. I 127 p. 99,25 (a. 1036) quę laboraverint in agro vel nutrierint in domibus, ... quadrupedia sive pennata ... -rent (*inde* VITA Meinw. 217 p. 130,27). DIPL. Westph. 213 p. 280,15 annonam fratrum extra canonice -tam suscipiens adhuc decimabat et ... etiam septimabat. INSTIT. regal. 2 (MG Script. XXX p. 1452,3) omnes gentes, que veniunt ... in Lombardiam, debent esse adecimate de caballis, servis, ancillis. p. 1452,6 Romipetas adecimare. p. 1452,13. *usu bibl. de decima solvenda:* GERHOH. novit. 3 p. 291,40 sub pallio iusticiae pharisaicae, que mentam ... -ans (decimatis *Vulg. Matth. 23,23. al.*) graviora ... preterire solet. **2** *decima parte aequiperare, decimam partem explere – im zehnten Teil gleichkommen, den zehnten Teil bilden:* CARM. de bello Saxon. 2,189 vix modo victores devictos -bant, milia sex vincunt, decies tot victa fuere.

adi. **addecimatus**, -a, -um. *decimae subiectus – zehntpflichtig:* CHART. Rhen. inf. I 105 p. 61,4 (a. 962) possidere ... ecclesiam cum omni -a sibi utilitate, mancipiis *eqs.*

addenso, -atum, -are. *astringere – verfestigen:* IOH. sacerd. 173 coque eum *(aurum et argentum mixtum)* cum caibac adesatum *(aliter c.* adesitare *coniungit J. Ruska, QuellStudGeschNat. 5. 1936. p. 285).*

***addeorsum** (ad deorsum) *adv. versus inferiorem partem – nach unten:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 188,12 *falco* diverberabit se ad superius et non ad deorsum.

addetus *v.* aditus. **addextris** *v.* dexter.

***addextro** (ades-), -avi, -are. *(equitem dextra incedendo frenumque tenendo) deducere – (einen Reiter auf der rechten Seite gehend und den Zügel haltend) geleiten (cf. R. Holtzmann, HistZ. 145. 1932. p. 305^{a}):* GESTA Camer. 3,38 eam *(imperatricem)* in processionem domnus episcopus -vit. HONOR. III. registr. 261 p. 187,33 iudex Kalaritanus -bit eum *(legatum papae)* pedester per decimam partem miliaris unius. ANNAL. Ianuens. IV p. 6,1 nobiles ..., qui pannum sericum supra caput ipsius *(papae)* portarent et qui ipsum adestrarent. URBAN. IV. registr. 579 p. 569,3 episcopus ... Ubertum in dictam civitatem eum -ando seu ipsius lateri assistendo induxit.

***addibilis**, -e. *qui addi potest – zufügbar:* ALBERT. M. sent. 1,36,8 p. 219^{b},24 unitas -is est in potentia tantum. 1,45,6 p. 409^{a},11 omnis causa communis est determinabilis per aliquid -e sibi. cael. 1,2,8 p. 64^{a},17 omne autem, cui aliquid est -e, est finitum. caus. univ. 2,3,3 p. 550^{b},23 per aggre⟨ga⟩tionem. metaph. 1,4,1 p. 61^{a},18sq. *corporis* motus -is est in velocitate additioni temporis et -is in tarditate ad divisionem spatii. summ. theol. I 19,77,3,2 p. 819^{a},33 aliquid -e ... in bono. *ibid. al.*

***addibilitas**, -atis *f. facultas addendi – Zufügbarkeit:* ALBERT. M. summ. theol. I 15,60,3 p. 606^{a},4 novit autem Deus perfecte divisibilitatem continui et ... omnem -em discreti et omne, quod addi potest. *Schneider*

addicio *v.* adicio, additio.

1. *addico, -avi, -atum, -are. *script.:* abd-: *p.162,5.10.* atd-: *l.69.* **1** *assignare, attribuere – an-, zuweisen, übertragen:* TRAD. Patav. 114 (ante 1038) servili iugo denuo atdicetur. CHART. archiep. Magd. 329 quod ... villas ... novę ecclesię -verim (CHART. Pommerell. 14 p. 13,18). CHART. Rhen. inf. I 511 p. 359,14 insulam ... nostre ditioni. *de multa i. q. irrogare – auferlegen:* LEX Sal. Merov. 584 quantum de conpositionem diger est aut quantum lex -at (est *A 2*). **2** *(poenae) tradere – (einer Strafe) überantworten:* OTTO FRISING. chron. 6,20 p. 283,1 terra ... anathemati ab episcopis -ta (addicta, abdicta *var. l.*). *damnare – verdammen:* IULIAN. TOLET. insult. 1 quum tuis te ... consiliis everteres, fraudibus -res *(sc. Gallia).* **3** *dedere – überlassen:* CHRON. Salern. 139 dum ... penurie aque *(sic V p. corr., Pertz,* atque ⟨aqua⟩ *Westerbergh p. 325sq.)* illum *(castellum)* ... abdicasset. **4** se -are *i. q. se applicare – sich anschließen:* ALBERT. METT. div. temp. 1,2 primum ad amiciciam alterius *sororum* se -vit.

adi. **addicatus**, -a, -um. **1** *subiectus – unterworfen:* LEG. Wisig. 3,4,13 p. 153,42 (interp.) erunt propinquorum mariti mulieris servitiis -i. **2** *subditus – untergeordnet:* CHART. Pommerell. 244 p. 199,29 (a. 1270) monarchie nostre interest viris religiosis et -is ecclesiis ... adesse.

2. addico, -are *v.* 1. abdico.

3. addico, -dixi, -dictum, -ere. *script.:* abd-: *l. 72.* adi-: *l. 69. adde* LEX Raet. Cur. 4,8,4.

I *obi. homines:* **A** *strictius:* **1** *de servitute, potestate sim. i. q. adiudicare, subicere – zuerkennen, zusprechen, unterwerfen:* LEG. Wisig. 3,4,1 *adulter* -atur marito mulieris. FORM. imp. 9$^{ttt.}$ qui iniuste ... fisco regio -ti ... sunt. 9 p. 293,30 servituti (TRAD. Frising. 1535 violenter). 51 in servicium. NITH. hist. 1,2 p. 2,13 populum ... suae ditioni. *al.* servum -ere *i. q. in servitutem redigere – zum Hörigen machen:* LEG. Wisig. 3,6,2 p. 169,19 maritum ... iuste cuilibet servum -tum (-catum *R 1*, -citum *E 1*). 5,7,5. 12,2,13. **2** *de poenis sim. i. q. (poenae) tradere, damnare – (einer Strafe) zuführen, verurteilen:* THEODULF. carm. 28,914 crimine falso -tus. RUD. FULD. Leob. 23 poena (-ae 5.6) -tus est. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 281,15 ut ... suo iudicio vel -at vel absolvat accusatum. HELM. chron. 49 p. 97,1 suspendio. VITA Afrae 358 flammis ... sanctam. *al. refl.:* LAUR. LEOD. gest. 2 p. 492,28 publicae poenitentiae se -xit. *spirit.:* WALAHFR. imag. Tetr. 37 blasphemum ... sententia mundi ignibus aeternis ... -it. EPIST. Alcuin. app. 2 p. 489,22 virtutes, sine quibus anima non decoratur, sed immo -itur et opacatur. p. 490,9. **3** *de culpa i. q. insimulare – bezichtigen:* LEG. Wisig. 2,4,9 per falsam testificationem ... -ere vel damnare. ARNO REICHERSB. apol. p. 3,24 episcopos in epistolis suis ... negligentiae arguit et -it. CHART. Livon. A I 77,2 si vero aliquis ad latrocinium -tus fuerit. **B** *latius:* **1** *committere, dedere, prodere – ausliefern, aussetzen, preisgeben, überantworten:* LEG. Wisig. 6,1,5 p. 254,26 libertum questioni. CONC. Karol. 50,53 p. 646,16 paupertati. FLOR. LUGD. carm. 3,185 *Iesus* Pilato -itur. MEGINH. FULD. (?) Ferr. 13 tenebris mundanae noctis. REIN. LEOD. inept. 2 p. 600,21 febres ... plurimos fratrum lectulis, aliquos -bant sepulchris. *refl. i. q. se applicare – sich anschließen:* WOLFHER. Godeh. I 3 p. 171,28 christicolarum adunationi se ... -ere. **2** *nominare, declarare – (er)nennen, erklären:* EPIST. Teg. I 121$^{ttt.}$ abbatis vocabulo -tus solo nomine. LAMB. HERSF. annal. a. 1074 p. 200,32 Turingos ... reos -ere molitur (BERTH. ZWIF. chron. 44 p. 278,14. HERBORD. Ott. 1,32 se reum -it). HIST. Lunaelac. 29 primus Oportunus abbas -itur unus. **3** *refl. i. q. se obligare – sich verpflichten:* EPIST. Hann. 82 p. 133,34 qui ... canonicis se -xerunt disciplinis.

II *obi. res:* **A** *assignare, attribuere – an-, zuweisen, übertragen:* LEG. Wisig. 6,5,18 substantiam suam heredibus occisi. DIPL. Otton. I. 333 prędium ... fisco nostro legaliter -tum (DIPL. Otton. III. 146 in proprium. CHART. Heinr. Leon. 105). HROTSV. Gong. 154 quid velit -ti causa sibi pretii. UFFING. Ida 2,1 locus ille iuri fuit -tus ... ducis. METELL. Quir. 1,24 *(c. sensu renuntiandi)* -tis opibus ... omnibus. VITA Serv. 13 p. 53,4 agros suos Servatio -xit. CHART. archiep. Magd. 348 *mansi* ad terminos Wardenberch adicti. *al. destinare – bestimmen:* CHART. Walkenr. 27 p. 27,3 (a. 1188) locis divino cultui -tis. *subdere – unterordnen:* CONC. Karol. app. 10 p. 855,26 *ecclesia* regie tuitioni ... -ta (abd- *cod.*). **B** *(sibi) vindicare – (für sich)*

[Rudolph]

beanspruchen, (sich) aneignen: CASUS Petrish. 3,27 coeperunt ipsum locum -ere. CHART. Hall. I 138 quem *(hortum)* ... haereditaria pensione sibi -xit. CHART. episc. Misn. 102 p. 95,6 ius, quod ... a nobis sibi hactenus -bat. CHART. episc. Hild. II 410 michi -o ius advocatie. *al. c. sensu violentiae:* SCHOL. Adam gest. 146 Haraldus ... nequissimus Orchadas suo -xit (-duxit *C 2*) imperio. CHART. archiep. Magd. 365 civitatem suo iuri magis violenter quam iuste -xerat.

subst. **1. addictus,** -i *m.* *subiectus, proprius – ein Unterworfener, Höriger:* ALDH. virg. I 20 cuncti ... naturae legibus -i. BEDA hist. eccl. 4,24 p. 267,16 inter plurimos ... servitio -os. FORM. Senon. II 9 p. 216,1 quem servilis conditio hactenus -um tenuit.

2. addictum, -i *n.* *quod adnumeratur – das Dazugerechnete:* DIPL. Ludow. Inf. 14 curtile ... cum ... omnibus ad supra dicta loca legali terminatione -is.

addictio, -onis *f.* 1 *vindicatio, ius possessionis – Rechtsanspruch, Besitzrecht:* CHART. Heinr. Leon. 64 p. 95,7 ab omni, quam ad eandem ecclesiam habere videbantur, -e benigne conquieverunt. 72 -em, quam super allodium ... habere videbatur, ... deposuit et dimisit. TRAD. Raitenh. 108 super pratum. 2 *damnatio – Verurteilung:* EPIST. Dominic. 20 p. 63,22 quod ... innocencium fiat -o, preiudicium in absentes.

addido *v.* addo.

***addimentum,** -i *n.* *additamentum – Beigabe:* TRAD. Frising. 419 (a. 819) capsa cum supradicta traditione vel ceteris -is, sicut in illa repertum fuisset.

***addiscibilis,** -e. *quod disci potest – lernbar:* ALBERT. M. pol. 7,11° 'virtutem nec assuescibile nec -e (*Plato Men.* 99E διδακτός) bonum esse'.

addisco, -didici, -ere. *script.* adi-: *l. 38. adde* CONST. I 132. 1 *discere, studere – (er)lernen, sich befleißigen (vi praepositionis fere evanida):* AGIUS vita Hath. 2 litteras ... appetiit, infatigabunda meditatione -icit. INSTIT. regal. praef. (MGScript. XXX p. 1451,8) studere in iure civili et leges *(sc. Papiae)* adiscere. CHART. Heinr. Leon. 117 pueros, quos vel terram nostram vel linguam -ere vultis. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 161,26 -ere et exercere artem venationis. *al. c. (acc. c.) inf.:* CAND. FULD. Eigil. II 13,3 tuos -e, pater, servare minores. ANSCAR. mirac. Willeh. 1 p. 385,2 laudes Dei ... non debere silentio praeterire (-iri *2*), ... exemplis patrum -imus. EGBERT. fec. rat. 1,850. GUIC. (?) bers. 7 -et brachetus reverti ad bonum vestigium. *al.* 2 *cognoscere, comperire, intelligere – kennenlernen, erfahren, in Erfahrung bringen:* FORM. Sangall. II 3 p. 398,23 omnium voluntates -ens. LAMB. TUIT. Herib. 1,7 p. 745,15 si quis -ere velit. COD. Wang. Trident. 134 p. 309,17 iura et raciones ... invenire et -ere. WILH. RUBRUQU. itin. p. 382,20 de quibus *(Iudaeis)* nichil certum potui -ere. *al. v. et l. 39.*

subst. **addiscens,** -entis *m.* *discens – ein Lernender:* CAND. FULD. Eigil. I 17 pater ... monasterii dehinc sedulus -s communis vitae gaudia (II 21,2).

*?***addistringo,** -ere. *compellere – zwingen:* CHART. Bund. 70 p. 62,2 (dipl. a. 861) ne comes neque iuniores sui nullam habeant potestatem -ere (*an* ad d. *leg. ?*), sed liceat ... abbati eos *(tributarios)* distringere. *Rudolph*

***additamentalis,** -e. *additicius – zusätzlich:* ALBERT. M. animal. 4,44 habent *conchylia quaedam* etiam membrum tale -e et est durum, sicut est additamentum, quod vocatur rostrum muscae bestialis.

additamentum, -i *n.* *script.* atito-: *l. 68.*

I *res addita – das Hinzugefügte, Zusatz:* A *de possessionibus i. q. attinentia – Zubehör:* DIPL. Merov. III A 60 p. 177,40 cum omni integritate, ... aedificiis, -is, casis. CHART. Sangall. A 170 p. 161,6 res inmelioratas cum omni superposito ... atque atitomento. CHART. Anhalt. II 476 p. 343,35 duos mansos cum -o overlant dicto. B *de donatione i. q. augmentum – zusätzliche Gabe:* DIPL. Conr. II. 173 ecclesiarum bona adhibito nostra ex parte -o cumulamus. DIPL. Heinr. IV. 100 ut ... tali deinceps lege ac proprietate his -is nostris utantur. C *de libris, epithetis sim.:* 1 *appendicium – Anhang, Ergänzung:* HINCM. epist. I 198 p. 208,24 libellum ... cum -o archiepiscopi. p. 215,10 in eorum *(paparum)* decretis cum -o conditionum. BERNOLD. CONST. libell. X 34 p. 128,12 symbolum cum tali -o recitari ... prohibuit. 2 *attributum – Beifügung, Beiwort:* EPIST. Hann. 36 p. 77,5 quam diu hac tua sine -o destituar presentia? GERHOH. tract. p. 265,15 filiae nomine posito cum -o, ut cum dicitur 'filia Babylonis' *eqs.* 3 *cognomen – Beiname:* CHART. episc. Hild. I 433 p. 422,14 (a. 1184) Indaginem ... -o longam. D *de cibariis i. q. obsonium – Zukost:* CHART. archiep. Magd. 199 (c. 1117) panes cum aliis edendi et bibendi -is. CHART. episc. Halb. 547 p. 487,39 -um, quod competat illo die. E *de copiis i. q. supplementum – Hilfskorps, Verstärkung:* VINC. PRAG. annal. a. 1158 p. 672,14 locum Wladizlaus ... sine Lombardorum -o possidet. F *anat. et bot. i. q. appendix, processus – Anhang, Vorsprung, Fortsatz:* ALBERT. M. veget. 6,160 *oliva* iuxta quamlibet furcationem radicum habet duo -a alba. animal. 1,194 *inferior mandibula* in timpore habet nodum, qui vocatur -um. 196 alii *dentes* ... non indiguerunt nisi uno -o sive radice. 523 oriuntur ab eo *(cerebro)* duo -a mamillaria. 580 *(de atriis cordis)* duo -a sicut duae aures apparent in corde. 2,75 quaedam genera avium habent in capitibus suis -a coronalia. 7,52 -um nasi *porci silvestris.* 23,49 *(de falcone)* -um triangulare forte. WILH. SALIC. chirurg. 4,2 p. 27,5 unum focilium -um. *al.* G *vario usu:* 1 *metr. et gramm.:* ALDH. ad Acirc. 9 p. 78,19 licet sinalipharum velut quaedam conglutinatio et explosa collisionis -a ... necessitate metri interponantur. 114 p. 156,5 cum -o 'n' litterae. 2 *alch.:* GEBER. summa 2,20 -um coloris Solis. 2,28 -um citrinantis coloris. 3 *math.:* ALBERT. M. praedicam. 7,14 p. 301b,1 in mathematicis sunt quaedam crescentia in plus et -um suae quantitatis, quae non alterantur de qualitate *eqs.* 4 *theol.:* OTLOH. curs. 10 (PL 146,172C) homo ... nec a semetipso *ut Deus,* nec sine -o aliquo scire quidquam valet; -um vero dico omnia visibilia, per quae instruimur ad invisibilia intelligenda *eqs.*

II *actio addendi, adiectio – Hinzufügung, Zugabe:* A *de agro, flumine:* CHRON. Andag. 3 p. 8,2 ut ... et prioris acquisitionis et posterioris -i discerneretur ecclesiastica possessio. ANNAL. Pegav. a. 1181 p. 264,35 *(de artificiosa aquae interceptione)* alterius fluvii -o praefatus fluvius dupliciter auctus est. B *de libello, nomine:* DIPL. Conr. II. 16 p. 18,21 precepti -o et auctoritate priora precepta firmare. VITA Steph. reg. I 11 (MGScript. XI p. 234,25) sine -o proprii nominis. LEO MARS. chron. 3 praef. p. 698,40 nulla me in hoc opusculo extrinsecus -a facturum. C *de condimentis:* OTLOH. tempt. 2 p. 388,41 velut amaro aceti seu piperis -o (*syn.* adiectione) condita fercula. D *de variis rebus incorporalibus:* DIPL. Ludow. Iun. 9 ut consensionis nostre -o ... concambium facerent. DIPL. Heinr. I. 15 concessionem ... monasterio contulerunt in immunitate, donatione seu cuiuscumque securitatis -o. CONSUET. Trev. 9 augetur per -a *pestis.* VITA Ger. Bron. 18 p. 668,50 per fidei enim tuae meritum et devotae spei -um. CHART. Rhen. inf. I 188 cum magni honoris atque utilitatis -o. *mus.:* GUIDO ARET. ign. cant. II p. 49a pro huius vocis -o maxima confusio nascitur simplicibus.

1. additio (-cio), -onis *f.* 1 *adiectio, auctio – Hinzufügung, Vermehrung:* AMALAR. off. 4,2,12 de -e 'Gloria Patri' per diversa loca Hieronimus scripsit in epistola. REMIG. ALTISS. mus. p. 70b multiplex quippe tetrachordorum ratio sic firmatur, id est per -em enarmonii et chromatici generis. CHART. Pommerell. 117 p. 106,29 ex cuius *(patrimonii)* -cione ... terra nostra ... poterat ampliari. ALBERT. M. veget. 2,15 quod fiat *restauratio deperditi* tantum secundum -em ad praeexistentem substantiam et quantitatem plantae. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 16,13 p. 283,57 quia imperfectum est, cui possibilis est -o. p. 284,25 -o vel diminutio individuorum. CHART. Altenberg. 288 census -cio ad statum pristinum revertetur. CHART. Advoc. 180 cum -cione testium.

[Ziltener]

al. math. i. q. computatio – Addition: ANON. algor. Salem. p. 3,2 -o, subtractio *eqs.* **2** *additamentum – das Hinzugefügte, Zusatz:* **a** *incrementum – Zuwachs:* ACTA imp. Winkelm. I 336 p. 297,37 (a. 1235) per quem *(statum pacificum)* honoribus nostris ac comodis fit non minus -cio quam augmentum salutis fidelium. **b** *?attinentia – ?Zubehör:* DIPL. Merov. I 14 p. 16,17 ⟨villa . . .⟩ . . . et -cionebu⟨s⟩ (ad dicionebus *Lauer-Samaran 3 p. 5*[a]). **c** *interpolatio – Einschub:* RATPERT. cas. 15 *chartam* ob alicuius infandae -is maculam non receptam. **d** *praeceptum additicium – zusätzliche Bestimmung:* CHART. Westph. VI 697 p. 202,39 (a. 1258) statutis . . . -ciones . . . statuendo duximus annectendas. **e** *appendix – Anhang, Fortsatz:* ALBERT. M. animal. 1,240 linguae autem inferior pars habet -em spissam. 2,8 cartillaginis et duri corii. 10,43 -o quaedam *matricis* formata sicut virga.

2. additio *v.* adicio. **additus** *v.* aditus.

addo, -didi, -ditum, -ere. *script. et form.:* ad(o): *l. 51. p. 166,5. 65.* atatur: *p. 166,12.* abdis: TRACT. de caus. mul. 95 p. 55,12. addi *(imper.): l. 45.* addidentes: CHART. Carinth. V 275 (a. 1277). addedit: LEX Sal. Merov. epil. p. 408. *v. et l. 54.* addisset: *p. 166,40.* adetum: *l. 57. p. 166,31.* addet(us): FORM. Marculfi 1,2 p. 42,2. *v. et p. 166,11.* addict(us): *p. 166,7. coniug. I.:* -amus: DIPL. Otton. III. 24[a] p. 424,19. -em, -et: FROUM. carm. 1,4. *v. et l. 54.* -ans: VITA Erasmi 245. 399. BENED. ANDR. chron. p. 168,24. -ando: TRAD. Frising. 444.

I *adiungere, adicere – beigeben, hinzufügen:* **A** *rem ad rem:* **1** *strictius:* **a** *apponendo, admiscendo, amplificando sim.:* BEDA hist. eccl. 5,5 p. 288,10 lacrimas precibus. WALAHFR. Mamm. 18,5 ligna . . . consumptis -ere flammis. hort. 210 dulce satis gustu dulcem satis -it odorem *foeniculum.* DIPL. Ludow. Germ. 41 p. 55,26 ut paterne auctoritate nostram quoque -remus auctoritatem (DIPL. Heinr. III. 50 auctoritati). WANDALB. mens. 232 dulcibus atque favis latices iuvat -ere puros. WIDUK. gest. 1,39 p. 58,17 moles corporis regiae dignitati omnem -ens decorem. EKKEB. SCHON. opusc. 7 p. 311,33 aquas mari -ere superfluum est. *al. absol.:* ALBERT. M. animal. 2,35 processus aetatis -it in quantitate cornuum. *techn.:* WALAHFR. hort. 247 *cerfolium* puleium sibimet frondesque papaveris -ens. THEOPH. sched. 3,23 plumbumque -e. HILDEG. phys. 1,37 sagiminis -at. *al.* **b** *adnumerando, computando:* BEDA temp. rat. 11,82 residuos quinque dies epagomenas vel intercalares sive -tos vocant. COMPUT. cod. Bern. 10 p. 56,10 addi XVI et inde dicitur saltus lune. Ps. BOETH. geom. p. 378,5 aequalibus aequalia. GERB. geom. 6,2 p. 81,8. *al. absol.:* CHART. Beron. 84 p. 144,24 (a. 1255) iniurias estimamus ad summam . . . librarum, salvo iure -endi et diminuendi. **c** *componendo, solvendo sim.:* LEX Sal. Merov. 45,2 decem noctes ad placitum suum -at (adat *A 2*). LEX Ribv. 71,2 pro unoquemque *osse* sonante solidos -atur. LEX Alam. 15,2 tertia pars super haec -atur in conpositionem (LEX Baiuv. 3,1. 4,11 addet [-at *var. l.*]). 59,1 -at (-it, -et, addedit *var. l.*) ei consimilem *caballum* et XII solidos. *al.* **d** *donando, acquirendo (fere in chartis):* DIPL. Merov. I 72 p. 64,14 quiquid . . . inantia ibidem fuerat adetum. TRAD. Frising. 23 p. 52,9 cum omni rem -ta vel emeliorata (492 p. 421,16). CHART. Sangall. A 170 p. 161,4 -ere aut inmeliorare vel atrahere (*opp.* minuare). HRABAN. epist. 20 p. 425,30 munusculum. DIPL. Otton. III. 84 quę *(loca)* . . . illuc . . . adauxit et adhuc -ere desiderat aliorumque . . . voluntas adiungere studuerit. CHART. Pomm. B 889 p. 217,6 civitati nostre Piriz addidit, adiecit et apposuit silvam. *al.* **e** *scribendo, dicendo, praecipiendo:* CAPIT. reg. Franc. 143,5 capitula, que . . . legis Salicae . . . -enda esse censuimus. WALAHFR. Mamm. 26,3 ad laudis cumulum libet -ere quaedam. Wett. 593 sic veniam exposcat statimque adstantibus -at: vos *eqs.* HRABAN. epist. 17[b] cętera . . . iuxta finem libri -endo subiunxit. WIDUK. gest. 3,2 p. 104,20 contemptum . . . loquendo. *al. absol.:* CONST. I 238,6 (a. 1173) in . . . pactis et conventionibus et iuramentis . . . -ere vel diminuere. *c. (acc. c.) inf.:* BEDA hist. eccl. 5,2 p. 284,10 addidit et syllabas . . . proponere. AMALAR. ad Petr. 8. WALAHFR. Mamm. 2,20 hoc -it agendum. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,15. *seq.* ut: FORM. Flav. add. 3 p. 42,17 illud nobis . . . placuit -endo (ade- *A 3*), ut. CHART. Sangall. A 311 -to, ut. *al.* quod: GODESC. SAXO theol. 23 p. 325,1. CHART. Laus. 237 p. 227,29 hoc -icto, q. *cf.* TRAD. Patav. 62 hoc -imus et adnuntiamus, quod. *c. interr. indir.:* BEDA hist. eccl. 1,27 p. 50,16 quomodo. **f** *vario modo:* CAPIT. reg. Franc. 9,8 (a. 614) ubicumque census novus impie addetus est. LEG. Wisig. 10,1,13 in domini consistat arbitrio, utrum canon -atur (ata- *R 1*). HROTSV. Pafn. 3,9 non -o momentum morulae. VITA Udalr. Cell. II 87 (41) -untur suspicionibus suspiciones *eqs. seq.* ut: BEDA hist. eccl. 1,22 p. 42,4. quod: PAUL. DIAC. carm. 4,1,9. **2** *latius:* **a** *medial. i. q. accedere – hinzukommen:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,5 singulis quibusque -tis temporibus. WANDALB. mens. 160 piris primis -untur mitia mala. THANGM. Bernw. 14 p. 765,3 -ta est . . . ad augmentum mali diutina infirmitas domnae Gerburgis. *impers.:* WETT. Gall. 8 ut -retur ad iniurias servorum Dei. *invehi – einfahren:* ARNOLD. LUB. chron. 5,27 p. 206,20 nec ulla ibi potest navis . . . preterlabi, quin . . . ipsa portui -atur. **b** *c. inf. i. q. iterare – nochmals tun, wiederholen (cf. Vulg. I reg. 27,4. al.):* TIT. metr. III 7,10,81 ne iterum vanis -ant servire figuris. ANNAL. Quedl. a. 1015 p. 83,26. **c** *ascribere – beizählen, einreihen:* WALAHFR. imag. Tetr. 48 talia non vanis -am spectacula rebus (*item de cogitatione:* POETA Saxo 5,651 -e tot . . . populos, quos ipse subegit).

B *rem ad personam i. q. attribuere, inferre – zuteil werden lassen, verleihen:* DIPL. Merov. I 81 p. 72,37 quod ad Deo timentebus hominebus . . . inantia fuerit adetum adque delegatum. LEX Baiuv. 3,1 -atur ei *(duci)* maior honor. WANDALB. creat. mund. 33 haec spernenda *pars* furoris virus nequitiaeque caecis mentibus -it. martyr. compr. 22 quem Februo mensem Numa addidit auctor. POETA Saxo 4,180 Baioariam . . . Pippino addiderat. FROUM. carm. 9,11 infirmis -ere curam. THIETM. chron. 8,13 p. 508,33 tempora haec . . . plus demunt quam alicui -unt. CHART. Rhen. med. III 532 quod *(pratum)* fluvius sibi minorasset et nobis addisset. *al. de Dei gratia (cf. Vulg. Ruth 1,17. al.):* ALDH. ad Acirc. 11,14 mihi versificum poterit Deus -ere carmen. WALAHFR. carm. 5,11,10 vitam si Deus addiderit. OTLOH. vis. 5 p. 379,12 haec et haec mihi Deus -at. *al.*

C *personam ad personam i. q. associare – beigesellen:* WALAHFR. carm. 5,21,27,4 quibus ante concupivit iungi, protinus -itur maniplis *martyr.* WIDUK. gest. 3,17 adverso exercitui dum novus semper -itur. THANGM. Bernw. 33 -ens ei socium Thangmarum. HELM. chron. 85 p. 167,19 donis atque promissis addidit sibi quam plurimos. *al. medial.:* WALAHFR. Wett. 191 -untur socii. VITA Heinr. IV. 7 p. 27,13 -tus hostibus regni. *refl.:* GESTA Camer. 1,99 p. 442,9 raptoribus . . . se addidit. BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 325,52 tyranno.

D *personam ad rem i. q. inserere, incorporare – beifügen, einverleiben:* WALAHFR. carm. 5,77,2,1 -itur tanto penitus favori Caesar inlustris. POETA Saxo 5,192 Saxones addidit imperio. *in imag.:* CARM. de Lamb. 1,397 et, quos inveniunt, confestim nubibus -unt.

II **A** *promovere, elevare – vergrößern, erheben:* BEDA hist. eccl. 5,23 p. 351,4 *ecclesia* in sedem pontificatus -ta. **B** *reddere – ablegen:* LEX Raet. Cur. 2,5,3 tutores . . . rationem -ere non debent.

adi. **additus,** -a, -um: *v. p. 165, 44.*

subst. **additum,** -i *n. attractus – Neuerwerbung, Erweiterung:* FORM. Flav. add. 3 p. 490,29 ipsas res cum omni aditum, melioratum vel omne suprapositum.

addoceo, -doctum, -ere. *docere – (be)lehren:* CARM. Otton. III. 20,4,26 scriba . . . calente omnia cęra -et omnes. REIN. LEOD. inept. 1 p. 597,34 hoc -ent picturae . . . aecclesiarum.

adi. **addoctus,** -a, -um. *institutus – abgerichtet:* ALBERT. M. animal. 6,113 cani -o.

***addohamentum** *v.* *adduamentum.

[Ziltener]

?***addolo**, -are. (dolus?, dolor?) *aggravare – bedrücken, belästigen:* RATHER. serm. 11,4 p. 752A quo indignus -or officio.

***adduamentum** (ad(d)oha-, adoa-), -i *n. (cf. franc. *duban, v. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 167sqq.) praestatio pecuniaria (fere pro immunitate militiae persolvenda) – Steuer (meist zur Ablösung von Heeresdienstpflicht):* ACTA imp. Winkelm. I 775 (a. 1231) ipsum de personali servicio permittant inmunem et recipiant ab eo adohamentum, quod debetur curie de feudo suo. 812 p. 631,20 omnes conferent in collecta, ita quod milites semotim pro feudo addohamenta, pro patrimonialibus collectam persolvent. p. 631,38 quantitas collecte et -i. 924 p. 701,34 feudotarios pauperes . . . feuda tenentes, que . . . inde addohamentum (adoh- *b*) solvunt in serviciis curie nostre. RYCCARD. chron. a. 1235 p. 189,25 imperator generalem collectam toti regno imponit, et tunc collecte fuerunt . . . uncie cccc pro adoamento . . . et pro mutuo uncie cc (*cf.* a. 1236 p. 191,16). *Ziltener*

addubito, -are. *haesitare, cunctari – schwanken, zögern (vor):* **1** *deliberando:* RICHER. REM. hist. 2,11ex. proditionem -at. GESTA Camer. 1,114 p. 451,26 quid intenderent, -ant. **2** *agendo:* AMARC. serm. 3,848 ne quis persolvere Christo -et decimas. WILH. CLUS. Bened. 16 p. 205b,35 nihil -es, surge.

adduco, -duxi, -ductum, -ere. *script. et form.:* adu-: ARBEO Corb. 37. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,26 *(ex Italia).* VITA Bern. Parm. I 5 (MGScript. XXX p. 1318,40). abd- *(var. l.): p. 168,8.* -ire: CONC. Merov. p. 94,8. adduc: EINH. Marc. et Petr. I 4,7 p. 258,28.

I *proprie:* **A** *obi. anim. i. q. ducere ad aliquem vel aliquid, accire, (secum) ducere – zuführen, hinführen, herbeiholen, mitführen:* **1** *gener.:* CONC. Karol. app. 1,2 pueros . . . -i ad episcopum confirmandos. WILLIB. Bonif. 6 p. 28,6 qui . . . cenodochiam -tus est. WALAHFR. Mamm. 6,21 -tisque domum convivia larga paravit. ANNAL. Xant. a. 833 filii imperatoris . . . -entes secum Gregorium papam. CAPIT. reg. Franc. 233,3 *homines christianos* in ducatibus nostris. 287,2 ad palatinam -atur audientiam. RIMB. Anscar. 9 p. 31,25 ante praesentiam caesaris. WIDUK. gest. 3,71 quo *(loco)* . . . puella . . . filio -retur *(cf. l. 57).* WALTH. SPIR. Christoph. II 5,64 vestrę exemplaria poenę Christoforum nostris debent -ere fanis. ANNAL. Quedl. a. 1015 p. 83,21 amoto monasterii patre ignotum et bonum . . . illis -xit. CHART. archiep. Magd. 282 *sanctum Eleutherium* de Magdeburgk in patronum -i. CHART. Lux. IV 263 p. 362,17 *animalia* in domum . . . prioris -entur. *saepe. c. acc. dupl. (v. et l. 68):* VITA Goar. 4 nos Deus aliquem pauperum . . . -it. *latius de sanatione:* ANTIDOT. Lond. p. 17,13 *confectio* ex profundo mortis reducit et -it ad pristina sanitatis. **2** *spec.:* **a** *(in iudicium) producere – (vor Gericht) führen, beiziehen:* LEX Sal. Merov. 113 p. 430,35 -at VII rachymburgiis ferrebanitus. LEG. Wisig. 2,1,25 si . . . una pars testes -xerit (LEX Baiuv. 17,5. DIPL. Heinr. II. app. 1 p. 693,33 investiture. TRAD. Teg. 41 ad hanc traditionem. *al.*). LEX Franc. Cham. 30 ante illum comitem *latronem.* CAPIT. reg. Franc. 136,15 eum adhramire et in placitum -i faciant *fideiussores.* 142,5 ad mallum. *al.* **b** *in matrimonium ducere – heiraten (cf. l. 40):* REGISTR. abb. Werd. 8,2 p. 254,3 (s. XII.med.) uxorem. **B** *obi. res:* **1** *strictius:* **a** *afferre, apportare – hinbringen, herbeischaffen:* ARBEO Emm. 45 dum -tus ei fuisset *panis.* DIPL. Karoli M. 197 p. 265,35 -xit in medio . . . praeceptum . . . regis Haistulfi. DIPL. Ludow. Germ. 147 p. 205,26 decimas fructuum ex mansis dominicatis ad hospitale cenobii. HROTSV. Abr. 4,3 illi pecunia ab eius amatoribus -itur. THIETM. chron. 2,3 reliquias . . . martyris Innocentii cum magno -xit honore. *al. in imag.:* VITA Eptad. 6 (MGMer. III p. 188,19) ut . . . caritatis vinculum eos -ret. *admovere – (hin)bewegen:* BEDA hist. eccl. 3,2 p. 130,16 ad os . . . -ere . . . brachium. **b** *attrahere – (an Land) ziehen:* GERH. AUGUST. Udalr. I 17 p. 406,15 navi . . . aridae *(sc. terrae)* -ta. **c** *assumere – hinzunehmen:* MAPPAE CLAVIC. 264 post haec -is lenticulam et pisas. **2** *latius:* **a** *tendere – spannen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,182 -to consistunt corniferi arcu *(ex Verg. Aen. 5,507).* **b** *contrahere – zusammenziehen:* RECEPT. Donauesch. 85 cicatrices. **c** *producere – hervorbringen:* Ps. AVIC. epist. 1 p. 863,25 permixtio tincturarum cum corporibus -ens lapidem. **d** *iur.: (in dotem) conferre – (als Mitgift) einbringen:* LEX Baiuv. 8,14 quicquid illa de rebus parentum ibi -xit (abd- *Ad. sP*). *acquirere – erwerben:* CAPIT. reg. Franc. 148,9 *res* aliunde -xit vel conparavit. CHART. Bern. III 172 p. 168,21 (a. 1276) quidquid habuimus et -ximus in villa et territorio. *praestare – leisten:* CHART. Laus. 301 p. 270,1 (c. 1200) decimam dominorum.

II *translate:* **A** *inducere, impellere, permovere – anleiten, veranlassen, bewegen:* LEG. Wisig. 12,2,1 infideles *populos* ad concordiam religiose pacis. CAPIT. reg. Franc. 272,4 p. 308,40 suos homines ad emendationem et ad poenitentiam *(cf. Vulg. Rom. 2,4).* AGIUS vita Hath. 19 ad aliquid gustandum. RUOTG. Brun. 38 p. 40,24 ad illud fidei et veritatis fędus -i, ut a nemine posset seduci. WIPO gest. 28 p. 46,22 ex parte ducis . . . audacia incitati, ex altera parte . . . pro remuneratione -ti. *al. seq.* ut: LEX Alam. 52. **B** **1** *conciliare – gewinnen:* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 311,2 Saxones . . . ad se quomodocumque -ere. **2** *subigere – unterwerfen:* GESTA Ern. duc. I p. 32,5 multas terras sive gentes suo iugo -xerant. **3** *tribuere – verleihen:* LUP. PROT. chron. a. 1029 -xit honorem catepani ad Christoforum. **C** *asservare – bewahren:* CHART. Port. 184 p. 197,43 (a. 1265) *mansos* hactenus pacifice possedimus et quiete -ximus in horam . . . donationis. **D** *referre, adaptare – (hin)bringen, anpassen:* IONAS BOB. Columb. 2,23 p. 282,14 *sacerdotum causas* synodalis examinatio ad purum debet -ere. Ps. GUIDO ARET. tract. corr. p. 50b Gregorii cantum . . . veris suis, finalibus scilicet, tropis -ere. ARNO REICHERSB. apol. p. 107,14 *patrum* verba ad sensum evangelicum -ere. **E** *(in medium) proferre, promere – vorbringen, anführen:* FROUM. epist. 3 quendam Hezelinum -xit. VITA Godefr. Cap. I 4 p. 518,26 -amus in medium. ALBERT. M. metaph. 3,3,11 p. 188a,28 in assertionem. *c. acc. c. inf. i. q. (ad) notitiam ferre – (zur) Kenntnis bringen:* BRUNO QUERF. Adalb. A 24ex. fama volans paganorum auribus -xit (invexit *var. l.*) habere se hospites . . . inaudito cultu. CHART. Rhen. med. III 521 (a. 1236). **F** *gignere, parere – herbeiführen, verursachen:* HROTSV. Dulc. 1,6 cultura deorum non -it inhonestatem. BRUNO QUERF. Adalb. A 15 que visio non parum -xit tristitie sancto viro. *c. sensu insinuandi:* HROTSV. Theoph. 71 *humani generis hostis* -ens eius . . . menti blanda potestatis delectamenta prioris *eqs.* **G** *efficere – ergeben:* Ps. BOETH. geom. p. 407,15 quae multiplicatio cccc numerum -it. p. 422,14.

III *sensu contrario:* **A** *abducere, abigere – fortführen, wegführen:* LIBER hist. Franc. 20 captos . . . eos -xit (*cf. Greg. Tur. Franc. 3,6* abducitur). ANNAL. regni Franc. a. 748 Grifonem secum -xit (abd- *var. l.*). VITA Leb. 6 rex . . . vos . . . in exilium -et. WIDUK. gest. 2,11 p. 75,1 secum -ens Heinricum quasi . . . mancipium. THIETM. chron. 6,50 matrem . . . cum caetera -xerat preda. *al.* **B** *educere – herausziehen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 4,114 calidum perfecto vulnere telum -ens . . . remeavit in ęthera (*cf. Verg. Aen. 10,744* eduxit corpore telum). **C** *defendere, purgare – verteidigen, rechtfertigen:* LEX Ribv. 60,2 (rec. B) auctor cum legibus eum -at (educat A 4. 9).

***adducticius**, -a, -um. *accitus – herbeigeholt:* GESTA Ern. duc. II 5 p. 199,17 tam -os milites quam civitatis incolas.

adductio, -onis *f.* **1** *actio deducendi, afferendi – das Hinführen, Herbeischaffen:* **a** *de hominibus:* HILDEG. euang. 10,1 'venientes autem' in -e ad Adam. ABSAL. serm. 15 p. 92A -o Samuelis ad domum Domini. TRANSL. Herm. Ios. 8 in -e sacri corpusculi. **b** *de rebus:* HINCM. ord. pal. 23 *(c. sensu subministrandi)* ut . . . actores regis praescirent, ubi . . . rex . . . manere debuisset, propter -em vel praeparationem. ENGELH. LANGH. Mathild. 22 p. 446,7 cognovit tempus . . . -is decimae de confinio Diengen. ALBERT. M. animal.

[Payr]

17,54 *(c. sensu accipiendi)* error ... naturae ... erit in ista -e *(seminis apium aliunde adducti)*. 17,56. **2** *medic. i. q. contractio – Zusammenziehung, Krampf:* AESCULAPIUS 22 p. 34,14 aliquoties cum -e *corporis* patitur quis *apoplexiam.*

***adductivus,** -a, -um. **1** *afferens (c. sensu efficiendi) – herbeiführend, verursachend:* ALBERT. M. bon. 219 p. 133,23 *corruptio violenta* est -a laesionis. meteor. 3,1,2 p. 588^{b},15 efficitur *auster* ... -us pluviarum. **2** *(ad se) attrahens – (zu sich) hinführend, anziehend:* ALBERT. M. sent. 1,11,1 p. 335^{b},34 ipse Deus sui ipsius et sibi ipsi est -us *(ex Ps. Dion. PG 3,712^{C}* προαγωγικός) et motivus.

***adducto,** -atum, -are. *introducere – hineinführen:* THOM. TUSC. gest. p. 500,24 -toque Guelfo, sponso suo.

adedo, -edi, -ere. **1** *de igni i. q. adurere – anfressen:* WIDR. Gerh. 1,15 lambens flamma pallium ... -it. **2** *in imag. i. q. comedere, conterere – verzehren:* THIOFR. Willibr. II 2,225 cor eius zelus adędit *(cf. Vulg. Ioh. 2,17).*

***adelangus** *v.* *andelangus.

***adeligo,** -legi, -ere. *(adhuc) eligere – (dazu) erwählen:* CHART. Meckl. 1059 p. 280,22 (a. 1266) ut ... alios, quos -erint habiles, in distribuendum ... vinum ... ordinent.

***adelingus** *sim. v.* *adalingus.

***adelpha** (-pa), -ae *f. soror – Schwester:* LIOS MON. 62 aeclesięque Deo famulantis -pa potenti atque Dei coniux *Maria.*

***adelphus** (-lf-), -i *m.* (ἀδελφός) *praecipue in poesi. frater – Bruder:* **1** *strictius de fratribus uterinis:* CARM. libr. III 56,11 qui fuerit binis idoli contemptus -is. THIOFR. flor. 3,4 p. 376^{C} egregios -fos ... nominatos Boanerges. Willibr. II 1,364 sit coniunx eius -fi, ne fratris semen pereat. **2** *latius:* **a** *c. respectu caritatis fraternae: de monachis:* HUCBALD. carm. app. 1,11 lector erit vester Nitgerus carus -us (CARM. libr. III 67 Geraldus carus -us). EPIST. Teg. I 7 cum -fo Dei salvatoris indigno tyrunculo. FROUM. epist. 17 F(roumundus) humillimus -fus. TRANSL. Senes. 14 (MGScript. XXX p. 992,19). *al. in allocutione de sodali, confratre, amico:* CARM. Cent. 16,1 mi pater atque germane -fe. 27,14 *(ad lectorem)* os illud resonet semper, -fe, tuum. 124,18 fieri monachus, dulcis -fe, bonus. GESTA Apoll. 42 responde, ne tardes, dulcis -e. *al. iron.:* CARM. Cent. 81,12 maneas supplex quapropter, -fe. 84,6. *al.* **b** *c. respectu similitudinis:* THIOFR. Willibr. II 1,370 est Deus effectus ... noster -fus, formam, non culpam nostri dum sumpsit.

***ademprum,** -i *n.* (*cf.* *adimperare, *v. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 30sq.*) *praestatio quaedam – Steuerart:* ACTA imp. Winkelm. I 539 p. 438,30 (a. 1252) -a, quistus, tallias vel exactiones consuetas ... concedimus.

ademptio (-cio), -onis *f.* **1** *ablatio – Wegnahme, Entzug:* FORM. Marculfi 2,1 p. 72,22 absque ulla paecuniarum -cionem (adeptione *A 2*). DIPL. Otton. III. 434 p. 870,28 (spur.) tantorum bonorum -cione ... locum ... desolavimus. ALBERT. M. eth. 3,2,2 p. 237^{a},23 -o et labefactio boni honesti. **2** *abolitio – Aufhebung:* CARM. biblioth. 6,12,3 *Heli* interitu priscae signatur -o legis.

1. aden, -enos *(m.)* (ἀδήν) *glandula – Drüse:* PAUL. AEGIN. cur. 131 p. 76,16 parotis passio est iuxta aures ademon *(sic; cf. 3,23,13* ἀδένων). GLOSS. med. cod. Leninopol. p. 273,16 abomaton, adina, anaprosis. ALFAN. premn. phys. 28,24sq. suminosa vero membra, quae graece dicuntur -es ...; -es namque sedes et sustentaculum sunt vasorum (*PG 40,716^{B}* ἀδένες).

2.?*aden (adentra, -ta *sim.*) *subst. (orig. inc.) arbor q. d. rosa agrestis – Hagebuttenstrauch (Rosa canina L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 281):* GLOSS. III 578,42 St.-S. adentra hiufoltra. 676,40 -n hufhalte. IV 213,10 aderantra hupholter. 219,2 adenta hiufoltra.

adens *v.* adsum. ***adent(r)a** *v.* 2.*aden.

1. adeo *adv. script.* adio: *p. 170,44.* **I** *strictius i. q. (in) tantum, tantopere, ita – so sehr, derart, so:* **A** *in comparatione:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,87 non -o regis quam vestro pulsus amore. DIPL. Heinr. III. 296 in nullis ... negotiis ... -o confidimus remunerari ..., quam si *eqs.* CHART. Col. II 143. *eo magis – um so mehr:* BRUNO QUERF. Adalb. A 14$^{in.}$ -o letus, quo plus vile erat, servitium omne libens facit. **B** *c. enunt. consec.:* **1** ut: BEDA hist. eccl. 4,24 p. 261,17 -o tamen moderate, ut. WILLIB. Bonif. 2 p. 8,3 -o ... lectionis ... se subdidit exercitio, ut. EINH. Karol. 25 p. 30,7 -o ... facundus erat, ut. HEIRIC. Germ. I comm. p. 429,3 usque -o ..., ut. HROTSV. lib. 2 praef. 1,8 non sum -o amatrix mei, ut ... virtutem ... cessem praedicare. WIPO gest. 1 p. 9,19 discordia ... regnum invasit -o, ut ... rapinae fierent. *saepe.* **2** ne: HINCM. carm. 7,1,11 sic sua mens -o veri defervet amore, recte frustrandum ne sinat esse ratum. WALTH. SPIR. Christoph. I 1 ne umquam. 25. **3** quod: ACTA imp. Winkelm. I 539 p. 439,10 (a. 1252) supplemus et ... intelligi volumus ... -o, quod ... nec nostra nec successorum ... iussio expectetur. *nota:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,28 -o, quod ut. **C** *retro spectat:* RUOTG. Brun. 20 p. 21,7 ita in potestatibus temperare illis -o difficile est. HROTSV. Dulc. 9,1 Dulcitium audio -o illusum, -o exprobratum *eqs.* THIETM. chron. 6,92 sic ... ita ... -o. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 283,41 qui -o delusus. *fort. add.:* RADBERT. Arsen. 2,7 p. 68,6 -o (ideo *cod.*) stultus ... ad omnia se immerserat *Naso.* **D** *c. negatione i. q. non eodem modo – nicht ebensosehr, nicht in demselben Maße:* EINH. Karol. 24 p. 28,21 in potu temperantior ...; cibo enim non -o abstinere poterat (*sim.* RIMB. Anscar. 35 p. 67,24). HROTSV. lib. 2 praef. 1,5 ⟨si⟩ haec ... neglegerem, nec proposito satisfacerem nec innocentium laudem -o plene ... exponerem.

II *latius:* **A 1** *c. negatione i. q. non ita, non tam – nicht (eben) sehr, nicht (so) ganz, nicht besonders:* AGIUS epic. Hath. 136 res est ... non -o facilis (418). WALTHARIUS 1219 non -o sunt desperanda salutis commoda. REGINO chron. a. 836 non -o prevaluit. a. 864 p. 81,9 virum simplicem nec -o ... eruditum. WIDUK. gest. 2,28 ut sententiarum ordine discerni -o non debeant *res et causae.* 3,46 non -o incruenta victoria. WALTH. SPIR. Christoph. I 2 a quo *(zelote)* et istius Chananei religio non -o distat. **2** *valde – sehr:* LIUTPR. antap. 4,1 *rex Hugo* euphoniam -o diligebat. RICHER. REM. hist. 1,19 desertoribus -o infestus. THIETM. chron. 4,31 *tentorium imperatoris* -o pulchrum videbatur. **B** *ideo, propterea – also, daher (fere s. VI./VII.):* CONC. Merov. p. 90,12 pontifices, presbyteros adque diaconos -o excusatos esse decrevimus, quia *eqs.* LEG. Wisig. 2,1,5 -o leges ... valere decernimus. DIPL. Merov. I 69 p. 61,49 adio ... decernimus ordenandum. FORM. Marculfi 1,11 p. 49,7 -o iubemus, ut. *al.* **C** *conectit enunt. i. q. quidem, quoque – nun, auch:* HINCM. annal. a. 862 p. 60,36 nec sibi -o nec pluribus proficua ... scientia. WIDUK. gest. 3,45 nec copiam habere pugnandi nec locum -o fugiendi.

2. adeo, -ii, -itum, -ire. *script.:* ha-: *p. 172,7.* adhere: *p. 171,70.* aud- *(var. l.):* FORM. Marculfi 2,47. addictus (abd-): *p. 171,19. form.:* adiunt: CHRON. Salern. 81 p. 79,29. *al.* adient(es): AETHICUS ISTER 79 p. 60,15. ANNAL. Eins. a. 1173 (MGScript. III p. 148,7). adiendo: CARM. Cent. 136,6. adiebat: *p. 171,7. 14. stirp. perf.* -iv(i) *fere in poesi, e. g. p. 171,21; in prosa:* EPIST. Teg. I 16 adiveramus. WIGAND. Waldg. 2. *v. et p. 171,51. struct. local.: plerumque acc.; dat.: l. 72. p. 171,1.* ad: *p. 171,4. 27.* in: *p. 171,3. 42.* contra: *p. 171,69.* de: *p. 171,2.*

I *proprie i. q. appetere, accedere, advenire, aggredi – aufsuchen, (hin)gehen, (hin)kommen, sich wenden, eindringen:* **A** *subi. anim.:* **1** *gener.:* **a** *strictius: c. acc.:* WILLIB. Bonif. 1 p. 5,6 laicos praedicandi causa. 5 p. 20,23 ecclesias orando. WETT. Gall. 29 visitationis gratia domum. WALAHFR. Mamm. 21,19 *leo* urbem -iens. EINH. Marc. et Petr. I 3,19 p. 255,5 comitatum regis. HROTSV. Pafn. 1,28 illam -eam sub specie amatoris. THIETM. chron. 6,10 sancti Martini ... limen ... supplex -iit. ANNAL. Quedl. a. 1000 p. 77,18 sanctum Adalbertum ... -iit *imperator.* THANGM. Bernw. 40 Hildenesheim. WIPO gest. 38 Burgundiam. OTTO FRISING. gest. 2,8 p. 108,8 Eugenium papam. *persaepe. c. dat.:* CHRON. Salern. 12 p. 18,21 palaccio. *al.* FROUM. carm.

[Payr]

24,12 hospes -isse tuis cur gemis hospitiis? *c. praep.:* WETT. Gall. 11 p. 263,12 ursus de monte -iit. DIPL. Karoli III. 149 quo cumque in loco famuli ... -ierint. WIDUK. gest. 2,31 ad palatium. *absol.:* WALAHFR. Mamm. 25,4 gaudet te Christus -ire. WALTHARIUS 535 scrutatur, si quis -ret. *c. adv.:* WALAHFR. carm. 5,66,3,2 huc devotus -ito. *in imag.:* WETT. Gall. 20 fontem matris philosophiae -iebat. WALTH. SPIR. Christoph. II 261 *(c. sensu fovendi)* prẹsto sunt cartę; quas si dignaris -ire *eqs.* **b** *latius: c. sensu perveniendi, assequendi:* ALDH. virg. I 24 nave aurea florentis paradisi dilicias. WALAHFR. Wett. epil. 2,7 caelestia. carm. 5,34,6 polos astraque. HRABAN. carm. 4,1,16 sicque polo Iudith ipsa paretur -ire. *c. sensu ingrediendi:* HUGEB. Willib. 6 p. 105,14 *meatum* -iebat (*cf.* WALTHARIUS 43 satrapae vestigia. THIETM. chron. 7,56 viam universae carnis). CAND. FULD. Eigil. II 14,99 divortia. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,4 fugam. **2** *spec.:* **a** *de invasione hostili:* ANNAL. Fuld. II a. 796 campus ... per Pippinum ... -itus (addictus, abdictus *codd., cf. S. Hellmann, NArch. 33. 1907. p. 701*[1]) et captus est. WALTHARIUS 963 Randolf ... hunc importunus -ivit. WIDUK. gest. 1,40 Danos ... cum exercitu -iit vicitque. CHRON. Salern. 38 p. 39,12 Francorum exercitu (*i.* -us) Beneventani finibus -iit. THIETM. chron. 3,20 *Saracenos* fortiter -iens. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,19 Saxoniam cum exercitu ex inproviso. *saepe.* **b** *de petitione publica, conquestione sim.:* TRANSL. Heliani 2 (MGLang. p. 582,27) ad augustum colloquendi et licentiam acquirendi -iit. WETT. Gall. 8 -ierunt Cunzonem ducem ... accusatorias fallacias ferentes. CONC. Karol. 58 p. 783,9 monachi ... nostram -ierunt praesentiam. DIPL. Karoli III. 2 Beretheida -iit celsitudinem culminis nostri deprecans. POETA Saxo 2,324 vestigia regis. DIPL. Arnulfi 94 nostram -ierunt modestiam. ADALB. MAGD. chron. a. 965 p. 176,17 legati ... imperatorem pro instituendo ... Romano pontifice ... -euntes. ANNAL. Altah. a. 1073 p. 85,13 si quis vero curtem -isset haec lamentari. OTTO FRISING. gest. 2,6 p. 106,21 regem. *saepe.* **c** *de traditione:* TRAD. Frising. 704 (a. 849) -ieruntque cum cohibentia et consensione communis manibus et renovaverunt ... traditionem. 725 -ii ... ad Frisingas requiem sancte Marie ... et tradidi. 899 -iens aecclesiam ... tradiditque. **d** *de placitorum, conventionum sim. visitatione:* CONC. Merov. p. 200,1 clerici ... -ire non debeant in foro. WILLIB. Bonif. 8 p. 45,7 synodalia conciliorum conventicula (*cf.* OTTO FRISING. gest. 2,48 p. 155,31 curias principis). DIPL. Loth. III. 15 placitum. *al. adde:* CONC. Merov. p. 189,18 iudicem puplicum. **e** *de vaticinatione:* HUGEB. Willib. 3 p. 90,13 ut ... egregias -ret Petri ... presagia. RIMB. Anscar. 18 p. 38,40 qua de re ... quendam -iit divinum rogans. **f** *de usu familiari:* LIUTG. Greg. 12 p. 77,12 pro amicis et adiutoribus semper eos amavit et -iit (-ivit *var. l.; cf. ThLL. I 620,55*). **g** *de seductione:* HRABAN. carm. 39,26,1 -ire et temptat feminam ..., suadet pomum mandere. **B** *subi. res:* **1** *strictius:* BEDA temp. rat. 18,29 *illam partem* sol -iturus est. WALAHFR. Wett. 927 vesper -it. *in imag.:* HRABAN. carm. 11,3 ipsa *(charta)* salutatum domata patris -i. WETT. Gall. 2 p. 258,11 regalis petitio eos -iit. **2** *latius i. q. patere (ad) – hinführen (zu):* DIPL. Otton. II. 218 p. 246,43 *porta civitatis* -it monasterium.

II *translate:* **A** *appellare, alloqui – angehen, ansprechen:* WETT. Gall. 10 -itus est ab ... Gallo his verbis. CARM. Sangall. II 3,1,9sq. nullus enim fuerat, qui me per carmen -ret versibus aut aures vellet -ire meas. CHART. Rhen. inf. I 317 Heinricus ... nos -iit, inprimis per ... amicos suos, deinde per se ipsum, rogans. **B** *adipisci – erlangen:* HUGEB. Willib. 4 p. 92,22 maiorem ... peregrinationis ignotitiam. SALOM. III. carm. 1,2,169 premia sive thronum ... -ire proborum. **C** *impugnare – vorgehen, anfechten:* TRAD. Weiss. 54 p. 58,25 (a. 774) qui contra hanc paginolam testamenti adhere conaverit (73 p. 80,24. 88 p. 94,2). **D** *suscipere, subire, incipere, inire – übernehmen, auf sich nehmen, beginnen, antreten:* **1** *gener.:* WETT. Gall. 1 sacerdotii gradum. WALAHFR. Mamm. 20,29 dominatum. Wett. epil. 1sq. calcem compulsus -ivi, cuius principium horror -ire fuit. carm. 5,87,6 aulica mutato gesta labore -iit. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. 79 dum gravidum tanti ... -rem ponderis obsequium. Ps. ODO CLUN. prooem. ton. praef. p. 248[a] cantum. **2** *spec.:* **a** *de hereditate:* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 51,14 hereditatem hadire. 4,5,3 dum filiis patuerit -eunda successio. 5,6,6 p. 234,10 qui facultatem ipsius -ierint aut possederint. **b** *de matrimonio:* LEG. Wisig. 4,2,19 p. 189,6 unius copule societatem. 4,5,7[tit.] coniugium (12,3,8). **c** *de morte:* PASSIO Petri et Pauli 288 *Nero* viros fecit -ire necem.

adeps, -ipis *m. script.* -ips: *l. 25.*

I *de anim. i. q. pinguedo, sevum – Fett, Talg:* **A** *proprie:* **1** *strictius:* LEX Frision. 22,56 si de -e aliquid processerit, ut praecidatur. CONC. Karol. 53 p. 690,12 de -e modia triginta quinque. IOH. DIAC. cen. 2,138 -es Abel sustulit (*cf. in imag.:* WALAHFR. Wett. 14 *Deo* cordis in ara fertur -s). HROTSV. Sap. 5,24 vas plenum oleo et -e. THEOPH. sched. 1,33 suspensa scutella desuper -e inuncta. LIBER ordin. Rhenaug. p. 65,22 ab -e abstinemus. ALBERT. M. animal. 1,84 omnia ... membra praeter carnem et -em. 3,167 pinguedo -um *animalium* (*cf.* 6,119 *ova* videntur -s esse pinguedinis). 24,32 *huso* habet -em intermixtum pinguedini. *al. therap.:* AESCULAPIUS 11 p. 15,27 -es anserinos aut gallinaceos. ANTIDOT. Sangall. p. 95,5 -ips porcinus. ANTIDOT. Bamb. app. p. 36,17 -i strutionis v, -es ansarini II. RECEPT. Sangall. I 82 in -e verruno aut caprino. 98 addis -e de sevo caprino unc. II. HERACLIUS I 13,4 *hirci.* TRACT. de chirurg. 912 -is ursini et vulpis. ALBERT. M. veget. 6,285 cum -e anseris. *al.* **2** *latius i. q. corpus vitreum – Glaskörper:* ALBERT. M. animal. 1,213 -s occuli (*cf.* BENVEN. GRAFF. ocul. A p. 17[b],22sqq.). **B** *alleg. et translate (c. notione superabundantiae):* **1** *usu bibl.:* HRABAN. univ. 14,21 p. 396[D] -es pacificorum *(Vulg. lev. 6,12. al.)* compunctio cordis et lacrymarum profusio intelligitur. hom. II 81 p. 305[A] non de iactantia facias, sed de intimo -e misericordiae *(cf. Aug. in psalm. 109,1).* TRANSL. Patrocli p. 280[a] 'fama bona impinguat ossa' *(Vulg. prov. 15,30),* huiusmodi -e et pinguedine repleatur anima nostra. THEOD. TRUD. Bav. 16 ardebat sanctae praedicationis -e repleri. *in malam partem (cf. Vulg. psalm. 72,7):* HRABAN. univ. 7,8 p. 210[B] -s crassitudo malitiae. CHRON. Mont. Ser. a. 1216 p. 188,4 talis ... iniquitas ex -e prodire dicitur, hoc est ex superhabundancia. *al.* **2** *de verborum tumore:* EPIST. Hann. 105 p. 176,4 ossaque illa virtutum pompaticam verborum opulentiam quasi superfluum et, qui facile umescat, -em gravantur.

II *de frumento:* **A** *flos, optimum – das Beste, Feinste (cf. Vulg. psalm. 80,17. 147,14):* GODESC. SAXO theol. 23 p. 334,9 -s ille frumenti, id est divinitas verbi. HRABAN. univ. 7,8 p. 210[B] -s spiritalis gratiae intellectus. GODESC. AQUENS. seq. 9,5[a],3 gustent Adae filii hunc suaviter -em tritici. **B** *copia – Fülle:* IONAS BOB. Columb. 1,27 p. 215,18 ut farris -s advenit, alitum falangas imperavit abire *omnipotens.*

adeptio (-cio), -onis *f.* **I** *actio adipiscendi, acquisitio, susceptio, receptio – Erlangung, Erwerbung, Auf-, Übernahme:* **A** *gener.:* **1** *de rebus corporalibus:* TRANSL. sang. Dom. in Aug. 18 Odalricus paternarum rerum -e poti⟨t⟩us. DIPL. Heinr. II. 475 *res* acquisiturus erit tam exs successione quam et alia ... iusta -e. GERHOH. Sim. p. 250,29 per ... munus pecunie facta largitio vel -o *rerum ecclesiasticarum* est symonia. CHART. archiep. Magd. 385 p. 507,13 quod iustę -is titulo sortita est *ecclesia* (ACTA imp. Winkelm. I 133 p. 116,26). **2** *de rebus incorporalibus:* LEG. Burgund. Rom. 7,6 p. 130,20 -o tyrannidis. DIPL. Ludow. Germ. 167 anno ... -is regni Hlotharii VI. HROTSV. Gall. I 1,5 -em familiaritatis. CHRON. Reinh. a. 1206 p. 571,7 placacionem pape facili -e (-ępc- *var. l.*) promeruit. *al.* **B** *philos.:* ALBERT. M. animal. 16,62 -o formae specificae. eth. 6,1,3 p. 397[a],13 in -e scibilis per scientiam. caus. univ. 2,1,22 p. 471[a],5 est secundum nobiliorem et meliorem -em intellectus ... adeptus. summ. theol. II 10,39,1,3 p. 446[b],7 -o amati ab amante. *al.* **C** *accedit ad sensum possessionis:* ADALBOLD. sphaer. 1

[Payr]

p. 303,4 quod cum ... adeptus fuero, scitote, quia in -e mea et mihi et multis prodesse gaudebo. ALBERT. M. metaph. 11,2,35 p. 667^{b},33 ista -o *(intellectus substantiarum divinarum)* stat in intellectu substantiae primae. summ. theol. II 15,93,2 p. 201^{b},25 *intellectus formalis* est -o specierum intelligibilium.

II *de locis i. q. adventus, recuperatio – Ankunft, Wiedererlangung:* RATHER. prael. 4,1 in alterum *diem* transferre *iter*, ne sera ... -o copiam deneget quiescendi. ACCESS. ad auct. p. 31,10 dilecte patrie -o *Ovidii.*

***adeptivus**, -a, -um. *assequens – erlangend:* ALBERT. M. eth. 6,3,2 p. 448^{b},29 eubulia ... est rectitudo quaedam, quae boni finis est -a (*p. 1142^{b},22* ἀγαθοῦ τευκτική).

***adepto**, -are. *partic.* -ans *i. q. adeptus – einer der erlangt:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,32 gaudet sancta aecclesia ... talem -ans adoptivum natum.

***adeptor**, -oris *m. qui adeptus, compos est – einer der erlangt hat, teilhaftig ist:* VITA Agnet. 231 mortis -r. MIRAC. Adalh. imp. 4 (MGScript. IV p. 647^{a}) caecus lumen recepit ..., post haec luminis -r ... dominum ... revisit.

***adeptrix**, -icis *f. quae adepta est, possidet – eine die erlangt hat, besitzt:* VITA Agnet. 151 Agnes, virtutis -x.

adeptus, -us *m. actio assequendi – Erreichung (cf. p. 192,1):* CHRON. Ven. Alt. p. 99,1 per cenobii-us omnia ... hic in Venecia relinquit.

adequito, -are. *a latere equitare – nebenherreiten:* EINH. Karol. 19 p. 25,1 -bant ei filii, filiae vero pone sequebantur.

adequo *sim. v.* adaequo. ***adera** *v.* *adorn.

***aderantra** *v.* 2.*aden. **aderatio** *sim. v.* adaeratio.

***aderectio** (adh-), -onis *f. elevatio vocis – Tonlage:* GUIDO ARET. form. praef. 5 qui *(motus)* dum tribus applicantur adh-bus, in unoquoque modo diversas et ampliores et in quibusdam districtiores formulas efficiunt, secundum quod unicuique motiones cum adh-bus adiungere possunt.

adereo *v.* adhaereo. **adesatus** *v.* addenso.

adesco, -atum, -are. *nutrire – nähren:* ROD. GLAB. hist. 4,12 e cadaveribus mortuorum ... lupi -ti post longum tempus predam cepere ex hominibus.

***adestimo** *v.* *adaestimo.

adesto *v.* asto. ***adestro** *v.* *addextro.

?*adestrum, -i *n. (orig. inc.) genus marcasitae – Markasitart:* ALBERT. M. miner. 5,1,6 p. 101^{a},38 hic autem lapis *(marcasita)* a physicis antiquis -um vocatur, quod sonat lapis luminis.

***adexactio**, -onis *f. exactio accessoria – zusätzliche Steuer:* ANNAL. Basil. a. 1277 p. 201,36 rex Ruodolphus novam -em adinvenit.

***adexhortatio**, -onis *f. exhortatio – Ermahnung:* CHRON. Merseb. 4 p. 173,35 suavissimis -bus patris ad promissa percipienda animatur.

***adexquisitus**, -a, -um. *acquisitus – hinzuerworben:* DIPL. Merov. III A 22 p. 140,15 villa ... cum omni integritate ... omnemque rem ad exquisitam (-as *chart.*).

***adextra** (ad extra) *adv. extrorsum – nach außen:* ALBERT. M. animal. 1,296 *inflexio poplitis* fit ad extra retrorsum. 3,143 *calidum et humidum* evaporant ad extra. *v. et* extra.

***adextrorsum** (a dextrorsum) *adv. a dextra parte – von rechts:* VITA Deic. 6 (prol. p. 676,49) lineatim ... a dextrorsum perveniamus horsum. *Payr*

adf- *v.* aff- *praeter* **adframio** *v.* adramio.

adg- *v.* agg-

***adhabeo**, -ere. *proprium habere, possidere – innehaben, besitzen:* TRAD. Frising. 391 (a. 818) *altare* ad praefatum edem perpetualiter ... -etur. *fort. huc spectant:* TRAD. Patav. 55^{a} (a. 802) mihi prestare *res* ... -ere (55^{b}). CHART. Sangall. A 201 quod me in antea contingit -ere.

***adhaeree** *adv. tenaciter – fest:* ALBERT. M. animal. 23,137 vidimus eam *(philomelam)* cantantem, dum -e sedet in ovis.

1. adhaerentia (-her-, -cia), -ae *f.* **I** *proprie:* **A** *gener. i. q. adhaesio, coagmentatio, facultas adhaerendi – das Haften, Ansetzen, Haftfähigkeit:* GEBER. summ. 1,40 sublimatio est rei siccae per ignem elevatio cum -a sui vasis. WALTH. AGIL. med. 110 p. 198,24 resolutiones athomosas *urinae* in modum cineris multe adherentie. ALBERT. M. meteor. 3,3,19 p. 661^{a},27 *vapor fulminis* relinquit signa adustionis ... secundum proportionem ... -ae partium materiae eius. veget. 5,72 *ignis* ex humido, cui ligatur, habet -am ad illud, quod exurit. 6,136 *myrrha* est ... multae -ae. animal. 10,60 *sperma* nutritur per poros, quibus continuatur per tactum et -am. 26,20 -a vermis immediate sub capite serpentis. *al.* **B** *anat. i. q. concretio – Verwachsung:* ALBERT. M. animal. 1,472 adhaerent ei *(panniculo ventris)* duo ex lacertis ventris ... forti -a valde: post quorum -am continuatur dyafracmati. 1,477 suspensiones ... voco ... fixiones et -as zirbi.

II *translate:* **A** *gener.:* **1** *propensio – Anhänglichkeit:* CONR. MUR. summ. 6,6^{m} p. 450,25 singulari persone universitas offerat ... fidelem, ferventem, constantem, indefessam adherentiam. **2** *scientia – Vertrautheit:* GEBER. summ. 1,8 doctrinam ... ad artis huius -am sufficientem. **B** *spec.:* **1** *iur. i. q. pertinentia – Zubehör:* DIPL. Heinr. II. 117 cum omnibus ... utilitatibus eiusdem predii vel adherenciis. 118.134.144. *al.* CHRON. Ebersb. II p. 11^{b},2 comitiam ... cum omnibus suis -is (attinentiis CHRON. I p. 14,41). **2** *philos. i. q. cohaerentia – Verbundenheit:* ALBERT. M. bon. 192 p. 118,37 firmitas est continentia sui ...; causatur etiam a propinquitate et -a et sic convenit temperantiae. *strictius i. q. status adhaerendi – das Anhaften (opp.* inhaerentia*):* ALBERT. M. sent. 1,1,12 p. 29^{b},39 comprehensio ..., quae succedit spei, dicit -am, sed amor ... inhaerentiam. summ. theol. I 18,70,4 p. 741^{b},30 esse autem in loco secundum inhaerentiam ubi ... vel secundum -am ... removetur a Deo.

2. adhaerentia, -ium *n. v.* adhaereo *p. 176,42.*

adhaereo (-her-), -haesi, -ere. *script. et form.:* ad(a)e-: *l. 42. p. 175,67. 176,34. al. praes.* -it: *l. 66. p. 175,5. metr.: fere* ădh-; ādh-: AGIUS epic. Hath. 619. *v. et p. 176,4. struct.: fere dat.;* ad: *p. 176,44.* in *(abl.): l. 49. p. 175,41. al. ?gen.: p. 175,12. refl.:* THEOPH. sched. 1,18. 2,28. *v. et l. 60. p. 175,44. acc. c. inf.: p. 175,53.* ut: *p. 175,54.*

I *intrans.:* **A** *proprie:* **1** *strictius i. q. ad aliquid haerere, affixum esse – anhaften, festsitzen, hängen (bleiben):* CHRON. Fred. 2,56 p. 77,5 duo aduliscentes carne in invicem soledati -entes. COMPOS. Luc. X 33 flores ... ad⟨h⟩erentes terre. ARBEO Corb. 4 p. 192,11 furem ... dorso illius *(mulae)* adherentem. AGOB. epist. 7 p. 183,35 si pulmo lateri *pecoris* -erit. VITA Gamalb. 5 (2) *arma* numquam ... poterant adherere, sed ... decidere. VITA Steph. reg. I 4 (MGScript. XI p. 231,8) pavimento manibus expansis -ens. MIRAC. Adalb. Wirz. 5 p. 141^{a},3 fusus manui adherens et inherens. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 19,12 *(de avibus)* in rupibus et in criptis. ALBERT. M. animal. 3,152 albedo spermatica ... membris durioribus -ere videtur. 5,64. *al. v. et l. 12. techn.:* MAPPAE CLAVIC. 146$^{med.}$ calefacta gemma ... sic ponenda est, ut adhereat. THEOPH. sched. 1,23$^{in.}$ color ipsa fricatione -at. 1,30$^{ex.}$ probes digitis tuis, si -at, et cum fortiter -serit, bonum est gluten. GEBER. summ. 1,54 p. 611 *(de sublimatione)* nunquam ociosa *(sc. sulphur et arrhenicum)* permittantur aludelis spondilibus -ere. *al. in imag.:* CHART. Livon. A I 13 p. 16,35 (epist. papae a. 1199) Gregorii ... vestigiis -entes ... dispensamus. *c. sensu cohaerendi:* THEOPH. sched. 3,7 forcipes ... in una summitate sibi -entes. *c. sensu dependendi:* BEDA hist. eccl. 1,18 p. 36,14 adherentem lateri suo capsulam. VITA Emm. 13 clypeus parieti. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 71,17 subteriori vero parti rostri adheret pellicula. ALBERT. M. animal. 1,35 *vespertiliones* -ent parietibus. *al.* **2** *latius i. q. adiacere – angrenzen, anliegen:* VITA Filib. 8 (MGMer. V p. 589,12) aderit (adh(a)eret *sim. var. l.*) a borea ... aedicola. DIPL. Karlom. (II.) 16 *terrae* ab aquilone murus ... adheret. HIST. mart. Trev. 18 quatuor *sarcophaga* ... pedibus eius ... -serunt. OTTO FRISING. gest. 2,32 p. 141,3 *tabernacula* muris adherebant. *al. adde:* CHART. Scheftl. 14 (a. 1219) predio vestro habitantes tamquam laboriosi cultores ... vix adherent. *in*

tabula comput.: AGIUS comput. 4,32 his dexter rubricatus *numerus* adheret.

B *translate:* **1** *gener.:* **a** *favere, deditum esse, obsequi – anhangen, ergeben sein, folgen:* PIRMIN. scar. 27 p. 62,3 qui adherit (-et *C*) Domino (GODESC. SAXO theol. 22 p. 299,26. *al.*). TRAD. Ratisb. 5 Christo. ERMENR. Sval. 2 magistro. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 412,20 rebellem patrem debet deserere filius et -ere ... iudici. THIETM. chron. 6,36 regi. DIPL. Heinr. IV. 262ª p. 334,38 si divinis iussionibus sinceris actibus adheremus. OTTO FRISING. gest. 2,20 p. 122,11 civitati. *saepe. de matrimonio, concubinatu:* TRAD. Frising. 450 (a. 821) adherebat *vir* genitialis *(sic)* feminae, sanctae Mariae famulae. WETT. Gall. 3 *concubinis* (*cf.* ANNAL. Altah. a. 1069 p. 78,5 concubinarum amplexibus). DIPL. Otton. III. 383 p. 812,2 colono servo. RAHEW. gest. 4,24 p. 267,17 Anglorum principi superbis adhesit nuptiis. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 50,16 *(de avibus)* femina ... adherebit alii mari, si suum perdiderit. *al.* **b** *assistere, auxiliari, comitari – zur Seite stehen, beistehen, begleiten:* RIMB. Anscar. 2 p. 20,17 qui ei familiarius -bant. PASS. Kil. I 6 episcopo. THIETM. chron. 6,12 Iarimirus ... cum incolis sibi adherentibus ... premittitur. WIPO gest. 2 p. 20,17 cui *(regi)* regina virtutum -bat. CHART. Heinr. Leon. 8 imperatori ... in administratione Romani imperii. CONST. III 128 rex ... imperio adheret et adherere promisit viris et viribus contra quoslibet. *al.* **c** *notione assentiendi:* VITA Paulin. Trev. 15 ut, cui -ere vellet, ab eo se asportari permitteret *pontifex*. TRAD. Teg. 35. CHART. Rhen. inf. II 648 cuicunque parti in dicendo ... iure ... Wildegravius ... adheserit in iure suo, ... prevalebit. **c** *incumbere, studere – obliegen, sich hingeben, sich widmen:* BONIF. epist. 75 p. 158,6 incestis, luxoriis, adulteriis. COD. Karol. 40 piis ... profectibus. WILLIB. Bonif. 7 p. 37,6 sedulo eius admonitione (-i *2c*) adherebat multitudo. WALAHFR. Wett. 702 mundanis rebus. TRANSL. Pus. 3 quotidianis ... obsequiis. IOH. AFFLIG. mus. 21,19 pravo usui. *al.* *adamare – Gefallen finden:* ARBEO Corb. 16 Iberum quendam ... conspiciens, animo adherens, emere vellens (23). **d** *cohaerere, coniunctum esse, proprium esse – zusammenhängen, verbunden sein, eigen(tümlich) sein:* BONIF. metr. p. 580,17 *metris* -et rhythmus. p. 583,4 in nuptiis -sit *epithalamium*. RHYTHM. 149,135 tractanti sedule ... digna -et miratio. ALCUIN. (?) mus. p. 26ª,18 per quos *(tonos)* omnis modulatio quasi quodam glutino sibi -ere videtur. MIRAC. Genes. Hier. 21 ne ... illis verbum malae famae ... -ret. ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,13 adhęret pronomen proprio *(sc. nomini)*. EPIST. Worm. I 2 p. 17,22 uno filo generis mihi adhęrere. THEOD. THEOL. Conr. 2 p. 215ᵇ,2 peccatum ... nobis adhereat. *al.* *carum esse – wert sein:* EPIST. Teg. I 12 quibus humanę ... res nimium adherent. DIPL. Heinr. III. 134 p. 170,25 *ordo cleri* sibi ... semper adheserat cordi. **e** *adesse, exsistere – da sein, vorhanden sein:* WALAHFR. Wett. 658 discrimen -et esse subinductas mulieres. VITA Galli II 243 ut vires recreemus, tempus -et. WALDR. carm. 3,34 corpore depellit, quicquid languoris adesit. BRUNO QUERF. fratr. 5 sententia adherebat in ore mei pectoris. DONIZO Mathild. 1,973 Bonefacius hic quod adhesit, dicatur. HEINR. AUGUST. planct. 1104 nondum pudor ullus adhesit. *al.* **2** *spec. in iure:* **a** *subiectum esse – unterstehen:* FORM. Wisig. 3 ut ingenuus in patrocinio mihi persistas et ut idoneus semper adhereas. LEG. Wisig. 12,2,14 p. 420,6 ut nullis modis Iudeis mancipia adhereant christiana. CONC. Karol. app. 6 p. 829,26 plebs ... nulli parrochiae -ere vellet nisi Narbonensi. CONST. I 447,4 per hominium ... dominis. **b** *pertinere – zugehören:* TRAD. Frising. 337 (a. 815) quicquid ei de paterna hereditate ... adherebat. CHART. Lux. I 141ᵇ p. 161,24 ut ... *mansus* nostris usibus adereat. CHART. Sangall. A 853 p. 67,15 hereditaria eis successione. CHART. Carinth. V 61.

II *trans.:* **A** *proprie i. q. affigere – befestigen:* THEOPH. sched. 1,26 -bis eas *(partes stanni)* ligneae tabulae superliniens gluten. 3,53ᵉˣ. partem auri ... super tabulam aequalem -bis cum cera. **B** *translate i. q. adiungere, consociare – anschließen, verbinden, vereinigen:* **1** *obi. res:* LEG. Wisig. suppl. 1,1,2 praeceptionem directis libris. CARM. de Cass. 510 adherentque preces precibus. CHRON. Salern. 154 p. 161,12 dictis illorum iusiurandum adheserunt. **2** *obi. anim.:* ARBEO Corb. 1 in cuius *(sc. suo)* usitato nomine adherebat infantulum *mater*. RHYTHM. 127ᴮ,2 -bit sui (sibi *cod.*) uxorem ([uxori *Vulg. gen. 2,24*]. *ibid. al., cf. adn. 2*). CHRON. Salern. 47 ipsos suo lateri adherebat. *cf.* 6. 45. *refl.:* AGNELL. lib. pont. 112 p. 351,12 ut ... neque quicumque clericus se illi -ret. *v. et* adhaeresco.

adi. **adhaerens**, -entis. **1** *proprie:* **a** *tenax – zäh:* ALBERT. M. veget. 6,266 habent *herbae* has qualitates fractas et aliquando -es et aliquando subtiles. **b** *adiacens, vicinus – angrenzend:* FORM. Augiens. B 13 silvam ibidem adherentem. CHART. Hersf. 26 p. 46,32 vineam 1 adherentem ipse areae. THIETM. chron. 7,58 capellas cum ... adherentibus officinis. TRAD. Werd. 100. CHART. scrin. Col. A I p. 18,38. *al.* **2** *translate:* **a** *deditus – ergeben:* GODESC. SAXO theol. 19 p. 259,3 homo -ens Domino (22 p. 299,26). CONST. II 111 ut ... personis vestre celsitudini adherentibus faciamus pacem. **b** *subditus – untergeben, unterstellt:* LEG. Wisig. 12,2,14 p. 420,17 nulli Hebreo ... christianum ... sub quolibet titulo ... adherentem ... fore. DIPL. Otton. I. 210 p. 290,10 abbatissa ... cum omnibus sibi in presenti adherentibus ... subiectis. CHART. Westph. V 702 p. 331,37. **c** *pertinens – zugehörig:* TRAD. Frising. 30 (a. 769) paterno adherenti patrimonio. DIPL. Karoli III. 140 villam ... cum rebus sibi adherentibus. TRAD. Frising. 1389ᵇ cum omnibus iure huic loco adherentibus utilitatibus (DIPL. Heinr. II. 120). CHART. ord. Teut. (Hass.) 8 bona adherencia. **d** *annexus, coniunctus – verbunden:* CHART. scrin. Col. A I p. 19,15 (c. 1135/42) heredes predicte hereditati aderentes. CHART. Carinth. V 429 quisquam adherens michi per sanguinem.

subst. **1. adhaerens**, -entis *m.* **1** *fautor – Anhänger:* TRAD. Patav. 7 (a. 764/88) Christoque adherentes vitam adipiscunt. CONST. II 161,6 fiat restitutio ... adherentibus domno imperatori ... et adherentibus eis *(Lombardis)* a domno imperatore vel ab adherentibus ei. **2** *subditus – ein Untergebener:* THANGM. Bernw. 6 cunctos sibi -es.

2. adhaerentia, -ium *n.* *pertinentia – Zubehör:* FORM. Pith. B 15 universum meritum ad ipsius pertinentium vel adaerentium. DIPL. Heinr. II. 131 cum omnibus eiusdem predii adherentibus et appendiciis. CHART. Solod. 249 p. 141,7 locum ... castelli ... cum omnibus ei adherentibus.

adv. ***adhaerenter.** *continue – gebunden, 'legato':* GUIDO ARET. ign. cant. I p. 37ª quomodo autem liquescant voces, et an -r vel discrete sonent, ... in ipsa neumarum figura monstratur.

adhaeresco (-her-), -haesi, -ere. **1** *proprie i. q. affigi, inhaerescere – sich anheften, hängen bleiben:* COMPOS. Luc. Y 2 *flores* terre non ad⟨h⟩eserunt. WALTHARIUS 1296 quod *(hastile)* -sit in ima ... parma. CHIRURG. Sudhoff 2 p. 130 ⟨s⟩i in gula spina piscis ... adheserit. **2** *translate:* **a** *se applicare, accedere – sich anschließen, hinzukommen:* ALDH. virg. I 27 p. 264,10 nisi spiritus quoque castimonia ... concorditer -at. HRABAN. carm. 17,3 fidus mihi adhesit amicus. DIPL. Karoli III. 32 p. 55,3 venerabilium locorum statum ... regni nostri prosperis adherescere successibus. MANEG. ad Gebeh. 53 p. 403,30 qui illis *(potentibus)* ... sanguinis proximitate adherescunt. *iur.:* DIPL. Conr. II. 280 p. 388,12 quecumque ⟨per⟩ hereditatem sibi adheserunt. **b** *succedere – nachfolgen:* LIBELL. de conv. Baiuv. et Car. 2 post cuius depositionem ... sedi -sit Savolus abbas. *v. et* adhaereo.

***adhaereticius** (-her-), -a, -um. *adhaerens – anhängend:* SALIMB. chron. a. 1235 p. 89,35 *(proverb.)* de homine adventicio et de pediculo adhe-o non potest homo gaudere.

adhaesio, -onis *f.* *cohaerentia, conexio – das Aneinanderhangen, Verbindung:* ALBERT. M. euch. 3,1,9,1 p. 276ª,28 quando Christo incorporamur, ... -o ... fit primo quidem

[Pape]

fortitudine apprehensionis. 3,1,9,3 p. 277^{b},18 conviscatio mutui amoris vocatur -o (p. 277^{b},30 carnalis a. lenocinium -o vocatur. *cf.* p. 277^{b},24).

***adhaesivus,** -a, -um. *cohaerens – in enge Verbindung tretend:* GEBER. summ. 2,10 p. 641 quod vero sulphuris quantitas combustibilis magis sit argenti vivi substantię -a in eo *(plumbo)* quam in Iove.

adheleta *v.* athleta. ***adherectio** *v.* *aderectio.

***adheredito,** -avi, -atum, -are. *heredem instituere, in possessionem mittere – zum Erben einsetzen, in Besitz setzen:* DIPL. Heinr. III. 92 tale predium, quale Herimannus ... scabinionum iudicio nos -vit (-bit *B*). ROD. CAMER. Lietb. 2 cenobium ... paternis ... hereditatibus -tum. CHRON. Camer. 1,20 possessionibus suis ... ecclesiam hanc -vit. CHART. Lux. I 476 p. 656,9 nec de aliquo istorum *(allodiorum)* aliquem hominem -are potero nisi ... sororem meam. *v. et l. 24.*

***adheredo,** -atum, -are. *heredem instituere, in possessionem mittere – zum Erben einsetzen, in Besitz setzen:* CHART. Traiect. 574,6 (a. 1206) debet dominus Willelmus benefacte -are comitem ... de omnibus supradictis et comes ... dominum Willelmum bene etiam -are. 574,10 reddere feodum ... ad eum bona fide -andum. 574,15 resignato quippe feodo a comite ... et inde -to (adhereditato HONOR. III. registr. 21 p. 19,10) domino Willelmo. 574,19 per uxorem suam -are dominum Willelmum de terra.

adhereo *sim. v.* adhaereo.

adhibeo, -ui, -itum, -ere. *script. et form.:* adi-: *l. 55. p. 178, 10. 19. al.* -heb-: *p. 178,32.* -dip-: *l. 44.* -bet-: *l. 55. coni. praes.* adibiat: *l. 55. inf. pass.* adhibi: *p. 178,25. metr.: fere* ădh-; ādh-: *l. 69. struct. final.: fere c. dat.; c. praep.:* ad: *l. 59. al.* circum: *p. 178,27.* contra: *p. 178,36.* erga: *p. 178,14.* in *(acc.): l. 60.* pro: *p. 178,10.*

I *strictius:* **A** *apponere, admovere, apportare – anlegen, heranhalten, herbeibringen:* WALAHFR. Mamm. 14,7 ignes. TRAD. Frising. 626^{a} p. 534,7 *(de chartis)* testimoniis -tis (CHART. Friburg. 30 t. sigillorum). VITA Liutb. 32 infantem -ere *(sc. ad baptismum).* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,229 fulchra. THIETM. chron. 6,72 cum incenso sibi -to ... transiit anima. OTTO FRISING. chron. 7,20 p. 339,6 ut in dando duci vexillo uterque *(sc. papa et imperator)* manum -ret. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 175,26 debebunt -eri trayne. ALBERT. M. animal. 3,82 pilus ... crispatur, quando -etur ad ignem. *al. medic.:* BOTAN. Sangall. 31,2 adipes caldamenta ad pedes. TRACT. de aegr. cur. p. 236,24 sinpasma ... -ens hoc modo *eqs. in imag.:* ALDH. ad Acirc. 140 p. 199,11 *regulam* -tis documentorum lanternis ... illustrasti. COD. Karol. 39 p. 551,30 coram nostris aspectibus splendifluam ... fortitudinis vestrae fidem ... -entibus *(sc. nobis).* **B** *addere – hinzufügen:* EGBERT. fec. rat. 1,1537 dies vitę. *math.:* AGIUS comput. 2,8 his *(diebus)* concurrentes -ens solis feriarum apposui ... numerum (*cf.* 4,32). GERB. epist. math. A 1,2,9^{a} p. 20,6 quae pro differentia -entur. **C** *accire, advocare – herbeirufen, hinzuziehen:* LEX Ribv. 50,1 testibus adhibetis (LEX Alam. 1,1 t. sex aut septem adibiat [adhibeat *var. l.*]. CONC. Karol. 50^{D},17 -tis t. vicinis episcopis. TRAD. Ratisb. 266 auribus tractis t. -ti sunt. TRAD. Patav. 637 t. per aurem -ti sunt. *saepe).* ANNAL. Fuld. II a. 866 comites ... suis -ens consiliis (RUOTG. Brun. 37 p. 39,6 ad consilium). FORM. Sangall. I 9 in testimonium. *al.* **D** secum -ere *i. q. secum ducere – mit sich nehmen:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,33 -tis secum ... fratribus ... profectus est (*cf.* p. 14,15). FORM. extrav. 1,15 -tis secum ... amicis.

II *latius:* **A** *dare, praebere, praestare, tribuere – geben, gewähren, verleihen, erweisen:* HRABAN. inst. cler. 2,55 p. 169,20 sal sinceritatem -et. TRAD. Frising. 414 quod ... habuit ..., -etur in usum ... beate Mariae. AMALAR. off. 1,35,7 cui ... spuitur in facie, despectus -etur. VITA Liutb. 31 spem ... consolationis. POETA Saxo 1,246 -tumque fidem ... auget obsequium. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,214 -e sermonibus aures (DIPL. Heinr. III. 307. *al.*). HROTSV. lib. 1 praef. 9 opem. DIPL. Otton. I. 294 augmentum ... religioni. DIPL. Heinr. II. 257 clericis ... victuale. DIPL. Heinr. III. 164 ob ... servicium fideliter nobis ... -tum. CHART. Heinr. Leon. 105 p. 160,24 attestationem nostram presenti paginam *(sic?)* conscriptam -uimus. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 216,10 eisdem *(falconibus)* ... -eri potest balneum. CHART. ord. Teut. (Thur.) 203 permissionem. *saepe. refl. i. q. se dedere – sich widmen:* DIPL. Arnulfi 95 se illius *(regis)* ... -ere servitio. **B** *usurpare, uti – an-, aufwenden, gebrauchen:* **1** *gener.:* LEG. Wisig. 6,1,5 p. 253^{a},11 pro servis questionandis contropatio adibeatur etatis. LIBER diurn. 46 p. 36,16 in his ... studium -e. AGIUS epic. Hath. 99 modus est ... lacrimis -endus. EINH. Karol. 17 p. 21,1 -ens curam per legatos (DIPL. Heinr. IV. 1 p. 1,27 erga loca). HRABAN. epist. 4 propositionibus ... stilum. GERB. geom. 3,26 p. 335,27 subtilitas minutiarum debet ... -eri. ANON. de min. 3,4 unitas ... denominationibus -atur. THIETM. chron. 2,39 -to Christi testimonio et sacramentis. THIETM. (?) chron. 5,16 animum. TRAD. Frising. 1651 ad refectionem fratrum statutum ... adibeat inpensum. OTTO FRISING. gest. 1,47 p. 67,16 instrumentis -tis. 1,55 p. 79,10 personae predicta -etur diffinitio. HELM. chron. 100 p. 196,28 -e ... cautionem populo. *al. c. sensu induendi:* LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 293,14 nulla regiae dignitatis insignia sibi -ret. **2** *spec.:* **a** *medic.:* Ps. HIPPOCR. progn. A praef. nullum adiutorium adhibi oportet. BEDA hist. eccl. 1,19 p. 37,32 debilitati suae nihil remedii. **b** *techn.:* MAPPAE CLAVIC. 64 purum circum ferrum adibe delicionem. *ibid. al.* **C** *acquirere, comparare – gewinnen, erwerben:* **1** *obi. homines:* HYMN. Hraban. 17(10),5,2 quos Paulus -et, hos Petrus inserit. VITA Erasmi 475 animas Christo. **2** *obi. res:* CHRON. Fred. 2,36 p. 60,9 Galba in Eberia ..., Oto Romae imperium adhebuerunt. ARBEO Corb. 24 p. 216,5 conviatorem adulteranti cursibus sibimet -ere partem. CONC. Karol. 46^{B},7^{a} ibidem habitantium sibi -ere consensum. RUD. FULD. mirac. 13 vasis ... congruenter -tis. **D** *gerere – führen:* ALBERT. METT. div. temp. 2,21$^{capit.}$ de bello contra Frisios -to. *v. et* *adhabeo.

adi. **adhibitus,** -a, -um. *praesens – vorliegend:* DIPL. Otton. II. 201 per subiectum -i scripti titulum patere volumus. 207 -ae scriptionis. 209. 224. *ibid. al.*

adhibitio, -onis *f.* **1** *admotio, appositio – das Heranhalten, Heranbringen:* EINH. Marc. et Petr. I 3,13 p. 253,17 caerei ... sine -e ignis visibilis ... inluminati. WILH. HIRS. const. 1,17 p. 949^{C} -o digitorum ad os signum est communicandi. **2** *comparatio – Einholung:* CHART. Grimm. 262 (a. 1264) XX dies ... de iniuncta ipsis penitentia cum -e consensus diocesani ... relaxamus. *Pape*

adhinc *v.* abhinc.

adhinnio, -ivi, -ire. *hinnientis admissarii more libidinose concupiscere – wie ein wiehernder Hengst leidenschaftlich begehren:* LIUTPR. antap. 5,32 p. 151,4 dominae asseculas -vit *presbiterulus.* HERM. AUGIENS. vit. 337 Priapo turpe rudenti vel -enti. MANEG. ad Gebeh. 77 p. 430,11 turpi servitio pellicum suarum ut effreni emissarii -unt *clerici* (*cf.* 76 p. 429,10).

***adhio,** -are. *rostrum hiando porrigere – den Schnabel offen entgegenstrecken:* RUODLIEB IX 3 cum ... quis sibi micas prębet, mox illo concurrebant *monedulae* -ando captantes avide. 19 qui digitum prębent, his illi *(pulli sturnorum)* mox -bant.

***adhisco,** -ere. *os hiscere – den Mund aufsperren:* NIVARD. Ysengr. 1,58 lętus adhisco *(sc. lupus)* tibi *(sc. vulpi).*

?*adhlatia. *dub. orig. et interpr. (fort. cohaeret c.* *agglattio, *cf. infra s. v.):* FROUM. carm. 19,25 porrigat et stultus sua fragina (*i.* bargina?) carmina servus talis adhlatia (adhlantia *cod. a. corr.*), dum gens omne magis gratuletur.

***adhoctio** *v.* *adauctio.

adhortatio, -onis *f. script.* adort-: *p. 179,5. commonitio, incitatio – Ermahnung, Ermunterung:* CAPIT. reg. Franc. 268 p. 293,28 illius *(regis)* -e et interventione. LIUTG. Greg. 2 p. 67,24 implens dominicam illam -em. RIMB. Anscar. 19 p. 41,6 -bus, quo ... diis sacrificaret, commonere. DIPL.

[Humperdinck]

Heinr. III. 284 p. 386,22 ob nostrae ... benignae -is excellentiam. Otto Frising. gest. 2,35 p. 144,20 suos ad assultum -e urgebat *princeps. al. seq.* quatenus: Liber diurn. 85 p. 104,22 alia mihi ad vos ... pro vobis est amplissimę caritatis adortatio, quatenus ... relaxetis.

adhortativus, -a, -um. *admonitorius – ermahnend:* Vita Salomae 5 sibi ad salutem acquisitionis animae -a provocativaque materia semper existebant.

adhortator, -oris *m. instigator – Antreiber:* Vitae patr. Iur. 2,9 *(de diabolo)* -r ipse suasorque meus.

adhortatorius, -a, -um. *admonens – mahnend:* Leo III. epist. 2 p. 90,21 -am epistolam.

adhortatus, -us *m. actio admonendi, incitandi – das Ermahnen, Aufmuntern:* Rhythm. 151,102,2 mutuo ... -u. Constant. Mett. Adalb. 33 secundum apostoli dulcissimum -um. Berth. (?) annal. a. 1076 p. 286,16 -u et suasu minax et animosus. a. 1077 p. 290,10 canonicae reconciliationis et apostolicae consolationis idoneos protulit -us *apostolicus. al.*

***adhorti** *v.* *aorta.

adhortor, -atus sum, -ari *et* **adhorto**, -avi, -atum, -are. *script.* adort-: *l. 23. 25. 39. 42.* **1** *gener. i. q. admonere, incitare – ermahnen, aufmuntern:* Form. Marculfi 1,17 p. 54,12 fidelium nostrorum animos adortamus, si peticionibus ... annuemus. Epist. pont. Rom. sel. I 2 p. 57,6 *Graecorum imperatores* pro sacris imaginibus erectione adortavimus. Hraban. epist. 1 te -ante inchoavi *librum.* Dipl. Otton. I. 169 archiepiscopus ... aliquorum ... -tus instinctu. Berth. (?) annal. a. 1075 p. 280,18 ad emendatiorem vitam. *al. c. acc. rei:* Land. Mediol. hist. I 3,15 p. 83,43 apostolicus ... videns, quam sit grave periculum civilia bella -ari. *c. inf.:* Rud. Fuld. Leob. 14. Thangm. Bernw. 1 p. 758,30. *seq.* ut: Epist. var. II 1. Rimb. Anscar. 33 p. 65,5. *al.* ne: Otto Frising. gest. 2,33 p. 141,24. quatenus: Beda hist. eccl. 2,10 p. 102,1. 2,11 p. 105,14. Leo III. epist. 2 p. 90,27. **2** *c. colore quodam:* **a** *docere – unterweisen:* Form. Marculfin. 14 p. 120,3 plebem ... assidua predicatione sermonibus -are et erudire faciatis. Poeta Saxo 5,34 -antis dogmatis alloquio. *al.* **b** *commonefacere – erinnern:* Dipl. Karoli M. 61 p. 89,29 eos de gracia nostra fideliter adortamus. **c** *evocare – kommen lassen:* Annal. regni Franc. a. 788 p. 80,13 confessus est *Tassilo* ... vassos ... regis ad se adortasse. *Humperdinck*

adhuc (ad huc) *adv. script. et form.:* aduc: Chron. Fred. 3,19. Chart. Laus. 187 p. 189,7. *v. et p. 180,5. cf.* Rein. Leod. annal. a. 1215 p. 673,2 adduc *(sic?).* adhoc: *l. 68. p. 180,10.13.* adhunc: Chron. Fred. 4,54. adhucque (-que *abundat*): Nivard. Ysengr. 5,978. *metr.: fere* ădhuc; ādhūc: Cand. Fuld. Eigil. II 7,30. Agius epic. Hath. 7. 486. ădhuc: Cand. Fuld. Eigil. II 10,37. Agius epic. Hath. 487. Poeta Saxo 2,276.

1 *sensu temporali:* **a** *de praesente i. q. usque nunc, (nunc) etiam – bis jetzt, noch (jetzt):* Arbeo Emm. 47 -c cotidie. Liutg. Greg. 13 p. 78,20 nobis etiam -c ... viventibus. Form. Augiens. C 15 humilis non -c monachus. Ruotg. Brun. 48 p. 51,9 -c usque (*opp.* tunc). Walth. Spir. Christoph. I 18 numquid -c. *persaepe. laxius i. q. nunc – jetzt:* Hrotsv. Abr. 1,1 meae -c vacare confabulationi an ... me vis praestolari? Thietm. (?) chron. 6,38. Nivard. Ysengr. 1,769 esne paratus -c? *al. v. et l. 68. iam – schon:* Gerh. August. (?) Udalr. II 25 interrogavit eum, si -c videre potuisset civitatem. **b** *de praeterito i. q. usque tunc, (tunc) etiam – bis damals, noch (damals):* Hugeb. Willib. 2 p. 89,19 non -c ... grandevus. Liutg. Greg. 2 p. 68,5 -c tunc temporis. Wett. Gall. 12 p. 263,41 dum -c pisces ad se trahebant. Ruotg. Brun. 3 regni -c angusti. Dipl. Heinr. III. 134 p. 170,9 suo dilecto -c capellano. *persaepe.* **c** *de futuro i. q. porro – noch (weiterhin):* Dipl. Merov. II 23 -c inantea (*inde* Dipl. Pipp. 8 p. 13,19 adhoc aut inantea). Gerh. August. Udalr. I 28 p. 417,46 quaesitis et -c inquirendis. Froum. carm. 36,34 tempus -c modicum. Berth. (?) annal. a. 1075 p. 279,10 maiores Saxonum -c in perduellione ... duraverunt. Nivard. Ysengr. 2,423 fors piscator -c. *saepe.*

2 *sensu auctivo i. q. etiam – noch (dazu):* Willib. Bonif. 6 p. 28,23 exspectavit ... dies -c aliquos. Hugeb. Wynneb. 7 p. 111,43 quod hiis -c peius erat. Walahfr. Mamm. 23,3 ira ... induratur -c. *al. praeterea – außerdem:* Form. Turon. 20 -c (aduc *A 3*) mihi inserere placuit, ut *eqs.* Rimb. Anscar. 19 p. 44,9 multa -c dici poterant. Gerh. August. Udalr. I 26 p. 412,23 tanto spacio -c interposito. *al.*

3 *singularia:* **a** *sensu locali i. q. (ibi) etiam – (dort) noch:* Poeta Saxo 2,493 rivus -c modicus. **b** *ad hoc – dazu, deshalb:* Lex Sal. Merov. 84 -c (ad hoc *A 2*, pro hoc *A 1*) admonitus. Hrotsv. prim. 296 -c illum mundo Deus abstulit isto, ... ut *eqs.* **c** *ab hoc – daran:* Pass. Afrae I 3 -c (in, ex hoc *var. l.*) me cognosco non esse despecta a facie Dei, quia *eqs.*

adhucusque (ad hucusque) *adv. usque ad nunc – bis jetzt:* Berth. (?) annal. a. 1079 p. 323,9 se ad hucusque iustitiae favisse. Vita Serv. 13 p. 58,12 tumulus ... -e capiti reclinando ydoneus. Chart. Wirt. VIII 2806 p. 121,5.

***adhumo**, -atum, -are. *in pulverem redigere – zu Staub machen:* Ps. Gerh. Crem. sept. p. 360,14 quod in scuto -tum est, sume. *Prinz*

adhunc *v.* adhuc.

1. adiacentia (-cia), -ae *f. script. (cf. J. Vielliard, Le latin des diplômes royaux. 1927. p. 16):* abiac-: Form. Turon. 26 *cod. A 3.* abiec-: Form. Turon. 21 *cod. A 3.* Andec. 37. 46. *al.* acgac-: Chart. Carniol. I 66 p. 72,17. aciac-: Bened. Andr. chron. p. 9,8 (*cf.* p. 168,16 ac iacentia). adg(a)ec-: *p. 181,11. adde* Dipl. Merov. I 34. 37. Form. Turon. 1[b] *cod. b.* Flav. 43. adiaec-: Form. Turon. 17 *cod. A 2.* adic-: Trad. Lunaelac. 2. 90. adidic-: Trad. Lunaelac. 57. 84. 137. adiec-: Dipl. Merov. I 20 p. 21,20 (*cf.* 57 p. 51,39 adieceniis). Trad. Patav. 44[b]. Dipl. Karoli III. 144. *v. et l. 44. 46. al.* adisc-: Trad. Weiss. 217 p.208,2. agec-: Dipl. Otton. I. 141 p. 228,8. aia-: Chart. Sangall. A 291. Form. imp. 46 p. 322,5. *v. et l. 51. al.* aiec-: Form. Turon. 17 *cod. A 3.* aiecie-: *p. 181,9.* dicentia, sciencia: Trad. Lunaelac. 32 cum omnia d. Trad. Weiss. 233 p. 223,17 cum omnia sc.

I *proprie sensu locali:* **A** *in chartarum pertinentia (propter formularum rigorem singulae notiones non semper certo discerni possunt):* **1** *strictius i. q. loca vicina ad fundum adhaerentia – anliegende, von einem Besitztum abhängige Ländereien:* **a** *gener.:* Dipl. Merov. I 20 p. 21,20 bunoaria XV una cum adiecencias earum. Form. Andec. 37 *mansellum* cum ... iunctis et abiecenciis. Form. Marculfi 2,3 p. 75,10 villas ... cum terris ..., adiunctis, adiecentiis (Cod. Lauresh. 552. *ibid. saepe* [*v. ind.*]. Trad. Patav. 8 adfecemuis [aedificiis *perperam ci. ed.*]. Trad. Frising. 177). Form. Arvern. 6 mansum cum ... edificiis, -is, campis, pratis, vineis. Chart. Sangall. A 7 p. 7,22 terras et silvas vel alias aiacencias. Vita Lamb. Font. 3 (MGMer. V p. 611,3) fiscos duos ... cum universis -is eorum, id est Crisciaco *eqs.* Trad. Frising. 399[a] *locum* cum omnibus ibidem -is, cultis et incultis (*sim.* Chart. Sangall. A 291 p. 271,13. Cod. Lauresh. 1132. Dipl. Otton. II. 16. *al.*). Dipl. Ludow. Germ. 5 res cum ... perviis, -is, exitibus et regressibus (*sim.* 4. Trad. Ratisb. 20. Dipl. Karoli III. 144). Dipl. Ludow. Germ. 8 locum cum reliquis -is in circuitu, quarum terminia sunt *eqs.* 165 *mansos* cum domibus ..., viis et inviis, accessibus et -is (*sim.* Dipl. Ludow. Iun. 4. Dipl. Arnulfi 14). Dipl. Merov. I 5 (spur. a. 1003/05) fiscum ... cum omnibus -is, qui ibi adagunt. Leo Mars. chron. 2,13 p. 637,22 *curtem* cum omnibus pertinentiis et -is suis, quod est terra modiorum trecentorum. *al.* **b** *spec. i. q. confinium, marcha – Grenzsaum, Markgebiet, 'Hammerwurfland' (cf. H. Wopfner, MIÖG 34. 1913. p. 39; A. Dopsch, ibid. p. 413; K.-H. Ganahl, ZRGGerm. 60. 1940. p. 217sqq.):* Form. Sal. Lind. 2 communiis, vineis, -is, appendiciis (Trad. Patav. 44[b]. *cf. A. Dopsch, Wirtsch. u. soz. Grundlagen d. europ. Kulturentw.* [2]*I. 1923. p. 355sq.*). Chart. Sangall. A 334 novale ... tam territorii quam silvarum -is circumquaque excolere. Capit. reg. Franc. 256 p. 260,8 aprisionibus vel villis cum propriis

[Haefele]

terminis propriisque earum finibus et -is (*sim.* CHART. Carniol. I 66 p. 72,17. Naumb. 177 p. 158,10). CHART. Wirt. I 136 p. 159,13 omnia ... tam in agris quam in silvis ..., in novalibus, in -is, in finibus. CHART. Sangall. A 560 sicut a Thiodolfo in omnibus -is ad marcham illius hobę comprehensum fuerat. DIPL. Ludow. Germ. 54 in -is ipsius loci quoddam subsidium nemorum vel piscacionum. **2** *latius i. q. attinentia – Zubehör:* DIPL. Merov. I 66 p. 59,16 (a. 693) ipso locello ... cum omni integritate sua vel aieciencias. TRAD. Weiss. 240 p. 231,8 porcionem meam ad Bisanga ... cum omni adgecenciam. FORM. Marculfi 2,36 *locellum* cum omni -a ad ipso locello ... aspicientem, terris, domibus, mancipiis *eqs.* CHART. Sangall. A 10 p. 12,7 omnia ... cum domibus ..., mobilibus adque immobilibus, cum omnia -a earum. TRAD. Lunaelac. 90 *hereditatem* cum casas ..., cum omni adicencia, quod ad eodem locis pertinet. CHART. Fuld. B 197 res nostras ... tam terris, casis ... cum omnibus -is tam maiorem quam minorem. DIPL. Karoli M. 189 p. 254,17 locum cum omni -a ad se pertinentia. TRAD. Frising. 408 cuncta utensilia ... laxavit, hoc est mancipiis ..., pascuis, pecoribus, omnibus -is. CHART. Fuld. A 597 in ... omnibus legitime -is. CHART. Sangall. A 643 hobas ... cum omnibus -is, id est curtilibus *eqs.* CHART. Solod. 231 p. 127,15sqq. locum ... cum omnibus -is et pertinentiis suis; ... molendinum cum omnibus -is suis; ... ecclesiam ... cum omnibus -is et pertinentiis suis. *al.* **B** *alio usu:* **1** *regio vicina – Nachbargebiet:* LIUTG. Greg. 5 civitatem Wirzeburg cum suis -is. CHRON. Ratisb. (MGScript. XXX p. 1490,1) Carolo concidit cum suis -is universa Alemannia (*ex* HERM. AUGIENS. chron. a. 876 cum adiacentibus provinciis). **2** *vicinitas – Nachbarschaft:* HERBORD. Ott. 1,24 quid de patrimoniali fundo ecclesiae matricis propter -am et oportunitatem coenobiis contulit.

II *translate:* **A** *propinquitas – Nähe:* HINCM. epist. I 37^{b} p. 21,33 multa verba sunt in scripturis, quae secundum qualitatem -ae capiunt vel proferunt significationem intellegentiae. **B** *adhaerentia – das Anhaften:* ALBERT. M. sent. 1,8,31 p. 265^{a},19 cum dicitur, Deus est semper, significatur aeternitas et -a ipsius secundum rationem, quae non est aliud quam Deus (*cf.* 1,8,31 p. 264^{b},18). princ. 4,1 p. 335^{a},46 'quando' est quod ex -a temporis relinquitur. 4,2 p. 336^{a},6 prima est divisio, quae accipitur secundum -as eorum, ex quibus causatur 'quando', sicut cum dicitur, quod aliud est quando aeternitatis et aliud quando temporis. *ibid. al.* *v. et* adiacens *(p. 182,55. 57. 65)*, *iacentia, *aisentia.

2. adiacentia, -ium *n. v.* adiaceo *p. 182,71.*

adiaceo, -ui, -ere. *script.:* aia-: DIPL. Merov. III A 88 p. 202,36 *cod. 1.* adie-: ANNAL. Ven. a. 1120 (MGScript. XIV p. 71,19). *usu trans.: l. 59. p. 182,40.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. iacere iuxta vel prope, conterminum vel finitimum esse – neben (bei) etwas liegen, angrenzen, benachbart sein:* **1** *de situ locorum, regionum, possessionum: c. dat. (vel abl.):* COD. Laures. 197 (a. 766/68) ipsum pratum -et ... prato Friduuuini. DIPL. Karlom. (II.) 16 cum terra ..., cui ab oriente terra eiusdem comitatus -et. POETA Saxo 1,26 Saxonum proxima Francis -et ad boream tellus. VITA Meginr. 4 heremum, quae ipsius laci litore (-i *3*) -et. DECRET. Bern. 6 quicquid muris ville circumquaque -et et acclinatur. *al.* *c. acc.:* AETHICUS ISTER 83 p. 64,29 provinciam Lachoniam ..., quae -et a noto Macedoniam, a favonio Achaiam. *c. praep.* ad: CHART. Bund. 35 p. 35,10 (a. 807) *solum* -et et confinat ad ipso manso. COD. Frid. 15 ad ... ecclesiam. *absol.:* CHART. Fuld. B 89 (a. 779) de una parte -et pars sancti Albani. FORM. Augiens. B 13 wanc, qui ab occidentali parte ipsius rivi ... -ere videtur. TRAD. Ratisb. 478 II iugera -ente civitate. *al.* **2** *de aliis rebus:* AESCULAPIUS 35 p. 54,27 de proprietate epatis et renum, qui -ent. BEDA hist. eccl. 3,2 sensit nescio quid frigidi suo lateri -ere. VITA Emm. 24 corpus -ens in plaustrum ... elevare. *geom.:* Ps. BOETH. geom. p. 382,19 quod *(latus)* aequis -et angulis. ANON. geom. I 4,48. **3** *de hominibus:* VITA Balth. B 15 p. 502,27 *(de vicinitate)* sacerdotibus undique -entibus. PETR. CAS. (?) chron. 3,68 cum dux et princeps ... flentes eius pedibus -rent. **B** *latius vi praep. minuta i. q. iacere, (positum) esse – liegen, sich befinden:* TRAD. Frising. 57^{a} (a. 773) tertiam partem hereditatis m(e)ę in ipso loco -entem. TRAD. Patav. 15 mobile vel inmobile, qui -et secus fluenta. TRAD. Frising. 323 silvam circa ipsam ecclesiam -entem. DIPL. Ludow. Germ. 173 (spur.) parrochia, que -et ultra Comagenos montes. DIPL. Karoli III. 26 locis et rebus ... ubicumque -entibus sive positis. DIPL. Otton. I. 238 p. 330,28 iuxta ipsam curtem -entes manentes decem. 371 p. 509,30 predia, que infra pretaxatos comitatus -ent. *al.* *math.:* ANON. ad Ragimb. p. 535,28 semisses, qui in circuitu -ent. *extendi – sich ausdehnen:* TRAD. Brixin. 5 (c. 975) predium, quod -et de rivo Grimach usque inter duos lacus.

II *translate:* **A** *pertinere – (zu)gehören:* FORM. extrav. I 15 de rebus, quae sibi *(uxori)* -ent (*cf.* FORM. epist. III 3 nobis). TRAD. Ratisb. 17 p. 19,11 ecclesiam cum his qui -ent. CHART. Port. 243 cum omni iure videlicet, quod eidem manso -et in viis et inviis *eqs.* **B** *attingere, aspicere – berühren, betreffen:* LEX Sal. Merov. 83,2 (cod. A 1.2.17) si lex de hoc, quod inculpatur, ad sortem -ret. AURELIUS 14 capit. p. 715,24 quae sunt passiones colerum -entes? ALCUIN. epist. 141 p. 223,12 virtutum insignia, quae huic -ent mandato. WALAHFR. exord. 7 p. 481,21 in rebus autem divino servitio -entibus. BERNOLD. CONST. libell. X 14 p. 117,25 restitutionem lapsorum aeclesiasticae potestati -ere (*cf.* microl. 42). *c. sensu molestiae:* BERNO epist. 2 p. 1160^{B} intimamus, quae nobis -ant incommoditates. **C** *astare – beistehen:* TRAD. Ratisb. 498 p. 283,18 (a. 1044/48) *hobas* suscepit Berngerus abbas -ente manu Ymmonis ipsius familię provisoris. **D** *adhaerere – anhaften:* ALBERT. M. sent. 1,9,1 p. 272^{a},35sqq. aeternitas est duratio extrinsecus -ens: nihil autem extrinsecus -ens est id cui -et: ergo aeternitas non est Deus, cum -et durationi Dei (*cf.* princ. 4,1 p. 335^{a},19sqq.). **E** *praesto esse – zur Verfügung stehen:* RADBERT. Arsen. 1,5 p. 28,16 si iam velle -uerit, posse interdum non habemus *(al.; ex Vulg. Rom. 7, 18)*. EPIST. Teg. I 108 p. 112,25 nobis non -et possibilitas vobis resistendi. **F** *imminere – bevorstehen:* WIDUK. gest. 3,46 melius bello, si finis -et, ... moriamur. **G** *addere – hinzufügen* (*cf.* adicio): CHRON. Hild. 24 hoc eciam laudibus eius placuit -ere, quod *eqs.* CHART. Turg. III app. 10 p. 977,39 - entes, ut. *v. et* *abiaceo, *adago.

adi. **adiacens,** -entis. *compar.: l. 68. abl. plur.* -iis: *l. 55. 57. 65. v. et supra p. 84,4.*

1 *finitimus, conterminus – benachbart, angrenzend (interdum i. q. pertinens – gehörig, e.g. l. 52.54.65):* LIBER diurn. 3 diaconi et plebs consistens cum -bus parrochiis. TRAD. Frising. 127^{a} basilicam meam cum omni territorio -e. 309^{b} pratas bonas -es ad hunc domum. CHART. Sangall. A 239 -i fisco untias auri II ... persolvat. ALTFR. Liutg. 1,24 monasterium ... cum omnibus -bus suis aecclaesiis et villulis. CHART. Rhen. inf. I 65 p. 30,12 res ... cum ... cunctis -bus silvarum et aquarum et pascuarum commodis. DIPL. Karoli III. 35 p. 61,10 res ... cum omnibus ad se pertinentibus tam oraculis quam et aliis -iis rebus sive appendiciis (*sim.* DIPL. Arnulfi 74. DIPL. Otton. I. 32). 94 mansos ... cum terris ..., viis et inviis et -bus finibus (*cf.* 103.107 -iis finibus). 96 monasteriolum ... contiguum videlicet et -em terminibus ... monasterii. DIPL. Ludow. Germ. 138 (interp.) claustrum quoque ingruentissime -s. COD. Odalb. 11 cum curtilibus ..., mancipiis ..., mobilibus et immobilibus inibi manentibus et rite -bus. WALTH. SPIR. Christoph. I 4 prope -is Sirię limitibus. WIPO gest. 2 p. 14,6 Saxones cum sibi -bus Sclavis. ANNAL. Ven. a. 1106 (MGScript. XIV p. 70,39) ecclesie ... cum omnibus adiecenciis casis (*cf.* p. 71,19 adiecentibus). CHART. Steph. Wirz. 51 p. 65,5 Wolmundo, cum -s illi esset, vendidit *vineam.* TRAD. Patav. 562 *predium* sue utilitatis, Ovdalrici videlicet, propius et -ius erat. *saepe.* **2** *instans – obliegend:* WOLFHARD. Waldb. 1,18 (16) pro opportunitate negotii -is festinare.

subst. **adiacentia,** -ium *n.* **1** *iur.:* **a** *gener. i. q. loca contermina ad possessionem adhaerentia – anliegende, von einem Be-*

sitztum abhängige Ländereien (interdum i. q. attinentia – Zubehör, e. g. l. 8. 12): CHART. Rhen. inf. I 20 (a. 801) curtile cum -bus suis, uno rodo et modico prato et uno iurnali in terra arabili. COD. Lauresh. 3726ª quidquid ad ipsam ecclesiam pertinet in mansis . . . cum adiunctis et -bus. CAPIT. reg. Franc. 172 p. 353,39 insulas . . . cum omnibus -bus ac territoriis maritimis. DIPL. Ludow. Germ. 90 p. 130,2 res . . . cum omnibus ibi -bus sive appendiciis ad predicta loca pertinentibus. CHART. Fuld. A 594 quicquid ibi proprietatis visi sumus habere in campis et silvis omnibusque legitime -bus. PASS. Trudp. I 4 praedia . . . cum omnibus -bus (-iis *1*). DIPL. Heinr. II. 361 *monasteria* cum omnibus illis -bus, ⟨que⟩ . . . monasteriis pertinere videntur. *al.* **b** *spec. i. q. confinium, marcha – Grenzsaum, Markgebiet (cf. K.-H. Ganahl, ZRGGerm. 60. 1940. p. 217sqq.):* CHART. Sangall. A 534 (a. 868) inculta quęque . . . necnon -ia cuncta, pascuas, marchas aquarumque decursiones. DIPL. Ludow. Germ. 152 quod noviter in eodem loco agrorum vel pratorum extirpatum est . . ., transfudit ac eidem -ia . . . allaxavit. **2** *alio usu i. q. regio vicina – Nachbargebiet:* HELM. chron. 52 p. 103,16 vexans regionum -ia terra marique. *fere i. q. fines, districtus – etwa 'Gebiet, Bezirk':* PETR. CAS. (?) chron. 4,79 illorum *(hominum)* -ia quaeque devastare. *Haefele*

***adiactio, adiac(h)tivus** *v.* 2. *abiectio, 2. abiectivus.

adianton (-um), -i *n. vel* **adiantos** (-us), -i *m.* (ἀδίαντον *vel* -ος) *script.:* aia-: *l. 38.* addi-: *l. 46.* and-: *l. 44.* adeart-: *l. 34.* adya-: *l. 38. 47.* -iat-: *l. 31.* -iac-: *l. 38.* -anth-: *l. 47.*

1 *capillus Veneris – Frauenhaar (Adiantum capillus Veneris L. et sim., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 118 sq.):* AURELIUS 12 p. 709,22 herbam [m]adiaton (adianton *cod. Augiens. 120*). PAUL. AEGIN. cur. 9 -us 3 II (*3,2,1* ἀδιάντου). 201 p. 133,1 tales . . . sunt . . . et -um et bdellium. TRACT. de caus. mul. 72 radix adeartus. DYNAM. Hippocr. 2,55 polytrichus sive -us, hoc est coriandrum agreste sive capillus Veneris. DYASC. p. 23ª -on sive galitricon . . . folia habet similia coriandro. GLOSS. Salern. p. 5ª,42 capillus Veneris aiacon. WALTH. AGIL. med. 2 p. 88,13 politrici, adyantos. *al.* **2** *saxifraga – Steinbrech (Saxifraga granulata L. et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 283):* DYNAM. Hippocr. 2,65 saxifrica, quam Graeci -um vocant, alii scolopendriam. **3** *trichomanes – brauner Milzfarn (Asplenium trichomanes L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 490sqq.):* GLOSS. III 494,4 St.-S. -on steinuarn. 485,35 andianton steinfaren. **4** *urtica – Brennessel (Urtica dioica L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 287):* GLOSS. III 535,22 St.-S. addiantos nezelworz. 546,21 adyanthos nezzilwrz. **5** *vetonica – Betonie (Betonica officinalis L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 262):* GLOSS. III 534,41 St.-S. -os . . . baconie *(cf. Ps. Musa herb. Vett. 176).*

adiaphoros (-for-) *adi.* (ἀδιάφορος) *anceps – schwankend:* ALDH. ad Acirc. 1 p. 82,9 omnis sillaba in ultimo versu adiaforos est, id est indifferenter accipitur *eqs. (ex Audace gramm. VII 336,18).*

?*adiascordion *subst. (orig. inc.) agrimonia – Odermennig (Agrimonia eupatoria L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 139sqq.):* ALPHITA II p. 6,3 agrimonia, ferraria, lappa inversa idem, secundum Laurentium etiam vocatur -n, filantropos. *Baader*

adibeo *v.* adhibeo.

adibilis, -e. *accessibilis – zugänglich:* FOLCUIN. Lob. 31 ne pecoribus . . . -e esset *altare.* EKKEH. IV. cas. 55ᵗⁱⁿ. locum . . . impugnantibus maximo damno certoque periculo -em. MENKO chron. p. 546,41 in locis . . . equitibus -bus. ALBERT. M. pol. 7,4ᶜ difficile -em (*p. 1326ᵇ,41* δυσέμβολον) . . . regionem.

adicio (-iic-), -ieci, -iectum, -ere. *script.:* -iic-: *de usu cf.* ERMENR. ad Grim. 14 p. 548,25sqq. addic-: *p. 184,33. 36sq. 56. 61.* ad(d)itiens: *p. 184,8. 34.* -ieciens *(var. l.): p. 184,38. form.:* adices: ANTIDOT. Glasg. p. 105,43. *coniug. I.* adiciata: *p. 184,60 (cf. N. Fickermann, JahrbGesch-Mitteld. 6. 1957. p. 61). metr.* ādic-: AGIUS epic. Hath. 10. *rhythm.* adíce: RHYTHM. 113,63,3.

I *rem ad rem i. q. addere, attribuere, adiungere – beigeben, an-, hinzufügen:* **A** *strictius:* **1** *apponendo, admiscendo, amplificando sim.:* BEDA hist. eccl. 5,24 p. 359,27 huic *libro* -tum alium . . . libellum. LEX Frision. add. 3,54 si supra longitudinem indicis spatium . . . fuerit -tum. EINH. Karol. 15 p. 17,23 ita nobiliter ampliavit *regnum*, ut poene duplum illi -erit. TRAD. Frising. 669 renovavit . . . parentum suorum traditionem suamque -tiens. ANNAL. Xant. a. 861 -ta parte de presepe Domini. *al. techn.:* COMPOS. Luc. M 25 -es acetum. COMPOS. Matr. 59,2sq. -is aquam et nitrum, post -is in vas plumbeum (*cf.* 2,2 in patena). *al.* **2** *adnumerando, computando:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 69,23 -tis quadrantibus et embolismorum incrementis. GERB. geom. 6,5 p. 91,6 numero hypotenusae in se ducto quatuor embadorum numerositas adiiciatur. *al.* **3** *donando, acquirendo:* LEG. Wisig. 5,4,8 quidquid in profectum conparate rei emtor . . . -erat. TRAD. Frising. 683 *pristinae traditioni* -bant mancipia III (DIPL. Karoli III. 104 ecclesie . . . habenda atque tenenda . . . -imus et confirmamus). DIPL. Arnulfi 184 p. 284,32 nonam . . . cum theloneo. DIPL. Otton. I. 153 p. 234,26 immunitatem. DIPL. Heinr. II. 49 p. 58,41 -ta nostrae immunitatis tutela. *al. v. et supra p. 165,64.* **4** *scribendo, dicendo, praecipiendo:* COZROH. praef. p. 2,16 nihil minui vel -i. GODESC. SAXO theol. 23 p. 329,23 protinus -ecit et ait: quae *eqs.* WIPO gest. 1 p. 11,11 quid de vita eorum nominibus -ere conveniret. BERNOLD. CONST. microl. 4 p. 980ᶜ ad missam in mane Romani orationem . . . adiiciunt. OTTO FRISING. gest. 2,19 p. 121,29 -ens penam, ut *eqs.* HERBORD. Ott. 1,19 p. 711,35 quisque abbatum . . . -it et reicit, quod vult. *al. absol.:* ERMENR. ad Grim. 12 p. 547,17 in quibusdam *schematibus et tropis* -imus, in quibusdam vero detrahimus. *seq.* ut: LEG. Wisig. 3,5,5 constituentes -imus, ut. CHART. Eichsf. 449 addicitur etiam, ut. CHART. Carinth. II 678 p. 123,6 suo additiens testamento, ut. *al.* quod: THIETM. chron. 6,54. CHART. Sangall. B 462 p. 336,8 hoc -to, q. CHART. Bund. 938 addicientes, q. CHART. ord. Teut. (Hass.) 304 p. 229,27 addicimus quoque, q. *al.* quia: BEDA hist. eccl. 3,11 p. 149,14. 3,19 p. 167,19 -ens (adiec- *M*), q. *adde struct. mixt.:* WIDUK. gest. 1,10 p. 17,16 interpellatio principum . . . -ecit, quia decens foret . . ., utiliusque esse *eqs.* **5** *vario modo:* WALAHFR. Wett. 149 mentis in occulto quantum prius esse benignus vellet, in -ta poteris bonitate probare. ERMENR. ad Grim. 12 p. 547,22 *spiritus sanctus* potens est ad fabricam suam -ere, quod vult. DIPL. Otton. II. 89 p. 104,9 coniugis nostrae -tis petitionibus. *al.* **B** *latius:* **1** *ascribere – beizählen:* WALTH. SPIR. Christoph. I 3 hoc . . . non minimę huius adiicitur laudi, quod *eqs.* **2** *dirigere – richten, hinwenden:* LAMB. HERSF. Lull. 14 p. 327,33 ad omnia, quibus animum -isset, efficacissimus (annal. a. 1069 p. 106,15). **3** *in formulis sensu verbali attenuato fere i. q. deinde, iterum – etwa 'darauf, wiederum':* **a** *c. inf.:* ARNOLD. LUB. chron. 1,3 p. 119,9 non -erunt ulterius impetere castra ducis. 2,10 p. 133,1. **b** *seq.* ut *(cf. Vulg. psalm. 40,9. al.):* ARNOLD. LUB. chron. 1,11 p. 124,24 qui cum prostratus esset, ita ut non -at, ut resurgat. CHART. ord. Teut. (Thur.) 296 p. 239,2 addicere. *al.*

II *rem ad personam i. q. assignare, inferre – zuteil werden lassen, verleihen:* LEG. Wisig. 2,1,19 p. 67,7 quibus tam rationabile tempus -tum est. NADDA Cyriac. I 1,4 nova gaudia adiciata (*W*, annuntiata sunt *B*) sterili: filium concepit. CHART. Pommerell. 117 p. 107,4 addiciens nobis nichilhominus terram . . . possidendam. *al.*

III *personam ad personam i. q. associare – beigesellen:* BURCH. URSB. chron. p. 27,10 *(refl.)* Brixia quoque se itidem . . . -ecit Mediolanensibus.

IV *personam ad rem (v. et l. 17sqq.) i. q. committere – überantworten:* CHART. Beron. 7 p. 74,24 (ante 1170 ?) aeternae damnationi condemnatus adiiciatur. *fort. add.:* ANSCAR. pigm. p. 10 -tus *(sed cf. Alcuin. PL 101,547ᴰ* addictus*)* ligno *Deus. v. et* adiaceo *p. 182,40.*

subst. **adiciens**, -entis *m. qui (aliquid tribuendo) assistit: – einer der Beistand leistet:* GUNTH. COL. diab. cap.

A 1 quae pariter . . . et -bus et approbantibus notum esse potuit.

adico *v.* addico. **adiecentia** *v.* adiacentia.

adisco *v.* addisco.

1. adiectio (-ccio),-onis *f. script.:* adect-: *l.20.* -iact-: *l.28.* I *actio adiciendi, additio – das Hinzufügen, Hinzufügung:* A *gener. (fere de rebus; de homine: l. 14):* LEG. Wisig. suppl. 1,2 p. 469,7 constitutionem . . . sigilli nostri -e firmatam. BEDA temp. rat. 20,29 diei. DIPL. Heinr. II. 115 p. 142,20 ut . . . assensus nostri -e firmaremus *auctoritatem.* THEOPH. sched. 3,66 ex hoc cupro perfice auricalcum cum -e calaminae. CHART. archiep. Magd. 238 p. 299,29 prediorum. CAES. HEIST. mirac. I 8,77 p. 145,35 quid scholaris aegrotantis ponderatio vel quid pueri pauperis significet -o *in lance.* CHART. Brixin. 171 *sigillum* mutavimus cum -e solis et lune. *al. de litteris, verbis, orationibus sim.:* AMALAR. off. 1,8,2 varietas *officii* est per -em unius lectionis et unius responsorii. HINCM. epist. I. 198 p. 215,21 sine ulla mutilatione vel -e . . . transmisi *privilegium.* EPIST. Teg. I 10 monachi solius nominis -e (adect- *cod.*) vocitati. GUIDO ARET. micr. 5,18 non est aliarum *vocum* -o, sed earundem renovatio et repetitio. CHART. ord. Teut. (Thur.) 323 sine falsi -e et veri suppressione. *al.* B *spec.:* 1 *c. sensu acquirendi:* REGINO chron. a. 890 p. 134,19 Zuendibolch ex -e alterius regni vires . . . sibi accessisse sentiens. CHART. Xant. 187 -em eidem decanatui de ecclesia . . . confirmamus. 2 *c. sensu accumulandi de cantatione:* MARIAN. chron. a. Chr. 1099 non . . . falsa . . . litterarum multarum adiactione super unam litteram . . . placatus Deus. 3 *c. sensu provehendi i. q. conciliatio – Stiftung:* CHART. Worm. 203 p. 142,16 (a. 1242) cum sit modus modum in pacis -bus non tenere.

II *res adiecta, additamentum – Zusatz, Beifügung:* A *gener.:* CHART. Sangall. A 890 p. 106,15 (a. 1244) dum tamen hec -o quattuor libras . . . non excedat. CHART. Grimm. 257 p. 182,3 quia donum, quod -e indiget, dicitur imperfectum, nos . . . -em apponere cupientes . . . donationem . . . confirmamus. *de litteris, verbis sim.:* FORM. Marculfi 2,17 p. 88,4 si quid liturae, caraxaturae, adiecciones superdiccionesvae facte sunt (*cf.* CHART. Epternac. 4 p. 22,24). ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 33,10 'met, te, ce, pte, piam' . . . -es syllabicas esse. WALTH. SPIR. Christoph. I 5 p. 69,13 instituta huius tandem -is idem angelus sale condivit *eqs.* BERNOLD. CONST. libell. X 34 p. 128,28 -es *(sc. ad symbolum)* admittere. EKKEB. SCHON. opusc. 7 p. 313,45 venerandum nomen contraria -e profanari. CHART. Sangall. A 1006 non obstantibus . . . iuramentis, penarum -e, instrumentis. B *spec.:* 1 *archit. i. q. accessio – Anbau:* ERMENT. Philib. 1,29 (MGScript. XV p. 300,23) haec de ecclesiae -e dicta sint. 2 *comput. plur. i. q. epactae – Zuschußtage zum Mondjahr, um es dem Sonnenjahre gleichzumachen (cf. Isid. orig. 6,17,29sqq.):* BEDA temp. rat. 50,4 epactae graeco vocabulo, id est -es, dictae. 50,8 per totum anni vertentis orbem suas quaeque dies habet -es lunares XI.

2. *adiectio, -ire *v.* 2. *abiectio.

***adiectivitas,** -atis *f. natura vel modus adiectivi – adjektivische Qualität:* ALBERT. M. sent. 1,9,7 p. 283[a],33 quod tres diversitates inveniuntur circa adiectiva; quandoque enim habent tria trahentia ad -em et tantum unum ad substantiam *eqs.* summ. theol. I 14,58,1 p. 585[a],2 -em huius pronominis 'me' determinat glossa subdens: 'me verum Deum'.

1. adiectivus, -a, -um. I *adi.:* A *gramm. i. q. adiectivi natura praeditus – adjektivisch:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 387,1 aliud est nomen -um 'noxius, noxia, noxium' et aliud est fixum 'noxia'. p. 393,16 -a nomina dicuntur, quae fixis nominibus adiciuntur (ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,29). *al.* B 1 *additicius – bei-, zugefügt:* BERNOLD. CONST. microl. 13 p. 985[D] omnia, quae nos -a notavimus, ille . . . superflua . . . iudicabit, quicunque antiquiores . . . sacramentarios . . . inspexerit. VITA Ludow. Arnst. 21 (ASBoll. Oct. XI p. 761[A]) miror ego in unum hominem tria haec -a nomina convenisse. 2 *ficticius – erdichtet:* RAIN. GAND. Gisl. 12 (MGScript. XV p. 584,38sq.) ubi vera *gesta* non sufficiunt, permiscent -a; . . . Gyslenus, cui nullus -orum figmentorum est usus. 3 *accidentalis – zum Wesen hinzukommend, nicht wesenhaft:* CAES. HEIST. hom. II p. 116[a] transitoria quaedam *bona* sunt -a, aeterna vero substantiva, quia permanentia.

II *subst. neutr.:* A *gramm. i. q. vox nominibus adiecta, appositum – Adjektiv:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 393,16 omnia -a sunt semper omnis generis. ERMENR. ad Grim. 18 p. 555,31 quando vero vel fixa vel propria desunt, tunc ipsa -a pro fixis sunt habenda. ALBERT. M. sent. 1,25,1 p. 627[b],33 -um duo facit circa substantivum, cui adiungitur *eqs.* herm. 1,2,5 p. 393[a],22 in -is autem, quae qualitatem habent finitam et substantiam habent infinitam, negata qualitate non necessario negatur substantia. *al. v. et p. 185,57.* *per lusum verborum:* HUGO TRIMB. sols. epil. 174 viciorum siquidem crebrum -um politum mundi polluit et mundum substantivum. B *additamentum – Zusatz, Beifügung:* EGBERT. fec. rat. 2,8 his sunt appendenda quidem -a duobus: haec caro queritat induvias et spiritus escas. OTLOH. quaest. 37 p. 109[A] omnia, quae . . . restant agenda, sunt quasi principalium -a. HIST. Augiens. II 1 p. 653,17 ut cum -o nominis sui vocaretur dives Gebizo.

adv. ***adiective.** 1 *gramm. i. q. sensu vel natura adiectivi – im Sinne, nach Art eines Adjektivs, adjektivisch:* WOLBERO cant. 3 p. 1166[A] duobus enim modis dici potest bonum, substantive et -e. ALBERT. M. sent. 1,4,11 p. 172[b],33 ly 'alium' potest teneri -e (*opp.* substantive). 1,9,7 p. 283[a],7 quod autem significat substantiam, est substantivum et non adiectivum vel non -e retentum. summ. theol. I 6,25,3,3,1 p. 220[b],24 'tres' non ponitur -e, sed substantive *eqs.* (*de re cf.* sent. 1,9,7 p. 284[b],10sqq.). 2 a *c. epithetis – mit Beiwörtern:* CONR. MUR. summ. 6,6[o] p. 471,39 si monachus -e appellaretur magnanimus et bellicosus. b *accidentaliter – zum Wesen hinzukommend, nicht wesenhaft:* ALBERT. M. top. 4,3,4 p. 385[b], 49 album -e et non substantialiter et non ut quid, sed ut quale est in nive.

2. *adiectivus *v.* 2. *abiectivus.

***adiectorium,** -i *n. os brachii, lacertus – Oberarmknochen, Oberarm:* WILH. SALIC. chirurg. 4,2 p. 25,18 caput rotundum -i. p. 26,3 vertebrum -i. p. 26,10 tertium os humeri est -i. *v. et* adiutorium *(p. 201,38),* *adiunctorium *(p. 195,26).*

adiectus, -us *m. impositio – Verleihung:* HEIRIC. Germ. I 4,262 quod alas, *Alesia,* proprios praepingui pane colonos, nominis -u quondam signata putaris. *Ziltener*

adigo, -egi, -actum, -ere. *perf.* -ig-: *l. 55.*

1 *strictius:* a *adducere – heranführen:* OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 134,29 a prefecto Urbis ligno -tus. b *infigere, vibrare – hineinstoßen, schwingen:* WALTHARIUS 834 cuspide -ta. WALTH. SPIR. Christoph. I 13 -to percussoris gladio. *al.* c *percutere – treffen:* METELL. Quir. 11[a],16 rocho iaculans mortifere timpus -erat. d *comprimere, claudere – zusammendrücken, schließen:* NIVARD. Ysengr. 4,505 tanta mole fores -ens incumbit -tis (*cf.* 5,798 ianua . . . -ta). 4,621 has . . . costas -oque ligoque, quas abigit positu macra iuventa suo (*cf.* 4,623 armis . . . -tis). e *intrans. i. q. aggredi – angreifen:* HERIG. gest. 55 p. 188,19 si luporum -igerit rabies, ne nemo sit qui abigat. 2 *latius:* a *impellere, cogere – antreiben, zwingen:* RHYTHM. 149,444 *(acc. dupl.)* tuus quod me -it amor. WALAHFR. carm. 5,79,4 iussio -egit eum. b *edicere – verordnen:* METELL. Quir. 75,43 sic -it rex. c *peragere – vollziehen:* TRAD. Frising. 958 (a. 883) hoc -tum fuit cum consensu canonicorum . . . per licentiam . . . imperatoris. d *subigere – unterwerfen:* GESTA Ern. duc. I p. 12,29 terram illam -egit sibi. e *?adaugere – ?vergrößern:* METELL. Quir. 58,34 crescit -ta (adaucta *W*) foco gloria. *v. et* *adago.

adilis *v.* parulis.

[adimacus. *fort. falso ed. pro* adiuratus *(cf. infra p. 198,2sq. 71):* HILDEG. phys. 7,3 p. 1315[C] *(in incantatione)* 'audi -us per viventem Deum et acumen virtutis auditus leonis' . . . et ille auditum recipiet.]

adimo, -emi, -emptum, -ere. *script. et form.:* add-: *p. 187,12. perf.* -im(i): *p. 187,6.* -imivit: *p. 187,35.* -emt-: *p. 187,12.* -ept- *(var l.): p. 187,16sq. 40.*

[Prins]

I *de ablatione:* **A** *strictius i. q. demere, amovere, abolere – wegnehmen, entfernen, beseitigen:* **1** *gener.:* AESCULAPIUS 3 p. 4,43 ut ... motum -at *accessio.* ALDH. virg. II 1811 praecordia ... infecta malis pro virgine -ta. LEX Frision. 2,4 tertia sacramenti portione -ta. HRABAN. carm. 37,23 omnia finis -emit (-imit *cod.*). WALTHARIUS 1068 mentem. DIPL. Ludow. Inf. 59 *res* suo neglectu -tas. RUOTG. Brun. 19 p. 19,5 sollicitudinem. CHART. march. Misn. II 277 p. 189,33 iure concambii -emimus regno predia. *al. medial.:* ALDH. virg. I 44 p. 297,7 fortuitis -tam casibus *Eugeniam. c. sensu rapiendi:* ANNAL. Alam. a. 911 (rec. B) omnibus viduae illius addemtis. VITA Maxim. Trev. II 134 villas. *c. sensu exstirpandi:* BRUNO MAGD. bell. 36 p. 38,3 funditus ab hominum numero ... -ere *Saxones.* **2** *spec.:* **a** *math. i. q. deducere – abziehen:* ALCUIN. epist. 126 p. 186,18 lunari aetati -ta (adepta *R*) *dies.* WALAHFR. carm. 5,89,3,21 saltu ... -to (adepto *M*). GERB. geom. 6,3 p. 83,20. *al.* **b** *iur. et eccl. i. q. abdicare – aberkennen:* LEG. Wisig. 4,5,1 censura, qua nec parentibus vel aviis -atur iudicandi ... licentia. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,46 ordines et consecrationes. **B** *latius:* **1** *abscidere – abhauen:* WALTHARIUS 1045 dextram ferientis -emit. **2** *debilitare – schwächen:* HROTSV. Mar. 611 defectum dextrae subitum deflevit -tae (*antea:* debilitata). **3** *non usurpare – nicht verwenden:* THANGM. (?) transl. Epiph. 10 pedes reptando manibus -it. **4** *liberare – befreien:* CARM. Aldh. 1,194 -ti a discrimine. **5** *refl. i. q. se subducere – sich entziehen:* RUOTG. Brun. 18 p. 17,2 si te ipsum nostris votis -eris. **6** *partic.* -tus *i. q. perditus – verloren:* WOLFHARD. Waldb. 2,2 damnum mihi rei reparato praesentis -tae.

II *de additione:* **A** *assumere, suscipere – an-, übernehmen:* VITA Deic. 9 in loco, qui Luxovium exin nomen -emit. THANGM. Bernw. 13 p. 764,10 episcopalem potestatem ... se -turum. VITA Mariae rhythm. 1577 ex ea *(Maria)* sibi naturam humanam -imivit (*sim.* 7537). **B** *acquirere – (hinzu)erwerben:* COD. Odalb. 71 cum omni ibidem territorio -to.

adi. **ademptus,** -a, -um. *fere i. q. studiosus – etwa 'eingenommen für':* EPIST. Wisig. 7 p. 668,27 quod de ludis teatriis ... sis -us (adeptus *M 1.2*).

***adimpetro,** -avi, -are. *impetrare – erreichen:* DIPL. Heinr. IV. 483 qualiter *legati* ... id ... -verint, quod episcopus ... bona ... restituit.

***adimplebilis,** -e. *impletus – erfüllt:* ROD. GLAB. hist. 3,30[in] exibuit *Christus* ... de se etiam testimonium perhibentium scripturarum -e documentum.

adimpleo (-inp-), -evi, -etum, -ere. *script.:* ai-: TRANSL. Heliani 2 (MGLang. p. 582,12). adh-: *p. 188,20. form.:* -ire: DIPL. Merov. I 84 p. 75,1. *al.* FORM. Andec. 53. CHART. Westph. VI 59 (a. 1213/16). *v. et p. 188,41.* -iatur: *l. 63.* -isse(t): DIPL. Merov. I 49 p. 45,26. 78 p. 70,4. *?fut.* -etis: *p. 188,11. depon.: l. 69. p. 188,12.22.32.42. adde* HRABAN. epist. 51. *al. cf. imper.* -ere: *p. 188,28.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. complere – (an)füllen:* VITA Emm. 43 cophinos. ARNOLD. SAXO fin. 2,1 p. 49,2 -entur mamille lacte. *metaph.:* COZROH. praef. p. 1,18 cantelenis et ... officiis ... domum sancte Mariae ... quasi mirifici odoris suavitate -vit. RUODLIEB IV 138 virtus ..., pietas ..., sophia intus ut -ent te. *al.* **B** *latius:* **1** *augendo consummare – voll(ständig) machen:* **a** *de numeris, spatiis:* BEDA temp. rat. 38,9 quanta bissexti crescentis particula ... incessanter -atur. COMPUT. cod. Bern. 10 p. 55,25 addis XI *dies* per singulus annus, ut -iatur cursus solis (*cf.* HERIG. reg. 2,21 p. 220,9 si quindecim *dies* addas, undecimum annum -as). *percurrere – zurücklegen:* BEDA temp. rat. 38,20 sol annuum caeli ambitum ... -ere cognoscitur. RHYTHM. 113,49,3 zodiacum. **b** *de possessionibus:* FORM. Augiens. C 15 p. 371,36 ut ..., quod defuerit ex nostro, vos ... -atis (-amini *cod. a. corr.)* ex vestro. TRAD. Frising. 1394 si quid deesset, in alio loco ... sibi -ret (*cf.* DIPL. Heinr. IV. 43). CHRON. Afflig. 18 tertiam ... partem quaedam matrona ... gratis nobis -vit. *restituere – ersetzen:* TRAD. Patav. 96 (a. 1013/45) si aliquid ... sibi subtraheretur, imminutum ... totum id reconpensatio -ret. **2** *adaequare – ausmachen:* PS. BOETH. geom. p. 413,22 quae summa embadalis spatii planitudinem -et (*cf.* p. 417,26).

II *translate:* **A** *ad finem perducere, perficere, exsequi – erfüllen, vollenden, ausführen:* **1** *praecepta, vota, munera, vaticinationes sim.:* *c. acc.:* LEG. Wisig. 2,2,4 penam. LEX Ribv. 59,2 iudicium. 69,4[b] *sacramentum.* LIBER diurn. 85 p. 104,16 officium pietatis (TRAD. Patav. 57[b] episcopalem o.). LEX Alam. 22,1 opera. FORM. Senon. I 27 si hoc facietis, vestra bona consuetudine -etis. HUGEB. Willib. 4 p. 94,20 legem. COD. Karol. 77 p. 609,16 se omnem -eri episcopalem praedicationem. CONC. Karol. 59 p. 785,13 *missam* (*cf.* CHART. Rhen. med. I 97 memoriam). DIPL. Arnulfi 64 petitionem. 188 voluntatem. REGINO chron. a. 883 p. 121,9 ut prophetia ... et maledictum -retur. DIPL. Otton. II. 97 omne consilium salubre ... sequi et -ere. DIPL. Otton. III. 29 nepotis ... interventum. DIPL. Heinr. II. 501[a] p. 641,7 hanc vindictam et istud meum constitutum advocatus ... fideliter -at. CONST. II 107,5 pro pactis adhimplendis. CHART. Basil. C I 191 p. 136,42 obstagium. *saepe. c. dat.:* COD. Karol. 65 p. 592,31 petitioni -eri. EPIST. pont. Rom. sel. I 4 p. 59,25 votis. GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 416,28 *(in zeugmate)* petitioni non contradixit neque continuo -vit. *cf.* CONC. Merov. p. 183,15 salubri institutione -ere *(v. et l. 11). absol.:* LEX Ribv. 68,1 si quis legibus ... bannitus fuerit et minime -verit. VITA Hugberti 11 (MGMer. VI p. 489,11) sicut ... melius potes, hodie -ere *(sc. officium divinum).* ANNAL. Lauresh. a. 792 ita de aliquis -tum est. DIPL. Ludow. Germ. 131 ut ... de eisdem rebus ... -remus. CHART. Oelsn. 59 p. 92,19 integre -endo. *al. c. inf.:* FORM. Flav. add. 1 p. 489,24 conponere et satisfacere -atur, insuper ... absolvat. **2** *varias actiones:* CONC. Karol. 50[D],74 ut, quod ... sacerdotalis auctoritas explere nequivit, id terror imperialis ... -at. VITA Emm. 20 quod ergo viribus non potuit -ere, voluntate ... ministravit. CHART. Wirt. V 1452 p. 218,29 resignacionem. CHART. Sangall. A 1004 p. 203,24 infeodacio ... adinpleta. *al.* **B** *praestare, solvere – leisten, zahlen:* LEG. Wisig. 2,1,33 summam (*syn.* persolvat). DIPL. Merov. I 24 p. 25,5 ut ... decimus caput *pecodum* debeatur offerre et -ere. 60 p. 54,4 hoc ei dare et adinplire. LEX Raet. Cur. 23, 7,2 pater... res -iatur. DIPL. Conr. II. 253 peccuniam. *al. c. sensu tribuendi:* PASS. Kil. II 3 martyrii palma ... bonis ... -etur operibus. CHART. Naumb. 279 p. 262,26 gratia vobis et pax -atur.

adimpletio (-inp-, -cio), -onis *f.* **1** *exsecutio, eventus – Ausführung, Erfüllung:* EMBOLIS Amalar. 27 *(de Christo)* veniente corpore, -e videlicet veritatis, cessaverunt umbrae. DIPL. Otton. III. 7[a] p. 402,27 petitionibus fidelium devota -e assensum exhibere. GERHOH. tract. p. 59,17 suae voluntatis, immo cupiditatis -e. CHART. Turic. 1011 p. 95,13 adinpletione mandati. *al.* **2** *recompensatio – Entschädigung:* THIETM. chron. 6,31 sibi placita -cione (reddicione CHRON. Thietm.) hiis ... eadem restituere. 6,33 -cionem sibi placitam acquisivit.

***adimpletrix,** -icis *f.* *quae implet – Erfüllerin:* WILLIR. cant. 3,10 p. 23 legis -x valeas dilectio legis (felix *var. l.*).

adina *v.* 1. aden. *Prinz*

***adinfigo,** -fixum, -ere. *infigere – anheften:* EPIST. Bonif. 115 p. 249,4 comitem ... incurvato dorso, capite pedibusque uncis -xum.

adinflo, -are. *flatu intendi – sich aufblasen:* WILH. SALIC. chirurg. 1,38 p. 315[G] ista egritudo ... accidit pueris, cum volunt -are aut sonare aut saltando violenter.

***?adinfusio,** -onis *f.* *fomentum humidum – feuchter Umschlag:* AESCULAPIUS 40 p. 65,20 utendum embroce, hoc est -e (infusiones enematum *cod. Augiens. 120*).

adinpleo *sim. v.* adimpleo.

adinquirendum, -i *n.* (*cf.* inquisitum *et* acquirendum) *res acquirenda – künftige Erwerbung:* CHART. Rhen. med. I 41 p. 46,23 (a. 804) adiacentiis, cultis et incultis, quesitis et -is (CHART. Stab. 148 p. 300,22 [a. 1128]). TRAD. Ratisb. 22 p. 28,16 exitibus et regressibus, quęsitum

[Baader]

et -um (DIPL. Ludow. Germ. 5 ad inquirendum. *al. v. ind. s. v.* quaerere). TRAD. Frising. 680ª adquisitis et -is. *al.*

***adinsero,** -serui, -ere. *(decernendo) inserere – (bestimmend) einfügen:* CHART. Carniol. I 67 p. 75,5 (a. 1102) -uimus ad illam partem vel contra quem exinde litem intulerimus mulcta.

adinstar *v.* instar.

***adinsto,** -are. *adesse – beistehen:* EPIST. var. I 7 p. 504,42 (vs.) Deus adiutor validus tibi semper -at.

adintegro, -atum, -are. *redintegrare – wiederherstellen:* MIRAC. Bav. 1,4 *cuncta* ad pristini vigoris sunt -ta statum.

***adinterrogatio,** -onis *f. interrogatio (in stipulatione facta) – (beim Kontraktabschluß erhobene) Frage:* GLOSS. I 10,25 St.-S. adstibulatione adsponsione -e.

***adinterrogo,** -avi, -are. *interrogare – fragen:* CAES. HEIST. mirac. I 5,29 p. 313,32 si ... sciret peccatum, obsidentem -ans (interrogans *var. l.*). 8,20 p. 98,19 si dominum -asset (interrogasset *var. l.*) de eodem opere. *ibid. al.*

***adintra** (ad intra) *adv. introrsum – nach innen:* ALBERT. M. animal. 16,94 attrahi hoc *(sperma mulieris)* ad intra.

***adintus** (ad intus) *adv. intro(rsum) – nach innen:* ALBERT. M. animal. 1,169 quoniam ... esset spatium breve ad intus. 1,295 quarum *(curvitatum)* una ... convexum habet ad silvestre et concavum ad intus.

†*adinudis. *(orig. inc., ni cohaeret c.* ἀδενοειδής*) genus cineris significans – Aschenart bezeichnend:* THADD. FLORENT. cons. 62,247 recipe ... cinerem -em.

adinvenio, -veni, -ventum, -ire. *script.:* aud-: *l. 33.* -vin-: *l. 40.*

1 *quaerendo vel casu invenire – (auf)finden:* FORM. Augiens. C 8 nec ad conparandum aliquid huiusmodi -imus (aud-*cod.*). BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 323,27 consensorem. CHART. civ. Spir. 536 p. 471,8 quicquid ... inquisitum -iri et iuste recuperari poterit. *latius c. sensu assequendi:* DIPL. Heinr. II. 121 coniunx ⟨nostra⟩ regiae consecrationis inibi adi⟨nvenit⟩ dominium. COD. Udalr. 229ᵗⁿ. quaecunque mala vos -erunt. **2** *componendo, meditando invenire – (er)finden, entdecken:* ANTIDOT. Lond. p. 20,21 emplastrum, quem -vinit Bartholome⟨us⟩. BERTH. (?) annal. praef. p. 268,2 de naturali lunae incensione regulares experimentissimos -it. *al. de computatione:* GERB. geom. 6,7 p. 94,13 numerum. Ps. BOETH. geom. p. 393,5 per se similes figurarum descriptiones ... -ire ... et componere. **3** *fingere – lügnerisch ersinnen:* AGIUS vita Hath. 8 odivit, quod diabolus -it. WIPO gest. prol. p. 5,21 fabulosas narrationes honestis rebus et nominibus velatas ... -erunt. **4** *excogitare – ausdenken:* **a** *gener.:* WALDR. carm. 3,58 intus -o, manuum quo facta rependo. CHART. Scafhus. 50 quidquid aliqua utilitate dici aut -iri potest. CHART. Hall. I 269 p. 254,10 liberalitas, quam -it devocio. *al.* **b** *spec. i. q. (excogitando) statuere – (ersinnend) beschließen:* FORM. Sangall. II 39 donec *reges* inter se concorditer -ant, cuinam provinciam istam concedere velint. THANGM. Bernw. 22 p. 769,10 quae ... ab archiepiscopo ... -ta et sacramentis statuta sunt. 36 p. 774,30 illum ... vestro iudicio -ta vel decreta poscere. CONST. I 128,3 pincernę tale iudicium -erunt, ut *eqs.* CHART. Babenb. 232,42 si ... alii sua expurgacio ... fuerit per sententiam -ta. ANNAL. Basil. a. 1277 p. 201,36 rex Ruodolphus novam adexactionem -it. *c. sensu procurandi:* ADALB. MAGD. chron. a. 967 p. 178,6 imperator ... multa ad utilitatem sanctae ecclesiae -it. **5** *comprehendere – erfassen:* ALFAN. premn. phys. 13,5 naturali ... ingenio -ta (*PG* 40,661ᴰ φυσικὰς ... ἐννοίας) dicimus, quae firmiter omnibus insunt.

***adinventicius** (-tius), -a, -um. *fictus, fallax – erfunden, trügerisch:* FLOD. hist. 3,22 p. 525,38 quaedam ... -tia reputatione ... reperta. HUGO FLAV. chron. 2 p. 462,2 quodam -o nomine Paterinus dicebatur. HERM. TORN. rest. 2 qui ... in Porphirii Aristotelisque libris ... volunt legi suam -tiam novitatem. EBERH. BAMB. epist. 11 p. 526ᴰ quodlibet nomen -tium ... ei *(Christo)* attribuere. CHART. Patav. 4 (Mon. Boica XXIX 2 p. 324,13) factum ... novis, -is vel excogitatis versuciis disturbare.

adinventio (-cio), -onis *f.* (*?m.:* FORM. Augiens. A 13 p. 345,20 per quoslibet -es). **1** *res inventa – Fund:* AETHICUS ISTER 26 metalla invenire ... multasque alias -es. **2** *inventio – Erfindung, Entdeckung:* AETHICUS ISTER 93 -um *Hippocratis* curam et ingenium. RADBERT. Arsen. 2,1 p. 61,30 pulverum fallax -o. HRABAN. univ. 15,6 p. 426ᶜ -es artium (inventiones *Isid. orig. 8,11,3*). ELIS. SCHON. viar. 13 p. 102,37 *(de ornatu)* venalium mulierum -es. *al.* **3** *mala vel falsa fictio – bösartige oder lügnerische Erdichtung:* **a** *gener.:* CONC. Karol. 56ᴮ praef. p. 730,10 haec cupiditate et ... -e commentata esse. CAPIT. reg. Franc. 271 p. 301,31 missi ... quasdam -es ... et in mallatione et in exactione intromittunt. MIRAC. Pirmin. 9 iudices ... irritantes Deum in -bus suis. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 321,20 genus -um accusationumque clamosarum. CHART. Turic. 597 p. 103,6 propter -es hominum captiosas. CHART. Merseb. 345 p. 275,42 calliditatibus versutiarum et sinistrarum -um. *al.* **b** *spec.:* **α** *iur. i. q. praetextus – Vorwand:* CONC. Merov. p. 130,16 excludatur excusationis -o. FORM. Marculfi 2,1 p. 73,12 si quis huic volontate mea pro quibuslibet -bus seu propositionibus ... tergiversator extiterit (*cf.* 2,3 p. 76,8. CHART. Sangall. A 146. CHART. Rhen. med. I 41 p. 47,25. *al.*). COD. Karol. 10 p. 503,31 sin ... et aliquam posueritis moram et -cionem. CONC. Karol. 50ᴰ,47 p. 641,34 religiosa consuetudo ... non debet nova -e et qualibet pertinaci intentione defendi. CAPIT. reg. Franc. 271 p. 302,19 advocatus ... non cum aliqua nova -e ... malletur. *al.* **β** *eccl. i. q. error (haereticus) – (häretischer) Irrtum:* GESTA Camer. 3,30 ne umquam vos huic -i ... consensum praebeatis. CONST. II 100 p. 126,22 quod ... provincia mendicatis iniquorum *(i. haereticorum)* -bus inquinetur. *al.* **4** *excogitatio, excogitatum – das Ersinnen, Gedanke:* **a** *gener.:* ALDH. ad Acirc. 6 nostrae exercitationis sollicitudo ... commentis -um stimulata. FORM. Morb. 27 p. 337,2 xenia propriae -cionis. NARR. de rel. Scafhus. 1 p. 955,19 ex divina magis inspiratione ... quam ex humana -e. EPIST. Teg. I 107 -es eloquiorum. DIPL. Karoli M. 295 p. 441,28 (spur. s. XII.) *legem* non ex mea -e vel corde prolatam. HELM. chron. 22 p. 44,24 imperiali minime institucione, sed ... archiepiscopi -e. *al. c. sensu novitatis inconvenientis:* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 154,32 quorum terram ... inauditis -bus ... incestaret. HELM. chron. 13 p. 27,3 qui ... supervacuas diligeret -es. **b** *spec. i. q. sententia – Entscheidung:* LEG. Wisig. 2,1,28 habeantur invalida *vincula definitionum* nec sint -is alicuius conexione firmata.

adinventor, -oris *m. qui excogitat, invenit – einer der ausdenkt, erfindet:* **1** *in malam partem:* ALBERT. AQUENS. hist. 5,16 fraudis. HILDEG. scivias 1,3 p. 410ᴰ illusorem et extraneae artis pessimum -em. VITA Norb. II 64ᵐᵉᵈ. cunctorum scelerum malignissimus -r *(sc. diabolus)*. ACTA imp. Winkelm. I 693 p. 550,42 totius nequitie. **2** *in neutram partem:* ANNAL. Magd. a. 969 p. 150,43 nec fefellit -em tam prudens consilium.

adinvicem *v.* invicem.

adinvestigo, -avi, -are. *exquirere – ausfindig machen:* Ps. BOETH. geom. p. 400,1 obscura ... lectorum exercitio -anda committimus. p. 406,10 quorum *(numerorum)* si medium -vero. p. 408,14. 424,4. *Baader*

***adinvoco,** -are. *invocare, invitare – aufrufen, einladen:* CHART. Brand. A III 3 p. 81,2 (a. 1145) Deo igitur et eius famulis nos tam sedulo -antibus (= CHART. Hamb. 180 p. 170,12).

***adiocatio,** -onis *f. iocus, colludium – Scherz, Spiel:* GALB. Karol. 67 (66) comes ... et plausu et -e cum pueris ... iocundabatur.

adiocor, -ari. *irridere – spotten:* REIN. LEOD. inept. 1 p. 593,41 dum familiaribus ... -retur super Vitellio, Romani voracissimo ciclope imperii.

adipatus, -a, -um. **1** *adi.:* *opimus – schwülstig, gesalbt:* MIRAC. Bav. praef. nihil hic -ae locutionis *(cf. Cic. orat. 25)*. **2** *subst. neutr.:* *opus pistorium adipe immixto*

[Payr]

confectum – Schmalzgebäck: THIOFR. Willibr. II 3,88 quasi viperei daret his -a veneni *(cf. Iuven. sat. 6,631)*.

***adiperius,** -a, -um. (*ab* adeps, *cf. J. Pirson, Rom. Forsch. 26. 1909. p. 847sq.*) *pinguis – fett:* FORM. Sal. Merk. 63 abstineant se -is cibis.

***adipinus** (adop-, *cf. supra p. 18,50*), -a, -um. *pinguis – fett:* ALPHITA I p. 273,11 adopine carnum omentum idem.

adipiscentia, -ae *f. adeptio, receptio – Erwerbung, Aufnahme:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1087D hinc virtutum affluentia, inde bonorum -a. ALBERT. M. probl. 1 p. 34,5 cum secundum potentiam et -am, secundum esse differant possessa et adepta.

adipiscor, -eptus sum, -i *et* **adipisco,** -eptum, -ere. *script.:* adhi-: *l. 39.* adhe-: DIPL. Merov. I 19 p. 20,27. adepisci: EPIST. Desid. Cad. 21. FORM. Flav. 3. CHART. Sangall. A 291 p. 271,6. adaepisci: DIPL. Pipp. 21 p. 30,18. adempti: *p. 192,6. form.: act.* -ere: *l. 28. 45. p. 192,10.* -unt: *l. 40. pass.: stirp. praes.: l. 42. 46. stirp. perf. saepe, e. g. l. 31. 53. struct.:* ad: *l. 23 sq.* in: *l. 32. 57. dat.: l. 29. abl. pro acc.: l. 55sq.*

I *studio assequi, impetrare, acquirere – erlangen, erreichen, (hinzu)erwerben, gewinnen:* **A** *obi. homines:* LIBELL. de conv. Baiuv. 1 -i socios ad doctrinam. WIDUK. gest. 3,53 amicum. THIETM. chron. 5,7 alium ... ad amicum ... -itur. **B** *obi. res corporales:* ALDH. ad Acirc. 142 p. 203,21 vitae nutrimenta per laboris exercitium -i. EPIST. Bonif. 15 p. 28,3 munuscula ... -ere. TRAD. Frising. 93 lucrum meum, quicquid ... -ere aut emeliorare possim. 166a p. 162,29 quod ... suae proprietati -tum est. CONC. Karol. 38,15 quicumque presbyter per pretium eclesiam fuerit -tus. VITA Liutb. 13 p. 19,9 latrociniis -ta pecunia. CHART. Lux. I 173 p. 234,12 castellum ... in proprietatem. THIETM. chron. 6,29 urbem in beneficium. DIPL. Heinr. IV. 335 p. 441,20 scriptum precepti a filiis ... fraudulenter -ti. CHART. ord. Teut. (Thur.) 150I in -to ... beneficio. *saepe. adde:* ERMENR. Har. 4 qualiter Sulpicium et Servilianum -tus fuerit ac ... transtulerit. **C** *obi. res incorporales:* **1** *gener.:* LEG. Wisig. 3,5,1 coniugium. ALDH. virg. II 1661 virtutum culmen. COD. Karol. 22 p. 526,16 effectum ex hoc a vestra adhipisci ... excellentia. TRAD. Frising. 18 Christo adherentes vitam -unt sempiternam (*cf.* HRABAN. inst. cler. 1,31 p. 62,9 virtute ... sacramenti aeterna vita -itur. DIPL. Arnulfi 58a p. 83,40 sempiternae remunerationis compendia. DIPL. Heinr. II. 242 pro remedio vitae perpetuae ... -endo. *al.*). 339 indulgentiam ... -ere. HRABAN. hom. I 48 p. 88D sapientiae notitia qualiter -atur. WALAHFR. Wett. 773 paupertatem. GODESC. SAXO theol. 20 p. 282,19 baptisma. WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 19 te interprete lumen -ta *farrago libelli.* THIETM. chron. 5,3 gratiam ducis ac spem retinendi ... beneficii. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 315,47 post ... victoriam -tam. FUND. Brunw. 23 archipontificatum. BERNOLD. CONST. chron. a. 1057 nomen. CHART. eccl. Halb. I 3 p. 3,16 legitime ac canonice -ta ... ecclesię prepositura. *saepe. c. abl. (cf. D. Norberg, Synt. Forsch. 1943. p. 144):* CHRON. Fred. 4,74 consilio. VITA Leod. 28 (MGMer. V p. 309,10) iure. CHRON. Salern. 50 benedicionibus. *al. pendet* in: EPITOME Pauli I (MGLang. p. 195,23) Audoin nonus -tus est in (*om.* PAUL. DIAC. Lang. 1,22) regnum. *c. inf.:* CHART. Rhen. med. I 8 p. 10,34 (a. 720) ut ... sublevare -amur. **2** *philos. (fere partic.* -tus *i. q. acquisitus – erworben):* ALBERT. M. summ. creat. II 1,54,1 p. 451a,40 *intellectum,* quem vocat Avicenna 'in habitu -tum'. intellect. 2,1,8 p. 514b,28 -tus ... intellectus est, quando per studium aliquis verum et proprium suum -itur intellectum. unit. intellect. 6 p. 464b,33 in omnibus speculativis intelligit seipsum et -itur sic se ...; hic vocatur intellectus -tus. probl. 1 p. 32,18 quod Graeci sapientes possessum, eumdem Arabum philosophi ...-tum esse dicebant. p. 33,5 possessae et -tae sunt formaliter intelligentiae superiorum. summ. theol. II 13,77,3 p. 78a,5 -tus ... intellectus ... est, quem -itur intellectus noster possibilis ex luce intelligentiae. 15,93,2 p. 202b,39 intellectus -tus ex lumine agentis. *al. subst. neutr.: v. l. 12.*

II *eundo assequi, advenire – erreichen, gelangen, ankommen:* HUGEB. Wynneb. 2 p. 107,24 navilia -ti fuerant loca. CHRON. Salern. 144 Beneventum deseruit, regiam -tus est urbem. OTTO FRISING. gest. p. 4,33 (epist. Frid. I.) Paliologus post -tum Barum ... obiit. *ingredi – einschlagen:* CHRON. Ven. Alt. 71,12 ad Romam -ti (adempti *var. l.*) sunt iter.

III *singularia:* **A** *accipere – an-, aufnehmen:* CYPR. CORD. carm. 1,21 (MGPoet. III p. 144) fueris dum lector -tus. **B** *perficere – vollführen:* CHRON. Salern. 65 p. 62,31 quatenus ipsum facinum -ere valeret. 178 facinus -ere. **C** *(mente) capere – fassen:* DIPL. Karoli III. 188 p. 316,3 -to consilio. HROTSV. Mar. 430 tali consilio consensu plebis -to.

adi. **adeptus,** -a, -um: *v. p. 191,60.*

adips *v.* adeps.

***adirascor,** -i. *irritare – reizen:* GUIC. (?) bers. 4 noli ipsum *brachettum* aliquatenus -i, sed fac ei ad placitum quantum potes.

***adirruo,** -rui, -ere. *corruere – einstürzen:* ANNAL. Ianuens. IV p. 124,6 menia ... civitatum -erunt.

adiscencia *v.* adiacentia.

***aditidem** (ad itidem) *adv. eadem ratione – in der gleichen Weise, Absicht:* MIRAC. Ursm. 2,12 male divisos ab invicem et ... redituros cum armis ad itidem.

aditio (-cio), -onis *f.* **1** *visitatio – Vorsprache, Besuch:* CONC. Merov. p. 106,5 ut familiari -e commonitus sanare ea debeat. **2** *aditus – Zutritt:* GUNTH. PAR. (?) orat. 8,9 p. 170D sacrorum locorum -o ... conceditur. **3** *susceptio – Übernahme, Antritt:* CHART. Turic. 1036 p. 121,23 (a. 1258) sub adicione hereditatis.

***aditum,** -i *n. acc.* -um *et abl.* -o *v.* aditus. *ius, vindiciae – Anrecht, Anspruch (cf. p. 193,15):* FORM. Wisig. 20 p. 584,35 nec nostris -um manebit heredibus ullum.

aditus, -us *m. script.:* add-: *p. 193,5. 13. 15. adde* EPIST. Wisig. 13 p. 680,21. -et-: *p. 193,5.* -ict-: *p. 193,8. form. heterocl.: abl. sg.* -o: *l. 59. adde* VITA Genov. 42 (MGMer. III p. 233,6). *acc. plur.* -os: *l. 52.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *actio adeundi, adventus – das Hingehen, Kommen, Ankunft:* DESID. CAD. epist. 2,8 ut ... vestro -u ... proficiscatur securus. VITA Liutb. 35 p. 42,12 -um vel reditum seu manendi moram. THIETM. chron. 4,66 in primo ... -u trepidare. VITA Afrae 72 ut tibi dent -us gaudia vera mei. *al. de venti flatu:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,179 ac si forte levis -um perceperit aurę ianua. *in imag.:* VITAE patr. Iur. prol. p. 131,6 archanum ... pietatis ... -u reserari. WALAHFR. carm. 5,74,8 *(de incessu) syllaba* adivit ... -u domum ferino. **2** *meton.:* **a** *introitus, accessus, via – Eingang, Zugang, Weg:* LEG. Wisig. 2,1,19 p. 67,16 -um ..., in quo montes transituri sunt. ARBEO Emm. 43 extra -um ecclesiae. WETT. Gall. 6 reseravit -um caelestis regni. CHART. Mog. A 186 p. 114,34 locum ... cum ... cultis et incultis, -bus et reditibus. TRAD. Ratisb. 250 iurgium ... de -bus et reditibus. CHRON. Noval. 3,9 valles et -os Italiae. ANNALISTA Saxo a. 1137 p. 772,7 uno tantum preangusto -u patente. *al. in organo:* THEOPH. sched. 3,83med. procedentibus undique inferius venti -bus. *in corpore humano:* THEOD. CERV. chirurg. 1,13 p. 140H *(de meatibus)* ad urinales et menstruales -us. ARBEO Corb. 10 p. 198,22 *(de ostio)* putridinem anime ad -um oris perducere (Emm. 4. WALAHFR. Gall. 1,18 ex -o [-u *var. l.*]. *al.*). **b** *limen, aedes – Schwelle, Heiligtum:* WETT. Gall. 41 p. 280,2 *tortam cerae* perrexit -bus sancti Galli delaturus. **c** *finis – Grenze:* WILLIB. Bonif. praef. p. 2,28 in Galliae terminis vel in Germaniae -bus aut etiam in Brittaniae limitibus. **B** *latius i. q. facultas vel venia adeundi – Zugangsmöglichkeit, Zutritt:* VITA Balth. B 7 p. 489,5 silvarum -us ad ... monasteria construenda concessit. TRAD. Frising. 182 tractantes seu cogitantes aliquem -um regni caelestis. AMALAR. off. 1,23,11 -us iam paratus primi hospitis per fidem. VITA Rimb. 24 muro ... ex uno in aliud -um intercludente. HELM. chron. 25 p. 50,6 commeantibus -um pons ... continuat. *al. in imag.:* WILLIB. Bonif. 4 p. 17,6 si quanam in parte huius populi euangeli ... -us claresceret.

[Payr]

II *translate:* A *facultas, venia, occasio – Möglichkeit, Gelegenheit, Anlaß:* Leg. Wisig. 6,5,4 ille volens -um mortis dedit, iste nolens mortem iniecit. Desid. Cad. epist. 1,13 quotiens se -us praebet. Form. Marculfi 2,1 p. 72,24 nec ... quicquam ... auferendi ... occansio vel addetus (aditos *A 2*) tribuatur. Chart. Sangall. A 242 p. 234,5 -um in monasterium intrandi habeam (*cf.* Widuk. gest. 1,18 inde exeundi -us non patebat. Annal. Ianuens. IV p. 20,10 adictum ad civitatem ... reddeundi). Dipl. Karoli III. 47 p. 79,1 ne pignerationis occasio -um rapinę predatoribus prestet. Hrotsv. gest. 606 -um ... providerat aptum ipsius Italicum iuri subiungere regnum. Dipl. Otton. III. 101 p. 513,24 ut omnis malorum additus auferatur. Const. II 42,8 omnem -um malignandi ... precludentes. Chart. Turic. 855 ut ... malignantibus ... occasionis additus obstruatur. *saepe.* B *ius, vindiciae – Anrecht, Anspruch:* Leg. Wisig. 4,2,17 p. 185,2 ut ... ad successionem huius -us reseretur. Form. Sangall. I 5 p. 382,16 eo quod praefatus ... illi ad hoc -um damnaret. C *accessus, explicatio – Einführung, Darstellung:* Ps. Boeth. geom. p. 373,23 lucidiore -u expolienda. p. 417,19 patentiore -u. D *eventus, susceptio – das Eintreten, Antreten, Empfang:* Trad. Formb. 414 (a. 1165) post -um conversionis Wigkeri. Chron. Mont. Ser. a. 1128 p. 142,44 territus miser -u (auditu *var. l.*) supplicii. *fort. add.:* Ionas Bob. Columb. 1,30 p. 223,6 Columba gavisus recepti muneris -um congratulatur. *v. et* addo (-itum), adytum. *Payr*

adiudicatio, -onis *f.* 1 *(iudiciaria) addictio, attributio – (gerichtliche) Zuerkennung, Zuweisung:* Gesta Bert. 3,12 plus nobis -o terre illius nocuisset quam profuisset. Chart. Westph. III 751 p. 389,32 sopita fuit causa cum -e spatii XVI pedum. 2 *approbatio – Billigung:* Epist. Col. 10 p. 253,41 archiepiscopos ... depositos cum consensu et -e totius ... ecclesiae. 3 *condemnatio – Verurteilung:* Hincm. epist. I 184[d] p. 185,27 quae de sua et collegarum suorum -e a synodo ... diffinita ... sunt. Rup. Tuit. spir. 3,6 p. 1646[B] ut filius ..., qui post -em ... patris natus est, haereditatem obtineat.

adiudico, -avi, -atum, -are. I *obi. res:* A *addicere, attribuere, conferre – zuerkennen, zuweisen, übereignen:* 1 *iur. et publ.:* Dipl. Otton. I. 320 *praedium* in publicum regni ... ius et fiscum -tum est. Dipl. Heinr. III. 367 bona sua nostrę potestati nostroque publico iuri -ta sunt. Dipl. Loth. III. 68 p. 106,35 decimationum possessio Heinrico abbati ... consensu totius synodi -ta est. Otto Frising. gest. 2,11 p. 112,25 Saxoniae duci Baioariae ducatus -atur. Dipl. Heinr. II. 521 p. 673,32 (spur. s. XII.) coma et cutis si advocato fuerint -ta. Dipl. Karoli III. 177 p. 292,25 (spur. s. XII.) si quis ⟨aliquid ad⟩iudicaverit vel ... donaverit. Chart. Lamb. Leod. add. 8 canonicis ... villam ... per sententiam diffinitivam -vimus. Chart. Babenb. 421 p. 273,4. *saepe. v. et p. 26,69. 194,42.* 2 *vario usu i. q. ascribere – zuschreiben, zurechnen:* Anselm. Leod. gest. 41 p. 211,35 quicquit boni prius habueras, -amus simulationi. Ioh. Afflig. mus. 11,14 ei modo -andus est cantus, in cuius finali cessaverit. Gerhoh. tract. p. 205,20 arietes, per quos eius *(stulti)* prosperitas inferno -atur. B *decernere, arbitrari, constituere – entscheiden, urteilen, beschließen, festsetzen:* 1 *iur. et publ.:* a *latiore sensu:* Vita Leb. 4 praecipuas causas -bant. Regino chron. a. 865 p. 83,20 -antibus episcopis ... sunt depositi. Chron. Mont. Ser. a. 1165 in curia ... stipendia itineris in Lombardiam -antur. *al.* c. *(acc. c.) inf.:* Herig. gest. 22 -vit eius ratam esse intentionem. Otto Frising. gest. 2,2 caput regni eum constituere -verunt. 2,29 p. 135,5 pretemptandum ipsius legatione animum -arunt (*cf.* 1,56). Helm. chron. 84 p. 163,3. *al.* *seq.* ut: Adrev. Bened. 25 -tum est, ut testes exirent. Vita Wilh. 5 (MGScript. XV p. 212,38). quod: Const. II 289 (a. 1225) a principibus ... -tum ... et sententiatum extitit eidem, quod *eqs.* b *c. colore quodam:* c. *sensu approbandi:* Wipo gest. 18 principibus regni -antibus praecepit illum ... suspendi. Dipl. Heinr. IV. 92 p. 121,14 annuente *Ermenfrido* et ... confirmationis sententiam sponte -ante. Cod. Udalr. 73 p. 146,31 -ante universa synodo. Chart. march. Misn. III 89 p. 72,13 logotetis seu scabinis ... assidentibus et -antibus. *al.* c. *sensu iubendi, concedendi:* Annal. August. II a. 1152 *electio episcopi* canonicis est -ta. Gisleb. Mont. chron. 140 p. 211,7 duellum eis -tum est. Chart. Babenb. 313,11 persona seculari iudicio assignetur, omni tamen culpa, que pecuniarias exigit conposiciones, -ta ecclesie et concessa. c. *sensu inveniendi:* Arno Reichersb. scut. p. 1510[D] qui *(seniores)* si culpam -verint, ... gravius puniatur. c. *sensu demonstrandi:* Trad. Salem. p. 96,6 (s. XIII.[in.]) *villani* ad ... predium ... ęcclesię ... arbusta pertinere -bant. 2 *usu communi i. q. putare – dafür halten:* Vita Wirnt. 1 Deo servire summam libertatem -vit.

II *obi. anim.:* A *condemnare – verurteilen:* 1 *poena indicata:* Form. Marculfi 2,28 me iam morte -tum ... redemistis (Capit. reg. Franc. 197,4. *al.*). Anselm. Leod. gest. 5 p. 193,20 cruci. Dipl. Heinr. IV. 246 capitis sententiae. Otto Frising. chron. 6,15 p. 275,13 tanquam maiestatis reus capite plectendus -atur. gest. 2,40 p. 149,7 ad patibuli ... supplicia. *al.* 2 *poena omissa:* Alcuin. epist. 304[a] p. 463,16 ea hora ... -tus est reus Dominus propter nos. Radbert. Arsen. 2,10 p. 73,27 feminę ..., quam -astis, ... vitam concedo. Regino chron. a. 866 p. 90,14 quosdam ex nobilioribus ... publice -tos gladio percussit. Dipl. Otton. III. 216 abbate nec -to nec deposito. Berth. (?) annal. a. 1077 p. 295,23 sententialiter. Lamb. Hersf. annal. a. 1075 p. 240,16 canonice. *al.* B *declarare – erklären:* Liutpr. antap. 2,6 p. 41,1 qui ... maiestatis reus -tus capite truncatur. Dipl. Otton. I. 331 *comites* exheredes et inlegales sunt -ti. Anselm. Leod. gest. 19 p. 199,28 Waldrada ... -atur adultera. Berth. (?) annal. a. 1078 p. 311,11 manifeste eum excommunicatum ... -bant et comprobabant. Triumph. Remacli 1,5 p. 440,34 reus uterque ... hostis publicus -atur. *al.* *destinare – bestimmen:* Chart. march. Misn. III 31 p. 29,27 (a. 1198) quod ecclesie advocatus essem, -tus sum pro ea ... debere controversie respondere. C *assignare, proprium dicere – für zugehörig befinden, überlassen:* 1 *iur.:* Chart. Friburg. 211 p. 182,27 (a. 1266) si ... Walterus ... fratribus adiu⟨di⟩cabitur (*opp.* abiudicabitur). 2 *latius:* Bernold. Const. chron. a. 1049 p. 426,18 ut ... presbiterorum concubinae ... Lateranensi palatio -rentur ancillae. Rahew. gest. 4,33 res eorum direptioni, personae servituti -antur. D *in ius vocare – vorladen:* Capit. reg. Franc. 93,1 *clerici* a suis episcopis -ti iustitias faciant.

adi. **adiudicatus,** -a, -um. *addictus – zuerkannt:* Chart. Westph. V 157 (a. 1193) in corporalem rei -e possessionem ... inducentes. Chart. Pomm. A 237 p. 519,41 transiit *pars* in rem iudicatam et eis -am.

subst. **adiudicatum,** -i *n.* *res addicta – das Zuerkannte:* Chart. Heinr. Leon. 106 p. 163,32 concambio -um ecclesię confirmaverunt.

adiumentum, -i *n.* 1 *auxilium – Unterstützung, Hilfe:* Agius vita Hath. 14 se sponte sine alicuius -o in illud *(latus)* convertit. Dipl. Otton. I. 203 quasdam res ... nostro regio banno nostręque potestatis -is ... concessimus. 215 ob ... loci reverenciam atque -um. Hartw. Steph. 25 (Script. Rer. Hung. II p. 435) *iuvenis* parentum -o (adiuvamento *V 2. M 1*) vectus. Otto Frising. gest. 2,21 p. 125,24 *civitas* turris munimentum ... tamquam huius suae imbecillitatis -um ... admisit. 2 *adminiculum, facultas – Hilfsmittel:* a *gener.:* Aldh. virg. I 60 p. 322,10 vestrae *(sc. sanctimonialium)* intercessionis -um. Willib. Bonif. 2 p. 8,6 superni -a divinaque donorum incrementa protectoris. Walahfr. Gall. 1,14 ab omni victus -o corporei ieiunus. Wolfhard. Waldb. 2,2(1) vehicularia petiit -a. Dipl. Ludow. Inf. 33 monasterio aliquod -um conferre (*syn.* sustentaculum). Vita Mathild. I 11 vestium ministrabat -a. Helm. chron. 84 p. 163,30 *ut* subveniret episcopo tam in personis quam in ceteris -is. *al.* *instrumentum – Werkzeug:* Gerhoh. aedif. 1 p. 1193[A] instrumenta vel -a, quibus operetur *artifex* (*cf.* p. 1193[B]). b *meton. i. q. adiutor – Helfer, Beistand:* Vita Corb. 5 *episcopum* indigentibus omnis boni -um ... fuisse.

[Pape]

adiunctio, -onis *f.* *script.* -nci-: *l. 2.* **1** *adiectio, additio – Hinzufügung, Zugabe:* EPIST. Teg. I 7 -e (-ncione *cod.*) sociorum itineris . . . sublevatos. CHART. Ital. Ficker 302 p. 336,13 episcopum obtinuit iudicibus . . . adiungi; cuius -is rescriptum *eqs.* ALBERT. M. elench. 1,2,5 p. 544^{b},25 accipere ex ipsa -e *orationum* multiplicitatem *significationum.* p. 544^{b},32. *c. sensu accedendi:* OTTO FRISING. gest. 1,55 p. 78,31 individua substantia tantum persona non dicitur nisi cum -e rationalis naturae. *alch. i. q. coniunctio – Vereinigung:* RICHARD. ANGL. correct. 16 p. 403,12 citrinatio in eo *(auro)* causatur in -e corporis perfecti. **2** *additamentum – Zusatz:* **a** *de verbis, syllabis:* ELIS. SCHON. virg. Col. 9$^{in.}$ nomen in sepultura . . . absque omni -e scriptum. OLIV. hist. Dam. 60 p. 263,8 *(de balsamo)* dicitur . . . opobalsamum cum -e. **b** *iur. i. q. pertinentia – Zubehör (cf. A. Dopsch, Wirtsch. u. soz. Grundlagen d. europ. Kulturentw.* ^{2}*I. 1923. p. 355):* FORM. Wisig. 9 p. 580,11 possessionem . . . cum . . . iure eius atque -bus ad memoratum locum pertinentibus. CHART. Oelsn. 69 (a. 1259) villam . . . cum plena sua circuitione et agrorum -e. **c** *anat. i. q. appendix – Anhang:* ARS med. 7 p. 430,14 ronymphe dicitur ab eo, quod interiorum -o carnium dependit.

adiunctivus, -i *m.* *iungendus – einer der zu vereinen ist:* CARM. Bur. B 169,4,7 *(de amantibus)* tanti spatii intercisio annulletur, ut secura -is prestet iura hec divisio.

***adiunctorium**, -i *n.* *os bracchii, lacertus – Oberarmknochen, Oberarm:* ALBERT. M. anim. 3,4,8 p. 405^{a},40 -um motum expellitur et retrahitur ab humeris immotis. *v. et* adiutorium *(p. 201,38)*, *adiectorium *(p. 186,37)*.

adiungo, -iunxi, -iunctum, -ere. *script. et form.:* ai-: HIST. Aret. 10 (MGScript. XXX p. 1482,17). *v. et p. 196,15.* -et *(indic. praes.): p. 196,60.* adiuxit: *p. 196,34.* adiuctum: *p. 196,40.* adiuntis: *p. 197,27.*

I *obi. anim.:* **A** *alligare – anspannen:* CHART. Sangall. A 304 (a. 827) cum carra quattuor bubus -tis duas ductiones faciant. *refl.:* EIGIL Sturm. 15 plures alii se -entes nec sic . . . feretrum . . . movere quiverunt. **B** *associare, aggregare, coniungere – vereinigen, zugesellen, zusammenschließen:* EIGIL Sturm. 4 -tis . . . ei duobus comitibus. CHART. Rhen. med. I 39 *monasterium,* ubi turma monachorum . . . -ta esse videtur. EINH. Karol. 16 p. 19,23 revertentibus legatis suos -ens. POETA Saxo 5,594 civibus aethereis *(item theol.:* HROTSV. Pel. 311 *fulget* -tus turmis, caelesti sede receptus). ACTA imp. Winkelm. I 631 mutatis aliquibus consiliariis et -tis aliis . . . requisivimus . . ., ut illi mutati et -ti nobis iurent. *al. v. et l. 4.* *c. sensu includendi:* TRAD. Ratisb. 339 (c. 1020/28) -tis posteris eorum. *medial.:* ARBEO Emm. 42 *missam celebrantibus* senex in comitatu latenter -tus est. WALAHFR. Wett. 173 spiritus alme, veni nostraeque -ere musae. OTTO FRISING. gest. 2,20 p. 122,28 transvadandi labore suis -tus. 2,25 p. 128,35 civibus . . . -ti. *al.* *nota contam.:* CONSUET. Trev. 22 p. 22,20 nullus . . . presumit illorum *(puerorum)* ordini se . . . signo vel nutu adiungi. *refl. i. q. se dedere – sich verschreiben:* TRAD. Frising. 144 (c. 791) si . . . quis . . . in servitium Dei sacerdotali officio se -xerit. **C** *adhibere – hinzuziehen:* TRAD. Frising. 520 p. 444,36 (a. 825) -tis . . . testibus. VITA Emm. 31 -tis eisdem habitatoribus. THANGM. Bernw. 18 *consecrationem* praeparant inconsulto . . . episcopo, quem tamen -ere . . . Gerburgis temptat. **D** *consociare, conciliare – verbinden, gewinnen:* BEDA hist. eccl. 1,12 p. 27,22 murum . . . -ta secum Brittanorum manu construebant. RIMB. Anscar. 13 plurimos religioni christianorum. ANNAL. Her. a. 783 (MG Script. III p. 139,38) Fastradam sibi reginam in matrimonium Karolus -it (THIETM. chron. 1,5 vicinos familiaritate s. -xit. OTTO FRISING. gest. 1,17. CHART. Livon. A I 11 p. 13,3). **E** *refl. i. q. irrepere – sich einschleichen:* FORM. Augiens. B 8 nullus de heredibus vel proheredibus ceteris se ibidem possit -ere (CHART. Sangall. A 603). **F** *intrans. et refl. i. q. appropinquare – sich nähern:* TRANSL. Marci in Aug. 14 nequaquam passus est *Marcus* me illi -ere. CHRON. Salern. 12 p. 19,13 cumque ut invicem se adorare -ret, . . . eum delusit. WILH. HIRS. const. 1,84 p. 1013^{C} *(in sumendo sacramento)* scutellae . . . se -ere.

II *obi. res:* **A** *addere, adicere – zusetzen, hinzufügen:* **1** *apponendo, affigendo:* ARBEO Corb. 10 p. 198,3 lores -tae necessitudinibus elevandi. CHART. Heinr. Leon. 4 p. 7,12 sue maiestatis formam . . . hic -i precepit *(item de sigillis:* CHART. Turic. 548). VITA Meinw. 178 p. 100,23 edificia laicorum, quę ecclesiis -ta sunt *(item c. sensu astruendi:* CHART. Worm. 251). ALBERT. M. animal. 5,11 femina applicat se ei *(mari)* . . . -endo vulvam virgae. *techn.:* THEOPH. sched. 2,30 -e vasi partem fractam. 3,30 cum lima et ferris fossoriis -e eas *(auriculas)* in suis locis. **2** *admiscendo:* ALBERT. M. animal. 3,107 quando -itur ei aliquis calor sanguinis, sentitur dulce *fleuma. techn.:* ANTIDOT. Glasg. p. 113,6 -to modice piper. p. 113,22 aiuncto postea melle. MAPPAE CLAVIC. 25 huic conflato -is auri partem I. HERACLIUS I 12,14 -ta paulatim fluminis unda. **3** *copulando, adunando:* BEDA hist. eccl. 1,15 p. 31,8 *classis* -ta cohorti. DIPL. Ludow. Germ. 73 cellulam . . . monasterio . . . -ere atque . . . tradere. RIMB. Anscar. 22 capit. p. 16,3 episcopatum Bremensis ecclesiae . . . Hammaburgensi sedi. DIPL. Otton. III. 84 *syn.* adauxit, addere. DIPL. Heinr. III. 208^{a} p. 276,12 traditum est . . . bonum . . . -tis duobus mansis. OTTO FRISING. chron. 1,1 ita ut Affricam propter sui parvitatem -xerint Europae *scriptores. al. v. et l. 68.* **4** *adnumerando:* Ps. BOETH. geom. p. 379,10 lineae, quae -untur, aliquam circumferentiae conprehendunt particulam. GERB. geom. 6,2 p. 80,9 si . . . nonam *(partem)* inventae basi -is, hypotenusam habebis. Ps. ODO CLUN. mus. p. 267^{a} si . . . octavam partem super quartam vocem -xeris, ut sint partes novenae. **5** *scribendo, dicendo:* LEG. Wisig. 12,1,3 p. 409,24 decimus . . . canon -itur. CAPIT. reg. Franc. 105,14 quam *(legem)* . . . in edicto -xit. FORM. Dion. 3 p. 499,8 neque enim dicit *propheta* . . ., sed adiuxit: 'ab omni'. HRABAN. epist. 6 sermonem. WALAHFR. Wett. 680 *angelus* ammonuit . . . -ens: 'ego sum' *eqs.* WALDR. carm. 3,68 quod minus aut maius scriptor depinxit . . ., rado vel -o. *al. seq.* ut: CHART. Sangall. A 599 (a. 876) hoc etiam -to, ut . . . census . . . persolvatur. quod: CHART. archiep. Magd. 411 (a. 1185). CHART. Laus. 237 p. 228,3 adiuctum fuit, q. CHART. Brixin. 108. *al.* quia: DIPL. Karoli III. 77 p. 127,7. *struct. mixt.:* ARBEO Emm. 36 -xit, in hoc se veniam . . . praevaleret impetrare. **6** manum -ere *fere i. q. assentiri – etwa 'zustimmen':* TRAD. Ratisb. 190 p. 142,4 (a. 901) tradidit . . . proprietatem . . . coniuge . . . manum -ente. CHART. Westph. III 116 -ta sibi manu filii et heredis. 118. 126. **B** *tradere, conferre – übergeben, schenken (fere in chartis):* LEG. Wisig. 10,3,5 in eius fundi, ad quem a Romanis antiquitus probatur -tum, iure consistat. TRAD. Frising. 278^{b} -xi ei . . . in beneficium etiam territorium. *al.* **C** *accommodare – anpassen, richten auf:* NADDA Cyriac. I 11,1 auribus . . . unicuique sono -tis. DIPL. Otton. I. 286 *ut,* quicquid utilitatis exinde provenerit, suis . . . usibus -ant. 293. *al.* *techn.:* ANON. geom. I 3,10 visum humi -ere difficile mensori . . . putabatur (*cf.* 3,1). **D** *adiacere – anliegen:* **1** *medial.:* COD. Lauresh. 548 (a. 766) de alia fronte -itur dominicum beneficium. 636. 695. **2** *refl.:* DIPL. Arnulfi 184 p. 283,30 (spur. s. X.$^{med.}$) sicut dominicalis terra se ad Poumgartin ipso lacu adiungit. **3** *intrans.:* CHART. Rhen. inf. I 43 (a. 827) -et de uno latus Hocca terra . . ., de alio fronte rivolus.

adi. **adiunctus**, -a, -um. **1** *coniunctus, familiaris – verbunden, vereint:* DIPL. Otton. II. 66 p. 78,19 praesuli nostrae familiaritati digne -o. OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,11 latronibus -us. EKKEB. SCHON. opusc. 1 p. 233,36 *Seraphyn,* qui . . . Deo -issimi sunt. *al.* **2** *pertinens – zugehörig:* DIPL. Otton. I. 391 sanctorum familiae regiis civitatibus vel palatiis -ae. TRAD. Ratisb. 498 p. 283,22 his *(modiis)* et adiungentur II . . . cum -o ministerio X mod. tritici. **3** *adiacens – anliegend:* CHART. Worm. 291 p. 195,11 (a. 1260) estuarium situm aput portam Iudeorum cum duabus domibus -is. CHART. Brixin. 166 p. 177,14 cancellos nimis -os altari.

[Pape]

4 *accessorius, secundarius – zusätzlich, nebensächlich:* a *mus.:* Ps. Odo Clun. mus. p. 272[a] quam *(vocem)* propter rarum usum . . . non primam, sed magis -am vocamus. Guido Aret. micr. 8,10 'b' . . . rotundum . . ., quod -um vel molle dicunt. b *philos.:* Albert. M. eth. 3,2,1 p. 236[a],21 virtutes (*opp.* cardinales). *ibid. al.*

subst. **1. adiunctus,** -i *m.* 1 *compar – Partner:* Wilh. Hirs. const. 1,34 p. 967[C] *(de vicissitudine sedendi in officio divino)* tunc eius -us est, si adhuc tam alte ordinem habet. Annal. Div. a. 1252 (MGScript. V p. 50,1) exierunt pastores cum multis -is eisdem. 2 *qui adhibitus est – ein Hinzugezogener: p. 195,45.*

2. adiuncta, -ae *f.* 1 *additamentum – Zusatz:* Const. I 349 p. 497,37sq. (a. 1192) illam -am cum suprascriptis perficiant nec propter -am dimittant . . .; que -a talis est *eqs.* 2 *adiectio, auctio – Zugabe, Vermehrung:* Dipl. Karoli M. 316 p. 478,13 (spur. s. XIII.[2]) accipere . . . quadraginta marcas . . . pro -a (-nca *B*) feudi. 3 *conventus, consilium – Vereinigung, Beirat:* Chart. Ital. Ficker 446 (a. 1265) consiliariis . . . congregatis . . . cum adiunta rectorum artium et societatum *eqs.*

3. adiunctum, -i *n.* 1 *plur. i. q. adiacentia, pertinentia – das Anliegende, Zubehör (in chartis s. VII.ex./IX.in.; de re cf. A. Dopsch, Wirtsch. u. soz. Grundlagen d. europ. Kulturentw.[2] I. 1923. p. 355):* Form. Marculfi 2,3 p. 75,10 cum . . . -is, adiecentiis, appendiciis (Dipl. Merov. I 89 p. 79,9. Trad. Weiss. 2 p. 9,14 adiuntis. Trad. Frising. 177. *al.*). Dipl. Karoli M. 185 cum . . . mobilibus et immobilibus, -is, appendiciis. Cod. Lauresh. 3726[a] cum -is et adiacentibus. *al.* 2 *quod coniunctum est – das Zugehörige:* Albert. M. bon. 376 p. 206,40sqq. sancti autem dividunt *timorem* . . . penes differentias sumptas ex parte subiecti vel -i sibi, . . . penes -um autem *dividitur* in servilem et filialem. 3 *additamentum – Zusatz:* Ludolf. summ. 2,1 p. 365,39 inimicus inimico sine aliquibus -is semper preponit se ei *(sc. in initio epistolae).* Albert. M. elench. 1,2,5 p. 544[b],32 quando . . . in paralogismo additur 'saeculum scit aliquis', statim est multiplicitas ex -o. p. 544[b],47. 4 *adiumentum, instrumentum – Hilfsmittel, Werkzeug:* Albert. M. bon. 287 p. 163,40 qui . . . manu, ligno vel quovis alio -o tangunt . . . nervos. animal. 12,13 *gustus* non debite perficitur sine lingua et saliva et aliis -is linguae.

adv. ***adiuncte.** *devote, officiose – ergeben, diensteifrig:* Dipl. Heinr. IV. 311 dum nobis . . . episcopus . . . -ius servivit, diligentius adhęsit. *Pape*

adiunta, -ae *f. v.* adiungo *l. 20.*

adiuratio (-cio), -onis *f.* 1 *iusiurandum, sacramentum – Eid, eidliches Versprechen, Versicherung:* Walahfr. Gall. 1,17 -e valida constrinxit eum (Annal. Rod. p. 690,8 sacramento -is). Nicol. I. epist. 132 p. 653,11 sub -e patrem . . . interrogavimus. Hincm. annal. a. 865 p. 78,7 non solum sub . . . obtestatione . . ., sed verum etiam sub -e et excommunicatione. Const. I 188,13 ita -e astrictus est, quod sine periurio *redire* non potest. Otto Mor. hist. p. 43,6 minantes et summa -e firmantes. Conr. Mend. Attal. p. 131,37 lacrimis, -bus, pollicitationibus, genuum flexionibus fidem fecit. *v. et p. 198,41. strictius i. q. formula obtestandi – beschwörende Formel:* Flod. hist. 3,28 p. 551,23 adiurent . . . testes eorum in illorum baptisma et aliis diversis -bus, ne . . . mendacium proferant. 2 *invocatio sollemnis – feierliche Anrufung:* Leg. Wisig. 12,2,18 p. 427,27 sub divini nominis -e testamur. Capit. reg. Franc. 306,17 cum -e divina.

3 *obsecratio, obtestatio – inständige, beschwörende Bitte:* Bonif. epist. 78 p. 167,10 episcopos . . . subiectionis -e sancti Pauli . . . admoneamus. Conc. Karol. 14 eos *(iudices)* . . . validis exortatus sum -cionibus. Ambr. Autp. Pald. 3 (MG Lang. p. 549,37) multis eum -bus constringentes (Annal. Altah. a. 1052 papae -e). Epist. var. II suppl. 6 p. 623,7 suasoriis affaminibus, immo strictis -bus (iur- *D.* obiur- *P*) compellere. *al.*

4 *exorcismus – Beschwörung:* a *de daemonibus:* Amalar. bapt. 10 in scrutinio . . . facimus signum crucis super pueros . . . et genuflexionem et -em. Walahfr. Gall. 2,23 cum . . . attentius -i insisteret. Rituale Flor. p. 58,16 -o: audi, maledicte satanas, adiuratus per nomen eterni Dei. b *in iudiciis Dei:* Ord. iud. Dei A 21[h] -o aquae: adiuro te, aqua frigida (Rituale Flor. p. 126,25). B 3,1[a] interroget eos *(in aquam mittendos)* sacerdos -e ista dicens: adiuro vos *eqs. (cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 580).*

adiurator, -oris *m.* 1 *iuramenti praestandi adiutor – Eideshelfer:* Vita Bonif. II 6 cumque secum -es ([coni- 2]. *cf.* Otloh. Bonif. 2,20 iuramenti faciendi adiutores) ad altare traxissent. 2 *exorcista (daemonum) – (Geister-) Beschwörer:* Einh. (?) Marc. et Petr. II 2,1 malignorum -r iste fuit daemonum.

***adiurno,** -atum, -are. (ad *et* diurnus; *cf. francog.* ajourner) *(ad placitum in diem certam constitutum) advocare, citare – (zu einer auf einen bestimmten Tag festgesetzten Verhandlung) herbeiholen, laden (cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 443):* Capit. reg. Franc. 31 pro nimia reclamatione, quae ad nos venit de hominibus ecclesiasticis seu fiscalinis, qui non erant -ti, quando in Caenomanico pago fuimus.

adiuro, -avi, -atum, -are. *?depon.: l. 27. p. 199,19.* 1 *iuramento obstringere, obligare – eidlich verpflichten, vereidigen:* Dipl. Karoli III. 31 p. 53,18 dixerunt . . . -ti ab ipso augusto. Berth. (?) annal. a. 1079 p. 322,31 eos . . . tantotiens peieratos examussim -bat. a. 1080 p. 326,8 milites illorum ipsis distrahens sibique -tos . . . recipiens. Cod. Udalr. 268 p. 457,8 qui *(filii)*, sicut -ti erant, sarcophagum aperientes. Fund. Mur. 3 p. 20,21 se . . . pacto, de quo -tus fuerat, absolvit. Helm. chron. 32 p. 60,15 dic -tus per nomen eterni Dei. Chart. Lux. II 19 p. 23,7 qui super hoc -ti pro testimonio retulerunt. Trad. Ransh. 177 p. 268,7 qui *(salmannus)* . . . predia . . . delegavit -tus a . . . Heinrico. *al. pendet* ut (ut non; *cf. ThLL. I 713,31*): Dipl. Merov. I 25 successores nostros per nomen Dei -amus, ut nullus . . . praesumat *(item in fine chartarum:* Dipl. Ludow. Germ. 138 filios et successores. Chart. Rhen. med. I 95 p. 99,39 tam presentes quam futuros. *al.*). Berth. (?) annal. a. 1078 p. 307,26 qui . . ., ut . . . assisteret, sacramentorum firmamentis -tus fuerit. Petr. Cas. (?) chron. 4,82 p. 804,31 per sacramentum . . . -tus, ut . . . non divastaret. Conr. Eberb. exord. 6,5 p. 1190[A] in virtute obedientiae -ans, ut . . . non celaret; qua . . . adiuratione constrictus . . . explicavit. ne: *v. p. 197,58.*

2 *iuramento sancire, confirmare – eidlich bestätigen, versichern:* Conc. Karol. 14 p. 84,17 ⟨adiura⟩ntes ⟨. . .⟩ iudicium in periurii reatum delapsi sunt. Vulc. Bard. 7 p. 320,35 fidelitatis rursum securitate -ta. *c. (acc. c.) inf.:* Galb. Karol. 47[in.] ut . . . contra eum omnes . . . -verint se nullo modo . . . illum in comitem recepturos. Const. II 428,2,7 si quis . . . pacem nobiscum -et promovere (adiuvet promoveri *cod.*). *in formula sacramenti Iudaeorum:* Capit. reg. Franc. 131,5 -o te per Deum . . . et in illam legem sanctam . . .: culpabilis non sum. *iuramento minitari – unter Eid androhen:* Galb. Karol. 19[in.] mortem.

3 *obsecrare, obtestari – inständig, beschwörend bitten, anflehen:* Beda hist. eccl. 4,26 p. 272,24 -ant per Dominum, lacrimas fundunt, obsecrant. Rather. epist. 29 p. 166,28 mandavi eis -ando per fidelitatem, quam mihi . . . iuraverant. Chron. Andag. 29 a quo *(pontifice)* etiam -tus est sub testimonio collatae sibi benedictionis. Chart. Mar. Magd. 50 lacrimis largis. *pendet* ut (ut non, ut ne): Aldh. epist. 1 p. 478,6 quos *(sodales)* obsecro et -o per clementiam Christi (Bonif. epist. 48 p. 77,3). Ermenr. Sval. praef. 3 per vitam meam. Godesc. Saxo theol. 6 p. 169,15 -vi tamen terribiliter eum *(regem)* per Dominum Deum, ut nec arma sumeret *eqs.* Capit. reg. Franc. 230,15 petimus et per Christum . . . -amus. Ekkeh. IV. cas. 101[in.] Chart. Mar. Magd. 50 -ans me . . ., ut . . . ne commissa fidei meę negligerem, sed . . . adimplere satagerem. *al.* *c. sensu illiciendi:* Hraban. hom. I 2 p. 13[A] quicunque ad ebrietatem pronus fuerit et alios ad hoc -are vel cogere voluerit (42 p. 78[B]).

4 *exorcizare – beschwören:* a *de diabolo, daemonibus, bestiis:* Vita Magni Fauc. 38 diabolus . . . -tus per Deum.

VITA Norb. I 10 p. 680,27 necdum per coruscum sanguinem martirum me -asti (*de daemone ut* RICHER. SENON. gest. 1,22 p. 267,31). *seq.* ut: ANSO Ursmar. 6 (MGMer. VI p. 459,6) inimicum per Dominum. AMALAR. bapt. 28 exorcizatur, id est -atur sive increpatur diabolus (*cf. Isid. orig. 7,12,31*). VITA Mathild. II 19 *cervulam* -ans per nomen Christi (*cf.* CASUS Petrish. 4,28 *formicas*). *al.* *de hominibus a diabolo obsessis:* LAMB. LEOD. Matth. IV 4[in.] *clericus* -tus, quia . . . in ipso diabolus dixit nihil se exorcismos eorum curare. *cf.* REGINO syn. caus. 1,398 p. 181,11 *(de eo, qui carmina diabolica in funere decantat)* banniatur vel -etur, ut . . . recedat et ad propriam eat mansionem. **b** *in iudiciis Dei:* ORD. iud. Dei A 5° -o te, urceole, per Patrem *eqs.* A 20[f] -o et benedico te, aqua. B 5,2[h] sic -etur homo ille, cui culpa obicitur: -o te, homo. *ibid. al. v. et p. 198,3sqq.* **c** *in arte magica i. q. incantare – besprechen:* ALBERT. M. veget. 6,289 eam *(betonicam)* habere signa divinationis, quando decerpitur -ta carmine Aesculapii.

adi. **adiuratus**, -a, -um. **1** *iuramento adactus, constrictus – eidlich gebunden, verpflichtet, vereidigt:* **a** *de militibus:* ROD. GLAB. Wilh. 2 (MGScript. IV p. 656[a],21) miles. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,50 quos *(milites)* iam diu -os sibi fidelissimos fore non dubitaverat. a. 1078 p. 313,14 quos contra Saxones -os contraxerat, . . . in Alemanniam . . . periuros induxerat. *al.* **b** *de officialibus:* CHART. Rhen. med. III 1022 (a. 1249) acta sunt . . . presentibus . . . burgravio, . . . Henrico carnifico -o. **2** *sacer, exorcizatus – geweiht, beschworen:* ORD. iud. Dei app. 1,1[w] adiuro te . . ., ut fias aqua exorcizata, -a et obfirmata adversus . . . diabolum. COSMAS chron. 2,4 p. 87,3 donec . . . ignito ferro sive -a aqua, utrum culpabiles sint, examinentur. *Rudolph*

adiuto, -are. *iuvare – helfen:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,3 nullus de parentibus . . . quicquam -it. *ibid.:* ei aliquid -are. ARNOLD. RATISB. Emm. 2,21 ad -andum obitum tuum contra potestates aerias.

adiutor, -oris *m.* *script.* aiu-: *p. 200,10.* *form. abl. sg.* -i: *l. 41.* *appos. (c. sensu adi.): l. 54. p. 200,12.*

auxiliator, minister, socius – Helfer, Gehilfe, Bundesgenosse: **I** *gener.* (*cf.* CONR. HIRS. dial. 1096 boetos . . . -r dicitur): **A** *de Deo, sanctis:* FORM. Marculfi 1,2 p. 41,24 *(abl. absol.)* Deo -i. HROTSV. lib. 2 praef. 1,5 superni -is gloria. THIETM. chron. 8,3 -r noster Christus. EKKEH. IV. bened. I 3,15 -r dexter (gloss.: Stephanus). *al.* **B** *de hominibus:* CHART. Fuld. B 13 p. 23[a],13 (a. 751) adstipulator et -r. HIST. Lang. Goth. 7 Langobardi . . . sacerdotum facti sunt -es. CAPIT. reg. Franc. 150,8 pupillorum et viduarum . . . et ceterorum pauperum -es ac defensores. DIPL. Otton. II. 53 p. 63,20 nostrae voluntatis fautor . . . et -r. GERH. AUGUST. Udalr. I 23 p. 408,37 -es fuerunt, ne . . . excluderetur. THIETM. chron. 5,14 ad regni apicem acquirendam regi . . . -r. CHART. Heinr. Leon. 11 p. 19,12 -bus et amatoribus *abbatissae.* ALEX. MIN. apoc. 20 p. 454,20 -es Antichristi. *al.* **II** *spec.:* **A** *eccl.:* **1** *de clericis inter se assistentibus in cultu divino:* STEPH. EDD. Wilfr. 32 -es episcopos. BEDA hist. eccl. 2,4 p. 87,2 -em evangelizandi. CAPIT. reg. Franc. 187 p. 8,34 -es ministerii eorum *(episcoporum)*, id est corepiscopi, archidiaconi et vicedomini et presbyteri per parrochias eorum (*cf.* WALAHFR. exord. p. 516,8 sunt diaconi et subdiaconi presbyterorum -es in verbo *eqs.*). 221,6 -r . . . invitatus a pontifice quisque . . . existat, ut liceat eis . . . diiudicare canonice. 287,7 -es . . . in sua civitate relinquat *episcopus digrediens.* ADAM gest. 1,50 p. 51,1 dati sunt ei -es a papa circumvicini quinque episcopi. CHART. Steph. Wirz. 146 p. 154,16 Hermannus -r *parrochiani. al.* **2** *de officialibus claustralibus:* WILH. HIRS. const. 1,47 p. 977[D] armarius vel -r eius. 2,4 p. 1042[D] *oboedientiariorum* -es . . ., verbi gratia -em primum custodis ecclesiae, camerarii, cellerarii (*cf.* CHART. Port. 130 Albertus de Meldingen, -r cellerarii. CHART. Stir. III 98 p. 165,7 Chunradus, -r camerarii). HIST. Hirs. 9 -r cantoris. *al.* *usu laxiore:* CONSUET. Trev. 39 sedente cum -bus suis abbate. LIBER ordin. Rhenaug. p. 123,2 in ministerio *lavandi* . . . habent -es presentis ebdomadę servitores. **B** *publ. et iur.:* **1** *in titulo imperatoris:* CONC. Karol. 24[B],1[tit.] Carolus . . . devotus sancte ecclesie defensor et humilis -r (DIPL. Karoli III. 40. DIPL. Heinr. III. 84. DIPL. Heinr. IV. 82). **2** *de officialibus saecularibus, subditis, sociis (fere obligatione quadam ligatis):* CAPIT. reg. Franc. 150,11 ut comitibus ad iustitias faciendas -es sitis. 252,20 advocet *episcopus* cognitorem et -em comitem. 283[E] seniori et regi . . . fidelis et -r ero. BRUNO MAGD. bell. 128 p. 122,2 nostrae partis. CONST. I 238,1 pro se et suis aiutoribus, quibus iuramento tenentur. CHART. Tirol. 540[a] pro omnibus . . . patriarche -bus et pro . . . omnibus -bus eorum *(comitum)* vasallis. CHART. Brixin. 217 p. 207,5 contra . . . episcopum et suos -es, ministeriales et servitores. CHART. Babenb. 232,65 iudicii . . . -es. *de homine ligio:* CHART. Eichsf. 274 (a. 1239) erit -r noster, quod ledechman dicitur in vulgari. **3** *de scelerum complicibus:* LEG. Wisig. 3,3,4 raptoris. CAPIT. reg. Franc. 44,10 *auctorum facti.* CHART. Argent. I 618 (a. 1245/60). **4** *fort. de testibus chartae:* GODESC. BENED. brev. 5 p. 223,13 -es huius donationis exstiterunt Altmannus abbas *eqs.* **C** *priv. de artificis ministro:* THEOPH. sched. 3,60 p. 253,2 sedente -e.

adiutorium, -i *n.* (*? m.:* VISIO Baront. 19 omnem -um). *script.:* aiu-: *p. 201,38.* -tur-: CHRON. Fred. 2,62 p. 88,12. -tar-: CHART. Laus. 807 p. 652,37. -ro: LEX Raet. Cur. 15,1,2. *plur.: l. 28. 72. p. 201,2. 22. 36.*

I *auxilium – Hilfe, Unterstützung:* **A** *gener.:* **1** *de Deo, sanctis:* TRAD. Frising. 57[b] (a. 773) sequestratum ab omnibus -is eius *(Mariae).* EIGIL Sturm. 17 cum -o sancti martyris Bonifacii. GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,2 cum Dei -o. THIETM. chron. 5,3 Heinricum Christi -o . . . regnaturum. *saepe.* *de gratia:* ALBERT. M. summ. theol. II 14,90,2 p. 176[b],8 -um creatoris multiplex est; est . . . aliquando per solam influentiam divinae virtutis in esse conservantis. p. 176[b],17 vocatur divinum -um gratia gratis data superaddita naturalibus *(cf. Aug. corrept. 11,32sq. 12,34).* p. 176[b],24 dicitur divinum -um gratia gratum faciens. **2** *de hominibus:* PIRMIN. scar. 31 pauperes . . . -um praestate. TRAD. Frising. 436 p. 375,5 ei auxilium seu -um perdonare. DIPL. Ludow. Germ. 98 de rebus terrenis . . . fidelibus nostris -um prebere. EPIST. Teg. I 75 aliquid -um nobis facere . . . ad nostrum victum. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,48 fore praesidio et -o. OTTO FRISING. chron. 7,26 -o regis. *saepe.* **3** *de rebus naturalibus:* VITA Emm. 43 *panis* -o. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 111,25 -o venti. ALBERT. M. animal. 1,311 motus *mandibulam claudendi* indiguit -o. **B** *spec.:* **1** *eccl. de clericorum in cultu divino cooperatione:* AMALAR. off. 2,11,3 subdiaconi sequentes . . . in eius *(archidiaconi)* -o consecrati sunt. CAPIT. reg. Franc. 197 p. 53,34 per eorum *(presbyterorum)* ministerium et -um. FORMOS. epist. 2 (MGEpist. VII p. 368,23) archiepiscopus . . . in -um Coloniensis archiepiscopi invitatus. VITA Rimb. 11 p. 90,16 in -um consecrationis. ADAM gest. 1,17 in -um predicationis. *al.* **2** *publ. et iur.:* **a** *de servitio vel confoederatione:* CAPIT. reg. Franc. 268,1 firmitas facta . . . de nostro *(sc. regum)* communi profectu et -o. 281,7 qui . . . in vestrum -um pergant. 293,53 ad -um aedificandi. 297,15 p. 439,34 ad defensionem et ad -um gubernationis. 300,7 quo *(consilio)* . . . solacium atque -um . . . mihi subtraheret. BRUNO MAGD. bell. 37 p. 39,15 si quis ei suum iurabat -um. CHART. Tirol. 672 p. 128,19 alium *feudum* dimissum fuit sibi in -um curie sue. 1080[a] p. 364,26 dare succursum et subsidium et -um . . . advocato. *al.* **b** *de actionibus iuridicis:* LEX Raet. Cur. 4,12 iudices pro hcc ei in -o esse debent. CHART. Mar. Magd. 9 p. 8,40 (c. 1137) in consilio et in -o fui, quatenus concambium . . . fieret. CHART. Heinr. Leon. 87 p. 129,32. CHART. Tirol. 608 p. 82,35 dabunt operam et -um comiti. CONST. II 57 p. 71,9 super hoc -um et sententiam principum postularunt. CHART. Tirol. notar. I 747 cum suo -o et voluntate.

II *adminiculum, facultas – Hilfsmittel:* **A** *gener.:* AMALAR. (?) ecl. 16,4 baculum possumus intellegere humanum -um. STEPH. COL. Maurin. 7 cum omnia medicorum defecissent -a. LEO MARS. chron. 1,4 p. 582,7 plurima huic -a contu-

[Baader]

lit, libros scilicet *eqs. al.* *de chartis:* CHART. civ. Magd. 75 p. 36,39 (a. 1213) -a scripturarum. *meton. de adiutrice:* DIPL. Otton. II. 21 p. 29,12 *Deus* -um coniugale ... homini ... fabricatus est *(cf. Vulg. gen. 2,18).* **B** *spec.:* **1** *iur.:* **a** *contributio persolvenda eis, qui loco aliorum expeditioni intersunt – Beisteuer für diejenigen, die an Stelle anderer am Krieg teilnehmen (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 166):* CAPIT. reg. Franc. 50,6 postquam ... sociis suis, qui in hostem perrexerunt, de stipendia sua -um fecerunt. 50,1 qui ... tres mansos ... habuerit, huic adiungatur, qui unum mansum habeat et det illi -um, ut ille pro ambobus possit *pergere.* 162,3 duo vel tres ..., qui ... eunti -um faciant. 165,1 inter duos aut tres seu quatuor ... uni, qui melior esse videtur, -um praebeant ad nostrum servicium faciendum. 193,7. *remissius:* CHART. Bund. I app. p. 380,32 (s. IX.[1]) quando in hostem perget minister, reddere debent unum caballum honestum; etiam et aliud -um reddunt. **b** *exactio communis (fere pro immunitate militiae persoluta), adduamentum – allgemeine (Heer-)Steuer (meist zur Ablösung von Dienstpflicht; cf. H. Mitteis, Lehnrecht u. Staatsgewalt. 1933. p. 613):* DIPL. Otton. II. 181 censibus ... cunctis, id est ... -a nostrae expeditionis cincta ceteraque omnia ad imperiale ius pertinentia. CHART. select. Waitz 12,4 quantum mansionarius debet pro terra de censu in banno ducis posita, tantum de -o dare eum oportebit. CONST. I 149,3 hostanditiae dicuntur -um, quod faciunt dominis Romam cum rege in hostem pergentibus vasalli, qui cum eis non vadunt. ACTA imp. Winkelm. I 63 p. 60,26 ut ... liberi sint ab omni tallagio, -o, dacione et ab omni exaccione atque servitio seculari. 213 p. 193,9 absque omni gravamine, servitio et -o personali et reali nostre reipublice (214 p. 195,13 curie nostre). *ibid. al. (v. ind.).* RYCCARD. chron. a. 1239 p. 200,11 a ... cathedralibus ecclesiis ... -um pro imperatore exigitur. **c** *multa – Geldbuße:* CHART. Oelsn. 18 p. 37,11 (a. 1208) claustro suo detur -um. **2** *medic.:* **a** *medicamentum – Heilmittel:* AESCULAPIUS 2 p. 3,31 omnia stomachi -a. ANTIDOT. Bamb. app. 37,34 ypnoticum -um. ANTIDOT. Glasg. p. 152,34 aliut aiutorium. TRACT. de chirurg. 161[16]. *al.* **b** *os brachii, lacertus – Oberarmknochen, Oberarm (ex arab. ʿaḍud translatum, cf. J. Hyrtl, Das Arab. u. Hebr. in der Anatomie. 1879. p. 8sq.):* BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,4 p. 117[E] -um ... est illud, quod est inter cubitum usque ad caput spatulae. ALBERT. M. animal. 1,488 os ... -i est unum solum. WILH. SALIC. chirurg. 3,21 p. 348[G] caput -i. *al.* *v. et* *adiectorium, *adiunctorium.

***adiutorius,** -a, -um. *adiuvans – helfend:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,5 data sibi in invicem ... fide -a. a. 1077 p. 294,6 pars ... animata regis Heinrici ... spe -a et defensione. OTTO FRISING. chron. 7,21 p. 342,9 cum exercitu -o.

adiutrix, -icis *f.* *appos. (c. sensu adi.):* *l.* 55.64. *auxiliatrix – Helferin, Förderin:* **1** *de Maria sim.:* GODESC. AQUENS. opusc. 5,10 p. 162,32 te -em interpellant *sancti (item de Maria:* CHART. Lux. VIII 139,7 cooperatricem et -em. *al.*). ALBERT. M. summ. theol. II 15,95 p. 216[b],27 gratiam -em et reparantem vulnus peccati. **2** *de hominibus:* VITA Balth. A 18 p. 506,30 *regina* consolatrix ... pauperum et ... monachorum -x. AGOB. apol. 2,2 quae *(imperatrix)* ei posset esse -x in regimine. THIETM. chron. 7,27 quae *(regina)* familiaritatis huius -x filios ... cesari commendavit. CHART. cell. Paulin. 75 (a. 1253) quique manum eidem *(loco)* -em porrexerint (CHART. Sangall. B 583. *al.*). **c** *de rebus:* WALAHFR. carm. 5,76,50 *(de urbe)* meis ... fessis unica rebus -x. CONSTANT. APRIC. theor. 4,2 p. 15b[r] natura ... pascitivam *virtutem* fecit -em. AURORA consurg. 4 p. 198,28 herbam -em et curatricem mei corporis.

***adiuvabilis,** -e. *adiuvandus – ein zu Unterstützender:* CHART. Lux. IV 126 p. 186,12 (a. 1269) quin castra ... sint ligia, reddibila et -ia parvo posse et magno ... avunculo meo.

adiuvamen, -inis *n.* **1** *adiutorium – Unterstützung (cf.* GLOSS. IV 29,59 St.-S. -n proventum volleist): **a** *de sanctis:* MIRAC. Audom. 3 (MGMer. V p. 778,15) scientes ... precum ... ipsius *(Audomari)* -e a poenis infernalibus ... liberandos. **b** *de hominibus:* DIPL. Merov. I 54 p. 49,6 pro -n servorum Dei. BONIF. epist. 91 p. 207,11 iustorum -a expetere. CHART. Ulm. 132 (a. 1279) Christi fidelium -e. **c** *de rebus:* BONIF. epist. 35 sive solamine librorum sive vestimentorum -e. 38 pro ... animabus ... orationum -a et missarum sollemnia celebrare. **2** *fulcrum – Stütze:* WILH. SALIC. chirurg. 4,1 p. 15,22 per quae *(loca)* transeunt venae subtiles et arteriae -n panniculi subtilioris et melioris et etiam cerebri.

adiuvamentum, -i *n.* **1** *adiutorium – Unterstützung:* COD. Wang. Trident. 206 p. 408,36 (a. 1277) dare operam et -um. *v. et p. 194,57.* **2** *adminiculum – Hilfsmittel:* Ps. AVIC. anim. 7,4 p. 431 urina ... est -um ad alexir.

***adiuvativum,** -i *n.* *adminiculum – Hilfsmittel:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 351,26 *styrax* est mollativum et digestionis -um.

***adiuvator,** -oris *m.* *adiutor – Helfer:* HIST. Lang. Goth. 9 bono pius et misericors factus est -r.

adiuvo, -iuvi, -iutum, -are. *script.:* aiu-: *l. 63.* -iov-: *l. 33.* -iub-: LEG. Wisig. 12,2 p. 407,8. HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,22. *form.:* -vav(i): EPIST. Bonif. 93. ALCUIN. epist. 191. HRABAN. epist. 3 p. 386,24. *v. et l. 48.53.68.* -vat(us): EPIST. Bonif. 62 p. 128,6. EXPOS. miss. 8. EPIST. Einh. 3. *v. et l. 42.51.* -vatur(us): ARBEO Corb. 21 p. 212,23. ITIN. Petr. Dam. 17. *depon.: l. 38. p. 203,10. fort. add.: l. 35. metr.:* TIT. metr. III 3,21 adiūva. HRABAN. carm. 37,36 adiūverit. *struct. select.: c. dat.: l. 35.40sq.43sq. 48.53.57.67. p. 203,23. refl.: l. 46.69.71. p. 203,1. c. (acc. c.) inf.: l. 40. p. 203,6. seq.* ut: GODESC. SAXO theol. 22,14 p. 315,23. *v. et l. 35. iuvare, sublevare, provehere – helfen, unterstützen, fördern:* **I** *gener.:* **A** *subi. Deus, sancti sim.:* DIPL. Karoli M. 90 p. 130,35 Christo adiovante. WALAHFR. carm. 5,20,56 sanctus doctor ... -at et precibus. FORM. Laudun. 2 p. 514,19 sibi Deum omnipotentem ita -ari, ut *eqs.* AGIUS epic. Hath. 498 illos nobiscum -a apud Dominum. DIPL. Otton. I. 234 p. 320,36 *(ex dipl. Hugon. 1 a. 926)* confessoris ... intercessiones nos -ari. CHART. episc. Hild. III 74 sic Deus me -et et sancta crux et ... ewangelia. *saepe.* *de daemone:* WETT. Gall. 7 -a nobis expellere eos de terris. **B** *subi. anim.:* EPIST. Bonif. 97 in aliqua re ... tibi ... -are. COD. Karol. 10 p. 503,28 meis suffragiis -vati. LEX Sal. Pipp. decr. Child. 2,3 ei aliquid -are. HUGEB. Wynneb. 12 ut suae bonitatis clementia illis -are dignetur. FORM. Senon. II 16 qui *(senior)* se *(presbyterum)* de rebus temporalibus -et. CONC. Karol. 38,51 beneficium, unde se -are ac sustentare possent. HRABAN. epist. 11 ut fragilitatem meam orationibus apud altithronum -es. WETT. Gall. 19 ad aedificium cellae ... -vasset ei. FORM. epist. IV 2 p. 529,20 ad illam ... requiem me -andos credo esse mansuros. VITA Liutb. 35 p. 43,23 eam corporalibus necessariis -vatam. THIETM. chron. 8,16 in hoc seculo multos spiritualiter -are. MARIAN. chron. a. Chr. 202 cuius *(papae)* decretis ... episcopus -vavit. FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 99,13 qui *(falco)* consentit volare cum alio -ante. *saepe.* **C** *subi: res:* EINH. Karol. 9 -bat in hoc facto Wascones et levitas armorum et loci ... situs. VITA Menel. 1,18 (MGMer. V p. 146,6) si ei -are poterit nostri medicaminis manus. *al.*

II *spec.:* **A** *eccl. de clericorum in cultu divino cooperatione:* THIETM. chron. 6,40 p. 324,10 Hilliwardo confratre nostro -ante. 6,68 -it ... nos Arnulfus presul. 6,81 p. 372,6 confratribus ... eum -antibus. **B** *publ. et iur.:* **1** *de servitio vel societate:* CONC. Karol. 36,42 ad ... eclesias emendandas ... -ent. ERCHEMB. CAS. hist. 41 eum ad aiuvandum. WIDUK. gest. 3,27 alienas partes -ando. DIPL. Conr. I. 11 ut cuncti ... episcopo ... -antes et ... obedientes existant. BERNOLD. CONST. chron. a. 1093 p. 456,9 duci ... contra patrem cum suis -it. LAND. MEDIOL. hist. I 2,22 p. 59,17 in regno ipse *(archiepiscopus)* eum -vaverat. CHART. Traiect. 320 se suosque successores -are. CHART. Tirol. notar. I 543 p. 264,26 inter se defendere et -are. ACTA imp. Winkelm. II 1028 p. 689,13 se vicissim -are ab omnibus (p. 689,16 contra omnes). CHART. Lux. II 351 p. 380,36 per homines

[Baader]

suos ... se poterunt -are. *al. de praestatione piscium:* TRAD. Scheftl. 423 (c. 1236/39) ipse -bit. **2** *de actionibus iuridicis:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 3,2 si quis centenarium ... noluerit ad malefactorem persequendo -are. DIPL. Conr. II. 253 eos *(homicidas et latrones)* legaliter iudicare episcopum -etis. TRAD. Patav. 487 hec traditio facta est uxore eius ... et patruis eius ... presentibus, consentientibus et -antibus. *c. sensu instituendi:* DIPL. Otton. III. 328 *(ex Italia)* cum Iohannem, quem ... investivimus de episcopatu ..., cum eodem honore -ti fuissemus. *c. sensu recompensandi:* DIPL. Ludow. Germ. 96 quousque nos in alterum locum ex aliis rebus illum -are possimus. **C** *medic.:* **1** *c. sensu fulciendi:* ALBERT. M. animal. 1,350 *pedem* musculus quidam -at. **2** *c. sensu mediandi:* MAURUS (?) anat. II p. 10,20 quaedam *membra sunt* -antia sive deservientia. p. 11,11 expurgantia et -antia sunt aures, oculi, nares et lingua cum palato, ... nam auribus mediantibus perficitur auditus *eqs.* **3** *c. sensu sanandi:* WALAHFR. hort. 96 *abrotanum* -at artus.

adi. **adiuvans,** -antis: *v. l. 15sq. p. 204,45.*

subst. **adiuvans,** -antis *m., f. adiutor (-trix): – Helfer(in):* GERH. AUGUST. (?) Udalr. II 26 quae *(mulier)* ... cum -bus sibi ripam ... adiit. THIETM. chron. 6,92 bene -ium voluntas patuit.

***adluxtans,** -antis. (iuxta) *propinquus – nahestehend:* COMPOS. Luc. G 10 metallum, ex quo fiet auro, terra rufa, amodis; subrubicunda propter -em illi terra⟨m⟩ est enim et alia similis.

adl- *v.* all- *praeter:*

***adlatus,** -eris. (ad *et* latus, -eris) *conterminus – angrenzend:* CHART. Fuld. B 49 (a. 754/68) hec sunt -es: de una parte strata, de alio latere *eqs. (cf.* 41 hec sunt adfines).

adleta *v.* athleta. **adlumen** *v.* alumen.

admallo (amm-), -avi, -atum, -are. (ad *et* mallo) *script.:* ama-: *l. 48.50sq.55.62.64.* -ala(tus): *l. 42.48. ?form.* -uerit: *l. 45. rarescit a s. IX. in.*

1 *obi. homines i. q. appellare, ad iudicium vocare – an sprechen, vor Gericht laden (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 91; Dt. Rechtswb. I p. 447sq.):* LEX Sal. Merov. 50,3 quem *(hominem)* legitime habeo iactivo aut -tum in hoc (51,1 *bis*). 52,1 sic eum debet -are (mallare *A 3. Her.*). 53,1 si quis ad inium -tus fuerit (53,7). *ibid.:* ille, qui -tus (admalatus *A 3,* mallatus *A 4. Her.*) est. 56,5 si ista omnia impleverit, qui eum -at, et ille, qui -atur, ad nullum placitum venire ... voluerit. 65[c] (ed. Her.) si eum admalluerit. 112. *al. (v. ind.).* LEX Ribv. 36,3 ille ... iurare debet, quod eum ad strude legitima -tum (admallum *A 1–3.5*) habet. 52,1. LEX Raet. Cur. 4,15,1 de presentem *hominem,* quo ammalatus (ama- *var. l.)* fuerit. 4,16 si *homo* ante iudicem pro ... debito amallatus (amm- *var. l.*) fuerit. 9,1,4 si ... homo ... servum de capitale crimine amallaverit (amm- *var. l.*). DIPL. Karoli M. 66 p. 96,10 ut ... nec homines eorum per mallobergiis nullus deberet -are (*sim.* CHART. Rhen. med. I 50 p. 56,9 [dipl. Ludow. Pii]. *inde* DIPL. Otton. II. 52 p. 62,17. DIPL. Otton. III. 51). CHART. Bund. 34 Costancius et Maxemus ... amallaverunt Edalecus et fratre seu Uigeliu de terre deveri. CAPIT. reg. Franc. 61,1 *(var. l.). al.* **2** *obi. res i. q. ad iudicium deferre–vor Gericht bringen:* FORM. Andec. 1 p. 4,13 porciones meas ... contra cuiuslibet hominem accidere vel -are seu liticare facias (*sim.* p. 4,27). 48 eas vel meas prosequere et -are et adcausare facias (*sim.* 51. FORM. Turon. 5. FORM. Senon. II 10). LEX Raet. Cur. 9,26 causas, qui per scripta amallantur. 11,7 si quis homo ad alterum hominem de aliqua iure causam amallaverit (amm- *var. l.*). 27,10 hoc -are (mallare *var. l.*) potest. *v. et* *obmallare.

***adman(n)io,** -ire. (ad *et* mannire) *ad iudicium adducere – vor Gericht bringen (cf. Dt. Rechtswb. I p. 449):* LEX Ribv. 63 si ... testes non potuerit admanire (admonere *A 6,* consequere *A 9,* congregare *A 10–12. B*).

***admano,** -are. *affluere – zufließen:* TRAD. Ratisb. 4 (a. 776) -ante Suleginpah.

admanuensis *v.* amanuensis.

***admanuo,** -are. (ad *et* manus) *dare – aushändigen:* THEOD. AMORB. Firman. prol. p. 27,11 pergamena sibi ... -ari fecit.

***admarinus,** -a, -um. *prope mare vivens – am Meere lebend:* CHRON. reg. cont. V a. 1241 p. 280,9 populos transmarinos et -os.

***admasso** (amasso), -atum, -are. *in massam redigere – verkneten:* Ps. GERH. CREM. sal. II 5 amassabis eum cum unguento.

adi. **admassatus,** -a, -um. *rigidus – erstarrt:* ALBERT. MIL. temp. 215 vinum remanebat amassatum et gelatum.

*?****admasurus.** *(orig. inc.) genus panni significans – Stoffart bezeichnend:* LEO MARS. chron. 1,55 pannum -um.

***admater,** -tris *f. commater – Taufpatin:* GLOSS. III 68,34 St.-S. -r tôta. 177,6 -r gota.

***admato** (amacto), -are. *(francog. vet.* amater, *v. F. Godefroy, Dict. de l'anc. lang. franç. I. 1881. p. 251) signum dare – ein Zeichen geben:* ANNAL. Plac. a. 1237 p. 477,21 miles ... venit ... -ando cum uno capello dicens *eqs.* SALIMB. chron. p. 15,21 Saracenis Saladino amactantibus.

***admelioratio** (amm-), -onis *f. allevatio – Erleichterung:* ALBERT. M. epist. Dion. 4[E] p. 888[b],1 facere amm-em conceptus propter dispositionem matricis.

***admelioro** (ame-), -atum, -are. **1** *obi. res i. q. provehere – in besseren Zustand setzen:* CHART. Sangall. A 10 p. 12,13 (a. 744) res ... -tas (62 p. 62,15. 63 p. 63,8. 67 p. 66,16. 85 p. 81,27. FORM. Augiens. B 37). **2** *obi. homines i. q. maiore quam legitima parte hereditatis instruere – besser stellen als das Pflichtteil ausmacht:* CHART. Sangall. B 63 (a. 933) potestatem abeas illum ameliorare. *ibid. iterum.*

***admensuro,** -atum, -are. *admetiri – zumessen:* DIPL. Karoli M. 97 p. 140,20 *villae* cum appenditiis earum, sicut -tae sunt.

***admereo,** -ui, -ere. *merere – verdienen:* HROTSV. Sap. 5,16 utinam -uissem illam imitari patiendo.

admestia *v.* amnestia.

admigro, -avi, -are. *immigrare – zuwandern:* LEX Sal. Merov. 45,4 si quis vero -vit (*ed. Her.,* migraverit *sim. codd.*). *ibid.:* ubi -vit.

***adminicularis,** -e. *auxiliaris – helfend:* ALBERT. M. metaph. 1,1,11 p. 20[b],38 referens haec ad utilitatem civilem vel -em.

adv. ***adminiculariter.** *accidentaliter – sekundär:* ALBERT. M. eth. 9,3,2 p. 588[b],11 omnia bona ad beatitudinem essentialiter vel -r adiuvantia.

adminiculatio, -onis *f. auxilium – Hilfe:* DROGO Lew. praef. (MGScript. XV p. 783,20) cuius *(fratris)* -e. HIST. Walc. prol. p. 1384,32 interventu suae *(sc. Mariae)* -is. *philos.:* ALBERT. M. top. 1,2,6 p. 259[b],40 omnia ... faciunt ad diffinitionem per modum -um et secundum bene esse.

***adminiculativus,** -a, -um. *auxiliaris – helfend:* ALBERT. M. summ. theol. I 1,3,1 p. 14[b],28 quaecumque sunt -a ad subiectum.

adminiculator (amm-), -oris *m.* **1** *gener. i. q. adiutor – Helfer:* ERMENR. Sval. 6[capit.] silvatici sudoris amm-es. RATPERT. cas. 14 suae partis ... -es (17). DIPL. Ludow. Inf. 59 negotii regni nostri ... -es probabilesque auxiliatores. **2** *spec. i. q. (septimus) iudex palatinus, nomenclator – (siebenter) Pfalzrichter am päpstlichen Hof (cf. Plöchl, Kirchenrecht. I. p. 288sqq.):* LIUTPR. hist. 8 p. 166,5 Stephanus amm-r (*cf.* DIPL. Otton. I. 340 p. 465,13 Stefanus miculator). LEG. Lang. 5,8,9 septimus *iudex palatinus est* amm-r (adm- GODEFR. VIT. panth. 32,11 p. 304,18) intercedens pro pupillis et viduis, pro afflictis et captivis.

***adminiculatorius,** -a, -um. *fulciens – stützend:* LAMB. TUIT. Herib. 2,20 p. 1255,31 baculis ... ibidem relictis -is.

***adminiculatrix,** -icis *f. ministra – Dienerin:* THEOD. TREV. mirac. Celsi 14 -um manibus ante cistellam ... posita *nonna.*

adminiculor (amm-), -atus sum, -ari. *script.* ami-: *p. 205,15. de assim. cf.* ALDH. ad Acirc. 140 p. 195,17 transit *'ad'*

[Baader]

aliquotiens in 'm' ut 'ammoneo, ammonitus. amm-or ... amminiculum'. *sensu pass.: stirp. praes.: l. 31. stirp. perf.: l. 5. 15. struct.: fere intrans.; trans.: l. 5. 15. 31.*

I *proprie i. q. fulcire – stützen:* GERH. AUGUST. (?) Udalr. II 30 iuvenis ... ab aliis -tus.

II *translate i. q. auxiliari – helfen:* **A** *subi. anim.:* **1** *gener.:* TRANSL. Rigob. (MGMer. VII p. 79,15) eius *(Rigoberti)* -ante misericordia. LIUTPR. antap. 4,20 priusquam frater ei rex amm-ari posset. DIPL. Otton. I. 82 p. 163,3 (spur. s. XI.) bonis ... amm-ari viris. EPIST. Reinh. 44 copiis ... vobis -ari. CHART. Babenb. 115 in universis ... ipsis amm-ari. *al. adde:* FORM. imp. 4 p. 291,9 divina -ante gloria. *c. sensu animandi:* SIGEB. GEMBL. Wigb. 5[capit.] avia ipsius ei ad hoc amm-ta est. *c. sensu confirmandi:* ARDO Bened. 3 p. 203,18 eius consilio amm-tus (ami- *var. l.*). **2** *spec. de clericis vel officialibus claustralibus inter se assistentibus in officiis:* CHART. Lux. I 240 (a. 1031) dedicatum est monasterium ... a ... archipresule ... -ante eiusdem loci ... abbate. CHART. Wirt. II app. 1 p. 398,25 amm-antibus obẹdientiariis nostris. **B** *subi. res:* **1** *gener.:* **a** *c. sensu utilitatis:* CHART. Babenb. 113 p. 148,40 (a. 1200) universis, quibus copia rerum et auctoritas agendi quidlibet amm-antur. MIRAC. Adalb. Wirz. 7 p. 50,35 *fluviolus* diversis -atur hominum usibus. *al.* **b** *c. sensu aptitudinis:* ALDH. ad Acirc. 124 p. 172,3 quae *(verba)* palimbachii legibus ... amm-entur. 139 p. 192,22 quae *(exempla nominum)* epitrito tertio regulariter amm-entur. ERMENR. ad Grim. 11 p. 546,26 quae *(obiectio)* ... commenta confirmantibus amm-atur. **2** *math. i. q. addere – hinzufügen:* HERIG. reg. 2,13 unde his *(divisoribus)* ... secundum denominationem eorum *(dividendorum)*, qui iam divisi sunt, -etur.

adi. **adminiculans**, -antis. *adiuvans – helfend:* ALBERT. M. gener. 1,1,22 p. 363[b],36 licet haec quaestio ... -s sit ad dictam ... quaestionem. animal. 6,9 fomentum ... extrinsecus est amm-s.

adminiculum (amm-), -i *n. (m.: l. 43) script.:* ami-: *l. 43.62.67.72. p. 206,19.* -men-: *l. 44.57.* -man-: *l. 43.* -mun-: CHART. Livon. A III 375[a]. -mnic-: *l. 43.* -nuc-: *p. 206,7.13. adde* CHART. Carinth. V 80 p. 56,41. -nec-: *l. 43.* -col-: GLOSS. I 4,15 St.-S. *(cod. b). v. et l. 57.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *pedamentum – (Reben-) Pfahl:* EDICT. Roth. 292 si quis vitem expoliaverit, id est aminicula (-um, amm-, adm-, amanec-, amniculos *var. l.*) tulerit (*cf.* LEG. Lang. 5,6,18 ameniculum, id est ubi ube pendunt). *fort. add.:* GLOSS. Salern. p. 21,24 amm-um, id est paxillum. **2** *fulcrum – Stütze:* VITA Bert. 21 (MGMer. V p. 769,24) variarum ... infirmitatum ... amm-a. *de actione fulciendi:* RAHEW. gest. 3,7 p. 171,29 machinis et instrumentorum genere et amm-o levari. **B** *latius:* **1** *instrumentum – Werkzeug:* GALB. Karol. 41 p. 584,13 universae captivitatis -a ferrea. *de corpore humano:* RICHARD. ANGL. anat. II p. 82,7 manus ... *sunt corporis humani* -a. **2** *tegumentum – Bedeckung* (*cf.* redimiculum): VITA Norb. I 13 p. 685,29 involutis ... brachiis aliquibus amm-is vel tunica.

II *translate:* **A** *strictius i. q. subsidium – Hilfsmittel:* **1** *gener.:* FORM. Marculfi 2,46 *(de commendatione)* vestris ... indigent admenicolis. VITA Ansb. 30 (MGMer. V p. 638,13) tribuit omnipotens congrua servis suis amm-a. MEGINH. FULD. Alex. 4 p. 677,3 amm-a itineris praebuit. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 34 in oleo vel cera ... -a sese ... oblaturam. DIPL. Otton. I. 137 familiis et cartulariis omnibusque rerum suarum ami-is. THIETM. chron. 6,15 marchiones ... solitis adiuvans amm-is. DIPL. Heinr. III. 39 ad ... episcopatum ... restauracionis -is locupletandum. DIPL. Lothar. III. 60 quedam huic donationi -a adiecimus ..., duos videlicet lucos et unum pratum. CHART. Solod. 210 p. 109,27 *ecclesia* paucis fulciebatur ami-is. CHART. Worm. 252 p. 169,29 nos relativis amm-is nullatenus deserendo. CHART. Heinr. Leon. 67 p. 99,32 (spur. s. XIII.) ad usum cotidiani victus amm-a. *al.* **2** *spec.:* **a** *de remediis:* VITA Magni Fauc. 17 suis -is praeparatis ... procuratus est (*cf.* IOH. IAMAT. chirurg. praef. ipsius [*chirurgiae*] ami-is). **b** *de chartarum instrumento:* CHART. Babenb. 90 (a. 1195) ut ... litterarum amm-o fulciantur. CHART. march. Misn. III 494 scriptis ac testium amm-is. CHART. Tirol. 1039 eius *(scripturae)* -o et testimonio. CHART. Hall. I 226 p. 216,23 iusto empcionis titulo ac nostre donacionis vero amm-o. 269 p. 253,35 sigillorum amm-is. CHART. Sangall. B 570 p. 405,3 aliquo iuris amminuculo subveniente. 625 p. 435,35 iuris vel pacti amm-o. CHART. ord. Teut. (Thur.) 225 p. 173,38 scripturarum amm-is. *al. absol.:* CHART. Turic. 570 p. 75,7 (a. 1242) privilegia cum aliis amm-is. **B** *latius i. q. adiutorium – Hilfe:* **1** *gener.:* **a** *de Deo, sanctis:* CARM. Aldh. 1,150 per Matris -a. GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 387,37 divino ... fretus -o (adminuc- *var. l.*). *al.* **b** *de hominibus:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 223,14 regali -o ac presidio. VITA Boniti prol. (MGMer. VI p. 119,10) orationum ... -a. EIGIL Sturm. 15 -um sibi fore, si *eqs.* CAPIT. reg. Franc. 112,14 ut viduis ... tuitionem atque -um inpertiamus. ERMENR. Sval. 6 amm-um ac solatium praebebant. CHART. Turic. 530 robur et ami-um prebere. *al.* **c** *de rebus:* RAHEW. gest. 3,51 p. 227,25 nullo pontis vel navigii egens -o. ALEX. MIN. apoc. 1,1 p. 10,12 sine -o verbi. NOTULAE Wilh. Cong. 1066 cum ventosarum amm-o. *al.* **2** *math. de additione:* HERIG. reg. 2,17 *denarii* amm-o ipse nonagenarius conscendat in centenarium. **C** *meton. i. q. adiutor – Helfer (v. et l. 29sqq.):* VITA Hugberti 15 (MGMer. VI p. 492,6) -um viduarum *(sc. s. Hugbertus). al.* HUGEB. Willib. 6 p. 106,13 multis micant -a. Wynneb. 4 p. 109,7 ut -um tanti laboris ... in divini verbis amministratione illo foret.

adminiculus (ami-), -i *m. minister – Diener (v. et l. 24sqq):* VITA Fidoli 12 (MGMer. III p. 431,20) vir sanctus ... ami-um ... ad ... iudicem ... direxit. VITA Austrig. 7 (MGMer. IV p. 196,13) dicit ad -um suum Marculfum. *Baader*

administer (amm-), -i *m.* **1** *famulus, fautor, satelles – Gehilfe, Förderer, Helfershelfer:* **a** *in bonam partem:* TRANSL. Pus. 8 auctor et -r factus est condendo pignora sacra. **b** *in malam partem:* EPIST. Hann. 91 p. 159,5 perturbatori ... ipsius ecclesię Turonensis ac pro eo ... cum Iosfrido comite et -is vecordię ipsius excommunicato. SIGEB. GEMBL. apol. 2 (MG Lib. Lit. II p. 438,37) laicos ..., quibus amm-is tam ordinata agi placuit capitula. LAMB. HERSF. annal. a. 1059 p. 76,26 exactor atque -r huius calumniae vehementissimus. **2** *administrator – Verwalter:* CHART. Carniol. I 83 (c. 1136) ut ipsimet religiosi successive -i forent huius parochiae (*cf.* 99 administratores).

***administrarius**, -a, -um. *administratorius – verwaltungsmäßig:* DIPL. Heinr. II. 93 p. 117,29 assignavimus ... ecclesie ... loca quedam congregationi pro opportunitate -a.

administratio (amm-, -cio), -onis *f. script.:* ami-: *l. 66. p. 207,58. 208,48. adde* CHART. Tirol. 594. amnistr-: CHART. Tirol. notar. II 124[b].

I *actio dandi, praebendi, conferendi – das Geben, Darreichen, Entrichten:* **A** *corpor.:* **1** *strictius:* **a** *de distributione:* CONC. Karol. 39 p. 454,31 ut de fideli -e a ... Deo ... remunerentur. DIPL. Karoli III. 145 p. 234,13 quicquid exinde fieri potest ..., regulari amm-cione ... utilitatibus eorum ... habeatur. EPIST. Worm. I 10 p. 27,23 alimentorum. TRAD. Patav. 483 p. 191,17 cuiquam ... hoc -is officium iniungatur, ... unum modium tritici ... exhibeat. CHART. Merseb. 158 super amm-e ac defectu prebendarum. WIGAND. Waldg. 19 victualem amm-em. CHART. Lux. III 127 vini. CHART. Carinth. IV 2962 vestium. *al. in imag.:* CONC. Karol. 39 p. 448,22 quatenus sibi subditis hanc geminam pastionem tribuentes ... non de infideli et neglegenti -e condempnari ... mereantur *episcopi.* **b** *de praestatione (censūs sim.):* CHART. ord. Teut. (Hass.) 12 (a. 1221) ab ami-cione v solidorum ... liberos dimisimus *fratres.* CHART. Westph. VII 351 de lignorum amm-e ... voluntarie resignavit. CHART. Xant. 236 tritici. *al.* **2** *meton. i. q. oblatio, census – Spende, Abgabe:* CHART. Bund. 280 p. 208,20 (a. 1110/25) prebendas aliasque -es. TRAD. Brixin. 533[b] ut ... amm-es tales inde fratribus exhibeant. CHART. Sev. Col. 25 p. 46,8 amm-cio quotannis fiebat fratribus. CHART. Sangall.

[Haefele]

A 913 qui consimiles -ciones eidem preposito ... de bonis consimilibus faciunt. CHART. Lub. I 310 p. 294,33 tales -es, que ad imperium videntur pertinere. *al.* **B** *spirit.:* HUGEB. Wynneb. 4 p. 109,8 in divini verbis (*i.* -i) amm-e. BERTHA Adelh. 3 p. 756,42 amm-e suorum *(sc. spiritus sancti)* donorum.

II *gubernatio, moderatio, procuratio – Leitung, Führung, Verwaltung:* **A** *praevalet notio actionis:* **1** *usu eccl.:* WILLIB. Bonif. 2 p. 10,10 disciplinali officiorum -e. VITA Rimb. 10 p. 89,23 quos ... eiusdem offitii *(sc. archiepiscopatus)* ... -o commendet. GREG. VII. registr. 6,27 abbatię. 6,34 in -e huius sedis *apostolicae* succedimus. CHART. Naumb. 425 p. 380,19 *papa* cooperatores in amm-e et procuratione episcopatus ... delegavit. TRAD. Patav. 1008 chori. CHART. Westph. III 735 p. 378,32 habens custodiam sive amm-em cuiusdam officii in ecclesia predicta. *al.* **2** *usu publ.:* EINH. Karol. 1 p. 4,1 regni -em ... praefectus aulae procurabat (WALAHFR. Gall. 2,10 p. 319,21. DIPL. Loth. III. 22. RAHEW. gest. 3,25 p. 198,4. *al.*). CAPIT. reg. Franc. 228 p. 122,41 iudiciariae potestatis super christianos aliquam -em ... tractare. 302 p. 457,16 populum ... sua dispensatione et tua -e ... te faciat *Dominus* feliciter gubernare. EPIST. Meginh. 38 p. 237,13 negociosa imperii amm-o (CHART. Heinr. Leon. 8 p. 15,39). EPIST. Hann. 82 p. 133,33 in -em rei publicę cooperatoribus. ANON. Has. 35 adoptatus a caesare est *episcopus* in -em publici regiminis. GREG. VII. registr. 2,73 p. 235,4 potestatem sollicita et Deo placita amm-e gerere. NORB. IBURG. Benn. 6 p. 875,4 regiae quoque domus -i ... idoneus. CHART. Babenb. 18 cognatum nostrum ab advocatię -cione ... removimus. CHART. select. Keutgen 147 p. 167 de mala amm-e magistrorum civium populus ... est conquestus. *al.* **3** *usu vario:* CAPIT. reg. Franc. 173 p. 356,2 -em rei nostrae familiaris nonnisi a mundis *(personis)* ... procurari. 228 p. 120,22 privatae rei amm-em implere. GREG. VII. registr. 6,35 p. 450,27 ut ... contextio et recte officiorum gigneretur -o singulorum. CHART. Rhen. med. II app. 2 p. 335,3 curtis -em decem annis tenuerat. CHART. Tirol. notar. I 90 p. 43,17 pro tutella et amm-cione bonorum. CHRON. Mont. Ser. a. 1224 p. 215,37 qui *(fratres)* -cioni preessent. CHART. episc. Hild. III 80 p. 37,4 -em omnium villicationum. *al.* **B** *praevalet notio dignitatis, potestatis:* **1** *usu eccl.:* CONC. Merov. p. 23,10 episcopi -cionis prolixae. HINCM. ord. pal. 14 episcopi ... vicissim hanc -em disposuerunt. DIPL. Otton. III. 215 p. 627,9 abbatias ... cum omn⟨i iure⟩ aeccl⟨esia⟩stice amm-is et conservationis. GREG. VII. registr. 3,10 p. 265,5 in cuius sede et apostolica amm-e. CHART. Merseb. 98 p. 82,20 -em et fructum prepositurę ... obtineat. *al.* **2** *usu publ.:* LEG. Wisig. 12,3,19 quicquid -is sue cura visus fuerit inperare. VITA Ansb. 21 (MGMer. V p. 634,9) Pipinus praefectoriam -em ... adeptus est. WALAHFR. exord. 32 p. 514,27 quibus ... imperium distributum fuerit et ordinatum amm-bus et officiis. DIPL. Otton. I. 346 quelibet publicae -is aut privata persona. GREG. VII. registr. 1,75 que regię amm-is sunt. LAMB. HERSF. annal. a. 1056 p. 69,29 summa tamen rerum ... -o penes imperatricem remansit. CONST. a. 1158 (ZRGGerm. 51 p. 23) omnes iudices a principe -em accipere debent. CONST. I 289,36 p. 403,21 omnes qui habent ami-em ab imperatore in Lonbardia *eqs.* BURCH. URSB. chron. p. 86,3 acquirere temporalium -em (CHART. episc. Hild. II 1053. CHART. Merseb. 415 p. 338,24. *al.*). CHART. Lub. I 123 p. 120,33 finito vero iure -cionis, quod in civitate Lubicensi habuimus. URBAN. IV. registr. 539,3 p. 511,24 nullam potestariam ... aut -em vel commendam ... recipere potuerunt. *al.* **3** *usu vario:* VITA Filib. 1 (MGMer. V p. 584,14) laicale -e cessante. NICOL. I. epist. 91 p. 519,6 ex saeculari -e atque militia et ex foro subito tonsoratus. EPIST. Hann. 53 p. 99,20 cum ipse colloquio ... interesse nequeam, tibi -em ... absens suggeram. VITA Annon. I 3,24 p. 510^{b},9 sicut exegit amm-o defensoris. SIGEBOTO Paulin. 1 p. 911,34 Morcho ... liber et splendidae -is homo. CHART. Salisb. II 603 Wernhardo vicedomini -em tunc agente. *de tutela:* CHART. Tirol. notar. II 323 p. 212,3 (a. 1242) dum eos pueros in -cione et procuratione habuerit et tenebit. ANNAL. Prag. III a. 1283 p. 208,14 tutores vel curatores pupillis ..., ex amm-e teneantur. **C** *meton. i. q. provincia, districtus – Amtsbezirk, Verwaltungsbereich:* PAUL. DIAC. Rom. 16,19 -em illi iuxta Persarum terminos tribuit. CHART. Salisb. III 611 p. 102,7 amm-em in Longowe cum montanis et alpibus. CHART. Babenb. 167 mansos ad amm-em in Willehalmesburc attinentes. CAES. HEIST. hom. exc. 192 cum haberet quendam conversum in exteriori -cione. CHART. Lux. III 479 p. 534,31 ministro provinciali ordinis Fratrum Minorum -is Colonie salutem (*cf.* CHART. Austr. sup. II 430. SALIMB. chron. p. 650,21).

III **A** *operatio, exsecutio – Verrichtung, Ausführung:* **1** *gener.:* STURM. consuet. 1,2 in sacrario magnum silentium et nitidissimam -em. AMALAR. off. prooem. 8 *anima corpus* vivificabat per se, id est per suam amm-em. WALAHFR. exord. 28 p. 513,14 ut sacerdotes ... liberiores fiant ad ... doctrinae amm-em. GREG. VII. registr. 3,19 ut ... labor ... levior sit ex sociorum necessaria -e. CHART. Merseb. 317 p. 251,8 ad amm-em expeditionis (*ex* DIPL. Otton. II. 89 ministrationem). **2** *spec.:* **a** *liturg.:* AMALAR. off. 1,12,26 *(de benedictione olei)* haec -o significat debere adesse terrenam -em spiritali. HUCBALD. Rictr. 31 post expleta piae -is munia. GREG. VII. registr. 2,55 p. 200,36 de amm-e vero altaris ... precipimus, ut nullus ei amministrare presumat, qui *eqs.* FUND. Hild. 3 p. 943,19 ecclesiasticorum sacramentorum -es ... adnullavit. EKKEB. SCHON. opusc. 3,2 p. 276,36 communicaverat mea -e. **b** *techn.:* IOH. sacerd. 80 hec autem -o inter ceteras minorem dat efficaciam. **B** *instructio, paratio – das Herrichten, Zubereiten:* STURM. consuet. 1,4 in refectorio ... ordinatissimam atque mundissimam cibi et potus -em. Iso Otm. 1,7 p. 50^{a},55 luminis (TRAD. Frising. 1555^{a}. 1589^{e}). CHART. episc. Hild. II 442 cene. CHART. Turic. 1121 p. 218,7 ad amm-em ignis tam in coquina quam in furno. **C** *adhibitio, additio – Anwendung, Hinzufügung:* GEBER. summa 1,18 *stanno* retardationem liquefactionis cum -e duorum corporum praestare. 1,40 remota terreitate illius per ignis -em. ALBERT. M. veget. 7,16 ex nutrimenti -e. *latius:* CHART. Bund. 171 (s. XIII.) scimus ..., qua pericia vel qua omnium virtutum -e regni gubernacula tractanda sint. **D** *cura, provisio – Fürsorge, Betreuung:* LIBER diurn. 98 p. 130,9 pro amm-e pauperum (TRAD. Patav. 483 p. 191,35). VITAE patr. Iur. 1,10 p. 136,21 pro salute atque -e tua. WOLFHER. Godeh. I praef. p. 169,8 qui ei ab infantia fideli amm-e contigue coherebat. EPIST. Hann. 74 p. 122,9 personę tuę -em ... constanti diligentia obeas. GREG. VII. registr. 2,39 per generalis curę debitum in -em vestrę salutis ... astricti sumus. CHART. Tirol. notar. I 460 p. 220,36 ami-cionem et provisionem dicte plebis habendam et regendam et conservandam.

administrativus, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *procurans – beschaffend:* ALBERT. M. pol. 1,7^{a} p. 53^{b},31 utraque *(sc. chrematistica et possessiva)* est -a facultatum oeconomico ad vivere et bene vivere pro se et familia. **b** *efficiens, operativus – wirksam, schaffend:* CONSTANT. AFRIC. theor. 5,91 p. 23a^{v} pisces ... testiculis calidis -i spermatis sunt. **2** *subst. neutr.: instrumentum, adminiculum – Werkzeug, Hilfsmittel:* CONSTANT. AFRIC. theor. 6,13 p. 27b^{v} primum instrumentum auditus latus est nervus operiens petrosi ossis foramen, quod fit vel ex ipso vel ex alio ipsius -o.

administrator (amm-), -oris *m.* **1** *strictius i. q. gubernator, procurator, officialis – Leiter, Verwalter, Beamter:* **a** *de rectoribus eccl.:* DIPL. Conr. II. 65 p. 81,32 -es sancti loci. TRAD. Brixin. 162 Brixinensis amm-is *(i. episcopi)* Altvvini. CHART. Carniol. I 99 parochiae. CHART. Turic. 583 Luxoviensis abbas et amm-r ecclesie Maurbacensis. NECROL. III p. 158,24 humilis monasterii Tegernsensis amm-r et abbas. **b** *de rectoribus publ.:* CHART. Argent. I 23 p. 18,34 (dipl. a. 831) rei publice -r (CAPIT. reg. Franc. 254 p. 255,8. DIPL. Karoli III. 37 minister vel -r. *al.*). HRABAN. epist. 15,8$^{tit.}$ de amm-bus saecularium iudiciorum. CAPIT. reg. Franc. 213 p. 86,34 publici muneris -r. NICOL. I. epist. 88 p. 485,34

[Haefele]

mundanarum rerum -r. DIPL. Otton. I. 136 nullus dux, comes aut alicuius ordinis -r. PETR. DAM. disc. p. 88, 1 ab aulicis amm-bus. ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1278 p. 805,7 marchio ... constituitur -r regni Bohemie. CONST. III 263 quatinus memoratis principibus tanquam a⟨m⟩m-bus et rectoribus nostro nomine in singulis intendatis. *al.* **c** *de dispensatoribus bonorum, redituum sim.:* DIPL. Merov. III A 10 p. 127,11 (spur.) ita quod dictus prior non sit nisi solum -r et commendatarius. BERNOLD. WAT. chron. 9 hilaris machinarum et lignorum -r. CHART. Rhen. inf. I 248 hospitalis -r. CHART. Brand. A VIII 55 tamquam -r ipsius in curia et bonis. CAES. HEIST. Engelb. 1,6 p. 245,6 ut illis *(scoltetis)* ceteri -es rationem reddant. CHART. episc. Halb. 630 p. 561,6 quod amm-es bonorum vestrorum computationem coram vobis non faciunt. CHART. Eichst. 89 p. 137,35 prepositus ... raciones ... amm-bus assignabit, quos amm-es in amministracione nullatenus impediet. *al.*

2 *latius:* **a** *socius, adiutor – Genosse, Helfer:* LIUTPR. antap. 6,2 ut fidelis ei *(regi)* esset -r, cui ... extiterat gubernator. GALB. Karol. 39 qui conscii sceleris et -es fuissent reorum. **b** *auctor – Urheber:* FLOD. hist. 1,7 nullumque demum accensionis huius vel reserationis reperire queunt -em. VITA Annon. I 2,3 p. 485^{b},21 mirabilium amm-r. **c** *patrator – Vollstrecker:* BERTH. (?) annal. praef. p. 267,26 totius sanctae et honestae vitae exstitit -r orthodoxus. a. 1077 p. 305,1 mirae religionis miles industrius et -r. **d** *curator – Besorger:* WILH. HIRS. const. 1,92 p. 1024^{D} -r incensi ad praeparandas prunas exit. **e** *tutor – Vormund:* CHART. Tirol. notar. I 66 (a. 1236) legittimus amm-r filii sui. **f** *praefectus – Vorgesetzter:* CONR. MUR. summ. 6,1 p. 424,38 videndum est, si sit ... amm-r vel subiectus, item miles vel rusticus *eqs.*

administratorius, -a, -um. **1** *adi.: ad administrationem pertinens – Verwaltungs-:* LEG. Wisig. 12,3,19 p. 448,15 ne Iudei -o usu ... christianam familiam regere audeant. EPIST. Teg. I 126$^{tit.}$ supra collegium sancti Quirini -um gerens statum. **2** *subst. masc.: administrator – Verwalter:* TRANSL. Modo. 10 p. 295,32 archiepiscopi, episcopi, abbates ... et diversarum potestatum -i.

***administratrix** (amm-), -icis *f. script.* ami-ticem: *l.* 44.

1 *gubernatrix, procuratrix – Leiterin, Verwalterin:* CONC. Karol. 50^{D},42 ecclesiarum excubatrices et -es *(cf. H. Schäfer, Die Kanonissenstifter. 1907. p. 30sq.)*. CHART. Tirol. notar. I 448 tutricem suorum filiorum et ami-ticem bonorum suorum (*cf.* II 419 -em et curatricem). CONR. MUR. summ. 6,61 p. 447,38 rectores, amministratores, rectrices, -es collegii universitatis. **2** *exsecutrix – eine die ausführt:* HUMB. Sim. 2,2,41 p. 190,39 *dextera nostra* laboriosa ... imitatrix est artium et -x variarum utilitatum sui corporis et aliorum.

administro (amm-), -avi, -atum, -are. *script.:* ami-: *l. 62. p. 210,61.71.* a(d)mistrare: CHART. Sangall. B 303 p. 238,8.

I *dare, praebere, conferre – geben, darreichen, entrichten:* **A** *corpor.:* **1** *c. sensu tribuendi:* LIBER diurn. 67 si de proprio egentibus elemosinam -et. CONC. Karol. 39 p. 416,22 *hospitibus* necessaria. p. 447,21 sanctimonialibus stipendia. TRAD. Ratisb. 650 fratribus ... karitativa ... obsequia. TRAD. Frising. 1629 confratribus consolatio congrua -etur. CHART. archiep. Magd. 327 cuilibet fratri ... prebenda ... cum omni plenitudine amm-etur. CHART. Babenb. 140 p. 181,12 ut ... pauperibus competenter victum ac vestitum ... ami-rent. NECROL. I p. 230,21 ęcclesię nostrę duas cappas et alia ornamenta -vit. *al. absol.:* HROTSV. Abr. 6,6 affatim sumus hebriati tua largitate -ante. WIBALD. epist. 323 p. 452,10 prepositus amm-are fratribus suis intendat (*c. sensu providendi ut:* p. 452,13. 364 p. 493,18). CHART. Altenberg. 84 p. 69,2 servis eundem censum deferentibus large -bitur. *in imag.:* ALTFR. Liutg. 1,22 plebi illi pabula fidei amm-are. *milit.:* WIDUK. gest. 1,8 p. 8,8 auxilia -are amicis. 1,9 p. 14,23 urbibus ... presidia. EKKEH. URAUG. chron. a. 1105 p. 229,23 usque ad Rhenum illi ducatum ... -ari permisit. CHRON. Mont. Ser. a. 1171 p. 154,35 ut ... regalis expedicio ei -retur. **2** *c. sensu praestandi, solvendi (de censu sim.):* CAPIT. reg. Franc. 217 unde eis *(legatis)* -entur obsequia, unde paraveredi. DIPL. Heinr. IV. 8 ad patris nostri ... sepulchrum lumen. TRAD. Frising. 1471^{e} ad idem altare 1 ... denarium. CHART. archiep. Magd. 342 ut ... idem census eis -etur. CHART. episc. Halb. 728 p. 47,20 portenarius duo talenta annis singulis -et. *al. absol.:* TRAD. Ratisb. 507 ut specialiter in usum vel oblationem monachorum ... -ent *hobae cum mancipiis.* **3** *c. sensu porrigendi:* CONC. Karol. 50 p. 639,22 indumenta sacerdotalia praesbyteris -are. BERTH. ZWIF. chron. 40 p. 266,11 effusoria, de quibus aqua ad manus abluendas -atur. *al.* **4** *c. sensu apportandi:* CHART. Ger. Col. 154 (a. 1263) ligna ... nos usque ad molendinum tenemur amm-are. **5** *c. sensu afflandi:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 627,16 uno flatu follibus amm-to. **B** *spirit.:* ARBEO Corb. 14 verbum Dei venientibus -ans. AMALAR. off. 4,7,14 *lectionem* domesticis. WALAHFR. carm. 5,77,8 quique quod possunt genus amm-ant laudis honestae. TRAD. Frising. 634 monita ei salutaria -bat. HROTSV. Cal. 9,4 ne effectum -rent sceleri. LAND. MEDIOL. hist. I 2,33 cum solaris annus fere decem menses generi humano ... amm-asset. CONST. II 3,1 universitati nostre certitudinem amm-at, quod *eqs. al.*

II *gubernare, moderari, fungi – lenken, führen, verwalten:* **A** *usu eccl.:* CAPIT. reg. Franc. 196 p. 35,11 constat religionem christianam per successores apostolorum salubriter -ari. VITA Liutw. 14 trium *episcoporum* gubernacula solus feliciter amm-vit. GESTA Camer. 3,27 geminis personis, regali videlicet ac sacerdotali, -ari precipitur *ecclesia.* LAMB. HERSF. Lull. 2 p. 308,22 archiepiscopatum. GREG. VII. registr. 1,9 p. 14,28 universalis ecclesię regimen. ADAM gest. 3,57 p. 202,28 preposituram maiorem episcopii. BERNOLD. CONST. chron. a. 1083 p. 439,25 nec ipsa exteriora officia *monasteriorum* per seculares, set per religiosos fratres -antur. CHART. episc. Hild. I 220 p. 200,13 congregationis gubernationem. ANNAL. Pegav. a. 1106 p. 248,3 beati Petri vicariam. VITA Gebeh. Salisb. II 18 p. 43,44 curam plebani. *al.* **B** *usu publ.:* PASS. Leod. 37 (MGMer. V p. 319,11) functionem fiscali (*i.* -em) -bat. CONC. Karol. 50 p. 653,5 ministerium suum *(sc. regis)* per alios tantum -are. EINH. Karol. 3 post -tum communiter biennio regnum. FORM. imp. 20 p. 300,31 rem publicam (DIPL. Otton. II. 73. *al.*). WALAHFR. Gall. 2,14 Alamanniae curam -bant *comites.* GESTA Font. 1 p. 13,14 praefecturae ordinem ac curam maximam Francorum. VITA Gang. I 3 (MGMer. VII p. 159,5) regni gubernacula (GREG. VII. registr. 2,51.4,28.7,6). WIDUK. gest. 1,16 ducatum (1,14.3,17. LAMB. HERSF. annal. a. 1077 p. 288,5). THANGM. (?) vita Epiph. 8 p. 127,31 imperium (DIPL. Heinr. III. 300 p. 408,29). GREG. VII. registr. 2,14 p. 147,11 advocatiam (DIPL. Loth. III. 67 p. 105,13. *cf.* CHART. Stab. 120 p. 246,11 advocationem). ANNAL. Altah. a. 1067 p. 72,22 principatum. ANNALISTA Saxo a. 998 p. 643,2 prefecturam in Magdaburh. HELM. chron. 56 p. 109,24 comeciam. CHART. Rhen. inf. I 487 magariam civitatis. CHART. Osn. I 373 p. 293,33 bannum imperiale. ARNOLD. LUB. chron. 3,9 p. 152,6 officium dapiferi sive pincerne, camerarii vel marscalci nonnisi reges vel duces aut marchiones amm-bant. CONST. III 263 *civitates* ex nostra commissione amm-vit et rexit *dux. saepe. absol.:* LEG. Wisig. 12,3,17 nullus Iudeorum ... ullam -andi, inperandi, distringendi ... potestatem super christianos exerceat. CONST. I 289,36 p. 403,22 infra mensem, ex quo ceperit ami-are. **C** *usu vario:* CAPIT. reg. Franc. 173 p. 355,35 utrum rem suam familiarem et domestica officia per honestas ... an per turpes ... personas tractari atque -ari velit. CHART. Rhen. med. I 376 alodium. II 63 officium siliginis. WIBALD. epist. 327 ychonomias (REIN. LEOD. Regin. 2 echonomiam). OTTO FRISING. gest. 1,48 p. 67,30 magistri officium. CHART. archiep. Magd. 399 p. 525,26 custodiam. CHART. Tirol. notar. I 90 p. 43,16 hereditatem. *al. absol.:* CHART. Carinth. I 351,1 p. 262,39 (a. 1191) curtim stabulariam ..., in qua Gotpoldus tunc -bat. CHART. Tirol. notar. I 318 non ami-at ut debet. CHART. episc. Hild. III 80 p. 37,10 in villicacionibus iam vacantibus capitulum statim -bit.

[Haefele]

III A *agere, exsequi – ausüben, durchführen:* **1** *gener.:* HRABAN. epist. 1 officium . . ., quod sola caritas -at. HEITO Wett. 13 cum mundanas leges pro coercenda mali audatia amm-ant *comites.* EINH. Karol. 8 bella (WIDUK. gest. 1,14. DIPL. Otton. I. 438. *al.*). WALAHFR. Gall. 2,10 p. 319,1 excubias apud . . . reliquias. RUD. FULD. Leob. 9 legationem. PASS. Ger. Col. 6 singularis eadem nativitas per Mariam . . . -ta est. THANGM. Bernw. 7 divina ac regalia. WOLFHER. Godeh. I 2 p. 171,10 maiores . . . conatus. ANNAL. Quedl. a. 1010 militiam. GREG. VII. registr. 2,15 p. 148,15 per nos -ta monita *beati Petri.* CHART. Naumb. 169 talis vicinitas *monasteriorum* sine iactura rerum . . . amm-ari nequit. HIST. Torn. 1,1 (MGScript. XIV p. 327,44) excidium . . . a quibus gentibus -tum sit. CHRON. reg. a. 1142 p. 78,27 nuptias. *al.* **2** *spec.:* **a** *liturg.:* BERNOLD. CONST. libell. IV 3 per manus eorum *(excommunicatorum)* non consecracionem, sed dampnacionem et exsecracionem -ari. IV 4 ordinem. XIV4 sacramenta . . . in excommunicatione (ANNALISTA Saxo a. 847 p. 575,53 -ta ab antecessore suo eclesiastica s. cassavit). *absol.:* ANNAL. Quedl. a. 1021 p. 86,26 sancta Thebaeorum martyrum solennia, Arnulfo praesule -ante, . . . celebravit (*sim.* NOTAE Monast. [MGScript. XVI p. 439,8sqq.]). CHART. Beron. 14 p. 84,14 in celebratione divinorum . . . amm-are. **b** *medic.:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,20,1 p. 118A regimen vulneris vel apostematis -etur, sicut dictum est in fracturis. *c. sensu efficiendi:* ALBERT. M. animal. 1,257 motum toti inferiori parti corporis amm-ans. **B** *parare, instruere – bereiten, herrichten:* REGINO chron. a. 746 cum in quibusdam cibariis -andis errasset (*cf.* WILH. HIRS. const. 1,97 p. 1030C fabas. LIBER ordin. Rhenaug. p. 119,26 cibum et potum. GODESC. GEMBL. gest. 48 p. 543,14 placentas et oblatas). TRANSL. Patrocli p. 280b decorem domus Domini. VITA Cunib. B 11 stramenta . . . lectorum. CHART. Stir. I 93 servi -antes ignem patellis. CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 460,7 scopas. *domare – zähmen:* VITA Goar. 6 bestias illas per nulla maleficia -vi. **C** *medic. i. q. adhibere – an-, verwenden:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,5 p. 108D medicinę quidem, quę -antur in huiusmodi vulneribus. ALBERT. M. veget. 6,334 quod autem de eo *(elleboro)* -atur, sunt venae. THEOD. CERV. chirurg. 1,20 p. 142G si -veris unguentum nigrum. **D** *suggerere – nahelegen:* GREG. VII. registr. 5,11 p. 364,35 quod et causa potior et ratio probabilior amm-et. **E** *se dedere, servire – sich widmen, dienen:* VITA Balth. A 11 ut sublimitas . . . vilissimis -ret rebus. GREG. VII. registr. 2,62 eorum ordinum, qui sacris altaribus -ant (2,55. 4,10). LIBER ordin. Rhenaug. p. 123,6 senioribus . . . non eodem modo -atur.

subst. **administrans,** -antis *m. administrator – Statthalter:* LEG. Burgund. praef. 3 omnes itaque -es (iudicia *add. B 1.2.4)* ac iudices secundum leges nostras . . . iudicare debebunt. *Haefele*

1. *adminuo (ami-), -are. *deminuere – vermindern:* CHART. Sangall. A 29 (a. 761) nec alianare nec aminuare, sed . . . meliorare.

2. adminuo, -ere. *deminuere – vermindern:* RUODLIEB V 55 neque fiet, ut tibi quid iuris aut -atur honoris.

***admira** *v.* *amiraldus.

1. admirabilis (amm-), -e. *script.* ami-: *p. 212,5.*

1 *stupendus, prodigiosus – erstaunlich, seltsam:* RUOTG. Brun. 1 diversa donorum largitas . . . est -is quaestio. THIETM. chron. 7,35 hoc -e et nimis terribile cunctis audientibus videbatur. HERM. AUGIENS. mus. p. 4,30 omnes simul musicae proportiones . . . senario quoque numero -es inveniuntur. DIPL. Loth. III. 119 p. 191,42 violenta et amm-i prorsus electione in abbatem raptus. GESTA crucig. Rhen. 1 p. 30,31 cum hoc castrum *(Alkazer)* esset clavis et -e incentivum erroris totius Hispanie. *al. iron.:* EKKEH. IV. cas. 44in. quid petis . . ., frater -is. **2** *venerandus, excelsus – bewunderungswert, erhaben:* HRABAN. carm. 39,79 tuba primi archangeli strepente -i. AGIUS vita Hath. 13 quidam . . . splendore et pulchritudine -is. 21 mater -is. THIETM. chron. 6,6 cum -i laude ad aeclesiam ducitur. ALBERT. M. summ. theol. I 3,16 p. 114b,5 nomen eius *(Dei)* proprium est super omne nomen, quod . . . nominari potest . . ., et ideo . . . -e. *al. medic. i. q. insignis – ausgezeichnet:* ANTIDOT. Augiens. p. 44,19 renibus est amm-is *confectio* (ANTIDOT. Glasg. p. 116,4 ami-is).

2. *admirabilis *v.* *amiraldus.

admirabilitas, -atis *f. venerabilitas, excellentia – Bewunderungswürdigkeit, Vortrefflichkeit:* ALBERT. M. eth. 4,3,3 p. 322a,5 fingit se esse sapientem, ad quod suspenditur proximus propter -em. anal. post. 1,1,1 p. 2a,18 inter logicas scientias omnibus ex duplici causa praefertur *scientia demonstrativa,* subiecti scilicet -e et certitudine ostensionis (*antea:* nobilitate subiecti). miss. prol. 7 p. 4,29 firmitas boni divini et -s et puritas. summ. theol. II 10,39,1,1,2,2 p. 437a,22 penes altitudinem et -em cogniti *Dei.*

***admiraculum,** -i *n. miraculum, prodigium – Wunder, außergewöhnliches Ereignis:* HRABAN. hom. II 63 p. 266D mirati sunt isti qui affuerunt, stupentes -um tam laudabile.

***admiragia** *v.* *amiragia.

***admiragius, -agdus, -aldus, -alius** *v.* *amiraldus.

***admiramen,** -inis *n. stupor – Verwunderung:* CARM. de Lamb. 1,431 vicini multo -e ducti.

1. admirandus *v.* admiror. **2. *admirandus** *v.* *amiraldus.

***admirarius, -athus** *v.* *amiraldus.

admiratio (amm-), -onis *f.* **1** *de novitate vel singularitate i. q. stupor – Verwunderung, Erstaunen:* **a** *gener.:* ARBEO Emm. 23 amm-e perculsi de his incognitis viris. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 318,12 quod nonnullis magnae fuit -i, cur fecerit. HELM. chron. 6 p. 15,31 non caret igitur -cione, quod *eqs.* CHART. Salisb. III 919 p. 469,33 amm-em inducere . . . et offensam. *al. c. acc. c. inf.:* OTTO FRISING. gest. 1,53ex. non sine multorum . . . -e viros magnos . . . pro argumento iuramentum afferre. **b** *philos. (v. et l. 56):* ALBERT. M. bon. 376 p. 206,28 -o sive cataplexis est respectu ardui admirati, in quod non possumus cognoscendo vel operando ex sui ipsius magnitudine. metaph. 1,2,6 p. 30a,19 -em autem vocamus agoniam et suspensionem cordis in stuporem prodigii magni in sensum apparentis. Is. 11,3 p. 174,1sq. timoris quattuor species, scilicet -o, stupor, extasis et reverentia; -o (κατάπληξις) est, ut dicit Damascenus, fuga cordis et suspensio in magna phantasia. *ibid. al.* **2** *de aestimatione i. q. veneratio – Bewunderung, Verehrung:* HROTSV. lib. 2 praef. 2,3 opusculum . . . vestra -e dignum duxistis. BERTH. (?) annal. praef. p. 267,7 ut ab omnibus . . . stupori et -i haberetur *Herimannus Conctractus.* ANNAL. Hild. a. 1000 p. 28,13 amm-is causa magni imperatoris Karoli ossa . . . effodere precepit. *al. medic. i. q. praestantia – Vortrefflichkeit:* TRACT. de aegr. cur. p. 379,31 succus . . . omni amm-e sanat.

admirativus, -a, -um. *stupens – verwundert:* VITA Ger. Bron. praef. p. 656,10 -a vox prophetae clamantis: mirabilis, inquit, Deus in sanctis suis. WOLBERO cant. 3 p. 1219A qui *(dilectus)* enim istam *(ecclesiam)* -o modo extulit, eodem modo illam *(synagogam)* deprimit. ALBERT. M. eth. 4,2,6 p. 305a,41 magnanimi est, quod non sit -us (*p. 1125a,2* θαυμαστικός) in humanis; admiratio enim est suspensio ad magnum. praedicab. 1,1 p. 2b, 1 sqq. fit homo -us eorum, quae comprehendit accipiendo per sensum et intellectum . . .; per hoc autem, quod -us est, suspenditur ad inquisitionem. anal. pr. 2,6,1 p. 765b,25 est animal -um *homo.*

adv. **admirative.** *per stuporem – staunend, voll Verwunderung:* ALBERT. M. metaph. 1,2,6 p. 30a,19 omnes homines, qui . . . philosophati sunt, non sunt moti ad philosophandum nisi -e (*p. 982b,12* διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν). MENKO chron. p. 531,2 'quis', id est 'quantus' -e; vel ideo dicit 'quis' *eqs.* SALIMB. chron. p. 47,17 Moyses Domino esum carnium Iudaico populo promittenti -e dixit *eqs.*

***admiratus** *v.* *amiraldus.

admiror (amm-), -atus sum, -ari. *pass.:* *p. 213,4.27.30.* **1** *de novitate stupenda i. q. obstupefieri – sich wundern, erstaunt sein:* **a** *gener.:* BREV. NOTIT. p. A 4 de quo -ti valde. RIMB. Anscar. 35 p. 67,15 cumque haec omnia -ans et

[Humperdinck]

horrescens aspiceret. HROTSV. Cal. 9,6 -ando deficimus. WIDUK. gest. 1,18ex. ad novas rerum facies stupentes -ti. 1,30 humanae ... mutabilitatis communem -tus est fortunam. THIETM. chron. 7,70 omne rarum est utique -andum ac persepe ut portenta stupendum. DIPL. Conr. II. 130 nefariam consuetudinem. CHART. Rhen. inf. I 261 p. 169,18 super inauditis iniuriis. ALBERT. AQUENS. hist. 6,44 greges ... splendore armorum ... stupescunt et ... clamore exercitus attoniti -antur. *al.* *pendet* quod: THIETM. chron. 7,69. *interr. indir.:* WALTHARIUS 1435. *al.* *c. sensu dubitandi vel exspectandi:* EIGIL Sturm. 6 p. 368,5 Bonifacius memor eremitae sui Sturmi, quodque de inquisitione loci habuisset peractum -ans, nuntium misit. LAND. MEDIOL. hist. I 3,15 p. 83,42 apostolicus per plurimum haec intra se -ans. **b** *philos.:* ALBERT. M. anal. post. 1,2,1 p. 22a,15 ex -ari et tunc et nunc philosophari inceptum *(cf. p. 212,64)*. metaph. 1,1,10 p. 19a,41 -bitur *inveniens quamlibet artem* sicut -atur sapiens, qui -ando quaerit causam primam, in qua stat rei demonstratio et ratio certa. 1,2,6 p. 30b,16 qui autem dubitat et -atur (*p. 982b,17* ὁ δ'ἀπορῶν καὶ θαυμάζων), ignorans videtur. 1,2,6 p. 30b,30 poeta fingit fabulam, ut excitet ad -andum et quod admiratio ulterius excitet ad inquirendum. *ibid. al.*

2 *de aestimatione i. q. praestantia rerum vel hominum capi, venerari – bewundern, staunend verehren:* RIMB. Anscar. 1 p. 19,9 *Anscarii* sanctitatem ... populus universus -batur. VITA Gang. I 13 (MGMer. VII p. 167,16) quatinus ... Gangulfi sanctitas gloriosius ... -etur. HROTSV. Sap. 3,2 uniuscuiusque *mulierculae* pulchritudinem obstupesco, sed et honestatem habitus satis -ari nequeo. STEPH. COL. Maurin. 1 (prol.) cari invicem et noti et in verbis prudentiae sepe -ti. THANGM. Bernw. prol. divinae providentiae sapientem ammirabilemque dispositionem ratio humana nec liquide intueri nec digne suppetit amm-ari. ANNAL. Altah. a. 1060 p. 57,22 *facta* -tu digna. *al.* *c. interr. indir.:* RUOTG. Brun. 33 p. 33,32 qualis quantusque fuerit, -ari possumus, diffinire non possumus. *al.* *de pactione i. q. probare – anerkennen:* DIPL. Otton. III. 100 p. 511,31 amm-ari et observare ... in omnibus *pactum*.

adi. **admirandus**, -a, -um. **1** *stupendus – erstaunlich:* ANNAL. Xant. 839 -ae acies apparuerunt vesperascente die in caelo. AGIUS vita Hath. 17 causam prorsus -am *(sc. visionem)*. HROTSV. Cal. 9,29 -a diaboli invidia. *al.* **2** *admiratione dignus, venerandus – bewundernswert, verehrungswürdig:* WIDUK. gest. 3,2 p. 106a,16 -ae sanctitatis. *al.* *Humperdinck*

admisceo (amm-), -miscui, -mixtum, -ere. *script. et form.:* ami-: *l. 49sq. p. 214,13.* -miss(eo): *l. 50.55. al.* -st(us): *l. 56.62. ind. praes.:* -is: *l. 50.55. al.* -itur: *p. 214,4.*

I *proprie:* **A** *strictius de rebus:* **1** *immiscere – zumischen:* COMPOS. Luc. β 28 amixtum argentum vibum. ANTIDOT. Glasg. p. 111,24 amissis piper -i. RIMB. Anscar. 35 p. 67,28 aliquantulum ipsi aquae ... de potu -bat. THEOPH. sched. 1,1 -e albam ei cerosam. *al.* **2** *permiscere – vermischen:* ANTIDOT. Lond. p. 20,27 -es cum hervarum suprascriptis. ANTIDOT. Glasg. p. 111,1 pulverem ... in duobus libris mellis admissis. ANTIDOT. Cantabr. p. 161,23 mastice et nucleos persice cum lacrimarum ovi admistis. **B** *latius de hominibus:* **1** *refl. i. q. se immittere – sich einmischen:* LEG. Wisig. 7,2,21 nec iudex se in hac re -eat. **2** *medial.:* **a** *se implicare – sich verwickeln:* LEX Sal. Merov. 72 (rec. B) qui in ipsa violentia fuerint -ti. **b** *in coitu coniungi – sich geschlechtlich vereinigen:* WANDALB. Goar. 1,22 cui illicite fuisset admistus.

II *translate:* **A** *de rebus i. q. addere – hinzufügen:* LEG. Wisig. 4,5,1 p. 197b,17 in adnumeratione ... quinte partis quolibet titulo -etur. GERB. geom. 6,1 minutiis -tis. TRAD. Salisb. I 2 redemptionem animę suę eidem traditioni -ens. TRANSL. Tib. 8 (MGScript. XV p. 395,5) *corpora* ceterorum ... martirum reliquiis -ta. ANON. mus. La Fage p. 358 in fine clausulae ... aliquos organi modulos ... -ere. CHART. Eberb. 39 p. 38,2 siquis ... alienam substantiam clam rebus monasterii -uerit. *ligare–verbinden:* LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 118,23 res suas florentissimas desperatis ... eius rebus -ere. OTTO FRISING. gest. 1,49 p. 69,20 sententiam ... vocum ... non caute theologiae -uit. **B** *de hominibus:* **1** *associare – zugesellen (fere medial.):* ALDH. virg. I 25 p. 260,4 Silvester ... angelorum coetibus -itur (amm- *O*). CAND. FULD. Eigil. II 17, 102 cum quibus -ta pars ... presbyterum. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 887 Bawariorum primoribus ... ammixtis. *al.* *refl.:* GERH. AUGUST. Udalr. I 19 congregationi ... se -uit. BERNOLD. CONST. chron. a. 1085 p. 442,15 quod ... Heinricianis se -uerit. **2** *refl. i. q. se dedere – sich hingeben:* RADBERT. Arsen. 2,15 p. 81,39 talibus se -ere negotiis (NARR. de rel. Scafhus. 4).

adi. **admixtus**, -a, -um. *(mixtione) corruptus – verfälscht:* THEOPH. sched. 3,47 si ... *aurum* ammixtum (ami-*G*) *est* (*opp.* purum).

***admiscibilis**, -e. *aptus ad commiscendum – vermischbar:* Ps. ARIST. pract. p. 659b,40 nostra compositio ... est ... humidi cum sicco -is connexio.

admissarius (amm-, ami-, arm-, -mess- *sim.*), -a, -um.

1 *adi.:* **a** *emissarius – Hengst-:* ARBEO Corb. 16 p. 205,7 quendam amyssarium (aemyss- *1*) cavallum. **b** *gregarius – Koppel-:* CONST. I 429,9 equi ... -i, qui vulgariter stuot vocantur.

2 *subst. masc.:* *emissarius – (Zucht-)Hengst (def.:* GLOSS. III 219,41 St.-S. -us qui ad tempus inter equas admittitur rainescros): LEX Sal. Merov. 38,5 si quis ... -o (admasserium *A 4*, armessarium *A 2*, amissario *C 6*, amassiro *corr. ex* amassario *C 5*) ... furaverit, ... mallobergo walderido (*inde* LEX Sal. Pipp. 63,2 [admisario *D 7*, amisario *D 9*]). LEX Ribv. 19,1 sonesti, id est duodecim equas cum amissario (amisario, amessario, amassario *sim. var. l.*). PACTUS Alam. III 13 si ... messarius de grege tuletur. RECEPT. Sangall. I 62 tolles ... sidas de amissario, liga fico de amissario. ARBEO Corb. 22 p. 213,14 ut ... iumentis inmitteret amm-um (emi- *1 p. corr.*, ami- *2*). FORM. Bitur. 15a p. 175,17 cum ipso armesario. GESTA Aldr. 57 p. 327,7 greges iumentorum una cum amissariis. *al.* *pro convicio:* RADBERT. Arsen. 2,7 p. 67,28 sceleratus Naso ..., amisarius ille, qui cuncta reliquit honesta. *fort. huc spectat i. q. nothus – natürliches Kind:* LEG. Langob. p. 656,9 thereus disparilis seu ignobiliter natus, qui etiam dicitur nothus amissarius naturalis (*cf.* p. 653,8 amissivus id est naturalis). *v. et* emissarius.

1. admissio, -onis *f.* **1** *aditus – Zutritt, Empfang:* HELM. chron. 83 p. 157,2 cum ... esset ... difficilis -o. **2** *iur.:* **a** *actio admittendi (ad honorem) – Zulassung (zu einer Würde):* CHART. Lux. IV 144 (a. 1269) receptionem, -em seu intitulationem *vicarii* (457). **b** *probatio – Billigung:* DIPL. Ludow. Inf. 68 p. 203,21 cum apostolica -e. ARNOLD. RATISB. Emm. praef. p. 547,9 aut -em aut remissionem peccati. SUMMA dict. Saxon. 7,7 p. 234,20 exceptionis vel replicacionis -o vel repulsio. CHART. Francof. 222 de consensu et -e manuali ... uxoris (287.315). **3** *commissio – das Begehen:* CONC. Merov. p. 20,10 scandali. NORB. IBURG. Benn. 7 p. 875,43 facinorum. CHART. Argent. I 346,6 sceleris. *al.*

2. admissio *v.* admixtio.

admissor, -oris *m.* *qui admittit – einer der zuläßt:* CHART. Westph. VII 28 p. 13,22 (c. 1203) ut nullus eorum, qui ad medietatem stipendii admissi sunt, sui -is stipendium, cum vacaverit, accipere contendat.

admissura, -ae *f.* *initus – Belegung:* GLOSS. I 300,33 St.-S. kimiskida (*ad Vulg. gen. 30,42 ut* I 303,35 rammilunga).

***admistatus** *v.* *admixtatus. **admistro** *v.* administro.

1. admitto (amm-), -misi, -missum, -ere. *script.:* ami-: *p. 215,2.8.35. 216,22.26sqq.* at-: *l. 72.* ?addim-: *p. 216,15.* -met-: *p. 215,58.* -myss-: *p. 216,40.* -ict(o): *p. 215,56.* -it(o): LEX Raet. Cur. 23,4,2 *(var. l.).* -iss(i): *p. 216,33.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *mittere – (zu)senden:* EPIST. Bonif. 121 p. 258,14 munuscula tuae dignitati -simus. FORM. Augiens. C 19 fratrem ... nobis. CARM. pro schola Wirz. 193 nobis -as quamvis tu mille sagittas. CHART. Traiect. 1652 p. 402,19 abbas suum nuncium ad ipsam ecclesiam atmittet.

[Baader]

2 *concitare – in rasche Bewegung setzen:* ANNAL. Ved. a. 886 p. 60,23 amisso equo (CLEM. IV. registr. 657 p. 670,9 equum admissum). 3 *refl.:* a *properare – eilen:* ADALB. MAGD. chron. a. 961 p. 171,8 per Bawariam ... in Italiam se -sit. b *adniti – sich anstrengen:* STEPH. COL. Maurin. 8 (4) officiosa se sedulitate -sit. B *latius:* 1 *addere – zufügen* (*cf.* GLOSS. I 25,3 St.-S. -ere zo toen): BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 731,32 ut certa amittantur: qui *eqs.* VITA Annon. I 1,28 p. 478[a],17 numero quinque virginum prudentium perfecte -ssus. 2 *dare, tradere – (über)geben, überantworten:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 1,2 omnes res suas parentibus legitime -at. 2,1 rem, quam intertiavit, -at. COD. Karol. 40 p. 553,2 nobis ... fidutiae materia de vobis -ssa est. DIPL. Arnulfi 127 ut duę partes in archivum ... ecclesię -antur. DIPL. Otton. I. 256 p. 366,1 res, quas a ... comitissa ... eidem *(ecclesiae)* canonice -sse sunt. CHART. Laus. 836 p. 679,28 (a. 1233) ille *(canonicus hebdomadarius)* ... -et IIII denarios. *remissius:* DIPL. Ludow. Inf. 59 precibus ... aurem (*cf.* LAMB. LEOD. Matth. I 33 aures ... nugis). 3 *ponere – setzen:* GUIDO ARET. micr. 10[n] qui, ubi debuerant semiditonum -ere, apponunt tonum. 4 a *recipere – nehmen:* ABBO SANGERM. bell. 1,446 cupiens -ere (gloss: recipere) scutum. b *percipere – wahrnehmen* (*cf.* GLOSS. II 119,29 St.-S. uirnemet): THANGM. Bernw. 14 p. 765,14 cum ... vix verba illius -ret. EGBERT. fec. rat. 1,1432 voces.

II *translate:* A *aditum praebere, intromittere – Zutritt geben, vorlassen:* 1 *gener.:* CONC. Merov. p. 69,18 in cubiculo ... horum *(clericorum)* ... neque ancilla ... -atur. POETA Saxo 5,363 non -bat medicos. OTTO FRISING. gest. 2,31 p. 140,5 qui *(equites)* eos *(iuvenes)* ... -ent. HERBORD. Ott. 2,41 p. 746,9 non sorex, non sorilegus -itur *(sc. ad mensam).* CHART. civ. Erf. 238 ad eandem *(curiam)* libere ... -amur. *remissius:* CAND. FULD. Eigil. II 25,25 auribus -i ... vaniloquum. 2 *spec.:* a *ad salutationem imperatoris:* EINH. Karol. 24 p. 29,18 amicos -bat (ami- *C 1.2 a. corr.; e Suet. Vesp. 21*). OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 127,23 ad presentiam non -imur principis (*cf.* 2,45 p. 152,20 presentiae principis). *al.* b *ad adulterium:* CAES. HEIST. mirac. I 7,27 p. 36,24 matrona ... militem ... -sit. c *ad lactationem:* ALBERT. M. animal. 2,31 *vacca* -it eum *(vitulum)* tamquam suum. B *adhibere, permittere – beiziehen, zulassen:* 1 *strictius de hominibus:* a *ad actionem iuridicam:* LEX Ribv. 59,2 ad sacramentum. CONC. Karol. 38,34 tales *(sc. viles personae)* nequaquam ad ... testimonium -endi sunt. CHART. Bund. 439,12 *testes.* CHART. com. Mansf. VII 83 p. 423,14 cum ... plebanus ad producendum ... testes sententialiter fuisset -ssus. CHART. Lux. IV 42 p. 51,16 abbatem et conventum -simus ad probandum suam intencionem. *al. c. inf.:* LEG. Wisig. 2,4,13 p. 104,14 fratres ... testimonium dicere non -antur. b *ad pactionem, societatem sim.:* HELM. chron. 34 p. 66,18 ut ... Cruto ... Heinricum ad pacis condicionem -ret. 93 p. 183,28 ut ... -amur deditioni. CHART. Lux. IV 128 p. 191,13 ad homagium. CHART. episc. Wirz. I 435 p. 513,14 curialiter ipsum -at *zunfta. al. v. et p. 214,58. ad honorem imperatoris:* CHRON. Salern. 107 p. 112,7 eas *(nationes)* ammictere non renuis, imperatores ex his predicare non despicis. c *ad dignitatem ecclesiasticam, congregationem sim.:* CONC. Merov. p. 26,2 admettendis *(lapsis)* ad altarium. CONC. Karol. 39[A],119 ut ... nullus praelatorum ... viles ... in sua congregatione -ant personas. 39[A],138 in collegio fratrum -ssi sunt. *al.(v.ind.).* CAPIT. reg. Franc. 179,1 *(de ordinatione episcopi)* monachum -it. 180,9 *(de ordinatione clericorum)* ne plus -antur quam *eqs.* 210,4 ad electionis *episcopi* consortium -untur. STATUT. ord. Teut. p. 52,4 ut mulieres ad ... huius ordinis consorcium non -antur. CHART. civ. Hild. 97 ne ... puella aliqua in sororem -atur. CHART. Friburg. 58 fratres ... predicatores infra parrochiam ... -imus ad manendum (317). ALEX. IV. registr. 475 diaconus cardinalis ... ipsos ... in suos capellanos -sit. CHART. Lux. IV 3 p. 4,18 ad ... capellas ... -ere vel instituere ... capellanum. CHART. ord. Teut. (Thur.) 318 nec habebimus consuetudinem populum inibi *(sc. in capella)* -endi ad officia divinorum. *al.* 2 *latius de rebus i. q. ratum habere – billigen* (*cf.* GLOSS. II 136,44 St.-S. giiazter): ACTA imp. Winkelm. I 320 p. 287,6 (a. 1232) ut probationes patriarche in hoc casu *(sc. in venditione)* sunt -ende. CHART. ord. Teut. (Hass.) 322 p. 242,34 probaciones ... fratris ... decrevimus ... -endas et -simus. C *concedere, annuere – gestatten, gewähren:* 1 *gener.:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 95,1 Vergilius ... barbarismo tribrachum pro dactilo -sit. LIBRI Karol. 1,8 p. 25,21sq. imago magis vel minus non sibi -at, similitudo vero et aequalitas -ant. EINH. Karol. 19 p. 24,18 ut eas *(amicitias)* et facile -ret. WALAHFR. Blaithm. 153 Christo -ente. ALIA MUSICA p. 127[a],26 symphonia unam vocem ... -it. DIPL. Otton. II. 232 p. 261,15 abbatis petitiones (*cf.* DIPL. Conr. II. 238 p. 326,30 preces. *fort. add.:* ACTA imp. Stumpf 413 p. 578,15 cum ... postulationes ... addimittimus [*sic*]). THANGM. Bernw. 9 ut ... nec gracilitas vel parvitas ... sectionem -ret. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 18,32 cum ... nec aliquam ccmitantiam accidentium -at. *al.* 2 *iur.:* STATUT. ord. Teut. p. 80[a],15 feminarum comitatus ... vel familiaritatem. CHART. march. Misn. III 279 p. 205,26 matrona non -sit et ... cause sue ... abrenuntiavit. CHART. Tirol. notar. I 69 p. 33,7 compensacionem amittimus. CHART. Merseb. 283 p. 225,20 compositionem. *al. seq.* ut: CHART. Eichsf. 392 (a. 1257). D 1 *committere – begehen:* LEX Sal. Merov. 40,10 si hoc -sit. *al.(v.ind.).* LEX Ribv. 75,4 si ... aliquid culpe amiserit (emiserit, commiserit *var. l.*). LEG. Wisig. 6,5,2 si ... ille ... homicidium amiserit. IONAS BOB. Columb. 2,1 p. 232,2 amissi criminis. FORM. Marculfi 1,32 causas contra regi amisit. ORD. iud. Dei A 27[d] furtum. CONC. Karol. 55 p. 702,33 peccatum. POETA Saxo 3,447 scelus. STATUT. ord. Teut. p. 78[a],23 ne crimina -ssa maneant impunita. *saepe. absol.:* LEX Sal. Pipp. 68,7 quasi ingenuos (*i.* -us) -sisset (-ississet *D* 7). 2 *inferre – antun:* LEX Sal. Merov. 16,5 si Romanus hoc Romanum -serit.

subst. **1. admissus,** -i *m. qui adhibitus est – ein Beigezogener:* GERHOH. Antichr. 1,17 p. 324,24 *(de sollemnibus diaboli)* per impudicos -ssos.

subst. **2. admissum,** -i *n. commissum, crimen, peccatum – Vergehen, Sünde:* CONC. Karol. 56[B],45 p. 750,2 filiorum. THIETM. chron. 6,78 admyssa luunt. VITA Heinr. IV. 13 p. 43,26 de pudendis -is. CHART. Rhen. med. I 415 p. 476,10 quorum *(canonicorum)* ... -a corrigeret. *al.*

2. admitto *v.* amitto.

***admixtatio,** -onis *f. additio – Zufügung:* CHART. Lamb. Leod. 91 p. 145,12 (a. 1204) ne rerum gestarum veritas ... aliqua possit falsitatis -e turbari.

***admixtatus** (admist-), -i *m. assecula – Gefolgsmann:* ANNAL. Plac. a. 1281 p. 573,30 marchio cum carocio Mediolani et suis admistatis venit ad hospitandum.

admixtio (amm-), -onis *f. script.:* -sci(o): *l. 63.* -ssi(o): CHRON. Fred. 2,37 p. 61,15.

I *proprie:* A *strictius de rebus:* 1 *immixtio, additamentum – das Einmischen, Beimengung, Zusatz:* a *praevalet notio actionis:* WALAHFR. exord. 16 ne vinum sine aquae -e offeratur. MIRAC. Hucberti 2,21 cum ... pulveris -e. DECRET. Wiberti (MG Lib. Lit. I p. 623,30) aquam ... baptismatis per ... crismatum -es nichil sanctificationis suscipientem. IOH. sacerd. 33 post equalem limature -em (*cf.* 34). b *praevalet notio status:* ISO Otm. 1,10 p. 51[a],23 *panem* cum -e sanguinis ... evomuit. TRACT. de aegr. cur. p. 358,5 propter amm-em melancolie. MAURUS urin. I p. 14,25 flegma ... *urinam* immutat ex substantiali amm-e. ACTA imp. Winkelm. I 791 1 p. 618,8 *res venales* nec ammiscione aliqua sint corrupte. CHART. Rhen. med. III 1347 p. 971,27 panis albus de puro tritico sine -e siliginis. ALBERT. M. animal. 18,55 -o diversi seminis. *al.* 2 *permixtio – das Vermischen:* CAPIT. Bened. add. 4,93 propter -em cibi (4,93[tit.] commixtionem). ALBERT. M. animal. 3,104 ex horum humorum -e. *de permixto:* PRUD. TREC. annal. a. 843 p. 29,27 terrenae -is crustulis. B *latius de hominibus i. q. concubitus – Beilager:* LEG. Wisig. 3,5,2 p. 160,11 de cuius *(feminae)* -e.

[Baader]

II *translate:* A *de rebus:* 1 *additio – Zufügung:* Beda ad Plegu. 1 haec tristi mox -e confudit *nuntius.* Hariulf. chron. 3,3 p. 94,21 absque ulla -e beneficii. Gisleb. Mont. chron. 216 p. 303,10 ex terre -e. Anon. IV mus. Coussemaker I 1,1 p. 328[a] -es *modorum. al. sensu malo:* Chart. Rhen. med. III 718 p. 541,27 (a. 1241) sine omni -e doli. Chart. Bern. II 596 sine -e panis deterioris. 2 *coniunctio – Verbindung:* Ekkeb. Schon. opusc. 1 p. 235,11 -em caritatis et castitatis. B *de hominibus i. q. commercium – Verkehr:* Thangm. Bernw. 25 sceleratorum -e commaculari.

***admixtura,** -ae *f. initus – Belegung:* Chart. Wirt. IV 1142 p. 207,2 (a. 1250) tauros et hircos, arietes et apros tempore -e . . . commodare.

***admode** *adv. valde – sehr:* Form. extrav. II 24 docmate -e florato.

***admodiatio,** -onis *f.* (modius) *exactio in modiis (frumenti) data – in Form von (Getreide-)Scheffeln erhobene Steuer:* Chart. Bern. III 286 p. 267,35 (a. 1279) ratione advocacie, censive, -is aut alterius cuiuslibet exactionis.

***admodio,** -avi, -are. (modus) *moderare – mildern:* Epist. Desid. Cad. 21 nisi vestra bonitas causam -asset.

admodo *v.* amodo.

admodum (amm-) *adv.* I *valde, nimis, praesertim – (allzu)sehr, besonders:* A *strictius:* 1 *c. adi.:* a *anteponitur:* Rimb. Anscar. 11 consiliarius regis -m illi amabilis. 32 episcopus nimium sollicitus et -m tristis effectus fuerat. Hrotsv. Gall. I 3,2 non . . . obscuro, sed vultu -m sereno. Thietm. chron. 6,91 cum Meinverco sibi -m familiari. 7,23 p. 424,26 auxiliatores suos -m paucos. Thangm. Bernw. 14 p. 764,52 habitu non -m nitido. *saepe.* b *postponitur:* Rimb. Anscar. 42 p. 77,34 gloriosum -m . . . locum. Widuk. gest. 3,22 rari -m erant qui *eqs.* Walth. Spir. Christoph. I 10 frumenti pauca ammodum grana. Berth. (?) annal. a. 1069 p. 274,16 pius -m et humanus. *saepe.* 2 *c. adv.:* a *anteponitur:* Aldh. virg. I 7 p. 234,14 omne . . . ammodum inconparabiliter praecellit. Hrotsv. praef. 1,7 -m pie erudivit. b *postponitur:* Thangm. Bernw. 18 aegre -m . . . conquesti. 3 *c. verbis:* Amalar. ad Hild. 6 ammodum restiti. Godesc. Saxo gramm. 1 p. 378,8 placet -m. Thietm. chron. 8,15 p. 512,14 -m vereor. Otto Frising. gest. 2,40 p. 148,23 gravabatur -m . . . eques. *saepe.* B *latius vi attenuata:* 1 *c. negat.:* Conc. Merov. p. 67,20 suis . . . -m non contentus. 2 *c. pron.:* Berth. (?) annal. a. 1079 p. 320,6 Agnetem . . . et ipsam -m in suis omnibus non minus marito virtuosam.

II *c. numer. i. q. accurate – genau:* Lull. epist. 98 p. 219,27 ammodum ante quinquies quina mensium volumina.

III *ad hunc modum – in dem Maße:* Lex Sal. Merov. decr. Child. 2,2 ut -m (ad domum *codd.*) quicumque praesumpserit facere raptum . . ., unusquisque -m (ad domum *codd.*) inimicum Dei persequatur.

IV *fere i. q. praeterea – etwa 'überdies':* Chart. Nuremb. 282 (a. 1236) curiam . . . et pratum . . ., mansionem -m constructam in eodem loco. *Baader*

***admolentus** *v.* *amolyntus.

admonefacio (amm-), -factum, -ere. *monere – mahnen:* Mirac. Verenae 13 (ASBoll. Sept. I p. 171[B]) cumque a nobis saepe foret amm-tus, ut Zurziacum . . . adiret.

admoneo (amm-), -ui, -itum, -ere. *script. et form.: de assim.* amm-: Aldh. ad Acirc. 140 p. 195,17 *(v. p. 205,1).* amo-: *p. 218,11.24.40.51.64. ind. praes.* -nit: Pirmin. scar. 26[in]. Chart. Sangall. A 20. 161. *al.*

I *strictius i. q. adhortari, adducere, impellere – ermahnen, veranlassen, bewegen:* A *gener.:* Aldh. epist. 8 te viva voce aliquotiens de aliquibus amm-ere. Beda hist. eccl. 2,19 p. 122,28 pro Pelagiana heresi . . . cavenda . . . illos . . . -ere. Hugeb. Wynneb. 3 amm-endo atque instigando (*cf.* Conc. Karol. 44[B] p. 522,32 non insinuando, sed -endo). Capit. reg. Franc. 22,60 haec . . . vestram unianimitatem amm-ere. Conc. Karol. 39[A] praef. p. 312,25 ut . . . conventum . . . consulendo -ret *augustus* super quibusdam ecclesiarum praepositis. Hraban. epist. 11 caritatis instinctu -tus. Vita Aldeg. I 3 (MGMer. VI p. 86,21) ab auditu spiritali beata virgo Aldegunda amm-ta. Rimb. Anscar. 20 p. 46,7 miraculo -ta. Dipl. Arnulfi 120 p. 176,17 per dilecti abbatis nostri . . . obtentum -ti. Embr. Mahum. 22 (HistVjSchr. 29 p. 454) res gravis ammonitu. *saepe. c. dat. pers.:* Chart. Sangall. A 16 -et mihi divina preceptio. Capit. reg. Franc. 102[tit.] rex . . . fidelibus suis. Conc. Karol. 50[D],87 vobis a patribus nostris -tum est. *al. pendet* ut: Capit. reg. Franc. 183,3,1 de pace -emus, ut. Conc. Karol. 56[A] praef. p. 706,18. Hraban. epist. 1,23 ut . . . non (Gerh. August. Udalr. I 13 p. 403,9. *cf.* I 6 ut . . . ne). Epist. Meginh. 4 ipsum mihi amonete, ut. *saepe.* ne: Walahfr. Wett. 466. Thietm. chron. 5,5. *al.* quo: Rimb. Anscar. 2 p. 20,14. Poeta Saxo 3,278. *al.* quatenus: Liber diurn. 15. Vita Mathild. II 12. *al.* quia: Godesc. Saxo theol. 22 p. 304,7. *al.* quod: *v. l. 55sq. coni. nudus:* Nadda Cyriac. I 26,5. *interrog. indir.:* Conc. Karol. 22[C],13. Ruotg. Brun. 43. *al. (acc. c.) inf.:* Willib. Bonif. 8 p. 42,3. Conc. Karol. 36,43. Rud. Fuld. Leob. 4. *saepe.* B *spec.:* 1 *in placitum, concilium vocare – (vor-)laden:* Leg. Burgund. const. I 17,5 si actor iterato -tus ad causam dicendam . . . non venerit. Leg. Wisig. 2,1,19 p. 65,20 -ti iudicis epistula vel sigillo. Conc. Merov. p. 62,6 -entem metropolitano episcopo . . . ad concilium . . . venire. Lex Ribv. 36,2/4 capit. p. 57 (A 6.7) tertio vel quarto amoniti. Gerh. August. Udalr. I 28 p. 415,42 nuntius ducis . . . *fratres* illuc venire amm-uit. Chart. Tirol. notar. I 284[a] amm-tus, ut veniret . . ., non venit. *al.* 2 *evocare ad expeditionem – zum Kriegsdienst aufrufen:* Leg. Wisig. 9,2,8 p. 371,18 quicumque mox a duce suo . . . fuerit -tus. Lex Sal. Merov. 93 ad vestigium minandum vel ad latronem persequendum -tus. *al.* 3 *ad observanda legis praecepta impellere – an die Erfüllung der gesetzlichen Pflichten mahnen:* a *strictius c. obi. anim.:* Capit. reg. Franc. 3 p. 6,15 si servus ante -tum dominum defuerit. Leg. Wisig. 8,5,1 eum, cuius porcos invenit, -at, ut . . . decimum . . . solvat. Lex Sal. Merov. 47,1 unusquisque de cumnegotiatoribus suis alter alterum -at. Capit. reg. Franc. 140 p. 288,18 eos, qui illos *(pontes)* emendare debent, ex nostra iussione -ere. Dipl. Loth. III. 58 semel bis vel tercio amm-tus. Chart. march. Misn. III 409 p. 287,26 amicabiliter. Chart. Tirol. notar. I 163 amonitus per curiam . . ., ut . . . solveret. Chart. Brixin. 132 canonice. *al.* b *latius c. obi. rei i. q. efflagitare – anmahnen:* Conc. Karol. app. A 7 de decimis -endis. Walth. Spir. Christoph. II epist. p. 10,14 recepto suae creditionis debito, quod amm-uit. *al.* 4 *iubere – anweisen (fere de iudicibus aliisque instruendis):* Leg. Burgund. const. I 81,1 ut iudices ter -ti causas . . . iudicarent (Leg. Wisig. 2,2,7 p. 84,10. Const. I 439 p. 645,19 comites et electos i. per sacramentum regale). Anselm. Leod. gest. 58 ut amm-tus per oboedientiam . . . iudicii sententiam edicat *episcopus.* Dipl. Heinr. III. 348 p. 476,28 hac notitia, qualiter acta est causa, fieri amonuerunt. *al.* 5 *edicere – eine Bestimmung erlassen:* Conc. Merov. p. 138,19 monita . . . ab spiritalibus filiis -emus in omnibus recipi. Conc. Karol. 50[D],30 a pio . . . Hludowico . . . imperatore iussum et amm-tum est, ut *eqs.* 50[D],73 iam -tum est, quod. *al. c. acc. rei i. q. inculcare – einschärfen:* Capit. reg. Franc. 40 p. 115,17 de causis -endis. Conc. Karol. 50[D],67 que populis generaliter adnuntianda et -enda praevidimus. 6 *praemonere de periculis cavendis – warnen:* Leg. Wisig. 8,3,3 si quis arborem inciderit . . ., priusquam cadat arbor, admoneat. 8,4,23 qui laqueos feris ponit, . . . vicinos -at.

II *latius:* A *commonefacere – erinnern:* Conc. Karol. 46[B],11 sacerdos . . . debet perscrutari et amm-ere eloquia. Thietm. chron. 2,40 cum . . . de tali commisso amoneretur. 3,13 de promissis. Chart. Tirol. notar. I 495[b] p. 238,7 inde etiam pluries amm-ti fuerant per suos antecessores. *al.* B *instruere, docere – unterweisen, lehren:* 1 *gener.:* Beda hist. eccl. 5,21 p. 332,16 -tus ecclesiasticarum frequenti meditatione scripturarum. Ps. Boeth. geom. p. 377,8 secunda *petitio,* ut definita recta linea in continuum . . . producatur, -et. Hrotsv. Theoph. 271 talibus . . . figuris -tus. Thietm. chron. 6,13 perlecto tunc euvangelio presentes idem amm-et de timore

[Humperdinck]

divino. 6,68 commissos salubriter amm-uit *praepositus. al.* **2** *spec.:* **a** *c. sensu certiorem faciendi:* BEDA hist. eccl. 4,23 p. 266,6 ut -remus lectorem operum Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum. THIETM. chron. 7,37 matrona prius per familiares suos amm-ta. *al.* **b** *c. sensu indicandi et significandi:* AMALAR. off. 2,17 in isto primo vestimento *(i. amictu sacerdotis)* amm-etur castigatio vocis. DIPL. Otton. II. 89 multa ... amm-bant *Theophanu et Gisalherius episcopus. al.* **C** *medic. i. q. incitare – (an)treiben:* ANTIDOT. Augiens. p. 43,20 mulierum menstrua ammonet *antidotum.*

subst. **1. admonens,** -entis *m. admonitor – Mahner:* THIETM. chron. 6,21 p. 300,4 amm-es neque spernemus.

2. admonitum, -i *n. ?form.* -tium: *l. 16. adhortatio, consilium – Ermahnung, Empfehlung:* HUGEB. Willib. 5 p. 102,22 fratrum contuberniam sedulis disputationum -tiis (admonitionibus *3*) ... docebat. EPIST. var. I 5 p. 499,18 quid surdae aures salutaria amm-a non audiunt? CAPIT. reg. Franc. 180 p. 372,30 -a doctorum et statuta patrum sacerdotes indoctos prohibent consecrari.

admonitio (amm-, -cio), -onis *f. script.:* amo-: *l.69.p.220,35.40.* -mun-: *p.220.17.* *?*-niat-: CHART. Westph. IV 1153.

I *strictius i. q. adhortatio, incitatio, suggestio – Ermahnung, Aufmunterung, Anregung:* **A** *gener.:* BEDA hist. eccl. 4,3 p. 211,8 -i eius *(Domini)* caelesti. STURM. consuet. 2,9 primus *modus paenitentiae est* -o semel et iterum atque tertio. TRAD. Frising. 19 conpunctus Dei amm-e (*cf.* RIMB. Anscar. 3 p. 21,23 sanctae Dei genetricis). WILLIB. Bonif. 8 p. 53,21 gloccum in signum amm-is (amotionis *3*) sancti corporis ... commotum est. CONC. Karol. 19F p. 163,11 post ... correptionem vel -em apostolicae auctoritatis et synodalis unanimitatis. 34,17 sacerdotali amm-e. HEITO Wett. 20capit. amm-o angeli de ipsius emendatione. DIPL. Ludow. Iun. 4 necessitates aecclesiasticas ... regali tuemur amm-e (*sed cf.* 3 munitione). GERH. AUGUST. Udalr. I 13capit. de ... amm-e aedificationis aecclesiae. ALBERT. M. sacram. 232 p. 152,8 -o ordinatur ad correctionem *excommunicati. saepe. c. sensu inculcandi (v. et p. 220,20):* CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,40 non indiget *regula Benedicti* expositione, sed amm-e. *de subditorum petitione vel mediatorum interventione:* CAPIT. reg. Franc. 151,2 p. 308,30 quae *(causa)* per eorum *(missorum)* -em emendari non possit. CONC. Karol. 56A praef. p. 706,18 vestram ... supplici amm-e et affectu caritatis excellentiam ammonentes. DIPL. Karlom. (II.) 10 p. 299,21 si iustis et rationabilibus amm-bus seu petitionibus fidelium nostrorum assensum prębeamus (DIPL. Arnulfi 68 p. 102,26 [*sing.*]). DIPL. Arnulfi 89 p. 131,24 rogatu et amm-e. 124 p. 183,27 archiepiscopus per -em ... cancellarii nostri ... interpellavit. 153 p. 233,24 -bus iustisque suggestionibus (DIPL. Otton. I. 108 [*sing.*]). 179 p. 272,31 (spur. s. XI.) -is precatui. CHART. Babenb. 109 p. 143,24 iuxta consilium et -em fidelium ac ministerialium nostrorum. *al.*

B *spec. in iure:* **1** *citatio – (Vor-)Ladung:* LEG. Wisig. 2,1,19 p. 65,22 -e unius epistule vel sigilli ad iudicium venire. CAPIT. reg. Franc. 41,6 p. 118,8 prima amm-o super noctes septem, secunda super noctes quattuordecim. CONC. Karol. 39C p. 463a,10 tua *(sc. episcopi)* vel missi nostri -e. CAPIT. reg. Franc. 297,7 p. 432,14 per -em presbyterorum venire ad episcopum. DIPL. Heinr. III. 108 p. 137,36 amm-em eis fecistis, ut hodie ad vestrum placitum ... venirent. CHART. Babenb. 293 p. 131,2 ad ammonicionem domine ducisse et aliorum. *al.* **2** *evocatio – militärisches Aufgebot, Einberufung:* LEG. Wisig. 9,2,9 p. 374,23 quisquis ... -em cuiuslibet suscipiat ..., quo in loco exercitus bellaturus accedat. *ibid. al.* **3** *actio impellendi ad observandas leges – Mahnung zur Erfüllung einer gesetzlichen Pflicht:* LEX Sal. Merov. 52,5 (rec. A.C) per tres -es adcreverunt *solidi.* 73,6 p. 376,87 (rec. B) dicant *testes,* quod ibi fuissent, ubi illi amonitio (ad mithio rec. A) ad XIV noctes solem collocasset. CAPIT. reg. Franc. 9,3 p. 21,15 *clericum* post -em pontefici suo retenere. CONC. Karol. 37,18 decimas post crebras -es et praedicationes sacerdotum dare. CONST. I 421,2 post terciam amm-em si non satisfecerit. CHART. Tirol. 435 p. 233,5 res ... habere ... sine lite et amm-cione meorum maiorum. REGISTR. Pant. Col. 22 p. 139,37 post quindecim dies ..., qui dies current loco commonicionis, ... sine citacione et -cione denunciabuntur publice excommunicati. CHART. Wirt. VII 2121 p. 68,13 -e quatuordecim dierum premissa. *saepe. meton. fere i. q. multa dilationis – etwa 'Säumnisgebühr':* CHART. Beron. 14 p. 84,20 (c. 1213) in oblationibus et amm-bus sive in tributis ... prebendarius terciam *partem* obtinebit. CHART. Turg. III 548 p. 373,9. **4** *insinuatio vel praeceptio ad placitum vel ad officiales directa – Empfehlung oder Anweisung für Versammlung oder Beamte:* CAPIT. reg. Franc. 28,56 p. 78,21 omnis namque synodus secundum amm-em domni regis consensit. 161,8 volentes ... singulos *iudices* de ministerio sibi credito -em facere. DIPL. Otton. I. 269 p. 384,41 ex iussione domni imperatoris ... seu iudicum amunicione (*sim.* DIPL. Heinr. II. 299 p. 372,1). DIPL. Heinr. III. 108 p. 137,43 per amm-em predictorum iudicum misit cancellarius bannum super ... episcopum. *al.* **5** *inculcatio edictorum, statutum – Einschärfung von Verordnungen, Bestimmung (v. et p. 219, 39):* FORM. extrav. II 8 hanc direximus -em, quemadmodum optime placuit sanctae synodo *eqs.* BEDA hist. eccl. 3,3 p. 131,27 ad -em apostolicae sedis antistitis. CAPIT. reg. Franc. 150,20 de moneta vero, unde iam per tres annos et amm-em fecimus et tempus ... constituimus. 210,6 ut observetur *capitulum,* vestra indiget -e. *al.*

II *latius:* **A** *actio commonefaciendi – das Erinnern, Hinweis:* VITAE patr. Iur. 2,14 p. 151,35 donec domi revertens -e tua largiora transmittam. **B** *instructio, doctrina – Unterweisung, Lehre:* WILLIB. Bonif. 7 p. 37,5 ingens sedulo eius -e (-i *2 c*) adherebat multitudo. CHART. Bund. 38 lectiones et ... amm-es ante ipsa mensa recitatas. CONC. Karol. 38,17 omelias continentes necessarias amm-es. THIETM. chron. 6,42 populos advenientes amonicionis egens institui. 8,6 Pauli. CHART. Babenb. 360 p. 204,24 frequenti nobis est amm-e declaratum, quod *eqs. al.* **c** *sensu indicandi:* CHART. Tirol. 421 p. 217,33 (a. 1185) scio per me et per ammonicionem mei patris, quod possesio terre istius ... fuit casedei. 920 per amonitionem et preceptum parentum eius sciebat veritatem.

admonitiuncula (amm-), -ae *f. (levis) admonitio – (leichte) Ermahnung:* CONC. Karol. 37,53 libuit ... conventui quasdam -as breviter ... sanctimonialibus scribere. ARNOLD. RATISB. Emm. 2,11 amm-am meam ne putes iniuriam. WILH. HIRS. const. 1,3 p. 936B cum -a, quae illis congruat, ... incitantur *novitii.* NORB. IBURG. Benn. 29 p. 892,26 repetere nunc obtestationis nostrae -am ..., ut *eqs.* EPIST. Wibald. 28ex. vehementia tamen affectus nos aliquatenus insipientes reddidit, quae tales -as velut ad minus sapientem ... edidit.

***admonitius** (Amm-, -cius), -i *m. admonitor – Mahner:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2,7 adest mihi frater Ammonitius *(sc. Otlohus ut vid.),* comes rerum mearum fidelissimus (*cf.* ANON. Mell. 62 Arnulfus presbyter ... sancti Emmerammi dialogum scribit Collecticii et Admonicii de virtutibus sanctorum).

***admonitivus,** -a, -um. **1** *admonens – ermahnend:* ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,4 p. 28b,3 -us et exhortativus *modus* in epistolis apostolorum *(cf. p. 221,12).* **2** *significativus – sinnbildlich:* ALBERT. M. phys. 2,2,10 p. 155a,15 caput -um est sapientiae.

admonitor (amm-), -is *m.* **1** *strictius i. q. adhortator, incitator – Ermahner, Ermunterer:* **a** *gener.:* CHART. Rhen. med. I 286 p. 339,3 (a. 1009) etsi amm-e non egeas *(cf. Cic. top. 5)* tuam commonentes dilectionem (*sim.* BERNOLD. CONST. libell. V 1). LIBELL. de Willig. 4 servientibus sibi parum erat opus -bus ullis. EPIST. Mog. 56 p. 407,2 ego durus tibi nuncius, -r condicionis, preco mortis. **b** *spec.: iur.:* ANNAL. Fuld. II a. 864 foederis pactum inviolabiliter ... conservandum testes et -es idonei ex utraque parte statuuntur. CHART. Westph. IV 7 huius rei testes sunt, qui

[Humperdinck]

etiam amm-es fuerunt. *eccl.:* ALBERT. M. sacram. 232 p. 151,52 constitutio ecclesiae ordinat ei *(excommunicato)* -es. **2** *latius i. q. magister – Lehrer, Meister:* CARM. pro schola Wirz. 56 hunc sibi ductorem vel gliscunt amm-em.

admonitorius (amm-), -a, -um. **1** *adi.: admonens – mahnend, aufmunternd:* BONIF. epist. 75 p. 157,23 -am vel præcotoriam epistolam. ALCUIN. epist. 111 p. 159,27 hos tuae salutis ... amm-os ... apices (136 p. 209,4 amm-a aeternae s. verba). 188 p. 316,2 litteras. 191 p. 318,10 cartula. WALAHFR. carm. 5,40$^{tit.}$ fabula -a ad quendam. EPIST. ad Hildeg. 67 p. 287^{A} -a ... verba. ALBERT. M. summ. theol. I 1,3,3 p. 18^{a},22 *epistolae apostolorum* -ae sunt et exhortativae ad opera *(cf. p. 220,59)*. 1,5,4 p. 30^{b},9 -us vel exhortatorius modus *disponentis ad bonum.* **2** *subst. fem. plur.: litterae citatoriae – schriftliche Vorladung:* FORM. extrav. I 7 ego iudex has -as tibi delego, quatenus in iudicio praesentiam tui facias. **3** *subst. neutr.: admonitio, instructio – Ermahnung, Anweisung:* CAPIT. reg. Franc. 183,2,28 de -o ad eos, qui legatione funguntur.

admonitus (amm-), -us *m. admonitio – Mahnung:* CAPIT. reg. Franc. 258,3 ut ... se idoneum ad sumendum episcopalem gradum -u ... metropolitani episcopi ostenderet. CARM. de anulo 3,12 (MG Lib. Lit. III p. 727) quos antistes nequeat compescere verbo, ipsius amm-u rex feriat gladio. GISLEB. MONT. chron. 4 amm-u divino animatus cenobium ... reedificavit.

***admonto,** -are. *ascendere – ansteigen:* DIPL. Heinr. III. 388 p. 534,8 (spur. s. XII.) fines serra ... descendente ... in fluvio Trebia, -ante pro fluvio Trebia ad costam Finale (*inde* DIPL. Otton. I. 460 p. 627,21 [spur.]. ACTA imp. Stumpf 326 p. 458,31 [dipl. Heinr. V. spur.]).

admordeo, -morsum, -ere. **1** *serrula incidere – ansägen:* TRACT. de fist. org. p. 13 ex transverso admorsa et patefacta fistula. **2** *medial. i. q. se infigere – sich festhaken:* RICHER. REM. hist. 3,107 cum ... essent lignis ... transversis -si *uncini.*

admoveo (amm-), -movi, -motum, -ere. *script.* amo- *(var. l.): l. 41.* **1** *proprie i. q. adducere, afferre – hinführen, heranbringen:* **a** *obi. homines:* HELM. chron. 63 p. 119,35 populus multa potacione ⟨temulentus⟩ neque strato neque navibus amm-eri (amo- *var. l.*) potuit. CHART. ord. Teut. (Thur.) 73 presentibus et -tis testibus. *de motu partis corporis:* AGIUS vita Hath. 16 ut aurem ori propius -ret. HROTSV. Gall. II 2 si quis ... pedem -vit. RUOTG. Brun. 19 *(in imag.)* aurem cordis ... monitis -eri. *al.* **b** *obi. res:* BEDA hist. eccl. 1,1 p. 10,24 ardens *gagates* igni -tus, incensus serpentes fugat. CARM. de Tim. 116 quaeritur -tis forte locus crucibus. WIDUK. gest. 3,18 machinae muris -tae. STEPH. COL. Maurin. 10 (6) luminibus *aegris* dentem *Maurini* -vit. CHRON. Camer. 3,39 p. 550,5 tuguriis ... ignem -eri. *al.* **2** *translate i. q. adhibere – anwenden:* ALDH. virg. II 1145 genitor ... lubrica ... -vit gaudia. HROTSV. Dulc. 12,2 supplicia non metuis: -bo, quod horrescis.

***admus(s)ito,** -avi, -are. *admurmurare – leise darüber sprechen:* VITA Serv. 54 p. 127,10 tanti ... ad novitatem portenti exanimes eminus admusitavere.

***admutuo** (amm-), -atum, -are. *depromere – entlehnen:* WALAHFR. exord. 26$^{ex.}$ a partibus Romanis mutuatam (ammutuatam 5) *emendationem psalmorum. Humperdinck*

adnato, -avi, -are. *natando accedere – hinschwimmen:* CONR. MEND. Imm. (ArchElsKirchGesch. 2 p. 205,2) corpus *s. Immae* undis ... auferentibus Argentoracum -vit.

adnavigo, -are. *navigando adire – zu Schiff hinfahren:* EKKEH. IV. carm. Gall. 3,4 Castro de Turegum -ant Tucconium.

adnecto (ann-), -nexui, -nexum, -ere. *script.* -nix(us): *p. 222,2.19.23sq. form.: inf. praes.* -xere: CHRON. Salern. 165. *indic. perf.:* -ctuit: *p. 222,40.* -xit: LIBER diurn. 84 p. 96,3. *depon.: p. 222,64.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. alligare, affigere, vincire – (an)knüpfen, festbinden, befestigen:* EINH. Marc. et Petr. I 2,1 p. 245,58 sigilla ... filorum ... summitatibus -it. GESTA Font. 17 p. 52,24 hanappum argenteum ... habentem limaces aureos quatuor in fundo exterius sibi adnixos. WALTH. SPIR. Christoph. I 17 magni lapidis pondus calcibus. EPIST. Worm. I 30 p. 54,8 Lemnius annectit, quos aurea Copia flectit. LEO MARS. chron. 3,18 p. 711,19 *libellum* tabulis eburneis. LIGURINUS 10,210 vades fabricis et turribus. CHART. civ. Halb. 11 p. 13,22 huic pagine ... impressionem nostri sigilli annecti fecimus. GESTA Halb. p. 93,39 *(medial.)* in vehendis curribus corporaliter cogebantur annecti *homines. al. in imag.:* LEG. Wisig. 3,1,4 p. 125,1 -itur copulum nuptiale. FROUM. epist. 79 me vobis cordetenus annexum vinculo totius caritatis. **B** *latius i. q. coniungere – verbinden:* SMAR. carm. 1,13,4 coniunctio verba ordinat, -it, unit. ALBERT. M. animal. 1,333 *(medial.) corda* annectitur ei *(iuncturae digiti)* ligamento.

II *translate:* **A** *addere, adicere – hinzufügen, beigeben:* **1** *scribendo, dicendo sim.:* FORM. Marculfi 2,4 p. 77,14 licet in cessionibus poenam -i non sit necesse. CHART. Epternac. 14 p. 40,23 donatio ... cum stipulatione adnixa (FORM. Bitur. 15 p. 175,33. p. 176,26). LIUTG. Greg. 12 p. 77,1 apostolicum ... testimonium ... in conclusione praedicationis. NOTIT. Arnon. 7,1 quod inibi traditum est ..., subter -imus (FORM. Dion. 2 p. 497,17 subscriptiones s. adnixas. DIPL. Heinr. IV. 323. *al.*). OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 129,26 subsequenter annectitur: quoniam *eqs.* TRAD. Patav. 712 annexa ... tali conditione. ALBERT. M. veget. 3,110 quaedam annectenda sunt de succis plantarum. *al. seq.* quod: THIETM. chron. 2,36. qualiter: THIETM. chron. 2,23. 6,99. ut: DIPL. Otton. I. 235 p. 326,37. CHART. Heinr. Leon. 57 p. 82,30. **2** *adnumerando, computando:* RHYTHM. 113,32,3 feriam. CARM. de conc. mens. 37,3 quater idus tres annectunt numeris paschalibus. **3** *donando sim.:* TRAD. Frising. 408 (a. 819) suam -ens ambarum parcium facultates ... laxavit. TRAD. Ratisb. 17 p. 18,6 manentem Rihbertum. DIPL. Karoli III. 125 p. 200,36 -imus Siccum vidum praeter ecclesiam. CHART. episc. Spir. 327 p. 295,7 officium *(campanatus)* nichil habet annexum a villa vel villanis. **B** *adiungere, unire – anschließen, verbinden:* **1** *de rebus:* **a** *c. sensu attribuendi, deferendi:* VITA Desid. Cad. 50 *praedium* ecclesiae ... dicioni adnectuit. CHART. Ger. Col. 102 p. 99,21 (a. 1235) ecclesiam s. Christophori custodie s. Gereonis et Nuwinkirche ad officium choriepiscopatus annectimus. 126 p. 127,5 residuum proventuum ... ad preposituram ... annectentes seu annexum esse declarantes. CHART. Turic. 1475 p. 185,14 curam animarum ... annectimus, unimus, incorporamus Thuricensi prepositure. **b** *c. sensu adaptandi:* VITA Eucher. 7 (MGMer. VII p. 49,25) honores ... propriis usibus. **c** *c. sensu conveniendi:* GUIDO ARET. form. praef. 5 medie voces semper annectuntur utrisque, acute autem conveniunt authentis et graves plagibus. **2** *de hominibus c. sensu associandi:* VITA Eucher. 4 (MG Mer. VII p. 48,20) ut ... Eucherium famulis tuis plebi Aurelianorum pontificem iubeas -endum. WALAHFR. Wett. 178 cui fortuna dedit scolis -ier illis. RICHER. REM. hist. 3,21 eum ... iure sacramentorum sibi annectit. **C** *proferre, asserere, componere – anführen, aussprechen, verfassen:* COD. Karol. 31 p. 537,22 suasionis versutiam in eis *(litteris)* -xam. 36 p. 546,13 repperimus in eis *(litteris)* -xum, quod *eqs. al.* WALAHFR. Wett. 916 breves bis quinas dictat eisdem sensibus -ens. RICHER. REM. hist. prol. res multo ante gestas ... Hincmarus ... suis annalibus copiosissime annexuit. *c. acc. c. inf.:* CHRON. Salern. 53. *v. et l. 65. c. sensu profitendi:* COD. Karol. 52 p. 574,15 *sponsionem* ante sacram ... apostoli confessionem -xi sumus. *c. sensu firmandi, sanciendi:* TRAD. Frising. 44 (a. 772) stabilem fieri *donationem* -imus stibulatione subacta. **D** *adire – aufsuchen:* COD. Karol. 89 p. 626,9 annectens limina beatorum ... Petri ac Pauli ... episcopus. **E** *intrans. i. q. associari – sich anschließen:* CHRON. Salern. 76 p. 74,19 cum non paucis (*i.* -ci) de ipsa re ad illum -eret (*i.* -erent). 178 p. 180,24. *fort. i. q. procedere – vielleicht 'vorgehen':* CHRON. Salern. 169 p. 171,25 cum multa sevicia erga populum ... rex nimirum -ret.

[Payr]

adi. **adnexus**, -a, -um. **1** *contiguus, vicinus – anstoßend, benachbart:* GESTA Ern. duc. I p. 14,24 in capellam edicule illi annexam. VITA Gebeh. Salisb. II 32 p. 50,5 cum basilica illis *(sacrariis)* annexa. **2** *ascriptus, pertinens – angeschlossen, zugehörig:* **a** *de hominibus:* WALAHFR. Wett. 496 furibus -i. ODILO SUESS. Seb. 91 (44) filium ... monachorum firmarent coetui adnixum. BERTH. ZWIF. chron. 14 p. 194,8 barbatis fratribus annexus. ACTA imp. Winkelm. I 63 p. 60,32 qui feudi *(sic?)* annexi sunt. CHART. Merseb. 300 p. 238,21 cum ... servis glebe annexis. *subditus – untertan:* CHART. civ. Spir. 112 (a. 1267) cives Spirenses sunt imperio annexi. **b** *de rebus:* CHART. episc. Halb. 1056 p. 263,8 (a. 1262) *collegii* universitati ius patronatus ecclesie ... est annexum. CHART. civ. Magd. 141 p. 77,3 burgraviatum et annexum illi pincernatum. CHART. Wirt. VIII 2969 p. 223,6 *ecclesiae* annexa est ecclesia ... tamquam filia. p. 223,27 aliquas possessiones annexas. **3** *coniunctus – verbunden:* CHART. Friburg. 81 (a. 1245/47) decanum tam vicina consanguinitatis linea sibi fuisse -um.

subst. **adnexum**, -i *n.* **1** *pertinentia – das Zugehörige, Zubehör:* ALBERT. M. summ. theol. II 16,99[tit.] de voluntate et annexis. CHART. episc. Hild. III 311 (a. 1272) cum pascuis, pratis, silvis et aliis quibuslibet annexis. 407. *appendix – Anhang:* CHRON. Albr. a. 45 p. 680,9 hystoria Clementis cum suis annexis, id est cum suis disputationibus beati Petri cum Symone mago. **2** *dictum – das Genannte, Gesagte:* LIBER diurn. 101 p. 135,2 in ... monasterio atque omnibus superius annexis ei pertinentibus. COD. Karol. 53 p. 575,7 cuncta in eis -a didicimus.

adnego (ann-) *v.* abnego.

adneo (ann-), -ere. *(de etym. cf. ThLL. I 780,6sqq.) fulgere – strahlen:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 224,12 annent decorata tuis factis praecepta, religionis forma praebet nitorem sacra. AETHICUS ISTER 82 p. 63,19 praemia safficaque didola annet materia.

adnexio (ann-), -onis *f.* **1** *appensio – das Anhängen, Befestigen:* CHART. Osn. I 338 p. 274,7 (a. 1175) -e sigilli nostri ... eam *(traditionem)* firmavimus (CHART. episc. Hild. I 705). **2** *additio – Hinzufügung:* CHART. episc. Hild. I 334 p. 320,4 (a. 1163) testium quoque legitima annexione. 343 p. 328,12 banni nostri.

adnexo *v.* adnecto.

adnexus (ann-), -us *m.* *ligamen – Band:* MIRAC. Genes. Hier. 16 artis vinculorum annexibus alligati.

adnihilatio (ann-, -ich-), -onis *f.* **1** *corpor. i. q. exstinctio, corruptio – Zerstörung, Zerfall:* ALBERT. M. phys. 5,3,7 p. 400[a],18 dulcem ... voco *corruptionem*, quae ... ad ann-em deducta est per senium. Ps. PLATO quart. 4 p. 162,34 *corpora caelestia* sunt receptiva alterationis et ann-is. **2** *spirit.:* **a** *iur. i. q. cassatio, abolitio – Ungültigkeitserklärung, Aufhebung:* CHART. Turic. 1602 (a. 1275) ad ... contractus annichilationem et infirmationem. **b** *obtrectatio – Erniedrigung:* HINCM. epist. I 99 p. 46,17 ut sic fratres ... nos ... cum -is despectu iudicarent.

adnihilo (ann-, -ich-), -avi, -atum, -are. *script.:* ani-: *l. 61. p. 224,22.* -ici-: *l. 62.* -ill-: *l. 62. p. 224,30.37.*

I *corpor.:* **A** *obi. res:* **1** *delere, destruere, desolare – vernichten, zerstören, verwüsten:* **a** *strictius:* BRUNO MAGD. bell. 34 p. 36,3 castellum ... adnichilatum. CHART. Heinr. Leon. 58 p. 85,12 privilegia et testamenta ... incendio anichilata ... et consumpta. CHART. Lux. III 134 p. 136,30 si ... domus annicillaretur. IORDAN. RUFF. equ. 6,56 p. 102,1 *(c. sensu conterendi) sola ungulae* -atur quasi et ... subtilis efficitur. *al. c. sensu tollendi:* ANNALISTA Saxo a. 1105 p. 739,60 crisma ..., quod contra edictum archiepiscopi ... confecerant, adnichilatum est. **b** *latius c. sensu pauperandi, deteriorandi:* LIBELL. de cal. Trev. p. 741,10 locuples locus est -tus. DIPL. Heinr. V. (ArchUrkForsch. 6 p. 262,4) tota civitas ob nimiam paupertatem adnichilabatur. NECROL. I p. 643,13 episcopatum a ⟨pre⟩decessore ... prorsus adnichilatum ... reformavit. **2** *consumere, perdere – verbrauchen, verschwenden:* ECBASIS capt. 1174 divitis omne bonum ... solet adnichilari. DIPL. Heinr. V. (ed. Calmet, Hist. de Lorraine I preuves p. 534,9) ut praebendae sororum fere -rentur. ANNALISTA Saxo a. 1077 p. 712,13 regales reditus in duorum regum dimicationibus adnichilati erant. **3** *exstinguere – löschen (cf. p. 228,55):* CHART. Brand. A XIV 18 p. 15,14 (a. 1278) igniculum. **4** *medial.:* **a** *corrumpi – verderben:* REGISTR. Geisenf. 44 (s. XIII.) pista ... acescet et annichilabitur. **b** *deficere – schwinden:* ALBERT. M. animal. 8,95 annichilatur lac in uberibus. **c** *non parere – nicht erscheinen:* ALBERT. M. somn. 2,2,1 p. 170[b],10 *visiones somniorum* exterminantur et annihilantur. **B** *obi. homines i. q. pessum dare, damno afficere – zugrunde richten, schädigen:* FROTH. epist. 9 p. 283,2 familiam ... fames -vit et ad tante perduxit pauperitatis miseriam. AMARC. serm. 1,340 nempe per hystorias vos annichilare severas querunt ypocritę. ANNAL. Ottenb. a. 1180 (MGScript. XVII p. 315,42) abbas ... ante mortem suam biennio per insaniam ... est adnichilatus.

II *spirit.:* **A** *inanem, vanum facere – zunichte, unwirksam machen:* **1** *gener.:* CONC. Karol. app. 11 p. 859,34 conatum. THEOD. AMORB. Mart. 5 nefanda molimina. EPIST. Ratisb. app. 6 p. 380,25 noli, domne, in me peccatore anichilare claves regni celorum. ANNAL. Mell. a. 1136 (rec. A) episcopi factiones apostolica auctoritate adnichilavit. CHART. Turic. 501 ne ... gesta ... oblivionis vitio adnichilentur. **2** *spec.:* **a** *iur. i. q. irritum facere, cassare – für ungültig erklären, aufheben:* DIPL. Heinr. IV. 303 p. 399,15 ad hęc infringenda et -anda ... cartam ... proferebat. CHART. Rhen. inf. II 649 potestatem sui dominii in hac parte nobis assignata annichillari. **b** *deserere – aufgeben:* METELL. Quir. 72,31 causas. **c** *frangere – brechen:* ADALB. MAGD. chron. a. 964 p. 173,38 fidem. **d** *refellere – widerlegen:* BERNOLD. CONST. chron. 1091 p. 451,43 cavillationes ... scismaticorum prudenter. CHRON. Reinh. a. 1191 p. 548,20 errorem ... sensibiliter. Ps. AVIC. epist. 1 p. 863,14 sententiam. **B** *obstruere – vereiteln:* REIN. LEOD. annal. a. 1215 p. 673,18 torneamentum, quod futurum erat ..., penitus adnichillavit. **C** *pro nihilo ducere, detrectare, spernere – für nichts achten, herabsetzen, verachten:* GODESC. SAXO theol. 18 p. 249,9 pretium sanguinis Christi ... non est ausus -are, nullificare vel adnullare *Origines.* VISIO Karoli M. 4 Romana aecclesia suusque patronus ... discerpitur, humiliatur, adnichilatur. EPIST. Worm. I 60 p. 102,16 me ... sic annichilare et tam vilem facere. BRUNO MAGD. bell. 74 p. 76,17 *Romani pontificis* potestatem verbosus adnichilare.

adnisus (ann-), -us *m.* *script.* atn-: FORM. epist. III 4 p. 526,36. *plur.* -bus: EPIST. Teg. I 110 p. 114,6. *occurrit fere abl.; nom.: l. 55. acc.: l. 56.*

1 *contentio, labor, studium, vis – Anstrengung, Bemühung, Eifer, Kraft:* **a** *corpor.:* WANDALB. Goar. 2,34 infantulus lento -u repente surrexit. REGINO chron. a. 746 p. 42,26 eum omni annisu percussit. a. 877 p. 113,16 summo annisu in Gallias repedare. TRANSL. Bav. 1 (MGScript. XV p. 597,28) fabrili annisu sancti aperitur theca. *al.* **b** *spirit.:* LIBER diurn. 33 nostre debet intervenire auctoritatis annisus. BEDA hist. eccl. 1,32 p. 69,5 -um illius virtute ... adiuvate. LIBRI Karol. 1 praef. p. 2,27 ut in eius *(ecclesiae)* defensione ... toto annisu certemus. ANSCAR. mirac. Willeh. 1 (prol.) toto cordis gaudentes annisu. DIPL. Arnulfi 141 papae hortamenta toto mentis -u suscipere. LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 258,33 summo annisu. RANGER. Anselm. 2470 annisu cesaris et studio. CHRON. Bened. II 3 conductu et annisu beati Bonifacii. *al. c. sensu adiutorii:* LIBER diurn. 82 p. 88,14 Deo cooperante et beatorum apostolorum annisu. **2** *consensus – Zustimmung:* CHART. Lux. I 308 p. 461,1 (a. 1088) cognati ..., quorum consilio et annisu hec facta sunt.

adnitor (ann-), -nisus (-nixus, *v. et p. 221,66sq.*) sum, -i. *script.* atn-: *p. 225,17. form.: praevalet partic. praes. et perf.; pass.* -sus: *p. 225,28.*

I *proprie i. q. inniti – sich (auf)stützen:* WALAHFR. Gall. 2,46 angulo sarcofagi -xus coepit se sensim erigere. VITA Norb. II add. 1,5 illic *(ad summa templi)* quasi quodam remi-

[Payr]

gio alarum librabatur annixum *sericum.* *in imag.:* HRABAN. epist. 31 p. 455,9 -entes auctoritati sanctarum scripturarum. EPIST. Worm. I 20 p. 37,24 cum ipso necessario, quod maxime vobis -itur, fides . . . monet. 64 p. 109,4 auctoritate et exemplo *patrum* -i. CHART. Port. 46 annixa veritate litterarum testimonia.

II *translate:* **A** *operam dare, auxiliari – sich bemühen, betreiben, unterstützen:* **1** *absol.:* CAPIT. reg. Franc. 291,10 archiepiscopus . . . suis annitentibus suffraganeis . . . presbyterum . . . ordinavit. 299,4 annitente principali potestate. HERM. AUGIENS. chron. a. 1008 -ente . . . cum aliis multis Gerhardo . . . contra regem rebellavit. BERNOLD. CONST. chron. a. 1093 p. 456,25 Chuonradus . . . coronatur annitente Welfone . . . et Mathilda. DIPL. Heinr. V. (ArchUrkForsch. 6 p. 262,18) annitente nostrorum opera civium. EPITAPH. Rud. Trud. 41 (NArch. 22 p. 383) hęc pro posse tamen satis atnitens reparabat. *al.* **2** *c. obi. person. (fere c. sensu auxilii):* IONAS BOB. Ioh. 5 studuit . . . plebem ad caelestia gaudia provocare -ente sibi monacho. ERCHEMB. CAS. hist. 23 annitente sibi Sergio magistro militum. GODESC. GEMBL. paneg. 2,32 (MGScript. VIII p. 559) iustis -i norat pravisque reniti. DIPL. Heinr. III. 409 p. 573,9 abbas . . . admittentibus (adnitentibus *SG, recte ut vid.*) sibi ac simul rogantibus venerabilibus viris. GESTA Camer. cont. I D 24 p. 510,1 maioribus curiae pontifici -entibus. **3** *c. obi. rei:* LAMB. HERSF. annal. a. 1069 p. 107,20 totis Mogontini episcopatus opibus cepto annitebatur. ARNOLD. RATISB. Emm. 1,1 p. 549^{a},50 error bonis . . . invisus, sed a perversis periculosissime annisus. **B** *studere – streben:* HERM. AUGIENS. chron. a. 1008 ad archipraesulatum. a. 1024 ad regnum. **C** *assentiri – zustimmen:* CAPIT. reg. Franc. 258,6 statuit sancta synodus annitente pio principe. DIPL. Conr. II. 124 *matrona* curtem . . . -entibus sibi filio . . . patronoque suo . . . abbati . . . reddidit.

***adniventia** (ann-), -ae *f.* *consensus – Zustimmung:* CHART. Westph. VII 199 p. 86,9 (a. 1220) villicationem in manus nostras sub totius conventus nostri presentia et ann-a . . . resignavit. CHART. episc. Hild. II 726 de consensu meo atque ann-a. *v. et* *adnuentia. *Payr*

adno (ann-), -avi, -are. *adnatare, natando vel navigio accedere – heranschwimmen, schwimmend oder zu Schiff erreichen:* IOH. NEAP. Ian. 26 naviculam ascendimus et Puteolos annavimus. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,225 annabit medicum palmarum remige portum. *in imag.:* EPIST. Teg. I 7 anchoram . . . verissimę spei per nuntium annavimus.

adnominatio (ann-) *sim. v.* agnominatio.

***adnormo,** -avi, -are. *normare – gehörig einrichten:* PAUL. FULD. Erh. 1,2 multis consodalium per devia morum exorbitantibus gressus desiderii virtutis -vit regula.

***adnotarius** (ann-), -i *m.* *chartarum scriptor, notarius – Urkundenschreiber, Notar:* HIST. Augiens. III p. 658,36 littere confirmationis . . . per manum Heinrici de Tanne, ann-i et maioris ecclesie . . . prepositi.

adnotatio (ann-, -cio), -onis *f.* *script.* ano-: *l.* 66.

I *gener.:* **A** *expositio, commentarium – Erklärung, Anmerkung:* EPIST. var. II 26 p. 343,2 ita spaciose inprimantur lineae . . ., ut . . . -um sermunculi . . . adsignentur. LUP. FERR. epist. 37 codicem ann-um beati Hieronymi in prophetas (*cf.* EPIST. var. II 34 p. 358,43. 359,42). **B** *index, conspectus, elenchus – Verzeichnis, Aufstellung, Übersicht:* CONC. Karol. 38^{C} p. 301,32 brevis ann-o capitulorum. CATAL. biblioth. Becker 37,154 -o interrogationum . . . et responsionum. CHART. episc. Hild. I 312 p. 296,26 in ann-bus possessionum. COD. Lauresh. capit. 1 tit. p. 265,2 regum et imperatorum seu abbatum. TRAD. Scheftl. 484 redituum. CONST. II 213,8 bonorum . . . ano-e. *al.* **C** *conscriptio – schriftliche Darstellung, Aufzeichnung:* BEDA temp. rat. 62,5 dies creberrima legis sunt -e praefixi. RUD. FULD. Leob. 1 quae *(memoratu digna)* supradictis -bus copulare. RAHEW. gest. 4,10 p. 241,8 quarum *(legum)* capitula presenti ann-e subiecimus. BURCH. URSB. chron. p. 7,13 omnia in . . . descriptionibus et ann-bus temporum plenius explicabuntur (*cf.* p. 44,34). CONST. III 64 annotacione tacita litterarum. *al.* *actio inscribendi – das Eintragen:* BEDA hist. eccl. 5,21 p. 334,11 numquam in -e festi paschalis errabit. **D** *nota, signum – (kritisches) Zeichen, Bezeichnung:* EPIST. var. II 15 p. 322,13 hęc vero -o rarissime in libris invenitur veteribus. SIGEB. GEMBL. Theod. 16 p. 475,46 alias sigillatim repositas cum propriis ann-bus . . . sanctorum reliquias accepit. WIDO FERR. schism. praef. p. 533,3 sub eadem ann-e capituli.

II *spec. de chartis et decretis:* **A** *ascriptio, adiectio – Eintragung, Vermerk, Zusatz:* LEG. Wisig. 2,3,4 per mandatum . . . trium testium -e firmatum (CHART. march. Misn. II 51 p. 44,10. TRAD. Teg. 349. CHART. Dortm. 67. CHART. Tirol. 1039. *al.* *latius:* Iso Otm. 1,2 *libellus* multiplici t. -e olim conscriptus. UFFING. Ida 2,1). BERNOLD. CONST. libell. X 47 ex temporis sive consulis ann-e. CHART. Turg. II 51 p. 192,12 scriptum . . . falsa imperatoris ann-e signatum. **B** *subscriptio – Unterschrift:* DIPL. Pipp. 26 p. 37,16 propria manu ann-e studuimus adumbrare (DIPL. Karlom. [I.] 44 p. 64,25. DIPL. Karoli M. 120 p. 168,38. *cf.* DIPL. Merov. III A 22 manus nostre subscriptionibus ac propria ann-e). DIPL. Karlom. (II.) 5 preceptum . . . manus proprie -e insignitum (DIPL. Arnulfi 159). FORM. extrav. II 4 omnium nostrorum subscriptionibus . . . roboramus et communi -is decreto . . . pastorem habendum eligimus *virum idoneum.* **C** *confectio – Ausfertigung, Abfassung:* CHART. Sangall. A 801 (a. 942/50) ut conventionem . . . -e praesentis cartulae roboremus. FLOD. hist. 2,19 p. 470,10 *imperator* cessionem apicum -e et . . . sigillatione roboravit. CHART. Steph. Wirz. 240 p. 257,23 que . . . pertractat, . . . posteritati hominum se recommendari -cione debita exposcunt. CHART. Carniol. II 177 ann-e presentium. **D** *scriptum publicum, instrumentum, acta – amtliches Schriftstück, Urkunde, Protokoll:* CHART. Sangall. A 422 (a. 853) quicquid . . . legitimis . . . securarum -bus habeo circumdatum. TRAD. Patav. 95 traditionis. CHART. Epternac. 211 p. 353,8 presenti ann-e . . . notum facimus. CHART. episc. Hild. I 373 p. 358,33 annotacionem scripsi scriptamque donavi. CHART. Wirt. II 461 p. 265,23 scripta autentica . . ., videlicet privilegia . . ., attestationes etiam seu ann-es . . . episcoporum. DIPL. Westph. 247 p. 344,28 cassatis omnibus scripturis sive epistolis sive ann-bus seu pracmaticis sanctionibus. *al.* *fort. add.:* CONC. Karol. 61,1 p. 796,31 subscriptionem . . . hic inferendam -e publica providi. **E** *tenor – Wortlaut, Inhalt:* DIPL. Merov. III A 39 p. 157,69 (spur. c. 1000 ?) quicquid . . . contulimus, infra simili -e conteximus. CHART. Naumb. 271 p. 255,23 huius . . . paginę ann-em servantibus . . . sit benedictio.

adnotatiuncula, -ae *f.* *(parva) notitia – (kleine) Aufzeichnung:* CARM. var. I 28 praef. quicumque hanc ordinationis meae -am legeris.

adnotator (ann-), -oris *m.* **1** *animadversor – Beobachter:* PAUL. FULD. Erh. 1,1 subtilissimus -r in singulis. **2** *chartarum scriptor – Urkundenschreiber:* CHART. Babenb. 127 p. 166,10 (a. 1202) *testes* Ulricus . . ., Daniel presencium ann-r, capellani (CHART. Carinth. IV 2894 Chunradus not⟨arius⟩ de Eberstaeine, p. ann-r).

?*adnotitia, -ae *f.* *notitia – Kenntnis:* TRAD. Frising. 710 (a. 849) -a cunctorum fidelium, quia *eqs.* (*cf.* 705 ad noti⟨ti⟩a c. f. pervenire. 708 notitia c. f., quia).

?*adnotitio (ann-, -cio), -onis *f.* *conscriptio – das Niederschreiben:* COD. Thietm. praef. huius vero calumnię ne detur alicui occasio, quia sola litterarum annoticio *(sic?)* potest prohibere *eqs.*

adnoto (ann-), -avi, -atum, -are. *script.* ano-: *p.227,56.61.*

I *gener.:* **A** *(scribendo) addere, adicere – hinzufügen, hinzuschreiben:* LEG. Wisig. 2,1,5 quas *(leges)* . . . formavit ac sue glorie titulis -bit. CHART. Mog. A 528 p. 437,18 quę bona prefatis bonis hic -ari precepimus. *latius i. q. attribuere – zuweisen:* BEDA hist. eccl. 3,9 p. 145,6 ut nomen . . . apostatarum . . . aboleri deberet neque aliquis regno eorum annus -ari. HONOR. AUGUST. spec. p. 1078^{D} tres horae singulis vigiliis annotantur. **B** *(con)scribere, litteris mandare – aufschreiben, aufzeichnen:* BEDA hist. eccl. 5,24 p. 357,23

[Rudolph]

haec in scripturam sanctam ... ex opusculis ... patrum breviter -are (HRABAN. epist. 36 p. 471,1 in paucis br. *cf.* 57 p. 515,20). PAUL. DIAC. carm. 2,9,3 exultat Ausonia regio ..., cum haec annotata sunt. BREV. NOTIT. b p. A 11,29 exhinc -antur traditiones. REGINO chron. praef. p. 2,3 eam *(praefatiunculam)* in prima fronte libelli annotari. IOH. METT. Ioh. 73 cuncta usque ad siliquam ... annotata servabat. RAHEW. gest. 4,14 p. 252,29 qui huius operis principium eius ex ore -vi. *al. pendet interr. indir.:* TRAD. Frising. 397^{c} (a. 819) quomodo. REGINO chron. a. 870 p. 100,23 qualiter. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 94,3. *c. sensu describendi:* CHART. Fuld. B 6 p 8,46 (a. 822/24) ut ... locum, qualiter certis terminis consistit, -emus. *c. sensu componendi:* ALCUIN. epist. 306 quo ... libellum stilo simpliciori digestum ... cultius -rem. **C** *(in indicem) referre – (in ein Verzeichnis) eintragen:* BEDA hist. eccl. 5,24 p. 359,20 in quo *(martyrologio)* omnes ... diligenter -are. NOTKER. BALB. martyr. VI. id. Sept. inter confessores. CASUS Petrish. 6,20 anniversarium matris. *al.* **D** **1** *significare – kenntlich machen:* BEDA temp. rat. 23,11 nudis *litteris,* id est nullo puncto -tis. HRABAN. epist. 5 p. 390,12 querat ... capitulum, quod ante in evangelio annotavit (adn- *V*). HUCBALD. harm. inst. p. 114^{a},21 in ipsa autenti triti melodia ..., quae sic annotatur: NO *eqs.* p. 117^{b},3 per has *(notas musicas)* omne melum annotatum. *al.* **2** *monstrare – zeigen:* VITA Bard. 14 p. 329,16 cunctis eum in invicem -antibus. **3** *in malam partem i. q. famosum reddere – in Verruf bringen:* ANNAL. Egm. a. 1193 principis ... dolosa mors regem Anglie apud omnes peregrinos graviter annotavit. **E** *animadvertere – bemerken:* ALDH. ad Acirc. 122 p. 169,16 in ceteris personarum declinationibus amphimacrus crebro insertus annotatur. *c. sensu vituperandi:* WILH. HIRS. const. 2,21 p. 1068^{B} quamvis ... negligentias debeant annotare, verbis tamen non debent amplificare. **F** *commemorare, nominare – erwähnen, nennen:* TRAD. Frising. 414 (a. 819) -to domo. FORM. extrav. I 18 ut *charta* locum, diem, ... indictionem in fine vel in margine -tam habeat. DIPL. Ludow. Germ. 170 p. 239,41 in villis ... subter -tis. *al.*

II *spec.:* **A** *iur.:* **1** *(chartae) inscribere, perscribere – (urkundlich) niederschreiben, zu Protokoll bringen:* LEG. Wisig. 2,1,30^{b} in speciali formula iudicii sui ... -ari. 2,2,7 pigneris quantitatem. CHART. Rhen. inf. I 12 coram testibus ..., quorum nomina subtus -antur (TRAD. Patav. 94. *al.*). CHART. episc. Halb. 249 p. 217,58 suprascripta ... presentis pagine constitutione -amus. CHART. Carinth. V 97 seriem rei geste ... presenti cedule. CHART. Bern. III 58 p. 55,30 fideiussor ... ea, que ille *(burgensis)* in villa habet, -are sive saisire debet. *al. pendet interr. indir.:* DIPL. Heinr. III. 208^{a} p. 275,38 quibus auctoribus ... id agatur, oportet litteris -are. **2** *conficere – ausfertigen:* TRAD. Frising. 703^{a} p. 590,27 (a. 849) iussione ... episcopi annotavi et conscripsi. DIPL. Arnulfi 124 p. 183,38 presens ... conscriptum. CHART. Burgenl. 50 paginam ... regalis aule cancellarius annotavit. EPIST. Bamb. 40 per litteras sub sigillis ... annotatas. *al.* **3** *subscribere – unterschreiben, unterzeichnen:* DIPL. Karoli M. 133 p. 184,26 manus nostrae subscriptionibus subter eam *(emunitatem)* anotavimus (*cf.* DIPL. Karlom. [II.] 21 p. 315,40 monogrammate). DIPL. Heinr. II. 75 quod ... manu propria annotatum ... iussimus sigillari (DIPL. Conr. II. 52 p. 61,2). *al. in dipl.* **4** *sigillare – besiegeln:* DIPL. Otton. I. 253 p. 362,40 manu propria roborantes de anulo nostro subter anotari iussimus (DIPL. Conr. II. 59 sigilli nostri impressione). DIPL. Conr. II. 143 sigillo. *al. in dipl.* **5** *assignare, addicere – zuweisen, zuerkennen:* DIPL. Loth. III. 36 per alveum fluminis ... iudiciario iure principum sue imperiali annotatum dominationi. CHART. Eichsf. 366 alios reditus ipsi *(conventui)* duximus -andum. **B** *eccl. de muneribus, officiis i. q. designare, proponere – bestimmen, vorsehen:* WILH. HIRS. const. 2,25 p. 1075^{C} sacerdotes quoque sic annotare debet, ut nullus ... se excuset. CHRON. Merseb. 4 p. 174,11 *episcopus* habebat enim ebdomadariam ... vicem sic annotatam, ut *eqs.* EPIST. Wibald. 212 vos successorem annotari. VITA Berth. Garst. 42 quamvis ipse pater ... semper diebus Dominicis -retur. **C** *comput. i. q. ponere, constituere – an-, festsetzen:* BEDA temp. rat. 9,21 hebdomadas non simpliciter -tas sive computatas, sed abbreviatas. 30,51 aequinoctium vernale duodecimo ... die ... specialiter -atur. 47,61. 55,24 poterit ... calculator ... sibi temporum sequentium -are recursus. hist. eccl. 3,25 p. 187,21 sic item XX^{am} *lunam* die dominico paschae -vit. **D** *math. i. q. insignire, determinare – bezeichnen, begrenzen:* PS. BOETH. geom. p. 409,21 annotetur etiam cathetus impari numero (ANON. geom. I 4,44. GERB. geom. 6,4 p. 88,8).

adi. **adnotatus**, -a, -um. **1** *pertinens – zugehörig:* CHART. Rhen. inf. II 281 p. 146,34 (a. 1243) particula sive advocatie sive hominii mansui annotata ad iurisdictionem stabit abbatis. **2** *certus, constitutus – bestimmt, festgesetzt:* CARM. de conc. mens. 5,3 omnis mensis ... suos quosque ... regulares annotatos habet.

subst. **adnotatum**, -i *n. argumentum – Inhalt:* CHART. Sangall. A app. C 44,11 p. 976,47 (a. 1242/43) recepimus litteras vestras et earum intelleximus annotata. *Rudolph*

***adnuentia** (ann-), -ae *f. consensus – Zustimmung:* CHART. Westph. III 63 p. 34,22 (a. 1211) sine nostre benignitatis ann-a. VII 351 sub ... conventus nostri presentia et ann-a. *v. et* *adniventia.

***adnul(l)atim** (ann-) *adv. obiter – beiläufig, obenhin:* ALBERT. M. eccl. hier. 3,16 p. 597^{b},11 annulatim (*PG* 3,433^{C} παρέργως), id est modice.

adnullatio (ann-, -cio), -onis *f. script.* anu-: *l.* 30. **1** *corpor. i. q. exstinctio, corruptio – Zerstörung, Zerfall:* CONSTANT. AFRIC. theor. 4,1 p. 15a^{r} destructio de suo esse rei est anu-o. ANON. tab. p. 174,7 corruptio, combustio et ann-o. **2** *spirit.:* **a** *abolitio, cassatio – Ungültigkeit, Ungültigkeitserklärung:* BERNOLD. CONST. libell. II 3,29 de huiusmodi *(sc. excommunicati)* sacramentorum ann-e (IV 9). URBAN. IV. registr. 528 p. 499,25 cassationis, ann-is, evacuationis *eqs.* CONST. III 193,10. **b** *despectio – Mißachtung:* GESTA Ern. duc. I p. 14,37 imperialis nominis et Romane dignitatis tanta ann-cio.

***adnullator** (ann-), -oris *m. iur. i. q. violator – einer der verletzt:* DIPL. Heinr. V. (Mon. Boica X p. 445,20) Dei ... despectorem et testamentarie huius conscriptionis ann-em.

adnullo (ann-), -avi, -atum, -are. *script.:* anu-: *p.* 229,31.35. -ul(o): *l.* 63. *p.* 229,13. 18*sq.*

I *corpor.:* **A** *obi. res:* **1** *delere, destruere, desolare – vernichten, zerstören, verwüsten:* **a** *strictius:* CAPIT. reg. Franc. 293,62 ecclesiastica ... aedificia dissolutione -ari. DIPL. Otton. II. 167^{b} p. 189,34 aecclesiae ... laesae atque -tae. LIBELL. de cal. Trev. p. 739,22 sanctuarium Dei ... despoliatione. DIPL. Heinr. II. 289 p. 351,36 ut omnia illa scripta ... confringantur et annullentur. CHART. Brand. A VIII 20 p. 108,5 ecclesiam ... dirutam et a paganis pene annullatam. *al.* **b** *latius c. sensu pauperandi, deteriorandi:* CONC. Karol. 50^{D},82 *sedes episcopales* rebus propriis viduate, immo -te. DIPL. Karoli III. 88 p. 142,28 monasteriolum. OTLOH. Alt. 10 (MGScript. XV p. 844,30) locum ... annullari nullaque veneratione ... visitari. **2** *exstinguere – löschen (cf. p. 224,4):* CHART. Brand. A XIV 18 p. 15, 13 (a. 1278) ignem. **3** *laxare, sanare – lösen, heilen:* LAMB. TUIT. Herib. 2,21 *(de claudo)* pollicebatur ... nodositas -ari. URSO gloss. 55 p. 91,7 caliditas ... animalis vincula mortificat et annullat. **B** *obi. homines:* **1** *interimere, pessum dare – töten, zugrunde richten:* HELM. chron. 49 p. 97,9 mortuo ... Heinrico et filiis eius -tis. CHART. Worm. 378 p. 244,36 si ... incluse ... destructe fuerint et sic annulate. **2** *devincere – vernichtend schlagen:* GERH. STED. annal. p. 199,42 Attilam ... fugatum et caesum et adeo annulatum.

II *spirit.:* **A** *tollere, vanum facere – beseitigen, tilgen, auslöschen:* **1** *gener.:* WALAHFR. exord. 27 p. 510,4 ne invocatio summae divinitatis *rebaptizando* -ari videatur. CAPIT. reg. Franc. 293,28 *hospitalitas* propter diversas rapacitates -ta est. RIMB. Anscar. 31 ut ... religio christianitatis ... annullaretur. EPIST. Teg. I 112^{a} vestrę ob magnitudinem maiestatis vilitatem meę annullari paupertatis. ALFAN.

[Payr]

premn. phys. 1,86 annullare atque digerere subdolas eorum *(animalium nocivorum)* potestates. *al. c. sensu finiendi, componendi:* EIGIL Sturm. 18 quod pristina ... -etur inimicitia. FORM. Sangall. II 27 explosis et -tis simultatibus. EPIST. Teg. I 15 has -andas *conflictationes. c. sensu obliviscendi:* CAPIT. reg. Franc. 287 p. 371,25 *statuta canonum* vilescunt atque pene -ta existunt. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,26 modernitas nostra ... dedidicerat et annullaverat *constitutiones.* **2** *spec.:* **a** *iur. et eccl. i. q. irritum facere, cassare – für nichtig erklären, aufheben:* CAPIT. reg. Franc. 9,13 quod ... fuerit ordinatum, per subsequentia praecepti nullatenus annullatur. DIPL. Otton. III. 222 p. 635,35 ad nichilum ... redigatur et annuletur, vigore careat *praeceptum.* THANGM. Bernw. 22 p. 769,8 apostolica potestate ... dissipamus, effringimus et -amus, quae ... ab archiepiscopo ... statuta sunt. DIPL. Heinr. II. 501[a] p. 641,18 decretum. ANNAL. Hild. a. 1001 p. 28,26 metropolitani ... usurpationem ... sinodali auctoritate ... -vit. BERNOLD. CONST. libell. IV 8 de annulandis simoniacorum sacramentis. TRAD. Ratisb. 814 p. 389,9 chartam. CONST. III 182 p. 167,34 revocamus, cassamus, anullamus, irritamus. *al. de institutionum abolitione:* CHART. archiep. Magd. 92 p. 132,23 (a. 981) episcopalem titulum ... convellere et annullare. DIPL. Otton. III. 280 mercatum et monetam dissipare et annullare. **b** *reprobare – ablehnen:* THANGM. Bernw. 36 p. 774,25 haec ... vestris scriptis multociens est annullata. **c** *infitiari – bestreiten:* THANGM. Bernw. 14 p. 765,17 pactum foedus ... inanibus verbis annullavit. **B** *obstruere – vereiteln:* EPIST. Teg. I 20 *colloquium* (BERTH. [?] annal. a. 1078 p. 311,12). THIETM. chron. 6,31 aecclesiae augmentum. 8,6 ut cum prudenti consilio hoc anulletur, quod infausta conspiracione conglutinatur. **C** *pro nihilo ducere, neglegere, spernere – für nichts achten, miß-, verachten:* GODESC. SAXO theol. 18 p. 249,9 *(v. p. 224,39sqq.).* VITA Greg. Porc. I 9 minis ... ab ipso anullatis. WOLFHER. Godeh. I 28 p. 188,14 scisma conciliatur, religio -atur. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 280,11 Deum. ANNALISTA Saxo a. 1044 p. 686,41 fortunam. *detrectare – schmähen:* MIRAC. Bav. 2,20 cum ... sanctum Dei verbis -ret.

adnumeratio, -onis *f.* **1** *computatio – Berechnung:* LEG. Wisig. 4,5,1 p. 197,15 in-e huius tertie ... partis. FORM. Marculfi 2,19 precii -e. **2** in -em *i. q. ratione – in Eigenschaft von, als:* HIST. Walc. 67 p. 531,43 ipsi ... in dotis -em haec contulit. **3** *?commemoratio – ?Erwähnung:* THIETM. peregr. 8,9 sepulchrum Memnonis -e (ammiratione *var. l.*) dignissimum.

adnumero (ann-), -avi, -atum, -are. *script.* anu-: *l. 58.*

I *de actione addendi:* **A** *strictius:* **1** *obi. res i. q. adicere – hinzufügen:* **a** *computando:* BEDA hist. eccl. 3,9 p. 144, 31 regnavit ... Osuald ... IX annos -to etiam illo, quem *eqs.* CHART. scrin. Col. A I p. 86,18 totum ad capitale suum ann-et. **b** *dando:* GESTA Camer. 3,49 p. 484,17 praedium ... his -vit. *in imag.:* WALAHFR. carm. 5,6,8 capit aurea vasa supellex argenti species -ans varias. **c** *sumendo:* CHART. Eberb. 42 p. 87,24 (a. 1186) qui ... terram suis censualibus agris ann-bant. **2** *obi. homines i. q. associare, attribuere – zugesellen, zuteilen:* PIRMIN. scar. 12 in aecclesia catholica anu-tus. ANNAL. Quedl. a. 996 p. 73,24 episcopus ... coelesti -atur familiae. TRAD. Ratisb. 773 perpetuali censu XII denariorum camerę fratrum ... est ann-ta *femina.* HEINR. LETT. chron. 11,7 ann-ti sunt *Letti* cum Lyvonensi ecclesia Rigensibus. **B** *latius i. q. referre in numerum – zurechnen:* HRABAN. epist. 17[b] liber Hester, quem Ebrei inter agiographa ann-ant (OTTO FRISING. gest. 2,20 p. 122,13 inter hostes imperii). Ps. BOETH. geom. p. 417,3 quamvis *rhombi* ... a supradictis parallelogrammis dissideant, tamen sunt ann-andi. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 115,9 Sicilia ... Sardiniae caeterisque Italiae insulis -atur. *al.*

II *de actione tradendi:* **A** *strictius i. q. solvere – zahlen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 127,16 ann-tis in erarium regis mille pondo argenti. **B** *latius i. q. integrum reddere – vollzählig zurückgeben:* EPITAPH. var. I 22,8 quod plebem regerem, hanc ut et ann-em.

III *de actione afferendi:* **A** *strictius i. q. enumerare – aufzählen:* HRABAN. epist. 25 p. 435,13 qui *(Philippus)* et in catalogo VII levitarum primus ... -tus est. RADBERT. Arsen. 2,15 p. 82,20 de his ..., quae ann-vimus. RANGER. carm. 915 urbes. CHART. Argent. I 180 p. 143,25 sicut proximo dictum et ann-tum est. **B** *latius i. q. commemorare – erwähnen, anführen:* SIGEB. GEMBL. chron. a. 888 *Agapitus papa* in aliquibus libris non ann-atur.

adi. **adnumeratus,** -a, -um. *numeratus–bar:* CHART. Carinth. I 164,1 p. 147,7 (a. 1149) VI marcis ann-ę Frisacensis monetę.

adnuntiatio (ann-, -cia-), -onis *f.* **1** *strictius i. q. nuntius, nuntiatio, praenuntiatio – Botschaft, Kunde, Ankündigung:* **a** *gener.:* ALCUIN. epist. 41 p. 84,6 vestrae prosperitatis. AMALAR. ord. expos. II 7 *evangelium dicitur* bona ann-o, eo quod annunciat nobis nativitatem Christi *eqs. al.* **b** *spec. i. q. incarnationis Christi nuntiatio ad Mariam facta – Verkündigung der Menschwerdung Christi an Maria:* ALBERT. M. incarn. 2 p. 172,52 ann-o est, ut habeatur cognitio de eo, quod est esse matrem Dei. *ibid. al. meton. de festo:* DIPL. Heinr. IV. 307 a rege ... ann-em sancte Marie ibidem celebrante. CHART. Bund. 280 p. 209,7 in ann-e sancte Marie. TRAD. Scheftl. 194 ut singulis annis in -ciatione sanctę Marię servicium plenarium fratribus inde exhibeatur. *al.*

2 *latius:* **a** *praedicatio – Verkündigung, Predigt:* BEDA hist. eccl. 2,8 p. 96,28 (epist. papae) ita ut Christi evangelium plurimorum -e in omnibus gentibus ... dilatetur. 2,11 p. 105, 35 frigiditatem cordis ipsius sancti spiritus -e succende. CAPIT. reg. Franc. 122 p. 242,26 de ista -ciatione negligentes *sacerdotes.* **b** *declaratio publica, allocutio – öffentliche Erklärung, Kundgebung:* CAPIT. reg. Franc. 204 p. 70,5 -o domni Hlotharii. 206 p. 75,30 de -e episcopali. 242 p. 157,8 -o domni Hludowici regis apud Confluentes lingua Theodisca. p. 158, 34 Karolus iterum lingua Romana de pace commonuit ... et -bus finem imposuit. *ibid. saepe (v. ind.).* HINCM. annal. a. 862 p. 60,32 scriptas ac consiliariis recitatas -ciationes, quas de illorum conventu debuerunt populo nunciare. **c** *edictum, iussum – Erlaß, Verordnung:* CAPIT. reg. Franc. 33,34 quandocunque iussio nostra vel ann-o advenerit. 49,4 quomodo restaurata sint post annunciationem nostram sive destructa *beneficia.*

***adnuntiativus** (ann-), -a, -um. *significativus – anzeigend:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,1 p. 36a[r] nunciativa (nocitiva *ed. Basil., recte ut vid.*) vocatur *significatio* infirmitatis ann-a, salubris dicitur ann-a sanitatis.

adnuntiator (ann-), -oris *m. praedicator, praeco – Künder, Prediger:* RATHER. prael. 3,15 p. 229[D] quandiu verbum Dei annuntiabitur, tandiu ann-r angelus dicetur et erit. VITA Theod. Andag. 18 p. 48,16 factus est pietatis in se factae ann-r. LIBER de unit. eccl. 1,8 p. 195,42 angeli Dei hi sunt ann-es verbi, quales fuerunt Ambrosius atque Innocentius. ALBERT. M. summ. theol. II 11,53,2 p. 564[b],8 divinorum ann-r (*ex Ioh. Damasc. PG 94, 884*[A] διηγόρον), David.

adnuntiatrix (ann-), -icis *f.* **1** *nuntia –Botin:* SALIMB. chron. p. 647,19 quod esset *concubina* ann-x malorum secretorum inter illos de Gipso et aliquos de Castellis ... proditores. **2** *praedicatrix – Künderin:* CONR. EBERB. exord. 5,5 p. 1129[D] mulier ... gratiae Dei in se factae testis et ann-x effecta.

adnuntio (ann-, -cio), -avi, -atum, -are. *script.:* anu-: *p. 231,7.* ano-: *p. 231,9. form.:* -iens: *p. 231,6.* -iebatur: *p. 231,28. adde* GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,7 *cod. 1.*

I *de nuntio afferendo:* **A** *strictius i. q. nuntiare, referre – kundtun, melden, mitteilen:* **1** *gener.:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,23 -o vobis gaudium magnum (*cf.* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 430,10 -o vobis, quod illi *prophetae* praenuntiaverunt *eqs.; Vulg. Luc. 2,10* evangelizo). ANSCAR. mirac. Willeh. 9 (8) sacerdos, qui de aliorum sanitate populo annunciaverat. GERH. AUGUST. Udalr. I 12 p. 402,2 -ans ei adventum ... regis. THIETM. chron. 1,24 p. 30,25 hoc celeriter

-ciavit reginae. *al. c. (acc. c.) inf.:* WIDUK. gest. 1,36 p. 52,8 custodes exercitum barbarorum non longe esse -antes. 3,69 ut Misaco de eo -ent: illi velle arma deponere. *c. notione narrandi, commemorandi:* CAPIT. reg. Franc. 242 p. 158,30 in supra -tis capitulis. GERH. AUGUST. Udalr. I 12 p. 401,43 -ans (-ens *cod. 1*) psalmigrafi David verba dicentis. OTLOH. Dion. praef. quod vidimus et audivimus, vobis ... anunciamus. *al. c. notione iubendi:* CARM. cod. Paris. 1,5,3 (MG Poet. VI p. 226) anonciante angelum, ut predicaret babtismum (GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 414,42). **2** *spec.:* **a** *theol.: de adnuntiatione Mariae:* ALBERT. M. incarn. 4 p. 174,73 angelus ann-ans Mariae. *de divinatione:* RIMB. Anscar. 25 p. 55,3 Adalhardus ... est propheta ..., qui tibi ea, quae proventura sunt, ann-bit *(cf. Vulg. gen. 29,1)*. p. 55,9 si ... annunciaverit mihi, quae sunt in animo meo. **b** *iur.: de denuntiatione:* LEX Sal. Merov. 113 p. 428,8 si ... non venerit servus nec sunnia -verit. CAPIT. reg. Franc. 25,5 fiat ann-tum domni regi. CONC. Karol. 19^{G},47 de abbatissis, quae canonice ... non vivunt, episcopi requirent et regi -ent. *de pronuntiatione iudicii:* DIPL. Otton. II. 300 p. 355,10 (ex pacto Bereng.) ubi iudicium ambabus partibus -tum fuerit. **B** *latius:* **1** *docere – lehren:* LIBER diurn. 84 p. 96,17 insufflando discipulis 'accipite spiritum sanctum' utpote de se procedentem -at. FORM. Flav. 42 p. 479,17 quod ... Christus per evangelium suum -ciat dicens *eqs.* GESTA Camer. 3,54 quae lex et evangelium -at. **2** *indicare, demonstrare – (an)zeigen:* GERH. AUGUST. Udalr. I 26 p. 411,37 sonante signo vespertinalis laudis hora -batur (-ieb- *cod. 1*). CONSTANT. AFRIC. theor. 8,1 p. 36a^{r} he ... significationes neque morbum completum neque sanitatem perfectam sunt annunciantes. TRACT. de chirurg. 830 mortem.

II *de nuntio divulgando:* **A** *praedicare, evangelizare – predigen, verkünden:* CHRON. Fred. 3,21 cum a sanctum Remedium in albis evangelio lectio Clodoveo -ciaretur. CAPIT. reg. Franc. 2 quaecumque de evangelio, prophetis vel apostolo fuerit -tum. 19,18 ignorantes legem Dei eam aliis ann-are et praedicare non possunt. 122 p. 242,8 nostram esse negligentiam, ut non annunciemus pleniter de oratione dominica ... et simbolum. RIMB. Anscar. 9 p. 31,19 gentibus verbum Dei. *al. c. interr. indir.:* CAPIT. reg. Franc. 293,39 p. 407,25. HINCM. ord. pal. 5. *c. sensu invocandi:* VITA Hildulfi 16 *senex moriens* utcumque poterat, semper Christum ann-bat. **B** *proclamare, pronuntiare, promulgare – öffentlich erklären, bekanntmachen, verkündigen:* **1** *gener.:* TRAD. Frising. 186 (a. 802) ut ..., ita ut veracissime de ipsa causa scirent, ita in palam -rent *testes*. CAPIT. reg. Franc. 31 p. 82,2 haec ... palatio nostro ... praecipere nostra vice et publice -are. 33,31 qui iustitiam domni imperatoris ann-ant (34,16. 35,55). 268 p. 294,40 sicut tunc omnibus et episcopi et missi nostri plenius -bunt. 270 p. 297,36 capitula ... -ent *missi*. CONC. Karol. 50^{D}, 67 p. 668,15 de his, que populis generaliter -anda et admonenda praevidimus. *al. pendet* quod: TRAD. Patav. 62 (a. 805) hoc addimus et -amus, q. **2** *spec. in contionibus:* CAPIT. reg. Franc. 206$^{tit.}$ *(codd. 1–3)* de his capitulis, quae subsecuntur, -verunt populo domni reges Hlotharius et Karolus. 242 p. 158,14 haec ... domnus Karolus Romana lingua -vit. 282 imperator Karolus -vit generaliter in populum de suo itinere Romam et quia *eqs.* ANNAL. Fuld. II a. 751 stante coram maiore domus et, quae deinceps eo anno agenda essent, populis -ante. **C** *praecipere, iubere – anordnen, befehlen:* CAPIT. reg. Franc. 20,9 ut latrones ... iudices et advocati ad comitum placitum, quando eis ann-verint (ann-tum fuerit *var. l.*), praesentetur. 66,2 ut, quicquid de eius iussione cuilibet praecipere et commendare debent *missi*, potestative annuncient atque praecipiant. *evocare – aufbieten:* CAPIT. reg. Franc. 273^{B},3 p. 312,34 ut hostem nostrum -emus (denuntiemus *var. l.*).

adnuo (ann-), -nui, -ere. *script. et form.:* annuante: FORM. Andec. 7 p. 7,16. FORM. Patav. 6. DIPL. Zwent. 5 p. 26,35. anu-: DIPL. Conr. I. 34. *v. et l. 71. ind. praes.:* -nuemus: *p. 232,24.* anuet: CHRON. Salern. 96 p. 96,31.

I *proprie i. q. nutare, nutu signum dare – (zu)winken, deuten:* STURM. consuet. 2,10 tacto vestimento abbatis ... annuit ad illa loca. *c. inf.:* TRANSL. Marci in Aug. 17 puer ... ad sepulchrum beati martyris se portare annuit. *pendet* ut: WILLIB. Bonif. 5 p. 21,20 *papa* annuens ei, ut abiret. ANSCAR. mirac. Willeh. 9 (8) quod sacerdos ... ei quoque, ut ... ad altare procederet, manu annuerit. GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 388,4.

II *translate:* **A** *assentiri, probare – zustimmen, einwilligen, billigen:* LEG. Wisig. suppl. p. 486,3 Sesuldus haec instituta ... annuens subscripsi. CAPIT. reg. Franc. 173 p. 356,20 -ente adque consentiente et ... petente ... concilii ... unanimitate statuimus. 222 p. 104,30 annuente nobis eodem principe. 299,11 annuente ... rege firmaverant *privilegium*. RUOTG. Brun. 10 p. 10,12 annuente regia liberalitate. CHART. Eichsf. 33 his ... presentibus, annuentibus, volentibus, laudantibus hoc concambium. CHART. Heinr. Leon. 32 ipso *(episcopo)* ... annuente et astipulante Deo. TRAD. Scheftl. 247 annuere huic emptioni. *al. seq.* ut: GODESC. SAXO theol. 18 p. 251,16. **B** *concedere – gewähren:* **1** *aures praebere, satisfacere, adimplere – Gehör schenken, stattgeben, erfüllen:* **a** *gener.: c. dat.:* FORM. Marculfi 1,17 p. 54,14 si peticionibus nostrorum fidelium libenter annuemus (DIPL. Ludow. Germ. 6. DIPL. Arnulfi 3 clementer. 135 largiter. DIPL. Ludow. Inf. 4 p. 101,4 gratuita mente. *al.*). EIGIL Sturm. 18 *Deus* precibus fidelium annuens (DIPL. Arnulfi 132. *al.*). 22 votis (DIPL. Arnulfi 8 p. 15,28. OTTO FRISING. gest. 1,35 p. 55,5. *al.*). *c. acc.:* SISEB. Desid. 10 postulata (DIPL. Arnulfi 94). CHRON. Fred. 2,53 p. 73,18 peticionis *(vix gen.)*. DIPL. Ludow. Germ. 2 deprecationem ... libenter. 20. CHRON. Salern. 58 preces (84 p. 84,28. 96 p. 96,31). THANGM. Bernw. 22 p. 768,51 quod ... papa annuit. TRAD. Ratisb. 767 p. 357,5 quod cum ab abbate benigne annueretur. *al. c. abl.:* TRAD. Teg. 193^{a} (a. 1127) peticione. ad: POETA Saxo 2,287 ad que cum mente benigna annueret. **b** *c. colore quodam: c. sensu favendi (fere absol.):* BEDA hist. eccl. 4,20 p. 247,11 -e iam coeptis (POETA Saxo 3,70; *cf. Verg. georg. 1,40*). DIPL. Ludow. Germ. 13 p. 16,14 ita ... domino annuente perpetuo inconvulsum permaneat (ANNAL. Xant. a. 866. GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,21). HRABAN. epist. 18 p. 423,25 gratia Dei annuente. DIPL. Arnulfi 64 p. 95,14 Arnulphus divina annuente clementia rex. 70 Deo annuente (THANGM. Bernw. 11. WIPO gest. epist. p. 3,14 si Deus annuerit). *saepe. c. sensu indulgendi:* VITAE patr. Iur. 1,13 p. 138,36 si quid ... delectationi meae annuis. *c. sensu respondendi:* TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 355^{b},7 tuis chartis, quibus rogatus annuo, perdidici. **2** *tribuere, dare, praestare – geben, verleihen, bewilligen:* **a** *gener.:* WALAHFR. Mamm. 26,30 huic ..., amet quodcumque petendum, caelitus annuitur. carm. 5,62,26 vitam si Deus annuerit. WANDALB. martyr. invoc. 18 veniam. GODESC. SAXO theol. 22,21 p. 323,3 posse clementer annuis mihi (HROTSV. lib. 2 praef. 5 p. 108,3). WIPO gest. 26 p. 45,2 gratiam reconciliationis. *al. seq.* ut: WALTH. SPIR. Christoph. I 27 p. 78,1. quod: WALTH. SPIR. Christoph. II 1,247. **b** *iur.:* DIPL. Heinr. II. 69 p. 86,27 ut nullam ... habeat per se potestatem praeter quam ipsi sibi ... annuerint. 252 quidquid ... possidere videntur *fratres* ..., confirmando delegamus et ... perpetualiter deservienda annuimus. DIPL. Heinr. IV. 53 tradicionem ... ecclesie stabilem decrevimus ac annuimus. DIPL. Loth. III. 20 p. 30,2. CHART. Dortm. 59 p. 16,2 *(c. sensu confirmandi)* predium ..., quod pater ... ecclesie contulit, collatum clementer annuimus. **3** *devovere – weihen, (ver)wünschen:* NIVARD. Ysengr. 2,214 demonibus pisces annuo teque simul. **C** *promittere – versprechen:* HRABAN. carm. 11,43 si Christi regnum, caelorum si annuis arcem. **D** *monstrare, indicare – zeigen, bezeugen:* WALAHFR. Wett. 438 annuit iste locus multum pia vota mereri.

?adnuto, -are. *assentiri – zustimmen:* CHRON. Reinh. a. 1197 p. 556,18 si eorum consiliis ceteri principes -rent (ad|dubi‡rent *cod., corr. ed. dubitans; an subest* adarbitrarent?).

[Payr]

adnutrio, -itum, -ire. *enutrire – aufziehen:* TRAD. Frising. 547[a] (a. 827) pascuis, pratis seu omnibus adiacentibus et -tis pecoribus.

***adnutus** (ann-), -us *m. conniventia – Genehmigung:* CHART. Austr. sup. I 59 p. 77,10 (epist. papae a. 1018) nostrae debet intervenire auctoritatis annutus. *Payr*

***adoamentum** *v.* *adduamentum.

adobto *sim. v.* adopto.

***adobumbro,** -atum, -are. *succincte describere – knapp beschreiben:* HILDEG. scivias 3,3 p. 600[A] in -to exemplo.

***adohamentum** *v.* *adduamentum.

adolatura *v.* dolatura.

1. adoleo, -evi, -ere. *signif.:* ERMENR. ad Grim. 15 p. 549,31 '-o, -evi', quod ponitur pro 'incendo' vel pro 'cresco'.

1 *strictius i. q. incendere, comburere (fere de ture) – anzünden, verbrennen (meist von Weihrauch):* **a** *c. acc.:* ALDH. virg. I 47 p. 301,6 timiama diis. CONC. Karol. 44[A] p. 478,40 incensum (RUP. TUIT. off. 1,29. *al.*). METELL. Quir. 80,34 thus. *in imag. et per compar.:* EPIST. Wibald. 392 p. 523,12 vestri . . . memoriam . . . super altare incensi orationum nostrarum iugiter ignis -bit. INVENT. sang. Dom. (MG Script. XV p. 923,57) Christi cruorem -vit et obtulit quasi incensum in odorem sanctitatis. **b** *absol.:* EPIST. Mog. 15 p. 342,24 quid inordinatum Ozias faciebat Deo -ens? ALBERT. M. eccl. hier. 3,5 p. 568[b],8 '-ere' (*PG 3, 425*[B] θυμιᾶν), id est thurificare. **2** *latius i. q. cumulare – überhäufen:* CARM. de exord. Franc. 64 (MGPoet. II p. 143) castis -ens (adorens *cod.*) altaria donis *(e Lucr. 4,1237).*

2. adoleo, (-evi *v. l. 14*), -ere. (*retrograde ab* adolesco) *script.:* ab- *(var. l.): l. 33.* adu-: *l. 40. signif.: v. l. 14. p. 234,19.*

1 *proprie i. q. adolescere – heranwachsen:* HELM. chron. 27 p. 53, 19 ipso -ente (ab- *2*). 49 p. 96,18 ubi autem Kanutus -ere cepit. **2** *translate i. q. crescere – zunehmen:* ABBO SANGERM. bell. 2,525 pugna -et (gloss.: crescit). EGBERT. fec. rat. 1,816 quo placas magis, instigas -ere meracam. HELM. chron. 42 p. 85,26 inter primicias -entis (adolesc- *1*[a]. *2*) religionis.

subst. **adolens,** -entis *m. adolescens – Jüngling:* IOH. VEN. chron. p. 171,20 huius adulentis mores.

adolescentia (adu-, -cia), -ae *f. script.* -isc-: *l. 52sq.55. 58sq.64. adde* TRAD. Frising. 469. *cf.* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 385,14 quod per 'i' profertur nomen 'adolescens', unde dirivatur 'adoliscentia', diminuitur 'adoliscentulus', propagatur 'adoliscentior'.

1 *strictius i. q. aetatis gradus fere tertius (ab anno vitae XIV. usque ad annum XXI. vel XXVIII. pertinens) – Jünglingsalter, Jugend (in der Regel vom 14. bis 21. oder 28. Lebensjahr [aliter l. 64]; cf. A. Hofmeister, Puer, iuvenis, senex, in: Papsttum u. Kaisertum [Kehr-Festschr.]. 1926):* LEG. Wisig. 3,1,7 adu-e . . . etatem. FORM. Marculfi 1,14 p. 52,8 ab aduliscentia (adulescencia *A 3*) aetatis. BONIF. epist. 73 p. 151,3 in iuventute adoliscentiae (-esc- *var. l.*). WILLIB. Bonif. 2 p. 8,29 pueritiae facessante lascivia et pubertatis inchoante adu-a ([adolisc-*2*[a]]. HUGEB. Willib. 2 p. 89,36 ad lanugine et p. -a perventus est). 9 p. 56,7 in infantia et pueritia vel -a et iuventute aut etiam in senectute. HUGEB. Wynneb. 1 ad -ae (-ulisc- *2*) nondecem annorum aetate. TRAD. Frising. 469 traditionem, quam ab aduliscentia fecerunt. WIDUK. gest. 2,36 p. 97,16 in -a (adolentia *C 2*). DIPL. Heinr. IV. 128 primitias -ę. BRUNO MAGD. bell. 1 p. 14,2 -am, quae communis est omnium campus flagitiorum, ingressus. *al. per prosop.:* CHRON. Fred. 4,87 p. 165,2 haec adoliscencia Sigyberti regis *(sc. XI annos nati)* patravit. *de levitate -ae:* WILLIB. Bonif. 2 p. 8,18 adu-ae incentiva. BERTH. (?) annal. a. 1068 -ae suae errore seductus.

2 *meton. i. q. homines adolescentes – junge Menschen:* SIGEBOTO Paulin. 4 quia . . . rerum abundantia semper -ae nectit retia.

adolescentula (adu-), -ae *f. form. abl. pl.* -abus: *l. 72. iuvencula – Mädchen, junge Frau:* IONAS BOB. Columb. 2,16[capit.] de Domma et duabus adu-abus (*syn.* p. 267,5 infantulae). LEG. Wisig. 3,1,4 p. 125,8 infantibus adu-as disponsationis copula iungunt. CAPIT. reg. Franc. 252,24[b] -a vel adolescens (*fort. huc spectat:* TRAD. Weiss. app. II 8 p. 331,11 de adolescentibus et de -is utriusque sexus). CHART. Westph. II 252 p. 40,35 domum -a quędam . . . resignavit. TRAD. Teg. 370 ingenuę -ę . . . tradiderunt se ad altare. *al. de viduis:* CONC. Karol. 50[D],44 -as viros amittentes. *de sanctimonialibus:* CHART. episc. Hild. I 555 (a. 1200) receptis ibidem *(in coenobio virorum)* numerosis -is. *adi.:* AMALAR. off. 3,5,19 in medio -arum (iuvencularum *Vulg. psalm. 67,26*) tympanistriarum. ALTFR. Liutg. 2,4 filiam habuit -am.

adolescentulus, -i *m. script.* -isc-: *v. p. 233,44. (homo) iuvenculus – junger Mann:* CHART. Fuld. B 529 p. 511,13 (a. 801/02) -os vestros *(sc. alumnos monasterii)* ammonete, instruite. RUOTG. Brun. 5 p. 6,23 Brunonem . . . adhuc -um. WIDUK. gest. 1,2 ut ipse -us audivi. *al.*

adolesco (adu-), -evi, -ultum, -ere. *script.:* adu-: *cf.* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 388,12sqq. 'adulescens' . . . nullo modo est dicendum; venit enim . . . ab 'adoleo', id est 'cresco', verbo participium '-ens' et nomen 'adoliscens'. ab- *(var. l.): l. 29.* adh- *(var. l.): l. 67. adde* ALDH. virg. I 46. CONC. Karol. 39[A],145 p. 420,38. -isc-: DIPL. Merov. I 32 p. 31,21. GODESC. SAXO theol. 6 p. 150,8. ERMENR. ad Grim. 15 p. 549,27. *v. et l. 49.53.67. cf. p. 233,43.* -ic-: TRAD. Weiss. 252 p. 244,33 (a. 699).

1 *proprie i. q. (suc)crescere, maturescere – (heran)wachsen, reifen:* **a** *de hominibus:* ALDH. epist. 5 p. 490,2 adulto tenus pubertatis aevo -veras. OTTO FRISING. gest. 1,45 p. 64,1 *Heinricus* iam -verat (ab- *B 3*). *al. iur.:* LEG. Wisig. 4,3,3 p. 192,1 dum ipse minor -verit. *ibid. al.* **b** *de plantis:* WANDALB. mens. 148 in fructum . . . -ere pinguem. **2** *in imag. et translate:* **a** *augeri, corroborari – zunehmen, erstarken:* ALDH. virg. I 18 p. 247,13 *virginitatis gratia* in modum iocundae pubertatis usquequaque virescit et iugiter -it. WALAHFR. carm. 5,28,3 iustitiae virtus primis -at ab annis. RUOTG. Brun. 13 ecclesia lęta prolem suam . . . iam in Christi gratiam -tam . . . ablactavit. DUDO hist. 3 p. 99,25 praesidiis tantarum urbium mirabiliter -tus. HERM. AUGIENS. chron. a. 994 violentia et rapinae . . . -vere. EPIST. Hann. 72 p. 120,15 morbus. LAMB. HERSF. Lull. 16 p. 330,3 gloria loci. inst. p. 343,28 quantum brevi -verit diviciis *Herveldia (cf. Sall. Iug. 18,11).* annal. a. 1073 p. 151,1 -ta iam satisque roborata coniuratione. *al.* **b** *oriri – entstehen:* WOLFHER. Godeh. I 8 p. 173,49 ne . . . ulla pernicialis -esteret *(sic?)* perturbacio.

adi. et subst.: **1. adolescens,** -entis.

I *adi. (saepe accedit appositionis modo ad subst.):* **A** *in virilem aetatem nondum provectus – jung:* **1** *gener.:* CHRON. Fred. 2,33 p. 57,7 cum . . . filiis aduliscentibus. GLOSS. med. p. 72,13 in adu-bus etatibus. HRABAN. epist. 29 p. 447,14 coniugato -i (adu- *V*) vel iuveni. WALTH. SPIR. Christoph. I 4 viri -is. *al.* **2** *spec.:* **a** *distinctionis causa de filio:* CHRON. Fred. 2,42 p. 66,18 Licinius -iscens, Licini agusti filius. OTTO FRISING. gest. 1,30 -em Fridericum. **b** *pro cognomine regis:* WIDUK. gest. 1,22 p. 34,21 (rec. A) tempore Ludewici -is *(theod.: Ludwigs des Kindes).*

B *compar.:* **1** *aetate iunior – jünger:* ANNAL. Altah. a. 1065 p. 66,26 quamvis caeteris -ior esset aetate. **2** *adolescentulus – ziemlich jung (cf. Isid. orig. 11,2,26):* BEDA hist. eccl. 4,25 p. 263,23 adu-ior . . . sum aetate et vegetus corpore. STURM. consuet. 2,7 de -ioribus fratribus maximam curam haberi. WOLFHER. Godeh. I praef. p. 168,51 pro -iori . . . aetate.

II *subst. masc.:* **A** *iuvenculus – Jüngling, junger Mann (de pueris v. l. 69):* LIUTG. Greg. 2 p. 69,5 quae carnaliter blandiri poterant menti -is (*de eodem:* puer). CONC. Karol. 39[A], 135 pueri et -es (-isc- *LP*, adh- *B*, adulisc- *C*). RIMB. Anscar. 35 p. 66,25 ipse -ens et iuvenis senibus et grandevis mirandus videbatur. WALTHARIUS 100 -es propriis conspectibus ambos semper adesse iubet. WIDUK. gest. 2,12 Heinricus . . . erat . . . nimis -ens. 3,1 tener adhuc erat -ens aetatis non habens amplius quam sedecim annos. WALTH. SPIR.

[Ziltener]

Christoph. I epist. p. 63,8 in parvulo . . . iam in -e. TRAD. Corb. 193 -ens Henricus tradidit i familiam. TRANSL. Senes. 13 (MGScript. XXX p. 991,37) infans et puer, -ens et iuvenis. CHART. Xant. 76 p. 63,1 testes . . . sunt . . . -es *(seq. nomina). saepe. alleg.:* HRABAN. univ. 7,1 p. 182[B] infantes enim et -es atque iuvenes mystice significant eos, qui crescunt in gratia Dei. p. 182[C] in malam partem puer, -ens et iuvenis positi reperiuntur, quando stultitiam sensus . . . significant. **B** *compar. i. q. adulescentulus – jüngerer, (ziemlich) junger Mann:* ALCUIN. epist. 62 p. 105,35 ut exemplis tuis -iores erudiantur, seniores congaudeant (WOLFHER. Godeh. I praef. p. 168,36). ERCHANB. FRISING.(?) gramm. p. 1,20 puerorum vel -iorum ingenia. *de puero in aetate progrediente:* RIMB. Anscar. 3 p. 21,15 cumque . . . -ior fuisset factus.

2. adultus, -a, -um.

I *adi.:* **A** *proprie i. q. pubes, maturus – erwachsen, reif:* **1** *de hominibus:* ALDH. virg. I 36 p. 280,13 iam in tenero pubertatis rudimento -um. CAPIT. reg. Franc. 228,22 ut nulli deinceps inperfectae etatis puero -a femina iungatur. *al. de sene:* VITA Theog. 2,23 p. 476,33 erat vero *abbas* iam aetate -us et canis albentibus caput aspersus (*postea:* sene). *de aetate:* ALDH. epist. 9 (12) p. 501,8 usque -ae pubertatis florem. WALTH. SPIR. Christoph. I 1 -a iam ętate. *v. et p. 234,27.* **2** *de animalibus:* ALDH. ad Acirc. 58,5 *(de hirundine)* post teneros fetus et prolem gentis -am. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 142,3 -is *pullis rapacium* et maioris etatis (CHART. episc. Halb. 1196 p. 337,20). **B** *translate:* **1** *plenus, totus – voll, völlig, ganz:* CARM. de temp. rat. 727 diem -um dabunt Februo (*cf.* 782 lumen -um). LAMB. HERSF. Lull. 9 p. 319,7 inter vigiliam et -am quietem *(e Macr. somn. 1,3,7). fort. add.:* DIPL. Conr. II. 112 p. 157,3 sortes . . ., quę cunctę -ę perfectę rite nunc sunt (*cf.* DIPL. Karlom. [II.] 25 p. 322,38 sortes plenas ['*Vollhufe*' *ed.*]). **2** *de nocte i. q. multus – tief:* CHRON. reg. a. 1110 p. 49,30 (rec. I) stella -a iam nocte apparuit. **3** *validus – mächtig, reich:* HELM. chron. 69 p. 133,27 diviciis -ae ecclesiae saturi.

II *subst. masc.:* **A** *homo in maturitatem aetatis vel animi provectus – ein Erwachsener, Verständiger:* CONC. Karol. app. 1,2 et -os prius confiteri de peccatis suis. GODESC. SAXO theol. 20 p. 282,7 a peccatis praeteritis per baptismum redimuntur quilibet -i. **B** *minor XXV annis, qui iam pubes et a tutela liberatus curatorem habet – ein minderjähriger Erwachsener (unter 25 Jahren), erwachsener Pflegebefohlener (cf. Inst. Iust. 1,23):* CHART. Tirol. 1198 p. 244,27 (a. 1246) quod *(interesse)* dabit ius eorum curatorie et tutorie predictorum pupillis et -i *(i.* -is; p. et -is: *Cod. Iust. 5,30,5,1. al.).*

adolor *v.* adulor. **adomen** *v.* abdomen. **adon** *v.* aedon.

Adonai. (אֲדֹנָי) *nomen Dei, i. q. Dominus – Herr (-Gott):* RHYTHM. 54,1,1 -ai magne et mirabilis, adesto mihi *(cf. Vulg. Iudith 16,16).* VITA Magni Fauc. 41 in membris nostris cum terribili nomine -ai victos habet et expulsos *daemones.*

***adonio** *v.* *(ex)idoneo. ***adopinus** *v.* *adipinus.

Adonius, -a, -um. ('Αδώνειος) *ad versum dimetrum dactylicum catalecticum pertinens – den Adoneus betreffend, adonisch:* HERM. AUGIENS. vit. 3a[adn.] metrum -um constans ex dactilo et spondeo. METELL. Quir. 2[tit.]. *Ziltener*

?*adonta. (εὐτονία ?, *cf. O. Gombosi, Acta Musicol. 12. 1940. p. 25sqq.*) *t. t. mus.:* Ps. ODO CLUN. prooem. ton. 7 incipit septimus *tonus:* septima enim differentia tonus adonta.

***adoperatio**, -onis *f. cooperatio, suffragium – Mitwirkung, Unterstützung:* CHART. cell. Paulin. 20 p. 27,10 (a. 1145) peticione ipsorum *(monachorum)* et -e religiosorum virorum consecravimus *abbatem.* Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 1,26 p. 807,51 -e septuaginta duorum episcoporum et unanimi consensu principum episcopatum . . . liberum esse constituit *papa.*

adoperio, -rtum, -ire. **1** *proprie i. q. contegere – bedekken:* CONSTR. Farf. 7 p. 10,20 vilibus -ti sunt indumentis. VITA Emm. 6 humum segetibus -tam. AGIUS epic. Hath. 290 saepta *(i. corpora)* . . . sunt -ta solo. **2** *translate i. q. afficere – befallen:* ADREV. Bened. 17 terrore valido -ti. 28 p. 493,6 capti oculis, quolibet scilicet corporis vicio seu pessimo lippitudinis humore seu glaucomate -ti.

adopero, -are. *reddere – machen (zu):* GERHOH. novit. 19 p. 64,11 quos et filius naturalis *(sc. Christus)* in fratres et pater in filios dignatur -are *(cf. Vulg. Ioh. 5,17).*

adoptatio, -onis *f.* **1** *alieni filii assumptio – Annahme an Kindes Statt:* CONC. Karol. 19[D] p. 136,9 omnis enim -o (adoptio *P 2*) ex affectione ducit vocabuli sui originem. *v. et l. 21.* **2** *traditio – Übereignung:* CHART. Brixin. 146 p. 157,25 (a. 1264) renuncians . . . omni donationi ac -i . . . et omnibus rebus . . ., que sibi per . . . suum patruum . . . fuerant data, collata et adoptata.

***adopticius**, -a, -um. *adoptivus – adoptiert:* DIPL. Karoli III. 145 p. 232,29 Karlomagni regis, -i filii nostri.

adoptio (-obt-, -cio), -onis *f.*

I *actio sibi asciscendi – Besitzergreifung:* **A** *filii alieni assumptio – Annahme an Kindes Statt, Adoption:* **1** *iur.:* FORM. Turon. 23 in omni hereditate mea per hanc epistolam -is (adoptationis *B*) sit successurus. CONC. Karol. 19[D] p. 134,5 non ex debito, sed ex indulgentia tantummodo -o prestatur. 19[E] p. 154,30 quid est -o nisi caritatis copulatio, qua pater -e sibi copulat filium, quem proprium non habet. ALCUIN. epist. 166 p. 269,14 non omnem adsumptionem -em esse, licet omnis -o quaedam sit adsumptio. NICOL. I. epist. 99 p. 569,30 inter eos non contrahitur matrimonium, quos -o iungit. PASS. Thiem. I 51 neptem quam sibi progenies, sed fecit -o natam. GUNTH. PAR. (?) orat. 9,4 p. 174[A.B] -is autem duae sunt species: una quae dicitur adrogatio, et altera, qua nomine generis specialiter -o nuncupatur; adrogatio est, qua quis . . . sic optat in filium, ut totus transeat in potestatem adoptantis; -o autem est, qua quis sic adoptatur ab alio, ut tamen in potestate prioris patris esse non desinat. *al. adde:* ANNAL. Magd. II a. 992 heredem sibi . . . Deum . . . humili -e providit. *de papa regem adoptante (cf. E. Eichmann, ZRGGerm. 37. 1917. p. 291sqq.):* IOH. VIII. epist. A 88 p. 84,10 bene nobis, fili, actio -is vestrę spiritualis favere contra irruentes valebit. 110 Bosonem . . . principem per -is gratiam filium meum effeci. *usu laxiore:* ANSELM. BIS. rhet. epist. p. 103,13 -is vinculo tuo *(sc. doctoris)* iuri . . . colligatus. **2** *eccl.:* **a** *de paterno Dei erga homines affectu (cf. Vulg. Rom. 8,15. al.):* VITA Sollemn. 9 (MGMer. VII p. 319,6) regeneratos fonte baptismatis sancta mater ecclesia . . . -is parturit filios. HRABAN. univ. 7,3 p. 187[D] Deo non natura, sed -e dicimus: 'Pater noster' *eqs.* GODESC. SAXO theol. 22 p. 307,22 per gratiam -is. CHART. Eichsf. 90 cunctis in spe -is filiorum Dei in ecclesia laborantibus. *de haereticorum doctrina (cf. p. 238,68):* ALCUIN. epist. 137 p. 211,19 de -e vero, quam quidam iniuriose Christo deo ingerere contendunt. 166 p. 273,37 non sit beata virgo secundum Nestorianam impietatem vera genitrix Dei, sed per quandam . . . -em mater Dei. *al. (v. ind.).* CONC. Karol. 19[E] p. 155,7 per -em vos separatis hominem Christum a Deo filio. 23 p. 203,30 heresiarcha . . . de -e in filio Dei latrans. *al. (v. ind.).* ANNAL. Iuv. a. 793 damnata est heresis de -e filii Dei et Felix episcopus . . . anathematizatus. *al. latius de incarnatione, imaginum cultu:* CONC. Karol. 19[A] p. 111,30 carnis adobtio in filio Dei . . . nequaquam fuisse asserit. NICOL. I. epist. 82 p. 438,9 quia per naturam filium adoramus, quare per -em nomen novum scriptum in calculo vel gemma non adoremus? **b** *de paternitate sponsorum baptismatis:* BEDA hist. eccl. 4,13 p. 230,18 egressus de fonte loco filii susceptus est *rex Angliae a rege Merciorum,* in cuius signum -is duas illi provincias donavit. NICOL. I. epist. 99 p. 569,11 spiritale . . . patrocinium et secundum Deum -o. NOTKER. BALB. gest. 2,19[med.] a primoribus palacii quasi in -em filiorum suscepti. **B** *electio, institutio – Wahl, Einsetzung:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6, 242 quem benedicta sibi selegit -o Christi. BOVO SITH. Bert. 6 p. 529,23 cum . . . fratrum -e ipsius *coenobii* regimen commendaretur. *fere i. q. facultas eligendi – etwa 'Einsetzungsrecht':* CHART. Babenb. 48 p. 64,40 (s. XIII.)

[Humperdinck]

rescriptum ... continens ... adopcionem cuiuscunque advocati.

II *adeptio – Erlangung:* DIPL. Heinr. III. 263 exultasse ... de concessa cęlitus filii -e. BERTHA Adelh. 3 p. 757,13 donati sunt -e unius masculae prolis *(cf. p. 239,17)*.

III A *compositio – Sühnegeld:* LEX Alam. B 1,2 (codd. 19–37) res autem ad ecclesiam permaneant cum emendatione (adoptione *20*) hominis illius, qui eas ... subtrahere voluit. B *traditio – Übereignung:* CHART. Argent. I 414 p. 311,34 (a. 1257) cum ... Hermannus cesserit iuri sibi in eodem feodo conpetenti occasione dicte -is sibi facte cum regula a fratre suo.

IV *desiderium, studium – Wunsch, Streben:* WALTH. SPIR. Christoph. II epist. p. 10,5 quem *(libellum)* visendi gratia vestra postulavit -o. 2,142 -o patris. 3,112 me dixit Reprobum generalis -o patrum. DIPL. Otton. III. 241 summa nostrae -is et singularitas est petitionis, quatinus *eqs.* OTLOH. doctr. 33 p. 289C quo tendit -o mentis aut terrena petens vel coelica commoda quaerens. 35 p. 291D quia nil sit -o mundi. LUDOLF. summ. 2,1 p. 260,11 est autem salutacio salutis -cio.

adoptivus (-obt-), -a, -um. *script.* -ib-: CONC. Karol. 19A p. 116,37.

I *adi.:* A *arrogando in familiam assumptus – an Kindes Statt angenommen, adoptiert:* 1 *iur.:* LEX Raet. Cur. 5,1,2 -um *fratrem*, hoc est, qui ante curiales vel pleve gistis fuerit adfiliatus. 22,5 illum dicitur -um, qui patrem habet vivum et ad alium patrem se conmandare voluerit. 22,9 testamentum facere non possunt ... infans ... et -us filius. CONC. Karol. 19D p. 134,3 -us dici non potest nisi is, qui alienus est ab eo, a quo dicitur adoptatus. p. 135,32 -us vero dicitur, cum nihil a patre adoptante debetur, sed gratis indulgendo conceditur. CHRON. Ebersb. I p. 14,35 -us filius ... amitae eius. GODESC. GEMBL. gest. 53 p. 544,12 dicens se tempore traditionis ... denominatum heredem -um. DIPL. Karoli M. 316 p. 478,1 (spur. s. XIII.) damus ... potestatem ordinandi et faciendi filios legiptimos ... et filios adopt⟨iv⟩os. *al. de duce a papa adoptato:* COSMAS chron. 2,30 offerens *missus duci* ... universalis patris -am filiationem. *usu laxiore (de alumnis, discipulis sim.):* EPIST. Aldh. 2 p. 496,16 -um prolem ... ditare non recuses *(sc. praeceptor)*. STEPH. EDD. Wilfr. 59 p. 254,14 puer regius ... pontifici nostro filius -us factus est. HROTSV. Abr. 2,1 o -a filia *(sc. neptis Abrahae)*, ... cede meis paternis monitionibus (*cf.* Pafn. 12,1). prim. 505 -is studuit *fundatrix monasterii* conquirere natis, quicquid *eqs.* ANNAL. Quedl. a. 1025 p. 90,32 filiam ... -ae sibimet sorori *(sc. proavunculi filiae)* ... nutriendam transmittunt *rex et regina*. DIPL. Heinr. IV. 388 -us ille noster filius Ekbertus *marchio* quasi ex ipso dilectionis nostrę sinu prosiliens arma corripuit. *per compar.:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 887 p. 115,17 imperator ... ad hominem sibi quasi -um filium eum *(filium Bosonis)* iniunxit. 2 *eccl.:* a *Dei vel ecclesiae filietatem adeptus – Gnadenkind Gottes oder seiner Kirche:* ALDH. virg. I 2 -as regenerantis gratiae filias. COD. Karol. 10 p. 501,38 ego apostolus Dei Petrus, qui vos -os habeo filios. WILLIB. Bonif. 1 p. 7,10 carnale orbatus patre -um nostrae redemptionis secutus est patrem. HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,32 aecclesia ... talem adeptans -um natum. HRABAN. univ. 7,3 p. 188C mystice autem -i filii intelliguntur esse Christiani, quos *eqs.* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 455,16 ille *(Christus)* filius proprius, isti -i, ille natura, isti gratia. TRAD. Ratisb. 203 quidam -us Dei famulus. WILLIR. cant. 2,3 p. 12 fecit *Christus* -os sibi fratres, fecit amicos. *al. v. et p. 238,27. de haereticorum doctrina (cf. p. 238,68):* COD. Karol. 95 p. 637,35 filium Dei -um confiteri. ANNAL. Lauresh. a. 794 quod ... Christus ... non verus, sed adobtivus filius esset. ALCUIN. epist. 204 p. 338,44 Christus ... proprius et -us Dei patris filius. ANNAL. Xant. a. 794 rex sinodum ... habuit ... de -o filio ... Christo. POETA Saxo 3,104 affirmans *Felix praesul*, Christus ... quod -us sit filius omnipotentis. PONTIF. Rom.-Germ. p. 98b,28 credis ... filium Dei ... non -um nec phantasmaticum. *saepe.* b *sponsoris filius in baptismate vel in sacramento chrismatis factus – Patenkind bei Taufe oder Firmung:* ALDH. ad Acirc. 1 te ... -ae dignitatis vocabula ... sortitum. BONIF. epist. 32 viduam, cuius antea filium in baptismo -um suscipiebat. B *accessorius – zusätzlich:* VITA Ludow. Arnst. 2 (ASBoll. Oct. XI p. 752D) fluviolum ... molendinis ... et aliis usibus -o quodam munere deputatum. C 1 *pass. i. q. desideratus – ersehnt (cf.* GLOSS. III 408,58 St.-S. -um erwunschet): WALAHFR. Wett. 88 venit -um redeundi ... tempus. CARM. Bur. B 122,1,3 laus expirat, -o carens laudis capite *(sc. rege Angliae mortuo)*. 2 *act. i. q. appetens – verlangend:* CHART. Burgenl. 187 p. 138,23 (a. 1232) pro -a voluntate domini Ezelini ... quedam beneficia ... sibi ... vendidi.

II *subst. masc.:* A *filius adoptivus – Adoptivsohn:* CONC. Karol. 19A p. 116,35 dicere ... adobtivum, quem sermo profeticus non formidat dicere servum. THIETM. chron. 4,56 inter caeteros Christi -os numerantur. MIRAC. Firm. 2,4 (MGScript. XV p. 807,55) eum nimio affectu ut -um amplectebatur. ANNAL. Altah. a. 1041 p. 24,18 Stephanus ... rex, avunculus ipsius, ... hunc fęcit -um ipsumque regni heredem locavit. B *alumnus, cliens – Schützling:* EKKEH. IV. (?) prol. Gall. p. 1095,17 sanctum Udalricum Wiboradae nostrae ... -um. ARCHIPOETA 2,25 tuus *(sc. archicancellarii)* quondam -us *(sc. archipoeta)*. C *socius, adiutor – Gefährte, Helfer:* ECBASIS capt. 787 fecit -um vulpina astucia pardum.

adv. **adoptive.** *per adoptionem – durch Annahme an Kindes Statt:* BARDO serm. p. 331,38 filius Dei substantive unus, -e plures ..., adoptivi quidem participant substantivo. GERHOH. Antichr. 2,34 p. 262,23 accepimus Christum ... non -e, sed in virtute Dei filium. ALBERT. M. sent. 1,2,11 p. 65b,30 Deus dicitur tripliciter, scilicet substantive, -e et nuncupative. miss. 2,10,2 p. 68b,18 Arius dixit sic a Deo formatam sapientiam et virtutem non esse verum Deum, sed -e Deum dici.

adopto (-obt-), -avi, -atum, -are. *? depon.:* FORM. Turon. 23capit.

I *sibi asciscere – sich (zu eigen) nehmen:* A *arrogando in familiam assumere – an Kindes Statt annehmen, adoptieren:* 1 *iur.:* FORM. Marculfi 2,13capit. si quis extranio homine in loco filiorum -verit (FORM. Sal. Lind. 18 in l. f. vel filiarum tibi adobtare. FORM. Turon. 23). TRAD. Frising. 607a p. 520,18 quem mihi in filium -vi *(sc. Heilrat, ancilla Christi)* fratris mei nomine vocatum. VITA Liutb. 7 Liutbirgam, quam promissione fidei -vi michi in filiam. ANNAL. Quedl. a. 999 p. 76,3 fratruelem ... Adelheidam, quam sibi -verat *abbatissa*. CHRON. Mich. 32 coniunx imperatoris, amita earum, eas *(puellulas)* sibi -verat in filias. CHART. Argent. I 180 p. 143,13 *(de hereditate)* in advocatia ... cognatos suos ... pueros ... ipsum *(advocatum)* permisimus -are. *al. de papa vel principe rei publicae causa -ante:* FLOD. hist. 4,1 p. 556,1 pro Widone ..., affine suo, quem idem papa in filium -verat. OTTO SANBLAS. chron. 43 p. 70,9 cecus imperator *Graecorum* ... Phylippum *generum* cum filia heredem regni a fratre ablati -verat. ANNAL. Mell. Vind. I a. 1277 rex Romanorum ... regem Ungarie in filium -vit. *usu laxiore:* VITA Vincent. 4 (MGMer. V p. 117,5) sibi in filium extunc -vit *dux puerum*. THANGM. Bernw. 1 p. 759,3 adolescentem ... in affectum filii -vit *avus*. 25 vos *(sc. Romanos)* filios -vi *(sc. rex)*. ADAM gest. 1,20 *Rimbertum* Ansgarius -ans in filium. CHRON. Sigeb. auct. a. 1142 (MGScript. VI p. 472,51) abbas Ursicampi, fundator duarum abbatiarum, excepta tercia, quam sibi -vit in filiam. *al.* 2 *eccl.:* a *subi. Deus sim.:* ALCUIN. epist. 166 p. 272,13 homo ... in baptismo ... in filium -atur Dei. VITA Hildulfi 1 unicus Dei filius *Christus* ... homines sibi fratres -vit. VITA Gang. II praef. (MGMer. VII p. 172,17) filii ecclesiae, coheredes vitae aeternae, -ti Christi sanguine. ARNO REICHERSB. apol. 10,7 sancti ... nuncupative et constitutive in deos -ti. *al. de haereticorum doctrina (cf. LThK ²I p. 153sqq.):* CONC. Karol. 19E p. 154,7 ut Iesus Christus non sit proprius filius Dei ..., sed nescio ex quo servo -tus in filiaetatem. *al.* b *subi. sponsores baptismatis:* BONIF. epist. 33 p. 57,24 homo quidam ... alterius filium de sacri baptismatis fonte elevans

[Humperdinck]

-vit sibi in filium. RIMB. Anscar. 7 p. 26,33 *regem Danorum* ipse *imperator* de sacro fonte suscepit sibique in filium -vit. CHART. Livon. A I 419 in filiam.

B *vario usu:* **1** *eligere, instituere – (aus)wählen, einsetzen:* GARM. Cantabr. 16,3,3 quem Romani ... post Cuonradum -ant domnum. ADAM gest. 3,43 p. 186,14 dicitur *archipresul* ... comitem -asse in militem. WIBALD. epist. 108 p. 185,31 tales in locum provisionis suae -rent *fratres* personas. **2** *associare – zugesellen, beiziehen:* WOLFHER. Godeh. II 28 p. 212,3 eum sibi in consecretalem et simmistam in Dei servimine -vit *episcopus*. ANON. Has. 35 -tus a caesare est in administrationem publici regiminis *episcopus*. *refl.:* IUSTIN. Lippifl. 781 huic se collegio vir sanctus -at. *fort. de statu secum habendi:* FROUM. carm. 17,7 nil mea vita valet, si non te *(sc. ducem)* semper -et.

II *adipisci, obtinere – erlangen, bekommen:* NADDA Cyriac. I 1 in -anda pignerum procreatione femina se ... sterilem nequaquam dubitabat. HERM. AUGIENS. vit. 1164 laeta, pulcra, prospera -at *luxuria* hic brevissima. chron. a. 822 privatam et quietam vitam. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 298,16 oportunitate -ta. *inire – begehen:* LIOS MON. 27 heia age, non cessans ... crimen -a.

III *tradere – übereignen:* LEX Ribv. 50,1 facultatem suam ... cuicumquelibet ... -are (-obt- *var. l.*) in hereditate vel adfatimi⟨re⟩. LIUTPR. antap. 5,1 placeat ... regi filium suum parvulum Liutolfum mihi *(sc. Suevorum duci)* -are in filium. DIPL. Conr. II. 285 p. 400,28 (spur. a. 1084/88) quare ... dux hunc -verit locum a finibus suis adeo remotum. CHART. Argent. I 414 p. 311,30 cui idem feodum ... a ... fratre suo cum regula fuerat -tum. *v. et p. 236,14.*

IV *optare, desiderare – wünschen, ersehnen:* **A** *gener.:* HUGEB. Willib. 3 p. 90,22 -tam et ortatam se inchoasse metam. Wynneb. 2 p. 107,20 -tum et diu desideratum ... iter. WALAHFR. Wett. 862 secretum infirmus -at. EPIST. Teg. I 101$^{tit.}$ quicquid -ari potest festivius. THIETM. chron. 6,11 -tus eiusdem adventus. DIPL. Heinr. II. app. p. 695,23 -to quoque proprię animę remedio. BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 324,31 tamdiu -to libitu conregnare. DONIZO Mathild. 1,812 valde carmen -at *dominam*. CHRON. Thietm. 6,13 p. 291,24 in cuius *(misericordiae)* operacione servanda ... tria sunt -anda (optanda THIETM. chron.). MIRAC. Godeh. 6 petitionis suae sentiebant effectum -tum. CARM. Bur. B 107,10,4 te -bat in amicam. *saepe. c. (acc. c.) inf.:* VITA Lamb. Traiect. 3 (MGMer. VI p. 356,8). EPIST. Bonif. 117 p. 252,32 facere similiter -amus. ARBEO Emm. 19 mori te -a. 38. CHART. Heinr. Leon. 117 p. 174,16. *pendet* ut: THIETM. chron. 1,28 p. 36,12. DONIZO Mathild. 1,220. *enunt. rel.:* ERMENR. ad Grim. 36 p. 577,33 tempore qui longo salvus sit carus, -o.

B *c. colore quodam:* **1** *c. sensu (ex)orandi:* AMALAR. off. 1,23,11 -antur dona vera spiritus sancti. CHRON. Reinh. a. 1206 p. 570,18 eiusdem communicacionis participem se fieri suppliciter -vit. **2** *c. sensu appetendi:* CAPIT. reg. Franc. 9,2 -are locum *episcopi*. DIPL. Merov. I 15 p. 17,22 nullus episcoporum ... possit ... aliquam potestatem sibi in ipso monasterio -are. BERNO epist. 2 p. 1159^{D} siquidem ... pacis donum ... votis omnibus sit -andum. COSMAS chron. 1,17 male -tum obtinuit ducatum. RAHEW. gest. 3,13 p. 181,28 per insidias necem fratris ... -are (optare *A*).

subst. **adoptans,** -antis *m. adoptator – Adoptivvater: v. p. 236,33.*

adv. ***adoptanter.** *cupide – sehnlich:* CHART. Wirt. VIII 2916 p. 191,35 (a. 1279) que ... Ita ... -r desiderat sibi.

adoptulus, -a, -um. *adoptivus – angenommen:* FORM. Sangall. II 28 p. 412,25 *(laxiore usu)* uterinis fratribus -us frater ... salutem. *Humperdinck*

ador, -oris *n.* **1** *far, spelta – Dinkel, Spelt:* GLOSS. III 200,10 St.-S. -r kerno. 323,33 -r weizz. IV 126,63 far, genus frumenti, quod proprie triticum est, quod Galli emerum dicunt, amar vel einchorn vel -r. 167,61 -r spelta. *al.* ERMENR. ad Grim. 36 p. 578,26 ille momordit -r quondam. CHART. Wirt. II app. 1 p. 417,6 (s. XII.$^{med.}$) VIII maltra -is (-r *cod.*) et VIII maltra siliginis (p. 417,13). *de farina:* GLOSS. II 379,5 St.-S. -r offermelo (IV 196,44). **2** *abusive i. q. lolium – Trespe, Lolch (Bromus secalinus L., Lolium temulentum L.; cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 677sqq.):* GLOSS. cod. Monac. 14823 f. 22^{r} -r trefeso *(cf. Hor. sat. 2,6,89 ?).*

adorabilis, -e. *venerabilis – verehrungswürdig:* ALBERT. M. eccl. hier. 1,4 p. 486^{b},10 'secundum -e' (*PG 3,373*^{C} κατὰ τὸ σεπτόν), id est venerabile ..., 'nostrae sacrae traditionis'.

adoratio, -onis *f. signif.:* GUNTH. PAR. (?) orat. 1,3 p. 109^{C} est igitur -o alia divinae venerationis, alia devotae supplicationis, alia piae recordationis.

1 a *latria – Anbetung:* CAPIT. reg. Franc. 28,2 ut, qui imagines sanctorum ita ut deificam trinitatem servitio aut -em non inpenderent, anathema iudicaverunt. CONC. Karol. 44^{E},2 p. 537,12 Dei cultus et -o. *al. v. et p. 243,8.* **b** *veneratio, cultus – Verehrung (cf.* EINH. cruc. p. 148,17 -em pro veneratione sepissime poni): CONC. Karol. 44^{B},60 quod talis esset haec -o, sicuti et nos ante honorabiliores personas, cum eas salutemus, prosternimur humilitatis gratia et eas adorasse dicimur, dum eis nullum divini honoris cultum exhibemus (*cf.* EINH. cruc. p. 148,36sq. quod Greci inter orationem et -em talem differentiam faciunt, ut orationem proséuchin, -em proschínusin appellent *eqs.*). 44^{B} p. 531,25 in imaginum cultura, veneratione vel -e. ALBERT. M. sacram. 89 p. 64,1 quod -o referetur ad significatum sicut cuiuslibet typi ad prototypum ..., ut patet in cruce et aliis imaginibus. *al.* **2** *precatio – Gebet:* AMALAR. off. 3,19,36 praesentes -es (orationes *P 3*) praelibatae sunt in Paralipemenon, ubi orat turba. 3,21,8 dominationum sacrificium -o. CHART. Argent. II 43 (a. 1275) cum devocione, ymnis et canticis, -bus.

adorator, -oris *m. qui adorat, veneratur – Anbeter, Verehrer:* LIBRI Karol. 1,2 p. 13,20 *imagines* spectatores suos ... inducunt in admirationem, -es vero semper in errorem. GODESC. SAXO theol. 6 p. 156,12 sacerdotes idolorum -es erant daemonum. INNOC. IV. registr. A 123 p. 87,3 presentie pape ... magni ... manu tenentis -es crucis. *al.*

adordinatio, -onis *f. dispositio – Anordnung:* EPIST. Wisig. 12 p. 679,23 fili vestri ... -e.

adordino, -avi, -are. *instruere, disponere – einrichten, anordnen:* DIPL. Karoli M. 76 p. 110,32 sicut prefatus pontifex ... sanctum locum -vit. FUND. mon. Leonh. (MGScript. XV p. 1000,40) divina prudentia ... -ante.

***adordior,** -iri. *partic.* -sus: *v.* adorior. *incipere – beginnen:* WILH. HIRS. const. 1,95 p. 1027^{B} lector ... accelerat lectionem -iri. 1,97 p. 1030^{A} prius quam quid aliud faciant, ... horas -antur *hebdomadarii coquinae*. GESTA Ern. duc. I p. 27,27 deliberanti michi mecum, quomodo -amur. TRAD. Falk. p. 15,5 -amur a Waldekke *eqs.* MIRAC. Volq. 16 quod modo quasi -or postponendo, que fuerant preponenda.

adorea *v.* adoria.

adoreus, -a, -um. (ador) **1** *adi.: e farre constans – aus Spelt:* ODO Ern. duc. 6 p. 354^{B} nec -a liba supersunt *(cf. Verg. Aen. 7,109).* **2** *subst. neutr.:* **a** *ador – Spelt:* ALBERT. M. veget. 7,58 siligo et -um (od- *C*) melius proveniunt in vallibus. 7,127 triticum et -um, quod species tritici est sic vocata, eo quod primo ad os hominis est aptata in cibum. animal. 3,123 triticum aut -um masticata conferunt maturandis apostematibus. **b** *libum – Fladen:* EKKEH. IV. bened. II 160 hac cruce signata libemus -a grata.

adoria (-ea), -ae *f.* (adoro; *cf. Walde-Hofmann, Lat. etym. Wb. I. p. 14*) *laus, gloria – Ruhm, Ehre:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,103 qualis exspectet -a Christi asseculas. VITA Annon. III 1,4,1 sereniores spirat -eas coelo lucrandas.

adorior, -ortus (-orsus) sum, -iri. **I** *trans.:* **A** *strictius i. q. aggredi – angreifen:* PORTA Saxo 1,252 depressos somno Francos instanter -ti. 1, 381. **B** *latius:* **1** *(al)loqui, dicere – (an)sprechen, sagen (seq. semper oratio recta):* EIGIL Sturm. 24 omnem congregationem his verbis -sus est. RUD. FULD. Leob. 14. *c. dat.:* WALTHARIUS 742 olli Waltharius ridenti pectore -sus. *absol.:* OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 135,8 taliter -si sunt *legati*. **2** *adire – sich wenden an:* WILLIB. Bonif. 5 p. 18,27 blande -sus est fratres. WALTHARIUS

[Ziltener]

305 dominum laetanter -sus inquit *eqs.* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 145,13 communibus omnes consiliis regem -ti (-si *B 1.2*) orabant, ut *eqs.* a. 1075 p. 213,17 crebris legationibus -ti ducem. *al.* **3** *suscipere, incipere – darangehen, beginnen:* WALAHFR. Wett. 938 antiphonasque velut quidam praecentor -sus. RADBERT. Arsen. 2,22 p. 93,8 qui eius *(Arsenii)* obitum sic -iri iubes et retexere, ut *eqs.* RUP. MEDIOL. Adalb. 1 artioris vite instituta non segniter ... est -sus. THANGM. Bernw. 29 vicarius ... secundam actionem synodi ... -sus. EPIST. Hann. 85 p. 146,20 iter. PASS. Thiem. II 7 p. 56,16 bellum. OTTO FRISING. gest. 2,11 p. 113,19 maxima -surus negotia. *al.*

II *intrans.:* **A** *initium capere – anfangen:* LIBRI Karol. 3 praef. p. 102,31 in cuius *(libri)* inceptionis -imur articulo (*cf.* p. 103,20). **B** *nasci – entstehen:* IONAS BOB. Columb. 2,17 p. 268,13 aliaque deinceps hortamina ... coenubio -ta (orta *var. l.*) sunt.

? ***adorn.** *affodillus vel narcissus – Gelber Affodill oder Türkenbund-Lilie (Asphodeline lutea Rchb. vel Lilium martagon L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 474sq.):* GLOSS. III 536,19 St.-S. adorn (adera *var. l.*) golde.

***adornatus,** -us *m. nitor, prosperitas – Glanz, Wohlstand:* ADO VIENN. chron. (MGScript. II p. 321,9) cum igitur omnis potestas Francorum summo -u (adorato *1*, ac moderato *5.6*) otio studeret.

adorno, -avi, -atum, -are. *script.* ab- *(var. l.): l. 56.58. imper.* -e: *l. 54.*

I *exornare, decorare – schmücken, zieren:* **A** *strictius:* **1** *corpor.:* LEX Sal. Pipp. prol. 3 p. 91 (rec. E) martyrum corpora ... Franci super eos aurum et lapides preciosos -verunt. COZROH. praef. p. 1,20 domum sanctę Mariae ... decoratibus in omnibus honorifice -vit. WALAHFR. Wett. 608 splendor luce corusca summus -vit nitidis consessibus ipsas *catervas virgineas.* carm. 5,83,9,3 quem *(topum)* sacrosancti cineres -ant. WALTHARIUS 301 *(de vino)* pigmentatus crateres Bachus -at. TRANSL. Libor. 6 voluntas amplificandae, provehendae atque -andae aecclesiae. FROUM. carm. 6,1 *(de cruce)* germinis ęterni ramos hos vitis *(sc. Christus)* -at. CHART. Gosl. I 164 p. 200,33 (dipl. Heinr. V.) monasterium ... claustrali ambitu. STATUT. ord. Teut. p. 63,35 religiosis ritibus et mundicie cultibus ... -entur *(opp.* deformentur) *ecclesiae. saepe. refl.:* BEDA hist. eccl. 4,25 p. 265, 20 quibus *(subtilioribus indumentis)* ... se ipsas ... -ent *virgines Deo dicatae. in imag.:* HRABAN. epist. 21 p. 427,13 ut ... architectus divini aedificii domum sapientiae ... scriptis ecclesiasticis ... -res. **2** *incorpor.:* LIBER diurn. 60 p. 53,16 apostolicam sedem de perfecta eiusdem nostri patris ordinatione -are. VITAE patr. Iur. 2,8 magnis quoque gratiarum dotibus ... divinitus -tus. DIPL. Conr. I. 8 p. 9,13 si loca sanctorum ... congruis honoribus -amus. WALTH. SPIR. Christoph. I 2 interioris hominis formam bonorum operum studuit -are constantia. CHART. Rhen. med. I 327 p. 381,35, ut animas -et *infula.* p. 382,21 mores tuos ... omni virtutum decore -e (*antea:* compone). *al. medial.:* OTTO FRISING. chron. 3 prol. p. 133,3 non legibus informari, non virtutibus -ari (ab- *B 1*) ... didicerant *homines.* **B** *latius i. q. insignire – auszeichnen:* WANDALB. martyr. 26 diem Felix sacer et confessor -at (ab- *B*). 45 Praeiectumque suum celebrans Arvernus -at. VITA Magni Fauc. 56 his regiae potestatis praesul Wictherpus -tus (donatus WALAHFR. Gall. 2,10 p. 320,26) solatiis.

II *notione exornandi attenuata vel evanida:* **A** *corpor. i. q. praeparare, instruere – ausrüsten, ausstatten:* ANNAL. Altah. a. 1063 p. 62,28 cum audisset expeditionem hanc tali apparatu -ari. CATAL. Weing. (MGScript. XV p. 1314,11) refectorium ... fenestris -tum. *al.* **B** *spirit. i. q. instituere, erudire – unterweisen, unterrichten:* WALAHFR. carm. 5,23[a],10 vos vestrosque Dei ... potestas ... regat, armet, -et (*cf.* GODESC. SAXO theol. 22 p. 320,18 quae *[pietas]* me ... sic visitet, ut ... informet, -et, decoret *eqs.*). CARM. pro schola Wirz. 128 qui *(magister)* nos informat, ratione facetus -at. DIPL. Heinr. III. 14 abbatem ... regula sancti Benedicti -tum. *fort. add.:* TRANSL. Eug. Tolet. 4 (3) obnixa prece commoti et a divinitus ... -ti (adhortati *corr. Boll.*).

adoro, -avi, -atum, -are. *script.:* adh-: *l. 10.* od-: *l. 28. form. ind. praes.* -ent: *l. 21. signif.:* CLAUD. TAUR. epist. 12 p. 610,36 -are est laudare, venerare, rogare, precare, supplicare, invocare, precem effundere. *struct.: fere c. acc.; dat.: l. 11.20.61.* in: *l. 15.*

1 *venerari, colere, precari – verehren, (an)beten:* **a** *obi. deos, sanctos sim.:* PIRMIN. scar. 22 p. 56,16 Deum ... -ate (adh- *C*). RHYTHM. 7,12,2 trinitatem. AETHICUS ISTER 37 p. 26,7 deos (diis *LGWP*) -ant. CONC. Karol. 44[B],53 sancti angeli et sancti viri non sunt colendi nec -andi. RIMB. Anscar. 3 p. 22,32 ipsum ... quidam submissis capitibus, quidam supinis vultibus tensisque manibus -bant. WIPERT. Brun. (MGScript. IV p. 579,35) nos deos habemus, in quibus -amus et confidimus. OTTO FRISING. chron. 1,11 Phegius ... mortuus ab eis -tus est ut deus. *saepe.* **b** *obi. res* (*cf.* EINH. cruc. p. 148,3 -are vero rei visibili et coram posite ... inclinatione capitis ... vel alio quolibet modo ... veneratione exhibere): PIRMIN. scar. 22 p. 54,12 nolite -are idolis (idola *E*). AETHICUS ISTER 65 p. 44,27 -ent solem et lunam. CONC. Karol. 14 p. 87,24 crucem pro crucifixo in ea Christo -amus. TRAD. Frising. 228 ubi reliquias ... -antur vel venerantur. CONC. Karol. 44[B] p. 481,24 qui eas *(imagines)* non solum coli et -ari et sanctas nuncupari sancxerunt. 44[B],62 p. 501,36 quod non sit manufactum colendum nec -andum. *al. de doctrina haeretica:* NICET. ad Iustin. p. 118,32 qui, ut, quod iam semel ... condemnatum fuerat, vel -aris (od- *cod.*) commonuit? **c** *absol.:* CONC. Karol. app. 1,8 fidelis, -are et orare venientis. HUGEB. Willib. 5 p. 104,4 locum in Bethlem -ando, opem postulando lustrandoque perambulabat. WALAHFR. Wett. 275 -antes veniam deposcite nobis. RUD. FULD. mirac. 8 p. 335,39 cum ... suppliciter -assent. TRANSL. Chrys. et Dar. 18 ubi ad pedes -atur sanctorum. RIMB. Anscar. 3 p. 23,26sq. cum ... ipsis ... *viris* mecum pariter -antibus -assem. MEGINH. FULD. Alex. 9 coram eius sepulcro. HELM. chron. 61 p. 117,23 -turi apud sanctum Iacobum. *al.*

2 *supplicando alloqui, exorare – anflehen, erbitten* (*cf.* ABSAL. serm. 13 p. 86[C] -are igitur est orando salutem vel ea, quae ad salutem pertinent, devote a Deo postulare): CAPIT. reg. Franc. 28,52 in omni lingua Deus -atur et homo exauditur. WALTH. SPIR. Christoph. I 7 hęc cęlum intuens -vit: 'Domine' *eqs. pendet* ut: ALDH. virg. II 583 intrepidus Dominum Silvester -at, ut *eqs.* HROTSV. Theoph. 298 supplex veneror, laudo, complector, -o ... Christum ..., ut *eqs.* quod: NADDA Cyriac. I 11,8 Deum flebiliter -vit, quod (ut *B*) *eqs. coni.:* ERMENR. ad Grim. 33 p. 573,10 nunc mihi te spurco succurras, lumen, -o *in formula urbano sermoni intersita i. q. quaeso – bitte:* SALOM. III. carm. 1,2,327 funde preces Domino pro me, mi frater, -o.

3 *salutando venerari (inclinatione, geniculatione sim.) – ehrfürchtig (be)grüßen (durch Verbeugung, Kniefall u. ä.):* CHRON. Fred. 2,62 p. 88,14 -turum se Florianum *usurpatorem* fingens. ANNAL. regni Franc. a. 801 p. 112,29 ab apostolico more antiquorum principum -tus est *rex* (PETR. BIBL. hist. a. 801 [MGScript. I p. 417[a],41]). WALAHFR. Mamm. 20, 14 prostrata solo veneranter -ans *(cf. Ven. Fort. Mart. 3,314)* bestia, quem *(Mammam)* tantis hominum dementia damnat. LIUTPR. antap. 1,11 p. 11,27 dum dignitates omnes huic occurrere, laudes reddere, -are ... contemplaretur. leg. 32 terratenus. ALBERT. M. animal. 8, 208 discit *elephas* -are regem *(cf. Plin. nat. 8,3). al. v. et p. 240,19. refl.:* CHRON. Salern. 46 p. 48,9 invicem se -verunt. *absol.:* WALAHFR. Mamm. 4,9 animalia ... fixo ... genu patienter -ant. CAND. FULD. Eigil. II 14,15 inque oscula pacis iens pronus dignanter -at. THIETM. chron. 2,26 quem intuens, ad -andum ... supplex processit. VITA Theod. Andag. 18 p. 47,36 humilius -vit. *al. c. sensu admirandi:* RHYTHM. 98,16 quocumque vadunt *scolarii,* -antur omnibus (ab (h)ominibus *codd.*). WANDALB. martyr. dedic. 30 Francica temet sceptra regentem mundus -at.

[Ziltener]

adi. **adorandus**, -a, -um. *adorabilis, venerabilis – anbetungswürdig, verehrungswürdig:* LIBER diurn. 84 p. 97,10 -e incarnationis. GODESC. SAXO theol. 22 p. 323,21 cernuus exoro semper -um, tremendum, piissimum Dominum Deum meum te *eqs.* THANGM. Bernw. 49 -ae et vivificae crucis. *al.*

subst. **adorans**, -antis *m. adorator – Anbeter:* CONC. Karol. 44[B] p. 529,1 quia *Gregorius* ab imaginum adoratione -es compescuerit, nulla dubitatio est.

adort(h)i *v.* aorta.

adosculor, -ari. *osculari – küssen:* ANSELM. LEOD. gest. 35 p. 209,10 inter salutandum et inexplebili dulcedine -andum (deos- *4*) crucifixo Domino . . . reddidit spiritum. *Ziltener*

*?***adosent.** *(orig. inc.) genus medicamenti – Heilmittelart:* ANTIDOT. Glasg. p. 101,46 boni adosent -i.

adp- *v.* app- *praeter:* **adpreviarium** *v.* abbreviarium.

***adprope** (ad prope) *praep. in propinquum – in die Nähe:* ALBERT. M. animal. 7,76 pisces . . . moventur a profundo maris ad prope terram *(p. 597[b],32* πρὸς τὴν γῆν*).*

adpsallio *v.* assalio.

adqu- *v.* acqu- *praeter* **adque** *v.* atque.

adr- *v.* arr- *praeter:*

adra. *(orig. dub., cf.* *adrastus *et Walde-Hofmann, Lat. etym. Wb. s. v.* atrium*) petra – Fels:* GESTA Bereng. 2,100 (gloss.) dicitur autem Adriacum mare . . ., quia saxosum est; nam petra Grecę -a vocatur (*cf. Papias s. v.* adastria). *v. ThLL. s. v. ?* hadra. *Baader*

adracius, adragne *v.* andrachne.

adramasca *v.* astrapassa.

***adramiator** (ara-), -oris *m. fideiussor, praes – Bürge, Gewährsmann:* TRAD. Frising. 398[a] (a. 818) *praesentes* Iob comes, Engilhart centenarius, Sigiperht, Iohan aramiatores. 419 Meginhardus vassus . . . reddidit . . . capsam, quam . . . accepit Uuasucrim aramiator.

1. adramio (achr-, adhr-, adrh-, adchr-, adfr-, af(f)r-, agr-, ar(r)a-, -amm- *sim.*), -ivi, -itum, -ire. (*franc. vet.* hramjan, *gotice* ushramjan; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XVI p. 236. N.O. Heinertz, Etymolog. Stud. z. Althochdeutschen. 1927. p. 108sqq.) form.: coni. praes.* -eat: *p. 244,13. perf.* adcharmerunt: *p. 244,23.*

repraesentationem quandam in certam diem coram iudice conficiendam spondere, rite promittere – die Erfüllung einer bestimmten Leistung vor Gericht zu einem festgesetzten Termin rechtsverbindlich geloben, förmlich versprechen (cf. Dt. Rechtswb. I p. 444sqq.): **1** *de probatione proprietatis dubiae controversaeque (cf. K. Rauch, ZRGGerm. 68. 1951. p. 20):* LEX Sal. Merov. 37,1 si quis bovem . . . perdiderit et eum . . . consecutus fuerit, . . . ille, qui per vestigium sequitur, res suas per tertia manu debet achramire ([agra- *A 1*, achramn- *A 3*, adcra- *A 2*, adchra- *C 6*, adhara- *C 5*, adrha- *ed. Her.*, adra- *A 4*]. *inde* LEX Sal. Pipp. 62,1 adchramire [chara- *D 7*, clamare *D 9*, adfra- *E 11.12.15*, affra- *E 13*, afra- *E 14*]). 37,2 si . . . tribus noctibus exactis . . . ille, apud quem inveniuntur, si eas *(res)* emisse . . . dixerit, ipse liceat achramire *(var. l. v. l. 49sqq. excepto* ahramn- *A 3.* LEX Sal. Pipp. 62,2 hachra- *D 9*). 47,1 ille, apud quem agnoscitur *res*, debet achramire (agra- *A 1.2*, adra- *A 4*, adhra- *C 5*, adrha- *ed. Her.*, ad hominem ire *A 3*). **2** *de fideiussione:* **a** *per vadimonium:* DIPL. Merov. I 66 p. 59,11 nec venissit ad placitum nec ipse mundeborone suo . . ., quem per ipsas praecepcionis habuit achramitum, nullatinus praesentassit. FORM. Senon. I 10 quod homine alico . . . ante ipso comite aframitum habuisset. CAPIT. reg. Franc. 139,15 fideiussores donet, qui eum adhramire et in placitum adduci faciant (183,4,27 p. 441,2). *refl.:* CAPIT. reg. Franc. 139,15 si liber homo de furto accusatus fuerit . . ., in mallo ad praesentiam comitis se adhramiat (183,4,27 p. 441,1). **b** *per satisdationem:* DIPL. Merov. I 60 quod ipso waddio de mano . . . abbati numquam adchramissit nec hoc ei dare . . . spondedisset. LEX Franc. Cham. 16 qui homini alio adframivit per wadium (wadium adhrammivit *2*). *ibid.:* qui suo wadio adhramivit, . . . omnia componat . . .; ille, qui precat adhramire, duplum componere faciat. 48 *(de fure)* si ibi *(sc. in iudicio Dei)* non incenderit, tunc liceat suo seniori wadio suo illum (suum seniorem wadium suum *2*) adhrammire et pro eo emendare ac de morte liberare. **3** *de testimonio:* **a** *per chartam:* DIPL. Merov. I 59 ut . . . ipso extromento . . . dibiat presentari, quod et ita per fistuca visus est achrammisse. FORM. Ratisb. I 3 ⟨ut⟩ . . . super noctes ⟨tanta⟩s ipsam cartam aframis⟨set⟩. **b** *per sacramentum:* FORM. Sal. Merk. 27 quicquid . . . per suum fistucum habuit aframitum, hoc coniuravit (28. FORM. Turon. add. 6. FORM. Senon. II 2 addramire *cod.*). FORM. Turon. add. 6 dum ipse ille tale sacramento habuit aframitum. CAPIT. part. Saxon. 32 si cuilibet . . . sacramentum debet, aframeat illum ad ecclesiam sacramenta ad diem statutum. CAPIT. reg. Franc. 61,14 ut sacramenta, quae ad palatium fuerunt adhramita, in palatio perficiantur (*inde* 183,3,58. REGINO syn. caus. 2,319. LEG. Lang. p. 491, 28 -ta [adrha- *9*, ara- *3.5*, arra- *7.8*, gloss.: aramita id est promissa]). 139,14. 183,4,26 gloss.: stabon. FORM. Senon. II 1 sacramentum contra ipsa casa Dei . . . -tum. LEG. Lang. p. 491,44 que *(sacramenta)* . . . aramiuntur (arguuntur *cod.*) sponte fieri ad palatium. **c** *per testes:* FORM. Senon. II 3 abba vel ipse advocatus sua testimonia, hominis septem . . ., adcharmerunt, ut . . . presentare deberent. *refl. i. q. se obligare – sich verpflichten:* CHART. Ital. Ficker 23 p. 29, 34 (dipl. Hugon. a. 935) qualiter -misset (-miset *Schiaparelli*) se . . . ad probandum per testes. *Rudolph*

2. *adramio *v.* *affatimio.

[adrariata (CHRON. Ven. Alt. p. 88,27) *falso ed. pro* ad tartara.**]**

***?*adrastus** (arda-), -a, -um. *petrosus – steinig:* COMPOS. Luc. S 26 pice ardasta liber II *(J. Svennung, Compos. Luc. 1941. p. 76 cft. dubitans* ἄδραστος*). v. et* adra *et Diefenbach, Gloss. s. v.*

adrhamio *v.* adramio.

***?*adriabulus**, -i *(f.) (orig. dub.;* acerabulus *vel* *agriabulus *cft. J. André, ALMA 23. 1953. p. 109sq.) genus arboris – Baumart:* RECEPT. Sangall. I 62 colligis de nugario et -o cortice mediana.

adrilis *v.* parulis. **adripia, adriplex** *v.* atriplex.

adrumpo *v.* abrumpo.

Adryas, -adis *f.* (Ἀδρυάς) *nympharum genus – Nymphenart:* CARM. Bur. B 54,5,12 vos exorcizo, . . . -es, Satyri . . ., ne vas corrumpatis christianitatis.

ads- *v.* as(s)- *praeter:*

adstraho *v.* abstraho.

***adsub** *praep. subter – nahe unter . . . hin:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 60,3 canis curreret -b pedes falconis.

***adsursum** (ad sursum) *adv. sursum – hinauf:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 17,15 penetrare ad sursum. 2 p. 195,30 sua *(sc. falconis)* diverberatio est ad sursum. 2 p. 200,18 falco . . . rediens ad sursum in deorsum . . . redit super manum.

adt- *v.* att- *praeter:*

***adtrutio** *v.* *antrustio.

adubi (ad ubi, atubi, at ubi). (ad *et* ubi, *cf. E. Löfstedt, Philol. Komm. z. Peregr. Aether. 1911. p. 286sq.*) *metr.* āt-: *l. 65.* **1** *coni.: ut primum – sobald:* FORM. Wisig. 45 p. 595,25 -i cognoverit monitionem vestram. VITA abb. Acaun. 1 (MGMer. VII p. 330,21) ad (at *var. l.*) ubi obstinationem abbatis . . . superare non valuit. VITA Genov. 20 (MGMer. III p. 223,21) -i (at ubi, ubi *var. l.*) de calcis audivit. 26 (ibid. p. 226,9) -i (ubi ad, atubi, ubi *var. l.*) . . . pervenit. 43 (ibid. p. 233,12). **2** *adv.:* **a** *ubi – wo (an abundat* at *metri gratia?):* CARM. Paul. Diac. app. I 4, 1, 4 qui in ripis fluvii morat, at ubi multa salecta / nascitur. **b** *quo, qualiter – wohin, wozu:* CHART. Ital. Ficker 11 p. 15,50 (a. 828) notitia breve iudicati, -i venerunt Andreas . . . nec non . . . Alipertu. *de usu philos. v.* ubi. *Baader*

aduc *v.* adhuc.

***advectatio**, -onis *f. merces advectae – Einfuhr:* RICHER. REM. hist. 2,11[in.] quod ex navium -bus inde plus questus proveniant.

[Prins]

advecticius, -a, -um. *advectus – herbeigefahren:* HAIMO (?) Wilh. 13 p. 216,20 dolia vini -i. GESTA Magd. 22 p. 405,21 mortui et iam in curru -i . . . episcopi.

advectio, -onis *f.* **1** *proprie i. q. actio advehendi, apportatio – Zufuhr, Herbeischaffung:* WILLIB. Bonif. 8 p. 53,6 sancti . . . corporis -em (*cf.* GESTA Font. 14 p. 42,33 reliquiarum. CHRON. Median. 8 p. 90ª,38). GESTA Trud. cont. II 4,30 -es forensis mercimonii . . . interdicens. CHART. Sanzenon. 23 (Mon. Boica III p. 557,30) propter utriusque cenobii ministerii sui difficilem -em. **2** *translate i. q. effectus – Bewirkung:* HONOR. AUGUST. offend. 53 illorum *(Simoniacorum)* olei et panis confectio . . . est . . . mortis -o.

advecto, -atum, -are. *apportare (vehendo, ferendo) – herbeifahren, (hin)bringen:* EPIST. Bonif. 124 p. 261,27 marinis aestibus terram -antibus. CONSTR. Farf. 6 p. 9,8 dapibus . . . dorsis iumentorum hominumque humeris -tis. IOH. NEAP. Sever. 19 sese ad . . . oratorium credulus -ari praecepit. TRANSL. Adelph. 1 (MGScript. XV p. 294,32) Neovillam talem -are patronum. *al. in imag.:* ALDH. virg. I 28 p. 265,1 animarum manipulos . . ., quos angelici messores . . . caelestis regni horreo catervatim -bunt. *c. sensu adducendi:* RHYTHM. 149,318 summa animam fastigia -ant poli ovantes *angeli.*

1. adveho, -vexi, -vectum, -ere. *script.:* av- *(var. l.): l. 36* -ech-: MARIAN. chron. a. Chr. 474. *sine* -h-: CHART. Rhen. med. I 555 adveamur.

I *proprie:* **A** *act. i. q. apportare (vehendo, ferendo sim.) – herbeifahren, (hin-, mit-)bringen:* **1** *strictius:* ALDH. virg. I 4 praedam . . . -unt *apes.* LIUTG. Greg. 8 volumina sanctarum scripturarum . . . domum -xit. WALAHFR. Gall. 2,37 mulier . . . filiam . . . humeris monasterio -xit. DIPL. Otton. I. 299 fructibus quoquo modo vel a navigio -tis. RUOTG. Brun. 48 reliquias. *al. c. sensu adducendi:* ADALB. MAGD. chron. a. 965 p. 157,27 Benedictum . . . ab urbe Romana secum in Franciam -xit. BRUNO QUERF. fratr. 13 p. 730,23 quanto plus . . . animarum ei *(Christo)* -xissent. **2** *latius:* IONAS BOB. Ioh. 3 quod lectio . . . auri -xerit (av- *A 2*). RADBOD. (?) Bonif. 15 (vs.) Iunius in nonis festum venerabile nobis -it. **B** *medial. i. q. advenire (vehendo, eundo sim.) – (hin)fahren, kommen:* BEDA hist. eccl. 1,12 p. 30,32 Saxonum gens . . . Brittaniam tribus longis navibus -itur. WIDUK. gest. 1,3 Saxones his regionibus navibus -tos. WALTH. SPIR. Christoph. II 6,71 se -tam . . . urbi. *al.*

II *translate:* **A** *adhibere – gewähren:* TRANSL. Auct. 1in. consolationes et opitulationes suis dilectoribus -it *Deus.* **B** *efficere – verursachen:* MIRAC. Adalb. Wirz. 22 puer . . . tristicie querelam amicis suis -xit. **C** *promovere – fördern:* Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 1,32 locum . . . excolendo ad perfectum -xerat.

2. adveho *v.* aveho.

advelo, -are. *velando offendere – beim Segeln rammen:* CHART. Hans. I 538 p. 190,9 (a. 1260) ubicunque quis alium -at, quod dicimus angheseghelet, et dampnum fecerit eidem.

1. advena -ae *m. (f.: p. 246,30sq.36.38). script.* -vina: *p. 246,21. form.: acc. sg.* -um: *p. 246,1. adde* LEX Baiuv. 4,32 *(var. l.). nom. pl.* -i: *p. 246,29.*

I *subst. i. q. extraneus, alienigena – Auswärtiger, Fremder:* **A** *gener.:* LEG. Wisig. 12,2,2 nullus . . . homo, proprius et -a, proselitus et indigena, externus et incola. WILLIB. Bonif. 7 p. 37,2 a cunctis tam Romanis quam etiam -is. HROTSV. Pafn. 2,2 huius patriae indigena sive -a. GERH. AUGUST. Udalr. I 6 p. 395,9 quanto . . . studio in hospitibus et -is Christo ministrarent. TRAD. Ratisb. 569 cuique fideli et incolę et -ę. OTTO FRISING. gest. 2,29 p. 136,11 -a fuisti ex Transalpinis partibus. *al.* -a fieri *i. q. excludi – ausgeschlossen werden:* BERNH. GEIST. palp. 1,50 mox a consilio peregrinus et -a fio. *c. sensu humiliationis, egestatis:* FORM. Morb. 20 ego ille exiguus -a presuli . . . salutem. THEGAN. Ludow. 8 pauperibus, -is, viduis. *alleg.:* HRABAN. univ. 16,4 p. 455A -ae . . . sunt sancti, qui . . . ad sanctam ecclesiam transmigrant *eqs. de statu iur., condicione (cf. A. Dopsch, Herrschaft und Bauer. 1939. p. 119. H. Pirenne, Sozial- und Wirtschaftsgesch. Europas. 1946. p. 72sqq.):* LEX Ribv. 40,1 si quis Ribvarius -am (-um *A 5. B 4*) Francum interfecerit (*cf.* 40,2.3.4). CAPIT. reg. Franc. 46,5 de -is volumus . . ., ut ibi maneant. DIPL. Otton. I. 258 p. 368,21 monasterium cum . . . mancipiis et colonis, -is et peregrinis, servis et ancillis (*cf.* DIPL. Otton. II. 71 p. 87,16. p. 88,2. 105 p. 119,29). TRAD. Brixin. 55 quidam -a Alamannus . . . beneficium promeruit. CHART. Gelr. 376 p. 374,31 -e . . . inhabitantes, cuiuscumque conditionis sint, qui nec dominos nec parentes habeant. CHART. Babenb. 109,5 ne -a aliquod testimonium possit ferre super civem nec civis super -am. CHART. Brunsv. I 1 p. 2,17 quicumque exul sive -a in civitate mortuus fuerit. CHART. Rhen. inf. II 658 quo nobis iure -arum, quod inkomen vulgariter dicitur, attinebant. *al.* **B** *spec.:* **1** *eccl. de praedicatoribus, peregrinantibus sim.:* CAPIT. reg. Franc. 91,10 de -as et peregrinos, qui in Dei servitio Roma . . . festinant. TRAD. Frising. 193ª Tuti Grecus -a episcopus Scottus (*cf.* CARM. Salisb. 1,1ª,6 -a Virgilius). WETT. Gall. 6 spectaculo -arum perculsi. CHRON. Mont. Ser. a. 1211 p. 179,14 ei in abbacia -a *(sc. ex alia ecclesia)* successor factus est. **2** *de proselytis:* CONC. Merov. p. 94,7 proselitum, qui advina (advena *var. l.*) dicitur, Iudaeum facire. **3** *de immigrantibus, fugitivis:* BEDA hist. eccl. 1,15 p. 32,6 grandescere populus coepit -arum. CAPIT. reg. Franc. 260,9 de -is, qui oppressione Nortmannorum . . . confugerunt. *al.* **4** *de colonis:* HELM. chron. 63 p. 120,21 propter odium -arum, quos comes late congregaverat ad incolendam terram. 89 p. 175,2 ad introitum -arum. p. 175,6 Hollandrenses -ae.

II *adi. (usu attrib.):* **A** *extraneus, peregrinus – auswärtig, fremd:* HUGEB. Willib. 4 p. 94,14 -i (-ae *var. l.)* et ignoti homines. POETA Saxo 5,485 -a turba. HROTSV. Sap. 1,3 -a mulier (2,1). DIPL. Heinr. II. 14 res presbiterorum -arum, quos Teutisca lingua overmerke nominamus. ADAM gest. 1,32 confessorem nostrum cum -a martyre certasse. CONST. II 427,65 legato -e vel provinciali. CHART. Hans. I 818 p. 283,18 mercatores hospites et -e. *al. de re:* CHART. civ. Spir. 36 p. 35,32 (a. 1224) navis -a (*opp.* navi civium). **B** *congregatus – versammelt:* CAND. FULD. Eigil. II 17,115 elevat . . . -a plebs kyrie eleison (II 21,20).

2. advena *v.* avena. ***advendico** *v.* *advindico.

advenio, -veni, -ventum, -ire. *script.* ave-: *p. 247,33.54. adde* BENED. ANDR. chron. p. 99,12. *partic.* -t(us) *sensu act.: p. 247,22. rhythm.* advénit *(praes.):* RHYTHM. 4,11,3.

I *proprie i. q. accedere, adventare – (heran-, hin-)kommen, ankommen, eintreffen:* **A** *subi. anim.:* **1** *gener.:* TRAD. Frising. 11 p. 38,17 (a. 758) episcopus . . . ad medelam mihi infirmo -it. WILLIB. Bonif. 8 p. 53,1 fratres . . . navigio ad perducendum beati viri cadaver . . . -erant. EIGIL Sturm. 14 p. 371,53 gratus . . . -it (*cf.* HROTSV. Pafn. 7,1 gratanter -is). POETA Saxo 2,116 exercitus illi -it. VITA Sev. Col. 11 Severinum . . . visitatum Aquitanicos cives -ire. PASS. Trudp. 2 ex aliis mundi partibus . . . Galliis partibus -isse. GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 386,30 cumque ille responsum accepturus -isset. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 311,34 pro illo disponendo colloquio . . . -erat *legatus.* OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 33,26 quod non amicus, sed ut hostis -erit. *persaepe. c. acc. (v. et l. 68. p. 247,10):* MEGINH. FULD. Alex. 12 eandem viam, quam . . . -erat, . . . regressa est. POETA Saxo 1,10 Carolus villam . . . -ens. 1,320 Noviomagum. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 31 legati coenobium -entes. LIUTPR. antap. 2,6 p. 40,30 Adelbertus regem (regi *C 1.2*) -isse nuntiatur (*cf.* TRAD. Brixin. 24b episcopum). *al. c. inf.:* PASS. Petri et Pauli 223 -o Romam crucifigi. *pendet* ut: LEG. Wisig. 6,5,5. HROTSV. Abr. 6,5. **2** *cum colore quodam:* **a** *c. sensu conveniendi:* CAPIT. reg. Franc. 289 p. 377,34 omnes in . . . civitatem -entes. GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 414,31 congregato clero et sanctimonialium congregatione -ente. *al.* **b** *c. sensu aggrediendi:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 896 p. 128,5 -erunt murum. HROTSV. Abr. 3,6 draco . . . rapido impetu -ens. THIETM. chron. 3,7 hostis loricatus -ens. *al.* **c** *c. sensu incidendi:* ANNAL. Xant. a. 833 imperator . . . in dominium filiorum -it. **d** *c. sensu apportationis:* WIDUK. gest. 1,34 p. 48,14 patronum, quo -ente Saxonia . . . facta est libera.

3 *spec.:* **a** *iur. de personis apud iudices apparentibus (v. et l. 13sq.):* FORM. Senon. I 18 p. 193,8 homines . . . ante nos facias -ire. TRAD. Frising. 183 p. 174,14 ibique -ens quedam femina. TRAD. Ratisb. 20 p. 26,27 -it in ipso placito liber homo. *al.* **b** *theol.:* HRABAN. carm. 13,28 qua *(die)* . . . rex Deus -et. CAND. FULD. Eigil. II 10,39 dextera patris desuper -ens. WALAHFR. Wett. 237 divina cito -it clementia cursu. TRANSL. Chrys. et Dar. 19 sanctorum ei *(contractae)* -it virtus. *al.* **B** *subi. res:* **1** *strictius:* BEDA temp. rat. 18,25 -et sol partem caeli. hist. eccl. 5,12 p. 306,31 si forte alicunde quid auxilii . . . -ret. WILLIB. Bonif. 5 p. 24,2 -ente superni roris fertilitate. *al.* **2** *latius:* **a** *iur. c. sensu deferendi:* DIPL. Merov. I 78 p. 69,48 Grimoaldus . . . ac causa ante se iussit -ire. **b** *anat. c. sensu pertingendi:* ALBERT. M. animal. 1,337 cuique eorum *(musculorum)* ab unaquaque spondili musculus -it. 1,570 intestinis -unt venae ab epate. *ibid. al.*

II *translate:* **A** *evenire, oriri, tribui – eintreten, entstehen, zuteil werden:* **1** *subi. res:* DIPL. Merov. I 41 p. 38,32 quotienscumque altercantium iurgia . . . noscuntur -ire. ANTIDOT. Augiens. p. 51,11 ex melancolias -entes infirmitates. RHYTHM. 149,71 hora congrua -ta. TRAD. Ratisb. 20 p. 25,26 si obitus ipsius sibi -ret. WETT. Gall. 33 surdi auditu -ente laetati sunt. THEGAN. Ludow. 7 luce -ente. RIMB. Anscar. 27 p. 58,8 cum dies placiti -isset. THIETM. chron. 7,30 ne lex nova . . . ibi -at. ALBERT. M. anim. 1,464 virgae erectio . . . non -it ei nisi ex corde. *al.* **2** *subi. anim.:* TRAD. Frising. 35 (c. 769) si successor nobis -erit. DIPL. Zwent. 7 p. 30,24 nullus umquam dominator -at, qui *eqs. al.* **B** *iur. i. q. obvenire, obtingere – zukommen, zufallen:* FORM. Flav. 7 p. 475,26sq. que *(portiones)* mihi tam de alode quam de conparato . . . -it vel -ire potest legibus. CHART. Sangall. A 19 que *(pars)* mihi inter fratres meos avenit. CHART. Bund. 28 quod *(pratum)* mihi -it ex conpactione. DIPL. Ludow. Germ. 5 p. 6,24 quae *(res)* . . . in ius potestatis nostrae secundum legem -erunt. CHART. civ. Spir. 4 p. 4,2 quod michi ad partem et in ius . . . -endo ceciderat. CHART. Bund. 339 que *(res)* ei France -erunt vel -ture sunt . . . per hereditatem. *al.* **C** *addi – hinzukommen:* LEX Sal. Merov. 109 si -unt *terrae.* LEX Sal. Pipp. epil. p. 258,7 ut quid -ire poterit. CATAL. biblioth. Lehm. I 52 p. 256,21 missale I supervenit . . ., missale I -it, quem Ratfrid tenet. ALBERT. M. sent. 1,33,5 p. 148ª,30 quidquid nulla mutatione subiecti potest -ire subiecto et removeri ab ipso. **D** *adipisci – (zu etwas) kommen, erlangen:* LEX Sal. Merov. 68 ut ad quarta de laude illa -at *mater.* CONC. Karol. 46B,4 ut docti *sacerdotes* valeant ad devitum ministerium -ire. *invenire – finden:* DIPL. Merov. I 39 p. 36,10 congruum locum (*syn.* invenirent). **E** *obsequi – willfahren:* FORM. Wisig. 44 p. 594,35 praecibus meis -ire dignatus est. **F** *(verbis) adoriri – anreden:* EIGIL Sturm. 6 p. 368,35 cui *(episcopo)* -ens . . . Sturmi respondit. CAND. FULD. Eigil. II 14,19 -ens prior urbis apex sic incipit ore. **G** *agere – handeln:* ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 512,22 (a. 1233) iurent . . . in contrarium nullatenus avenire.

adi. **1. adveniens,** -entis. **1** *congregatus – versammelt:* THIETM. chron. 6,42 populos -es . . . institui. **2** *futurus – einer der sein wird, künftig:* COD. Frid. 12 fidelibus presentibus . . . et per futura tempora -bus. TRAD. Aldersp. 41 (Mon. Boica V p. 324,23) presentium seu -ium fidelium. CONST. II 156 p. 193,33 ullo -i tempore. **3** *proprius – zugehörig:* DIPL. Otton. II. 231 p. 259,19 proprietates . . . ecclesie . . . usque in hodiernum diem -es. **4** *accessorius – (als sekundär) hinzukommend:* ALBERT. M. praedicam. 5,4 p. 252b,1 propter dispositionem -em.

2. adventurus, -a, -um. *futurus – künftig:* DIPL. Otton. II. 116 fidelibus nostris assistentibus et -is.

subst. **adveniens,** -entis *m.* **1** *qui accedit – einer der (hinzu)kommt:* WILLIB. Bonif. 8 p. 54,12 omnibus aliunde -bus. VITA Corb. 8 -bus sibi secumque commorantibus. GERH. AUGUST. Udalr. I 18 nullus ex utraque parte -ium. **2** *advena, peregrinus, hospes – Ankömmling, Fremdling, Gast:* CAPIT. reg. Franc. 91,8 hic habitantibus aut -bus. CONC. Karol. 56A,3 ut . . . hospitalitas ordinetur -ium. WALAHFR. carm. 5,20,8 pius -s *(sc. Christus).* CAND. FULD. Eigil. II 10,54 nobilis -s. *al.* **3** *particeps (placiti) – Teilnehmer (an Verhandlung):* TRAD. Frising. 184ª p. 175,26 (a. 802) ad examinandas . . . multorum -ium causas. THIETM. chron. 6,89 cum laude -ium. OTTO FRISING. gest. 1,1 p. 13,13 omnibus -bus iniurias . . . conqueritur.

adventatio, -onis *f.* **1** *accessus – das Hinkommen, Ankunft:* EIGIL Sturm. 14 p. 372,8 monasterium -e multorum crescebat. HONOR. AUGUST. gemm. 3,111 spiritus sancti -o et vitiorum discessio. ALBERT. AQUENS. hist. 11,20 tumultuosa populi -e. *al.* **2** *sublevatio – Unterstützung:* ALBERT. M. animal. 7,66 debiliores quasque et tardiores fulciunt *aves* -e (fulcro *Ambr. hex. 5,16,55*) alarum. **3** *meton. i. q. turba congregata – zusammengekommene Menschenmenge:* GONZO Geng. 4 munuscula, quae sancto suo ibi devoverit -o populica.

adventicius (-tius), -a, -um. *metr. in hexam.: l. 21.46. adde* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,41.

1 *adi.:* **a** *extraneus, alienus – auswärtig, fremd:* CAPIT. reg. Franc. 102,20 mancipia -tia et fugitiva. EKKEH. IV. pict. Sangall. 18 (gloss.) cum -tiis etiam sanctis . . . polleat *Suevia.* CHART. Helv. arb. 5 p. 6, 24 controversiam . . . de hominibus -is. *de re:* BEDA temp. rat. 6,34 luna autem et stellae, quae non proprio, . . . sed -tio et a sole mutuato lumine fulgent. **b** *(extrinsecus) veniens – (von auswärts) kommend:* HERM. AUGIENS. chron. a. 1053 p. 132,10 gens *Nordmannorum* . . . ex Gallici oris oceani -tia. **c** *iur. i. q. ab alieno proveniens – von einem Außenstehenden herrührend:* HERBORD. Ott. 1,24 quod de patrimoniali fundo ecclesie . . . cenobiis contulit, empticiis et -is prediis recompensare ei curavit (*cf.* 1,12 in -o *fundo.* 1,13). CHART. Argent. III 78,6 p. 28,13 in bonis paternis, maternis vel peculio -o vel profecticio (CHART. Meckl. 1415 p. 556,3 de bonis mobilibus, que videlicet p.-um nuncupantur). **d** *accessorius – (als sekundär) hinzukommend:* RUP. TUIT. spir. 1,3 p. 1573D non utique accidentalem charitatem neque -tium amorem. ALBERT. M. sent. 1,8,24 p. 254b,40 quae -tiae naturae sunt in inferioribus ut accidentia (*cf.* praedicab. 8,12 p. 142b,25.29). **e** *adinventicius, fictus – erfunden, gefälscht:* DIPL. Otton. III. 392 p. 823,29 que . . . -tiis emphiteuticis scriptionibus . . . sunt alienata.

2 *subst.:* **a** *extraneus, alienigena – Auswärtiger, Fremder:* CAPIT. reg. Franc. 67,4 de -is ut . . . habeant descriptum *missi,* quanti -i sunt in eorum missatico. 67,5 fugitivos et -os. 273, 31 p. 323,23 de -tiis istius terrae, quae a Nortmannis devastata est. VITA Galli II 111 pellamus ut hostes hinc -os. THIETM. (?) chron. 5,19 indigene cum -is. FUND. Brunw. 36 quidam -us . . ., fullonis officio deputatus. THEOD. HIRS. loc. sanct. 1 p. 3 a modernis . . . utpote adventiis *(sic?).* CHART. Helv. arb. 5 p. 7,13 -os . . . episcopi esse. *al.* **b** *congregatus – Versammlungsteilnehmer:* THEOD. AMORB. Bened. II 1 p. 260,35 omnes -i, qui tale spectaculum cernere meruerunt.

***adventio,** -onis *f.* **1** *inventio, compositio – Erfindung, Abfassung:* LEG. Wisig. 1,1,5 erit *legislator* in -e (adinventione *var. l.*) Deo sibique tantummodo conscius. **2** *allegatio – Anführung von Gründen:* LEX Raet. Cur. app. 12 ut omnes -es rei a senioribus iudicibus . . . inquirantur.

advento, -avi, -are. *form.:* *partic.* -entes: VITA Sigir. 13 (MGMer. IV p. 614,15). *depon.:* VITA Desid. Cad. 40 -antur.

1 *proprie i. q. accedere, advenire – (heran-, hin-)kommen, ankommen:* WALAHFR. imag. Tetr. 46 cernimus aerias simul -are columbas. MIRAC. Genes. Hier. 2 p. 170,51 naves transmarinis partibus -antes. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 893 ut Italicum regnum . . . a malis christianis eruendum -ret. LIUTPR. antap. 2,45 Italiam. BURCH. URSB. chron. p. 32,9 Astensium urbem. p. 35,13 -vit imperatori magnus exercitus de Alamannia. p. 43,1 ad auxilium. *saepe. refl. i. q. appropinquare – sich nähern:* ANNAL. Rup. Salisb. II a. 1278 p. 803,28 ambo reges lentis progressibus se -bant. *sensu hostili:* CAPIT. reg. Franc. 222,8 ab exteris provinciis -antes depredationes . . . exercere. OTTO FRISING. gest. 1,33 p. 52,22

[Prins]

suis gregatim -antibus. *al.* *de somnio:* VITAE patr. Iur. 3,15 per soporem -antes . . . viri. *theol.:* ALDH. virg. II 281 -ante Deo. **2** *translate:* **a** *evenire – eintreten:* ALDH. virg. I 9 p. 237,24 -ante autumni fervore. VITA Liutb. 7 -ante iam tempore. OTTO FRISING. gest. 2,34 p. 142,19 -bat . . . festum. **b** *subvenire – helfen:* FORM. epist. II 2 super nos semper -are. **c** *?propitium esse – ?zugeneigt sein:* THIETM. chron. 8,32 p. 530,24 cum indigenas -are, fideles sibi apparere senior letabatur (senior -ans *eqs.* CHRON. Thietm.). **d** *?appetere – ?erstreben:* VITA Liutb. 18 ad illud, quod -at *rationalis creatura* venire, . . . minime pervenitur.

subst. **adventans,** -antis *m.* **1** *qui accedit – einer der (hinzu)kommt:* BURCH. URSB. chron. p. 117,23 cum cottidie ex -bus cresceret exercitus. THANGM. Bernw. 17 p. 766,10. **2** *advena, peregrinus, hospes – Ankömmling, Fremder, Gast:* CONC. Karol. 39B, 28 in quo *(loco)* -es quique suscipiantur. WALTHARIUS 1224 -es . . . salutans. THIETM. (?) chron. 4,33 circummanentes vel -es. CHART. archiep. Magd. 278 ab omnibus -bus persolvitur *theloneum.* BURCH. URSB. chron. p. 44,11 tam cives quam -es. *al.*

adventor, -oris *m.* *visitator – Besucher:* CONVERS. Afrae 1 videns *meretrix* honestos viros, -es (adventuros *var. l.*) exestimans inpudicos *eqs.*

***adventum,** -i *n.* *acc.* -um *v.* adventus. *accessus – Ankunft:* PAUL. DIAC. Lang. 4,39capit. de -o . . . in Beneventum. ERCHEMB. CAS. hist. 35 cuius -o cognito. CHRON. Salern. 105in. dum . . . -um imperatoris . . . fuisset cognitum. IOH. VEN. chron. p. 169,1 cum . . . foret nunciatum -um.

***adventura** *v.* *aventura.

adventus, -us *m.* *(? f.: l. 45). form.: abl.* -o *v.* *adventum. *plur.* -uum: *p. 250,13. adde* PAUL. BERNR. Herl. 40capit.

I *proprie i. q. accessus, perventio – das Hinkommen, Eintreffen, Ankunft:* **A** *gener.:* ARBEO Corb. 15 p. 203,17 pontificis congratulabatur -ui (-u *1 p. corr.*). CONC. Karol. 44C p. 533,29 de vestro -u ad nos. CHART. Rhen. med. I 135,6 solvit . . . in -u regis pullum I. VITA Rimb. 7 p. 85,12 -us eius Hammaburg. THIETM. chron. 4,63 milicia caelestis exercitus se preparat ad -um . . . animae. ALBERT. M. animal. 7,79 quando . . . meridionalis fuerit hyems, posterioratur -us eorum *(piscium). saepe. meton.:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 190,14 loca . . ., quo omnium hospitum -us suscipiatur. *reditus – Rückkehr:* CHART. Brixin. 165 p. 176,3 (c. 1270) questionis motio usque ad -um ipsorum habebit inducias. *strictius i. q. causa -us – Grund der Ankunft:* ARBEO Corb. 29 inquirebat, quaenam illius fuisset -us.

B *c. colore quodam:* **1** *c. sensu invasionis, aggressionis, immigrationis:* BEDA hist. eccl. 2,14 p. 113,30 ab -u . . . Anglorum in Britanniam annus circiter CLXXXmus. GODESC. SAXO theol. 6 p. 177,18 -um hostium valde . . . properare. ANNAL. Fuld. II a. 875 p. 85,2 audito Karlmanni -u in Italiam. WIDUK. gest. 1,38 p. 56,25 audientes de . . . regis . . . super eos -u cum valido exercitu. OTTO SANBLAS. chron. 30 p. 43,19 ab -u . . . Francorum, quando eadem terra . . . liberata est, anno LXXXVIII. ALBERT. AQUENS. hist. 12,17 p. 699b navali -u. *al.* **2** *c. sensu apparitionis (de phantasmatibus sim.):* BEDA hist. eccl. 4,9 p. 223,19 *(de visione)* gratus mihi est multum -us tuus. CHRON. reg. cont. I a. 1197 p. 159,23 (rec. I) causam -us sui *(sc. phantasmatis)* debere innotesci. *al.* **3** *c. sensu apportationis:* EIGIL Sturm. 15a p. 373,21 post -um sancti martyris. ANNAL. Corb. a. 836 -us sancti Viti. *al.* **4** *c. sensu introductionis:* ANNALISTA Saxo a. 969 p. 622,54 permansit . . . institutio usque ad -um Hirsaugiensis ordinis. **5** *c. sensu commorationis:* BEDA hist. eccl. 5,11 p. 301,19 primis sane temporibus -us eorum in Fresiam.

C *theol.:* **1** *de Christo:* **a** *de nativitate, incarnatione:* ALDH. virg. I 4 p. 232,12 prophetarum oracula . . . iamdudum salvatoris -um vaticinantia. HUGEB. Willib. 5 p. 104.4 natalem -us sui locum. WALAHFR. carm. 5,25,7 sacer -us Christi. THIETM. chron. 6 prol. -u primo mundum redimensque secundo . . . plasmator dissolvens. *al.* *adde:* OTTO FRISING. chron. 8,26 p. 431,20 putant Iudei in -u Messiae sui Hierusalem . . . restaurari. **b** *de tempore nativitatem praecedente (Adventszeit):* ORDO Rom. 15,1 primitus enim -um Domini kal. Decembris incipiunt celebrare. AMALAR. off. 4,30,2 posse initiari -um Domini in quinta seu quarta ebdomada. RATHER. epist. 25 p. 136,12 in -u Domini . . . quattuor ebdomadibus a carne . . . abstinendum et coitu. RUP. TUIT. off. 3,1 p. 55C ideo -us nuncupatur, quia totus eius ecclesiasticus ordo iuxta contemplationem -us Domini dispositus est *eqs.* HONOR. AUGUST. gemm. 3,1 p. 641D -um . . . Domini ob tres causas celebramus *eqs.* imag. 2,107 a quinto kalend. Decemb. usque ad tertium non. eiusdem, ubicunque dominica occurrerit, -us Domini erit. REGISTR. Ringrav. 3,3 mansi . . . dant . . . in -u XVI solidos. WILH. RUBRUQU. itin. p. 294,20 sabbato secundo -uum. *al.* **c** *de iudicio novissimo (v. et p. 249,69sq.):* HRABAN. epist. 13 p. 401,25 sacratissimi -us diem. FROUM. carm. 2,26 Christi quia tu cupis . . . -um. *al.* *adde de Antichristo sim.:* THIETM. chron. 8,6 ante . . . Antichristi execrabilem -um. ANNAL. Brunw. a. 1145 ut . . . instare perditi hominis -us . . . creditum sit. **2** *de spiritu sancto:* HRABAN. inst. cler. 2,32 p. 121,3 spiritus sancti super primitivam ecclesiam . . . -us. AMALAR. off. 1,25,5 -us spiritus sancti in aquam. **3** *de numine:* HRABAN. carm. 50,1,2 aulam -u dedicat ipse suo. CAND. FULD. Eigil. II 17,42 -us . . . numinis alti.

II *translate:* **A** *eventus, ortus – Eintritt, Entstehung:* **1** *gener.:* WALAHFR. hort. 21 veris . . . -u. THIETM. chron. 8,6 ultimae diei -um. IOH. GARL. mus. mens. I p. 103b perfecta dicitur esse illa *pausatio,* que non transmutat modum propter sui -um. WILH. SALIC. chirurg. 1,25 p. 312D ab hora -us apostematis. *al.* **2** *iur.:* CHART. Tirol. 1163 p. 209, 10 (a. 1243) sufficeret ad implendam condicionem et -um condicionis, si *eqs.* **B** *tributum tempore -us Domini solvendum – zur Adventszeit fällige Abgabe:* CHART. Brem. 155 p. 178,35sq. (a. 1230) bona -us, scilicet quadrantem . . . et terram . . ., unde solventur X solidi . . . in -u. *Prinz*

adverbialis, -e. **1** *adi.:* *ad adverbium pertinens – adverbial:* **a** *natura adverbii praeditus – ein Adverb seiend:* GLOSS. med. cod. Trev. p. 146,23 -es *numeri* ut 'semel, bis, ter'. ALBERT. M. summ. theol. I 16,64 p. 658a,9 -is determinatio 'aequaliter'. **b** *ex adverbio ductus – vom Adverb abgeleitet:* ALBERT. M. herm. 2,2,2 p. 443a, 1 sive accipiantur cum modo nominali sive cum modo -i *affirmationes et negationes.* top. 2,2,5 p. 321b,45 casus . . ., inflexio -is a principali descendens. p. 322a,41 casus autem per inflexionem venit in adverbium, qui modus actus verbi terminat . . .: et est in eis *(casibus)* modus -is, qui est modus verbi. **2** *subst. neutr.:* *ratio – Beweggrund:* RATHER. concl. 40 (PL 136,363A) quadraginta igitur -bus his quondam . . . cum pro episcopio Leodicensi . . . suasoribus obstiterim.

adv. **adverbialiter.** **1** **a** *formā adverbii – in Form eines Adverbs:* Ps. ODO CLUN. abac. p. 298a quod -r pronuntiasti *(sc. 'semel'),* denominationem esse intelligas. MATHEM. var. Bubnov p. 289,9 dico autem denominationem factam -r pronunciationem, ut 'milies' milia. ANON. algor. Salem. p. 3,13 repetatur denominatio millenorum in ultimo pluraliter, in penultimo singulariter, in reliquis -r. *al.* **b** *modo adverbii – nach Art eines Adverbs:* ALBERT. M. sent. 1,21,3 p. 560b,16 nisi ly 'solus' tantum valeat quantum 'solum' -r sumptum. herm. 2,2,2 p. 443a,6 sic de aliis modis, sive -r, sive nominaliter accipiantur (summ. theol. II 22,138,3 p. 465a,34). *al.* **2** *fort. i. q. per exemplum vel comparationem – etwa 'beispielsweise, vergleichsweise' (cf. Cassiod. inst. 2,3,14 p. 121,24sqq. Isid. orig. 1,30,1 [de glossis]):* BEDA (?) mus. p. 910D -r: nam sicut quando augetur dies vel minuitur, . . . sic etiam musica quando augetur et minuitur per hemitonia *eqs.*

adverbium, -i *n.* *pars orationis ad significationem adimplendam verbo adiecta – Adverb:* **1** *gener.:* ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 42,18 -um a verbo Donatus separare noluit, sine cuius adiunctione nihil significare posse conspexit. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 402,3 omnis etenim pars, postquam desinit esse, quod est, transit in -um. AUREL. REOM. mus. 8 p. 41b sicuti in -o caeterae redundant partes, ita *eqs.* HONOR. AUGUST. anim. 2 pronomen locum proconsulis, -um

[Ziltener]

locum praefecti sibi vendicant *in civitate grammaticae.* ALBERT. M. summ. theol. II 22,138,3 p. 465[a], 36 praepositio cum ablativo transit in vim -i. *al.* **2** *spec.:* ALDH. ad Acirc. 114 p. 157,9 ab -o qualitatis et quantitatis ut 'sancte, caste' *eqs.* AMALAR. ord. antiph. 11,2 'ecce', quod est -um demonstrativum. ERCHANB. FRISING. (?) gramm. p. 39,9 praepositiones sive -a praepositiva. GODESC. SAXO gramm. 1 p. 357,13 'sodes' -um est deprecantis (*cf.* 2 p. 470,8 -um . . . precativum). p. 358,6 'cum' et 'tum' ordinis -a sunt sicut temporis 'tunc' et 'nunc' (GUNZO epist. 4 p. 27,12). p. 378,14 illa superiora -a *(ut 'sexto')* sunt ordinis, ista *(ut 'sextum')* numeri. 2 p. 492,24 pro 'sic' -o iurativo positum est 'ita'. RATHER. Metr. 6 p. 459[A] dubitandi sum -o *(sc. 'forte')* usus. GERHOH. epist. 23 p. 590[B] -um interrogativum *(sc. 'quomodo'). per lusum verborum de coniunctione monasteriorum:* HIST. Mosom. 2,5 cum illa Tingensi abbatiola Mosomense cenobium nomen habuit et participium, ut cum verbo prepositionis -um fieret coniunctionis *eqs. mus. i. q. expressio – Ausdruck:* AUREL. REOM. mus. 9 p. 42[a] respondit *Graecus* se *Nonaneane sim.* nihil interpretari, sed esse . . . laetantis -a.

adversarius, -a, -um. *script.:* av-: *l. 44sq. 63.* avv-: *l. 48. nota compar. subst.: l. 67.*

I *adi.: hostilis, infensus – feindlich, feindselig:* THIETM. chron. 7, 69 signo sanctae crucis . . . se muniens omnem -am potestatem prorsus excludat. EKKEH. IV. cas. 93[med.] -o . . . amico. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 309,46 partis sibi -ae (p. 312,35. a. 1079 p. 320,37).

II *subst. masc.: inimicus, hostis – Gegner, Feind:* **A** *gener.:* LEG. Wisig. 9,2,8 p. 371,23 -orum hostilitas. LIUTG. Greg. 4 p. 71,23 dum . . . refutati ab omni senatu . . . inde discederent -i. DIPL. Karoli M. 269 p. 397,8 precipimus . . . eosdem tamquam proscriptos et -os imperii ab omnibus evitari. HRABAN. epist. 17[a] p. 421,8 vestra . . . prudentia . . . cunctos -os suos . . . superabit. BERTH. (?) annal. a. 1073 p. 276,38 coepit *rex* in dies parvipendere inimicitias -orum suorum. OTTO FRISING. gest. 2,13 p. 117,3 quamvis civis lege flectendus, -us armis cogendus secundum leges sit. CHART. Babenb. 445 fautorum nostrorum aut -orum. *saepe.* **B** *spec.:* **1** *iur.:* **a** *de litigatoribus oppositis:* LEG. Wisig. 2,2,3 si pars -orum litigatores una plures habeat et alia pauciores (CHART. Heinr. Leon. 47 p. 67,25). 5,5,10 quod si *testamentum* . . . fuerit . . . -o eius *(heredis)* traditum. CHART. Ital. Ficker 90 p. 135,1sq. comes fecit eum proclamare ambi aversari, ut veniat ad beneplacitum iam dicti aversari. OTTO FRISING. gest. 1,68 p. 97,13 quos rex in causam ponens ad pacemque cum -is suis . . . revocare volens. CHART. Ital. Ficker 448 p. 454,38 banniti . . . habentes pacem et concordiam cum suis avversariis *(ibid. bis). al.* **b** *de impugnatoribus, violatoribus:* CAPIT. reg. Franc. 248 p. 184,13 si quis -us illis *(capitulis)* existere voluerit. CHART. Babenb. 166 p. 220,3 ut . . . ab -orum vexatione quieta . . . sint *praedia.* **2** *eccl.:* **a** *de diabolo (cf. Vulg. I Petr. 5,8):* CAPIT. reg. Franc. 72,9 Satanas sive -us. VITA Lonogh. 6 (MGMer. VII p. 435,29) instigante vero -o. EGBERT. fec. rat. 2,70 semper bella duos movet -us inter. *al. v. et supra p. 142,39.* **b** *vario usu:* LEG. Wisig. 12,2,9 membra Christi -orum eius *(sc. Iudaeorum)* molestiis subiugare. HRABAN. univ. 20,15 p. 547[C] -us, sermo divinus, eo quod contrarius contraria hominum voluntati praecipiat ut in evangelio *(sc. Vulg. Matth. 5,25).* WIDUK. gest. 2,1 p. 66,7 quo *(gladio)* eicias omnes Christi -os, barbaros et malos Christianos. DIPL. Otton. III. 92 p. 503,35 (interp.) ut districto examine anathematis astringat aversarium ecclesię. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,13 Petri gladius . . . in -os zelotes efficacissimus. a. 1076 p. 281,44 -os et insidiatores antichristianos. *al. compar.:* FORM. Sangall. II 4 res eiusdem ecclesiae contra manifestos et occultos -iores . . . defensando. **3** *in ludis tabularum:* **a** *de lusore:* ASILO rhythmimach. p. 16,18 qui victoriam desiderat, in campis -i festinet medietates ponere. **b** *de calculo:* ASILO rhythmimach. p. 16,15 nisi ita undique sint circumsepti -is *numeri,* ut per legitimum tractum non possint evadere.

adversativus, -a, -um. **1** *contrarius – entgegengesetzt:* ALBERT. M. animal. 13,57 irascitivam *partem animae* sive -am eius, quod est triste . **2** *gramm. i. q. opponens – entgegenstellend:* ALBERT. M. pol. 3,10[aa] 'at vero' -a coniunctio.

adv. ***adversative.** *contrarie – gegensätzlich:* ALBERT. M. cael. hier. 4,5 p. 114[a],5 obiicit in contrarium ei, quod dixerat, . . . dicens 'autem', id est, sed -e praedictis *eqs.* CONR. MUR. summ. 6,6[n] p. 467,23 exordia octo modis formantur . . .: absolute, -e *eqs.*

adversator, -oris *m.* **1** *gener. i. q. adversarius – Gegner:* CHART. Hamb. 6 p. 10,17 (c. 822) si quis . . . contrarius -r huic divino cultui institerit. DIPL. Karoli III. 87 p. 141,22 catholicę fidei auctorem sentiat sibi -em. **2** *spec. in chartis i. q. impugnator – einer der anficht:* DIPL. Arnulfi 133 p. 200,30 absque ullius -is impedimento. DIPL. Otton. III. 425 p. 859,26 (spur.?) absque ullius -is futura molestatione.

1. adversatrix, -icis *f. script.* av-: *l. 23. adi.: l. 22sq.26sq.29. adde* CHRONOGR. Corb. p. 59,2.

adversaria – Gegnerin: **1** *de hominibus, sanctis:* CHART. Chemnit. 302 p. 264,19 (dipl. Conr. III.) beatamque Mariam . . . sentiet -em in adventu Christi. LAMB. WAT. annal. a. 1167 p. 542,27 partem -em episcopatum . . . quaerentium advenisse (*cf.* p. 540,45 aversa pars. p. 541,24 aversatrix pars). CHRON. Mont. Ser. a. 1210 p. 177,22 fortis prepositi -x, coniunx marchionis. **2** *de rebus:* EPIST. var. I 15 p. 520,14 inimica veritatis et -x iustitiae . . . oblivio. CONR. BRUNW. Wolfh. 18 illius -x intentio. CHART. Turic. 414 antique sue *(sc. memoriae)* -is, oblivionis. ACTA imp. Winkelm. I 637 p. 515,11 eo illis *(humilibus)* est imanius -x *superbia.* DAVID compos. 1,41,2 dissensionis materia . . ., quae est dilectionis -x. CHART. Stir. III 273 p. 364,5 subdola quoque inversio, -x bonorum. *al.*

2. adversatrix *v.* aversatrix.

adversio, -onis *f.* **1** *observatio – Aufmerksamkeit:* CHART. Turg. III 569 (a. 1271) quia futura monasteriorum dispendia animi -e debita debent precaveri. **2** *adversitas – Gegnerschaft* (*cf.* GLOSS. II 229,19 St.-S. -e [anim- *Greg. M.*] uuidarmotida. 294,38 -o [anim- *Greg. M.*] vuidervuartida): CHRON. Andag. 23 p. 60,4 presertim cum ex ipsa filii eius quadam -e notaret erga patrem iam lese pietatis imaginem. **3** *poena – Strafe* (*cf.* GLOSS. II 229,4 St.-S. -e [anim- *Greg. M.*] uuizze): CHART. Argent. I 561 p. 428,8 (a. 1264) illos . . . auctoritate nostra in -e debita puniatis.

adversitas, -atis *f. script.* atv-: *l. 53.*

1 *strictius:* **a** *hostilitas, infestatio – feindliche Haltung, Gegnerschaft:* LEG. Wisig. 9,2,8 p. 371,10 inimicorum -s contra partem nostram *(sc. regis)* commota. CAPIT. part. Saxon. 10 cum paganis . . . in -e christianorum perdurare. GUNTH. COL. diab. cap. A. B 3 nihil -is suspicantes. CHRON. Merseb. 14 p. 188,10 fortuna . . . nebulam prioris -is fronte detergens. *al.* **b** *actio hostilis, impugnatio – feindliche Handlung, Bekämpfung, Anfechtung:* COD. Karol. 88 p. 625,24 aliquam at-em ei facere. EIGIL Sturm. 11 pravorum hominum obstinationes, immo zabuli -es, ferre. CHART. Sangall. A 511 p. 124,35 bene⟨ficium . . .⟩ . . . absque ulla -e . . . ⟨. . . retineam⟩. HINCM. annal. a. 875 p. 127,11 Hludowicus . . . Karlomannum . . . in -em fratris sui in Italiam direxit. DIPL. Otton. III. 384 p. 812,37 ut sancta ecclesia . . . nullis feriatur -bus. DIPL. Loth. III. 11 ne hanc *defensionem ecclesiarum* ex adverso latere exsurgentis procellę -s ulla fatiget (*cf.* CHART. march. Misn. III 46 p. 41,29 ob evitandum estum -is). *al.*

2 *latius i. q. incommodum, calamitas, res adversae – Widerwärtigkeit, Unannehmlichkeit, Mißgeschick:* ALDH. epist. 9 (12) p. 502,12 ingruente calamitatis -e (BERTH. [?] annal. a. 1079 p. 319,28 -um calamitatibus). BONIF. epist. 73 p. 147, 14 gaudio vestro . . . congaudemus et -e contristamur. ALCUIN. epist. 106 p. 152,36 huius vitae prosperitas et -s variabiles sunt. RIMB. Anscar. 9 p. 31,4 si quid . . . contrarietatis sive -is ei potuisset accidere. 42 p. 78,21 et corporis -bus et animi aestibus excoctus. DIPL. Heinr. IV. 25 p. 31,25 dampnati Iudę supplicium luat nullaque . . . -e careat. CHART. Tu-

[Ziltener]

ric. 712 in ipsius *(Romanae ecclesiae)* -bus et afflictione presenti. *al. v. et p. 256,23. c. sensu acerbitatis:* OLBERT. Veron. 1. Redemptor . . . oleum lenitatis et vinum -is mundo cotidie infundit aegrotanti *(cf. Vulg. Luc. 10,34)*.

1. adversor, -atus sum, -ari. *fere c. dat.; c. acc.: l. 32. obsistere, refragari, officere – entgegenwirken, widerstehen, behindern:* **1** *subi. homines:* GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 416,38 ut ei, in quibuscumque potuisset, -retur. THIETM. chron. 4,52 quid -aris? THANGM. Bernw. 38 timens, ne coeptis eius -retur. DIPL. Conr. II. 67 p. 84,23 huic nostrę sanctioni -ari (68 p. 85,24). BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,8 ei -ari et calumniari non cessabant. *al. pendet* ne: BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,17. *c. sensu animi hostilis:* EIGIL Sturm. 24 qui mihi semper -batur. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,45 Quintio . . . perfecto odio et digna persecutione -tus est. *al. c. sensu contradicendi:* CAPIT. reg. Franc. 144,4 illi, cui -tus est, donet wadium suum. THANGM. Bernw. prol. forti auctoritate -batur michi. **2** *subi. res:* BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 287,5 si quid eis . . . -retur. *in imag.:* ALDH. virg. II 2456 his -antur vitiorum castra maligna. *c. sensu dissentiendi:* HRABAN. epist. 42 p. 487,23 aliquid . . ., quod evangelio Christi -etur.

adi. **adversans,** -antis. *contrarius – entgegenstehend, widrig:* LIBER diurn. 85 p. 110,17 -ium opinionum. BEDA hist. eccl. 5,23 p. 349,25 rerum -ium motibus. FRAGM. de exp. Frid. imp. p. 16,24 facta sibi -ia conspiciens.

subst. **1. adversans,** -antis *m. qui obsistit, adversator – ein Widerstehender, Gegner:* **1** *gener.:* RIMB. Anscar. 34 p. 66,4 pro -bus et insidiantibus sibi iugiter exorabat. EPIST. Col. 4 p. 244,35 pro metu -ium latenter. DIPL. Arnulfi 18 p. 29,8 sine alicuius -is obstaculo. VITA Anselmi Non. 6 (MGLang. p. 569,15) sumere arcum . . . contra -es se. THIETM. chron. 4,3 -es sibi disiungere vel reconciliari. WIPO gest. 33 p. 52,3 caesari -es . . . subiugavit. *al.* **2** *spec.:* **a** *iur. de litigatoribus:* LEG. Wisig. 2,5,17 p. 117,14 qui per contentionem indebitam . . . laborem intulit -i. **b** *eccl. de adversariis ecclesiae:* LEG. Wisig. 12,2,2 p. 413,6 non inprovitatis contentione litem statuat -is. CAPIT. reg. Franc. 252 p. 213,15 ecclesiae Christi -bus et vestro sacerdotali ministerio renitentibus.

subst. **2. adversantia** (-cia), -ium *n. molestiae – Widrigkeiten:* DIPL. Conr. II. 206[a] p. 280,12 ęcclesiarum commoda considerare et omnia eisdem -ia . . . abolere (DIPL. Heinr. III. 3 p. 4,17. *al.*). STATUT. ord. Teut. p. 129,22 contra omnia -cia. CHART. Tirol. 1108 quam plurima sunt -ia generi humano.

2. adversor *v.* aversor.

adversus, adversum *praep. script.:* atv-: CHART. Ital. Ficker 37 p. 55,18. abe-: *l. 65.* ave-: *p. 254,11.* -rss-: *p. 254,15. struct.: fere c. acc.; c. nom.: l. 63. c. gen.: l. 66. cf. l. 55. p. 254,22. c. abl.: l. 59. cf. l. 55.62.*

1 *proprie:* **a** *exadversus – gegenüber:* DIPL. Heinr. III. 248 -s eundem locum in altera ripa . . . fluminis unum molendinum . . . tradidimus. **b** *ad – nach . . . hin, zu:* RHYTHM. 39,17,1 vertitur exinde locus, nuncupatur Dacia; unde Gotia emanat -s Dalmatia (Dalmatiam *II*, Dalmacię, -tie *S 1.2*). WIDUK. gest. 3,18 p. 114,13 motus Heinricus -s adolescentem: 'nichil te', inquit *eqs.*

2 *translate:* **a** *de directione actionis hostilis i. q. contra – gegen:* CHRON. Fred. 4,82 nihil -s eodem ausi sunt. EINH. Karol. 7 p. 9,28 susceptum est . . . -s (contra *A 2. B 2*) eos bellum. DIPL. Ludow. Germ. 20 p. 25,9 si aliquas causas -s eum aut mitico suo surrexerint. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,43 *(ex Italia)* ipse Rodericus dixisset -s iam dictus Maurinus. CHART. Ital. Ficker 16 p. 21,13 cepit altergare et dicere Aldo . . . abersus Eribrandum. CYPR. COR. carm. app. 2,3 (MG Poet. III p. 148) amici . . . studentes vabra -s sodalium. WIDUK. gest. 3,32 p. 119,1 filium meum habet -m me (aversum a me *A. B1*). THIETM. chron. 2,9 legiones . . . -m hostes dispositas. WIPO gest. 17 ad defendendos terminos regni -s Graecorum versutias. ADAM gest. 3,42 p. 185,16 ne quid impium cogitarent -m (-s *BC*) ecclesiam et pastorem suum. *saepius. pendet a subst.:* POETA Saxo 1,83 auxilium . . . -s Longobardos. WIDUK. gest. 3,70 p. 148,1 bellum -m Danos. THIETM. (?) chron. 5,26 certam *esse* -s ducem congressionem. THANGM. Bernw. 18 p. 766,49 iram et indignationem archiepiscopi -s . . . praesulem. WIPO gest. 19 p. 38,23 factiones -s imperatorem. *al.* **b** *de relatione inter homines intercedente i. q. erga – gegenüber:* TRAD. Patav. 61[a] (a. 804/06) Ooto tradidit de partione sua, qui illum constetit -s filios suos. CHART. Sangall. A 185 cum 1 solido . . . -s rectores monasterii . . . proserviant. TRAD. Frising. 679 sculdhaisus contraplacitabat -s . . . episcopum et advocatum suum . . . wergaldum. CHART. Ital. Ficker 37 p. 55,37 taliter se ipse Odo aversus eumdem Azo aba . . . awarpivit. **c** *de recompensatione i. q. pro – für, anstatt:* CHART. Bund. 557 (a. 1212) unus verssus aliud cesserunt et dederunt locum et iura omnesque aciones raciones . . . sibi competentes aut competitura adverssus predictas. **d** *de mensura, comparatione i. q. secundum, prae – gemäß, im Verhältnis zu (cf. A. Thomas, ALMA 5. 1929/30. p. 100; Svennung, Pallad. p. 355):* ANTIDOT. Lond. p. 21,14 cozumbrio autem quadriplum mittis -s alias pigmentas. ANTIDOT. Sangall. p. 80,37 cum melle miscis et dabis -s vires unius cuiusque (ANTIDOT. Berol. 45 p. 76,3). ANTIDOT. Glasg. p. 108,34 dabis . . . -s cocliare 1. p. 109,38 dabis -s fabe (*postea:* -s magnitudinis fabe maioris). p. 110,14 dabis per triduum -s nocis ponticas in aqua calida (*postea:* -s magnitudinem nucis maiores). *v. et supra p. 115,23.*

adverto, -verti, -versum, -ere. *script.:* av-: *p. 255,7sq. 135q. 256,20.* -ort-: *l. 38.* adferte: GLOSS. I 46,1 St.-S.

1 *proprie i. q. afflectere, dirigere – hinwenden, hin-, zuführen:* LEX Alam. 57,37 ad os manum vertere (ad- 7).

2 *translate:* **a** *attendere, observare – achtgeben, beachten:* ALDH. virg. II 2058 rumorem -e parentum. WANDALB. martyr. compr. 30 leges. AGIUS epic. Hath. 17 tu modo me, lector, cum his -e loquentem. METELL. buc. 8,52 grandius -ens et acumen inutile vertens. CHART. Eichsf. 387 nostrarum animarum salutem -endo. **b** *intellegere, cognoscere – wahrnehmen, erkennen, verstehen:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 387,24 illic 'inmunditia' . . . inmundus . . . utique spiritus potest -i. VITA Deic. 1 (prol.) sanae mentis advortitur. HIST. Hirs. 4 p. 257,13 que nec longa nec brevis -retur *statura.* LAMB. LEOD. Matth. III 4 qui pietatem, quam infirmis . . . exercuit, legit, -it. *al. adde:* GLOSS. med. p. 65,6 prognosticon, qui et semiothicon dicitur: id est recognoscens vel signa -ens. *c. acc. c. inf.:* LIBER diurn. 84 p. 94,7. EINH. Karol. 29 p. 33,3. FORM. imp. 46 p. 322,20 -imus de earundem kartarum inspectione . . . res . . . ad ius . . . monasterii . . . pertinere. *adde struct. mixt.:* RUOTG. Brun. 34 p. 34,31 si -rent non homines propter locum . . . eligi . . . et quia oboedientia Deo placet. *c. interr. indir.:* AGIUS epic. Hath. 595 haec quid portendant, bene vos -ere quitis. **c** *scire – wissen: c. acc. c. inf.:* DIPL. Conr. II. 142 p. 193,24 libras mille se conpositurum -at. *seq.* quod: DIPL. Otton. III. 279 p. 704,11 omnium . . . fidelium . . . -at universitas, q. qualiter: TRAD. Ratisb. 214 (c. 980/85) oportet . . . vestram -ere pietatem . . ., q. 339. 728. **d** *adhibere – zu-, verwenden:* CHART. march. Misn. II 342 (a. 1166) concessi . . . montem . . . in usum, ad quem eum elegerunt et ad quemcumque . . . -ere poterunt. **e** *evocare – vorladen:* DIPL. Heinr. IV. 335 p. 441,10 cancellarius -ens cos simul in placito convenit. **f** *punire – bestrafen:* ALBERT. METT. div. temp. 1,16[med.] sumptis armis eorum conata -ere parabant.

adi. **adversus,** -a, -um. **I** *proprie:* **A** *oppositus, in conspectu iacens – gegenüberliegend:* AGIUS comput. 3,4 luna pares versus, loca sol -a retentat. 6,6 annorum seriem deponit portio leva, pars -a gerit titulos. **B** *obversus – zugekehrt:* WALTHARIUS 925 sic erat -o mens horum intenta duello. GERB. geom. 4,8 si rectae iacenti lineae duae -is partibus inclinatae . . . superstent. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,78 sub -um statuit vestigia vultum virgo Pudicicia.

II *translate:* **A** *adversarius, infensus – feindlich, feindselig:* **1** *gener.:* **a** *de hominibus:* LEG. Wisig. 5,4,21 quecumque mancipia ... ab -is hostibus extiterint occupata. HROTSV. Abr. 3,1 ne sis -us querimoniae. gest. 257 ab -is cir-

[Ziltener]

cumdatus undique turmis. RUOTG. Brun. 17 p. 15,26 laudare -ę partis fortitudinem. WIDUK. gest. 2,23 eum sibi -um sustinere. GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 413,45 nulli iratus, nulli molestus, nulli -us. *al. v. et supra p. 166,46.* **b** *de rebus:* BEDA hist. eccl. 2,2 p. 84,21 qui *(sacerdotes)* -is nos inprecationibus persequuntur. WIPO gest. 35 p. 55,23 castella sibi -a. LAMB. HERSF. Lull. 13 p. 324,9 omnes eum . . . -is (av- $2^{a.b}$) obtutibus respicere (*cf.* annal. a. 1077 p. 299,26 aversis oculis, infestis mentibus). COD. Udalr. 45 p. 99,12 si de diversis, immo -is regionibus ad concilium convocentur. **2** *spec.:* **a** *iur.:* LEG. Wisig. 2,5,17 p. 117,10 pro sola conmotione partis -e. 4,3,3 p. 191,20 si que contra minorum personas -e accesserint actiones. ACTA imp. Winkelm. I 633 p. 510,43 averse parti vel alicui de aversa parte. **b** *eccl.:* LIUTG. Greg. 7 p. 73,17 non in semet ipso posuit fiduciam suam iuxta morem superbientium partis -ae. ANSELM. BIS. rhet. 6 p. 176,5 crux enim Christi iacet in fronte, fugite ergo, partes -e *(cf. A. Franz, Die kirchl. Bened. im Mittelalter. II. 1909. p. 80.87).* **c** *in ludis tabularum:* ASILO rhythmimach. p. 16,7 quam *(pyramidem)* si XXXVI offenderit sua basis, que militat in -is *(postea:* contrarię partis) castris. **B** *iniquus, sinister – ungünstig, widrig:* EIGIL Sturm. 3 ab -is valetudinibus sanavit aegrotos. EINH. Karol. 18 p. 21,21 summam in qualicumque et prospero et -o eventu constantiam. 19 p. 25,9 -ae fortunae malignitatem. WALAHFR. carm. 5,5,13 per -os successus perque secundos. CAND. FULD. Eigil. II 10,35 sub -o partim sudasse labore. POETA Saxo 5,269 fortis in -is rebus cautusque secundis. WIDUK. gest. 3,46 p. 126,14 pavor . . . Saxoniam . . . pro hac re -a invasit. *al.* **C** *contrarius – widersprechend:* LEG. Wisig. 3,5,7 quanto ea et divinis -a cultibus et contraria castitati conspicimus.

subst. **1. adversus,** -i *m. adversarius – Gegner, Feind:* WALAHFR. carm. 5,76,9 hoc est, quod ferit -os, quod amicis gaudia confert. WALTHARIUS 990 misit in -um . . . tridentem. FROUM. carm. 20,33 nullus ab -is nos petit insidiis. THIETM. chron. 2,8 pacificatis . . . -is omnibus. DIPL. Conr. II. 59 si quis . . . huius precepti violator extiterit et -us.

2. adversum, -i *n.* **1** *proprie:* **a** *pars obversa – Vorderseite:* WIDUK. gest. 3,47 sagittae -o gutturis defixae. **b** *oppositio solis et lunae – Gegenstellung von Sonne und Mond:* BEDA temp. rat. 19,36 non enim hoc argumento, . . . in -o an in coitu solis sit posita luna, requiris *(cf. Plin. nat. 2,45).* **2** *translate:* **a** *actio hostilis – feindliche Handlung:* WIDUK. gest. 1,10 p. 18,2 mansitque ipse in castris, ne quid -i nox ipsa moliretur. DIPL. Otton. III. 97 p. 508,20 quod a pravis hominibus multa pateretur -a *episcopus.* THANGM. Bernw. 33 si quid forte -i ex parte archiepiscopi emersisset. *al.* **b** *incommodum, calamitas – Ungemach, Widrigkeit, Unglück:* BEDA hist. eccl. 4,23 p. 256,23 et in -is rerum sive infirmitatibus membrorum. WALAHFR. Mamm. hymn. 2,1 -a mundi pertulit, calcavit eius prospera (EINH. Karol. 7 p. 10,13. VITA Norb. I 12 p. 685,14 quia laetis tristia, prosperis -a misceri solent. *al.*). RIMB. Anscar. 1 p. 19,18 -a quaeque obicit *diabolus.* VITA Barbati 8 p. 562,6 quia nil -i (adverse *2.3*) de hoc tibi continget. HROTSV. Dulc. 12,2 quicquid irrogabis -i, evadam iuvamine Christi. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,144 laetus in -is melius confide secundis. GERH. AUGUST. Udalr. I 28 p. 417,23 diversa -a. THIETM. (?) chron. 4,32 sapientis . . . est -a queque . . . cogitando prenoscere. CHART. cell. Paulin. 34 p. 44,37 quatinus . . . ab omnibus in hoc seculo -is protegantur. *saepe.* **c** *contrarium, pravum – Gegensätzliches, Verwerfliches:* WALAHFR. Wett. 623 quos -a docens aeterno prodidit igni (*opp.* iusta). AGIUS epic. Hath. 404 pietas haec impietas magis esse probatur, quando -a pio diligimus Domino. CARM. de bello Saxon. 2,67 hoc ratio probat, -is -a coherent.

sensu adv. **ex adverso** (-su: *p. 256,7.* -sum: *l. 69*). **I** *proprie:* **A** *contra, in conspectu – gegenüber:* LUP. FERR. Wigbert. 14 quae *(vallis)* exadversum (ex -o, adversum *var. l.*) est oppido. WIDUK. gest. 1,9 p. 16,11 aciem ordinant ex -o (ex adversa parte *A*) portae orientalis. ADAM gest. 4,35 p. 269,20 *oceanus* habet ex -o Nortmanniae insulas multas. CHART. Westph. VI 809 domum, que est ex -o posita. *al. geom.:* Ps. BOETH. geom. p. 381,18 omnium triangulorum exterior angulus utrisque interioribus et ex -o angulis constitutis maior existit. p. 383,15 *(de parallelogrammo)* ex -o latera atque anguli constituti. GERB. geom. 4,9. *al.* **B** *ex loco opposito – (von) vorn:* IONAS BOB. Columb. 1,21 p. 198,10 conspicit iuvenem . . . pernici ex -u currere cursu. WIDUK. gest. 2,17 p. 82,20 pars una ex -o ruit in hostes, altera pars a tergo insequitur. 3,53 a tergo namque via . . . obstruitur . . .; ex -o fluvius *eqs.* 3,69 p. 144,8 ex -o et post tergum. *latius:* BERTH. (?) annal. a. 1080 p. 325,9 partim ex -o, partim per insidias . . . sibi rebellantes supprimere. *al.*

II *translate sensu iur.:* **A** *modo adversatoris – anfechtend, zuwiderhandelnd:* CHART. Rhen. med. I 180 p. 242,41 (a. 943) contra hanc precariam insurgere ex -o. TRAD. Lunaelac. 44 si quis contra hanc cartulam ex -o venire temptaverit. **B** *a parte altera, ad invicem – andererseits, dafür:* TRAD. Ratisb. 178 (a. 900) ex -o etiam Deotpato . . . tradidit ei alteram silvam (CHART. Westph. VII 1466 exadverso). COD. Wang. Trident. 85 p. 199,21 ex averso quidem Wicomarius pro se et sociis suis . . . iuravit *eqs.*

adv. **adverse.** *inique, moleste – unbillig, ungünstig:* CARM. Bur. B 1,5,5 sed -e premitur pauperum adversitas. *v. et p. 255,55.*

advesperasco, -ere. **1** *proprie i. q. vespertinum tempus fieri, vesperascere – Abend werden, sich dem Abend zuneigen:* RIMB. Anscar. 37 p. 72,28 -ente die (VITA Liutb. 30 una dierum iam -ente die. CHART. Anhalt. II 498 p. 358,20. *al.*). MIRAC. Nicol. Brunw. 5 (4)[in.] beatissimae Barbarae virginis festivitate . . . -ente contigit *eqs.* ADALB. AUGUST. Simp. 28 iamque -ente. **2** *translate i. q. ad finem vergere – sich dem Ende zuneigen:* CHART. Pomm. A 224 p. 490,37 (a. 1235) -ente mundo aevi iam termino (ALEX. MIN. apoc. 16 p. 352,14).

***advexaticius,** -i *m. arrepticius – ein Besessener:* AMULO epist. 1,6 qui se daemoniacos -os esse simularent.

advicem *v.* vicis.

advigilantia, -ae *f. vigilantia – Wachsamkeit:* AGNELL. lib. pont. 60 p. 319,11 (chart.) pastor -a continere debet intemptiones.

advigilo, -avi, -atum, -are. **1** *intrans. i. q. (per)vigilare – (durch)wachen:* THANGM. Bernw. 38 fratrum ac sororum catervas . . . intenta supplicatione in tanta rerum necessitate -are monebat. CHRON. Gladb. 5 (MGScript. IV p. 75[b],24) quod si homo . . . apertos . . . teneret oculos mentis -ans ad adventum Iudicis. *c. sensu curae:* COD. Udalr. 115 p. 227,12 si vestra tantum -verit industria, nostra erit *praepositura.* **2** *trans. i. q. mortuum vigilando custodire – Totenwache halten bei:* CHRON. Andag. 53 p. 127,6 per biduum vero -tus sollempni missarum celebratione . . . tandem sepultus est. 88 p. 219,2 -tum *corpus sancti* a fratribus recollectis.

***advincio,** -ire. *alligare, sub potestatem redigere – (an sich) fesseln, abhängig machen:* GESTA Trev. cont. I 14 p. 187,27 ut potuisset maiorum quempiam sibi -ire (-ere 6[c]).

***advinco,** -vici, -ere. *iudicio vincere – im Prozeß besiegen:* DIPL. Karoli III. 25 p. 42,3 eo quod . . . per iudicum iuditium histum Maurinum advicissemus (advinc- *B*).

***advindico** (-ven-), -avi, -are. *vindicare – beanspruchen: v. p. 263,44.*

***advisito,** -are. *visitare – besuchen:* HRABAN. martyr. p. 1180[A] ut sancti Petri . . . sedem -ret.

***adviso,** -ere. **1** *astrolabio observare – anvisieren:* GERB. (?) astrolab. 6,1 stellarum fixarum altitudines . . . providus horoscopus -ere debes. **2** *invisere – besuchen:* TIT. metr. III 7,74 Christus discipulum mallens -ere castrum.

advivo, -vixi, -ere. *script.* av-: *l. 71. fut. II.* -ver(o): *l. 70. in vita esse – am Leben sein:* FORM. Andec. 40 dum -xeris (FORM. Marculfi 1,12 p. 50,16 dum pariter -xerint in hunc seculum. 2,40 dum -xeretis [adviveritis *B*]. FORM. Senon. I app. 4 p. 210,21 dum avixero. FORM. Turon. 37 dum ego in capud -o. OTTO FRISING. gest. 2,48 p. 155,25 dum -ret [adhuc

[Ziltener]

viveret *B1.2. C*]. *saepe*). 54 quamdiu -ximus (FORM. Turon. 6 q. in caput -xero. DIPL. Ludow. Germ. 7 p. 9,4 q. idem Liuprammus -xerit. *al.*). LEG. Wisig. 12,3,13 p. 441,10 donec -xerint (LIBER diurn. 64 p. 60,12). LIBER diurn. 39 p. 30,3 ut . . . rite possis degere quibus -xeris diebus. TRAD. Frising. 614 dumdiu -xero. EPIST. var. II suppl. 11 p. 638,43 cum -rent (adhuc viverent *Vulg. eccles. 8,10*). VITA Poppon. 19 p. 305,37 in ea *(administratione pontificii)*, quo -xit sub monachili tunica, non defecit (TRAD. Scheftl. 316 quo -at. 317[b] quo -it. *v. et s. v.* quoad). 28 p. 311,38 si utique -ret. *c. sensu supervivendi:* LEX Sal. Merov. 108 quamdiu filii -xerint, terra habeant. FORM. Marculfi 2,40 que ex vobis pare suo suprestis fuerit et -xerit. CHART. Hersf. 26 p. 47,24 si iterum post me virum acciperit, ut tantum hereditatem eius cum dote ipsius in beneficium habeat, dum -xerit. *Ziltener*

adulatio (-cio), -onis *f.* *script.* ado- *(fere usque ad s. IX.): l. 19. 23. 25. al.*

I *corpor. i. q. actio permulcendi – Liebkosung:* HUGEB. Willib. 1 blandis . . . nutrientium ado-bus . . . confotus.

II *spirit.:* A *blandimentum, ambitio, assentatio, blanda excusatio – Schmeichelei, Liebedienerei, schmeichlerische Zustimmung, Beschönigung:* 1 *gener.:* ALDH. virg. I 58 p. 318,18 -o fallax inimici. EPIST. Bonif. 64 p. 133,15 si . . . ado-is (adu- *2 p. corr.*) gratia . . . falso securitatem populis pronuntient. LIBRI Karol. 2,4 vitium ado-is. CONC. Karol. 39[A],133 *cantores* plus . . . velint . . . populi aedificationem quam popularem vanissimam -em. 39[A],134 p. 412,21 eos *(delinquentes fratres)* suis -bus decipere. OTFR. ad Liutb. p. 168,40 verborum -em politorum. HROTSV. Cal. 2,4 qui simulat, fallit; et qui profert -em, vendit veritatem. WOLFHER. Godeh. I praef. p. 168,53 scolasticae -is, quae . . . sui studium . . . in utramque partem ipsa facilis facile deflectit, . . . incusari. ARNOLD. LUB. chron. prol. p. 115,17 -em, que plerisque scriptorum comes est, omnino dampnamus. *al.* 2 *publ. et iur.:* VITAE patr. Iur. 2,10 nec -e iudicum vana inflatione disruptus est. CAPIT. reg. Franc. 22,63 ut . . . *iudices* iuste iudicent . . . non in ado-e nec in consideratione personae. 33,7 ullum . . . muneris ado-em (*i.* -e) dimittere. *al. (v. ind.).* EPIST. var. II suppl. 11 p. 635,35 remota subdolę ado-is suspicione. ERMENR. ad Grim. 8 p. 542,15 iustitiam . . . obpugnat severitas et ado-o. HINCM. ord. pal. 9 rex custodire debet, . . . ne . . . -bus decipiatur. THIETM. chron. 7,71 oleum *peccatoris* . . . ponitur . . . pro -cione *(cf. Vulg. psalm. 140,5. v. et l. 25.51.53).* ADAM gest. 3,38 ad hoc turpissimum -is offitium ambitio . . . illexit. *al.* B *illecebrae – Lockung, Genuß:* WILLIB. Bonif. 8 p. 50,13 caducis gentilium ado-bus delectare.

adulator, -oris *m.* *script.* ado-: *l. 50sq. 55. al.* *metr.* -ŭ-: DAVID compos. 1,35.

1 *gener. i. q. blanditor, ambitor, assentator – Schmeichler, Liebediener, Jasager:* LIBRI Karol. 2,4 ado-es, ut inliciant, laudant. EPIST. Alcuin. app. 2 p. 485,9 'ado-r unguens caput', id est mulcens et laudans mentem favoris blanditie (*cf.* WIPO prov. 54. *v. et l. 43*). CAND. FULD. Eigil. I 5 p. 224,23 quem *(abbatem)* . . . -um et accusatorum subvertebat nequitia. HRABAN. epist. 39 p. 477,39 laudatores suos atque ado-es . . . sibi adquirant. LIGURINUS 3,269 plebis -r, gaudens popularibus auris. ALBERT. M. pol. 5,8[r] p. 536[a],2 'est enim demagogus δήμου -r' *(p. 1313[b],41* κόλαξ), . . . quia in concionibus laudibus populi quaerit placere populo. *al.* 2 *spec. i. q. parasitus (blandiens) – (schmeichlerische) Hofschranze, Höfling:* LIBER hist. Franc. 35 p. 303,29 (rec. B) ado-es, quos regina . . . miserat. LIUTG. Greg. 3 pseudodoctores et -es, qui famam sancti viri . . . impedire conati sunt apud regem. ADAM gest. 3,49 p. 192,15 quam *(partem episcopatus)* . . . ipse *(episcopus)* postea Eberhardo aliisque regis -bus distribuens. 3,66 medici, -es et ypocritae. ALBERT. M. pol. 5,8[r] p. 536[a],22 -r bilinguis est, qui laudando unum detrahit alteri. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 426,18 ad curias principum confluunt . . . ribaldi, buflardi, -es, carciones. *al.*

adulatorius, -a, -um. *script.* ado-: *p. 258,8.10. al. blandus, ambiens, assentiens – schmeichlerisch, (ein) schmeichelnd, schmeichlerisch beistimmend:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,12 laudamentum. CHRON. Merseb. 2 p. 168,24 applausione. HILDEG. scivias 3,5 p. 616[A] Deus nec fallacibus nec -is sermonibus omnino moveri . . . potest. HIST. peregr. p. 151,7 post hec -e prelocutionis verba. *al.* *mus.:* IOH. AFFLIG. mus. 16,5 alios -us quarti *tropi* sonus attrahit.

adv. **adulatorie.** *blande, ambitiose, assentatorie – schmeichlerisch, liebedienerisch, schmeichlerisch beistimmend:* LIBRI Karol. 4,20 p. 210,37 ado-e imperatorem . . . apostolis coaequare. LUP. FERR. epist. 44 *opp.* serio. HINCM. epist. I 134 p. 79,8 non ado-e . . ., sed sincere . . . didicit praedicator. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 489,10 nobiles . . . pueri . . ., promissam . . . habentes comam, hinc -e vel potius inrisorie . . . 'comatuli'. EKKEH. IV. (?) prol. Gall. p. 1096,11 -e eum laudasse. ARNO REICHERSB. apol. p. 175,36 non falso, non -e, sed vere personam verbi Dei nomine honorans. *al.* *cum sensu illiciendi:* OTTO FRISING. chron. 8,22 p. 426,6 -e . . . bonorum gloriam eternam predixisse putandus erit *Dominus*.

adulcero, -are. *saniosum facere – eitrig machen:* 1 *proprie:* TRACT. de caus. mul. 38 *(medial.)* si colorica est *menstrua* . . . vel sanguis -atur, clisteris utatur. 2 *in imag.:* FUND. Teg. 4 (ed. Pez, Thes. III 3 p. 492[B]) ut tamen caveant *praelati* -are, quod sanum esse videtur.

adulesco *sim. v.* adolesco.

adulor, -atus sum, -ari. *script.* ado- *(fere usque ad s. IX.): l. 29.31.34. al.* *form. act.: l. 29.44.*

I *corpor.:* A *de canibus i. q. blande se applicare – schmeichelnd sich anschmiegen:* IONAS BOB. Columb. 1,17 p. 185,12 catuli solent dominis adolare. B *de hominibus i. q. permulcere – streicheln, liebkosen:* CARM. Cantabr. 3,5[b],3 pater . . . nutrit natum nunc adolando, nunc flagellando.

II *spirit.:* A *blandiri, ambire, assentari – schmeicheln, umwerben, schmeichlerisch beistimmen:* 1 *strictius:* a *gener.:* LULL. epist. 92 p. 209,26 adolando fallere. RUP. MEDIOL. Adalb. 26 -antur partibus militares manus. OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 133,22 nemini parcens, . . . laicis tantum -ans. *al.* b *publ.:* HUGEB. Wynneb. 5 potentibus numquam adolando cedebat. HROTSV. Sap. 5,22 versipelli astutia . . . -aris. THANGM. Bernw. 2 p. 759,32 cum alii regi puero -ando obsequerentur. ADAM gest. 3,38 qui -ari nesciret. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 296,1 ipsi *(regi)* gratulanter occurrens omnifariam quoque -tus est. *al.* 2 *latius i. q. blande dicere – schmeichlerisch sagen:* PASS. Leod. 10 (MG Mer. V p. 292,7) eius *(regis)* voluntatem favendum -bat (-batur *var. l.*) prae omnibus. OTTO FRISING. chron. 1,25 p. 56,23 duxisse originem ab Enea profugo et, ut ipse *(sc. Vergilius)* -atur, viro forti. B *devote adorare – demütig anbeten:* HROTSV. Gall. II 5,3 adolabantur creatori. C *mus. i. q. se adaptare – sich anpassen:* ANON. mus. Sowa 2[b] p. 98,28 quadruplum cuilibet cantuum nititur -ari.

adi. **adulans**, -antis. *blandus – einschmeichelnd:* BONIF. epist. 9 p. 4,23 per blandimenta ado-ium (adu- 2) verborum.

subst. **1. adulans**, -antis *m.* *blanditor – Schmeichler:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 112,7 nec minis malignantium nec falsis ado-ium fribolis mente agitatur. WALAHFR. carm. 5,39,21 -is ore promo.

2. adulatum, -i *n.* *blandimentum – Schmeichelei:* TRANSL. Annon. prol. p. 515[b],6 ficta pro veris, -a pro certis cudere.

adv. **adulanter.** *blande – schmeichlerisch:* LIBRI Karol. 4,13 p. 193,11 -r dixisse. *Schmidt*

adulter, -era, -erum. *form. nom. sg.* -erus: *p. 259,17. adde* LEX Raet. Cur. 9,4,6.

I *adi.:* A *de fornicatione:* 1 *matrimonium violans – ehebrecherisch:* LEG. Wisig. 3,4,12 -orum coniugum. CONC. Karol. 21,10 p. 193,20 -e uxoris. *al.* *alleg.:* HRABAN. univ. 4,1 p. 82[D] mulier -a, quae offertur Domino a Iudaeis lapidanda, ecclesia est. 2 *incestus, concubinalis – unkeusch, buhlerisch:* CONC. Karol. 1,1 falsos presbiteros et -os vel fornicatores diaconos. CAPIT. reg. Franc. 205,5 qui . . . sanctimonialem vel raptam sive -am . . . fugiens secum ducit. *in imag. i. q. illecebrosus – verführerisch:* BRUNO QUERF. fratr.

[Rudolph]

7 p. 722,44 Romulea tellus ... -a pulchritudine adhuc melius placet. **B** *de actione falsandi, prauitate sim.:* **1** *illegitimus – unrechtmäßig:* LEX Raet. Cur. 24,22 ut ipse infans -r non sit nec adpositibus. VITA Chrod. 11 -o autem pastore patria expulso. *v. et l. 64.* **2** *prauus – verkehrt:* CHART. Leub. 27 p. 75,8 (a. 1220; epist. papae) superinducunt -um intellectum. **3** *corrumpens – fälschend:* LEX Raet. Cur. 9,17 quicumque -um monetarium protullerit. **4** *falsificatus – gefälscht:* LEX Raet. Cur. 9,18 quicumque soldum minorem fecerit ... aut -a moneta fecerit.

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *de fornicatione:* **a** *violator matrimionii vel sponsionis – Ehebrecher, Verletzer des Verlöbnisses:* LEG. Wisig. 3,2,2 ut -r et adultera ante iudice publice fustigentur et ignibus concrementur. 3,4,2 si ... puella *(sc. sponsa)* vel mulier adulterium conmisisse detegitur, una cum -o puniatur. PIRMIN. scar. 27 p. 62,1 qui fuit fornicator vel luxoriosus et -r (-erus *C*). LEX Raet. Cur. 9,28 sacrilegus, -r monete, ... sepulcri violatur, -⟨er⟩ ingesti ... nullatinus absolvantur. ARBEO Emm. 36 p. 83,18 quibus distantiis a regno Dei alienentur -i. CAPIT. reg. Franc. 196,54 p. 46,4 qui ... dimissis uxoribus alias ducunt, Domini sententia -i esse notentur. GESTA Alber. 96 Lotharius, quondam rex falso, sed verus -r existens. *saepe. alleg.:* HRABAN. univ. 7,1 p. 184^{A} -r diabolus vel daemones. *per compar.:* ALEX. IV. registr. 464 p. 428,4 ecclesiam non tanquam sponsus, sed -r potius tenuit. **b** *homo libidinosus – Wollüstling:* ALDH. virg. II 2246 ut solus nebulam strofae non nosset -r. **2** *de actione falsandi, prauitate sim.:* **a** *illegitimus – ein Unberechtigter:* PAUL. BERNR. Greg. 64 p. 509,34 ecclesias ... quibusdam -is et simoniacis sub investitura contradidit. **b** *apostata – ein Abtrünniger:* OTLOH. doctr. 14 p. 279^{C} divinae legis -r. **c** *falsarius – Fälscher: l. 18.* **B** *fem.:* **1** *violatrix matrimonii – Ehebrecherin:* CONC. Merov. p. 128,27 quaecumque vivente viro altero nupserit, habeatur -a. CONC. Karol. 21,9 ut ... cognata et socrus deprehendantur -ae. *al. v. et l. 13.* **2** *concubina – Buhlerin:* BERNOLD. CONST. chron. a. 1096 p. 464,34 abiurata -a in gratiam receptus est *rex.* VITA Meinw. 49 p. 41,11 quam *(pelicem)* de sanctimoniali -am ... faceret.

adv. ***adultere.** *illegitime – unrechtmäßig:* RATHER. epist. 26 p. 142,3 omittam ... alium super me -e adductum.

adulteratio, -onis *f.* *concubitus illicitus – unerlaubter Beischlaf:* LEX. Raet. Cur. add. 8 tam viri quam femine, qui supradictas -es faciunt, equali subiaceant sententiam.

adulterator, -oris *m.* *falsarius – Fälscher:* CAPIT. reg. Franc. 139,19$^{tit.}$ de -bus monetae.

adulterinus, -a, -um. **I** *adi.:* **A** *de fornicatione:* **1** *adulter, matrimonium violans – ehebrecherisch:* ARBEO Corb. 24 p. 215,15 quam *(uxorem fratris)* sibi -a dilectatione sumpsit in matrimonium. CONC. Karol. 16,17 si quis ... a propria coniuge -a separatus fuerit. IOH. VIII. epist. A 156 desponsam ... -o concubitu ⟨a⟩ presbitero quodam pregnantem repertam. CAPIT. reg. Franc. 252,40 ut ille fornicator illam adulteram -o sibi associaret thoro et legitimo matrimonio. *al. improprie de catulis:* CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 402,28 (a. 1220) ne post nobilem conceptionem -a comixtione degeneres catulos producant. **2** *concubinalis, amatorius – buhlerisch:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 188,2 quos *(filios)* de -is permixtionibus habebat *rex.* ALDH. virg. I 44 p. 298,3 -ae titillationis calcar. **3** *adulterio genitus – außerehelich erzeugt* (*cf.* GLOSS. III 323,60 -us ches chebessvn): EPIST. Alcuin. 3,16 (synod.) -os ... filios ac sanctimonialium auctoritate apostolica spurios et adulteros iudicamus. **B** *de actione falsandi, prauitate sim.:* **1** *illegitimus, falsus – unrechtmäßig, unecht, falsch:* **a** *de hominibus:* THIETM. chron. 6,11 fautores -i ducis. ANNAL. Sangall. IV a. 1043 -um et subpositicium regulum. CHART. Stab. 139 p. 283,26 ab illo intruso et -o ... abbate. GALB. Karol. 56 -o comiti (*opp.* verum novumque). CHRON. Reinh. a. 1209 p. 576,24 quasi -us (-e *1*) invasor Moguntine ecclesie repudiatus est. *al.* **b** *de rebus:* LEG. Wisig. 7,5,1 qui signum -um sculpserint. ADALBOLD. Heinr. 15 -a sceptra. ANSELM. LEOD. gest. 19 p. 199,12 -am convocantes synodum ..., ut reginam ... arcessant adulterii. VITA Agric. 20 p. 197,10 -o clavo. CHRONOGR. Corb. p. 61,1 -a clavi armarium aperuerunt. CONST. I 155 eam *(monetam)* tamquam falsam et -am ... refutari (II 370 *opp.* vera et legitima). CHART. Rhen. med. II 9 p. 46,36 de molendinis -is plenariam ... iusticiam fecit. *latius i. q. arte factus – künstlich:* CHRON. Reinh. a. 1198 p. 560,38 civitatensem fluvium per -os alveos ab opido reiecit. **2** *inutilis, noxius – unnütz, schädlich:* ALBERT. M. veget. 7,31 *ager* -is herbis repletus. 7,120 radicibus. animal. 8,159 apes autem -ae (*p.* 625^{a},14 κηφῆνος). **3** *de enormitate i. q. extra seriem oriens – außer der Reihe entstehend:* ALBERT. M. animal. 2,54 *(de dentibus in fine adulescentiae orientibus; cf. theod.* 'Weisheitszahn') dentes autem -i (*p.* 501^{b},25 κραντῆρας), qui intra gingivam oriuntur extra ordinem dentium naturalem.

II *subst. masc. (fem.: l. 26):* **A** *qui concubinam tenet – einer der sich eine Konkubine hält:* EPIST. Alcuin. 3,16 (synod.) dicet aliquis -us: meretrix mea non est serva, sed libera. **B** *spurius (-a) adulterio genitus (-a) – im Ehebruch erzeugter illegitimer Nachkomme, Bastard (cf. F. Kogler, ZRGGerm. 25. 1904. p. 96):* DIPL. Heinr. IV. 355 proclamavi *(sc. abbas Farfensis)* ... de filiis ... Randisii -i. GREG. CAT. chron. I p. 244,10 petiam terrę ... tenent -i de Stephano. p. 247,12 casalem 1 ab -a Dononis.

adulterium, -i *n. script.* ault-: LEX Raet. Cur. 9,4. **1** *de fornicatione:* **a** *violatio matrimonii vel sponsionis – Ehebruch, Verletzung des Verlöbnisses:* PIRMIN. scar. 28^{b} p. 66,14 nullus ... homecidium faciat, non -um (adulteratae *A*, adulterare *C*). ARBEO Emm. 36 p. 81,5 his arguere -um studui. CAPIT. reg. Franc. 156,1 raptor *alienae sponsae* vero -i crimine reus teneatur. *al. (v. ind.).* ALBERT. METT. div. temp. 2,20$^{ex.}$ -um in culpam non ducunt. ANNAL. Altah. a. 1071 p. 80,18 viduam uxorem duxit, factumque est manifestum periurium et publicum -um. ALBERT. M. summ. theol. II 18,122,1,4 p. 400^{a},42 -um, quo coniugalis thorus violatur. *saepe. improprie de iconiis:* CAES. HEIST. mirac. I 10,60 illa absente masculo -um admittens. ALBERT. M. animal. 23,36 dicitur mas huius avis -um per odorem sentire. *strictius i. q. iurisdictio adulterii – Gerichtsbarkeit über Ehebruch:* DIPL. Heinr. IV. 363 p. 483,35 quicquid ... monasterio concessum fuit, id est furtum, -um atque ripaticum. **b** *concubinatus, stuprum, impudicitia – unerlaubtes Verhältnis, Unzucht, Schändung, Unkeuschheit* (*cf.* GLOSS. IV 129,16 St.-S. -um ferleginen): LEX Sal. Merov. 25$^{capit.}$ de -is ancillarum vel servorum. LEG. Wisig. 3,2,3 si mulier ingenua servo ... se ... per -um iungere presumserit. 3,4,14 virginem aut viduam ingenuam violenter polluisse -o. COLUMB. epist. 1 p. 159,5 in diaconatu -um absconsum. BONIF. epist. 73 p. 152,26 commorantes ... in stupratione et -o nonnarum. CAPIT. reg. Franc. 293,77 -a et luxuriae concubinaticae et incesta -a. COSMAS chron. 2,4 p. 86,27 cum liberum nubendi habeant arbitrium, cur committunt -um? *saepe. in imag.:* WALAHFR. Wett. 342 -um in Domini committere sponsam *(sc. ecclesiam). improprie de diversarum bestiarum commixtione:* ARNO REICHERSB. apol. p. 6,17 videmus autem et in naturalibus quaedam fieri ... -a. **2** *de vindicatione illegitima fere i. q. maleficium – etwa 'Übeltat':* PAUL. BERNR. Greg. 64 p. 510,2 Gotfridum ... eiusdem invasionis -o investivit.

adultero, -avi, -atum, -are. *form.* -riando: *p. 261,3. depon.: l. 70. p. 261,4.24. adde* COD. Karol. 3 p. 486,8. *cf. p. 261,41.*

I *intrans.:* **A** *adulterium committere – Ehebruch begehen:* LEG. Wisig. 5,2,5 si mulier fuerit -asse detecta. CAPIT. reg. Franc. 15,11 si quis homo habet mulierem legittimam et frater eius -vit cum ea. TRACT. de caus. mul. 95 p. 56,3 ut mulier cum alio -are non possit. ALBERT. M. animal. 9,54 -ta (*p.* 585^{a},15 μοιχευομένη) est et impraegnabatur post viri sui impraegnationem. *al. inf. pro subst.: l. 31.* **B** *stuprum facere, fornicare – Unzucht treiben,*

[Rudolph]

huren: Conc. Merov. p. 76,2 si quis *(clericorum)* -asse ... confessus fuerit. Bonif. epist. 74 p. 156,11 luxoriando et -ando (-iando *1*). Leg. Lang. p. 342a,54 mundium ... perdere ... de ipsa, quae -ta non est. *al.*

II *trans.:* A *de fornicatione:* 1 *(coniugem) adulterio decipere – (den Ehegatten) durch Ehebruch betrügen:* Capit. Bened. 3,382 de muliere, quae -vit virum suum, similiter de viro, qui uxorem suam -vit (Hist. Franc. Dion. 6 [MG Script. IX p. 397,3]). 2 *stuprare, in stuprum illicere, stuprando maculare – schänden, zur Unzucht verführen, durch Unzucht entehren:* Leg. Wisig. 3,6,2 p. 169,15 uxorem ... -anda (-andam *EV*) cuicumque viro dedisse. Capit. reg. Franc. 104,8 si senior vassalli sui uxorem -verit. 228,22 soceri nurus suas -asse convicti sunt. Chart. Ital. Ficker 18 p. 24,10 ut ... in terra illa (*i.* -am) iactasset et -asset illa (*i.* -am). *al.* *in imag.:* Lamb. Hersf. annal. a. 1075 p. 240,16 ad -andum aecclesiae Babenbergensis castitatem. B *de actione falsandi, pravitate sim.:* 1 *corrumpere – (ver)fälschen:* Lex Raet. Cur. 9,17 *monetam* (Const. I 194). Capit. reg. Franc. 273,20 p. 318,19 mensuram -asse. p. 319,5 ne illi, qui panem coctum aut carnem ... aut vinum ... vendunt, -are et minuere possint. 273,23 p. 320,23 aurum vel argentum. *al.* *mus.:* Rud. Trud. (?) mus. 1,20 p. 53 septimum tonum in sextum transformare et -ari. *clave adulterina uti – Nachschlüssel verwenden:* Lex Sal. Merov. 11,5 si vero clavem effregerit aut -verit. 2 *detruncare – verstümmeln:* Leg. Wisig. 6,5,13 p. 278,24 nec ... imaginis Dei plasmationem -ent. 3 *natur.:* a *simulare – vortäuschen:* Matth. Platear. gloss. p. 380E cuius *(iunci)* radices assimilantur galangae adeo, quod ... galangam -ant. b *inquinare – verunreinigen, trüben:* Albert. M. veget. 6,136 *mirra* aliquando est pura et aliquando est -ta; ... quae autem -atur, commiscetur quodam lacte cuiusdam arboris pestiferae. 6,211 *reubarbarum* -atur ..., quando decoquitur. C *de vindicatione illegitima i. q. violenter invadere – sich gewaltsam bemächtigen:* Chart. Bund. 236 (a. 1112) qui eandem ecclesiam prius -are presumsit et adhuc oportunitatem invadendi querit.

adi. **adulteratus**, -a, -um. 1 *moechatus – verbuhlt (cf.* Gloss. IV 112,3 St.-S. -um verlegen): Conc. Karol. 5 p. 39,7 ab -is presbiteris ... et fornicariis clericis. 2 *falsificatus – ver-, gefälscht:* Notker. Balb. gest. 1,29 in locum vero argenti ... stagnum subiciens ... de -o metallo campanum ... perfecit. Berth. (?) annal. a. 1076 p. 287,31 litteras -as. 3 *inquinatus – trübe: l. 32.*

subst. **adulterans**, -antis *m.* *adulter – Ehebrecher:* Arbeo Corb. 24 p. 216,5 conviatorem -i (*i.* -is) cursibus sibimet adhibere partem *(cf. notam ed.).*

***adulto**, -avi, -are. *stuprare – schänden:* Lex Ribv. 39,2 capit. p. 58,17 de eo, qui ingenuam puellam -verit.

1. ***adultor** unrehthio *(i. fornicator)* Gloss. I 91,2 St.-S.

2. ***adultor**, -oris *m.* (adolesco) *praeceptor – Lehrer:* Ekkeh. IV. bened. I 45,60 *(de s. Martino)* non poterant cogi non flere obitum pedagogi, dulcis -is fuit mors causa doloris. 53,9 eius *(Christi doctrinae)* consultor ... est et gnarus -r *(sc. Paulus).*

***adultra** (ad ultra) *praep.* *in locum ultra – zu einer Stelle jenseits:* Dipl. Ludow. Germ. 54 ab ipso ... loco usque ad ultra vallem.

adultus *v.* adolesco.

***adumbraticus**, -a, -um. *umbraticus – schattenhaft, Schein-:* Bernold. Const. libell. I 1 p. 8,2 dum nondum vera, sed etiam -a tantum sacrificia celebrarent *sacerdotes veterum.*

adumbratio, -onis *f.* 1 *imago umbratilis, primis lineis designata – Schattenriß, Umrißskizze:* Libri Karol. 3,22 p. 149,39 *(de arte pictoria)* haec, quae exsequuti sumus, -bus vel etiam lineamentis quibusque humanis visibus inpertiuntur. 2 *umbra – Schatten:* Beda temp. rat. 64,82 arboris -e velati.

adumbro, -avi, -atum, -are. 1 *abscondere – verbergen:* Mirac. Adalb. Wirz. 11 p. 64,23 nuditatem. *latius:* Helm. chron. 14 p. 28,15 dolum verborum coloribus -tum. 2 *protegere – beschützen (cf.* Gloss. I 40,13 St.-S. -at scuit): Annal. Quedl. a. 1022 quam *(mortalitatem)* imperator ... coelitus evadens -tus ... Germanicas pervenit ad oras. 3 *obscurare, antecedere – in den Schatten stellen, übertreffen:* Smar. carm. 1,3,5 *(de gradibus comparationis)* positum medius, medium praelatus -at. 4 *(verbis) exornare – (mit Worten) ausschmücken:* Rup. Mediol. Adalb. 28 p. 22,9 nulla denique sana meditanti provenit iactura, si linguam eius foliorum exuberatio non -et. Otloh. tempt. 2 p. 390,10 quae scribere coepi qualiterque ea -vi. 5 *in chartis saec. VII./VIII. i. q. confirmare – bestätigen:* Form. Marculfi 1,35 p. 65,16 privilegium ... per auctoritatem domni illius ... -tum fuisse denoscitur (Dipl. Pipp. 11 p. 16,34). Dipl. Pipp. 3 decretum ... manus nostrę signaculis decrevimus -are. 26 p. 37,16 propria manu annotatione ... -are (Dipl. Karoli M. 94). *al.*

adi. **adumbratus**, -a, -um. 1 *secretus – geheim:* Walahfr. carm. 5,38,42 occultus et arte usus -a venisti. 2 *praetextus – gesäumt, verbrämt:* Herbord. Ott. 1,27 erat ... *pellicium* ad oras capitii et manicarum modice vulpinis -um.

***adunabilis**, -e. *qui iungi potest – verbindbar:* Albert. M. meteor. 4,4,2 p. 797a,8 sunt enim admixta in musto terrestria et aquea non -ia naturae vini.

adunatio (-cio), -onis *f.* *signif.:* Albert. M. praedicab. 4,6 p. 73b,19 -o incipit ab uno et terminatur ad multa (*opp.* collectio).

I *spectat ad anim.:* A *de actione:* 1 *consociatio, unitio – Vereinigung:* Radbert. Arsen. 2,14 p. 81,27 auctoritas ... legebatur summi pontificis ... pro -e populi et salvatione totius imperii. Epist. Wibald. 92 fratrum communionem et optabilem in Christo -em ad effectum perduxistis. *al.* 2 *adiunctio – An-, Zusammenschluß:* Amalar. off. 3,5,1 populi -em ad eum *(Christum).* ord. antiph. 53,8 ad unam fidem. B *de statu:* 1 *societas, congregatio – Gemeinschaft:* Form. Marculfin. 21 omnis -o sancti illius. Wolfher. Godeh. I 3 christicolarum -i se ... addicere. *c. sensu coniurationis:* Capit. reg. Franc. 158,4 ut nullus homo per sacramentum nec per aliam obligationem -em faciat. 2 *coetus – Versammlung:* Gerh. August. Udalr. I 23 p. 408,44 cum ei -o omnium episcoporum non consentiret. 3 *exercitus, copiae – Heer, Streitmacht:* Albert. Aquens. hist. 1,7 p. 276d quoniam comes ... -em armatorum contraxisset militum. 8,16 p. 569c -o Langobardorum. *al.* Fragm. de exp. Frid. imp. p. 22,8 *(epist. Saladini)* -o enim legis Christianorum bis venit super nos.

II *spectat ad res:* A *de actione:* 1 *coniunctio – Verbindung:* Liber diurn. 73 p. 72,14sq. in ... Iesu Christo ante -em duas naturas et post -em unam ... credere. Alcuin. epist. 27 p. 68,22 per sacri baptismatis de illius esse ovili pastoris. Arno Reichersb. apol. p. 153,23 dum synodus subsistentiarum in Christo divisionem prohibet, naturalem eorum -em (-nit- *cod.*) adstruit. Chart. episc. Misn. 122 cum ... ex -e ... plebanatuum unius praepositurae dignitas resultasset. *al.* 2 *complexio – Zusammenfassung:* Walahfr. Gall. 2,9 ad nos pertinet adbrevatio dictionum et -o rationum. 3 *computatio – Addition:* Ps. Odo Clun. abac. p. 297b si ex -e characterum articulus, id est maior numerus, succreverit. Herig. rat. 2,6 *(de divisione)* quota minorum divisorum cum suis differentiis -o sibi iuncta extiterit. 4 *natur. i. q. commixtio – Vermischung:* Albert. M. animal. 15,128tit. de modo -is spermatis maris et feminae. B *de statu:* 1 *gener.:* a *unitas – Einheit:* Vita Paulin. Trev. 15 illud certamen vertit pietas sancti in caritatis -em. Liber de unit. eccl. 2,21 p. 238,14 propter -em ... religionis et pacis. b *consensus – Einstimmigkeit:* Thangm. Bernw. 38 mirabilis ... in electum -o. c *compositio – Zusammensetzung:* Albert. M. eccl. hier. 5,14 p. 711b,5 propter -em panis ex multis granis et vini ex multis racemis *(cf. Cypr. epist. 69,5).* 2 *spec.:* a *iur. i. q. pactus, conventum – Vertrag, Übereinkommen:* Capit. reg. Franc. 242,2 p. 157,18 nepotes nostros in hac -is firmitate nobiscum recepimus. Chart. episc. Spir. 14 p. 14,19 inter eos prius verbositatis -cio

[Rudolph]

convenerat. *fort. huc spectat:* CATAL. biblioth. Becker 37,536 regula sancti Benedicti et -o Rigbodoni episcopi. **b** *natur. i. q. accumulatio – Ansammlung, Anhäufung:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,8 p. 38a[r] motus materiae de membro ad membrum propter -em est VI rerum *eqs.* 9,40 p. 49b[v] quod inter eorum *(testiculorum)* substantias nascitur . . ., -o est humiditatis aquosae et frigidae. ALBERT. M. veget. 3,101 -o maior et debilitas unius substantiae . . ., quae est causa transitus unius saporis in duos permixtos. *densitas – Konzentration:* ALBERT. M. animal. 12,70 calor penetrans in lapidem siccum esset acutior qualitate et quantitate minor propter materiae restrictionem et -em.

adunativus, -a, -um. **1** *ad condensationem idoneus – zur Verdichtung geeignet:* Ps. AVIC. epist. 1 p. 864,15 substantiam solidativam et substantiam coagulativam, -am fixam super ignem. **2** *coniungens, comprehendens – vereinigend, zusammenfassend:* ARNO REICHERSB. apol. p. 159,19 cum *persona Christi* trium essentiarum, videlicet verbi, animae et carnis, -a sit. ALBERT. M. praedicab. 4,6 p. 73[a],4 magis autem est collectivum et -um genus quam species. p. 74[a],47. **3** *ad accommodationem idoneus – anpassungsfähig:* ALBERT. M. eccl. hier. 2,12 p. 554[b],20 bonus odor -us est sui ad trahentem.

***adunator,** -oris *m.* **1** *qui manipulos colligat – Garbenbinder:* CHART. Rhen. med. II app. 16 p. 436,17 (c. 1220) dat mansus . . . quatuor flagellatores, quatuor -es, quatuor messores annone. **2** *dux – Heerführer:* FRAGM. de exp. Frid. imp. p. 23,7 Dominus *(i. Allah)* . . . salvet salvationem . . . excelsi regis, victoriosi -is.

***aduncatio** (-cio), -onis *f.* *violenta possessio – gewaltsame Besitznahme:* CHRON. Reinh. a. 1192 p. 550,33 beati Petri patrimonium paternis -cionibus quasi pyratice detentum.

aduncitas, -atis *f.* *flexura – Krümmung:* ALBERT. M. animal. 25,35 ungues *chamaeleonis* hamatos subtili -e *(ex Solin. 40,21).*

adunco, -avi, -atum, -are. *?depon.: l. 42.* **1** *(hamo) piscari – (mit dem Angelhaken) fangen:* HRABAN. hom. II 163 p. 458[B] hamus . . ., quo -tus est Leviathan (MILO carm. 3,4,2,274). **2** *capere – gefangennehmen:* ROB. TOR. chron. a. 1168 p. 517,48 inter quos *(captivos)* etiam senescallum . . . -tus est. **3** sibi -are *i. q. sibi vindicare, invadere – für sich in Anspruch nehmen, sich aneignen:* VITA Deic. 32 omnia . . . potestative invasit tenaciterque sibi -vit (advendicavit *2.3*). CHART. Rhen. med. I 414 p. 475,20 reddidimus . . ., quod Willihelmus . . . iniuste sibi -verat. CHRON. Reinh. a. 1195 p. 553,1 castrum. **4** *decipere – täuschen, betören:* VITA Norb. II 109[med.] dicentes se esse delusos et arte magica . . . sensus suos -tos.

aduncus, -a, -um. **1** *curvus, curvatus – gebogen, gewölbt:* BEDA hist. eccl. 2,16 p. 117,29 vir . . . naso-o. SEDUL. SCOT. carm. 2,41,7 frontes *(ovium).* GOZECH. Alban. prol. p. 986,27 liminarem . . . paginam -am *(codicis ampli).* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 11,9 aves rapaces . . . habent . . . ungues -os. *al.* **2** *hamis armatus – mit Haken versehen:* RAHEW. gest. 4,68 ignito ferri pondere et -o . . . machinas attemptabant.

adung(u)o, -ere. **1** *unguere – salben:* CARM. biblioth. 6,16,1 *(de Christo)* pacificus mula residens properatur -ui, quem . . . Sadoc unxit. **2** *illinere – aufstreichen:* MAPPAE CLAVIC. 16 -uis crassitudinem (COMPOS. Matr. 10,1 -gis cr.). COMPOS. Matr. 30,4 in ere autem igne usto -uis et est mirabile.

1. adunio *v.* aduno *p. 264,40.* **2. *adunio** *v.* *idoneo.

adunitio *v.* adunatio *p. 262,52.*

1. aduno, -avi, -atum, -are. *script.:* adhu-: *l. 72. p. 265,23.* ado-: *p. 264,44.* -iare: *p. 264,18. form. ind. praes.* -it: *p. 264,40. ?intrans.: l. 72. p. 264,9. 265,15.*

I *obi. anim. eorumque conventus:* **A** *convocare – zusammen-, einberufen:* LEX Sal. Merov. decr. Child. 2,2 omnibus -tis *(abl. absol. ut* CAPIT. reg. Franc. 173 p. 356,19 -to . . . populi . . . conventu. DIPL. Heinr. II. 62 -tis . . . archiepiscopis. *al.*). CHRON. Fred. 4,8 omnes Gothus . . . Toletum adhunare precepit. CONC. Merov. p. 214,8 citus episcoporum, qui nuper est . . . -tus. THANGM. Bernw. 41 p. 776,24 synodum. *al. medial. i. q. convenire – zusammenkommen:* ARBEO Emm. 19 p. 53,23 clericorum coors . . . ad eum *(sanctum)* -te sunt. WETT. Gall. 24 p. 269,25 totus clerus -tus est. **B** *consociare, congregare – zusammenschließen, (ver)sammeln:* DIPL. Merov. I 42 p. 40,7 quod . . . monachos ibidem sub regula . . . -assent. 95 p. 85,30 familia Christi, que ibidem . . . -are desiderant. ANNAL. Mett. a. 692 p. 13,13 exercitum. CONC. Karol. 44[B],76 p. 523,39 animos in diversa tendentes. ANNAL. Hild. a. 965 omnes suos -vit ad pacem et ad concordiam. DIPL. Heinr. II. 182 sanctimoniales. BRUNO MAGD. bell. 18 p. 24,16 quia non talis amicitia eos *(archiepiscopos)* fideliter -ret, ut *eqs.* CHART. archiep. Magd. 394 p. 517,14 clericos. ALBERT. M. animal. 8,59 anseres . . . -ant de nocte pullos suos sub se. *al. refl. et medial. c. sensu confoederationis:* EDICT. Roth. 12 si . . . tres *homicidae* voluerint se -are (-iare *12*), ut in unum conponant. 263. CAPIT. reg. Franc. 242 p. 157,15 qualiter nos ad haec, quae diximus, exequenda -remus. 281,4 p. 357,17 ut ad . . . fidelium vestrorum salvamentum . . . -ti simus. *al.* CHART. Basil. A II 242 (a. 1279) -vimus nos et confederavimus nos. **C** *adiungere, aggregare – beigesellen, anschließen:* IONAS BOB. Columb. 2,10 p. 256,12 suae pacis (-i *var. l.*), qui remanserant, -are decrevit. BONIF. epist. 33 p. 57,6 ut communioni fraternę . . . vobiscum -tus sim. AMALAR. bapt. 44 *(de baptizato)* quia illius *(Christi)* corpori -tus est. EINH. Karol. 7 p. 10,29 ut *Saxones* . . . Francis -ti unus cum eis populus efficerentur. SALOM. II. epist. 30 multos sibi complices -antes. CHART. Wirt. V 1512 p. 279,25 (a. 1258) *ministeriales* ceterorum ministerialium consortiis -amus. *refl.:* CAPIT. reg. Franc. 264,3 ut . . . accelleretis . . . vos illi -are. *al. medial. i. q. adiunctum esse – zugetan sein:* VITA Gunth. erem. 12 qui *(episcopus)* sibi *(duci)* speciali familiaritate -batur.

II *obi. res:* **A** *strictius:* **1** *coniungere, colligare, contrahere – vereinigen, verbinden, zusammenziehen:* LIBER diurn. 9[tit.] preceptum de -andis ecclesiis (AMALAR. ord. antiph. 2,5 -ta ecclesia ex duobus populis. CONC. Karol. 44[B],76 p. 530,8. 530,15). HYMN. Hraban. 4 (1),12,1 corpus haec *(caritas)* Christi copulans -at (-it *Dreves*). CAPIT. reg. Franc. 183 p. 394,13 capitula. DIPL. Ludow. Iun. 23 res sancti Uuicberti . . . -tas habemus. WIDUK. gest. 1,27 regnum. CARM. Bur. B 185,2,2 flores. REIN. LEOD. annal. a. 1213 p. 666,40 classim . . . adonavit. ALBERT. M. veget. 6,56 cypressus . . . -at ramos suos superius. animal. 8,153 qualiter collecta -et *apis. al. medial.:* BEDA hist. eccl. 3,19 p. 165,31 ignes . . . in inmensam -ti sunt flammam. ALBERT. M. veget. 3,42 donec resideat in eis *(fructibus)* humidum . . . et -etur cum terrestri sicco. *publ. c. sensu corrogandi:* DIPL. Otton. I. 86 p. 169,2 ingredi . . . causa -andi placiti. **2** *(uniendo) conficere – (vereinigend) herstellen:* VITA Bonif. II 4 p. 96,5 divisit de Reganesburg . . . Nordgewi et Salafeld et -vit unum membrum ęcclesiae. *de fundatione:* THANGM. Bernw. 12 p. 763,4 coenobium virginum . . . Brunesteshusen -verunt (*cf.* CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,5 [a. 804] quem [*casam s. Salvatoris*] . . . ędificaverunt et cum turma plurima ibidem -verunt). **3** *(uniendo) addere – (vereinigend) hinzufügen:* ALCUIN. rhythm. 1,24,4 (MGPoet. IV p. 907) Iesu bone, ⟨qui nat⟩uram nostrae carnis ⟨tuae⟩ deitati -asti. RHYTHM. 115,38,3 qualiter . . . una dies -ta saltum lunę faciat. CHART. episc. Misn. 193 (a. 1263) mansus . . . dominio ex integro maneat -tus. **B** *latius:* **1** *conferre, addicere – zuwenden, übertragen:* LIBER diurn. 88 p. 116,11 loca . . . committi⟨mus⟩ tuae religiositati . . . -antes ei et monasterium. TRAD. Frising. 465 p. 398,4 omnia . . . domui sanctae Mariae in propriam hereditatem -are. CAPIT. reg. Franc. 297,15 p. 438,35 salutem ecclesiae atque regni in manu vestra. *al.* **2** *conquirere – aufbringen:* UFFING. Ida 1,5 quicquid vero de reditibus . . . annuatim potuit -ari. **3** *pangere – vereinbaren:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 888 *(acc. absol.)* multa . . . inter illos convenienter -ta. **4** *natur.:* **a** *condensare, accumulare – konzentrieren, verdichten, erhöhen:* Al-

[Rudolph]

BERT. M. veget. 1,82 umbra continet et -at calorem. 3,55 -atur virtus eius *(caloris)*. animal. 1,164 profundatio ... foveae circa occulum existentis -at et confortat visum. 12,45 causam, propter quid ... -antur ea, quae coagulantur. 19,20 quorum *(oculorum profundorum)* visus egrediens ciliis stringitur et -atur (*cf. p. 781*[a],2 μὴ σκεδάννυσθαι). *ibid. al.* **b** *medial. i. q. conglobari – sich ballen:* COMPOS. Luc. Z 12 calefactum *plumbum* -atur. **5** *medic. i. q. conglutinare – zusammenfügen:* EKKEH. IV. cas. 38[ex.] fractura ... nullis -ari valuit ligamentis. *medial. i. q. confervescere – zusammenheilen:* ALBERT. M. animal. 1,468 cum fuerit praecisum aliquid de ipso *(praeputio)*, non -atur (*p. 493*[a],*28* συμφύεται) per restaurationem.

adi. **1. adunans,** -antis. *convocatus – versammelt:* TRAD. Weiss. 176 (c. 820) una ... cum testium ... illic -ium.

2. adunatus, -a, -um. **1** *convocatus – versammelt:* CAPIT. reg. Franc. 9[tit.] in sinodo Parisius -a. LEX Alam. tit. p. 63,34 (cod. 10) comites et ceterus populus, multitudo -us. p. 63,42 (cod. 12) una cum ... populo -u (1,1 p. 63,9). **2** *congregatus, communiter degens – vereinigt, gemeinsam lebend:* CHART. Rhen. med. I 19 p. 24,4 (a. 765) ubi ... abba et plurima turba monachorum videtur esse -a. FORM. Augiens. A 13 turba ... adhunata. TRAD. Frising. 322. AMALAR. ord. antiph. 2,5 p. 22,15 -a ecclesia ex duobus populis. *al.* **3** *concors, unanimus – einig, einträchtig:* CAPIT. reg. Franc. 205,8 p. 74,16 sumus ... -i et nos ad invicem et cum fidelibus nostris. 244,3 -i, id est unanimes effecti sumus. **4** *continens – zusammenhängend:* GREG. CAT. chron. I p. 255,27 terram modiorum XL -am. **5** *eccl. i. q. initiatus – eingeweiht:* ALBERT. M. eccl. hier. 2,7 p. 531[b],30 sacerdotes ... 'reducunt iterum' scilicet baptizatum '-um' (*PG 3,396*[D] τελουμένῳ), id est assimilatum, 'ad summum sacerdotem'. **6** *natur. i. q. condensatus, accumulatus – konzentriert, gesteigert:* ALBERT. M. veget. 3,55 virtus eius *(calidi)* non est -a. animal. 3,40 vena autem nascitur ... a materia -a in corde et occulta. 19,19 motus parvus ... in oculo ... -i visus existentis faciliter discernitur. *ibid. al.*

subst. **adunata,** -orum *n. particulae territorii continentes – zusammenhängende Landstücke:* GREG. CAT. chron. I p. 254,30 *abbas tenet* inter -a et exunata ultra modia mille (p. 255,25. 256,20).

adv. ***adunato.** *communiter – gemeinsam:* DIPL. Pipp. 16 p. 23,6 qualiter ... sacerdotes atque monachi ... -o ... possint Deo ... laudes referre. *Rudolph*

2. *aduno *v.* *idoneo.

***advocadria** (avog-), -ae *f.* (*cf.* *advocatia, *advocaria) *potestas advocati – Verfügungsgewalt eines Vogtes, Vogtei:* CHART. Tirol. 621 (a. 1211) episcopus ... investivit dominum ... de avogadria, de personis et mansis ad modum recte avogadrie. 1099 p. 139,42 (= CHART. Bund. 763) quae ... commutatio est de ... condiciis et caziis et -is, quae seu quas ... emerunt. p. 140,5.13. *v. et* *advocaria, *advoeria.

***advocalis,** -e. *ad advocatum pertinens – zu einem Vogt gehörig, Vogt-:* CHART. Gelr. 210 (a. 1107/13) beneficium, quod habuit Otto comes ... pro -i (= CHART. Osn. I 226 advoca⟨ti⟩li). CHART. Xant. 15 p. 9,31 infra placitum sine -i banno habitum. TRAD. Formb. 259 ut ... libere ab omni exactione iudicum et ... iure -i ... administretur *villa* (REGISTR. Baiuv. A p. 138,3. 163,3 pro i. -i, quod dicitur dinge). REGISTR. Baiuv. A p. 177,20 de advocatia Rieden avene XI modii -es.

advocamentum *v.* avocamentum.

***advocaria,** -ae *f.* **1** *potestas advocati – Verfügungsgewalt eines Vogtes, Vogtei:* ANNAL. Mosom. a. 1245 (MG Script. III p. 164,24) tenere ... in feudum ab ecclesia ... -am de Bieure. **2** *districtus potestatis advocati – Vogteibezirk:* CHART. Stir. II 362 p. 471,22 (a. 1237) rustici -e sue bis ... ad agriculturam suam conveniant. **3** *tributum advocato solvendum – Vogtsteuer, Vogteiabgabe:* ACTA imp. Böhmer 152 p. 145,6 (a. 1185) investivit ... de ... directis et iuribus ..., usibus aquarum ..., -is ecclesiae. *v. et* *advocadria, *advoeria.

***advocarius,** -i *m.* *homo ad familiam advocati pertinens – Vogtmann:* CHART. Rhen. med. II 58 p. 99,30 (a. 1183) ne abbas ... aliquem de eiusdem *(comitis)* advocatie -is aut de ipsorum bonis ... sibi attrahere tentaret.

***advocata,** -ae *f.* **1** *uxor (vel vidua) advocati – Frau (oder Witwe) eines Vogtes, Vögtin:* TRAD. Altah. sup. 1 (Mon. Boica XII p. 15,14; a. 1104) quidam ... timorati homines, ... Adelheit -a et tres filii eius, ... tradicionem ... innovaverunt. TRAD. Mallerst. 4 (Mon. Boica XV p. 258,12) domina Lewkardis -a, mater Friderici maioris advocati. NECROL. I p. 129,27 Richenze -e et com(itiss)e de Swabegg, fundatricis nostre. TRAD. Ratisb. 851 miles -ę. CHART. Francof. 406 nonam ... concessimus Adelheidi, antique -e de Triburio. *al.* **2** *de Maria i. q. patrona, tutrix – Schutzherrin, Beschützerin (cf. A. Salzer, Sinnbilder u. Beiworte Mariens. 1893. ind.):* ELIS. SCHON. vis. 1,2 p. 4,28 de beata -a nostra. CHART. Rhen. inf. I 515 supremę -ę. CAES. HEIST. mirac. I 7,6 p. 8,4 quae *(Maria)* ordinis *(Cisterciensium)* patrona est et -a (*cf.* hom. exc. 115). CHART. episc. Halb. 610 p. 550,23 in die districti iudicii ... potest existere -a.

***advocatalis,** -e. *ad advocatum pertinens – zu einem Vogt gehörig, Vogt-:* CHART. Salisb. III 1021 p. 573,3 (a. 1243) quorum *(bonorum)* ius -e ad manus nostras *(sc. archiepiscopi)* ... spectare videtur (1056 p. 604,4. TRAD. Altah. inf. 71 [Mon. Boica XI p. 83,16] ius aliquod -e vel steura). *subst. masc.: homo ad familiam advocati pertinens – Vogtmann:* TRAD. Michaelb. 148 (a. 1257/67) dominus ... tradidit nobis quendam -em suum. CHART. Carinth. IV 2919,45 -es domini.

***advocatia** (-cia), -ae *f.* *script.:* avo-: COD. Wang. Trident. 125 p. 286,7. CHART. Bern. II 120. CHART. Zoll. II 65. *al.* atv-: TRAD. Falk. p. 40,42. 41,10. CHART. Laus. 735 p. 593,18. -occa-: CHART. Lamb. Leod. 633.

1 *munus, summa iurum, potestas advocati – Amt, Gesamtheit der Rechte, (Verfügungs-)Gewalt eines Vogtes, Vogtei (cf. A. Waas, Vogtei und Bede. I. 1919. O. Brunner, Land und Herrschaft. 1943. p. 355sqq. Th. Mayer, Fürsten und Staat. 1951. ind. s. v. 'Vogt'):* **A** *ecc. i. q. procuratio monasteriorum, episcopatuum, ecclesiarum sim. possessionumque et hominum appertinentium – Kloster-, Bistums-, Stifts-, Kirchenvogtei (saepe subest notio protectionis vel patrocinii, e. g. l. 45.56.61.65.69. p. 267,15.22.28):* **1** *gener.:* DIPL. Otton. II. 42 abbas sibique commissa congregatio ... potestatem habeant -as monasterii sui, cui velint, dandi cuique velint, tollendi. GESTA Camer. 1,99 -as aliquantarum villarum quasi pro defensione presumpsit. TRAD. Frising. 1471[1] factum est ... Ottone ... -am retinente. DIPL. Heinr. IV. 99 p. 130,43 ut ... -ciam loci ... administraret. CHART. Basil. A I 126 p. 190,18 (privil. papae) ut, qui ... maior fuerit, curam -ae solus teneat. GREG. VII. registr. 7,24 p. 504,10 -am et preficiendi abbatis potestatem et totius rei administrationem. CHART. Epternac. 198 p. 326,23 qui *(comes)* ex ... imperatoris ... licentia ... usus est -a. DIPL. Heinr. IV. 489 ut ... advocatus -am a Spirensi episcopo, episcopus vero a regali ... dignitate suscipiat. CHART. Turic. 253 legitimam. DIPL. Loth. III. 56 ut defensionem et -am ęcclesię ... comiti ... committeremus. ACTA imp. Stumpf 122 p. 152,1 neque umquam in quartam manum transeat -a. CHART. Heinr. Leon. 57 p. 82,11 a ... archiepiscopo ... vocatus in -am predii. CHART. Austr. sup. II 224 -am ipsius *(monasterii)* liberam esse censemus. CHART. Rhen. inf. I 428 tutelam et -am, quę vulgo sale dicitur, ... ad maius munimentum suscepit. CHART. Bund. 373 feodum -ę Curiensis cum ipsa -a ... concessit. CHART. episc. Hild. I 534 vacante ... -cia super villicacionem. CHART. Mog. B 140 -ciam ecclesie in villa ... sive custodiam vel gardyam secundum iuris nuncupacionem. CHART. Babenb. 116 p. 152,32 specialem adversus ... claustrum sibi vendicare ... -îam. CHART. Tirol. 534 p. 20,38 ecclesia et hospitale ..., conventus et congregatio in -a et protectione ... episcopi ... permanere debeant. OTTO SANBLAS. chron. 21 p. 30,9 trium episcopatuum -a cum investitura regalium. CHART. Babenb. 195 predium ... cum totali iure -îe, quod foîtrehte dicitur. *ibid.:*

[Schneider]

datus est ... advocatus ... non feodali -îa, sed petitionaria, quod vulgo dicitur betfoitaeîe. CHART. Wirt. III 588 p. 42,12 ius -cie vel dominii. p. 42,14 ordo Cisterciensis ab omni honere -e ... debet perhenniter conservari. CHART. Hall. I 168 p. 160,2 molendini. CHART. episc. Hild. II 161 infeudatas. HEINR. LETT. chron. 25,2 p. 179,1 miles ... abrenuncians ... in terra beate virginis regalem -ciam. CHART. episc. Wirz. II 43 p. 73,17 sqq. vendidit ecclesie ... -am medietatis hominum et bonorum ..., -am medietatis ville in Heidenvelt, in Hirzfurthe -am totalem. CHART. Merseb. 224 p. 180,15 -ciam katedralis ecclesie nostre, que vulgo tumvoythye dicitur. CHART. Tirol. 1004 p. 58,9 -ciam suum beneficium aut feodum seu mundiburdium ... nominare. CHART. Turic. 528 uxor ... et pueri ... -am dotis ecclesie ... vendiderunt. CHART. Osn. III 219 ultra tres domos. CHART. Wirt. VI 1774 p. 169,12 -am sive ius defendendi, quod habui in predio. CHRON. Hild. 26 p. 859,32 sqq. -ciam ... obediencie ... et aliam -ciam super XII areis ... et -ciam bonorum prepositure. CHART. Rhen. inf. II 730 p. 429,13 sq. -am ... infra ipsum opidum et extra ... resignamus. *saepe. pertinet ad homines:* TRAD. Teg. 368 (a. 1189/1206) nihil ... a ... Haitfolcho (*sc. defensali*) iure defensionis et -ę exigat. TRAD. Frising. 1789 cui ... mulier contulit ius -e in delegatis *(sc. hominibus)*. TRAD. Ratisb. 1036 super homines censuales (CHART. Turic. 1225 h. ... a dominio nostre -cie extrahere. CHART. Basil. B 128 p. 87,4). *al. v. et l. 8.67.* **2** *spec.:* **a** -a principalis *sim. i. q. procuratio maior – Obervogtei:* CHART. Salisb. II 349 p. 486,34 (a. 1160) principalis ... advocatus, qui ... de beneficio principalis -ę ... cenobium ... defendat (p. 487,23.27). III 969 in collatione generalis sive particularis -e. IV 83 monasterium, cuius granarii -a *('Kastenvogtei' ed.)* ad nostram ... spectat celsitudinem. **b** -a particularis *sim. i. q. procuratio minor – Untervogtei:* CHART. Eichsf. 299 p. 172,38 (a. 1241) pro omni iure minoris -e in Thitforde. *v. et l. 30.* **c** *praevalet sensus iudicandi:* DIPL. Loth. III. 73 ipsos *(ministeriales ecclesiae)* ... a districto -e immunes esse. CONST. I 127 p. 181,23 causas ... terminare vel placita -ę tenere. DIPL. Westph. 237 p. 329,16 controversia, quę versabatur ... de -a, quam ... comes tenuit in civitate Monasteriensi *eqs.* (CHART. episc. Halb. 584 p. 521,6 -am et iudicium totius civitatis. CHART. Osn. II 351 p. 272,37. CHART. episc. August. 107 p. 116,17 -am ... tam in civitate quam extra). CHART. Rhen. med. II 247 p. 287,1 -am, que dicitur dincvoidie. CHART. Berg. Magd. 71 p. 50,16 nomine -e ... intelligitur comprehendi ... ius, quod ad burcgravium pertinet in raptu, in effusione sanguinis *eqs.* HEINR. LETT. chron. 11,4 missus est ... miles ... ad procurandum officium -cie in iure seculari. CHART. ord. Teut. (Thur.) 19 predium et -ciam sive temporale iudicium ... donavimus. CHART. Drubic. 24 civibus ... -am porreximus ... super bona, quod nullum -e patientur dominium, nisi si in iudicium fieret. *al.*

B *publ. i. q. procuratio territoriorum, civitatum, possessionum hominumque ad imperatorem, regem, principes, dominos saeculares sim. pertinentium – Reichs-, Land-, Stadtvogtei:* CONST. I 90 p. 141,29 (a. 1111) ne quis episcoporum ... regalia invadant, id est civitates ..., -as regni (CHART. Babenb. 13 p. 18,38 -am gerebat super bonis r. *comes*). CHART. Salisb. III 645[a] p. 147,39 -e fori ... cessit *dux*. CHRON. Mont. Ser. a. 1204 Heinricus palatinus ... -ciam Goslariensem ab eo *(rege)* promeruit. ACTA imp. Winkelm. I 207 p. 185,11 -am, quam a marchione possident per totam marchiam. CHART. Ulm. 87 comiti ... -am in Ulma et iudicium in Piersse ... contulimus. CHART. Sangall. A 976 p. 173,28sq. ius -e seu ipsam -am, que ... dicitur vogteie, oppidi de Wangen ... obligavit. DIPL. coll. 821 (Mon. Boica XXX 1 p. 366,18sq.) -am civitatis nostre in Augusta, castrum nostrum Swabek cum omni -a, quam aput Stratam super homines et bona omnium ecclesiarum, civitatis et dyocesis habemus, ... obligamus. CHART. Osn. III 441 liberum bannum sive -am duarum domorum. CONST. III 167,2 Beronensem. *al. pertinet ad homines:* CHART. Turic. 1281 (a. 1264) ius -e et consuetudinis, quod in Ul(ricum) hominem libere conditionis dictum ... et in rebus ipsius mobilibus et inmobilibus habemus, ... sororibus libere damus. CHART. Wirt. VII 2576 (dipl.) quosdam ... homines censuales ..., qui nobis et imperio ratione -e seu dominii sunt subiecti, qui ... gnoz appellantur. *v. et p. 269,35.*

II *protectio, patrocinium, tutela advocati – Schutz, Schutzherrschaft eines Vogtes, (Schirm-) Vogtei (notione administrationis evanida):* **A** *proprie:* DIPL. Otton. I. 391 (spur. ?) locus sub mundiburdio et -a antecessorum nostrorum ... semper constitutus erat (CHART. Basil. A I 167 p. 246,20 sub nostra [*sc. regis*] ... tutela et -a). CHART. Austr. sup. II 152 p. 224,15 ipsius *(episcopi)* -ae ac tuitioni monasterium ... commendare (*item de monasterio Cisterciensium:* CHART. Salem. 6 p. 12,19 [dipl.]). CHART. Babenb. 153 iure -e ... omnium prediorum Admuntensis ecclesie tutores sumus *(sc. dux)*. ACTA imp. Winkelm. I 174 Herdensi ecclesie, que ... nostram regalem respicit -am ..., securitatem ... procurare. CHART. Babenb. 339 p. 181,36 ut *possessiones monasterii* ... sub solius principis terre persistant et defendantur -a. *al.* **B** *translate:* GESTA Camer. 1,10 causam ... proclamans abbatis -am imploravit. *ibid.:* iudicio se repraesentans -am Dei et sancti Vedasti sibi profuturam assumpsit.

III *districtus potestatis advocati – (Herrschafts-) Bereich, Bezirk eines Vogtes, Vogtei (significari possunt etiam homines districtus: l. 28.30):* CHART. select. Waitz 9 p. 21,34sq. (c. 1070) quicumque super bonum -arum suarum tale exercet officium, si fuerit de ipsius -a vel familia *eqs.* (GISLEB. MONT. chron. 170 p. 254,12 quod ... sequax esse posset [*sc. in iudicio*] ministerialis, scilicet de principis -a vel propria f.). CHART. Westph. I 170 predium ... in pago Ossenthorp, in -a Heinrici comitis. DIPL. Heinr. IV. 476 p. 649,33 infra -ciam suam. DIPL. Karoli M. 261 (spur. s. XII.[1]) ut *advocati* in sua -a placita non habeant ... preter tria. TRAD. Falk. p. 4,24 -a ad Aibilingen. p. 41,19sq. bona, quę ... tradidi: ... media karitativa -a penes Niwinburch, media -a in Bisinberch super barrochiam. CHART. Rhen. med. II 58 p. 99,18 -e terminis. FUND. Grat. Dei 8 ut advocatus ... -am non intret. CONST. II 425,8 de occiso homine mortuam manum habeat ille, cuius servus vel de cuius -a fuerit. CHART. Wirt. III 948 in sua -a et iurisdictione. CHART. Salisb. III 1010 in -is nostris seu comiciis aut districtibus ... exactionem ... accipere. CHART. civ. Hild. 218 in -a nove platee. CHART. civ. Halb. 133 quando in -a nostra vinum venditur. *saepe. v. et p. 265,60. fortasse huc spectat:* CHART. Brunsv. I 3 (a. 1231) actum est ... presidente in -a nostra Henrico.

IV *tributum advocato solvendum – Vogtsteuer, Vogteiabgabe:* CHART. Rhen. inf. I 273 (dipl. a. 1112) curiam ... cum omnibus appendiciis suis, scilicet mancipiis, -a, agris ... confirmamus. REGISTR. Dal. p. 399,11 Bruninc et alie domus ibidem solvunt -ciam. CHART. Hall. I 183 possessores ... ab omni civili iure sive -cia vel exactione dicimus absolutos (CHART. Sangall. A III app. 24 p. 704,37 bona ... absoluta ... a stüris, -is et aliis quibuscumque collectis. CHART. Turic. 1225). CHART. Gosl. I 485 terciam partem decime et sextam partem -cie. CHART. Salisb. III 863 p. 407,28 remittens eis -am, id est procurationes ex ea ... debitas promittens. CHART. episc. Hild. II 410 nullam petitionem ... preter triticum -e. TRAD. Frising. 1798[a] persolvant v denarios ... absque omni -a. CHART. Argent. I 305 ius -e sive quodcumque aliud servitium ... remisimus. CHART. Anhalt. II 299 hominibus nostre -cie in Vrose ... pertinentibus solucionem debite -cie dedimus ad solvendum. CHART. Merseb. 435 villam ... cum ... reditibus, -is et iudiciis et universis iuribus ... resignavimus. REGISTR. Baiuv. A p. 196,7. *al. ususfructus, utilitas advocati – Nutzung(srecht) eines Vogtes:* CHART. Gosl. II 133 p. 194,4 (a. 1267) -am vel ahcwart in silvam ... sibi ... usurpare. *v. et* *advocadria, *advocaria, *advoeria.

***advocatialis** (-aci-), -e. **1** *de rebus i. q. advocato debitus – einem Vogt zustehend, Vogt- (Vogtei-):* CHART. Dortm. 61 (a. 1219) mansum ... ab omni prestatione -olis *(sic?)* servicii

[Schneider]

exemptum. CHART. eccl. Erf. 246 p. 132,33 quindecim solidos ... preter -cialia iura. p. 132,34 pro censu capitali et -ciali. CHART. Gelr. 775 p. 761,36 solidum. **2** *de hominibus i. q. potestati advocati subditus – der Verfügungsgewalt eines Vogtes unterstellt, Vogt-:* CHART. Gelr. 797 p. 777,12 (a. 1257) hominem proprium vel -em. 846 homines nostri -ciales.

***advocatiatus,** -i *m. advocatus – Inhaber einer Vogtei, Vogt:* PAX Valenc. p. 606[a],31 si vero -us aut eius dominus male tractet eum aliunde *eqs.*

*?****advocaticiatus,** -a, -um. *ad advocatum pertinens – einem Vogt gehörig, Vogt-:* CHART. Wirt. V 1255 p. 15,14 (a. 1248/1323) possessiones ... sive bona -a (advccaciata *chart. a. corr.*) in Ingeluingen.

***advocaticius** (-tius), -a, -um. **1** *adi.:* **a** *de rebus i. q. ad advocatum pertinens – zu einem Vogt gehörig, Vogt-:* CHART. episc. Wirz. I 76 p. 38,19 (spur. post 1115) homines velut e iure -o sibi sugiere ([*i.* subigere]. CHART. Steph. Wirz. 32 p. 45,17. CHART. Merseb. 165 p. 140,12. CHART. Turic. 577 curtis. CHART. Welt. 25 p. 135,26 solvere. *al.*). CHART. Rhen. inf. I 312 prediis ... rusticorum placiti -i obnoxiis. CHART. Eberb. 110 p. 223,5 qui *(mansus)* erat -us. CHART. episc. Wirz. I 222 p. 237,15 angarias. CHART. march. Misn. III 494 ab omni emolumento -o ... mansos ... libertamus. CHART. Brand. A XI 5 servicio. **b** *de hominibus i. q. potestati advocati subditus – der Verfügungsgewalt eines Vogtes unterstellt, Vogt- (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 492):* CONST. II 171,23 (a. 1232) homines proprii, -i, feodales ... ad manendum ... non artentur (CHART. Rhen. inf. II 419 p. 226,40. CHART. civ. Erf. 277 p. 176,11 si h. proprii vel -tii nobilium ... sunt in cives Erfordenses recepti. *al.*). **2** *subst. masc.: homo ad familiam advocati pertinens – Vogtmann:* CONST. I 277,15 (a. 1179) si quis ... habuerit hominem, quem asserat suum proprium esse vel -um. CHART. Raitenh. 325 p. 262,14 -tium meum ..., quicquam iuris advocatie in eo habui, ... donavi cum corpore et rebus. **3** *subst. fem.: potestas advocati – Verfügungsgewalt eines Vogtes, Vogtei:* CHART. Turg. III 620 p. 482,12 (a. 1275) iura et redditus -arum. **4** *subst. neutr.: potestas advocati – Verfügungsgewalt eines Vogtes, Vogtei:* CHART. Carniol. II 204 p. 162,10 (a. 1253) mansos ab omni iure, quod ... iure -i habere deberemus, ... eximimus (CHART. Udalr. August. II 10).

***advocaticus,** -a, -um. **1** *adi.: ad advocatum pertinens – zu einem Vogt gehörig, Vogt-:* CHART. Austr. sup. III 512 p. 473,17 (a. 1277) controversia ... super advocacia seu iure -o. **2** *subst. neutr.: tributum advocato solvendum – Vogteiabgabe:* CHART. Zoll. I 179 p. 69,25sq. (a. 1253; spur. ?) annuum -um habeat, videlicet quatuor maltara ..., quod -um a nostris villicis ... reddendum est.

*?****advocatilis,** -e. *ad advocatum pertinens – zu einem Vogt gehörig, Vogt-:* TRAD. Michaelb. 148 (a. 1257/67) quem *(Sibotonem)* tenebat iure -i ab ęcclesia (*sed cf.* *advocatalis *p. 266,28*). *v. et* *advocalis.

advocatio (-cio), -onis *f. script.* avo-: *p. 271,8.*

I *gener.:* **A** *actio advocandi, arcessendi – das Herbeirufen, Herbeiholen:* **1** *strictius:* RICHER. REM. hist. 2,3 legati ... pro regis creandi -e ... amicitiam pollicentes. THANGM. Bernw. 16 archiepiscopi. CHART. episc. Halb. 516 p. 467,47 -e ipsius *(abbatis)* ei fideliter cooperabimur iudicando *(sc. episcopus).* **2** *latius:* **a** *evocatio – Aufforderung:* ANNAL. Quedl. a. 1024 p. 90,2 iussu et -e regis ... Moguntiam convenit. DIPL. Merov. III B 1 p. 209,35 (spur. s. XI./XII.) cum iure mortimenti et omnium accolarum -is ad fisci dominici opera. **b** *de morte i. q. revocatio – Abberufung:* SIMON SITH. gest. 1,37 imminente ... suae -is articulo. **B** *meton. i. q. conventus – Versammlung:* LEG. Wisig. suppl. 3[A] p. 481,22 (conc.) synodicae -is studia. Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 3 p. 820[a],4 tam principes quam omnis illa -o lacrimas fundebant.

II *spec. in iure:* **A** *actio, defensio advocati – Vertretung, Betreuung, Verteidigung durch einen Sachwalter:* **1** *strictius i. q. actio causae, auxilium forense, officium causidici – Vertretung vor Gericht, Rechtshilfe, Amt eines Rechtsanwaltes:* DIPL. Conr. II. 65 p. 81,31 *(ex dipl. Guidonis 11 a. 891)* ut testimonia et -em ad iusticiam capiendam ecclesia invenire non valeat. EPIST. Meginh. 38 p. 237,33 causa nostra omni -e viduata. LAND. MEDIOL. hist. I 3,31 p. 98,10 sine -e ulla ... excommunicavit imperatorem. ACTA imp. Winkelm. I 855 magistrum Matheum ..., civilis iuris professorem, ... ad -cionis officium admittere. CHRON. Erf. mod. II a. 1274 p. 268,8 pro iniqua -cione vel procuracione. *al. meton. i. q. advocatus – Rechtsbeistand:* PETR. DAM. disc. p. 77,33 -o tantum regia (*antea:* advocatus regius) et Romana invicem obloquatur aecclesia. **2** *latius i. q. munus, summa iurum, potestas advocati, advocatia (in monasteriis, episcopatibus, ecclesiis sim. possessionibus hominibusque appertinentibus) – Amt, Gesamtheit der Rechte, (Verfügungs-)Gewalt eines Vogtes, (Kloster-, Bistums-, Stifts-, Kirchen-) Vogtei (interdum subest notio protectionis vel patrocinii, e.g. l. 27.31.48):* CAPIT. reg. Franc. 163,4 singulis episcopis, abbatibus ... duos concedimus advocatos eosque, quam diu -em tenuerint, ab hoste relaxamus. DIPL. Karoli III. 47 p. 78,31 -em ... per duos vel tres, quos elegerint, perdonamus. HIST. Foss. (MGScript. IX p. 370,41) dedit itaque rex ... villam ..., vicariam quoque -em et ecclesiam. CHART. Rhen. med. I 166 cui *(advocato)* ... in publico mallo officium -is traditum est ab ... rege. GERH. AUGUST. Udalr. I 7 populi et aecclesiae. DIPL. Otton. III. 45 ut ... episcopi provisioni, ordinationi, -i, tuitioni subiaceat *abbatia.* 68 p. 475,44 quamdiu generatio illa maneat, ipsius -is regimen suscipiat. DIPL. Heinr. II. 261 p. 309,7 -es ... ut sibi *(sanctimonialibus)* licitum esset disponere, impetrantes optinebant. THEOD. AMORB. Bened. I 6 tuae *(sc. comitis)* -is locum. MIRAC. Bert. 47 p. 520,18 ville. GESTA Camer. 3,57 qui ecclesiam ... in -em tenebat. CHART. Gosl. I 43 p. 131,34 (privil. papae) filio nostro augusto eiusque successoribus -em ipsius sacri loci ... relinquere, ut semper in potestate habeant, ibi prepositos ... ordinare. FUND. Brunw. 22 in ipso Brunwilrensi oppido, cuius -em ... habuit. CHART. Stab. 116 mansum cum -e. DIPL. Heinr. IV. 460 ut -o eiusdem abbatię ... in ... abbatis ... dono et subiectione consistat. DIPL. Loth. III. 80 p. 125,29 prediorum. EPIST. Wibald. 30 ut ... ius -is ad eadem loca ei ... resignes (*syn.* advocatiam). CHART. Babenb. 123 omnibus super ... cenobii dominicalia -is administrationem gerentibus. CHART. Lux. II 420 p. 463,13 quod ... super homines universos ... ius -is ... habeamus (*postea:* advocatiam). CHART. Austr. sup. II 80 p. 114,31 -em hereditariam sibi ... ascribere. *saepe. praevalet sensus defendendi:* TRIUMPH. Remacli 1,5 malle occumbere, quam non sic relinqueret, ut in -em acceperat, inviolabile *(sc. Malmundarium). praevalet sensus iudicandi:* CHART. Rhen. inf. II 730 p. 429,19 (a. 1279) quod cives dicti opidi non teneantur ad iudicium ..., immo de onere sequele et -e sint ... absoluti.

B *patrocinium, protectio, tutela advocati – Schutz, Schutzherrschaft eines Vogtes, Schutz-, Schirmvogtei (notione administrationis evanida):* **1** *proprie:* VITA Deic. 26 qui Romanum imperium ministrat et -em apostolicae sedis sortitur. 45 (15) locus ipse sub -e imperii nostri *(imperatoris)* ... apostolicae subiacet sedi. TRAD. Ratisb. 564 quędam nobilis ... dedit se proprio ... arbitrio ad s(anctum) E(mmerammum) in muniburdium et in -em *(cf. W. Weizsäcker, VerhHistVerOberpf. 92. 1951. p. 13sq).* CHART. Rhen. med. III 294 ecclesiam sanctimonialium ... nostra *(sc. archiepiscopi)* protectione ... protegi et sub nostre -is titulo feliciter militare. **2** *translate de patrocinio spirituali:* ALCUIN. epist. 296 p. 455,7 quatinus illius *(s. Vedasti)* familiaris -o ... afferret solatium. WILH. CLUS. Bened. 5 p. 201[a],37 *(de Christo iudice)* resurrectionis, ascensionis, -is. RUP. TUIT. off. 10,1 *(de spiritu sancto)* ut ... testamento patris legatam ... haereditatem -e legitima defendat.

C *districtus potestatis advocati – (Herrschafts-)Bereich, Bezirk eines Vogtes, Vogtei:* CAPIT. reg. Franc. 271 p. 302,22 advocatus pro omnibus de sua -e ... integrum bannum componat. CHART. Fuld. A 727 p. 340,30 ut -em Fuldensis

[Schneider]

ęcclesię ... circumduci et determinari iuberem. DIPL. Heinr. II. 501ª p. 641,6 advocatus, in cuius -e hoc evenerit. DIPL. Heinr. IV. 184 villam ... in pago Mersiburch et in -e Ottonis marchionis sitam. TRAD. Frising. 1472 p. 324,3 in sua -e apud Piencinowa.

D *tributum advocato solvendum – Vogtsteuer, Vogteiabgabe:* DIPL. Heinr. IV. 144 (interp. ?) curtim ... cum omnibus appenditiis ... et avo-e et cum omni utilitate. DIPL. Heinr. II. 517 p. 665,40 (spur. s. XII./XIII.) de avena -is et gorveia sint illi liberi. WILH. ANDR. chron. 133 ratione -is antique ... gallinas accipere. CHART. Wirt. III 838 in bonis omni -cione liberis (CHART. episc. Spir. 354 bona ... nullo onere -cionis vel servicii astricta).

E *ius advocatum eligendi – Vogtwahlrecht:* DIPL. Karoli III. 47 p. 78,20 ut ... ecclesiae nostrae defensionis et emunitatis, inquisitionis ... et -is pragmaticum fieri iuberemus. p. 79,10 -is preceptum violare (*cf.* DIPL. Karoli M. 235 p. 326,39 [spur.]).

F *singularia:* 1 *vindiciae – Beanspruchung:* CHART. Lub. I 329 p. 311,2 (c. 1271) si probatum fuerit, quod ... mercatores ... mercandisas pro suis advocaverint, que tempore -cionis ... fuerint aliorum *eqs.* 2 *testatio – Zeugenaussage:* ALBERT. M. pol. 1,9ʰ p. 80ᵇ,11 ne mulieres adducerentur in causis; -es enim mulierum lubricae sunt et inconstantes et allicientes animos iudicum.

***advocatissa,** -ae *f. uxor (vel vidua) advocati – Frau (oder Witwe) eines Vogtes, Vögtin (cf. Waitz, Verf.-Gesch. VII. p. 345ª):* TRAD. Gottwic. 199ª (a. 1122/25) rogatu Ratisponensis -e nomine Liukarda ... tradidit (*de eadem:* TRAD. Gottwic. 359 [Font. rer. Austr. II 8 p. 93,22]. VITA Mariani 20 Linchardis Ratisbonensis ecclesiae -a). CHART. Port. 164 p. 182,27 Sophia -a de Wida. REGISTR. abb. Werd. 15,4 p. 352,6 in anniversario Wetzelini advocati et -ae. ANNAL. Basil. a. 1276 p. 200,31 obiit -a Alsatiae. *al. fortasse huc spectat:* CHART. Gelr. 1021 p. 991,10 (a. 1280) venerabilis matrona Iustina, quondam -a in Stralen. *de muliere potestate advocati fungente:* CHRON. Gozec. 2,24 Eilica -a ... circa ecclesiae profectum sollicitabatur. 2,28 post -ae serenissimam allocutionem. *? nom. propr.:* CHART. episc. Hild. II 346 (a. 1232) presentes ... Henricus de Scalkesberch, Henricus Ad-e.

***advocatius,** -a, -um. *ad advocatum pertinens – zu einem Vogt gehörig, Vogt-:* REGISTR. Baiuv. A p. 216,7 exigere ius -um vel Herwergam. p. 247,10 de bonis -is siliginis II modios.

***advocativus,** -a, -um. *ad advocatum spectans – auf einen Vogt bezüglich:* CHART. Rhen. med. I 465ª (a. 1129) in qua *(advocatia)* ...-o respectu nullus debet venire nisi vocatus.

advocator, -oris *m. script.:* avo-: *l. 71.* adbo-: *l. 56. actor, provisor – Vertreter, Bevollmächtigter (invenitur saepe in fontibus originis Italicae):* 1 *strictius i. q. actor causae, causidicus – Vertreter vor Gericht, Rechtsbeistand, Advokat (c. sensu tutelae l. 56):* a *gener.:* DIPL. Karoli III. 18 ut liceat sibi *(clerico)* suoque -i ad palatium waidare. CHART. Ital. Ficker 18 Adelgisa ... cum Adelfrid ... parentes (*i.* -e) et adbo-e suo (*postea:* tutor). DIPL. Otton. I. 352 p. 485,17 damus ... ei *(Gausfredo)* licentiam in placito suum -em mittere, qualem elegerit suam causam ... defendendi. DIPL. Heinr. II. 308 dare -es clericis. *remissius de intercessione:* IOH. VIII. epist. A 27 estote *(sc. imperatrix)* pro nobis ostium, lingua et manus, ... -is fungentes officiis *(sc. apud imperatorem).* b *spec. in duello iudiciali i. q. campio – (Zwei-)Kämpfer:* CONST. I 13,8 (a. 967) laicorum vero nullum ... in solis aecclesiasticis rebus -em habere ullum permittimus. *v. et p. 273,62.*

2 *latius i. q. administrator, agens, procurator (administrativus sive forensis) – Verwalter, (Verwaltungs- oder Rechts-)Beauftragter, Vogt:* a *monasteriorum, episcopatuum, ecclesiarum sim. praelatorumque eorum:* DIPL. Karoli III. 31 p. 53,19 Lupus episcopus Senensis et Gaidoaldo avo-e suo. 156 ut -es et iudices atque notarii ... habeant facultatem in toto Italico regno causas ipsius monasterii agere. DIPL. Otton. I. 334 p. 448,42 ut -es de ... aecclesia nullam hostilem exerceant expeditionem. DIPL. Otton. II. 255 p. 296,38 investiverunt ... abbatem et ... -em suum de omnibus rebus proprietatis. CHART. select. Schwind 3 p. 5,29 signum ... comitis et -is ipsius episcopi, qui hanc cartam fecit. LAND. MEDIOL. hist. II 48 p. 41,36 episcopatus -r (*postea:* advocati). HIST. duc. Ven. 12 (MGScript. XIV p. 86,6). *saepe.* b *civitatis:* IOH. CODAGN. annal. a. 1180 fuit placitum inter -es de communi Placentie de furnis.

***advocatorius,** -a, -um. *ad advocatum pertinens – zu einem Vogt gehörig, Vogt-:* DIPL. Ludow. Germ. 180 p. 260,37 (spur. c. 1163) sub pretextu -e occasionis sibi ... ius vendicare. CHART. Wirt. II 466 p. 271,8 homines ... ab -a simul et ab exactoria condicione ... emancipavimus. CHART. march. Misn. III 453 iure (CHART. Wirt. V 1568).

***advocatrix,** -icis *f. script.* avo-: *l. 27.* 1 *uxor (vel vidua) advocati – Frau (oder Witwe) eines Vogtes, Vögtin:* GONZO Geng. 36 -x nostra ... illum ... pascit. GESTA Trud. cont. I 10,10 persequebatur ... eum ... advocatus noster comes Gislebertus et ... -x comitissa Gertrudis, coniunx ipsius. CHART. scrin. Col. A I p. 24,8 quod ego Petrissa -x ... conquisierim. CHART. Austr. sup. II 410 p. 609,10 Liukardis -x Ratisponensis. *al.* 2 *de Maria i. q. patrona, tutrix – Schutzherrin, Beschützerin (cf. A. Salzer, Sinnbilder u. Beiworte Mariens. 1893. ind.):* RHYTHM. 21,8,2 -em esse apud Dominum. VITA Rust. 29 (MGMer. IV p. 351,12) esto -x (avo- *1 a. corr.*) pro ipsis ad Dominum Christum. HIST. Walc. prol. p. 1384,30. NOTAE Gembl. (MGScript. XIV p. 598,13) loci et omnium in se sperantium. ibid. p. 598,30 non -em, sed ultricem.

***advocatura,** -ae *f.* 1 *munus, summa iurum, potestas advocati (in monasteriis et ecclesiis) – Amt, Gesamtheit der Rechte, (Verfügungs-)Gewalt eines Vogtes, Vogtei:* DIPL. Otton. III. 151 aliis advocatis locum -ae evacuare (*inde* DIPL. Heinr. II. 9). LAMB. HERSF. inst. prol. p. 344,20 acceptis, quae iure illis -ae competunt, beneficiis. CHART. Lamb. Leod. 26 p. 42,19 ut comes ... super ea *(traditione)* -am teneat. CHART. Rhen. inf. I 289 ecclesie prediorum ... -am mihi ... retinui, nichil ... de eadem -a ... exigens servitii. 2 *protectio, patrocinium, tutela advocati – Schutz, Schutzherrschaft eines Vogtes, (Schutz-, Schirm-)Vogtei:* DIPL. Heinr. III. 144 p. 182,34 ecclesię -am cum investitura per manum ... abbatis suscepimus *(de re cf. Waitz, Verf.-Gesch. VII. p. 339).* 3 *districtus potestatis advocati – (Herrschafts-)Bereich, Bezirk eines Vogtes, Vogtei:* REGISTR. abb. Werd. 3,27 p. 114,7 (s. XI.) de -a in Peuishem v victimas. 4 *tributum advocato solvendum – Vogtsteuer, Vogteiabgabe:* HARIULF. chron. 4,21 p. 231,17 ne ... in illa villa neque per vim neque per deprecaturam neque per -am ... aliquid expeteret.

advocatus (avo-), -i *m. script.:* avo-: *p. 274,19. 276,22. 277,69. adde* TRAD. Patav. 74. CHART. Sangall. B 303 p. 238,32 (a. 1219). *al.* abo-: CHART. Ital. Ficker 16 p. 21,2. avogad-: CHART. Ital. Ficker 10 p. 14,24. a(d)vok-: CHART. Carniol. I 12ª p. 20,11.17. atv-: CHART. Carniol. I 12ª p. 21,2. *decl.: sing.: nom.* -o: DIPL. Otton. I. 269 p. 384,4. *v. et p. 276,22. gen.:* -is: TRAD. Frising. 185 iudicis et ... -is. CHART. Sangall. A 273. *al. v. et p. 273,39.* ?-us: TRAD. Ratisb. 538. *abl.* -u: CHART. Turic. 153. *plur.: gen.* -um: TRAD. Frising. 615ª. DIPL. Ludow. Germ. 60.62. *dat.* -bus: CHART. Tirol. 454 p. 249,42. *acc.* -us: *l. 67. p. 273,22.*

I *actor, provisor – Vertreter, Bevollmächtigter:* A *strictius i. q. actor causae, causidicus – Vertreter vor Gericht, Rechtsbeistand, Advokat (c. sensu tutelae, e. g. p. 273,37sqq. 47sqq.):* 1 *gener.:* LEX Raet. Cur. 2,9,1 plures sunt, qui in suas causas, quod ipse agere non possunt, -us (-os *var. l.*) inquirunt, qui suas causas agant. CONC. Karol. 19ᴰ p. 135,27 -us mihi ille est, qui pro me iudicem interpellat et causam ... defendit. TRAD. Frising. 173 cum consilio Cozperti fratris et -i mei. CAPIT. reg. Franc. 40,3 ut missi ... scabinios, -os, notarios ... elegant. 102,10 ut vassi et austaldi nostri ...

[Schneider]

suos -os habeant. TRAD. Frising. 400b eum *(missum meum)* potestativum ac legitimum -um feci de ... causa mea (473). FORM. Senon. II 10 -um instruere ..., ut omnes causas ... defendere inoffense valeat. ANNAL. Fuld. II a. 852 p. 43,7 ut nullus praefectus ... alicuius causam -i nomine susciperet. RATHER. epist. 7 p. 39,17 -us et tutor. CHART. Argent. I 49 manu legalis -i mei ... translegavi. CHART. Solod. 171 p. 90,14 cause -us et auctor. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 299,29 *cives* -um suum produxerunt (*antea:* patronum sue iusticie). LAMB. LEOD. Matth. IV 10 quod cum per -um suum pauper se fecisse negaret. ORD. canc. pap. III 2,17 in quacunque causa unus sit -us vel ad plus duo ex una parte. CONST. II 279,6 -um appellamus patronum cause. CAES. HEIST. mirac. I 2,25 p. 97,9 -us Iudaei. CHART. Argent. I 346,24 adversarium vel eius -um ... captivare. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 425,31 *(inter officia)* postulator, -us seu patronus, cliens. SALIMB. chron. a. 1268 p. 476,26 Clemens papa ... fuit famosus -us. *saepe.* **2** *spec.:* **a** *praelatorum personaliter agentium, clericorum, monachorum, sanctimonialium sim. (cf. Plöchl, Kirchenrecht. I. p. 382):* LEX Raet. Cur. 18,11 episcopi vero vel presbiteri, si de criminali causa acusati fuerint, -us (-os *var. l.*) rogent, qui pro se ... respondere debeant. CAPIT. reg. Franc. 95,3 ut pro ecclesiastico honore ... -os habeant *sacerdotes.* TRAD. Frising. 227 p. 210,21 clericus et ... suus -us ... defendebant. 325 trado *(sc. Deo consecrata ancilla)* ... cum -o meo (TRAD. Lunaelac. 63. DIPL. Karoli III. 73 chorepiscopus ... cum manu -i sui). CAPIT. reg. Franc. 180,19 debet ergo unusquisque eorum *(episcoporum)* tam pro eclesiasticis quam propriis suis actionibus ... -um habere. DIPL. Otton. I. 335 ut eorum *(sacrorum ordinum)* -us ... solus iuret. DIPL. Heinr. III. 368 p. 501,7 nemo inde canonicum vel -um eius ad placitum stringat. CHART. Traiect. 440 p. 394,26 Tidricum castellanum huius rei *(sc. traditionis)* -um suscepimus *(sc. canonicus).* CONST. II 427,44 ubicumque clerici, monachi, mulieres pro pace ... conquesti fuerint, iudicium ... fiat non requisitis eorum -is. *saepe.* **b** *feminarum saecularium:* TRAD. Frising. 278a (a. 808) cum consensu vel commune manu -is mei ... traditionem feci (COD. Frid. 14 p. 179,13 nobilis mulier ... cum m. domini sui, qui -us illius tunc erat, ... tradidit ... in m. ... archiepiscopi et -i sui. DIPL. Heinr. II. app. 4 p. 697,29 imperatrix Chunigunt cum m. -i sui Keroldi comitis). 1086 qui *(filius)* ... mulieris in hoc negotio -us extiterat. CHART. Friburg. 36 cuius *(comitissae)* ego iure matrimonialis consortii -us existo. CHART. Basil. C I 196 p. 140,27 quem ipsa pro -o, cum vidua esset, acceperat et tutore. *saepe. v. et l. 36.* **c** *liberorum:* CHART. Sangall. A 157 (a. 799) cum manu patris mei ... et -i trado. TRAD. Frising. 697a p. 583,16 petivit ... infantem et -um eius. WILH. ANDR. chron. 223 dominum ..., quem liberis suis ... -um dederat. *al.* **d** *in iudicio Dei i. q. substitutus – Vertreter:* ORD. iud. Dei A 21a -i ... illorum *(sc. suspectorum)*, infantes, qui mittendi sunt in aquam. 21d -us tuus, qui pro te exire debet ad iudicium. 21h. **e** *in iuramento praestando i. q. coniurator (electus) – (gewählter) Eideshelfer (cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 519. L. Cornuey, Le régime de la 'dos' aux époques mérov. et carol. Algier. 1929. p. 63²):* LEX Alam. 86,1 si quis hominem occiderit et negare voluerit, cum XI nominatos iuret et alios tantos -os. *v. et p. 279,24.* **f** *in duello iudiciali i. q. campio – (Zwei-)Kämpfer:* CONST. I 13,10 aecclesiae et comites seu viduae lites suas ... per consimiles -os (-ores *var. l.*) pugna dirimant. *v. et p. 271,62.*

B *latius i. q. administrator, agens, procurator (administrativus sive forensis) – Verwalter, (Verwaltungs- oder Rechts-)Beauftragter, Vogt:* **1** *eccl.:* **a** *procurator monasteriorum, episcopatuum, ecclesiarum sim. praelatorumque eorum vi officii sui agentium – Kloster-, Bistums-, Stifts-, Kirchenvogt (cf. A. Waas, Vogtei u. Bede. I. 1919. II. 1923. Th. Mayer, Fürsten u. Staat. 1950. ind. s.v. 'Vogt'. saepe subest sensus protectionis et patrocinii, e. g. p. 274,15.19. 21.26.38.42):* **α** *gener.:* FORM. Marculfi 1,36 pontifex aut abba vel abbatissa seo -us eius. CONC. Merov. p. 218,2 nullus episcopus causas perferat nisi per -um. DIPL. Merov. II 12 p. 100,39 signum ... comitis, qui -us fuit episcopi. DIPL. Pipp. 12 venientes ... missi et -i sancti Dionisii ... ad ... placitum. CAPIT. reg. Franc. 91,6 ubicumque pontifex substantiam habuerit, -um abeat in ipsu comitatu *eqs.* TRAD. Frising. 193b quesivit ... episcopus et -us eius ... abbatem ... et -um eius. FORM. Augiens. B 13 accepi ... ab -is seu rectoribus ... monasterii. CAPIT. reg. Franc. 163,4 duos concedimus -os (*cf.* LEG. Lang. p. 543,12 [cod. 5.7–9] unum, qui causas procuret, alterum vero, qui sacramentum deducat). TRAD. Frising. 737 Rihinc istius commutationis -us episcopi fuit. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,17 Rodericus scavinus et -us monasterii (DIPL. Heinr. I. 12 m. officialibus et -is. DIPL. Otton. I. 47 m. patronus et -us. DIPL. Heinr. II. 12 loci provisor et -us ... m.). DIPL. Otton. I. 14 ut familiae eorum coram ... -o eorum iustitiam saecularem cogantur agere. 342 p. 468,32 abas ... cum Atripertus iudex eius et ipsius abacie avocatus. CHART. Argent. I 41 p. 33,21 -us dimidium mansum ... habere debet, quatinus iustus sit rector et defensor (THEOD. AMORB. Bened. I 6. CHART. Friburg. 42. *sed cf.* CHART. Stir. II 484 p. 497,19 cum ... ordo Cisterciensis nullum -um, sed tantum d. debeat habere. III 59 p. 119,31). CHART. Lux. I 171 p. 227,6 astante ... domus -o. DIPL. Otton. II. 253 p. 288,3 homines ... per patronum seu -um suum ad placita ducantur (CONST. II 8,6. HERM. ALTAH. advoc. [MGScript. XVII p. 373,8] ut quelibet ecclesia -um haberet sive p. *eqs.*). LEG. Lang. p. 515,5 sit ipse -us liber homo, ... laicus aut clericus. DIPL. Conr. II. 278 sub banno et constrictione -i episcopalis. CHART. Lux. I 269 p. 389,9 *(abl. absol.)* eodem *(duce Gozilone)* super bono sancti Martini -o, super bono sancti Maximini comite Heinrico. EKKEH. IV. cas. 17 invadit loca lege Almannica cum -o episcopus. DIPL. Heinr. IV. 127 dedit ... episcopus et comes Sigebodo, frater et -us capitis eius, allodium. 280 p. 360,36 aptum et utilem -um ... eligat *abbas.* 394 Teodericum de Herlár de eadem ecclesia -um fecimus. SIMON SITH. gest. 1,13 -i interest officii res aecclesiasticas ... defensare. CHART. select. Altmann 83,4 p. 166,21 domi manere *debet* -us, ut reditus curtium episcopalium colligat. CHART. episc. Halb. 402 p. 360,9 cum ... veterum diligentia ecclesiarum bonis -os tutores instituit et actores. CHART. Epternac. 224 p. 394,10 die, quo -us suum legitimum ... vogitdinc habiturus est *eqs.* CHART. Rhen. med. III 11 p. 17,20sq. ut ecclesia Lacencis ... semper terreno careat -o preter tali -o, qui ... dicitur dinkvoide *eqs.* (CHART. Altenberg. 341). ACTA imp. Böhmer 274 p. 243,42 consensus ... episcopi tamquam patroni et domini fundi, ducis ... tanquam -i. CAES. HEIST. Engelb. 2,1 p. 250,20 -os sive scoltetos ecclesie. CHART. Tirol. 834 p. 251,1 seculari vel ecclesiastico. HEINR. LETT. chron. 17,4 -us ... Lettorum multa metebat, que non seminaverat, iudicans ... causas eorum. 28,5 p. 203,29 Fredehelmus, dux et -us peregrinorum (HONOR. III. registr. 326 p. 246,16). CHART. Basil. C I 265I p. 192,32 -orum temporalium. CHART. Merseb. 422 cambii. CHART. Tirol. 101 p. 51,40 solempnis ... -us, qui dicitur iuxta privilegia monasterii ... eligendus. *saepissime. v. et. p. 273,42. 276,24. spectat ad singulas causas (cf. A. Dopsch, Wirtschaftsentwicklung der Karolingerzeit. II. 1913. p. 108):* DIPL. Otton. III. 278 p. 700,35 volo scire, si dederis mihi *(sc. abbati)* -um Romanum aut Longobardum. CHART. Ital. Ficker 40 p. 60,28sqq. Adam, ... ipsius monasterio -us, qui pro hac causa ab ... abbatissa ... avocatus ipsius monasterio electus fuit. **β** *spec.:* **αα** *procurator legitimus, principalis sim. – rechtmäßiger Vogt, Haupt-, Ober-, Groß-, Erzvogt (cf. Waitz, Verf.-Gesch. VII. p. 333sq.; in civitatibus episcopalibus c. officio summi iudicis, e. g. p. 275,8.10.27.31; cf. S. Rietschel, Das Burggrafenamt und die hohe Gerichtsbarkeit in den deutschen Bischofsstädten. 1905):* TRAD. Frising. 1226b (a. 972/76) tradidit ... in manus ... principalis -i (CHART. Basil. C I 33 p. 26,10 p. et legitimo sit semper -o contenta *ecclesia.* CONST. I 157. CHART. march. Misn. II 263

[Schneider]

p. 181,5 p. sive senior de cognatione existens -us). DIPL. Otton. II. 89 liberos homines ... distringere ... iussu potentis -i ipsius aecclesiae (*inde* CHART. Merseb. 317). DIPL. Otton. III. 52 p. 455,45 potestativus -us ab archiepiscopo ... super idem monasterium constitutus. TRAD. Teg. 9 in manum sui *(sc. abbatis)* matricularis -i (44. *al.*). CHART. Lux. I 308 p. 460,19 maioris (RUD. TRUD. gest. 5,3. CHART. civ. Ratisb. 57 p. 25,38 m. -us, qui tumvogt ... appellatur et potestatem habet iudicandi. CHART. civ. Hild. 122 p. 63,22 deferat causam ad m. -um). CHART. Mog. A 443 p. 349,37 legalem. CHART. Friburg. 11 Argentinę urbis. CHRON. Andag. 22 altaris (CHART. episc. Wirz. I 75 p. 36,25). CHART. Rhen. med. I 430 comite ... summo -o ipsius lcci existente (CHART. Lamb. Leod. 139 in ... villis. CHART. civ. Hild. 122 p. 63,19). DIPL. Karoli M. 281 p. 419,34 (spur. s. XII.[1]) plus servitii ... dari ... capsensi -o ([*i.* '*Kastvogt*']. DIPL. Karoli III. 172 p. 279,15. *cf.* CHART. Wirt. III 576 p. 27,15 -us ... ecclesie Hirsaugiensis, qui ... chafsvogit dicitur. CHART. episc. Spir. 136 p. 152,4. CHART. Salisb. III 862 p. 404,24 ut -us granariorum ... ecclesie, qui chastenvogt ... nuncupatur, ... defensor ei [*monasterio*] existeret. *v. et p. 276,20. de re cf. H. Hirsch, ZHistVerSteierm. 26. 1931. p. 64sqq.*). CHART. Argent. I 105 p. 85,30 quod *(cambium)* factum est inter abbatiam ... et inter praeposituram ... per liberos -os (CHART. Lux. I 468 p. 642,17 l. et capitali -o. CHART. scrin. Col. A II 1 p. 296,22 beati Petri l. -us). CHART. scrin. Col. A II 1 p. 297,3 venientes in legitimum placitum coram urbis comite et -o et rectoribus. CHART. Babenb. 421 p. 273,3 que *(compositiones)* ... nobis ... tamquam veris -is fuerint adiudicate. CHART. Brem. 234 p. 269,30 quod universa facta ... in pretorio tantum coram -o vel iudice ... archiepiscopi ... terminentur. CHART. Basil. C I 213 -i, consulum et rectorum ... preces ... nos inducunt. *saepe. v. et l. 37.* **ββ** *procurator minor, ecundus sim., subadvocatus – nachgeordneter Vogt, Untervogt (cf. Waitz, Verf.-Gesch. VII. p. 330sqq.):* DIPL. Otton. II. 52 per manus ... monasterii-orum, Harperni videlicet edilis -i et Volperti pagensis. GERH. AUGUST. Udalr. I 5 p. 393,35 *monasteria* numquam in beneficium laicorum concessit, nisi de exterioribus locis ... concessisset, ut ibi -um monasterii habere potuisset. DIPL. Heinr. II. 136 -us eidem corti ab episcopo inpositus (CHART. Basil. C I 15 p. 14,31). DIPL. Otton. II. 290 (spur. s. XI.[ex]; *cf. H. Aubin, Die Entstehung der Landeshoheit. 1920. p. 305sq.*) per omnem abbatiam ... -os ... disponere. NORB. IBURG. Benn. 14 apud Disnam *(sc. curiam).* CHART. Wirt. I 256 p. 322,6 -us ... autem minor, qui ... subadvocatus dicitur, nullus ibi habeatur. CHRON. Andag. 21 orta contentione inter abbatem et -os. DIPL. Heinr. V. (ed. Calmet, Hist. de Lorraine. I. p. 534,42) ne in Vosago sit -us forestarius ... nisi de familia ecclesiae *(cf. Waitz, Verf.-Gesch. VIII. p. 265).* CHART. Mog. B 9 factum est ... Gisone secundo -o (CHRON. Gozec. 2,19. ACTA imp. Stumpf 122 p. 151,38sqq. ut idem -us a rege s. existens unum tantum sibi substituat ... -um). DIPL. Loth. III. 34 villę (GESTA Lob. 11 p. 315,20 habentur in villis ... multi -i, ... qui ... inibi singillatim placitant. CHART. Carinth. V 429 p. 275,37 super villa). 62 nec -um in eadem piscatione habeant. 86 secundarios etiam -os ... interdicimus (CHART. eccl. Werd. 14 p. 22,25). DIPL. Ludow. Germ. 177 p. 254,1 (spur. s. XII.) ut ..., si aliquem -um sive exactorem preter se ... constituat, ... advocatiam ... perdat. CHART. Tirol. 401 vineę. CHART. episc. Hild. II 112 p. 51,5 Theodericus posterior -us. CHART. Argent. I 285 que *(bona)* ... -us episcopalis ... possedit. CHART. Heist. 108 p. 196,1 curie. CHART. civ. Hild. 243 Lippoldus miles -us antiqui fori Hildensemensis. CHART. Hall. I 328 p. 301,29 -us in Tuch. 353 p. 326,4 precni civitatis, qui censetur ... urbaniori nomine -us, vidua, que nubit, solidum dabit. *al.* **γγ** -us fiscalis *i. q. procurator monasterii a rege constitutus – vom König eingesetzter Klostervogt (cf. Th. Mayer, Fürsten u. Staat. 1950. p. 47sq.):* TRAD. Teg. 1[a] (a. 1003/11) patrimonium fiscalis -us ... cum accepisset. 8 p. 9,13. TRAD. Frising. 1438[a] p. 292,38. TRAD. Ebersb. 60. 94. *al.* **b** *procurator sedis apostolicae – päpstlicher Sachwalter, Jurist:* ANAST. BIBL. epist. 5 p. 414,8 neque nos personas -orum vel assertorum eius *(sedis apostolicae)* assumimus. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 896 p. 129,24 qui *(apostolicus)* antecessorem ... per -um suae responsionis depositum foras ... sepeliri precepit. ANNAL. Ianuens. I p. 57,24 (epist. papae) fratribus nostris ... iudicibus, -is, scrinariis. CARM. Bur. B 41,9,3 Curie (CHART. Basil. C I 344[I] p. 253,30. 360 p. 267,40 magistro Roberto ... -o in Romana curia).

2 publ.: **a** *procurator territoriorum, civitatum, possessionum sim. imperatori vel regi subditarum, iussu imperatoris vel regis agens – kaiserlicher, königlicher (Reichs-, Land-, Stadt-) Vogt (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 549sq., H. Niese, Die Verwaltung des Reichsgutes im 13. Jh. 1905. p. 289sqq.; c. officio iudicis, e. g. l. 20.25):* LEG. Burgund. Rom. 6,5 -us fisci vel procuratores (DIPL. Otton. I. 317 publicus f. exactor vel -us. ACTA imp. Winkelm. I 920 p. 697,18). CAPIT. reg. Franc. 152 p. 310,7 ut ... conveniant ... missi ... cum ... -is nostris. CHART. Turic. 203 Turegiensis castri (*cf.* 366 p. 246,13 iudex ... et -us, qui ... kastfoget dicitur, id est in omne Turegum imperialem iuriditionem tenens). DIPL. Otton. I. 269 p. 384,16 iudex et avocato (*i.* -us) domni imperatori. LEG. Lang. p. 534,29 de parte publica. TRAD. Frising. 1422 p. 279,9 inter ... ęcclesię -um et Geroldum imperatoris ... -um lis ... ventilata est. CHART. Gosl. I 123 p. 181,12 -us Goslariensis in seculari precepit placito. ACTA imp. Winkelm. I 129 sculteto, -o, scabinis et universitati civium Aquensium ... gratiam (*cf.* II 1058 Brabantie dux, ... post imperii dominium superior -us [*sc. regalis sedis Aquensis*]). CHART. Advoc. 50 in Wida. 58 Fridericus ... Heinricis, seniori regni nostri -o ... et iuniori ... -o de Plawen. CHART. Ital. Ficker 341 p. 368,47 iudex Pellegrinus ..., mangne curie imperialis -us (342 p. 371,9). CHART. Wirt. VII 2449 terre. CONST. III 28 Rudolphus ... -is, officialibus ac procuratoribus ... omne bonum. CHART. Hohenloh. 386 -us provincialis ... regis. *saepe. dilatato usu:* NOTKER. BALB. gest. 2,9[ex]. *(de rege Persarum)* -us eius *(Karoli)* ero super eam (*terram promissam Abrahae; postea:* procuratorem ... provintie). **b** *procurator territoriorum, civitatum, possessionum sim. ducibus, comitibus sim. subditarum, iussu ducum, comitum sim. agens – herzoglicher, gräflicher etc. (Land-, Stadt-) Vogt (c. officio iudicis, e. g. l. 45.53sq.56.59):* **α** *gener.:* CAPIT. reg. Franc. 90,3 comis aut eius -us. DIPL. Arnulfi 32 p. 48,25 si tale ... est, quod ipse *(ministerialis)* ... vel -us eius corrigere nequiverit. DIPL. Conr. II. 92 p. 126,3 dux de Carinthia una cum comite Wecellino -o suo, qui et walpoto vocatur. p. 127,7 ducatūs. CONST. I 424,11 non violatur pax, si ... dux vel alii comites vel -i ... iudicia exercuerint. CHART. Heinr. Leon. 37 p. 52,30 curię nostre et redituum ac mancipiorum nostrorum. CHRON. Reinh. a. 1226 p. 608,30 suis *(sc. lantgravii)* -is. CHART. Merseb. 161 p. 134,32 eorum, que wikbilde contingunt, nullus iudicabit preter -um et schulthetum. CHART. Sil. C 13 -us, sive perpetuus sit vel temporalis, ... a ... duce potestatem gladii recipiet. 18 ut ... non iudicentur nisi a nobis vel -o de Olava (*cf. H. v. Loesch, ZRGGerm. 58. 1938. p. 315sqq.*). CHART. Merseb. 236 p. 189,29 in hominibus ... ecclesie nec ipsi marchiones nec -i nec bedelli aliquid iuris habebunt ... nisi ... fuerit causa sanguinis. CHART. civ. Vratisl. 19 p. 17,14 promittimus *(sc. dux)* etiam -is et civibus universis, quod nullum eis prefaciemus -um, nec specialem nec generalem. CHART. civ. Misn. 411 Heinricus ... -us in Oszetz ..., Rulico ... -us provinciae. CHART. Sil. A XI 2 de quibus *(marcis)* -us provincialis tollet duas partes, -us ... hereditarius ... terciam partem. *saepe.* **β** *spec. i. q. procurator minor, secundus – Untervogt:* CHART. Col. I 35 p. 495,3 (a. 1106) testes ... comes et ... secundus comes, ... -us et ... secundus -us (*cf. H. Planitz, Die deutsche Stadt im Mittelalter. 1954. p. 126).* CHART. Brem. 49 p. 54,19 testes ... -us civitatis ..., minor -us (*cf. S. Rietschel, Das Burggrafenamt und die hohe Gerichtsbarkeit in den deutschen Bischofs-*

[Schneider]

städten. 1905. p. 284). c *procurator societatis commarchionum – Markvogt (cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 1076):* CHART. Rhen. med. I 501 p. 555,40 (a. 1138) *abbas* decimatiunculam ... villule ... contulit sub testimonio prefati loci -i. I 582 p. 641,42 testes ... -us ville, ... -us curię. II 190 nulli patrono, nulli -o decimas ... solvere. *ibid. al.* d *in communitatibus Italiae i. q. iudex, assessor – Richter, juristischer Beirat:* SALIMB. chron. a. 1229 p. 55,9 qui fuit ... iudex et assessor ... et qui semper ibat cum potestatibus, ut esset -us eorum. a. 1237 p. 95,11 communis Parme. a. 1239 p. 164,21 -i erant sive assessores ... potestatis Luce.

3 *nom. propr.:* COD. Lauresh. 3810 (s. XII.) Hereman cognomento -us (CHART. Eichsf. 373). CHART. episc. Hild. II 653 testibus ... Woltmaro Divite ..., Heinrico Ad-o. CHART. Friburg. 203 Wernherus de Riehein dictus Ad-us (CHART. Port. 227). *al.*

II *protector, patronus, tutor – Beschützer, Betreuer, (Schutz-, Schirm-)Herr (notione administrationis evanida):* A *proprie de patrocinio saeculari:* 1 *de imperatore, rege:* a *spectat ad Romam et imperium:* CARM. Cantabr. 17,7,2 -um *(sc. Heinricum II.)* Roma ploret. DIPL. Karoli M. 289 (spur. s. XII.$^{med.}$) Carolus ... imperator et -us Romanorum. ANNAL. Mell. Vind. I a. 1273 p. 704,44 imperium XXIII annis -o et cesare dinoscitur caruisse. *al.* b *spectat ad universam ecclesiam (cf. H. Planitz, Deutsche Rechtsgesch. 1950. p. 117):* CHART. Bund. 46 p. 40,7 (a. 823; epist. papae ad Ludow. Pium) ecclesie, cuius te tutorem ac defensorem ... scimus esse ..., -us esse et iudex. IOH. VIII. epist. A 36 p. 36,2 *imperatorem* non solum defensorem, sed et patronum et -um nostrum existere. CHRON. Thietm. 4,27 unctionem ... percepit et -us ecclesie sancti Petri efficitur. CONST. I 144,2 *rex* sicut devotus et specialis -us sanctae Romanae aecclesiae. SICARD. chron. a. 1138 imperator, ecclesie catholicus -us. *al.* c *spectat ad singulas ecclesias:* DIPL. Otton. I. 1 p. 90,16 nostrae ... cognationis qui potentissimus sit, -us habeatur et loci ... et ... catervae. 174 nulli seculari dominio sint subiecte excepto nostro, qui earum *(sanctimonialium)* -us ac defensor ... esse volumus. DIPL. Heinr. IV. 249 p. 316,35sqq. ut nullus ... -us in ... abbatiam ... venire presumat preter eum, qui in nostro sanguine senior nobis superstes extiterit, -um, quia ... alium preter nos non concedimus. ACTA imp. Stumpf 329 patres nostri, ⟨qui⟩ ... sedis fundatores, tutores et -i fuerunt. CHART. Salem. 3 (dipl. Conr. III.) alium -um post Deum preter nos non habent. HIST. de exp. Frid. imp. p. 87,26 imperator et -us specialis Ierosolimitanę terrę. *al.* 2 *de ducibus, comitibus sim.:* GALB. Karol. 53 ut susciperent eum *(comitem)* in consulem et terrae totius -um *(sc. Gandenses).* CHART. Gosl. I 234 p. 266,29 ego marchio ... Goslariensis ęcclęsię post regem -us. ANNAL. Disib. a. 1100 p. 17,26 (epist.) Godefridus dux, ... sancti sepulcri nunc -us. TRAD. Salisb. I 641 domnus ... tradidit ... parscalcam ... ea conditione, ut ... -us ei esset. CHART. Babenb. 182 p. 248,44 damnum ... per dominum ducem, -um et principem totius terrę, ... restituere compelletur. CHART. Argent. I 262 ego Eberhardus miles dictus de Grifenstein, dominus et -us eiusdem castri. CHART. Lamb. Leod. 633 magistri ... et tota communitas ... Leodiensis recognoverunt vobis *(duci Brabantie)* ... ius advoccatie civitatis ... et ... vos pro supremo -o suo habebunt et legitimo defensore. CHART. Carinth. V 380 esse -us ... mansi pro defensione sine omni utilitate. 3 *de episcopis, abbatibus sim.:* CHART. Basil. A I 163 p. 239,10 (a. 1122) si alii archiepiscopi vel episcopi regni, qui sunt -i in abbatiis aliorum episcopatuum, ... abbatibus concessionem per virgam fecerint. CHART. Lux. I 385 p. 551,21 illi de ante portam, ... qui nullum nisi abbatem -um habent. CHART. Worm. 67 Wormatiensis ęcclesię -us episcopus (CHART. Tirol. 230 p. 101,7 -us nominative de plebe loci Piani. 614 p. 88,11 defensor et -us illius ospitalis. TRAD. Frising. 1797^{e}). CHART. Lamb. Leod. 129 nec ullum avocatum habebunt nisi custodem beati Lamberti. CHART. Xant. 94 *cerocensuales* cum bonis eorum, que vulgo vaichtgut dicuntur, quorum -us est archiepiscopus. *al.* *sensu attenuato:* VITA Desid. Cad. 34 p. 591,20 liberos ... tibi, ... eclesia, tuoque -o *(sc. episcopo)* ... commendo.

B *translate:* 1 *de patrocinio spirituali (saepe de intercessione, e. g. l. 9.12.15):* a *de Deo, Christo, spiritu sancto:* ALDH. virg. I 30 *Benedictus* cum -o et redemptore nostro felix vocabuli privilegium participavit. VITA Wandr. 18 (MGMer. V p. 23,12) iam prope erat -us ille *(sc. Deus),* qui eum recepiebat. HRABAN. cruc. 1,1 p. 153^{B} Paracletus, id est -us, quia pro nobis intercedit apud Patrem. RUOTG. Brun. 44 p. 48,7 -um habemus apud Patrem, Iesum Christum, iustum. *al.* b *de sanctis, viris religiosis sim.:* VITA Desid. Cad. 55 talem ... procurasti *(sc. Christus)* -um, qui digne pro nostris peccatis possit intervenire. MILO Amand. 1 (MGMer. V p. 451,29) Martinus *(papa),* pietatis -us. DIPL. Heinr. I. 3 sanctis martiribus, nostris -is et intercessoribus. GESTA Magd. 22 p. 405,14 loci -us, princeps Mauricius. CHART. Rhen. med. III 224 p. 186,11 eosdem *(religiosos)* ... confovemus, quatenus apud regem regum nobis -os et patronos invenire ... possimus. ARNOLD. PRAED. correct. eccl. (ed. E. Winkelmann. 1865. p. 9,5) frater Arnoldus, ... -us pauperum. *al.* 2 *de pecunia:* BERTH. ZWIF. chron. 38 p. 260,13 nummus semper fuit praecipuus noster -us, ... rex ... et dominus.

III *vario usu:* A *conviva – Tischgenosse:* EPIST. Ratisb. 9 p. 317,15 *lex* Didia ... inter omnes -os ..., si maiori sumptu cęna pararetur, pęnam inposuit. B *?vicarius – ?Stellvertreter:* AMALAR. off. 1,34,8 orationem illam, quam episcopi sive -i solent facere super populum.

advoco, -avi, -atum, -are. *script.* avo-: *l. 34.66. adde* ANNAL. Ved. a. 892 p. 70,21 *(var. l.).*

I *(ad se) vocare, accire, arcessere, adhibere – (zu sich) rufen, herbeirufen, herbeiholen, hinzuziehen (obi. fere anim.; res: l. 39):* A *gener.:* 1 *strictius:* HRABAN. carm. 39,54 discipulos. ANNAL. Ved. a. 888 p. 64,19 convenerunt ..., qui Odonem -arunt (avo- *B*). HROTSV. Cal. 4 curro sanctumque Iohannem -o. RUOTG. Brun. 44 p. 47,2 semotim episcopos -vit. *saepe. de gruibus c. sensu alliciendi:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 37,26 ut alie alias -ent, audiuntur ... proferre voces. 2 *latius:* a *convocare – einberufen:* DIPL. Arnulfi 142 mercatum, ex quacumque parte voluerit, -are (*antea:* congregare). b *convertere – bekehren:* BEDA hist. eccl. 2,9 p. 98,23 gentem ... ad agnitionem veritatis. 3,7 p. 140,1 multis ... ad Dominum ... populis -tis. B *spec.:* 1 *iur. (testandi, iudicandi, assentiendi sim. causa):* FORM. Andec. 31 -are iudecis seu et vicinis ... et universa parocia. LEG. Wisig. 2,5,17 p. 117,7 testes (LEX Alam. 2,1 quod ... illos ad t. -asset [vo- *1. 10*]). 9,2,9 p. 376,14 ut illum ex episcopis inspectorem sue egritudinis -et. TRAD. Frising. 11 p. 38,23 -ta coniuge ... tradidi. CAPIT. reg. Franc. 224,1 ut in suo auxilio vicinum suum -et comitem. DIPL. Heinr. IV. 280 p. 360,45 quod nisi abbate ... -ante ... minime adeat *advocatus* (DIPL. Loth. III. 80 p. 125,40. DIPL. Karoli M. 261 [spur. s. XII.^{1}]). CHART. Stab. 142 p. 288,9 si apparens culpa ... evenerit, ... -bimus comitem. CHART. Babenb. 232 p. 43,12 tribus citacionibus per preconem ad iudicium -ari. *al.* *citare – aufrufen:* CHART. Turic. 209 (a. 964/68) certis nominibus in presentia illorum iussit eos *(mancipia)* -ari. *invitare – berufen:* CHART. Lux. II 420 p. 463,15 (a. 1243) ad advocatiam sui monasterii ... alium -are. 2 *eccl. (corrigendi, consiliandi, sacri cuiusdam ministerii agendi sim. causa):* TRAD. Frising. 13^{a} (a. 759) -vi ... episcopum ad consecrandum (94 -ante [*i.* -to] ... episcopo. *cf.* 591 -vit ... episcopum ipsam ecclesiam dedicandam). CONC. Karol. 39^{B},18 p. 450,28 si ... *sanctimonialis* incorrigibilis apparuerit ..., -etur ... episcopus. 49,4 *(c. sensu avocandi)* qui a suis eclesiis eos *(sacerdotes)* -ant. CHART. Basil. A I 191 p. 291,18 capellae monachum avocare atque ab eo benedici. STATUT. ord. Teut. p. 49,19 magister ordinis vel vices eius gerentes in tractatu de statutis ... ad ordinem omnes fratres ... -bunt. p. 87,22 ad penitenciam imponendam. *al.*

II *munere actoris, provisoris fungi – das Amt eines Bevollmächtigten, Vertreters ausüben:* A *strictius i. q. munere causidici fungi – das Amt eines Rechtsanwaltes, Advokaten*

[Schneider]

ausüben: CHART. episc. Hild. II 296 p. 136,18sq. (c. 1230) Heynricus de Thossem nomine capituli -ante pro eo comite Hermanno ... et Everhardo ... -ante pro Heynrico de Gustede probavit *eqs.* MENKO chron. p. 528,2 omnibus licet iudicare, -are, testari, qui a iure non prohibentur. CHART. Fris. or. 30 p. 26,35 clerici ... nec iurisditionem secularem exerceant nec -ent in foro contencioso. SALIMB. chron. a. 1285 p. 595,25 veniens ad curiam pape optime -bat et factus est ... dives. **B** *latius i. q. munere procuratoris vel advocati fungi (in monasteriis, ecclesiis) – das Amt eines Verwalters, Vogtes ausüben:* DIPL. Otton. III. 318 p. 745,10 -ante Arbone ac placitante usque in finem vitę. CHART. Anhalt. I 148 ut ... advocatus existam ... prepositure filiusque meus ... non separetur ab eodem -andi iure. CHART. Stir. II 149 nec -andi *('bevogten' ind.)* nec aliquam aliam violentiam inferendi nullam habeam potestatem. CHART. march. Misn. III 401 petendo, -ando vel quocumque modo disponendo in predictis villis quidquam ... presumere. *al.*

III *nominare – nennen:* BENED. ANDR. chron. p. 89,9 hic *(filius)* primus Karolus est -tus.

IV *vindicare – beanspruchen: v. p. 271,21.*

adi. **advocatus,** -a, -um. *citatus – vorgeladen:* LEG. Wisig. 2,5,3 testis. LEX Alam. 52 cum XII sacramentalis iuret, cum quinque nominatos et sex -os *(cf. p. 273,60).*

subst. **1. advocatus,** -i *m.: v. p. 272,51.*

2. advocata, -ae *f.: v. p. 266,5.*

***advoeria** (avocr-, avoir-), -ae *f.* (*cf.* *advocaria) *munus, summa iurum, potestas advocati – Amt, Recht, (Verfügungs-)Gewalt eines Vogtes:* CHART. Basil. A I 337 p. 506,24 (a. 1226) dedit ... avocriam de Liure cum appendiciis suis. p. 507,7 pro acquirenda avocria. p. 507,12 avocriam de Daile. CHART. Lamb. Leod. 366 episcopo ... quitavi -am ... apud Metin, de eadem -a ... me devestiens. CHART. Bern. II 282 avoiriam domus et ecclesie ... et apendiciarum eius *(ibid.:* in quibus habeo avoiriam cum apendiciis omnibus). *v. et* *advocadria, *advocaria. *Schneider*

advolito, -are. **1** *proprie i. q. advolare – herbeifliegen:* RUODLIEB XVII 113 quod ... columba sibi ferat -ando coronam. **2** *translate i. q. velociter accedere, accurrere – eilig herankommen, herbei-, hinzueilen:* **a** *de hominibus:* WALTHARIUS 651 -ans missus vocem repetiverat istam. 1045 cursu -ans. EKKEH. IV. carm. Gall. 4,4 Arbonam per lacum -ant (inv- *C*) Potamicum *Columbanus et socii. al.* **b** *de rebus:* AEDILV. carm. 6,49 ira, saepius quae -at. GERHOH. Antichr. 1,56 p. 365,41 alii ac novi rumores per certos internuncios -ant.

advolo, -avi, -are. **1** *proprie i. q. volando accedere – hin(zu)fliegen:* EGBERT. fec. rat. 1,177 ad pugnos vacuos crebro non -at auceps. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 137,19 si aliquando -verint *pulli falconum.* 3 p. 42,3 facere ipsum *(girofalcum)* -are ad grues. **2** *translate i. q. velociter accedere, accurrere – eilig herankommen, herbei-, hinzueilen:* **a** *de hominibus:* WALTHARIUS 694 -at infelix Scaramundus. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 34,9 aggregatim in adiutorium eius -ant. 1,33 p. 52,21. *al.* **b** *de rebus:* GERH. AUGUST. (?) Udalr. II 30 *beneficiorum* auditus bono rumore ... longe sitas regiones -vit. *profluere – hervorströmen:* CARM. de Lamb. 1,483 humor ab internis ... tractus -at.

advolvo, -volvi, -volutum, -ere. **1** *strictius i. q. volvendo admoliri, adiungere – hinwälzen, anfügen:* HILDEG. scivias 3,10 p. 701C qui *(gradus)* ad lapidem illum magnum ... in modum testudinis decenter -ti videntur. *medial. vel refl. de supplice i. q. procumbere – sich niederwerfen:* WILLIB. Bonif. 6 p. 28,26 pedibus apostolici pontificis -tus est. HROTSV. Theoph. 339 sacris -or sedula plantis. ANNAL. Hild. a. 1106 p. 56,12 eorum pedibus se -vit. *al. nota acc.:* VITA Eucher. 4 (MGMer. VII p. 48,15) pedes ipsius -ti *legati.* **2** *latius i. q. afferre – herbeiführen:* VITA Serv. 30 p. 100,15 temporum rota festivitatis eiusdem sancti annuam -ente noctem.

advos *m.* (*cf.* adversus ?) *hospes – Fremdling:* ALBERT. STAD. Troil. 1,572 Pollux et Castor hi sunt ..., advos pauca loqui quibus hic vult. *cf. ThLL. s. v.* advo⟨r⟩sis.

***adurentia,** -ae *f. cremabilitas – Brennbarkeit:* GEBER. summa 1,14 -am in sulphure dimiserunt et fugam.

adurgeo (-gue-), -ere. **1** *premere – bedrängen:* RICHER. REM. hist. 1,19 oppidum ... multa obsidione ... vehementer -et. **2** *urgere, impellere, cogere – drängen, treiben:* ERMOLD. Ludow. 2,61 non favor aut levitas humanae mentis -uet, quae tibi ... loquor. WALTHARIUS 484 iussio regis -et. RICHER. REM. hist. 1,43 si pugnae necessitas eos -at. EPIST. Hann. 87 p. 149,7 sicut ... scriptis -bas. *al. pendet* ut: RICHER. REM. hist. 1,39. EPIST. Hann. 102 p. 170,29.

1. *aduro, -atum, -are. (*fort. ab* ad *et* ora, *cf. DuC. s. v.; aliter ed.*) *fere i. q. applicare – etwa 'landen':* ANNAL. Ianuens. II p. 118,24 unam de galeis, que in terra -ta fuerat, retinuerunt. III p. 174,11 reduxit galeas in portum Saone -tas in terram. IV p. 22,25 *(cf. notam ed.).*

2. aduro, -ussi, -ustum, -ere. *script.* adh-: MAURUS urin. II p. 6,37.

I *proprie:* **A** *strictius i. q. amburere, inurere, ustulare – anbrennen, (ver)brennen, (ver)sengen:* **1** *de igni, calore sim.:* DIPL. Karoli III. 139 p. 225,15 *chartae* ab incendio Normannorum vel quolibet modo -tae sunt. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,71 mundum flamma Phoetontis -tum. ANNAL. Ottenb. a. 1016 (MGScript. V p. 5,30) multi fulmine -ti (perusti *2*) perierunt. METELL. Quir. 14,36 ut -tus timet incendia cattus. ANNAL. Herb. a. 1147 p. 5,37 alii plantas pedum -ti. CONST. II 338 p. 447,25 possessiones sue -te *sunt.* ALBERT. M. veget. 4,69 si aqua bulliens super gramina effundatur, herba -itur. animal. 1,622 -itur pellis et convertitur in ruborem. 6,9 lento calore fovente et non -ente extrahuntur pulli. *al. de morbo:* CONST. METT. Adalb. 14 p. 662,52 hic medio -tus, aliquis ... -i incipiens. *medial.:* GEBER. summa 1,13 viderunt illud *(sulphur)* -i et evanescere. *in imag.:* WALAHFR. imag. Tetr. 66 pauperies alios devastat -ens. PURCH. Witig. 77 quantus erit, quem sic tuus ignis *(sc. 'amor')* -it. **2** *de frigore:* ANSELM. LEOD. gest. 33 p. 208,8 pedes eius frigore et glaciali viarum asperitate -tos. HERBORD. Ott. 3,39 p. 767,30 penetrabile gelu pedes ... -sserat. **3** *de acido:* ALBERT. M. animal. 4,58 *mastuc* aput nos urtica vocatur, quia quasi -endo capit. **B** *latius i. q. extorrere, exsiccare – ausdörren, aus-, vertrocknen:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 159,15 egestio detenta siccaretur in ventre et -retur (*cf.* 2 p. 224,3). ALBERT. M. veget. 6,256 si corilus plantetur iuxta vitem, -itur et exsiccatur radix vitis. 6,420 *papaver* -it eam *(avenam)* et exsiccat trahendo nutrimentum eius a radice ipsius.

II *translate:* **A** *vexare – quälen:* MILO carm. 1,6,3,245 mentem laetam cunctatio -it. **B** *medial. i. q. eniti – sich mühen:* THEODULF. carm. 28,235 alter ut adquirat, ne perdat -itur alter.

adi. **adurens,** -entis. **1** *urens, torridus – brennend, sengend (heiß):* ALBERT. M. veget. 4,60 *calor* est -s. 4,69 quamvis sint ultra temperamentum calida -ia. 4,70. *de veneno:* ALBERT. M. animal. 7,133 serpentes, qui dicuntur flatu -es. **2** *cremabilis – brennbar:* GEBER. summa 1,15 per sublimationem mundaverunt -em sulphureitatem. 1,39 hos mundare ab unctuositate ... -e.

adi. **adustus,** -a, -um. **1** *techn. i. q. ambustus, cinereus – verbrannt, aschenartig:* MAURUS urin. II p. 40,6 colera naturalis existens in fine sue temperantie sive prassina sive -a. ALBERT. M. veget. 6,76 *cassia fistula* educit choleram -am et phlegma. animal. 3,115 remanet grossum -um sicut cinis et haec *cholera* vocatur -a. 25,6 quale venenum dicitur esse plumbum -um ('*Bleioxyd*'). *al.* **2** *aridus, siccus – trocken, dürr:* ALBERT. M. veget. 4,76 *pori viarum* obstruuntur in terrestri -o.

subst. **adustum,** -i *n. quod crematum est – etwas Verbranntes:* ALBERT. M. eth. 7,1,8 p. 483a,38 qui est de cholera adusta, carbones desiderat et alia -a amara.

***adusitatus,** -a, -um. *consuetus – gewöhnlich:* BRUNO QUERF. fratr. 15 si forte parum -um videtur, quod de ardente candela factum est.

adusque (ad usque) *praep. c. acc. postponitur: p. 281,2. 5.8. tenus – bis zu (nach, an, auf):* **1** *de loco:* **a** *de motu,*

directione: WALAHFR. hort. 268 *carbunculus* ructus . . . convolvit . . . oris -e fores. MEGINH. FULD. Alex. 5 Italiae fines -e pervenit. WALTHARIUS 625 crus cum poplite ad usque femur decerpserat. HROTSV. Mar. 229 stratus -e solum. Bas. 257 plebs . . . sparsit -e polum voces. EPIST. Teg. I 102 vos -e . . . me promitto venturum. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 295,16 ad usque Ulmam et Danubium . . . pertingebant. EPIST. Ratisb. 8 p. 310,13 litus -e . . . defertur *navis. al.* **b** *de situ, positione:* WALAHFR. carm. 5,56,26 tu speciosus enim totus ad usque pedes. DIPL. Otton. I. 62 -e adiacentes ceteras regiones . . . ius servetur forestense. *al.* **2** *de tempore:* WALAHFR. carm. 5,25,4 ad usque obitum. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 278,8 ad usque mane. a. 1080 p. 326,14 -e quadragesimam. *al. ante–vor:* FROUM. carm. 13,19 tercia namque dies Octobris ad usque kalendas abstulit *Iliam.* **3** *de effectu:* BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 313,27 mulieres item ad usque mortem constuprando . . . oppresserant. **4** *de enumeratione, ordine:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 294,24 a minimo ad usque maximum (a. 1078 p. 306,34).

***adustibilis,** -e. *cremabilis – brennbar:* ANON. tab. p. 158,17 ex vegetabilibus et lapidibus, inanimatis -bus, corruptibilibus. GEBER. summa 1,53 p. 608 ex terreae et -is substantiae . . . commixtione. RICHARD. ANGL. correct. 13 p. 397,18 sulphur foetidum et -e.

***adustibilitas,** -atis *f. cremabilitas – Brennbarkeit:* ALBERT. M. miner. 3,2,5 p. 80ª,21 est . . . de numero eorum, quae metallis accidunt et multum iudicant substantias eorum, cremabilitas sive -s.

adustio, -onis *f. de pronuntiatione:* ERMENR. ad Grim. 13 p. 547,44 sine sibilatione dicuntur ut '-o, exustio'.

I *gener. i. q. actio adurendi, exustio, incendium – das Brennen, Versengen, Verbrennung, Brand:* **A** *de igni, calore sim.:* **1** *proprie:* ANSCAR. mirac. Willeh. 5 (4) dum fortuitu ignis -e pede cremaretur. CHRON. Mich. 26 ad -e carbonum manus impias retrahentes. Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 1,21 p. 805,34 vomeres candentes . . . calcavit et sine -is molestia . . . pertransiit. OTTO FRISING. gest. 2,36 p. 144,25 ex -e cadaverum. CHART. Worm. 106 p. 84,29 molendinum . . . trina -e . . . incineratum. ACTA imp. Winkelm. I 653 p. 523,28 *inimicorum* terras . . . supponentes -bus et ruine. ANNAL. Marb. a. 1215 p. 174,10 per -em manuum dampnati. *natur.:* ALBERT. M. veget. 4,29 terra . . . a calore -em non passa dulcis vocatur *eqs.* 6,339 frixae . . . fabae parum inflant propter -em venti. animal. 3,120 *innaturalis melancolia* a colera rubea per -em separatur. *al.* **2** *in imag. vel translate:* INVENT. Gisl. 9 (MGScript. XV p. 578,42) peccatorum triste cyrographum, cuius adeo interius fomentum malae -is exarsit *eqs.* HILDEG. scivias 2,5 p. 490ᴬ exterior videns oculus interiorem calorem in -em excitat. **B** *de frigore:* CHART.Turg. II 104 p. 357,8 (a. 1220) vinea . . . per . . . frigoris immoderatam -em . . . desolata.

II *spec.:* **A** *medic.:* **1** *actio cauteriandi – das Brennen mit dem Brenneisen:* Ps. HELIOD. chirurg. 7 circa -es III: diacausis, epicausis, epifleusis. OTLOH. admon. 9 (PL 146,259ᴮ) -em medicus addit. **2** *ustulatio – Verbrennung:* TROTULA 57 p. 27,14 unguentum valens ad solis -em et quamlibet fissuram. ALBERT. M. veget. 6,255 -i . . . ignis confert *acetum.* 6,465 medicina -is ignis. **3** *inflammatio – Entzündung:* MAURUS phleb. p. 24ª si stridens sit sanguis, significat -em et ad lepram futuram (p. 26ª). urin. I p. 25,29 talis urina significat -em vel mortificationem. **4** *eschara (sive ignis sive cauterii vi effecta) – Schorf (infolge von Verbrennung oder Ausbrennen):* GLOSS. med. p. 74,13 scharas: -es. **5** *residuum ustionis cinereum – aschenartiger Verbrennungsrückstand:* TRACT. de aegr. cur. p. 92,29 urina erit rubea et tenuis in superficie cum aliquo nigrore et -e apparens. ALBERT. M. animal. 1,608 splen . . . est evacuatorium sanguinis et -is eius cinereae. 3,119 licet . . . colera, quam . . . vocavimus adustam, etiam sit -o cinerea *eqs.* **B** *alch. i. q. cremabilitas – Brennbarkeit:* GEBER. summa 1,16 mundaverunt illud *(arsenicum)* et fugam et -em abstulerunt. 1,39 quod vero per sublimationem -o removeatur, patet experimento *eqs.* Ps. AVIC. epist. 3 p. 869,31. *al.*

***adustivus,** -a, -um. **1** *adurens, exsiccans – (ver)brennend, trocknend:* ALBERT. M. veget. 5,114 *operationes plantarum* -ae, sicut adurere videtur euforbium et incinerare humores. 6,216 radix eius *(rosae foetidae)* est sicut piretrum -a. 6,284 est *allium* -um cutis et ulcerativum. 6,398 propter -am suam virtutem (6,411). miner. 3,1,2 p. 61ª,34 unctuosum in oleo . . . esse de facili inflammabile et -um eorum, quibus cognatum est. **2** *cremabilis – brennbar:* GEBER. summa 1,39 unctuositas -a sulphuris, de cuius proprietate est de facili inflammari. 1,51 p. 592 sulphureitas -a. 2,14 p. 655 substantia fugitiva et -a corrumpens. Ps. CALID. verb. 1 p. 353 humiditas aquosa et -a corrumpit corpus.

***adwarpio** *v.* *awarpio.

adytum (-it-), -i *n. (m.: l.23.25.27.29) abl.* -u: *l.23.27.39.*

I *de loco sacro:* **A** *strictius i. q. penetrale, martyrum memoria, presbyterium – Allerheiligstes, Märtyrergrab, Presbyterium:* PRUD. TREC. annal. a. 841 p. 26,32 cuncta . . . adeo iniuriat, ut ne ab ipsis aditis temperaret. NICOL. I. epist. 53 p. 346,10 ut . . . adita sancti Petri violaverint et in ecclesia ipsius sanguinem fuderint. PASS. Ger. Col. 21 ex illo venerabili sanctorum corporum aditu. EKKEH. IV. bened. I 12,26 tunc reserabuntur, aditis que clausa teguntur. *in imag.:* CARM. biblioth. 6,3,10 Hieronimus sacros adytus et eburnea templa discipulis reserat. THANGM. Bernw. 1 p. 758,39 ex intimo aditu phylosophiae prolatis quaestionibus *(cf. Boeth. cons. 2,1,5).* *de crypta:* LEO MARS. chron. 3,26 p. 717,35 aditus ipse in eminentia permansit. p. 717,37 *fornix* eidem adito imminet. *al.* **B** *latius:* **1** *interiora ecclesiae – Kircheninneres:* VULF. Marc. 97 plebs adytis cum rite sacris intrare frequentat. LAMB. TUIT. Herib. 2,90 p. 1255,25 exclusus ab aditis ecclesiae pernoctavit pro foribus. **2** *(paganorum) fanum – (heidnisches) Heiligtum:* GUMP. Wenc. 7 p. 215,40 per nefandas aditorum atque ararum furialium aedes. HEINR. AUGUST. planct. 1113 gentiles aditis ab Appolline vates . . . respondent multa coacti.

II *de loco abdito:* **A** *profundum, abyssus – Tiefe, Abgrund:* RHYTHM. 135,7 hominem qui valuit . . . ex aditu liberare. LAMB. TUIT. Herib. 2,26 a mortis aditis resurgit ad vitalia. **B** *gazophylacium – Schatzkammer:* RANGER. Anselm. 6664 qui divicias habet . . ., profert ex aditis mixta vetusta novis. *v. et* addo (additum), aditus. *Payr*

ae *v.* aio.

Aeacus (Ea-), -i *m.* (Αἰακός) *iudex inferorum – Totenrichter:* CARM. Bur. B 52,1,5 lugeat reus apud Eacum.

aedes (ed-), -is *f. (m.: l. 60.62. adde* TRAD. Frising. 391*). form.: nom. sg.* -is: WALAHFR. carm. 5,9,3,4. *acc. sg.* edum: TRAD. Frising. 365. *v. et l. 62. abl. pl.* edis: *p. 283,8.* (a)editibus: *p. 283,14.19.*

I *domus sacrata – heiliges Haus (praevalere videtur sing.; plur. sensu sing.: l. 68sq. p. 283,4):* **A** *delubrum paganorum – heidnischer Tempel:* WALAHFR. exord. 2 p. 476,20 *daemonibus* solvebantur . . . -ium constructiones. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,180 Iovianam tendit ad -em. EGBERT. fec. rat. 1, 1411 iurat per Castoris -em. **B** *sacrarium christianorum – christliches Gotteshaus, Kirche:* **1** *proprie i. q. basilica, sanctuarium – Kirchengebäude, Heiligtum:* CARM. Aldh. 2,79 edem almam. MIRAC. Gertr. II 4 p. 1474,11 in ipso -e sancto (ipsa -e sancta *var. l.*). TRAD. Frising. 363 obsidere vestituram ad praefatum edum. CONC. Karol. 44ᴮ,1 imagines . . . ab -bus . . . abolere. CAND. FULD. Eigil. II 25,19 in hac -e locum . . . celsum promeruit *(item de monasterio:* VITA Maxim. Trev. II 1 regalem dicat hanc Agricius -em). ANNAL. Fuld. II a. 855 p. 45,11 -es plurimae crematae sunt. POETA Saxo 3,219 in Albani speciosa martyris -e. VITA Libor. 12 sacris -bus (CONST. II 262,8ᵇ censum . . . apud edes [sedes *B 1*] s. mandavimus deponi). VITA Annon. III 3,5,2 collegiales . . . construxit -es hasce duas. *saepe. de structura ecclesiae:* GERH. AUGUST. Udalr. I 13 p. 403,26 interius -em aecclesiae laqueariis vestivit. **2** *in imag. vel*

[Pape]

translate (de regno caelorum, christianitate): ALDH. virg. II 530 Petrus, apostolicae qui culmen praesidet -is. CAND. FULD. Eigil. II 21,32 in hac -e Dei (HRABAN. carm. 13,78). WALTH. SPIR. Christoph. II 4,31 Christi penetrabimus -es. *al.*

II *domus profana – Profanbau (sing. et plur. promiscue adhiberi videntur):* **A** *proprie:* **1** *domicilium, sedes – Wohnhaus, Wohnung:* **a** *gener.:* TRAD. Frising. 460 (a. 822) cum edis, edificiis, curtis. CAND. FULD. Eigil. II 2,15 abbatis. HROTSV. Agn. 259 *(de lupanari)* detestabilem. GERH. AUGUST. Udalr. I 4 p. 393,23 episcopus ... ad suam -em ... revertebatur. DIPL. Heinr. IV. 466 p. 631,38 edes vel curtem ..., in quibus habitat. TRAD. Ratisb. 813 -es suas cum ipsa area ... delegavit. NIVARD. Ysengr. 4,282 -is herus. *al.* **b** *spec. de palatio:* VITA Desid. Cad. 13 ut ... eum ab editibus (edibus DIPL. Merov. I 13 p. 15,26) nostris auferamus. TIT. metr. II 2,3,6 regis in -e fuit. CONC. Karol. 56A,63 palatinas. POETA Saxo 2,497 regales. WIPO gest. 7 p. 30,18 -es publicae fuerant, non privatae. *al.* **2** *aedificium – Gebäude, Bau:* VITA Desid. Cad. 20 monasterium ... in cunctis aeditibus eximium. TRAD. Ratisb. 79 in areis namque ac domibus cum universis simul -bus. PURCH. Witig. 218 -bus aecclesiam ... neglectam. OTTO FRISING. chron. 5,24 p. 252,1 silva ... edibus ac igni ... utilis. HIST. Welf. cont. p. 471,27 artifices tam murorum quam aliarum edium. *al.* **3** *cubiculum, camera – Gemach, Raum:* WALAHFR. Wett. 204 stramenta aliam ... feruntur in -em (he- *R*, cellulam HEITO Wett. 2). 830. HROTSV. Dulc. 2,3 in interiorem officinae -em. Mar. 518 secreta residebat in -e. *al.* **B** *in imag. vel translate:* HRABAN. hom. I 5 p. 16B tibi extruso e paradisi -bus. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,218 *(de stellis)* signifer inde suas aperit pecuaribus -es. 6,88 fidem tibi pectoris -e notarem. *de utero:* NIVARD. Ysengr. 4,366 bene formatus matris in -e suę est. *de vagina ensis i. q. receptaculum – Gehäuse:* WALTHARIUS 1036 viridem vacuaverat -em.

aedico *sim. v.* edico.

aedicula (ed-), -ae *f. script.:* -dec-: *l. 47.55. al.* -ola: *l. 49.61. al. form. acc. sg.* -um: *p. 284,5.*

I *domus parva sacrata – kleines Gotteshaus:* **A** *strictius i. q. ecclesiola, oratorium – kleine Kirche, Kapelle:* GERH. AUGUST. Udalr. I 8 de lapidibus et cemento et lignis -am construxerunt. TIT. metr. IV 26,1 consecrat -am mandrita. *al. oratorium privatum – Privatkapelle:* CONC. Karol. 50D, 47 p. 641,26 in ... -is, quas iuxta domos suas construunt. 50D,73 posthabitis -is, quas usus inolitus capellas appellat. **B** *latius:* **1** *sepulchrum (sancti) – (Heiligen-)Grab (cf.* GLOSS. II 588,43 St.-S. sarc): UFFING. Ida 2,1 sacrati pulveris -am. DESID. CAS. dial. 2,3 aedeculam (e- *c*) et altare conspexi *(in ecclesia). monumentum – Grabmal:* VITA Filib. 8 (MGMer. V p. 589,13) Dionisi martyris ... -ola. VITA Ermin. 26 super illud *(sepulchrum)* edificare proposuit e-am cancellatam. **2** *crypta – Gruft:* MILO Amand. 7 (MGMer. V p. 477,7) ut *fluvius* ... omne illud -ae ipsius spatium ... aquis impleret. GERH. AUGUST. Udalr. I 14 formosam -am sub terra muratam. **3** *accessio – Anbau:* PETR. CAS. (?) chron. 3,34 p. 728,4 aedeculas ..., quas instar turrium in atrii diximus angulis constitutas, ... dedicari. *atrium – Vorhalle:* VITA Theog. 1,26 p. 461,41 -a, quae instar paradisi ecclesiae foribus praeminebat.

II *domus parva profana – kleiner Profanbau:* **A** *habitatiuncula – kleines Wohnhaus:* VITA Filib. 19 (MGMer. V p. 594,12) virum Dei in propria recepit -ola. MIRAC. Adalb. Wirz. 2 p. 139b,11 -ae pauperum. *sensu deminutivo evanido:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,150 maior enim -a cedit maiore ruina. *in imag. de corpore:* ENGELH. LANGH. Mathild. 12 p. 440a,46 etsi -a caritatis, caro tua, in morte deciderit. **B** *aedificiolum – kleines Gebäude:* LAMB. LEOD. Matth. I 545 e-am ... molendini. **C** *reconditorium – Aufbewahrungsraum:* WILH. HIRS. const. 2,65 p. 1136D *defunctus* effertur in -am inter capellam ... et infirmariam. LEO MARS. chron. 3,10 parvulam ..., in qua libri reconderentur, aedeculam fabricavit (*cf.* CASUS Petrish. 6,13). **D** *tugurium, taberna – Bude, Laden:* WALAHFR. exord. 6 p. 480,2 cauponum. WILH. APUL. gest. 5,94 *(de castris hiemalibus)* sub aedicolis ... remorantur. **E** *puteus – Brunnen(haus):* METELL. Quir. 17,18 fons ... conditus -a. **F** *cubiculum, camera – Gemach, Raum:* VITA Liutb. 26 p. 31,4 cum letaniis ... circuiens -am. VITA Rigob. 22 (MGMer. VII p. 75,4) *lux* e-am (-um *2a*) penitravit moenibus ... inherentem. WILH. HIRS. const. 2,5 p. 1043D *syn.* mansiuncula.

***aedificabilis,** -e. **1** *subst. masc.: qui aedificare potest – ein Baufähiger:* ALBERT. M. metaph. 9,3,2 p. 533a,39 sicut se habet aedificans secundum actum ad -em, qui potens est aedificare et nondum aedificat. **2** *subst. neutr.:* **a** *quod aedificari potest – was gebaut werden kann:* ALBERT. M. phys. 2,2,8 p. 135b,24 omnibus ex lignis -bus. eth. 10,1,6 p. 611b,30 aedificativa, prout est motus in -bus existens, perfecta est, cum perfecit, quod appetiit. metaph. 6,2,1 p. 389a,22 horum accidentium nulli penitus est aedificativa sive -is ipsa practica sive ars operativa. **b** *materia – Baumaterial:* ALBERT. M. pol. 7,4d p. 657a,33 materia ... lignorum, ad cremabilia scilicet et -ia.

***aedificale** (ed-), -is *n. materia – Baumaterial:* BENED. ANDR. chron. p. 75,12 cuncta e-ia, que ad opus monasterio conspexit.

***aedificamen,** -inis *n. confortatio (fidei) – (Glaubens-)Stärkung:* OTLOH. vis. 13 *visio* utilis ... ad -n illis, qui poenam dubitant restare futuram.

***aedificarius** (ed-), -i *m. magister fabricae (monasterii) – Leiter des (Kloster-)Bauwesens:* CHART. Westph. VII 1372 (a. 1270) prebendarium, vespertinum ac e-um monasterii conventus eligat.

aedificatio (ed-, -cio), -onis *f. script.:* he-: *p. 285,7.* -deve-: *l. 33.* -diff-: VITA Rimb. 15.22 *cod. 1.*

I *proprie:* **A** *actio aedificandi, exstructio – Bautätigkeit, Aufbau, Erbauung:* CHRON. Fred. 2,10capit. de aedevecationem Cartagenis. TRAD. Frising. 34 monasterii. DIPL. Karlom. (II.) 14 novam nostrae e-is basilicam. DIPL. Heinr. III. 137 si aecclesiasticis -bus ... subvenimus. CHART. ord. Teut. 21 p. 19,25 in ... castrorum he-e. CHART. civ. Hild. 209,5 si quis conqueritur de iniusta e-e sibi facta. *saepe. de servitio aedificandi:* EPIST. Wibald. 449med. homines, qui ... ad e-em domus vestrae pertinebant. *c. sensu muniendi: v. p. 288,62.* **B** *aedes, aedificium – Bau, Gebäude:* CHART. Sangall. A 325 (a. 829) totum conquestum ... tam -bus quam terris. CAND. FULD. Eigil. I 19 claustri. GESTA Halb. p. 96,34 veterem e-em ... renovavit. *al. de horreis, stabulis sim.:* TRAD. Scheftl. 13 (a. 800/20) cum domo simulque alias omnes e-es. TRAD. Patav. 59. *c. sensu fundationis:* CHART. Bund. 461 p. 353,35 (a. 1193) sue volens e-is utilitati ... ut pote bonus fundator prospicere. *sing. sensu collectivo i. q. summa aedificiorum – Gebäudebestand:* TRAD. Scheftl. 10 p. 15,15 (c. 782) cum -e, tota structura atque cum omni familia. TRAD. Weiss. 22 hoba ... cum casa et scuria, cum omni e-cione. TRAD. Patav. 60 mancipias, terram, e-em. DIPL. Otton. III. 229 p. 724,15 porciones terrarum cum ... -cione inibi constructa. **C** *structura – Bauanlage:* CHRON. Bened. II 14 habitationis e-o. **D** *materia – Bauholz, Baumaterial:* CHART. Sangall. A 426 p. 45,23 (a. 854) omnem utilitatem *saltus* ... in pascuis, in -bus, in lignis caedendis. ALBERT. M. animal. 11,17 lapides et ligna et ceteras ... -es. **E** *?ornamentum – ?Verzierung:* COZROH. praef. p. 1,19 *ecclesiam* pretiosarum metallorum et artificiorum -um decoratibus ... adornavit.

II *translate:* **A** *vigente imagine:* **1** *exstructio spiritualis – geistiges Aufbauen:* LIUTG. Greg. 12 p. 76,39 de viciorum omnium destructione virtutumque -e *(cf. Vulg. Ier. 1,10).* THIETM. chron. 6,20 usque ad -em ... perfectam complentes *sanctam institutionem.* LAMB. HERSF. annal. a. 1073 p. 152,14 si ad -em, non ad destructionem aecclesiae Dei rex esse vellet (ALBERT. M. sacram. 209 p. 136,38). *al. de incarnatione:* GODESC. SAXO theol. 22 p. 295,3 *Christus* aedificavit sibi domum, id est humanitatem ..., eamque sibi in unitatem personae non post -em, sed inter aedificandum ... copulavit. **2** *aedificium spiri-*

tuale vel mysticum – geistiger, mystischer Bau (cf. Vulg. Eph. 2,21. 4,12): **a** *eccl.:* CAND. FULD. Eigil. I 17 *(de Christo)* in quo *(fundamento)* omnis -o constructa crescit in templum sanctum. GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 398,30 omnis christianitas -o eiusdem templi manere debet. **b** *vario usu:* FORM. Augiens. C 4 *(de eruditione pueri)* cum eo, qui incrementum dat, mansura he-cio *(*hedificia *cod. p. corr.)* credimus operari. HUCBALD. Leb. 15 p. 891B -em ex Deo *(sc. beatitudinem)* domum non manufactam. EPIST. Teg. I 5 quantum nostri cordis domicilium letificat decora -cio. HILDEG. epist. I 80 p. 302B *(de corpore)* mens tua non aedificata est in hac -e, in qua es.

B *attenuata vel evanida imagine:* **1** *confortatio fidei, instructio spiritualis, promotio – Glaubensstärkung, geistige Erbauung, Förderung (cf. Vulg. I Cor. 14. Eph. 4, 29):* LIBER diurn. 85 p. 106,14 ad vestre salutis -em ... profiteri. ARBEO Emm. 23 viventium. WETT. Gall. 29 p. 273,40 eloquia -um eructuans. MIRAC. Genes. Hier. 1 (prol.) ad magnam -em ecclesiae ... adcurrere. WALAHFR. Gall. 1,25 p. 303,16 -is instrumenta. ERMENR. Sval. 2 magistro adherendo omnis -is documentum percepit. DIPL. Otton. I. 110 p. 193,23 animarum. CAES. HEIST. mirac. II 1 p. 16,26 ad credentium e-em et infidelium confusionem. *saepe. exemplum aedificativum – erbauliches Beispiel:* DIPL. Heinr. IV. 283 p. 367,10 cuius *(Karoli Magni)* ... virtutis commemoratio ... successorum est e-o. CAES. HEIST. mirac. II 2,9 monachus ... de e-bus (edificatoriis *1 c*) ... retulit. **2** *institutio – Einrichtung, Gründung:* CHART. archiep. Magd. 130 p. 185,23 (a. 1004/12) episcopus ... parrochiam ... ad e-em Magadaburgensis archiepiscopatus tradidit. ALBERT. M. summ. theol. I 20,80a p. 865b,16 ad domus *(i. familiae)* -em et ad prolis educationem (*cf.* p. 865b,37). **3** *auctio – Vermehrung:* EPIST. Mog. 11 p. 332,30 magnam vitiis ... -em conferre. **4** **a** *forma (scribendi) – (schriftliche) Fassung:* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 66,8 hęc politi operis ... -o. **b** *mus. i. q. dispositio – Gefüge:* ANON. mus. Sowa 1b p. 53,14 secundum quod cantans in e-e armonica sue voci melius viderit expedire. p. 53,16. **5** *utilitas – Nutzen:* LAND. MEDIOL. hist. I 2,26 p. 65,17 ut ..., quae -es suorum et Italiae totius forent, ... tractarent.

***aedificativus**, -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proprie i. q. ad aedificandum spectans – Bau-:* ALBERT. M. metaph. 5,2,13 p. 316b,11 ars -a (*Arist. p. 196b,26* τὸ οἰκοδομικόν) principium est in aedificante *eqs.* **b** *translate i. q. aedificans – erbaulich:* CONR. SAXO spec. 18 p. 263 verba et documenta -a. **2** *subst. fem.: fabrica – Bauhandwerk:* ALBERT. M. bon. 576 finis -ae domus (*Arist. p. 1219a,14* οἰκοδομικῆς). eth. 6,2,16 p. 428a,42 ad lignariam -am. pol. 1,2f p. 20b,35 'necessarium est existere ... organa', ... in -a autem securim, asciam et serram. *ibid. al. v. et p. 284,14.16.*

aedificator (ed-), -oris *m. script.* h(a)e-: *l. 54.71.*

1 *operarius, faber, architectus – Bauhandwerker, Bauarbeiter, Baumeister:* AGNELL. lib. pont. 41 p. 306,5 *imperatrix* largivit ... illi XIII h-es. VITA Chroth. 12 (MGMer. II p. 346,39) e-es monasterii. GESTA Camer. 2,29 abbas ..., ut e-r videlicet idoneus, locum ... emendavit. RELAT. Mutin. 2 (MGScript. XXX p. 1311,13) Lanfrancus, mirabilis artifex, mirificus e-r. TRAD. Scheftl. 394 testes: ... Rudolfus e-r. ALBERT. M. phys. 1,3,14 p. 80a,1 *medicus* aedificat ... per accidens, in quantum accidit medico -em esse. veget. 7,93 lignarii -es. pol. 4,3e p. 336b,22 '-em' (*p. 1291a,14* οἰκοδόμον), qui ... intendit praeparandis domibus. *al. in imag.:* GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 398,32 *(de Christo)* studeamus ... nos -i et inhabitatori nostro coniungere. HILDEG. scivias 3,12 p. 729B *(de sanctis)* -es ... coruscationis coelestis Hierusalem. **2** *exstructor, fundator – Erbauer, Gründer:* LIBER diurn. 25 quatenus -is devotio ... sortiatur effectum. AGNELL. lib. pont. 28 *Neon* -r ... fuit ... ecclesia Petriana. DIPL. Otton. II. 207 genitoris nostri ecclesiae ipsius primi -is. DIPL. Heinr. III. 228 p. 304,14 (spur. s. XII. ?) pontifice ... monasterii he-e favente. CHRON. Mont. Ser. a. 1128 p. 142,3 e-r vel dedicator *capellae. al.*

aedificatorius (ed-), -a, -um. **1** *adi.:* **a** *proprie i. q. ad aedificandum spectans – Bau-:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,24,2 p. 480a,36 ars -a *est* ... forma domus (nat. anim. 2,8 p. 32,14). **b** *translate i. q. aedificans, utilis – erbaulich, lehrhaft:* IOH. METT. Ioh. 91 e-am oblectationem. CAES. HEIST. hom. exc. 274 cum fratres ... de Deo rebusque e-is loquerentur. STATUT. ord. Teut. p. 50,5 verbis e-is. DAVID compos. 3,16 exemplo minus -o. SALIMB. chron. a. 1233 p. 83,7 que ... magis sunt trufatoria quam e-a. *al.* **2** *subst. fem.: fabrica – Bauhandwerk:* ALBERT. M. animal. 14,31 manu ... textura et sutoria et -a et quaelibet artium ... perficitur. **3** *subst. neutr.: exemplum aedificativum – erbauliches Beispiel:* CAES. HEIST. mirac. I 12,31 p. 341,17 cumque simul conferremus de -is. *v. et p. 285,27.*

***aedificatus**, -us *m. modus aedificandi, structura – Bauweise:* CHART. Fuld. A 296 (c. 813) monasterium ..., quod constructum est glorioso -u.

aedificialis (ed-), -e. **1** *adi.: ad aedificandum spectans – baulich, Bau-:* AGNELL. lib. pont. 23 p. 289,12 *domus episcopii* tota -i machina constructa. GESTA Bert. 3,3 ut de opere eius e-i ... loquamur (CHRONOGR. Corb. p. 61,30). **2** *subst. neutr.: possessio aedificiorum (sc. a herede pretio exsolvenda) – Hausbesitz (vom Erben durch Zahlung auszulösen):* CHART. Mog. A 462 p. 370,26 (spur. s. XIII.in.) in e-ium quoque portione, que vocatur buthel.

aedificiolum, -i *n. habitatiuncula – kleines Wohngebäude:* CHRON. Clus. 17 (MGScript. XXX p. 967,31) monachis -a (ediff- *1*) secundum situm loci ... construere.

***aedificiorium** (ed-), -i *n. summa aedificiorum – Gebäudebestand:* CHART. archiep. Magd. 446 (a. 1184/92) quicquid e-i in ipsa curia comparaverat, ... ecclesię donavit.

aedificium (ed-, -tium), -i *n. (m.: l. 37. p. 287,5; f.: l. 38 sq.). script.:* h(a)e-: FORM. Sangall. 15. DIPL. Otton. I. 214. *v. et p. 287,28.30. al.* (a)ede-: FORM. Senon. I app. 1a. TRAD. Frising. 1127. *v. et l. 72.* ete-: CHART. Sangall. A 147 p. 139,7. eteff-: *p. 287,2.* -diff-: *l. 45.50. p. 287,4.30. al.* -citiis: TRAD. Frising. 1191. *form.: nom. sg.* -us: *l. 44. gen. pl.* -arum: TRAD. Ratisb. 5. *fort. add.:* DIPL. Otton. I. 158 p. 239,30. *acc. pl.* -as: TRAD. Frising. 63. 89. 111. *v. et l. 43. abl. pl.* -ies: FORM. Bitur. 15a. *v. et p. 287,3.*

I *proprie:* **A** *domus – Gebäude, Haus:* **1** *gener.:* LEX Baiuv. 10,1 omnia -a conponat atque restituat. TRAD. Scheftl. 14 in e-is duas casas. TRAD. Frising. 61 -as, curtes, mancipias. CHART. Sangall. A 13 ubi e-us vester nunc stat. FORM. Patav. 6 mancipiis, aedifficiis, terris. DIPL. Karoli III. 1 tam terris quam -is, pratis (*syn.* domus). RIMB. Anscar. 25 p. 54,29 structura -orum magna. Ps. BOETH. geom. p. 403,16 -orum areae. MAPPAE CLAVIC. 101 quibus mensuris oporteat e-a disponere. RUOTG. Brun. 21 p. 22,17 privatis vel publicis. CHART. Tirol. 810 edifficare ... edifficia de muro et de lignamine in altum et in bassum. CHART. Brand. A XIV 18 p. 15,7 si quis e-a sua posuit illicite. *saepissime. sing. sensu collectivo i. q. summa aedificiorum – Gebäudebestand:* TRAD. Frising. 300 p. 260,4 (a. 812) curtem cum domo et cum omni -o. CHART. Hersf. 26 p. 45,23 areas IIII cum -o. TRAD. Ratisb. 17 p. 20,36 casam ... cum ... ecclesia cum omnique reliquo -o. TRAD. Frising. 1097 cum uno curtifero sine -o (*opp.* cum curtifero aedificato). *al.* **2** *spec.:* **a** *aedes sacrata, ecclesia – heiliges Haus, Kirchengebäude:* CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,14 non ad gloriam Dei faciunt -a illa. p. 228,22 martyrum. RUOTG. Brun. 33 p. 33,9 ęcclesias, monasteria et cętera -a servitio domini Dei ... apta. DIPL. Karoli M. 295 p. 442,15 (spur. s. XII.2) monasticis e-is. *al.* **b** *habitaculum – Wohnhaus:* LEX Baiuv. 10,14 asseres, laterculi, axes vel quicquid in -o construitur. CAPIT. reg. Franc. 132,5 qui ... in desertis ... consedentes -a fecerint. THIETM. chron. 8,22 cum e-is turpiter mutilatis. VITA Meinw. 178 p. 100,22 e-a laicorum, quę ecclesiis adiuncta sunt. TRAD. Scheftl. 307 e-um suum ... cum omni supellectili. *al.* **c** *horreum, stabulum – Scheune, Stall, Wirtschaftsgebäude (fere in chartis):* DIPL. Merov. I 20 p. 21,23 in terris, domebus, ede-is. LEX Baiuv.

[Pape]

12,9 domum et cetera -a. CHART. Sangall. A 38 sala mea ... cum omnis e-is. 67 casa cum domibus, etefficiis et officinis. FORM. Andec. 41 in domibus, e-ies. TRAD. Frising. 736b curtem cum domo, cum pomeriis et edifficiis. VITA Bonif. II 12 edifitium, qui (quod *var. l.*) nominatur vulgarice Aucarum domus. THIETM. chron. 6,51 vineas et e-a cum frumento ... lesit. *saepe.* **d** *accessio – Anbau:* CHART. Rhen. inf. I 433 p. 302,12 (a. 1169) e-a, quę Vurgezimbre dicuntur. CHART. scrin. Col. B 702 cum omni e-o subtus et superius, quod dicitur uzfanc. **e** *aestuarium – heizbarer Raum:* HERBORD. Ott. 2,24 p. 736,7 -um ..., quod stupam vel pirale vocant. **f** *taberna – Verkaufsbude, Stand:* CHART. eccl. Erf. 167 (ante 1221) curiam in estimatione IV marcarum e-is auctam ostendere. CHART. civ. Magd. 82 p. 40,35 ut domum *(sc. kaufhaus dictam)* ... novis e-is recuperarent. CHART. archiep. Magd. 350 mercatores ... res suas ... vendant congrua e-orum commoditate eis disposita in eadem curia. **g** *saeptum – Wehr:* CHART. Salisb. IV 72 p. 72,17 (a. 1271) e-um, quod wer dicitur. **h** *munitio – Befestigung:* DIPL. Otton. I. 191 cum -is, muro et assiduis vigiliis (*cf.* DIPL. Otton. III. 48 p. 450,15 -is in muro). VITA Annon. I 1,17 p. 475a,15 ad -um muri dispositus erat ascensus. NORB. IBURG. Benn. 13 subterraneis. DIPL. Loth. III. 51 ut nullum castrum seu e-um ... extruatur. CHART. Arnstad. 37 p. 18,36 castrense e-um. *al.* **i** *machina – Belagerungsgerät, -maschine:* ACTA imp. Winkelm. I 687 p. 542,26 (a. 1242) gratum et assidum et lignorum edifficiis apud illas turres conductis. 693 p. 550,15 erexit ... insolitum he-um super rotas. 694 p. 554,26 e-a cum balistis. ANNAL. Ianuens. III p. 128,24 cum machinis ... et aliis hedifficiis ... obsederunt *locum.*

B *structura, opus – Bauanlage, Bau:* **1** *strictius:* TRAD. Corb. 291 (a. 822/26) locum e-i domus (CHART. scrin. Col. B 1075 e-um dicte d.... deposuit. *al.*). WETT. Gall. 2 p. 258,28 murorum -a antiqua. CHART. Rhen. med. I 255 p. 312,27 monasteriale. CAND. FULD. Eigil. I 25 claustri. DIPL. Otton. II. 183 porticūs. ACTA imp. Winkelm. I 47 p. 43,26 gualkeras et omne e-um aquarum. CHART. Westph. III 767 sluse. CHART. Friedb. Hass. 73 (a. 1280) macellorum. *saepe. adde:* CHART. Sangall. A 246 (a. 820) ut ibidem domus e-i edificatur. **2** *latius i. q. opus ligneum, saxeum – Holz-, Mauerwerk:* THEOD. THEOL. Conr. 1 p. 214b,22 lapidum clamabunt -a, quibus aedificavit ... monasteria. INVENT. Matth. 9 (6)med. -a eius *(turris)* et laquearia. CONR. FRISING. gest. p. 323,29 *turrim* lignorum e-o ... compegit. CHART. Tirol. notar. II 414a p. 267,22 *domus* cum e-o et lignamine et canipa murata. CHART. scrin. Col. B 874 tignum et e-um suum inmittere poterunt *(in murum).* CHRON. Erf. mod. a. 1245/46 structura lignei e-i in turri, ubi ... campane pendent. *de navi:* AETHICUS ISTER 70 -um arcae Noe. *fort. add.:* CHRON. reg. cont. II a. 1205 p. 176,3 *tilia* diversis e-is mirabili structura in modum propugnaculi ... deducta.

C *materia, trabs – Bauholz, Balken:* GERH. AUGUST. Udalr. I 13 p. 403,25 -a ... excidere et adducere. CHART. Xant. 48 ius cedendi ligna sive in -um sive in combustionem. CHRON. Reinh. a. 1212 p. 581,9 currus innumeros plancis et ceteris e-is oneraverat (*cf.* a. 1213 p. 581,17). ALBERT. M. veget. 6,105 *fagus* ad -a non multum valet, licet sit multum dolabilis. 6,183 magna fiunt valde -a de illis arboribus. 6,184 lignum -is est aptum.

D *actio aedificandi, exstructio – das Bauen, (Auf-)Bau, Erbauung:* **1** *gener.:* BEDA hist. eccl. 3,8 p. 144,15 intermissum est hoc -um annis VII. WETT. Gall. 25 -o cellae certatim insistere. GERH. AUGUST. Udalr. I 5 p. 394,7 in -is ... claustrorum vel aliorum -orum vel murorum. CHRON. reg. cont. I a. 1187 p. 136,12 in -is novarum portarum insudant. *al.* **2** *spec.:* **a** *labor, opus, servitium aedificandi – Bauarbeit, Bautätigkeit, Bauverpflichtung:* TRAD. Weiss. app. I 14 (s. IX.) cum IIII parte carr(adae) ad regis e-um pergere. CHART. Lamb. Leod. 38 p. 63,9 domum ... sufficienter in omnibus necessariis e-is suis retinebit. TRAD. Frising. 1552c quatenus ... ad -a maioris ęcclesię serviat *praedium.* CHART. scrin. Col. A I p. 64,27 quam *(domum)* suo e-o edificavit (*cf.* p. 76,9 nullo e-o domum Brunonis invadet vel ledet). CHART. Pommerell. 314 p. 269,8 absolvimus ... fratres ... a castrorum e-o sive pontium novorum vel antiquorum. *al. consilium aedificandi – Bauvorhaben:* EPIST. var. I 33,12 ut -a immensa ... et cetera inutilia opera omittantur (CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,2). **b** *plur. i. q. architectura – Baukunst:* ANNAL. August. I a. 1041 in artibus, in -is, in auctoribus ... pollebant.

II *translate vel in imag. i. q. aedes spiritualis, mystica – geistiger, mystischer Bau:* **A** *de regno caelorum vel christianitate (cf. Vulg. I Cor. 3):* HRABAN. epist. 2a p. 382, 28 quae *(sancta crux)* columna est caelestis -i. 21 p. 427,11 architectus divini -i. AMALAR. off. 4,3,7 ad -um caelestis Hierusalem ... coniungi. CHART. Solod. 269 in spiritali e-o domus Dei, que est ecclesia. *al.* **B** *de dogmate:* LIBRI Karol. 3,7 p. 119,29 in ... -o si id, quod inaniter surrexit, deiiciatur, ... quod bene fundatum est, remanebit. CHART. Bund. 259 *opp.* fundamentum. GERHOH. aedif. prol. p. 137,13 e-um ... ita clare demonstravit populo, ut cogerentur verecundari aliter edificantes. **C** *de conversatione:* BONIF. epist. 94 ut ... turris evangelicę -um ... perficias.

aedifico (ed-), -avi, -atum, -are. *script.:* he-: *l. 27. al.* -def-: *l. 29.* aedevectate: CHRON. Fred. 2,39. -diff-: VITA Willeh. 9. *al. v. et p. 289,38. ?depon.: l. 28.*

I *strictius i. q. exstruere, constituere, erigere – (er)bauen, aufbauen, errichten:* **A** *proprie:* **1** *gener.:* FORM. Andec. 46 ecclesiae in honore sancti ... he-te (TRAD. Frising. 108a ecclesiam -ari coepimus). DIPL. Merov. I 69 *monasterium* super rem sua propria ede-vit. WILLIB. Bonif. 9 p. 57,2 *(c. sensu coacervandi)* colliculi opus. ARBEO Emm. 6 *urbs* quadris -ta lapidibus. CONC. Karol. 24A,32 ut ... sacra fons ... honorifice -etur. CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,8 martyria. VITA Magni Fauc. 37 locus iste construendus et -andus. DIPL. Otton. I. 364 he-are portum. *ibid.:* mercatum annualem. CHART. Rhen. med. II app. 10 p. 344,32 in Iunio e-are *(ad fruges recondendas; cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 781).* THIETM. chron. 2,36 templum ... de lapidibus. CHART. Argent. I 616,81 quicunque super stratam e-verit. HILDEG. div. op. 1,4,103 p. 887B sicut apes ... favum -at (*item de bestiis:* ALBERT. M. animal. 24,35 garcanez animal ... fluviale ... -at etiam in giro circa eos *pullos* lignis). CHART. Altenberg. 92 p. 77,8 quam *(domum torcularis)* ... ad tectum e-vimus. ALBERT. M. eth. 10,1,6 p. 611b,48 *templi* aedificatio perfecta est, in quo aedificatio in -tum esse ita est. *saepe. v. et p. 284,11.285,59.286,50.* **2** *spec.:* **a** *peraedificare – ausbauen:* GESTA Magd. 26 p. 414,5 structuram, quam Otto cesar ... erexerat, ... e-are aggressus perficere ... optavit. ANNAL. Mell. Claustr. I a. 1114 p. 610,34 monasterium ... inchoatum in edificio ... iuvit e-are. **b** *restituere, emendare – wiederherstellen:* CHART. Sangall. A 113 (a. 787) pontes -are vel novas facere. CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 398,37 ut ... e-cient *(sic?)* eandem ecclesiam. **c** *commutare – umbauen:* THIETM. chron. 2,10 domum ... ad aecclesiam ... e-are. **d** *astruere – anbauen:* CHART. Rhen. inf. II 220 (a. 1237) que ... in domibus et edificiis sunt ante e-ta, que vulgariter dicuntur vorgezimbere *(cf. p. 287,8).* **e** *coaedificare – bebauen:* CHART. scrin. Col. A I p. 30,9 (c. 1142/56) ut ... aream e-ent. **f** *munire – befestigen:* ANNAL. Ianuens. I p. 60,9 murum burgi. ARNOLD. LUB. chron. 2,18 p. 138,3 montem ... firmissime e-verat (CONST. II 306. CHART. Rhen. inf. II 185). CHART. Osn. III 678 si ... aliquis Suthusen e-are voluerit, ... edificationem ... tenebimur inhibere. *al.* **g** *in aedificationem erogare – für Bauvorhaben ausgeben:* CHART. scrin. Col. B 2116 (s. XIII.1) x marcas e-bunt infra annum super ... aream. CHART. Rhen. med. III 1119 p. 828,36 x libras, quas in domo de Tris e-asse debebatis. CHART. episc. Halb. 1081 si quid citra viginti marcas circa idem castrum e-bimus. CHART. Hagenow. 486. **B** *translate:* **1** *vigente imagine:* ALDH. virg. II 317 regnum caeli. WALAHFR. Wett. epil. 2,3 *(de scriptore)* -are volens longum stabilita per aevum tecta. CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,21 rationabilem domum

[Pape]

Dei. GODESC. SAXO gramm. 2 p. 432,9 *Dominus*, quod -vit creando, reaedificavit resuscitando. theol. 22 p. 294,24sq. *Christus* -vit sibi domum, id est humanitatem . . ., quam . . . sibi intra uterum . . . Mariae . . . -vit *eqs.* GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 398,28 quod super eos *(apostolos)* esset aecclesia sua -anda *(cf. Vulg. Matth. 16,18). al. iron.:* CAES. HEIST. hom. exc. 142 cum tu . . . peccando cottidie e-es ad illam *(sc. gehennam). mus.:* ANON. mus. La Fage p. 358 ne . . . organum -es et discantum destruas. ANON. mus. Sowa 1[b] p. 53,5 supra burdonem tenoris e-ari cernitur *figura* a natura. **2** *attenuata vel evanida imagine:* **a** *spiritualiter confortare, (in fide) corroborare, promovere – geistlich erbauen, (im Glauben) bestärken, fördern (cf. Vulg. I Cor. 10,23):* BEDA hist. eccl. 1,32 p. 68,10 subditorum mores . . . exempla monstrando -a. ARBEO Emm. 2 intrinsecus -are omnes. VITA Liutb. 35 p. 43,22 eam sermonibus instructam -tamque relinquens. CHART. cell. Paulin. 20 p. 27,13 plebem . . . verbo Dei. HELM. chron. 45 p. 90,4 pugnas . . . verborum, quae non e-ant, sed magis subvertunt. CAES. HEIST. hom. exc. 274 ut *fratres* se invicem e-ent et e-entur. *al. c. sensu commovendi:* CHART. Bern. I 5,98 p. 490,5 (a. 1194) de conversione virorum . . . -ti plurimum et iocundati. **b** *refl. i. q. converti – sich bekehren:* VITA Lonogh. 2 (MGMer. VII p. 433,33) -verunt se plurimi a pravitatibus suis.

II *latius:* **A** *facere, fabricare – anfertigen, herstellen:* AMALAR. off. 4,3,29 vasis musicis, quae -bantur per homines. EINH. Karol. 17 p. 21,3 -tis . . . navibus. HEINR. LETT. chron. 26,3 patherellos et machinas. *fort. add.:* EGBERT. fec. rat. 2,402 de prima ad quintam e-bat apostolus hora *(cf. notam ed.).* **B** *efficere – bewirken:* WALAHFR. carm. 5,82 crimen in illis *(elementis)* -are gens pia vetet. HILDEG. div. op. 1,4,98 p. 883[C] *undecimus mensis* frigus -at. **C** *formare – bilden:* HEINR. AUGUST. planct. 230 ut formavit Adam Deus, -vit et Aevam. **D** *colere, excolere – anlegen, bestellen:* COD. Lauresh. 221 (a. 779) quidquid in silva . . . stirpare vel -are seu attrahere potuero. CHART. Rhen. med. I 235 p. 292,15 ut utrumque . . . meliorare studeret et -are ac fructificare. CHRON. Grad. p. 36,11 ut . . . vineas edifficarent (CHART. archiep. Magd. 314. CHART. Laus. 518). CHART. Livon. A I 236 p. 296,4 allodia. CHART. Carinth. V 444 p. 285,16 *mansum* recipere, colere, -are atque reformare. *al.* **E** *coloniis frequentare – besiedeln:* CHART. archiep. Magd. 343 p. 453,21 (a. 1174) voluntas nostra, quam ad e-andam provinciam Iutterbogk habemus.

adi. **1. aedificatus,** -a, -um. **1** *situs – gelegen:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,27 ibi supra nunc est -a aecclesia. p. 99,7 monasterium -um in valle. NOTAE Petr. Col. (MGScript. XVI p. 735[a],12) in quo *(sc. latere)* -a est gerkammer. *al.* **2** *coaedificatus – bebaut:* TRAD. Frising. 1097 (a. 937/57) cum curtifero -o (1105 cum duobus c., uno e-o, alio sine edificiis. 1180). CHART. eccl. Erf. 41 p. 24,39 in areis e-is et edificandis.

2. aedificandus, -a, -um. *coaedificandus – einer der zu bebauen ist: v. l. 51.*

subst. **aedificans,** -antis *m. qui exstruit – ein Bauender: v. p. 284,10. 285,44. 288,20.* *Pape*

***aedilicinus** (ed-), -i *m. magistratus dignitate aedilis (sc. custodis) praeditus – Beamter im Range eines Ädils (Aufsehers):* CONR. MUR. summ. 6,1 p. 426,34 *in Urbe erant* pretores, prefecti, praesides, edilicii seu e-i, castellani, capitanei *eqs.*

aedilicius (ed-), -i *m. magistratus dignitate aedilis (sc. custodis) praeditus – Beamter im Range eines Ädils (Aufsehers):* NOTKER. BALB. gest. 1,18 p. 23,5 dixit . . . episcopus ad hostiarium vel scarionem suum, cuius dignitatis aut ministerii viri apud antiquos Romanorum e-orum nomine censebantur. *v. et l. 59.*

aedilis (ed-), -e. **1** *adi.:* **a** *ad aedem sacram pertinens – zum Gotteshaus gehörig:* VULC. Bard. 10 p. 321,20 ecclesiam . . . condensam intus invenit -bus instrumentis. **b** *residens in monasterio ipso – mit dem Sitz beim Kloster (cf. Lamprecht, Wirtschaftsleben. I. p. 1122):* DIPL. Otton. II. 252 per manus . . . monasterii advocatorum, Harperni videlicet edilis advocati et Volperti pagensis (*cf.* GLOSS. IV 55,52 St.-S. edilis husuogot. 170,20).

2 *subst. masc.:* **a** *custos – Wächter (cf.* GLOSS. IV 30,15 -is. custos edis. eloquens [*lemma proprium ci. ed.*] gispracher): GERH. AUGUST. Udalr. I 15 p. 404,33 unum aedis -em combustum monasterium custodientem. *plur. i. q. praesidium – Besatzung:* CARM. de bello Saxon. 2,111 corrumpunt moenia castri, ediles ipsos perimebant aut capiebant. **b** *summus ostiarius, magister admissionum – Obertürwart, Oberhofmarschall (cf. Waitz, Verf.-Gesch. III. p. 505sq.):* WANDALB. Goar. 2,30 ad . . . clarissimum virum Gerungum, olim palatii -em, nunc monachum. **c** *carpentarius – Zimmermann:* GLOSS. II 7,27 St.-S. edilis zimparman. **d** *singularia:* GLOSS. III 184,54 St.-S. edilis sigindir *(D)* husuoater *(N 4[b]).* IV 55,53 edilis husgot *(v. l. 65).* IV 196,24 -is herlic man.

aedilitas (ed-), -atis *f.* [*erronee, ut vid. (cf. l. 4):* GLOSS. IV 140,53 St.-S. e-s gespreche] *munus ac dignitas custodis vel vicarii praepositi (in collegiis canonicorum) – Amt eines Aufsehers oder stellvertretenden Propstes (in Kanonikerstiftern):* FOLCUIN. Bert. 2,4 p. 85,30 e-em seu custodiam ipsius basilicae sancto Petro . . . reddendam . . . statui. 2,5 p. 88,2. DIPL. Heinr. IV. 178 e-em vero et preposituram, quae mei *(episcopi)* iuris erant, . . . aecclesiae contuli.

***?Aedipticas.** *(orig. inc.; an ab* Αἴδηψος, *balnearum loco?) paederastia – Päderastie, Knabenliebe:* ALBERT. M. eth. 10,1,5 p. 609[b],29 in concubitu epheborum, quem quidem Aedipticas vocant, eo quod apud Aedippam primum hoc nefarium vitium inventum sit.

aeditiuncula *v.* editiuncula.

aeditua (ed-), -ae *f. ianitrix – Pförtnerin:* MIRAC. Remacli 2,2 (MGScript. XV p. 440,39) genitrici, quae in atrio aecclesiae excubat – erat enim matricularia et e-a.

aedituus (ed-), -i *m. script.* he-: *l. 40.*

1 *eccl. i. q. aedis sacrae officialis (minoris gradus) officio ianitoris, custodis, sacristani vel mansionarii fungens – Kirchenbeamter (niederen Grades), der das Amt eines Pförtners, Küsters, Sakristans oder Mesners ausübt (cf.* GLOSS. III 180,7 St.-S. e-us vel mansionarius sigersto. III 378,64 e-us coster. III 426,1 e-us mesiner. *al.*): HRABAN. inst. cler. 1,12 'ostiarii sunt qui' et -i (he- *F*) et 'ianitores in lege dicebantur'. ERMENR. Sval. 9 p. 161,4 cellulae. TRAD. Frising. 1287 nobilis presbiter . . ., aecclesię custos et -us. CONSUET. Trev. 12 p. 14,17 e-us secundum pulsabit signum. ROD. CAMER. Lietb. 18 citantur e-i, exponuntur utensilia. RANGER. carm. 184 ad primum limen excubat -us. Ps. ADALB. BAMB. Heinr. 2,4 p. 812[b],19 quidam e-us in ordine laico ad custodiam aecclesiae deputatus. NIVARD. Ysengr. 1,762 milia mille rotant: . . . -us calicem, presbiter . . . librum. EPIST. Wibald. 421 p. 558,3 inbeneficiatos e-os appellavit, quo nomine vocari solent monachi religiosi templi Dei et sacrorum custodes. TRAD. Frising. 1815 Chunrat . . . e-us magister. CONR. MUR. summ. 6,1 p. 427,8 *(inter ecclesiasticas personas)* elemosinarius, sacrista seu e-us, simplex canonicus. *saepe. in imag.:* THEODULF. carm. 2,241 hic *(Moyses)* est -us coetus, qui clavibus almis et serat et reserat. *c. sensu tutoris:* MANEG. ad Gebeh. 70 p. 421,20 nos . . . apostolice sedis e-i. **2** *saec.:* **a** *ostiarius – Türhüter:* DONIZO Mathild. 1031 ut teneant valvas, iubet e-o, bene clausas. 1039. **b** *assectator, satelles – Anhänger, Gefolgsmann, Leibwächter:* GESTA Camer. cont. I A 13 remittamus igitur bella imperatoris . . . e-is eius. GESTA Trev. 31 p. 173,22 -os crudeliter mactant. VITA Meinw. 142 p. 74,24. CHRON. Reinh. a. 1204 p. 568,10 e-i, qui intus latuerant, per mortem . . . consumpti sunt. p. 568,35. **c** *plur. i. q. ?penates – ?Hausgötter:* GLOSS. IV 247,34 St.-S. e-i husgota *(cf. l. 15).* *Rudolph*

aedoceo *v.* edoceo.

***aedoeicon** (ediic-, edic-) *n.* (αἰδοιικός) *medicamentum pudendis aptum – Heilmittel für die Schamteile:* PAUL. AEGIN. cur. 159 lapide frigio edicon (3,26,16 τὸ διὰ λίθου Φρυγίου αἰδοικόν). 224[tit.] ediica et edrica (231).

***?aedoeon** *(n.)* (αἰδοῖον) *?lumbus – ?Lende:* GLOSS. III 328,45 St.-S. ydum lænhe *(cf. notam ed.).*

[Baader]

aedon *(m.)* (ἀηδών) *luscinia – Nachtigall:* CARM. Bur. A 201,1,1 p. 79 pange, vox adonis, nobilem prelatum. ALBERT. M. animal. 4,95 *aves,* quae dulce vociferant, ... ut id, quod vocatur hardon (*Arist. p. 536*[a]*,29* ἀηδών), quod est species cocodrilli; Avicenna ... dicit, quod aves sunt, quae vocantur non hardon, sed andon (adon *Mich. Scot. Hain 2220 p. 8*[v]*,13*). 5,30 anderon. 8,222 hardon. *de alia ave canora:* ALBERT. M. animal. 4,98 avis, quae Graece dicitur andochia (*cf. Arist. p. 536*[b]*,17*), quae in Germania grasemushe (*Sylvia spec. L.*) vocatur et est similis filomenae. *falso pro crocodilo: l. 5.* *Baader*

***aedonio** *v.* *idoneo.

aeduco *v.* educo. **aedulium** *v.* edulium.

aeger (eg-), -gra, -grum. *script.* egeris GLOSS. I 26,38 St.-S. *cod. b.* *def.:* Ps. ARIST. magist. p. 639[a],47 sanae dicuntur *res,* in quibus quatuor qualitates ... ita aequaliter existunt, quod nulla earum vincitur a sua contraria; ... -ae dicuntur illae, in quibus est huiusmodi contrarium.

I *strictius:* A *morbo laborans, morbidus – krank, krankhaft:* 1 *de anim.:* ALDH. ad Acirc. 94,5 pulpas ... -as. WALAHFR. hort. 200 pectoris -os comprimit *marrubium* angores. CAND. FULD. Eigil. II 11,5 quatit -r anhelitus artus. POETA Saxo 4,242 -a domum rediit vix pars paucissima *gregis.* NIVARD. Ysengr. 6,272 fetibus -a *leaena* novis. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 167,32 *falco* eger. *al.* *subst. masc.:* HRABAN. carm. 34,24 pes -um inviset. WALAHFR. carm. 5,77,8 divites, sani, tenues et -i. HROTSV. Dion. 249 -i morbis. GLOSS. Roger. III 630[1] egris, qui ducuntur per uillam cum cimbalis. *al.* 2 *de rebus:* ANSELM. GEMBL. chron. a. 1126 omnis seges egra. REIN. LEOD. annal. a. 1196 p. 652,26 sterilitatis et egre messis et parvae. *c. sensu status corrupti:* ALBERT. M. euch. 3,2,2,1 p. 288[a],43 suam quamvis -am retinet vinositatem *vinum.*

B *saucius – verwundet:* WALTHARIUS 1019 cor. GESTA Ern. duc. I p. 23,17 virgini egre. *subst. masc.:* ALDH. virg. II 2660 *(in imag.)* nullum patitur *Christus* letali vulnere labi, ni desperatus medicantem spreverit -r. POETA Saxo 2,114 -os vulneribus multos. C *fatigatus – erschöpft:* WALTHARIUS 1175 -os recreaverat artus. 1397 -r anhelitus arma ponere persuasit.

II *latius:* A *maestus – traurig:* WALAHFR. carm. 5,19,9 animam. WANDALB. martyr. invoc. 35 -r et anxius succumbensque ruam mortis ad intima. HROTSV. gest. 743 ex -i latebris ducens suspiria cordis. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,76 -as ... fenestras *(i. oculos).* *c. sensu indignationis:* TRANSL. Dion. Ratisb. 30 p. 367[b],14 -r morarum taedio *(cf. Prud. perist. 5,355).* B *miser – unglücklich:* HRABAN. carm. 9,6 graviter peccans -r in orbe dego. CAND. FULD. Eigil. II 25,8 dira ... fata manent cunctis mortalibus -is (WANDALB. martyr. compr. 2. mens. 112. *cf. ThLL. I 940,84).* *fort. add. (sc. c. sensu funesti vel corrupti):* BRUNO QUERF. fratr. 2 p. 718,29 -am Romam intravit *(cf. Prud. c. Symm. 1,1).* C *sollicitus, seditiosus – erregt, aufrührerisch:* RUOTG. Brun. 36 p. 37,10 egrum eius *(Liudolfi)* animum blandiciis ... delinivit *Brun.* D *caducus – vergänglich:* BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 722,38 diviciae.

adv. **aegre** (eg-). *metr.* -rĕ: *l. 65.69.*

1 *strictius i. q. cum doloribus corporalibus – unter Schmerzen:* BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 304,21 -ime multum defecit et contabuit. 2 *latius:* a *operose, difficulter – mühsam, schwer:* BEDA hist. eccl. 4,11 p. 225,31 quod dum egre inpetraret. POETA Saxo 5,368 cibis paulo -ius abstinuit *Carolus.* HROTSV. gest. prol. 6 regalium multiplicitatem gestorum nutando et vacillando -ime transcurri. *al.* b *desideranter – sehnsüchtig:* HROTSV. Gong. 321 pluribus in lucem suspensis -e sequentem. WALTH. SPIR. Christoph. I praef. p. 63,24 -e ... notitiam expecto. THANGM. Bernw. 41 p. 776,22 -e illum videre cupiebat. *al.* c *indigne, invite – unwillig, mit Widerstreben:* AGIUS epic. Hath. 66 cum ... corpus damnum sufferat -e suum. HROTSV. Cal. 1 si -e non accipitis. WIDUK. gest. 2,4 in tantum -e passus est fortunam Herimanni, ut *eqs.* RUOTG. Brun. 4 p. 6,7 libros ... minus diligenter tractari omnino egerrime tulit (THIETM. chron. 4,1 quod hii egre ferentes. THANGM. Bernw. 23. *al.*). THANGM. Bernw. 18 -e admodum ... conquesti. ORTL. chron. 1,16 p. 72,5 vix et -e consensit. *al.* d *obiter – obenhin:* BERTH. WERD. narr. 3 *ferramentum* -e affigi iussit, ut in motu equi ... facile ... abiceretur. *Humperdinck*

***aegidia,** -ae *f.* (*cf.* αἰγίς) *capra – Ziege:* ABBO SANGERM. bell. 3,74 -am (gloss.: capram) in giro secteris.

aegilopium (egi-, -gl-), -i *n.* (αἰγιλώπιον) *fistula vel ulcus in angulo oculorum nascens – Augengeschwür, Tränenfistel:* GLOSS. IV 166,26 St.-S. aeglopium cinco. GLOSS. med. p. 5,14 -um est vulnus, quod intra oculum nascitur. ABBO SANGERM. bell. 3,37 procul tibi stent e-a (gloss.: vulnera oculorum). DYASC. p. 53[b] cundros ... e-a ... curat.

aegilops (egi-, egy-, -los), -opis *f.* (αἰγίλωψ) *form.:* *nom. sg. -a: l. 25.27.* -ia: ALPHITA I p. 288,8. *dat. pl.* -is: *l. 23.* *acc. pl.* -as: *l. 21.* *metr.* -lŏ-: *l. 23. al.*

fistula vel ulcus in angulo oculorum nascens – Augengeschwür, Tränenfistel: PAUL. AEGIN. cur. 84 egilops quidem apostema est inter magnum angulum et nasum scindens. DYNAM. Hippocr. 2,90 collectiones in angulis oculorum velut tubera, quas -as vocant. ARS med. 7 p. 427,24 egilos dicitur fistula brevissima, quae circa angulos maioris palpebrae nascitur. ODO MAGD. herb. 1922 e-is (aegi-, egy- *var. l.*) strigni dicunt cataplasma mederi (*e Diosc. lat. 4 p. 38,6*). ALPHITA I p. 288,4 egilopa est quaedam infirmitas oculi, cum minor angulus rotundatur intus crescente carne. p. 288,7 dicitur egilopa ab ege, quod est capra, et obtalmos, quod est oculus. *al.*

***aegios** *adi.* (αἴγειος) *caprinus – Ziegen-:* ALPHITA I p. 282,19 aegios capros id est fimus caprinus (*cf.* p. 295,11 igyoscopi).

aegiros (eg-, ag-), -i *f.* (αἴγειρος) 1 *populus – (Schwarz-)Pappel (Populus nigra L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 279):* PAUL. AEGIN. cur. 68 ex egiro ... acopum (*3,18,6* τό τε διὰ τῆς αἰγείρου ... ὄκοπον). 2 *leuce – Weißpappel (Populus alba L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 279):* DYASC. p. 38[b] agiros (populu *Diosc. lat. 1 p. 88*[b]*,7*) id est populus arbor, quam alii levam (*i.* λεύκην) dicunt.

aegis (eg-), -idos *f.* (αἰγίς) 1 *pellis caprae – Ziegenfell:* GLOSS. II 452,29 St.-S. egidam geizivel (*cf. Serv. Aen. 8,354).* 2 *lorica – (Brust-)Panzer:* GLOSS. II 712,46 St.-S. egidis brustroc *(spectat ad Verg. Aen. 8,435).*

***aegithalos** *(m.)* (αἰγίθαλος) *parus – Meise:* ALBERT. M. animal. 7,34 agameloz ... comedit vermes; modi ... agameloz sunt tres. 8,167 aviculae, quas agynalos vocant.

aegithus *(m.)* (αἴγιθος) *avis (fort. species pari) – Vogel (vielleicht Meisenart):* ALBERT. M. animal. 8,18 avis ... parva, quae achinoz Graece, Latine argitus dicitur. 8,27 hahynoz (8,80). 23,43 egitthus vocatur avis parva.

***aegle** *(f.)* (αἴγλη) *claritas – Glanz:* IOH. SCOT. carm. 2,8,18 chorus et astrigerae perpuri liminis αἴγλη (aegle *var. l.;* gloss.: claritas) Palladis.

aegocephalos *(m.)* (αἰγοκέφαλος) *avis (fort. species strigis) – Vogel (vielleicht Eulenart):* ALBERT. M. animal. 2,86 avis ..., quae Graece vocatur agachychalos ... et vocatur Latine ... caper harundinis.

aegoceros, -ro(n)tis *vel* -ri *m.* (αἰγοκέρως) *de sidere i. q. capricornus – Steinbock (als Sternbild):* IOH. SCOT. carm. 9,11 -ri ... tropea. 9,13 vendicet -ros nascentis gaudia verbi. WALDO Anscar. 105,8 tropici de finibus -rotis. NIVARD. Ysengr. 3,761 egocero fundente nives. ODO Ern. duc. 8 p. 373[0] sol -ronte relicto ingressus Cecropem.

aegolios *(m.)* (αἰγωλιός) 1 *species strigis – Eulenart:* ALBERT. M. animal. 8,82 avis, quae vocatur applyeûs. 2 *falso i. q. species accipitris – Falkenart:* ALBERT. M. animal. 6,47 avis ... rapax, quae Graece agulneos, Latine ... egonus vel egythynus vocatur et est quoddam genus accipitris. 7,33 aquila agolieus. 8,17 colyeuz, quod est genus parvi accipitris.

***aegothelas** *(m.)* (αἰγοθήλας) *caprimulgus – Ziegenmelker:* ALBERT. M. animal. 8,95 avis ... Graece vocata agotilês ...; Graece nomen accipit agotyles, hoc est sugens

[Baader]

ubera caprarum. 23,19 agothylez Graece, Latine caprimulgus vocatur. *v. et* *aegypios. *Baader*

aegre *adv. v.* aeger.

aegresco (eg-), -ere. *aegrum fieri, aegrotare – erkranken, krank sein:* ALDH. carm. eccl. 3,29 morbo correptus ĕgrescit. ADAM gest. 2,67 p. 127,7 duas -ens missas celebravit.

aegrimonia (eg-), -ae *f. morbus – Krankheit:* ANNAL. Quedl. a. 1023 -a depressus ... obiit. a. 1024 p. 89,46 diuturna -a ... fatigatur. CASUS Petrish. 1,55 Dominus ... e-is ... medetur.

***aegritudinalis** (eg-), -e. *def.:* ALBERT. M. nat. anim. 2,14 p. 41,6 quae innaturalia et -ia et corruptiva sunt naturae, sicut est superfluum et diminutum tam in passionibus innatis quam in passionibus illatis *eqs.*

1 *morbum efficiens – Krankheit bringend:* NOTULAE Wilh. Cong. 1390 fluxus *emorroidarum* ... fit causa e-is. 2 *morbidus – krankhaft:* ALBERT. M. cael. hier. 7,13 p. 202^{a},33 operatio sive naturalis sive acquisiti sive -is habitus. eth. 7,1,8 p. 484^{b},3 sunt ... quaedam *malitiae* ... -es (*p. 1149*^{a},6 νοσηματώδεις) eo, quod aegritudinibus quibusdam relinquuntur (*cf.* p. 484^{b},43. 485^{a},2). eth. 7,1,8 p. 484^{b},20 quidam autem impedimentum habent rationis ex aegritudine, sicut epileptici vel insani, et horum habitus dicuntur -es. top. 3,3,1 p. 351^{b},24 de voluptate tormentali, quae ... vocatur in x Ethicorum -is. summ. theol. I 6,26,1,1 p. 232^{b},13 -is delectatio, quae est naturae corruptae operatio non impedita, sicut comestio carbonum. p. 232^{b},23 delectabile -e non est simpliciter bonum, sed alicui.

aegritudo (eg-), -inis *f.* (*? m.:* IONAS BOB. Columb. 1, 12$^{capit.}$) *script.* -ret-: CONC. Merov. p. 194^{b},2. WOLFHER. Godeh. I 32 p. 191,19. CHART. Rhen. med. III 493.

I *strictius i. q. morbus – Krankheit:* A *gener.:* 1 *afflictio corporis – körperliches Leiden (def.:* ALBERT. M. veget. 7,44 duplex causa est -is in animalis corpore, quod videlicet aut qualitate aut humore infirmatur; ita est etiam in agro): VITA Genov. 36 (MGMer. III p. 230,11) uxorem ... paralisi e-e detentam. WILLIB. Bonif. 1 p. 6,16 festina patrem e-o ... subrepsit. HRABAN. epist. 24 valida -e laborabam, ex qua ... absolutus non sum. VITA Euch. Val. Mat. 15 depulsis -um morbis. WALTH. SPIR. Christoph. II praef. p. 10,22 -o et infirmitas. HEGEL. Clem. 2,5 (MGScript. XXX p. 901,20) quaterno typo, quam longevam e-em dicunt. TRACT. de chirurg. 927 febris superveniens solvit e-em. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 154,3 quasi obliviscitur e-is sue *falco.* ALBERT. M. animal. 1,145 causa -um fleumaticarum. 1,547 -em longam, quae vocatur cronica. 3,94 accidit capillos ... crescere in -bus, quas Arabes asscehaub vocant, hoc est pilosas. 10,37 -es complexionales et ... -es instrumentales ... -es communes. *saepe.* 2 *insania, morbidus se gerendi modus – Geistesstörung, krankhaftes Verhalten:* ALBERT. M. mot. proc. 2,1 p. 58,24 bonum ..., quod ... convenit ex ... -e. eth. 7,1,8 p. 483^{b},39 tales habitus aliquando sunt ex -e, aliquando ex consuetudine, sicut quosdam videmus pilos et ungues dentibus evellere et corrodere (*p. 1148*^{b},25 διὰ νόσους). p. 484^{b},10 ex -e sic dispositus fuit, quod etiam mustelam timuit. p. 484^{b}, 18 *(v. l. 22).* B *spec. de causa excusationis:* 1 *eccl.:* LEG. Wisig. 2,1,19 p. 66,23 si ... e-is instantia patuerit, que hanc disciplinam *ieiunii* sustinere non posse demonstret. CONC. Karol. 50^{D},8 p. 615,20 qui in e-e baptizantur, a gradibus arcentur ecclesiasticis (CAPIT. reg. Franc. 293,48). STATUT. ord. Teut. p. 89,29 tempus e-is in tempore penitencie nullatenus computetur. *al.* 2 *iur. et publ.:* LEG. Wisig. 2,5,11 si ab e-e convalescere potuerint *in minoribus annis constituti,* quidquid eos ordinasse constiterit, totum invalidum erit. 9,2,8 p. 373,20 se esse pre e-e inpossibilem, ut *eqs.* LEX Ribv. 68,1 si e-o eum non detenuerit. *al.*

II *latius i. q. vitiositas morum – Sündhaftigkeit:* HROTSV. Pafn. 7,5 -o animarum aeque ut corporum contrariis curanda est medelis. CHART. Turg. III 315 p. 48,14 (epist. papae a. 1254) sacerdos ... non potest ... parare remedia, cum e-em suam eiusque circumstantias aliquatenus non agnoscat.

aegrotatio (eg-, -cio), -onis *f.* 1 *strictius i. q. morbus – Krankheit, Leiden:* ANTIDOT. Glasg. p. 102,25 omne corpus (*i.* -oris) valitudinem convertit *antidotum* hab e-cionem ad salutem. THIETM. chron. 7,63 longa e-cione vexatus ... obiit. *al.* 2 *latius:* a *aerumna – Kummer:* AETHICUS ISTER 66 p. 45,18 -es multas et non modicas philosophorum ambages mihi fecerunt. b *miseria – Unglück, Leid:* HRABAN. epist. 11 qui ... nostras infirmitates in se suscipere et e-es (aegritudines *Vulg. Matth. 8,17*) portare ... dignatus est.

aegrotativus, -a, -um. 1 *strictius:* a *ad aegrotandum proclivis, aegrotus – kränklich, krank:* CHART. Eberb. 37 p. 78,6 (a. 1184) se videns e-um ... fecit testamentum. ALBERT. M. animal. 10,9 erit infirmus *conceptus* et -us praedicam. 5,4 p. 252^{b},6 operatione medicinae fiunt sanativi vel -i. p. 252^{b},20 -i autem dicuntur, qui ad hoc ipsum habent impotentiam naturalem, nihil scilicet contra sanitatem patiendi (*cf.* p. 252^{a},36sqq.). b *morbidus – krankhaft:* ALBERT. M. somn. 1,2,9 p. 154^{a},44 humiditas *phlegmatis,* quae est nutritiva exteriorum membrorum et non -a, quae facit catarrhum *eqs.* c *insanus – geistig gestört:* ALBERT. M. mot. animal. 1,2,4 p. 275^{b},26 *(subst. masc.)* delectationes -orum ... tristitiae sunt. 2 *latius i. q. moribus corruptus – charakterlich verdorben:* ALBERT. M. nat. anim. 2,11 p. 35,45 habitus innaturales et -i *animae (antea:* passionum turpium). pol. 3,4^{f} 'veluti si accideret sanos esse semper principantes' id est, incorruptos, 'cum essent -i' (*p. 1279*^{a},15 νοσαχεροῖς).

aegroto (eg-), -avi, -are. *script.* incratantibus: ANTIDOT. Bamb. 35 *(cf. A. Thomas, ALMA 5. 1929/30. p. 135). depon.:* VITA Amand. 25 (MGMer. V p. 448,15) e-retur.

1 *strictius i. q. morbo implicari, morbo laborare – krank werden, krank sein:* STEPH. COL. Maurin. 13 (9) clementius e-at. THIETM. chron. 5,42 usque ad mortem e-are. 6,87 ibi tunc Walkerus ... e-vit. THANGM. Bernw. 51 p. 780,17 (chart.) tactus febris incommodo -are coepi quinquennio. DIPL. Karoli M. 232 p. 319,19 (spur. s. XII.) dum ... monachi inter se variis languoribus e-ant et infirmantur. *saepe.* 2 *latius i. q. (vitiositate) laborare – (unter der Fehlerhaftigkeit) leiden:* AGIUS vita Hath. 8 quotiens aliqua *sororum* fide aut mente infirmabatur, ipsa *abbatissa* simul -bat (*cf. Vulg. II Cor. 11,29* infirmor).

adi. **aegrotans**, -antis. *aeger – krank:* HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,1 patrem suum e-em et iam seminecem. THIETM. chron. 4,72 monachum. WIPO gest. 38 exercitum. DIPL. Heinr. III. 29 p. 39,4 multum diuque e-is episcopi. *al.*

subst. **aegrotans**, -antis. *m. qui morbo laborat – ein Kranker:* ALDH. virg. I 34 p. 276,7 -bus sospitatem contulerunt. RIMB. Anscar. 39 de longinquo venire solebant -es. AGIUS vita Hath. 10 sollicita *abbatissa* ... circa -es. OTLOH. Wolfk. 33 sicut mos est -ium in oculis. *al.*

aegrotus (eg-), -a, -um. *metr.* ĕgr-: ALDH. carm. eccl. 4,2,18. HROTSV. Agn. 143.

1 *strictius:* a *de animantium corpore i. q. morbo laborans – krank, leidend:* ALDH. virg. I 24 p. 256,17 -as viscerum fibras. HRABAN. epist. 28 p. 444,2 corpore ę-us. DIPL. Heinr. IV. 466 p. 630,41 canonicus ..., sive sit sanus sive in lecto e-us ..., habeat potestatem allodium ... donandi. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 61,20 *aves* simulantes se e-as fingebant se volare non posse. *al. subst. masc.:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,21 infirmi et e-i. EIGIL Sturm. 3 per impostionem manus ... ab adversis valetudinibus sanavit -os. 13 propter -os et imbecilles. WALAHFR. exord. 27 p. 512,25 synodus ... baptizandos statuit -os, qui iam loqui non possunt. *al.* b *de aqua i. q. putridus – faulig:* COMPOS. Luc. P 5 est autem ⟨a⟩qua gravis et e-a pro terra, que flore generat. 2 *latius:* a *maestus – traurig:* ALDH. virg. II 2651 morbum -i medicantur gaudia cordis. b *vitiosus – sündig:* CHART. Turg. III 315 p. 48,12 (epist. papae a. 1254) apud quem *(Christum)* pro tali parrochiano e-o animam suam defixit *sacerdos. Humperdinck*

***aegypios** *(m.)* (αἰγυπιός) *genus avis (cum caprimulgo confusum) – Vogelart (mit dem Ziegenmelker verwechselt):* ALBERT. M. animal. 8,25 agotylez ..., quem nos

[Baader]

caprimulgum vocamus . . .; agolfiez . . . sive agotiloz, quem caprimulgum vocavimus. *v. et* *aegothelas.

Aegyptiace, -is *f.* *de mensura i. q. faba Aegyptiaca*, χύαμος Αἰγύπτιος – *ägyptische Bohne (cf. Galen. ed. Kühn XIX p.780,3)*: ANTIDOT. Lond. p. 18,13 davis magnitudinis egyptiacis (*cf.* p. 17,14 ad magnitudine fave egyptiace).

aelacterium *v.* elaterium.

aelam. (אֻלָם) *vestibulum – Vorhalle:* GLOSS. I 18,2 St.-S. -m fasti.

aelidio *v.* elitigo.

aelius *v.* aerius. **aeliuticus** *v.* halieuticus.

***aeltiarnitus**, -i *m.* (*germ.* *aþala *et* *hernest?; *cf. notam ed.*) *?nobilis apparatu bellico indutus – ?kriegsmäßig ausgerüsteter Adeliger:* CHRON. Fred. 4,64 captis ... septem -is (aeltiarnetis, aeletiartinis, celti arnitis *var. l.*).

aelurus *(m.)* (αἴλουρος) *cattus – Katze:* ALBERT. M. animal. 5,11 mares furiomorum . . . feminae . . . furiomorum. 8,51 animal, quod dicitur feyton a quibusdam. 22,103 furioz . . . animal est Arabice sic vocatum. *fort. i. q. sciurus – etwa 'Eichhörnchen':* GLOSS. III 445,39 St.-S. yluccus eichor.

aemo *v.* hiemo. *Baader*

aemolumentum, (a)emulamentum *sim. v.* emolumentum.

aemulatio (em-, -cio), -onis *f.* *script.:* emm-: PIRMIN. scar. 28ᵇ p. 67,15 *cod. E.* inmol-: PIRMIN. scar. 18 p. 53,6 *cod. A.* *signif.:* GERHOH. psalm. 36,1 p. 485,18 -o multis modis accipitur, videlicet pro dilectione . . ., pro imitatione ..., pro indignatione. ALBERT. M. summ. theol. II 18,117,2,5 p. 368ᵃ,27 *-o* aliquando . . . accipitur pro amore . . ., aliquando . . . pro contentione . . . et tunc habet aliquid invidiae, indignationem scilicet (*cf.* p. 367ᵇ,6. 368ᵇ,9).

1 *imitatio, sectatio – Nachahmung, Nacheiferung* (*cf.* CHRON. Salern. 175 p. 178,34 emulacionem, id est imitacionem seu similitudinem): **a** *in bonam partem:* VITAE patr. Iur. 1,1 p. 131,36 Romanum . . . sancta e-e sectandum. DIPL. Heinr. IV. 88 tam ad e-em patris . . . quam aliorum predecessorum nostrorum . . . pueritię nostrę annos informare. HIST. mart. Trev. 7 etiam propter dignitatum -em haec urbs secunda Roma est vocata. CHART. Heinr. Leon. 107 eiusdem *(Dei)* velud patris misericordiarum emulacione. *al.* **b** *in malam partem:* LIBER diurn. 98 p. 130,10 antiqui hostis e-e. EPIST. Teg. I 12 p. 13,15 non iustam e-em sectari. ROD. GLAB. hist. 4,17 *(de studio alterius superandi)* quis . . . tot malorum e-es audiverat? **2** *eccl. i. q. dilectio – Liebe (cf. Vulg. II Cor. 11,2. sim.):* OTTO FRISING. chron. 6,33 p. 300, 30 e-e Dei plenus. **3** *invidia, rixa, contentio – Neid, Mißgunst, Streitigkeit:* GERH. AUGUST. Udalr. I 22 propter quorundam clericorum -em, qui se aestimabant . . . episcopatum posse adquirere. EPIST. Meginh. 40 p. 241,25 profanas invidorum e-es. OTTO FRISING. chron. 8,23 p. 428,11 ex e-e salutis et prosperitatis alienae. THEOD. PALID. annal. a. 1156 p. 89,56 augusti fert e-em pro eo, quod *eqs.* **4** *inimicitiae – Feindschaft, Feindseligkeiten:* ADAM gest. 2,48 p. 108,23 partium. 3,31 regnum tumultibus implentes gravi -e cesarem lassare. ALBERT. M. animal. 23,11 volat autem haec avis *(sc. herodius)* altissime propter . . . avium -em. **5** *indignatio – Unwille:* UFFING. Ida 2,5 quod si quenquam huius rei quasi fictae . . . -o tacite angit. EPIST. Meginh. 24 p. 221,6 utrum acriori an iustiori ferbuistis e-e contra quorundam . . . insolentiam.

***aemulativus**, -a, -um. *aemulus – nacheifernd:* ALBERT. M. animal. 22,136 *simia animal* est hominis imitativum et -um humanorum operum.

aemulator (em-), -oris *m.* **1** *imitator, sectator – Nachahmer, Nacheiferer:* LAMB. HERSF. annal. a. 1071 p. 133,27 paternarum nostrarum traditionum. SIGEBOTO Paulin. 44 p. 931,39 hereditariae dignitatis e-r extiterat. **2** *zelator, propugnator – Eiferer, Verfechter:* GESTA Aldr. 2 p. 310,34 pontifex fuit . . . ortodoxae fidei -r ac defensor fortissimus (ENGELH. WIRZ. Burch. 2,4 p. 27,7). EPIST. Worm. I 28ᵗᵘᵗ. lampabilis rubricę (legis *Vulg. I Macc. 2,50. sim.*) e-i. LIBER de unit. eccl. 2,38 p. 266,6 -es sive auctores scismatum. RUP. TUIT. medit. 2,2 p. 379ᴮ tanquam fortis -r, quasi litigans pro Domino, taliter eum aggressus est *(cf. Vulg. Ios. 24,19)*. CHART. Heinr. Leon. 89 p. 133,20 si itaque in promovendis . . . rebus ecclesię . . . devoti et studiosi e-es fuerimus. FUND. Grat. Dei 9 novarum institutionum e-r. *al.* **3** *invidus – ein Mißgünstiger:* HUGEB. Willib. praef. p. 88,3 contra omnis e-um vituperationes.

aemulatrix (em-), -icis *f.* **1** *imitatrix, sectatrix – Nachahmerin, Nacheiferin:* EPIST. Hann. 105 p. 177,3 fraternitatem tuę sanctitatis comitem et ę-em custodiat Dominus. CONR. BRUNW. Wolfh. 12 p. 186,41 Richeza . . . fidei ac devotionis illorum *(parentum)* -x exsistens. CHART. Wirt. IV 1189 Friderici . . . soboles . . . seve tyrannidis e-x. **2** *studiosa – eine eifrig Strebende:* CAES. HEIST. Elis. I 29 p. 377,18 tanta . . . fuerat e-x sanctitatis, ut *eqs.* **3** *maligna, adversatrix – eine Gehässige, Widersacherin:* MIRAC. Apri 24 (MGScript. IV p. 518ᵃ,37) his eius bonis invidia diaboli . . . e-x accessit. *adi.:* CHART. eccl. Erf. 187 p. 99,25 (a. 1223) e-x invidia (CHART. Mulhus. Thur. 118 malignorum. *al.*).

aemulor (em-), -atus sum, -ari. *script.* hem-: *l. 26. act.* -o: GLOSS. I 28,6 St.-S. *signif.:* HONOR. AUGUST. cant. 8,7 p. 481ᴰ -ari enim est bonos imitari vel malis indignari vel melioribus invidere.

1 *imitari, studiose sequi – nachahmen, nacheifern:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 89,1 quem *(Vergilium)* Lucanus -ans (hem- A^1) his verbis imitabatur. DIPL. Karoli III. 7 p. 11,15 regium morem -antes beneficia . . . largimur. DIPL. Otton. III. 90 p. 500,23 quorum *(progenitorum)* fervorem nos emulari decet. OTTO FRISING. chron. 4,26 p. 217,9 ob singularis fortitudinis virtutem emulabatur *Attila Wesegothas. al. adaequare – gleichkommen:* ALDH. virg. I 29 p. 267,12 pudicitiae virtus . . . legislatorem -ans in aequore. **2** *absol. i. q. certare – wetteifern, eifrig sein:* WALAHFR. carm. 5,21,9,2 hostes stravimus -ante dextra. SEQ. de Plac. (Bündner Monatsblatt 1959. p. 270) psallat -ans odas . . . ecclesia. **3** *invidere – beneiden:* OTTO FRISING. chron. 4,28 p. 219,20 Valentinianus Etii virtutem emulans. **4** *adversari – feind sein:* OTTO FRISING. gest. 2,2 p. 103,20 istae *familiae* . . . frequenter sese invicem emulantes rei publicae quietem multociens perturbarant. **5** *indignari, irasci – ungehalten sein, zürnen:* HERBORD. Ott. 2,18 p. 732,12sqq. -ari autem est velle indignari, licet pro imitari nonnunquam positum inveniatur, . . . paratus sum vobis indignari, quod pridem dixi -or vos. **6** *?excitare – ?aufrufen:* PAUL. BERNR. Greg. 49 p. 500,25 Domino disponente ad emulandam . . . ecclesiam tanti pastoris sanguinem fundere.

adi. **aemulans**, -antis. *invidus – mißgünstig:* CONR. HIRS. didasc. p. 19,13 emulantium Bavii et Mevii . . . invidia.

subst. **aemulatus**, -i *m.* *adversator – Widersacher:* VITA Elig. 2,81 p. 740,34 hunc librum contra omnes -os (emulos *var. l.*) tuae, Christe, defensione commendo.

aemulus (em-), -a, -um. *script.* hem-: EPIST. Meginh. 7. *form.* emulem: VITA Leod. 28 (MGMer. V p. 309,9).

I *adi. (usu attrib.):* **A** *adaequans – gleichkommend:* FLOR. LUGD. carm. 29,39 ut . . . -a sidereis vigilent funalia flammis. **B** *invidus – mißgünstig, neidisch:* WALAHFR. carm. 5,38,66 -a pauperies dum grandia facta vetaret inprobitate sua. EPIST. var. II 34 p. 359,2 oblivio. CARM. var. II A 2,13 quae *(senecta)* nimium nostris obstat nunc -a votis. GESTA Bereng. 3,251 dies instat iuvenilibus -a (gloss.: invida) factis, mortis acerba ferens. CARM. var. III 46,1,17 -a lite. *al.* **C** *hostilis, contrarius – feindlich, entgegenstehend:* ALDH. virg. II 2093 -a dum passim verterunt terga falanges. 2458 -a ceu pugnat populorum turma duorum. 2568 bella. BONIF. epist. 10 p. 10,33 unaquaeque virtus contra emulum suum peccatum excussando me clamitabat. HRABAN. hom. I 62 p. 117ᶜ *avaritia* fit . . . totius pietatis -a *(antea:* contraria). **D** *de colore i. q. fulvus, badius – (gelb-, rot-)braun:* THEOD. CERV. chirurg. 3,55 p. 178ᴮ elephantiae autem signa sunt color lividus faciei et totius corporis emulus. p. 178ᴱ *alopeciae* sunt signa . . . color rubeus vergens in terreum colorem et emulum. p. 179ᴴ colorem emulum faciei.

[Ziltener]

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *imitator, concertator – Nachahmer, Nacheiferer:* DIPL. Heinr. IV. 249 p. 316,14 in virtute eorum *(antecessorum)* imitatores et precipue in ecclesiis Dei fundandis emuli ... existere studemus. ADAM gest. 1,20 *Rimbertum* suae *(sc. Ansgarii)* virtutis-um. **2** *zelator – Eiferer:* HRABAN. hom. II 137 p. 410C *(de dignitatibus iustorum in resurrectione)* qui, ut perfecti essent, primi gradus -i fuerunt. **3** *invidus, obtrectator – ein Mißgünstiger, Neider, Nebenbuhler:* HRABAN. epist. 28 p. 444, 26 ut ... tua auctoritate contra invidos -orum morsus tueatur *praesens opus.* HINCM. epist. I 131a p. 68,21 si nacta occasione aliquis -us recta hinc eraserit. RUOTG. Brun. 23 p. 24,18 nec ab invidis et emulis suis facile potuit reprehendi. BERNOLD. CONST. chron. a. 1077 p. 434,14 emulus eius *(Roudolfi regis)* Heinricus ... advenit. VITA Heinr. IV. 11 p. 36,20 qui *(episcopus)* sui *(Heinrici V.)* honoris emulum *(Heinricum IV.)* recepisset. *al.* **4** *inimicus, adversator – Widersacher, Gegner:* a *gener.:* ALDH. epist. 5 p. 493,7 utpote ... arcister legionum falangibus saeptus -orum spissis. CARM. de temp. rat. 810 *(de quartodecimanis)* fulcimur tunc forte columna contra emulos, currimus ad illam Nicenam synodum. TRANSL. Dion. Ratisb. 38 p. 371a,19 ne ... perpetim ... urbi -os constituamus. LAMB. HERSF. annal. a. 1045 p. 59,24 emulum atque insidiatorem regni sui captum decollavit. BERNOLD. CONST. libell. III praef. illi nostro, nolit Deus ne deinceps dicam emulo, sed amicissimo, satisfacere studui. HELM. chron. 85 p. 166,1 Kanutus, emulus eius *(regis Danorum).* CONST. II 347 fervens pacis emulus. HUGO TRIMB. registr. 117 Oracius ... viciorum emulus firmus et mansuetus. *al.* *de diabolo, daemone:* ALDH. virg. I 26 p. 262,1 lividorum fraudulenta -orum factio. UFFING. Ida 1,8 contra emulum dimicans castitatis. *al.* **b** *iur. i. q. litigator – Gegner vor Gericht:* EPIST. Meginh. 38 p. 237,29 quod ipsum emuli nostri aucupati sunt. ANNAL. Ratisb. fragm. a. 1085 (MGScript. XIII p. 49,27) ad condictam synodum ... perveniens, emulos suos triduo expectavit *imperator.* CHART. episc. Wirz. I 304. *in chartis i. q. violator – einer der zuwiderhandelt:* DIPL. Heinr. IV. 46 si ... quilibet emulus hanc commutationem violare presumpserit. VITA Agric. 7 (privil. spur.) huius privilegii conscii nocivi emuli communione dirimantur. CHART. Hall. I 183 ne vero emulorum obtrectatione ... factum nostrum in irritum revocetur. *al.*

B *fem.:* *aemulatrix – Nebenbuhlerin:* **1** *de rebus:* ADAM gest. 2,22 p. 80,11 cuius *(Ruzziae)* metropolis civitas est Chive, -a sceptri Constantinopolitani ([*cf. Sall. Cat.* 10,1]. *sim.* SCHOL. Adam gest. 111). CARM. Bur. B 57,1,1 bruma, veris emula. **2** *de hominibus:* GLOSS. III 273,38 St.-S. emula (pelex *b*) gella.

C *neutr.:* *exemplum – Beispiel, Vorbild:* EPIST. Meginh. 23 p. 220,15 ite inquam hortamentis mutuis, vos mutuis excitate emulis, vos de virtute provocate *eqs.*

adv. ***aemule.** *cum maligna comparatione – in gehässiger Gegenüberstellung:* EKKEH. IV. bened. I 33,62 cui *(Clyto Philippum extollenti)* cor transfixit *Alexander,* patris acta quod -e dixit.

***aenesis** (en-), -seos *f.* (αἴνεσις) *laudatio, assensio – Lob, Beistimmung:* EPIST. var. III 33 p. 203,21 -eos palmam sunt consecuti. HYMN. Sangall. p. 109 omnis in Domini spiritus gratuletur enesi. RUODLIEB XV 88 his ita coniunctis ēnesis fit maxima plebis.

aeneus (en-, -nus), -a, -um. *script. et form.:* ēn-: *p. 298,14. 25. adde* LEX Sal. Merov. 81 *codd. K 65.66.* hen-: *p. 298,43.* hin(n)e-: *p. 298,24.35.* hini-: LEX Sal. Merov. 53tit. *cod. C 6.* eni-: *p. 298,25.36.* ine-: *p. 298,24.35.* ini-: *p. 298,24.35.* igne-: *p. 298,33.38.* igni-: LEX Sal. Merov. 53tit. *cod. C 6a.* ne-: *p. 298,40.* ignem: *p. 298,26.37 sq.* -nus: *fere apud poetas.* ae- *(monosyll.):* *metr.: l. 72. rhythm.: p. 298,12.* *pronunt.:* ERMENR. ad Grim. 10 p. 544,18 cum ... correpta vocalis est, vocali altera sequente non facit communem syllabam, ut 'aureus, aereus, -us'.

I *adi.:* *aereus – ehern:* **A** *proprie i. q. ex aere factus – aus Erz:* ALDH. virg. II 1527 cuncti pariter velut -a signa rigebant. WETT. Gall. 34 catena. TRAD. Ratisb. 95 p. 86,9sq. thuribulum -um 1 ..., campan(as) aen(eas) II. EKKEH. IV. bened. I 19,18 lavat omnes pelvis -na. TRANSL. Dion. Ratisb. 26 p. 366b,50 crypta -o pessulo obseratur. DIPL. Heinr. IV. 487 p. 663,35 (spur.) -um caldarium. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 150,14 hii annuli sive sint ferrei sive enei sive cornei, non curamus. *al. fort. i. q. cupreus – etwa 'kupfern'* (*cf.* GLOSS. III 388,27 St.-S. eneum cuffern): MAPPAE CLAVIC. 94 de eneo statere denarium. **B** *per compar. vel translate i. q. aeris naturam exhibens – wie Erz:* **1** *c. sensu vilitatis:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 225,4 (vs.) -us Macedo *(sc. Alexander; cf. Vulg. Dan. 2,39).* LIBRI Karol. 4,13 p. 198,3 septimum synodi numerum, quem prodecessores eorum ęnea sinodo voluerunt complere, stagnea isti ... synodo adplicata moliuntur adimplere (*antea:* aureum *nummum*). BERTHA Adelh. prol. 1 ut pro eius nomine, qui ... pretulit duo erea minuta viduae, eneum hoc opusculum gratum ... sit munusculum. **2** *c. sensu duritiae, constantiae:* THEGAN. Ludow. 44 p. 600,12 nisi linguam habuissem ferream et labia -a.

II *subst. neutr.* (*cf.* GLOSS. III 717,31 St.-S. enum er [IV 177,6]): **A** *caldaria, situla – Kessel, Eimer* (*cf.* GLOSS. III 447,31 St.-S. -num kezel. IV 26,6 eneum crant): **1** *gener.:* LEX Sal. Merov. 64,1 qui inium (hineo *A 1*, ineo *A 2*, enio *C 5*, eneum *A 3. C 6*, ęneum *A 4*) portare dicitur, ubi strias coccinant. 73,5 eneo (ignem *A 1*, aeneum *B*) calefacere. *al.* WANDALB. mens. 291 undanti ... -no. GISLEB. ELN. inc. 1,22 (vs.) flammae plenis infundere flumen -nis. NIVARD. Ysengr. 3,1037 Tyrio ... extraxit -no *purpuram.* DIPL. Karoli M. 300 p. 451,35 (spur. s. XII.) loca duo in Marsali cum eneis *(i. caldariis salinariis)* suis. **2** *spec. de vase in iudicio Dei usurpato:* LEX Sal. Merov. 73,6 p. 376a manum suam in eneum (ad igneum *A 1*) pro leude mittere (73,5). *latius i. q. iudicium aquae ferventis – Kesselfang:* LEX Sal. Merov. 53,7 si ... eum ad inium (hinne- *A 1*, ine- *C 5*, ene- *A 3. C 6*, eni- *A 4*) admallatum habuerit. CAPIT. reg. Franc. 3,4 si quis ingenuus ... ad eneum (ignem 2) provccatus manum incenderit. LEX Ribv. 32 ad igneum (ignem *rec. B*) seu ad sortem represento *servum. al. (v. ind. p. 191).* LEX Sal. Pipp. 91,1 si nec de conposicione nec de neo nec de ulla lege facere voluerit. *al.* **B** *aeramentum – Gegenstand aus Erz:* COMPOS. Matr. 28tit. deauratio vitreorum et chalconeorum et heneorum. NIVARD. Ysengr. 5,832 horologa immersit tardus -na latex.

aenigma (en-), -atis *n.* (αἴνιγμα) *script.* -nim-: ALDH. ad Acirc. 112 p. 150,1 *cod. F.* *form.:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 415,6 Graeca neutri generis: 'dogma, dogmatis', 'e-a, e-is'. *metr.* ăĕ-, ĕ-: CARM. Salisb. 9,10. MILO carm. 3,4,2,1081. *v. et l. 65. p. 299,27.* *signif.:* ALBERT. M. eccl. hier. 2,8 p. 535b, 18 '-ta', id est obscuras repraesentationes.

I *strictius i. q. scirpus – Rätsel:* ALDH. ad Acirc. 6 Simfosius poeta ... occultas e-um propositiones ... legitur cecinisse. WALAHFR. carm. 5,4tit. MILO Amand. 7 (MGMer. V p. 480,13) Samson ... convivis e-a proposuisse obscurum. ANON. Mell. 72 Athelmus ... edidit scripta, que appellantur e-ta. *al.*

II *latius:* **A** *gener.:* **1** *expositio obscura, figurata, allegorica – dunkle, bildhafte, allegorische Darlegung:* ALDH. ad Acirc. 1 p. 62,5 spiritalium incrementorum fructum propheticus sermo allegoricis e-bus explanans. AETHICUS ISTER 27 difficilia in e-bus suis scripsit de his insulis *Aethicus.* 58 p. 35,23 in e-e rethorico. CHART. Fuld. B 529 p. 510,20 prophetarum e-ta. HRABAN. epist. 21 p. 428,4 loca ... diversis e-bus valde obscura. CARM. imag. suppl. 1,2,6 quae *(carmina)* ... signarent Christum mundi per e-ta regem. RATHER. epist. 9 p. 45,27 promissiloquorum figuris et -bus affatim satiatus. AENIGM. super turb. tit. *al.* **2** **a** *problema – (Streit-)Frage, Problem:* AETHICUS ISTER 24 *philosophi* non valuerunt aliqua e-ta ipsius disserere. 79 p. 60,1 in multis e-bus ... disputaverunt, sed in cunctis coniecturis et problematibus Aethicus superior. **b** *arcanum – das Geheimnisvolle, Geheimnis:* ALDH. epist. 5 p. 491,1

[Ziltener]

tropologicae disputationis ... oracula aethralibus opacorum mellita in -bus problematum. RUOTG. Brun. 5 p. 7,12 nec suffecit ei in gazophilacium cordis sui colligere, quod in promptu habebat, peregrina insuper conduxit e-ta. EPIST. Hildeg. 8 p. 346,31 quare ... profunditate, immo -bus sententiarum insudant? ROSIN. ad Euth. 1 p. 267 hic est ordo scientiae ... et -a eius *eqs.* **B** *spec.:* **1** *theol. i. q. figura repercussa, imago – Abbild, Symbol* (*cf. Vulg. num. 12,8. I Cor. 13,12.* ARNO REICHERSB. apol. p. 60,30 'per speculum in -e', id est in caelestium imaginum aenigmatica apparitione): VITAE patr. Iur. prol. p. 131,24 sublato iam praefigurationis e-e. ALCUIN. epist. 213 p. 356,4 *virtus contemplativa animae est* magis in fide et apud perpaucos per speculum in e-e *eqs.* (ALBERT. M. bon. 364 p. 200,8). OTLOH. doctr. 12 p. 272B quod non possit speculari inter carnalis -ta conditionis. EPIST. Hildeg. 16 p. 385,13 si quaedam in -e, plura tamen puro intellectu ... in veritate conspicatur. DAVID compos. 2,7 non per -ta corporearum similitudinum ..., sed purissima mentis intelligentia Deum in contemplatione videre. CHART. Turic. 1541 quanto certiora sunt experimenta rerum quam e-ta figurarum. *al. praefiguratio – Vorausbildung:* RHYTHM. 8,8,2 Helias venit previde Iohannis in e-e. *cogitatio – Vorstellung:* COD. Karol. 10 p. 502,9 admoneo tamquam in e-e ... vos. **2** *techn.:* **a** *artis opus (allegoricum), repraesentatio – (allegorisches) Kunstwerk, Abbildung:* PAUL. DIAC. carm. 5,1,6 vultus Dominantis et una sanctorum effigies pulchre sub e-e vernant. AGNELL. lib. pont. 23 p. 289,7 gipseis metallis diversa hominum animaliumque ... e-ta inciserunt. **b** *imago speculo expressa – Spiegelbild:* AGNELL. lib. pont. 113 intuisset quis illum lapidem, ... e-a quasi ⟨in⟩ speculum videri potuisset. **3** *gramm. i. q. etymologia – Wortableitung:* RANGER. Anselm. 1631 opponunt voces et Greca e-ta nobis.

aenigmaticus (en-), -a, -um. *script.* enicm-: *l. 63.*

1 *figuratus, allegoricus – bildhaft, allegorisch:* LIBRI Karol. 1,17 p. 41,33 sepositis e-is vel allegoricis figuris (ALBERT. M. summ. theol. I 1,5,1 p. 23a,8). 2,7 involucris. **2** *medius – vermittelnd:* MILO Amand. 5 (MGMer. V p. 463,6) neque iam per figuras et imagines e-ae nubis ... intuens *(cf. Vulg. num. 12,8). v. et l. 10.* **3** *indirectus, inordinatus – mittelbar, undeutlich:* CAES. HEIST. mirac. I 8,1 p. 81,4 -am *visionem* ..., quam habent viatores. II 1,4 p. 23,7 angeli ..., qui visione presentaria et comprehensiva, non e-a fruuntur in Christi contemplatione. hom. I p. 56b contemplatio -a, quae est in via, multum affinis est contemplationi compraehensive. EMO chron. p. 518,52 visione e-a videtur *Deus* per fidem in presenti.

adv. **aenigmatice.** **1** *figurate, allegorice, obscure – bildhaft, allegorisch, dunkel:* RADBERT. Arsen. 1,11 p. 39,27 de quo proposueras e-e loqui, clarius predicari. VITA Serv. 13 p. 49,23 per Gog et Magog e-e Gotthos et ... Hunos interpretari. OLIV. epist. 6 p. 310,21 Ysaias non ut propheta e-e, sed ... manifeste ... antepredixit. *alch. i. q. arcano modo – in geheimer, geheimnisvoller Weise:* Ps. AVIC. anim. 6,2 p. 202ut. de vero magisterio -e. **2** *symbolice – symbolisch:* ALBERT. M. eccl. hier. 4,4 p. 649b,2 'sub pennatis aenigmatibus', id est sub pennis aliquid -e significantibus. **3** *indirecte – mittelbar:* GUNTH. PAR. (?) orat. 10,3 p. 194c qui nunc mundi cordis oculo specullariter et -e Deum contuetur, postmodum plena eius visione gaudebit. **4** *fort. i. q. explicatoris modo – etwa 'enträtselnd':* TRAD. Fuld. I praef. p. VIII,20 (s. XII.med.) singula magna vigilantea perscrutantes enicmatice vix cuncta perlustravimus.

***aenulus**, -a, -um. *aeneolus – aus Erz:* WILH. SALIC. chirurg. 2,3 p. 329A pone in utraque barbula cannulam -am.

aenus *v.* aeneus.

Aeolicus (Eol-), -a, -um. (Αἰολικός *ab* Αἴολος) *ad Aeolum, regem ventorum, pertinens, ventosus – zu Äolus gehörig, stürmisch:* WALTHARIUS 384 velut -is (Eloicis *B*, Aeoliis *Ven. Fort. carm. 7,14,31*) turbatur arena procellis. DROGO Lew. 1,5 (MGScript. XV p. 784,14) E-a rabies (1,9 p. 785,51. *cf. Lucan. 9,454* Aeolia).

Aeolius, -a, -um. (Αἰόλιος) *ad Aeolum pertinens, ventosus – zu Äolus gehörig, windreich:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,118 Mulcifer ... prebuit -os regi cum forcipe folles.

aeon (eon), (-nos) *m. (? n.: l. 10sq.)* (αἰών) *script.* io-: *l. 14. gen. plur.* -on: *l. 9. abl. plur.* -is: *l. 15. metr.:* ĕō-: *l. 9sq.* ēŏ-: *l. 12.18.*

1 *aevum sempiternum – Ewigkeit:* FORM. Augiens. C 21 ereniseona (*i.* εἰρήνη εἰς αἰῶνα) vobiscum (*cf.* EKKEH. IV. carm. var. I 6,13 erinin eonon). RADBERT. carm. 3,13 (MG Poet. III p. 52) per eon. CARM. potat. 98 (MGPoet. IV p. 353) per eon (gloss.: per secla). EUGEN. VULG. syll. 18,1,3 salve, nate deûm, Caesar, in ęona. **2** *saeculum – Jahrhundert:* EUGEN. VULG. syll. 24,21 mathematici ... cudebant omnia conrotundata ut ionum in circulo anni herere. THEOD. PALID. annal. prol. p. 51,33 de his -is et temporibus, quae ante incarnationem Domini transierunt. **3** *spatium temporis – Zeit(raum):* EUGEN. VULG. syll. 5,22 ut Sergius ... felicia tempora ducta letetur in ęona longa.

***aeonios** *adi.* (αἰώνιος) *aeternus – ewig:* ERMENR. ad Grim. 33 p. 573,25 lucis amor, lux ipse Deus, tu chara perenne, -os, zoticos, andria, pistos, ear. *Ziltener*

aepatricus *v.* hepaticus. ***aephopharus** *v.* *ephipharus.

aequabilis (eq-), -e. **1** *proprie:* **a** *comparabilis, par – vergleichbar, gleich:* ALCUIN. carm. 1,1362 signum ... -e signo. *consubstantialis – wesensgleich:* EGBERT. fec. rat. 2,292 -e verbum cum patre. **b** *congruens – angemessen:* CONR. HIRS. dial. 23 fascem ... viribus tuis imponam sic -em, ut *eqs.* RUP. TUIT. off. 9,3 p. 243c quod ait 'rogabo patrem meum ...' -ius est de passione quam de paternae dexterae consessu accipi. **c** *aeque divisus, aequalis – gleich geteilt, gleichmäßig:* TRAD. Frising. 1469 p. 319,33 (c. 1073) reliqua ... filii inter se ... e-i divisione partirentur. **2** *translate i. q. aequus – gerecht:* CHART. cell. Paulin. 44 (a. 1197) *iudices* e-i consilio discordiam ... conplanabant. CHART. archiep. Magd. 451 interveniente e-i dispensatione.

adv. **aequabiliter.** *aequaliter – gleichmäßig:* LEX Alam. 85 dum aequaliter (aequaviliter *8*) partiant *rem.*

aequaevus (-ev-), -a, -um. **1** *strictius:* **a** *coaequalis – gleichaltrig:* VITA Winn. 17 (MG Script. XV p. 777,21) caecitas ... penae -eva sedecim iam annos in homine aequaverat. *subst. i. q. coaetaneus (-a) – Altersgenosse (-in):* NADDA Cyriac. I 5,2 inter -evos suos glorię ... certamen habebat. PASS. Ursulae 6 virgines, -evas ... meas. *fort. add.:* FROUM. carm. 21,25 aequę vosque meos (*fort. leg.* aequęvosque). **b** *coaeternus – gleich ewig:* WILLIR. cant. 5,9 p. 42 -um numen. **2** *latius i. q. aequipollens – gleichgestellt:* RICHER. REM. hist. 3,59 mathematicam, phisicam et theologicam -as eidem generi subesse.

***aequalantia** *v.* *aequalentia.

***aequalens** (eq-), -entis. (*cf.* *aequivalens) *aequivalens, eiusdem pretii – gleichwertig:* CHART. Beron. 132 p. 179,33 (a. 1273) pro redditibus decem solidorum e-bus predictarum possessionum portioni.

***aequalentia** (eq-, -lan-), -ae *f.* (*ex* aequa lance, lancia *ut vid.; cf. J. Vielliard, Le latin des diplômes royaux. 1927. p. 129*) *aequa partitio – gleichmäßige Teilung:* FORM. Marculfi 2,14 quicquid dici aut nominare potest, aequa lentia inter se ... divisisse vel exaequasse (FORM. Senon. I 42 p. 204,18 -antia. FORM. Sal. Bign. 19 per e-a. *al.*). FORM. Senon. I 29ut. e-a vel pactum. FORM. Pith. A p. 597,23 per hanc epistolam -ae. *v. et* lanx.

aequalis (eq-), -e. *rhythm.* equa- *(trisyll.): p. 301,57.*

I *proprie:* **A** *de uno eodemque:* **1** *strictius:* **a** *planus, lēvis – eben, flach, glatt:* VITAE patr. Iur. 1,9 in ... -i solo. Ps. HIPPOCR. progn. A 6 pustellam ... non altam, sed -em. HERACLIUS I 2,8 petram. THEOPH. sched. 3,32 cum lima -i ... plana *nigellum.* BRUNUS LONG. 1,19,3 p. 117B quod in loco asperitatem et sensum invenies non -em. ALBERT. M. veget. 7,140 seritur radix ... in locis ... -bus. *al. c. dat. i. q. exaequatus – in gleicher Ebene liegend:* BEDA hist. eccl. 5,6 p. 290,14 lapis terrae -is. **b** *directus – gerade:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 27,18 *falcones* tenent dorsum e-e. BRUNUS LONG. 2,6

[Payr]

p. 124C sectio sit -is, id est secundum longitudinem. **c** *parilis, sibi constans – gleichförmig, regelmäßig: de forma:* CHRON. Salern. 159 p. 167,1 nares -es et directae. THEOPH. sched. 2,31ex. ut -is fiat *anulus.* THADD. FLORENT. cons. 183,7 *vas* sit sicut una cucurbita sine alembico, e-es *(sic)* per totum. WILH. SALIC. chirurg. 2,3 p. 328F *acus triangulata* facilius penetrat membrum quam -is acus. *al. de motu:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31 a r non e-is est pulsus, cuius percussio diversatur sive in motu ... sive in quantitate dilatationis. ALBERT. M. phys. 4,3,10 p. 326a,27 *motus primi mobilis* -issimus et simplicissimus est in partibus. *al. de elevatione vocis:* GUIDO CIST. mus. p. 192b si cantus est -is et organum incipit cum cantu. **d** *medius, proportionatus – mittel, ausgewogen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 36,30 est ... tempus autumpni medium inter estatem ... et hiemem ... et est e-e tempus quodammodo. ALBERT. M. veget. 3,82 *subiectum* est ... -e sive medium inter frigidum et calidum. Ps. ALPHONS. clav. 3 p. 782,35 aequalitas ... apparens consistit in -i compositione ipsius corporis. **2** *latius de partitione i. q. aeque divisus, aequabilis – gleichmäßig (geteilt):* LEX Sal. Merov. 67 res e-e ordine inter se dividant. ALDH. ad Acirc. 126 arsis et thesis -i temporum discrimine dirimuntur *in dispondeo.* REMIG. ALTISS. mus. p. 84b,8 quae -ia diximus, eadem dactylica esse dicemus *eqs. al.* **B** *de relatione i. q. par, idem, similis – gleich (groß, lang, viel, schwer), gleichartig, entsprechend, ähnlich:* **1** *de quantitate, numero, pondere sim.:* **a** *gener.:* ANTIDOT. Lond. p. 19,18 mensura. ANTIDOT. Sangall. p. 99,23 pondere. ALDH. ad Acirc. 77,1 *(de molis)* nos sumus -es ... sorores. MAPPAE CLAVIC. 38 quantum tibi videatur esse e-e ei auro. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 187,22 si fuerint e-is forme *falcones.* ALBERT. M. veget. 2,109 -is quantitatis et dispositionis. animal. 1,469 *spatium. al. de tempore:* GERB. (?) astrolab. 8,1 *(de horis)* quos Arabes muzzewihae, id est -es dicunt, et ezemenie, id est inaequales. *c. sensu aequi, iusti (cf. Vulg. lev. 19,36. Ezech. 45, 10):* ALCUIN. epist. 3,17 p. 26,6 (synod.) ut mensuras aequas et pondera -ia statuant omnibus. CAPIT. reg. Franc. 46,18 aequam mensuram et -ia modia. *al.* **b** *spec.:* **α** *iur.:* LEX Baiuv. 15,7 -em inter filios ... habeat portionem *vidua* (CHART. Brixin. 90. *al.*). FORM. Andec. 37 p. 17,1 e-is lanciae dividere. FORM. Sal. Lind. 11 p. 275,4 e-em partem contra avunculos ... accipere (TRAD. Ratisb. 58. TRAD. Frising. 939. *al.*). TRAD. Frising. 298 -e mensura -ique pretio (CHART. Sangall. A 712 p. 314,8. COD. Hartw. 32. *al.*). TRAD. Frising. 390 tradidit ... e-em causam. TRAD. Ratisb. 173 -em recompensationem. *al.* **β** *math.:* ANON. geom. I 3,2 numerus remanens et latus quadrati -is pronuntietur. 4,24 *pentagonus* -bus continetur lateribus. GERB. geom. 4,4 *rectus angulus* sibi ... ipsi semper et uniformiter -is. ANON. ad Ragimb. p. 533,15 *(de area)* ut quadrato -em constituam triangulum spacio. *al. philos. (cf. p. 302,39):* ALBERT. M. pol. 3,6b videtur -e esse, quod iustum est (*p. 1280a, 11* ἴσον τὸ δίκαιον) *eqs.* 5,1b p. 425b,33 hoc iustum consistit in eo, quod secundum proportionem -e (*p. 1301a,27* κατ' ἀναλογίαν ἴσον) est. **δ** *comput. i. q. communis – gewöhnlich, Gemein-:* RHYTHM. 112,6 compertum adde super numerum dierum pasche decemseptem annis e-bus. **2** *de qualitate, genere, condicione sim.:* **a** *gener.: de hominibus:* CARM. Aldh. 4,70 illis in omnibus -em dico actibus *Aldhelmum.* HUGEB. Wynneb. 5 omnes homines natura e-es genuit. RHYTHM. 8,8,4 aesca, virtute, habitu -es. WIPO prov. 67 viri pontificales sanctis sunt -es. *al. de rebus:* LIUTG. Greg. 12 p. 76,27 uno eodemque -i cum ceteris vestimento et victu ... contentus. FORM. imp. add. 1 p. 328,6 duas commutationes -em habentes tenorem. WALAHFR. carm. 5,76,53 Spira ... Romuleae dicenda ... sedi -is. PASS. Petri et Pauli 316 paribus gestis persolvere poenas -is. DIPL. Conr. II. 206a p. 280,6 -e meritum credimus fore dantis et corroborantis. ALBERT. M. veget. 1,130 non habet anima plantarum effectum vitae, qui sit -is effectui vitae *animalium. al. congruens – angemessen:* HROTSV. Gong. 333 -es meritis protendere laudes. **b** *spec.:* **α** *theol. (cf.* ALBERT. M. sent. 1,31,3 p. 101b,22 -es ... sunt personae distinctae eamdem habentes essentiam *eqs.):* HRABAN. carm. 4,1,8 flatus nempe sacer ... tibi *(sc. patri)* ... permanet -is. GODESC. SAXO theol. 22,3 p. 301,27 Deus pater non debet dici -is Deo, sed Deus filius -is Deo. HROTSV. Mar. 224 -i forma pollens sub nomine trino. *al.* **β** *iur.:* LEG. Wisig. 6,4,3 p. 265,26 e-em statum. FORM. Marculfi 2,12 *filiam* contra germanos ... -em et legitimam esse constituo heredem. DIPL. Heinr. II. 25 ut ... abbas cum fratribus ... sint ... illis *(ceteris locis)* per omnia iure stabilitatis similes et -es. **γ** *log.:* EPIST. Ratisb. 22 p. 348,17 maior *terminus* de minore aut -is de -i predicatur. **δ** *mus.:* HUCBALD. harm. inst. p. 104a,34 de -bus ... vocibus.

II *translate i. q. aequus, iustus – billig, gerecht (cf. p. 301, 35):* FORM. Marculfi 1,38 -es preceptionis eis fieri et accipere iussimus (DIPL. Merov. I 49 p. 45,25. 66 p. 58,49. 51).

subst. masc. i. q. par, aequipollens, socius – ein gleicher, Gleichgestellter, Gefährte: CONSUET. Trev. 16 p. 17,26 si e-is cum e-i contendit. DIPL. Heinr. IV. 402 p. 532,27 marchio suique -es. OTTO FRISING. gest. 2,45 p. 153,17 offenderetne ... Verona principem, quae ... laedere non solet e-m. ALBERT. M. pol. 3,10x -bus natura (*p. 1287a,12* ὁμοίους φύσει) inaequales dantur honores. 4,4c *(de democratia)* principatus ... liberorum et -ium. *al.*

subst. neutr. i. q. par, idem – ein gleiches, dasselbe: **1** *gener.:* WIDUK. gest. 3,54 barbarum salutabat; cui Sclavus -ia respondit. ALBERT. M. metaph. 10,2,6 p. 569a,9 si ... -e dicatur duas naturas significare. **2** *spec.:* **a** *math.: aequalis quantitas – gleiche Größe:* Ps. BOETH. geom. p. 378,3sqq. si ab -bus -ia auferantur, quae relinquuntur, -ia sunt. *aequalis pars – gleicher Teil:* HROTSV. Sap. 3,18 *numerus est pariter par,* qui potest in duo -ia dividi *eqs. latius:* MAPPAE CLAVIC. 87 alumen liquidum, cimoliam e-ia. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 2,30 *corrigiolae* extremitas scindatur per longum in duo e-ia. **b** *iur. i. q. res aequi pretii – gleichwertiges Gut:* BREV. NOTIT. p. A 21,32 (c. 790) dedit ei ... aliud e-e. TRAD. Frising. 579 cuncta -ia, sicut ille traditum habuit. COD. Odalb. 60 p. 122,5 si in ipso loco plus aut -e accepti territorii foret. *al.* **c** *philos. i. q. aequitas – Gleichheit (cf. p. 301,51):* ALBERT. M. eth. 5,2,1 p. 340b,38 iustum ... est et legale et -e (*p. 1129a,34* τὸ ἴσον). pol. 6,1[1] p. 563b,12 -e (*p. 1317b,4* τὸ ἴσον), quod iustum est in democratia, est secundum numerum arithmeticae proportionis. animal. 12,17 -e ... complexionis animalium ... est -e ... secundum geometricam medietatem.

neutr. pro adv.: **1** *in aequas partes – zu gleichen Teilen:* PACTUS Alam. III 2 lectaria parciant -e. **2** *aequo pondere – gleich viel, gleich schwer:* COMPOS. Luc. I 18 ubi e-e penset. I 19.

adv. **aequaliter.** **I** *de uno eodemque:* **A** *strictius:* **1** *directe – gerade:* ANON. circ. p. 537,15 recta linea est, quae ducitur -r per longum aut per latum (*cf.* Ps. BOETH. geom. p. 374,5. *al.*). THEOPH. sched. 2,26 lignum ..., quod -r findi possit. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 27,14 quamvis ducant alas bene et e-r. **2** *spatio constanti – in gleichbleibendem Abstand:* GERB. geom. 4,5 circulus -r a puncto circumductus. ANON. circ. p. 538,14 basi -r opposita. *al.* **3** *aequisone – gleichklingend, einförmig:* REMIG. ALTISS. mus. p. 64b,29 sonus ... est ... vox aliqua uniformiter et -r procedens. *de cantu plano:* HUCBALD. harm. inst. p. 110a,4 caetera -r et in directum dicuntur. **B** *latius de partitione i. q. aeque, in aequas partes – gleichmäßig, zu gleichen Teilen:* FORM. Marculfi 2,12 omnia ... dividere vel exaequare -r. CAPIT. reg. Franc. 224,7 -r ipsas res ... filii ... dividant (WIDUK. gest. 2,10 hereditatem). CHART. Brixin. 108 ut liberi ... e-r dividantur. *al. c. sensu iusti:* DIPL. Ludow. Germ. 47 ut -r et iustę et rationabiliter commutatio illa fiat. CHART. Basil. A I 32 p. 61,27 (spur. s. XII.) *ministeriales* omnes ecclesiae reditus, quanto -ius poterant, in duo sunt partiti.

II *de relatione:* **A** *pari mensura, pondere, parte – in gleichem Maße, gleich viel:* **1** *gener.:* BEDA hist. eccl. 5,10 p. 299,32 *satrapae* ingruente belli articulo mittunt -r sortes. FRUTOLF. (?) rhythmimach. 1,11 XVI -r maiores, XVI -r mino-

[Payr]

res erunt *tabellulae.* ALBERT. M. veget. 5,6 ut unicuique plantae non ... -r in quantitate ministretur de his *eqs. al.* **2** *spec.:* **a** *iur.:* FORM. Sal. Lind. 12 p. 275,11 ipsam hereditatem ... -r contra heredes vestros ..., ipsam videlicet portionem ... accipere. CHART. Sangall. A 381 p. 356,8 donamus in concambium ... hobe decem -r, sicut a vobis accepimus. TRAD. Frising. 1019[a] remensuravit ... episcopo ... pro curtifero duplum, pro pratis -r. CHART. Hall. I 342 p. 314,11 quatuor mansos ... solventes annuatim decem choros tritici et ordei e-r. *al.* **b** *math.:* GERB. geom. 2,8 linearis pes, si latitudine eiusdem quantitatis addita in quadrum -r describatur, constratus ... formatur. Ps. BOETH. geom. p. 379,1 in circulo -r a centro distare. **B** *eodem modo, pariter – in gleicher Weise, ohne Unterschied:* **1** *gener.:* LEX Sal. Pipp. 66,1 quod servum ... e-r per totus tres mallus ... dicere audissent. LIUTG. Greg. 11 plurimi ... -r educati et disciplinati. THEGAN. Ludow. 19 Latinam *linguam* vero sicut naturalem -r loqui poterat. HRABAN. hom. II 45 p. 231[A] cum et patris et filii sunt *sancti,* aequales esse demonstrant, quorum -r sunt. ANNAL. Xant. a. 865 -r ... ceu. HROTSV. Cal. 2,2 non omnes -r, sed unam specialiter. *al.* *c. sensu unanimitatis:* POETA Saxo 4,114 *populus* regi parens -r uni. DIPL. Loth. III. 59 p. 94,9 *fratres* communiter, -r, libere ... eligent *abbatem.* **2** *spec.:* **a** *theol. (de trinitate):* GODESC. SAXO theol. 6 p. 130,17 de spiritu sancto -r procedente a patre et filio. 22,21 p. 323,2 tu ... cuncta ... pariliter et -r nosti. fragm. p. 30,11. *ibid. al.* **b** *iur.:* LEG. Wisig. 3,6,2 p. 168,8 omnibus filiis ... e-r facultas eius obtinenda patescat. CHART. Tirol. notar. I 61 p. 29,1 investiverunt *illos* ... e-r. *c. sensu distributionis:* REGISTR. Patav. I p. 131,12 II beneficia solvencia e-r XII mod. avene et VI cupulas frumenti e-r. **C** *eodem tempore – gleichzeitig:* THIETM. chron. 1,14 tres ... sunt animae, non e-r incipientes nec simul finientes.

aequalitas (eq-), -atis *f.* *plur.: p. 304,14.28.*

I *proprie:* **A** *de uno eodemque:* **1** *strictius:* **a** *plana superficies, planum, aequor – ebene Oberfläche, Ebene, Fläche:* GERB. geom. 2,6 in planitiei ... -e. ANON. geom. I 3,1 si fuerit altitudo in -e. THEOPH. sched. 3,44 qui *(limbus)* superemineat -em totius patenae. HILDEG. scivias 3,9 p. 681[A] ut *aquae* sua effusione -em facerent supra montes *(cf. Vulg. Bar. 5,7).* VITA Norb. I 12 p. 682,19 terrae. TRACT. de chirurg. 778 ut e-s ossis iuncture manuum tactu percipi possit. *fort. add.:* LULL. epist. 140 licet longeuscule alta meritorum (marium *corr. Jaffé, recte ut vid.*) e-e distam. **b** *directio – gerade Linie:* EUGEN. VULG. syll. 16,8 ut directa -e tertius, secundus et primus versus respondeant. **c** *aequabilitas – Gleichförmigkeit, Regelmäßigkeit:* *de forma:* THEOPH. sched. 3,5 recurvum *cornu incudis* in rotunda -e ad similitudinem unius pollicis. *de motu:* ALBERT. M. metaph. 11,2,23 p. 649[a],42 movetur *sol* aequaliter, unde cum -s illa non semper maneat *eqs.* *mus. de mora:* Ps. HUCBALD. ton. p. 226,26 observandum, ut -e diligenti cantilena promatur. **d** *proportio – Ebenmaß, gleichmäßige Zusammensetzung:* *de forma:* EINH. Karol. 22 p. 27,1 membrorum. *de complexione:* MAURUS urin. I p. 9,44 -s ... urinae notat nullam turbationem ... humorum fieri in corpore. ALBERT. M. veget. 1,181 a complexione, quae est -s proportionaliter in se habens omnes qualitates elementorum. 3,34 propter materiae -em. 20,40 ipsa complexio -e sua ad caeli vicinatur -em. *al.* **2** *latius i. q. aequa partitio, dispositio – gleichmäßige (Ver-)Teilung, Gleichmäßigkeit:* BONIF. metr. p. 577,31 caeduntur vero pedum membra vel per -em vel per duplum *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,375 ut spargerentur *nervi* in dyafracmate secundum -em. **B** *de relatione i. q. parilitas, congruentia, compensatio – Gleichheit, Übereinstimmung, Entsprechung:* **1** *de quantitate, mensura, forma:* **a** *gener.:* EPIST. var. I 13 p. 511,14 ad cuius -em ponderis panis debeat fieri. CONC. Karol. 39[A],121 p. 400,28 una ... cibi et potus -s. HIST. mart. Trev. 7 aedificiorum. ALBERT. M. phys. 4,3,10 p. 326[a],20 ad -em illius *(motus unius horae)* mensuramus motum duodecim horarum. animal. 22,52 equi dicuntur ab ⟨a⟩e-e sive paritate *eqs.* eth. 8,1,5 p. 527[a],22 dicitur ... amicitia -s (*p. 1157[b],36* ἰσότης). pol. 5,6[11] -s (*p. 1309[b],39* ὁμαλότης) ... substantiae. *al.* *in imag. c. sensu iusti:* LIBRI Karol. 4,11 p. 191,40 utrum ... nummus plenissimi ponderis -em gerat. *de tempore:* THIETM. chron. 1,14 *anima pecudum* cum corpore parem inicii finisque sortitur e-em. **b** *spec.:* **α** *iur.:* TRAD. Frising. 727 (a. 851) partem suscepit ad -em dationis suae. 1113 pro e-e agrorum. *al.* *meton. i. q. pars aequalis – gleiches Maß:* LEG. Wisig. 4,5,3 heredibus ceteris eadem conpensata e-e. LEX Baiuv. 14,17 -em integram ... reddat. **β** *math.:* GERB. geom. 5,11 angulorum et laterum. RADOLF. epist. 3 p. 521,15 *(de area)* a duplici *(quadrati mensura)* ⟨ad⟩ e-em ... redire. ALBERT. M. anim. 2,1,5 p. 200[b],13 sunt ergo ibi *(in quadrangulo)* duae -es diversae et duae inaequalitates. pol. 5,1[n] 'secundum utramlibet -em' (*p. 1302[a],3* ἰσότητα), scilicet arithmeticam et geometricam. *al.* **γ** *philos. (c. notione aequitatis):* ALBERT. M. bon. 567 p. 301,46 erit -s (*Arist. p. 1131[a],21* ἰσότης), quando unus reddit, quod sibi superfluit a suo, ei, qui in tantum diminutus est ab ipso *eqs.* eth. 5,2,4 p. 343[b],13 aliquod medium est, quod inaequalitatis ad -em reductivum est. pol. 4,7[k] *tria* altercantur de -e politiae, libertas, divitiae, virtus. 6,1[dd] sic ... putabunt existere -em civitati et libertatem. *al.* **δ** *astron. de aequinoctio:* ALBERT. M. metaph. 5,6,1 p. 357[b],19 post -em (*p. 1023[b],10* ἰσημερίαν) aestivalem navigatio tuta. **2** *de qualitate, genere, statu:* **a** *gener.:* OTFR. ad Liutb. p. 167,26 *evangeliorum* quadrata -s. SERMO nat. virg. 4 his ... meritorum gradibus vel potius -bus *(sc. virginitate, paupertate, martyrio).* HONOR. AUGUST. gemm. 1,99 aqua ab -e dicitur *eqs.* quaest. I 8 hominibus repromittitur -s angelorum. *al.* **b** *spec.:* **α** *theol. (de trinitate):* GODESC. SAXO theol. 22,2 p. 299,24 -s et ... parilitas. fragm. p. 34,9 naturae, essentiae, substantiae, maiestatis, potestatis, deitatis unitas et -s. HONOR. AUGUST. cant. 6,4 p. 448[A] trinitatem in personis et unitatem atque -em in essentia deitatis. EPIST. ad Hildeg. I 14 p. 168[B] in patre manet aeternitas, in filio -s. *al.* **β** *iur.:* FORM. Pith. A p. 597,23 contra hanc epistolam -is *(v. et p. 300,61).* CHART. archiep. Magd. 63[a] p. 91,15 *sedem Magadeburgensem* inter ceteras ecclesias ordinem, vigorem, primatum et e-em habere. TRAD. Frising. 1647 in suę societatis -em. CHART. Babenb. 333 iuris.

II *translate:* **A** *constantia, temperantia – Beständigkeit, Ausgeglichenheit:* AMALAR. off. 2,5,4 circulus vero capillorum virtutem -is rationi undique consentientem significat *eqs.* **B** *rectitudo – Richtigkeit:* CHART. Tirol. notar. I 104 (a. 1236) quod dicta instrumenta debeam reducere ad e-em.

aequamentum, -i *n.* *exaequatio – Ausgleich(ung):* ALDH. ad Acirc. 140 p. 199,16 hostimentum, id est -um *(cf. Nonius p. 6)* vel exagium trutinae.

aequanimis (eq-), -e *vel rarius* **aequanimus,** -a, -um.

1 *moderatus, patiens – gelassen, geduldig:* FORM. Augiens. C 8 virum. GEBEH. AUGUST. Udalr. p. 593,5 -us tulit. EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 283,25 in laboribus manet e-is *amor Dei.* ALBERT. M. miss. 1,3,6 p. 24[b],5 pax temporis est -is susceptio emergentium in tempore. **2** *aequalis – gleich:* CHART. Eberb. 469 p. 266,14 (a. 1279) singula feoda ... sorte e-i parciendo.

adv. **aequanimiter.** **1** *de animi habitu:* **a** *moderate, patienter – gelassen, geduldig:* ERMENR. ad Grim. 4 p. 539,1 -r, si qua sunt in eis *(monasteriis)* anomala, dirigis. THIETM. chron. 7,3 illatum facinus -r portavit. CHART. Turic. 1150 p. 246,1 homagii dampnum ... e-r sustinere. *al.* **b** *quiete, pacifice, obtemperanter – ruhig, friedlich, gehorsam:* THEGAN. Ludow. 20 p. 595,30 nullus enim cum eis -r vivere potest. VITA Magni Fauc. 29 equi ... indomiti ... ferentes sanctum corpus valde -r. WIDUK. gest. 3,64 Wichmannus -r se continuit. DIPL. Otton. II. 212 quod ut verius credatur diligenciusque -r ab omnibus observetur. **2** *de relatione i. q. aequaliter, pari modo – in gleichem Maße, zu gleichen Teilen, in gleicher Weise:* LIBER diurn. 92 fas exigit -r nos uniuscuiusque ecclesiae privilegii iura ... promulgare possidenda. DIPL. Karoli III. 165 e-r transfundimus. COD. Odalb. 99[a] territorium ...

[Payr]

contra suum -r mensuratum. TRAD. Frising. 1469 p. 319,36 porcio hereditatis ... fratribus e-r distribuenda. CHART. Chiems. 16 (Mon. Boica II p. 456,27) quod ... ceteri *pueri* ... cum posteris meis e-r *(sic charta,* -tus *ed.)* dividantur. *c. dat. i. q. aeque ac – gleich wie:* CHART. eccl. Erf. 110 p. 60,19 (a. 1193) ut ... orationum suarum munera ... equaminiter *(sic?)* ipsis penes Deum nobis impartiantur.

aequanimitas (eq-), -atis *f.* **1** *constantia, patientia – Gelassenheit, Geduld:* VITAE patr. Iur. 3,18 p. 162,23 quod ... Eugendus tanta patientia atque -e suscepit. VITA Rimb. 13 esse iusticiam ... in -e tolerandi inopiam. COSMAS chron. 3,43 p. 218,9 admiranda e-s *ducis.* ALBERT. M. bon. 165 p. 105,15 -s proprie loquendo differentia formalis est patientiae, sicut et longanimitas ..., et non sunt virtutes distinctae a patientia. CONR. SAXO spec. 14 p. 207 est annus -is, annus severitatis et annus benignitatis. **2** *aequalitas, ordo – Gleichmäßigkeit, Ordnung:* TRANSL. Modo. 31 p. 303,37 angelos ... mirificae processionis concordiam et -em ordinasse.

aequanimus *v.* aequanimis.

aequatio, -onis *f.* **1** *medic. i. q. rectificatio – Reposition:* BRUNUS LONG. 1,19,1 p. 117^{A} fiat extensio secundum rectitudinem, donec fiat eius *(mandibulae)* -o naturalis. 1,19,4 p. 117^{E} aequa ipsam *(fracturam)* -e ultima. *al.* WILH. SALIC. chirurg. 3,4 p. 342^{E}. **2** *philos. i q. congruentia – Entsprechung:* ALBERT. M. eth. 4,3,2 p. 318^{a},15 aliquando consistit *veritas* in -e exemplaris ad exemplar. **3** *comput. i. q. collatio, ratio – Gegenüberstellung, Berechnung:* ALBERT. M. epist. Dion. 7,4^{E} p. 920^{a},5 *conventus solis et lunae* fuit secundum diligentissimam -em undecima die Martii. **4** *math. i. q. numerus, per quem (maximus) divisor dividendo aequatur – Annäherungswert:* Ps. BOETH. geom. p. 400,22 singularis ... vel ... minutum *(i. divisor communis minutus)* per -em maiorum est multiplicandum. **5** *astron. i. q. differentia inter medium et apparentem planetarum motum – Differenz zwischen mittlerer und tatsächlicher Anomalie der Planeten:* ALBERT. M. metaph. 11,2,24 p. 650^{b},37 *Ptolemaeus* complevit eam *(opinionem modernorum)* per demonstrationes -um.

aequator (eq-), -oris *m.* **1** *qui parem reddit – Gleichmacher:* REIN. ALEM. phagifac. 239 Bacche ..., decisor opum, contemptor honorum, e-r rerum. **2** *astron. i. q. circulus aequinoctialis – (Himmels-)Äquator:* ALBERT. M. phys. 8,4,6 p. 632^{a},7 in circulo, qui -r diei et noctis appellatur (*cf. Arist. p. 345^{a},3* ἰσημερινὸν κύκλον).

aequebonus *sim. v.* aeque. **aequedistans** *v.* aequidistans.

***aequevaleo** *sim. v.* *aequivaleo.

aequiangulus, -a, -um. *omnes angulos aequales habens – gleichwinkelig:* Ps. BOETH. geom. p. 389,9 circa datum circulum quinquangulum aequilaterum et -um (*Eucl. elem. 4,12* ἰσογώνιον) designare. ALBERT. M. cael. 3,2,7 p. 276^{b},48 *triangulus* aequilaterus et -us. anim. 2,1,5 p. 200^{a},46 quadratum aequilaterum et -um. *al.*

***aequicallenter** (eq-) *adv. pari calliditate – in gleich schlauer Weise:* VITA Serv. 18 p. 68,8 Etius ... percallide Attilam prevenit ... e-rque ... Occidentem ... in turmas coegit.

***aequicolor,** -oris. *concolor – gleichfarbig:* NIVARD. Ysengr. 1,945 latet -e sub herba *Reinardus.*

***aequicolus,** -a, -um. *parimembris,* ἰσόκωλος – *gleichgliedrig:* ALBERT. M. top. 6,6,1 p. 468^{b},12sqq. -a, quando tot membra habet unum sicut alterum; -a ergo esse dicitur diffinitio, quando quanta secundum numerum partium fiunt composita ..., tanta etiam ... nomina. p. 468^{b},27.

aequicrurius (-rus), -a, -um. *de trigono i. q. duo latera aequalia habens – gleichschenkelig:* GERB. geom. 5,3 isosceles est, qui duo latera habet aequalia, quibus etiam quasi cruribus insistit, ... unde et isosceles quasi -us dicitur *(cf. Mart. Cap. 6,712).* ALBERT. M. anal. pr. 1,5,3 p. 615^{a},1 -rus *triangulus.* p. 615^{b},14 quod anguli -ri (*p. 41^{b},14* τοῦ ἰσοσκελοῦς) super basim sunt aequales. *ibid. al.*

***aequidia,** -ae *f. dierum noctiumque aequalitas,* ἰσημερία – *Tagundnachtgleiche:* CARM. de temp. rat. 762 crementa ... solis et lunae sortiunt fines ... in partibus -arum. *v. et* *aequidium.

aequidialis, -e. *ad aequidium pertinens, aequinoctialis – zur Tagundnachtgleiche gehörig, äquinoktial:* CARM. de temp. rat. 445 -em ... exortum. 457 -is *(dies)* omni mundo est aequalis atque una. 474 horas -es.

aequidies *subst. dierum noctiumque aequalitas – Tagundnachtgleiche:* HONOR. AUGUST. imag. 2,84 dicitur ... isemeria ab aequo et die, quasi -s.

aequidistans (eq-, -que-), -antis. **1** *strictius:* **a** *pari intervallo distans – in gleichem Abstand befindlich, gleich weit entfernt:* FRID. II. IMP. art. ven. 4 p. 82,15 stabunt *socii* ... e-es ab invicem. *philos. de distantia media:* ALBERT. M. gener. 2,2,15 p. 442^{a},5 medium *(quod est per aequalem contrariorum participationem)* -s vocatur a contrariis (*cf.* meteor. 3,1,20 p. 607^{a},47). **b** *intervallo sibi constanti distans, parallelus – in gleichbleibendem Abstand befindlich, parallel:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 78,23 portiones circuli, quas faciunt singule penne, sunt de circumferentiis e-bus (*cf.* 1 p. 103,5). ALBERT. M. lin. 3 p. 470^{b},24 quadrangula superficies -ium linearum, quae ... parallelogrammum vocatur. cael. 2,3,11 p. 196^{a},18 *motus diurnus* est super polos mundi et super circulos -es aequinoctiali (summ. theol. II 1,4,2,5,1 p. 93^{a},27). **2** *latius i. q. apto intervallo distans – in rechtem Abstand befindlich:* ALBERT. M. animal. 12,95 cerebrum autem frigidissimum est, ut -s cordi refraenat calorem ... ipsius. *v. et* aequistans.

*adv. ***aequidistanter. 1** *strictius:* **a** *pari distantia, medio intervallo – in gleicher Entfernung, in mittlerem Abstand:* ALBERT. M. meteor. 3,1,20 p. 607^{a},45 oportet, quod non -r (*antea:* in loco aequidistanti) generetur *ventus.* **b** *intervallo sibi constanti – in gleichbleibendem Abstand, parallel:* ALBERT. M. eth. 1,9,7 p. 147^{b},23 duabus lineis -r descendentibus. **2** *latius i. q. apto intervallo – in rechtem Abstand:* ALBERT. M. (?) animal. quaest. 2,4 p. 111,28 magis aequedistanter locatur pectus super pedes *in homine.*

***aequidistantia,** -ae *f.* **1** *strictius:* **a** *intervallum aequale vel par – regelmäßiger, gleicher Abstand:* ALBERT. M. veget. 2,40 situs nodorum non est per -am in calamis. *philos. de distantia media:* ALBERT. M. bon. 106 p. 70,51 medium enim rei est, quod accipitur per -am ab extremis (*Arist. p. 1006^{a},30* τὸ ἴσον ἀπέχον). phys. 5,2,2 p. 380^{a},11 medium dicitur per participationem ... extremorum, per -am et per abnegationem extremitatis utriusque. cael. 2,4,1 p. 213^{a}, 20 una medietas est -ae. animal. 20,39. *ibid. al.* **b** *intervallum sibi constans – gleichbleibender Abstand, Parallelität:* ALBERT. M. animal. 1,294 si directa linea descenderet *os coxae* per -am. **2** *latius i. q. intervallum (aptum) – (rechter) Abstand:* ALBERT. M. animal. 1,523 nervi et nucha laederentur, si contingerent craneum, et ideo oportuit, ut fierent origines eorum -a quaedam *(sic?)* a craneo.

***aequidium** (eq-), -i *n. dierum noctiumque aequalitas,* ἰσημερία – *Tagundnachtgleiche:* HEINR. AUGUST. planct. 137 militat e-o libripens aries oriundo. HECEL. Clem. 2,2 (MGScript. XXX p. 903,23) duplici e-o veris et autunni. *in imag.:* CAES. HEIST. hom. I p. 99^{b} in quibusdam latet *Deus* ..., in aliis lucet ..., in utrisque tamen aequinoctium vel, ut verius dicam, e-um facit *eqs. v. et* *aequidia.

aequiformis, -e. *parilis, uniformis – gleichartig, gleichförmig:* ALBERT. M. cael. hier. 7,7 p. 182^{a},30 'esse hierarchiam angelorum ... omnino -em' (*PG 3,208^{A}* ὁμοειδῆ), id est aequalem ad invicem (*cf.* summ. theol. II 10,39, 1,4 p. 447^{a},1. *al.*). eccl. hier. 3,19 p. 605^{b},21 '-e secundum naturam' (*PG 3,437^{A}* ὁμοειδεῖς).

aequilateralis, -e. *omnia latera aequalia habens – gleichseitig:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,4,7 p. 60^{b},18 tetragonismus est quadratum orthogonum -e (*Arist. p. 413^{a}, 18* ἰσόπλευρον) aequale altera parte longiori quadrato (p. 61^{a},10).

aequilaterus, -a, -um. *omnia latera aequalia habens,* ἰσόπλευρος – *gleichseitig:* ANON. geom. I 4,29 in omni quadrato -o (ALBERT. M. anim. 2,1,5 p. 200^{a},46). GERB. geom. 5,3 isopleurus, id est -us, solus ... potest esse trigonus oxygonius. Ps. BOETH. geom. p. 376,2 triangulum. ALBERT. M. cael.

3,2,7 p. 277a,20 exagonus ... -us et aequiangulus. metaph. 5,1,7 p. 283b,47 *(per errorem)* isosceles, qui est -us triangulus. *al. v. et p. 305,50sq.*

***aequilibra**, -ae *f. trutina – Waage:* WOLFHARD. Waldb. 3,4 (2) cumque votiva simul cum infantulo -ae imponerent munera. *in imag.:* ALBERT. M. praedicab. 1,3 p. 6b,1 quo iudicio omne, quod scitur, quasi ponderatur, ad -am rationis reducens omne *eqs.*

aequilibratio, -onis *f.* **1** *pondus aequale – gleiches Gewicht:* MIRAC. Ursm. 1,22 p. 834,51 si ad -em *(auri et argenti)* semilibra responderis pecuniae. **2** *examinatio aequa, aequitas – Unparteilichkeit, Gerechtigkeit:* RATHER. prael. 4,3 temporalia ita a Deo summa -e divisa. GERHOH. Antichr. 2,40 p. 278,28 hoc ipsum ex mediatoris -e perpendere.

aequilibratus, -a, -um. *aequaliter pensans – gleich schwer:* REIN. LEOD. triumph. 2 p. 587,13 oblationem infirmae -am deferre.

aequilibris (eq-), -e. *aequaliter pensans – gleich schwer:* FRUTOLF. (?) brev. 16 p. 109 in tres -es primam ceram tu divide partes.

adv. ***aequilibriter**. *iuste – unparteiisch:* CONST. I 153 (a. 1155/61) ut ... suam ... unicuique iustitiam e-r conservemus (*cf.* ACTA imp. Stumpf 396 p. 557,29).

aequilibritas (eq-), -atis *f. aequa partitio – gleichmäßige, gerechte Teilung:* CHRON. Reinh. a. 1193 p. 551,20 se ... locuturum super ... hereditatis e-e (equi libertate *cod.*).

aequilibrium, -i *n. in imag. i. q. trutina, examen aequum – Waage, Gleichgewicht:* ALBERT. M. eth. 4,2,1 p. 295a,25 a temperamento rationis, quo se in -o ponit et tantis se dignificat, quantis ... est dignus.

***aequilineus**, -a, -um. *directilineus – geradlinig:* ALBERT. M. anal. post. 1,5,1 p. 127b,2 quod haec passio, habere tres *angulos* aequos duobus rectis, est trilaterarum figurarum -arum (*cf. p. 86a,2* εὐθύγραμμον) *eqs.* (*cf.* p. 129a, 1sq.).

aequimodus (eq-), -a, -um. *qui eiusdem qualitatis est – von gleicher Qualität:* EPIST. Ratisb. 12 p. 331,9 quę in e-is *(sc. propositionibus)* consideratio esset.

aequinoctialis (eq-), -e. *ad aequinoctium pertinens, aequidialis,* ἰσημερινός *– zur Tagundnachtgleiche gehörig, Äquinoktial-:* **1** *de circulo, climate sim.:* **a** *in caelo (et terra):* BEDA temp. rat. 34,7 ut -em vocent zonam vel circulum illam caeli regionem, qua sol circa aequinoctia ... mundum consuevit ambire (*cf.* hist. eccl. 5,21 p. 340,28 post -em solis exortum). ALBERT. M. cael. 1,1,10 p. 33b,17 in circulo -i et in circulo signorum. meteor. 3,1,22 p. 608b,35 duo coluri ..., et -is, qui venit ab oriente in occidentem, et zodiacus *eqs.* miner. 2,3,3 p. 52a,29 a linea -i et ascendente. *al. subst. masc. i. q. circulus -is – Äquator:* FRID. II. Imp. art. ven. 1 p. 33,20 in India et in regione, que est sub e-i vel prope. ALBERT. M. miner. 2,3,4 p. 53a,21 partes aut sub -i aut inter -em et tropicum. veget. 4,159 in locis, quae non sunt maioris latitudinis ab -i, quam est quartum clima. *al.* **b** *in astrolabio:* GERB. epist. math. I 3,3 per quartam *fistulam* -em *circulum* ... metiri poteris (*cf.* RICHER. REM. hist. 3,51 -is rotunditas). GERB. (?) astrolab. 2,2 circuli, quorum unus -i ratione medio collocatus cursus Arietis et Librae ... notat (*cf.* 2,9). HERM. AUGIENS. mens. astrolab. 1 p. 381B *circulus* -is coelestis. **2** *de horis:* BEDA temp. rat. 3,9 omnes horas aequiperare, hoc est -es habere. hist. eccl. 1,1 p. 11,7 sex ... -ium horarum *dies habet Britannia in bruma.* GERB. (?) astrolab. 8,1 artificialibus horis digestis de -bus ... dicam (13,1).

aequinoctium (eq-), -i *n. script.:* -oci-: COMPUT. cod. Bern. 8. -oxi-: HONOR. AUGUST. imag. 2,84. *metr.* equi-: *p. 308,2.*

noctium dierumque aequalitas – Tagundnachtgleiche: RHYTHM. 113;20,3 -o transcenso. BEDA temp. rat. 30,2 de -is, quod octavo kl. Aprilium et octavo kl. Octobrium ... die sint notanda. ad Wicth. 1 de -o verno, quod ... Anatolius ... in undecimo kal. Aprilium die adnotasse perhibetur. hist. eccl. 5,21 p. 340,10 post -um veris. EPIST. var. I 42,5 e-um habere ... XI. kal. April. ANNAL. regni Franc. a. 822 p. 159,1 post -um autumnale. CARUS Clem. 573 aequa dies et nox pensabant tempora certa, que ... ob hoc e-a dicunt. ALBERT. M. meteor. 3,1,22 p. 608b,37 *zodiacus circulus* venit a solstitiali aestivo per duo puncta -i usque ad solstitialem hyemalem. *al. in imag.: v. p. 306,55.*

***aequinomus**, -a, -um. *aequivocus – gleichnamig:* RATHER. epist. 16 p. 105,34 in vestri libro amici -i. DIPL. Otton. I. 348 p. 474,33 interventu karissimi filii et aeqinomi nostri.

***aequinumeralis**, -e. *(numero) aequalis – gleich (an Zahl):* ALBERT. M. metaph. 13,2,4 p. 750b,12 sunt in universo decem et septem, qui numerus est -is (*p. 1093a,30* ἰσάριθμον) in substantiis *numero novem et octo.*

aequipar (eq-), -is. **1** *de qualitate, ordine, genere:* **a** *comparilis – völlig gleich(artig), gleichgestellt:* EKKEH. I. hymn. p. 118 hic idem maior vatibus, -r angelis. EKKEH. IV. bened. I 5,36 non sunt -es his *(Christi floribus)* regum nomine flores. cas. 49med. cui neminem in regno e-em scio. *de trinitate:* EKKEH. IV. bened. I 56,30 -es sed et unipares, non tergeminales. **b** *concors – einträchtig:* TRANSL. Iuven. 3 (MGScript. XXX p. 979,14) e-em (e-ia *N, fort. recte*) corda gerimus, aeque inter nos obaedientes. **2** *de aetate i. q. coaetaneus – gleichaltrig:* EKKEH. IV. bened. I 5,8 -r (gloss.: etate similis) investes, Ihesu puer, aspice testes.

aequiparabilis (eq-, -per-), -e. *comparabilis, aequipollens – vergleichbar, gleichwertig:* CAPIT. reg. Franc. 22 p. 54,4 non ut me eius sanctitate -em faciam. VITA Maxim. Trev. II 76 thesaurum totis non equiperabile gazis. *subst. neutr.:* CHART. Carinth. I 292 p. 222,9 (a. 1192/1200) cum ipsorum ... donationibus -e nichil adderę valerem. *al.*

aequiparantia (eq-), -ae *f.* **1** *philos. et theol. i. q. paritas – Gleichartigkeit, Gleichheit:* ALBERT. M. sent. 1,4,10 p. 172b,12 relativa, quae in se habet *nomen trinitatis,* non sunt relativa aequalitatis et -rentiae *(sic?)* sicut similitudo. phys. 3,1,2 p. 179b,9 comparationes relativorum secundum suppositionem et -am dictae. cael. hier. 3,1 p. 76b,22 efficiuntur sicut Deus, non per -am, sed per imitationem (*cf.* summ. theol. I 3,13,6 p. 68a,26). metaph. 5,3,8 p. 340b,34 secundum superpositionem aut suppositionem aut secundum -am. **2** *mus. i. q. aequipollentia – genaue Entsprechung:* ANON. mus. Sowa 2a p. 95,26 quolibet esse modo datur e-a nodo.

aequiparatio, -onis *f. comparatio – Vergleich:* VITA Deic. 3 (prol.) miraculorum praecellentia omnia orbis clymata sine -e ... percelluisse.

aequiparativus, -a, -um. *aequipar, congruus – (völlig) gleich, entsprechend:* ALBERT. STAD. Troil. 4,792 bella monilibus ipsis -a pro paritate parat *Penthesileia.*

***aequiparatrix**, -icis *f. (adi.) de elevatione vocis i. q. aequisonus, congruens – gleich, übereinstimmend:* AUREL. REOM. mus. 16 p. 52a,37 quandocumque antiphona ... medietatem atque extremitatem cum initio sui -es fecerit soni. 17 p. 53a,13 secundam et primam syllabam -es initio reddit antiphonae *divisio quarta antiphonarum.*

aequiparentia *v.* aequiparantia *supra l. 34.*

aequiparo *v.* aequipero.

***aequipartitus** (eq-), -a, -um. *aequaliter divisus – gleich verteilt:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 460,31 ut esset in ambobus e-a iniuria.

***aequipedans**, -antis. *aequaliter incedens – von regelmäßigem Gang:* RUODLIEB IV 239 equum fortem, celerem, nimis -em.

***aequipendium**, -i *n. pondus perpendiculi – Senkblei:* ANON. geom. I 3,10 p. 324,17 quin ... perpendiculo -um appendatur, quod geometricaliter institutum ad mensuram paratur.

***aequipendo** (eq-), -ere. *parem iudicare – gleichstellen:* GESTA Trev. cont. IV 4 p. 401,27 *haeretici* dies omnes e-entes feriari aut ieiunare nolebant.

aequiperabilis *v.* aequiparabilis.

aequipero (eq-, -par-), -avi, -atum, -are. *script.:* -ipp-: *p. 309,13.19.23.33.* -per- *longe praepollet.*

I *parem reddere – gleichmachen:* **A** *strictius:* **1** *complanare – ebnen:* EKKEH. IV. bened. I 1,98 vox stratam

[Payr]

Domino paret -paratam (gloss.: planam). **2** *aptare – anpassen:* ANON. geom. I 3,11 stabiliatur arundo visui -parata metientis. **3** *aequalem reddere – gleich (lang) machen:* BEDA temp. rat. 3,9 si ... omnes horas -are, hoc est aequinoctiales habere volumus. **4** *(aequaliter) reparare – (ebenso) wiederherstellen:* THEOD. PALID. annal. a. 983 *digitula crucis* tam puro auro ... non poterat equiparari. **B** *latius:* **1** *comparare – vergleichen:* ALDH. virg. II 321 -ans interpretatio. ANNAL. Fuld. II a. 867 cuius proelia ... Machabei gestis -ari potuissent. ANNAL. Her. a. 867 (MGScript. III p. 140,37) Nicolaus papa ... nullo modernorum e-andus. VITA Greg. Porc. I 3 nullus clericus morum honestate sibi erat equipperandus. *al.* **2** *parem aestimare – gleichstellen, auf eine Stufe stellen:* WOLFHARD. Waldb. 4,15 (11) si sequens praecedenti e-retur miraculo. DIPL. Conr. II. 131 denarios ipsius monete ... precipimus ... Veronensis monete denariis e-ari (*cf.* DIPL. Heinr. IV. 71). *refl.:* FROUM. carm. 2,2 tibi me -ans (*cf.* 19,2). FUND. Ebrac. (MGScript. XV p. 1042,23) infimis vero in nullo se preferens aut equipperans. *medial.:* WALTHARIUS 88 non incusamur, si talibus -amur. *contendere – sich messen:* VITA Sym. Ach. 6 (MGScript. IV p. 445*,53) cum ... facultatem cum eo aequipperandi non haberet. **3** *recompensare – ersetzen:* TRAD. Frising. 1407 (a. 1022/31) e-ando retradidit nisi XII iugera. **4** *librare – ausgleichen:* SMAR. carm. 2,30 *Benedicti regula* mores conponit et ornat, vibrat et -at *eqs.* **5** *potestate instruere – ermächtigen:* DIPL. Ludow. Germ. 176 p. 251,11 (spur. s. XII.) si aliqua molestia de eis *(beneficiis)* orta fuerit, eorum secundum iura ministerialium loci diiudicare abbatem e-vit *(v. et l. 68 sq.)*.

II **A** *c. dat. i. q. parem esse, congruere – gleichen, übereinstimmen:* **1** *medial.:* **a** *gener.:* ERMENR. Sval. 7 quamvis nemo signis Dei -ari (-ipp- *var. l.*) possit. WALTHARIUS 1234 finis ... principio. CHART. Babenb. 86 p. 118,24 de mercimoniis ... tantum ..., ut possint e-ari dimidio currui vestium. *al.* **b** *mus.:* ANON. mus. Sowa 5[a] p. 123,30 secundum morem secundi, tercii vel quarti *cantus*, qui e-antur primo. **2** *act.:* SMAR. carm. 2,70 lacrimarum fusio fonti -at. HRABAN. carm. 21,4 cui *(labori)* non valet alter -are. THEGAN. Ludow. 19 nullus ei in arcu ... sagittando -are (-parare, -parari *var. l.*) poterat. **B** *c. acc. i. q. aequando assequi – erreichen, herankommen:* **1** *gener.:* ALDH. virg. I 14 p. 243,22 normam vitae. WALAHFR. Mamm. 26,9 quem non sanctorum Mammes pietate ... -at. HERIG. reg. 2,21 p. 219,28 *centum* neglegentur, quia divisorem non -parant. DIPL. Heinr. II. 139 predecessores nostros equiparare hac in re. *al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *aemulari – nachahmen:* ALDH. virg. I 29 p. 267,12 Danielis ... factum -ans in dracone, legislatorem aemulans in aequore. 38 p. 291,6. *ibid. al.* **b** *exaequare – ausmachen:* TRAD. Frising. 1394 (c. 1022) duo curtilia ... e-antia I iugum. **c** *efficere – ergeben:* GESTA Camer. 1,89 p. 436,9 ut quater replicatae *tesserae* eundem *ordinem* e-rent. **d** *sustinere – aushalten:* RUP. MEDIOL. Adalb. 17 dum glaciei tenuitas non equipararet ponderis impressionem. **e** *digne describere – in der Darstellung gerecht werden:* HROTSV. Gong. 284 odis quis potis est dignis opus ... -are Dei.

adi. **1. aequiperans,** -antis. *aequalis – gleich:* ALDH. ad Acirc. 125 p. 174,20 arsis et thesis aequa sillabarum trutina et -e temporum exagio pariter ponderabuntur. HUGEB. Wynneb. 13 p. 115,40 -e dierum seu noctium mensura. CONSTANT. AFRIC. theor. 7,4 p. 32a[r] pulsum ... mediocrem vernali et autumnali equiparantem.

2. aequiperandus, -a, -um. *comparabilis – vergleichbar: l. 11 sqq.*

3. aequiperatus, -a, -um. **1** *planus – eben: v. l. 1.* **2** *aequalis – gleich:* EKKEH. IV. carm. var. I 1,9 -a polis sit ... terra fidelis. DIPL. Heinr. I. 42 p. 76,17 (spur. s. XII.) equiparata iura. ANON. mus. Sowa 2[c] p. 106,7 semibreves satas dic voces e-as. **3** *compositus – wohlgesetzt, ausgewogen:* EKKEH. IV. bened. prol. 2,62 verbis collatis ... et sociatis (gloss.: e-is).

***aequipollentia** (eq-, -cia), -ae *f. plur.: l. 21.*

1 *strictius i. q. res vel summa aequi pretii, aequivalentia, aequipollens – entsprechender Wert, vollwertiger Ersatz, Äquivalent, Gleichwertigkeit:* **a** *iur.:* CHART. Rhen. med. I 431 p. 493,4 (a. 1115) servitii -a sufficienter subministretur. CHART. Naumb. 168 p. 147,12 dum secundum ... munificenciam usus optinuerit e-ciam. CHART. Altenberg. 3 p. 6,39 censūs. ABSAL. serm. 1 p. 17[A] sub aestimatione -ae pretium dare. CHART. Gottwic. 126 p. 134,31 ipsis in e-a curiam ... addidimus ... possidendam. CHART. select. Wopfner 149 p. 197,12 equipolduam *(sic?)* Lantshutensis monete ... solvat. cum -a *i. q. loco – an ... Statt:* CHART. Scafhus. 39 p. 66,3 (a. 1102) cum e-a iuramenti promisit. **b** *mus. de mensuratione:* ANON. VII mus. Coussemaker I p. 302[b] est in quolibet cantu mensuratio salvanda perfectionum e-a. LAMB. mus. quadr. p. 278[b] tempus in tempore semper e-am donat *eqs.* IOH. GARL. introd. mus. p. 160[a] septem cordarum, que equipollent per e-am. mus. mens. II p. 181[a] omnes figure non ligate debent reduci ad figuram compositam per e-am. ANON. mus. Sowa 1[b] p. 48,21 post quam pausam modus alius et nova e-arum variatio ... poterit ordinari. *saepe.* **c** *log. de propositionibus consentientibus:* ALBERT. M. herm. 1,5,2 p. 415[a],5 enuntiatio 'non est homo albus' videtur per -am significare idem quod 'nemo est homo albus'. anal. pr. 1,9,1 p. 681[a],7 secundum -am et convertibilitatem. **2** *latius i. q. aequalitas, congruentia – Gleichheit, gleiche Bedeutung, Übereinstimmung:* PRIMORD. Windb. 3 p. 562,13 cum e-a favoris humani. MIRAC. Adalb. Wirz. 13 p. 70,24 -ae illi *(sc. Zachariae)* Iohannes consonat. *fort. add.:* ENGELH. WIRZ. Burch. praef. p. 5,20 per meritorum diversitate⟨m⟩ aut e-cia.

***aequipollentialiter** (eq-) *adv. mus. de mensuratione i. q. congruenter, aequivalenter – in Entsprechung, als Ersatz:* ANON. mus. Sowa 1[b] p. 63,5 figuram binariam sine proprietate positam et imperfectam pro ipsa *(maiori brevi)* e-r reperire vel figurare (*cf.* p. 64,19).

aequipolleo (eq-), -ere. *script.:* -ipp-: *p. 311,18.* -ole-: *p. 311,38.*

idem valere, aequivalere – (an Wert, Stellung, Bedeutung, Wirkung) entsprechen, übereinstimmen, gleichkommen: **1** *iur.:* **a** *de possessionibus, hominibus:* CHART. Rhen. med. III 488 p. 381,23 (a. 1233) que *(vinea)* ipsi terre e-ret. REGISTR. Ringrav. 10,7 p. 32,5 homines istius carte e-bunt hominibus alterius carte. CHART. Turic. 1301 p. 16,17 qui *(homines)* ipsis in rebus et persona e-ent. **b** *de mensura, pecunia:* CHART. Gosl. I 301 p. 332,15 (a. 1174/95) hec XXIIII maldrate e-ere debent VIII scepelonibus forensibus. CHART. civ. Spir. 60 quod Spirensis denarius duorum Hallensium non excedat valorem, sed eis e-eat. **2** *mus. de mensuratione:* IOH. GARL. mus. mens. I p. 98[a] due breves *pausationes* e-ent longe. *al.* FRANCO COL. cant. mens. 11 p. 252,9 quia tenor cuidam littere e-et. **3** *log. de propositionibus consentientibus:* ALBERT. M. praedicam. 2,4 p. 172[b],35 cum 'non de aliquo' et 'de nullo' praedicari -eant. metaph. 4,2,6 p. 229[b],30 negatio, quae opponitur negationi ..., affirmationi -et. **4** *medic. de aequalitate virtutis:* MAURUS phleb. p. 13[a] hos *homines* ... non minuimus, sed facimus, quod e-et. GLOSS. Roger III 94 unguentum fuscum ... e-et vulneri (*postea:* plus valet).

adi. **aequipollens,** -entis. **1** *strictius i. q. aequivalens, integer, congruus – gleichwertig, vollwertig, entsprechend:* **a** *iur.:* CHART. Heinr. Leon. 130 concambium in bonis ęcclesię e-s nostris bonis. CHART. Babenb. 182 p. 248,32 ad e-em reditum. CHART. eccl. Erf. 216 p. 116,35 restaurum. CHART. Sangall. B 348 p. 266,12 recompensationem. CHART. Basil. A II 231 p. 296,24 fructus e-es. *al.* **b** *liturg.:* BERNOLD. CONST. microl. 14 p. 987[A] licet quinque voces ad signa facienda -es haberemus *eqs.* **c** *mus. de mensuratione:* ANON. mus. Sowa 1[a] p. 23,16 per pausationem aliquam predicte voci e-em. **d** *gramm. i. q. synonymus – gleichbedeutend:* ANSELM. HAV. dial. 2,19 p. 1193[D] -ia et idem significantia *verba.* GESTA Magd. 2 p. 377,10 Grecam ... sequens ethymologiam barbaro e-e vocabulo a parthena

[Payr]

Parthenopolim nuncupavit *civitatem*. GUNTH. PAR. (?) orat. 5,1 p. 140A *nomen dicitur* a Graeco sibi -e onoma. **2** *latius:* **a** *par, similis – gleich, ähnlich:* STATUT. ord. Teut. p. 59,9 nullus frater aliquem christianum audeat clamare proditorem vel renegatum ... aut e-bus vituperiis. GESTA Karoli M. p. 213,10 prodigium ... non accidit e-s gracie huic. **b** *conveniens – angemessen:* VITA Serv. 12 p. 38,3 e-issimum probatur ..., ut ... interpellator eligeretur a populo.

subst. **aequipollens**, -entis. **1** *masc.: aequali potentia instructus – ein Gleichgestellter:* HIST. Welf. 1med. ut ... officia ... per comites vel eis -es regerentur. **2** *neutr.: res vel summa aequi pretii, aequivalens – entsprechender Wert, vollwertiger Ersatz, Äquivalent:* **a** *iur.:* CHART. Turg. III 347 p. 91,29 (a. 1255) tres libras Constantiensis monete persolvat vel aliquid e-s. CHART. Arnstad. 37 p. 17,24 prestabunt subsidium ... vel aliud e-s et datam pecuniam vel suam valenciam. CHART. Carinth. V 143 p. 97,4 ablata seu ablatorum equippollencia. *remissius:* CAES. HEIST. Engelb. 1,8 p. 247,12 ego tibi e-s restituam. **b** *mus.:* ANON. pos. disc. p. 191,3 duae notae, longa scilicet et brevis vel aliquid his -s, ut quatuor breves. ANON. VII mus. Coussemaker I p. 379a,21 si post duas sequatur longa trium temporum, accipiatur suum e-s. ANON. mus. Sowa 2a p. 80,9 e-ta *(sic ?)* in omnibus modis intelligenda sunt. *cantus secundus – zweite Stimme:* IOH. GARL. mus. mens. I p. 106b a parte e-is, qui dicitur secundus cantus *eqs.*

adv. **aequipollenter. 1** *strictius:* **a** *eodem pretio – gleichwertig, voll:* CHART. Epternac. 213 p. 358,16 (a. 1179) summa summe satis e-r respondit. **b** *aequis viribus – mit gleicher Kraft:* NIZO Frid. 6 crebros et inexorabiles eius -r expugnavit assultus. **c** *eodem sensu – im gleichen Sinne, gleichbedeutend:* GESTA Rom. eccl. VIII 3 p. 411,6 quibus verbis -r dixisti minora esse peccata sacerdotum *eqs.* HONOR. AUGUST. cant. 8,13 p. 492B hoc -r dicit. **2** *latius i. q. pariter, aequaliter – in gleicher Weise, in gleichem Maße:* VITA Serv. 16 p. 64,10 dicta ut facta ipsius e-r ubique Dominus mirificavit. CHART. Lub. I 165 p. 153,8 quin iudici, civitati et actori equipolenter complaceat *causa.* CONR. MUR. summ. 6,6m p. 452,36 alia, que se habeant ad hoc e-r. *al.*

***aequipondero** (eq-), -are. *(aequo pondere) compensare – aufwiegen:* ANNAL. Elmar. a. 1147 p. 110,20 panem argento equitponderare *(sic ?).*

aequipondium (eq-), -i *n. sacoma – Gegengewicht:* EKKEH. IV. cas. 8ex. aurum ..., cuius e-um nunc vobis do. *ibid.:* concordat pondus *auri* e-o.

aequipondus, -eris *n. pondus aequale – gleiches Gewicht:* MIRAC. Modo. 12 p. 314b,22 -is eius *(parvulae)* pensum beato Modoaldo vovit.

***aequipotens**, -entis. *eadem potentia praeditus, aequipollens – gleich stark, gleichwertig, gleichgestellt:* **1** *corpor.:* ALBERT. M. metaph. 5,1,3 p. 270b,31 aequali lumine et -e, ut est in stellis. **2** *spirit.:* ALBERT. M. sent. 1,9,7 p. 283b,20 his ... iungitur ... praepositio denotans correlationes personae ad personam, sicut cum dicitur coaeternus, coaequalis vel -s. cael. hier. 4,7 p. 121a,12sq. videtur ..., quod -ium unus alium non reducat; -es enim sunt, qui aequaliter habent de donis divinis (*cf. PG 3,181A* ὁμοταγέσιν). p. 121b,14 possunt intellegi -es *(angeli)* tripliciter *eqs.* eccl. hier. 4,1 p. 636b,24 est *chrisma* -s (*PG 3,472D* ὁμοταγής) communioni in faciendo societatem ad unum. metaph. 3,1,1 p. 134b,33 per rationes -es.

***aequipotentia**, -ae *f. potentiae paritas, aequalitas – Gleichheit, Gleichartigkeit der Geltung, des Wirkungsvermögens:* ALBERT. M. summ. creat. I 4,35,1 p. 527b,10 hierarchia per ordinem non debet determinari, sed potius per -am. animal. 7,146 contraria per -am vix permisceri possunt. metaph. 5,1,3 p. 271a,19 nulla est -a inter causam primam agentem et sua causata (*cf.* p. 271a,12). summ. theol. II 10,38,2,1 p. 419b,4 totum universale per -am est in qualibet parte sua.

***aequipraeparo** (-pre-), -avi, -are. *aequiperare, parem aestimare – gleichstellen, gleichsetzen:* EPIST. pont. Rom. sel. I 2 p. 33,17sqq. quod magne sit temeritatis ... imagines corpori et sanguini dominico aequipreperare (-prepartire *cod. a. corr.*) velle; non aequipreparaverunt, sed magis scripturaliter dixerunt *eqs.* (*cf.* p. 33,26sq.).

***aequiproperanter** (eq-) *adv. eadem celeritate – gleich schnell:* VITA Serv. 30 p. 102,5 mortem mihi festinam parere credidi, sed e-r unus reorum prosiliens ... ait.

***aequiresponsio** (eq-), -onis *f. compensatio – Ersatz:* CHART. Eichsf. 265 p. 152,11 (a. 1236) bona sua ... nobis pro iure decimali ... titulo e-is dederunt. CHART. Osn. III 14 p. 11,14 titulo e-is, quod vulgo pragaria dicitur.

aequisonantia, -ae *f. de diapason i. q. sonus sibi consonans – (Oktav-)Gleichklang:* BEDA (?) mus. p. 911D multiplex vero non tam consonantias quam -as efficit. SCHOL. enchir. 2 p. 194a in quindecimis locis -a est, quod disdiapason dicitur. HERM. AUGIENS. mus. p. 6,4 propter significandam -am omne diapason ... in eadem litera terminari debeat. p. 12,22 diapason, quod est octava vel -a.

***aequisono**, -are. *aequaliter sonare – gleichklingen:* FRUTOLF. brev. 3 p. 36 quotiens gravi voci vel sono eadem sonoritate -at *vox* (p. 37).

adv. ***aequisonanter.** *de diapason i. q. aequali sono – im (Oktav-)Gleichklang:* SCHOL. enchir. 2 p. 194a ut ... per quindecim regiones -r respondeant *voces*, per duodecimas et undecimas consonanter.

aequisonus (eq-), -a, -um. **1** *strictius t. t. mus.:* **a** *sibi consonus – gleichklingend:* AUREL. REOM. mus. 13 p. 46b,24 -am simplicemque ... vocem. HUCBALD. harm. inst. p. 104b,8 nulla inter eas *(voces aequales)* est consonantia, sunt enim -ae, non consonae. *de diapason:* REMIG. ALTISS. mus. p. 72b,3 ὁμόφωνοι *(cf. Mart. Cap. 9,947)* scilicet dicuntur hi *soni* -i. MUS. ENCHIR. 10 p. 161a,14 non tam consonae voces, quam -ae dici possunt. **b** *planus – nicht figuriert, Choral-:* CASUS Petrish. 3,50 e-o cantu delectabatur ..., gracilem vocem viros cantare ... prohibebat. **2** *latius:* **a** *unanimus – einstimmig, einmütig:* NARR. de lib. Fabar. 6 audierant ... -am vocem omnium gravi fremitu tale scelus condempnantium. **b** *verus – recht:* PAULIN. AQUIL. carm. 1,121 -ae cultores ... fidei.

adv. ***aequisone.** *aequali sono – im gleichen Ton, im (Oktav-)Gleichklang:* FRUTOLF. ton. p. 182 eumdem versum in ipsa finali cum fine praecedentis -e incipere.

aequistans, -antis. *parallelus – parallel:* RICHER. REM. hist. 3,51 circuli ..., qui a Graecis paralleli, a Latinis -es *(cf. Mart. Cap. 8,817)* dicuntur.

aequitas (eq-), -atis *f. plur. p. 313,22.* **I** *proprie:* **A** *de uno eodemque:* **1** *aequor – ebene Fläche, Glätte:* ALBERT. M. metaph. 8,1,5 p. 501a,17 tranquillitas est maris -s sive aequalitas (*p. 1043a,24* ὁμαλότης) *eqs.* **2** *directio – gerade Gestalt:* WOLFHARD. Waldb. 3,11 (6) sinistra *manus* tristi curvedine derelicta priori restituta est -i. **3** *mus. i. q. aequabilitas – Gleichmäßigkeit:* Ps. HUCBALD. ton. p. 228,5 *(de moris)* de psalmorum melodiis et -e canendi. **B** *de relatione i. q. paritas – Gleichheit:* LEG. Wisig. 4,2,6 -s portionis.

II *translate:* **A** *rectitudo – Richtigkeit:* THEOPH. sched. 3,86 si quid per negligentiam vel incuriam de e-e tonorum defuerit, corriges. **B** *iustitia, aequum – Gerechtigkeit, Billigkeit:* **1** *gener.:* ARBEO Emm. 27 superno -is iudicio. GODESC. SAXO theol. 9,1 *(de Deo)* nulla iniquitate, sed summa ... -e. SERMO nat. virg. 11 iustitiae -s. HROTSV. Pafn. 3,4 *Dei* -is lance singulorum merita pensari. RUOTG. Brun. 41 p. 44,1 dux ... observantissimus -is. *al. mens aequa – rechtliche Gesinnung:* CAPIT. reg. Franc. 150,14 de ... fidelium ... -e et pace atque concordia cognoscere. WALTH. SPIR. Christoph. I 26 *Dominus* e-em vidit. THIETM. chron. 7,47 simulata e-s fallentis amici. **2** *iur.:* **a** *latius:* LEG. Wisig. 2,1,30 iudex ... ultionem sustineat legis, que inventa fuerit iudicio e-is (HINCM. ord. pal. 21 ut ... contentiones legales, quae alibi ortae propter -is iudicium palatium aggrediebantur, iuste ... determinaret *comes palatii* seu perverse iudicata ad -is tramitem reduceret. CHART. Brand. A XXV 3 p. 168,33. *al. cf. E. Kaufmann,*

[Payr]

Aequitatis iudicium. 1959). Conc. Karol. 50D,56 p. 652,5 ne in iudicio aliquis a veritate et -e declinet (*cf.* 50D,58 p. 654,30). Dipl. Ludow. Germ. 55 curas ... iuste e-is pondere diiudicare. Dipl. Arnulfi 75 p. 112,34 omnibus iniustitiam patientibus lineam -is exhibere. Dipl. Heinr. III. 239 p. 319,4 precibus rogamur -is. Chart. Brixin. 43 p. 50,16 racio adiuvat -em. Chart. Babenb. 188 p. 258,39 potestatis nostre graviter offenderant e-em. *al.* *de universali conceptione aequi:* Leg. Wisig. 10,1,17 p. 389,12 iusti ... iuris est, ut formam inveterate censure, que ab e-is ratione dissentit, novellis ... sanctionibus emendemus. Form. Sangall. add. 1 p. 434,15 ex qua *(Romana ecclesia)* e-is et iustitiae norma ab inicio hucusque processit. Capit. reg. Franc. 297,12 p. 436,19 reddite subditis iudicium cum misericordia, iustitiam cum -e. *al.* b *strictius:* α *ius – Recht:* Leg. Wisig. 2,1,1 sanctionum obscuritas turbat ordines e-is. Chart. Sangall. A 263 p. 249,38 (dipl. Ludow. Pii) secundum -is ordinem. Trad. Ratisb. 290 sub eodem e-is tenore. Dipl. Heinr. IV. 413 p. 550,19 que ad secularem pertinent e-em. Chart. Babenb. 134 longam iniuriam ad e-em revocare. *al.* β *iudicium iustum – gerechtes Urteil:* Capit. reg. Franc. 121 p. 240,19 pro pecunia non mutet -es.

***aequitibiae**, -arum *f.* *geom. i. q. duo latera inter se aequalia – zwei gleiche Seiten:* Albert. M. anal. post. 1,4,14 p. 121a,29 *isosceles* est -arum triangulus (metaph. 5,1,7 p. 283b,45).

aequito *v.* equito.

***aequityrannicus**, -a, -um. *tyrannidi par – einer Tyrannis gleich:* Albert. M. pol. 2,8a p. 170b,17 'principatum esse valde magnum ... et -um' (*p. 1270b,14* ἰσοτύραννον), id est aequabitur principatui tyrannico.

***aequivalentia** (eq-, -que-), -ae *f.* 1 *res vel summa aequi pretii, aequipollentia – entsprechender Wert, gleichwertiger Ersatz, Äquivalent:* Const. II 102,5 (a. 1225) centum milia unciarum auri vel e-am in argento. Chart. Pruf. 1 (Mon. Boica XIII p. 144,20) VI talenta et dimidium vel e-am salis. Albert. Beh. epist. 45 p. 137,14 exigant pignora vel -am. Chart. Hohenloh. 370 p. 252,8 mille trecentas marcas ... vel e-am Hallensium. 2 *aequa qualitas – gleiche Beschaffenheit:* Chart. Bern. I 5,81 p. 476,32 (a. 1185) si ... huius vini mensura defecerit, vinum eque-e ... persolvat.

***aequivaleo** (eq-, -que-), -ere. *idem valere, aequipollere, respondere – gleichwertig sein, an Wert, Bedeutung entsprechen:* 1 *iur. de pecunia, possessione:* Chart. Argent. IV 147 p. 88,19 (a. 1248) si ... canonici redditus e-rent predicte pensioni. Chart. Eichsf. 350 quod villa nostra ... cum ... suis pertinenciis ... e-ent illis bonis. 2 *mus. de mensuratione:* Ioh. Garl. introd. mus. p. 165b *duo semitonia* e-ent tonum. 3 *log. de propositionibus consentientibus:* Albert. M. herm. 1,5,2 p. 414a,36 haec enim *enuntiatio* 'non omnis homo albus est' -et (*p. 17b,36* ταὐτὸν σημαίνει) huic 'quidam homo non est albus'. *remissius:* Albert. M. animal. 11,61 quod autem tale *(sc. indivisibile)* est, -et individuo. 4 *usu communi:* Gesta Ern. duc. II 17 p. 214,19 hoc enim -ere sentio quam si ... pereamus.

adi. **aequivalens**, -entis. *qui eiusdem pretii est, aequipollens – gleichwertig:* Chart. Rhen. med. II 122 p. 164,18 (a. 1192) stipendium e-s stipendio canonici. Chart. Turg. II 97 p. 334,23 due libre denariorum Constanciensis monete et probate vel e-is. Chart. Brixin. 57 prediolum. Chron. Mont. Ser. a. 1187 reditibus. Chart. Bern. II 267 p. 285,30 commutationem. 456 lunares ... in censu annuali eque-es. Chart. Turic. 921 p. 6,23 alium *obsidem* eque dignum et prestantiorem seu e-em eidem defuncto. Chart. Eichsf. 569 eque-bus bonis. *al.*

subst. **aequivalens**, -entis *n.* 1 *iur. i. q. res eiusdem pretii – entsprechender Wert, Ersatz, Äquivalent:* Pax Valenc. p. 608b,40 quod ... sibi restituatur res aut e-s. Chart. Rhen. med. II 51 e-s nobis restituit. Chart. Tirol. 887 minam ... boni butiri aut aliquod aliut e-s eidem. Chart. Babenb. 430 p. 284,43 iurando super e-e sibi oblato. Chart. Turg. II 246 p. 653,1 easdem marcas vel e-s. Albert. M. eth. 5,2,9 p. 355b,11 pro re non datur -s. *adde:* Albert. M. sent. 1,17,1 p. 462b,46 nihil facit hominem et opus eius valere vitam aeternam, nisi melius vita aeterna vel -s illi *eqs.* 2 *medic. i. quod eiusdem virtutis est – etwas Gleichwirkendes:* Gloss. Roger. I A 1,22 p. 554,29 cum aliquo eis *(sc. aceto, lexivio, vino)* -e est lavandum omne vulnus sordidum.

adv. ***aequivalenter**. *indifferenter – ohne Unterschied:* Albert. M. eth. 5,2,6 p. 349b,34 *iudex* ad differentias personarum non respicit, sed potius illis utens -r (*p. 1132a,5* χρῆται ὡς ἴσοις) in hoc.

***aequivocalis**, -e. *aequivocus – gleichnamig:* Hist. Walc. 57 -i successione. *subst. fem.:* Aribo Frising. mus. p. 56 saltatrix contra saltatricem, spissa contra spissam ... et caeterae contra -es sunt constituendae.

***aequivocatia**, -ae *f.* *(nominis) ambiguitas – (Namens-)Gleichheit, Doppeldeutigkeit:* Ekkeh. IV. cas. prol. cuius nominis *(sc. Salomonis)* tamen -ae sit, ut bene cerneret, praemonemus.

aequivocatio (eq-, -cio), -onis *f.* 1 *homonymia, ambiguitas – Homonymie, Mehrdeutigkeit:* a *de appellatione:* Epist. Worm. I 32 p. 58,26 de e-e habendi. Epist. Reinh. 55 app. p. 51,27 *sophisma constat* vel secundum e-em *eqs.* Albert. M. bon. 73 p. 46,9 falacia est -is. sent. 1,29,1 p. 74b,48 species cum genere non facit -em *eqs.* phys. 7,2,3 p. 511b,33 -es analogorum. cael. 1,4,4 p. 98b,30 ex nominis ... -e et ex ipsius rei multiplicitate. elench. 1,2,1 p. 537a,7 -o (*cf. p. 165b, 26* ὁμωνυμία) ... et amphibologia. *al.* b *de nomine proprio:* Arno Reichersb. apol. p. 12,16 alii quoque in eadem -e nominis (*sc. Ambrosii*) decepti sunt. Chart. Westph. VI 531 p. 152,1 quod propter e-cionem loci Hamelen comparere prepositus non deberet. *al.* 2 *(nominis) aequalitas – (Namens-)Gleichheit:* Ekkeh. IV. cas. 46ex. fecerat et Hartmannus minor quedam, que utrius sunt, e-o dubia facit. Cosmas chron. 1,21 neque eum *(Bolezlaum)* contaminat iniqui patris e-o. *al.*

aequivoces *v.* aequivocus *p. 315,25.*

aequivoco (eq-), -avi, -atum, -are. 1 *aequivoce dicere, ambigue accipere – homonym, mehrdeutig verwenden:* Otto Frising. gest. 1,65 p. 92,10 cum secundum quid aliquid bonum esse assero ..., eius acceptio ad infinita e-atur (*cf.* p. 93,23). Albert. M. bon. 450 prudentia non -atur in illis. phys. 1,2,7 p. 33b,38 Parmenides ... accepit unum ens pro unico ente, tamen non -bat aliquid. nat. anim. 1,3 p. 7,37 non -ari in nomine, sed univoce ... recipere nomen. 2 *ex similitudine appellare – nach der Ähnlichkeit benennen:* Ekkeh. IV. cas. 51med. quem *(fluvium Sinttriaunum)* sanctus Gallus ... sanctae trinitatis amore de tribus fluviis in unum confluentibus sic e-asse fertur. 3 *eodem nomine appellare – gleich benennen:* Wolfher. Godeh. II 24 p. 209, 35 ut -to cum beato Iohanne ... cognomine ... Bardo Chrisostomus diceretur. Carm. dedic. 23 (MGScript. XIV p. 150,56) semine caesareo produxerat -tam ... natam, meritis tamen univocatam. Gesta Ern. duc. II 1 p. 193,7 filium ... patris nomini -vit.

aequivocus (eq-), -a, -um. *script.* equivoqui: Chart. Turic. 200. *form.* -es: *p. 315,25.*

1 *appellatione (non definitione) aequalis, homonymus, ambiguus – (nur) der Benennung nach gleich, gleichlautend, homonym, mehrdeutig:* a *strictius:* Alfan. premn. phys. 18,4 delectationem -am. Honor. August. cant. praef. p. 348D -um ... dicitur, quod unum est in litteratura, sed diversum in significatione ut leo. Arno Reichersb. apol. 183,3 nomen gloriae divinae in Christo ad duo -um. Albert. M. resurr. 79 p. 286,66 caelum -um est ad continens et ad modum vitae, qui est in caelo. veget. 6,13 est ... aloes -o nomine etiam succus cuiusdam herbae *eqs.* eth. 1,5,17 p. 81b,5 casu ... -a (*cf. p. 1096b,27* ἀπὸ τύχης ὁμωνύμοις) dicimus, quae sola casuali impositione unum nomen acceperunt. 6,2,15 p. 426a,12 omne movens -um ad univocum reducitur. Theod. Cerv. chirurg. 3,5 p. 159H cancer nomen -um est ad duas aegritudines. *al.* *subst. neutr.:* Eberh. Alem. labor. 677 probat exemplis Liber -orum, dictio quot

[Payr]

sub se significata gerat. ALBERT. M. div. 2,1 p. 25,1 sub -o ... comprehenditur etiam hoc per analogiam multipliciter dictum *eqs.* summ. theol. I 6,26,1,1 p. 233^{b},3 praedicatio boni de creato et increato non est praedicatio univoci nec simpliciter -i, sed analogiae. **b** *latius i. q. improprius – uneigentlich, äquivok:* ALBERT. M. animal. 1,7 ovantia quasi generationem habent -am. **2** *cui idem nomen proprium est – gleichnamig (saepe subst. masc.; fem.: l. 13):* ERMOLD. Pipp. 2,169 -us patri primus nomenque parentis gestabat Carolus. DIPL. Karoli III. 12 p. 19,21 -us noster. TRAD. Ratisb. 149 duas ancillas e-as nomine Vuolfhilt. ABBO SANGERM. bell. 2,36 Germani ... contemnunt litora sancti -ique legunt. DIPL. Conr. I. 20 *hobam* -e suae Ellinratae contradidit *Ellinrat.* DIPL. Heinr. I. 3 cum prole et e-o nostro. LIUTPR. hist. 2 filium ... sibi -um. leg. 7 -o regis. CHART. archiep. Magd. 95 p. 137,14 Otto ... filii -i et coinperatoris ... pater. THIETM. chron. 2,15 -us imperatoris. 3,13 *papa Benedictus septimus* sic vocabatur ex numero precedentium e-orum. DIPL. Heinr. III. 370 filii nostri et e-i. TRAD. Ratisb. 837 p. 404,6 in locis e-is Tunsbach superius et inferius. *saepe. latius de titulo:* RUODLIEB V 203 *rex* dixit ad -um. *fort. add.:* CARM. Cantabr. 19,4,2 *Otdo* dixit: vvillicumo Heinrich, ambo vos (nos *ci. Seemüller; recte?*) e-i ... nec non et sotii. *congruenter significatus – entsprechend bezeichnet:* RUD. TRUD. (?) mus. 2,26 p. 95 optinet e-es (e-os *var. l.*) *cantus* F tertia, quarta G quartos.

adv. **aequivoce.** **1** *homonyme, ambigue – homonym, mehrdeutig:* **a** *strictius:* ALFAN. premn. phys. 7,1 visus -e (*PG 40,637*^{B} ὁμωνύμως) dicitur; etenim et sensus et virtus sensibilis visus dicuntur. OTTO FRISING. gest. 1,65 p. 92,26 bonum e-e. ALBERT. M. bon. 450 quod prudentiae nomen -e dicatur ... de tribus modis. herm. 1,5,1 p. 411^{b},26 de eodem subiecto non -e accepto. *al.* **b** *latius i. q. ex similitudine, improprie – der Ähnlichkeit nach, im weiteren, nicht eigentlichen Sinn:* IOH. AFFLIG. mus. 12,39 hemitonia ... eo respectu, quo et tonos -e accipimus, vocum inceptiones vocamus. GERHOH. psalm. 33,2 p. 171,21 *sacrificium sacerdotis et sacrificium Christi* corpus Domini nominatur non -e, sed univoce ac proprie. ALBERT. M. resurr. 21 manus enim truncata non est manus nisi -e (*cf. Arist. p. 726*^{b},24 ὁμώνυμον). veget. 1,19 si vivere dicatur planta, erit vita -e dicta ad vitam animalium. 2,7 sol vel coelum non est pater planetarum nisi metaphorice et -e. 9,100 spermatis nomen non habet nisi -e *sperma feminae. al.* **2** *pariter – gleichlautend:* FRUTOLF. (?) rhythmimach. 1,9 p. 175,9 eodem ... modo ... omnes alias superparticularis species e-e denominatas habebis.

aequo (eq-), -avi, -atum, -are. *depon.: p. 316,7.*

I *parem reddere – gleichmachen:* **A** *strictius:* **1** *coaequare, complanare, levigare – angleichen, einebnen, glätten:* **a** *gener.:* THEOPH. sched. 1,17 -ari debent *tabulae* planatorio ferro. 3,93 *nodulos* cum asperella -bis. VITA Annon. I 1,16 p. 474^{b},35 comam. CHRON. Laet. 4 castrum et munitionem. CHART. Westph. VI 242 tantum equabunt de fossato, ut ... possint construere domum. BRUNUS LONG. chirurg. 1,17 p. 115^{B} ut radas et -es asperitates. VITA Mariae rhythm. 2765 secanda duo ligna ... et equanda secundum quendam modulum. *al. relatione indicata:* CARM. Sangall. I 1,30 si ... -tae celsis valles cum montibus essent. MILO carm. 1,6,3,254 -at inflectens rigidum sancta ad vestigia collum. GESTA Lob. 27 p. 333,30 obambulatorium claustri ... solo ex parte equavit. *al.* **b** *spec.: medic. i. q. rectificare – einrenken:* THEOD. CERV. chirurg. 2,28 p. 153^{C} medicus -et *mandibulam.* WILH. SALIC. chirurg. 3,6 p. 343^{C} conare manibus tuis conducere et -are locum. *archit. i. q. struendo exaequare – ausgleichen:* PURCH. Witig. 504 -ans pulvereae glomeratum pondus harenae fecit ... templum. **2** *aeque partiri, digerere – gleich(mäßig) verteilen, gleich groß machen:* LEG. Wisig. 4,2,16 ut in tanta equitate facultas eorum possit equari. Ps. BOETH. geom. p. 387,2 ad -andam lineam rectam. NIVARD. Ysengr. 2,485 *(de spatio)* interposito partes -ante quaternas. ALBERT. M. animal. 1,201 ut proportionet lucem et -et *tela oculi.* 12,92 cerebrum -at et temperat calorem spiritus calidi. *ibid. al. in imag. de aequilibrio:* WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 21 scis duplices -are in pondere lances. **B** *latius:* **1** *assimilare – gleichmachen, angleichen:* WANDALB. hor. 23 cursibus Octobrem sibimet quis Martius -at (*cf.* 44). HILDEG. Far. 109 (MGMer. V p. 196,17) angelicae excubiae dies cum noctibus -antur. ANNALISTA Saxo a. 1088 p. 724,38 facinus quos inquinat, equat. *concordare – zur Übereinstimmung bringen:* RHYTHM. 113,26,3 ogdoas annorum endecasque quaeritur, que -are cursum solis atque lunae dicitur. **2** *comparare – vergleichen:* ALDH. carm. eccl. 4,12,20 undarum fluctibus -at ... sontes. BEDA hist. eccl. 3,14 p. 154,24 Ithamar ... vita et eruditione antecessoribus suis -andum. EINH. Karol. 22 p. 27,12 quae *natio* in hac arte Francis possit -ari. WALAHFR. (?) carm. 5,50,2,3 artibus in nostris qui non -andus haberis. *al.* **3** *parem aestimare – gleichstellen, auf eine Stufe stellen:* MILO carm. 1,6,2,14 suum carmen, dum Musis suavibus -ant, ostendunt vanum. WIDUK. gest. 1,9 p. 14,8 labores nostros eorum -andos. HROTSV. Abr. 2,4 hominem -ari astrorum radiis. *al. refl.:* WIPO gest. prol. p. 4,27 si se his *(maioribus)* saltem non -verint *posteri.* **4** *componere – ordnen:* CHART. Gelr. 968 p. 935,30 (a. 1275, spur. ?) quidquid minus iuste ... ceciderit ..., hoc idem dominus ... discutiet et -bit. **5** *complere – ausfüllen:* STEPH. COL. Maurin. 9 (5) nec cum integro die aetatem equavit *odor corporis sancti.* EGBERT. fec. rat. 1,122 dies -at longevus Hyringi. VITA Winn. 17 (MGScript. XV p. 777,21) caecitas ... sedecim iam annos in homine -verat. **6** *probare – eichen:* DECRET. Bern. 19 postquam equata fuerint *mensura et pondus.* **7** *rependere – vergelten:* NIVARD. Ysengr. 1,597 malum vice nemo mala nisi pessimus -at. **8** *compensare – ersetzen:* WALAHFR. Mamm. 2,13 regum ... -bat opimas delicias in lacte gregis. **9** *(pretium) solvere – begleichen:* CHART. Osn. I 203 p. 175,34 (a. 1088/93) constituta die ... et equata precaria.

II **A** *medial. i. q. parem fieri vel esse, congruere – gleichen, übereinstimmen, entsprechen:* **1** *gener.:* HRABAN. hom. I 57 p. 106^{B} quando pauperes intuentur *divites* ..., -ari velle optant. THIETM. chron. 6,73 querimonia ... non equabatur dampno. CONST. II 146 p. 180,42 non est amor, qui possit equari materno. FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 172,27 ascendunt *falcones,* ut equentur aironi. *al.* ALBERT. M. animal. 1,490 spatium ... -atur spatio. 2,37 aliquando omnes *mamillae* -antur. **2** *spec.:* **a** *de elevatione vocis:* AUREL. REOM. mus. 10 p. 42^{b},33 finis versiculi ... -atur ei *(initio)* nec erigitur sursum *eqs.* GUIDO ARET. form. epil. 241 *vocula* directa, que equari possit cum terminibus. **b** *de area:* ANON. circ. p. 537,12 quadratus tota mensura circumducto circulo -bitur. **c** *de pretio:* CHART. Advoc. 38 p. 15,11 (a. 1209) *bonorum* summa cum novalibus attinentibus XX mansis equatur. **B** *act. (c. acc.) i. q. assequi, accedere – erreichen, herankommen:* **1** *gener.:* ALDH. ad Acirc. 64,7 Vergilias numeris -ans *Arcturus.* virg. II 2740 ut dominum ... -ret viribus. *ibid. al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *sequi – folgen:* ALDH. virg. II 533 doctorem ... discipulus ... passibus -at. THIETM. chron. 5 prol. Gisla suis meritis -ans vestigia regis Conradi patris. **b** *digne describere – in der Darstellung gerecht werden:* CARM. Cantabr. 11,7,9 quas *(virtutes)* ... Maro ... vix equaret. **c** *aequaliter obtinere – in gleicher Weise innehaben, einnehmen:* WANDALB. martyr. comm. 32 negat priorum nos -are locum vicemque vatum exilis copiae loquacis usus. MIRAC. Hucberti 2,15 frater ... partes -bat ... comitatus.

adi. **1. aequans,** -antis. *aequalis, similis – gleich, ähnlich:* HIER. MOR. mus. 18 p. 291,8 scita manu secundaria ... et eius -e.

2. aequandus, -a, -um. **1** *comparabilis – vergleichbar: v. l. 13. 15.* **2** *aequalis – gleich (lang):* WANDALB. mens. 251 *(de aequinoctio)* quamvis saepe ... luce sub -a messuram vinea falcem quaerat.

3. aequatus, -a, -um. **1** *lēvis – glatt:* MAPPAE CLAVIC. 268 petra ... non e-a, sed aspera. **2** *aequalis – gleich:*

[Payr]

Carm. de temp. rat. 812 ordines -os ... cycli decennovenalis. Wandalb. mens. 140 *Iunio* Gemini -a praesignant lampade Phoebum (*cf.* Vita Maxim. Trev. II 93 cum videt e-is solem succedere stellis). 263 -o spatio iunguntur noxque diesque. Widuk. gest. 3,54 -o loco fortitudo appareat pugnatoris. Lamb. Hersf. annal. a. 1063 p. 84,35 Fuldense nomen caelo prius e-um.

aequor (eq-), -oris *n. (f.: l. 15.34).* *script.* aec-: Paul. Albar. carm. 11,42. *form.: acc. sg.* -um: *l. 33.* *acc. pl.:* -as: *l. 15. 34.* -es: *l. 15.*

I *latius i. q. planum, aequum – ebene, weite Fläche:* **A** *de terra:* Walahfr. hort. 34 campi ... per -a parvi (Abbo Sangerm. bell. 1,507). Ekkeh. IV. pict. Mog. 58 terrę serit -a (gloss.: latitudinem). *al.* **B** *de mari:* Hugeb. Willib. 3 p. 90,4 inmanissimas maris discriminare ... -as (equores *3*). Wandalb. mens. 56 pelagi. Walth. Spir. Christoph. II 4,50 maris. *al.*

II *strictius:* **A** *de terra:* **1** *proprie:* **a** *planities, campus, pratum – Ebene, Feld, Wiese:* Wandalb. martyr. 649 plano qua praeminet -e castrum. 686 qua Rheni celsis succedunt -a silvis. Abbo Sangerm. bell. 1,461 -r (gloss.: pratum) residens almi niveam secus aulam ... Germani. Ekkeh. IV. bened. I 20,144 revirescant -a (gloss.: plana camporum) nuda. 24,2 Bethanię ... -a. Solimarius 48. *al.* *in imag.:* Ekkeh. IV. bened. I 24,39 -a depicta (gloss.: campos floridos ecclesię) videt ut depasta relicta. **b** *solum – Boden:* Walahfr. hort. 154 visitur alterius vitis genus acre per -r serpere pulvereum. Theod. Trud. Bav. 28 specum medio domus -e ... effoderat. **c** *area – Fläche:* Purch. Witig. 412 pulchrum, parvi licet -is, hortum. **2** *translate i. q. tabula latruncularia – Schachbrett:* Carm. ined. 82,11 (ed. H. Hagen. 1877) tetragonum primo certaminis -r habetur. 82,16 -is ... solum. 82,44 secundas *tabulas* -is. 82,59.61. **B** *de mari:* **1** *pelagus, mare – Meer, See:* Hugeb. Willib. 3 p. 91,9 vastum per -um. Wynneb. 2 p. 107,29 super spumosas undarum e-as. Waltharius 48 pulsans -a mane ... sol. Wilh. Apul. gest. 3,190 Siculum ... -r. Otto Frising. gest. 2,13 p. 114,20 a Tyrreno mari usque ad Adriatici e-is horam. *saepe.* *in imag.:* Aldh. virg. II 537 ex -e mundi. Walth. Spir. Christoph. II 1,228 quod spacio dignum tanto lustravimus -r. 6,261. *de lacu:* Walahfr. Wett. 22 Rhenus ab Ausoniis quo ducitur Alpibus, -r miscet (*cf.* Carm. Cantabr. 14,1[b],3). **2** *aqua(e) – Wasser:* Walahfr. carm. 5,46,7 omnia viva, quae vehit -r (*cf. Vulg. Dan. 3,79* in aquis). Wandalb. creat. mund. 108 quaecumque natatu complent -a (*cf.* 114). Dipl. Heinr. III. 387 p. 532,42 servos et ancillas terrasque et -a, piscationes. **C** *de membrana i. q. lēvitas – Glätte (der Schreibfläche):* Waldr. carm. 3,64 ferrum ... per -a ducens.

aequoreus (eq-), -a, -um. **1** *marinus – zum Meer gehörig, Meeres-:* **a** *gener.:* Aldh. epist. 5 p. 490,11 -as ... gurgites. Transl. Eug. Tolet. 25 (20) Paulum e-is marinis ... circumseptum. Fragm. de exp. Frid. imp. p. 17,35 tot casus e-os ... expertus. *al.* *in imag.:* Aldh. virg. II 2803 terminus -o dum venit margine metri. *subst. neutr.:* Hugeb. Wynneb. 13 p. 117,45 Dei imperio nutata fundantur tota etheria, terrestrea, -a, infernalia. **b** *spec. de Britannis i. q. mari cinctus – vom Meer umschlossen (cf. Ov. met. 15,752):* Alcuin. carm. 1,88 -i potus hausere Britanni. 1,140 gentibus -is. 1,461. *fort. add.:* Carm. var. I 19,3 Beda ... veterum sata lata peragrans, -is rutilum ut conpleret floribus orbem. **2** *aquarius – Wasser-:* Aldh. virg. II 410 baptista tonantem diluit -is mergens in gurgite limphis. Hrotsv. Gong. 410 uritur et flammis acriter -is. Otloh. vis. 16 p. 372[A] sub quodam meatus e-i retinaculo. Lamb. Leod. Matth. I 547 *molendina* plurima fronte Mosella sustinet e-ā. *aquatilis – im Wasser wachsend:* Flor. Lugd. carm. 29,34 -am cohibet formatrix cera papyrum.

1. aequus (eq-), -a, -um. **I** *proprie:* **A** *de uno eodemque:* **1** *strictius:* **a** *planus, lēvis – eben, flach, glatt:* Aethicus Ister 8 -ae membranae. Heraclius I 10,2 marmoris. Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 176,15 *sedilis* superficies latior plana est et equa. *c. dat. i. q. exaequatus – gleich hoch:* Lex Frision. add. 3[a],34 cicatricem depressam et non reliquae carni -am. *vasis labra non excedens – randvoll, gestrichen voll:* Absal. serm. 22 p. 133[B] plenitudo -a est, cum in re impleta nihil vacuum relinquitur. **b** *parilis – gleichförmig, regelmäßig:* Compos. Luc. I 13 si equa fuerit *lamina.* Hrotsv. Sap. 3,16 *numerus perfectus* suis -us partibus. **2** *latius de partitione i. q. aequaliter divisus, aequabilis – gleichmäßig (geteilt):* Aldh. ad Acirc. 119 p. 163,29 anapesto -a divisio competit. 135 p. 189,15 in ... pedibus -o divisionis exagio trutinatis. *al.* Remig. Altiss. mus. p. 84[a],22 dactylica, ipsa est -a divisio. **B** *de relatione i. q. par, idem, similis – gleich (groß, lang, viel, schwer), gleichartig, entsprechend, ähnlich:* **1** *de quantitate, numero, pondere:* **a** *gener.:* Form. Marculfi 2,12 equo lante cum filiis ... dividere (Aldh. epist. 4 p. 486,3 pro meritorum diversitate dispar retributio -issimis iudicii lancibus trutinabitur. Form. epist. III 1 equa erga omnes lance. Hrotsv. Cal. 9,6. *al.*). Beda hist. eccl. 4,23 p. 252,22 *annis* -a parte divisis. Conc. Karol. 19[G],4 p. 166,21 *panes* -o pondere. Cod. Hartw. 1[a] p. 190,8 hobas v -a mensura (Trad. Brixin. 38. *cf.* Cod. Hartw. 10 mensuratione). *al.* *medius – mittel, durchschnittlich:* Ioh. Neap. Ian. 32 secundum staturam -iorem. **b** *math.:* Gerb. epist. math. I 6,1 p. 34,4sq. si ... feceris primum -um primo *eqs.* geom. 4,9 angulos ... sibi invicem -os. Walth. Spir. Christoph. II 1,165 proportio. Anon. geom. I 4,24 latera. *al.* *de area:* Anon. ad Ragimb. p. 534,9 triangulus equus est *quadrato.* **2** *de qualitate, genere, statu:* **a** *de hominibus:* Waltharius 1399 heroes tam viribus -i quam fervore animi. **b** *de rebus:* Walahfr. carm. 5,38,60 *omnipotens* dominos famulosque ... non -a ditione facit ... concordare sibi. Waltharius 788 -am pugnandi sortem. Hrotsv. Pel. 365 ut ... -a gloriola regnarent mortua membra. Widuk. gest. 1,14 -o iure. *al.* *de unanimitate:* Cand. Fuld. Eigil. II 17,118 laudis vox omnibus -a (una *Verg. Aen. 5,616*).

II *translate:* **A** *constans, patiens – gelassen, ruhig:* Willib. Bonif. praef. p. 2,3 ut ... -o animo sustinetis (Thietm. [?] chron. 4,33. *al.*). Thietm. chron. 2,24 equa mente. **B** *rectus, iustus – richtig, (ge)recht, recht und billig:* **1** *de Deo, hominibus:* Chart. mon. Fuld. B 23 (a. 754) iudicem (Hraban. carm. 4,1,27 iudex ... omnibus -us. Walahfr. carm. 5,38,82 Deus, occulti iudex atque arbiter -us. *al.*). Hraban. epist. 3 p. 385,19 tibi, quem benignissimum et -issimum esse scio. Hrotsv. gest. 748 Christus. Catal. abb. Fuld. (MGScript. XIII p. 273,17) potentibus ... saeculi valde gravis et -us extiterat. Otto Frising. gest. 2,25 p. 130,3 ab -o principe. *al.* **2** *de rebus:* **a** *strictius:* Trad. Ratisb. 5 (a. 778) de equissimo Dei iudicio (Dipl. Heinr. II. 300 p. 426,6 per -issimum et legale iudicium). Walahfr. Wett. 131 norma boni, -a fides. Carm. biblioth. 5,14 primatum cunctis in gentibus -um sola tenes. Poeta Saxo 4,74 -o legum moderamine. Dipl. Arnulfi 75 p. 113,4 -a ... discretione sequestrare *marcham.* Thietm. chron. 2,32 p. 78,21 humilitatis ac superbiae non est -a societas. Epist. Meginh. 30 p. 228,9 ut ... expostulationem tuam iustam esse ... fatear, equam tamen esse nemo nisi iniquissimus dixerit. Chart. Heinr. Leon. 36 quod omnia ... equo ordine procedant. Albert. M. summ. theol. I 17,67,2 p. 680[a],45 habet, quod etiamsi nobis ... videatur iniustum ..., tamen -issimum est et ordinatissimum. *al.* *impers.* -um est *sim.:* *c. (acc. c.) inf.:* Walahfr. Mamm. 21,31 tibi nos -um servire libenter. Otto Frising. gest. 2,15 p. 118,20. *seq.* ut: Trad. Frising. 1086 (a. 926/37) -um ... et racionabile videtur, ut. Hrotsv. Cal. 2,1. *al.* **b** *latius i. q. legitimus – berechtigt:* Dipl. Heinr. II. 50 p. 60,20 donamus ... clericis potestatem eligendi ... episcopum, -o tamen regis consensu (97 p. 122,8).

subst. neutr.: **1** *quod rectum et iustum est, aequitas – was recht (und billig) ist, Billigkeit, Gerechtigkeit:* **a** *gener.:* Sedul. Scot. carm. 2,64,1 est -um felicis nactio veri. Cod. Lauresh. 68 quod de ... rebus minus -o viderer contulisse monasterio (*cf.* Hrotsv. Theoph. 139 plus -o. Thietm. chron. 7,25 p. 428,23 plus ... quam -o. *al.*). Anselm. Bis. rhet. 2,4 p. 148,18 equi et iniqui periit et cognitio utilis vel honesti. Epist. Meginh. 3 p. 195,20 aliorum exitum vel redi-

[Payr]

tum equi bonique consulimus (EPIST. Hann. 66 p. 114,8. EPIST. Meginh. 33 p. 232,5). EPITAPH. Conr. Trev. 5 (MG Script. VIII p. 219) attulit huc ... venerabile fratribus equum. ADAM gest. 4,6 p. 233,21 multa ... -o bonoque contraria. NIVARD. Ysengr. 3,171 fuit utile gratius -o. CONST. II 388 preter equum et licitum. *al.* **b** *math. i. q. rectitudo – Richtigkeit:* GERB. geom. 4,4 nec se plus -o dilatat nec minus iusto coarctat *rectus angulus.* **2** ex -o *sensu adv.:* **a** *eadem altitudine – gleich hoch:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 172,28 quando sunt ex equo cum airone *falcones.* p. 173,14. **b** *aequabiliter – zu gleichen Teilen:* EINH. Karol. 3 p. 6,3 ut totum regni corpus ex -o partirentur.

adv. **aeque.** **I** *proprie:* **A** *de uno eodemque:* **1** in -e *i. q. plane – eben:* ALBERT. M. animal. 4,41 quaedam *conchylia* habent testas asperas in exteriori, quorum superficies in -e *(cf. l. 28)* non porriguntur. **2** *recte – aufrecht:* AURELIUS 12 p. 707,15 assidue -e sedere. **3** *aequabiliter – gleichmäßig:* HERACLIUS I 16,5 *liquor fellis* eque ... apponatur ubique. **4** *intervallo sibi constanti – gleichbleibend:* GERB. geom. 4,10 *lineae* parallelae, id est -e distantes. **B** *de relatione i. q. pariter, eodem modo, item – in gleichem Maße, in gleicher Weise, ebenso:* **1** *absol.:* ANNAL. Xant. a. 843 ut iterum ... -e tripertirent regnum Francorum. RUOTG. Brun. 7 Grecis, quibus -e magistris usus est. THIETM. chron. 6,78 boni ... etsi ... non eque degant, una tamen felicitatis aeternitate gaudent. TRAD. Frising. 1641 illud -e ac magis fratribus prodesse asseverant. ALBERT. M. animal. 11,57 partes diffinitionis sunt in plus et totum in -e. *al. communiter – gemeinsam:* EKKEH. IV. carm. var. II 12[tit.] epitaphium quatuor scolarum magistris -e tumulatis. *c. adi.:* LEX Frision. 1,20 cum tribus -e liberis. DIPL. Conr. II. 130 praedia pro praediis ... pro eque bonis vel melioribus ... mutari (CHART. scrin. Col. B 1656 cum alia marca ... equebona). DIPL. Heinr. IV. 295 nos -e potentes, -e divites. *al.* *c. adv.:* GODESC. SAXO gramm. 2,11,70 p. 446,11 -e bene. STATUT. ord. Teut. p. 115,3 eque sufficienter et equaliter. **2** *comparatione indicata:* **a** (sic)ut: BEDA hist. eccl. 3,25 p. 185,28 -e sicut Iohannes (GODESC. SAXO theol. 6,5 p. 146,12). VITA Rimb. 12 ut nullus ... instrumenta bonorum operum ... -e ut ipse observaverit (DIPL. Heinr. IV. 342 numerus presens -e ut futurus. *al.; c. enunt.:* BEDA hist. eccl. 4,19 p. 244,23 -e ut ipsa iusserat. TRAD. Ratisb. 92 -e ut dedit). **b** ac: EINH. Karol. 25 p. 30,5 -e illa *(Latina)* ac patria lingua orare. **c** atque: WIDUK. gest. 1,8 p. 9,19 eorum necessitatibus atque commodis -e semper affuturos *amicos.* **d** et: RUOTG. Brun. 16 varius principum -e et vulgi sermo. THIETM. (?) chron. 5,21 calliditate eque et velocitate ... probatus. *al.* **e** -que: WALAHFR. Mamm. 26,18 ardor apostolicus fervorque propheticus -e. **f** *dat.:* EKKEH. IV. prol. Gall. p. 1095,13 -e sibimet ipsis *(auctoribus)* eruditum lectorem. **g** *?abl. compar.:* EPIST. Worm. I 12 scitote ... neminem -e me dolere *(antea:* plus me). **h** *asynd. fere i. q. sicut – etwa 'gleichwie':* ERMENR. ad Grim. 15 p. 552,17 volentibus -e nolentibus ultro expendo *thesaurum caelestem.*

II *translate:* **A** *inoffense – unbehelligt:* DIPL. Heinr. II. 126 p. 153,2 liceat ... ancillulis sub nostra defensione eque ac quiete residere. **B** *vere – wahrhaft:* HRABAN. epist. 23 ut ..., qui -e vellet, hauriret *de fontibus expositorum.* ORIGO Suev. 2 (ed. Hirsch, Sachsengesch. d. Widuk. p. 155) virum eque (utique *ci. Holder-Egger*) prudentissimum. *Payr*

2. aequus *v.* equus.

aer, aeris *m. (f.: l. 68. p. 320,29.31; n.: l. 69.71. p. 320, 33sqq. al.).* (ἀήρ) *script.:* ęr, erem: GLOSS. I 32,31.34 St.-S. *(cod. b).* her-: *p. 320,11.* aher: *p. 321,12. decl.: sing.: gen.* -os: GESTA Bereng. 4,73. *acc.: fere* -a *(cf.* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 413,9 nomina tertiae declinationis accusativum Graecum terminant in -a ... ut '-r -a, aether aethera'); -am: *p. 320,29. abl.* -a: AETHICUS ISTER 10 p. 6,7 *cod. L p. corr. plur.: nom.:* -es: *p. 320,13.* -a: ABBO SANGERM. bell. 2,261. *gen.* -um: BEDA hist. eccl. 1,1 p. 12,26. 1,13 p. 29,10. *v. et p. 320,31. acc.* -a: ALDH. virg. II 14. 2388. WANDALB. mens. 91. BRUNO QUERF. fratr. 23. *v. et l. 35. abl.* -bus: *l. 24. metr.: fere* āēr, āēris; āēr: EGBERT. fec. rat. 1,321. ăēr: CARM. cod. Paris. (8812) 2,8. ăēri: CARM. cod. Paris. (8812) 2,15. ǣ- *(monosyll.):* ALDH. carm. eccl. 4,9,11. virg. II 14. 2388.

I *proprie i. q. materia subtilis mundum circumdans vel formans – Luft (alleg.:* HRABAN. univ. 9,17 p. 275[C] -r ... significat inanitatem cuiuslibet rei ..., tenuitatem mentium saecularium. p. 275[D] praedicatores divini verbi -r significat): **A** *gener. de materia terram involvente:* **1** *strictius:* **a** *spiramen, ventus – Luft (hauch, -zug):* LEG. Wisig. 4,2,17 p. 184,17 ne his, qui nascitur, ... adsumat herem (aerem *sim. var. l.*). Ps. HIPPOCR. phleb. 45 uti fleotomum oportet verno tempore, quia -es equales sunt. TRANSL. Senes. 12 (MG Script. XXX p. 991,16) -is malignitas ... animalia ... perditum ire dabat. HILDEG. caus. 2 p. 140,30 -r illi *(soli)* aliquam frigiditatem ... subministrat. phys. 2,1 -r spiramen est, quod in rore humorum germinantibus insudat. OTTO FRISING. gest. 2,36 corruptus -r. ANON. tab. p. 158,10 accepit vitam ex -e, quae est vita uniuscuiusque rei ex animalibus et vegetabilibus. CHART. Pommerell. 249 cum ... molendinis tam aqua quam -e constructis. *al. alleg. de spiritu pestilenti:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 387,4 *'aura'* non -r ibi, sed diabolus debet intellegi. *meton. de levitate animi:* HROTSV. Gong. 158 emissis ventis -busque vagis. *alch. in nomine ficticio:* Ps. ARIST. interpr. p. 385 sulphur est ... -r fodinae. **b** *aer spatium complens – (raumfüllende) Luft, Luftraum:* LEG. Burgund. Rom. 17,6 de servitute luminis vel -is *(sc. in aedificando).* COMPOS. Luc. M 9 iacet sic ... in -r. VISIO Baront. 12 per -am (-a, -em *var. l.*) fugierunt. AETHICUS ISTER 17 caelum pro -e et interdum -em pro caelo posuerunt. ARBEO Emm. 31 remota -e. RUD. FULD. Leob. 14 -um nimia perturbatio ... -um tenebrositas. WANDALB. mens. 132 -e sub nudo. ABBO SANGERM. bell. 2,244 -r ... amplum. FOLCUIN. Lob. 25 p. 66,28 densaverat -r equorum nebula. CONSTANT. METT. Adalb. 31 ad alta -a. ADAM gest. 4,26 Thor ... presidet in -e. NIVARD. Ysengr. 2,423 -r post nubila candet. HILDEG. phys. 6,54 grasemucka ... de -e spumantium aquarum est. ANON. tab. p. 158,3 homines attrahunt spiritum ex -e, ex quo nutu Dei consistit spiritus eorum. ALBERT. M. meteor. 1,1,8 p. 486[a],39 tertia -is zona sive regio. *saepe. per compar.:* HONOR. AUGUST. sacram. 50 *(de microcosmo)* pectus in forma -is. *de zona inferiori:* MARIAN. chron. praef. p. 448,22 septem ... coelos condidit *Deus:* -r, aether, olympus, spacium igneum, firmamentum, olympus angelorum et coelum trinitatis. WILLIR. cant. 7, 6 p. 57 -is pugnam minitans inimicis *(cf.* STATUT. ord. Teut. p. 129,23 de potestatibus ... -is; *spectat ad Vulg. Eph. 2,2).* **2** *latius i. q. tempestas – Witterung, Klima:* WALAHFR. hort. 12 -e duro (gloss.: in ungeuuitere). WANDALB. mens. 34 -e ... amico. TRANSL. Phil. Cell. 1 ob incommoditatem -is. DIPL. Otton. III. 228 qualitates Italici -is. THIETM. chron. 8,21 -is serenitas. WIPO gest. 14 -is temperiem. DECRET. Frision. A 8 p. 53,6 mutatio -is. OTTO FRISING. gest. 2,37 -is intemperie. CHART. Friburg. 38 p. 24,3 inclementia -is. *saepe.* **B** *spec. de elemento:* **1** *natur.:* Bovo CORB. Boeth. 184sq. quantum interest inter aquam et -em ..., tantumdem inter -em et ignem est. CONSTANT. AFRIC. theor. 5,2 p. 18a[v] ut complexiones corporis complexiones sequantur -is. HONOR. AUGUST. eluc. 1,5 volucres ... in tenuiorem partem aquae, quod est -r, *Deus* sustulit. HILDEG. fragm. 411 -r tenuis fuit *ante casum Adae.* phys. 5,2 huso de calido magis quam de frigido -e est. OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 404,7 duo elementa, -em et aquam, ... post resurrectionem non necessaria, uno in terram, altero in etherem commutato. gest. 1,5 p. 21,35 corpore ex IIII elementis compacto, igne sursum, terra deorsum, aqua et -e. URSO med. 434 -r dominatur in zinzibere. ARNOLD. SAXO fin. 1,3,2 p. 25,11 -r ... est corpus simplex *eqs.* ALBERT. M. meteor. 1,4,10 p. 516[b],32 *(de aurora)* vocatur a vulgo combustio -is. veget. 1,45 frigus plantae est ab -e, per quod constant partes eius et fructus. 4,113 -r ... inclusus in materia. metaph. 1,3,5 p. 45[b],5sq. *Anaximenes et Diogenes* -em priorem aqua esse dixerunt et esse -em omnium principium. *saepe.* **2** *alch. in nominibus ficticiis:* **a** *de igne:*

[Baader]

ANON. tab. p. 157,31sqq. -r est ... ignis lapidis et est ignis circundans. p. 158,1 in illo -e est -r et non -r. **b** *de spiritu:* ANON. tab. p. 157,4 *secundum radicem operis* vocant hic -em. p. 157,21 natus sapientum in -e nascitur, quando sublimatur ad alembicum. **c** *de salsatura (cf. J. Ruska, Archeion 16. 1934. p. 281):* ANON. tab. p. 166,5 una illarum trium imbibitionum est masculus, quem vocaverunt -em. **d** *de lapide philosophico:* ANON. tab. p. 179,26 vocaverunt hanc aquam *albam spiritualem e lapide extractam* ovum maris ... et ... -em.

II *translate:* **A** *dies – Tag:* ARS med. 8 p. 432,1 ipse aher incrementum amittit. **B** *vita temporalis – irdisches Leben:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 884 p. 110,30 diem ultimum huius -is ... finivere.

1. aera (er-), -ae *f.* (aes) *script.:* ir-: *l.* 24. her-: *l.* 21*sqq.*49. hir-: *l.* 24.

I *de numero i. q. capitulum – Kapitel:* **A** *in legibus, formularum collectionibus:* FORM. Wisig. 40 p. 593,20 legem illam, qui est sub titulo illo, era illa (*cf.* LEG. Wisig. 2,1,5$^{tit.}$ [add. V 1] in ipsa era. *al.* [*v. ind.*]. IULIAN. TOLET. iudic. 7 p. 534,19). LEX Raet. Cur. 33 p. 412,36sqq. (cod. B) hera (herit *cod.*) I. hera (herund *cod.*) II. hera (herunt *cod.*) III. FORM. Flav. 34 require sub hera LXXVIII (*cf.* 70 in hera. 88 in hira). FORM. extrav. I 5 *(de codice Theodosiano)* in ira prima. **B** *in canonibus:* **1** *de conciliis (cf.* BERNOLD. CONST. libell. X 47 hera nonnumquam abusive pro capitulo ponitur ut in illo scripto Toletani concilii): IULIAN. TOLET. iudic. 7 p. 534,14 canonum ... sententia ex concilio Toletano era LXXV. CAPIT. reg. Franc. 113,3 canon Africana -a L. *ibid. al.* **2** *de evangeliis (cf. Isid. orig. 6,15,4):* RUBRICAE cod. Augustodun. 4 f. 1sqq. herae. **C** *in aliis scriptis (cf. Wattenbach, Schriftwesen. p. 186):* HINCM. carm. 4,2,2 haec ... versuum mensura pandit et -arum quantitas.

II *de tempore:* **A** *annus (aetatis cuiusdam) – (Epochen-) Jahr, Ära:* **1** *Hispaniae (cf. H. Grotefend, Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit. I. 1891. p. 181):* FORM. Wisig. 1 Calendis ill., anno ill., ill. regnante, era ill. (*cf.* LEG. Wisig. 3,1,5 anno ... tertio regni nostri, era DCLXXXIX. 12,3,15 p. 457^{b},6 era quadringentesima in Gotis primus rex ... efficitur. *al.*). COMPUT. cod. Bern. 10 p. 56,13 an(no) era CLXVIII Dextro et Prisco ind(ictione). p. 57,15 usque a presente anno, quod est era in ciclo CLXVIII. CYPR. CORD. carm. 6,9 (MGPoet. III p. 145) sextilis ... mensis primo et vicesimo sole era DCCCCXXVIII. *al. (v. ind.).* BERNOLD. CONST. libell. X 36 quartum universale concilium Chalcedone habitum ... hera CCCCLXXXVIII (*cf.* 46 -a ... huiusmodi conciliis prefixa pro anno dominicae incarnationis intelligitur [*sc. non recte*]). HAIMO BAMB. comput. (DtArch. 16 p. 191,5) numerum olimpiadum et herarum. **2** *regni imperatoris:* LIUTPR. leg. 10 -am in ecclesia ponit, quae prosequitur, quo nimirum tempore imperare coeperit, et sic -am, qui id non viderunt, intellegunt. **B** *tabula festorum – Festübersicht:* AGIUS comput. 5,1 quatuor his alias subieci quatuor -as. *v. et* aes, area.

2. *aera, -ae *f.* *(ab* area *potius quam ab* ager, *francog. vet.* aire, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 134sqq.) nidus – Nest:* COD. Wang. Trident. 111 p. 256,16 (a. 1212) -am austurorum. *v. et* 1.* aira, area.

aeramen (er-), -inis *n.* *script.* her-: *l.* 61.67.

I *proprie i. q. cuprum – Kupfer:* **A** *de metallo impermixto:* COMPOS. Luc. A 5 heramen mundum. MAPPAE CLAVIC. 230 tingue eam *(pellem)* cum -e et macera. IOH. sacerd. 28 e-is purgati ciatos II. PS. GERH. CREM. sal. I 61. *al.* **B** *de compositionibus:* **1** -n ustum *i. q.* χαλκὸς κεκαυμένος – *Kupferhammerschlag, Kupferoxyd:* IOH. sacerd. 158 calcucecumenon id est e-n ustum. **2** -is flos *i. q. aerugo,* ἰὸς χαλκοῦ – *Grünspan, Kupferacetat:* COMPOS. Luc. H 9 iarin heramen flos. **C** *de fusionibus:* **1** *aes (Brundisinum) – Erz:* LIBER hist. Franc. 18 p. 272,6 deintus -n et cobrium erat deauratum. **2** *aes candidum,* χαλκὸς λευκός – *weißes Kupfer, Silberbronze (cf. p. 327,31sqq.):* COMPOS. Luc. M 21 de e-n album.

II *meton.:* **A** *supellex aenea – Erzgerät:* FORM. Senon. I 29 aurum, argentum, drapalia, -n (41 p. 203,39. CHART. Wirt. I 18 p. 18,32 codices, e-n. 19 p. 20,21 calices, -n). **B** *vas aeneum – Erzkessel:* RECEPT. Sangall. I 2 teris unum corpus, bullitum mittis manere in cribro aut e-n. **C** *regula aenea – Erzstab:* ANON. geom. I 5^{a} p. 365,6 construe quadratum de ligno aut e-e. *v. et* *rame.

?*aeramenarium (er-), -i *n.* (*cf.* aeramen) *supellex aenea – Erzgerät:* FORM. Bitur. 15 p. 175,20 e-a (aeramenta *ed. in nota*), auri et argenti in solidos C utensilia.

***aeramenteus** (er-, -ius), -a, -um. **1** *cupreus – kupfern:* COMPOS. Luc. I 22 casa e-a. **2** *cupro similis – kupferähnlich:* COMPOS. Luc. K 22 color e-ium. **3** *aeneus – ehern:* COMPOS. Luc. K 20 in caccabom e-o.

***aeramentinus** (her-), -a, -um. *cupreus – kupfern:* COMPOS. Luc. B 1 pectalum he-um.

aeramentum (er-), -i *n.* *script.:* ram-: *l.* 35. her-: *l.* 21. -rem-: *l.* 36. -nttum: *l.* 41.

I *proprie:* **A** *strictius i. q. cuprum – Kupfer:* **1** *de metallo impermixto:* COMPOS. Luc. A 27 limatura -i. G 14 metallum ... he-i petra est viridis. X 2 -i glutem. *al.* **2** *de compositionibus i. q. aes ustum,* χαλκὸς κεκαυμένος – *Kupferhammerschlag, Kupferoxyd:* ANTIDOT. Sangall. p. 84,39 e-o combusto. **3** *de fusionibus:* **a** *aes Brundisinum – Bronze:* THEOPH. sched. 1,36 similiter argentum et -um compones. CASUS Petrish. 6,1 e-a magnarum campanarum (TRANSL. Auct. 11$^{in.}$19$^{in.}$). *alleg.:* ALDH. virg. I 19 p. 248,14 iugalitas *est* -um. **b** *aes candidum,* χαλκὸς λευκός – *weißes Kupfer (cf. p. 327,31sqq.):* MAPPAE CLAVIC. 75 e-um candidum facere. 77 album e-um facere. **B** *latius de variis metallis i. q. rudera – Rohmetall:* HILDEG. phys. 2,3 terra in decursu uniuscuiusque fluminis aliquod genus -orum habet (*cf.* 2,5). 9 praef. in -um auri ... in -um argenti ... in -um calibis.

II *meton.:* **A** *supellex aenea – Erzgerät* (*cf.* GLOSS. IV 17,1 St.-S. ramenta er faz): FORM. Andec. 33 p. 15,26 aurum, argentum, aerementum. CHART. Bund. 17 p. 21,4 -is, ferraturis, loramentis. TRAD. Weiss. 206 p. 198,10 dono de -o omnem portionem meam. CAPIT. reg. Franc. 44,19 libras sex in auro, in argento, bruneis, -o. TRAD. Fuld. I 32^{b} p. 63,36 domus Dei cottidiana servicia habeat ... in e-is et celaturis. COMPOS. Matr. 32,3 *(de stilo)* facis eramenttum. BERNH. MAR. annal. a. 1088 predam auri, argenti, palliorum et e-orum. **B** *tabula aenea – Erztafel:* CHART. Udalr. August. I 15 p. 199,22 (a. 1200) *scriptores antiqui* gesta ... forcium ... e-o imprimebant. ALBERT. M. animal. 8,179 tinnitum faciunt conpercussione -orum. *al.* **C** *campana – Glocke:* NOTKER. BALB. gest. 1,29 appraehenso fune traxit e-um.

aeran wetir war GLOSS. III 79,12 St.-S. (*spectat ad Isid. orig. 12,1,53* aeranen).

***aeranista** *v.* *eranista.

aerarius (er-), -a, -um. *script.:* herr-: CHART. Ital. Ficker 91 p. 135,38. hae-: *p. 323,18.* (a)err-: *p. 323,22.32. metr.* -răr-: *p.* 323,5.

I *adi.:* **A** *in fabricandis operibus aereis peritus – Erz-:* LEG. Burgund. const. I 21,2 fabrum -um (OTTO FRISING. chron. 2,5 p. 73,35). **B** *ad laudemum pertinens – Besitzänderungsgebühr betreffend:* CHART. Friburg. 209 p. 180,21 (a. 1266) pro iure e-o dicto vulgariter erschaz (214).

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *(aeri)fusor – (Erz-)Gießer:* MAPPAE CLAVIC. 74 qua *(cathmia)* utuntur e-i. ALBERT. M. pol. 4,3^{e} p. 336^{b},31 '-um' (*p. 1291^{a},15* χαλκέα), qui scilicet fabricat in aere et ferro ad diversa utensilia civitatis. **2** *custos thesauri – Schatzmeister:* GLOSS. III 136,46 St.-S. e-us dresekamerare. 184,44 e-us vel archarius drise kamerere. **3** *thesaurus – Schatz(kammer):* TRIUMPH. Remacli 2,38 exhaustus -us. **B** *fem.: ars aeris fundendi – Erzgießkunst:* ALBERT. M. pol. 1,6^{b} '-ae' (*p. 1256^{a},6* ἡ χαλκουργική), id est arti, quae fundit imagines. **C** *neutr.:* **1** *thesaurus – Schatz(kammer), Schatzhaus:* **a** *strictius de aedificio* (*cf.* GLOSS. I 33,37 St.-S. -um kaperc vel trisuhus. III 235,60 e-um scazhus. 361,8 e-um sgazcamere): CONC. Karol. 56^{B},66 p. 757,15

[Baader]

qui . . . -um Domini *(cf. Vulg. Ios. 6,24)*, id est templum eius . . . expoliandum . . . arbitrantur. ANNAL. Xant. a. 865 qui -um sancti Petri in vasis . . . exinanivit. VITA Rigob. 3 (MG Mer. VII p. 63,9) commune eis instituisse -um. ibid. p. 64,3 ab -i clavigero. HROTSV. gest. 495 -i claustris . . . reseratis. THIETM. chron. 8,9 quod . . . de antiquo . . . e-o procederent. WIPO gest. 19 p. 38,29 -um (atrium *Z*) episcopi despoliavit. CARM. de bello Saxon. 3,9 -a regia frangunt. COSMAS chron. 2,2 p. 83,19 thesauros ab . . . ducibus in e-o absconditos evolvit. EPIST. Wibald. 436 *monachorum* perfringens e-a. HELM. chron. 1,36 p. 71,3 argentum in e-um Dei sui conferunt. 2,110 recognovit ei . . . de e-o fani equam portionem. OTTO SANBLAS. chron. 40 p. 61,23 *(de Panormo)* e-um thesaurorum regum. PASS. Karoli Boni 7 (MGScript. XII p. 622,9) curritur ad portam -i comitis. *al.* *in imag.:* ACTA imp. Winkelm. I 210 p. 187,40 (a. 1221) illud . . . perpetuitatis e-o conservamus. **b** *latius de fisco (cf. Waitz, Verf.-Gesch. VIII. p. 218sq.):* CHRON. Fred. 2,57 p. 82,4 modio . . . haeratiis publecis dissolvebat (FORM. Sangall. I 2 p. 381,8. CHART. Lux. I 268 p. 387,22 publico regis . . . e-o. RAHEW. gest. 3,2 p. 160,20. *al.*). 4,45 p. 144,3 Francorum -is. CONST. I 446,1 e-o augusti. CHART. Sangall. A 385 p. 5,16 in ęrrarium regis persolvat c solidos auri (LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 226,11. CHART. cell. Paulin. 7 p. 10,31. *al.*). DIPL. Otton. III. 259 in e-o . . . imperatoris. DIPL. Karoli M. 314 p. 475,3 (spur. c. 1078) nostro sacro e-o. ACTA imp. Winkelm. I 841 p. 648,36 magistro particularis e-i in castro Neapolis. 917 p. 690,24 e-orum prepositis. *saepe.* *remissius:* CHRON. Fred. 4,81 aeraries Saracinorum. TRAD. Frising. 60 in e-um . . . virginis Marię depromimus. WIDUK. gest. 1,38 p. 55,12 -um eorum *(Avarum)* replevi. BERTH. WERD. narr. 2 de publico et familiari sumptam err-o ingentem secum abduxerat pecuniam *Manegoldus.* AUCT. Afflig. a. 1162 (MGScript. VI p. 405,23) e-um publicum *Mediolani.* OLIV. epist. 5 p. 303,8 *Sarraceni* togas non acceperunt ab e-o imperatoris Eraclii. *al.* **2** *laudemum – Besitzänderungsgebühr (cf. Dt. Rechtswb. II. p. 1294):* CHART. Friburg. 83 p. 69,34 (a. 1245) duo . . . capones pro e-o *debent recipi.* 198 p. 171,13 pro e-o, quod vulgaliter dicitur erschaze (*cf.* CHART. Wirt. VI 1804 p. 194,21).

aeratus, -a, -um. **1** *aere ornatus, aeneus – erzbeschlagen, ehern:* ALDH. virg. II 212 lucerna. THIOFR. Willibr. II 4,175 loricas. CONR. FRISING. gest. p. 322,42 trabes. *al.* **2** *aere armatus – erzgeschützt:* WALTHARIUS 1370 -um caput inclinans.

***aereitas**, -atis *f.* *status materiae aerius – luftige Beschaffenheit:* ALBERT. M. animal. 12,106 quod propter aquositatem et -em non . . . assimilatur cibo . . . animalis. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 12,12 p. 232,14 zirbus et pinguedo propter sui -em ignem inflammant. 12,13 p. 232,66 -s manet in medulla. *v. et* *aeritas.

(*aerematicus, -a, -um. BERNH. PROV. comm. 5,4 p. 288,21 aromatica dicuntur quasi aerematica ab aere . . . et maricon.)

1. aereus (er-), -a, -um. (aes) *script.* her-: *l. 56. al.*

I *adi.:* **A** *proprie:* **1** *ex aere factus, aeratus – aus Erz, ehern, erzbeschlagen:* FORM. Andec. 32 p. 14,32 vasa herea. ANTIDOT. Lond. p. 20,25 caccabo hereo. ALDH. virg. I 53 p. 311,17 parma. SERMO de sacril. 19 laminas. AETHICUS ISTER 35 tibiis. PAUL. DIAC. Lang. 5,11 tegulas. WETT. Gall. 6 imagines -as et deauratas. WALAHFR. Gall. 1,19 clavis -is (aeneis *var. l.*). TRAD. Frising. 654 campanas II, unam -am et aliam ferream. VITA Erasmi 409 *(de tormento)* tunica . . . e-a. ANNAL. Rom. p. 477,19 iusta e-am portam. DIPL. Karoli M. 274 p. 406,19 (spur. s. XII.) per paginam -am exauratam. LEO MARS. chron. 3,29 p. 721,11 in -is pixidulis reliquiae martyrum . . . locatae sunt. 3,32 p. 722,45 -a trabes -is aeque brachiis et manibus sustentata. CONR. HILD. ad Hartb. p. 194,31 muscam. p. 196,25 hominem. BRUNUS LONG. chirurg. 1,13 p. 111A cannulas. *saepe.* *fort. i. q. ex aurichalco factus – etwa 'aus Messing':* THEOPH. sched. 1,36 in mortariolo marmoreo cum pistello -o. **2** *aes continens – Erz enthaltend:* CHRON. Albr. a. 1188 p. 862,4 montes e-os. *ibid. iterum.* **B** *translate i. q. aeris naturam exhibens – wie Erz, ehern:* THIETM. chron. 2,45 -um *saeculum.*

II *subst. neutr.:* **A** *opus ex aere sculptum – Erzarbeit:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,16 in medio -o est factum vitreum quadrangulum. **B** *aes – Erz:* REGISTR. Mog. p. 35,12 ollam unam de e-o.

2. aereus *v.* aerius.

***?aerginofora.** *(orig. inc.)* *margarita – Perle:* ALPHITA I p. 273,12 -a, gemusa, margarita, perla vel parla alba, albula idem.

aericrepans, -antis. *aerisonus*, χαλκόκροτος *– erzklingend:* SISEB. carm. 21 -em (*cl. Goetz*, matricrepantem *cod.*) vincibilemque . . . clangorem.

***aerifilon, -fylon** *v.* *aeriphilon.

***aerimannus** *v.* *harimannus.

aerinus, -a, -um. (aer, *cf.* ἀέριος) **1** *ad aerem pertinens – zur Luft gehörig:* GLOSS. I 491,74 St.-S. luphtlihhen (*falso vertitur Vulg. Esth. 8,15* vestibus . . . -is [*i. caeruleis*]). **2** *in aere versatus – in der Luft befindlich:* ALBERT. M. animal. 23,51 genus . . . falconem . . . quidam vocat aelium quasi -um falconem; quidam . . . hoc dicunt aeryphylum quasi aerem amantem falconem.

aeripes (er-), -edis. (*ab* aes *et* pes *secundum gr.* χαλκόπους) *celer – rasch* (*cf.* GLOSS. III 144,31 St.-S. eripes gizaler): WALDR. carm. 3,2 si volitare valerem, venissem . . . -pĕs ad te. *de cerva (cf. Verg. Aen. 6,802):* GLOSS. III 33,37 St.-S. cervus hirz eripes hinda.

***aeriphilon** (-um) *n.* (ἀήρ *et* φίλος) *genus falconis altitudinem diligens – die Höhe liebende Falkenart:* ALBERT. M. animal. 23,27 aerifylon avis est . . . rapax . . . et est de consuetudine falconum; dicitur . . . aerifilon eo, quod aerem et aeris alta petat. 23,51 *(v. l. 21).*

***aeritas**, -atis *f.* *status materiae aerius – luftige Beschaffenheit:* ALBERT. M. cael. 4,2,5 p. 307b,14 in quibus *(corporibus compositis)* abundat -s. veget. 3,92 permiscetur ei *(pingui)* -s plurima, quae vehementer intrat in ipsam aqueitatem (*cf.* 3,113). 4,16 omnia corpora . . . raritatem habentia multam sunt habentia -em (*cf.* 4,9). 4,25 in . . . corporibus terrestre . . . -i coniunctum *est.* 6,8 -s . . . *ligni abietis* et raritas faciunt ipsum multum sonorum (*cf.* 6,3). animal. 1,546 albedo . . . eius *(pulmonis)* est ex victoria -is in substantia eius. 12,74 igneitas . . . et -s, quae sunt causa subtilitas membrorum. 14,71 levitate et -e supra fertur avis natans per pennas (*cf.* 20,22). *v. et* *aereitas.

aerius (-eus), -a, -um. (aer, *cf.* ἀέριος) *?script.* ael-: *l. 20.*

I *proprie:* **A** *strictius de materia aeris i. q. ex aere constans – aus Luft bestehend, luftig:* **1** *de elemento:* CONSTANT. AFRIC. grad. p. 360,10 *plumbum* partem . . . -am habet (*cf.* URSO qual. 19 -eas *partes salis*). MAURUS urin. II p. 41,19 *(de regione urinae)* superficies seu corpus -eum. HILDEG. caus. p. 42,7 spiritus . . . ignei et -ei sunt. ALBERT. M. veget. 1,138 -ea pinguedine. 4,21 humoris. animal. 1,544 ex substantia -ea digesta. *al.* *c. sensu vilitatis:* CHART. Hall. I 353 p. 324,17 (a. 1276) -eam levitatem *numismatis.* *c. sensu phantasmatis:* WALTHARIUS 762 sive per -as fallas . . . figuras. **2** *de caelo (v. et* aetherius *p. 341,52):* WALAHFR. hort. 323 aestus solis in -o si te perflarit aperto. ALBERT. M. summ. theol. II 54 p. 571a,15 si . . . *caelum* est receptivum luminis separabiliter, tunc est -eum. **B** *latius de spatio aeris:* **1** *in aere versatus – in der Luft befindlich:* **a** *de avibus:* WALAHFR. imag. Tetr. 46 columbas *(ex Ov. Pont. 3,19). al. fort. add.:* ALBERT. M. animal. 23,51 *(v. l. 20).* **b** *de daemonibus (cf. Vulg. Eph. 2,2):* HRABAN. hom. I 31 p. 60A ad debellandas -eas potestates. SIGEB. GEMBL. Wigb. 16 -earum catervarum incursus. HILDEG. epist. I 128 p. 354A -i . . . spiritus. *al.* **2** *eminens, altus – in die Luft ragend, hoch:* HUGEB. Willib. 4 p. 102,1 *(de nive)* catervas de -eis aetherum arcibus. HRABAN. carm. 37,7 pinus. SYLL. Sangall. 23,32 Alpibus excursis -isque viis. *al.* **3** *caelestis – himmlisch:* WALAHFR. hort. 65 illius *(areolae)* pars . . . muneris expers . . . -i (gloss.: id est

[Baader]

roris). HROTSV. prim. 264 -eos ... sulcos ... sequi. UFFING. Ida 1,2 *Eccebertum aegrotantem* valentiorem auraque animatum -a reperit. *al.*

II *translate i. q. caeruleus – (himmel)blau:* SEDUL. SCOT. carm. 2,32,15 aureus ac viridis, croceus color -eusque conveniunt ... Deo. MAPPAE CLAVIC. 168 lazurin -um. SALOM. II. epist. 40 p. 422,13 -us ei *(caballo)* color innatus. HONOR. AUGUST. sacram. 29 panthera bestia habet colores septem ..., viridem, -um, rubeum. *alleg.:* HONOR. AUGUST. sacram. 29 -us *color est* spes.

aero, -ras i. gieron GLOSS. IV 329,24 St.-S. *(spectat ad Eutych. gramm. V 458,32 cod. t, prave versum).*

***aeromanticus,** -i *m.* (ἀήρ *et* μαντικός) *qui (ex aere) divinat – Weissager (aus der Luft):* ALBERT. M. veget. 6,206 *vermiculus* quando bene obtinet medium gallae, pronunciant -i, quod *eqs.*

***aeruginasco,** -ere. *in imag. i. q. aeruginosum, deformem fieri – grünspanig, entstellt werden:* VITA Reginsw. 7 cum doleret *diabolus* ... neque veteris fermenti aliquo spargine novam conspersionem -ere.

***aeruginatio** (er-, -cio), -onis *f. confectio aeruginis – Herstellung von Grünspan:* GLOSS. Roger. II 306 facta e-cione.

***aerugineus** (er-), -a, -um. *aerugine inductus, adesus – mit Grünspan überzogen, verwittert:* VITA Menel. 1,15 (MGMer. V p. 144,31) e-os postes (*opp.* celestes sedes).

aerugino (er-), -atum, -are. *aerugine vel robigine inducere – mit Grünspan oder Rost überziehen (cf.* GLOSS. I 583,46 St.-S. e-at errostet. *al.):* MAPPAE CLAVIC. 190 ferrum e-tum. ANON. miseric. 318 lapis, qui e-at ferrum. *in imag.:* THEOD. TRUD. Bav. 45 lingua diu tacendo quasi -ta.

1. aeruginosus (er-), -a, -um. **1** *aerugine vel robigine inductus – grünspanig, rostig:* AETHICUS ISTER 58 p. 37,27 *(in imag.)* intellegentiae catenulam e-am. ALBERT. M. veget. 6,344 iuxta ferrum -um vel aes -um. *subst. neutr. (in imag.):* AMALAR. off. 3,40,10 *(de adventu)* clarius in animis devotorum 'Gloria' resplendet, quando ab e-is reparatur. **2** *colore aeruginis praeditus,* ἰώδης *– grünspanfarben:* Ps. GALEN. febr. 174 urina e-a. MAURUS urin. I p. 18,8 colerae quinque sunt species: naturalis, citrina, viridis, prassina, e-a. BERNH. PROV. comm. 1,6 p. 278,5 e-am *coleram. al.*

2. (a)eruginosus *v.* auruginosus.

1. aerugo (er-), -inis *f. (?n.: l. 47.55)* (aes) *script.* ir-: CHIRURG. Sudhoff II p. 3.

I *proprie i. q. viride aeris, robigo – Grünspan, Rost (cf.* GLOSS. III 272,61 St.-S. e-o rubigo rost): **A** *de aere sim.:* **1** *gener.:* COMPOS. Matr. 39,1sqq. e-is arse ciprio mna dimidia, e-is rasi ciprie mna dimidia, e-is eris flos. 68,4 *(de aere)* infunde aceto ... et invenies e-em. NADDA Cyriac. I prol. 12 descriptio ... e-e incorrupta. WALTH. AGIL. med. 141 p. 225,34 urina ... similis e-i eris. ALBERT. M. animal. 3,115 -o aeris viridis. *alleg.:* HRABAN. univ. 8,4 p. 236D -o potest significare arrogantiam atque iactantiam. *in imag.:* CHART. Austr. sup. III 215 p. 209,10 (a. 1254) veterum *(scriptorum)* e-em ad prime iuventutis exordia revocare. **2** *pharm.:* ANTIDOT. Sangall. p. 82,46 e-e Campano -i (GLOSS. Salern. p. 12a,40 e-is Campane viride eris [*cf. Diosc. lat. 5 p. 206,4* e-e Campana sic conficitur *eqs., gr. 5,79,1* ἰὸν δὲ ξυστόν]). ANTIDOT. Glasg. p. 84,40 e-e ‹IIII. *al.* DYASC. p. 34b aeris e-o alia est rasicia, alia granata apud auri fossores *(cf. Diosc. lat. 5 p. 208,3).* GLOSS. Roger. II 211 ex e-e craneum est abradendum. **B** *de ferro:* Ps. GALEN. febr. 548 urina similis *est* e-i ferri. MAPPAE CLAVIC. 20.

II *translate:* **A** *mucor – Schimmel (cf.* GLOSS. III 721,28 St.-S. e-o scimel. *al.):* NOTKER. BALB. gest. 1,15 *(de caseo)* abhominabili ... e-e proiecta. **B** *robigo frumenti – Mehltau:* GLOSS. III 334,19 St.-S. e-o miltowe (*cf.* I 431,27 schimbli in corna). *ibid. al.* **C** *scabritia – rauher Belag:* AESCULAPIUS 21 p. 32,1 -es faucium vel oris fiunt. *v. et* ?*allugo.

2. *aerugo (er-), -inis *f.* (*confusum c.* eruca) *eruca – Raupe:* GLOSS. I 442,25 St.-S. e-o grasevurm (*spectat ad Vulg. III reg. 8,37* aurugo [aerugo *var. l.*]).

aerumna (er-), -ae *f. script.:* her-: RIMB. Anscar. 42 p. 78,16 *(var. l.).* -mpn-: GLOSS. IV 125,49 St.-S. CHRON. Thietm. 8,28. -nn-: *l. 9. metr.: fere* ae̅; a̅e-: *l. 13.*

1 *miseria, calamitas – Drangsal, Mißgeschick:* LEG. Wisig. 2,1,6 p. 49,11 e-a flebilis subiectorum. WALAHFR. carm. 76,43 temporis huius ... -a. AGIUS epic. Hath. 476 *(de vita saeculari)* quod has -as cito transieras (*cf.* CHART. Eichsf. 94 p. 57,8). CHART. Rhen. med. I 371 p. 428,39 omnibus erunnis excruciatus. CHART. Sangall. B 439 p. 320, 22 sororum ... labore famis serviencium et e-a. *al.* **2** *poena – Strafe:* LEG. Wisig. 12,3,5 exilii debita multetur -a. *ibid. al. (v. ind.).* **3** *error – Verfehlung:* HRABAN. carm. 37,61 Samuel quotiens Saulis tolerabat -as.

***aerumnalis** (er-), -e. *miserabilis – mühselig:* CHART. Rhen. med. I 87 p. 92,22 (dipl. Loth. I. imp.) in hac e-i vita (106 p. 111,35 [dipl. Loth. II. imp.]).

(a)erumnis harm luctus *eqs.* GLOSS. I 130,23 St.-S. *(cf. Goetz, Corp. gloss. Lat. VI p. 36a).*

***aerumnositas** (er-), -atis *f. ?miseria – ?Beschwerlichkeit:* FORM. Laudun. 2 p. 514,7 *(loco mutilo)* omnium bonorum e-is defe‹...›.

aerumnosus (er-), -a, -um. *script.* -mpn-: *l. 28.30.*

1 *miserabilis – beklagenswert:* WETT. Gall. 28 exilium. ERMENT. Philib. 2 prol. (MGScript. XV p. 301,46) occidentalium regnorum ... -a discrimina. ANNAL. Eins. a. 1142 (MGScript. III p. 147,16) tempestas e-ae afflictionis. *al.* **2** *corruptus – verdorben:* HUGO FLOR. hist. p. 350,29 quia ... angelica *creatura* ... ab amore sui creatoris recedens erumpnosa facta fuerit. **3** *offendens – kränkend:* RAHEW. gest. 3,6 p. 171,7 ignominiosum et erumpnosum ... responsum.

adv. ***aerumnose.** **1** *miserabiliter – beklagenswert:* BURCH. URSB. chron. p. 43,11 *captivi* nudi et e-e conservati sunt. **2** *perniciose – verderbenbringend:* HILDEG. scivias 2,6 p. 539D ne strepitus libidinis in ipso *(sacerdote)* -e tumultuet.

(a)erumnus armer vel uuenac GLOSS. I 131,23 St.-S.

aes (es), aeris *n. (m.: l. 61) script.:* he-: *l. 45.55. p. 327,62.* hy-: *l. 68.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. cuprum – Kupfer (alleg.:* HRABAN. univ. 17,14 p. 477A in -e ... vanitas vel inanitas fidei exprimitur ...; -s sunt scripturae divinae ...; -s poenitentiae est fortitudo vel sonus praedicationis ...; -s murmuratores in flagellis Dei significat. ALBERT. M. summ. creat. I 4,61,6 p. 658b,30 [*de angelis*] -i [*PG 3,336C* χαλκῷ] ... aut igneum aut auriforme attribuendum): **1** *de metallo impermixto:* LEG. Wisig. 7,6,3 qui aurum ... heris (eris, aeris *var. l.*) vel cuiuscumque vilioris metalli permixtione corruperit. MAPPAE CLAVIC. 1 eris cipri limature (ANNAL. Quedl. p. 29,21. *al.*). 13tit. auri confectio ex ere cornario. EGBERT. fec. rat. 1,121 -s, quodcumque rubet, non credas protinus aurum (*cf.* MARC. GRAEC. ign. 8 -is rubicundi). EPIST. Hann. 80 p. 130,33 merum -s. COMPOS. Matr. 29,1 heris Gallici limatura (*cf.* MARC. GRAEC. ign. 15 de -e Ytalico). BERTH. ZWIF. chron. 45 p. 280,5 pro -e et stagno ad campanas et tintinnabula fundenda. TRACT. de chirurg. p. 145,50 de pulvere heris. ALLEG. sapient. 5 p. 472b,19 -s est corpus tardae liquefactionis, velocis dissolutionis, quod in viride -is vertitur. ARNO REICHERSB. apol. p. 15,12 -s, id est cuprum. OTTO FRISING. chron. 6,24 p. 288,11 venas argenti et eris. ACTA imp. Winkelm. I 1002,1 p. 763,31 *(de nummo)* qualibet libra constabat curie inter argentum, erem et laboraturam tarenos quindecim et granum. ARNOLD. SAXO fin. 1,5,7 p. 43,24 ere liquefacto, si misceatur ei tutya, ... in colorem auri transit. GEBER. summ. 1,36 de Venere sive -e. test. p. 563a,15 -s praeparatum. Ps. ALBERT. M. alch. p. 37,23 -is natura est ex argento vivo plus quam oportet. *saepe.* **2** *de compositionibus:* **a** -s ustum *i. q.* χαλκὸς κεκαυμένος *– Kupferhammerschlag, Kupferoxyd (v. et p. 327,44sqq.):* RECEPT. Donauesch. 51 -is (hyris *cod.*) usti drachmas v. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 383,34 -s ustum calidum et siccum in quarto gradu. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 18ar -s ustum ... alio nomine calcu cecumenon appellatur. GEBER. summ. 1,42 ferri squamae vel -is combusti. *al.*

[Baader]

b -is flos *(aliter l. 9.11) i. q.* χαλκοῦ ἄνθος – *Kupferblüte, Kupferoxydul (v. et l. 47sq.):* TRACT. de caus. mul. 74 eris flos. COMPOS. Luc. N 7 adicies aeri[e]s flos modicum. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 383,38 flos -is calidus et siccus in quarto gradu. IOH. sacerd. 47 flos eris, scilicet quod cadit de eramine calido. Ps. CALID. lap. p. 402 flos -is, quod est venenum Mercurii. *al.* **c** viride -s *sim. i. q. aerugo,* ἰὸς χαλκοῦ – *Grünspan, Kupferacetat:* DYASC. p. 34[b] -is erugo. TRACT. de chirurg. 293 r(ecipit) floris eris. BERNH. PROV. comm. 3,2 p. 282,11 viride eris. IOH. sacerd. 158 acimar, id est flos eris (*cf.* WILH. SALIC. chirurg. 5,10 p. 361[G] ziniar, id est viride -is). ALBERT. M. veget. 6, 344 -s aeruginosum. *al.* **3** *de fusionibus:* **a** *aes Brundisinum – Bronze, Erz:* HUGEB. Willib. 4 p. 98,15 stat de -e factum sculptum. AGNELL. lib. pont. 94 p. 338,6 equus ex -e auro fulvo perfusus. VITA Erasmi 439 era ... et surda metalla. TIT. metr. IV 1,2 sex has ex -e columnas. EPIST. Teg. 112[b] -is albi unc(ias) VIII. BERTH. ZWIF. chron. 40 p. 264,12 quarta *crux* ex auro, argento, -e et lapidibus fabricata. CASUS Petrish. 2,38 imago ... ex ere fusa. *saepe.* *de materia campanarum (alleg.:* HRABAN. univ. 14,21 p. 396[A] -s ... doctorum praedicationem forinsecus significat. ELIS. SCHON. vis. 3,31 p. 85,37 eris similitudinem venter *ecclesiae* hic habuisse visus est, quoniam huius metalli sonoritatem imitatur ecclesia): AMALAR. off. 3,1,4 -s est metallum durabile et sonorum. THEOPH. sched. 3,84[ex.] ut -s ... resideat. CHART. Babenb. 86,31 de centenario ... eris campanarum. *al.* *de arte fundendi:* NOTKER. BALB. gest. 1,29 infelicissimus in -e magister. **b** *aurichalcum – Messing:* THEOPH. sched. 3,65 haec commixtio vocatur -s *eqs. (cf. notam ed. Theob.).* 3,66. **c** *aes candidum,* χαλκὸς λευκός – *weißes Kupfer, Silberbronze:* ARNOLD. SAXO fin. 1,5,7 p. 43,24 si ... fuerit argentum ... et sulphur non purum ..., convertet ipsum in es. **4** *alch. in nominibus ficticiis:* **a** -s philosophorum, -s umbra carens *i. q.* χαλκὸς ἄσκιος *(sc. materia quattuor metalla complectens) – Kupfer der Philosophen, schattenloses Kupfer (cf. M. Berthelot, Collection des anciens alchimistes grecs. III. 1888. p. 46[4]):* TURBA phil. 11 p. 119,19 -i nostro *(cf. M. Berthelot, op. cit. II. p. 44,2sqq.).* 22 p. 132,18 fiat -s umbra carens *(cf. M. Berthelot, op. cit. II. p. 277,19).* TRACT. Micrer. p. 100,2sq. -s est corpus non fugiens, cuius nomen est -s, non tamen -s est; nam propter eius colorem -s dixerunt, quod est -s philosophorum (*cf.* ANON. tab. p. 158, 4 -s sapientum). *al.* **b** -s combustum *i.q. auri fermentum – Schwefelkupfer (cf. M. Berthelot, op. cit. II. p. 153,15):* TURBA phil. 10 -s combustum, quod est auri fermentum ⟨et⟩ auri flos. **c** flos -is *i.q. chalcanthum – Kupfervitriol:* TURBA phil. 21 p. 130,30 *(de confectionibus)* flos -is vel aurum Indicum. **d** -s album *i. q. aethale argenti vivi – Dunst, Rauch des (Ur-)Quecksilbers (cf. M. Berthelot, op. cit. II. p. 122,11):* TURBA phil. 13 p. 122,19 ethelie dicitur alba et -s album et ab igne fugiens. **e** plumbum -is *i. q. abarnahas,* μολυβδόχαλκος – *Bleikupfer (cf. M. Berthelot, op. cit. II. p. 11,10):* TURBA phil. 72 p. 169,8 *(de compositione magnesiae)* albar -is. p. 169,19 *(de sulphure philosophorum)* plumbum -is dicitur. **f** *chrysocolla – Goldlot (cf. Lippmann, Alchem. I. p. 41):* TURBA phil. 31 *chrysocollam invidi nuncupaverunt* nummi vel -is ... nomine.

B *latius de aliis metallis:* **1** *rudera – Rohmetall:* COMPOS. Matr. 7,1 eris de magnisia partem unam ... conflabis. **2** *?argentum – ?Silber:* BENZO ad Heinr. 6,5 p. 665,10 vasa ex auro mundo nec non ex here secundo *(i. 'argento' Franckenstein).*

II *meton. de aere sim. fabrefacto (cf.* GLOSS. III 375,10 St.-S. es erezi): **A** *tuba – Trompete:* VITA Annon. I 3,16 p. 507[a],56 -a personuerunt. **B** *tintinnabulum, campana – Schelle, Glocke:* ALDH. ad Acirc. 131 p. 180,1 -s tinnit. GISLEB. ELN. inc. 1,78 -i, quod sonat ... super ardua templi. NIVARD. Ysengr. 5,223 tunc forte duo ... -a sonabant. **C** *statua (aenea) – (Bronze-)Statue:* PASS. Petri et Pauli 76 -a cadunt. **D** *armatura – Rüstung:* WALTHARIUS 452 -e ... cinctus. **E** *pecunia – Geld:* **1** *gener.:* THIOFR. Willibr. I A 11 p. 466[E] -s immolacium. ANSELM. MOG. Adalb. 218 era dedit; merce redit, quam comparat ere. NIVARD. Ysengr. 7,669 papa ... Siculi ducis -e illectus. METELL. Quir. 75, 40 eris dampnis. CHART. march. Misn. II 474 p. 329,15 exactiones ... exiget *imperator* ... secundum quantitatem personarum et -is. CHART. Landeshut. 59 (ed. Th. Herzog. 1959. p. 32,24) -um tradicionem. NICOL. BIBER. carm. 90 (ed. Th. Fischer. 1870) cum non sit loyca ... eris amica. *al.* **2** *spec.:* **a** *nummus – Geldstück:* WALTH. SPIR. Christoph. II prol. 8 viduae minimo placabitur -e *(cf. Vulg. Luc. 21,2).* **b** aes alienum *i. q. debitum – Schulden (cf.* GLOSS. I 394,4 St.-S. -e alieno i. cinse [*spectat ad Vulg. I reg. 22,2*]): RAHEW. gest. 3,30 p. 205,4 es alienum solvere. CHART. Hall. I 256 p. 243,25 eris alieni onere. *al.*

III *confunditur ut vid. c.* 1. aera *i. q. index capitulorum – Kapitelverzeichnis:* CAPIT. reg. Franc. 180 p. 370,18sq. quae *(capitula)* non legitur in -e ... quae non sunt in -e.

aesalon *(m.)* (αἰσάλων) *genus falconis (fort. smerilio) – Falkenart (vielleicht Merlinfalke):* ALBERT. M. animal. 8,22 acelon. 8,25 aeselon *(bis)* ... celeon. 23,26 assalon parva avis est *eqs.*

***aeschyne** *(f.)* (αἰσχύνη) *pudicitia – Schamgefühl:* ALBERT. M. eth. 4,3,6 p. 327[b],21 αἰσχύνη ... turpitudinem vocant viso vel audito turpi.

***aescula** (esc-), -ae *f.* (aesculus) **1** *fructus sorbi – Frucht des Speierlings (cf. l. 40):* GLOSS. III 99,37 St.-S. e-e sperewn. III 197,33 e-ae speruun. V 34,80 e-e sperwin. **2** *fructus mespili – Frucht der Mispel (cf. l. 43):* GLOSS. III 555,49 St.-S. e-e mispelen.

aesculetum (esc-), -i *n.* *lucus fraxinorum – Eschenhain (cf. l. 49):* GLOSS. IV 344,25 St.-S. e-um locus plenus esculis id est ascon.

aesculus (esc-), -i *(f.)* *script.:* he-: *l. 42.* -scil-: *l. 39.*

1 *strictius de arbore:* **a** *quercus – Eiche (Quercus robur L. et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 280sq.):* GLOSS. I 612,66 St.-S. e-us sleizeich. II 701,16 -us uirheih. 702,17 -us slaheic. III 467,44 e-us uuildieih. *per compar.:* WALTHARIUS 1000 velut -us (escilus *var. l.*) astitit heros. **b** *sorbus – Speierling (Sorbus domestica L., cf. Fischer, op. cit. p. 285):* GLOSS. III 273,22 St.-S. e-us eschilbovm. 488,47 he-us sperbŏm. 501,20 he-us spereuueboum. *al.* **c** *mespilus – Mispel (Mespilus germanica L., cf. Fischer, op. cit. p. 275):* GLOSS. III 466,29 St.-S. e-us nespilboum. ALBERT. M. veget. 6,133 mespilus ... est arbor nota; quae alio nomine e-us corrupte vocatur. **d** *fagus – (Rot-)Buche (Fagus silvatica L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 414):* GLOSS. IV 245,29 St.-S. -us boke vel ec. **e** *fraxinus – Esche (Fraxinus excelsior L., cf. Marzell, op. cit. p. 487):* GLOSS. III 720,26 St.-S. e-us vel fraxinus asch. IV 355,59. *al. v. et l. 32.* **f** *cornus – Kornelkirsche (Cornus mas L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 1166):* GLOSS. III 39,29 St.-S. e-us ... arlzpavm *(cod. L).* **2** *latius de fructu i. q. fructus mespili – Frucht der Mispel (cf. l. 43):* GLOSS. III 386,41 St.-S. e-us fructus mespilboum. *Baader*

aestas (est-), -atis *f.* *(m. vel n.:* CHRON. Moiss. a. 810 [MGScript. II p. 258,44]. ANNAL. Ved. a. 897 p. 78,22. *v. et l. 65)* *? gen. sg.* aestis: HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,18. *etym.:* COMPUT. cod. Bern. 7 nomen accipet ... estas de longitudinem, quod ardor sit.

1 *calidum tempus anni, tempus quo virent plantae – warme Jahreszeit, Vegetationszeit, Sommer:* **a** *latius:* ALDH. ad Acirc. 33,5 me *(sc. lusciniam)* bruma fugat, sed mox -e redibo. HUGEB. Willib. 3 p. 92,7 crescente e-is chaumate. ANNAL. Lauresh. a. 798 in ipso -e. WALAHFR. carm. 63,1,3 ver novum praesentat -s. ANNAL. Sangall. IV a. 944 -s omnis versa est in pluviam. CHART. Tirol. 514 quatuor karrade *(vini),* tres in e-e, una in hieme (ALBERT. M. animal. 7,82 in duobus temporibus oppositis, quae sunt -s et hyems). *saepissime.* *alleg.:* HRABAN. univ. 10,11 p. 303[A] -s autem venturae iucunditatis praefiguratio est. *ibid.:* -s futura beatitudo. **b** *strictius i. q. tres menses aestivales – Som-*

[Pape]

mervierteljahr: WILLIB. Bonif. 4 p. 17,17 e-is autumnique aliquantulum tempus. WALAHFR. carm. 89,2,3 quinque duasque Idus -s capit optima Maii. WIBALD. epist. 167 p. 286,19 e-e conceptus, vere natus. ALBERT. M. animal. 5,31 -is quidem ova producunt *muscae* in autumno. *al. tempus solstitii aestivalis – Sommersonnenwendzeit:* BEDA hist. eccl. 1,1 p. 11,3 *Brittania* plurimae longitudinis habet dies -e. p. 11,6. **c** *nom. propr.:* CHART. Rhen. med. III 922 p. 693,24 (a. 1247) Theodericus Estas de Gisenhoven. CHART. Otterb. 177 p. 129,27 Conradus miles dictus Estas.

2 *meton. i. q. aestus aestivus – Sommerhitze:* RHYTHM. 146,39,3 -s me nec ulla, ulla nec frigora vincunt. WALAHFR. carm. 46,4 ignis et -s (aestus *Vulg. Dan. 3,67*), cauma geluque. THIETM. chron. 4,18 -s nimia frugibus . . . nocuit. *al.*

***aestheterion** *(n.)* (αἰσθητήριον) *vis percipiendi (sensuum) – (sinnliche) Wahrnehmungskraft:* BEDA (?) mus. p. 912D hic nota αἰθητήριον *(sic?)*, id est, custodiam omnium sensuum *eqs.*

***aestheticon** *(n.)* (αἰσθητικόν) *quod sensibile est – das Wahrnehmbare:* Bovo CORB. Boeth. 265 αἰσθητικόν, id est sensibile.

aestifer (est-), -a, -um. **1** *calorem afferens – hitzebringend:* CARM. cod. Ambian. 222 f. 16 -r est pandens ferventia sidera cancer. CARM. Bur. B 132,5a,3 sole in e-o degente domicilio. **2** *calidus – heiß:* EKKEH. IV. carm. var. II 11,8 Purchardum vita pars rapit -a *(sc. Italia).*

aestigatio, -onis *f.* (aestivus *et* aestuatio *cft. Svennung, Wortstud. p. 62sqq.*) *febris – Fieber:* Ps. GALEN. puls. 7 si -o fuerit cum fastidium *(cf. p. 334,39).* *v. ThLL. s. v.* estigatio.

aestimabilis, -e. **1** *qui taxari potest – abschätzbar:* GESTA Autis. (MGScript. X p. 522,42) exierunt . . . cum militibus conductitiis numero quasi duodecies mille -es. **2** *perceptibilis – wahrnehmbar:* ALBERT. M. phys. 1,3,1 p. 44a,22sqq. iste *(Parmenides)* ponebat entia esse duplicia, scilicet vera et -ia *(cf. Arist. p. 1010a,3* αἰσθητά*)* . . .; sensibilia autem sunt -ia et facientia in apparentia diversitatem. **3** *comprehensibilis – erfaßbar:* RATHER. serm. 2,36 *(de Deo)* quod nec corporeus nec visibilis nec -is sit.

adv. ***aestimabiliter.** *secundum aestimationem – schätzungsweise:* GESTA Autis. (MGScript. X p. 522,48) congregatis numero paucis, videlicet trecentis -r viris.

aestimatio (est-, -cio), -onis *f. script.:* ext-: *l. 49.59. p. 330,11. al.* exst-: CHART. Tirol. notar. I 609a p. 300,23. 610 p. 301,33. *ibid. al.* sti-: EDICT. Roth. 149.

I *strictius:* **A** *de actione i. q. taxatio, appretiatio – das Abschätzen, Schätzung, Bestimmung des (Geld-) Wertes:* **1** *de pretio:* LEG. Wisig. 8,3,15 si ad ext-em damni . . . non venerit . . ., iuxta e-em testium in duplum cogatur exolvere. LEX Baiuv. 1,13 hoc est agrarium secundum -em (exist-*Bb*) iudicis. CAPIT. Saxon. 11 compositionis. TRAD. Werd. 11 accepto . . . precio e-is congrue (EINH. Karol. 33 p. 40,10 iustae -is). TRAD. Ratisb. 95 p. 85,30 consuetudo . . . commutandi . . . per placidam rei commutabilis -em. FORM. Sangall. II 11 iuxta -em qualitatis . . . locorum. DIPL. Otton. II. 66 p. 79,3 bannum . . . dominica -e persolvat. CHART. Tirol. notar. I 61 sub ext-e bonorum hominum. 104 instrumenta ext-is. CHART. Carinth. IV 2699 p. 540,18 secundum e-cionem sollempnem, que vrônchost . . . nuncupatur. REGISTR. Patav. I p. 132,10 solvit . . . IIII porcos ad e-em. CHART. Wirt. VII 2633 iuxta e-em dominorum, que e-o . . . herrengülte nuncupatur *(cf. Dt. Rechtswb. V. p. 821). saepe.* **2** *de numero, spatio, opere:* BEDA hist. eccl. 1,25 p. 45,5 insula . . . magnitudinis iuxta consuetudinem -is Anglorum familiarum DC. CAPIT. reg. Franc. 93,7 iuxta -em vel quantitatem . . . operis. GESTA Camer. 1,54 p. 420,37 (chart.) de silva per e-em . . . bunuaria C. HERIG. reg. 2,20 ponendarum -o denominationum. DIPL. Heinr. III. 70 p. 94,9 silvam . . . habentem per mensuram iugera centum milia cum e-e legitima. BALDER. Alber. 15 p. 251,36 cum centum militibus secundum e-em, sed secundum veritatem cum sexaginta septem. *al. facultas aestimandi – Schätzungsmöglichkeit:* RAHEW. gest. 4,74 p. 319,21 prepositorum non erat pre multitudine e-o. HELM. chron. 1 p. 5,23 eo usque latitudo Slavicae linguae succrescit, ut pene careat e-e. *al.* **B** *meton.:* **1** *pretium aestimatum, valor – geschätzter Wert, Geld-, Gegenwert:* LEX Ribv. 85,1 -e damni culpabilis iudicetur (LEX Sal. Karol. 10,11. CHART. Basil. C 42 p. 32,19. *saepe*). CHART. Sangall. A 718 census reddatur . . . in cera sub e-e unius denarii. CONST. I 302,6 servitium . . . e-e panis unius. CHART. Tirol. notar. I 83 cum dote CCC librarum vel ext-e in rebus mobilibus . . . illarum CCC librarum. STATUT. ord. Teut. p. 98,22 centum bisancios vel alias res e-cionis similis et valoris. CHART. Gosl. II 195 e-o omnium edificiorum . . . cedet . . . ecclesie. CHART. Merseb. 283 p. 224,40 ut marca suorum denariorum . . . a denariis Vribergensis monete non differat nisi in e-e VI denariorum. *saepe. remissius:* VITA Euch. Val. Mat. 14 crucem . . . mirae -is. *pretium nummorum – Münz-, Kurswert:* CHART. archiep. Magd. 380 p. 499,26 (a. 1182) erit autem auri e-o pro qualibet marca auri X marce argenti. *forma solvendi – Zahlungsform:* CONC. Karol. 31 det . . . solidos XX -e argenti in elimosinam. WIDUK. gest. 2,6 condempnavit Evurhardum centum talentis -e equorum. *absolutio pecuniaria – Geldablösung:* CHART. eccl. Werd. 11 p. 18,20 (a. 1140) e-em porcorum . . ., que est XII nummorum . . ., inminuere. p. 18,25 linum vero, quod . . . datur, nullius e-is, sed . . . ponderis septem librarum . . . esse debere decernimus (18 p. 28,25sqq.). **2** *amplitudo vel area aestimata – geschätzte Größe oder Grundfläche:* DIPL. Karoli M. 212 est . . . -o illius loci quasi quadraginta mansorum. FORM. Sangall. I 18 dedi . . . inter sylvas et agros . . . -em duarum hobarum. DIPL. Loth. III. 14 terram . . . e-e septem mansorum. **3** *charta taxationis – Schätzungsurkunde:* CHART. Tirol. notar. I 153a (a. 1236) ut infrascriptam ext-em autenticarem et publicarem. 159a. *ibid. al.* **4** *solutio – Zahlung:* CHART. Landeshut. 108 (ed. Th. Herzog. 1959. p. 59,38; a. 1272) ut . . . domus eadem e-e nimia gravaretur.

II *latius:* **A** *sensu act.:* **1** *arbitrium, diiudicatio, respectus – Ermessen, Gutdünken, Beurteilung, Berücksichtigung:* **a** *gener.:* ANTIDOT. Lond. p. 21,8 mittis pigmentas per ext-em. MAPPAE CLAVIC. 280 adicies de simila ad e-em. REGINO chron. a. 887 p. 128,5 erat res . . . -e sortis humanae rerum varietate miranda. HROTSV. Gall. II 3,1 in -e aeternae vite. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,29 e-i tuae prudentumque relinquatur arbitrio. p. 139,3 non sine . . . periculi e-e. *al.* **b** *philos. i. q. vis aestimativa – Wahrnehmungs-, Unterscheidungs-, Beurteilungsvermögen (cf. p. 331,13):* ALBERT. M. resurr. 160 p. 344,33 actus -is est duplex, scilicet aestimare, quid nocivum et quid conveniens, et sententiare de fine -is. animal. 7,8 quaedam *(animalia)* autem circa filios stabiliores habent conceptus et -es. 21,30 quae *(vires motivae)* sunt sensus ymaginatio, memoria, -o et providentia. metaph. 4,3,1 p. 235a,7 formae -is sunt principia essendi et cognoscendi omnes res. p. 235a,14 cum opinio sive -o sit passiva quaedam virtus. *ibid. al.* **2** *intentio – Entschluß:* WETT. Gall. 2 p. 258,1 -e etenim coepta portum . . . linquebant. **3** *opinio, sententia – Meinung, Ansicht, Lehre:* WALAHFR. exord. 23 p. 501,27 huic . . . -i videtur contrarium. ANNAL. Fuld. II a. 858 p. 50,12 vulgi. VITA Greg. Porc. I 5 iuxta idiotarum e-em exaltatus. CHART. episc. Halb. 268 p. 231,4 e-i nostre occurrit, quod *eqs. al. c. sensu exspectationis:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,3 cum . . . de tanta pecuniarum e-e sermocinaret. **4** *praesumptio – Anmaßung:* PURCH. Witig. praef. p. 263,21 superbam -em meae protervitatis. WOLFHER. Godeh. II 17 p. 205,43 archiepiscopus publico sermone -is suae culpam professus.

B *sensu pass.:* **1** *fama – Ruf:* CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 228,14 non ad gloriam Dei faciunt aedificia illa, sed propter -em humanam. OTTO FRISING. gest. 1,52 p. 74,20 tantae auctoritatis et e-is viro. **2** *sensus – Sinn, Bedeutung:* BONIF. epist. 73 p. 148,1 malę -is fama. ERMENR. Sval. tit.

[Pape]

de e-e nominis eius. BERTH. (?) annal. a. 1078 p. 308,35 fama . . . dubia -e praedicaverat.

***aestimativus**, -a, -um. *script.* ext-: *l. 5.7.*

1 *adi.:* **a** *percipiens – wahrnehmend:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 57,29 *(de cane)* habet enim virtutem ext-am et conservativam, quibus suscipit et conservat illud, quod docetur (*fort. add.:* 6 p. 229,31 quadam virtute ext-a [extimata *ed.*]). **b** *consideratus – überlegt:* CAES. HEIST. mirac. I 3,1 p. 110,31 *confessio* multiplex esse debet . . ., meticulosa, vera, -a, hilaris.

2 *subst. fem.:* *vis percipiendi, discernendi, diiudicandi – Wahrnehmungs-, Unterscheidungs-, Beurteilungsvermögen (cf. A. Schneider, Die Psychologie Alberts d. Gr. 1903/06. p. 162 sqq.):* ALBERT. M. incarn. 47 p. 221,69 in anima autem est contrarietas intentionum boni et mali, quas accipit -a. animal. 21,13 cum enim -a brutorum iudicet de intentionibus, quae cum sensibilibus accipiuntur. mot. proc. 2,2 p. 59,75 -a, quae habet aestimare per modum electionis. p. 59,81 in his autem, in quibus sensibilis non est perfectio ultima . . ., in his phantasia et -a et appetitus . . . participant aliquid rationis. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,8 p. 85,39sqq. cum quattuor sint vires sensitivae interiores, scilicet sensus communis et imaginativa, -a et memorativa, et -a est receptiva intentionum *eqs.* 8,3 p. 189,26 -a bruti . . . procedit . . . via apprehensionis et via experientiae et via similitudinis. *ibid. al.*

3 *subst. neutr.:* *perceptio – Wahrnehmung:* ALBERT. M. caus. univ. 2,3,13 p. 563^{b},43 licet in substantia et subiecto intellectivum, ratiocinativum, opinativum et -um sint idem, quando sint in eodem, tamen *eqs.*

aestimator (est-), -oris *m.* *script.* ext-: *l. 34.39. al.*

1 *strictius i. qui appretiat, taxat – Schätzer, Taxator:* LEX Baiuv. 14,17 faciat, sicut -es arbitraverunt, et conponat. CHART. Ital. Ficker 17 p. 23,11 ipsi ext-es extimassent basilicas et res. 27 p. 34,25 bonos homines e-es, qui estimarent *(cf. C. Giardina, RivStorItal. 5. 1932. p. 28sqq. 313sqq.).* LEG. Lang. p. 596^{b},1 tres e-es . . . vadant super terram et estiment eam. CHART. Tirol. notar. I 104 Gheroldus . . . ext-r communitatis Tridenti. CHART. Bern. II 667^{a} p. 724,31 per e-es . . . precium superaddatur. *al. v. et l. 66.70.* **2** *latius i. q. existimator, arbiter – Bewerter, Beurteiler:* AMALAR. off. 3,26,17 tu *(sc. Dominus)* qui es largitor veniae, non -r meriti. LUP. FERR. epist. 48 aequus -r necessitatum. VITA Agric. 38 proprię fragilitatis fortis e-r. GOZECH. epist. 40 p. 906^{D} pauci sunt boni rerum -es. ARNO REICHERSB. apol. p. 37,12 indisciplinatis hominis huius *(i. Christi)* -bus . . ., Iudaeis . . ., haereticis. *al.* *c. sensu confidendi:* RUP. MEDIOL. Adalb. 6 Eggo sponsionis viri Dei e-r avidissimus.

aestimatus, -us *m.* *opinatio – Einbildung:* VITA Menel. 2,8 (MGMer. V p. 153,2) missaticus . . . super nimios securitatis sue -us follis remanebat.

aestimo (est-), -avi, -atum, -are. *script.:* ext-: *l. 66. p. 332,2.4. al.* exst-: DIPL. Heinr. III. 27. CHART. Tirol. notar. I 923. ist-: SERMO de sacril. 23. stim-: *l. 60. p. 332,13.* stem-: *p. 332,39.* *?depon.:* ARBEO Emm. 5 p. 34,2. *v. et p. 332,41.*

I *strictius:* **A** *taxare, appretiare – (ab)schätzen, den Wert bestimmen:* **1** *de pretio:* LEX Baiuv. 13,3 conponat, quantum -verit, qui causas iudicat. LEX Sal. Pipp. 10,8 damnum stimatum reddat. LEX Frision. 3,7 quanti res . . . -bitur. CHART. Mar. Magd. 17 decima . . . XII solidorum taxationem *(sic?)* annuatim e-atur. CHART. Heinr. Leon. 104 p. 158,24 quam *(decimationem)* ad duas marcas argenti e-vimus. CHART. episc. Hild. II 288 marcha quelibet ad viginti solidos . . . e-ta. CHART. Tirol. notar. I 153^{a} nos . . . extimatores . . . extimamus unum vignale . . . quinquaginta libris. CHART. Burgel. 91 p. 109,19 advocatiam e-ando in summam pecuniae taxabunt. CHART. cell. Paulin. 85 p. 99,7 nec e-are nec taxare. *saepe.* *c. acc. dupl.:* CHART. Bund. 445 (a. 1187) estimatores . . ., qui dixerunt et e-verunt predictam ecclesiam meliorem . . . rem. *c. inf.:* LEG. Wisig. 6,1,5 p. 253,23 persolvatur, quantum ipse artifex . . . valere fuerit -tus. *pendet interr. indir.:* LEG. Wisig. 6,4,11 quantum deterior extiterit ipse servus, iudex poterit extimare. **2** *de numero, spatio, opere:* LEG. Wisig. 8,4,2 e-to (ext- *var. l.*) itinere vel labore, extimetur (est- *var. l.*) et conpositio damni. CHART. Sangall. A 381 p. 356,4 de e-ta silva hobe duę. DIPL. Heinr. IV. 336 p. 443,17 se bona fide istimaturos et terminaturos illas terras. **B** *metiri – messen:* ANON. geom. I 3,1 ab eo *(mediclinio)* ante et retro -ando pergatur. 3,3 si quid eminens inaccessibile fuerit, -andum cum horoscopo *eqs.* 3,17 -andae altitudinis orthogonium.

II *latius:* **A** *arbitrari, diiudicare, respicere – ermessen, (ein)schätzen, beurteilen, berücksichtigen:* **1** *gener.:* ANTIDOT. Glasg. p. 121,37 adis oleo, quod stimes. HRABAN. epist. 3 p. 385,17 animus in bonitate dives magis -at devotionem offerentis quam donum. RUOTG. Brun. 16 longe aliter huius viri merita e-bant. HERIG. reg. 2,19 multiplica divisorem, quotiens -veris. THIETM. chron. 4,75 p. 218,30 peior sum, quam possit dici vel ullatenus e-ari. CONR. EBERB. exord. 5,17 p. 1169^{C} ipso . . . pluris -ante. *al.* *refl.:* THANGM. Bernw. 56 quamvis longe aliter se ipse -verit. *pendet interr. indir.:* BOTAN. Sangall. 40,7 herba (*i.* -am) . . . extimare, quantum medicamentum habet. EINH. Karol. 7 p. 10,9. HROTSV. gest. praef. 11 quoquo modo factum sit. *al.* **2** *philos. (cf. p. 331,13):* ALBERT. M. animal. 1,13 caput enim habet . . . distinctiones cellarum capitis ad ymaginandum, e-andum, memorandum. *v. et p. 330,50.* **B** *intendere, deliberare – beabsichtigen, erwägen:* WETT. Gall. 3 -tum iter . . . dimittere. *c. inf.:* WETT. Gall. 27 quam *(axem)* carpentarii -bant proicere. GERH. AUGUST. Udalr. I 25 p. 410,24 statim -verunt nuntium . . . mittere. GESTA Camer. 1, 72. *pendet interr. indir.:* GERH. AUGUST. Udalr. I 23 p. 408,36 inter se -verunt, qualiter causa . . . terminaretur (*cf.* 28 p. 415,22). *seq.* ut: GERH. AUGUST. (?) Udalr. II 20 -are coeperunt, ut legatos mitterent. *decernere – entscheiden:* LEG. Wisig. 2,4,2 quibus magis debeat credi, iudicis extimabit electio. LEX Baiuv. 19,8 quod omnia a falsis iudicibus fuerat -tum (adest- *var. l.*). **C** *opinari, putare – meinen, glauben, halten für:* CHRON. Fred. 4,64 ait ad patricium, quem emperatore . . . stemabat. BEDA hist. eccl. 4,23 p. 255,4 quod . . . magnae virtutis -batur. ARBEO Corb. 40 quis enim e-batur (-bat *1 p. corr.*) aliud quam mortuum. DIPL. Otton. I. 234 p. 320,35 ratas petitiones e-antes (exist- *C*). GERH. AUGUST. Udalr. I 27 p. 413,30 non fecisti, sicut ego -vi. RUOTG. Brun. 38 p. 40,29 hoc sibi pestiferum -bant. WIPO gest. 2 p. 17,8 digni tanto honore -ti sumus. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 323,7 quam in eum quidam -rent in hac causa personarum acceptionem. ALBERT. M. metaph. 4,3,1 p. 235^{a},11 si contradictoria simul sunt -ta vera. *saepe.* *c. (acc. c.) inf.:* TRAD. Frising. 14^{a} (a. 759) quod fiere futurum non -o. HUGEB. Willib. 4 p. 94,16 speculatores esse illos e-bant. RHYTHM. 63,8,1 mox mori -vit. THANGM. Bernw. 13 p. 764,3 indignum -ans, nisi a palligero consecrari. FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 20,2. *saepe.* *seq.* quod: WIPO gest. 2 p. 16,15. ADAM gest. 2,26 p. 85,1. *al.* ut: GERH. AUGUST. Udalr. I 6 p. 394,19 -ans pro certo, . . . ut *eqs.* 10 p. 399,28. *al.* si: THANGM. Bernw. 41 p. 776,13 maximum -batur, si *eqs.* **D** *exspectare – erwarten:* WILLIB. Bonif. 8 p. 51,26 super e-tae amisione pecuniae contristati. **E** *praedicare – rühmen:* RUOTG. Brun. 45 mirabiliter . . . viri . . . merita . . . -bant.

adi. **aestimatus**, -a, -um. *probatus – gültig:* CHART. Sangall. A 310 (a. 827) *redimere* cum XX solidis in pecunia -a.

subst. **aestimans**, -antis *m.* *aestimator – Taxator:* LEG. Wisig. 8,3,6 damnum solvat, sicut inspectio habuerit e-ium.

***aestimum** (ext-), -i *n.* *taxatio – Schätzung:* CHART. Tirol. notar. I 313^{a} (a. 1236) possessionem . . . dare in extimo et arbitrio bonorum hominum.

aestivalis (est-), -e. **I** *adi.:* *aestivus, ad aestatem pertinens – sommerlich, Sommer-:* **A** *gener.:* PASS. Ursulae 2 terra -bus perusta fervoribus. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 280,7 tempore -i. LIBER ordin. Patav. 6,14 ut -e ieiunium semper infra hebdomadam Pentecostes . . . celebretur. GER-

LAC. annal. a. 1184 p. 698,42 post vesperas hiemales et collationem e-em. *al.* *astron.:* RICHER. REM. hist. 3,51 fistulam ... adiecit, quae -em circulationem indicaret. ADAM gest. 4,38 solsticium (ALBERT. M. meteor. 1,4,9 p. 515^{b},32. *cf.* cael. 2,3,3 p. 172^{b},45 punctum -e solstitii). **B** *c. colore quodam:* **1** *aestati accommodatus, aestate utendus – für den Sommer eingerichtet, im Sommer gebräuchlich:* **a** *de aedificiis* (*cf.* GLOSS. IV 197,12 St.-S. zeta -is loiua): ANNAL. Egm. a. 1159 p. 166,35 utramque domum episcopi, hiemalem scilicet et e-em. WALTH. MARCHT. hist. 20 refectorium ... e-e ligneum (CHART. Brixin. 152). *al.* **b** *de vestitu:* COSMAS chron. 2,42 p. 148,10 pelliciam episcopalem ..., unam hiemalem ..., alteram e-em. CHART. Wirt. VI app. 8 p. 435, 16 de e-bus pannis, quę dicuntur hustuoch. CHART. Hall. I 224,26 stivales e-es (*opp.* hyemales). **c** *de libris:* HERM. TORN. rest. 77 in quibus *(libris)* continentur lecciones ..., quorum unus e-is, alter vocatur hyemalis. CHRON. Andag. 3 p. 9,14 *omeliarius.* CATAL. biblioth. Lehm. I 76 p. 415,11 duo volumina, e-e et hiemale. **2** *aestate (ineunte) satus – im (Früh-)Sommer gesät:* TRAD. Udalr. August. app. p. 139, 8 (s. XII.) frumentum. CHART. Gosl. I 301 p. 325,33 mansus dabit ... terciam partem omnium seminum suorum, tam hyemalis quam e-is. **3** *aestate messus, collectus – im Sommer geerntet:* IOH. S. PAUL. diaet. 223 *caulis* (*opp.* hiemalis). CHART. Naumb. 426 p. 382,10 v carratas e-is feni et v autumnalis. **4** *aestate demessus – im Sommer abgeerntet:* CHART. Worm. 389 p. 250,35 (a. 1279) arborum. **5** *semina aestiva ferens – Sommerfrucht tragend:* CHART. Sangall. A 140 (a. 795) duas anzingas, unum autumnalem et alium e-em, ... segare. CHART. civ. Erf. 157 p. 90,24 (a. 1255) *mansum* per fundum yemalem decem agros habentem, per e-em decem, per fundum quiescentem decem. **6** *aestate superveniens – im Sommer erscheinend:* CHART. Hans. I 663 p. 229,39 (a. 1268) hospites e-es cum venerint in terram. ALBERT. M. animal. 8,223 aves vocatae conykôs sunt ex avibus -bus. *v. et* *stivalis.

II *subst. neutr. plur.:* *frumentum aestivum – Sommergetreide:* ANNAL. Prag. I a. 1252 p. 174,17 hyemalia mediocriter ... provenerunt, -a ... defecerunt.

aestivo(r) (est-), -are (-ari). *aestatem degere – den Sommer verbringen:* CARM. Bur. B 74,3,1 e-antur Dryades colle sub umbroso. ANNAL. Marb. a. 1190 peregrini in Grecia hyemantes et partim e-antes. ALBERT. M. animal. 7,78 *(de piscibus)* intrant in locum ... in vere et ibi -ant.

aestivus (est-), -a, -um. *script.* ext-: *l.* 49. *acc. pl.* -us: *l.* 72.

I *adi.:* *ad aestatem pertinens – sommerlich, Sommer-:* **A** *gener.:* WILLIB. Bonif. 5 p. 21,24 tempus (TRAD. Frising. 546. ACTA imp. Winkelm. I 340 ad extremitatem extivi t. *saepe*). WALAHFR. hort. 158 solibus. WANDALB. mens. 185 calores. CARM. Cantabr. 23,5,3 aves ... celebrant e-um undique carmen. LIBER ordin. Patav. 2,12 p. 963,28 ieiunium vernum in quadragesima, -um in pentecoste. *al.* *astron.:* WALAHFR. carm. 89,1,4 solstitium (*cf.* ALBERT. M. veget. 6,489 ad solstitialem -um). GERB. (?) astrolab. 2,2 circulus Cancri tropicus -us dicitur. 2,9 p. 121,26 per -a ... signa. *al.* **B** *cum colore quodam:* **1** *aestati accommodatus – für den Sommer eingerichtet:* ALCUIN. epist. 143 p. 225,13 vermes fenestris involant -is. ARNULF. MEDIOL. gest. 4,8 *ecclesiam* -am (*opp.* hyemalis basilica). **2** *aestate (ineunte) satus – im (Früh-)Sommer gesät:* TRANSL. Modo. 34 p. 305,18 ad -a semina. **3** *aestate collectus – im Sommer geerntet:* DYASC. p. 126^{b} māla. **4** *aestate natus – im Sommer ausgeschlüpft:* ALBERT. M. animal. 5,42 vernales autem et autumnales pulli earum *(columbarum)* meliores quam -i et hyemales. **5** *aestate reddendus – im Sommer zu liefern:* CHART. Epternac. 201 p. 332, 9 (a. 1100/10) addidit ad ... servicium hyemale ... porcellum I, ad e-um ovem I.

II *subst. masc. vel neutr.:* *aestas – Sommer:* RHYTHM. 146,38,6 *(de glacie)* hieme conceptos pendens meos servo parentes et -o rursus ignibus trado coquendos. 149,337 *(de s. Eligio)* non patitur iam -us (-os *B* 3) hiemisve inmoderatos.

III *subst. neutr.:* *saeptum aestate utendum – Sommergehege, Koppel:* GLOSS. IV 58,33 St.-S. e-um farrich.

adv. **aestive.** *in modum aestatis – wie ein Sommer:* NIVARD. Ysengr. 7,623 -e transivit hyemps, hyemaliter ęstas.

***aestualis** (est-), -e. *aestūs tempore eveniens, aestivus – in der heißen Zeit vorkommend, sommerlich:* HUGEB. Willib. 4 p. 96,12 e-e tempore. LAND. MEDIOL. hist. I 3,10 p. 80,47 -ia fulmina. HERM. COL. conv. 8 (PL 170,819^{A}) dies.

aestuarius (est-), -a, -um. **I** *adi.:* *camino exornatus – mit Heizung versehen, heizbar:* CHART. Steph. Wirz. 213 p. 223,9 (a. 1198/1202) caminatis e-is domum *(infirmorum)* ... amplificavit.

II *subst. neutr.:* **A** *cubiculum camino exornatum – heizbarer Raum:* **1** *balneum, sudatorium – Baderaum, -haus, Dampfbad (pars exemplorum etiam ad 2 spectare potest et invicem):* CASUS Petrish. 3,18 p. 652,14 qui differt ingressum e-i intus adhuc cessante densitate fumi. VITA Hartm. (ed. Sparber, Schlernschriften XLVI p. 60,28) e-um, in quo positum fuerat vas cum aqua. WOLFGER. itin. comput. 3 p. 23,5 minutori in e-o XII den. REGISTR. Ringrav. 10,2 p. 30,1 e-um Gebenonis II uncias. CHART. Worm. 291 p. 195, 11 e-um situm aput portam Iudeorum. *al.* **2** *caminata, stuba – geheizter Aufenthaltsraum, Stube:* HELM. chron. 34 p. 67,1 cum e-um, in quo bibebant, incurvus exiret. CARM. Bur. A 180,1,4 hiemali tempore ... concurrunt in -o, qui regnant cum Decio. CHART. Altenburg. 53 p. 42,12 edificia quedam, caminatam, lobium, e-um ... donavimus. CHART. Tirol. 829 dedit quoddam allodium ... in stupa vel e-o sancti Pauli (CHART. Turic. 1030 actum ... in st. seu e-o infirmorum). CONST. II 458 p. 630,32 facta ... in e-o contra hospitium domini regis. *al.* **B** *lacuna arte constructa – künstlich angelegte Lagune:* SIGEB. GEMBL. gest. 33 factis -is vivaria ad recipiendos pisces construxit.

aestuatio (est-), -onis *f.* exst-: *l.* 40. **1** *gener. i. q. fervor, calefactio – Hitze, Hitzeeinwirkung:* COMPOS. Luc. B 19 propter e-em solis (C 6. ALBERT. AQUENS. hist. 3,2). VITA Eptad. 17 (MGMer. III p. 192,1) ardentissima ... febrium e-e. **2** *medic.:* **a** *febris – Fieber:* Ps. GALEN. febr. 151 si e-o fuerit cum fastidio. *v. et* aestigatio. **b** *inflammatio – Entzündung:* DYASC. p. 191^{b} tumorem stomachi et exstuationem (p. 173^{a} e-es).

aestuo (est-), -atum, -are. *script.:* ext-: *l.* 45.53.60. esto-: *l.* 47. stu-: *l.* 46.60. *depon. vel medial.: l.* 51.53.*p.* 335,5.

I *intrans.:* **A** *proprie:* **1** *ardere, fervere, incalescere – brennen, heiß sein, heiß werden:* FORM. Wisig. 39 extuantibus flammis. PIRMIN. scar. 20 ut vinum (a vino *A*, vino *C*) stuetis (estoedis *A*; *ex Vulg. Is.* 5,11). HUGEB. Willib. 3 p. 92,9 febricitando ... calore estuans. NOTKER. BALB. gest. 1,24 gehennae ignibus. TRANSL. Marci in Aug. 18 coepit -are atque ... visus est sudor emanare. WIDUK. gest. 3,47 animi fervore solisque ardore ... accensus -at. 3,75 p. 152,25 -ari (estuare *C* 2) atque fatigari iam coepit. CHRON. Salern. 92 p. 93,13 dum diu ... extuaretur febribus. *al.* *febricitare – fiebern:* RUD. FULD. mirac. 12 p. 338,9 per continuos tres dies ... -ans. AGIUS vita Hath. 21 -antem in morte filiam. **2** *strepere – brausen:* WALTH. SPIR. Christoph. I 20 -antibus undique procellis. **B** *translate et in imag.:* **1** *flagrare, commoveri – glühen, bewegt werden:* VITA Eptad. 17 (MG Mer. III p. 192,3) estuans ... misericordia. HROTSV. Cal. 9,3 desiderio. ARCHIPOETA 10,1,1 -ans (ext- *F*, stu- *D*) intrinsecus ira vehementi. *al.* **2** *saevire – wüten:* AETHICUS ISTER 81 p. 62,25 lanista, quid -aris ergana ? VITA Liutb. 31 -antibus mulieris doloribus. RUOTG. Brun. 10 *nequitiae suae virus* in occidentis partibus e-bat. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,36 commotio regis ... -at incassum. *al.* **3** *agitari – hin- und hergetrieben werden:* HRABAN. univ. 11,7 p. 315^{C} iuxta allegoriam -at mundus undis persecutionum. WALTHARIUS 1138 -at immensis curarum fluctibus. **4** *sollicitum esse – besorgt sein:* WALAHFR. Wett. 943 -at agnoscens, velox quod transitus instet. RUOTG. Brun. 22 Domino serviens -bat. CHART. Merseb. 423 p. 347,25 circa pauperum curam. *al.* *pendet interr. indir. i. q. dubitare – zweifeln:* UFFING. Ida 1,11

[Pape]

quo se verteret, -at anceps. **5** *niti – trachten:* HROTSV. Gong. 358 in facinus. 448 in mortem iusti.

II *trans.:* **A** *proprie:* **1** *calefacere – erwärmen, erhitzen:* VITA Pard. 7 (MGMer. VII p. 28, 13) -bat se ex calidis lapidibus, et cum introibat, ubi -retur *eqs.* **2** *concremare – verbrennen:* GESTA Halb. p. 113,38 *(in imag.)* in medio duorum ignium constitutus non est ... e-tus *(cf. Vulg. Sirach 61, 6).* **B** *translate:* **1** *sollicitare – beunruhigen:* TRANSL. Viti 3 p. 33,12 cum gravi e-retur angustia. **2** *appetere – anstreben:* CHRON. Reinh. a. 1213 p. 583,17 animosus tyro insoliti agonis e-at laborem. *c. (acc. c.) inf.:* LIBRI Karol. 3,26 p. 158,21 in eadem vanitatis lectione, quam illi septimę synodi nuncupatione censeri -ant. UFFING. Ida 1,12 breviare calles. **3** *effundere – ausströmen:* EPIST. Hann. 105 p. 173,15 litteras ... opulentiam sinceri cordis -antes.

adi. **aestuans,** -antis. **1** *proprie i. q. ardens – brennend:* HELM. chron. 92 p. 179,20 *(in imag.)* qui *(Polabi et Obotriti)* erant in medio camini e-is. **2** *translate:* **a** *anceps – unschlüssig:* THIETM. chron. 7,40 post longam e-is animi deliberationem. **b** *flagrans – glühend:* GERH. AUGUST. Udalr. I 18 visitare ... Romam cum -i animo desideraret (HELM. chron. 80 p. 151,14 vir e-is a.).

subst. **aestuans,** -antis *f.* *quae febri calet – eine Fieberkranke:* AGIUS vita Hath. 20 -em flabello refrigerare.

adv. ***aestuanter.** *instanter – inständig:* UFFING. Ida 1,14 ut ... subvenirent, -r precatur.

***aestuositas** (est-), -atis *f.* *medic. i. q. inaequalitas – Ungleichmäßigkeit (cf. Galen. ed. Kühn IX p. 505,7 σφυγμὸς ὁ κυματώδης):* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,10 p. 33a^{v} in periplemonia pulsus erit sicut in lethargia: in magnitudine, mollicie et e-e; ... in periplemonia maior diversitas et e-s.

aestuosus (est-), -a, -um. **1** *medic. i. q. inaequalis – unregelmäßig:* CONSTANT. AFRIC. theor. 7,3 p. 31a^{v} e-i sunt *pulsus,* cum organi pars auriculari digito superposito superius et ante movetur. 9,22 p. 45b^{r}. **2** *turbulentus – stürmisch:* RUOTG. Brun. 30 -um mundi huius naufragium.

aestus (est-), -us *m. (? n.: l. 44) form.: gen. sg.* -i: *l. 52. abl. sg.* -o: *l. 51.*

I *proprie:* **A** *ardor, fervor, calor – Hitze, Glut:* **1** *gener.:* WALAHFR. Mamm. 17,14 flammae medios intrare per -us. hort. 322 solis. MIRAC. Genes. Hier. 20 ob fervorem -us tunica se exui. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,194 rogi. DIPL. Heinr. II. 320 p. 401,19 sustinuit famem, ... sitim, estus et frigus. CARM. de Iuda 3,63 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 280) funestum ... e-um *Averni.* ALBERT. M. caus. element. 1,2,5 illud *(sc. vapor inclusus calidus)* vocatur a nautis -us maris. meteor. 3,1,3 p. 589^{b},5 si autem consideretur subtile siccum, quod est in vapore illo sive fumo, tunc dicitur -us. *al.* **2** *meton.:* **a** *aestas – Sommer:* RHYTHM. 146,39,5 bruma color unus vernoque simul et -o (esto, -u *var. l.*). VITA Germ. 3 (MGMer. VII p. 420,12) non hiemis ... frigore nec -i vapore timebat. MARC. VALER. buc. 1,79 ver fugit ante rosas estusque (aestas *ci. P. Lehmann*) refugit aristas. **b** *febris – Fieber:* TRANSL. Alex. Frising. 2 (MGScript. XV p. 287,51) -us frigore nimio generatus effeta membra depaverat. **c** *aer supremus fervidus – die heiße oberste Luftschicht (cf. Th. Schmitt, Die Meteorologie ... des Albertus Magnus. Diss. München. 1909. p. 38):* ALBERT. M. cael. 2,3,2 p. 169^{b},16 caliditas ..., quae est in regione illa aeris, quae dicitur -us. **B** *fluctus, undatio – Wellen(gang), Strömung, Brandung:* BEDA hist. eccl. 4,16 p. 238,17 in ... pelago bini -us oceani ... sibimet ... conpugnantes occurrunt. AETHICUS ISTER 91 p. 69,35 *Cretam* vallatam a septentrione Ionio et -bus Graeciae. WANDALB. mens. 55 oceani. HILDEG. scivias 3,12 p. 726^{A} quod ... nec aqua -um nec terra fragilitatem ... haberent. *al.* *accessus recessusque maris – Gezeiten:* WILLIB. Bonif. 9 p. 56,22 propter inmensas ledonis ac malinae inruptiones, quae ... maris -um oceanique cursum ... commovent. VITA Find. p. 504,14 -us maris increscens. p. 504,20.

II *translate vel in imag.:* **A** *flagrantia, affectus – Leidenschaft, Erregung:* WALAHFR. carm. 66,2,3 libidinis. WALTH. SPIR. Christoph. II 5,22 pocula ..., quę tamen inmensum cumularent caumatis -um. GERH. AUGUST. Udalr. I 3 p. 390,37 -u ... Dei amoris succensus. TRANSL. Patrocli p. 280^{b} avaritiae -bus anhelant. *al.* **B** *inquietudo, perturbatio, tribulatio – Unruhe, Verwirrung, Bedrängnis:* AMALAR. cod. expos. 2,1 in ... temptationibus -us huius mundi. RIMB. Anscar. 42 p. 78,22 animi -bus excoctus. SALOM. III. carm. 1,20 p. 298 pars -us, quę cor obnubilat intus. EPIST. Teg. I 52 ex estu talis periculositatis ... emergere. CHART. march. Misn. III 46 p. 41,28 ob evitandum estum adversitatis. *al.*

aesus *v.* esus.

***aesymnetes,** -ae *m.* (αἰσυμνήτης) *rector electus – gewählter Herrscher:* ALBERT. M. pol. 3,9^{f} p. 288^{b},5 monarchia, 'quae quidem erat in antiquis Graecis, quos vocant -as' *(p. 1285^{a},31* αἰσυμνήτας). 3,10^{g} p. 304^{a},15 praefecerunt civitati -am vel tyrannum. 4,8^{c} p. 370,13. *ibid. al.*

***aesymnetica,** -ae *f.* *monarchia electione acquisita – Wahlmonarchie:* ALBERT. M. pol. 3,9^{l} p. 290^{b},5 quam -am appellant, haec autem est electa tyrannis *(p. 1285^{b},25* αἰσυμνητείαν).

***aesymnetus,** -a, -um. *electione acquisitus – durch Wahl erlangt, Wahl-:* ALBERT. M. pol. 3,9 p. 286^{a},25 regnum despoticum ... regnum -um (3,9^{f} p. 288^{b},2 determinat de r. -o).

aetas (et-), -atis *f.* *?abl. pl.* -is: *p. 337,60.*

I *spectat ad animantium vitam (ad plantas: l. 43. p. 337,27):* **A** *tempus vitae – (Lebens-)Alter:* **1** *gener.:* LEX Sal. Pipp. 33,1 si quis femina post media etate, hoc est, quando iam infantes habere non potest *eqs.* HUGEB. Wynneb. 9 p. 114,20 erat ille sexaginta annorum -e. LIUTG. Greg. 10 ab ineunte -e. CAPIT. Saxon. 11 quantum etatem auxerit *bos,* tantu in pretio crescat. CAND. FULD. Eigil. I 10 p. 227,43 vir ... maturae -is. II 14,17 provectus ... temporis -e. DIPL. Ludow. Germ. 35 p. 45,33 mancipiis utriusque sexus et -is (DIPL. Karoli III. 21 p. 35,29). HRABAN. epist. 50 p. 505,2 grandevam. WIDUK. gest. 1,11 p. 19,23 omnes perfectae -is (*opp.* inpuberes). THANGM. Bernw. 1 p. 758,34 ultra id -is. 22 p. 769,26 iuvenis -e, sed senior morum probitate. CHART. Fuld. B 271 p. 391,43 ferunt priscę -is homines. LAMB. LEOD. Matth. I 1453 (gloss.) plena etas est in etate quinquagenaria. ALBERT. M. animal. 2,35 -s animalis cognoscitur in cornu. 5,44 tempus -is, in quo pubescunt ... animalia. 12,217 in -e intellectus, quae est XXX annorum. *saepe. bot.:* ALBERT. M. veget. 1,57 in -e, quae est post statum. 1,202 *arbores* in iuventute steriliores sunt quam in provecta -e. **2** *meton. de hominibus ipsis:* THANGM. Bernw. 1 p. 758,20 tenera -s ... interiora divini sophismatis ... rimabatur. CARM. de Iuda 1,67 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 261) debilis etas non alitur pueri. **3** *spec. in iure:* **a** *de minoribus natu:* LEG. Wisig. 4,3,3 p. 190,21 si patre mortuo in minori etate filii relinquantur (CHART. Tirol. 608 p. 82,23). CHART. Lux. IV 126,8 racione iunioris etatis premissa. *al.* *vindiciae hominis minoris aetatis – Rechtsanspruch eines Minderjährigen:* CHART. Tirol. 1198^{b} p. 244,33 (a. 1246) numquam implorabit restitucionem ... renuncians minori etati. **b** *de adultis, hominibus sui iuris:* CONC. Karol. 21,9 ante annos pubertatis, id est infra -em. THEGAN. Ludow. 4 postquam ad -em pervenit, desponsavit. CHART. Sangall. A 359 intellegibilem. 571 integram. FORM. Sangall. II 8 nubilem. TRAD. Ratisb. 222 perfectam. 339 possibilem. THIETM. (?) chron. 5,25 cum ... iure consanguinitatis et etatis ... in regem eligeretur. CHART. Wirt. V app. 9 p. 377,12 censualem. TRAD. Ratisb. 777 cum *puella* ad -em suam pervenerit. CHART. Mont. (MGScript. XXI p. 621,35) ad legem etas hominis est XV annorum, femine vero XII. CHART. Tirol. 947 in etate iurandi fidelitatem. CHART. Advoc. 68 ad legitimam viginti quinque annorum etatem. *al.* **B** *gradus vitae – Alter(sstufe):* **1** *gener.:* RIMB. Anscar. 2 p. 20,11 per singula -um momenta. HONOR. AUGUST. imag. 2,75 sunt ... sex -es hominis. URSO med. 297 variatur ... curationis modus ... ab etatibus. HILDEG. Disib. prol. 3$^{med.}$ in tertia ... -e dentibus comedit *homo.* TRACT. de chirurg. 804 ⟨e⟩tates sunt VII, noviter ge-

[Pape]

nita *eqs.* ALBERT. M. animal. 12,67 -es ... sunt quatuor in genere *eqs.* ALBERT. M. (?) animal. quaest. 7,29 p. 184,22sq. -s consequitur complexionem, quia in prima -e complexio est calida et humida *eqs. al. v. et l. 27.* *spirit.:* ROD. CAMER. Lietb. 25 p. 852,12 novus homo ... habens ... non annis, sed profectibus distinctas quasdam spirituales -es suas. **2** *meton. de hominibus ipsis:* BONIF. epist. 78 p. 169,12 predicantes ... omnibus gradibus vel etatibus. ARBEO Corb. 8 unicuique se congruens sexui vel -i (TRAD. Teg. 291 omnis s. et etas ... percipiat). RUOTG. Brun. 42 splendore omnis generis hominum, -um, ordinum floruisse. WIPO gest. 37 p. 57,26 neque -bus neque personis pepercit. CHRON. Erf. mod. II a. 1255 p. 247,38 XII ex omni etate, seniorum ..., mediocrum et iuvenum. *al.* **C** *cursus vitae, vita – Lebenszeit, Leben:* LEG. Wisig. 1,2,3 lex regit ... omnem hominis etatem. WILLIB. Bonif. 7 p. 36,12 per cunctos -is suae gradus. LIUTG. Greg. 2 p. 67,33 decimum quintum -is suae agens annum (*sim.* WETT. Gall. 29 p. 273,41. OTTO FRISING. chron. 3,27 p. 167,36. *saepe*). WALAHFR. carm. 88,16 luctu, senio, leto quoque volvitur -s. WIDUK. gest. 1,11 p. 18,25 ad ... senectutem -s me perduxit. EPIST. Ratisb. 18 p. 337,19 humanę -is natura est, ut simul cum tempore labatur. NORB. IBURG. Benn. 27 p. 890,40 -em in palatio educatam ... hic trivit. ALBERT. M. aet. 1,1 p. 306^{a},23 commune ..., in quo sunt omnes conditiones virtutum animalium, ... vocatur -s sive periodus vitae. 1,2 p. 306^{b},26 -s autem in omnibus -e participantibus in quatuor -es dividitur *eqs. al. bot.:* ALBERT. M. veget. 4,129 donec vita eius et -s compleatur et intereat.

II *spectat ad quodlibet tempus:* **A** *spatium temporis, mora – Zeit, Zeitraum, Dauer:* **1** *gener.:* ALDH. ad Acirc. 5 per succiduas saeculorum -es. WALAHFR. carm. 89,3,15 *annus* non est -e profusus. DIPL. Ludow. Germ. 72 si XXX annorum etate subiectę essent vineę. FROUM. carm. 21,22 nutriat vos temporis etas saecula producens. CHART. Tirol. 1013 labitur occulte ... volatilis etas. *al.* *annus – Jahr:* ALDH. virg. II 332 bis novem ... -um lustra. **2** *comput. de diebus mensis lunaris i. q. lunatio – (Mond-) Alter:* COLUMB. epist. 1 p. 156,34 de hac lunae -e (BEDA temp. rat. 11,9. BERNOLD. CONST. chron. p. 393,28 Romani ... eiusdem anni kalendarias l. -es pro regularibus ... tenere decreverunt. *al.*). ALCUIN. epist. 145 p. 232,12 computare ... -es lunares. *ambitus – Periode:* BEDA temp. rat. 18,49 luna, ubi suam perfecerit -em. **B** *saeculum, aera – Zeitalter, Epoche:* **1** *gener.:* WALAHFR. Wett. 882 praesens. EINH. Karol. prol. p. 1,25 regis ... omnium sua -e maximi. WIDUK.: gest. 2,41 filium ... virtute ... ea -e nulli ... secundum. EPIST. Ratisb. 10 p. 328,1 inter nostrę -is politiores munditias. *al.* **2** *meton. i. q. genus hominum, generatio – Menschengeschlecht, Generation:* BEDA hist. eccl. 1,22 p. 41,29 cum successisset -s tempestatis illius nescia. WANDALB. mens. 104 Mercurii matrem ..., priorum -s quam coluit. POETA Saxo 5,436 -s cui *(Karolo)* vidit nostra parem minime. WIPO tetral. 4 huius res laetas millesima proferat -s. *al.* *in initio chartarum:* DIPL. Otton. III. 311 universę -i ... presentis sęcli ac futuri aevi (*cf.* TRAD. Frising. 1513^{b}). DIPL. Heinr. II. 144 omnium nostri fidelium tam presens etas quam et successura posteritas (*cf.* TRAD. Scheftl. 249). *al.* **C** *pars universi temporis (mundi), aeon – Teil der Gesamtzeit (der Welt), Weltalter:* RHYTHM. 40,2,3 versiculos de sex -is (-es *L*) et mundi principio. BEDA temp. rat. 2,4 quod ... annis saeculisque et -bus ... vitae curricula temperentur. SYLL. Bern. 5,171 futuram ... gloriam -is almam post quietem septimę. DIPL. Otton. I. 273 p. 388,19 nos vero in ultima huius aevi etate constituti. OTTO FRISING. chron. 8,14 p. 411,25 per VI mundi -es. ALBERT. M. summ. creat. I 2,6,4 p. 394^{b},31 vocant saeculum ibi, quod nos dicimus -es mundi. *al.*

aetatula (et-), -ae *f.* **1** *aetas tenera, iuvenilis – zartes, jugendliches Alter:* **a** *gener.:* ALDH. virg. I 32 p. 273,1 tenerrima -a infantis. AETHICUS ISTER 82$^{med.}$ rudis. FUND. Brunw. 15 p. 134,26 in adolescentiae perveniens -am. LAMB. ARD. hist. 89 tenere indulgent e-e. *al.* **b** *meton. de hominibus tenerae aetatis:* VITA Liutb. 3 talis -ae facundae rationis sermonem. THEOD. TREV. Liutr. 7,3 cana mens in tenella eluxit e-a. MIRAC. Adalb. Wirz. 2 quia tenera pueri -a in doloribus ... dies suos consumptura foret. *al.* **2** *cursus vitae – Lebenszeit:* HERM. AUGIENS. vit. 574 laboriose ac perperam ducemus omnem -am. **3** *aetas mundi – Weltalter:* HROTSV. Mar. 46 felix -a sexta. *Pape*

***aetatulum,** -i *n.* *aetas tenera – zartes Alter:* STEPH. EDD. Wilfr. 47 p. 241,11 a primaevo vagientis -i incunabulo.

(*aeterminum, -i *n.* *interminatum – Unbegrenztes: v. p. 339,26.*)

aeternalis (et-), -e. *aeternus, sempiternus – ewig, immerwährend:* HRABAN. carm. 39,86,6 agni Dei sub pedibus laudatur tribus vicibus trinitas, -bus bis binis coram stantibus unitis animalibus. VITA Landel. 416 accipiunt ... -es ... coronas.

adv. **aeternaliter.** *aeterne, in aeternum, semper, in perpetuum – ewig, für die Ewigkeit, (für) immer:* **1** *theol.:* **a** *latius:* ALCUIN. Willibr. 1,32 (MGMer. VII p. 141,11) gloria, quam -r possidet *Willibrordus.* TRAD. Ratisb. 6 vivunt -r, qui ... aeterna adquirunt sibi gaudia. GODESC. SAXO theol. 22,8 unus est Deus ... per essentiam, ubi est essentialiter et -r et aequaliter caritas individua. RATHER. epist. 25 p. 127,16 qui nos ... -r coronabit. THIETM. chron. 4,69 mutans temporalia in -r manentia. CHART. Mog. A 371 p. 271,12 -r ... incendiis pęnalibus tradendus. ALEX. MIN. apoc. 21 p. 471,18 in caelo -r ... exaltabuntur. *saepe.* **b** *strictius i. q. in (ex) aeternitate – in (von) der Ewigkeit (her):* LIBER diurn. 84 p. 96,12 dum de patre filius -r nascitur. GODESC. SAXO theol. 6,4 p. 143,12 *opp.* ex tempore. 22,21 p. 322,1 Deus -r antiquus. 24,1 p. 340,18 *Deus* fecit -r omnia futura. AMALAR. ord. antiph. 13,20 ipse *(Deus)* rex David non temporaliter, sed -r. *al.* **2** *usu communi:* **a** *latius:* BONIF. epist. 46 commonionem dilectionis vestrae ... creator ... -r custodiat. TRAD. Frising. 491 hoc ... -r ... stabilivit. MILO carm. 1,4 p. 566,25 valere vos optamus ... -r. DIPL. Karoli III. 152 p. 246,10 -r confirmamus. DIPL. Arnulfi 157 p. 238,36 tradidimus ... -r in proprium. DIPL. Otton. I. 389 p. 531,5 ut ... preceptum ... inpermutabile -r in posterum fiat. CHART. ord. Teut. (Hass.) 226 p. 175,15 reditus ... cedent e-r et totaliter hospitali. *al.* **b** *strictius i. q. per vitam – lebenslänglich:* TRAD. Brixin. 33 (c. 995/1005) tradidit unam ancillam -r ... possidendam (*cf.* 15).

aeternitas (et-), -atis *f.* *sempiternitas, tempus infinitum – Ewigkeit, unbegrenzte Zeit:* **1** *theol. et philos.:* **a** *latius:* GODESC. SAXO theol. 24,1 p. 339,4 ex -e dispositionis consiliique sui *(sc. Dei).* VITA Liutg. II 2,38 iubilatio nunc et perpetim per infinitas omnium saeculorum -es. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 16,30 quale *(carens principio)* aput nos unum tantum invenitur, e-s videlicet, soli divinitati accommoda. HILDEG. epist. I 14 p. 168^{C} -s manet in similitudine rotae. ALBERT. M. summ. creat. I 2,3,2 p. 330^{a},4 -s dupliciter consideratur, scilicet in se et secundum quod participari potest a creatura. p. 343^{b},3 -s prout comparatur ad vitam, ... aut ... dicitur ipsa vita durans ... aut ... duratio ipsius vitae. p. 344^{a},43 -s quando comparatur ad esse, ... sumitur esse increatum *eqs.* phys. 4,4,1 p. 344^{a},22 -s autem ponitur mensura esse interminati. summ. theol. II 1,4,2,5,1 p. 95^{b},23 -s enim est mora indeficientis et immutabilis, aevum eius, quod extensam habet potentiam. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 16,13 p. 284,48 'nunc' -is correspondet toti successioni temporis. *saepe.* *pertinet ad naturam Dei sim.:* BEDA hist. eccl. 2,10 p. 100,29 divinitatis potentia ..., quae ... invisibili atque investigabili -e consistit. HRABAN. carm. 39,12,4 una trium essentia, ... una -s. GODESC. SAXO theol. 22,8 *Deus* ingenitus vera -s. HROTSV. Gall. II 9,2 gratias regi -is. STATUT. ord. Teut. p. 130,39 incorruptum e-is Deum. *al.* **b** *strictius i. q. vita aeterna, immortalitas – ewiges Leben, Unsterblichkeit:* ALDH. virg. I 5 hereditariam legitimae -is sobolem. WILLIB. Bonif. 3 p. 11,23 ut *Bonifatius* ... exemplar nobis -is ... fiat. DIPL. Karoli III. 121 lucra quae-

[Schmidt]

dam -is in caelestibus. DIPL. Arnulfi 21 pro e-is gaudiis acquirendis. HROTSV. Sap. 5,13 tendo ad bravium -is. DIPL. Heinr. II. 52 ad praesentis vitae statum et -is beatę prȩmia capessenda. THIETM. chron. 6,78 felicitatis -e. *al.* **2** *iur. i. q. auctoritas perpetua – beständige Gültigkeit:* LEG. Wisig. 5,1,1 ut in earum iure . . . legum e-e firmentur. 10,2,4 valitura sanctionis huius e-e decernitur.

aeterno (et-), -avi, -are. *script.* ett-: *l. 19. sempiternum facere, perpetuare, immortalitati tradere – verewigen, ununterbrochen fortdauern lassen, unsterblich machen (cf. E. R. Curtius, Europ. Lit. u. lat. Mittelalt. 1954. p. 470):* **1** *gener.:* WALDO Anscar. praef. 179 quod *(foedus)* Deus -et nobis. VITA Karoli M. 1,7 p. 28,29 antiquissimas . . . hystorias novit et notas scripto e-vit. **2** *spec. in ærengis chartarum:* CHART. Heinr. Leon. 53 factum nostrum presenti scripto e-are. TRAD. Patav. 941 literarum indiciis solent e-ari *negotia.* CHART. Sangall. B 348 p. 266,2 litteris. DIPL. Heinr. VII. (MIÖG 45 p. 200, 31) ea . . . literarum testimonio duximus ett-anda. GREG. CAT. chron. app. 3 p. 319,12 *(in marg.)* per licteras. *al.*

aeternus (et-), -a, -um. *gen. sg.* -is: *l. 48. def.:* ALCUIN. epist. 163 p. 263,15 quid sit inter -um et sempiternum et perpetuum . . . et tempus *eqs.* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 420,11 '-us' est, qui nec initium habet nec finem *eqs.* ALBERT. M. caus. univ. 2,1,8 p. 446^{b},13 -um . . . idem est, quod aeterminum . . ., quod terminos esse non habet. mot. proc. 2,1 p. 58,20 -um autem dico, quod incommutabiliter bonum est (*cf.* 2,2 p. 60,15).

I *adi.:* *sempiternus, perpetuus, immortalis, ad aeternitatem spectans – ewig, immerwährend, unsterblich, auf die Ewigkeit bezogen:* **A** *theol.:* **1** *de Deo, Christo, Maria:* ALDH. virg. II 1119 sator. CHART. Sangall. A 190 p. 180,17 ante conspectum e-i iudicis (NOTKER. BALB. gest. 2,11 p. 70,2 de-o internoque i.). EINH. Karol. 31 sanctae et -ae virginis. GODESC. SAXO theol. 22 p. 305,3 dominus et magister -us *(sc. Christus).* DIPL. Karoli III. 33 p. 56,23sq. quatenus . . . ab e-o remuneratore . . . retributionem e-ae remunerationis percipiat. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,254 Christus. ALBERT. M. Is. 40,28 Deus sempiternus dominus, hoc est in omne -us praeteritum et in omne praesens et in omne futurum. *saepe.* *c. notione exsistentis ex aeternitate:* CAND. FULD. Eigil. II 17,71 genitoris es -us sine tempore natus. **2** *de caelo, inferno:* HRABAN. carm. 34,34 -a . . . quaerere regna sacra. WALAHFR. Wett. 623 igni. WALTH. SPIR. Christoph. II 4,235 chaos. THIETM. chron. 4,63 mansionis. *saepe.* **3** *de variis rebus divinis:* ALDH. virg. II 2876 arbiter -um . . . miserescat in aevum. WILLIB. Bonif. 5 p. 23,24 -ae praedicationis. MIRAC. Gertr. II 3 -is (-ae *var. l.*) in arce lucis. WALAHFR. Mamm. 26,57 -a . . . pietate vocatus. carm. 72,5,2 -is inhians lucellis. GODESC. SAXO theol. 24 p. 341,12 praeordinatio. CONC. Karol. app. 10 p. 857,8 -o anathemate feriatur. CAND. FULD. Eigil. II 2,17 lex -a Dei. HRABAN. epist. 29 p. 447,17 mortis. WANDALB. creat. mund. 162 mens, quae -a maneret. HROTSV. Agn. 426 -i bravio decoris. BERTH. (?) annal. praef. p. 268,32 -a illa et inmortalis vita. OTTO FRISING. chron. 8,26 p. 435,36 interno et e-o gaudio. TRAD. Scheftl. 317 cum Iuda et Nerone e-am habeat portionem. ALEX. MIN. apoc. prol. p. 9,11 iudicium. *saepissime.* **B** *usu communi:* **1** *latius:* WIDUK. gest. 1,9 p. 15,5 terram eis *(Saxonibus)* in possessionem -am traderet. 3,75 p. 152,15 -am reliquit memoriam. OTTO FRISING. chron. 5 prol. p. 226,30 Romanum imperium, quod . . . a paganis -um . . . putabatur. ARCHIPOETA 6,3 laudibus e-um nullus negat esse Salernum. *al.* *in oraculo:* OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 10,22sq. cum perveneris ad costam tetragoni sedentis -i et ad costam tetragonorum stantium -orum. **2** *strictius i. q. per vitam durans – lebenslänglich:* LEG. Wisig. 12,2,2 exilio. BEDA hist. eccl. 1,15 p. 32,32 servitium. CHART. Sangall. A 672 recipiens . . . ancillam . . . in proprietatem -am. ALBERT. M. animal. 12,114 natura eius *(cerebri)* est natura -a quaedam, dum durat animal. *al.*

II *subst. masc.:* *Deus – Gott:* ALDH. ad Acirc. 10 p. 84,29 Christus, filius -i.

III *subst. neutr.:* *quod numquam interit, res perpetua – das Ewige, das Unvergängliche (fere plur.; sing.: l. 9):* WILLIB. Bonif. 1 p. 4,30 -a magis quam praesentia cogitare. ALCUIN. epist. 35 *opp.* temporalia (CHART. Tirol. 1292). TRAD. Lunaelac. 71 *opp.* transitoria. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,3 sicut nec tres dii, ita . . . nec tria -a, sed . . . unum -um. *al.* *aeternitas – Ewigkeit:* WANDALB. creat. mund. 2 -i pater. in -um (-o) *i. q. in perpetuum – in Ewigkeit, auf immer:* CONC. Merov. p. 188,19 consensum fixo (*i.* -um) in e-o permansurum. GODESC. SAXO gramm. 1,46 p. 394,23sq. 'in -um': . . . stat '-um' pro aeternitate. CAND. FULD. Eigil. I 24 p. 233,32 cui *(Christo)* gloria et potestas in -um. HRABAN. carm. 32,12 semper in -um . . . vale. THIETM. chron. 2,1 vivat . . . rex victor in e-um. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 318,17 in -um damnandis. HEINR. LETT. chron. 15,3 p. 89,31 Maga magamas, id est: iacebis hic in e-um. *saepe.*

neutr. pro adv.: *in perpetuum – in Ewigkeit:* EUGEN. VULG. syll. 2 p. 413,17 -um salve praesul. BRUNO QUERF. fratr. 31 p. 737,50 sine fine e-um quiescere. ADAM gest. 2,67 suis -um lugentibus.

adv. **aeterne, aeterno.** *semper, in (ex) aeternitate – immer, (auf) ewig, von Ewigkeit her:* LIBER diurn. 85 p. 107,11 verbum . . . de patre . . . natum sine tempore et -e. RHYTHM. 149,378 inter . . . redolentes aromatum silvas -ae frondium. HRABAN. carm. 37,16 tuum credis, quod mendax commodat hora, -o et simili semper habere cupis. OTTO FRISING. chron. 8,33 p. 452,12 delectantur . . . in plene iocunda et e-e beata visione Dei. *Schmidt*

aether (eth-), -eris *m. (n.: l. 42sq. 44sq.)* (αἰθήρ) *script.:* heth-: AUDRAD. carm. 3,2,309. (a)eter-, aetr-: *p. 341,33.36sq. al. decl.:* *sing.:* *acc.:* *fere* aethera *(cf. p. 319,68);* (a)et(h)ra: PASS. Petri et Pauli 150 (*sc. metro cogente,* aethera *cod.; item:* HEIRIC. Germ. I 5 praef. 34). ABBO SANGERM. bell. 2,261. HROTSV. asc. 67. 126sq. Mar. 875. Pafn. 13,1. prim. 65. FROUM. carm. p. XII,16. EKKEH. IV. bened. I 34,5. CARM. Teg. 38,55. *v. et l. 51. p. 341,19.33. al.* (a)etherem: CARM. de Bened. 578. *v. et l. 66. p. 341,7.* aethrem: *p. 341,20.* *abl.:* (a)ethre: BERTH. carm. 1,126 (MGPoet. III p. 396). CARM. cod. Vat. (5330) 13,4. HROTSV. prim. 483. *v. et p. 341,37.39.42.* *plur.:* *nom.:* -a: ALDH. carm. eccl. 4,9,8. virg. II 429. 1989. *v. et p. 341,34.* aethra: *p. 341,29.* *gen.* -(i)um: *p. 341,24.26.* *acc.* -a: ALDH. carm. eccl. 4,2,36. virg. II praef. 32. II 1066. ad Acirc. 5,33. *v. et l. 56. p. 341,31.*

I *strictius:* **A** *de regione i. q. spatium superius caeli subtili materia expletum – Äther (def.:* GUNTH. PAR. [?] orat. 9,6 p. 175^{D} coelum vel coeli dicitur spatium illud mundi, quod est a firmamento usque ad lunarem globum, quod a Graecis -r nominatur. *v. et p. 341,55*): IONAS BOB. Columb. 2,12 p. 261,10 cum . . . *anima* supra aethra veheretur. HRABAN. carm. 4,1,22 quam *(casam)* tribuit illi super -a sedem arbiter omnipotens. HROTSV. Abr. 2,5 pertransies aera, supergradieris -a, zodiacum percurres circulum. Agn. 418 celeres super -is ignes. FROUM. carm. 35,1 turritum caput extollis super -a cuncta. EGBERT. fec. rat. 1,747 lucidus ether (*opp.* aer). *al.* **B** *de elemento:* **1** *elementum purius aere, materia ignea – (Elementar-)Feuer:* GUNZO epist. 15 p. 48,27 cui *(Heliae)* currum ex innocuo perspicuoque -is elemento (*cf. Vulg. IV reg. 2,11* currus igneus) paravit. HONOR. AUGUST. quaest. I 11 -r est ignis, scilicet quartum elementum. OTTO FRISING. chron. 8,9 p. 404,17 aer . . . in subtilitatem e-is transeat. ALBERT. M. summ. creat. I 4,61,2 p. 650^{a},44 -r quandoque dicitur coelum, quandoque ignis, quandoque purior aer. meteor. 1,1,5 p. 482^{b},29sqq. dixerunt . . . quidam sapientes philosophi -em esse idem quod ignem omnino; unde quidam veterum, cui nomen Anaxagoras, opinatus est, quod -is et ignis intentio esset una *(cf. Arist. p. 339^{b},21sqq.).* p. 483^{a},6sqq. duplex est ignis, scilicet purus, qui est superior et clarus et mundus et ille dicitur -r . . .; est autem alius ignis impurus . . . et ille est circa nos et non vocatur -r *(cf. Arist. p. 339^{b},30sqq.).* Ps. PLATO quart. 4 p. 159,43 -r

[Baader]

est substantia lucis vacua accidentibus. **2** *primum elementum (Aristotelis) ab igni distinctum – vom Feuer unterschiedenes Urelement (des Aristoteles):* ALBERT. M. cael. 1,1,9 p. 28^{b},45 corpus primum est distinctum a quatuor naturis enumeratis elementorum, quae sunt terra et aqua, aer et ignis, ... et propter velocitatem motus sui circularis vocaverunt ipsum -em derivantes nomen ab opere motus sui, eo quod ex motu inflammat materiam elementi sibi vicini *(cf. Arist. p. 270^{b},22sqq.)*. meteor. 1,1,5 p. 482^{b},39sqq. diffinitio ... -is est quoddam corpus velocis motus inflammans et inflammabile nominatur -r.

II *latius:* **A** *spatium inferius aere expletum, aer – Luftraum, Luft (cf.* GLOSS. III 351,1 St.-S. aer et e-r lvft): ALDH. virg. I 2 p. 230,11 non ut passivos oculorum obtutus libere per -a (aera *var. l.*) relaxet. 25 p. 258,4 *(de dracone)* -a corrumpens. ad Acirc. 27,3 scando per -a pennis. *al.* WALTHARIUS 46 scutorum sonitu ... superintonat -r. IOH. SCOT. carm. 2,5,36 *(de paschae tempore)* florigeros motus mittit *mundus* in aethra suos. FROUM. carm. 11,8 missile ... saxum ... stridenti sonitu ... fertur in aethrem. **B** *caelum – Himmel (def.: p. 340,64):* **1** *natur.:* ALDH. virg. II 217 fervet torridus -r. ad Acirc. 68,5 sub -is axe. PASS. Praeiecti I prol. p. 226,4 aquila ... ad -a volitans. HUGEB. Willib. 4 p. 102,1 de aereis -um arcibus. HRABAN. carm. 39,13,1 *Deus* formavit -a, terram simul et maria (*cf.* HUGEB. Willib. 5 p. 104,3 altissimi etherium [-rum *var. l.*] plasmatoris). WALAHFR. imag. Tetr. 3 ardentem gradibus legit -a Phoebus. WANDALB. mens. 109 scandentis in -a Tauri. MILO carm. 1,6,4,237 dum ... serena ... se reddunt aethra. EKKEH. IV. bened. I 7,2 conspectibus -a verrant. *saepe.* **2** *theol. de sede Dei, sanctorum sim.:* CARM. Aldh. 2,21 viri ... divulgati per -a summi Olimpi supprema. VITA Pard. 21 (MGMer. VII p. 38,4) ad etera coelorum penetraturus. FORM. Bitur. 3 ad aetra Dei. HRABAN. carm. 31,6 perfectum senio -a te capiant. 39,41,2 omnipotens ... misit pater ab -e filium unigenitum. HEIRIC. Germ. I 6,322 aetra libens repetit, qui germen ab aetere traxit. HROTSV. Dulc. 11,4 plaudent in aethre nostri spiritus. UFFING. Ida 1,13 precibus ... -a pulsant. FROUM. carm. 3,17 sexta idus ... hunc Augusti ... aethre locavit. VITA Maxim. Trev. II 12 cum sanctificatur in aethre. *saepe. meton. de Deo, sanctis:* HROTSV. prim. 483 factori flatum reddebat ab aethre receptum. EKKEH. IV. bened. I 32,6 concinit -r 'ave' tibi.

aetherius (eth-, -eus), -a, -um. (αἰθέριος) *script.* etaer-: *l. 48.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *ex aethere constans – ätherisch:* **a** *de spatio aetheris:* VITA Emm. 31 anima ... -eum (-um, etaereum *var. l.*) caelum penetravit. EKKEH. IV. pict. Mog. 477 metas -as ... transmisit Helias. ALBERT. M. summ. theol. II 54 p. 570^{a},23sqq. dicit Rabanus in Glossa *(sc. loco incerto):* 'quidam enim dicunt tres esse coelos, scilicet aereum, -eum et siderum, nonnulli septem, primum aereum, secundum -eum, tertium olympium, quartum igneum, quintum firmamentum, sextum aqueum, septimum angelorum' (*cf.* summ. creat. I 3,14 p. 430^{b},31). **b** *de elemento:* URSO qual. 618 humiditas substantiam e-eam inspissat in aeream. **B** *latius:* **1** *aerius – Luft-* (*cf.* GLOSS. IV 141,36 St.-S. e-o ... luft): ALDH. ad Acirc. 27,4 -eo ... flatu. **2** *caelestis – himmlisch:* **a** *natur.:* CARM. Aldh. 1,15 sub -ea convexi celi camara. POETA Saxo 3,571 Phebus ... arietis -i gradiens in signa. CARM. cod. Vat. (5330) 14,9 *(de tonitruo)* e-o ... plausu. *subst. neutr.:* HUGEB. Wynneb. 13 p. 117, 45 tota e-a, terrestrea, aequorea. SEDUL. SCOT. carm. app. 2,8 quis videt -a, rura mareque simul. **b** *theol. de sede Dei, sanctorum sim.:* SISEB. Desid. 17 p. 636,6 in castris militare invitatur -eis. ALDH. virg. II 764 -eos per caeli culmina campos ... lustrat. LULL. (?) epist. 37 in -o Deo. HUGEB. Wynneb. 13 p. 117,41 e-as in arvas. VITA Pirmin. I 2 arbiter -us (e-eus *var. l.*). WALAHFR. carm. 20,44 in -a consotios requie. AGIUS epic. Hath. 158 *patriam* non carnalem, sed magis -eam. DIPL. Karol. III. 80 maiestatem e-eam. POETA Saxo 5,594 civibus -eis. HROTSV. Dulc. 14,5 -eum aeterni regis thalamum. PAUL. FULD. Erh. 6 in e-os meatus. *saepe. remissius de origine divina:* CARM. Aldh. 2,44 tropeo ... -eo. PAUL. DIAC. carm. 6,27 carneus -eo ignis ab igne perit. RADBERT. Arsen. 1,5 p. 27,28 spectant ... puro e-oque sensu. EPIST. divort. Loth. 12 p. 226,31 -eo angelicae visionis ... blandimento. WALTH. SPIR. Christoph. II 4 -eae puritatis.

II *translate i. q. caeruleus – himmelblau:* ELIS. SCHON. vis. 3,1 p. 56,11 coloris e-ei velut saphirus.

aethimologia *v.* etymologia.

Aethiops (Ety-, Ethi-), -opis *m.* (Αἰθίοψ) **1** *subst.:* **a** *homo niger – Neger:* GLOSS. III 429,25 St.-S. Etyops mor. IV 169,72 Ethiopes mori. *ibid. al.* **b** *lapillus niger in ludo tabellari – schwarzer Stein beim Brettspiel:* CARM. Scot. II 1 sol. 3,6 -es sancto concurrunt tramite bini. **2** *adi.: niger – schwarz:* AETHICUS ISTER 65 p. 44,14 -issima forma.

aethra (eth-), -ae *f.* (αἰθρη) *script.* -tr(a): *l. 22.36. plur.: l. 34.*

1 *strictius:* **a** *spatium superius caeli aethere expletum – Äther:* WALAHFR. carm. 19,12 purior -a. SEDUL. SCOT. carm. 1,6,10 quae *(vota)* volaverunt ... per aetram ac penetrarunt Domini ... tecta. **b** *spiramen igneum – Feuerhauch:* ALDH. ad Acirc. 99,1 cunctis aura vescentibus -ae. **2** *latius i. q. caelum – Himmel:* **a** *natur.:* ALDH. ad Acirc. 41,4 volucris penna volitantis ad -am. virg. II 1031 *(in imag.)* iustitiae ... solem septemplicis -ae. *al.* WALTH. SPIR. Christoph. II 133 clauditur ... ventis pluvialibus -a. EKKEH. IV. bened. I 7,14 infantem face ... sub -a micantem. METELL. Quir. 6,32 septem clara planetis caelis -a moras agit. **b** *theol. de sede Dei, sanctorum sim.:* ALDH. carm. eccl. 4,13,7 Christo regnante per -am. virg. II praef. 5 indigno conferre mihi dignetur *Deus* in -a (*huc spectat* GLOSS. II 21,9 St.-S. in lufdin) cum sanctis requiem. WETT. Gall. 2 in -is premio centuplici potiri. GODESC. SAXO carm. I app. 2,12,3 Christus, qui super aetram sceptra paterna continet. BERTH. carm. 1,154 (MGPoet. III p. 397) quae *(pignora)* terris iunxit et -e Deus. *al.*

***aethraleus**, -a, -um. *caelestis – himmlisch:* EPIST. Bonif. 147 -a laetitia.

aethralis (eth-), -e. *script.:* aetr-: *l. 47sq.*

caelestis – himmlisch: **1** *natur.:* ALDH. ad Acirc. 3 p 73,5 ante frontem -is tauri locatus. CARM. Aldh. 4,36 ignis -is. **2** *theol. de sede Dei, sanctorum sim.:* ALDH. virg. I 34 p. 275,11 -is litteraturae albo descriptos. CARM. Aldh. 2,26 -is heri. 3,2 solia. BONIF. carm. 1,124 arbiter. HRABAN. carm. 39,80 animabus aetralibus. WETT. Gall. prol. 7 regnum. 38 p. 278,35 melodias. CARM. var. I 27,1,10 aetrali ... in arce. HUCBALD. ad Karol. 34 (MGPoet. III p. 611) -em ... super astra viam. VITA Landel. 54 edem. *al. remissius de origine divina:* ALDH. carm. eccl. 4,8,2 gratia. virg. II 2513 coronam. epist. 5 p. 491,1 -bus ... in aenigmatibus. p. 491,13 germen -is extaseos. *al.* ARNULF. delic. 280 ensem.

***aethyia** *(f.) (formae ex* αἴθυια *corruptae) mergus – Taucher:* ALBERT. M. animal. 1,27 avis, quam Graeci vocant anzarsalicis. 5,29 avis ..., quae Graece vocatur alboreroz; avis ..., quae a quibusdam antiquis adii vocatur.

aetiologia *(f.)* (αἰτιολογία) *confirmatio – Angabe des Grundes:* ALBERT. M. metaph. 7,1,9 p. 419^{a},25 est ratio aitologia *(sic?)*, hoc est 'per se' nominatione certior.

aetites (et-, eth-, ech- *sim.*), -is *(m.)* (ἀετίτης) *lapis aquilae – Adlerstein (cf. Aet. Amid. 2,32):* MARB. RED. lap. 25,1 inter praecipuos lapides numeratur ĕthites, quam petit extremis orbis Iovis ales ab oris. ARNOLD. SAXO fin. 3,29 etites lapis est, color puniceus, in littoribus occeani vel in nidis aquile reperitur (*cf.* ALBERT. M. miner. 2,2,5 p. 35^{b},3 echites gemmarum optima est, colore puniceo). ALBERT. M. animal. 23,11 lapidem echytem sive gagatem. *fort. add.:* Ps. ARIST. lap. I p. 202,39 iste lapis vocatur filcrum coarton id est lapis festinans partum.

[Baader]

Aetna (Ethna), -ae *f.* (Αἴτνη) *metaph. i. q. gehenna – Hölle:* Cosmas chron. 1,38 p. 70,19 pena illos cruciabit in Ethna.

Aetnaeus (-thn-), -a, -um. (Αἰτναῖος) *metaph. i. q. gehennalis – höllisch:* Nivard. Ysengr. 7,667 dux . . . Ethneus.

***aetos** *(m.)* (ἀετός) *de sidere i. q. aquila – Adler (als Sternbild):* Arnold. Saxo fin. 1,2,2 p. 17,22 ethos, id est aquila. p. 17,33 aytos. p. 18,10 hettos, id est aquila. *fort. add.:* Arnold. Saxo fin. 1,2,2 p. 16,42 hecos. *Baader*

***aevagogus**, -i *m.* (εὐάγωγος, *ex prava versione*) *princeps aetatis – Führer einer Altersklasse:* Albert. M. pol. 7,5[d] oportet -os, id est duces aevorum, . . . institui a legislatoribus, qui -i (*p. 1327[b],38* εὐαγώγους) sunt ad virtutem, id est ad virtutem ducunt homines.

***aeuia** *v.* alleluia.

aeviternitas, -atis *f.* *aevum – Ewigkeit:* Albert. M. sent. 1,8,13 p. 239[a],18 quaeritur, utrum in aliquo differant nunc aeternitatis et aeternitas, et nunc -is et -s ipsa. princ. 4,1 p. 335[a],2. p. 335[a],4 aeternitas et -s non distinguuntur per formales differentias nisi ad temporis distinctionem. summ. theol. I 4,19,1 p. 125[b],6 esse se habet ad aeternitatem ut prius natura et vocat aeternitatem -em.

aeviternus, -a, -um. *aeternus (in aevo) – ewig:* Albert. M. summ. creat. I 2,3,2 p. 344[a],7 creaturas vel temporales vel -as. cael. 1,3,10 p. 89[a],5 vita . . . est ibi . . . fixa et stans, quemadmodum diximus de rebus, quae sunt -ae. *subst. neutr.:* Albert. M. sent. 1,8,12 p. 235[a],12 de aeternis, -is et temporalibus. phys. 4,4,3 p. 348[b],33 aevum . . . excellit -um et . . . aequatur illi. princ. 4,1 p. 334[b],32 haec dicuntur a philosophis -a, et ipsorum mensura est aevum. summ. theol. I 5,22,2,1 p. 160[a],3 -um . . . est indivisibile per essentiam, expansum autem et divisibile per actum. *ibid. al.*

aevosus, -a, -um. *longaevus – hochbejahrt:* Vita Sadalb. 19 (MGMer. V p. 60,18) cum beata Sadlaberga in sanctitate -a . . . vitam duceret. Hincm. epist. I 37[a] p. 14,27 contra . . . iam -um in sancta religione patrem. Remig. 1 p. 260,21 in -o eius corpore.

aevum (ev-), -i *n. (? m.: l. 56) script.:* oe-: *l. 47.63. adde* Dipl. Conr. II. 5. *al.* eum: Form. Marculfi 2,46. *v. et l. 65. form. gen. sg.* -e: *p. 344,39.*

I *spectat ad quodlibet tempus:* A *de tempore infinito i. q. aeternitas – Ewigkeit:* 1 *gener.:* Alcuin. epist. 163 p. 263,15 quid sit inter . . . saeculum et -um et tempus *eqs.* Wandalb. creat. mund. 5 existens sine fine -i principioque concrevit Deus orbem. Walth. Spir. Christoph. II 3,218 ipse *(Christus)* in principio discernens tempus ab oevo. Adalbold. Boeth. 33 nihil enim aliud est -um quam contractio totius temporis (*cf.* 23sqq.). Honor. August. imag. 2,1 -um est ante mundum, cum mundo, post mundum *eqs.* Albert. M. summ. creat. I 2,4 *(def.).* summ. theol. I 5,23,2,1 p. 178[b],20 -um est mensura eorum, quae facta sunt, sed finem non habent. *al.* 2 *in iuncturis:* in (per) -um, in (ab) -o, omni -o *sim. i. q. semper, in perpetuum, ex aeternitate – (für) immer, in Ewigkeit, von Ewigkeit her:* Leg. Wisig. 6,5,16 hoc omnem per evum mansurum damus edictum. Willib. Bonif. 8 p. 50,15 regnare cum Christo . . . in evum. Walahfr. Wett. 632 nomine in -a carebit. carm. 46,1 omnipotentem . . . benedicant omne per -um. Wandalb. martyr. compr. 43 ieiunique dies statuit . . . servari . . . per -um. Audrad. carm. 1,2,51 quam *(coronam)* . . . genitor clausam tibi servat ab -o. Walth. Spir. Christoph. II 6,89 tenet imperium vitae mortisque per oevum. Froum. carm. 25,8 hęc . . . semper mediteris in -um. *saepe. in formulis chartarum:* Form. Marculfi 1,16 conservare in evum (eum *A 2. 3*). Trad. Frising. 89 anathematus in evo permaneat. Dipl. Arnulfi 32 possidere in -o. Dipl. Heinr. II. 346 ut . . . traditionis auctoritas . . . omni permaneat evo. Dipl. Heinr. IV. 84 omni tempore et -o. Chart. Heinr. Leon. 73 omnibus evis (eius *C*). *saepe.* B *de tempore universo:* 1 *gener. i. q. saeculum, mundus – Zeit(lichkeit), Welt:* Rhythm. 146,9,1 *(de mola)* senior ab -o, Eva sum senior ego *(v. adn.).* Arbeo Emm. 31 post evi ruinam. Paul. Diac. carm. 7,3,4 despexit -i florida. Walahfr. carm. 77,13,3 respuens omnes vitiantis -i pectore noxas. Wandalb. martyr. concl. 4 quintus . . . -i curriculis orbis adest. Agius comput. 2,4 *(de tabula)* brevi spacio cunctum complectitur -um. Dipl. Ludow. Germ. 154 in presenti evo (*opp.* in futuro regnum [*i.* -o]). Dipl. Otton. I. 273 p. 388,19 nos . . . in ultima huius -i etate constituti. Benzo ad Heinr. praef. p. 598,32 si litterae celassent res evi praeteritas. Chart. Pomm. A 224 p. 490,37 advesperascente mundo -i iam termino. *al.* *per contrarietatem de regno caeli:* Donat. Ermenl. prol. (MGMer. V p. 682,16) quos *(patres)* . . . illius -i . . . nativitas caelo parturiendo a mortalium sequestravit obtutibus. Walahfr. carm. 25,11 *Christus* pater -i est alterius. 2 *meton. i. q. genus humanum – Menschheit:* Trad. Teg. 63 (a. 1048/68) descriptio omni presentium futurorumque denuntiet evo (228 o. -o utriusque sexus. 244. Chart. eccl. Erf. 188 p. 100,10).

C *de temporibus certis i. q. aera, spatium temporis – Zeitalter, Zeit(raum):* 1 *gener.:* Beda hist. eccl. 4,17 p. 243,21 -o praecedente (*opp.* nostra aetate). Wett. Gall. 32 mira res et praesenti -o inusitata. Walahfr. Wett. epil. 1,12 bono vigeas longa per -a statu (Wandalb. Goar. 2,1 p. 365,1 per longioris -i tempora. Hrotsv. Pel. 70 *Corduba* subdita per l. paganis regibus -um. *al.*). Hraban. carm. 37,35 nullo . . . -o. Poeta Saxo 3,38 antiqui temporis -o. Dipl. Otton. III. 311 universę ętati . . . presentis sęcli ac futuri -i notum esse volumus. Thietm. (?) chron. 6,37 ab evo antiquo. *al.* *de millennio:* Metell. Quir. 2,23 Roma . . . laeta plenum conditionis -um percelebrando. 2 *comput. i. q. tempus ambitus, cyclus – Umlauf(szeit), Zyklus:* Carm. de temp. rat. 289 fugiens Foebum nata luna . . . per -um secedit. 426 *luna* cursum tendit clar⟨i⟩us in -o. Agius comput. 4,18 dextri *lateris paginae* pars solis cum luna comparat -um. *fort. add.:* Gesta Font. 1 p. 14,38 ab anno . . . dcxlv . . . indictione tertia, -o tertio, qui erat annus . . . regis undecimus.

II *spectat ad vitam:* A *de cursu vitae i. q. vita – Leben, Lebenszeit:* 1 *de vita terrena:* Aldh. virg. II 2117 virgineum. Arbeo Emm. 20 in arduam huius evi callem insudando. Hugeb. Wynneb. 13 p. 117,26 ex primo -e (*i.* -i) primordio contracti. Vita Pirmin. I 6 p. 27,11 humani metam ducere -i (Chart. episc. Hild. I 62 p. 56,8). Hrotsv. gest. 163 tranquillum ridens deduceret -um . . . res publica. Theod. Trev. Liutr. 54,3 quo *(sc. in paradiso)* primi parentes olim -um letum duxerant. Albert. M. summ. creat. I 2,3,2 p. 345[a],2 dicunt quidam, quod . . . -um . . . est mensura vitam habentium tantum. *al.* per (totum) -um *i. q. per vitam – lebenslänglich:* Hugeb. Willib. 6 p. 106,8 plures per -um suae piętatis parma protegendo Domino deferebant . . . natos. Walahfr. carm. 25,3 *fidem* servare diu totumque per -um . . . ad usque obitum. Poeta Saxo 3,317 se fore . . . Francis fidum . . . per -um. *al.* 2 *de vita aeterna:* Aldh. virg. II 2876 arbiter aeternum mihi . . . miserescat in -um. Hrotsv. sap. 9,9 dominaris per interminabilia inmortalis -i saecula. *al.* B *de gradu vitae:* 1 *gener. i. q. aetas – (Lebens-)Alter:* Aldh. virg. II 406 cum . . . foret . . . adultus atque prophetali iam maturesceret -o. Hugeb. Willib. 1 p. 88,17 fragili evo infantiali sexui. Hraban. carm. 34,5 ut crescat meritis, crescit ceu temporis -o. Walahfr. carm. 28,15 animus . . . capacior -o. Waltharius 1454 raucellam nec . . . vocem perpende, sed -um. Poeta Saxo 5,579 morbo pariter defessus et -o. *al.* 2 *meton. i. q. generatio aequalis – Altersklasse: v. p. 343,13.*

aevus (ev-), -a, -um. *de origine et usu cf. E. Löfstedt, Late Latin. 1959. p. 121sqq.* 1 *sempiternus, infinitus – ewig, unbegrenzt:* Dipl. Merov. III A 22 p. 140,20 ut . . . evis *(Havet, Oeuvres. I. p. 265,* eius *cod.,* perpetuis *Pertz)* temporibus illis in augmentum debeat proficere (Form. Turon. 20. Dipl. Merov. II 23 p. 109,35 -is et futuris t. Cod. Karol. 16 p. 514,9 -is ac laetabundis t. Trad. Frising. 675. Cod. Frid. 19. *saepe in chartis usque ad s. X. ex.*). 2 *longaevus – hoch(bejahrt):* Vita Wandr. 15 (MGMer. V p. 21,23) in eva et lucolenta . . . senectudine.

[Schmidt]

aex, -gis *f.* (αἴξ) *capra – Ziege:* ALPHITA I p. 288,8 quaedam infirmitas oculi . . . dicitur egilopa ab ege, quod est capra *egs.* *Schmidt*

***afare** *v.* *affare. **afectio**, -tus *sim. v.* affectio.

***aferecastos** *v.* *antecastos. **aferesis** *v.* aphaeresis.

afero *v.* 1. affero. ***afestuco** *v.* *abfestuco.

affaber, -bri *m.* *artifex – Künstler:* ODO Ern. duc. 5 p. 345[A] rex . . . portans in vertice circum -i (*an adi.?, cf.* GLOSS. IV 30,27 St.-S. -r ingeniosus . . . sinniger) factum studio.

affabilis, -e. 1 *comis, liberalis, amicus – leutselig, wohlwollend, freundlich:* a *de hominibus:* CAND. FULD. Eigil. I 11 benignus infirmis, propitius delinquentibus, -is fratribus. HROTSV. Pafn. 2,5 mulierem . . . omnibus amabilem, omnibus -em. WIDUK. gest. 2,7 -is mediocribus *rex.* DIPL. Otton. III. 390 p. 821,19 nostrę . . . iuventutis tam -is multimode literationis informator. OTTO FRISING. chron. 6,5 p. 267,26 gratiosa . . . quocumque venerit et -is *Nortmannorum gens.* ALBERT. M. anim. 2,3,4 p. 237[b],20 esse . . . delectabilem in convictu et -em. *al.* *in allocutione i. q. carus – lieb:* EPIST. var. II suppl. 5 p. 621,24 quid . . ., -is fili, quid . . . edisseras. HROTSV. Abr. 4,1 ave, -is amice. b *de rebus:* EPIST. var. II suppl. 5 p. 620,19 -i pioque affamine. WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,26 consolatione. TRAD. Salisb. I 1 p. 253,23 verbis. CHART. Livon. A I 254 p. 337,30 ut . . . rex benignitatem sedis apostolicae gratiosam et -em sibi gaudeat invenisse. *al.* *gratus – angenehm:* CHART. Carinth. II 636[a] p. 85,9 (a. 1260) ad ipsius matrimonii conspicuam conventionem et utrimque -em. 2 *eloquens – beredt:* SERMO de Ved. 8 (MGScript. XV p. 403,55) de tota vita eius necnon et miraculis, ut affatim -is erat, retractans *pontifex.*

adv. **affabiliter**. *comiter, liberaliter, amice – liebevoll, wohlwollend, freundlich:* ALDH. ad Acirc. 5 p. 75,16 celsitudinem vestram -r alloquens. WILLIB. Bonif. 8 p. 50,17 cum . . . discipulos ad coronam martyrii -r incitabat. CHART. Austr. sup. II 508 p. 469,11 *Dominus* sic voluit pro mortuis -r exorari, ut *eqs.* CONST. III 216,1 qua *(quiete)* ipsi ecclesie carus astringeris et -r presentaris. *al.*

affabilitas, -atis *f.* 1 *familiaritas, comitas, liberalitas – Zugänglichkeit, Leutseligkeit, Freundlichkeit:* WILLIB. Bonif. 2 p. 10,23 tanta . . . in eo -is erga fratres . . . succrevit magnitudo. WALAHFR. carm. 5,73 ordo, -s, bonitas. BERNO epist. 7 p. 1165[B] te subito ab -e subtrahis. CARM. Bur. B 60[a],2,3 *feminas* alit -s atque cordis simplicitas. ALBERT. M. summ. creat. II 1,41,1 p. 353[b],10 accipere . . . magistri -em et cum illa societatem et amicitiam. CONST. III 250,1 munificentie gratiam et -is affectus, quibus . . . rex . . . domum nostram prosequitur. *al.* *meton. de principis persona affabili:* FORM. Sangall. II 2 p. 396,31 per . . . intercessores -i nostrae conquestus. DIPL. Otton. I. 90 -is nostrae aures. 2 a *affatus, sermo – Anrede, Rede, Gespräch:* THEOD. AMORB. Firman. prol. p. 25,17 dulcissima illum -e . . . adire. SIGEB. GEMBL. Theod. 4 cum . . . delectaretur iocunda et seria -e familiarium ac sapientium. ALBERT. AQUENS. hist. 7,19 se . . . libenter velle perfrui eorum communi -e. *ibid.:* nulla -e . . . communicare. b *elocutio polita – gepflegte Ausdrucksweise:* EPIST. Bonif. 29 mihi aliqua verba tuae -is . . . transmittere (*opp.* rusticitatem).

affabre (afa-) *adv.* 1 *strictius i. q. artificiose – kunstvoll:* LUP. FERR. Wigbert. 20 crucis . . . argenteam laminam -e inauratam. EPIST. Reinh. 35 p. 35,29 *matutinalem* velim, mi fenestella, -e perficias. 2 *latius i. q. diligenter, strenue – sorgfältig, eifrig:* CHRON. Noval. app. 3 p. 122,42 pius . . . pastor defendit custoditque afabre gregem suum a laceracione . . . ferarum. TRANSL. Tib. 9 (MGScript. XV p. 395,31) procedunt . . . -e distinctis ordinibus.

***affaldra**, -ae *f.* *(theod. vet.* affaltar, *cf. Ahd. Wb. I.p. 33) malus – Apfelbaum (Pirus malus L., cf. Fischer-Benzon, Gartenflora. p. 144sq.):* HILDEG. phys. 3,1 p. 1215[C] de -a (affoldra *G*); -a calida et humida est. 3,2 p. 1217[D] ad similitudinem -e. 3,57 p. 1245[C] in piro aut in -a.

***affamatus**, -a, -um. (ad *et* fames, *ital.* affamare) *debilitatus – verkümmert:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 135,1 *nidasii falcones* raro producunt eas *(pennas)*, quod non sint alique ex ipsis corrose vel -e.

affamen, -inis *n.* 1 *strictius i. q. allocutio, sermo, colloquium – Anrede, Rede, Gespräch:* EINH. (?) Marc. et Petr. II 24,3 tali Petro . . . respondet -e. WALTHARIUS 1174 laeto solans -e sponsam. PASS. Kil. II 21 prophetico -e. VITA Willib. p. 18,57 inter melliflua eorum -a . . . narravit. THANGM. Bernw. 28 p. 771,50 dulci -e episcopus de pace . . . commonet. DIPL. Heinr. II. 400 pro voto et supplici -e . . . Petri. HUMB. Sim. 2,2 p. 141,42 post -a asinae *(cf. Vulg. num. 22,28).* HAIMO (?) Wilh. 2 p. 212,10 quod carerent eius familiaritatis et -is . . . solamine. METELL. Quir. 18[a],25 nuntius hunc . . . terrens -e tristi. VITA Gunth. erem. 11 inter . . . pii -is verba. *al.* 2 *latius:* a *effatus – das Aussprechen:* CARM. de Bened. 442 efficitur hilaris tanti de -e verbi. b *vox – Laut:* MIRAC. Bav. 2,10 puerulus . . . toto intellectuali -e mutus. c *sententia – Wortlaut:* CONST. I 6 p. 14,14 (a. 948) huiusmodi . . . -is tam salubri missatico.

***affamulor**, -ari. *famulando fovere – bedienen:* RATHER. epist. 10 p. 50,3 ordinatorem meum domi ⟨rec⟩ipio, -or, munero.

*?*affannio** (adf-), -ire. *(orig. inc.) fort. i. q. ad expeditionem substituere – etwa 'zum Heeresdienst als Ersatz stellen':* CAPIT. reg. Franc. 204 app. p. 71,36 qui per se hostem facere non possunt, ut alios ad-ant (adfiniant *var. l.*).

***affare** (afa-) *subst.* *(ital.* affare, *cf. Meyer-Lübke, REW[3] nr. 3128) negotium – Geschäft:* COD. Wang. Trident. 146 p. 330,10 (a. 1200) turris semper debet esse aperta domino episcopo . . . pro omnibus suis afare et werris.

*?*affateo** (adf-), -ui, -ere. *(cf.* fateri *?) refl. i. q. profiteri – (gerichtlich) erklären:* CHART. Ital. Ficker 19 p. 25,5 (a. 903) adfatuerunt se ipsus Stefanus et Atrualdu, in responsis dixerunt.

1. affatim *adv.* *script.* aufa-: AETHICUS ISTER 81 p. 62,22 *cod. L. metr.* -fāt- *semper in schedulis nostris.* *abundanter, sufficienter, satis – reichlich, hinlänglich, zur Genüge:* VITAE patr. Iur. prol. p. 131,28 dum per se -m rutilat *laus abbatum.* ALDH. virg. I 22 p. 253,5 cum . . . virginitatis exempla -m exuberent et ubertim suppeditent. II 309 -m promens oracula vatis. ALCUIN. carm. 1,75 quod fuit -m factum. GODESC. SAXO gramm. 2,9 p. 426,4 cetera, de quibus -m sancta dixit Agnes. HROTSV. Abr. 6,6 -m refecti, -m sumus hebriati. OTTO SANBLAS. chron. 40 p. 63,5 cunctis laudes -m acclamantibus. *al.*

2. *affatim *adv.* *(ab* affari, *cf. D. Norberg, ALMA 22. 1951/52. p. 13) (affabiliter, instanter) alloquendo – (freundlich, eindringlich) anredend:* TIT. Rom. 11,4 (MG Poet. IV p. 1018) Dominus . . . quem *(Demetrium)* . . . advocat -m: euge *eqs.* EPIST. divort. Loth. 17 p. 238,8 vestram -m deposcimus paternitatem. CHRON. Salern. 38 p. 40,25 inter hec verba . . . -m exflagitabat pontifices . . . principem veniam ei tribueret (66 p. 64,3).

affatimio (adf-, acf-, adram-, -fatha-, -fet-, -fathm-, -tm-, -tom-, -tum- *sim.*), -ire. (*franc. vet.* *fathumjan) *de origine et sensu v. Dt. Rechtswb. I. p. 441sqq.*

1 *strictius i. q. adoptare in hereditatem – als Erben an Kindes Statt annehmen:* LEX Sal. Merov. 46[tit.] (*cf.* 46 capit. p. 104) de acfatmire (hac famirem *A 1*, adfathamire *A 2*, adramire *A 4*, adrhamire *C 5*); *inde* LEX Sal. Pipp. 81[tit.] de affatumire (affactumire *D 7*, afetumiae *D 8*, afatumiri *D 9*; *huc spectare vid.:* LEX Sal. Pipp. 80[tit.] p. 205,27 [rec. E] de affatumiae [afatumiae *E 15*]. LEX Sal. Karol. 48[tit.] de affatomiae [affatomire *K 18*, affa thomiae *K 19*, affatoone *K 79*, fatomię *K 80*]. 48 capit. p. 469 de affatomiae [adfectomiae *K 19*, adfatomire *K 49*]. *v. et infra p. 347,30).* 2 *latius i. q. tradere in hereditatem – als Erbe übereignen:* LEX Ribv. 50,1 omnem facultatem suam . . . cuicumquelibet de proximis vel extraneis adoptare in hereditate vel adfatimi⟨re⟩ (adfatimi *A 1.2.4*, adfatimum *A 9*, adfacimi *A 12*, affitimi *B 10* [*v. app. crit. p. 183*]) per scripturarum seriem seu per traditionem . . . licentiam

[Payr]

habeat (*cf.* 50 capit. p. 61 de adfratimine [*A 4*, agramire *A 3*, adfatimire *A 9.12. B*, adfutimire *B 8*, affatimire *B 19*]. 50,2 capit. p. 61).

***affatimus** (adf-, -fac-, -fad-, -fit- *sim.*), -a, -um. *(cf. franc. vet.* *fathum; *v. Dt. Rechtswb. I. p.443sq.)* **1** *adi.: hereditarius – Erbschafts-:* FORM. Sal. Lind. 13 p. 276,12 *(de donatione inter virum et uxorem)* has duas epistulas adfadimas uno tenore conscriptas inter se fieri vel firmare rogaverunt. **2** *subst.:* **a** *pactus hereditarius – Erbvertrag, Erbeinsetzung (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 73.367):* LEX Sal. Merov. 101,2 si per adfatimus (adfacimus *A 17**) antea non convenerint *vir et uxor.* LEX Ribv. 50,2 quod si adfatimus (adfat mitis *A 5*, ad fatum *A 6.7*, adfatimum *A 9*, adfacimus *A 12*, affatimus *B 15.17*) fuerit inter virum et mulierem. **b** *traditio vel donatio hereditatis – Erbvergabung, Erbschaftsverschreibung:* FORM. Sal. Merk. 24$^{tit.}$ -um. 24 p. 250,19 dabo vobis per hanc -um omni pro portione in loco . . . illo. p. 250,22 quicquid . . . genitor vester . . . dividere et exsequare deberet, vos quoque, nepotes mei, per hanc -um post obitus mei dividere . . . faciatis. p. 250,30 presens -us diuturnum tempore firmus . . . valeat permanere. 25$^{tit.}$ item affitimum. *ibid. al.*

affatio, -onis *f.* **1** *gener. i. q. colloquium – Besprechung, Absprache:* MIRAC. Hucberti 1,6 mutuali consulte instituere -e. **2** *liturg. i. q. oratio – Gebet:* HONOR. AUGUST. sacram. 23 p. 759^{C} ad quam *(lectionem)* genua non flectemus, ne statuam Nabuchodonosor adoremus, ideo ut -o sit separata ab errore gentilium.

*?****affatomia**, -ae *f.* *(ex* affatomire *corruptum ut vid.) (heredis) adoptio – Adoption (eines Erben):* CAPIT. reg. Franc. 142,10 de -e (afatomię *K 35*, afatomie *K 39*) dixerunt (*cf.* LEX Sal. Karol. 48), quod traditio fuisset. *v. et supra p. 346,63sqq.*

***affatuor** (adf-), -ari. (ad *et* fatuus) *hebetari – erschlaffen:* AURELIUS 5 p. 498,19 corpus et anima ad-antur (adfectantur *cod. Augiens. 120*).

affatus, -us *m. script.* -att-: *l. 69. form. acc. pl.* -os: *l. 61.66.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. allocutio, sermo, colloquium – Anrede, Zuspruch, Rede, Gespräch:* DESID. CAD. epist. 1,15 quod minus inutilis stili exaravit inpressio, -u latoris praesentium est ore conmissum *eqs.* BEDA hist. eccl. 3,14 p. 155,50 staturā sublimis et -u (affectu *var. l.*) iucundus. EPIST. Bonif. 111 p. 240,30 paternis -bus fraternisque solaciis relevare *servos Dei.* WALTHARIUS 1229 hunc . . . -u compellat valde superbo. HROTSV. prim. 52 -u blando. RUOTG. Brun. 36 p. 37,33 mutuis cum illo . . . -bus. ANNAL. Altah. a. 1043 p. 32,25 nec praesentiam caesaris aut -um meruerunt. VITA Gunth. erem. 10 lacrymabili -u precatur. *al. de allocutione epistolari:* VITAE patr. Iur. 3,10 eum corporaliter cernere aut -u litterario . . . conpellari. *de suadela:* FLOR. LUGD. carm. 2,74 zabuli temptandum -bus offert *Christum.* **B** *latius:* **1** *testimonii dictio – (Zeugen-)Aussage:* CHART. Westph. III 323 (a. 1234) ex -u presentium protestamur, quod *eqs.* **2** *elocutio, dictum – Ausdruck, Wort:* HRABAN. epist. 34 p. 469,7 ut . . . appelleris . . . simul cum propheta angelico -u 'vir desideriorum'. CONST. II 146 p. 180,27 affectus proprios . . . depromere per -us. **3** *usus linguae – Sprache:* LUP. FERR. Wigbert. 30 miraculo -um repente . . . sortitus *mutus.*

II *translate i. q. litterae, epistola – Schreiben, Brief (sing.: l. 62; ceterum plur. sensu sing.):* EPIST. Wisig. 7 p. 669,2 nostre perhennitatis -os nequaquam expectes. FORM. Marculfi 2,42 p. 101,10 nostram extremitatem -u dignabili . . . informare. LIBER diurn. 10 ut datis -bus vestris ad . . . episcopum, quatenus *eqs.* EPIST. Bonif. 80 p. 173,10 erant . . . inserta in eisdem tuis -bus diversa capitula. COD. Karol. 58 p. 583,32 eosdem -os (*antea:* syllabas) infra haec nostra scripta . . . posuimus. 76 p. 607,19 regales vestros suscepimus -us per . . . latorem. CONST. II 215,2 (a. 1239) quin . . . nostre serenitatis affattibus firmaremus. *al.*

affaveo, -ere. *adnuere, assentiri – einwilligen, zustimmen:* CHART. episc. Halb. 461 p. 413,22 (a. 1211) presente et -ente capitulo. 472 p. 420,29 heredum suorum consensu . . . sibi per omnia consonante et in omnibus -ente. 534 p. 480,39 de consensu fratrum . . ., qui sibi in omnibus -bant. CHART. Merseb. 176. *al. in hac regione.* *Payr*

***affectabiliter** *adv. studiose – angelegentlich:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 92,12 dux vero Suevię . . . dux etiam Christi exercitus est ab omnibus creatus et -r laudatus.

***affectamentum**, -i *n.* *(tradita) possessio – (vermachter) Besitz:* CHART. Laus. 905^{c} p. 725,6 (a. 1238) pro Benedicto Sutore XII denarii *(solebant distribui)* super -um suum, quod est extra portam.

affectatio (adf-, -cio), -onis *f.* **1** *appetitio – Verlangen:* **a** *gener.:* MIRAC. Hucberti 1,5 ferventissima insistens -e. GESTA Camer. 1,74 p. 427,44 episcopus . . . promissorum munerum -e in aliam sententiam flexus. HELM. chron. 83 p. 159,5 ostentacionis -cio multos eorum ad furta . . . propellit. **b** *medic. i. q. pressio – Drang:* TRACT. de caus. mul. 95 p. 55,17 ex ad-em saciantur sanguinis et semen redent. **2** *iur. i. q. traditio, donatio – Übergabe, Schenkung:* FLOD. hist. 3,4 p. 478,5 (dipl. Karoli Calvi) quisquis . . . aliquid habere disnoscitur . . . per quorumcumque . . . -em. CHART. Naumb. 143 p. 125,1 nostre -i idoneos adhibuimus testes. *charta – Urkunde:* CHART. Lamb. Leod. 54 p. 91,16 (a. 1171/78) invadiationis -em . . . in manum domini Amalrici . . . posuit.

*?****affectativa** muotvuilligiu GLOSS. II 154,14 St.-S. (*ad Cassian. inst. 4,24,1* adfectaticia).

affectator, -oris *m. appetitor – ein Verlangender:* ALBERT. M. pol. 1,1^{t} p. 13^{b},32 *pravus* est 'belli -r' (*p. 1253*^{a}*,6* ἐπιθυμήτης).

***affectibile**, -is *n. quod animi motui accessibile est – das geistiger und seelischer Regung Zugängliche:* ALBERT. M. bon. 155 p. 100,76 est . . . quaedam *amplitudo animi* respectu multorum scibilium et -ium et quaedam respectu magnorum. praedicam. 4,4 p. 229^{b},33sqq. et sic est de affectu ad -e: . . . affectus est affecti ad -e affectus.

affectio (adf-, -ccio), -onis *f. script.:* afe-: *p. 349,7.* eff- *(var. l.):* *l. 60.65. form. abl. sg.* -ona: *p. 349,7.*

I *act.:* **A** *vis – (Ein-)Wirkung:* ALBERT. M. metaph. 3,3,11 p. 188^{a},13 distincta est *substantia* et distinguibilis -bus qualitatum activarum et passivarum. nat. anim. 1,4 p. 12,27 caelum superius est elevatum ab alteratione et -e formarum alterantium et materialium. **B** *usus – Anwendung:* ANNAL. Prag. II a. 1280 p. 197,2 cessaverunt malefactores a . . . tormentorum -e.

II *pass.:* **A** *latius:* **1** *animi motus – geistige Regung:* HRABAN. hom. I 55 p. 102^{A} quatuor namque sunt qualitates -um, quibus cogitatio iusti taedio compungitur, hoc est memoria *eqs.* RUOTG. Brun. 4 p. 5,29 meditatio et . . . exercitationis studium, cum iam penitus omnis huiusmodi -o transiret in habitum (*cf.* EKKEH. IV. cas. 80$^{med.}$ scripsit *Ekkehardus* . . . vacillanter quidem, quia in -e, non in habitu puer. WOLBERO cant. 1 p. 1033^{D} habitus . . . augmentata -o dicitur). EMO chron. p. 521,10 hee vires *(sc. rationabilitas, irascibilitas, concupiscibilitas)* etiam dicuntur -es naturales. WOLBERO cant. 1 p. 1033^{D} dispositio vero, quam etiam -em dicunt, est . . . amplificata passio. ALBERT. M. praedicam. 5,2 p. 247^{a},10 -es vero dicuntur sive dispositiones, quando subiectum non nisi aliqualiter est affectum *eqs.* p. 247^{a},15 tales . . . -es (*p. 8*^{b}*,35* διαθέσεις) sunt facile . . . permutabiles. *al.* **2** *mens, ingenium – Gesinnung, Sinnesart:* FORM. Marculfi 1,1 p. 39,7 -ccio (effecio *B*) caritatis vestrae. DIPL. Heinr. IV. 246 p. 312,19 quos . . . per -em cognationis diligimus. DIPL. Heinr. V. (Mon. Boica XXIX 1 p. 244,24) ut . . . nostrae benevolentiae piam ac devotam cognosceret -em. CHART. Tirol. 1036 p. 82,14 pia mentis -e. **3** *voluntas, contentio – Wille, Streben:* LEX Baiuv. 1,12 castitatis . . . -o (effectio, -tus *var. l.*). FORM. extrav. I 13 p. 542,7 -ccio peccandi. **B** *strictius:* **1** *gener. i. q. animi concitatio, passio – Gemütserregung, Affekt:* HILDEG. phys. 3,52 hyffa valde calida est et -em signat. HONOR. AUGUST. cant. 5,2/3 p. 435^{C} pedes animae sunt -es, quibus ad quaeque desideria transfertur . . ., quae sunt concupiscentia, timor, gaudium, dolor (*cf.* WOLBERO cant. 3 p. 1224^{A}. ALBERT. M. bon. 119 p. 79,45 gaudium,

[Sroder]

spes, dolor, metus ... omnium harum -um radix est amor. DAVID compos. 3,28,1 septem autem sunt -es mentis communiter: spes et timor, gaudium et moeror, amor et odium et pudor). ALBERT. M. sacram. 117 p. 81,70 dolor -o ... est ex conceptu rationis. *al.* 2 *spec. i. q. propensio, dilectio – (Zu-) Neigung, Liebe:* CHART. Sangall. A 247 (a. 820) amantissime et unica afecciona colende (250 adfeccione. 260 affecciona. *v. et p. 364,34sq.*). RIMB. Anscar. 7 p. 27,29 dulcissima -e. CHART. episc. Hild. II 298 maritali -e. ALBERT. M. cael. hier. 7,1 p. 159^{a},32 *(de amore)* cum -o etiam sit in brutis. *al. in allocutione:* RIMB. Anscar. 1 p. 20,8 divinam clementiam ... vestra quoque nobiscum collaudet -o.

affectivus, -a, -um. 1 *vim afferens, movens – Einfluß ausübend, bewegend:* ALBERT. M. cael. hier. 7,1 p. 159^{b},39 est tamen *speculatio* minus digna affectione, in qua perficitur motus intellectus -i. p. 160^{a},2 visio illa *(sc. summi boni)* ... non est pure speculativa, sed -a. p. 160^{a},25 de potentia -a sive motiva. herm. 1,2,1 p. 382^{a},8 imago *significationis* potest esse -a et movens ad immutationem *eqs.* eth. 10,3,1 p. 635^{b},9 intellectum -um et practicum. nat. anim. 2,14 p. 39,79 de parte ... animae, quae vult et operatur, quae pars -a vocatur. *c. gen.:* RUP. TUIT. off. 8,8 p. 224^{D} scripturarum ... intelligentia lamentorum sive luctus causa est -a. 2 *in mente exsistens – im Geist vorhanden:* RUP. TUIT. spir. 1,3 p. 1573^{C} filium verbum patris dicimus ..., non utique verbum -um ..., sed substantiale verbum. 3 *studiosus – angelegentlich:* CHART. Austr. sup. III 556 p. 517,17 (a. 1280) precibus -is. 4 a *ad passionem pertinens – die Empfindung betreffend:* ALBERT. M. animal. 11,87 sua -a cognitio ignobilis est ..., eo quod ipse non concipit res ... sine turpitudine affectus. CONR. SAXO spec. 12 p. 167,10 duae vires animae, videlicet intellectiva ... et -a, quae sequitur per dilectionem. b *devotus – liebevoll:* VITA Macar. 30 (MGScript. XV p. 617,30) exceptus ... -a veneratione fidelium. CHART. Turic. XIII 1710^{a} flagrantiam suarum orationum ... -am.

adv. ***affective.** 1 *studiose – angelegentlich:* CARM. Cantabr. 3,8^{a},8 -e ... omnium subditorum querit utilitates. 2 *concitate – erregt:* ALCUIN. epist. 156 p. 254,35 haec locutus sum non tam ordinate ..., sed tam -e, quam intima cordis conpunctio exegit.

affecto (adf-), -avi, -atum, -are. *script.* -fet-: *l. 51. depon.: l. 53.61. adde* VITA Greg. Porc. I 3.

1 *(studio) amplecti – (mit Eifer) erfassen:* a *(viam) adire – einschlagen:* LAMB. HERSF. annal. a. 1076 p. 280,19 *(in imag.)* in cervices ... viam gladio suo -at. b *appetere, persequi – erstreben, zu erreichen suchen:* ANNAL. Einh. a. 769 regnum (ANNAL. Sangall. IV a. 1032 r. Burgundionum tamquam haereditatem. LAMB. HERSF. annal. a. 1057 p. 71,16. *al.*). HROTSV. Theoph. 81 iuris pompas. CARM. imag. 21,9^{B},3 rudis ... populus ... dum -at Mosaica. CHART. Rhen. med. I 307 p. 359,20 Thiefridum ... connubialis vinculi sociatum affetasse. COSMAS chron. 2,18 p. 110,15 quem ... ut sensit magis -arier laicalem quam sacre doctrine militiam. ANNALISTA Saxo a. 1104 p. 739,2 simoniace episcopatum -are. OTTO FRISING. chron. 3,27 p. 161,4 martyrium. gest. 2,13 p. 116,9 libertatem. CHRON. reg. a. 1130 p. 67,16 (rec. I) papatum. HELM. chron. 22 p. 45,19 contentiones. HEINR. LETT. chron. 10,3 p. 35,3 Christianorum ... salutem. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 173,4 *falco* sibi -bit cibum. *al. c. inf.:* VITAE patr. Iur. 3,23 p. 165,6 perficere -amus. ERMENR. Sval. 10 p. 161,36 nec ... -or plus commendari. VITA Liutb. 6. THEOD. CERV. chirurg. 2,21 p. 152^{A}. *al. pendet* ut: CHART. archiep. Magd. 371 p. 487,8 (a. 1164/80). c *aestimare – schätzen:* PS. CALID. (?) alleg. p. 191^{a},25 aqua est a me plurimum -ta. *absol. i. q. cupiditate ardere – Leidenschaft empfinden:* RECEPT. Bamb. 70 p. 77,7 ad eos qui non -ant. 2 *afficere – behandeln:* a *fovere – hegen:* WILLIB. Bonif. 1 p. 4,29 magna ... dilectatione ... ad-us est a patre. b *satisfacere – zufriedenstellen:* HEIRIC. Germ. I 2,64 escis, quis avidum ad-ant humana inventa saporem. c *affligere – heimsuchen:* ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 126,12 filius ... eodem modo *(sc. morbo)* ... -tus est. DIPL. Otton. III. 260 tristitia -amur. *v. et p. 347,34sq.* 3 *iur.:* a *tradere – überlassen, vermachen:* CHART. select. Waitz 6 p. 12,22 (a. 1068) unam coppatam sancte Marie ... -vi. CHART. Lamb. Leod. 33 p. 54,1 duos mansos ... -vi fratribus. p. 54,6 quod reliquum est de allodio ..., ad altare -vi. CHART. Lux. II 266 p. 288,7 ut ipsam decimam ... meo sororio legaliter -ret. CHART. Naumb. 143 p. 124,46 (dipl.) curiam ... ecclesie ... libere -asse. *al. v. et p. 363,47sq.* b *assignare – zuweisen:* CONST. I 159,5 p. 222,13 (a. 1156, interp. ?) libertatem habeant ... ducatum -andi cuicumque voluerint *(cf. H. Mitteis, ZGRGerm. 65. 1947. p. 320. F. Dölger, DtArch. 8. 1951. p. 238).* c *probare – billigen:* BREV. NOTIT. p. A 11,19 hoc ... nobilissimo viro -ante. CHART. episc. Hild. III 184 concambium tale ... diligo et -o.

4 a *admovere – heranbewegen:* GISLEB. ELN. inc. 2,299 *sexus muliebris* simul incertos studet -are lacertos. b *refl. i. q. favorem sibi conciliare – sich gefällig erweisen:* RUODLIEB II 50 miles ... -ans sese cunctis, valet ut, studiose.

adi. **affectatus**, -a, -um. 1 *exoptatus – erstrebt:* RUP. TUIT. spir. 1,3 p. 1573^{C} -am rationem. RAHEW. gest. 3,33 p. 207,6 male -ae laudis avidi. 2 *elaboratus – durchgeformt:* EPIST. Hann. 105 p. 176,6 quippe huic scripto ... nec -ę illius elegantię ita multum deesse videam. 3 *submissus – demütig:* DAVID compos. 3,18,2 ne *humilitas* nimis abiecta vel -a reputetur. *fort. add.:* CHART. Ger. Col. 70 p. 66,25 (a. 1218) sub af(fectata ?) ob(edientia ?).

adv. ***affectanter.** *instanter – nachdrücklich:* AMALAR. off. 3,39,2 ut -r nobis ad memoriam reduceret aegrotantem Iob.

affector, -oris *m. qui studiose diligit – eifriger Diener:* NOTAE Gembl. (MGScript. XIV p. 595,40) ut votorum suorum *(sc. Dei)* exsecutores et -es existerent.

***affectualis**, -e. 1 *latius:* a *ad animi motus pertinens – geistige und seelische Regungen betreffend:* WOLBERO cant. 1 p. 1027^{C} potest ... incrementum bifariam dividi, ut dicatur incrementum naturale, incrementum -e ...; porro -e soli rationali creaturae ... tribuitur. 3 p. 1223^{D} nascuntur quoque ex hac materiali constitutione quatuor -es qualitates *(sc. irascibilis, risibilis, concupiscibilis, rationabilis).* p. 1224^{C} duas constituimus quadrigas, materialem scilicet et -em. DAVID compos. 3,29,4 -is virtutis, quae est perfectio vitae activae et ingressus ordinatus contemplativae (*cf.* 3,29,5). b *ad mentem pertinens – zur Gesinnung gehörig:* BERTH. RATISB. serm. 16 p. 86,21 per plenum frumentum medulla (*i.* -am) -is virtutis ... designat *Dominus.* 2 *strictius i. q. propensus – geneigt:* CHART. Eichsf. 196 (dipl. Otton. IV.) omni promotioni sue ... semper intendemus -i diligentia.

***affectuositas**, -atis *f. propensio – Zuneigung:* GESTA Halb. p. 112,8 cum ... *episcopum* cum multe -is honorificentia suscepisset. p. 115,26 quanta -e ipse eos pertractasset.

affectuosus (adf-), -a, -um. *script.* afe-: *l. 51.62.*

1 *propensus, devotus – geneigt, ergeben:* FORM. Marculfi 2,46 p. 102,22 ad-am (afe-, affe- *var. l.*) beatitudinis caritatem. THANGM. Bernw. 6 p. 760,43 imperatori -issimo animo ... obsequebatur (*cf.* 18 p. 766,51 -issimo obsequio). CHART. archiep. Magd. 288 orationis atque servicii -am exhibitionem. *al. clemens – gnädig:* CHART. civ. August. 6 p. 6,13 (a. 1246) ut ... -a et liberalis nostra concessio ... stabilis maneat. 2 *studiosus, attentus – eifrig, angelegentlich, bedacht:* DIPL. Otton. III. 90 p. 500,22 erga religiosos cultus -i ... fuerant *progenitores nostri.* VITA Wern. Merseb. 2 p. 247,34 supra homines -issimo Christi cultu ferebatur. CONST. I 327 grates -as ... recepturi (*cf.* CHART. Sangall. B 419 -as preces). *c. inf.:* ACTA imp. Winkelm. I 687 p. 542,34 (a. 1242) afe-i quidem contra hostes ... potencialiter preliari. *vehemens – heftig:* WIPO gest. 39 p. 59,16 cum lacrimis valde -is. EPIST. Hann. 80 p. 130,11 -o suspirio. 3 *acceptus, amabilis – angenehm, liebenswert:* GEBEH. AUGUST. Udalr. p. 592,5 grata luculentas una cum -a proceritate conveniens. CONR. SAXO spec. 4 p. 44,5 Maria ..., nomen istud -issimum et dulcissimum. p. 47,1 Maria -issima fuit per caritatem. 4 *affectibus favens – Gemütsbewegungen fördernd:* ABSAL. serm. 19 p. 114^{D} legere debent scripturas sententiosas pariter et -as, quibus intellectus et affectus simul nutriatur.

[Sroder]

adv. **affectuose.** **1** *benigne, devote – liebevoll, ergeben:* Rud. Fuld. Leob. 20 solito -ius in amicam irruit. Thangm. Bernw. 2 p. 759,10 -issime ab illo susceptus est. Ps. Adalb. Bamb. Heinr. 3 p. 819^{b},18 *imperatorem* -issime salutavit. Albert. M. epist. Dion. 11^{B} p. 1024^{a},13 -e arguens de praeterita erroris pertinacia. *al. clementer, liberaliter – gnädig, großzügig:* Epist. Meginh. 23 p. 218,5 licentiam vobis ... absolute ... et -e concessam. Dipl. Loth. III. 20 p. 30,6 loco dilectionem protectionem ... -ius impendere. Chart. Turic. 292 p. 176,34 predium ... voluntarie et -e donavimus. Gesta Halb. p. 112,12 cancellarius basilicam ... tam -e quam sollempniter dedicavit. *al.* **2** *studiose, attente – eifrig, angelegentlich:* Epist. Heinr. IV. 37 p. 48,16 -issime rogare. Chart. Welt. 3 facta ... -e inchoasse. Otto Frising. gest. 1,1 p. 13,15 iniurias ... -e conqueritur. Chart. Stab. 272 p. 513,6 eam *(matrem Domini)*, quam in terris -e venerantur, advocatam in celis effectuose habere (*cf.* Transl. Auct. 16$^{med.}$ cum haec omnia tam -e quam effectuose consummasset). Frid. II. Imp. art. ven. 3 p. 5,7 *falco* insequitur -ius columbos. *al.*

affectus, -us *m. (f.: l. 45.46) script.:* afe-: *l. 55.* eff- *(var. l.): p. 352,11.25sq. form. dat. sg.* -o (?): *p. 352,2.*

I *de animo, habitu (fere de anim.; de rebus: l. 29sq.):*

A *latius:* **1** *animi motus – geistige Regung:* Hraban. carm. 39,82 reddemusque de omnibus rationem -bus *Domino.* Walahfr. carm. 5,4 miris ... stupens -bus. Albert. M. resurr. 80 p. 287,73 alae autem animae sunt intellectus et -us. animal. 1,126 naturales hominum inclinationes -uum. 3,121 tales habent stabilitos conceptus et ordinatissimos -us. *al. de rebus:* Mus. Enchir. 19 p. 172^{b},15sqq. -us rerum ... oportet ut imitetur cantionis -us. Poeta Saxo 5,10 nil fingere mestum est opus, -us res habet ipsa suos. *sententia – Meinung:* Const. II 21 p. 26,21 (a. 1198) post varios tandem -us ... vota nostra ... concurrerunt. **2** *mens, ingenium – Sinnesart, -äußerung:* Aldh. virg. I 36 p. 281,3 ut ... ferreos iuvenculi -us ... inclinarent. Radbert. Adalh. 64 -u qualis fuerit intimare. Chart. Sangall. A 284 malo preventus -u. Agius epic. Hath. 706 sicut in -u, sic et in officio. Ruotg. Brun. 33 p. 34,22 cuiuscumque -us sive conditionis homines. Thangm. Bernw. 28 p. 771,36 legatum ... vario -u excipiunt. Otto Frising. gest. 2,25 p. 129,1 cum Babilonicis, qui -u, non loco fugiendi sunt. Albert. M. animal. 8,239 cantus *avium* ... sunt -us delectationem magis quam conceptus aliquos significantes. Iocalis 337 dicitur -us effectum sepe tueri. *al. c. gen. explic.:* Aldh. ad Acirc. 4 p. 75,1 fraternitatis -us. Hugeb. Willib. 1 p. 88,15 magna devotionis -u. Wynneb. 7 p. 112,19 per blandam suae pietatis -um. Dipl. Heinr. III. 160 dilectionis. Dipl. Loth. III. 53 p. 85,14 compassionis. *saepe.* **3** *voluntas, studium, contentio – Wille, Eifer, Streben:* Vitae patr. Iur. 1,3 p. 133,28 pertrahente imitationis -u. Aldh. virg. I 6 p. 233,8 *(de apibus)* ultroneum videlicet voluntariae servitutis -um. Beda hist. eccl. 5,12 p. 310,13 ob magnum castigandi corporis -um. Wett. Gall. 2 p. 258,17 toto mentis -u (*cf.* Trad. Frising. 701 p. 848,11 voluntatis. Hrotsv. lib. 1 praef. 1,5 intentionis). Trad. Lunaelac. 59 p. 35,22 ad ... monasterio trado ... pro afectu iam dicti monasterii. Dipl. Loth. III. 42 p. 69,38 eius laudabilem -um commendantes et confirmantes. Chart. ord. Teut. (Thur.) 323 in -u habens alienacionem ... ecclesie. Albert. M. bon. 68 p. 42,22 ponitur -us pro intentione directa per fidem. *al. opp.* effectus (*cf.* Godesc. Saxo gramm. 2 p. 420,18 -us est voluntas et desiderium, effectus est profectus et aliquando profectio): Dipl. Otton. I. 11 p. 98,27 -um ad nos confugientium perducere ad effectum. Chart. Welt. 3 p. 104,25 eius pius -us effectum habere ... non potuit. Conr. Hirs. dial. 1783 etsi desit ... effectus, ad haec tamen ... assequenda delectatur -us et aspectus. *al. v. et l. 43. p. 352,15.22.*

B *strictius:* **1** *gener. i. q. animi concitatio, passio – Gemütserregung, Affekt:* Hraban. hom. I 9 p. 21^{C} quatuor -bus animi, id est metu, cupiditate, tristitia et gaudio afficimur. (*cf.* Caes. Heist. hom. exc. 279 spes, timor, gaudium et dolor. Albert. M. bon. 119 p. 79,43). Albert. M. sacram. 116 p. 80,66 dolor magis ad -um pertinet quam ad rationem. *al.* **2** *spec. i. q. propensio, dilectio – (Zu-)Neigung, Liebe:* Ionas Bob. Ved. 5 si fides vestra meo commitaretur -o *(cf. app. crit.).* Aldh. virg. I 57 p. 317,10 compatientis -u, non castitatis defectu. Hugeb. Wynneb. 10 p. 114,46 -u ... sui confessoris. Capit. reg. Franc. 157 propinquitatis -u. Dipl. Ludow. Germ. 26 p. 32,9 paterno ac regali -u. Gunth. Col. diab. cap. A 7 suo viro ... fide, -u ac dilectione coniugali sociata est. Agius epic. Hath. 390 geminum ... -um caelitus ingenitum, carneus est unus, alter divinus. vita Hath. 19 p. 173,19 vester ... erga eam -us et devotio. Capit. reg. Franc. 284 p. 368,5 sacerdotalis -us (eff-*1*). Dipl. Karoli III. 15 p. 23,8 fidelium ... petitionibus pio -u consulimus (*cf.* Dipl. Arnulfi 125 p. 185,24 fidelium ... pio -ui consulimus). Walth. Spir. Christoph. I 16 ut vobis deorum placabilis reddatur -us. Epist. Worm. I 47 p. 85,4 devotionis effectu, ne dicam -u recreari. Narr. de rel. Scafhus. 1 p. 955,10 papa ... materno angebatur -u. Chart. Naumb. 301 hereditario -u. Albert. M. sacram. 253 p. 166,22 uxorius -us. *saepe. meton. i. q. homines dilectione coniuncti – freundschaftlich verbundene Menschen:* Bruno Magd. bell. 46 p. 45,11 fratres ... fuere diversi ... et alii -us erant contra se divisi.

II *effectus – Verwirklichung, Erfolg (fort. per quandam confusionem; cf.* Gloss. I 174,39 St.-S. irritum ... sine -um ana fruma): Aldh. virg. I 18 p. 248,1 congruis ... operum -bus concurramus. Lex Alam. 1,2 -um (eff- *var. l.*) quod inchoavit, non obteneat (*sim.* Chart. Bund. 17 p. 22,14 [eff-D^{3}]. Trad. Lunaelac. 1 p. 2,6). Form. Augiens. A 13 p. 345,18 nullum sortiatur -um. Trad. Ratisb. 57 -um commutationis pandere. Antidot. Glasg. p. 100,23 firmiorem habuissem -um. Dipl. Otton. II. 140 p. 158,1 benignum concedere -um. *al. propositum – Vorhaben:* Form. Augiens. A 14 p. 345,32 -um, quem incoavit, nullatenus valeat perficere. 15 p. 345,43 conatum -us sui obtinere. *al. facultas (efficiendi) – Fähigkeit:* Vita Berth. Garst. 29 p. 481,45 erga daemoniacos non mediocri erat praeditus liberationis -u. *v. et* effectus.

***affeodatus,** -a, -um. (ad *et* *feodum) *pro feodo datus – zu Lehen verliehen:* Chart. Bern. II 700 (a. 1270) duas scoposas, quas -as habeo ... a domo sancti Iohannis.

1. affero (adf-), attuli (adt-), allatum (adl-), -re. *script.:* afe-: *p. 353,2.* auf-: *p. 353,41.* off- *(var. l.): l. 65. p. 353,14.* -feretur: *p. 353,22.* -tull-: *p. 353,4.* ablat(us): *l. 55.60. p. 353,51. form.: ind. praes.* adferit: *p. 353,42. perf.* adferuit: *l. 49. depon.: p. 353,24.*

I *proprie i. q. apportare – herbeitragen, (hin-, mit-)bringen:* **A** *obi. res:* **1** *corpor.:* **a** *strictius:* Aldh. virg. I 38,1 divinitus -ta epularum stipe. Beda hist. eccl. praef. p. 6,24 epistolas ... nobis nostrae historiae inserendas adtulit. Cod. Karol. 14 p. 511,22 missus ... nobis supernae gratiae munus adferuit ([attulit *var. l.*]. Cand. Fuld. Eigil. II 12, 38 m. ad altar ... -tum). Dipl. Karoli M. 170 p. 228,39 episcopus ... adtulit obtutibus nostris quandam traditionis cartam (*cf.* Trad. Frising. 227. Conc. Karol. app. 9 p. 848,14 adlata est coram rege et optimatibus eius traditio). Annal. Fuld. II a. 796 thesauri sublati et Carolo in ... palatio -ti (ablati *3*) sunt. Notker. Balb. gest. 1,25 ad -enda terribilia sacramenta processit (*cf.* Gerh. August. Udalr. I 4 p. 392,16 rite ... sibi -to *chrismate et oleo*). Poeta Saxo 5,374 venantum que labor -lerat. Gerh. August. Udalr. I 14 p. 404,9 reliquias, quas episcopus secum -lerat. Conc. Rem. app. (MGScript. III p. 686,38) ablatus est nobis libellus. Otto Frising. gest. 1,58 p. 82,22 orthodoxorum patrum, quas ... -lerat, ... auctoritates. *saepe. in imag.:* Walahfr. Wett. 199 noctis ... rotam Hesperus -rt. carm. 38,2 fama tui ... mihi nominis auram -lit. Vita Burch. Worm. 17,40 holocausta medullata in ara occulti cordis ... -re (offerre *2; cf. Vulg. psalm. 65,15* offeram). *al. c. sensu transferendi:* Nadda Cyriac. I 28 lipsanę ... -tę sunt in via Ostensi in predium sancti Cyriaci. Excerpt. Altah. a. 851 (MGScript. IV p. 36,9) archiepiscopus sanctum Hermetem ad Saltzburch -lit. *c. sensu importandi:* Trad. Frising. 1045 (a. 908) de orientali ... vino huc -to. **b** *latius:* **α** *solvere, attribuere – bezahlen, beitragen:* Trad. Frising. 1487^{b} (a. 1078/98) si ...

[Sroder]

censum per duos annos non -at. DIPL. Otton. II. 321 (spur. s. XII.) quaevis curia suam porcionem aferat. β *(in dotem) conferre – (als Mitgift) einbringen:* LEX Alam. 54,1 quidquid *uxor* de sede paternica secum adtulit (adtullit *1.10.12*). LEX fam. Worm. 1 quod ... mulier secum ad maritum adtulerat. *al.* γ *tradere – (als Geschenk) überlassen:* FORM. Sal. Merk. 4ª p. 242,9 si aliquod ... locis sanctorum ... in substantia pauperorum adferimus. CATAL. biblioth. Lehm. I 52 p. 256,2 presbyter -lit librum. δ in publicum -re *i. q. publicare – veröffentlichen:* BERTHA Adelh. 2 p. 756,34 opus ... dignum in publicum -ri. **2** *incorpor.:* **a** *strictius:* VITAE patr. Iur. 3,11 p. 158,29 iussionem. HROTSV. Abr. 9,1 num mihi aliquid -rs gaudii? OTTO FRISING. gest. 2,25 p. 127,29 preces -imus (off- *A*). *al.* **b** *latius:* α *docere – lehren:* BEDA hist. eccl. 2,13 p. 112,20 si haec nova doctrina certius aliquid -lit. β *nuntiare – melden:* ANNAL. Einh. a. 775 p. 43,17 quod cum regi fuisset adlatum. WILH. HIRS. const. 2,5 p. 1046C. *al.* γ *commemorare – erwähnen:* TRAD. Frising. 421 (a. 819) venit iam -tus presbiter. 452 ad iam -to domo. WIPO gest. prol. p. 7,25 si quid in his, quod honestum sit, -atur. *al.* δ *exprimere – äußern:* TRANSL. Viti 24 dum dubitacio -eretur. **B** *obi. anim.:* **1** *strictius:* BEDA hist. eccl. 4,9 p. 223,4 haec *(femina)* ... postulavit se illo adferri. VITA Lamb. Traiect. 26 (MGMer. VI p. 381,10) -tus est *(cf. app. crit.)* Dominus contractum in loco illo. *al.* **2** *latius:* **a** *adducere – herbeiführen:* ALDH. virg. I 46 quae *(virgunculа)* ante theatrales spectaculi clatros cruentis carnificum manibus -ta. WETT. Gall. 17 p. 266,9 mulum. WALTHARIUS 404 si quis mihi Waltharium fugientem -at evinctum. *al.* **b** *(in ius) vocare – (vor Gericht) ziehen:* CONC. Karol. 36,22 iudicetur, utrum ad iuditium domini ... aut ad istam ... synodum adferantur.

II *translate:* **A** *inferre – zufügen, einflößen:* PASS. Afrae I 1 cum ... resistentibus gloriosae passiones adferretur mors. VITAE patr. Iur. 3,7 p. 148,3 oratio ... fratribus adtulit (adprotulit *1*) ... cautelam. HROTSV. Pafn. 1,21 quae vobis minimum -unt delectationis. WIDUK. gest. 3,70 (epist.) iniurias. THIETM. chron. 8,2 omne ... plus damni subsequentis quam boni precedentis -lit. *al.* **B** *efficere – bewirken:* LEG. Wisig. 9,1,4 si ... causam pretendens moras -re voluerit. 10,2,6 quamcumque dilatione ... -re (auferre *E 2*). EPIST. Merov. 17 p. 465,26 felix tristicia, quae gaudium adferit angelorum. WETT. Gall. 3 p. 259,19 lucrum animarum. DIPL. Karoli III. 35 p. 59,18 augmentum. TRANSL. Libor. I 3 aer ibidem ... citius ... maturitatem -re consuevit. *al.* *seq.* ut: EPIST. Wisig. 2 p. 662,16 eventus adtulit, ut me magis flere libeat. *c. sensu generandi:* WALTH. SPIR. Christoph II 2,222 quos *(flores)* cum vere Favonius -rt. *refl. i. q. fieri – sich bilden:* VITA Aniani 5 (MGMer. III p. 111,12) tantus se membrorum ... adtulit vigor. **C** *praestare – leisten:* LEX Baiuv. 15,3 si quis ... se quasi auxilium -turus (abl- *L*) ingesserit. THIETM. chron. 7,41 urbi solatium. OTTO FRISING. gest. 1,53 p. 75,26 pro argumento iuramentum -re. *al.* **D** *transferre – übertragen:* CHART. Pomm. A 324 p. 691,21 (a. 1243) iura debent -re in Stetin.

subst. **allatus**, -i *m. qui adductus est – ein Herbeigebrachter:* EKKEH. IV. cas. 133med. propter -um ... vestrum tunica ... decorum.

2. affero *v.* aufero.

***affestuco** *v.* *abfestuco. **affeto** *v.* affecto.

***affibulariuм**, -i *n.* *quod fibulae appensum est – Anhängsel einer Spange:* GESTA Ern. duc. II 39 p. 247,27 fibula ... aurea lapidibus Indiae rarissimis ... praefulgura cum suis -is de auro mundissimo contextis.

afficio (adf-), -feci, -fectum, -ere. *script.:* atf-: *p. 354,42.* eff- *(var. l.): p. 354,21.* off- *(var. l.): p. 354,17.* *form.: stirp. praes.:* -fecetur: *p. 354,9.* -fit-: *p. 354,3.* -cirent: *p. 354,2.* *stirp. perf.:* -fIc-: HRABAN. cruc. 1,17 p. 215A (vs.). *?depon.: p. 354,9.*

I *in statum redigere – in einen Zustand versetzen:* **A** *in malam partem:* **1** *affligere, vexare – heimsuchen, quälen:* **a** *c. abl.:* CHRON. Fred. 4,11 p. 126,29 multis cruciatibus adfectus *propheta* (*cf.* MARIAN. chron. a. Chr. 263 p. 517,59 ut eum ... penis -cirent). ARBEO Emm. 23 pro Christum contumeliis -ti (affitiantur *A 4ª*). EIGIL Sturm. 18 multo moerore. EINH. Karol. 17 p. 21,15 nullo gravi damno ... a Mauris Italia ... adfecta est. HROTSV. Pafn. 1,2 licet ... maiestas -i non possit iniuriis. MARC. VALER. buc. 1,3 exesis miserum pecus -is herbis. *saepe.* **b** *sine abl.:* CHRON. Fred. 3,83 p. 116,4 *Sedegunde* benigniter recepta, quem postea Goaesinde adfecetur. BEDA hist. eccl. 1,14 p. 29,17 Brettones fames ... magis magisque -ens. MIRAC. Pirmin. 8 p. 33,8 vita ... -ta diverse cruciatur. OTTO FRISING. chron. 8,25 p. 431,3 tormentum ignis ... -ens, non reficiens. *al.* **c** *refl.:* RUOTG. Brun. 46 p. 49,33 se ... interno dolore cordis -ecit *Folcmarus.* CARM. Cantabr. 30ª,4ᵇ,4 nupta ... se ... in lacrimis -erat. **2** *detrectare, nocere – Abbruch tun, schaden:* EPIST. Wisig. 4 p. 666,1 *epistolae* nihil enim glorię vestrę -unt (off- *M 1.2*). FORM. Marculfin. 2,13 mihi paupertas et infirmitas -ere. **B** *in bonam partem i. q. extollere, fovere – erheben, begünstigen:* **1** *c. abl.:* RADBERT. Adalh. 14 auditorem tanto -ens fructu. EINH. Karol. 25 p. 30,9 doctores ... magnis adficiebat (eff- *var. l.*) honoribus. OTTO FRISING. chron. 8,33 p. 453,19 interna ... dulcedine suaviter -antur. *al.* **2** *sine abl.:* PRUD. TREC. annal. a. 852 p. 41,26 Karolus fratrem ... honorifice -it. **3** *refl.:* RUOTG. Brun. 42 p. 45,2 gloria ... sese invicem ... -erunt. **C** *in neutram partem i. q. tangere, commovere, instruere – berühren, bewegen, versehen:* **1** *c. abl.:* HRABAN. hom. I 9 p. 21C quatuor affectibus animi ... -imur. OTTO FRISING. chron. 8,33 p. 451,17 virentibus campis ... sensus eorum refici et -i. ANNALISTA Saxo a. 815 p. 571,30 recurrit inperatorem mirando -turus nuncio. ALBERT. M. praedicam. 5,2 p. 247ª,28 -itur homo quodammodo tactu metaphorico. metaph. 3,3,11 p. 188ª,42 substantias ... in materia qualitatibus sensibilibus -i. euch. 3,1,8,5 p. 274ª,38 cibus ... calore membri vivifico est -us. *al.* **2** *sine abl.:* ALBERT. M. praedicam. 5,2 p. 247ª,12 subiectum non nisi aliqualiter est -tum. p. 247ª,47 talis ... affectus ... -ens quemcumque. nat. anim. 1,4 p. 12,32 forma ... nec vere -it vel figurat ipsum *(sc. caelum). al.* **3** *c.* ad: AMALAR. ord. antiph. 1,11 p. 21,6 tale aliquid ... audientem ... -at ad sequendum.

II *efficere – errichten, entstehen lassen:* CHRON. Fred. 2,36 p. 61,1 nobelissima in Gallea Cisalpina atficetur *(cf. app. crit.) Aventicum civitas.* FRUTOLF. (?) rhythmimach. 1,14 p. 180,16 numeris, qui multiplicati aut iuncti medium -ant.

adi. **affectus**, -a, -um. **1** *debilis – schwach:* HUGEB. Wynneb. 9 p. 113,34 membra ... iam adfecta ... mortem manifestabant. **2** *acerbus – schmerzlich:* CAES. HEIST. Engelb. 2,16 p. 277,15 tanto magis iniuria est -ior, quanto proximus est, qui fecit. **3** **a** *inclinatus – geneigt:* LIBER diurn. 62 ut ... -iorem eius sanctitatem erga vestram eminentiam efficiant. CHART. Mog. A 451 p. 358,23 (dipl.) ut ... -ior ... affectus in nos accresceret. **b** *studiosus – eifrig, ergeben:* EPIST. Hann. 48 p. 93,23 quam -e, putas, insudaverim nisu sedulitatis. *c. gen.:* ANNALISTA Saxo a. 815 p. 571,21 contigit eum ... venandi -um ... tentorium fixisse. **4** *apertus – zur Schau gestellt:* AMALAR. interpr. 27 p. 301,26 quae -a bonitate hominibus placent, timemus, ne ... occulto Dei iudicio dispiciantur. *Sroder*

***afflicto** (afi-), -avi, -are. (ad *et* *fictum, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 495*) **1** *pensioni subicere – mit Pachtzins belegen:* ACTA imp. Winkelm. I 34 p. 28,26 (a. 1209) ut liceat vobis ... homines vestros -are. **2** *(servitium quoddam) pensione compensare – (eine Dienstleistung) durch eine Abgabe ersetzen:* CHART. Tirol. 672 p. 133,10 (a. 1215/18) *vilicus* afictavit operas suas in II urnis vini.

***affictum**, -i *n.* (*cf.* *fictum, *affictare*) *acc.* -um *v.* *affictus. **1** *census, pensio – (Pacht-)Zins, Pacht(geld):* HONOR. III. registr. 282 pro -o dabunt domino pape ... quadraginta libras ... annatim. CHART. Ital. Ficker 435 castrum ... cum ... possessionibus, -is, serviciis. **2** *pactum, conductio – Pachtvertrag:* CHART. Tirol. 1199 (a. 1246)

[Schneider]

datum consignatum hoc -um (-u *A*) ... in domo canonice plebis.

***affictus,** -us *m.* (*cf.* *fictus, *affictare) *census, pensio, solutio – (Pacht-) Zins, Pacht(geld), Abgabe:* CHART. Tirol. 985 (a. 1233) de qua *(gereitte)* ... dat ad -um annuatim decem solidos. 1151 p. 192,39 in ... proprietatibus, -bus. p. 195,9 fictus et omnis -us, qui haberi posset ..., in comune totius capituli permaneant. 1210. INNOC. IV. registr. B 126 p. 107,32 -um prestare. REGISTR. Trident. III 22 p. 250,19. CHART. Pruss. II 355 p. 240,25 tertiam partem omnium fructuum ... in ... proventibus, redditibus et -bus de iudiciis.

***affidamentum,** -i *n. script.* -dha-: *l. 21. sollemnis promissio tutelam securitatemque praestandi – feierliche Schutz- und Sicherheitsgarantie:* CHART. Bund. 504 p. 20,8 (a. 1204) bestie *(sc. in alpe)* ... debent esse in -o ipsorum ... cum illis hominibus, qui fuerint cum ipsis, et cum rebus eorum. p. 20,11 hoc -um dedit per illos homines. 840 p. 288,4 dedit firmam fidanciam seu firmum -um in personis et rebus (*sim.* p. 289,3). ALBERT. MIL. temp. 274 p. 532,4 habito personarum -o (*inde* SALIMB. chron. p. 473,15 affidhamento).

***affidatura,** -ae *f. tributum pro tutelae securitatisque praestatione solvendum – Schutz- und Sicherheitsgebühr:* ACTA imp. Stumpf 530 p. 744,5 (a. 1195) ut ... ambulare, pascere ... possint per totam terram Bari ... securę ... et libere sine -a, prętio vel data. ACTA imp. Winkelm. I 307 p. 276,12 confirmavit ... feudum ... cum ... glandagiis, vassallis, -is.

***affido,** -avi, -atum, -are. (ad *et* *fidare, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 498sqq.*) *script.:* afi-: *l. 42.49.57.* -dha-: SALIMB. chron. p. 470,18. 485,27.

1 *sollemniter spondere, fide data promittere – feierlich geloben, unter Treugelöbnis versprechen:* CHART. Laus. 67 (a. 1236) prepositus fecit sibi emendam -ari per Tivuein. CHART. Tirol. notar. I 520 ita ... in manu ... Wiboti -vit. CHART. Bern. I 5,131 p. 522,29 non tenetur aliquis ... solvere bannum ..., nisi forte pro culpa alterius ipsum -verit. *c. inf.:* CHART. Laus. 210 p. 206,26 (a. 1235). *seq.* quod: COD. Wang. Trident. 83 p. 189,3 (a. 1210) episcopus promisit ... et lealiter -vit ... Iohanni ..., quod ... restituet (CHART. Tirol. 608 p. 82,21 per fidem et manum suam afidando ... et legaliter promittendo). CHART. Laus. 161. *al.*

2 *fide data in tutelam recipere, tutum vel securum reddere, (securitatem) praestare – unter Treugelöbnis in seinen Schutz nehmen, sichern, (Sicherheit) garantieren:* **a** *obi. homines:* ACTA imp. Stumpf 530 p. 745,21 (a. 1195) concedentes ... potestatem -andi et conducendi homines. ANNAL. Plac. a. 1252 p. 506,6 afidatis personis ... habuerunt ... castrum (ANNAL. Ianuens. IV p. 29,14 ipsis [*castellanis*] in p. et rebus -tis. ALBERT. MIL. temp. 281 p. 539,27 in avere et p.). INNOC. IV. registr. B 208,10 p. 179,4 omnes ... recipiet ad gratiam suam ipsosque -bit. ROLAND. PATAV. chron. 7,10 licet -ta fuisset tota quedam progenies ..., fracta est eis fides. *al.* **b** *obi. res:* PETR. CAS. (?) chron. 4,25 p. 773,33 comes ... -vit unum navigium, ... ut *monachi* ... securi sint *eqs.* CHART. Laus. 142 afidavit placitum per N. dapiferum. GREGOR. IX. registr. 384 p. 300,10 casalia. RYCCARD. chron. a. 1199 p. 21,3 castrum ... -tum combussit.

3 **a** *fide data sibi despondere – sich feierlich verloben:* LAMB. ARD. hist. 96 p. 607,27 comitis filiam ... -verat. 149 p. 637,30. **b** *fide data matrimonium polliceri – ein Ehegelöbnis abgeben:* HONOR. III. registr. 227 p. 157,8 natam ... regis Ierosolimitani -vit publice in uxorem (234).

adi. **affidatus,** -a, -um. *in tutela exsistens – in einem Schutzverhältnis stehend:* COD. Wang. Trident. 242 p. 453,27 (a. 1214) esse debeant quatuor werki, scilicet socii -i, ad unam rotam de arzento.

subst. **affidatus,** -i *m. qui in tutelam receptus est, cliens – Schutzbefohlener:* ACTA imp. Winkelm. II 10 p. 11,41 (a. 1219) ut -i Brundusine ... ecclesie ... eam habeant libertatem. I 807 de recomendatis ... vel -is. I 1005 p. 774,40 habere auxilium ⟨per⟩ -os de Lanzano. *pro cognomine:* PETR. CAS. (?) chron. 4,30 Iohannes cognomento A-us.

affigo (adf-), -fixi, -fixum, -ere. *script.* adf- *praevalet prioribus saeculis, rarescit inde a s. X. form.:* adfict(us): MIRAC. Eparch. 2 (MGMer. III p. 561,7). *v. et l. 24. depon.: l. 12.*

I *proprie:* **A** *strictius i. q. (in)figere, figendo apponere, suspendere, alligare – anheften, annageln, anhängen, (an)binden, befestigen:* CONVERS. Afrae 6 p. 58,18 Christum ... adfixum (inf- *var. l.*) in cruce (CARM. Hraban. app. 15,1,2). VITA Amandi 14 (MGMer. V p. 438,11) ut eum *(furem)* patibulo deberent -i ([-ere *var. l.*]. RHYTHM. 38,1,2 per crucis p.). DIPL. Otton. I. 239 p. 334,28 anuli nostri inpressionem inferius -i praecepimus (*cf.* CHART. march. Misn. II 426). THIETM. chron. 8,2 per follem testiculi clavo -itur. THEOPH. sched. 2,26 filum ... madidum -e in alterum signum. *al. remissius:* HONOR. AUGUST. hex. 2 (PL 172,256D) planetae ... suis circulis -xi traduntur. *adigere – stoßen:* BRUNO MAGD. bell. 14 p. 21,33 duo gladii ad duo latera eius -xi. *medial. i. q. adhaerere – haften:* ALBERT. M. animal. 4,93 in sono ... anterius *(linguae ranae)* -itur palato. **B** *latius:* **1** *promulgare – öffentlich aushängen:* FORM. Turon. 28 ut una *(epistola)* in foro publico ... sit adficta (adfixa *C*). **2** *proponere, erigere – errichten, aufpflanzen:* ALDH. epist. 3 alma mortis morte *(Christi)* stipite pabuli -xa. RHYTHM. 58,17,3 trabem ... excelsam. THIETM.(?) chron. 5,21 lanceam ... coram tentorio eius -xam. **3** *configere, compingere – zusammenfügen:* BEDA hist. eccl. 3,17 p. 160,33 quibus *(foraminibus)* aedificio erat adfixa *destina.* AETHICUS ISTER 47 trieris navis magna ex tribus navibus ... ferro ... adfixa atque copulata. **4** *imponere – daraufl egen:* TRANSL. Godeh. 1 p. 640,26 lecto -itur *laicus lancea perforatus.*

II *translate:* **A** *adiungere, attribuere – hinzufügen, zugesellen, zuweisen:* BEDA temp. rat. 42,36 eandem mutationem *(lunae)* primo anno circuli ... adfigunt. BENED. ANDR. chron. p. 68,2 fecitque capitula ... et in edictis -i precepit (p. 108,3). GERHOH. novit. 21 p. 68,18 ne ... proprietatem ipsius *(Christi)* persone putes ... forinsecus -xam. OTTO FRISING. gest. 1,32 p. 51,17 non innatam, sed quasi extrinsecus -xam virtutem. **B** *sancire, constituere – bestimmen, festlegen, festsetzen:* LIBER diurn. 60 p. 52,7 quod ... in Dei presentia tenebatur adfixum. BEDA temp. rat. 44,17 paschale ... Theophili, in quo VIII kal. Maiarum die pascha videtur -xum. EPIST. pont. Rom. sel. II B 14 quod patres nostri sive in sanctis canonibus sive in mundanis -xere legibus (BENED. ANDR. chron. p. 65,6). *al. mus.:* GUIDO ARET. micr. 3,2 Γ itaque inprimis -xa. **C** *singularia:* **1** *conficere – vollenden:* RHYTHM. 81,46,4 adfixi dulce ... carmine ad laudem Christi *(v. adn.).* **2** *fingere – nachsagen, anhängen:* RUP. Altm. (PL 148,879A) viro Dei ... -unt (affingunt *ci. ed.*) crimina. **3** *dissolvere, affligere – auflösen:* VITA Wern. Merseb. 2 p. 246,36 quod ... nexu ... caritatis configitur, persecutionum vento ... -itur. **4** *?refl. i. q. se obligare – sich verpflichten:* CHART. Merseb. 309 (a. 1262) ad hoc ... presentibus litteris me -o (*sic ed.*, affugo *cod.; sed cf.* 308 astringo).

adi. **affixus,** -a, -um. *adhaerens, coniunctus – verbunden, angeschlossen:* ALBERT. M. animal. 1,325 musculus ... cum inferiori parte adiutorii anterius -us. 15,15 viae spermatis *(animalis castrati)* non sunt tunc -ae et terminatae ad proprias vias exitus seminis. 16,63. *ibid. al.*

***affilatus,** -a, -um. (ad *et* filum, *cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 260*) *de monetis i. q. levigatus – geglättet:* CHART. select. Jesse 196 (post 1278) omnes Karolinenses et madalee ipsi sint bene -ti.

affiliatio (adf-, -cio), -onis *f.* **1** *charta adoptionis – Adoptionsurkunde:* FORM. Turon. add. 7 instrumenta ..., vendiciones, adfiliaciones ... fuerunt conbursas (*i.* combustae). **2** *donatio in adoptione tradita – anläßlich der Adoption vollzogene Schenkung:* CHART. Ital. Ficker 35 p. 53,21 (a. 988) predicta nostra donatione (*i.* -io), quod est -e, ... redeant ad nostra ... potestatem (*cf. p. 357,10*). **3** *ac-*

quisitio per adoptionem vel hereditatem comparata – durch Adoption oder Erbschaft gemachte Erwerbung: GREG. CAT. chron. I p. 203,36 (dipl. Loth. I. imp.) res . . ., quę per -em vel comparationem . . . ad eum pervenerunt (*inde* p. 216,12. 340,26. *cf.* p. 189,6).

affilio (adf-), -avi, -atum, -are. (*retrograde ab* affiliatus) *adoptare – adoptieren:* LEX Raet. Cur. 5,1,2 adoptivum *fratrem*, hoc est, qui ante curiales vel pleve gistis fuerit ad-tus *(cf. ThLL. I 1216,31)*. CHART. Ital. Ficker 35 p. 52,32 ego . . . -vit (*i.* -i) mihi Iohannes (*i.* -em) . . . in omnibus rebus . . . meis . . . sicut filium meum masculinum. CHRON. Albr. a. 1139 Henricum . . . -ando, id est in filium adoptando (a. 1143 p. 836,53).

subst. **affiliatus**, -i *m. filius adoptivus – Adoptivsohn:* GREG. CAT. chron. I p. 268,35 Lupardus scario . . ., Gumpulus -us eius. p. 272,18. *spirit.:* CHART. episc. Halb. 56 p. 42,12 (epist. Hildewini a. 984/90) cum omnibus nobis *(sc. episcopo)* -is solo tenus prostratis grates vobis flentes . . . effundimus. *Schneider*

***affinalis**, -is *f. (ab* affinis, *cf. p. 358,20) vox confinalis – Nebenschlußton (cf. M. Appel, Terminologie in den mittelalt. Musiktraktaten. Diss. Berlin. 1935. p. 15):* ANON. ton. Schneider p. 113 affines sive -es dicimus illas voces, que finalibus . . . concordant; . . . tetrardus *tonus* non habet -em, ad quam recurrat. *ibid. al.*

affingo, -finxi, -ere. *fingendo attribuere vel ascribere – andichten, zuschreiben:* RUP. TUIT. off. 11,2 p. 295^{B} propria summae et unius divinitatis nomina humana praesumptio falsis diis -xit. *v. et* affigo *p. 356,51*.

***affinio**, -ire. *appellare – bezeichnen:* GESTA Trev. 1 quae *(Europa)* est tertia pars orbis, licet quidam secundam diffiniant (affiniant *var. l.*). *v. et* *affannio.

affinis (adf-), -e. *script.:* adf- *praevalere videtur usque ad s. IX.* afi-: *l. 68. form.: abl. sg.* -e: CHART. Carinth. V 46. *nom. pl.* -is: CHART. Fuld. B 18. 24^{b}. *al. acc. pl.* -is: *l. 39. abl. pl.* -is: *p. 358,9*.

I *adi.:* **A** *de loco i. q. vicinus, finitimus, adiacens – benachbart, angrenzend, anliegend:* VITA Arnulfi 20 domus circumquaque adfinis. CHART. Fuld. B 18 dono . . . vineam . . ., quod sunt adfines de una parte sancti Maximini *eqs.* (*sim.* 23 cui sunt adfines. 25. 33 que est adfinis. *ibid. saepe* [*v. ind.*]). ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 894 p. 125,14 regiones sibi *(duci)* -es. ADAM gest. 4,8 *Pleicani* -es Gothis. WILH. APUL. gest. 1,303 ad amnem Cannis adfinem. *al.* **B** *de tempore i. q. continuus – aufeinanderfolgend:* BERNOLD. CONST. microl. 37 p. 1006^{D} omnes dominicae solemnitates sibi invicem -es. **C** *de necessitudine i. q. (propinquitate) coniunctus – (verwandtschaftlich) nahestehend:* WALAHFR. Mamm. 6,27 velut -es Mammem venerantur amici. OTTO FRISING. gest. 2,11 p. 112,16 litem duorum principum sibi *(Friderico)* . . . ex propinquitate sanguinis tam -ium (2,47 p. 155,5). **D** *de relatione:* **1** *similis, congruens – ähnlich, übereinstimmend:* **a** *gener.:* OTTO FRISING. chron. 6,24 p. 286,25 regnum Teutonicorum cum regno Francorum -e et . . . cognatum principium habere. *accommodus – angemessen:* REIN. ALEM. phagifac. 326 tegat -is modicum nubecula votum *in petendo*. **b** *mus.:* GUIDO ARET. micr. 10,12 ut ei *(neumae)* . . . -es voces inquirat *cantor* (RUD. TRUD. [?] mus. 1,20 p. 53 cantio transfertur ad -em v.). **2** *alch. i. q. adunabilis – verbindungsfähig:* GEBER. summ. 1,40 ignis ad suam convertit naturam unumquodque eorum, quod magis -e illi est, quia *eqs.*

II *subst. masc.:* **A** *de loco:* **1** *vicinus, accola, confinis – (Orts-)Nachbar, Anlieger, Markgenosse:* PAUL. DIAC. carm. 35,38 te flent . . . exter et adfinis. THIETM. chron. 7,48 comprovinciales et -es . . . excitat. TRAD. Scheftl. 179 lis . . . sedata est secundum consilium -ium. CHART. Bern. II 111. CHART. Tirol. 566 si qui alii afines sunt. *al.* **2** *finis – Grenze:* CHART. Pomm. A 503 (c. 995) civitatem . . . cum omnibus suis pertinentiis infra hos -es. DIPL. Otton. III. 336 fundum . . . cum omnibus pertinentiis et -bus, ab uno latere *eqs.* GREG. CAT. chron. II p. 129,2 optulit . . . totam sortem suam et de pertinentia eius inter -es *eqs.* p. 129,6. **B** *de necessitudine i. q. propinquus – Verwandter, Angehöriger:* **1** *latius:* WILLIB. Bonif. 4 p. 15,11 parentum adfiniumque suorum consortia devitare. THIETM. chron. 1,9 per -es legatosque suos . . . interpellat. TRAD. Ratisb. 354 pro remedio animę suę -iumque suorum. *al.* **2** *strictius i. q. propinquus factus per conubium – Verschwägerter:* HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,42 qui cum suis propriis propinquis et adfinis . . . nupti fuerant. EKKEH. IV. bened. I 33,95 Teutonus -is sordet (gloss.: Teutono), studet . . . extolli soceris . . . Grecis (gloss.: -bus; -is est de uxore cognatus sive de marito). TRAD. Ratisb. 829 manu . . . cognatorum et -ium. ALBERT. M. sacram. 257 p. 168,49 videtur, quod inter -es nullum sit vinculum carnis. *al.*

III *subst. fem.:* **A** *de necessitudine i. q. propinqua – Verwandte:* **1** *latius:* CHART. Carinth. V 77 (a. 1271) promisit . . . apud -em suam Perchtam . . . obtinere. **2** *strictius i. q. propinqua facta per conubium – Verschwägerte:* CHART. Turic. 552 p. 54,6 (a. 1241) dilectam -em meam, uxorem patrui mei. 554 p. 57,4. **B** *vox confinalis – transponierte Lage, Nebenschlußton:* IOH. AFFLIG. mus. 22,26 qui *(cantus)* in proprio cursu deficiunt, sed in -bus . . . decurrunt. 22,27 communio 'Dicit Andreas' in -bus canenda est. *ibid. al. v. et p. 357,23*.

affinitas (adf-), -atis *f. script.* adf- *praevalere videtur usque ad s. IX. metr.* -fīn-: VULF. Marc. 284.

I *de loco i. q. vicinitas – Nachbarschaft, Nähe:* AETHICUS ISTER 81 p. 61,26 Thessalia . . . eidem *(Boeotiae)* vicina provincia ad-e copulata. NITH. hist. 4,1 in qua divisione non tantum . . . equa portio regni, quantum -s et congruentia cuiusque aptata est. MIRAC. Richar. 1,11 (MGScript. XV p. 917,15) monasteria circumiacentia -i ipsius littoris. ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 886 propter -em imperatoris. CHART. Bern. II 456 septem lunares allodii . . . -e comodiores Heinrico. *al. medic.:* TRACT. de chirurg. 282 ubi lacerti ⟨est⟩ -s. WILH. SALIC. chirurg. 2,4 p. 329^{D} propter . . . eius *(oculi)* . . . cum cerebro -em.

II *de necessitudine:* **A** *propinquitas, parentela – Verwandtschaft, Verwandtschaftsverhältnis, -grad:* **1** *latius:* LEG. Wisig. 3,5,2 ad-is consanguinitate (ad-e consanguinitatis *V 1*) coniunctas feminas . . . sibi coniuges sumere. 4,1,2$^{tit.}$ CAPIT. reg. Franc. 45,12 liceat . . . ad-bus populos inter se sociari. CONC. Karol. 37,28 interrogaverunt . . . de ad-e propinquitatum. DIPL. Otton. I. 46 pro salute animę . . . nobis iunctorum -e consanguinitatis (DIPL. Heinr. II. 34 p. 38,10 parentelę et c. -s). *al.* **2** *strictius:* **a** *propinquitas ex conubio contracta – Verschwägerung, Schwägerschaft:* WIDUK. gest. 1,30 desponsata sibi filia . . . -e pariter cum amicitia iunxit eum sibi. RUOTG. Brun. 9 de Cunone in -em regiam assumpto. ALBERT. M. sacram. 260 p. 170,86 impedit -s, sive sit canonica sive civilis (*cf.* p. 170,3). URBAN. IV. registr. 518 p. 482,25 que *(regina)* tibi quarto consanguinitatis et tertio -is gradibus est coniuncta *(de re cf. Plöchl, Kirchenrecht. II. p. 282. 367). al.* **b** *cognatio – Blutsverwandtschaft:* DIPL. Karoli III. 37 Berengarium . . . -e nobis coniunctum. LIUTPR. antap. 4,6 a cuius *(regis)* ipse -is lineam sanguine traxerat. OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 34,16 carnis. *al.* **3** *meton. i. q. propinquus – Verwandter:* LEG. Wisig. 4,2,11 quando nulla ad-s usque ad septimum gradum de propinquis . . . inveniri poterit. TRAD. Weiss. 219 ego aut aliquis de -bus meis. CONC. Karol. 21,8 qui propinqui sanguinis ad-em sibi in matrimonium sociare temptaverint. **B** *amicitia, confraternitas – Freundschaft, Verbrüderung:* ALDH. ad Acirc. 4 dextris firmata -s. BONIF. epist. 9 p. 4,25 spiritalis necessitudinis famosa ad-s. LIBELL. de reb. Trev. 5 speciales et privatas . . . inter eas *(ecclesias)* iniciatas -es et amicicias. HUGO FLOR. tract. prol. (MG Lib. Lit. II p. 466,36) quanto foedere vel -e rex et sacerdos . . . debeant convenire. *al.*

III *de relatione:* **A** *similitudo, parilitas – Ähnlichkeit, Gleichheit, Entsprechung:* **1** *gener.:* OTTO FRISING. chron. 1,27 morum et linguae. ANON. mus. Sowa praef. p. 8,7

consonantia -em habet cum Leonitate. p. 8,25. ALBERT. M. metaph. 3,2,13 p. 167^{b},31 haec *(quaestio)* -em habet cum ea, quae iam disputata est. **2** *spec.:* **a** *mus.:* GUIDO ARET. micr. 7$^{tit.}$ de -e vocum per quattuor modos. ANON. mus. Sowa 4 p. 118,31 tonus propter -em concordantiarum . . . sic describitur. **b** *natur.:* ALBERT. M. animal. 4,49 -em etiam habet *aranea maris* cum duris testa. 4,73 ad naturam autem lignei *(animalis)* -em . . . habet *stincus.* veget. 6,349 *frumentum* in radice nullam habet -em cum ea *arundine* (*syn.* similitudinem). **B** *philos. i. q. inhaerentia, conexus – Verbindung, Beziehung:* ALBERT. M. nat. anim. 1,1 p. 4,42 forma differentias habet secundum propinquitatem ad materiam et secundum -em ad motorem. *mystice de numeris:* CAES. HEIST. hom. I p. 127^{b} haec -s in numeris -s dicitur compositionis (*cf.* p. 127^{a}). **C** *alch. i. q. facultas se adunandi – Verbindungsfähigkeit, Affinität:* GEBER. summ. 1,31 habent autem -em magnam metalla ad invicem. invent. 2 p. 712 -s sive vicinitas inter elixir et rem transmutandam, dans adhaerentiam *eqs.* (*cf.* p. 711).

***affinitimus,** -i *m. accola, circummanens – Nachbar, An-, Umwohner:* TRAD. Werd. 30 (spur. post s. XI.$^{in.}$) -i simul omnes dominationem in silva . . . tradiderunt.

***affinito,** -are. (ad *et* *finitare) *adaequare – angleichen:* ALBERT. M. animal. 12,106 quod propter aquositatem et aereitatem non sufficienter -atur et assimilatur cibo ultimo animalis . . ., efficitur pinguedo.

***affinium** (adf-), -i *n. confinium – Gebiet:* TRACT. de eccl. Aldenb. 5 (MGScript. XV p. 868,26) basilicam . . . in Aldenburgensium urbis -o . . . consecravit.

1. *affino, -are. (ad *et* *finare) *definire – bestimmen:* CHART. Turg. III 424 p. 209,17 (privil. papae a. 1260) *ordo monasticus* secundum . . . Benedicti regulam . . . -atur.

2. *affino (afi-), -atum, -are. (ad *et* *finus) *purgare – läutern:* CHART. Tirol. 1164 (a. 1243) ⟨a⟩rgenti puri et afinati.

***affio** (adf-), -fieri. *peragi – veranstaltet werden:* TRAD. Frising. 670 (a. 845) sessionem iuxta morem Baiouuariorum adfieri decreverunt. *Pape*

***affirmabile,** -is *n. quod enuntiari potest, enuntiatio – das Aussagbare, Aussage:* ALBERT. M. metaph. 4,3,5 p. 242^{a},27 sic aliquid affirmari potest de mutante se, postquam immutatum est, et aliquid -e de ipso, quamdiu est in fieri.

affirmatio (adf-, -cio), -onis *f.* **I** *asseveratio, assertio – Behauptung, Beteuerung, Versicherung:* **A** *gener.:* CAPIT. reg. Franc. 170,43 sermonem iuramenti aut -is proferre. OTLOH. vis. 12 p. 367^{D} mihi omnimoda -e indicasti non a te percussum esse *agnum.* *c. sensu testimonii:* NADDA Cyriac. I$^{tit.}$ incipit . . . vita . . . martiris secundum rationis -em . . . Mezenzii monachi (*antea:* auctoritatem). **B** *spec.:* **1** *iur. i. q. professio – Aussage, Erklärung:* CHART. Basil. A I 52 p. 104,5 (a. 823) falsa causarum -e. CHART. Heist. 25 p. 128,9 per -cionem et negacionem parcium lis erat contestata. **2** *philos. i. q. enuntiatio aiens, affirmativa – Bejahung, positive Aussage (opp.* negatio; *fere de syllogismo):* EPIST. Ratisb. 31 p. 365,20 particularis enim negatio universalem interimit -em. HONOR. AUGUST. phys. (ed. Endres p. 143,19) divina . . . bonitas . . . ex negatione omnium essentiarum in -em totius universitatis essentiae . . . descendit. OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 16,28 in omni enim nativo negatio prior est -e. ALBERT. M. animal. 11,52 dividendo per -em et negationem. herm. 1,4,2 p. 410^{b},25 -o (*p.* 17^{a},25 κατάφασις) autem est enuntiatio alicuius praedicati de aliquo subiecto. metaph. 6,3,1 p. 397^{b},24 universaliter enim omnis -o in compositione est, negatio autem in distinctione. *al. v. et p.* 360,35.57.

II *corroboratio, confirmatio, ratihabitio – Bekräftigung, Bestätigung:* **A** *gener.:* TRAD. Patav. 44^{b} (a. 796) testes per auriculas trocti *(sic)* . . . in ad-is testimonii. FORM. Sangall. II 6^{b} carta . . . stabilis permaneat cum -e subnexa *(c. sensu stipulationis; cf. Brunner, Rechtsgesch. I. p. 569).* TRAD. Ratisb. 148 actum . . . est . . . cum attestatione et -e monachorum. DIPL. Heinr. I. 35 cum iurisiurandi -e. TRAD. Patav. 92 legali -e. DIPL. Otton. III. 252 sub -e banni nostri donamus. CHART. Mog. A 258 cum stabilissima ad-e coram . . . testibus tradidit. *al.* **B** *meton.:* **1** *traditio (confirmata) – (bestätigte) Übertragung:* CHART. Hersf. 77 (c. 1140) horum prediorum -e pepigit se . . . et filios . . . advocationem . . . habituros. *ibid.:* Widego illius -is prefectus (*inde* 96. 97). **2** *charta (confirmata) – (bestätigte) Urkunde:* CHART. Ger. Col. 131 p. 134,15 (a. 1249) contra tenorem -is sedis apostolice. **3** *institutum (confirmatum) – (bestätigte) Verfügung:* TRAD. Teg. 35 (a. 1034/41) -em frangere aut impedire.

affirmativus, -a, -um. **I** *adi.:* **A** *gener.:* **1** *qui confirmat – bestärkend, bestätigend:* LAMB. TUIT. Herib. 2,4 p. 1247,45 -am praecedentis vidit visionem. **2** *admissivus – erlaubend:* MENKO chron. p. 528,1 edicta -a (*opp.* prohibitoria). **B** *spec.:* **1** *mus. et philos. i. q. aiens – bejahend, positiv* (*opp.* negativus): LIBER argum. p. 186 *(de certis vocum discriminibus)* species -ae semiditonus, diatessaron, diapente. ALBERT. M. myst. theol. quaest. p. 814^{b},18 -ae autem theologiae producunt nobis occultum divinitatis in manifestum. anal. pr. 1,1,9 p. 472^{a},22 quaedam *(propositiones)* quidem sunt -ae (*p.* 25^{a},3 καταφατικαί), quaedam autem negativae. 2,1,1 p. 690^{a},5 qui *(syllogismi)* concludunt -as (*p.* 53^{a},6 κατηγορικοί) conclusiones, concludunt plures conclusiones. *al.* **2** *gramm.:* **a** *confirmativus – der Bejahung dienend:* GUNZO epist. 5 p. 30,1 quatenus 'si' -a sit coniunctio, non dubitativa. **b** *copulativus – verbindend:* BONIZO ad amic. 9 p. 617,20 'aut' disiunctivam esse coniunctionem, non -am.

II *subst. fem.:* *philos. de syllogismo i. q. enuntiatio, ratiocinatio aiens – bejahende, positive Aussage, Schlußfolgerung* (*opp.* negativa): HONOR. AUGUST. glor. 28 horum falsissima -a subruitur verissima negativa eorumque negatio statuitur veritatis affirmatione. BERTH. ENGELB. assert. 4 (Angelomontana p. 158,9) universali negativa exsistente vera, necesse est universalem -am esse falsam (ALBERT. M. cael. 1,4,8 p. 113^{a},26 u. -a, quae est semper existere. anal. pr. 1,1,9 p. 473^{a},18sq. u. -a convertitur in particularem -am). ALBERT. M. anal. pr. 1,1,9 p. 473^{a},39 particularis -a (*p.* 25^{a},10 τὴν . . . καταφατικήν). *al.* *remissius:* GREG. IX. registr. 703 p. 602,22 -am nostre propositionis negativa ignorantie imperialis interimis.

adv. **affirmative.** **1** *gener.:* **a** *asseveranter – beteuernd:* CHART. episc. Halb. 475 p. 423,16 (a. 1212) *praeposito et comite* -e . . . dicentibus bona sibi . . . pertinere (*sim.* 585 p. 522,11. 600 p. 536,10). **b** *admissivo sensu – in erlaubendem Sinne:* MENKO chron. p. 528,4 ubi constitucio promulgatur -e, intelligitur concessum, nisi reperiatur prohibitum. **2** *philos. i. q. in modum aientis, enuntiationis – in bejahendem, aussagendem Sinne* (*opp.* negative, interrogative): ANSELM. HAV. dial. 2,3 p. 1169^{D} secundum identitatem . . . essentiae recte dicitur -e *eqs.* GERHOH. epist. 23 p. 587^{C} si legatur interrogative . . . Deus, qui iustificat? . . . si vero -e, sensus est errore plenus. ALBERT. M. herm. 1,4,1 p. 406^{b},13 'homo' . . . significat aliquid, sed non significat sic aliquid, quoniam est -e vel negative, sed tunc erit affirmatio vel negatio, si aliquid addatur ut aliquod affirmatum vel negatum de homine. anal. pr. 1,2,5 p. 494^{a},11 praedicatur . . . particulariter et -e (*p.* 26^{b},22 κατηγορικῶς) et negative. metaph. 4,2,6 p. 229^{a},37 de quocumque contingit aliquid dicere -e, de eodem contingit hoc idem negare. *al.*

affirmo (adf-), -avi, -atum, -are. *script.* adf- *praevalere videtur usque ad s. IX.* *? depon.: p.* 361,5.12.

I *asseverare, asserere, contendere, dicere – (ernstlich) behaupten, beteuern, versichern, erklären, nennen:* **A** *gener.:* **1** *latius:* RIMB. Anscar. 35 p. 67,1 ut ipse -bat. CAPIT. reg. Franc. 228,4 si quid enixius ad-andum . . . mentes exigunt. WIDUK. gest. 1,22 quod, quia non probamus, numquam ad-amus. *al.* *c. acc. dupl.:* THIETM. chron. 1,8 p. 14,3 indignum se -vit (8,4). THANGM. Bernw. 20 p. 768,19 Ethrinam . . . terminum . . . parrochiae -bant. OTTO FRISING. gest. 2,34

[Rudolph]

p. 142,30 quod miles ... non homicida, sed vindex -etur. *c. acc. (nom.) c. inf.:* CONVERS. Afrae 5 tanto plus Veneri placere posse (possit *var. l.*), a sacerdotibus Veneris ad-atur. BONIF. epist. 32. AETHICUS ISTER 108 p. 81,20 vates ... restaurationem mundi ... fore ad-ant (-antur *LP*). THIETM. chron. 5,35. ADAM gest. 2,26 p. 86,12 -vit nobis ... omnes fuisse conversos. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 11,5 ut *scriptum* ... cuidam Armenio divinitus revelatum -retur. CHART. Wirt. II 431 p. 220,22. *saepe. pendet* quia: THIETM. (?) chron. 4,28. 5,16. quod: POETA Saxo 3,102. THIETM. chron. 8,13 p. 508,25. *struct. mixt.:* EPIST. Bonif. 80 p. 173,27 quosdam ad-ari (-are *var. l.*) scripsisti, ut ... quod sacramentum ... haberet (*sim.* CHART. Rhen. med. I 151). *in parenthesi:* WOLFHER. Godeh. I 34 quae *(nonnae)* ... Mogontiam, non quidem -amus metropolitano sciente, collatae *eqs. c. sensu praescribendi:* CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,33 quod simplicitas -at scripturarum Dei. **2** *strictius i. q. promittere – zusagen, zusichern:* THIETM. chron. 4,2 auxilium sibi *(duci)* deinceps ut regi ... cum iuramentis -antes (4,4 -are, ut). *c. sensu minitandi:* ANNAL. Xant. a. 871 p. 29,7 -ans se totum regnum ... usurpare velle. CHRONOGR. Corb. p. 61,6 diversas ergo mortes nostris inferre ... in animam suam -bant. **B** *spec. i. q. aiere – bejahen:* **1** *gramm.:* BEDA hist. eccl. 5,2 p. 284,5 quod *(sc. 'gae' verbum)* est lingua Anglorum verbum ad-andi et consentiendi, id est 'etiam'. **2** *philos.:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,18 de re incerta palpitantes melius negando quam -ando, id est quid non sit quam quid sit, conspicimus. ALBERT. M. herm. 1,5,1 p. 411[a],25 tali modo -ando et negando de esse et non esse contingit enuntiativam facere orationem. p. 411[b],3 omne, quod quis -verit (*p.* 17[a],30 κατέφησε), negare contingit *eqs. ibid. al.*

II *(cor)roborare, confirmare, ratum facere – bekräftigen, bestätigen, rechtskräftig machen:* **A** *usu iur.:* **1** *latius:* **a** *spectat ad pacta publica:* ANNAL. Quedl. a. 859 cum iuramento invicem pacem -verunt (THIETM. chron. 6,25 p. abraso crine supremo et cum gramine datisque -ant dextris). THIETM. chron. 5,3 hoc ... dextris manibus elevatis -atur. **b** *spectat ad iura potestatesque:* DIPL. Arnulfi 184 p. 285,22 (spur s. X.[med.]) quam *(venationem)* populus cum sacramentis in potestatem nostram ad-vit (aff- *BC*). DIPL. Otton. II. 63 electionem sibi abbatem eligendum ... -tum *(sic)* invenimus. THIETM. chron. 3,1 p. 96,30 cum uno libro ... munus -vit. DIPL. Conr. II. 41 p. 47,11 canonica lectione -ante. CONC. Karol. app. 5,8 (spur. s. XI.[ex.]) papa ... hec omnia concessit, laudavit et -ando constituit. **c** *spectat ad chartarum confirmationem:* FORM. Andec. 32 ut hanc carthola, qui vocatur appennis ..., ad-are deberet. 50[b] hunc noticia manus eorum subter ad-verunt. DIPL. Merov. I 29 p. 28,37 confirmationem auctoritatis. FORM. Marculfi 2,30 has epistolas... fieri et ad-are decreverunt (DIPL. Merov. II 11 p. 99,29 donationem. FORM. Turon. 29. *al.*). FORM. Senon. I 39 ut ... cartolam ... apud defensore vel omne curia ... debere ad-are et gestibus alegare (40. FORM. Bitur. 15[b]. *al. in formulis; cf. B. Hirschfeld, Die Gesta municipalia in röm. u. frühgerm. Zeit. Diss. Marburg. 1904. p. 79sqq.*). DIPL. Karoli M. 66 p. 97,17 auctoritatem ... a pontifice vel a leudis nostris subter iussimus ad-are. DIPL. Otton. I. 142 anulo nostro. *al. c. sensu adiungendi:* CHART. Sangall. A 444 (a. 850/55) testium stipulationem subter ad-vimus. **d** *spectat ad quemlibet statum vel quamlibet actionem (fere personalem):* LEX Sal. Merov. 46,6 ut novem ... testes ista omnia debent ad-are. TRAD. Weiss. 242 p. 233,30 res meas ... ad ipso ... monasterio condonavi et ad-vi. FORM. Bitur. 7 ut ... triduum apensionis secundum lege consuetudinis ... mihi ad-are deberitis *(cf. K. Zeumer, ZRGGerm. 1. 1880. p. 89sqq.).* FORM. Bitur. 9 meliorem libertatem in ipsos *(servos)* ... ad-are. FORM. Sal. Merk. 36 per venditionis titulum ... vendidisse vel ad-asse rem. TRAD. Patav. 33[b] p. 29,24 tradicionem (COD. Odalb. 41 p. 103,32 legali more). TRAD. Brixin. 57 *(de limite)* nomina scabinorum ... illud sacramento -antium. THIETM. chron. 3,1 p. 98,15 haec omnia scriptis manu propria conroboratis -ans. TRAD. Frising. 1513[a] testimonium. CHART. Bund. 388 ad hanc investituram ad-andam. *al. c. acc. c. inf.:* COD. Lauresh. 83 p. 365,20 (a. 989) publice -o. CHART. Babenb. 86,25 sola manu. *pendet* ut: FORM. Andec. 45 *(c. sensu constituendi)* pro rei tucius firmitate ... ad-vimus, ut *eqs.* **2** *strictius i. q. comprobare – beweisen:* LEX Ribv. 69,1 cum tertia parte iuratores suis ad-are studeat. CAPIT. reg. Franc. 142,12 talia sunt testimonia, qui hoc veraciter ad-are possint. *al. c. acc. c. inf.:* CAPIT. reg. Franc. 139,1 cum duodecim coniuratoribus legitimis per sacramentum ad-et *eqs. pendet* quod: LEX Alam. B 2,2 sua manu sexta per sacramento ad-are, quod *eqs.* DIPL. Heinr. II. 507[a] p. 649,37 supra sacras reliquias. *al. c. sensu defendendi:* CHART. Sangall. A 673 (a. 889) devotaverunt se hęc ita -turos esse ... usque ad sanguinis effusionem. **3** *meton. i. q. confirmando tradere – unter Bestätigung übertragen:* FORM. Sal. Merk. 22 rem meam ... per libellum dotis visus sum ad-asse (FORM. Sal. Bign. 21 r. ... dato precio ... monasterio ad-vi. TRAD. Frising. 238 contra ... r. ad-tas domo Dei ... duas colonias *dederunt*). TRAD. Frising. 6 haec omnes cum coloniis et uxoribus ... seu cum omnibus utensiliis ... ipsos ... ad-amus ... presente episcopo. CHART. Lux. I 178 p. 244,19 mansum ... legali traditione -vi. *al.* **B** *usu theol.:* AMALAR. interpr. 80 presbyter ... deprecationem populorum ad-at. HRABAN. epist. 42 p. 482,1 testimonia ..., quibus nititur suam sectam -are. THIETM. chron. 7,74 Christi ... eloquium in omnibus -atur. *pendet* quod: GODESC. Saxo fragm. p. 38,14 credo ... et ad-o ... coram Deo ..., quod *eqs.* **C** *usu communi:* **1** *latius:* RUOTG. Brun. 45 p. 49,15 -ando testantur. THIETM. chron. 6,55 quicquid in eum delinquerant *debitores*, dextera hoc -ante ab eo remittitur. *c. acc. c. inf.:* THIETM. chron. 4,70 qui *(nuntius)* haec vera esse -ret. *pendet* quod: THIETM. chron. 1,24 p. 32,5. **2** *c. colore quodam:* **a** *c. sensu agnoscendi:* THIETM. chron. 6,32 cunctis ... sermonem ... -antibus et subscribentibus. **b** *c. sensu promovendi:* DIPL. Otton. I. 180 p. 263,12 monasterium ... construxit ..., primordium ... constructionis -ans cum filia velo consecrata.

III *singularia:* **A** *munire – befestigen:* CHRON. Pol. 2,48 castellum vero Bolezlauus melius ad retinendum -vit (firm- *H*). **B** *deligare – vertäuen:* CHART. Hans. I 810 p. 280,17 (a. 1278) reducent pramonem ... ad pontem nichilominus -ando. **C** *stabilem reddere – festhalten:* THIETM. chron. 8,12 quicquid in permisso ... feci tempore, scriptis -vi. **D** *(memoriae) inculcare – (dem Gedächtnis) fest einprägen:* WILH. HIRS. const. 1,89 cantum ad invicem -are possunt, suppressa tamen voce. NIVARD. Ysengr. 4,591 -at verbum ille quidem – missamque putasti. **E** *mus. i. q. augere – verstärken:* ELIAS SAL. mus. 30 p. 58[b] -bit totum cantum in debitam sonoritatem. *v. et* offirmo.

adi. **affirmatus**, -a, -um. *(com)probatus – als richtig anerkannt:* DAVID compos. 1,11 noli longum tractatum texere cuiusdam generalis et -ae confessionis.

subst. **1. affirmans**, -antis *m. qui confirmationem postulat – einer der Bestätigung beantragt:* DIPL. Pipp. 17 p. 26,10 per -is studio peciit celsitudinem nostram (*inde* DIPL. Karoli M. 64 p. 94,11).

2. affirmatum, -i *n.* **1** *philos. i. q. additamentum aiens – bejahender Zusatz: v. p. 360,58.* **2** *rhet. i. q. locus communis – Gemeinplatz:* CONR. MUR. summ. 8 p. 482,22sq. ne prosator ... ex suarum formarum -is loqui videatur risum auditoribus interdum facturus, qui enim ex huiusmodi -is sibi nomen usurpat magistri.

***affirmus** (adf-), -a, -um. *firmus – fest, sicher:* TRAD. Weiss. 257 p. 248,27 (a. 724) hut precaturia ad-ior sit.

***affisus** (afi-), -i *m.* (*cf.* affigere?) *?rudens – ?Tau:* ACTA imp. Winkelm. I 839 p. 646,25 (a. 1239) de faciendis navibus ... ac armandis eisdem, de emendis afisis et ceteris necessariis eorundem. 996 p. 752,33 vassella, lignamina, -os, armamenta.

affixio, -onis *f.* **1** *actio compingendi – das Zusammenfügen:* LIBER de unit. eccl. 2,42 p. 278,22 quae *(crux)* passionis tempore ligni -e construitur *(ex Ps. Aug. serm. 207,3).*

[Rudolph]

Ioh. Wirz. descr. 10 p. 142,9 dum in eadem rupe per -em crux adaptaretur. **2** *additamentum – Zusatz:* Gerhoh. novit. 21 p. 68,22 quia cognata rebus caducis alteritas bene admittit quorundam praedicamentorum inherentias et forinsecas -es. *Rudolph*

af(f)la *subst. anima – Seele:* Gloss. III 177,9 St.-S. anima vel afla sela.

afflagito, -are. *(instanter) postulare – (dringend) ersuchen (cf.* Gloss. II 431,43 St.-S. -o flehon [*ad Prud. perist. 2,63* efflagito]): Gundr. ad Ermenr. (MGScript. XV p. 155,5) teque ipse -o, quin ... firmiter mando, ut *eqs.* Vita Adalb. Prag. 12 (MGScript. XV p. 1182,22) suppliciter ... virum Dei -ant, ut ... permittat.

***afflamen,** -inis *n.* **1** *flatus promovens – das Anblasen, Anhauch:* Heiric. Germ. I 4,279 impulit utque novo terras -e Titan. **2** *inspiratio – Eingebung:* Widr. Gerh. 1,16 sancti spiritus impletus -e. Vita Ger. Bron. 10 p. 660,42 divino ... -e tacti (Odbert. Frid. 16 p. 352,6 repletus. Libell. quer. 1 [MGScript. XXX p. 1462,22] compunctus).

***afflatim** *adv. ?flatu pulsante – ?mit Windeseile:* Libri Karol. 1,12 p. 31,23 qui ... tramitem sui itineris ducem sequi neglexerit, per abrupta et invia -m *(an* affatim *leg.?)* errore duce feratur.

afflatio, -onis *f.* **1** *aspiratio – Anhauch:* Paul. Bernr. Herl. 5 signum periculosi tumoris acceperat in facie ex maligni spiritus -e. *in imag.:* Hildeg. scivias 2,7 p. 561C -o diabolicae persuasionis incendia sua ... emittens. **2** *animatio – belebende Kraft:* Albert. M. Is. 57,16 p. 547,87 flatus autem significat auram et -em spiritus sancti.

afflator, -oris *m. inspirator – Einflüsterer:* Ord. iud. Dei app. I 2d p. 715,17 inflatus per -em malitiae.

afflatus (adf-), -us *m.* **1** *sensu corpor.:* **a** *aspiratio – Anhauch:* Albert. M. animal. 23,102 cavendum ... est ab -u et morsu ... rapacium avium. **b** *perfusio – das Ein-, Hinströmen:* Einh. Marc. et Petr. I 3,19 p. 255,30 cuius *(caloris)* adflatu non solum nebula, verum etiam ... pruina ... consumpta est. **2** *sensu spirit.:* **a** *inspiratio – Eingebung:* Liber diurn. 85 p. 106,2 desiderium per -um sancti spiritus ... sollicitum. Dipl. Arnulfi 121 divino compuncti -u. Heinr. August. planct. 937 numinis -u da *(sc. pneuma hagion)* dicere digna relatu. *al.* **b** *mens – (Sinnes-)Art:* Chron. Noval. 5,30 ut erat benigno -u. Gerhoh. psalm. 33,15 p. 285,17 media sunt, quae in utramque partem pro -u et arbitrio *(postea:* qualitate et affectu) utentis derivari possunt. **c** *insinuatio – Zuspruch:* Epist. Hildeg. 18 p. 390,13 litteras ... novicios dulci -u consolantes.

1. ?*afflecto, -are. *tradere – übereignen:* Vita Meing. 22 (MGScript. XV p. 562,17) quosdam de fundis et reditibus suis -ant (*2,* affectant *1, fort. recte*) ad celebrandum ... divinum officium.

2. afflecto (adf-), -ere. *incurvare – einbiegen:* Beda temp. rat. 1,24 cum dicis tria, tertium *digitum* similiter ad-es (*cf.* 1,22 inflectens [adflectens *B*]).

afflictatio, -onis *f. strages – Niederlage:* Adrev. Bened. 33 p. 495,5 Aquitanicae gentis ingentem ... -em (aflictionem *1 a. corr.*).

afflictio (adf-, -ccio), -onis *f. script.* afl-: *p. 364,21.*

I *oppressio, vexatio, necessitas – Be-, Unterdrückung, Quälerei, Bedrängnis:* **A** *de mala tractatione, iniuria, suppressione:* **1** *gener.:* Capit. reg. Franc. 187 p. 8,10 ne forte, quibus subvenire debuerint, ad-em inferant *missi.* Conc. Karol. 50D,51 p. 644,4 ad-em atque obpressionem ingentem pauperibus inrogat. Gerh. August. (?) Udalr. II 25 in hac cum prolixae -is tribulatione laboraret. Dipl. Heinr. IV. 478 (spur. s. XII.) compassi sumus -i *fratrum.* Chart. Lux. I 365 qui eas *(advocatias)* inauditis -um exactionibus destruunt. Chart. episc. Halb. 984 p. 212,9 iacturis, exactionibus et -bus onerati. *al.* **2** *eccl. i. q. exercitatio, mortificatio – Askese, Abtötung:* Conc. Karol. 37,36 mentem enim et corpus ... -o et contritio debet reducere ad veniam. Rimb. Anscar. 26 p. 57,24 in contritione et -e cordis. Vita Liutb. 12 inediae ac vigiliarum iugis et immoderata corporis -o. Elis. Schon. vis. 2,7 corporalem -em (correptionem *var. l.*) communiter pro eis *(sanctimonialibus defunctis)* susceperunt *sorores. al.* **B** *de infestatione, molestia:* **1** *de actionibus hostilibus:* Const. I 302,7 (a. 1185) occurrerunt nobis Cremenses ... ad querimoniam super -e, qua eos affixerunt Cremonenses. *caedes – das Morden:* Annal. Bland. a. 1082 Afflighem ab -e nomen sumpsit. *strages – Niederlage:* Regino chron. app. 2 tanta ... -e ... attritus est *rex,* ut *eqs.* **2** *de morbis:* Gerh. August. Udalr. I 15 p. 405,17 necessitatis eorum -em. Maurus urin. I p. 20,42 fit ... -o continua et calor continuus. *impetus – Anfall:* Tract. de aegr. cur. p. 146,11 maior est -o (*syn.* infestatio). p. 318,28 in impetu -is ... emittitur lapis. Maurus urin. II p. 16,5 per anticipationem accessionis et per acumen -is. **3** *de fatigatione, oneratione:* Arbeo Corb. 4 p. 191,22 ut post tantam ad-em *lamentationis* ... corpori dormiendi concederet requiem. Ursio Marc. 1,7 super eos imposuit -em huius operis, aliis ad lapides deportandos, aliis ad arenam effodiendam destinatis (*cf.* 1,9). **C** *de misera conditione:* Vita Rimb. 17 si christianus in captivitatis -e deficiat. Rather. epist. app. p. 192,3 quam modica *sit* temporalis afl-o. Chart. Basil. A I p. 234,4 -i illi *(ecclesiae)* subvenire. Otto Frising. gest. 2,7ex. expeditio ... pro -e horum ... accipienda. **D** *meton. i. q. tortor – Peiniger:* Carm. Bur. B 165,1,3 Amor telum (prelum ? *ci. ed.*) est ... Veneris, ... amantum -o, cordis fibras ... conteris.

II *punitio, ultio, poena – Bestrafung, Vergeltung, Strafe:* Conc. Karol. 39A,134 p. 411,25 publica obiurgatione et ieiuniorum continua ad-e ... corripiatur. Capit. reg. Franc. 293,82 exilii vel -is cuiuslibet ... ultione plectatur. Chart. Naumb. 261 p. 245,15 cum ... Iuda traditore perpetua -e dampnetur.

III *contristatio – Betrübnis:* Liber diurn. 61 p. 55,14 ne diu ictus -is nos sauciaret. Annal. Xant. a. 846 -o Christianorum propter scelera eorum ... orta est.

IV *devotio – Hingebung (per confusionem ut vid.; cf.* affectio *p. 349,6sqq.):* Chart. Sangall. A 258 (a. 820) dulcissime mihi adque hamatissime et unica adfliccione colenda (*item* 262).

***afflictito,** -are. *(iugiter) opprimere – (unaufhörlich) bedrängen:* Rather. serm. 3,3 p. 717A qui gratis eos ... odiorum insectatione -ant.

***afflictivus,** -a, -um. **1** *adi.: opprimens, onerosus – nieder-, bedrückend, beschwerlich:* Alfan. premn. phys. 30,13 involuntarium -um (*PG 40,724B* λυπηρόν) ostensum est. Albert. M. bon. 254 p. 147,89 est ieiunium -um carnis (*cf.* 262 p. 151,34 -um corporis). eth. 3,2,5 p. 242a,37 fugit *timidus* ipsum *periculum* ut malum poenaliter -um. *de morbo i. q. colicus – anfallartig:* Albert. M. animal. 13,68 dolor renum ... est valde nocens et -us. **2** *subst. neutr.: infortunium – Drangsal:* Albert. M. eth. 3,3,6 p. 263a,31 tristitia *hominis intemperati* non causatur ex aliquo praesenti -o, sed ex delectabilis absentia.

afflicto, -are. *(crebro) opprimere – (wiederholt) bedrängen:* Capit. reg. Franc. 289 p. 377,1 quomodo ... sine rege ... existens *regnum* valde undique -retur. Vita Serv. 36 p. 108,10 qui pauperes iniquis -bant iudicibus.

afflictor, -oris *m. oppressor – Unterdrücker:* Radbert. Arsen. 1,26 p. 56,28 innocentium contra legem -r. Gerhoh. aedif. 30 p. 157,22 ipsis pauperum -bus *(ibid. iterum).*

afflictus (afl-), -us *m.* **1** *collisio – Zusammenstoß:* Carm. de Frid. I. imp. 704 dant sonitum aflictu (flictu [adfl- *var. l.*] *Verg. Aen.* 9,67) galee. **2** *pugna – Schlacht:* Chron. reg. cont. III a. 1217 p. 241,31 in ipso conflictu (afflictu *var. l.*).

affligo (adf-), -flixi, -flictum, -ere. *script.:* adf- *evanescit in schedulis nostris post s. IX.* afl-: Liutpr. antap. 1,1ex. 3,38. *v. et p. 365,28.* -co: Chron. Salern. 43 p. 45,23. *? depon.* afligi *(var. l.):* Liutpr. antap. 3,38.

I *strictius:* **A** *ponere, figere – (auf)setzen:* Ecbasis capt. 282 teneram telluri -ere plantam. *remissius:* Hist. Lang. Goth. 2 in Pannoniae urbis patriam suam hereditatem -xerunt. **B** *ferire – schlagen:* Aldh. virg. II 1320 -tus flagris et stipitis ictu.

II *latius:* **A** *opprimere, vexare – be-, unterdrücken, quälen:* **1** *c. sensu male vel iniuste tractandi, supprimendi:*

[Humperdinck]

a *gener.:* ARBEO Emm.18 tot poenis ad-tus. FORM. Sal. Bign. 2 mundoburdo vel defensione ad basilica . . . se habere cognoscat *vernaculus ingenuus factus*, non ad ad-endum, sed ad defensandum. CONC. Karol. 50D,53 p. 645,35 ut multiplicibus . . . usurarum generibus . . . pauperes Christi ad-ant. ANNAL. Xant. a. 841 nobiles . . . a servis valde -ti et humiliati sunt. WALTH. SPIR. Christoph. I 16 inremediabili vos cruciatu usque ad consummationem mortis -am. THIETM. chron. 2,5 Beringerus . . . Ethelheidam . . . cum custodia ac inedia lacrimabiliter -xit. DIPL. Heinr. III. 291 p. 394,40 sub occasione exigendi iuris clericos . . . graviter -endo inquietant *comites*. CHART. Babenb. 71 p. 97,26 monasterium . . . graviter -bat. *al.* *c. sensu nocendi:* TRAD. Frising. 2 (a. 748) habeat *episcopus* potestatem ad salvandum et ad dominandum, iam non ad-endum, sed ad meliorandum. b *eccl. i. q. exercere, mortificare – kasteien, abtöten:* HUGEB. Wynneb. 9 p. 113,32 *membra* ille ipse per secretam morum mortificationem sepe ad instar martyrio ad-ere solebat. THIETM. chron. 7,72 vigiliarum et abstinenciae ac silencii assiduitate corpus suum -ens. ALBERT. M. bon. 262 p. 151,36 caro -itur abstinendo. *al.* *refl.:* WETT. Gall. 34 p. 276,12 innumeris cruciatibus se sanctum Dei diu ad-xisse. THANGM. (?) transl. Epiph. 3 se acrius in singulis -bat *antistes*. *al.* 2 *c. sensu infestandi, urgendi:* a *de actionibus hostilibus:* BEDA hist. eccl. 3,7 p. 141,14 rex . . . gravissimis regni sui damnis . . . ab hostibus ad-tus. POETA Saxo 1,174 ut . . . exercitus . . . multis -ret ipsos cedibus ac predis. ANNAL. Sangall. IV a. 1022 licet -ta -xerit *urbs*. DIPL. Heinr. II. 322b p. 408,10 ecclesiam miserabiliter aflixerunt. *al.* *c. sensu profligandi:* ANNAL. Xant. a. 842 servos Saxonum superbe elatos nobiliter -xit. WIDUK. gest. 3,69 audiens . . . urbem captam sociosque -tos. *eccl. de persecutione:* OTTO FRISING. chron. 5,3 p. 232,8 ni ab Arrianorum persecutione cessaret, se Christianos -turum. ALEX. MIN. apoc. 3 p. 43,13 *ecclesiam. al.* b *de morbis:* TRAD. Frising. 39 (a. 770) cotidianis ad-or doloribus. HUGEB. Wynneb. 8 p. 113,6 egritudo . . . valde ad-bat illum. *al.* c *de variis rebus adversis:* ARBEO Corb. 14 cotidiae a supervenientium ad-batur tumultibus. ANNAL. Xant. a. 850 inundatio aquarum . . . humanum genus -bat. GERH. AUGUST. Udalr. I 1 p. 387,34 pars . . . familiae . . . in magno egestatis labore erat -ta. *al.* *c. sensu fatigationis:* THIETM. chron. 6,4 exercitum nimii laboris necessitate -tum. URSIO Marc. 1,7 -i tanto labore. B *punire – bestrafen:* CONC. Merov. p. 169,23 quod a iudicibus crudelius pro levissimis causis . . . inremediabiliter ad-antur *viduae*. LEG. Wisig. 6,2,1 servi . . . diverso genere tormentorum ad-ti. 6,5,8 qui cedit, homicidio nec infamari poterit nec ad-i. BEDA hist. eccl. 4,23 p. 266,11 ne forte nos . . . ira *Dei* . . . temporalibus damnis . . . -at. WIDUK. gest. 2,7 rex . . . turbatores pacis merita castigatione -xit. DIPL. Heinr. IV. 466 p. 631,45 vel acri corporis disciplina vel ieiunio . . . -atur. *al.* C *contristare – betrüben:* WIDUK. gest. 2,9 -tus est Thancmarus tristitia magna. URSIO Marc. 1,9 senex . . . -ens . . . iuvenes . . . nimia suae aetatis miseratione. *al.*

adi. **1. affligens**, -entis. *gravis, molestus – drückend, beschwerlich:* GERH. AUGUST. Udalr. I 19 ab -bus alligationibus infirmitatis . . . absolvi. ALBERT. M. eth. 3,3,6 p. 263a,18 ex praesentia tristantium terribilium iniacentium et -ium.

2. afflictus, -a, -um. 1 *mortificatus – abgetötet:* RHYTHM. 36,4,5 nos laeta traxit caro de paradiso, . . . -a modo revehat ad sidera. 2 *aeger – krank:* IONAS BOB. Columb. 1,12 cum . . . omnes ad-os cerneret. 3 *miser – unglücklich, arm:* GERH. AUGUST. Udalr. I 8 capit. p. 385,1 quibusdam paupertate -is hominibus. CONR. HILD. ad Hartb. p. 196,36 quas *(volucres)* quidam -as arbitrantur animas vel demones. 4 *maestus – niedergeschlagen:* LEO III. epist. 8 p. 100,1 -is sermonibus increpare patricios. THEGAN. Ludow. 51 coniugem . . . mendaciis -am. HRABAN. carm. 6,12 curis . . . -o . . . animo. ANNAL. Xant. a. 833 imperator . . . merens ad-usque . . . advenit. *al.*

subst. **1. affligens**, -entis. 1 *masc. i. q. oppressor – Unterdrücker:* DIPL. Heinr. IV. 478 (spur. s. XII.) interdiximus cunctis eos -bus, ut *eqs.* 2 *neutr. i. q. infortunium – Drangsal:* ALFAN. premn. phys. 30,9 prae turpibus eligere -ia (*PG* 40,721B τὰ λυπηρά). ALBERT. M. eth. 3,3,6 p. 263a,26 timidus enim fugit tristitias praesenter -ium.

2. afflictus, -i *m.* *homo miser – ein Armer, Bedrängter:* RUOTG. Brun. 8 calamitosis patrocinari, consulere -is, opem ferre miseris. CHART. civ. Erf. 165 (a. 1257) -is non est afflictio addenda. *al.*

affło, -avi, -atum, -are. *metr.* ăf(f)l-: *l. 54. adde* CARUS Clem. 584.

I *trans.:* A *sensu corpor.:* 1 *strictius:* a *de flatu vel anhelitu i. q. flando petere, aspirare – anblasen, anhauchen:* EPIST. var. II suppl. 7 p. 627,18 unam, cum sint diversae *organi* fistulae, armoniam . . . -ando *follibus* . . . reddunt. EPIST. Teg. I 4 ex omni parte nive -ti. HILDEG. fragm. 425 ventus orientalis ad defectum eam *(lunam)* -at. phys. 7,39 cum mus parere debet, . . . lapillos . . . -at. 8,12 creaturam illam *basiliscus* necat, quam -at. *c. sensu promovendi:* PASS. Ursulae 12 vis ventorum . . . virginum -verat naves. *in imag. et per compar.:* THIETM. (?) chron. 5,17 finis venit luctus tui, quia salutaris auster amicam temperiem tibi -vit. EPIST. Meginh. 5 p. 197,9 cum . . . nuntii velut aura eos -asset. b *de calore, odore i. q. perfundere – durch-, überströmen:* ALCUIN. carm. 3,30,10 igneus . . . calor venas -vit apertas *paralyticae*. TRANSL. Patrocl. p. 281a -ti sunt omnes *miro odore*. EGBERT. fec. rat. 1,414 solaris nimium calor -at inertia corda. c *de fulmine i. q. ustulare – versengen:* REIN. LEOD. fulm. (MGScript. XX p. 612,35) ut ne cortinas quidem modicum -verit *fulmen*. 2 *latius:* a *alloqui – ansprechen:* HEIRIC. Germ. I 3,143 gratis . . . hominem sermonibus -at. b *impetere – angreifen:* CARM. Aldh. 3,33 -ant *hostes* necantes imbribus telorum. c *(sufflando) ingerere – einblasen:* HILDEG. Rup. auct. p. 491,13 deceptor . . . mortem ipsius *(hominis)* -at (*postea:* mortem per sufflatum diaboli recipit). B *sensu spirit.:* 1 *animare, inspirare – beseelen, begeistern:* ALDH. virg. I 3 p. 231,4 *homo interior* caelesti -tus spiraculo. EPIST. var. III 16 divino -tus spiritu (RIMB. Anscar. 34 p. 65,30 quasi prophetico -tus sp. REGINO chron. a. 866 p. 90,1 papa sp. sancto -tus. OTTO FRISING. gest. 1 prol. p. 10,1 dum . . . spiritus . . . Dei ad sumenda contra gentes . . . arma totam pene Hesperiam -asset). GODESC. SAXO conf. p. 73,21 fidem catholicam gratis a te pieque -tus, animatus, armatus . . . defendo. VITA Liutb. 10 animi constantiam . . . roboratam ac superno caelitus -tam numine. DIPL. Arnulfi 85 divino -ti instinctu. BRUNO QUERF. Adalb. A 19 quem desiderium aeternorum -vit. CAES. HEIST. mirac. II 2,16 p. 96,9 episcopus divinitus -tus. *al.* 2 *afficere – erfüllen:* HARIULF. Arnulf. 1,2 maiori leticia -ta est *matrona*. 3 *illicere – verführen:* HILDEG. scivias p. 561C.D diabolus . . . voluptatibus eos -at, ita quod eos ad libidinem . . . accendit; quos autem laedere non potest, hos . . . veneno illo . . . ardenter -at.

II *intrans. i. q. spirare – atmen:* CARM. Cent. 31,6 cantica, donec aflat, Davidica psallere.

subst. **afflatum**, -i *n.* *anima – Leben (shauch):* WANDALB. creat. mund. 48 sensu corpora nullo -ove moventur. *v. et* afflatus. *Humperdinck*

***affluctuo**, -are. *fluctibus agitari – auf den Wellen treiben:* UDALSC. Adalb. p. 4,22 -antis, immo periclitantis ipsius *(navis ecclesiae)*.

affluentia (-cia), -ae *f.* *script.* afl-: GLOSS. I 34,7 St.-S. *plur.: l. 71.*

I *proprie:* A *actio affluendi, fluxus (copiosus) – (reichlicher) Zufluß, Zustrom:* ALBERT. M. veget. 3,47 status augmenti, ad quem etiam exigitur humoris -a. B *actio effundendi, profluvium – das Hervorströmen, Verströmen:* IOH. NEAP. Sever. 19 letali -a desperatus (*antea:* profluxione cruor . . . manabat). CHART. Pruss. I 107 p. 82,39 lacrimarum.

II *translate:* A *abundantia, ubertas, copia – Überfluß, Reichtum, Fülle:* 1 *gener.:* *c. gen.:* ALDH. virg. I 38 p. 289,21 diliciarum -as gerulis . . . gestantibus. EINH. (?) Marc. et Petr. II 105,1 cum inmensa lucis -a (ac fluentia

[Payr]

var. l.). THANGM. Bernw. 36 p. 774,35 omnium bonorum. DIPL. Heinr. III. 176 regalium . . . facultatum. CHART. Eberb. 339 p. 104,7 (epist. papae) prosperitatis. CHART. Turic. 1654 p. 10,10 (dipl. Rud. regis) ex -cia . . . gracie plenioris concedimus. *al.* ad: BERTH. ZWIF. chron. 43 habuerunt magnam -am ad victum et vestitum. *absol.:* RUOTG. Brun. 11 in regali -a parcus. **2** *theol.: c. gen.:* HONOR. AUGUST. spec. p. 831C -a spiritus sancti in eo *(Stephano)* loquens. CHART. Friburg. 222 spiritalium -ciam gaudiorum. *absol.:* LIBER diurn. 77 p. 83,3 celestis -ae munere. ALBERT. M. summ. creat. I 4,62,7 p. 660b,28 flumina significant divinos promotus copiosam ipsis *(angelis)* et non deficientem -am *(ex Ps. Dion. PG 3,365B* ἐπιρροήν) donantes *eqs.* **B** *liberalitas – Freigebigkeit:* HUGO FLOR. hist. p. 353,37sq. -am vobis deseruit *rex;* -am enim eius et morum elegantiam . . . possidetis.

***affluito,** -are. *circumfluere – Überfluß haben:* CARM. ad Hadw. (cod. Vat. reg. 421 f. 8v) talibus *(spoliis)* -ans ac sufficienter habundans *ecclesia.*

affluo (adf-), -fluxi, -ere. *script.:* adf-: *l. 23.30.* afl-: *l. 51.* **I** *proprie:* **A** *strictius:* **1** *fluendo accedere, profluere, infundi – heran-, hervorströmen, hinfließen:* BEDA temp. rat. 29,29 mare . . . adfluit simul et remeat *(cf. Plin. nat. 2,212).* LEO MARS. chron. 1,35 p. 604,41 in fluvium, qui secus -it (effluit *var. l.*). ALBERT. M. animal. 1,618 per quas *(vias)* -it urina in vesicam. 6,107 incipit -ere sperma. **2** *c. abl. i. q. manare – triefen von:* FLOD. hist. 4,47 p. 596,9 plagae . . . recenti -xere sanguine. CHRON. Pol. 2,16 p. 80,22 puer . . . metuebat totusque sudore . . . -bat. BERNH. GEIST. palp. 1,383 adflue sudore statim dapis huius amore. **B** *latius i. q. accurrere – herbei-, hinzuströmen:* WALAHFR. Wett. 223 turba . . . -xit. NITH. hist. 2,9 p. 23,20 ad illum -ere undique. p. 23,33 dubiis . . . -endi audaciam iniecit.

II *in imag. et translate:* **A** *intrans.:* **1** *abundanter obvenire, abundare – im Überfluß zukommen, überströmen:* EPIST. Meginh. 14 p. 207,2 exuberans ipsum *(amandi tui studium)* se ipso robustius sibi ipsi in se ipso succedit et -it. GERHOH. tract. p. 197,6 huiusmodi felicitas . . . -et Antichristo et ministris eius *eqs.* **2** *plenum, divitem esse – Überfluß haben, reich sein:* PASS. Petri et Pauli 268 quorum *(Petri et Pauli)* tu *(sc. Roma)* munere . . . vernas, flores, -is atque cluis. ANNALISTA Saxo a. 1135 p. 770,13 inperium pace -bat. *al.* **3** *praeterire, effluere – verfließen, vergehen:* TRANSL. Bened. 2 (MGScript. XV p. 480,47) multis -entibus annorum curriculis. **B** *?trans. (nisi casuum subest permixtio) i. q. effundere – (in Fülle) ausgießen, spenden:* AETHICUS ISTER 108 p. 80,32 Arabia . . . ea bona . . . maxima -ens atque succrescens *(fort. huc spectat etiam* 67 p. 48,29 in plerisque . . . locis auro . . . et gemmas . . . -unt *terrae; sed cf. Solin. 15,22).* CYPR. COND. carm. app. 3,1,3 (MGPoet. III p. 148) caritatem afluat *sanctus.*

adi. **affluens,** -entis. **1** *abundans, copiosus, largus – reich, im Überfluß vorhanden:* VITAE patr. Iur. 3,10 -issima signorum largitate. OTTO FRISING. chron. 3,35 p. 171,25 eximiae sapientiae ac -issimae (fluentissime *var. l.*) eloquentiae. THEOD. TUIT. registr. p. 278,15 prandium -s. ACTA imp. Winkelm. I 917 p. 690,17 *pecuniae* -em et celerem missionem. CHART. Traiect. 1264 de -iore . . . gratia nostra. *al.* **2** *abundanter instructus, exuberans – reich ausgestattet, überreich:* WIDUK. gest. 1,34 p. 46,26 cubiculo omnibus deliciis -i. STATUT. ord. Teut. p. 25,32 sunt . . . caritatis beneficiis -es hospitum . . . receptores.

adv. **affluenter.** *abundanter, copiose, large – in reicher Fülle, in großer Menge, reichlich:* BEDA hist. eccl. 1,15 p. 32,10 annonas . . . -ius ministrare. CHART. archiep. Magd. 61 p. 84,40 castra, villas, predia . . . -r ex proprio concessit. HROTSV. Sap. 4,3 vos materno lacte -r alui. EPIST. Hann. 105 p. 176,31 caritatis verba, quę in vobis et ex vobis -issime redundant. *al.*

***affluxus,** -us *m.* **1** *de mari i. q. accessus – Flut:* ALBERT. M. animal. 4,38 in -u maris aperitur *ostreum.* **2** *de corporis humoribus i. q. profluvium – das Hervorströmen, Fluß:* ALBERT. M. animal. 7,113 cum . . . finditur *ampulla,* nimius fit -us humorum. 10,43 *additio in ore matricis* impedit . . . -um spermatis mulieris.

affodillus *v.* asphodelos.

***affolatio,** -onis *f.* (ad *et* *fullare; *francog. vet.* afoler, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 847sq.*) *mutilatio – Verletzung, Verkrüppelung:* GISLEB. MONT. chron. app. p. 343,23 si quis ministrorum per senectutem nimiam vel per -em corporis in paupertatem inciderit.

affor, -fatus sum, -ari. *pass.: l. 25sq.*

1 *strictius i. q. alloqui, colloqui – ansprechen, sprechen zu:* WILLIB. Bonif. 5 p. 23,5 populi principes verbis spiritalibus -tus est. CHART. Ital. Ficker 4 p. 6,20 qui nos -tus est et dixit. HROTSV. Mar. 90 dictis -atur amaris. BURCH. WORM. ieiun. p. 120,15 quando rubo flagranti -tus sic respondit *Moyses.* WIPO gest. 28 p. 46,17 se invicem videre et -ari. PAUL. FULD. Erh. 1,5 p. 13,4 vale dicens fratri sanctisque -tus adhortationibus. HIST. Welf. 2 ridiculose eum taliter -atur: pro guelfo *eqs. al. de allocutione epistolari:* CHART. archiep. Magd. 134 p. 191,39 (a. 1012/14) dulce habemus vestram diutius clementiam -ari. *c. dat. i. q. suadere – zureden:* RADBERT. Arsen. 2,8 p. 69,4 beluę factiosissimę . . . -tus est fideliter. **2** *latius i. q. effari, dicere, referre, afferre – verkünden, sagen, berichten, anführen:* LIBER diurn. 101 p. 135,4 ut superius -tum est (*cf.* TRAD. Frising. 228 omnia iam antea -ta). COD. Karol. 43 p. 558,2 de singulis, quae nobis -ti sunt *missi.* CARM. de Quint. 22 viros . . ., per quos miracula Gallos -ari tua . . ., Deus, voluisti. ECBASIS capt. 1199 -atur talia mater. *c. acc. c. inf.:* EPIST. Bonif. 80 p. 175,13 eos . . ., quos repperisse -ta est fraternitas tua pseudosacerdotes. *seq.* quia: COD. Karol. 56 p. 581,22.

subst. **affatum,** -i *n.* *acc.* -um *v.* affatus. *dictum – Wort:* PETR. CAS. (?) chron. 4 praef. p. 754,42 talibus -is nos instruere coepit.

***afforaneus** *v.* *aforaneus. ***afforensis** *v.* *aforensis.

afforismus *v.* aphorismus.

***afforo,** -are. (ad *et* forum; *francog. vet.* aforer, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 737sq.*) *taxare, pretium constituere – taxieren, den Verkaufspreis festsetzen:* CHART. Hans. I 660 p. 227,43 (a. 1268) mercatores . . . Flandrenses apud Hamburgh vina -are non poterunt nec ibidem ea vendere.

***affossatus,** -a, -um. (*ital.* affossare) *fossis sectus vel circumdatus – von Gräben durchzogen, mit Gräben umgeben:* DIPL. Heinr. II. 275 p. 325,6 *(ex Italia)* molendinum . . . cum prato -o.

affractus *v.* anfractus.

***affreno** (adf-), -are. *infrenare – aufzäumen:* IORDAN. RUFF. equ. 7 p. 113,15 equus habens maxillas grossas et collum curtum non de levi ad-atur decenter.

***affreto,** -are. (ad *et* *frict(i)are *ut vid.; prov. vet.* fretar, *hisp.* frezar, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 784/88*) *atterere – reiben:* HILDEG. phys. 5,28 se ad saxa et ad arenam -ant (confricat *G*) *grundulae.*

affrico, -ui, -are. *fricando allinere – einreiben:* COMPOS. Matr. 51,3 -bis de eo, quod conflasti, ea, quae scripta sunt. *in imag. i. q. contagione asciscere – durch Berührung annehmen (cf. Sen. epist. 7,7):* RAHEW. gest. 3,1 p. 167,30 talium . . . nationum vicinia nonnichil atrocitatis tamquam de rubiginoso ferro cariem sibi Polani -uere (affrixuere *B 1*).

affricus *v.* africus. **affrodillus** *v.* asphodelos.

affrodisius *v.* aphrodisius.

affronitrum *v.* aphronitrum.

***affrontatio** (afr-, -cio), -onis *f.* *finis – Grenze:* DIPL. Karoli M. 307 p. 464,6 (spur. s. XI.) donamus exsenplationes vel afr-es et ad ipse vallicule Andorrense, a parte origentis *eqs.* p. 464,10 exsenplationes vel afrontaciones.

affroselinum *v.* aphroselinum.

affructabulum, -i *n.* (*ab* afrutum, *gr.* ἀφρωτόν? *cf. Ernout-Meillet, Dict. etym. de la langue latine.* ⁴*1959. p. 14*) *vas – Behältnis:* VITA Karoli M. 2,22 p. 64,31 cupiens lignum

[Payr]

dominice crucis elicere appodiavit feretro -um. *v. ThLL. s. v.* afrutabulum.

affugo *v.* aufugo.

affulgeo, -fulsi, -fulsurum, -ere. *in imag. i. q. fulgens apparere, radiare – in Glanz erscheinen, leuchten:* TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 352ª,5 Deum humano generi -surum. RUP. TUIT. off. 2,21 p. 47ᴬ pontifices . . ., splendida Romanae sedis luminaria, sicut diversis temporibus -serunt.

***affumatus**, -a, -um. (*ital.* affumare) *fumo infectus vel siccatus – dem Rauch ausgesetzt, geräuchert:* FRID. II. IMP. art. ven. 3 p. 2,15 que vero ale non ponuntur ad fumum, semper erunt pulcriores . . . -is. 4 p. 67,18 pennas -as et sordidas.

1. *affundo (afo-), -avi, -atum, -are. (ad *et* fundus; *ital.* affondare, *cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 269*) *demergere – versenken:* ANNAL. Ianuens. III p. 117,20 quam *(galeam)* cum nostri defendere non possent . . ., afondarunt ipsam. p. 165,11 alie *naves* in portu Ianuae afondate. IV p. 74,9 duo ligna . . . -arunt.

2. affundo, -fusum, -ere. *pass. sensu medial.:* **1** *influere – zufließen:* ALBERT. M. animal. 20,51 humidum . . . nutrimentale illi *(corpori)* -itur. **2** *procumbere – sich niederwerfen, hinsinken:* COD. Udalr. 219ᵐᵉᵈ. tam clerum quam populum pedibus vestris -sum . . . deplorare querimoniam. VITA Balder. 31 p. 737,17 *imperatoris* -si genibus. MIRAC. Otton. Bamb. II 5 terrae -sus deficere coepit.

affurcillo, -are. *labefacere – erschüttern, zu Fall bringen:* ABBO SANGERM. bell. 3,91 hunc non allidunt -ando (gloss.: labefactando, concutiendo) sinistri.

***aflctos** *v.* *aphyctos. ***afldo** *v.* *affido.

***afinatus** *v.* 2.*affino. **afinis, *afisus** *v.* aff-

***afixia** *v.* *asphyxia. **afligo, aflo, afluentia** *sim. v.* aff-

***afondo** *v.* 1. *affundo.

***aforaneus** (aff-), -i *m.* (*cf.* aforis, -as; *francog. vet.* aforain, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. III. p. 703*) *extraneus, alienigena – Auswärtiger, Fremder:* ACTA imp. Böhmer 229 p. 205,12 (a. 1208) nullus afforaneus . . . potest de iure civem Leodiensem ad duellum appellare.

aforas *adv. exterius – außen:* COMPOS. Luc. fragm. 4 facis archam et picas eam -s cum sebu et pice.

***aforensis** (aff-), -is *m.* (*cf.* aforis, -as) *extraneus, alienigena – Auswärtiger, Fremder:* CHART. Lamb. Leod. 365 p. 450,12 (a. 1243) si afforensis venerit ad manendum in oppido Traiectensi et concivis Traiectensis esse voluerit.

aforis (a foris). *de accentu:* GODESC. SAXO gramm. 1 p. 402,11 deberi . . . afferri *sub accentibus duobus* 'a foris', 'a modo' . . ., quia prorsus ipsa adverbia magis ibi sunt in sensu nomina.

I *adv.:* **A** *local.:* **1** *ab exteriore parte, extrinsecus – von außen (her), von draußen:* VITA Eparch. 9 (MGMer. III p. 555,26) cum custos carceris ibidem esset, emisit -s . . . preces. AMALAR. off. 2,11,3 necesse est, ut subsequentes *subdiaconi* necessaria a foris ministrent. RIMB. Anscar. 30 p. 61,4 isti a foris urbem debellare, illi de intus coepere . . . repugnare. **2** *exterius, foris – außen, außerhalb, äußerlich:* **a** *gener.:* ANNAL. regni Franc. a. 776 p. 44,28 videntibus multis tam -s quam etiam et deintus (*cf.* p. 46,3 qui -s erant). MAPPAE CLAVIC. 41 pone *aurum* in vitreo vase et circumda -s carbonibus. SALIMB. chron. p. 409,28 quantum -s apparebat, fecit pulcherrimam turtam. **b** *in chartis:* FORM. Senon. I 16 p. 191,27 propriętates tuas tam infra civitatem quam et a foris. FORM. Patav. 5 in villa . . . curtilem 1 et -s de terra iurnales tant(os). TRAD. Frising. 671 p. 565,13 in loco . . . ecclesiam . . . et a foris de terra arabili iornales CXXIIII. *al.* **c** *medic.:* ANTIDOT. Sangall. p. 82,40 qui inter costas apostemas habent, in epate in splene a foris inponis *emplastrum*. RECEPT. Bamb. 5 a foris oculos inunguis (*cf.* TRACT. de caus. mul. 31). **3** *extrorsum, foras – nach außen, hinaus:* CHRON. Salern. 72 p. 70,25 -s in patulo minime exiebant. 150 p. 159,12 per murum undique cervice tenus -s se iactaverunt. **B** *spirit. i. q. forinsecus, specie – äußerlich, nach außen hin, zum Schein:* CHRON. Salern. 32 p. 34,13 per exprobacione, que monachis -s inferunt, deintus quid animo gerat, cognoscere. 55 p. 56,13 hoc . . . non deintus, set -s promebat (59 p. 59,1).

II *praep. c. acc.:* *extra, ante – außerhalb, vor:* CHRON. Salern. 42 p. 43,4 -s portam . . . amplicuerunt. 126 p. 140,17 -s civitatis menia . . . egredi (*cf.* p. 140,18 -s menie properabat. 146 p. 153,16 -s moenia). 139 p. 147,13 -s castellum illum ne unam quidem stillam cecidit.

aframeo *v.* 1. adramio. **afredos** *v.* aphedros.

1. africus (aff-), -i *m.* **1** *ventus ex Africa (inter zephyrum et austrum) spirans,* λίψ *– Südwestwind* (*cf.* Gloss. III 113,48 St.-S. aff-us westsunderwint): EINH. Karol. 29 p. 34,4 ut . . . vocaret . . . -um westsundroni. ALBERT. M. meteor. 3,1,22 p. 608ᵇ,5 ab occidente hyberno -us ruens et furibundus apud Graecos hyps dicitur *(cf. Sen. nat. 5,16,6).* **2** *(caeli) regio, quae est inter occidentem solem et meridiem – Südwesten:* STEPH. EDD. Wilfr. 13 p. 208,15 vento flante ab aff-o. RUD. FULD. Leob. 19 Scoranesheim quatuor milibus a civitate Mogontia ad -um distans. mirac. 3 p. 332,30 -um versus. ANNAL. Rod. a. 1138 p. 713,30 *iugera* sita sunt retro hospitale sub aff-o ab eadem domo. *al.* *Payr*

2. *africus *v.* *alficus. ***afrodicus** *v.* *aphrodicus.

afrodillus *v.* asphodelos. **afrodisia** *v.* aphrodisius.

afronit(ri)um *v.* aphronitrum.

***afrontatio** *v.* *affrontatio.

afroselinum *v.* aphroselinum.

afrutabulum *v.* affructabulum. **afugio** *v.* aufugio.

***ag.** *(orig. inc.) nomen litterae primae alphabeti inventicium ut vid.:* MAPPAE CLAVIC. 288ᵐⁱⁿ. ag berch *eqs. v. et* *alamoy.

agacia *v.* acacia.

agagula, -ae *m.* (*cf.* *ἀγαγᾶς) *metr.:* ăgă-: *l. 34.* ăgā-: *l. 37.* **1** *strictius:* **a** *leno – Kuppler:* ABBO SANGERM. bell. 3,18 -am (gloss.: lenocinatorem, lenonem) cęlebs aginat. **b** *adulter – Ehebrecher:* GLOSS. III 187,6 St.-S. -a uberhûrare. **2** *latius pro convicio i. q. nugator – Schwätzer:* AMARC. serm. 4,295 nugaris, -a ?

***agallis** *(f.)* (*cf.* ἀγαλλίς) *lolium – Lolch (Lolium temulentum L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 273):* GLOSS. med. cod. Trev. p. 173,21 -is i. lolium vel zizania (*cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz III 552,43* agalis i. lobu).

agalma, -atis *n.* (ἄγαλμα) *script.* -allm-: *p. 371,5. metr.: fere* ăg-; āg-: *l. 67.*

I *proprie:* **A** *imago – Bild:* **1** *strictius:* ALBERT. M. summ. creat. II 1,73,2,1 p. 607ᵇ,13 -ta . . . idem sunt, quod imagines vel similitudines. cael. hier. 2,15 p. 69ᵇ,14 alia littera habet '-um' loco 'imaginum' (*PG 3,145ᴬ* ἀγαλμάτων) et dicitur multipliciter in Graeco; aliquando enim dicit expressam imaginem, quae intuentibus laetitiam efficit, quandoque vero dicitur imago simillima, sive laetitiam inferat sive non. **2** *latius i. q. similitudo – Abbild (v. et l. 45sqq.):* CARM. biblioth. 6,4,1 homo formatur pulchro sub -e primus. ALBERT. M. cael. hier. 3,2 p. 83ª,18 perficit *hierarchia* . . . '-ta divina' (*PG 3,165ᴬ* ἀγάλματα), id est expressas Dei imagines per similitudinem ex receptis donis, quibus laetitia eis oritur (*cf.* eccl. hier. 3,9 p. 579ᵇ,38). eccl. hier. 4,3 p. 645ᵇ,30 '-ta' expressae imaginationes; alia translatio 'insignia', quae sunt in nobis exemplata. summ. theol. II 4,16,4 p. 217ª,2 *angeli* de prima hierarchia a beato Dionysio . . . dicuntur 'divinum -a', eo quod similitudo Dei expressius relucet in eis quam in aliis. **B** *sepulcrum martyris – Märtyrergrab:* CARM. pro schola Wirz. 180 sanctus Kilianus . . . proprium defendat -a. INVENT. Quint. II 255 (MGPoet. IV p. 1003) crines . . . pro reliquiis sub sacro -e linquit.

II *translate:* **A** *decus, splendor – Zier, Glanz:* CARM. de Quint. 26 virtutum -e florens (CARM. de Cass. 70). 55 crucis . . . -e. 242 baptismi -e comptus. VITA Landel. 204 templi penetravit -a. EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 282,45 tibi gaudium sit, o Maria . . ., prelucidum -a inter primevas lucernas divini liminis (luminis *Pez*) suscepisse. **B** *gaudium aeternum – Freude, Seligkeit:* EGBERT. fec. rat. 2,510 *Christus* dragmam decimam *(i. hominem, cf. notam ed.)* ad -a revexit. BENZO

[Baader]

ad Heinr. 3,15 p. 628,16 *Christus* det -ta, claudat Avernum. 4,12 p. 646,18 habere debemus -ta, quae perdidit primus apostata. THIOFR. Willibr. I A 28 p. 477A ad sempiternę refectionis et delectationis . . . -ta. II 2,14 cęlestis -ta regni. C *honor – Würde:* VITA Ger. Bron. 16 p. 666,48 -a (agallma *1*) commissum . . . invisere.

agamus, -a, -um. (ἄγαμος) *caelebs – unverheiratet* (*cf.* GLOSS. IV 129,30 St.-S. -us celeps virgo ungehiter. *ibid. al.*): ABBO SANGERM. bell. 3,84 antropus ast -us (gloss.: sine coniuge) caelibatum colat.

aganoe *v.* agaone. **aganta** *v.* acantha.

agaone (aganoe *sim.*) *subst.* (ἀελίζωον *cft. J. André, ALMA 23. 1953. p. 110*) **1** *sedum, vermicaria – Mauerpfeffer (Sedum acre L., cf. André, Lex. bot. p. 20):* RECEPT. Sangall. I 187 pipenilla, agaon, cardone (*cf. Misc. Tir. p. 66,21* -e, ⟨id est herba⟩ vernuliaca). GLOSS. III 294,46 St.-S. -e subtilla h(oc est) wormurz (477,6 agonoe vel -e. 511,39 aganoe. 517,43 agones. V 44,29 agvenan). *al.* **2** *pervinca – Immergrün (Vinca maior L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 288):* GLOSS. III 50,23 St.-S. -e bervinke. **3** *aconitum – Sturmhut (Aconitum napellus L. vel A. vulparia Rchb., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 106):* GLOSS. III 524,37 St.-S. agaones wolueswrz (535,57 agornes). **4** *?uva lupina – ?Tollkirsche (Atropa belladonna L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 516sqq.):* GLOSS. III 549,12 St.-S. -e vothwrz vochwrze bochzwrz.

1. agape, -es *f.* (ἀγάπη) *form.: sing.: nom.:* -e: *l. 33.39.* -is: *l. 34.41.* -es: *l. 34.45.52. acc.: fere* -em; -en: ANNAL. Otak. a. 1278 p. 194,15. *v. et l. 50.* -e: PONTIF. Rhen. sup. 194. *v. et l. 50. abl.* -e: *l. 37.40.49.53. plur. acc.* -es: *l. 46.51.*

1 *dilectio, caritas – (Nächsten-)Liebe, Liebesdienst* (*cf.* GLOSS. IV 30,32 St.-S. -e dilectio vel caritas spentae): IONAS BOB. Columb. praef. p. 145,14 fratrum -is (-es *var. l.*) vel patris . . . praeceptum. FORM. Marculfi 2,51 uberim strinuitatis vestrae -em erga nos . . . flagrantem . . . excitare. CARM. Aldh. 2,65 -e pro numinis. PAUL. DIAC. carm. 6,21 dapes -es. ABBO SANGERM. bell. 3,73 -em (gloss.: alienum laborem) suffert -e (gloss.: dilectio) nimis apta. NIZO Frid. 12 *mulierecula* illorum sustentabatur -e. *al. per prosop.:* BENZO ad Heinr. 4,2 Pystis, Helpis et A-is *(cf. Vulg. I Cor. 13,13).* **2** *convivium caritatis, distributio eleemosynarum, eleemosyna – Liebesmahl, Almosenverteilung, Almosen* (*cf.* GLOSS. II 91,62 St.-S. -em alamuosun, idem pastiones pauperum. IV 352,15 roga Latine, -es Grece, Gallice spende. *v. et l. 33*): AGNELL. lib. pont. 11 hic -es cum peregrinis cotidie faciebat. VITA Liutg. I 31 invitat ad -em egentes. HERIG. Ursm. 1,124 indicens -em simul et ieiunia crebra. LAMB. TUIT. Herib. 2,15 quod dabatur sibi de -e. COSMAS chron. 2,42 p. 147,12 consurgens ad -em (-e, -en *var. l.*). DONIZO Mathild. epil. p. 407,76 ingentes -es sibi precipiunt dare large. FUND. Mur. 29 p. 85,13 ut . . . -es pauperum . . . fiat. *al.* **3** *collatio – Beitrag:* CONR. FAB. Gall. 19in. cum -e familiarium ecclesie. **4** *alienus labor – fremde Arbeit: v. l. 38.*

2. *agape *v.* *agapis. **agapen** *v.* sacopenum.

agapetus (-pit-), -a, -um. (ἀγαπητός) **1** *adi.: dilectus – geliebt:* FORM. Augiens. C 21 kere, kyri agapite. **2** *subst. fem.: concubina – Buhlerin:* BERNOLD. CONST. libell. III 11 p. 71,29 quod si . . . aliquis clericus -as amplius quesierit amare quam Christum *(ex Ps. Hier. epist. 42,8).*

***agapis**, -is *(m.) (corrupt. ex* ἀχάτης *ut vid.)* **1** *achates – Achat:* DYASC. p. 115b lapis -is . . . colorem habet similem pelli leonis (*ex Damig. lap. 17* achates). **2** *lapis lazuli – Lasurstein:* ALPHITA I p. 296,22 lapis -is lapis lazuli, lapis est blavi coloris satis bonus. *huc spectare vid.:* TRACT. de aegr. cur. p. 189,2 pulverem . . . de . . . lapide -is. BERNH. PROV. comm. 1,2 p. 279,28 lapis -is (2,4 p. 280,24).

***agardia** *subst. (orig. inc.) herba quaedam – eine Pflanze:* BOTAN. Sangall. 43,1 herba -a *(c.* agaricus *cft. dubitans ed.).*

agaricum, -i *n. vel* **agaricus**, -i *m.* (ἀγαρικόν) *script.:* ha-: ANTIDOT. Glasg. p. 116,10. -car-: *p. 372,7. adde* ANTIDOT. Glasg. p. 109,12. 116,10. 138,9. -arri-: PAUL. AEGIN. cur. 255 p. 203,27. -ig-: ANTIDOT. Sangall. p. 90,8. *form.:* agarus: GLOSS. III 548,63 St.-S. *?agarium: l. 31. metr.* ăgār-: *l. 15.*

1 *de fungis:* **a** *polyporus laricis vel abietis – Lärchen-, Tannenschwamm (Polyporus officinalis L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 279):* ANTIDOT. Glasg. p. 150,21 acarico, hoc est fungus de larice. DIAETA Theod. 115 -um calidum est. GLOSS. III 546,38 St.-S. -us tannenswam. V 40,14 -o i. bulidus montanus lorihbovmes suuam vel uualhadarich. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 346,9 -us duplex est, masculus videlicet et foemina *eqs.* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 373F -us sive fungus vel bolus, qui in quadam arbore reperitur. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 4br -us est quasi fungus et crescit circa radicem abietis *eqs.* Ps. OTHO med. 6 pretiosus -us. ALPHITA I p. 285,46 cor album, album abietis, -us idem. II p. 3,32 -us, fungus abietis, trodogalo idem. *saepe.* **b** *polyporus fagi – Buchenschwamm (Polyporus fomentarius Fries., cf. G. Pritzel – C. Jessen, Die dt. Volksnamen der Pflanzen. 1882. p. 463):* GLOSS. III 525,4 St.-S. -us buchsuame wegesuamme (533,56. 534,50). **c** *species boleti – Habichtspilz (Hydnum imbricatum L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 915):* GLOSS. III 485,20 St.-S. -um habecheswum (570,9 habesamo).

2 *de herbis:* **a** *aristolochia (rotunda) – Hohlwurz (Aristolochia rotunda L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 1194):* GLOSS. III 594,12 St.-S. -i holvvrt. **b** *eruca – Hederich (Raphanus raphanistrum L. et sim., cf. Fischer, op. cit. p. 281):* GLOSS. III 471,9 St.-S. -um hederih. *v. et l. 9sq.* **c** *careum – Wiesenkümmel (Carum carvi L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 860):* GLOSS. III 579,34 St.-S. agarium *(v. app. crit.)* feldchumi. IV 30,40 -um veltchumile. **d** *vitis alba – Zaunrübe (Bryonia dioica Jacqu., cf. André, Lex. bot. p. 20):* GLOSS. med. p. 5,16 -o, id est vitis alba, quod est notia *(sim. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz III 535,20). v. et* asarum.

***agariola** *v.* *gariola.

***agasarium** (agaus-) *n.* (agaso) *stabulum equorum (principis) – Marstall:* GLOSS. III 443,24 St.-S. agausarium marstal.

agaso, -onis *m. script.:* agaus-: *l. 55.* -az-: *l. 52.61sqq. form. nom. sg.* -on: *l. 44.*

1 *equarius – Pferdeknecht* (*cf.* GLOSS. III 185,34 St.-S. -o custos equorum marscal vel stutere): **a** *strictius:* ABBO SANGERM. bell. 3,54 sit neque -on (gloss.: provisor equorum) inermis. LIUTPR. leg. 63 p. 211,4 *episcopi* ipsi dapiferi, ipsi -es, ipsi capones *sunt.* RICHER. REM. hist. 2,89 qua tempestate equos educant -es herbatum. AMARC. serm. 3,840 collum cautus -o purrit equi. *al. in stabulo regali:* RICHER. REM. hist. 1,9 ego ex mediocribus regis -o. CHART. Burgenl. 111 p. 78,11 (dipl. regis Hungar. a. 1220) Ladislao, magistro -um. *de censualibus:* CHART. Oelsn. 17 p. 33,12 (a. 1208) addidit . . . villam meorum -zonum . . . et agros meorum ortolanorum. **b** *latius de munere i. q. marescalcus – Stallmeister, Marschall (cf. Schröder – Künßberg, Rechtsgesch. p. 529sq.):* GLOSS. III 443,23 St.-S. agauso marscalh. IV 234,5 -o dicitur magister equorum. LEX fam. Worm. 29 ut ad alium servitium eum ponere non debeat nisi ad camerarium aut ad pincernam vel ad infertorem vel ad -em vel ad ministerialem. CHART. episc. Misn. 54 p. 56,25 -o *regis* Woyzlaus. VINC. PRAG. annal. a. 1148 Iůrik eius *(ducis)* -o (*cf.* a. 1158 p. 671,42 *syn.* marscalcus). CHART. Oelsn. 9 p. 22,3 Przibislaus tunc -zo. CHART. Pommerell. 15 p. 14,21 Paulus -zo noster *(sc. episcopi).* CHART. Pruss. II 64 comes Potrex -zo . . ., Albertus subagazo. **2** *asinarius – Eseltreiber:* NIVARD. Ysengr. 4,368 optat sic asinus, tendit -o secus. LAMB. WAT. annal. a. 1151 p. 520,47.

***agasonia** (-zon-), -ae *f.* (agaso) *munus marescalci – Marschallamt:* CHRON. Cosmae cont. I a. 1130 p. 136,20 inter cameram et mensam et agazoniam.

agat(h)es *v.* achates.

agathos (-tos), -on. (ἀγαθός) *compar. et superl.: p. 373,2. form.: abl. sg.* tagato: *p. 373,5. gen. pl.* tagaton, thogaton: *p. 373,7.*

[Baader]

bonus – gut: **1** *adi.* (*cf.* GLOSS. med. cod. Trev. p. 147,7 agatos i. bonus, agates i. melior, agatotatos i. optimus): WALAHFR. carm. 54,21 agathes (*i.* achates) -os bonus est lapis. CARM. potat. 32 (MGPoet. IV p. 351) -on ... potate Falernum. **2** *subst. neutr.:* WARN. paracl. 357 de tagato ... dicere verum. RHYTHM. Schir. 40,1 (ZDtAlt. 23 p. 181) prothopanton tagaton (thogaton AnalHymn. 46 p. 381) summus illocalis semper fuit. ALBERT. M. metaph. 12,1,4 p. 700^{a},13 quod est bonum et ἀγαθόν (*cf.* p. 699^{a},19.28).

***agaulizo**, -are. (αὐλέω, ἀγλαΐζω *cft. DuC. s. v.*) *resonare – ertönen:* VITA Pirmin. II 13 p. 43^{E} cuius *(animae Pirminii)* in terra defuncto corpori inanimatae materiae *(i. tintinnabuli)* -ret sonus.

***agausarium, agauso** *v.* *agasarium, agaso.

***agaza** (acacia), -ae *f.* *(theod. vet.* agaza, *cf. Ahd. Wb. I. p. 61; francog. vet.* agace, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 51sqq.) pica – Elster:* GLOSS. III 463,39 St.-S. pica vel -a agilstra. BERNH. PROV. comm. 6,2 p. 291,20 adeps pice, id est acacie. *Baader*

agazo, *agazonia *v.* agaso, *agasonia.

agea *v.* agia. ***ageleia** *v.* *aquileia.

agellulus, -i *m.* *(parvus) agellus – (kleines) Äckerchen, (sehr) kleines Stück Land:* RHYTHM. 150,340,2 ut ... non grando ... demetat -os. CHRON. Median. 5 p. 89^{a},42 adiacens cum -is suis villula. HUMB. Sim. 2,35 p. 184,21 ne -um quidem ... retentant. TRAD. Augiens. 81 p. 104,2 duos -os, qui vulgo geren *(cf. p. 374,70)* vocantur.

agellus, -i *m.* *script.* agg-: GLOSS. II 350,44 St.-S.

I *(modicus) ager – (kleiner) Acker, (kleines) Stück Land:* **A** *proprie:* **1** *vi deminutiva vigente:* ARBEO Corb. 20 ut ... salti secretioris et (ad VITA Corb. 14) operatione concederet -um *papa.* SIGEH. Maxim. 17 (15) pauperum -os. WOLFHER. Godeh. I 37 p. 195,7 adeo ut nec unum -um ... in suae commoditatis converterit servitium. *al.* *area horti – Beet:* GLOSS. III 716,28 St.-S. -us in horto bedde. **2** *vi deminutiva attenuata vel incerta:* **a** *gener.:* AGOB. epist. 11,11 p. 203,30 qui *(sacerdotes)* ... -os provideant. TRAD. Brixin. 53 econtra recepit ... -um, qui recipit seminis II modios. EPIST. Worm. I 36$^{tit.}$ quicquid ovi vellus vel agresti reddit -us. VITA Godefr. Cap. I 9 p. 524,34 quid finitimis inhias contempto limite -is? *al.* *proverb.:* EGBERT. fec. rat. 1,197 qui retinet censum, videat, ne perdat -um. *cf. p. 374,26sq.* **b** *spec.:* *de cultura:* CHART. Mog. A 296 p. 187,10 (a. 1055) dedi ... -os silvestres. CHART. episc. Halb. 133 p. 96,27 lucos ... cum -is novalibus. *de possessione, situ:* CONC. Merov. p. 95,3 -um ecclesiae. COD. Lauresh. 3817 p. 263,16 (a. 1200) de -o, qui gere *(cf. p. 374,70)* dicitur, XVI denarii. **B** *in imag.:* HROTSV. Theoph. 12 ipsius ingenuum mentisque rigaret -um de sophiae rivis.

II **A** *fundus – Grund(besitz):* GESTA Autis. 33 (MG Script. XIII p. 396,8) -um proprietatis sue contulit, cuius vocabulum est Villare. 36 p. 397,28 -um quendam V mansorum. DIPL. Conr. II. 225 omnem illum -um ... exceptis triginta iugeribus cum omnibus appendiciis eius .. concedimus. **B** *fines – Gebiet:* CARM. de Tim. 7 Noricus in regnum qua se diffundit *(sic cod.,* -fud- *ed.)* -us.

III *iugerum – Morgen, Juchert* (GLOSS. III 277,48 St.-S. iuger, -us, morgen): TRAD. Petr. (FreibDiöcArch. 15 p. 143,6; s. XII./XIII.) triginta -os, quos teutonice dicimus morgon, ... dederunt.

agenda, agens *v.* ago. ***agentia** *v.* *aisentia.

1. ager, agri *m.* *(n.: p. 375,4.43; f.: cf. p. 374,55sq.) script.* ac-: *l. 71. p. 374,4. form.: sing.:* ?*gen.* ageris: DIPL. Karoli M. 307 p. 464,2. *acc. (abl.)* agru: CHART. Sangall. A 296. *v. et p. 374,6.* *plur.: nom.* agra, acra: *p. 374,4.* *acc.* agrus: *l. 71.* *metr.:* ăgr- *in thesi;* āgr- *fere in arsi; in thesi:* POETA Saxo 1,70.

I *portio terrae (fere arabilis) – Acker, Stück Land (de silva: p. 374,31.48; de vinea: p. 374,33):* **A** *proprie:* **1** *gener.:* FORM. Andec. 41 p. 18,17 in domibus, ... silvis, pratis, acris (CHART. Sangall. A 6 cum agrus, cum pradus, cum silvis. TRAD. Frising. 12 in ... -is, pratis, silvis. TRAD. Ratisb. 3 -os cum silva et prata. WETT. Gall. 35 p. 277,12 silvae et pratae atque -i. DIPL. Otton. II. 36 cum. .. campis, -is, pratis, pascuis, silvis. *al.*). CHART. Sangall. A 9 casa, sola, orta, agra, prada (A III app. p. 683,9 acra. B 12. *al.*). LEX Baiuv. 17,2 p. 447,9 *syn.* campo. CHART. Bund. 34 de ipsu -u ... dederunt tercia porcione in pacalia. LEX Raet. Cur. 17,10 paludem ... exicare et exinde aut -um aut pradum ... facere (*cf.* TRAD. Ratisb. 44 omne ..., quod ... -orum vel pratorum extirpatum est). CHART. Sangall. A 234 (dipl. Ludow. Pii) ut nullus iudex publicus ... in ecclesias aut loca vel -os ... ad causas audiendas ... ingredi audiat. POETA Saxo 3,264 eiusdem regionis -os villasque ... populari. GERH. AUGUST. Udalr. I 13 p. 403,2 loca ... in -is et in aedificiis renovare. Ps. BOETH. geom. p. 401,17 formarum -orumque emetirentur areas (*cf.* CHART. Altenberg. 166 p. 125,26 dedit ... marcam pro expensis et -is mensurandis). p. 403,16 -orum planities. CHART. Stir. II 213 predium ... in vineis, areis et in -is (REGISTR. Seccov. p. 93,9 areae et -i areis attinentes). CHART. Babenb. 404 p. 251,4 mansum unum cum -is suis. CHART. Tirol. 1248^{a} p. 369,19 terra -orum solvit XV solidis. CHART. Eberb. 336 p. 99,27 ubi -i et campi ipsorum et fratrum ... separantur (CHART. Gosl. II 131 tam in campo quam in -o). CHART. Westph. IV 799 p. 424,32 de -is ignotis et indivisis, si seminati fuerint, ... decima solvetur. ALBERT. M. veget. 7,62 quietes -orum. *saepe.* *proverb.:* CAPIT. reg. Franc. 293,62 (a. 845/46) qui neglegit censum, perdat -um *(cf. DuC. II. p. 257$^{b.c.}$ v. et p. 373,42).* **2** *spec.:* **a** *de qualitate, cultura:* FORM. Andec. 41 p. 18,31 in ... -is cultis et incultis. TRAD. Ratisb. 216 -os arabiles. CHART. Worm. 91 p. 78,8 campestrium -orum. CHART. Eichsf. 272 -is silve. CHART. Babenb. 359 p. 203,26 -os novellarum. CHART. Friburg. 173 p. 146,5 -is ... frumentariis et viniferis. CHART. Xant. 219 ut nemus ... in -um sacionalem redigant. ALBERT. M. veget. 7,33 quatuor -orum genera ..., sativum videlicet et consitum et compascuum et novalem (*cf.* GLOSS. III 407,15 St.-S. compascuus -r almeinde). 7,36 efficitur -r pulverulentus et sabulosus et salsus et pessimus *eqs.* 7,54$^{tit.}$ de cultu -i montuosi et vallicu-losi. 7,65 -r subcoeninus aut coenulentus. 7,126 cum autem hic *(-r sativus)* duplex sit, campestris videlicet et hortulanus *eqs.* animal. 23,141 -orum sabbatizantium. CHART. Livon. A III 409^{a} si piscina ... in -os fructuosos fuerit redacta (CHART. Wirt. VII 2055 p. 17,18 *silvula* in purum -um). *saepe.* *sing. sensu collect. i. q. arvum – Ackerland, Boden:* COD. Lauresh. 898 p. 262,5 (a. 767/68) trado ... X iurnales -i et prati (COD. Frid. 19 iugera XL -i arabilis et pratorum). ADAM gest. 1,1 p. 5,2 -r *Saxoniae* ubique fertilis, compascuus et silvestris. 2,17 Hammaburg ... -o et frugibus felix. ALBERT. M. veget. 7,25 tertia *aratio est* -i commixtio. *al.* **b** *de possessione, condicione:* LEG. Burgund. const. I 38,8 p. 70,18 si quis in -o regio vel colonica voluerit adplicare. CAPIT. reg. Franc. 167,4 de -o ecclesiastico ... censum persolvere (*cf.* 303,3 -um sanctae Eulaliae). 191,10 -os dominicatos (*cf.* COD. Lauresh. 144 p. 426,11 partem -i dominicalis). CHART. Sangall. A 331 p. 305,4 unum -um salicam (BERTH. ZWIF. chron. 3 p. 152,7 salicae terrae -is). Ps. BOETH. geom. p. 394,12 arcifiniorum -orum ... extremitas. COD. Udalr. 35 p. 67,6 excepta dimidia parte vinearum cum ... suis stipendionariis -is. CHART. Rhen. med. I 404 p. 461,5 tributarios (*cf.* CHART. Eichsf. 441 decimalibus). CHART. episc. Hild. I 208 p. 191,9 hospites -os. METELL. Quir. 54,6 -os ... publicos. CHART. Hamb. 322 p. 281,19 -i, qui dicuntur quadrantes. CHART. Wirt. VII 2170 p. 110,11 -os rurenses. *al.* *describuntur -i vocibus theod.:* REGISTR. abb. Werd. 7,7 p. 209,9 de accommodatis -is, quos dicimus hůrland (*cf.* CHART. Osn. II 145 de quibusdam -is conducticiis, qui hurlande dicuntur. *v. et R. Kötzschke, Stud. z. Verwaltungsgesch. d. Großgrundherrsch. Werden. 1901. p. 60sq.*). CHART. Hamb. 322 p. 281,23 II -i, qui dicuntur geren *(cf. Dt. Rechtswb. IV. p. 253sq. v. et supra p. 373,27. 47).* CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 420,34 de -is, quos ubirlende dicunt (*cf.* CHART. Dobr. 52 [ed. Lehmann, UB

[Ziltener]

Dobrilugk. p. 47,18] in superfluis -is, qui vulgariter overlant nuncupantur). CHART. Argent. I 258 -um . . . anewendere *(cf. Dt. Rechtswb. I. p. 776)* dictum. CHART. Westph. VII 452 unum *-um* . . ., quod vulgo dicitur aneval *(cf. Dt. Rechtswb. I. p. 620)*, et unam *(sic)* achteworth *(cf. Dt. Rechtswb. II. p. 1186sqq.)*. REGISTR. Mog. p. 39,25 -i, qui vocantur oppen. CHART. Westph. VII 722 collationem -orum, qui spretland vulgariter appellantur. TRAD. Moosb. 146 (OberbayerArch. 2 p. 47,13) -um . . ., qui vulgariter pieunt *(cf. Dt. Rechtswb. II. p. 238sq.)* vocatur. REGISTR. Patav. I p. 332,3 -i, qui dicuntur ůrboracher. **B 1** *in imag.:* **a** *theol. de Dei terra colenda (cf. parabolam seminantis Vulg. Matth. 13):* WALAHFR. Wett. epil. 2,14 flemus -um subito tanto cultore carere. RUD. FULD. Leob. 9 operarios . . ., qui sibi conlaborarent in -o Dominico (BERTH. [?] annal. a. 1075 p. 277,28 -um D. . . . expurgare). DIPL. Karlom. (II.) 23 fidelibus . . . in -o Dei loborantibus *(sic)*. POETA Saxo 3, 198 dira venenifere conatus semina sectae . . . vellere de sacro Domini radicitus -o *princeps. al. adde:* THIETM. chron. 6,95 steriles hos -os *(sc. Pruciam)* semine Divino studuit fecundare. *de mente:* CAES. HEIST. hom. exc. 293 purgare per confessionem . . . -um cordis nostri a sentibus peccatorum. CLEM. IV. registr. 675 p. 700,40 in -o mentium illorum proditionis zizaniam seminabat. **b** *de campo studiorum:* WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 65,11 scolaribus deditus -is. ADAM gest. epil. 16 (vs.) cumque per innumeros librorum curreris -os. **2** *alleg.:* HRABAN. univ. 14,30 p. 410B sqq. -i autem nomine humanum genus habitans in hoc mundo exprimitur . . .; item -r est ecclesia . . .; item . . . populus Iudaeorum . . .; -r vero, in quo thesaurus absconditur, disciplinam studii coelestis . . . significat. p. 411A -r autem sancta Scriptura. 19,1 p. 504D incenduntur . . . igne -i . . ., quando . . . omnis superfluitas vitiorum a cordibus electorum exuritur . . .; arantur -i, quando per doctorum praedicationem *eqs.* **3** *meton. de Deo:* EKKEB. SCHON. opusc. 4 p. 280, 24 o flumen pacis, o deliciarum -r, o sapientia sola.

II A *fundus, terminus, praedium – Grund(besitz), Gemarkung, Landgut:* DIPL. Merov. I 41 p. 39,8 quia . . . silvas de ipso -o devastassent (*postea:* -um Elariacum). WILLIB. Bonif. 8 p. 47,10 quae *(gens Fresonum)* interiacentibus aquis in multos -orum dividitur pagos (*cf.* FORM. Senon. I 41 p. 203,35 in ipso pago, in -o illo). HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,24 -um illud, quod nominatur Heidanheim (*antea:* locum). CHART. Rhen. med. I 57 p. 63,38 (dipl. Ludow. Pii) infra -os vel fines seu super terram predicti monasterii. CHART. Sangall. A 572 si factum fuerit, ut ille -r ab hospitali tollatur (*syn.* terrulam, possessiuncula). GESTA Autis. 36 (MGScript. XIII p. 396,28) agellum quendam . . . ex -o Matriacensi . . . contulit. TRAD. Salisb. I 38 concessit ei VI iugera in unoquoque -o. DIPL. Heinr. II. 392 -um nostrum in Marlines et Crenual . . . ecclesie . . . donamus. CHART. Tirol. notar. I 50b domus posita per medium domus archidiaconatus et -os de Saleo. *al.* **B** *fines, regio, campus – Gebiet, Gegend, Gefilde* (*cf.* GLOSS. III 610,18 St.-S. arnoricus [*i.* -r Noricus] peigiro lant): WILLIB. Bonif. 5 p. 22,12 ardua ac plana -orum peragrans spatia. ERMOLD. Ludow. 3,360 haud aliter miseri complebant strage ferarum Brittones lustra sive paludis -os. CAND. FULD. Eigil. II 7,25 latos volitat pennata per -os . . . fama. EINH. Karol. 7 p. 9,23 montium iuga interiecta utrorumque -os certo limite disterminant. WALTHARIUS 181 per latos aciem campos digessit et -os. POETA Saxo 2,138 Thuringorum per -os iter aegerat. WIDUK. gest. 2,24 in Reni orientalem -um depopulandum . . . demerguntur. WALTH. SPIR. Christoph. II 3,227 in paradisiaci . . . pratensibus -i. CONST. I 111 in vestratem -um parare iam irruptionem (*antea:* dioecesi provinciaque). ACTA imp. Stumpf 339 p. 483,21 pascua de lapidoso -o, qui vulgari tuo Crau nuncupatur. *al.* **C** *rus – (flaches) Land:* COD. Karol. 3 p. 481,34 de presbiteris -orum (*syn.* ruris). CAPIT. reg. Franc. 22,19 quod non oporteat in villolis vel in -is episcopos constitui. WIDUK. gest. 1,36 p. 53,20 cum ergo per omnes -os caederentur, ad urbem . . . fugere temptabant. *al.*

III *mensura quaedam terrae (regionaliter diversa) – ein (nach Gegenden verschiedenes) Landmaß, Acker:* TRAD. Frising. 311 (a. 814) totum . . . tradiderunt . . . excepto -os VI et duo carrada. TRAD. Ratisb. 115 tradidit . . . terrę arabilis -os II. CHART. Rhen. med. I 135,24 p. 155,15sq. de porritto mundat *uxor illius* in orto -um I, de porro maiore -um I et dimidium *(cf. supra p. 128,15)*. TRAD. Frising. 1051 plenum -um ex proprietate sua. TRAD. Corb. 5 II iurnales et L -os. CHART. Bund. 206 p. 165,13 Andrea dedit unum carale in Tihizone et -um in Tulusace. TRAD. Fuld. I 43,1 unusquisque in anno XXXVI -os secat. TRAD. Scheftl. 87 delegaverunt unum -um in singulis campis. CHART. Port. 29 vineam . . . V -orum (REGISTR. Mog. p. 50,23 neglectos -os vinearum XIIII). TRAD. Petr. (FreibDiöcArch. 15 p. 143,23) curtem unam et -os decem, id est morgon. CHART. Altenburg. 88 p. 74,8 (dipl. Frid. II.) VIII -os lingnorum. CHART. Argent. I 242 triginta duos frumentiferos et quatuor pratorum -os . . . vendidit. CHART. civ. Erf. 244 XXII -os terre, II -os salicti et plus. *al.*

IV *gromatice i. q. area – Fläche:* Ps. BOETH. geom. p. 387,4 in duas eum -um dividet partes *linea.*

V *fructus et aedificia fundi – Ertrag und Gebäude eines Grundstücks:* NIVARD. Ysengr. 7,644 qui dominus fundi, legitime esset -i *(de re cf. notam ed.)*.

2. ager *v.* agger. **3. ager** *v.* acer.

ageratos (agir-) *m.* (ἀγήρατος) *lapis quidam astringens – ein beizender Stein:* PAUL. AEGIN. cur. 159 p. 87,25 restringit autem et sanguinarius lapis et frigius conbustus et agiratos *eqs. (cf. Galen. ed. Kühn XII p. 201sq.). v. et* *agrirastum. *Ziltener*

ageropa *v.* caryophyllon.

aggarrio (-ario), -ire. *garriendo proferre – schwatzen:* EGBERT. fec. rat. prol. nenias. HERM. AUGIENS. vit. 668 hoc . . . vulgus mobile aggāriens inprovide. ANSELM. LEOD. gest. 60 iocundissime -endo ingeminabat. *c. sensu iocundi:* RATHER. epist. 32 p. 182,18 coepi et ego ei taliter -ire: si *eqs.*

aggaudeo (adg-), -ere. *gaudere – sich freuen (c. sensu congaudendi: l. 43.46):* MILO carm. 1,6 prol. 45 qui tam iusto cupit -ere labori. VITA Chrod. 14 p. 560,4 regni tranquillitati princeps . . . ad-ens. VITA Annon. I 3,2 p. 499a,5 ipso suae reprehensioni dulciter ad-ente. GESTA Magd. 15 p. 394,11 omnibus hilaris et affabilis -bat (cong- *B*). WOLBERO cant. 3 p. 1178B ad-et profectui germinantis horti sui, in studiis . . . electorum. *al.* sibi -ere: IOH. METT. Ioh. 32 familiariter sibi alterutrum atque officiosissime ad-entes. HUGO FLAV. chron. 1 p. 304,26 nimis sibi -et *ecclesia* in felicitate.

adi. **aggaudens**, -entis. *hilarus – froh:* RIMB. Anscar. 38 p. 73,16 quod ipse . . . esset . . . letus et ad-s.

aggemo (adg-), -ui, -ere. *simul gemendo proferre – zugleich seufzend anstimmen:* METELL. Quir. 76,18 tabulae . . . trenera cunctae adgemuere columpnis.

***aggeneratio**, -onis *f.* *generatio communis – gemeinsame Erzeugung:* ALBERT. M. eth. 10,1,4 p. 608b,11 dicebat *Plato* delectationem generationem esse secundum quod generatio est -o eorum, quae constituunt naturam, sicut dicimus esse nutrimentum vel augmentum, quorum unum aggenerat membrorum substantiam, aliud autem quantitatem.

aggenero (adg-), -atum, -are. **1** *simul generare – gemeinsam erzeugen: v. l. 59.* **2** *generando augere – hinzuerzeugen:* ALBERT. M. veget. 2,14 ex nutrimento continue ad-antur (age-, aggregantur *var. l.*) ei *(plantae)* partes, ex quibus augetur. **3** *generando incorporare – erzeugend einpflanzen:* ALBERT. M. euch. 3,1,8,5 p. 274a,36 cibus ad-tus membro et virtutibus eius unitus.

aggeniculatio (adg-), -onis *f.* *genuum flexio – Kniefall:* EBO BAMB. Ott. 2,9 p. 632,17 Domizlaus . . . pio Ottoni humili ad-e prosternitur.

agger, -eris *m. (?f.: p. 377,26sq.) script.:* age-: *p. 377,3. 6.28.62.* ang- *p. 377,15.41.* ?aug-: *p. 377,15.* *assim. et*

etym.: ALDH. ad Acirc. 140 p. 195,14 solvitur 'd' in 'g' mutam ut 'aggrego, aggredior' . . ., 'aggero, aggessi', unde -em (agerem *KP*[1]) aggestis de fossato sablonibus et collectis in cumulum glareis dici etimologia declarat.

I *materies (aggesta) – (angehäufter) Baustoff:* FROUM. carm. 11,12 murus lapidoso ex -e (exagere *cod.*) structus.

II *aggestus – Anhäufung:* A *structura (terra vel lapidibus facta) – Anlage (aus Erde oder Steinen):* 1 *vallum – Wall, Damm:* a *ad muniendum, obsidendum – (Befestigungs-, Belagerungs-)Wall:* VITA Sandalb. 14 (MGMer. V p. 57,25) nulla -um arte imminente . . . obtinere valuerunt *urbem.* WIPO gest. 19 p. 39,10 insulam -e et vallo firmare. ADAM gest. 2,48 p. 108,15 -em Bremensis oppidi firmatum. CONO LAUS. notae p. 790,3 quod . . . villam munirent angeribus (augeribus [*sic?*] CHART. Laus. 330 p. 291,34). *al. alleg.:* HRABAN. univ. 14,26 p. 407[A] vallum . . . vel -r in Scripturis coangustionem hostium significat *eqs.* b *ad terminos notandos – Grenzwall:* LEX Baiuv. 12,4 agerem terre, quem propter fines fundorum antiquitus apparuerint fuisse ingestum (*cf.* LEG. Wisig. 10,3,3). CHART. Naumb. 213 p. 192,29 usque ad -es, qui sunt secus novalia Hollandensium. ANNAL. Rod. a. 1114 p. 698,1 -r humilis et curvus, ab aratro olim congestus, et est . . . terminus. CHART. Berg. Magd. 72 p. 51,27 ubi in signum distinctionis . . . plures comportati sunt -es. *al.* c *ad viandum – Straße:* VITA Aniani 6 (MGMer. III p. 111,15) nec porro qua pergebat ab -e. VITA Aviti I 10 (MGMer. III p. 385,3) corpus . . . publicum deferre per agerem ([agrum *var. l.*]. FLOD. hist. 4,9 p. 573,44. VITA Serv. 10 p. 34,10 in -is p. via strata. EBO BAMB. Ott. 3,13 p. 669,20. *al.*). CHART. Brem. 138 a transeuntibus per -em Vorde factum . . . accipere *theloneum.* d *ad aquas arcendas – Deich:* CAPIT. reg. Franc. 148,10 de -bus iuxta Ligerem faciendis. CHART. Traiect. 306 (dipl. Heinr. V.) iustitia . . . sive in furtis sive in -bus *eqs.* HELM. chron. 89 p. 175,12 in antiquis -bus, qui congesti fuerant super ripas Albiae. CHART. archiep. Magd. 412 -em ferre, qui dik vulgo dicitur. CHART. Hamb. 508 -em, qui houedic nuncupatur, . . . observabunt. CHART. Traiect. 1560 p. 309,34 vendidimus . . . -em cum littore. *al.* e *ad aquas colligendas – Stauwehr:* WANDALB. mens. 47 piscibus altas praestruere -bus (angeribus C) piscoso in flumine saepes. HELM. chron. 12 p. 24,34 qui propter molendina stipandis aquis -es congesti sunt. CHART. Hall. I 185 p. 173,33 -em sive restagnationem ad lacum construere ac servare et reparare (*cf.* 292 p. 273,31 -is illius, qui dicitur burgensium). CHART. Port. 168 molendinum cum -e, qui laice wer vocatur. *al. latius de stagno:* CHART. Pomm. B 812 p. 156,16 (a. 1266) piscium eiusdem -is. 2 *acervus terrae, tumulus – Aufschüttung, Grabhügel:* RUD. FULD. Leob. 4[in.] tumulus . . . super sepulchrum eius congesto terrae -e . . . compositus est. UFFING. Ida 2,5 sub telluris -e. *al.* 3 *pila pontis – Brückenpfeiler:* POETA Saxo 5,461 -busque pari spatio distantibus. 4 *testudo – Wölbung:* AEDILV. carm. 6,34 medio sub -e *(aedis Domini)* mensam . . . statuit. B *moles naturalis, colliculus – natürliche Erhebung, kleiner Hügel:* HROTSV. prim. 269 sub cuius *(terrae)* lapides latuerunt -e plures. C *congeries, copia – Haufen, Menge:* ALDH. carm. eccl. 3,25 Alpes -bus niveis et montis vertice saeptas. THEOD. TREV. mirac. Celsi 9 totus vesicarum -e cuneatus *puerulus.* GALB. Karol. 35[in.] transtulerunt in ecclesiam . . . librorum -em. TIDER. Pyram. 16 (ed. P. Lehmann, Pseudoant. Lit. p. 36) non facit esse probum quemlibet ager opum (*cf.* BURCH. URSB. chron. p. 82,7 -es nummorum).

aggeratio, -onis *f.* *accumulatio – Anhäufung:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 439,22 (epist. papae) monita nostra re et -e culparum penitus conculcavit *rex.*

aggereus, -a, -um. *aggestus – aufgehäuft:* SISEB. carm. 28 teres umbra rotae *(lunae)* dum transeat himen (limen *Stach*) -i (*CB*, aggeret *O*) velox cumuli *(i. terrae, cf. W. Stach in 'Corona Quernea'. 1941. p. 84sq.).*

1. aggero, -atum, -are. 1 *trans. i. q. accumulare – anhäufen, aufschütten:* THEOPH. sched. 3,52[ex.] -bis carbones in circuitu . . . circa auriculam et ferros desuper carbones. CHART. Traiect. 1448 p. 213,27 cum polrus ille fuerit -tus. CHART. Brem. 302 p. 344,10 pratum . . ., unde aggeres -antur. *c. sensu donandi:* TRANSL. Corn. 1,15,2 (MGPoet. IV p. 238) pretiosas inde vestes -ans quam plurimas. *c. sensu iactandi:* VITA Alcuini 22 p. 195,25 blasphemiae in eum -ans (-ens 2) iacula *diabolus. refl. i. q. se stipare – sich ballen:* HILDEG. div. op. 1,4,94 p. 872[A] horribilis flatus cum magna ferocitate se -at. 2 *intrans. i. q. subsistere – sich wölben:* VITA Mariae rhythm. 3680 e sursum -ans circa Iesum stabat fluvius.

2. aggero (adg-), -gessi, -gestum, -ere. *de assim. cf. p. 377,2.* 1 *apportare – herbeischaffen:* VITA Serv. 33 p. 105,19 tela -itur. 2 *accumulare – anhäufen:* BEDA hist. eccl. 3,2 p. 129,4 adgesto a militibus pulvere. WALAHFR. Mamm. 24,13 ab -to . . . acervo. WANDALB. mens. 253 vinitor adgestas pedibus qui conterat uvas. *v. et l. 7.*

***aggestorium,** -i *n.* *acervus – Haufen:* GLOSS. I 705,10 St.-S. -um hufun (aggestum *Vulg. II Macc. 13,5*).

aggestus, -us *m.* 1 *coacervatio – Anhäufung:* HEIRIC. Germ. I 3,214 pulveris -u facies obducta sepulcri. VITA Ger. Bron. 20 p. 670,29 quid enim -us pecuniae, apud monachos maxime, nisi lepra animae? ANSELM. GEMBL. chron. a. 1124 hiems . . . -u nivis saepius decidentis nimis horrida. 2 *acervus – Haufen:* COD. Lauresh. 134[b] p. 405,61 (a. 1170/75) remoto . . . lapidum -u. 3 *agger – Damm:* FLOD. hist. 2,3 p. 450,7 -um in circuitu silvae ipsius prominentem.

***aggiologia,** -ae *f.* (ἀγγειολογία) *venae sectio – Aderschnitt:* PAUL. AEGIN. cur. 3,78 in capite cirurgias accipiunt, -am dico et arteriotomiam.

?*agglattio, -ire. (ad *et* glattire) *?pipare, cantare – ?piepsen, singen:* RHYTHM. 93,3 audivi avem adcladtire *(cf. notam ed.).*

***agglomeratio** (adg-), -onis *f.* *accumulatio – Anhäufung:* LIBRI Karol. 2,18 p. 77,8 in eadem nugarum ad-e.

agglomero, -atum, -are. 1 *medial. de hominibus:* a *associari – sich anschließen:* ALDH. virg. I 36 p. 283,8 milites . . . orthodoxorum falangibus -antur. b *congregari – sich versammeln:* CONSUET. Trev. 29 cunctis illo festinanter -tis. 2 *de re i. q. suspendere – anhängen:* WALTHARIUS 1430 dextro femori gladium -are (glom- *V*).

***agglorior** (adg-), -ari. *gloriari – rühmen:* ADAM gest. 3,39 p. 182,22 ad-ans hospitalitatem . . . maximam esse virtutem.

?agglutinatio (adg-), -onis *f.* *coagmentatio – das Zusammenziehen:* RECEPT. Donauesch. 85 emplastrum . . . facit . . . ad-es (adglutiones *cod.*) sinibus (sinos *cod.*) apostematum.

agglutino (adg-), -avi, -atum, -are. 1 *(glutinis modo, firmiter) coniungere – (leimartig, fest) verbinden:* a *obi. res: strictius:* HERACLIUS II 7 p. 57,10 in tantum vero coqui facias *cinerem,* ut simul sit -tus (congl- *P*). ALBERT. M. euch. 3,1,9,1 p. 276[a],37 quod viscositate propria membri fortiter -etur *cibus. latius:* HRABAN. disc. 3 (PL 112,1248[C]) unum cum ipso *(corpore)* quodammodo -ari *animum.* THEOD. TREV. mirac. Celsi 7 fidei spem -ans. b *obi. anim.:* THEOD. TREV. sermo de Celso 2 -tus est consortio *sanctorum.* TRANSL. Dion. Ratisb. 36 p. 370[b],7 quos lapis ille angularis coelesti Ierusalem ad-at. ALBERT. M. bon. 530 p. 277,42 non sic sunt sibi *(sc. Christo)* -ti *Iudaei,* quin dimitti possint. *medial.:* ODILO SUESS. Seb. 73 -antur ocyus mali cum peioribus. EPIST. Ratisb. 10 p. 327,6 -entur fidelitate *clerici et laici. al. ?intrans.:* VITA Reginsw. 13 Christus non ferens sponsam suam . . . secularium diutius -are sepulchris. 2 *affigere – anheften:* GISLEB. ELN. inc. 3,144 ultio mox sancti . . . remeanti *feminae* palmas ceu clavo fixas ad-at alvo. OTTO SANBLAS. chron. 39 p. 61,16 quosdam vecte perforatos ventretenus humo -vit. 3 *medic. i. q. solidare – Festigkeit verleihen:* THEOD. AMORB. Mart. 26 paralytici -antur.

***aggracilio** (agr-), -atum, -are. *medial. i. q. attenuari – dünn werden:* RICHARD. ANGL. anat. I 445 alia *membra*

[Prins]

ag⟨g⟩-antur et arescunt, quia nutrimenti habent inopiam. IOH. IAMAT. chirurg. 1,15 paulatim labia *vulneris* sunt agr-ta adeo, ut ... inventa sunt tenua (7,2).

***aggratulor**, -ari. *gaudere – sich freuen:* CHART. episc. Halb. 204 p. 173,29 (a. 1143) talium auctorum zelo in Domino -ans et cum eisdem idem zelans.

***aggravamentum** (agr-), -i *n. (gravis) dispositio – (schwere) Bestimmung:* COD. Wang. Trident. 133 p. 308,7 (a. 1216) nec esse per tale agr-um factum a domino episcopo ..., quod ipse Enrigetus ... portare non possit.

aggravatio (adg-, -cio), -onis *f.* **1** *strictius i. q. gravitatis auctio – Erschwerung, Verschärfung:* BERTH. RATISB. serm. 14 p. 74,48 ex -bus scandali quandoque peccatum multo fit gravius. ALBERT. M. bon. 63 p. 38,74 de -e circumstantiarum in infinitum. CLEM. IV. registr. 676 p. 704,4 multiplicationi et -i *excessuum.* CHART. Wirt. VIII 2818 p. 132,10 pro -e reddituum. *de poenis:* CHART. Wirt. V 1278 p. 42,13 (a. 1253) -bus multiplicibus subsecutis. CHART. Salem. 607 p. 229,7 post ... excommunicationis, interdicti et -um sententias. *al.* **2** *latius:* **a** *oneratio, onus, pondus – Belastung, Last, Schwere:* HONOR. AUGUST. cant. 6,10/11 p. 454^{D} caro est pondus et -o (*cf.* GERHOH. psalm. 31,5 p. 57,17). GLOSS. Roger. I A 2,2 p. 584,38sq. in loco collectionis sentitur -o et pondus, ac si membrum esset plumbeum propter pondus et -em melancholie (*cf.* THEOD. CERV. chirurg. 4,1 p. 180^{A}). CLEM. IV. registr. 682 p. 713,1 sententiarum -o et penarum asperitas. **b** *molestia, angustiae – Beschwerde, Not(lage):* LOTH. I. ad Hraban. (MGEpist. V p. 504,25) senii ... ad-is (adgrationis *cod.*) excusatio. SIMON SITH. gest. 2,105 de regiminis -e nimia. ALBERT. AQUENS. hist. 9,23 audita hac regis Baldewini vulneratione et -e. GISLEB. MONT. chron. 185 p. 273,11 in primis terre illius -bus. **c** *exactio, praestatio – Auflage Leistung:* CHART. march. Misn. II 263 p. 181,2 (a. 1156) alicuius rei vel operis -e seu precaria exactione. CHART. Osn. II 333 p. 260,28 supra consuetum ... per aliquas -es molestari.

***aggravativus**, -a, -um. *premens – drückend:* SALERN. comp. 7 dolor ... -us melancoliam perfecte demonstrat (TRACT. de aegr. cur. p. 130,41).

aggravesco, -ere. *graviorem fieri – sich verschlimmern:* RIMB. Anscar. 33 p. 64,17 -ente dolore defunctus est.

aggravo (adg-), -avi, -atum, -are. *script.:* acg-: CHART. Walkenr. 428. agr-: *l. 64. p. 380,7. adde* CHART. Tirol. notar. I 445. *al.* -ab(o): *l.* 59.

1 *strictius:* **a** *graviorem reddere – erschweren:* CHART. Stab. 23 p. 60,9 (a. 770/79) tributum ... augeri et -are. OTTO FRISING. gest. 1,54 p. 76,24 archiepiscopus causam ad-vit. CONST. II 284,16 expurgationem iudex ... potest -are. ALBERT. M. animal. 3,177 -at partum *orobus* (*cf.* 9,76). **b** *augere – vermehren, steigern:* RUOTG. Brun. 35 p. 35,33 *(medial.)* -ta est ultra modum ... superbia. FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 203,27 *(de falcone)* -ando ascensum suum ad superius. CHART. Quedl. 34 p. 26,37 ultra summam expressam census non -bitur (*cf.* CHART. episc. Hild. II 932). **3** *intrans. de auditu i. q. minui – nachlassen:* TRACT. de aegr. cur. p. 167,21 si ... auditus -verit.

2 *latius:* **a** *onerare – belasten:* CHRON. Fred. 4,28 quod saginam esset corpore ad-tus. CYPR. CORD. carm. 1,6 (MG Poet. III p. 144) hoc cibo quis fuerit pastus, haud adgrabat extas. ECBASIS capt. 861 corpus ... vitalem flatum ... -at (*cf.* CHART. Naumb. 325 p. 308,6 animam). HILDEG. phys. 3,8 fructus *aesculi* ... velut quodam pondere inflando -at hominem. URSO qual. 318 -at frigiditas naturaliter. TRACT. de chirurg. 69 a putredine pannus inferior agravari denegatur (*syn.* inficiatur). *al. ponderosum reddere – schwer machen:* FLOD. hist. 4,41 p. 593,2 ita sancti Balderici pignus est -tum, ut nullatenus moveri posset (*cf.* p. 593,24). GEBEH. SALISB. ad Herm. 32 ut domnus apostolicus ... super eos manum -verit (CHART. episc. Halb. 1302 p. 404,62 manus. *al.; ex Vulg., cf. ThLL. I 1314,19sqq.*). *arguere – beschuldigen:* RUD. TRUD. gest. 1,5 p. 231,37 ordinis negligentiam ... in eum ex industria vehementius -are. **b** *comprimere, vexare – bedrücken, quälen:* FORM. Marculfi 2,11 mihi iam senectus ad-at. FORM. epist. IV 1 -tus sum de infirmitate. CONC. Karol. 50^{D},52 quo *(interdicto)* ... pauperes ad-antur. WIDUK. gest. 3,54 p. 134,3 molestiis -tum *exercitum.* DIPL. Heinr. II. 521 (spur. s. XII.) familiam monasterii. CHART. ord. Teut. 337 presbiteros ... indebitis exactionibus. CHART. Brixin. 127 Conradum ... non agravabit, molestabit nec inquietabit. CHART. eccl. Erf. 411 hospicia ... in aliquo -are. *al. c. sensu offensionis:* CONST. I 202 (a. 1161) principes ... cum offensione -asti. *c. sensu condemnationis:* CHART. Epternac. 226 (a. 1181/1210) cum iudiciali sententia esset ad-tus. *medial. et refl. i. q. laborare – sich Mühe machen:* BEBO ad Heinr. 1 p. 493,2 scribendo haec non -bor exponere. ALBERT. M. metaph. 1,3,9 p. 51^{a},24 nec -verunt se in considerando multum, ut *eqs.* **c** *irrogare – auferlegen:* CHART. Eichst. 46 p. 86,13 (a. 1245) nec alie stiure rusticis -entur. **d** *?pro pignore capere – ?pfänden:* CHART. Gelr. 968 p. 935,37 (a. 1275, spur.?) alterius corpus aut bona arrestare, -are, calumniari *eqs.*

adi. **aggravans**, -antis. *graviorem reddens – erschwerend:* ALBERT. M. sacram. 155 p. 102,34sq. tales circumstantiae non dicuntur -es, sed specialia vitia constituentes; -es autem circumstantiae proprie dicuntur illae, quae non inducunt ulteriorem corruptionem super speciem vitii. *Prinz*

aggredior (adg-), -gressus sum, -i. *script.:* adg- *rarescere videtur a saec. IX. med.* acgr-: *l. 46. p. 381,21.* agr-: *l. 53.55. p. 381,34.* egr- *(var. l.): l. 53. al. form.: act.:* -ere: *l. 35.37.45. p. 381,23.25.33. al.* -unt: *l. 62.* -(i)eba(n)t: *l. 58sq.* -derit: *l. 34sq.* -duit: *p. 381,18. sensu pass.:* -atur: *p. 381,26.* -ssum: *l. 65.*

I *proprie i. q. accedere, appropinquare, appetere – (hin)gehen, sich nähern, aufsuchen (subi. fere anim.; res: l. 38.54. p. 381,3.6):* **A** *gener.:* **1** *intrans.:* CHRON. Fred. 4,27 p. 131,33 ne illuc adgrederit. 4,73 p. 158,3 exercitum ... ausiliandum Sisenando adgredere. 4,90 p. 166,33 ut ... usque adgrederit Agustedunum. *al. (v. ind.).* VITA Erasmi 229 -itur statim rex. TRANSL. Dion. Ratisb. 24 p. 365^{b},5 tu ipse licenter -ere. *de tempore:* ALDH. virg. II 2289 numquam -itur rugis sulcata senectus. **2** *trans.:* VITAE patr. Iur. 1,15 p. 140,15 iter (THIETM. chron. 2,4 [*in imag.*] dextrum iter -ssus. *cf.* WALAHFR. Gall. 1,2$^{capit.}$ peregrinationem. *al.*). ALDH. virg. I 37 p. 285,16 heremi vastitatem. WILLIB. Bonif. 5 p. 21,2 limina beati Petri. CHART. Naumb. 186 Saxoniam -i et ingredi. *al.* **B** *c. colore quodam:* **1** *c. sensu proficiscendi:* CHRON. Fred. 4,66 p. 154,3 ad prilium debebant adgredere. REGISTR. Ringrav. 2,1 in expeditionem ... ad Longobardos acgredi. *al.* **2** *c. sensu ascendendi, ingrediendi:* WILLIB. Bonif. 4 p. 16,8 navem. VITA Mathild. II 22 p. 298,42 *milites* iterumque -ssi *(in ecclesiam).* **3** *c. sensu diruendi:* WALAHFR. Otm. 16 muros ecclesiae machinis. **4** *c. sensu se intrudendi:* DIPL. Heinr. III. 271 p. 362,3 nullus extraneus monachus ... congregationem -i presumat. **5** *c. sensu egrediendi:* CHRON. Fred. 2,57 p. 80,21 extra castra ... agressus (egr- *var. l.*) est. *fort. add.:* PLATO TIBURT. tab. 4 p. 495,8 oleum ... inde agressum (*ibid. eodem sensu:* egressus, egressa). **C** *spec.:* **1** *milit. i. q. assultare, adoriri, invadere – anstürmen, angreifen, überfallen:* **a** *intrans.:* CHRON. Fred. 4,39 p. 140,8 exercitus contra Chlotarium adgredebat. 4,48 p. 144,18 Chuni ... contra gentem qualibet adgrediebant. HINCM. annal. a. 863 p. 61,20 quibus *(Frisiis)* ... Saxones adgrediuntur. CHART. Hall. I 224,11 nisi sit, quod duello -atur. *al.* **b** *trans.:* WILLIB. Bonif. 8 p. 52,11 adgrediunt (-untur *var. l.*) terram. ANNAL. Alam. a. 863 gens Hunorum christianitatis nomen -ssa est. WIPO gest. 37 p. 57,10 gladiis et igne cives -itur. OTTO SANBLAS. chron. 14 p. 17,9 castellum ... -ssum expugnavit. *saepe. remissius:* ARNOLD. LUB. chron. 3,11 p. 155,43 rex ... decanum ... calumpniatorie -ssus est. **2** *publ. i. q. (consilio, petitione) adire – (mit einer Absicht, Bitte) angehen:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 70,2 profetam. CONC. Karol. 53 p. 689,37 quatenus ... solverentur, imperatorem -ssi sunt *fratres.* DIPL. Heinr. II. 87 nostram regalem -ssę maięstatęm *(sanctimoniales).* THIETM. (?) chron. 5,26 legati

[Sroder]

... responsi gracia regem -ssuri. *seq.* ut: DIPL. Heinr. IV. 92 p. 120,36 quem senior ... -ssus est, ut ... expleret. *subi. res:* HINCM. ord. pal. 21 quae *(contentiones)* ... propter aequitatis iudicium palatium -bantur. **3** *mus. i. q. assequi – erreichen:* RUD. TRUD. (?) mus. 1,19 p. 47 aliquando cantus inlegitime -itur c inferius.

II *translate:* **A** *alloqui – ansprechen:* VITA Liutb. 12 eam blandis ... sermonibus -ssus est dicens (*cf.* HROTSV. Sap. 3,3 blanda alloquutione). BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 279,15 rex *Saxones* ... comminatorio ... et promissorio sermocinio ... -itur. *al. seq.* ut: THIETM. chron. 6,13 regem suaviter -itur, ut ... asscribere voluisset. **B** *conciliare – zu gewinnen suchen:* REGINO chron. a. 864 pontificem ... rex ... super huiuscemodi discidio omni arte -itur. WIDUK. gest. 1,22 p. 34,1 ea ... varietate virum ... -ssus est *pontifex.* VITA Otton. Bamb. III 2,6 p. 46,8 episcopus alia eos via -i cogitavit. *al.* **c** *acc. c. inf. i. q. flagitare – ersuchen:* COD. Karol. 37 p. 549,14 hoc ... per ... suas nos adgreduit syllabas: ... nos debere concedi. **C** *inire, sus-, incipere – in Angriff nehmen, übernehmen, beginnen:* **1** *gener.:* VITA Arnulfi 9 miracula ... narranda acgrediar. LIBER diurn. 46 p. 35,13 pastoralis regiminis curam adgreditur *sacerdos.* VITA Hugberti prol. (MGMer. VI p. 482,25) narracionis seriem ... adgredere. WILLIB. Bonif. praef. p. 4,5 opus (CHART. Westph. V 236. *al.*). ANNAL. Fuld. Ratisb. a. 891 p. 120,22 bellum -ere. EPIST. Worm. I 21 p. 39,28 priusquam consilium dicendum -atur. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 303,14 vitae religiosae stadium. ALBERT. M. bon. 127 p. 84,71 sustinere terribilia magis difficile est quam -i. *al.* **c** *inf.:* EINH. Karol. 17 p. 21,12. WOLFHARD. Waldb. 2,6 vitreum decus ... -ssum est dissolutione languescere. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,34. **2** *spec.:* **a** *narrare – schildern:* VITA Amand. prol. (MGMer. V p. 429,1) pauca ... breviter -ere conabor. THIETM. chron. 6,87 Heinrici inclitam conversationem agrediar. *al.* **b** *excolere – bearbeiten:* WALAHFR. hort. 42 iacentes -or glebas. **c** *vindicare, capessere – in Anspruch nehmen, ergreifen:* LEG. Wisig. 4,2,17 viventium iura. CARM. Cantabr. 30[a],1[b],12 auxilium -ssus est malefici. **d** *accipere – annehmen:* EBO BAMB. Ott. 2,5 p. 628,20 seque novam hanc legem ... -i non posse. **e** *actoris loco exsequi – als Sachwalter durchführen:* FORM. Senon. II 10 ut omnes causas, quas adgredi vel repellere debet *advocatus,* prosequi et defendere ... valeat.

subst. **aggrediens**, -entis *m.* *advena – Ankömmling:* DIPL. Otton. I. 77 pacem ... teneant -es et regredientes.

***aggregabilis**, -e. **1** *addibilis – hinzufügbar:* ALBERT. M. sent. 1,24,1 p. 607[b],17 -is est *unitas* alii in constitutione numeri. p. 607[b],21 est Deus ... non -is alii ad multitudinem constituendam. **2** *gregalis – einer Herde zugehörig:* ALBERT. M. (?) animal. quaest. 1,8 p. 85,34 quaedam animalia sunt -ia vel sociabilia (*p.* 487[b],34 ἀγελαῖα). p. 85,60.

***aggregatim** *adv.* **1** *catervatim – scharenweise:* AGNELL. lib. pont. 126 per diversas portas -m egredientes *cives.* OTTO FRISING. gest. 1,20 p. 34,8 fideles ducis ... -m in adiutorium eius advolant. BERTH. RATISB. serm. 12 p. 64,37 aliae *aves* -m volant. **2** *unanimiter – einmütig:* ALBERT. M. cael. 2,4,5 p. 219[b],3 omnes ... antiqui -m convenerunt in hoc.

aggregatio, -onis *f.*

I *spectat ad anim.:* **A** *concilium – Versammlung:* LEG. Wisig. suppl. 3[A] p. 478,35 -o sacrosancta pontificum. p. 481,26. **B** *caterva – Schar:* VITA Berth. Garst. 50 disparuit illa infernalium canum infelix -o.

II *spectat ad res:* **A** *gener. i. q. accumulatio – Anhäufung:* HUGO FLAV. chron. 2 p. 492,14 in sola pecuniae -e spem ... constituens. ALBERT. M. eccl. hier. 4,3 p. 642[a],1 in quodam cumulo et -e bonorum. **B** *spec.:* **1** *math. et philos.:* **a** *computatio – das Zusammenzählen:* HERIG. reg. 2,7 quarum *(differentiarum)* -i, quotiens denarius responderit. ANON. algor. Salem. p. 7,32 de -e pauca ... dicere. ALBERT. M. metaph. 1,5,10 p. 103[b],40 ex multis numeris fit unus per -em. eth. 5,2,6 p. 349[a],26 per summam -is. *al.* *summa – Summe:* ALBERT. M. sent. 1,24 p. 606[a],12 numerus discretae quantitatis, qui est -o unitatum. **b** *compositio – Zusammensetzung:* ALBERT. M. caus. univ. 2,3,3 p. 550[b],17 infinitum in quantitate duplex est, scilicet divisione et -e. metaph. 1,5,6 p. 98[a],27 pluritas *fit* -e discreti. 3,3,8 p. 183[b],2 diversa disgregatione et -e fieri generationem. 13,1,1 p. 730[b],32 substantia generati non producitur in esse per -em magni et parvi, sed aliter. *al.* **2** *medic. et natur.:* **a** *confluxio, congestio – Zusammenfluß, Ansammlung:* TRACT. de aegr. cur. p. 258,29 sunt diverse cause *colicae* ..., -o egestionum. BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 111[H] est ... prohibitio -is virus ulcerum in profunditate. ALBERT. M. animal. 7,112 -o puris sive veneni. *al.* **b** *compressio – das Zusammendrücken:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106[F] quatuor canones *curationis vulneris* requiruntur: quorum unus est -o partium disiunctarum *eqs.* **c** *contractio – Zusammenziehung:* URSO qual. 467 ex quarum *(partium extremarum)* -e et cumulatione subiecti fit induratio (*cf.* 463).

***aggregativus**, -a, -um. **1** *coniungens, componens – von verbindender, zusammensetzender Natur:* **a** *theol.:* EBERH. BAMB. epist. 14 p. 535[C] vel collatione -a vel connexione ... unum esse Christum cum Deo. **b** *natur.:* Ps. CALID. lap. p. 401 oleum est ingressivum, penetrativum et -um (*cf.* verb. 3 p. 354). *subst. neutr.:* ALBERT. M. top. 1,4,6 p. 286[a],17 coloris, qui est in corporibus, sunt *differentiae* -i (*p.* 107[b],30 συγκριτικόν) et disgregativi. **2** *math. i. q. addibilis – hinzufügbar:* GERHOH. Antichr. 1,11[med.] eo numero, qui apud aritmeticos -us dicitur. ALBERT. M. metaph. 5,1,10 p. 291[b],45 unitas ... certificans et constituens in esse -o. **3** *ad acquisitionem pertinens – auf Erwerb gerichtet:* ALBERT. M. eth. 1,3,11 p. 44[a],31 chrysmatistica sive thesaurizativa, quae est scientia thesaurorum -a.

***aggregator** (agr-), -oris *m.* *qui colligit – Sammler:* VITA Godefr. Cap. I 2 p. 516,18 Norbertus ..., servorum Christi -r. SALIMB. chron. p. 69,2 non fuit *episcopus* rerum episcopalium dissipator, sed potius agr-r et conservator.

1. aggrego (adg-), -avi, -atum, -are. *script.:* adg- *rarescere videtur a s. IX. med.* acgr-: *l.* 59. agr-: *l.* 41. *p.* 383,3. *al.* *depon.:* *l.* 57. *p.* 383,21.

I *obi. anim. eorumque conventus:* **A** *associare, suscipere – beigesellen, aufnehmen:* **1** *gener.:* LEG. Wisig. 12,3,13 p. 440,26 qui ex illis *(Iudaeis)* salvaturi vel christiane fidei ad-andi sunt. LIBER diurn. 64 p. 60,14 quos *(monachos)* agregare potueris. 70 p. 66,15 intro ecclesiasticum ovile. FORM. epist. III 4 p. 526,41 in consorcio iustorum. CHART. Lux. III 259 domine ... unam filiarum suarum ordini suo et societati -arunt. *al.* *admittere – zulassen:* CONC. Karol. 39[A],118 p. 399,2 ne, si ... plures *clericos* ad-verint, nec ipsos gubernare ... valeant (*cf.* 39[A],119 p. 399,14). sibi -are *i. q. asciscere – an sich ziehen:* ANNAL. Scheftl. I a. 1212 multitudinem puerorum et mulierum sibi -vit *puer* (*cf.* a. 1225). **2** *iur. i. q. assignare – zuweisen:* LEG. Wisig. 12,2,12 fisco ad-etur *Iudaeus.* LEX Alam. 39 careant libertatem servis fiscalibus ad-andi (LEX Baiuv. 7,3). **B** *consociare, cogere – zusammenschließen, (ver)sammeln:* **1** *gener.:* BEDA hist. eccl. 4,26 p. 268,12 quos *(Saxones)* contra eum Edric ... ad-arat. CONC. Karol. 56[A],3 p. 707,12 ut ... coram se ad-et *episcopus* pauperes ... ad refectionem. ADEMAR. hist. 3,67 fratrem ... velle cum eo confligi et exercitum ad-ari. HELM. chron. 18 p. 39,7 copiosam monachorum turmam ad serviendum Deo -vit (acgr- *1*, congr- *2*). *al.* *medial. i. q. convenire – zusammenkommen:* CHRON. Fred. 3,23 Francis ad-tis in unam turrem. PASS. Quir. Teg. 11 multitudo monachorum ... ibi ad-ta est ad laudem. CHART. Scafhus. 62 p. 106,16 ad curiam -ti fuerant *principes. al.* **2** *spec. i. q. con-, advocare – zusammen-, (ein)berufen:* CONC. Karol. 3[B] p. 20,2 ad-to sacerdotali collegio. 5 p. 38,14 synodum. EPIST. Bonif. 77 p. 160,27 concilium. CONC. Karol. 14 p. 82,3 vestram ... sanctitatem. THANGM. Bernw. 36 p. 774,27 conventus ... per vos -ti. *al.*

II *obi. res:* **A** *adicere – hinzufügen:* **1** *gener.:* OTTO FRISING. gest. 1,5 p. 17,36 quae *(formae)* ... in capite ponuntur ut generales aut -antur ut differentiales. ALBERT. M. eccl. hier. 4,3 p. 642[a],9 bene esse -at aliquid supra esse. *absol. i. q. conferre – beisteuern:* CASUS Petrish. 4,10 argenti

[Sroder]

libram, ad quam . . . fratres -verunt. **2** *spec.:* **a** *math. i. q. adnumerare – hinzuzählen:* GERB. epist. math. I 1 p. 13ª,14 digitos vero digitis agregabis. MATHEM. var. Bubnov p. 265,25 unitatem sepositam -a in decenis. p. 278,25 geminos . . . articulos -a cum ternario. ALBERT. M. metaph. 1,5,10 p. 103ᵇ,41 ex quibuscumque numeris -tis fit unus numerus. ANON. algor. Hann. p. 29,1 -are numeros est numerum numero adiungere. *al.* **b** *iur.: attribuere – zuteilen:* CHART. Westph. IV 63 p. 44,23 (a. 1216) decima . . . stipendiis fratrum . . . est -ta. CHART. civ. Magd. 119 p. 64,12 particulam ipsam . . . ecclesie . . . duximus -andam. *praestare – liefern:* CHART. Heinr. Leon. 104 p. 158,27 medietatem, que nostris actenus solebat -ari granariis, . . . dimisimus. *incorporare – einverleiben:* CHART. Turic. 1150 p. 246,5 (a. 1260/61) feoda ipsa suo universo . . . -ari. CHART. Carinth. V 161 bona . . . tuitioni nostrae . . . -amus. *consumere – verwenden:* CHART. march. Misn. II 305 p. 208,17 (a. 1161) reliquum . . . in usum sacerdotis -etur. **B** *coacervare, colligere – anhäufen, (an)sammeln:* **1** *gener.:* **a** *strictius:* ALDH. ad Acirc. 136 p. 190,1 nomina, quae . . . accumulantes -vimus. COZROH. praef. p. 1,11 doctrinę fluenta . . . ad-ari studuit. MIRAC. Adalb. Wirz. 7 p. 52,12 lignorum fascem. *al.* **b** *latius i. q. acquirere – erwerben:* TRAD. Frising. 11 p. 39,3 (a. 758) quicquid . . . ad-are vel adquirere potuimus. 574ª p. 491,1 quicquid de conparatione vel adquisitione ad-vi. RIMB. Anscar. 10 p. 32,7 libros, quos ad servitium Dei sibi -verant. DIPL. Karlom. (II.) 2 reliquias. DIPL. Heinr. IV. 103 p. 136,37 bona modis undecumque legalibus -ta. HARIULF. Arnulf. 3,8 divitias. *al.* **2** *medic.:* **a** *medial. i. q. confluere – zusammenfließen:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,14 p. 111ᴴ caverna, in qua virus -ari possit. ALBERT. M. animal. 1,24 quod -atur ex superfluitate nutrimenti. 1,65 membrum, in quo . . . -atur illa humiditas. **b** *comprimere, coniungere – zusammendrücken, verbinden:* BRUNUS LONG. chirurg. 1,3 p. 106ᶠ partes eius *(vulneris)* adinvicem -are. ALBERT. M. animal. 1,323 par *(musculorum)*, quod constringit pectus et -at. 1,377 ipsius *(paris nervorum)* residuum cum aliis paribus . . . -atur in spatula. *al.*

subst. **aggregatum,** -i *n. acquisitum – etwas Erworbenes:* TRAD. Teg. 342 (a. 1173/80) predium cum omnibus super eo -is.

2. aggrego *v.* agrego. **aggresco** *v.* accresco.

***aggressibilis,** -e. *qui suscipi potest – zu einer Inangriffnahme geeignet:* ALBERT. M. bon. 127 p. 84,80 'circa audacia', idest -ia ardua.

aggressio, -onis *f. script.* -stio: *l. 53sq.* **1** *proprie i. q. impetus, oppressio – Angriff, Überfall:* OTTO SANBLAS. chron. 7 p. 7,26 forti -e in brevi expugnans *Romanos. al.* CLEM. IV. registr. 662,1 p. 677,29 cessent guerre, cessent -es itinerum. ALBERT. M. metaph. 2,1,7 p. 124ª,34 ex ordinatione castrorum fiunt bella sive -es. **2** *translate i. q. alloquium (invectivum) – (schmähende) Anrede:* PASS. Quint. 176 capit. (MGPoet. IV p. 983) -stio praefecti secunda. 326 capit. (MGPoet. IV p. 987) -stiones praesidis et responsiones sancti martyris.

aggressus, -us *m. script.* agr-: *l. 68.* **1** *proprie:* **a** *adventus, appropinquatio – Ankunft, Annäherung:* CHRON. Merseb. 2 p. 171,16 imperator felici egressu feliciori -u nostram ecclesiam . . . respectu misericordiae revisit. **b** *impetus, oppressio – Angriff, Überfall:* ANNAL. Rod. a. 1147 p. 719,40 -u victoriae. CARM. de Frid. I. imp. 23 -us predasque numerare. **c** *meton.: aditus – Zugang:* PURCH. Witig. 335 omnibus -um demonstrans *porta* atque regressum. *gradus – Stufe:* THIETM. chron. 2,16 laboriosos eiusdem *(turris)* scandit -us. **2** *translate i. q. actio suscipiendi, initium – Inangriffnahme, Beginn:* BURCH. Iud. 6 (ed. P. Lehmann, Erforsch. d. Mittelalt. II. p. 251) quamvis primaria queque agr-us soleant . . . habere graves. ALBERT. M. bon. 215 p. 131,19 in -u terribilium sola voluntas est causa efficiens. CHART. Brand. A XXIII 3 p. 4,6 omnes *(exercentes officia)* habere volentes quod dicitur innicghe, in previo -u consulibus tres solidos dabunt. HIER. MOR. mus. 25 p. 184,27 vibratio in -u sit morosa, in progressu autem et egressu sit celerrima. *fort. add.:* DECRET. Burch. 19,5 p. 961ᴮ mulieres . . . sperant se utrumque posse facere cum incantationibus et cum -u illarum.

aggrestio *v.* aggressio.

agia (anga), -ae *f.* (ἄγυα) *via in navi – Schiffsgang:* GLOSS. III 164,19 St.-S. agiavia (anga- *var. l.*) bolchin. 217,10.

agiacrafus *v.* hagiographus.

***agibilis,** -e. **1** *adi.: mobilis – beweglich:* ALBERT. M. sent. 4,44,17 p. 568ᵇ,23 corpora erunt -ia non tantum ad motum localem, sed in omnia opera. **2** *subst. neutr.: quod agi potest (intra agentem) – etwas (immanent) Ausführbares:* ALBERT. M. anim. 3,2,1 p. 329ª,8 de parte . . . animae rationalis, qua ipsa anima cognoscit distinguendo et formando -ia et factibilia (eth. 6,2,5 p. 414ᵇ,9). eth. 6,2,1, p. 408ᵇ,45 scibilia, de quibus est ars, et -ia, de quibus prudentia. pol. 7,13ᵈ p. 722ᵇ,39 '-ium' (*p. 1333ª,32* τῶν πρακτῶν) ad activam scilicet vitam pertinentium. nat. anim. 2,6 p. 27,22 in prudentialibus -bus per nos (*opp.* factivorum). *al.* *v. et* *actibilis.

agilis, -e. *superl.* agillim(us): *l. 39.42. adde* ALBERT. AQUENS. hist. 1,17.

1 *mobilis – beweglich:* **a** *gener.:* ALDH. ad Acirc. 2 p. 63,1 volubilis et -is polorum vertigo. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 90,16 habent *aves* linguam gracilem et -em. *remissius:* CARM. Bur. B 86 refl. 8 utensilia -ia, facilia, gracilia. **b** *theol.:* ALBERT. M. sent. 4,44,17 p. 567ᵇ,32 corpora gloriosa numquam erunt ita -ia, quin ex motu graventur (*cf.* p. 568ª,11.20.35. 4,44,19 p. 571ª,8. 4,44,20 p. 572ª,4). **2** *velox, celer, pernix – rasch, schnell, flink:* WOLFHARD. Waldb. 1,18 (16) lapsu -i et horrendo. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 150,32 quemadmodum . . . falco -ior et expeditior est. p. 163,7 sit *falconarius* -is et promptus in suis motibus. 4 p. 77,19 sit *equus* . . . -is ad girandum. ALBERT. M. animal. 12,226 quod *(animal)* cursile sit et -e. *al.* **3** *studiosus, fortis, habilis – eifrig, tüchtig, gewandt:* RHYTHM. 39,23,2 Saxones -es et cor durati. HUGEB. Willib. 5 p. 104,1 -is Christi vernaculus. Wynneb. 8 p. 113,9 mens . . . -ior quam corpus. THEGAN. Ludow. 19 p. 594,38 erat *imperator* fortis in membris suis, -is et impiger. TRANSL. sang. Dom. in Aug. 33 agillimus erga dominam suam interventor. ALBERT. BEH. epist. 58 p. 150,30 per mercatorem -em. *al.* *? c. gen.:* AMARC. serm. 3,389 phalanx . . . fit agillima pugne. *subst. masc. plur. i. q. primores – die Vornehmen:* GESTA Karoli M. p. 178,28 rex . . . iniit consilium cum -ioribus terre.

adv. **agiliter.** **1** *velociter, celeriter – rasch, schnell:* HUGEB. Wynneb. 2 p. 107,23 -r . . . venerunt. BURCH. URSB. chron. p. 33,14 -r properat. *al.* **2** *studiose, strenue – eifrig, tatkräftig:* WETT. Gall. 37 p. 278,7 hostis . . . -r eos persequebatur. ANNAL. Xant. a. 864 Saxones agiles . . . -r agebant. MIRAC. Bert. 7 p. 512,28 -r oppetere aut strenue defendere. CHART. Steph. Wirz. 32 p. 45,24 -r vetent, indefesse arceant, invasores reprimant. *al.*

agilitas, -atis *f.* **1** *mobilitas – Beweglichkeit:* **a** *gener.:* ALDH. virg. I 3 p. 231,9 -e corporis theatrales . . . pompas . . . adipiscuntur *gymnici.* **b** *theol. et philos.:* OTTO FRISING. chron. 8,27 p. 438,12 vera corpora . . . -is subtilitate spiritibus non inferiora. ABSAL. serm. 31 p. 182ᴰ -e et subtilitate naturae. CAES. HEIST. mirac. I 12,56 p. 539,10 gloria corporis consistit in quatuor dotibus, id est in subtilitate, claritate, immortalitate, -e (*cf.* p. 359,19sqq. hom. I p. 42ª,1). ALBERT. M. resurr. 152 p. 338,64 -s est dos faciens facile moveri corpus ab anima. sent. 4,44,19 p. 571ª,20 in voluntate et anima consistit illa -s et non in membrorum dispositione. epist. Dion. 4ᴳ p. 889ª,22 utrum Christus habuerit dotem -is. summ. theol. I 18,74,2,1 p. 768ᵇ,8 glorificata . . . corpora . . . pro summa perfectione dotem accipiunt -is, quae est potentia disposita et perfecta ad motum. *al.* **2** *velocitas, celeritas – Raschheit, Schnelligkeit:* AETHICUS ISTER 53 quae *(naves)* ob nimiam -em nomen traxerunt (*cf.* 54). UFFING. Ida 1,12 plantis -em voti aviditas ministrat. ALBERT. M. cael. 1,4,5 p. 102ᵇ,43 -e movere centum leucas. animal. 23,67 non conveniunt *colores* . . . -i volatus. *al.* *levitas – Flüchtig-*

[Sroder]

keit: THEUTM. ad Claud. (MGEpist. IV p. 605,37) non per ordinem misi propter quandam -em et neglegentiam scriptoris. **3** *fortitudo, habilitas – Tüchtigkeit, Gewandtheit:* ERMENR. ad Grim. 1 p. 536,21 vincit *Hludowicus* ... -e Ulixem. RUOTG. Brun. 22 mentis suę -e. GERH. AUGUST. Udalr. I 12 p. 401,20 ex quorum -e et audacia civitas fortiter ... consistebat. GERH. AUGUST. (?) Udalr. II 30 p. 425ª,7 sensibilitas humanae -is. *al. fort. add.:* HRABAN. epist. 16 p. 419,24 ne ... ponas scandalum in -e (aequitate *Vulg. eccl.* 7,6) tua.

agina, -ae *f.* *aequitas – Gerechtigkeit(ssinn):* HUGO TRIMB. laur. 66 virgo Dei Prisca, ne nos onerent mala prisca sordis et angina, tua nobis prosit -a.

agino, -are. *fugare – vertreiben:* ABBO SANGERM. bell. 3,18 agagulam cęlebs -at (gloss.: fugat). 3,88 -at venerem.

agiographus *v.* hagiographus.

?*agipos. (*orig. inc., ni latet* ἄγριος) *labrusca – wilde Rebe (Vitis silvestris Gmel., cf. André, Lex. bot. p. 20):* DYNAMID. Hippocr. 2,69 ampelos agrios, id est agipos, sive vitis agrestis. *Sroder*

agiros *v.* aegiros.

agitabilis, -e. *mobilis – beweglich:* ALBERT. M. meteor. 3,3,13 p. 654ª,4 *vapor* non aeque agitatur semper neque aeque -is.

agitatio, -onis *f.* **1** *insectatio, irritatio – Verfolgung, Plage:* MIRAC. Gorg. 22ex. *Dominus* elephantos ... -e culicum fugavit. RUD. TRUD. gest. 7,7 p. 267,10 *equi* punctionum suarum *(sc. muscarum)* aut ... morsuum -e ... dissilierant. **2** *iactatio – Wurf:* HINCM. epist. I 160ª,26 p. 133,36 nequaquam sortis -e, sed ... electione ... sunt ordinati *diacones.* **3** *concussio – Erschütterung:* ALBERT. M. animal. 9,44 festinabitur partus ... propter -em capitis fetus. **4** *permixtio – das Umrühren:* MAPPAE CLAVIC. 286 incessanti -e ad spissitudinem ducta *zuchara.* **5** *motus – Bewegung:* ALBERT. M. meteor. 3,2,6 p. 621ª,5 sua *(sc. vaporis)* -e fit ipse incensus. 3,3,4 p. 643ª,22sq. in ventre nubis fit -o vehemens vaporis sicci: -o autem inducit actualem inflammationem. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 10,1 p. 214,61. *ibid. al.* **6** *tremor – das Zittern:* EINH. Marc. et Petr. I 4,14 p. 262,1 *(de spasmo)* ab assidua membrorum -e tremulosa ... vocari potest *passio.* WOLFHARD. Waldb. 1,22 (18) mulier ... miserabili -e perculsa brachii ... officium perdidit tremebunda. FLOD. hist. 1,22 p. 440,4. *al. mobilitas – das Wackeln:* AESCULAPIUS 10 p. 13,8 dentium vitia sunt multa: aut dolor ... aut -es aut frigidationes.

agitativus, -a, -um. *concutiens – Schüttel-:* ALBERT. M. meteor. 3,2,18 p. 635ª,30 movet *terraemotus* motu -o modo ad dextram, modo ad sinistram. p. 635ᵇ,17 motus enim, qui est a dextra in sinistram, qui est motus -us, causatur a vapore non multo *eqs.*

agitator, -oris *m.* **1** *actor pecoris, minator – Viehtreiber:* CHART. Gelr. 302 p. 295,10 (a. 1155/65) familia ... porcorum -es dabunt. **2** *auriga, vector – Wagenlenker, Fuhrmann:* COLUMB. epist. 5 p. 174,36 *Christus* -r Israel *(item in imag.:* AETHICUS ISTER 84 p. 66,19 tuus [*sc. Macedoniae*] -r [-tur *LB*] magnus Alexander). *de sidere:* ANNAL. regni Franc. a. 817 p. 145,27 cometes in signo -is (sagittarii *C3*) apparuit. ARNOLD. SAXO fin. 1,2,2 p. 17,41 ycos et vespertinus oriuntur, ... post oritur -um *(sic).* **3** *instigator, sessor – Antreiber, Reiter (de diabolo, daemonibus):* SIGEH. Maxim. 7 diri -is inquietudine liberatus est *energumenus.* RUP. TUIT. spir. 6,3 p. 1731ᴰ sessorem atque -em bestiae (GERHOH. tract. p. 190,20). CONR. EBERB. exord. 5,17 p. 1169ᶜ *fratris* humeris ferus -r ... insiliit. **4** *auctor – Anstifter:* CAPIT. Bened. 3,141 p. 110,24 *sacerdotes* nec ad pugnam pergant nec effusores sanguinum vel -es fiant (3,142 p. 111,12).

***agitatorium,** -i *n.* *cunabulum – Wiege:* VITA Pard. 20 (MGMer. VII p. 37,16) genitrix ... *puerum* in -o (agitario *2a.b*), quod vulguo berciolum vocant, ... posuit.

agito, -avi, -atum, -are. *intrans.: p. 386,22.31.52.387,2.*

I *proprie:* **A** *strictius:* **1** *pellere, venari, excitare – treiben, jagen, hetzen:* **a** *obi. bestiae:* ALDH. ad Acirc. 68,4 *(de aquila)* in summis cicnos -bo. LEX Saxon. 60 qui in fossam ... pecus quodlibet -verit. ERMOLD. Pipp. 2,101 musio, perge foras mures -are. WANDALB. mens. 43 canibus cervas spiculisque -are. WIDUK. gest. 2,23 porcellum pro porta -ari fecit. CHART. Rhen. med. III 912 p. 683,11 -are, quod vulgariter dicitur sprengin, aliquam feram. ALBERT. M. animal. 4,80 pisces dispersos ... ad unum locum. *al.* **b** *obi. homines:* SEDUL. SCOT. carm. 2,8,19 conterit turmas -ans per arva. HROTSV. Pel. 111 hostes. *c. sensu adoriendi:* CHART. Argent. I 618,7 (a. 1245/60) si autem gladio ... aliquem -verit et ipsum non vulneraverit. **2** *(com)movere – in Bewegung setzen, bewegen:* WETT. Gall. 11 -antur ... membra iam lassa. HROTSV. Pel. 325 viderunt corpus ... inter grandisonas -ari martiris undas. MIRAC. Pirmin. 8 -tis fusilibus campanorum. ALBERT. M. meteor. 3,3,13 p. 653ᵇ,7 vapor ... -atur a frigore. *al. v. et p. 385,24.387,5. de nutu capitis:* VITA Norb. I 12 p. 684,36 caput -ando ... dicebat. *in cunabulo movere – wiegen:* VITA Pard. 20 (MGMer. VII p. 37,25) *infans* numquam a manu hominis fuit -tus (*cf.* p. 37,17). *intrans. i. q. se movere – sich bewegen:* VITA Pard. 20 (MGMer. VII p. 37,22) per se isdem cepit -are berciolus. CATAL. reg. Lang. (MGLang. p. 492,38) videt vermen -antem sub teguga. **3** *percutere – anschlagen:* ROD. GLAB. hist. 5,1in. hora, qua matutinale -tum est signum. **4** *conquassare, corripere – schütteln, ergreifen:* ALDH. virg. II 599 cernua quae graditur *(sc. matrona)* tremulis -ta lacertis. ANNAL. Xant. a. 873 p. 31,25 malignus spiritus ... Karolum invasit eumque horribiliter ... -vit. HROTSV. Gall. II 8,1 ubi -atur *energumenus? intrans. i. q. tremere – zittern:* WOLFHARD. Waldb. 1,22 (18) facitergium ... arae ... -ando imposuit. **5** *permiscere – umrühren, durchschütteln:* ANTIDOT. Lond. p. 19,2 in eodem mortareo mittes ipso electuario et -a fortiter. LUP. FERR. Wigbert. 23 ungentum ..., quando est -tum, ... spargit odores. MAPPAE CLAVIC. 288med. -te cum aqua frigida *partes cineris. al.* **B** *latius i. q. stimulare, incitare, vexare – anspornen, aufreizen, beunruhigen:* ALDH. virg. II 1918 matrona stimulis -ta maligni. HUGEB. Wynneb. 6 -atur in iram. CAND. FULD. Eigil. II 5,3 gregem sibi commissum *(sc. monachos)* ... stimulis -bat ineptis. AGIUS vita Hath. 11 insomniis. RUOTG. Brun. 35 p. 36,10 imperatoris quidem spiritus -batur in ipso, quia *eqs. al.*

II *translate:* **A** *gener.:* **1** *facere, gerere, exsequi (pass.: fieri, exsistere) – tun, handeln, (aus)führen (pass.: geschehen, bestehen):* DIPL. Ludow. Germ. 72 dum turbida res -batur in episcopatu Frisinge. ABBO SANGERM. bell. 1,311 idque die tota stantes -ant in agone. WIDUK. gest. 3,64 rem fraudulenter. OTTO FRISING. gest. 1,30 dissensionis malum -batur. 2,7 controversia, quae inter ... duces de Norico ducatu -batur. HIST. Welf. 28 gwerra diu ... -ta (CHART. Bern. II 236 p. 249,28). *al. intrans. i. q. se gerere – sich benehmen:* MARC. VALER. buc. 4,42 per varios -are modos. **2** *tractare, ventilare – behandeln, erörtern:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 31,12 negotium primitus -tum ... aperuerunt. OTTO FRISING. gest. 1,60 p. 86,10 *capitula.* **3** *peragere (pass.: locum tenere) – abhalten (pass.: stattfinden):* ANNAL. Fuld. II a. 859 p. 53,17 cum diu ... -ta esset disputatio. THANGM. Bernw. 28 p. 771,40 quanta seditione et tumultu -retur *concilium.* **4** *refl. i. q. se immiscere – sich einmischen:* DICTA de disc. (MG Lib. Lit. I p. 459,41) ne ultra de pontificatu Romano se -ret. **B** *spec. in iure:* **1** *(sententiam) pronuntiare – (Urteil) fällen:* HINCM. annal. a. 871 p. 116,33 quatenus de illius pravitatibus regulare ibi -retur iudicium (CHART. Heinr. Leon. 106 p. 162,5). **2** *(causam) habere – (Prozeß) führen:* LEG. Wisig. 2,1,25 si ... de rebus maximis ... negotium -etur (CHART. Heinr. Leon. 102 p. 153,33). **3** *adhibere, persequi – anwenden, durchführen:* LEG. Wisig. 6,1,2 p. 249ª,13 per triduum questio -ari debet (6,1,3. 7,1,5 questionis -etur examen). 6,5,12 p. 275ª,3 -ta discussione ... a iudice. **4** *(tormentis) quaerere – (peinlich) befragen:* LEG. Wisig. 6,1,2 p. 248ᵇ,23 nobiles ... nulla permittimus ratione questionibus -ari.

[Pape]

adi. **agitans**, -antis. *instans – vorliegend:* CONST. II 428II,13 (a. 1254) tractatus negocii tunc -is.

subst. **agitans**, -antis *n. vis movens – bewegende Kraft:* ALBERT. M. meteor. 3,3,12 ex duobus -bus in seipsum agitatus et coagitatus necesse habet *vapor* igniri. *Pape*

agius *v.* hagius.

1. *agla (acla,l acta), -ae *f. (ab* accola; *cf. engad.* accla, *v. et Meyer-Lübke, REW³ nr. 81)* **1** *colonus censualis – Zinspflichtiger:* DIPL. Merov. I 89 p. 79,9 cum ... mancipiis, aclas *(cod. recte [cf. supra p. 97,113sq.],* aecclesias *Pertz),* vineis. **2** *fundus accolae – Grundstück eines Zinspflichtigen:* CHART. Sangall. A 988 p. 185,35 (a. 1270) predium nostrum ... cum universis ... attinentibus in ... pratis, agris, -is, cultis et incultis. *fort. add.:* CHART. Rhen. med. I 41 p. 47,3 (a. 804) tam de actis quam de praesidiis. *v. et* accola *p. 97,28sqq.*

2. *agla. (אגלא) *formula liturg. abbreviata orig. Hebr. (cf. Handwörterb. d. dt. Aberglaubens. I. 1927. p. 213sq.):* INSCR. campanae a. 1273 (ed. S. Thurm, Dt. Glockenatlas, Württ.-Hohenz. 1959. nr. 741) anno ... fusa est hec campana. -a. *fort. add.:* ORD. iud. Dei B 2,3c ogla.

***agleya** *v.* *aquileia.

***agmasticus** (augm-, aum-), -a, -um. (ἀκμαστικός) *florens, vigens; accrescens (sc. falso derivatur ab* augmentum *sim.) – in (voller) Blüte, kräftig; zunehmend:* **1** *de aetate:* PAUL. AEGIN. cur. 28 etatibus autem magis aug-is *(3,4,5* ἀκμαστικαῖς). ALPHITA I p. 279,8sqq. augma ... interpretatur incrementum et inde dicitur adolescentia aetas aug-a, quia in ea crescit homo; inde etiam dicitur febris augmatica *(sic?),* id est crescens, et epaugmastica, id est decrescens; sed augmentum interpretatur status, inde dicitur iuventus aetas aug-a *eqs. subst. masc. i. q. iuvenis – ein im Mannesalter Stehender:* PAUL. AEGIN. cur. 53 p. 29,1 fit vero passio hec ... adolescentibus et -is (aug- *B; 3,13,1* ἀκμάζουσιν). **2** *de febri (v. et l. 29):* Ps. GALEN. febr. 82 -um (*i.* -a, *sc. febris)* pulsum habet ingentem. GLOSS. med. p. 79,14 sinocorum *febrium* tres sunt species, id est homotonus, hoc est maior, aug-us etiam, quem secundo loco ponimus, tertius vero epagmasticus (*cf.* p. 11,19). MAURUS urin. I p. 17,11 dicitur aum-us ab augmento. WALTH. AGIL. med. 124 p. 206,14 secunda species *synochi* ... dicitur aug-a, quia est in continuo augmento.

agmen, -inis *n. (m.: p. 388,18.30.38.54) form. fem. sg.* -in(a): *p. 388,54.56. cf. l. 59.60.62. p. 388,56.62 (v. et N. Fickermann, JbGeschMitteld. 6. 1957. p. 39[78]).*

I *caterva, turba, tractus – Schar, Haufe, Zug:* **A** *gener.:* **1** *de hominibus:* **a** *strictius:* **α** *de itinerantibus:* EINH. Karol. 19 p. 25,2 filiae ... sequebantur, quarum -n extremum ex satellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. WALAHFR. imag. Tetr. 130 comitante *equitem* pedestri -e. VITA Liutg. I 34 *(de exsequiis)* comitantibus populorum -bus. UFFING. Ida 2,7 comitante secum *(sc. cum praesule)* inferioris ordinis -e dealbato. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,78 Amadriadum deducens -a secum Silvanus. LAMB. TUIT. Herib. 1,6 p. 744,15 a circumlatero praesulum -e perducitur *archiepiscopus* ... ad Petri limina. *al.* -e facto *i. q. subsequenter – dicht hintereinander:* HROTSV. Agn. 120 velut -e facto. *al.* **β** *de congregatis:* VITA Hugberti 15 (MGMer. VI p. 492,12) monachi cum -a (-e *var. l.*) clericorum. TRAD. Frising. 71 in praesentia ... propinquorum -e vel coniugis. EPIST. Teg. I 52 testis est fidelis curia populique christiani innumera -a. BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 723,21 quorum *(maiorum)* gemino -e plena domus erat. *saepe.* per -a *i. q. gregatim – scharenweise:* HRABAN. carm. 39,57 multi surdi per -a currunt. *abl.* -e *i. q. communiter – geschlossen:* CONSUET. Trev. 23 p. 23,23 si *scholares monasterii* assunt -e. **b** *latius:* **α** *populus, incolae – Volk, Bewohner:* ALDH. carm. eccl. 4,8,3 barbara qui docuit doctrinis -a sacris. HRABAN. carm. 81,24 lucratur *Bonifacius* Christo -a multivaga. TRAD. Frising. 565 pateat cunctis -bus christianis in provincia ... manentibus. *al.* **β** *secta – Anhängerschaft:* EPIST. Desid. Cad. 1 ut ... debeat reddendum -is famulatum. WALAHFR. carm. 88,6 fides crescat populorum, crescat et -n ecclesiae. GODESC. SAXO theol. 7 p. 194,13 Christi ... ad -n. HROTSV. Pel. 42 -n ... tenerum Christo pastore regendum. **γ** *confoederatio – Bund* (*cf.* GLOSS. IV 2,4 St.-S. agmina ... trust): ACTA imp. Winkelm. I 647 p. 520,17 (a. 1236/37) ad honorem ... totius -is Lombardorum. **2** *de bestiis:* **a** *strictius i. q. grex, examen – Herde, Schwarm:* ALDH. virg. II 663 aethereos repetentes *apes* -e nimbos. ad Acirc. 99,5 velox -n equorum. WANDALB. mens. 60 anseris invisum decedere cernimus -n. HROTSV. Mar. 57 ut gregis ... pasceret -a magni. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 117,32 tota -a *avium* in se ipsa densius se constringunt. **b** *latius i. q. gens – Geschlecht:* ERMENR. ad Grim. 36 p. 577,20 Rhenus ... prestans piscosi germinis -n. NIVARD. Ysengr. 4,108 hamus inescatur, qui capit -n aquę. **3** *de sideribus:* ALDH. ad Acirc. 86,3 astrifero procedens -e stipor *(sc. aries).* **B** *spec.:* **1** *milit.:* **a** *proprie:* **α** *exercitus iter faciens – Heereszug, -säule:* AETHICUS ISTER 38 p. 26,16 quadratum (-us *LW*) -n. EINH. Karol. 9 p. 12,9 cum -e longo ... porrectus iret exercitus. POETA Saxo 1,404 infesto Rheni petierunt -e litus. THIETM. chron. 7,21 nostrum -n ... appetitur. *al. pars exercitus iter facientis – marschierende Heeresabteilung:* POETA Saxo 2,374 Italiae partes unum penetraverat -n, ... invasit Baioarios exercitus alter. WIDUK. gest. 3,44 p. 125,16 post tergum novissima -a periclitari. *al. de apibus:* ALDH. virg. I 6 p. 233,17 densis exercituum -bus ... constipari. **β** *exercitus, acies – Heer, Schlachtreihe:* POETA Saxo 1,112 collegit ... variis ex gentibus -n. WALTHARIUS 190 cunctis utroque ex -e pilis absumptis. WIDUK. gest. 1,9 p. 17,5 cum neuter (-um *var. l.*) -n loco cessisset. EPIST. Teg. I 88 H(einrico) christiani -is ductori. *al. pars exercitus – Heeresabteilung:* POETA Saxo 1,242 Saxonum quoddam ... -n. 5,330 quodque sui custos corporis -n erat. WALTHARIUS 208 ductor recavo vocat -a cornu. WIDUK. gest. 3,44 p. 124,7 ab ... latrocinantibus -bus. WIPO gest. 13 p. 34,18 Teutonici ... factis -bus ante et retro Ravennates circumdabant. RAHEW. gest. 4,67 omnibus -bus id maxime cupientibus, qui ... optabant. *al. de crabronum hoste:* ALDH. ad Acirc. 75,10 -a defugiunt iaculis exterrita diris. **b** *translate:* **α** *de caelestium exercitu, de pugnis spiritualibus sim.:* ALDH. virg. II 2461 denso virtutes -e plures occurrunt vitiis. BONIF. carm. 1,339 omnigeno ... mortales -e vasto *(sc. vana gloria).* CAND. FULD. Eigil. II 17,14 compellantur in auxilium caelestia votis -a sanctorumque dehinc exercitus omnis. SYLL. Sangall. 4,11 cęlorum exercitus omnis ... -e ter trino ... concelebrans Dominum. STATUT. ord. Teut. prol. 3 p. 24a,9 cum ceteris celestium virtutum -bus potestates Deo militant. *al.* **β** *de lapillis ludorum tabularium:* CARM. Scot. II 1 sol. 4,10 clarigere bini *lapilli* luctantur in -e turme. CARM. ined. 82,22 (ed. H. Hagen. 1877) digeritur populus regumque duorum -a. **γ** *de ventis:* CARM. Aldh. 1,30 spissa ... spiramina duelli ducunt -a. **2** *eccl.:* **a** *de sanctorum et angelorum choris:* RHYTHM. 42,11,1 laeta processit beatorum -a ... dragmam deportans. 107,10,1 Deo laudem dantes angelorum -a. TRAD. Frising. 7 commissa sit haec donatio ad omnem -am angelorum vel sanctorum (*cf.* 1). 8 cum -a angelorum habeat causam (*cf.* 15). HRABAN. carm. 34,9 -n apostolicum. RIMB. Anscar. 5 inter -a martyrum collocari. *al. de diabolis:* HRABAN. carm. 39,91 Sathan atro cum -e. WALAHFR. Wett. 223 tetro -e. 244. **b** *de conventu coenobiali:* VITA Lamb. Traiect. 6 (MGMer. VI p. 360,14) pater monastyrii una simul cum monachorum -a (-e *var. l.*). VITA Leod. 1,175 (MGPoet. III p. 11) Luxoviense petit ... -n. EPIST. Teg. I 12tit. cum -e fraterno. FROUM. carm. 5,24 -n ... abbatis. THEOD. THEOL. Conr. praef. p. 213,16 minimus cuculligeri -is. *al.*

II **A** *flatus – das Brausen:* TRANSL. Heliani 1 (MG Lang. p. 581,19) procelle pre -e ventorum secantium cana equora conturbabant puppim. **B** *circuitus (anni, diei) – (Jahres-, Tages-)Umlauf:* RHYTHM. 114,14,2 uno nempe atque decem diebus in ordine brevis annus solis superatur -e. WALAHFR. carm. 89,3,19 habet decimus plura -a septimus

[Humperdinck]

annus cycli decennovenalis. C *linea, series – Linie, Reihe:* CARM. Aldh. 2,108 volumina numerosa per -a multimodis et mysticis elucubrata normulis. 4,53 *(in imag.)* Cassis per culmina Prisci candunt praefulgida gloriosa per -a gemmifera ornamina.

agmentum *v.* augmentum.

agna, -ae *f.* *ovicula, ovis – Lamm, Schaf (cf.* GLOSS. III 451,10 St.-S. agne owi vel kilbur): 1 *proprie de ovibus femininis:* CHART. Rhen. inf. IV 608 (a. 1066/81) -am cum agno . . . persolventes. HILDEG. caus. 3 p. 182,28 matricem -ae. phys. 7,15 ovis, sive aries, sive -a sit, frigida est. VITA Meinw. 113 p. 59,25 X -as cum agnellis, V oves sine agnellis. 181 p. 103,10 -as fetas occidi faciens de velleribus agnorum infra uterum earum inventorum pelles fieri mandavit. *al.* 2 *translate de sanctimonialibus sim.:* LULL. epist. 140 teque rogo . . ., -a, Christi pro amore. HROTSV Abr. 3,14 *(de alumna)* quis lupus meam -am raperet. CARM. libr. III 48,2 -a placens Christo. CARM. imag. 21,4,1 rectrix -arum *(sc. abbatissa).* *in lusu verborum de s. Agnete:* VITA Agnet. 205 exterius non, Agna, tuos mireris amictus *(cf. l. 69).* EKKEH. IV. bened. I 53,50 Agna . . . comes agno. *al. (cf. M. Bernards, Speculum virginum. 1955. p. 67).* *de monacho:* UFFING. Liutg. 54 ne lupus . . . ullam lucretur ab -is. *v. et* *arna.

***agnaglos(s)a** *(f.)* *(cf.* ἀρνόγλωσσον*)* *arnoglossa – Breitwegerich (Plantago maior L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 279):* GLOSS. Salern. p. 7b,9 ling⟨u⟩a agni, agnaglosa. *v. et p. 390,55sqq. p. 396,32sq. et* arnoglossa.

agnasticum *v.* anagnosticum.

agnatio (-cio), -onis *f. (m.: l. 42)* *script.* acn-: FORM. Andec. 54. 1 *cognatio per mares contingens – Verwandtschaft(sbeziehung) über männliche Angehörige:* LEG. Burgund. Rom. 10,5 filius patrui et nepos per virilem sexum -is iure veniens debet succedere. 10,9 si in propinquitate intervenerit femina, soluta -e fit cognatio. ANNAL. Mett. a. 688 p. 3,18 erat ei -e propinquus quidam vir *(sc. avus paternus).* NICOL. I. epist. 44 p. 319,4 quod iure -is (agnit- *cod.)* sive maioris natu vos a talibus illum decet coercere illicitis. CHART. Turg. II 51 p. 192,5 (a. 1175) quodam iure -is et quadam hereditaria iusticia . . . sacerdoti . . . succedere. 2 *progenies – Nachkommenschaft:* LEG. Wisig. 10,1,17 p. 389,16 -em ancille, que servo alieno coniuncta peperit, . . . dividendam. FORM. Andec. 45 ut de -cione, qui de ipsis procreati fuerunt, illi ad ancilla sua duas partes recipiat. FORM. Sal. Merk. 31 ipsa *(puella ingenua servo ad coniugium sociata)* et -o sua . . . valeant permanere ingenui. FORM. Marculfi 2,29tit. carta de -e. CHART. Sangall. A 94 ut . . . censum solvam ego et -o mea post me. CAPIT. reg. Franc. 39,5 -o . . . et consanguinitas eius in servitutem cadat. 41,9 homo denarialis non ante haereditare in suam -em (agnitionem 1–3) poterit, quam usque ad terciam generationem perveniat. *al.* 3 *agnitio – Anerkennung (per confusionem ut vid.; cf.* FORM. Sal. Merk. 31 agnitio): FORM. Senon. I 6 presens -o . . . firma permaneat. *v. et* agnitio.

agnatus, -i *m.* *cognatus per mares iunctus – Verwandter in männlicher Linie (cf.* GLOSS. III 423,16 St.-S. -i i. fadermaga): 1 *strictius:* LEG. Burgund. Rom. 10,9 -i . . . sunt per virilem sexum venientes, cognati, qui per feminas veniunt. 36,1 tutores legitimi -i sunt. LEX Raet. Cur. 26,8 patruus et -us . . . illi sunt, qui ad patrem pertinent *eqs. al.* *de filio adoptato:* ABBO SANGERM. bell. 3,75 -os (gloss.: -us propinqus, qui loco filii ab aliquo habetur) teneas. 2 *latius de quibuslibet (vel incertis) propinquis:* TRAD. Frising. 1316 (a. 994/97) duos -os meos . . . substituere traditioni. THIETM. chron. 6,50 Rigdago marchioni, -o suimet, ab infancia serviebat. TRAD. Patav. 633 p. 235,16 -is et amicis meis. *al.*

agnella, -ae *f.* *(parva) agna – (kleines) Lamm (translate de virginibus Christo desponsatis):* VITA Agnet. 203 non tulit -am . . . vestis egere. EPIST. Teg. I 57 *(de abbatissa)* dilectam . . . Christi -am (70). VITA Reginsw. 11 niveae -ae puritati. HERM. Ios. hymn. 1,2,1 (AnalHymn. 50 p. 537) o -ae, Christi carae columbellae.

agnellinus, -a, -um. *agninus – Lamm-:* 1 *proprie:* CHART. Salisb. III 737 p. 260,1 (a. 1219) cappe . . . canonicorum -is pellibus subvestiantur. 2 *translate de mansuetudine:* RUODLIEB IV 86 -a pietate.

agnellus, -i *m.* *(parvus) agnus – (kleines) Lamm:* 1 *proprie:* FORM. Marculfi 1,11 p. 49,11 vervices tantos, -us (agnos *A 1*) tantos. FOLCUIN. Bert. 2,90 p. 166,27 (chart.) oviculas lactantes L, vacuas XXIII, multones XIII, -os L. SALOM. II. epist. 34 subministres . . . friskingas ovinas IV, . . . -um I. GESTA Frid. imp. A p. 55,19 occasione . . . -orum in pascha infinitam peccuniam exegit. REGISTR. Patav. II p. 76,16 IIII friskingas ovinas cum IIII -is. THADD. FLORENT. cons. 49,25 *(de carnibus)* inconvenientia . . . sunt -i et porci recentes. ALBERT. M. animal. 22,128 arieti . . . naturale esse -os fastidire (agnas *Plin. nat. 8,188). al. v. et p. 389,12.* 2 *translate:* a *de Christo:* NOTKER. BALB. hymn. p. 80 Aethiopes horridos, Mathee, -i vellere . . . vestisti candido. EKKEH. IV. bened. I 5,16 -o ne vescatur, lupus *(sc. Herodes)* anticipatur. *al.* b *de sanctis:* ALBERT. M. euch. 3,1,1,6 p. 234b,11 qui multi -i humiles et mites et obedientes hunc agnum imitati sunt. c *de alumno:* FROUM. carm. 11,24 sub falsi pastoris nomine . . . linquens -um tenerum mox hoste tenendum.

agneus, -a, -um. *agni moribus praeditus – wie ein Lamm geartet:* RATHER. epist. 1 p. 19,25 apellari . . . Christiani vel -i, id est mites.

agnicellulus, agnicellus *v. l. 33.*

agnicula, -ae *f.* *(parva) agna – (kleines) Lamm:* 1 *proprie:* CARM. Cantabr. 35,6 fossam cavat non modicam intus ponens -am. 2 *translate de sanctimonialibus:* EMO chron. p. 487,44 -ae nunquam expertae talem cladem.

agniculus, -i *m.* *script.* agnocl-: *l. 36.* *de derivatione:* ALDH. ad Acirc. 132 p. 181,25 diminutiva diminutivorum . . ., ut . . . agnus -us, agnicellus, agnicellulus.

(parvus) agnus – (kleines) Lamm: 1 *proprie:* a *in chartis:* TRAD. Westph. IV p. 48,10 (s. XII.ex.) dat . . . unum -um. REGISTR. Trident. I app. p. 138,22 agnoclum. CHART. Pomm. A 451 p. 910,24 de centum pellibus agnorum, quod vocatur clipping . . ., de centum pellibus -orum. *al.* b *de victima:* COLUMB. epist. 6 p. 178,32 agnus, -us immaculatus, . . . a Domino per Moysen occidere praecipitur. 2 *in imag., alleg., per compar.:* ALCUIN. epist. 145 p. 235,1 quid inter leones -us *(cf.* COSMAS chron. 2,27 p. 121,29 ceu . . . leo -um rapit). PAULIN. AQUIL. carm. 1,56 -os . . . segetes . . . carpere . . . monet *Petrus.* VITA Annon. I 1,21 p. 476a,20 per quam *(scalam)* miri candoris -i laetis gestibus ascendentes aetheris alta penetrabant. *al.* *v. et* anniculus.

agninus, -a, -um. I *adi.:* *ad agnum vel ovem spectans – Lamm-, Schaf-:* A *proprie:* 1 *qui est agni vel ovis – Lamm-, Schaf-:* HILDEG. caus. 4 p. 189,14 ventrem -is . . . pellibus circumponat. IOH. S. PAUL. diaet. 433 -a caro humidior. ACTA imp. Winkelm. I 998 p. 756,42 pro -a *lana.* CHART. Basil. C I 302 p. 218,4 pro carnibus -is in vigilia paschae duodecim solidos . . . solvat. CHART. civ. Erf. 292 ventrem -um solvere. *al.* *per compar. in nomine plantae:* GLOSS. III 481,29 St.-S. lingua -a schafeszunga. ODO MAGD. herb. 198 hanc *(plantaginem)* arnoglossam Graecus vocat, est quia linguae -ae similis foliis. 2 *ex lana, pellibus agnorum vel ovium factus – aus Lamm- oder Schafwolle, -fell:* VITA Norb. II 10med. pelliceum -um. COD. Lauresh. 142c p. 420,87 veste sub -a, si mens etiam sit ovina. CHART. Tirol. 488 p. 276a,1 per pileum unum -um . . . investiverunt . . . episcopum. GISLEB. MONT. chron. app. p. 343,15 vestes -as, pallia scilicet et tunicas. B *translate i. q. agni moribus praeditus – wie ein Lamm geartet:* WALTH. TER. Karol. 12 p. 544,29 -a mansuetudine.

II *subst.:* A *masc. i. qui ab Agno Dei generatus est – ein durch das Gotteslamm Wiedergeborener:* ALBERT. M. miss. 1,3,17 p. 32a,7 iste est agnus, quem omnes -i in vellere sequuntur; haec enim est natura agni masculi, quod omnes quos generat, generantem agnum sequuntur in bonitate . . . velleris. B *neutr. plur. i. q. carnes agnorum – Lammfleisch:* DIAETA Theod. 66 berbicina, ovina et -a digestibilia sunt.

[Humperdinck]

agnitio (-cio), -onis *f.* I *cognitio – Erkenntnis:* A *sensualis perceptio – sinnliche Wahrnehmung:* 1 *recognitio, familiaritas – das (Wieder-)Erkennen, Bekanntschaft:* HEITO Wett. 6 plures eorum suae -i notos dicebat. HROTSV. Abr. 5,3 quia nimium delector in eius -e. 2 *visus – Gesichtssinn:* MIRAC. Remacli 1,19 (MGScript. XV p. 437,49) solo -is sensu eidem *(puero surdo et muto)* divinitus reservato. B *notitia – Kenntnis, Kunde:* 1 *gener.:* BEDA hist. eccl. 5,12 p. 309,29 per cuius relationem ad nostram quoque -em pervenere. OTLOH. Dion. 12 p. 833,40 nulla -is litteratoriae signa. 2 *iur. et eccl.:* a *notio – Kenntnisnahme:* LEG. Wisig. 4,5,6 p. 205,8 ei, quem ordinaverit, utilitates ecclesie vel scripturas in manifestam -em deducat *episcopus.* 12,3,27 postquam eorum *(conversorum)* professio . . . regie -i claruerit (*cf.* 12,1,2). *in chartarum promulgationibus:* DIPL. Arnulfi 58[a] p. 83,43 fidelium . . . patescat -i, qualiter . . . concessimus. DIPL. Ludow. Inf. 70 p. 206,25 fidelium . . . prudens -o comperiat, quia *eqs.* COD. Odalb. 13 ut -i omnibus habeatur. CHART. civ. Hild. 148 ad -em . . . devenire cupimus universorum, quod *eqs. al.* b *diiudicatio – Entscheidung:* LEG. Wisig. 12,3,26 que ab ipsis *(sc. presbyteris vel iudicibus)* nequiverint corrigi, ad -em principis atque pontificum emendanda reducant. HERBORD. Ott. 2,42 retribuat . . . Iesus in die -is omnia bona. C *intelligentia, perspicientia – Verständnis, Einsicht:* BEDA hist. eccl. 5,22 p. 348,5 gaudebant . . . de -e certa et catholica temporis paschalis. WILLIB. Bonif. 5 p. 23,5 populi principes . . . ad veram -is viam et intellegentiae lucem provocavit. LIUTG. Greg. 2 p. 67,30 ad -em veritatis venire (DIPL. Loth. III. 63. *al.*). VITA Liutg. I 1 Christi. CAES. HEIST. mirac. I 12,56 p. 359,25 dotes vero animae sunt -o, dilectio, fruitio; anima beata Deum agnoscet, agnitum diliget, dilecto fruetur. *al. c. sensu paenitentiae:* VITA Meing. 18 (MGScript. XV p. 561,18) de tot . . . criminalibus non habens -em. D *exploratio – Untersuchung, Feststellung:* AETHICUS ISTER 73 quod plures scriptores proxima confinia . . . conperta praefati sunt atque -o caeterorum philosophorum. ARS med. 7 p. 429,29 matricis causa in -cionem deducere. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 166,27 de -e falconis sani.

II A *probatio, acceptio – Anerkennung, Annahme:* LEX Sal. Pipp. prol. 4 post -cionem baptismi . . . martyrum corpora . . . Franci . . . ornaverunt. NOTKER. BALB. gest. 17 p. 88,1 qui eius -e . . . dignus videbatur. B *impositio – Zuerkennung:* HIST. Walc. 1 quae in nominis -e Berta nuncupabatur.

III *progenies – Nachkommenschaft:* FORM. Sal. Lind. 10 ipse et -o sua . . . valeant permanere . . . ingenui. LEX Raet. Cur. 5,10 cum -es, hoc est cum tercia parte de ipsos filius (*postea:* agnacionem). CHART. Sangall. A 158 tota -o, quę de ea nata fuerit. 317 legitima -o nostra a nobis progenita. 446 tota . . . eius -o, posteritas et procreatio. DIPL. Otton. I. 241[a] p. 340,39 carpentarios . . . cum filiis filiabusque seu omni -e eorum (*inde* DIPL. Otton. II. 173. Conr. II. 75. 186). *al. fort. i. q. societas – etwa 'Gemeinschaft':* DIPL. Heinr. III. 185 p. 231,31 in -e filiorum Dei confidimus ascribi. *v. et* agnatio.

agnitor, -oris *m. scrutator – Ergründer:* ROD. GLAB. hist. 3,4[med.] qui -r est cordium *(cf. Vulg. Sirach 7,5).*

agnoclus *v.* agniculus.

agnomen, -inis *n.* 1 *strictius i. q. cognomen (a proprietatibus insignibus sumptum) – (von charakteristischen Eigentümlichkeiten hergeleiteter) Beiname, Spitzname* (*cf.* GLOSS. IV 30,49 St.-S. -n namo, chuntnam): STEPH. EDD. Wilfr. 18 p. 213,34 puer cognomine Eodwald et -e Filius-Episcopi. HRABAN. epist. 5 p. 390,2 nonnulla . . . proprii sudoris indicia per notas vocabuli -isque mei . . . adnexui. TRAD. Ratisb. 312 quidam homo Rizaman nomine, Phóso -e. BRUNO MAGD. bell. 26 p. 30,24 Willehalmus, rex -e (*cf.* 16 p. 23,26 qui propter nimium cultum sui rex de Lotheslovo appellabatur). TRAD. Frising. 1560 Sigehardo, cuius erat -n Huliwe. FUND. Hild. 1 p. 941,12 imperator Karolus . . ., -e quidem Magnus. HONOR. AUGUST. eluc. 1,6 p. 1114[A] magis sunt -a *(sc. Michael, Gabriel, Raphael),* quia ab accidenti sunt eis *(angelis)* ab hominibus imposita. ANNALISTA Saxo a. 1126 p. 764,27 idem 'princeps de urbe Ravanesburch' . . . -n sumpserunt. TRAD. Patav. 628 Fredericum -e Boemum. GISLEB. MONT. chron. 99 p. 140,4 Nicholaus *miles* -e Monachus. app. p. 340,2 Adam -e Bone Vite filius. *saepe.* 2 *latius:* a *nomen – Name:* CHRON. Bened. II 12 hoc presagit celeritas -is ipsius *(sc. Snelbardi),* quod acceleraverit ruina huius monastici status. b *nominatio – Benennung:* CARM. de Lamb. 4 NYC quod mentem dicunt -e Graeci. OTLOH. quaest. prol. p. 61[C] persona pro cuiuslibet rei -e vel demonstratione dici potest.

agnomentum, -i *n. cognomen (a proprietatibus insignibus sumptum) – (von charakteristischen Eigentümlichkeiten hergeleiteter) Beiname:* GERHOH. psalm. 64 p. 472,18 Pius -o et re ille imperator Ludewicus. CHART. eccl. Erf. 246 p. 132,27 Theoderico, -o Duci, civi Erphordiensi.

agnominatio (ann-), -onis *f. t. t. rhet. i. q. paronomasia, similitudo soni dissimilitudoque significationis verborum – Paronomasie, Klangähnlichkeit bei Bedeutungsverschiedenheit von Wörtern:* ONULF. rhet. I 14 est autem ann-o, cum ad res dissimiles similia verba competenter accommodantur *eqs.*

agnomino, -atum, -are. *script.:* ann-: *l. 40.42sq.* adn-: *l. 42.44.*

1 *strictius i. q. agnomine appellare – mit einem (charakterisierenden) Beinamen benennen:* TRAD. Patav. 519 (a. 1120/40) Eppo, -tus Seillose. TRAD. Salisb. I 243 qui *(Enzimannus)* quondam Dimidius Panis (*cf.* 194[d] halpirleib) -batur. HAIMO BAMB. chron. (BiblRerGerm. V p. 547,6) Otto I. . . ., -tus Magnus. ANNALISTA Saxo a. 1036 p. 679,60 qui *(princeps Bawariorum)* -tus fuit de municione sua Havekesberh dicta. CHART. Rhen. med. II 174 p. 216,19 qui *(Mengaudius)* Marcravius -batur. *al.* 2 *latius:* a *nominare – (be)nennen:* RHYTHM. 115,3,1 primum annum et secundum communes -ant. CHRON. Median. 1 in . . . praedio Hundinisheim -to. ENGELH. WIRZ. Burch. 3,3 p. 48,22 monasterium . . . vocabulo *s. Burkardi* specialius -tum. *de nomine papae:* ANNAL. Bes. a. 1119 (MGScript. II p. 250,26) Guido . . . papa consecratus Kalixtus ann-tus est. b *memorare – anführen, erwähnen:* CHART. archiep. Magd. 196 p. 254,21 (a. 1112) cum aliis adn-tis *locis.* CHART. march. Misn. III 3 ann-tarum filiarum suarum. *ibid.:* ann-tos mansos. c *citare – aufrufen:* MIRAC. Ursm. 2,9 ad pacem invitati et . . . singillatim adn-ti, . . . inierunt voluntatem et gratiam pacis componendae.

***agnor(i)um,** -i *n.* (*cf.* *agnorare) *signum – Zeichen:* MOSES PANORM. marisc. 2 p. 147,21 quando color oculi est breve . . ., multum est mali -ri (*sim.* p. 148,1. 150,3). p. 149,12 timent multum de malo -re *(sic?).*

***agnoro,** -are. (*fort. ab* ad *et* *(g)norare) *(signis) suspicari – (auf Grund von Merkmalen) vermuten:* MOSES PANORM. marisc. 2 p. 147,18 milites multum bonum -ant de *equo.*

agnoscibilis, -e. 1 *adi.: notabilis, proprius – erkennbar, charakteristisch:* EKKEH. IV. cas. 46[med.] que autem Tuotilo dictaverat, singularis et -is melodie sunt. 2 *subst. neutr.: facultas cognoscendi – Erkenntnisvermögen:* ALBERT. M. cael. hier. 7,5 p. 174[b],5 *(de nominatione Cherubin)* possunt omnia legi neutraliter sicut -e (*syn.* cognoscibile; *PG 3,205[C]* τὸ γνωστικόν).

agnosco, -novi, -nitum, -ere. *script.:* angn-: *p. 393,59.* ann-: RIMB. Anscar. 2 p. 20,20 *cod. 2.* adn-: *p. 394,44.* -usc-: *p. 393,8.13.37. p. 394,34. al. (cf. J. Pirson, RomForsch. 26. 1909. p. 857).* -oscha: *p. 393,40.* -etus: *p. 394,27. form.:* -ire: LEX Sal. Merov. 37,3 *cod. A 2. v. et p. 394,19.* -nosse: HEITO Wett. 17 *cod. D. depon. (cf. D. Norberg, Synt. Forsch. 1943. p. 155): l. 72. p. 393,63. adde* VITA Eparch. 17 (MGMer. III p. 558,12).

I *cognoscere – erkennen:* A *sensibus (fere visu; odore: p. 393,23) percipere – sinnlich wahrnehmen:* 1 *(notis exterioribus) noscitare, recognoscere – (an äußeren Merkmalen) erkennen, wiedererkennen:* a *gener.:* VITA Arid. 56 (MGMer. III p. 607,4) nec virum suum -i (-ere 1) poterat. ARBEO Emm. 42

[Humperdinck]

qui dum -ret *urbem*. WALAHFR. Wett. 566 qualiter agnovit, quos numquam corpore vidit. THIETM. chron. 1,27 dum eminus hostem suum . . . -ret *canis*. OTLOH. Dion. 12 p. 833,35 quia de illius *(Christi)* resurrectione . . . diffidebant . . ., non est -tus ab eis. HERM. ALTAH. annal. a. 1260 p. 402,18 ne quis eorum *(flagellatorum)* -retur, cooperto capite . . . incedebant. *al. c. acc. c. inf.:* RIMB. Anscar. 3 p. 22,5. **b** *iur.:* LEG. Burgund. Rom. 34,1 qui res proprias agnuscit . . ., res suas praesumendi habeat . . . potestatem. LEG. Wisig. 4,4,1 si . . . infans *expositus* a parentibus postmodum fuerit -tus. LEX Sal. Merov. 47,1 si quis servum . . . aut quamlibet rem cum alterum -verit. LEX Sal. Pipp. 62,3 hoc quod se agnuscere dicit. *al. remissius:* WIDUK. gest. 3,52 suum mancipium -it in cuiusdam liberti uxore. **2** *conspicere, animadvertere – erblicken, bemerken:* LEX Frision. add. 3ª,16 si ex percussione deformitas faciei illata fuerit, quae de XII pedum longitudine possit -i. WALAHFR. Wett. 618 qualis *splendor* ab humanis cerni -ique figuris numquam posse datur. THIETM. chron. 5,34 ut primum castra visis -vere tentoriis. *al. c. sensu intuendi:* THIETM. chron. 4,75 p. 218,21 -e, lector, procerem, et videbis in me parvum homuntionem. *c. acc. c. inf.:* THIETM. chron. 5,38. 7,25 p. 428,9 domum . . . optimis redolere odoribus introiens -vit.

B *audire, comperire – hören, erfahren, zur Kenntnis nehmen:* **1** *gener.:* LIBER diurn. 62 p. 57,19 licet . . . propositum documentis plurimis -amus. COD. Karol. 51 p. 571,18 de vestra inmensa prosperitate -entes. EIGIL Sturm. prol. quemadmodum a viris satis fidelibus . . . illius viri principia . . . -vi. WALAHFR. carm. 5,53 qui verba Dei studiosis auribus haurit et complere studet . . . -ta factis. HROTSV. Cal. 5,2 -vistin causam? THANGM. Bernw. 12 p. 763,2 cum votum illorum . . . -vit. *al. c. acc. c. inf.:* WALAHFR. Mamm. 26,23. GERH. AUGUST. Udalr. I 21. FROUM. carm. 30,2. *al. pendet* quod: EPIST. Bonif. 49. RIMB. Anscar. 5. *interr. indir.:* BEDA hist. eccl. 5,12 p. 309,8. HROTSV. Abr. 16. *al.* **2** *in decretorum et chartarum promulgationibus: c. acc. c. inf.:* LEG. Burgund. Rom. 40 omnes agnuscant agros se conparare non posse. DIPL. Karoli III. 49 p. 83,16 centum libras auri . . . se compositurum -at (*sim.* DIPL. Conr. II. 258 p. 357,21 se agnoscha). *pendet* qualiter: TRAD. Ratisb. 45 (a. 863/82). TRAD. Frising. 1153 -at omnium noticia fidelium. *saepe.* quoniam: DIPL. Merov. I 28 -at magnitudo . . . vestra. COD. Odalb. 47 est . . . -endum. quia: DIPL. Otton. II. 25. quod: CHART. Port. 215 (a. 1269) tam futurorum quam presencium discrecionem volumus -visse, quod . . . relaxamus.

C *intellegere, perspicere – verstehen, einsehen:* **1** *gener.:* CONVERS. Afrae 5 veritatem, quam per verbum vis (*i.* vix) -ere possunt homines (HROTSV. Sap. 3,7 -endae v. causa. ALBERT. M. summ. theol. II 23,140,2 p. 472ª,37 impugnatio v.-tae). HRABAN. epist. 17ᵇ horum sensum studiosus lector . . . satis -ere poterit. WALAHFR. carm. 62,16 non dubitans vosmet . . . dogmate plenos -i a vobis. RUOTG. Brun. 44 p. 47,8 *(de confessione)* ut ille, qui se parum novit, veracius semetipsum -at (*cf.* THIETM. chron. 4,61 memet ipsum). THIETM. chron. 4,53 peccatis hoc promerentibus suis -verunt . . . vindictam Dei. *al. v. et p. 391,32. absol.:* HROTSV. Dulc. 13,3 -imus. *c. acc. c. inf.:* ARBEO Emm. 6. HRABAN. epist. 2ᵇ. WALAHFR. Mamm. 5,1. HROTSV. lib. 2 praef. 2,8. *al. pendet* quia: LIUTG. Greg. 11. ORD. iud. Dei A 14ᵇ ut omnes . . . angnoscant, quia tu es benedictus Deus. WIDUK. gest. 3,69. *al.* quod: WALAHFR. Wett. 943. THIETM. chron. 7,43. *interrog. indir.:* HRABAN. carm. 13,60. WIDUK. gest. 1,19. CHRON. Salern. 70 p. 67,33 ut possit quilibet -i . . ., quam valde sit metuendum spernere iuramentum. *al.* **2** *c. colore quodam:* **a** *c. sensu concedendi:* THIETM. chron. 7,17 -o me . . . vobis fidem promisisse. OTTO FRISING. gest. 2,30 p. 137,1 rei publicae veterem statum ad sydera usque sustollis; -o, -o. **b** *c. sensu deliberandi:* STEPH. EDD. Wilfr. 18 p. 213,19 mater coram facie -entis *episcopi* cecidit in terram.

D *experiri – kennenlernen, (mit)erleben:* **1** *gener.:* EIGIL Sturm. prol. assidue te amore divino accensam . . . semper -vi. DIPL. Arnulfi 26 p. 141,23 quia eum . . . religiosum . . . -vimus. HROTSV. lib. 1 epil. exitum rei . . . veraciter -visse. THIETM. chron. 6,62 p. 352,10 utilitate certa in te -ta. *al. c. acc. (nom.) c. inf.:* LEG. Burgund. const. I 84,1 -vimus Burgundiones sortes suas nimia facilitate distrahere. EIGIL Sturm. 14. HRABAN. epist. 20 p. 425,23 ut ex hoc veraciter -aris eius *(Christi)* esse imitator. *al.* **2** *spec. de caritate vel familiaritate (cf. LThK.² III. p. 996sq.):* **a** *spirit. i. q. (diligendo) comprehendere, venerari – (liebend) erfassen, verehren:* WALAHFR. Wett. praef. p. 301,33 ex quo . . . exiguitatem meam dignati estis -ere. THIETM. chron. 6,75 p. 364,10 in timore continuo et amore iusto Deum -vit et proximum. ANNAL. Mell. Scot. a. 1229 (MGScript. IX p. 625,35) iudex placabilis est innoscere multus -enti se. **b** *corpor. i. q. coire – geschlechtlich verkehren:* EKKEH. IV. cas. 29 adolescens . . . virginem latenter -vit (*syn.* cognita). 61 propter . . . virginem sacram incestu -tam.

E *explorare, enucleare – untersuchen, feststellen:* **1** *iur.:* CONC. Merov. p. 81,2 si -to iure ecclesiastico non statim ecclesiae *res debitas* . . . reformaverit aut, ut ipsum ius -ire possit, in iudicio electorum venire distulerit. LEG. Wisig. 2,1,23 ut bene causam -at *iudex*. 2,5,15 ad firmitatem vel veritatis huius indaginem -endam. 8,1,3 mox iudex facti crimen -verit, eum conprehendere non moretur. *al.* LEX Baiuv. 12,4 cum antiqui et evidentes ab inspectoribus fines -untur. *c. sensu convincendi:* LEG. Burgund. Rom. 5,2 si . . . servus in his criminibus reus -itur. CHRON. Fred. 2,57 p. 81,9 si quis agnetus prodedisse, capite puniendus esset. **2** *medic.:* LEG. Wisig. 11,1,3 cum viderit vulnus medicus aut dolores -verit. AESCULAPIUS 41 p. 69,1. *in imag.:* THIETM. chron. 1,20 ut -tis vulneribus meis succurras mihi medicationibus necessariis. **3** *usu communi:* HUGEB. Willib. 4 p. 94,16 ut videret et -ret *senex*, unde essent *captivi*.

F *praes. sensu perf. i. q. scire – kennen, wissen:* FORM. Bitur. p. 168,27 caelum et terram ipse qui fecit, meam agnuscit voluntatem. EPIST. Hann. 108 p. 185,24 id . . . mihi perfacile, quisquis te -it, ignoscit. *al. pass. i. q. notum esse – bekannt sein:* LEG. Wisig. 3,4,17 p. 157,5 si . . . puella ingenua . . . meretrix -atur. ANNAL. Hild. a. 4587 Tales Milesius primus fisicus philosophus -itur. a. 5647 Nestorius heresiarces -itur. *c. nom. c. inf.:* TRAD. Frising. 371 (a. 817) quicquid ibidem habere -itur. DIPL. Conr. I. 12 quicquid . . . nostri iuris esse videtur et -itur. DIPL. Otton. I. 92 p. 174,21 ubi sanctus Aper . . . tumulatus -itur. *al. adde:* FORM. Senon. I app. 1ª quod . . . de qualibet *possessione* adtractum adn-itur pervenisset.

G *mensurare – messen:* WANDALB. hor. 27 quarta *umbra* decem excedens pedibus fugit -ta ternis.

II *confirmare, probare – bestätigen, anerkennen:* **A** *iur.:* LEG. Wisig. 2,4,7 p. 100,36 reum se criminis esse -ens suscripsit. CAPIT. reg. Franc. 1 epistulas de anulo . . . signatas. FORM. Wisig. 25 voluntas . . . legatur, ut -ta possit in acta migrare (*cf.* CAPIT. reg. Franc. 158,15 ut vera -atur esse *cartula*). FORM. imp. add. 1 *(de recognitione)* ille notarius ad vicem illius *(imperatoris)* -vit. ANNAL. Hild. a. 967 ut imperator augustus foret appellatus a cunctis, qui eum -vissent. *refl.:* LEX Sal. Merov. 73,3 (rec. B) si se idoneum -it. *remissius:* DIPL. Ludow. Inf. 20 p. 55,19 quęrimoniam illius veram esse -vimus. THANGM. Bernw. 43 p. 777,35 -o . . . et scio . . . aecclesiam . . . ad Hildenesheimenses episcopos . . . pertinere. DIPL. Heinr. IV. 46 p. 58,36 cuius *(episcopi)* petitionem -entes (*cf.* 48 iustam et rationabilem . . . archiepiscopi commonitionem -entes). **B** *eccl.:* LEG. Wisig. suppl. p. 476,42 de -ta et confirmata collatione sanctae trinitatis. BEDA hist. eccl. 3,26 p. 189,19 -ta observatione catholici paschae. *c. sensu profitendi:* BEDA hist. eccl. 3,7 p. 141,15 fides -ta Christi.

adi. **agnitus**, -a, -um. *notus – bekannt:* TRAD. Frising. 397ª (a. 818) dum plerisque . . . bene -um habetur, quomodo *eqs.* POETA Saxo 4,128 copia pauperibus Saxonibus -a primum tunc fuerat rerum. DIPL. Arnulfi 90 fidelibus . . . -um esse volumus, quoniam *eqs.* TRAD. Ratisb. 743 -um esse volumus tam futuris quam presentibus, quia *eqs. al.*

[Humperdinck]

agnosperma *(n.)* (ἄγνου σπέρμα) **1** *salicis folia – Blätter der Salweide:* Gloss. III 197,49 St.-S. -a salhunbleter. 518,15. *v. et l. 6 (cf. Goetz, Corp. gloss. Lat. ind. s. v.* salix marina *et ThLL. I 1366,39).* **2** *salviae folia – Salbeiblätter:* Gloss. III 100,39 St.-S. -a salbeiunbletter *(codd. plerr.)* salhunbleter *(I). v. et* 2. agnus *p. 396,39sqq.*

agnosticus *v.* agonisticus.

1. agnus, -i *m. script.* angnum: Gerh. August. Udalr. I 9 p. 397,53 *cod. 1. vocat.* -us: Hraban. carm. 53,61 -us sancte Dei. *etym. (cf. Isid. orig. 12,1,12):* Hraban. univ. 7,8 p. 202C. Caes. Heist. hom. exc. 82 -us dicitur ab agnoscendo. Albert. M. miss. 3,21,3 p. 158b,43 -us . . . dicitur vel ab ἄγνόν Graece . . . vel ab agnitione *eqs.*

pullus ovinus, ovicula – Lamm, Schäfchen: **I** *proprie:* **A** *gener.:* Matth. Platear. gloss. p. 388B coagulum -i. Frid. II. Imp. art. ven. 2 p. 139,32 carnes . . . porcorum, -orum et hedorum. Albert. M. animal. 3,98 nascuntur -i nigri. 22,130 medulla -i. *al. v. et p. 390,37. latius i. q. ovis – Schaf:* Albert. M. animal. 3, 141 animali, quod naturaliter est multi sepi, sicut accidit -o (*syn.* oves). *v. et p. 390,69sq.* **B** *in chartis, legibus:* Lex Sal. Pipp. 4,1 si quis -um furaverit. Lex Saxon. 66 ovis cum -o et anniculus -us ei superadiunctus solidus I. Capit. reg. Franc. 128,25 p. 254,28 vervices cum -is CL, -os annotinos CC. Cod. Lauresh. 3662 quelibet *sors* solvit . . . -um in pascha (*cf.* Chart. Otterb. 124 p. 96,20 -os paschales). Chart. Rhen. med. I 135,76 solvit . . . vervecem . . . cum -o, si nostram feminam habet. Chart. Heinr. Leon. 88 p. 131,32 ut dent . . . decimum -um. Registr. Trident. I 38 p. 46,33 ad carlaxar(ium) unum -um pezalinum. Trad. Patav. 1007 in pascha . . . duos ventres -orum dare. Chart. Helv. arb. 54 p. 88,5 debent . . . pro -is, qui vocantur ovi lanunar, II den(arios). Chart. Wetzlar. I 107 -orum denarii. Chart. Brixin. 211 xeniis -orum, edorum. *al.* **C** *theol.:* **1** *liturg.:* **a** *in ritu Iudaeorum (cf. Vulg. exod. 12,3sqq.):* Beda hist. eccl. 5,21 p. 336,18 per sanguinem -i Israelitica plebs erepta est. Hraban. epist. 9 typici -i immolatio et pasche celebratio veri -i passionem . . . insinuant. Hrotsv. Mar. 203 qui . . . anniculum gregibus subtraxerat -um, . . . immolat et Domino. Albert. M. sacram. 77 p. 55,15 in azymis -i paschalis. *al.* **b** *in ritu christ.:* Walahfr. exord. 19 p. 491,41 quo *(errore)* quidam -i carnes in pascha . . . sub altari eas ponentes benedictione propria consecrabant *eqs.* Gerh. August. Udalr. I 4 p. 393,12 carnes -i . . . inter missarum solemnia benedicti omnibus dispensavit. Rituale Flor. p. 42,1 benedictio -i: Deus, universe carnis creator, . . . dignare *eqs.* **2** *usu vario:* Vita Bard. 1 p. 323,26 compater . . . donavit eum . . . galea, -o, psalterio; . . . in -o praefigurata patientia. Caes. Heist. Elis. I 10 p. 358,34 Elyzabeth . . . cum candela et -o super altare illum *puerum* obtulit. **D** *in imag. et per compar.:* Walahfr. carm. 77,9 instar -orum reboare laudes pacis. Walth. Spir. Christoph. II 2,3 rex . . . cęlans corda lupi simulatis vultibus -i. Thietm. chron. 6,95 mitis ut -us decollatur *episcopus. al. proverb.:* Conr. Hirs. dial. 1178 iuxta illud vulgare proverbium 'ubi -us ambulat et elephans natat.' Carm. Bur. B 11,21sq. dominus cum iudice dicit: 'Nummus ludebat, -um niveum capiebat.' Nummus, rex magnus, dixit: 'Niger est meus -us.'

II *translate et alleg.:* **A** *de Christo:* **1** *gener. (cf. Vulg. Ioh. 1,29. apoc. 14,1sqq.):* Walahfr. carm. 83,4 -i sanguine loti. Hraban. univ. 7,8 p. 202C -us . . . personam salvatoris nostri mystice gerit. Hrotsv. Mar. 43 purpureum laudare . . . -um. Walth. Spir. Christoph. II 2,138 sub pedibus vivi natum mirabitur -i. Statut. ord. Teut. app. p. 159,20 (vs.) Cesar serviciis qui veri se dedit -i. *saepe.* **2** *spec.:* **a** *in eucharistia:* Hraban. epist. 33 p. 466,33 salvator . . . pascha mysticum . . . in immolatione illius -i, qui tollit peccata mundi, consecravit. Walth. Spir. Christoph. II 4,213 Melchisedech . . . -i . . . ferens libamina casti. Mirac. Pirmin. 16 ad esum -i paschalis . . . populorum frequentia confluxit. Caes. Heist. mirac. II 1,5 p. 25,9 quantum . . . femine in eiusdem -i esu delectentur. *al. adde:* Annal. Altah. a. 1042 p. 31,16 pascalem -um . . . rex . . . Coloniae victimavit. **b** *in imagunculis cereis (cf. LThK. 2I. p. 203sq.):* Amalar. off. 1,17,1 benedici ceram . . . indeque fieri -os eosque . . . dari populo ex his incensum . . . adsuffumigandum domibus suis (*cf.* Ordo Rom. ant. p. 81a,37 -i cerei. Honor. August. sacram. 12 p. 747D ceram . . . benedicunt, -os inde faciunt). *remissius:* Chron. Reinh. a. 1227 p. 610,54 annulus hic sculpturam -i Dei cum vexillo habens in gemma inclusa. **c** *in missae oratione (cf. LThK. 2I. p. 203):* Amalar. off. 3,33,1 Sergius papa . . . statuit, ut tempore confractionis Dominici corporis Agnus Dei . . . decantetur. Honor. August. gemm. 1,111. Vita Meinw. 185 p. 106,16 episcopus . . . missam celebrans post Agnus[r] Dei pulpitum ascendit. Statut. ord. Teut. p. 122,20.27. **B** *de fidelibus, sanctis:* Hraban. carm. 11,33 ne . . . fur . . . intrans mactaverit -um. univ. 5,10 p. 131B oves . . . et -i aut ipsum salvatorem . . . aut simplices quosque et innocentes in ecclesia significant. Hrotsv. Mar. 60 qui *(Christus)* portare suos humeris non distulit -os *(cf. Vulg. Ioh. 10,11sqq.).* Walth. Spir. Christoph. II 6,211 cecidit prędo miti percussus ab -o. Egbert. fec. rat. 1,887 vulpinat Herodes Christi a presepibus -os, dum mactat pueros. *al. alio colore de lascivientibus:* Hraban. univ. 7,8 p. 202C -i homines lascivientes. 14,21 p. 396D in -o lascivia *intelligitur.* **C** **1** *de vento australi:* Hildeg. fragm. 205 ventus ut -us ad umbilicum hominis utraque parte tendit. 449 ventus auster -us; si superflue humidus est, febres *(de re cf. ed. p. 43).* **2** *de sidere arietis (cf. ThLL. I 1365,3):* Rhythm. 117,5,2 habet fides Christiana signorum memoriam, primum -i, qui in cęlo . . . regnat unicus cum patre. Walth. Spir. Christoph. II 5,90 stelliferi vestigia . . . -i. **D** *in nominibus:* **1** *hominum:* Trad. Frising. 231 (a. 806) Agnus episcopus (463). Chart. march. Misn. III 423 p. 296,25 (a. 1229) Gothefridus Capud Agni. **2** *plantae (cf. p. 389,26.390,55sqq.):* Gloss. III 533,7 St.-S. lingua -i, weigebreite (544,39). Alphita I p. 278,20 arnoglossa, lingua -i, plantago maior, lingua arietis idem.

2. agnus, -i *m.* (ἄγνος) *script. et form.:* agru: *l. 40.* agyôs: *l. 56.* agnos: *l. 41.*

1 *lygos, vitex – Keuschlamm, Abrahamsbaum (Vitex agnus castus L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 288):* Paul. Aegin. cur. 3,66 dafne et -i rami (*3,18,4* ἄγνου). 3,222 -i semen (Antidot. Augiens. p. 54,20 agru s. *al. cf.* Antidot. Sangall. p. 95,35 -i sperma [Bamb. 28 agnos sp.]). Dyasc. p. 38a -us sive aligos . . .; -us dicitur propter castitatem greco nomine. Constant. Afric. grad. p. 378,33 -us castus calidus et siccus est in tertio gradu; sperma urit et desiccat. Ioh. Platear. simpl. med. p. 3a[r] -us castus . . . frutex est . . .; flos autem appellatur -us castus; vulgo autem a quibusdam salices marini dicuntur (*cf.* Alphita I p. 273,23 -us castus salix marinus idem; flos eius zuccatorium dicitur. 24 -us castus arbor est vel fructus multum similis salici marinae [*v. et ThLL. VIII 397,1*]). Albert. M. veget. 5,112 -us castus et aristologia, quae tantae sunt abstersionis, quod etiam pellem evellunt. 6,24 vocatur . . . -us castus, eo quod folia et succus et flores eius efficacia sunt in inducenda castitate . . .; velut agnum enim mitem et castum reddit hominem. animal. 8,177 herbae, . . . a quibus accipiunt apes plus mellis et cerae . . ., sunt . . . mirtus, agyôs (*p. 627a,9* ἄγνος), quod alio nomine pentafylon sive quinque folia vocatur (*cf.* veget. 1,160 fingekest [*arab., i. vitex agnus castus*], quod quidam pentafilon vocant). *al. de flore (cf. l. 48):* Gloss. Salern. p. 4a,14 -us castus, zucoaria, felix manna. **2** *hypericum – Tüpfel-Hartheu, Johanniskraut (Hypericum perforatum L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 940):* Gloss. III 536,20 St.-S. -us castus artenhewe. **3** *? baca iuniperi – ? Wacholderbeere:* Alphita II p. 11,16 -us, fructus iuniperi idem (amis *var. l.*). *v. et* ami. *Humperdinck*

1. ago, egi, actum, -ere. *script.:* au-: *p. 397,31.50. 400,4.* ha-: Form. Senon. I 38.48. Chart. Friedb. Hass. 21. *v. et p. 399,65. al. perf.* ae-: Arbeo Corb. 26. Dipl. Arnulfi 174. *al. v. et p. 397,49. form.: stirp. praes.: ind. praes.:* ait: *p. 399,3.* agetur: Form. Marculfi 1,26. *coni. imperf.* agerantur: Arbeo Corb. 36. *imper.* aie: *p. 401,9. inf.:* agire: Conc. Merov. p. 48,6. 89,6. *v. et p. 400,9.* aiere:

p. 399,36. partic. egentibus: FORM. Augiens. B 41. *v. et p. 401,50. stirp. perf.: fut. II:* agerit: *p. 400,10. adde* PIRMIN. scar. 33 *(var. l.).* hieris: FORM. Senon. I 40. *inf.* agisse: *p. 398,3. partic.:* attum: *p. 400,4.* actuum: *p. 399,72.403,15. depon.: p. 398,1.60. adde* LIBER diurn. 67. -t(um) habe(o) *sensu perf. act.:* EIGIL Sturm. 6. TRAD. Frising. 343. 359. DIPL. Ludow. Germ. 90 p. 130,7. *al.*

I *proprie:* A *strictius:* 1 *agitare, (de)pellere – treiben, fortreiben:* ALDH. ad Acirc. 103,7 errantes fluctibus -tos. EINH. Karol. 1 p. 3,21 quod *(carpentum)* bubus iunctis et bubulco rustico more -ente trahebatur. CARM. de Quint. 180 qui *(Christus)* egit *hominem ex paradiso.* CARM. var. I 22,18 iuvencos. POETA Saxo 4,240 armenta. *al. venari – jagen:* GESTA Dagob. 2 cervum. EGBERT. fec. rat. 1,1351 ut capias *(sc. lupus porcellum)* . . . -endo. 2 *commovere – bewegen, in Bewegung setzen:* WALTHARIUS 890 *cuspis* viribus -ta furentis. *admovere – anlegen:* WALTH. SPIR. Christoph. II 2,226 radicibus -ta securis. *intrans. et medial. i. q. se movere – sich regen, sich bewegen:* CARM. var. I 21,2,26 ales -it noctis. WILH. HIRS. const. 2,24 p. 1075A *armarius* praevenit caeteros . . . in -endo ante et retro. ALBERT. M. animal. 1,143 quorum autem pupillae in girum -untur *eqs.* 3 *percutere – anschlagen:* CONSUET. Trev. 11 signum. B *latius:* 1 *impellere, incitare – antreiben, anspornen:* ALDH. virg. II 258 *Elia* -tus . . . clausit . . . caelum. WALAHFR. Mamm. 4,9 animalia iussu -ta Dei . . . adorant. 7,19 quocumque Dei me spiritus egerit, ibo. *al. c. inf.:* WALAHFR. carm. 5,12 lucis amare viam. *c. sensu uniendi:* WANDALB. martyr. alloc. 46 in unam quos egit . . . lex sacra mentem. *c. sensu cogendi, vexandi:* BEDA hist. eccl. 4,1 p. 202,20 ad suscipiendum episcopatum. PASS. Kil. II 16 infelix cruciatibus aucta furebas. NIVARD. Ysengr. 3,675 -tus . . . in testem. VITA Norb. II 47med. sacerdos . . . coepit -ere daemonem et torquere. *c. acc. rei i. q. extorquere – erzwingen:* NIVARD. Ysengr. 6,520 sacramenta. 2 *ducere, regere – führen, leiten:* ALDH. virg. I 2 liburnam. CARM. de bello Saxon. 3,79 dux agmen -it. LEO MARS. chron. 2,84 p. 686,4 *turmam. introducere – einführen:* CATAL. abb. Non. (MGLang. p. 571,13) abbas . . . ordinatus a domno . . . archiepiscopo . . . -itur. *adducere – hinführen:* OTTO FRISING. chron. 3,9 p. 145,11 sacerdotes in crucem. 3 *gestare, habere – tragen, haben:* CARM. Salisb. 11,12 aurea cum caelo cornua Taurus -it. CARM. de bello Saxon. 3,116 quot vel pontus -it fluctus vel messis aristas. *congerere – aufhäufen:* OTTO FRISING. gest. 2,40 p. 149,29 *mortui* in cumulos -ti.

II *translate:* A *gener.:* 1 *facere, gerere, exsequi (pass.: fieri) – betreiben, tun, machen, ausführen, handeln (pass.: entstehen, geschehen):* CHRON. Fred. 2,62 p. 88,4 prilia et victurias contra Persos aegit. IONAS BOB. Columb. 2,1 p. 230,16 cum nihil utilitatis augi (agi *var. l.*) cerneret. RHYTHM. 5Autt. quid Dominus in his *(diebus)* operam egit. MAGING. epist. 1 extremum spiritum. ARBEO Corb. 41 quid de tanti patris corpore -ere debuissem. ANNAL. regni Franc. a. 760 iter. CHART. Rhen. med. I 42 p. 48,36 quicquid exinde egeris, feceris, gesseris. WETT. Gall. 16 tristitia parentum -batur. TRAD. Frising. 684 commemorationem . . . parentum. DIPL. Karoli III. 6 p. 10,27 tranquillitati illorum consultius -ere cupientes. POETA Saxo 1,415 non aliquod sexus . . . discrimen -bat. WALTHARIUS 1415 Martis opus. WIDUK. gest. 1,28 bellum. 2,40 venationem. THIETM. chron. 1,4 Kilianus . . . ex se nunc -it signa. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 299,3 motus per provincias omnes . . . -bantur. LAMB. HERSF. annal. a. 1063 p. 88,24 secundas . . . partes. COD. Udalr. 209ex. -tum -ere. NIVARD. Ysengr. 2,124 inque cavo veniam podice nasus -it. ERINH. Heimer. 437 Domino placitive quid egit. *saepissime. c. acc. dupl.:* GERH. AUGUST. Udalr. I 10 p. 398,47 cum *filius patrem* . . . extorrem regalis potentiae -ere moliretur. OTLOH. quaest. 50 p. 131D ut lapis omnis homo, nisi mollis -atur ab alto. *v. et l. 51. p. 398,17. seq.* ut: RUOTG. Brun. 19 p. 18,15 *(c. sensu intendendi)* -endo, ut plus haberet, ut nichil haberet, . . . effecerunt. *c. inf.:* WALAHFR. Wett. 424 gratis -unt solatia ferre. *absol.:* LEX Alam. 40 contra Deum egisse. FORM. Flav. 117[1] ita et nunc -i non dedignemini. HRABAN. epist. 53 p. 507,15 satis inde -ere per epistulam vobis. ERCHEMB. CAS. hist. 9 se male agisse . . . vociferans. VITA Rimb. 17 non impie -o, si christianum . . . redimo. BOVO CORB. Boeth. 416 vim -endi. WIDUK. gest. 3,64 contra publicam rem. DIPL. Heinr. II. 68 p. 85,9 ut . . . habeant facultatem -ere, ordinare atque disponere. WIPO gest. 25 quod dictu est miserabile, sed -tu laudabile. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 318,2 non cum eo . . . fideliter egit. CARM. Bur. A 61,2,6 quintum, quod est -ere *(item de coitu:* CARM. Bur. B 95,4,2 non didici pati, sed -ere). CHART. civ. Vratisl. 10 ut . . . decimam, sicut -itur in presenti, integre persolvant. ALBERT. M. animal. 20,65 omnia, quae per se -unt et sunt prima causa actionis. princ. 2,1 p. 320b,39 -ere enim fit actione pertinente ad voluntatem vel electionem (*opp.* facere). *saepe. refl. i. q. se gerere – sich verhalten:* WETT. Gall. 28 p. 272,31 utraque pars viliorem se alteri libens egit. THANGM. Bernw. 23 ut se pacifice -ant. DIPL. Loth. III. 1 ita se -at, ut *eqs. al.* 2 *efficere, gignere – bewirken, veranlassen, hervorrufen:* BEDA temp. rat. 30,17 hoc tempus -it hominis fleuma. POETA Saxo 5,77 cum per te mundi dominus plus egeris. CARM. Salisb. 10,41 November -it glaciem. HROTSV. Gong. 469 vindicta . . . caelitus -ta. CARM. de Frid. I. imp. 1687 sudor -it rivos. *al. seq.* ut: POETA Saxo 3,412 est . . . -tum, ut . . . abiret. WIDUK. gest. 1,13. HIST. de exp. Frid. imp. p. 31,13. *al. c. (acc. c.) inf.:* ALDH. virg. II 1185 quantas *(catervas)* exemplis egerunt credere Christo. WALAHFR. carm. 71,5. WALTHARIUS 1257 tui facies patris obliviscier egit. WIDUK. gest. 1,12. *absol. i. q. efficacem esse – wirksam sein:* WALAHFR. Mamm. 1,22 lumen -ens in domate. THANGM. Bernw. 43 p. 777,34 diuturnam peccatis -entibus controversiam. 3 *conficere, effingere, creare – herstellen, bilden, schaffen:* VERS. ad Ebon. 10 (MGPoet. I p. 623) librum iussit -i. DIPL. Karlom. (II.) 6 p. 293,33 pontium . . . structiones. CARM. imag. 18,5 evangelium. CARUS Clem. 169 *Deus* de nichilo prorsus ipsam *(lucem)* . . . egit. GESTA Camer. cont. I B 9 ad -endam picturam. RANGER. carm. 212 *(de eucharistia praeparanda)* vinum sumit -itque cibum. *componere – verfassen:* CARM. Cantabr. 15,1,1 cantilenam. FROUM. carm. 32,55 modulamen. *transformare – in einen anderen Zustand versetzen:* ALBERT. M. meteor. 3,3,10 p. 651b,31 calor . . . in siccum autem -it *vaporem* extrahendo ipsum humidum (animal. 3,82 siccitas, in quam egit c. acutus *pilos*). 4 a *dare – geben:* TRAD. Frising. 358 (a. 816) pro bene meritis . . . erga domum sanctae Mariae . . . -tis. DIPL. Karlom. (II.) 11 circa . . . monasteria Dei beneficia . . . -ere. WALTHARIUS 1141 oscillum. EUGEN. VULG. syll. 23,10 nomine . . . presago quodam fausto divinitus -to. b *adhibere, attribuere – erweisen:* BEDA hist. eccl. 4,22 p. 250,12 curam vulneribus egit. ARBEO Corb. 41 Deo . . . laudes. EIGIL Sturm. 6 gratias. *al. c. sensu comparandi:* LIBELL. de conv. Baiuv. 8 lucrum . . . Deo. c *inferre – antun:* WETT. Gall. 17 ne -ret tibi ullum malum. CHART. Sangall. A 427 molestiam. 5 *disserere, tractare, colloqui – erörtern, behandeln, verhandeln, besprechen:* LEX Ribv. 46,1 non hic res possessa, sed de venationibus -itur. AMALAR. off. 1,1,18 ampliorem mutationem requirit, quam -am. CAND. FULD. Eigil. I 15 utilitates ecclesiarum . . . apud eos -bantur. ANNAL. Ved. a. 886 p. 63,9 Evrardus . . . cum eis de redemptione civitatis -i coepit. COD. Odalb. 84a convenit utrique congregationi commode sibi de ipsis proprietatibus -ere. HROTSV. Cal. 3,1 quid mecum velis . . . sermonibus -ere. RUOTG. Brun. 41 p. 44,6 de pecunia dispensanda. EPIST. Ratisb. 2 p. 277,29 ne invective quid tecum -ere credas. CONST. III 237,3 in . . . articulo, ubi -itur, quod *eqs. al. seq.* ut: RIMB. Anscar. 19 p. 43,5 cum Danis -ere coepit, ut *eqs. c. interr. indir.:* WIDUK. gest. 3,69 egitque cum Sclavis . . ., quomodo *eqs. c. sensu ineundi:* POETA Saxo 3,129 coniuratio . . . inter Francorum proceres crudeliter -ta. ANNAL. Iuv. III a. 786 cum sociis iniquum egit consilium. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 291,19 *pactum. al. postulare – vorstellig werden:* LAMB. HERSF. Lull. 11 p. 321,18 cum populo clerus . . . iure

[Pape]

gentium -bat apud episcopum. 6 a *degere, transigere, vivere – zu-, verbringen, stehen in:* GENEAL. Franc. (MG Script. II p. 307,28) quintum annum ait sui imperii (LIUTG. Greg. 2 p. 67,33). WALAHFR. imag. Tetr. 227 quamvis subter -as regum tabularia vitam (WIDUK. gest. 3,13 austeriorem v.). OTTO FRISING. gest. 2,28 p. 134,23 cum . . . -rentur tempora. *al. mus.:* AUREL. REOM. mus. 10 p. 43a,2 in qua *(varietate introitus)* ultima versiculi pars diuscule moras -it. b *versari, se habere, esse – sich aufhalten, sich befinden, sein:* α *intrans.:* ANNAL. Einh. a. 767 p. 75,26 cum adhuc rex Romae -ret (esset *3.5*). DIPL. Otton. II. 234 homines sub tutela . . . ecclesiae . . . -entes. STEPH. COL. Maurin. 1 -ente tum in sceptris divo Ottone. CHART. Naumb. 148 p. 128,21 in extremis. NIVARD. Ysengr. 3,110 ut videam, quis tibi morbus -at. *al. v. et l. 22.* β *medial.:* WALAHFR. Wett. 191 reliquisque salubriter -tis ipse . . . patitur . . . dolores. ANSCAR. mirac. Willeh. 14 (13) filia . . . levius -i coepit. OTTO FRISING. gest. 2,7 p. 107,20 cum omnia prospere in regno -rentur. TRAD. Raitenh. 22 viam, sicut eatenus -batur in extrema parte. γ *refl.:* VITA Liutg. I 12 omni industria et sapienti labore se -ens. VITA Liutw. 4 cum in studiis sanctarum rerum se omnimodis -ret, ut tamen adhuc -ret. *se sustentare – sich ernähren:* RIMB. Anscar. 21 prout potuerat, se -bat. DIPL. Heinr. III. 360 *fratres* de collectis fidelium se -unt. *suo arbitrio vivere – sich selbst überlassen sein:* EPIST. Meginh. 30 tu, qui te ipsum -as. 7 *singularia:* a *replere – einnehmen:* AGIUS comput. 7,3 tercia *(pagina)* per concurrentes nihilominus -ta. b *usurpare – gebrauchen:* FUND. Barr. (MGScript. XV p. 981,41) quod instrumenta ad capturam piscium utilia pariter -rent pariterque participarent. c *significare – bedeuten:* METELL. Quir. 7a,7 dum par *(numerus)* tardus humum, impar -it polum.

B *spec.:* 1 *iur.:* a *petere, litem instruere, causari – (ein)klagen, einen Prozeß anstrengen:* CAPIT. reg. Franc. 88,2 de ista venditione ipsa persona -at, qui venundavit. CHART. Ital. Ficker 55 p. 80,27 contra . . . monasterio aiere aut causare (DIPL. Heinr. III. 339 p. 463,30. CHART. Bund. 339). CHART. Port. 98 Appoldenses cęperunt -ere in Portenses. CHART. Tirol. notar. I 69 p. 31,39 causam, que vertebatur inter Tomasium . . . -entem et Iohannem . . . se defendentem. *al. c. sensu vindicandi:* FORM. extrav. 1,8 nec . . . quelibet -ere nec repetere. DIPL. Heinr. III. 348 p. 476,5 si ipse eam *(cortem)* -ere aut causare vult. *remissius:* BERTH. WERD. narr. 5 iniuriarum cum illo -ere conquiescunt (EPIST. Hann. 80 p. 130,17 de . . . constructionibus tuis mecum -is i. EPIST. Meginh. 30). b *(causam) dicere, expedire – (einen Prozeß) führen:* LEX Raet. Cur. 2,9,1 advocatus (*i.* -os) inquirunt, qui suas causas -ant (DIPL. Ludow. Germ. 85 si iuste c. -retur inter urbem . . . et civitatem Trientam. BERTH. [?] annal. a. 1078 p. 306,19. HELM. chron. 56 p. 111,4. *al.*). c *(ius) dicere – (Gericht) halten:* FORM. Marculfi 1,4 p. 45,6 nec ad -endum nec freta exigendum . . . ingredire (*cf.* DIPL. Otton. III. 20 ad causas -endas). TRAD. Weiss. 196 p. 186,25 qui in palatio rectum -it. DIPL. Loth. III. 67 p. 105,22 *abbas* de census . . . subtractione . . . cum familia ęcclesię -at. CHART. march. Misn. II 565 p. 391,13 advocatus . . . -ens cum hominibus stricto iure. *al.* d *perficere, ratum facere – vollziehen, rechtskräftig machen (cf. Bresslau, Urkundenlehre. II. p. 446. 452. 454. 468³):* TRAD. Ratisb. 3 (c. 765/91) traditio -ta est in presentia . . . episcopi (TRAD. Frising. 46a -tum hęc t. 91. CHART. Rhen. inf. I 2. *al.*). TRAD. Weiss. 76 -tum publice testamentum sub die *eqs.* TRAD. Frising. 730 campionem. DIPL. Karoli III. 25 p. 42,12 omnia taliter inter nos hactum et wadiatum est. TRAD. Frising. 1464 commutatio iuramento conlaudata est a familia presente -ente et confirmante. CHART. Berg. Magd. 51 omni iure fori coram iudice . . . -to et firmato. *al. per formulam in fine chartarum:* CHART. Sangall. A 4 (a. 720/37) -tus monasterium sancti Gallonis. CHART. Fuld. B 11 -tum Mogontiae . . . publice; facta karta VIIII. kl. Februarias (CHART. Sangall. A 33 -tuum . . . publice). CHART. Rhen. med. I 13 -ta Prumia monasterio. DIPL. Karoli III. 51 p. 87,9 -um Ravennam civitas. TRAD. Ratisb. 95 p. 86,33 -tum est ad Rockinga sub quercu. DIPL. Otton. I. 63 -ta (-to *D*) II. id. Febr. CHART. Laus. 47 auctum Lausanne. 151 attum. *saepe. remissius de chartarum compositione:* TRAD. Patav. 18 (a. 788/89) -ta est haec carta regnante domno Charlo (CHART. Fuld. B 233. 244). e *contra facere – zuwiderhandeln:* FORM. Marculfi 2,4 contra praesentem epistolam . . . venire aut aliquid -ire (-ere *A2.3*). CHART. Sangall. A 2 qui contra hanc donationem istam agerit aut infrangere voluerit. TRAD. Frising. 380 de his rebus -ere contrariae. DIPL. Karoli III. 83 p. 135,12 si . . . contra hoc augustale munimentum -ere et violare illud temptaverit. *al.* f *exigere – einnehmen, eintreiben:* COD. Lauresh. 167 (a. 767?) inferat una cum -ente fisco auri dimidiam libram. DIPL. Arnulfi 141 p. 215,17 nihil . . . iniuste -ere in possessionibus seu hominibus ipsius monasterii. CHART. Worm. 43 p. 34,23 infra hunc terminum . . . aliquid -ere vel exigere. *remissius:* RHYTHM. 61,18,4 quicquid -bat de suo officio, pauperibus tribuebat. g *praestare – leisten:* TRAD. Frising. 364 (a. 816) pro ecclesiam . . . censum annis singulis -ere. 523b itinera. CHART. Rhen. med. I 79 nichil -at servitutis. REGISTR. Patav. II p. 76,4 araturas. 2 *publ. et eccl.:* a *exercere – (aus)üben:* FORM. Marculfi 1,8 tibi accionem comitiae . . . ad -endum regendumque commissemus. LEX Alam. 40 poenitentiam. CHART. Sangall. A 22 potestatem. CONC. Karol. 22C,4 ut *presbyteri* . . . fidem catholicam debeant ipsi -ere (*cf.* HRABAN. carm. 46,8 servorum Domini strenuus -tus amor. RIMB. Anscar. 30 p. 62,33 a carne abstinentiam). HRABAN. epist. 18 p. 423,7 ritum regiminis. TRAD. Patav. 89 vestituram. DIPL. Heinr. II. 100 quicquam iuditiarię potestatis. *al.* b *administrare, gubernare – verwalten, regieren:* CHRON. Fred. 3,11 gens . . ., que mihi -endum iussisti. 4,33 dux . . ., qui Cantabriam . . . egerat. VITA Arnulfi 4 provinciae, quas . . . -unt domestici. CONC. Karol. 16A,15 exterminaretur ab -to officio. TRAD. Frising. 392 circuivit . . . plebem sibi -endum regendumque commissum. HRABAN. epist. 55 ministerium sacerdotale. CHART. Hall. I 106 vices . . . archiepiscopi. *al. absol.:* TRAD. Lunaelac. 31 (a. 749) -ente Tassilone duci anno secundo. ANNAL. Elnon. a. 555 -ente rege Lothario. a. 1088 -ente Hugone abbate. CHART. Turic. 887 p. 347,31 Frederico imperatore in Sicilia -ente. *al. struct. mixt.:* CHRON. Fred. cont. 8 suo consilio atque regimine cuncta sese -bat. c *celebrare, peragere (pass.: locum habere) – feiern, veranstalten, durchführen (pass.: stattfinden):* α *de conventibus:* CAPIT. reg. Franc. 306 p. 466,26 concilium. RATHER. epist. 7 p. 38,19 ordines ecclesiasticos. BERNOLD. CONST. chron. a. 992 p. 423,49 secularia placita. OTTO FRISING. chron. 8,18 p. 416,29 ubi extremi illius iudicii conventus -atur. *remissius:* WETT. Gall. 14 conlocutio . . . inter illos egredi de heremo -batur. 29 conventus popularis -itur. β *de divinis officiis, ritu sacro sim.:* WETT. Gall. 38 exercitium vigiliarum. AMALAR. off. 3,44,3 recordatio mortuorum nuncupativa -itur. RUD. FULD. mirac. 12 p. 338,26 missarum . . . solemnia. HRABAN. epist. 55 quid illis in christiana religione credendum, -endum atque tenendum sit. CONSUET. Eins. 23 p. 88,11 benedictiones per omnes officinas. THANGM. Bernw. 13 p. 764,21 domnae Sophiae velationem. BERTH. (?) annal. a. 1077 p. 293,18 ut . . . exorcismus salis et aquae . . . -atur. STATUT. ord. Teut. p. 90,19 anniversarius magistri. *saepe.* γ *de festis:* ANSCAR. mirac. Willeh. 38 (37) dies depositionis eius . . . et translatio corporis. POETA Saxo 5,372 convivia. WIDUK. gest. 1,12 dies victoriae. 3,43 pascha. RAHEW. gest. 4,72 p. 317,29 laetam victoriam. *saepe.* d *constituere, edicere – festsetzen, verordnen:* CARM. var. II 1,4,1 leges a . . . patribus -tas. THIETM. chron. 6,18 (synod.) decretum. BERTH. (?) annal. a. 1076 p. 283,28 non canonico ordine -tum, quicquid . . . a tam sacrilego errore -tum sit, affirmantes. p. 284,22 ab apostolico -tum est anathema. MENKO chron. p. 528,1 non solum id venit in iudicium, de quo -tum est, ut veniat *eqs. al.*

[Pape]

inf. pro subst. i. q. actio – das Tun, Handeln: ALFAN. premn. phys. 29,2 hoc, quod vere est involuntarium, non solum in pati, sed etiam in -ere (*PG 40,717C* ἐν τῷ πράττειν) ponunt. 40,3 tamquam in nobis existente -ere propositum et non -ere. ALBERT. M. princ. 4,1 p. 334b,28 quaedam autem, quorum esse quidem simul est et posse . . ., sed -ere non est simul (*syn.* actus).

imper. pro adv. c. sensu adhortativo i. q. ergo, eia vero – wohlan, auf: ARBEO Emm. 14 aie (age, v(a)e, ave *var. l.*), episcope. HRABAN. epist. 34 p. 469,10 -e ergo et festina. CAND. FULD. Eigil. II 7,8 vade -e consiliumque voca *(cf. Verg. Aen. 4,223)*. RAPULARIUS 139 dic, -e, dic. ALBERT. M. cael. hier. 13,1 p. 33a,3 '-e' adverbium hortandi. *al. remissius:* VITA Mathild. I 15 p. 581,26 bene -ite ciliciumque mihi subponite.

adi. **1. agens,** -entis. *activus, operans, efficiens, actu exsistens – tätig, wirkend, in Tätigkeit befindlich (cf. A. Schneider, Die Psychologie Alberts d. Gr. 1903/06. p. 187sqq. 242sqq.):* ALBERT. M. summ. creat. II 1,54 p. 452a,2 intellectus -s est pars formalis animae intellectivae (*cf.* p. 449a,9 *opp.* i. . . . potentialis sive materialis et i. in habitu sive formalis. summ. theol. II 15,93,2 p. 201b,5 *opp.* possibilem). animal. 1,46 animalia . . . magis sunt acta quam -ia libere (8,1). veget. 1,108 virtus coelestis est -s in semine plantae. 3,16 -s decoctionem suam *(sc. nucis)* est fumus. *al. v. et p. 402,6.*

2. agendus, -a, -um. *missae celebratione insignitus – durch Meßfeier ausgezeichnet:* ORDO Rom. 7,16 in -is . . . diebus. WILH. HIRS. const. 1,57 p. 987C si festa dies duodecim lectionum vel -a supervenerit.

subst. **1. agens,** -entis *m.* **I** *iur.:* **A** *petitor – Kläger:* CHART. Hall. I 224,19 (a. 1235) si *incusatus de debitis* . . . negaverit, -s . . . ipse tercius in reliquiis probabit. **B** *advocatus, officialis, procurator (forensis, fiscalis sive administrativus), villicus – Vogt, Beamter, Vertreter (in Rechts-, Finanz- und Verwaltungsangelegenheiten), Meier (rarescit inde a s. X.; de re cf. Waitz, Verf.-Gesch. II. p. 119. Schwerin-Thieme, Grundzüge der deutschen Rechtsgesch. 1950. p. 92):* **1** *regis:* CAPIT. reg. Franc. 4,10 si . . . nec -s nec parentes ipsum *(malum hominem)* adducere possunt. 8,11 -es publici. DIPL. Merov. I 18 grafioni vel omnebus -ebus. FORM. Senon. I 36 vicariis, centenariis vel omnis -es nostros. CAPIT. reg. Franc. 146,8 -es vel ministeriales nostri. DIPL. Otton. III. 16 p. 414,13 nullus comes vel sub comite -s vel iudex. *al.* **2** *dominorum, procerum sim. (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 190[87]):* CAPIT. reg. Franc. 9,20 episcoporum aut potentum (*cf.* 9,15). FORM. Marculfi 2,27 quale *(servitium)* mihi vos aut -es vestri iniunxeritis. 2,28 pro . . . -tum vestrorum imperio facere spondeo. FORM. Augiens. B 41 ullus . . . de e-bus nostris. *al. v. et l. 55.* **3** *ecclesiarum, monasteriorum sim.:* CONC. Merov. p. 211,14 monasteriorum. DIPL. Merov. I 64 p. 57,34 basileci. FORM. Marculfi 1,3 in luminaribus ipsius ecclesiae per manu -ium (-dum *A3*, -tum *B*) eorum proficiat. DIPL. Pipp. 6 p. 9,41 quem *(iudicium)* -es sancti Dionisii super -es . . . Grimoaldo . . . evindicaverunt. 12 *syn.* advocati. DIPL. Karoli M. 148 p. 201,18 -es s. Petri vel scabini dicebant. TRAD. Scheftl. 9 trado . . . in iure dominationis -is . . . ecclesiae. GESTA Dagob. 40 ut *plumbum* . . . -bus vel thesaurariis . . . monasterii traderetur. DIPL. Heinr. IV. 348 ut . . . investiatis nos -es ex parte . . . ecclesie de curte una. *saepe.* **II** *gramm. i. qui agit – ein Handelnder:* ALDH. ad Acirc. 140 p. 196,5 cado occido, quod est patientis et -is ut ruo. **III** *usu communi:* **A** iter -s *i. q. viator – Reisender:* FORM. Turon. 30 p. 152,27 si quis . . . iter -em insidiaverit. **B** *particeps – Teilnehmer:* DIPL. Ludow. Germ. 178 p. 256,34 (spur. s. X./XI.) coram . . . archiepiscopo . . . ceterisque cum eo in sinodo -bus.

2. agens, -entis *n.* *vis movens vel efficiens, causa – treibende, bewirkende Kraft, Ursache, Agens (cf. l. 18):* ALBERT. M. sacram. 83 p. 59,29 dicit Philosophus, quod semper -s *(Arist. p. 430a,19* τὸ ποιοῦν) dignius est patiente (84 p. 59,73. 193 p. 125,18sq. veget. 2,73. *al.*). 85 p. 60,76 cum . . . -is divini potentia . . . excedat virtutem -is naturaliter. veget. 1,86 omne generatum habet -s proprium. eth. 2,1,3 p. 153a,24 cum enim in anima sit duplex -s, -s . . . primum et proximum. summ. theol. II 13,77,3 p. 87a,46 -s enim est intellectus agens, patiens intellectus possibilis, generatum autem intellectus speculativus. ALBERT. M. (?) animal. quaest. 5,2 p. 154,40 per -s universale, id est solem. 12,9 p. 230,18 duplex est -s, superius et inferius. *saepe.*

3. agenda, -ae *f.* **1** *officium divinum, missarum celebratio – Gottesdienst, Meßfeier:* BEDA hist. eccl. 2,3 p. 86,13 altare . . ., in quo . . . -ae . . . celebrantur. ORDO Rom. 15,125 quando missas facit seu et -as mortuorum (WALAHFR. exord. 26 p. 507,17. CHRON. Erf. mod. a. 1268 p. 259,35. *al. cf.* BERTH. [?] annal. a. 1077 p. 305,7 post magnificas exequiales -as). WETT. Gall. 26 missarum. **2** *rituale, missale – Gottesdienstordnung, Agende, Meßbuch (cf. L. Eisenhofer, Handbuch der Liturgik. I. 1932. p. 100):* CATAL. thes. (ed. v. Heinemann, Handschr. d. Bibl. Wolfenbüttel. I 1. p. 175) una -a cum epistolario et baptisterio. CATAL. thes. (Mitt. a. d. Gebiet d. kirchl. Archäol. i. d. Diöz. Trier. 2. p. 123,7) quinque -as. ibid. p. 124,35. **3** *propositio – Thema:* OTTO FRISING. gest. 1,61 p. 87,5 haec . . . de illius concilii -a dixisse sufficiat.

4. agendum, -i *n.* *occurrit fere plur.* **1** *operatio, actio – das Tun, Handlung:* **a** *gener.:* BERTH. RATISB. serm. 1 p. 12,18 de -is, quae necessaria sunt ad perfectionem sanctificationis. STATUT. ord. Teut. p. 74,1sq. de consideratione -orum: in omnibus -is consideranda sunt *eqs.* ALBERT. M. euch. 6,2,4,2 p. 406b,21 *Christus* fecit hoc in omnibus -is suis. *al.* **b** *eccl. i. q. ritus – gottesdienstliche Handlung:* RANGER. carm. 263 levitarum ritus et -a. VITA Serv. 27 p. 96,19 missarum. *missa – Messe:* CAPIT. Bened. 1,55 si quis presbiter in domiciliis -a celebraverit. **2** *canon missae – Meßkanon:* PONTIF. Rom.-Germ. p. 145a,5tit. infra -a. **3** *negotium, officium – Angelegenheit, Geschäft, Aufgabe:* RUOTG. Brun. 12 cum eius industriam in -is nihil effugeret. THANGM. Bernw. 2 p. 759,14 monitis . . . illos ad -a informans. EGBERT. fec. rat. 1,986 serus eris partis conferre paranda et -a. LAMB. TUIT. Herib. 1,3 p. 742,23 episcopus in -is canonicae sanctionis tunc praecipuus. CONST. II 295 imperii. *al.*

5. acta, -ae *f.* *oratio, narratio – Rede, Erzählung:* WALAHFR. carm. 10,3 tertia condignis sequitur pars *(sc. rhetoricae)* -a duobus. EKKEH. IV. bened. I prol. 2,65 *actor* iussa citat populi, sit ut -a licentior illi (gloss.: actor . . . causę in foro . . . recitator, unde et -a dicitur). 40,19 in -is (gloss.: rhetoricis) turpe precari. 41,16 syllogies nostra (gloss.: ratiotinatio fidei) septemplice pollet in -a . . .; hanc (gloss.: -am ratiotinationis) nihil exsuperat. *erronee, ut videtur, pro* acla, *agla: v. p. 97,14.28sqq. 387,7sqq.*

6. actum, -i *n.* **1** *gener.:* **a** *factum, facinus – das Tun, Handlung:* LEX Baiuv. 4,30 si aliquid de istis -is contigerit. ARBEO Emm. 36 p. 82,15 dum -a illius . . . inquisisset. ERMOLD. Ludow. 4,160 si . . . Christus cedat opem voti, protinus -a dabo. HRABAN. carm. 13,45 iudex vigilat hominum super -a supernus. WALTHARIUS 92 dictum compleverat -is. DIPL. Otton. I. 242 p. 345,9 talibus -is . . . aecclesia . . . patitur maximas inopias. FROUM. carm. 11,18 mala . . . -a furentis. CHART. Turg. II 79 p. 206,31 prepositus quod . . . intenderat, produxit in -um. *al. strictius i. q. res gestae – Taten:* VITA Pirmin. I 1 Pirminii gesta -aque. WIPO gest. prol. p. 6,17 victoribus statuas . . . fecerunt antiqui eorumque -a inscribi debere censuerant. p. 7,14 in -is (malefactis *K*) eorum *(regum)* . . . vulganda sunt tam gesta quam omissa. *al. meton. de libro res gestas sanctorum continente:* VITA Sigir. 10 (MGMer. IV p. 612,20) sanctorum -a librosque divinos . . . secum usque detulit. **b** *casus, eventus – Ereignis, Vorgang:* WIPO gest. prol. p. 6,24 -a . . . rei publicae. ADAM gest. 1,39 p. 42,13 abba de sui temporis -is scribens. **2** *iur.:* **a** *negotium – Rechtshandlung:* TRAD. Frising.

[Pape]

66 (a. 774) -um donationis ... firma permaneat. DIPL. Karoli III. 15 p. 43,25 qui *(comes palatii)* in his -is ... interfuit. CHART. episc. Hild. II 217 istius -i hi sunt testes. **b** *rescriptum, charta, instrumentum – Aufzeichnung, Urkunde, Akte:* CHART. Sangall. A 138 (a. 795) -a Werincis scripsi. CAPIT. reg. Franc. 153 ut ... alienationes -is intervenientibus confirmentur. CHART. Ital. Ficker 149 p. 190,1 publicare testamentum ... et -is redigere. CHART. Tirol. notar. I 72 quod ... omnia -a ... in dicta causa debeant valere. CHART. Dortm. 142[a] copia -orum iudicialium. ACTA imp. Winkelm. I 1006 p. 781,4 secundum quod colligitur ex -is pendentibus. ANNAL. Nic. Rem. a. 1237 (MGScript. XIII p. 85,40) cuius cause -a in thesauro ... servantur bullata et in registro ... habentur scripta. *al.* **c** *decretum, edictum – Erlaß, Bestimmung:* CAPIT. reg. Franc. 9 p. 20,31 incipit -uum vel constitutionem ... regis. CONC. Karol. 5 p. 43,20 sinodalia -a. **3** *eccl. i. q. ritus – gottesdienstliche Handlung:* ALDH. virg. II 979 missae solemnibus -is. *Pape*

2. ago *v.* aio. **3. ago** *v.* augeo.

agoge *(f.)* (ἀγωγή) *congregatio – Zusammenführung:* ALBERT. M. pol. 4,4[g] p. 345[a],17 ἀγωγή ... conductio, unde demagogus idem est ac conciones et congregationes faciens in populo.

***agolare** *(n.)* *(cf.* aqualis, *aqualaris, *v. et G. Longa, Studj Romanzi 9. 1912. p. 20)* *fossa – Graben:* CHART. Bund. 904 p. 345,36 (a. 1255) a mane via ..., a sero -e de molendino.

agon, -onis *m.* (ἀγών) *script.* ha-: *l. 32.*

certamen, pugna, luctamen – (Wett-)Kampf, Streit, Ringen (*cf.* HILDEG. phys. 3,45 gelbaum ... -em signat): **I** *proprie:* **A** *gener.:* WALTHARIUS 1025 ut rursum repararet -em (ha- *P*). MILO carm. 3,4,2,42 p. 646 Deo forti dum certat -e *Iacob.* THIETM. chron. 2,27 post longum mutui -is luctamen victor hostem prostravit. HIST. peregr. p. 163,4 cotidie pro Christo in -e mortis et martirio desudamus. *al. ioculariter:* CARM. Bur. A 186,4,3 p. 72 rugit venter in -e, vinum pugnat cum medone. B 65,3[b],2 fautor sis, Paris, Veneris -is. **B** *spec.:* **1** *de ludis gymnicis:* RHYTHM. 118,11,2 -n quinquennalis factus est in Helida. LAMB. HERSF. annal. a. 1075 p. 240,29 tamquam solemniter indicto -e ... currentes. ALBERT. M. phys. 3,2,10 p. 225[a],19 -es (*cf. p. 206[a],22* ἀγών) in Olympiadibus ludis et torneamento. pol. 8,6[g] p. 800[b],21 -es et musicam et alia exercitia civilia quaerere in conformitate ad spectatorem. *al.* **2** *de duello iudiciali:* HIST. Walc. 8 sub regalis iuris observatione et suae litis -e suae propositionis verba confirmare.

II *translate et in imag.:* **A** *usu theol.:* **1** *latius:* **a** *de pugna spirituali, militia Christi:* ANSBERT. carm. 2 (MG Mer. V p. 542) triumphum reportat in -n (*i.* -e). BEDA hist. eccl. 5,11 p. 303,22 post multiplices militiae caelestis -es. PASS. Praeiecti I prol. p. 225,15 Gregorius ... sanctorum -es, multimoda ... condidit gesta. HUGEB. Wynneb. 2 p. 108,23 vir Dei ... -e argutus. VITA Pirmin. I 5 p. 25,26 -em suum ... Deo monstrare. WALAHFR. carm. 83,3 superastis arma hostis antiqui ... carnis -e. HRABAN. univ. 20,26 p. 550[A] mundialis. MILO carm. 3,4,1,921 p. 643 geritur luctamen -is. DIPL. Heinr. II. 122 decurso huius vitae -e ... coronari. THIETM. chron. 8,8 in -e (agonia CHRON. Thietm.) huius titubantis seculi ... contendens. CARM. pro schola Wirz. 224 christicolas servi fugiant in -e protervi. THEOD. TRUD. Bav. 11 Domini athleta ... contra eum *(diabolum)* -em suscipiens. *saepe.* *de exorcismo:* VITA Norb. II 47[med.] ut *populus* videret -em sacerdotis et daemonis. **b** *de contentionibus diaboli, schismaticorum:* CARM. Aldh. 2,33 *diabolus* bellicosus in -e Christi. EPIST. Bonif. 60 p. 122,1 quorum *(schismaticorum)* vanum -em Dominus dissipabit. **2** *strictius de martyribus i. q. passio – Leiden, Martyrium:* ARBEO Emm. 18 p. 52,9 factus ... est in -e ex superna virtute robustus. WALAHFR. carm. 77,17,3 quos tui saevam faciunt -es tempnere mortem. NORB. IBURG. Benn. praef. p. 872,8 qui -es martyrum seu vitas scripsere sanctorum. HEINR. LETT. chron. 22,8 qui *(heremita)* ... martyrii sui -em exspectabat. HUGO TRIMB. registr. 528 Mauricius constans in -e. *al.* *in titulo libri:* CATAL. biblioth. Ruf 2 p. 17,22 -es apostolorum. **B** *usu iur. de certationibus forensibus:* EKKEH. IV. bened. I 39,41 qui *(actores causarum)* sermones miscent per -es (gloss.: certamina oratoria). **C** *usu communi:* **1** *latius de labore, contentione:* THEOD. TREV. sermo de Celso 5 inevincibili -e per se, quod audivit, custodire curavit. LAMB. HERSF. annal. a. 1064 p. 92,17 pro qua *(villa)* recipienda diuturnum -em desudavimus. WALTH. MARCHT. hist. 29 post multos labores et ... -es. *de crepitu dentium:* CARM. Bur. A 180,3,6 currunt *(codd. recte,* corruunt *ed.)* dentes in -e. *c. sensu successus:* EPIST. var. III 26 p. 182,39 magistro ... quadriformem -em in cyclo Phenonis, pegaseam sessionem in circulo solis. **2** *strictius:* **a** *angustiae, sollicitudo – Bedrängnis, Not, Sorge:* HILDEG. Far. 119 (MGMer. V p. 199,17) illi ... in hoc -e posito accessit ... Faronis nomen. EPIST. Meginh. 25 p. 223,11 fratres nostri in -e sunt. **b** *colluctatio, agonia – Todeskampf:* VITA Lamb. Font. 2 (MGMer. V p. 609,5) *eo* in extremis posito atque in -e suae dissolutionis intento. THIETM. chron. 4,26 cum ... iam in -e exitus sui iaceret. 6,72 in -e laborantem. ANDR. STRUM. Ioh. 60 marito iam in -e constituto. COSMAS chron. 3,49 p. 222,1 iam spiritus mei in -e. TRAD. Baumb. 210 (Mon. Boica III p. 72,21) Perhtolt ... tradidit duo mancipia ... in -e vite sue. *al.*

***agonalis,** -e. (*cf.* ἀγώνιος) *non angulatus – eckenlos:* ALBERT. M. metaph. 5,3,6 p. 334[b],16 circulus est figura -is (*p. 1020[a],35* ἀγώνιον), hoc est, sine angulo.

agones *v.* agaone.

1. agonia, -ae *f.* (ἀγωνία) *metr.* ăg-: *l. 43.*

certamen, pugna, luctamen – (Wett-)Kampf, Streit, Ringen: **I** *proprie:* NOTAE Weing. (MGScript. XXIV p. 831,18) -a per castra latencia ... continuata. *de ludo gymnico:* ALBERT. M. pol. 4,1[a] p. 318[b],40 scientiam eorum, quae circa -am (*p. 1288[b],17* ἀγωνίαν).

II *translate et in imag.:* **A** *usu theol.:* **1** *latius de pugna spirituali, militia Christi:* FORM. Dion. 23 p. 508,32 Christi milites in -a puriter muniti. TRANSL. Benigni 2 (MGScript. XV p. 571[c],40) sanctae religionis in -a. HUGO TRIMB. registr. 401 sequitur Prudencius hic Psichomachie, per quem pugnantis anime clarescunt -e. *v. et p. 403,58.* *c. sensu vigoris:* ABBO SANGERM. bell. 3,79 leva ancile geras dextra -amque (gloss.: confidentiam, alacritatem; *cf.* GLOSS. IV 4,13 St.-S. -a cambri, snelli *et ThLL. I 1413,60*) fidei. **2** *strictius de martyribus i. q. passio – Leiden, Martyrium:* HARTW. Emm. 15 Christi calicem potare per -am. SIGEB. GEMBL. Lamb. 21 (MGMer. VI p. 402,20) ultimis monitis patris sui iam in -a constituti animati sunt omnes. **B** *usu communi:* **1** *latius de labore, contentione:* VITA Pirmin. I praef. per cuius -am (-a *rec. B*) duodena facta sunt monasteria. VITA Ludow. Pii 28 p. 622,23 haec erat sancti imperatoris ... palaestrica -a. *c. sensu successus:* EPIST. var. III 22 p. 175,20 milites *(sc. viri synodales)* ... ob -am eximie laetantes. **2** *strictius:* **a** *angor, sollicitudo, stupor – Beklemmung, Angst, Sorge, Betäubung:* ARNOLD. RATISB. Emm. 2,18 p. 562[b],41 non parvum sustinens pondus -ae. EPIST. Hann. 105 p. 175,8 quęnam fuit illa -a animę periclitantis ... in admiratione tantorum ... donorum. ALBERT. M. bon. 367 -a ... est timor non potiendi. metaph. 1,2,6 p. 30[a],20 admirationem ... vocamus -am et suspensionem cordis in stuporem. *al. v. et l. 70.* **b** *colluctatio – Todeskampf:* ADAM gest. 3,65 in -a solus iacens exhalavit spiritum. CAES. HEIST. hom. exc. 263 tempore -e. ALBERT. M. animal. 20,29 vocatur haec a medicis -a vel tractus spiritus, a vulgo ... saltus animae. *al. fort. add.:* AURELIUS praef. p. 479,14 in -a (*i.* ἐν ἀκμῇ? *ed.*) ... fortiores febres fiunt.

2. ***agonia** *v.* *hagnonia.

***agonior,** -ari. (*cf.* ἀγωνιάω) *metuere, angi – befürchten, sich ängstigen:* ALBERT. M. summ. theol. II 22,132,1,3,2 p. 443[b],7 *definit Damascenus:* agonia ... est timor per casum et infortunium; timentes enim infortunari actione, -amur (*PG 94,932[C]* ἀγωνιῶμεν).

[Schmidt]

agonista, -ae *m.* (ἀγωνιστής) -ita: *l. 11. adde* GLOSS. IV 129,37 St.-S. -ita chempho.

certator, (pro)pugnator, vir fortissimus – (Wett-)Kämpfer, Vorkämpfer, Streiter, Held: **1** *proprie:* **a** *gener.:* HIST. peregr. p. 117,14 labores peregrinorum sive -arum sancte crucis recolere (*item de crucigeris:* OLIV. hist. reg. 5 p. 87,28 -e Christi ... egressi sunt ad prelium). ALBERT. M. pol. 6,5[g] p. 598[a],43 antiquitus -ae *(sc. levis armaturae)* nudi et uncti pugnabant. *al.* **b** *spec. in duello iudiciali i. q. campio – (Zwei-)Kämpfer:* VITA Austrig. 4 (MGMer. IV p. 194,2) ubi rex -as (-itas 2) expectare solitus erat. **2** *translate et in imag.:* **a** *usu theol. de viris sanctis, fidelibus Christi:* ALDH. virg. I 2 egregius -a et ... dogmatista *Paulus.* ERMENR. Har. 4 Christi. RADOIN. Pard. prol. fratribus ... videntibus palmam istius faustissimi -ae, qualiter agonizaverit contra ... vitia. EPIST. Meginh. 14 p. 208,24 cum in vobis ceperit -a (-e *P*) gloriosus coronari. CHRON. Reinh. a. 1215 p. 585,36 ut bravium eterne quietis fidelibus Christi recompensetur -is. *al.* **b** *usu communi:* ANON. Has. 25 p. 260,37 -a noster *(sc. episcopus)* ... viriliter sibi *(sc. imperatori)* restitit. EPIST. Ratisb. 19 p. 339,34 bellum ... languidus -a exercebam. NORB. IBURG. Benn. 4 inter conscolares -as. OTTO FRISING. chron. 6,20 p. 283,16 (cod. A3) quibus *(insignibus)* semper imperio fidelissimus -a et assiduus propugnator astitit *comes. al.*

agonisticus, -a, -um. (ἀγωνιστικός) *ad certamen vel ad pugnam idoneus vel pertinens – zum (Wett-)Kampf geeignet oder gehörig, Kampf-:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* ALBERT. M. pol. 6,6[aa] p. 615[a],5 de principatu exercitiorum ... sicut de -is et militaribus et sagittariis. *subst. neutr.:* ALBERT. M. pol. 6,5[g] p. 598[b],33 nudum, quod -um dicitur, ... sicut adhuc pugnare solent Sclavi *(cf. l. 8).* **b** *spec. in ludis gymnicis:* RATHER. prael. 6,10 p. 326[B] ut etiam cibus eis *(luctaturis)* -us daretur. ALBERT. M. anal. pr. 1,5,3 p. 614[b],2 -a voluptas est studiosa. pol. 8,2[a] p. 764[a],40. **2** *translate et in imag.:* **a** *usu philos. i. q. sophisticus, litigatorius – sophistisch, scheinlogisch, Streit-:* ALBERT. M. elench. 1,1,4 p. 533[a],41 de -is (agnosticis *falso ed.*) et litigiosis disputationibus. 1,6,4 p. 649[b],4 haec sunt ... species -arum (*cf. p. 174[a], 12* ἀγωνιστικῶν) disputationum. 1,7,3 p. 654[b],32 in -is sive sophisticis exercitationibus sive disputationibus. **b** *usu communi:* EPIST. Ratisb. 20 p. 343,6 -o habitu sine pulvere sudoris vis informari. *in titulo libri:* RATHER. prael. praef. p. 147[A] quem *(libellum)* ..., precor, ut vocitet -um sive medicinalem *eqs.* 6,26 p. 343[A] -us ... communis omnium luctamini manus dantium. FOLCUIN. Lob. 20 Ratherius ... edidit librum, quem appellavit -um. *al.*

adv. ***agonistice.** *sophistice, litigatorie – sophistisch, im Streitgespräch:* ALBERT. M. elench. 1,7,3 p. 654[b],4 quae contradictio ... universaliter accidit in elenchis -e.

agonitheta *v.* agonotheta.

***agonium**, -i *n.* (ἀγώνιος) *passio – Martyrium:* CARM. de Bened. 10 p. 213 āgonium ... conscribere. 614 martyr ... āgoni (-nii *corr. ed. in nota*) ... perceptura superni ... premia regni. *v. et p. 404,50.*

***agonizator**, -oris *m.* (agonizo) *certator, artifex – Wettkämpfer, Virtuose:* ALBERT. M. pol. 8,6[e] p. 799[b],33sqq. ponendum est -es (*p. 1342[a],18* ἀγωνιστάς), qui musicam tractent talibus harmoniis ..., esse -es; ad aliud enim non agonizant nisi ut *eqs.* 8,6[f] p. 800[b],4 musicam tractantes -es; ... ad talia *(sc. ad purificationem)* enim agonizant.

***agonizeta**, -ae *m.* (*cf.* agonizo, agonitheta) *pugnator – Streiter:* DONAT. Ermenl. 1 (MGMer. V p. 686,15) -a (-itheta *3b*) virilis ... caput antiqui conteruit serpentis.

agonizo, -avi, -are. (ἀγωνίζομαι) *script.* -is-: *p. 406,10.* *certare, pugnare, luctari – wetteifern, kämpfen, ringen, streiten:* **I** *proprie:* HIST. peregr. p. 161,30 fortiter et miserabiliter -ando cum hostibus. ALBERT. M. pol. 6,5[g] p. 598[b],10 cum dissenserint, -ant (*p. 1321[a],16* ἀγωνίζονται), id est certant.

II *translate et in imag.:* **A** *usu theol.:* **1** *latius de pugna spirituali, militia Christi:* ALMANN. Niv. 3 (MGMer. V p. 161,21) qui Deo spiritaliter -ans instar probitatis. EPIST. divort. Loth. 10 p. 224,37 fideliter -antia in Christi corpore membra. PASS. Ursulae 16 cui *(Christo)* -bant. THEOD. TREV. sermo de Celso 5 in palaestra catholicae fidei indigladiabilis miles -ans bonum certamen certavit. BRUNO QUERF. fratr. 10 p. 726,25 viriliter. PASS. Thiem. II 8 p. 57,6 ubi pro regno Dei ... dura angaria ... -bat *episcopus. al. v. et p. 405,15.* **2** *strictius de martyrio i. q. pati – leiden:* ALDH. virg. I 34 p. 276,22 triumpho martirii -arunt. 36 p. 284,3 ritu palestrico. ADAM gest. 1,10 qui eum *(Winifridum)* ferunt -asse. Ps. MARB. RED. lap. 7,4 martyrum rite -isantium (-iz- *V*). *al.* **B** *usu communi:* **1** *latius de labore, contentione:* VITA Gebeh. Salisb. II 24 p. 45,49 pro conservanda fide beato Petro ... viriliter -bant. *v. et p. 405,60sq.* **2** *strictius:* **a** *angi – geängstigt werden:* VITA Godefr. Cap. I 8 p. 523,47 annum fere continuum -bam et ... daemonis infestatione conterebar. **b** *in ecstasin cadere – in Verzückung geraten:* ELIS. SCHON. vis. 2,5 iterum ... -are cepi ... et audivi ab angelo (*cf.* 1,46.48). **c** *animam agere, mori – im Todeskampf liegen, sterben:* THIETM. chron. 4,67 quem -antem mater ... consolatur. CAES. HEIST. mirac. II 2,36 p. 120,16 cum ... desperatus iaceret et -ret. CONR. FAB. Gall. 17[ex.].

subst. **agonizans**, -antis *m.* **1** *certator, pugnator – Kämpfer, Streiter:* **a** *gener.:* EPIST. divort. Loth. 16 p. 236,10 me ... vobiscum confidenter -em futurum. **b** *spec. in musica:* ALBERT. M. pol. 8,6[g] dandum potestatem -bus (*p. 1342[a],26* ἀγωνιζομένοις), qui scilicet exercent exercitium musicae, ... aliquo genere musicae uti. **2** *animam agens – ein im Todeskampf Liegender:* CAES. HEIST. mirac. II 2,36 reverenda quedam persona ... -i apparens. hom. exc. 165 quanta ibi sit amaritudo ..., apparet in -bus.

agonoe *v.* agaone.

agonotheta (-nith-), -ae *m. (f.: l. 64).* (ἀγωνοθέτης) *script.:* -ete-: *l. 54.* -ite-: *l. 54.57. al.* -ote-: *l. 44. cf.* -ize-: *p. 405,63. form.:* nom. sg. -us: *l. 55. gen. pl.* -tum: *l. 55. metr.:* ăgŏnĭtĕ-: *l. 66. usu attrib.: l. 59.*

I *praeses certaminis, rector pugnae – Kampfrichter, Schlachtenlenker:* **A** *proprie* (*cf.* GLOSS. III 140,65 St.-S. agonitheta griezwarto): ALDH. ad Acirc. 121 p. 167,1 praesidente -itheta theatrales pancratiariorum pompae ... peraguntur. **B** *translate, in imag., per compar. de Deo, Christo:* ALDH. virg. I 2 p. 230,5 velut ... gimnosofistas sub peritissimo quodam -itheta ... in gimnasio exerceri. 18 p. 248,2 a vero -itheta cursum certaminis contemplante. AMALAR. off. 3,37,2 sacerdos noster *(sc. Christus)* ut prudens -oteta ... munit eos *(milites).* HADR. II. epist. 6 p. 704,10 summo -itheta nobis concertante (40 p. 757,27).

II *certator, (pro)pugnator, athleta, vir fortissimus – (Wett-)Kämpfer, Vorkämpfer, Streiter, Held* (*cf.* GLOSS. III 697,35 St.-S. agonitheta cheimpho): **A** *proprie:* HIST. de exp. Frid. imp. p. 15,11 flagrabat tunc in strenuissimis -ithetis gloriosus ardor pugnandi. *v. et l. 70.* **B** *translate, in imag., per compar.:* **1** *usu theol.:* **a** *de sanctis:* ALDH. ad Acirc. 4 p. 75,7 famosus spiritalis palestrae -itheta (-iteta *F*, -eteta *K*). HUGEB. Wynneb. 3 p. 108,38 per ... asperam -ithetum viam ire. 7 p. 111,23 Dei -ithetus (-itheta *2.3*, agonista *4.4[b]*). VITA Cond. 10 (MGMer. V p. 650,24) Condedum exulem egregium reddit -itetam *Deus.* MILO Amand. 6 (MGMer. V p. 473,16) pro eodem *(Christo)* ut invincibilis -a desudans. NOTKER. BALB. carm. p. 151 -ithetae apostoli. TRANSL. Dion. Ratisb. epist. p. 354[b],28 spirituales -ithetae ... corpus proprium castigantes. *al.* **b** *de martyribus:* ALDH. virg. I 36 p. 283,21 ferocitas ... anthletis et -ithetis Christi macta martirii merita cumulavit. PASS. Ursulae 8 sapientissimae virginis Deique -ithetae. STEPH. COL. Maurin. 4 in gloriam ... Maurini, nobilissimi -ae. **2** *usu communi:* ABBO SANGERM. bell. 3,7 -iteta (gloss.: preliator) tuus fiat ambusilla. UDALSC. Egin. 3 quomodo ... abbas electum nostrum veluti robustior -a debellaret. HERBORD. Ott. 2,26 p. 738,4 opprobrium crucis, animo et corpore tener -iteta, coram episcopo portare iubebar. *iron.*: ARNO REICHERSB. apol. p. 81,30 noster ille -a *(i. 'adversarius' ed.)* Follis-amarus *(i. e. Folmarus).*

[Schmidt]

***agora** *(f.)* (ἀγορά) *congregatio – Versammlung:* BEDA (?) mus. p. 912D Pythagoras indigens interrogatione vel interrogationis cumulo; pythos enim interrogatio, agoras cumulus; inde -a ecclesia vel synagoga vocatur.

***agoranomia,** -ae *f.* (ἀγορανομία) *prave versum i. q. agrorum mensura – das Feldmessen:* ALBERT. M. pol. 7,10f p. 700b,6 circa ἀγορανομίαν, id est circa mensuras agrorum. *v. et* *agronomus.

agoranomus, -i *m.* (ἀγορανόμος) **1** *exsecutor sententiarum – Urteilsvollstrecker:* ALBERT. M. pol. 6,6m ἀγορανόμον, id est, qui per actum exsequitur sententias datas. **2** *institor – Krämer, Höker:* GLOSS. II 327,15 St.-S. agoranomos daz sin pfragenari (*ad Hier. epist. 125,16,4* ab aedilibus, quos ἀγορανόμους Graeci appellant).

***agoras** *v.* *agora.

agornes *v.* agaone. **agoros** *v.* acorus.

***agosa** *subst. (orig. inc.) praesaepes – Krippe:* GLOSS. III 359,23 St.-S. -a crippe. *Schmidt*

1. *agra (-e) *subst. (cf.* κάνναβις ἀγρία *Diosc. 3,149 et Goetz, Corp. gloss. Lat. VI p. 174a) cannabis – Hanf (Cannabis sativa L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 263):* GLOSS. III 294,47 St.-S. -e vel canape hanif. 477,15 -a hanef. IV 361,1 -a i. cannabus hanef. V 42,1.

2. *agra *v.* *acra. ***agracilio** *v.* *aggracilio.

agrale, -is *n. (terrae) fructus – (landwirtschaftliches) Erzeugnis:* COMPOS. Luc. H 30 omnia plantationum -ia.

1. *agramen *(n.) (orig. inc.)* **1** *carduus silvaticus – große Eberwurz (Carlina acaulis L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 840sqq.):* GLOSS. III 525,22 St.-S. -n eberwrz. 534,57. 547,18. **2** *centinodia – Vogelknöterich (Polygonum aviculare L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 279):* GLOSS. IV 30,54 St.-S. -n anatret. 166,53. GLOSS. p. 208,23 Th. *v. et* gramen.

2. *agramen *v.* *acramen.

agrarius, -a, -um. **I** *adi.:* **A** *de rebus i. q. ad agrum pertinens – Acker-, Feld-:* **1** *gener.:* PAUL. DIAC. Rom. 14,17 *urbes* rebus -is exinanitas. ANSELM. LEOD. gest. 55 p. 223,7 -o operi. **2** *iur.:* RICHER. REM. hist. 4,15 civibus ... iniurias de lege -a irrogabat. CHART. Hamb. 552 (a. 1249) decimam tam -am quam minutam trium mansorum (*sim.* CHART. Meckl. 1451). **B** *de hominibus i. q. agrum colens, rusticus – das Feld bearbeitend, bäuerlich:* **1** *gener.:* RUP. TUIT. off. 1,26 frater ... eius maior ille -us *(cf. Vulg. Luc. 15,25).* THOM. TUSC. gest. p. 491,22 Maximianus ..., homo -us. **2** *spec. de ministerialibus inferioris conditionis (cf. C. Erdmann, DtArch. 6. 1943. p. 86):* WIDUK. gest. 1,35 ex -is militibus nonum quemque eligens. ROB. TOR. chron. a. 1159 p. 510,8 *rex Anglorum* nolens vexare -os milites. CHRON. Sigeb. cont. Aquic. a. 1172 homines -i marchisi de Montferrat, cum quibus militibus *eqs.*

II *subst. neutr.: decima pro agro persolvenda, terragium – Ackergeld (cf. Schröder-Künßberg, Rechtsgesch. p. 206):* CAPIT. reg. Franc. 8,11 -a, pascuaria vel decimas porcorum aecclesiae ... concedemus. FORM. Marculfi 2,36 pascuario aut -o ... solvere. LEX Baiuv. 1,13 qualia tributa reddant *coloni,* hoc est -um (angaria *P 6*) secundum aestimationem iudicis...: de XXX modiis III donet. DIPL. Karlom. (I.) 47 p. 67,25 ut ... nec de ... ovibus pro pascuis discurre⟨ntibus⟩ pontatico nec -o non exactetis. TRAD. Brixin. 6 tradidit ... quicquid -i aut in aliquibus rebus tributi.

agravo *sim. v.* aggravo. ***agre** *v.* 1.*agra.

agredo, agredula *v.* acredo, acredula.

agrego, -are. *segregare – trennen:* LIBER diurn. 74 p. 76,10 quartas ... vel ... portionem ... nec ... ecclesiasticis officiis -are (aggr- *codd.*). *cf. ThLL. s. v.* abgrego.

agresco *v.* acresco.

agresta, -ae *f. vel rarius* **agrestum,** -i *n. (cf.* agrestis, 2. acer; *v. Meyer-Lübke, REW3 nr. 92) script. et form.:* aggreste: TRACT. de aegr. cur. p. 135,1. acr-: MATTH. PLATEAR. gloss. p. 371F. -rist-: *p. 408,1.*

sucus uvarum immaturarum, omphacium – Saft unreifer Trauben: TRACT. de aegr. cur. p. 103,43 addito aceto et agrista. GEBER. summ. 1,33 *argentum* positum super fumum acutorum sicut aceti, salis ammoniaci et -ae. ALBERT. M. sacram. 79 p. 57,30 obicitur de -a ..., quod non est ibi vinum et male faciunt, qui consecrant in huiusmodi. veget. 3,79 sapor -ae, quae fit ad condimentum ciborum. WILH. SALIC. chirurg. 1,31 p. 314A cum ... granatis, -o et huiusmodi. 2,2 p. 327H -um, vinum granatorum. *al.*

***agresticum,** -i *n. decima pro agro persolvenda – für einen Acker zu entrichtende Abgabe:* CHART. Brand. A XI 2 (a. 1240) burgensibus ... libertatem dedimus ... ab omni ... telonio tam pontatico quam -o.

agrestis, -e. *script.:* agg-: *l. 26.* acr-: *l. 33.72. orm.: decl. III.: gen. pl.* -tum: *l. 24. decl. I. et II.: sing.: nom.* -um: *l. 48. gen.:* -i: *l. 53.* -e: *l. 56. abl.:* -o: *l. 65.* -a: *l. 49. plur.: nom.* -i: *l. 61.63. acc.* -ta: *l. 48. metr.: fere* ăgr-; āgr-: *l. 36sq.*

I *adi.:* **A** *proprie:* **1** *ruri degens, rusticus – auf dem Lande lebend, bäuerlich:* ALDH. ad Acirc. 89,9 cultor -is. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,198 turmas ... -es. HIST. de exp. Frid. imp. p. 88,16 -es Turci. **2** *in agris solute vivens vel crescens, ferus – wild (lebend oder wachsend):* **a** *de animalibus:* AESCULAPIUS 5 p. 10,7 volatilium -ium carnes. EPIST. Bonif. 28 p. 50,24 caballum. WALAHFR. imag. Tetr. 252 boum ... examen -tum. DIPL. Heinr. II. 54 bannum super -es feras. COSMAS chron. 2,9 p. 95,27 mus. CHRON. reg. cont. I a. 1190 p. 150,25 ad ortum ..., ubi aggrestia animalia soltani inclusa pascebantur. ALBERT. M. animal. 1,44 quaedam ... -ium *animalium* (*p. 488a,28* τὰ δ'ἄγρια) citissime domesticantur utelefas.8,184 *(de vespis). al.* -is mustela *i. q. species auruginis – Art der Gelbsucht: v. p. 413,15.17.* **b** *de plantis* (*cf.* GLOSS. III 507,46 St.-S. rosa -is wildi rosa. 515,12 serpillum -e pulegium veltkunele. *al.*): COMPOS. Luc. P 24 zizifa acrestis. AESCULAPIUS 34 p. 53,29 lapatium -e. RECEPT. Sangall. II 15 cardone -e. ANTIDOT. Cantabr. p. 161,15 lactuce -is. DYNAM. Hippocr. 2 praef. -e ... olus. HRABAN. carm. 37,12 -es flores. ODO MAGD. herb. 370 *althaea* -is ... solet a multis malva vocari. DYASC. p. 144b -is ficus. TRACT. de aegr. cur. p. 277,16 malorum macianorum, id est -ium. ALBERT. M. veget. 5,115 rutae -is. 6,255 de uva -i, quae labrusca vocatur. *saepe.* **3** *in terra vivens, terrestris – auf dem Lande lebend, Land-:* ALBERT. M. animal. 1,25 quaedam *animalia* sunt aquosa, quaedam ... -ia (*p. 487a,16* τὰ δὲ χερσαῖα). 2,82 genus ... serpentum medium esse videtur inter *animalia* habentia sanguinem -ia et aquosa. 5,13 tortuca -is et aquatica. *ibid. al.*

B *translate:* **1** *inaratus, asper – unbebaut, rauh:* BOTAN. Sangall. 14 praef. locis cultis et -bus. HUGEB. Wynneb. 7 p. 111,27 regio ... -tum erat. p. 111,28 -ta silvarum loca. 8 p. 113,22 in -ta ... silva. *al.* **2** *ineruditus, rudis – ungebildet, roh:* **a** *de hominibus:* GODESC. SAXO gramm. 2 p. 494,11 -es Graeci Latinitatis ignari. DECRET. Burch. 19,5 p. 971C -es feminae, quas sylvaticas vocant. NICOL. LEOD. Lamb. 9 (MGMer. VI p. 413,16) multitudinem -is (-i 6) populi. HELM. chron. 1,13 p. 26,20 -i et inculto viro. *al.* **b** *de oratione i. q. incompositus – plump:* EPIST. var. II 21 p. 336,9 -e orationis indisciplinationem. *de lingua vernacula:* OTFR. ad Liutb. p. 168,27 dum -is linguae *(i. Theotiscae)* inculta verba inseruntur Latinitatis planitiae (*cf.* p. 168,29). **3** *vehemens – heftig:* **a** *de hominibus i. q. ferox – leidenschaftlich:* CHRON. Ven. Alt. p. 152,27 tribuni et nimium -i de voluntate et ingeniosi. OTTO SANBLAS. chron. 37 p. 57,5 ferocis -isque nature homo. ALBERT. MIL. temp. 220 p. 494,30 isti sclavi valde -i et maligni ... sunt. *de comite silvatico Rhenaniae ('Wildgraf'):* CHART. ord. Teut. (Hass.) 17 (a. 1229) mediantibus ... comite -o, comite irsuto. **b** *de animalibus i. q. immansuetus – ungezähmt, wild:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 15,25 anseres *domesticae* ... fiunt -es. 2 p. 147,2 *falcones* fierent magis immansueti et magis -es. p. 168, 33sq. mansuefiunt ... -iores *falcones* tardius; que dicimus, sufficient -ioribus et ferocioribus. *ibid. al.* **c** *de morbo i. q. tenax – hartnäckig:* ANTIDOT. Bamb. 48 iuvat ... inpetiginis -is (35 inpetiginis[is] acrestis; *cf. Aet. Amid. 3,114* λειχῆνας

[Baader]

ἀγρίους). **d** *t. t.* ignis -is *i. q. ignis Graecus – griechisches Feuer:* SALIMB. chron. p. 15,10 cum ... omni genere armorum et igne -i. p. 16,7 ampullas ignis -is v. *ibid. al.* **4** *vilis – wohlfeil* (*cf.* GLOSS. I 10,15 St.-S. -is undaralih): WIDUK. gest. 1,18 cum ... omni -i suppellectili. *fort. de acerbitate:* RHYTHM. 22,12,1 mellis silvestris agrestri *(sic?)* aedulio ... cibatus *(cf. Vulg. Matth. 3,4).*

II *subst.:* **A** *masc.:* **1** *agricola – Bauer:* EPIST. Worm. I 36 quicquid ... -i reddit agellus. *al.* **2** *paganus – Heide:* EPIST. Bonif. 23 p. 39,7 obstinationem -ium convincere.

B *neutr. plur.: ferae – wilde Tiere:* WALAHFR. Mamm. 6,18 domitare feras et -ibus imperitare. 26,34 quod -ia parent.

***agrestitas,** -atis *f. feritas – Wildheit:* FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 190,30 *falco* rediret ad pristinam -em. p. 195,26 -s et immansuetudo (p. 204,1). p. 212,5 dum ... -s ipsius *(falconis)* nondum plene transierat. *ibid. al.*

***agrestosus,** -a, -um. (agresta) *ex uvis immaturis confectus – aus unreifen Trauben erzeugt:* WILH. SALIC. chirurg. 1,18 p. 310^{A} vinum album -um. 2,1 p. 326^{G} vinum -um parvum.

agrestum *v.* agresta.

***agria,** -ae *f.* (ager) *decima pro agro persolvenda – für einen Acker zu entrichtende Abgabe:* WIBALD. epist. 458$^{ex.}$ possessor fundi tui, qui tibi -am tuam hereditario pacto debita pensione solvit.

***agriaca,** -ae *f. (ex* ἀγρία γαλῆ *per errorem, cf. p. 413,13) species auruginis – Art der Gelbsucht:* WALTH. AGIL. med. 140$^{ult.}$ de yctericia et -a. 140 p. 222,25sq. urina rubicunda ... -am significat; ... -a appellatur ycteritia nigra viridis.

***agriasis** *subst.* (ὠχρίασις) *pallor – Blässe:* AURELIUS praef. p. 485,9 -is (acriasis *cod. Augiens. 120*) palmor (pallor[is] *cod. Augiens. 120*). *Baader*

***agricellus,** -i *m. agellus – kleiner Acker:* TRAD. Mar. Ratisb. 44 (QuellErörtBayerGesch. I p. 181,22; s. XII.$^{ex.}$) delegavit ... septem -os in villa predicta.

agricola, -ae *m. script.:* acr-: ALDH. ad Acirc. 45,1 *cod. P*^{3}. -cal-: *l. 47.* -cul-: ALDH. virg. I 29 p. 266,16 *cod. O.* -gul-: GLOSS. IV 3,57 St.-S. *adi.: l. 52. signif.:* ALBERT. M. pol. 4,3^{c} p. 336^{a},3 'una ... quidem igitur est, quae circa alimenta multitudo, quae vocatur -ae' (*p. 1290*^{b}*,40* γεωργοί), et elaborant alimenta.

cultor agri – Bauer, Landwirt: **1** *proprie:* **a** *gener.:* VITA Pard. 1 (MGMer. VII p. 25,21) hortus puer ex -arum cultoribus fideli genealogia. FORM. Sal. Merk. app. 2 p. 264,14 quae *(longior via)* sua inpeditione christianos ... offendit -as (-cal- *cod. a. corr.*). HRABAN. epist. 31 p. 460,31 nec -ae segetum ... creatores dicendi sunt. CARM. var. I 22,28 qui prius -a, mox et fuit ille poeta. VITA Meinw. 152 p. 80,16 quomodo laborans -a (*cf. Vulg. Luc. 10,7* operarius) mercede operis sui dignus esset. ALBERT. M. pol. 6,1^{h} 'quia diversi populi: fit enim haec quidem -a multitudo' (*p. 1317*^{a}*,25* τὸ ... γεωργικὸν πλῆθος) *eqs.* 6,3 praef. p. 575^{a},16sqq. quod -arum democratia sit melior inter quatuor ..., scilicet -arum, mercenariorum sive banausorum et pastorum. *al. de cultoribus vitium:* GLOSS. III 137,51 St.-S. -a wîngartere vel akêrman (185,17). **b** *spec. de hominibus certae conditionis:* DIPL. Arnulfi 87 p. 129,32 cum ... familiis, mancipiis utriusque sexus, -is, vinitoribus. DIPL. Conr. II. 264 liberam et privatam potestatem -is et pinsionariis prelibati monasterii concesserunt *antecessores nostri.* CHART. Eberb. 68 p. 137,7 *(inter testes)* frater Hertwicus de Munstre, Dithericus -a *eqs.* (*cf.* 187 p. 320,17 frater Cunradus, -a in Walheim). CHART. march. Misn. III 484 predium ... locare -is secularibus. CONST. II 371 quilibet, sive ... burgensis, opidanus vel -a sive villanus ... existat. CHART. Bern. II 578 bona ... sita ... in ... prediis ... aut in mancipiis feodatariis, inquilinis, ascripticiis, -is et censitis. CONR. MUR. summ. 6,6^{1} p. 448,27 minime persone *sunt* ... rustici, ruricole, -e, glebarii seu servi glebe. *al. colonus, qui libere institui vel destitui potest – 'Baumann' (cf. W. Weizsäcker, VerhHistVerOberpf. 92. 1951. p. 7):* TRAD. Ratisb. 393 p. 263,33 (c. 1030/31) census auctionem sub eo tenore professi sunt, ut pro colonis seu -is ad alia loca minime ultra transferantur. TRAD. Salisb. I 432 mansi Luche, quem iure -arum ab ecclesia possidebant. CHART. select. Wopfner 107 p. 157,40 Heroldus -e (*antea:* cultoris) sub nomine bona ... suscipiens. CHART. Salisb. III p. 126,1 -ę nostri, qui sponte colunt terram dominorum Admuntensium sub annuo censu (*postea:* iure colonum). **2** *alleg. et translate:* **a** *de Deo (cf. Vulg. Ioh. 15,1):* HRABAN. univ. 19,1 p. 504^{C} -a autem Deus est ...; item -a apostoli sunt vel caeteri praedicatores. GODESC. SAXO theol. 6 p. 179,23 trinitas, -a verus ac vivus ... Deus. BERTH. (?) annal. a. 1075 p. 277,27 contra spem in summe fortis -ae auxiliatoris spem non parum confisus. **b** *de hominibus sanctis vel pietate conspicuis (v. et l. 9):* HRABAN. univ. 4,1 p. 78^{C} illi autem -ae ... significant apostolos vel successores apostolorum. BRUNO QUERF. fratr. 11 p. 727,20 de loco suo, ubi tunc in vasta heremo pulcher -a *(sc. Benedictus monachus)* proficiens sedebat. VITA Bard. 17 p. 335,17sqq. vitam suam secundum verissimam -arum sectam instituit *eqs. v. et* *agricolus.

agricolatio, -onis *f. agricultura – Ackerbau:* DIPL. Heinr. II. 517 p. 665,39 (spur. s. XII./XIII.) in temporibus fenandi, metendi et totius -is vel sationis.

***agricolia,** -ae *f. (ad* ἀγροικία *formatum) rusticitas – Rüpelhaftigkeit:* ALBERT. M. bon. 116 p. 77,1 -a vero quasi silvestris conversatio non colens iucunda in homine. 344 p. 192,27 ponit enim *Aristoteles* circa delectabile in ludo virtutem eutrapeliam et extrema bomolochiam et agroichiam ([agricoliam *codd.; Arist. p. 1108*^{a}*,26* ἀγροικία]. *sim.* 116 p. 76,56). *v. et l. 47.*

agricolor, -ari. *script.* -cul-: *l. 34. form.* -endi: *l. 33. agrum colere, arare – den Acker bebauen, pflügen:* **1** *proprie:* BEDA temp. rat. 8,80 toto populus ab -andi opere ... vacabat. WALAHFR. Gall. 2,30 a diurno -andi (-endi 2^{b}, -cul- *4*) labore. FORM. Sangall. II 43 p. 426,29 -amini, domos aedificate. NOTKER. BALB. gest. 1,19 bubus -antibus. CONR. HIRS. dial. 1550 in -andi scientia (*syn.* agricultura). CHART. Babenb. 25 p. 35,19 exstirpandi, -andi ubique licentiam. *al.* **2** *alleg. (cf. Vulg. Ioh. 15,1):* GERHOH. tract. p. 331,15 in quibus verbis *(sc. Vulg. Ier. 1,10)* quia non fastus dominandi, sed actus -andi exprimitur *eqs.* p. 332,23 *concordia* inter ... ceteros ... in apostolatu pie -antes et in imperio bene ... dominantes. WIBERT. GEMBL. Hildeg. 2 p. 410,10 coelesti patre -ante.

***agricolus,** -a, -um. (*cf.* ἄγροικος) *rusticus – rüpelhaft:* ALBERT. M. bon. 59 p. 34,55 'circa delectabile ... medius quidem est eutrapelius' ...; qui autem deficit, -us (*Arist. p. 1108*^{a}*,26* ἄγροικος) et dispositio agricolia. *cf. nom. propr.:* IOCUND. Serv. app. (MGScript. XII p. 125,47 vs.) Agricolusque secundus *pontifex* (*cf.* VITA Serv. 20 p. 77,14 Agricolaus agrum Dominicum exculturus).

adv. ***agricole.** *vulgariter – landläufig:* GUIDO ARET. form. 6 (vs.) troporum quintus tritus -e dictus.

***agricultivus,** -a, -um. *agrarius – Ackerbau treibend:* ALBERT. M. pol. 4,5^{c} p. 351^{b},34 'quandoquidem igitur quod -um (*p. 1292*^{b}*,25* τὸ γεωργικόν) et, quod possidet mediocrem substantiam, fuerint dominantes politiae'.

agricultor, -oris *m. agricola – Bauer, Landwirt:* **1** *proprie:* **a** *gener.:* GESTA Camer. 3,52 p. 485,40 genus humanum ... trifariam divisum esse monstravit, in oratoribus, -bus, pugnatoribus. CONST. II 85,10 -es et circa rem rusticam occupati. ALBERT. M. veget. 7,136 dicit autem -um communis opinio, quod *eqs. al.* **b** *spec. de hominibus certae conditionis:* VITA Vicel. 67 eruit ... queque suus -r ubique. TRAD. Garz. 38 testes sunt: ... Menhart -r *eqs.* CHART. Rhen. med. II 283 p. 318,31 ab -bus persolvuntur *solidi.* FUND. Heinrichow. 1 p. 58,9 cum ... ibidem -es et destructores silvarum multiplicarentur. **2** *alleg. de sanctis:* HRABAN. univ. 19,1 p. 505^{B} segetes autem plebes sunt fidelium, quas mundant ... -es spirituales, hoc est doctores sancti.

agricultura (agri cultura), -ae *f.* **I** *proprie i. q. agrorum cultus – das Bebauen, Bestellen des Ackers:* **A** *latius:* ALDH. ad Acirc. 142 p. 202,23 quamvis Hesiodus et Homerus

[Ziltener]

... quadrifariam -am ... deprompserint. EPIST. var. I 33,16 ut ipsa monasterii ministeria per fratres ordinentur, id est pistrinum ..., coquina, -a (*cf.* ALEX. MIN. apoc. 10 p. 176,30 nec -am nec rerum temporalium possessiones a monasteriorum suorum usibus abstulit *Benedictus*). HELM. chron. 109 p. 216,21 omissis penitus -ae commodis (*cf.* EMO chron. p. 499,1 -a nil melius ..., nil homini libero dignius). TRAD. Teg. 373[c] p. 289,40 ut ipse ea *(praediola)* et liberi eius successive in -a provideant. 394 p. 305,5 ut in -a deficeret *curtis*. CHART. Tirol. 1132 p. 174,39 ista est terra pro -a dimisa. CHART. Hall. I 342 p. 314,4 quia *oberlant* vacat ab -a illo anno tercio. *al.* **B** *strictius:* **1** *de aratione:* CHART. Wirt. III 844 p. 338,21 (a. 1234) tempore -e aratra ... divertent super terras ... non seminatas. CHART. episc. Halb. 1276 qui *(fundus)* ... -a seu aratro laboratur. **2** *de servitio:* CHART. Rhen. med. II app. 15 p. 416,6 (c. 1220) debent ... -as tres, messiones duas *eqs.*

II *meton.:* **A** *terra culta vel ad colendum apta – bestelltes oder bestellbares Land:* **1** *ager, arvum – Acker(land), Stück Land:* VITA Greg. Porc. I 4 in -a laborando ... diem finire consuevit. DIPL. Heinr. V. (ed. C. L. Hugo, Ordin. Praemonstrat. annal. II. 1736. p. DXXXIX, 69) decimationem croadarum et ancingiarum et -ae quatuor boum (*cf.* CHRON. Reinh. a. 1214 p. 583,36 de -a unius aratri). CHART. Hall. I 174 silvam ... et partem -e. CHART. Eberb. 145 p. 257,13 recepimus ab eis V iugera -e. *al. de pertinentiis:* CHART. Lux. I 167 p. 215,17 (a. 958/59) curtem bonam ..., agri culturas bonas, cambam, molendinum. DIPL. Otton. I. 426 mansos ... cum ... silvis, campis, -is (-tuis *A*). ANNAL. Rod. a. 1106 p. 693,45 curtis ... cum -a et quadam silva. CHART. Wessof. 10 p. 388,7 decimationes, que dantur de -a, que antiquitus inserta est ipsi curie. CHART. Carinth. II 585 p. 45,13 mansum unum cum quibusdam -is. V 273 p. 172,17 in inferiori villa cum -a. *alleg. (cf. Vulg. I Cor. 3,9):* HRABAN. univ. 19,1 p. 504[C] spiritaliter ... in scripturis sacris -a corda credentium intelliguntur, in quibus fructus virtutum germinant. OFFIC. Willig. p. 9,19 contulit itaque Dominus sibi *(Willigiso)* plebem, in quam seminavit semen, et -a respondit labori, proferendo plura. PASS. Thiem. II 11 p. 58,27 non fructus in -a sua, sed feda omnia evenerant. **2** *fundus, praedium – Grundbesitz, Landgut:* CHART. Fuld. B 276 (a. 801) quicquid ... de possessione -a *(sic)* proprietatis habemus, id est in terris, silvis *eqs.* ANNAL. Rod. a. 1145 p. 717,29 cum haec *allodia* in vadimonium fuissent deposita ..., in utroque loco exstructa est -a. CHART. Turic. 301 p. 184,2 ut ... predium ... quasi nemorosum et silvestre ratione novalium in -am converterem (CHART. Heinr. Leon. 59 p. 87,11). DIPL. Karoli M. 240[a] p. 335,37 (spur. a. 1155/57) et fructuum terrę et omnis -ę decimas et nutriturę ... persolvant (*cf.* GESTA Halb. p. 79,13). CHART. Osn. I 375 p. 295,8 cui *(castro)* domus -ę Bardenchusen dicta contigua erat (*cf.* TRAD. Teg. 393 residentia ... -ę). CATAL. Weing. (MGScript. XV p. 1314,35) -am eciam in campo Altorfensi amplificavit *abbas. al. de praedio iure agricolae concesso (cf. p. 409,70sqq.):* TRAD. Salem. p. 88,1 scupŏzam unam ... habuit ... non iure feudi, sed tamen iure -e (TRAD. Moosb. 144 [Oberbayer-Arch. 2 p. 46,32]. 169 [ibid. p. 54,13]). **3** *marcha, terminus – Gemarkung, Landgebiet:* REGISTR. Baiuv. A p. 320,31 ibidem mons pertinet ad -am Donrsperch. **B** *fructus – Ertrag, Feldfrüchte:* LAMB. WAT. annal. a. 1170 p. 554,25 aestas ... delectabilis extitit et sicca ..., -a peroptima, vindemiae bonae. **C** *agricola – Bauer* (*cf.* GLOSS. II 329,34 St.-S. -a acharmanne vel eincho): ARBEO Emm. 23 p. 58,5 cunctis agri culturis (*A 1*, cultoribus *cett.*) videntibus. ALBERT. M. veget. 7,2 circa haec enim student omnes -ae (agricultores *V*) praecipue. **D** *fort. i. q. placitum certo tempore constitutum – etwa 'Bannteiding' (cf. Dt. Rechtswb. I. p. 1223sq.):* CHART. Stir. II 362 p. 471,22 (a. 1237) rustici advocarie sue bis tantum in anno ad -am suam conveniant ..., ut iudicium sangwinis tantum in rusticos ... sibi liceat exercere *(de interpr. cf. ind.).*

agrida *v.* cnide. ***agrifico** *v.* *acrifico.

***agrifo**, -are. *(ab* ad *et theod. vet. [et langob.?]* *grīfan, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XVI. p. 78sq.) refl. i. q. ungues immittendo adhaerescere – sich einkrallen:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 117,25 bistarde et anates campestres contra aves rapaces horripilant plumas -ando se.

agrifus *v.* anaglyphus.

***agrilis**, -e. *agrestis – ländlich:* HONOR. AUGUST. spec. p. 866[B] -i operi instabat, quo se ... pascere curabat.

agrimensor, -oris *m. geometres – Feldmesser:* Ps. BOETH. geom. p. 401,8 veteres ... -es. CHART. Rhen. med. III 1266 (a. 1254) qui *(termini)* per -es iuratos aliquando declarati fuerant. *Ziltener*

agrimnia *v.* agrypnia.

1. agrimonia, -ae *f. (?n.: l. 22.27)* (*ab* ἀργεμώνη *depravatum, cf. Walde-Hofmann, Lat. etym. Wb. I. p. 24; inde theod.* Odermennig) *script.:* acr-: *l. 27.* arge-: *l. 22.* argi-: *l. 22sq. adde* ANTIDOT. Sangall. p. 81,39. RECEPT. Sangall. I 96. II 10.19.42. agro-: *l. 25sq.* -man-: *l. 30.* -min-: *l. 25.* -mon-: *l. 26. metr.* ăgrĭmōn-: *l. 36sq.*

1 *eupatorium – Odermennig (Agrimonia eupatoria L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 139):* ANTIDOT. Bamb. 14 argimonii radices (45 argemonie radice). ANTIDOT. Augiens. p. 54,20 argimonia, que alii pepona dicunt. ANTIDOT. Glasg. p. 150,12 folia de lappa inversa, que dicitur -a. TRACT. de caus. mul. 18 agrominia ... manipul. semis. BOTAN. Sangall. 40,3 herba agromonia. CAPIT. reg. Franc. 128,37 de herbis hortulanis ... vittonicam, acr-a, malvas. WALAHFR. hort. 358a[tit.] 359 sarcocolam (gloss.: -am, quia sarculo colitur). PULVIS contra febr. p. 23,20 -a (gloss.: clenicleta) m. I. GLOSS. III 514,29 St.-S. -mania clebecruth. 523,38 -a bibona odermenie brachwurc (533,19 archangelica. 548,28 brachkraut). 571,30 -a auermonia uarmonia. 584,13 -a fichwrze *(cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 257).* 595,8 carcocolla -a vel borewort *(cf. G. Pritzel – C. Jessen, Die dt. Volksnamen der Pflanzen. 1882. p. 14).* Ps. ODO MAGD. herb. 18 omnibus est herba haec nobis -a nota. AMARC. serm. 3,446 fuget utque -a morbum tres collecta dies et decantata caducum. HILDEG. phys. 1,114 p. 1176[A] -a calida est. ALPHITA I p. 273,26 -a, gelinum idem secundum quosdam, secundum alios est genus apii. II p. 6,1 -a, ferraria, lappa inversa idem, secundum Laurentium etiam vocatur adiascordion, filantropos *(cf. R. Creutz, QuellStudGeschNat. 7. 1937/40. p. 446).* ALBERT. M. veget. 6,283 -a est herba folia habens fere sicut potentilla. *saepe.* **2** *pipinella – Pimpernelle (Pimpinella saxifraga L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 278):* GLOSS. IV 363,5 St.-S. -a pibinella. **3** *hyoscyamus – Bilsenkraut (Hyoscyamus niger L., cf. Marzell, op. cit. II. p. 925sqq.):* GLOSS. III 478,30 St.-S. -a bilsa bilse. **4** *rheumatica – Kranichschnabel (Geranium L., cf. Marzell, op. cit. II. p. 645sqq.):* GLOSS. III 492,10 St.-S. -a: -a reumatica foliis similis bethonie cranihes snabel. **5** *?lappa – ?Klette (cf. Marzell, op. cit. I. p. 374):* GLOSS. III 518,13 St.-S. -a lappa cletta. **6** *species herbae – Pflanzenart (fort. Caucalis grandiflora L. vel Geium urbanum L., cf. André, Lex. bot. p. 39. 281):* GLOSS. med. p. 73,8 sartocolla argemonia *(aliter l. 28.34).*

2. agrimonia *v.* acrimonia.

***agrinus**, -i *m.* (*cf.* ager, agrios ?) *animal quoddam – ein Tier:* EUGEN. VULG. syll. 31[B],37 garrit -us *(i. 'onager' F. Arnaldi, ALMA 10.1936. p. 47; sed* garrio *usurpatur plerumque de volantibus, cf. J. Wackernagel, Voces variae animantium. 1869. ind.).*

***agriocardamum**, -i *(n.)* (ἀγριοκάρδαμον) *iberis – (orientalische) Kresse (Erucaria aleppica Gärtn. vel sim., cf. B. Langkavel, Botanik der späteren Griechen. 1866. p. 28):* PAUL. AEGIN. cur. 252 p. 198,5 iberidos erbe ..., quam et lepidium, alii vero -um appellant *(cf. Diosc. gr. 2,155).*

agriophagus, -i *m.* (ἀγριοφάγος) *qui carnes ferarum edit – Fleischfresser:* GESTA Ern. duc. I p. 29,22 hii *(Cyclopes)* et a[ri]friofagi dicuntur pro eo, quod solum ferarum carnes edant *(ex Isid. orig. 11,3,16).*

[Baader]

agrios, -a, -on. (ἄγριος) *script.* agna, agma: *l.* 9. *form.: sing.: gen.:* -u: PAUL. AEGIN. cur. 36. 147. 219 p. 160,16. -i: PAUL. AEGIN. cur. 199 p. 127,20. 252 p. 196,16. -ae: *l.* 12. *acc.* -am: PAUL. AEGIN. cur. 23. -an: PAUL. AEGIN. cur. 219 p. 161,9. *plur.: nom.* -oi: *l.* 21*sqq. acc.* -os: *l.* 25.

I *adi.:* A *proprie:* 1 *de plantis i. q. in agris solute crescens – wild (wachsend):* GLOSS. med. p. 77,16 sicis -a (agna, agma *codd.*), id est cucumere agreste. GLOSS. IV 364,53 St.-S. molaca -a wildu bappula. GLOSS. med. cod. Trev. p. 174,14 cromion -on i. cepa canina. DYNAMID. Hippocr. 2,69 ampelos -os, id est agipos. 2,94 staphyos -ae . . . grana. *al.* 2 *de animalibus:* -a gale *i. q. genus auruginis – Art der Gelbsucht:* AESCULAPIUS 35 p. 54 vocatur . . . ⌊agria galle crisinzontas id est⌋ (⌊ ⌋ *add. cod. Sangall. 751*) agrestis mustela, quod auratos habent oculos ictterici. MAURUS urin. II p. 39,43 viridis icteritia seu agriaca pegmosilontis vel agrestis mustela (*sim.* MAURUS phleb. p. 21ᵃ agriaca. p. 21ᵇ egriaca. TRACT. de aegr. cur. p. 293,43. GLOSS. Salern. p. 16,23). *v. et* *agriaca. B *translate:* 1 *de hominibus i. q. rusticus – tölpelhaft:* ALBERT. M. eth. 4,3,4 p. 324ᵃ,1 ἄγριοι (*p.* 1128ᵃ,19 ἄγροικοι) Graece, Latine autem duri vel austeri vocati sunt *eqs.* (*cf.* 4,3,5 p. 325ᵇ,20). 2 *de morbo i. q. tenax – hartnäckig:* AESCULAPIUS 28 p. 43,10 *pediculi* duriores et mordaces sunt; hos Graeci -os vocaverunt.

II *subst. neutr.: pastinaca sativa – Mohrrübe (Daucus carota L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 267):* GLOSS. III 518,26 St.-S. -on holtzmôrheln. *v. et* 1.*agra.

agripennus, -i *m.* (*cf.* arepennis, ager) *mensura agri i. q. iugerum dimidium – Halbjoch:* GERB. geom. 3,15 actus quadratus, qui et -us seu aripennus (-es *var. l.*) dicitur *eqs.* (3,1). 6,4ᴮ,4 quot . . . -os *ager* contineat (*cf.* ANON. geom. I 4,32.33.34). *ibid. al. v. et* aripennis.

agripnia, ***agripnos** *v.* agrypnia, *agrypnos.

***agrippa**, -ae *f. unguentum quoddam (ab Agrippa quodam ut vid. inventum) – Salbölart:* TRACT. de chirurg. 324 -a (-anus *var. l.*) unguento utatur. TRACT. de aegr. cur. p. 208,40 unge de altea vel -a (ROGER. SALERN. chirurg. 3,281¹⁹). WILH. CONG. chirurg. 795 accipe -am vel unguentum de axungia. Ps. OTHO med. 373 dolor . . . tibi cedit -a. GLOSS. Roger. III 595 -a preservat vulnus ab infistulatione. *al.*

***agrippina** (-ipi-) *subst.* (*orig. inc., ni cohaeret c.* Agrippina) *herba quaedam – eine Pflanze (cf. Diefenbach, Gloss. p. 19ᵇ; fort. Allium ursinum L. vel sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 258):* GLOSS. IV 30,58 St.-S. -a (-ipina *c*) rammo ramme ram (*sim.* IV 166,54 -ipina. GLOSS. p. 208,24 Th. -ipina).

***agrirastum**, -i *(n.) (orig. inc., ni cohaeret c.* ageraton; agriartamum *cft. ed., vix recte) planta quaedam – eine Pflanze:* CHIRURG. Sudhoff I p. 102,23 seminis -i.

agriter, agritudo *v.* 2. acer, acritudo. **agrius** *v.* agrios.

***agroicia** (-ochia), -ae *f.* (ἀγροικία) *rusticitas – Tölpelhaftigkeit:* ALBERT. M. eth. 2,2,7 p. 186ᵇ,14 habitus, quo disponitur, vocatur agrochia (*p.* 1108ᵃ,26 ἀγροικία). *v. et* *agricolia.

***agroicus**, -a, -um. (ἄγροικος) *rusticus – tölpelhaft:* ALBERT. M. eth. 2,2,7 p. 186ᵇ,13 qui . . . in ludis deficit verborum et operum, vocatur -us (*p.* 1108ᵃ,26 ἄγροικος) . . . quasi agrestis quidem *eqs. v. et* *agricolus, agrios.

***agronomus**, -i *m.* (ἀγρονόμος) *non accurate versum i. q. agrimensor – Landvermesser:* ALBERT. M. pol. 6,6ᶠ vocant 'principes hos . . . -os' (*p.* 1321ᵇ,30 ἀγρονόμους), id est agrorum mensuratores (*cf.* 7,10ᵍ). *v. et* *agoranomia.

agrostis *(f.)* (ἄγρωστις) *gramen – gemeine Quecke (Agriopyrum repens P. B., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 145sqq.):* DYASC. p. 21ᵇ -is sive gramen virgas habet nodosas (*cf. Diosc. lat. 4 p. 21,1*).

***agrosus**, -a, -um. *ad agros pertinens – Acker-:* CHART. march. Misn. III 92 (a. 1205) cum omnibus attinentiis . . . nemorosis, -is.

***agrupitus**, -a, -um. *(ital.* aggropato *cft. ed.) contractus – zusammengezogen:* MOSES PANORM. infirm. 24 p. 124,21 ista infirmitas *(sc. cancer equorum)* . . . advenit in capite spatule occaxione nervi -i.

agrypnia (agrip-, agrim-), -ae *f.* (ἀγρυπνία) *insomnietas – Schlaflosigkeit:* AURELIUS praef. p. 485,9 agripnia: vigilia. *per prosop.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,202 multo vigilata labore . . . retegebat Agrimnia somnum *(cf. Mart. Cap. 2,112.145).*

***agrypnos** (agrip-), -on (-um). (ἀγρυπνος) *insomnietate insignis – durch Schlaflosigkeit gekennzeichnet:* PAUL. AEGIN. cur. 40 p. 18,20 agripnon enim coma appellatur. 47ᵘᵗ· de catocu scilicet agripnu comatos. 47 p. 25,2 propter agripnum coma.

***agsia** *subst. (orig. inc.) immunditia – Verunreinigung (cf. J. Ruska, QuellStudGeschNat. 5. 1936. p. 286):* IOH. sacerd. 175 munda eos *(cortices ovorum)* de -a, id est labia.

agsonia, -ae *f. (germ.* *achtsonia, *francog. vet.* essoigne, *cf. Brunner, Rechtsgesch. II. p. 448³⁷ et Tobler-Lommatzsch, Altfrz. Wb. III. p. 1310sqq.) legitimum impedimentum, vera sunia – gesetzlicher Hinderungsgrund, echte Not:* LEX Sal. Merov. capit. 76 (A 17) p. 108,33 de ag⟨s⟩oniis (saccionis *cod.*). 76ᵘᵗ· (A 17) de -is.

agvenan *v.* agaone. **agubitum** *v.* accubitum.

***agullia**, -ae *f. (ab* *aculea? *ital.* aguglia, *cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 297) campanarium (acutum) – (spitzer) Kirchturm:* CHART. ord. Teut. 40 p. 32,34 (a. 1206) campum, in quo est -a sancti Petri. *Baader*

agurium *v.* augurium. **agurus** *v.* acorus.

agustus *v.* augustus. **?agutarius** *v.* ?acutarius.

agyus *v.* hagius.

ah (ach, ahc, a) *interi. metr.: fere* ā(h); ă ă ā: *l.* 50. [*dub. interpr.:* CARM. Bur. B 100,3,1 achi dolant, achi dolant.]

1 *strictius de voce doloris vel indignationis i. q. vae, heu – ach, wehe:* a *c. enunt.:* HROTSV. Abr. 3,12 a, frustra vocasti. Gong. 454 immemor antiquae, ah, penitus veniae. RUOTG. Brun. 20 p. 21,4 ah, quanta inportunitate precipites perire festinant. BEBO ad Heinr. 1 p. 491,5 columnae, quibus fabrica regni constabat, ah, ah, . . . ceciderunt. EPIST. Worm. I 2 p. 17,11 voluptatem extorquet, áhc, solum dolorem infert *egestas.* HERM. AUGIENS. vit. 56 perfidus, a, sua tecum . . . conteret otia. WOLFHER. Godeh. II 33 p. 215,43 lugubri, ah, ach, morte defuncto. *al.* b *c. dat.:* BRUNO QUERF. fratr. 7 p. 723,8 a miserae dilectae Romae! HILDEG. epist. II 7 p. 344,5 ach, ach, ach, ach homicidio. c *c. vocat.:* PAUL. DIAC. carm. 6,97 a lacrimande senex. HERM. AUGIENS. vit. 316 a fas. d *vice subst.:* HONOR. AUGUST. apost. 13 p. 60,23 in illo loco, quo dolor, ah et vae semper erunt sine spe. VATIC. de schism. (MG Lib. Lit. III p. 566,11) salvant et perdunt a a a, que sunt Hieremie ([*Vulg. Ier. 14,13*]. *cf.* p. 567,23sqq.). 2 *latius:* a *de exclamatione infantis:* EBERH. ALEM. labor. 77 masculus 'a' profert omnis dum prodit ad auras; ex radice trahit . . . Adae *eqs.* b *de idiomatis pronuntiatione:* URSO gloss. 102 Saraceni . . . plus informant vocem in gutture et proferunt 'ach', unde et totum ydioma ad haec deflectitur.

***ahalma** *f.* (הַעַלְמָה) *virgo abscondita – behütete Jungfrau:* EKKEH. pict. Mog. 490 parturiens alma prolem generabit -a (gloss.: id est virgo custodita, lege Hieronimum [*in Is. 7,14*]).

aia *v.* eia. **aiacon** *v.* adianton.

***?aiana.** *orig. et interpr. inc.:* Ps. GALEN. urin. p. 13,29 talem urinam facere possunt ex . . . cerebri inflammatione, hoc est ex usu nostro cottidiano, quod Greci dicunt -a, effici potest (*cf.* febr. 421).

aiccido *v.* alcedo.

***aidus**, -i *m. (cf. got.* aiþs, *v. I. Schröbler bei F. Beyerle, Die Gesetze der Langobarden. 1947. ind. p. 499) sacramentalis – Eideshelfer:* LEG. Lang. p. 385ᵃ,14 ad evangelia sancta iuret cum duodecim -is suis, id est sacramentalibus.

***aies** (ay-) *interi. eia – ei:* FRUTOLF. brev. 14 p. 104 aies vel ayes interiectiones apud nos interpretari possunt eia.

[Payr]

?aigilia bonwibil GLOSS. III 89,44 St.-S. (*cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz V 165,8* ailia vermis fabae).

ain (ayn). (עַיִן) *nomen litterae alphabeti hebraici:* CARM. Scot. I 14,1,16 ain ὀφθαλμὸς ⟨πηγή et⟩ Iudaeus sermo recludit *(cf. Hier. epist. 30,5)*. CAES. HEIST. hom. I p. 77[b] ayn in numero facit septuaginta.

1. aio *verb. defect. script.:* ag-: *l. 10.13.16sq.* ay-: *l. 42.* hait: RHYTHM. 48,8,1 *(in rhythmo abecedario). form.: praes.: ind.:* aio: *l. 40.53.* ais: *l. 24.* ait: *passim.* agit: *l. 28. p. 416,26.* aiet: IONAS BOB. Columb. 1,27 p. 213,9. aimus: *l. 46.* aiunt: *passim.* aient: *l. 54. coni.* ayamus: *l. 42. imperf.: ind.:* aiebam: *p. 416,6.* aieba(n)t: *passim.* ageba(n)t: *l. 37.39.67.al. pass.* aiebatur: *p. 416,32. coni.:* aierem: *l. 55.* aieret: IONAS BOB. Columb. 2,25 p. 291,7. *perf.: ind.:* ait: *passim.* aierunt: *l. 41. coni.* aierit: BEDA ad Plegu. 14. *partic. praes.:* aien(s): *passim.* agen(s): *l. 35. 61.68. p. 416,23. gerund.:* agendi: CARM. de bello Saxon. 1,35. aiendo: *l. 33. imper.:* ai: *l. 64 (cf.* ERMENR. ad Grim. 15 p. 550,3). ae: VITA Aniani 11 (MGMer. III p. 116,7). *metr.: fere* ă-; āiens: *l. 30. adde* WALAHFR. Mamm. 20,2. WALTHARIUS 640. *al.* āiunt: WALAHFR. carm. 21,25. ăi: *l. 64.*

I *proprie i. q. dicere, fari – sagen, sprechen (abund.: l. 49sq.):* **A** *loquendo:* **1** *gener.:* **a** *c. obi. acc.:* WIDUK. gest. 1,10 serione haec an ludo ais? **b** *c. obi. acc. vel adv. modal. adiuncta oratione recta:* WETT. Gall. 17 consolatoria verba ait ei: *'eqs.'* ERMOLD. Ludow. 3,59 'non rediere suos *fines*'; haec Lantbertus ait. WALTHARIUS 841 'accipe scutum'; sic ait. RANGER. Anselm. 626 sic pacienter agit: 'rex' inquit *'eqs'*. ERINH. Heimer. 564 p. 612 sacer est sibi taliter aiens: *'eqs.' al.* **c** *c. oratione recta pro obi.:* **α** *orationi anteponitur:* WILLIB. Bonif. 5 p. 25,16 excusationis exerens sermonem ait: *'eqs.'* WETT. Gall. 35 p. 277,5 cui minas ... inferebat aiendo: *'eqs.'* WALAHFR. Mamm. 25,2 per aera venit vox aiens: *'eqs.'* AGNELL. lib. pont. 131 p. 364,13 prostravit se pedibus ... flens agensque: *'eqs.'* CAND. FULD. Eigil. I 24 p. 233,19 commonitionem ... audiens ait: 'si quem' inquit 'laesi *eqs.*' ERCHEMB. CAS. hist. 6 agebat ... per legatos suos Pipinus: *'eqs.'* CHRON. Salern. 78 p. 75,23 agebant vicissim inter se: *'eqs.'* CHRON. Thietm. 6,47 p. 333,31 protinus aio ad eum: *'eqs.'* HELM. chron. 80 p. 151,28 illi aierunt: *'eqs.'* CONST. II 424,5 ad celum erectis manibus ayamus: *'eqs.'* *saepe.* **β** *orationi inseritur:* EIGIL Sturm. 6 cui ... salutato 'venerandus' ait 'pater *eqs.*' WALAHFR. Mamm. 19,8 'procede, vocat te' miles ait 'Mamma, praeses'. carm. 53,1 'requies' ait 'haec mea' sanctus. MIRAC. Quint. 15 (MGScript. XV p. 268,52) 'heus' aimus universi 'olim exilientem'. VITA Galli II 46 verbis exaggerat iras 'fiat in hac' aiens 'nostri trux ultio gente'. RIMB. Anscar. 4 ipsum allocutus est dicens: 'dic' ait *'eqs.'* *saepe. nota iterationem:* EIGIL Sturm. 18 at ille 'sive' inquit '... et deinceps esto' ait 'in gratia'. **γ** *orationi postponitur:* WALAHFR. Mamm. 6,4 'quo properatis' ait. THIETM. chron. 6,47 p. 332,24 'quid nunc est' aio ad eum. *al.* **d** *c. enunt. pro obi.: (acc. c.) inf.:* IONAS BOB. Columb. 1,19 p. 189,3 aient ille tibi a rege fore directa. 2,23 p. 284,15 cum ... ego aierem *eqs.* ARBEO Corb. 30 agebat oportere Zezabalis insidias cavare. OTTO FRISING. gest. 1,58 p. 83,17. *al. struct. mixt. (cf. l. 71sqq.):* AGNELL. lib. pont. 35 ait ... aulam ... struxisset. BRUNO QUERF. Adalb. A 32[in.] aiunt ... nec unum verbum fecisse (-isset *B*) ... episcopus. quod: EPIST. Bonif. 80 p. 178,24 aiens (agens *var. l.*), quod et a nobis esset absolutus. *interr. indir.:* ARBEO Emm. 37 agebat (ai- *var. l.*) ..., ut ... ad ... ecclesiam ... vellisset accedere. RUODLIEB IV 31 id quando vel ubi fore possit, ai tu. **e** *in parenthesi:* WIDUK. gest. 3,27 pontifex interea, ut ipse aiebat, ... heremeticam ... ducebat vitam. **2** *c. colore quodam:* **a** *c. sensu praecipiendi:* ARBEO Corb. 10 p. 198,17 agebant ... sibi functionem nequaquam auderentur solvere. 17 agentes ..., quod ora tardius gustandi protraheretur. Emm. 5 aiebat, ut ... episcopus apud se ... remansisset. RUD. FULD. mirac. 2 p. 331,45 ait ei, ut sua tolleret. MARIAN. chron. a. Chr. 1058 episcopus ... Heliae ait ... nec Helias neque alius Scottus in monasterio ... fuisset. **b** *c. sensu testificandi:* TRAD. Frising. 437 (a. 820) ait, quod ... episcopus hanc eclesiam dedicasset. **c** *c. sensu cogitandi:* WALTH. SPIR. Christoph. II 6,22 hęc ait intra se. **B** *scribendo:* **1** *c. obi. acc.:* PASS. Petri et Pauli 20 haec Egesippus ait. THIETM. chron. 6,42 haec, quae nunc longe progressus aiebam. **2** *c. obi. acc. vel adv. modal. adiuncta oratione recta:* VITA Goar. 7 p. 419,14 considera sententiam, quam ... Iohannis ait: *'eqs.'* HRABAN. epist. 9 Paulus ad Corintios scribens ita ait: *'eqs.'* CAND. FULD. Eigil. II 14,36 'omnia fac cum consilio' ... sic legifer ipse vester ait *'eqs.'* DIPL. Otton. III. 368 p. 797,14 quod ... Gregorius in registro ... scribens ait: *'eqs.'* RANGER. Anselm. 2691 sic aiens ... 'qui vult' inquit *'eqs.'* OTTO FRISING. chron. 3,5 p. 141,10 de quo in historia Iudaici belli secunda Iosephus sic ait: *'eqs.' al.* **3** *c. oratione recta pro obi.:* FORM. Senon. I 41 p. 203,21 ait enim scriptura: *'eqs.'* CAND. FULD. Eigil. I 9 p. 226,20 'quaecumque enim' ait apostolus Paulus 'scripta sunt'. 10 p. 228,9 Iohannes ... de his ... commemorans ait: 'ecce enim' inquit *'eqs.'* HRABAN. epist. 34 p. 468,6 apostolicum exemplar ..., quo ait: *'eqs.'* AGIUS epic. Hath. 357 quod Paulus apostolus inquit ...: 'donec' ait *'eqs.' al.* **4** *c. oratione obliqua pro obi.:* ARBEO Corb. 24 p. 216,5 tituli agentis conviatorem adulteranti cursibus sibimet adhibere partem. **5** *in parenthesi:* TRAD. Patav. 15 (a. 788) nihil enim, ut ait apostolus, in hoc mundo *eqs. (cf.* WALTH. SPIR. Christoph. I 9 sicut. CHART. episc. Hild. III 375 ut agit. *al.*). **C** *arbitrando, putando:* **1** *strictius:* **a** *c. acc. c. inf. pro obi.:* OTTO FRISING. chron. 2,15 p. 83,35 aiuntque primum Cambisis regni Tarquinii XVIIII fuisse annum. 7,23 p. 347,3 sunt ..., qui dicant ..., aiuntque ipsum ... pacem diligere. *nom. c. inf.:* WOLFHER. Godeh. I 31 p. 190,40 cuius machinatione ... comes Saxonicus interemptus aiebatur. **b** *in parenthesi:* BERTH.(?) annal. a. 1076 p. 285,12 induciae, pro quibus nunc, ut ipsi aiunt et testantur, minime datis maxime controversati sunt. *al.* **2** *latius* aiunt *i. q. ferunt, ut fertur – man sagt, angeblich:* **a** *c. acc. c. inf. pro obi.:* BEDA hist. eccl. 3,26 p. 190,8 quod *(monasterium)* aiunt Colmanum ... petisse. WALAHFR. hort. 384 *unguentum* vulnera carnis ... posse abolere aiunt *eqs.* **b** *in parenthesi:* BERTH. (?) annal. a. 1055 p. 269,36 eis ut aiunt ignorantibus. a. 1080 p. 326,23 non sine magno ut aiunt auri ... pondere. OTTO FRISING. gest. 1,3 p. 14,22 patri ... morem ut aiunt gerens. *saepe.* **D** *docendo:* **1** *c. obi. acc.:* AGIUS epic. Hath. 163 iuxta quod ait Dominus nunc nil caro prodest. *adiuncto acc. c. inf.:* WALAHFR. Mamm. 13,9 tenens quod Christus ait non esse timendos, corpora qui perimunt. **2** *c. acc. c. inf. pro obi.:* WALAHFR. carm. 76,73 salvator ait non esse prophetam indecorem nisi *eqs.* **3** *c. oratione recta pro obi.:* HRABAN. epist. 39 p. 477,33 *Dominus* in evangelio contra Iudaeos ... disputans ait: *'eqs'*. **4** *seq.* quod: ANNAL. Lauresh. a. 794 agebant ..., quod *eqs.*

II *translate i. q. testem esse – zeugen für, sprechen für:* MANEG. ad Gebeh. 43 p. 386,4 exemplum quoque, quod de Ebone ... proferunt, diligenter consideratum pro nobis nichilominus ait.

2. aio *v.* 1. ago.

***aiones,** -um *m. (orig. inc.) litterarum elementa – Anfangsgründe der Rede:* ODILO SUESS. Seb. praef. p. 379,23 ipse ..., qui nec quidem, ut ita dixerim, ipsos -es ad liquidum addiscere valui.

1. *aira, -ae *f. (ab* area, *cf. engad.* era; *v. Meyer-Lübke, REW[3] nr. 626) fundus – Grundstück:* CHART. Tirol. notar. I 105 (a. 1236) de duobus plodiis terre positis de retro -am sancti Laurentii. *v. et* 2. *aera, area.

2. *aira, -ae *f. (orig. inc.) oxygala – Buttermilch:* WILH. RUBRUQU. itin. p. 240,6 de lacte suo vaccino, a quo contractum erat butirum, acetoso valde, quod ipsi vocant -am (apram *A*, agram *B C*).

***airalis,** -is *m. (f.) (ab* arealis; *cf. prov. vet.* airal, *v. et Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 135) fundus – Grundstück:* CHART. Rhen. med. I 166 (a. 923) *dedit* -es tres cum eorum appendiciis. 171 -es ... cum ędificiorum structuris.

[Payr]

CHART. Lux. I 174 p. 239,3 in comitatu Bedensi -em unum ... et quicquid ad eundum *(sic?)* pertinere dinoscitur cum pascuis, pratis. *v. et* arealis.

***airo**, -onis *m.* *(theod. vet.* heigaro; *cf. H. Suolahti, Die dt. Vogelnamen. 1909. p. 377sqq.)* *ardea – Reiher:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 8,16 ut mutent loca secundum mutationem temporum, ut modi -um, mergorum et corvi marini. p. 13,33 non natant et bene volant ... ut genera -um. p. 37,24 grues ..., -es, anseres et anates. p. 74,26 gracile collum habent modi corlinorum et -um. p. 112,32 ascendunt ... circumvolando ut -es. 5 p. 123,9 qualiter doceri debet *falco* specialiter ad -es. *ibid. saepe. de speciebus:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 54,20 quidam -um cinericiorum et bisorum. 5 p. 123,20 ale de -bus albis aut cinericiis. *al.*

***aironerius**, -a, -um. **1** *adi.: ad ardeas capiendas edoctus – zur Reiherjagd abgerichtet:* FRID. II. IMP. art. ven. 5 p. 151,9 per nullum aliud potest falco -us repulsari tam cito. **2** *subst. masc.: falco ad ardeas capiendas edoctus – Reiherfalke:* FRID. II. IMP. art. ven. 6 p. 189,1 quamvis de huiusmodi *falconibus* inveniantur audaces et boni -i. p. 189,11 quod multi gruerii et multi -i nimio amore loyri fiant ficticii circa principium.

***aisentia** (-san-), -ae *f.* *(ab* adiacentia; *cf. francog. vet.* aisance, *v. et Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 32sq.)* *script.:* aas-: *l. 36.* ass-: *l. 35.* aisgenc-: *l. 29.* age-: *l. 30.* acie-: *l. 31.*

1 *attinentia – Zubehör:* DIPL. Karoli M. 90 p. 130,25 caedimus ... decima parte de villa ... tam terris, mansis ... cum omnis aisgenciis ibidem pertinentis. CHART. Sangall. A 133 mancipia IIII cum hoba una et agentia eorum. 166 donavi ... omnias acientias (175). **2** *ius utendi – Nutzungsrecht:* CHART. Rhen. med. I 612 (a. 1158) dedit ... fratribus omnes -as suas in pascuis pecorum donatione perpetua. II 193 p. 231,38 concessit eis ... per totum bannum suum communes assentias tam in pascuis quam in silvis. CHART. Bern. I 5,57 p. 453,11 dederat ... omnes aasentias per terras suas tam in plano quam in boscho, sive ad focum sive ad edificium, pasturam *eqs.* CHART. Lux. II 348 p. 376,10 in aqua nominata burgenses ville omnes -antias preter piscaturam habebunt. p. 376,23 -antias in nemoribus meis sine pennagio. 425 p. 469,2. **3** *meton. i. q. materia – Nutzholz:* CHART. Lux. II 156 p. 174,9 (a. 1223) -antias ... edificandi et ardendi, ita quod non possint vendere, in nemoribus nostris concessimus eis. *v. et* adiacentia.

***aisiamentum** (asia-), -i *n.* *(francog. vet.* aisement, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 32sq.)* **1** *gener. i. q. usus – Benützung, Nutzen:* LAMB. ARD. hist. 152 p. 640,36 plateas ... ad omne omnium transeuntium as-um ... paratas. **2** *spec.:* **a** *ius utendi – Nutzungsrecht:* WILH. ANDR. chron. 8 comes ... super -o in palude de Hottinghem a nobis ... in perpetuum habendo ... chartam nobis contulit. 24 abbas ei ... boscum totum ... cum pratis et omnibus -is accomodavit. 44 dum ... abbas hospitali ... -um in eo *(nemore)* habere indiscrete permiserat. **b** *ager (publicus) – (Gemein-)Besitz:* LAMB. ARD. hist. 126 p. 623,32 communia populi sui as-a et planiciem camporum ... infra *fossatum* concludens.

aisungia *v.* axungia.

aiungo *v.* adiungo. **aius** *v.* hagius.

aiuvo *sim. v.* adiuvo.

aiz(o)on, -i *n.* (ἀεί̈ζφον) *script.:* azon: *l. 71.* azo: *l. 66.* adzon: *p. 418,4.* zoi: *l. 68.* zyson: *l. 70.* ayhon: GLOSS. III 517,25 St.-S.

1 *sedum – Hauswurz (Sempervivum tectorum L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 284):* AESCULAPIUS 31 p. 48,43 *potionibus* ex vino myrtino ... et azo confectis. 47 p. 78,6 cataplasmandi ex herbis ... aut petroselino aut aizon, hoc est semperviva. AURELIUS 13 p. 714,14 in sucis ... zoi vel mirti. PAUL. AEGIN. cur. 254 p. 201,26 stringnum, andragni, iusquiamum, aizoon. GLOSS. med. p. 96,13 zyson: semperviva id est certavera. FRAGM. mul. III 100 azon sucum veretrum inlinitu. GLOSS. III 49,35 St.-S. aizon huswurz *(b)* haselwrz *(E). al.* **2** *asarum – Haselwurz (Asarum europaeum L.): v. p. 417,72.* **3** *scilla – Meerzwiebel (Scilla maritima L., cf. André, Lex. bot. p. 284):* GLOSS. med. p. 75,14 scilla aizon ([adzon *L*]. *ex Ps. Apul. herb. 42 p. 91,16* Alcibiadeon [biazon *Ca*]) sive stichias Greci dicunt. **4** *herba acetosa – Sauerampfer (Rumex acetosa L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 282):* ODO MAGD. herb. 711 *(v. supra p. 117,19sq.). Payr*

(1. *al. AMALAR. ord. expos. II 6 'al' ... dicitur laus tibi, benedicte; 'le' laus tibi, aeterne, ... vertitur ad alleluia.)

2. *al. *articulus arabicus:* ALBERT. M. meteor. 1,4,10 p. 517^{b},21 al ... articulus arabice est praepositus. *confunditur c.* allah *ut vid.:* GOSW. carm. 65 nomen Alcaser illud *(castrum)* habet, 'al' Deus est castrumque 'caser'.

1. ala, -ae *f.* *script.* aula: *l. 66.* *form.* -es: *p. 419,10.*

I *de membro corporis ad volandum (et natandum) apto i. q. penna – Flügel:* **A** *proprie:* **1** *de volatilibus:* WILLIB. Bonif. 5 p. 22,19 pennigeris ... -is *apis.* HUGEB. Willib. 6 p. 106,7 gallina, que sub -is solet tegendo suos enutrire fetos. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 75,33 -e sunt membra, per que volatilia habent volare. p. 106,8 avium quaedam uno modo movent -as *eqs.* ALBERT. M. animal. 1,31 mutatur *eruca* in volatilem vermem habentem -as. 1,34 -as coriales sive pennatas. *saepe. adde:* ALBERT. M. animal. 25,26 -as ... genus draconis dicunt habere. *de flabello:* THEOPH. sched. 3,53$^{ex.}$ habeas ... -am integram anseris sive alterius avis magnae ..., cum qua ventilabis et flabis. **2** *de natatilibus i. q. pinna – Flosse:* RUODLIEB XIII 44 capito ... degener -is. HARIULF. Arnulf. 3,8 -arum impetu confringebat *balena* armamenta navium. ALBERT. M. animal. 2,77 pisces diversificantur in -is, quae dicuntur pinnulae. 5,34 -am pinnularem (*p. 543^{a},9* πτερύγιον). *al.* **3** *de angelis:* HRABAN. carm. 66,1,1 angelicis -is haec arca tegatur. HONOR. AUGUST. apost. (MG Lib. Lit. III p. 59,27) propheta Seraphin sex -as habuisse insinuat *eqs.* (*cf.* CASUS Petrish. praef. 3). *al.* *de ornamento chrismati circumposito:* ALBERT. M. eccl. hier. 4,2 p. 639^{a},11 'circumvelatum', scilicet chrisma, 'pennis', alia translatio '-is' (*PG 3,473^{A}* πτέρυξιν). 4,9 p. 664^{a},19 per -as, quae chrismati circumponuntur. *meton. i. q. anima ales – beflügelte Seele:* EKKEH. IV. pict. Mog. 176 gradibus scalę faciunt *dolus et fraus*, labantur ut -ę (gloss.: alites id est animę quasi angeli; *cf. Vulg. gen. 28,11*). **4** *de Amore:* CARM. Bur. B 105,2,3 Cupido ... manu multa tactis -is ... visus est per somnium. **5** *de hominibus:* VITA Sadalb. 24 (MGMer. V p. 63,25) duae -ae a dorso meo venientes *(sc. in visione).* PASS. Petri et Pauli 158 Symon ... assumptis ... -is aeris alta petit. WALTH. SPIR. Christoph. II 1,70 quas exuit Icarus -as. *meton. i. q. nuntius – Bote:* ALCUIN. epist. 28 p. 70,14 sufficiunt -ae fidei in palatio regis. **B** *alleg.:* VITA Sadalb. 24 (MG Mer. V p. 64,4) -ae ... in scripturis sanctis supernae intelliguntur potestates. HRABAN. univ. 8,6 p. 242^{C} -ae ... significant duo praecepta charitatis *eqs.* p. 242^{D} -ae superbia. *v. et l. 33sq.* **C** *in imag. et translate:* **1** *c. sensu velocitatis:* **a** *de ventis sim.:* ALDH. ad Acirc. 111,35 Zephiri velocior -is. AETHICUS ISTER 62 expedit⟨a⟩ -arum *(sc. Aquilonis et Titanis)* tela. **b** *vario usu:* HRABAN. carm. 37,5 quod non properatis effugit -is. BRUNO QUERF. Adalb. A 16 concita -a pedum confugit. THIETM. chron. 2,34 timore sibi -as subministrante. **2** *c. sensu ascensionis:* ERMENR. ad Grim. 1 p. 536,15 virtutum -is ceteros pręcellis. EKKEH. IV. bened. I 29,22 per amoris scandimus -as. HILDEG. epist. II 2 p. 333,33 homo cum duabus -is rationalitatis ... volat. *al.* **3** *c. sensu protectionis:* FORM. Flav. 42 p. 479,16 sub ... -am proteccionis. DIPL. Otton. I. 137 sub nostrę permaneat aula defensionis. COSMAS chron. 1,17 p. 36,27 sub regulares -as. CHART. Carniol. II 378 p. 293,5 liberum arbitrium ... sub -is ipsius Herbordi ... divertendi. *al.* *de confugio, hospitio:* HROTSV. gest. 575 *domna* Cereris contecta sub -is *(i. culmis).* PURCH. Witig. 172 mansitat ... meis ... sub -is. **4** *c. sensu amplexionis:* ALDH. virg. II 629 nox ... furvis terram complectitur -is. HRABAN. cruc.

[Sroder]

1,3 p. 159A -a inclyta nempe polorum. WALTH. SPIR. Christoph. II 2,60 omnia, quadrifidis quę terra amplectitur -is. HILDEG. epist. I 67 p. 287A aer utilis est, diversos fructus in -is suis producens. *al.*

II *de rebus pennarum formam exhibentibus:* **A** *anat.:* **1** *axilla – Achsel(höhle):* AMALAR. off. prooem. 21 diaconus stolam ... ducit subtus dextram -am. METELL. Quir. 62,40 corpus cernes usque sub -as. BRUNUS LONG. chirurg. 1,19,2 p. 117C pone sub -a pilam magnam. *fort. add.:* GLOSS. III 677,4 St.-S. -es suili pratin *('Vorderschinken' ed.).* **2** *additamentum spondylii – Wirbelfortsatz:* ALBERT. M. animal. 1,258 habent *spondylia* ... additamenta per modum -arum ...; -ae autem duae sunt in qualibet *eqs.* **3** *fibra pulmonis – Lungenflügel:* ALBERT. M. animal. 1,544 *pulmo* habens duas divisiones sive -as (*cf.* 1,540.546). **4** *lacinia epatis – Leberlappen:* ALBERT. M. animal. 1,600 epar habet additamenta, quae sunt aures aut -ae epatis. **B** *archit.:* **1** *pars lateralis – Seitenflügel:* GESTA Trud. cont. I 13 app. p. 332,39 in sinistra -a ante introitum criptae et chori. p. 332,42 quae *(turres)* adherent utrisque -is chori. **2** *navis minor – Seitenschiff:* SALIMB. chron. p. 267,19 IIII -as habet *ecclesia cathedralis* excepta nave maiori, que tenet medietatem. **C** *liturg.: pars superpellicii alarum formam gerentis – Teil des flügelförmigen Chorgewandes (cf. J. Braun, Die liturg. Gewandung. 1907. p. 145):* CONR. BRUNW. Wolfh. 5 se monachum est professus, senisque cum Seraphim -is amictus *eqs. ibid.:* duas -as illo, quo totius corporis velatur altitudo, duas, quo bracchiorum tegitur latitudo, duas vero superiores invicem sibi iunctas capitis operimento. HONOR. AUGUST. apost. (MG Lib. Lit. III p. 59,28sq.). OTTO FRISING. chron. 7,35 p. 372,8 ponunt *monachi* ... alias *(tunicas)* ... ex senis partibus tamquam totidem -is ... constantes *eqs.* CASUS Petrish. praef. 3. *al.* **D** *milit.:* **1** *cornu (exercitus) – (Heeres-)Flügel:* COSMAS chron. 2,35 p. 133,3 pugnare in sinistra -a. **2** *turma, ordo, caterva – (Heeres-)Trupp, Abteilung, Schar:* CHRON. Median. 5 p. 89a,26 -am loricatorum ..., id est XXX milites, ... destinare. HIST. de exp. Frid. imp. p. 38,11 assumptis equitum armatorum -is. *al. de avibus pugnantibus:* THEODULF. carm. 72,162 cum ... -a -a coit. *remissius:* NOTKER. BALB. gest. 1,11 militares viri vel scolares -ae (EGBERT. fec. rat. prol. COSMAS chron. 2,15 p. 105,15. *al.*). WALTH. SPIR. Christoph. II 4,39 nostrę generosus signifer *(sc. Christophorus)* -ae. GISLEB. ELN. inc. 3,69 civiles -ae. **E** *vario usu:* **1** *velum – Segel:* PASS. Ursulae 12 vis ventorum ... expandens -as. **2** *latitudo (folii) – (Blatt-)Fläche:* WALAHFR. hort. 293 maiores foliorum prorogat *genus huiusce frutecti* -as. **3** *de rebus geminis i. q. pars – Teil:* RIMB. Anscar. 42 p. 77,23 ad ... activae et contemplativae vitae geminas -as.

2. *ala, -ae *f. (orig. dub.; theod. vet.* âla *cft. J. Svennung, Compos. Luc. 1941. p. 61) subula – Pfriem:* COMPOS. Luc. L 20 batte et cum -a eum *(aurum)* divide. *Sroder*

alabandina, -ae *f. script.:* alem-: *l. 55.* alam-: *l. 58. species carbunculi – Granatart:* MAPPAE CLAVIC. 146in. omnis gemma durioris naturae sicut ... alemandina. MARB. RED. lap. 21,2 Asiae regio, quae nomen habens Alabanda, fert -am, cuius lux aemula Sardi (*sim.* ARNOLD. SAXO fin. 3,5 -a. ALBERT. M. miner. 2,2,1 p. 31b,3 alamandina). IOH. sacerd. 5 -e colorem *(versum ex arab.* bigādī; *cf. J. Ruska, QuellStudGeschNat. 5. 1936. p. 303). alleg.:* HRABAN. univ. 17,7 p. 471D -a ... sanguinem martyrum per figuram ostendit.

alabastrarius *v.* arcubalistarius.

alabastrum, -i *n.* (ἀλάβαστρος *vel* -ον) *script.:* alb-: MARIAN. chron. a. Chr. p. 497,6. alap-: GLOSS. I 48,27 St.-S. *cod. a.* -baust-: *p. 420,5.12.* plaustrum: *p. 420,3.*

1 *genus lapidis i. q. alabastrites – Alabaster, Marmorgips:* HILDEG. phys. 4,24 -um nec rectum calorem nec rectum frigus in se habet. MATTH. PLATEAR. gloss. p. 381C in vase facto de -o. BENVEN. GRAFF. ocul. A p. 26a,5. 8sq. unguentum -i ... dicitur -um, quia componitur cum -o. B 8 p. 26,15 de lapide -i. ARNOLD. SAXO fin. 3,57 nicomar vel -um idem; lapis albus, prebet victoriam *eqs.* ALBERT. M. meteor. 2,3,16 p. 580b,29 lapis, qui dicitur gypsum, ... materia est eius, quod vocatur plaustrum (alabastrum *ed. in nota*). miner. 1,2,3 p. 18a,35 in generibus ... marmorum *est* album, quod vocatur -um (*cf.* ALPHITA I p. 273,28 alabaustrum genus est marmoris album lumini pervium, unde fiunt lampades et lanternae). THOM. TUSC. gest. p. 511,41 de -o sunt tria sepulcra. *al.* **2** *genus vasis ex alabastro factum – aus Alabaster gefertigte Gefäßart:* **a** *vas unguentarium – Salbfaß* (*cf.* GLOSS. I 725,31 St.-S. -um marmoruaz. 727,3 -um ampullunfaz vel salbfaz. IV 3,10 -um olifaz salpfaz. *al.*): MILO carm. 3,4,2,1088 detecto alabaustro (alabastro *var. l.*). IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 10av *camphora* potest ... servari ... in -o. *al. alleg. (cf. Vulg. Marc. 14,3):* PAULIN. AQUIL. Laz. 4,1 (MGPoet. VI p. 210) fractum signat -um Iesu corpus mistice. AMALAR. off. 3,27,8 -um ... significavit cor eius *(Mariae Magdalenae),* in quo erat fides sine impostura. HRABAN. univ. 17,5 p. 464B -um mystice potest significare sanctam scripturam. *in imag.:* VITA Ludow. Arnst. 11 (ASBoll. Oct. XI p. 756E) inbalsamabat viciniam fracti pectoris -um (*sim.* VITA Ermin. 23). **b** *theca reliquiarum – Reliquienbehälter:* VITA Karoli M. 2,20 p. 62,1 dominicus clavus de -o ... extractus. **3** *unguentum ex alabastro compositum – Alabastersalbe: v. p. 419,71.*

alabrum, -i *n. vel* **alibrum,** -i *n. (orig. dub., cf. Walde-Hofmann, Lat. etym. Wb. I. p. 25) metr.* ălăbr-: *l. 33.*

1 *tradulus – Haspel, Garnwinde* (*cf.* GLOSS. IV 180,48 alibrum [alabrum *var. l.*] haspel. 193,32 tradolium vel alabrum haspal. *al.*): TRANSL. Adelph. 12 (MGScript. XV p. 296,17) mulier ... netum in manu dextra cum fuso tenuit et sinistra alabrum coepit circumvolvere. ALBERT. STAD. Troil. 5,209 ensis ei *(Penthesileae)* fusum converterat, arcus alabrum. **2** *anulus fictilis in fuso fixus – an der Spindel befestigter tönerner Ring:* GLOSS. III 149,60 St.-S. alibrum wirtin.

***?*alacata,** -ae *f.* (*cf.* allec, allecatus) *species piscis – Fischart:* IOH. DIAC. cen. 2,149 Ioseph captat -am ([*TD,* alcatam *M,* alacantam *J,* pallacata σ; *an* alecatam*? ed.*]. *Ps. Cypr. cena 128* allecem). *Baader*

alacer, -cris, -cre. *form.: decl. III.: nom. sing. masc.* -is: *l. 46sq. 54. decl. I. et II.: nom. sing.* -a: *l. 50. abl. sing.* -o: *l. 50. nom. plur.* -i: *l. 45. metr.: fere* ălă-; ālă-: METELL. Quir. 41,2.

1 *hilaris, laetus – heiter, froh:* VITA Wandr. 21 (MGMer. V p. 24,5) -i sint monachi, quia sanctum Wandregiselum recipiunt. RHYTHM. 149,61 Eligius ... ingenio ... -is. RADBERT. Arsen. 1,22 p. 53,3 frater ... -is sanusque recessit. GODESC. SAXO theol. 1 p. 84,17 *(de Deo) sanator* purus, -r, hilaris atque iocundus. CARM. Hraban. app. 16,7,1 laeta et -is (-a *B*) virtus. 16,11,2 -i (-o *B*) ... corde. DIPL. Otton. I. 236 quatinus ... in ... perenni *vita* -iores semper esse possimus. WIPO gest. 3 p. 24,3 -i vultu. *al. de bestiis i. q. vividus, erectus – lebhaft, munter:* SALOM. II. epist. 40 p. 422,17 qui *(caballus)* montes ... laetus et -is exsuperat. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 234,17 tenent *falcones sani* oculos -es et rotundos. 6 p. 192,26 quia instat tempus coitus eorum, fiunt *falcones* ... -iores (*cf.* p. 193,25). **2** *studiosus, fortis, animosus – eifrig, tüchtig, mutig:* LEG. Wisig. 9,2,8 p. 371,22 in adiutorio ... promptus adque -r pro vindicatione patrie. ARBEO Emm. 4 dux gentis Baiuvariorum, vir -r Theoto. WALAHFR. carm. 89,4,5 -es (prudentes *Vulg. Matth. 25,2*) stant quinque puellae. Gall. 1,24 p. 302,23 in viduarum solatiis -r *Gallus.* TRANSL. Viti 7 -i devocione. DIPL. Karoli III. 15 p. 23,9 eos *(fideles)* -iores in nostrum reddimus servitium. OTTO SANBLAS. chron. 20 p. 24,3 milites Teutonica animositate -es. *al.* **3** *celer, pernix – schnell, flink:* WALTH. SPIR. Christoph. II 1,260 ad tua tendemus -es insignia cursus. 3,23 Fama volans -is.

adv. **alacriter.** **1** *hilariter, laete – heiter, froh:* BEDA hist. eccl. 2,7 p. 94,9 -r terrena quaeque transiliens. GODESC. SAXO theol. 19 p. 269,16 dans -r et daturus hilariter. **2** *studiose, fortiter – eifrig, nachdrücklich:* DIPL. Ludow. Germ.

[Sroder]

17 parentum ... facta ... -r confirmare. 153 p. 216,13 -ius ... Domini misericordiam exorare. DIPL. Heinr. II. 41 quatinus ... -r deserviret. *al.* 3 *celeriter – schnell:* EIGIL Sturm. 5 p. 367,35 -r perrexit. THIETM. chron. 5,6 -r omnes irruunt.

alacritas, -atis *f.* 1 *hilaritas, laetitia – Heiterkeit, Freude:* CONVERS. Afrae 1 perpetua -e gaudere. GODESC. SAXO theol. 1 p. 84,23 trina et una -s, hilaritas, iocunditas. WALTH. SPIR. Christoph. I prol. p. 66,6 animi -e surrideas. OTTO FRISING. gest. 2,3 p. 104,32 ob presentis diei -em. HONOR. III. registr. 157 nos ... imperatorem ... inestimabili -e ac pace civium ... coronasse. *al. de bestiis:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 109,23 nisi hoc faciant *falcones* -e et letitia. 2 *studium, fortitudo, sedulitas – Eifer, Tüchtigkeit, Geschäftigkeit:* ARBEO Corb. 15 p. 203,7 dux Theoto ... satrapum -e praecipuus. BERTH. (?) annal. a. 1079 p. 324,5 tota cordis -e ad coelestia suspensus. WIBALD. epist. 374 p. 502,23 de -e eventus vestri nos certificare. HELM. chron. 83 p. 158,28 suscepit nos cum multa -e. OTTO SANBLAS. chron. 35 p. 52,33 Francie -em bellandique scientiam ... sustinere. CHART. Eichsf. 240 promta -is devocione. *al. meton. de militibus:* BEDA hist. eccl. 1,12 p. 25,20 militaribus copiis universis, tota floridae iuventutis -e spoliata *Brittania.* 3 *celeritas, velocitas – Geschwindigkeit, Eile:* BEDA hist. eccl. 1,20 p. 38,26 adsumta -e festinant. THIETM. chron. 3,23 navis mirae longitudinis et -is. *al. mus.:* GUIDO CIST. mus. p. 169^{b},16 proprium est autentorum non morose gravari ..., sed quasi quadam -e elevari.

***alacritudo,** -inis *f. hilaritas – Heiterkeit:* HRABAN. cruc. 1,28 p. 263^{C} beatitudo, fortitudo, -o ... Deus unus omnipotens *(cf. l. 8).* *Sroder*

***alalagma** *n.* (ἀλάλαγμα) *iubilatio – Jubelruf:* IOH. SCOT. carm. 2,2,43 *animus* ἀλάλαγμα canit. GISLEM. Droct. 7 (MGMer. III p. 539,19) anima ... concrepet -a tonanti. HEIRIC. Germ. I 6,412 polo laetumque -a canente.

***alalos** *adi.* (ἄλαλος) *mutus – stumm:* LIUTPR. antap. 26 p. 85,2osq. Alexandrum ... parvulum et, ut Greci aiunt, -on, id est non loquentem, ἄλαλον dereliquit.

alamandina *v.* alabandina.

***alambicum** *v.* *alembicum.

***alamoy.** *(orig. inc.) nomen litterae primae alphabeti inventicium (cf. B. Bischoff, MIÖG 62. 1954. p. 8sq.):* AETHICUS ISTER 113$^{app.}$ alamoy becach *eqs. v. et* *ag.

***alanda,** -ae *f. (theod. vet.* alant, *cf. Trübners dt. Wörterbuch. I. 1939. p. 60) inula – Alant (Inula helenium L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 271):* CHIRURG. Sudhoff II p. 434,16 de -a pondus semis dimidii quadrantis.

***alantoides** *(m.)* (ἀλλαντοειδής) *membrana ad fetum nutriendum apta – Harnhaut, Allantois:* ALFAN. premn. phys. 25,10 p. 142,18 receptaculum, quod dicitur -es (*PG* 40,704^{A} ὁ καλούμενος ἀλαντοειδής [*sc.* ὑμήν]), id est ad similitudinem maris, quod existit de superfluitatibus embrii.

alapa, -ae *f. script.* -ph-: *l.* 60. *acc. pl.* -es: *l.* 65. 1 *proprie i. q. colaphus, plaga – Ohrfeige, Schlag:* A *gener.:* PIRMIN. scar. 8 ille *(Christus)* pro nobis ... sustinuit ... -as *(cf. Vulg. Ioh. 19,3).* WETT. Gall. 16 *(de exorcismo)* dedit ei -am dicens: 'Obmutesce, sathanas'. BENVEN. GRAFF. ocul. B 27 p. 46,5 quando *oculi* percussi sunt ... -a. CAES. HEIST. mirac. I 7,33 p. 42,15 fortis erat -pha. ALBERT. STAD. annal. a. 1112 p. 321,4 dedit -am magnam Olrico. *saepe. de blandimento:* HONOR. AUGUST. spec. p. 1003^{C} ut ... -am ei *(moniali)* in posteriora blandiens dederit. B *iur.:* 1 *de confirmationis actu:* LEX Ribv. 63 unicuique de parvulis -as (-es *var. l.*) donet et torcat auriculas, ut ei in postmodum testimonium praebeant. 2 *de violatione:* LEG. Wisig. 6,4,3 p. 265,2 pro -a x ... flagella suscipiat. CHART. Babenb. 183,4 (a. 1212) si aliquis alicui ... viro percusserit -am. CHART. Advoc. 66 p. 31,38 quod super debitis et maledictis ac -is ... iudicabit sculthetus. CHART. Bern. II 281 p. 306,3. *al.* 3 *de promotione i. q. colaphus militaris – Ritterschlag:* LAMB. ARD. hist. 87 p. 602,32 -am collo eius *(comitis)* infixit. 90 licet ... militarem nondum recepisset -am. 91 ei militarem ... dedit -am.

II *meton. i. q. coopertorium librorum, asseres – Buchdeckel:* AGNELL. lib. pont. 27 -as euangeliorum ex auro optimo et gemmis lucidissimis fecit (169). 174$^{ex.}$ euangelia ... habentes -as aureas.

alapizo, -atum, -are. *script.* -ph-: *l. 13. alapis percutere, pulsare – ohrfeigen, schlagen (cf.* GLOSS. III 418,20 St.-S. -ant ôrslegen): LAND. MEDIOL. hist. I 3,9 p. 79,39 ipsum graviter -ando. 3,28 impulsionibus ipsum -ando. ALBERT. M. pol. 5,7^{ff} 'Sardanapalum ... cum mulieribus ... percutientem' (*p. 1312^{a},1* ξαίνοντα), id est -antem. MART. OPP. chron. p. 421,11 alaphizatus (colaphizatus *var. l.*) de ecclesia ... extrahitur.

alapor, -ari. *alapis percutere, pulsare – ohrfeigen, schlagen:* CHART. episc. Halb. 1278 p. 387,25 (a. 1273) fratres ... lesit, capillans, -ans, pungnis impie feriens eosdem.

***alapsa** *subst. (arab.* al *et* ʿafṣ, *v. Freytag, Lex. Arab.-Lat. III. p. 185^{b})* 1 *galla (quercûs) – (Eichen-)Galle:* GLOSS. Salern. p. 6^{b},38 galla, -a, cicidon. ALPHITA I p. 273,30 -a quandoque est galla et -a quandoque est aluta. p. 292,35 galla, -a (lapsa *var. l.*) seu lapsanum (lapsana *var. l.*), cicidon idem. 2 *pellis tenuiter (cortice quercina) confecta – (mit Eichenrinde) gegerbtes Leder: v. l. 21.*

alathia *v.* alethia. **alatio** *v.* halatio.

***alatronum,** -i *n. (fort. ex* sal anatron *formatum; arab.* naṭrūn, *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1567) sal anatron(i) – mineralisches Alkali, Soda:* MAPPAE CLAVIC. 201 pulverem natroni (gloss.: id est alatroni). *v. et* *natronum *et Suppl. Arab.*

1. alatus, -a, -um. I *adi.:* A *proprie i. q. alis praeditus, pennatus – mit Flügeln versehen, geflügelt:* 1 *de animalibus:* ALBERT. M. anal. post. 2,4,3 p. 213^{a},45 *animal* pennatum, hoc est -um, quod habet alas membranales ad modum vespertilionis. animal. 4,7 quaedam animalia sunt -a (*p. 523^{b},19* πτερωτόν). 8,46 serpentem -um. 25,27 genus ... stellionis, quod invenitur -um. *al.* 2 *de Amore:* CARM. Bur. B 154,1 est Amor -us puer. 3 *in imag. de homine:* EPIST. Ratisb. app. 6 p. 380,22 spei alis -us ad te ... confugi. B *translate:* 1 *c. sensu velocitatis i. q. celer – rasch:* THIETM. chron. 4,38 equo ... -o (7,19). 2 *c. sensu superbiae i. q. elatus – hochfahrend (cf. p. 418,53):* WILLIR. carm. 9,9 -i rebus fastuque superbi *(cf. Vulg. Is. 18,1).*

II *subst. neutr.: animal alis praeditum – Flügeltier:* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 106,1 nec omne volatile nec omne -um ... esse avem.

2. *alatus, -us *m. alis praeditum esse – das Geflügeltsein:* ALBERT. M. summ. theol. I 19,78,1 p. 829^{b},46 volans in potentia est ad -um et pennatum.

3. *alatus *adi. ut vid.* (ad *et* latus; *cf. ital.* allato, *v. Meyer-Lübke, REW^{3} nr. 4934) manualis – Hand-, Leit-:* PACTUS Alam. V A 7 si quis pecum manualem, qui dicitur -us, ... occiderit *(cf. Eckhardt ad l.).* *v. et* *adlatus.

***alavarius,** -a, -um. (*orig. inc., ni cohaeret c.* alabandina; *cf. DuC. s. v.* alavanus) ⟨*lapidem pretiosum significans – einen kostbaren Stein bezeichnend*⟩: LAUDES Mediol. 7,2 (MGPoet. I p. 25) alma est *ecclesia* Laurenti intus -is lapidibus auroque tecta.

alauda, -ae *f. script.* alod-: *l.* 62. 1 *galerita – Lerche (cf.* GLOSS. I 348,22 St.-S. caradrion quidam dicunt lerehha i. aloda [*spectat ad Vulg. lev. 11,19*]. IV 180,41 -a lewerche): CARM. Cantabr. 23,4,2 per agros -a canit. TRACT. de fist. org. p. 13 ovum lodic⟨i vel⟩ -e. WILH. APUL. gest. 5,36 nisus -as insequitur. RUP. TUIT. off. 7,24 p. 205^{B} -a matutina per vocum suarum saepe volitat acumina. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 23,14 avicule ... terrestres sicut sunt -e, cozardi. EBERH. ALEM. labor. 987 indocto doctus cedit, ... -a ascalpho. ALBERT. M. animal. 23,26 -a avis a laude vocata *eqs. al.* 2 *luscinia – Nachtigall:* EGBERT. fec. rat. 1,1426^{a} (tit.) de -a et lupo (*cf.* 1427 dulce suum sub fronde sedens philomena canebat).

[Baader]

***alaudula**, -ae *f. galerita – Lerche:* CARM. Bur. B 58,4,14 -a garrula. 81,4,4 floridum -a tempus salutatur. *v. et* *laudula.

alausa (-los-), -ae *f. (francog. vet.* alose, *theod. inf.* al(l)ôse, *v. Ahd. Wb. I. p. 190) genus aringorum – Heringsart, Alse (cf.* GLOSS. III 683,44 St.-S. alansa alasa. IV 196,50 -a alasa): CHART. Hans. I 432 p. 146,28 (a. 1252) centenum alosarum.

alax *v.* alces.

1. alba *v.* albus. **2. alba** *v.* alpis.

albago *v.* albugo. **albalista** *v.* arcubalista.

Albanum, -i *n. vinum Albanum – Albanerwein:* IOH. DIAC. cen. 2,170 Iohannes bibit -um (Albense *Ps. Cypr. cena 147*).

***albanus**, -a, -um. (albus) **1** *adi.: vestimentis albis (ordinis Praemonstratensis) indutus – weißgekleidet:* VITA Norb. II add. 2,4 p. 602,30 a foris -i, specie non intus inani. **2** *subst. masc.: genus milvi – etwa '(Korn-)Weihe' (cf. prov. vet.* alban, *v. et Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 59):* FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 29,29 aves *rapaces,* que dicuntur -i. p. 107,11 aves rare moventes alas volando sunt ... -i, huani, milvi (*cf.* p. 110,12.21. 111,17. 6 p. 226,20). 3 p. 42,33 que *(aves)* habent defensionem suam volandi in altum sicut moha et avis, que dicitur -us. 6 p. 229,15 *falco* timet ... eas *(aves)* ... sicut sunt milvi, milvorum modi, busardi, -i et corvi (*cf.* p. 230,2).

albarius, -a, -um. *albus–weiß:* WOLFHARD. Waldb. 4,15 (11) dum -a sequens adveniret hebdomada *(sc. post pascham). cf. nom. propr.:* METELL. Quir. 53,6 A-um *montem.*

albarus (-ius), -i *vel* **alberus** (-ius), -i *(f.) (ital.* albero, albaro, *cf. Meyer-Lübke, REW³ nr. 318; theod. vet.* albari, *cf. Ahd. Wb. I. p. 194sq.) leuce – Weißpappel (Populus alba L.; cf. Corp. gloss. Lat. ed. Goetz III 264,33* λευκός albarus): CHART. Tirol. 574 p. 55,8 (a. 1208) sub albero iuxta parrochiam (*cf.* CHART. Tirol. notar. I 621 subtus alberum). 1079 aput albarium ad ecclesiam (CHART. Tirol. notar. I 762. 840. 841). 1100 p. 142,27 quod legale iudicium seu êtaidinc debet esse ... ad albarum (CHART. Tirol. notar. I 766). CHART. Tirol. notar. I 756 p. 381,7 in loco de Mŵreç subtus alberio. II 10 in Bozano ad albarios apud ecclesiam (283. 332. 345. 398$^{in.}$ 463). *v. et* *albellus.

***albatio**, -onis *f. actio albandi – das Weißmachen:* ALBERT. M. phys. 5,1,1 p. 356^{b},7 albedo (*p. 224^{b},15* λευκότης) non est motus alterationis, sed -o (*ibid.:* λεύκανσις). praedicam. 3,4 p. 202^{a},39 dicitur in genere alteratio et secundum speciem calefactio vel -o.

***albativus**, -a, -um. *alch. i. q. albificans, in argentum mutans – weißend, in Silber umwandelnd:* ANON. secret. p. 74,13 *(de sale talci)* est fixativum et reductivum et mollificativum et -um.

***albatura**, -ae *f. area alba – weiße Grundfläche:* THEOPH. sched. 1,19$^{tit.}$ de -a gypsi super corium et lignum (*syn.* dealbatura).

albatus, -a, -um. (alba) *script.* -lv-: *l. 67. saepe masc. pro subst.*

1 *strictius i. q. veste alba indutus – weißgekleidet:* **a** *alba indutus – mit einer Albe bekleidet:* TRANSL. Modo. 36 p. 306,23 *fratres* -i atque palliati sollempniter ... processere. LIBER ordin. Rhenaug. p. 113,26 tractus a duobus -is canitur. *al.* LAMB. PARV. annal. a. 1185 (MGScript. XVI p. 649,19) Leodienses clerici vel monachi -i. **b** *tunica ministrorum indutus – mit der Akolythentunika bekleidet:* WILH. HIRS. const. 1,93 cui *(missae)* ipsi *(ministri altaris)* intersunt -i. **c** *tunica baptismali indutus, neophytus – mit dem Taufkleid bekleidet, neugetauft:* CARM. libr. I 7,2,28 Carlmannum ... extulit -um sacratis conpater undis. GESTA Neap. 25 p. 414,22 fecit consignatorium alvatorum. AMALAR. off. 1,29,1 -i propter vestes albas appellantur vulgo *eqs.* ORDO Rom. ant. p. 80^{b},13 -i, qui in sabbato sancto baptizati fuerint. HROTSV. Pel. 20 -os ... baptismate natos. HERBORD. Ott. 2,28 p. 738,32 quos *(filios)* illa intuens -os. *al.* **d** *tunica beatorum indutus, caelestis – mit dem Himmelsgewand bekleidet, verklärt:* EPIST. Bonif. 115 p. 248,16 -orum conventicula vivorum et mortuorum ... aspexisse *(in visione).* DESID. CAS. dial. 2,20 cum illa -orum contione. CAES. HEIST. mirac. I 11,8 anima *fratris* ... a conventu -orum ad beatam requiem, corpus vero a conventu albandorum ad ecclesiam *delata est. al.* **2** *latius de rebus caelestibus:* **a** *albus – weiß:* WALAHFR. Wett. 295 angelus -o vestitu ... amictus. VITA Balder. 30,20 -as meruisse togas. **b** *splendens – glänzend:* WANDALB. martyr. 532 Lupus aede coruscat ab alta (albata ęde coruscat *G*).

albedo, -inis *f. nom. sing.* -dine: *p. 425,4. plur.: l. 62.*

I *proprie i. q. color albus, albitudo – weiße Farbe, Weiße:* AMARC. serm. 1,3 cum corporea superes -e cygnos. ANDR. STRUM. Ioh. 20 diversi coloris *vestes* ..., nigredinis scilicet et -is. CONR. HIRS. dial. 856 *(de accidentibus)* -o, rubedo, nigredo. CHART. Mog. A 492 p. 395,15 in magnitudine et -e *panum.* NIVARD. Ysengr. 3,599 *(de canitie)* accidit -o. TRACT. de chirurg. 414 flegmon ... ex flecmate signa sunt hec: -o, mollities. TRACT. de aegr. cur. p. 291,4 -o urine. ANON. tab. p. 190,17 potentiae *lapidis philosophorum,* -o et rubedo. VITA Salomae 4 roseo sanguine liligeram imbibente sibi -em. Ps. OTHO med. 112 nitri summa salis laus est -o nivalis. ALBERT. M. phys. 5,1,1 p. 356^{a},33 -o (*p. 224^{b},14* ἡ δὲ λευκότης) ... est passio corporum. sens. 2,1 p. 41^{b},40 participatio luminis in perspicuo vocatur -o. animal. 1,546 -o ... eius *(pulmonis)* est ex victoria aeritatis in substantia eius; -o enim eius causatur ex multitudine dyafani terminati conclusi in substantia coloris eius. metaph. 10,2,8 p. 574^{b},3 -o (*p. 1057^{b},8* τὸ λευκόν) ... est color disgregativus. *saepe. v. et p. 423,43. de argento:* CARM. Bur. B 42,9,2 rotunditas et -o *nummi* placet. CHART. Merseb. 283 p. 225,6 si *monetarius* ... excesserit in pondere aut in -e *denariorum* contra presens scriptum. CHART. Westph. VII 1321 in -e argenti poterunt *marcae* esse duobus denariis duriores. CHART. Hall. I 353 p. 324,15 moneta ... ab argenti -e seu puritate commendabilis claudicat pro levitate nummismatis. *alleg.:* HILDEG. scivias 2,7 p. 558^{D} in -e ineptam irreverentiam ... ostendunt *zonae vestis.*

II *meton.:* **A** *natur.:* **1** *substantia alba – weiße Masse:* ALBERT. M. animal. 3,151 lac ... -e mamillarum convertitur in -em. 3,152 -o spermatica ... membris durioribus adhaerere videtur (*cf.* 3,179). *v. et p. 428,41.* **2** -o oculi *i. q. album oculi, humor albugineus – das Weiße des Auges, Kammerwasser:* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,15 p. 39a^{r} -o oculorum livida efficitur. BENVEN. GRAFF. ocul. B 5 p. 22,14 sangwis corruptus ... ponitur super -em occulorum, id est circum tunicas ad nigredinem occulorum. MAURUS urin. I p. 12,29 claritas -is occulorum. ALBERT. M. animal. 8,105 in oculis ... ossifragi est -o multa. *al.* **3** -o ovi *i. q. albumen ovi – Eiweiß:* TURBA phil. 4 in quo *(ovo)* quatuor *elementa* coniuncta sunt; eius ... -o *est* aqua. **B** *medic.:* **1** *macula alba – weißer Ausschlag:* SISEB. Desid. 7 *leprosorum* corpora -o deformis invaserat. GLOSS. med. p. 5,17 -o macula est nimium cana, quae nascitur in omnibus corporis locis *eqs.* CONSTANT. AFRIC. theor. 8,16 p. 39a^{v} morphea est -o in exterioribus apparens corporis. **2** -o oculi *i. q. suffusio oculorum, cataracta – grauer Star:* BENVEN. GRAFF. ocul. A p. 27^{a},32sqq. quae *(medicina)* valet contra -em (albuginem B p. 30,9) oculorum ideo, quia ingressit tunicam et destruit maculam, id est -em. WILH. SALIC. chirurg. 1,9 p. 306^{c} de ungula et -e in oculo. *remissius:* MIRAC. Heinr. II. 20(10) ceperunt ... ab occulis eius *(caeci)* -es in modum squamarum avelli (*cf. Vulg. act. 9,18*). **C** *alch.:* **1** *sal albus (metalli) – weißes (Metall-)Oxyd:* GEBER. summ. 1,51 p. 595 Iuppiter ... *igni ad calcinandum* dimittatur, quousque in -em mutetur completam. 1,53 p. 605 proprietas argenti vivi erit -em dare per ignem. **2** *albificatio, actio in argentum mutandi – Weißung, Umwandlung in Silber:* ANON. tab. p. 164,25 sulphur vulgi comburitur ... combustione -is et meliorationis. GEBER. summ. 1,29 *arsenicum* est -is tinctura (*cf.* 1,33 *argentum* est ... -is tinctura). **D** *zool. i. q. avis alba – weißer Vogel:* CARM. libr. III 14,24 hic iacet -o

[Baader]

(i. pavo albus). E *bot. i. q. abies – (Weiß-)Tanne (Abies alba Mill.; friaul.* avedin, *cf. O. Penzig, Flora popolare italiana. I. 1924. p. 2):* CHART. Tirol. 1007[b] p. 61,38 (a. 1234) in quo saso est una magna -e.

III *translate i. q. puritas – Reinheit:* HILDEG. scivias 3,6 p. 636[A] Deum ... in -e piae devotionis venerando.

***albella** (-bill-), -ae *f.* (albus, *cf. theod. vet.* albel) *piscis quidam albus – Felchenart, Gangfisch (Coregonus macrophthalmus L.):* REGISTR. Engelb. p. 226,22 CCC pisces albichen *('Blaufelchen'? ed. p. 46[d])* in vigilia omnium sanctorum; ... in nativitate Domini mille -illas. CHART. Sangall. A III app. 59 p. 754,32sq. dant ... sexcentas -illas ..., quingentas -illas. REGISTR. Eins. 1 p. 46,16 CC -ellas. *v. et* *albica, albulus.

***albellus,** -i *f. (francog. vet.* aubel, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 63) leuce – Weißpappel (Populus alba L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 279):* LAMB. ARD. hist. 48 p. 585,4 -us cum tilia ... ibi plantata est. *v. et* *albarus.

albeo, -ere. 1 *proprie i. q. album esse – weiß sein:* HIST. Mosom. 2,6 Iohannem papam cognomento Albam-Gallinam, qui ... dignitatis angelicae -bat canis. NIVARD. Ysengr. 3,600 nova nix -et vixque triennis olor. CARM. Bur. B 151,1,6 prata ... solis radio nitent, -ent, rubent, candent. CHART. march. Misn. III 77 p. 64,3 regiones -ent ad messem *(cf. p. 432,15). al. v. et p. 427,26.* 2 *translate i. q. splendere – glänzen:* ABBO SANGERM. bell. 3,89 alburnis -ent (gloss.: splendent) pomis huic *(agamo)* apofereta.

adi. **albens,** -entis. 1 *proprie i. q. albus – weiß:* ANGILB. carm. 2,45 (MGPoet. I p. 361) curre per -es campos et collige flores. WALAHFR. carm. 41,1 *(de impossibilibus)* -es capiat corvos. 54,14 ἀργιρίου -es ... montes. MILO carm. 1,6,1,448 *(de pergamena)* nigra per -es diffundens semina campos. VITA Theog. 2,23 p. 476,33 canis -bus. *al. c. sensu maturitatis:* ERMOLD. Ludow. 1,83 messes. 2 *translate i. q. lucidus – glänzend:* ALDH. ad Acirc. 70,3 *(de caelo)* per -es ... campos.

***albeolus,** -a, -um. (albus) *albus – weiß:* PAUL. ALBAR. carm. 6,5 lilia. *Baader*

***albergamentum,** -i *n. script.:* abe-: *passim praeter l. 48.* -eria-: *l. 47.* -gem-: *l. 43.45.50.*

possessio vel mansio pro censu locata – Zins-, Pachtgrundstück, verpachtetes Anwesen: CHART. Laus. 77 (a. 1217) dederunt ... capitulo ... abergementum Anselmi *eqs.* 218 capitulum dedit Ugoni ... abe-um ... ad tale servicium, quale debebat *eqs.* 253 si predictus P. recederet ab abergemento capituli. CONO LAUS. gest. 20 *episcopus* emit ... Iohannem ... et W., fratrem suum, et eorum aberiamentum *eqs.* CHART. Bern. II 236 p. 251,11 -um, pro quo ... decem solidi debebantur. 364 p. 388,30 dedimus ... in titulum ... allodii quoddam abergementum. *al. in hac regione.*

***albergaria,** -ae *f. script.* arb-: DIPL. Loth. III. 103 p. 166,41. *v. et l. 58.*

1 *hospitatio – Einquartierung:* DIPL. Otton. III. 383 p. 811,26 ut in castello ... nullus ... -as faciat publicas *(inde* DIPL. Conr. II. 84 p. 115,4). 2 *servitium vel ius hospitii, parata – Herbergsleistung, Herbergsanspruch, Beherbergung (cf. Dt. Rechtswb. V. p. 738):* DIPL. Conr. II. 163 porcos arimannorum et arb-as ... ut ... exigant *episcopi.* GREG. CAT. chron. II p. 166,21 refutaverunt ... -as. DIPL. Heinr. V. (ed. Muratori, Antiq. IV p. 25[c]) -am ... civitatis ... eis remittimus. DIPL. Loth. III. 46 p. 77,4 concedimus ... homines ... immunes esse ab omni -a. CHART. Ulm. 10 p. 19,20 (dipl. Conr. III.) cum ... districtibus, -is, honoribus. CHART. Chemnit. 304 p. 266,6 (dipl. Frid. II.) nec ab advocatis ... in -is vel in aliis ... servitiis graventur *abbas et monasterium.* CHART. Rhen. med. III 261 p. 215,17 ab hominibus ... villarum non accipient -as. ACTA imp. Winkelm. I 188 p. 168,3 donamus ... ius nostrum in fodro, -is ... et ceteris functionibus ad regalem iustitiam pertinentibus. CHART. Turic. 1179 p. 270,33 requirant ... nec -as nec aliquod genus famulatus. *al. census vice hospitii praestandus – Herbergssteuer:* ACTA imp. Winkelm. I 38 p. 34,43 (a. 1210) volumus ... monasterium ab omni datione, functione, -a, pedigaria ... liberum esse. COD. Wang. Trident. 118[c] p. 270,28 fodrum, collectum, -am seu alicuius pecuniae dationem extorquere. CHART. Tirol. 863 cum colta, ficto, -a, drito. 1088 p. 131,12 collectam, -am seu aliquod aliud scufium dare nec facere nec solvere teneantur. *al.* 3 *castrum – Heerlager (fere plur.; sing. l. 8):* OTTO MOR. hist. p. 15,17 tentorium ..., quod in capite -e versus Papiam fuerat. IOH. CODAGN. annal. a. 1217 p. 61,11 prope Rumanengum castrum Cremone suas fixere -as. a. 1229 p. 95,13 in campanea ... suas posuerunt -as. a. 1231 p. 105,37 collectis tentoriis et -is conbustis. ANNAL. Ianuens. IV p. 19,24 prope -as Pisanorum ... imposuerunt castra sua. p. 20,10 relictis -is cum temptoriis et omnibus guarnimentis. *al. v. et* *herbergaria.

***albergarius,** -a, -um. *ad servitium hospitii pertinens – zur Herbergsleistung gehörig:* DIPL. Heinr. V. (ed. Affo, Storia di Parma. II. 1793/94. p. 343) paratas aut operas -as vel aliquam publicam exactionem quaerere. CHART. Ital. Ficker 199 p. 253,41 duo prandia et cena -a. *subst. neutr.: servitium vel ius hospitii – Herbergsleistung, Herbergsanspruch:* ACTA imp. Stumpf 350 (a. 1159) omnia regalia, placita, districtus et -a ... nobis ... adiudicata sunt.

***albergator** (abe-), -oris *m. conductor – Pächter:* CHART. Laus. 682 p. 548,35 (a. 1223) tali ... modo ille burgensis sive abe-r suus ... erga ipsum prepositum ... teneatur.

***albergo,** -avi, -atum, -are. *(germ.* *haribergôn; *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. XVI. p. 158sqq.) script. et form.:* ha(l)b-: CHART. Laus. 253. *v. et l. 53.* abe-: *l. 43.51.52. 54. al.* (h)arb-: *l. 42.48.* arip-: *l. 34.46.* arib-: *l. 35.47. al.* -ri(o): *l. 51.52.53. al. depon.: l. 57.59.*

1 a *devertere, hospitari – einkehren, Quartier nehmen:* DIPL. Otton. II. 281 p. 328,21 in castellis, villis ... aripergare *(inde* DIPL. Otton. III. 375 p. 803,13 arib-. *al.*). LEG. Lang. p. 560[a],12 (= CAPIT. reg. Franc. 224,3) neque comes ... per suam forciam in mansionem arimanni sui applicet (gloss.: id est -at). CHART. Ital. Ficker 116 p. 160,16. CHART. Tirol. 711 in dicta domo nullus meresscalcus ... episcopi -are seu hospitare non debeat. b *hospitio suscipere – beherbergen, aufnehmen:* DIPL. Heinr. IV. 170 ut nullus ... in eorum domos arbergare (harb- *B*), toloneum ... dare ... eos cogat. CHART. Laus. 316 equos domini ... abergare. 2 *albergariae subicere – mit Herbergsleistung belegen (cf. Dt. Rechtswb. V. p. 739):* DIPL. Otton. II. 283 p. 330,44 servos et colonos ... aripergare. CHART. Bund. 259[a] (dipl. Heinr. V. [spur. ?]) ut hostem non faciant, aribergati non fiant *(inde* DIPL. Otton. I. 246 [spur. post 1116] arbergati non essent). 3 *collocare, imbeneficiare – als Pächter aufnehmen, ansiedeln, belehnen:* CHART. Laus. 160 (a. 1225) qui *(homines)* super terram erant abergati. 361 qui in ea *(terra)* aberiavit ... Iohannem. 457 capitulum abergavit eum de quodam casali ... et aberiavit eum de quadam vinea. 458 capitulum in eo *(casali)* haberiavit predictum P. 682 p. 548,30 burgensem abergare ... infra villam. *ibid. al.* 4 *castra metari – Heerlager aufschlagen, lagern:* IOH. CODAGN. annal. a. 1216 p. 54,22 milites ... apud villam Sarmati -verunt. trist. p. 24,30 -ti sunt circa Casiolum. ANNAL. Plac. a. 1236 p. 474,25 Cremonenses ... super flumine ... -ti residebant. ALBERT. MIL. temp. 207 imperator -vit super Renum. *al. v. et* *herbergare.

***albergum,** -i *n. script.:* arb-: *l. 70.* alip-: *l. 68.* -gium: *l. 72.*

1 *census vice hospitii dandus – Herbergssteuer:* CHART. Ital. Ficker 244 p. 291,29 (a. 1210) si ... dabit dativam vel -um ..., det XV libr. ... et sit absolutus ab ... servitiis (*cf.* p. 291,14). 2 *castrum – Heerlager (cf. Dt. Rechtswb. V. p. 735):* CATAL. reg. Lang. (MGLang. p. 492,32) implevit alipergum de diversis bonis. *ibid. iterum.* 3 *possessio, mansio, domicilium – Besitz, Anwesen:* CHART. Helv. arb. 95 p. 153,30 (a. 1266) tradat titulo pignoris ... dimidiam arbergi. 123 p. 191,12 assettamus ... usagia, que h⟨ab⟩emus ... rac⟨i⟩one -gii. 134 p. 207,16.21. 4 *parentela – Sippe:*

[Pape]

ANNAL. Ianuens. IV p. 71,16 Obertus ... cum ... quibusdam iuvenibus de -o suo *(cf. notam ed.)*. *v. et* *haribergum.

alber(i)us *v.* albarus. *Pape*

albesco, -ere. I *sensu incohativo vigente:* A *proprie:* 1 *album fieri – weiß werden:* MAPPAE CLAVIC. 285 donec *mel* -at. ABSAL. serm. 27 p. 161B quamdiu vident eos *(pullos corvi)* -ere. CHART. Livon. A I 40 multiplicata ... messe fidelium et regionibus circumquaque -entibus iam ad messem *(cf. p. 432,15)*. ALBERT. M. animal. 2,112 semen, quod in ipsis -it testiculis. 6,46 -unt (*p.* 563a,25 λευκαίνεται) alae. 15,109 menstruum -it. 22,110 quidam eorum *(leporum)* hyeme -unt. HUGO TRIMB. sols. epil. 251 canis ... -it *senex. al. c. sensu maturitatis:* LAMB. WAT. annal. a. 1159 p. 532,15 -entibus messibus prae maturitate. *in imag.:* SEDUL. SCOT. carm. 2,50,53 perfide, crede Deo, si vis -ere, corve. ABSAL. serm. 27 p. 161C si ... criminosum subditum praelatus videat -ere, hoc est seipsum iustificare. 2 *pallescere – bleich werden:* EPIST. Hann. 79 p. 128,15 -unt maxillę. 3 *(ex)candescere – (weiß)glühend werden:* GEBER. summ. 2,37 in qua *(ignitione)* non -it omnino corpus. WILH. SALIC. chirurg. 5,1 p. 356D quod videantur *instrumenta* -ere in igne. B *translate i. q. illucescere – hell werden:* EINH. Marc. et Petr. I 1,14 -ente caelo. TRANSL. Libor. 25 -ente polo roseum aurorae iubar illuxit.

II *sensu incohativo evanido:* A *proprie i. q. album esse – weiß sein:* ANGILB. carm. 10,3 (MGPoet. II p. 139) albent campi vestimentis mortuorum lineis velut solent in autumno -ere avibus. CARM. Bur. A 185,3,1 p. 247 -it primus *(latrunculus ludi scachorum)*, rubet ... secundus. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 127,10 albi *girofalcones* plus -unt circa pectus. B *in imag. et translate i. q. splendere – (hell) leuchten:* HILDEG. scivias 3,6 p. 639C induitur tunica alba ..., quoniam circumdata est *imago* fidelibus operibus in coelesti desiderio -entibus. HONOR. AUGUST. cant. 1,4 p. 368C dicitur ecclesia formosa, quia in igne tribulationis excocta martyribus rubescit, virginibus -it. ARNOLD. LUB. Greg. 2,399 -unt illi *(iuveni)* nimio candore capilli. *al.*

adi. **albescens,** -entis. *albus – weiß:* PASS. Ursulae 19 p. 156,8 coronam -bus liliis et rubescentibus rosis intertextam. TRACT. de aegr. cur. p. 138,45 urina lactea et spissa vel -s et spissa.

(***albetio,** -onis *f.* ALBERT. M. eth. 9,2,3 p. 574b,9 si albedinem vel calorem verbali nomine significaremus fingentes nomen, quo Latine caremus, dicentes '-o' vel 'caletio', quod nihil aliud est nisi fluxus albedinis vel caloris vel albedo fluens.)

albeus *v.* alveus.

***albica,** -ae *f.* (albus) *piscis quidam albus – Weißfisch:* REGIMEN san. Sal. 86 saxaulis et -a. *v. et* *albella, albulus.

1.*albicium, -i *n.* (albus) *genus ferculi, fort. oxygala – Gericht, viell. Buttermilch (cf. Diefenbach, Gloss. s. v.* albucium): CHART. Brem. 67 p. 77,19 (s. XII.ex.) ultimum ... ferculum sit -um.

2. albicium *v.* alopecia.

albico, -are. *script.* -ig-: *l.* 61. 1 *proprie i. q. album esse – weiß sein:* CONFL. ovis et lini 502 eius *(sacerdotis)* utraque manus ... de lino factis -at exuviis. RUD. TRUD. gest. 1,12 p. 235,41 licet canus *episcopus* toto -ret capite. 2 *translate i. q. splendere – glänzen:* RHYTHM. 149,360 Eligius ... insigni -gat lumine *in caelo.* SEDUL. SCOT. carm. 2,2,12 -et ecclesiis splendida doxa tuis. 2,42,9 *ecclesia* -at in specie, picto micat ipsa decore.

adi. **albicans,** -antis. *albus – weiß:* VITA Antonini Surr. 29 renitentem -is ligni gratiam. EPIST. Teg. I 5 cum undosa hiemps ... soleat in lapides rigescere -es. RUD. TRUD. gest. 6,4 *fratres* surgentes ... ad matutinos sicut se -es nive super vestimenta sua inveniebant.

albicolor, -oris. *albo colore praeditus – weiß(farben):* VITA Agnet. 54 unda ... -r *(i. lac)*. MIRAC. Leutfr. (MG Mer. VII p. 17,18) cervam. MISSA Cass. 7b,1 (MGPoet. IV p. 235) cuius *(Cassiani)* -r petra sepulcri ostendit labari chroma rubentis. HONOR. AUGUST. spec. p. 958B est avis -r, quae caradrius vocatur. *al.*

***albiculus,** -a, -um. *albus – weiß:* COSMAS chron. 1,4 p. 12,23 milvum.

***albidio** *v.* *albizo.

albidulus, -a, -um. 1 *albus – weiß:* ERMOLD. Ludow. 4,360 Caesar ... Heroldum suscepit ab undis, vestibus -is ornat. 2 *pallidus – bleich:* EKKEH. IV. cas. 125med. oculis transversis labiisque -is vident praemortuum.

albidus, -a, -um. *compar.: l.* 26. 1 *proprie:* a *albus, ad albedinem vergens – weiß, weißlich (cf.* GLOSS. III 201,44 St.-S. -us blanc): CARM. ad Hadw. (cod. Vat. reg. 421 f. 21r) de lino contexitur -a sindo. GESTA Apoll. 596 capitis nix -a cani. THEOD. TREV. transl. Celsi 20 ossa exsucta et -a. ALBERT. M. veget. 6,108 *folia fraxini* -am habent viriditatem. animal. 1,133 capilli ... flavi et crassi -i. 1,147 *oculi* glauci et -i timidum designant. 19,15 *vegetabilia* in prima nativitate ... sunt -a et ... deinde virescunt. *al. subst. neutr.:* SEDUL. SCOT. carm. 2,81,7 -a pallescunt, misero marcentia vultu. *subst. masc. i. q. equus albus – Schimmel:* GLOSS. III 78,69 St.-S. -us blâncros bleichrôs. b *(spumā) albescens – (weiß)schäumend:* RHYTHM. de Pipp. 5,2 (MG Poet. I p. 116) super flumen -um (*ci. Pertz*, albi *cod.*) Danubium. c *pallidus – bleich:* EPIST. Hann. 27 p. 62,4 labra situ -a. 2 *translate i. q. lucidus – (hell) glänzend:* CARM. de Bened. 241 *Benedicta* cristallo -ior.

***albificatio,** -onis *f.* 1 *actio albescendi – das Weißwerden:* ALBERT. M. phys. p. 386b,31 si dicamus Socratem alterari secundum unam et eandem speciem alterationis, quae est -o. 2 *alch. i. q. actio in argentum mutandi – Umwandlung in Silber:* ANON. tab. p. 156,24 opus secundum est -o ⟨et rubificatio⟩. Ps. CALID. secret. 1 p. 185a,67.

***albifico,** -are. 1 *album reddere – weiß machen:* TRACT. de aegr. cur. p. 182,29 aliud dentes -ans. Ps. GALEN. anat. 1 p. 167D membra alba -ant materias, quas convertunt sicut mamillae lac. THEOD. CERV. chirurg. 3,6 p. 160E lithargyrum ...-etur. ALBERT. M. sens. 2,2 p. 47a,44 lumen retinetur in perspicuo humido ... et -at ipsum. veget. 3,64 calidum ... -at corpora terrea. animal. 1,414 sperma digeritur et -atur. *al.* 2 *albo colore illinere – weiß tünchen:* ARNOLD. SAXO fin. 4,7 p. 84,34 pone condisi et opium vel iusquiamum in albedine calcis, deinde -a domum cum ea. 3 *alch. i. q. in argentum mutare – in Silber umwandeln:* Ps. CALID. secret. 1 p. 184b,30 artificium maius sunt quatuor magisteria ..., videlicet solvere, congelare, -are et rubificare.

***albificus,** -a, -um. *albus – weiß:* RHYTHM. 149,410 *(de caelo beatorum)* ut nunc amictus -a veste decantet verba.

***albifluus,** -a, -um. *albus – weiß:* CARM. de conv. Saxon. (MGPoet. I p. 381) corvos vertit in -as ... columbas.

***albiger,** -geri *m. latrunculus albus (in ludo tabellari) – weißer Stein (beim Brettspiel):* CARM. Scot. II 1 sol. 4,7 -i similes sic certant tramite trino.

albigo *v.* albico, albugo. ***albilla** *v.* *albella.

***albinga,** -ae *f.* (albus) *farfara – Huflattich (Tussilago farfara L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 287):* GLOSS. Roger. I B 1,10 (1,12) p. 529,38 -am, id est ungulam caballinam. *v. et* *albuga.

albinus, -a, -um. 1 *adi.: albus – weiß:* CARM. Bur. A 177,4,6 p. 238 vinum et -um et rufinum. 2 *nom. propr. (ioculariter de martyre quasi nummos argenteos figurante):* GARS. tract. 1 p. 425,31 quo tempore ... pontifex ... martirum corpora, A-i videlicet et Rufini, Romam transferret. LAND. MEDIOL. hist. I 3,31 p. 98,7 ossibus A-i et Rufini sparsis. BERTH. ZWIF. chron. 38 p. 260,18 martiris A-i nec non et membra Rufini si quis habet. CARM. Bur. B 39,3,3 quidam colunt A-um et diligunt Rufinum *(v. comm. ad l.). al.*

***albios oculus** (albioculus *ci. Diez al., cf. O. Deutschmann, RomJb. 1. 1947/48. p. 137sqq.*) staraplinter GLOSS. III 12,16 St.-S.

albiston *v.* asbestus.

[Baader]

***albizo** (-idio), -are. *albidum esse – weißlich sein:* COMPOS. Luc. P 20 herba subtilis, ramosa, spina involuta, -diante.

albo, -avi, -atum, -are. **1** *proprie:* **a** *albo colore illinere – weiß tünchen:* LEG. Lang. p. 176,8 de muro -to. HEINR. AUGUST. planct. 1413 aeri vel stagno par -toque sepulchro (*cf. Vulg. Matth. 23,27* sepulchris dealbatis). CHART. Brixin. 166 p. 177,13 licenciam ... ecclesiam ... murandi, -andi. **b** *album reddere – weiß machen:* ALBERT. STAD. Troil. 5,452 *vir* -at sanguineos excerebratus agros. ALBERT. M. veget. 4,138 per quod *(humidum perspicuum)* -ari possit. animal. 3,161 *sperma* in testiculo -atur. 12,145 lac, quod est -tum et decoctum in mamillis. **2** *translate:* **a** *lucidum reddere – leuchtend machen:* EKKEH. IV. pict. Mog. 6 prima lux -vit. **b** *in caelum accipere – verklären:* *v. p. 424,5.* *v. et* albatus.

albor, -oris *m.* *script.* -ur-: *l. 31.* *plur.: l. 28.30.*

I *proprie i. q. color albus – weiße Farbe:* PAUL. ALBAR. carm. 9,107 iacintus ... renobans -e redemtos. NOTKER. BALB. carm. 8,3 p. 140 quando per -em corvorum germina sordent. ALBERT. M. animal. 3,115 calidum in terrestri sicco inducit primo -em et tandem obscuritatem.

II *meton.:* **A** *natur.:* **1** *macula alba – weißer Fleck:* ANTIDOT. Augiens. p. 46,16 folia rosarum sine -e tundis. **2** *substantia alba – weiße Masse:* NOTKER. BALB. gest. 1,15 erugine proiecta -e casei vescebatur. **3** -r oculorum *i. q. album oculi – das Weiße des Auges:* AESCULAPIUS 3 p. 5,17 ut -r tantum oculorum videatur. 19 p. 25,20 -es oculorum lucidi fiunt vel albidi. **4** -r ovi *i. q. albumen ovi – Eiweiß:* ANTIDOT. Bamb. 34 ovi -es. ANTIDOT. Glasg. p. 153,16 ovi alburem. MAPPAE CLAVIC. 45. *al.* **B** *vestis alba – weißes Gewand:* TIT. metr. III 7,29 angelicos homines -e micantes *(cf. Vulg. Ioh. 20,12).*

albucium (-tium), -i *n. vel* **albucius**, -i *m.* *script.:* balb-: *l. 41.* barb-: *l. 41.*

1 *asphodelus – (gelber) Affodill (Asphodeline lutea Rchb., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 474sq.):* DYNAMID. Hippocr. 2,100 asphodelos, hoc est -um. 2,118 balani sementes mittit *bryonia* quasi -us. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 4b^{v} affodili, centum capita, -tium. ALPHITA I p. 273,16 affodillus, balbutium (barbutium *var. l.*, albucium II p. 3,10), centum capita. **2** *radix asphodeli – Affodillwurzel:* ANTIDOT. Lond. p. 19,27 asfudelli radice, id es⟨t⟩ -tio, qui in monte nascitur.

***albuga** *(f.)* (albus) *farfara – Huflattich (Tussilago farfara L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 287):* GLOSS. III 549,31 St.-S. -a i. ungula caballicia huflatiche. *v. et* *albinga.

?*albugena, -ae *f.* *sal ut vid. – etwa 'Salz':* ANON. lum. p. 65,4 acceptum ... modum de -is contere, exprime et sicca eas.

***albuginarius**, -a, -um. *suffusione oculorum affectus – vom grauen Star befallen:* WOLFHARD. Waldb. 2,3 (2) dum ... mala -a, quae vulgo perulas nuncupamus, obnoxia pateretur.

***albugineus**, -a, -um. **1** *adi.:* *albidus (sc. albedinem oculi significans) – weißlich (nämlich das Kammerwasser bezeichnend):* Ps. COPHO anat. 99 humor *oculorum*, qui prius exierit, dicitur -us. BENVEN. GRAFF. ocul. B 3 p. 11,2 primus *humor* dicitur -us, qui similis est albugini ovi (ALBERT. M. animal. 1,199). FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 68,15 nigredo pupille in talibus *(falconibus nigrorum oculorum)* intensior est nigredine -i humoris *(cf.* ALBERT. M. animal. 1,205 quinta causa *nigredinis oculorum* est, quia forte nimis habundat -us *humor).* ALBERT. M. animal. 1,204 tertius *humor oculorum* est -us, qui est purgamentum glacialis *humoris* (*cf.* 1,200. 201. 19,14). WILH. SALIC. chirurg. 1,10 p. 307^{A} qui *(locus)* est ... inter humorem christallinum et -um. 4,1 p. 19,14sq. **2** *subst. fem.:* *humor albugineus – Kammerwasser:* Ps. GALEN. anat. 1 p. 168^{D} -a, quae clara est valde et subtilis.

albuginosus, -a, -um. *albus – weiß:* ALBERT. M. sens. 1,13 p. 32^{b},39 *(de oculo)* nisi esset circum munitum -o humore. animal. 6,14 ova duarum esse humiditatum, -ae quidem et citrinae.

albugo, -inis *f.* *script.:* -pug-: *l. 22.* -big-: *l. 25.* -bag-: *l. 26.* -buig-: *l. 36.* *plur.: l. 24.*

I *natur.:* **A** *substantia alba – weiße Masse:* HILDEG. phys. 3,59 aer ... quamdam -em dimittit; de illa ergo sysemera collige. **B** -o (oculi) *i. q. album oculi, humor albugineus – das Weiße des Auges, Kammerwasser (cf.* GLOSS. III 353,52 St.-S. -o daz wize. 362,27 -o witouga): HILDEG. vit. mer. 1,21 -em oculorum magis quam pupillas extorserat. BENVEN. GRAFF. ocul. B 3 p. 11,14 primus humor *oculi* est iste, quem Iohannicius vocat -em *(cf. p. 429,57sq.).* BRUNUS LONG. chirurg. 2,1,9 p. 120^{G}. ALBERT. M. animal. 1,139. *al.* **C** -o (ovi) *i. q. albumen ovi – Eiweiß (cf.* GLOSS. III 493,4 St.-S. -o wiza des eies): THEOPH. sched. 1,24 tolle clarum, quod percutitur ex -e ovi. HILDEG. phys. 1,185 vitellus ovi salubrior est ad comedendum quam -o eius. TRACT. de chirurg. 724 -o ovi et abscinthium et alia mitigatoria. ALBERT. M. animal. 17,23. *al.* **D** *humor albus – weiße Flüssigkeit:* TRANSL. Athan. Neap. 12 coepit ex eis *(oculis)* quasi -o decurrere.

II *medic.:* -o (oculi) *i. q. suffusio oculorum, cataracta – grauer Star:* **A** *proprie (cf.* GLOSS. I 272,37 St.-S. daz uuiza in demu augin. 479,39 houvisal. II 15,66 claucoma -o vel giluh. 220,66 alpuginem den huuizun cincun. 225,13 klasaugi. IV 167,44 cinco vel oucstal. V 46,6 fli): GLOSS. med. p. 18,7 celidonia ... ulcera in oculos et asperitudines sive -es extenuat. ANTIDOT. Cantabr. p. 161,24 ad caliginem et albiginem oculorum. p. 161,31 ad albaginem et nebulam oculorum. RATHER. epist. 3 p. 26,1 quod facit -o in oculo, hoc adulatio in corde stulti. RANGER. Anselm. 7033 perdiderat civis -e lumen ocelli. HILDEG. caus. 2 p. 93,32 de oculorum -e. BENVEN. GRAFF. ocul. B 10 p. 30,9 que *(medicina)* valet contra -em (albedinem A p. 27^{a},34) occulorum. CHART. march. Misn. III 468 p. 323,38 cui -o de oculis excreverat. GLOSS. Roger. I A 3,6 p. 669,1 -o ... est macula inveterata (*syn.* catharacta). ALBERT. M. veget. 6,96 haec lotura abstergit pannum oculi et -em ipsius. *al.* *remissius (cf. p. 424,61sqq.):* MIRAC. Hucberti 1,8 ab eius decidente oculis albuigine ([albugine *2*]. *sim.* CONR. MEND. Attal. p. 152,44). **B** *in imag. vel translate:* EPIST. var. II 20,9 ut ... ab -e contracta arrogantiae ... oculos tergant. RATHER. prael. 6,25 p. 340^{B} tanta noxiae consuetudinis a meipso obnubiler -e. ALBERT. M. euch. 3,1,4,1 p. 248^{b},5 quae *(fellea amaritudo)* extergit -em spissam, quam nobis ante oculos vanitas mundi posuit *(spectat ad Vulg. Tob. 6,9). al.*

albulus, -a, -um. **1** *adi.:* *albus – weiß:* CHART. Austr. sup. II 11 p. 16,1 (a. 849) in vernali tempore, quando -i pisces coeunt. **2** *subst. fem. et neutr.:* *suffusio oculorum, cataracta – grauer Star:* ANTIDOT. Sangall. p. 99,22 ad -as in oculo. CHIRURG. Sudhoff I p. 14,27 -e oculorum sic excu[cu]ciuntur (p. 16,16). VITA Anselmi Luc. 53 cui *(mulieri)* -um unius oculi lumen penitus abstulerat.

album *v.* albus.

1. albumen, -inis *n.* **1** *natur.:* **a** -n (ovi) *i. q. albugo ovi – Eiweiß:* ANTIDOT. Glasg. p. 111,24 cum -n de ovum teris. p. 111,45 -a ovarum ... inicias. MAPPAE CLAVIC. 69 fac ex -e ovorum ... medicamen. Ps. ODO MAGD. herb. 285 donec *liquor salicis* ... teneat facto velut ex -e filo. TRACT. de chirurg. 517 cum -e ovi despumato vel distemperato. GLOSS. Roger. II 475 -n ovi, cum frigidum sit naturaliter, non debet apponi arterie. NOTULAE Wilh. Cong. 75 -n ovi in principio ponitur ad mitigandum et mundificandum et repercutiendum. ALBERT. M. animal. 3,122. *saepe.* **b** -n oculi *i. q. album oculi – das Weiße des Auges: v. p. 435,1.* **c** *pulpa – Fruchtfleisch:* COMPOS. Matr. 74,1 tollis acetum eius *(citri)* et miscis cum -e citri. **2** *medic.:* -n (oculi) *i. q. suffusio oculorum, cataracta – grauer Star:* GLOSS. med. cod. Trev. p. 130,18 ad -n oculorum. *remissius:* EKKEH. IV. bened. I 30,32 ut cadit -n, redit illi *(Paulo)* concite lumen *baptismo* (30,34).

2. albumen *v.* alumen.

***albumitas**, -atis *f.* (albumen) *virtus albuminis ovi propria – eiweißartiger Charakter:* BENVEN. GRAFF. ocul. B 3 p. 12,23 albugineus *humor oculi* ab -e dicitur.

[Baader]

alburnus, -a, -um. *?script.* albur(us): *l. 5.* **1** *proprie i. q. albus – weiß:* ABBO SANGERM. bell. 3,89 -is (gloss.: albidis) albent pomis ... apofereta. *fort. huc spectat:* Ps. GERH. CREM. sept. p. 327,13 sumas de capillis rubeis et nigris et alburis. **2** *translate i. q. lucidus – glänzend:* EPIST. Aldh. 3 propter -um dictricis Romaniae decorem.

alburus *v.* alburnus.

albus, -a, -um. *script.* -lv-: *l. 58.69. p. 434,11. compar.:* COSMAS chron. 1,41 p. 76,24. *v. et p. 432,31. superl.: l. 14.64.*

I *proprie i. q. candidus, albidus, canus, cereus – weiß, weißlich, weißgrau, weißgelb:* **A** *de anim. et partibus corporis:* **1** *de bestiis:* **a** *spectat ad pellem:* DIPL. Heinr. II. 427 p. 545,30 equum unum -um faleratum (*sc. papae; cf.* VINC. PRAG. annal. a. 1161 p. 679,19 equum ... -issimum ornatum). ADAM gest. 4,32 p. 267,4 martures -os eiusdemque coloris ursos. BERTH. ZWIF. chron. 10 p. 174,12 cappam nigram -os boves habentem intextos. ALBERT. M. animal. 22,123 *mures. al. alleg.:* ANSELM. HAV. dial. 1,7 equus -us primus est status ecclesiae *(cf. Vulg. apoc. 6,2).* **b** *spectat ad pennas:* SALOM. II. epist. p. 415,18 merulam. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 9,21 ambe species ciconiarum, scilicet -e et nigre. 5 p. 123,20 ale de aironibus -is et cinericiis. ALBERT. M. animal. 8,111 asturem ... valde antiquum et quasi -um factum ex multa antiquitate. 19,39 pavi. 23,65 falco. *al. alch.:* ALLEG. sapient. 1 p. 468^{b},33 lacte -i volatilis. **c** *proverb. de impossibilitate vel raritate:* EGBERT. fec. rat. 1,250 delusor promisit apes ... -as. 1,1276 -us erit corvus *magister*, si strenuus exit alumnus (FROUM. carm. 19,37. ANNAL. August. I a. 1086 p. 132,25. *cf.* NIVARD. Ysengr. 3,655 cornix). **2** *de hominibus:* **a** *spectat ad cutem:* ALBERT. M. animal. 3,178 mulierum -arum (9,63). **b** *spectat ad vestimenta:* ALDH. virg. II 1668 *(de sanctis)* grex (*cf.* HROTSV. Gong. 487 cuneis). *de habitu monachali:* VITA Norb. I 14 p. 686,48 *(in convicio)* -o cane *(de ordine Praemonstratensi ut* FUND. Osterh. [MG Script. XV p. 1106,3] -is canonicis). DIAL. cler. et laic. p. 321, 29 monachi grisei, -i, nigri (*sim.* CONST. II 428II,17). CHART. civ. Erf. 220 p. 137,8 *(de ordine canonico s. Augustini)* collegio sanctimonialium dominarum -arum. *nota de ordine Cisterciensi:* HUGO TRIMB. laur. 134 Godehardus cum grege nos -o precibus compaginet -o. **c** *spectat ad negotium:* CHART. Lub. II 31 p. 28,15 (a. 1259) Meineko et Ludeko cerdones -i *(theod. 'Weißgerber').* **d** *nom. propr.:* CHART. Turic. 212 p. 103,20 (a. 968) Erich Albus. TRAD. Frising. 1293. CHRON. Afflig. 3 Gerardus, qui dicebatur Albus. CHART. Eichsf. 213 p. 128,28 Otto Albus de Botenstein. ALBERT. STAD. annal. a. 1112 p. 320,6 comitem Ethelerum Album. *saepe.* **3** *de partibus corporis:* AETHICUS ISTER 63 p. 42,31 *Albani*, quia -o crine nascuntur. LIUTG. Greg. 15 p. 79,6 lanae. HROTSV. Mar. 362 digitos. COSMAS chron. 3,24 in -o ebore. CHART. Westph. VI 605 porcionem de digito sancti Magni martiris -am. ALBERT. M. animal. 1,517 *cerebri substantia* est mollis, -a, humida. 1,621 cutis ... est -ae substantiae. WILH. SALIC. chirurg. 4,4 p. 34,19 a carne glandulosa et -a. *al. alleg.:* ALEX. MIN. apoc. 1 p. 17,15 -us, id est immaculatus et innocens agnus per -am lanam designatur *(cf. Vulg. apoc. 1,14). flavus – blond:* WALTHARIUS 750 crines. **B** *de rebus:* **1** *de plantis et earum partibus:* ANTIDOT. Sangall. p. 89,34 gumen alvu. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 30b^{v} piper aliud -um, aliud longum, aliud nigrum et rotundum. REGISTR. abb. Werd. 8,1 p. 249,6 XXX mo⟨dios⟩ leguminis nec -i nec nigri, sed inter utrumque. ALBERT. M. veget. 2,142 -us *color in floribus* ... causatur ex luminoso aqueo humido. 4,118 communiores ... colores arborum sunt viridis et -us. 4,137 quae *(ulmus)* est -issima. 4,138 ligna sunt quaedam nigra et quaedam -a. 6,3 resina. 6,251 uva ... est -a et rufa et nigra. *saepe. in nominibus plantarum:* ARBEO Emm. 22 in quodam arbore vulgari locutione spine -e. ANTIDOT. Glasg. p. 156,13 cicer. p. 159,3 marrubii alvi. ANTIDOT. Cantabr. p. 160,40 elebore. p. 162,24 costum. DYNAMID. Hippocr. 1,62 crinus leucus, hoc est lilium -um. DIAETA Theod. 50 papaver. GLOSS. III 198,1 St.-S. dictamnum -um wizuurz. 472,26 vitis -a i. liela. 475,41 mentastrum, -a menta, rosseminz vel fiscminz. 541,44 fulphu i. piper -um wizphephir. 559,29 kardus -us woluesmilch. TRACT. de aegr. cur. p. 174,21sq. ligni -i ... sandali -i. ALPHITA I p. 285,46 cor -um, -um abietis, agaricus idem. ALBERT. M. veget. 6,163 camomillae. 6,213 rosa. *saepe.* **2** *de terris, lapidibus sim.:* HUGEB. Willib. praef. p. 88,1 *(de pergamena)* per -as camporum planities. WALAHFR. carm. 54,31 Parium. 83,9,1 -a civitas *(theod. 'Weißenburg')* sacris decorata gazis. MAPPAE CLAVIC. praef. p. 187,11 sulfuris -i aut crocei coloris. 283 lapides -os et rotundos IIII uncias. THANGM. Bernw. 8 p. 761,37 *(de musivo opere)* -o ac rubro lapide. THEOPH. sched. 2,5 lutum. 3,22 ollae. DONIZO Mathild. 1,94 Canossa. HILDEG. phys. 2,11 terra, quae -a, scilicet quae pallida est et arenosa. CHART. Pruss. I 4 p. 3,23 quod regio illa -a esset ad messem (53 p. 39,36; *cf. Vulg. Ioh. 4,35). al. alch.:* ROSIN. def. p. 316,23 recipe lapidem, qui est niger, -us, rubeus, citrinus et avis mirabilis. *proverb. c. sensu prosperitatis:* CHRON. Merseb. 2 p. 171,25 dies alma illuxit seculo -o a nobis assignanda calculo (*cf.* EGBERT. fec. rat. 1,219 res ... insolitę carbone notantur; olim prosperitas calculo numeratur in -o). *de vitro:* HERACLIUS I 19,1 vitrum (THEOPH. sched. 2,12.23). CHART. Rhen. med. III 885 p. 662,22 fenestre ... sive picte sive -e. **3** *de metallis:* **a** *de metallis impermixtis:* GEBER. summ. 1,18 plumbum utrumque, lividum scilicet et -um. CHART. Eichsf. 299 p. 172,18 ducentas marcas -i argenti. **b** *de fusionibus metallorum:* COMPOS. Luc. M 21 eramen. MAPPAE CLAVIC. 77 eramentum. 85 eris (EPIST. Teg. I 112^{b}). **c** *de monetis argenteis:* CHART. Livon. A I 20 p. 27^{a},22 (a. 1211) denarii -i erunt et dativi. CHART. Pruss. II 302 p. 220,11 quod quevis marca fertone sit -a vel -ior. **d** *de pigmentis:* MAPPAE CLAVIC. praef. p. 188,12 minium rubeum vel -um. p. 188,28 de -o plumbo (HERACLIUS II 24 p. 71,20). *al.* **e** *alch. in nomine ficticio argenti vivi:* TURBA phil. 12 p. 121,1 fumus (gloss.: lac virginis) ille -us est et omnia dealbat *(Collection des anciens alchimistes grecs. ed. M. Berthelot. II. 1888. p. 51,1* ὁ γὰρ καπνὸς τοῦ θείου; *sim.* MORIEN. ROM alch. p. 518^{b},45 fumus ... -us est argentum vivum. GEBER. clar. 2,11). 58 p. 161,22 arborem. **4** *de humoribus superfluis:* TRACT. de caus. mul. 23 ad decursione⟨m⟩ matricis -a⟨m⟩. Ps. GALEN. febr. 99 urina ... cum nebulis -is et furfuribus supernatantibus (*cf.* MAURUS urin. II p. 6,10 -us *color urinae* est sicut aqua clara). ALBERT. M. veget. 6,273 anisum ... purgat matricem a fluxu humiditatum -arum. animal. 2,110 viae *testiculorum* ... sunt plenae semine -o. *saepe.* **5** *de morbis:* BENEDICTIO ocul. (NArch. 13 p. 667,13) si *macula in oculo* -a est. HILDEG. phys. 1,23 qui -am lepram, scilicet quedick habet. BENVEN. GRAFF. ocul. B 4 p. 13,2 que *species cataractae* est -a sicut purissima calx. ALBERT. M. veget. 6,429 super morpheam -am. **6** *de vestimentis:* ALCUIN. epist. 134 p. 202,29 *(de baptismo)* -is induitur vestimentis. NOTKER. BALB. gest. 2,9 p. 63,9 pallia Fresonica -a, cana. ARS med. 3 p. 420,14 vestes ... -as induat *medicus.* CONSUET. Trev. 42 p. 41,2 facitergulam. GREG. CAT. chron. app. p. 309,19 planetam diarodinam et aliam -am. p. 309,23 diaspidem. HONOR. AUGUST. glor. 33 per -am vestem, qua eos *(sacerdotes)* induimus, sacerdotalem dignitatem innuimus. BERTH. ZWIF. chron. 10 p. 174,7 dalmaticam. EPIST. Wibald. 325 p. 455,11 examitum megalogramon diplarion -um. CHART. Heinr. Leon. 122 subtile. ANNAL. Prag. III a. 1283 p. 208,37 pallam altaris de -o balkyno. *saepe. de habitu monachali:* GESTA Trev. cont. I 2 p. 176,39 mutatis vestibus ac pro -is nigris indutis (*de ordine canonico s. Augustini ut* ANNAL. Rod. a. 1111 p. 696,29 -o sub habitu. HEINR. LETT. chron. 13,3). OTTO FRISING. chron. 7,35 p. 372,17 vestem nigram ..., -am vel griseam. VITA Norb. I 12 p. 683,40 *(de ordine Praemonstratensi)* in typo angelorum -ae vestes et in signo poenitentiae laneae ad carnem ferendae videntur. STATUT. ord. Teut. p. 38,24 *(de ordine Teutonicorum)* militibus quidem in signum milicie palliis -is utentibus (*cf.* p. 63,17 pannus -us cum nigra cruce. p. 63,26 sacerdotes ... camisiis -is ac superpelliciis sint induti. *al. v. ind.*). *alleg.:* HONOR. AUGUST. sacram. 29 -us *color*

[Baader]

vestis presbyteri est castitas. 7 *de alimentis, substantiis:* MAPPAE CLAVIC. 285 mel -um et purum. DIAETA Theod. 269 vina -a et dulcia. COMPOS. Matr. 56,3 acetum. GLOSS. III 544,33 St.-S. propoleum i. cera -a wizwachs. ADAM gest. 2,69 p. 131,5 panis (CHART. Xant. 51 p. 40,26. CHART. Argent. IV 35 p. 45,1 panes -os, qui dicuntur smalleibe. CHART. Bern. II 596. *al.*). CHART. Eberb. 304 p. 65,12 defectus suppleatur de -o *vino* meliori. ALBERT. M. veget. 6,252 nunquam ... -um *vinum* efficitur perfecte dulce sicut rubeum. *saepe. proverb. de similitudine:* EGBERT. fec. rat. 1,279 -a videntur in -is ova inserta farinis. 8 *de variis rebus:* HEINR. LETT. chron. 14,5 p. 76,20 in tabulas *(i. parmas)* -as. FRID. II. IMP. art. ven. 1 p. 56,33 teste ... ovorum ... sunt -e totaliter. ALBERT. M. meteor. 1,2,2 p. 493^{b},13 de galaxia, quae est idem quod via lactea sive -a. *(spumā) albescens – (weiß)schäumend:* ERMOLD. Ludow. 3,261 -a ... trans flumina Rheni. *fort. huc spectat nom. propr.:* CHRON. Reinh. a. 1168 apud Album-lacum (*theod.* '*Weißensee*'; *cf.* ANNAL. Erf. praed. a. 1248 p. 103,22 Albi-laci oppidum). *remissius:* GESTA Trev. 3 p. 131,29 porta *Trevirensis* ..., ad quam victores de bello revertentes ... excipiebantur ... et ob hoc Alba porta nominata (*cf.* BALDER. Alber. 12 p. 250,43). CHART. Westph. III 604 (a. 1256) se soluturum ... denarios ecclesie ... ad -um officium de manso quodam (*'Weißamt' ed.; sim.* 735 p. 378,33).

II *translate:* A *lucidus – glänzend:* PASS. Petri et Pauli 215 aurora. B *clarus – berühmt:* VITA Paulin. Trev. 8 *episcopus* -ae metropolis Italorum *(i. Mediolani).* C *purus – rein:* BRUNO QUERF. Adalb. A 14$^{ex.}$ -o limo patientię. 18 de -o martyrio (fratr. 13 p. 733,41; *cf. L. Gougaud, RevBén. 24. 1907. p. 365sqq.*). fratr. prol. post -um cor et opus bonum. 1 p. 717,19 -ae continentiae manus. 10 p. 726,23 tota mens et -um opus. D *clemens – gnädig:* CARM. var. III 84,57 quo te nunc senciat -um.

subst. masc.: 1 *catalogus – Verzeichnis:* HARIULF. chron. 4,17 p. 217,6 abba ... loculo quae ... nostro contulit, hic retinet scriptus qui cernitur -us. 2 *latrunculus candidus – weißer Spielstein:* CARM. Scot. II 1 sol. 2,4 unius et tetri interimunt vestigia terni -i lacte magis. ASILO rhythmimach. p. 15,1 VIII -i minores (p. 15,6.9.13). 3 *nummus argenteus – Silbermünze:* METELL. buc. 3,3 argenti dedit -os. Quir. 71,11 aere pius latro, fur auspice defugit -o. *de moneta certi pretii:* CHRON. Laet. 3 III solidos -orum (HIST. Walc. cont. 21). CHART. Lux. II 53 datis ... LX libris -orum. REIN. LEOD. annal. a. 1214 p. 671,10 XV milia librarum -orum et centum libras Leodiensium.

subst. fem.: I *eccl.:* A *vestis vel tunica candida – weißes (Unter-)Gewand (cf. Vulg. Ioh. 20,12):* 1 *gener.* (*cf.* GLOSS. III 663,22 St.-S. -a chemis): ALCUIN. epist. 235 p. 380,35 mitte mihi ... pelliciam longam ..., nisi forte -a potest esse, que molliorem lanam habere videtur. RATHER. epist. 25 p. 131,4 nullus cum -a, qua in suos usus utitur, praesumat missam cantare. BERTHA Adelh. 11 ut sibi *(Adelheidi)* ex proprio labore -am afferret. TRAD. Frising. 1810° dederunt ad communem usum fratrum unam -am. CHRON. Erf. min. p. 592,13 ut summus pontifex ... -a ampla, cingulo precincta continue uteretur (*cf.* p. 592,15 illam -am amplam et longam mutavit in -am strictam, non cinctam, qua modo utitur papa). *paulo aliter:* WILH. HIRS. const. 2,32 p. 1086^{D} *frater molens* seipsum induit -a et supra caput alligat. 2 *vestimentum liturgicum – liturgisches Gewand:* a *camisia candida – Albe (cf. J. Braun, Die liturgische Gewandung. 1907. p. 57sqq.):* TRAD. Patav. 18 (a. 788/89) 1 -a. ANGILB. eccl. Cent. 3 p. 177,28 -as lineas. AMALAR. 2,18,1 *(de presbytero)* postea camisam induimus, quam -am vocamus (*cf.* WALAHFR. exord. p. 504,21). REGINO syn. caus. 1,81 ut nullus presbyter sine amictu, -a, stola ... praesumat missam celebrare. TRAD. Ratisb. 279 p. 227,25 -am in margine supremo auro, argento coccoque textrino opere elaboratam. GESTA Vird. cont. I 11 p. 49,49 -asque septem cum amictis aurofrisio paratas. EKKEH. IV. cas. 90 -a est illa philologiae nuptiis auro insignis. CASUS Gall. cont. 2$^{med.}$ -as ... deauratas in margine et in pectorali. ANDR. STRUM. Ioh. 75 p. 1099,6 flammae ... -am quasi bissinam intrabant. LEO MARS. chron. 3,31 -am a scapulis et capite ac manibus friso decenter ornatam. PETR. CAS. (?) chron. 3,58 p. 743,44 -as sericas IV, de matassa bambacii VIII. CHART. Westph. suppl. 6 p. 4,24 ad praecingendam -am. RUP. TUIT. off. 2,23 p. 54^{A} *(de monachis)* in -is stare vel procedere. LIBER ordin. Rhenaug. p. 60,32 invitatorium in -is canitur. CHART. Turg. II 101 p. 345,22 dum *praepositus* adhuc -a indutus staret super tumulum. REGISTR. Pant. Col. p. 58,14 legavit nobis alvam. *saepe. alleg.* (*cf.* AMALAR. off. 2,18,3 [*de alba*] vestimentum diximus esse castigationem vocis): RUP. TUIT. off. 1,20 -a lineum vestimentum et strictum ... novam vitam sacerdoti ... designat. HONOR. AUGUST. sacram. 29 -am, id est fidem pro lorica (*cf.* gemm. 1,72). *remissius de vestimento certorum festorum proprio:* NOTAE Gembl. (MGScript. XIV p. 594,11) festum ... sancti evangeliste in -is fieri instituit (*cf.* p. 594,15. 595,3). REGISTR. Pant. Col. p. 54,17 octava sancte Marie, Tymothei et Symphoriani in -is. p. 55,1 Bartholomei apostoli in -is. p. 55,19. b *tunica diaconorum – diakonale Tunika (cf. J. Braun, op. cit. p. 60):* VITA Hugberti 16 (MGMer. VI p. 492,26) -am et casulam. VITA Arid. 15 (MGMer. III p. 587,27) diacones in -is exeunt ad processum. PONTIF. Rom.-Germ. p. 153^{b},15 diaconus -a indutus. LIBER ordin. Rhenaug. p. 124,25 diaconus stola et -a indutus. c *tunicella – subdiakonale Tunika, Tunizella (cf. J. Braun, op. cit. p. 79sq.):* ORDO Rom. 6,11 lineam dalmaticam, quam dicimus -am. *fort. add.:* ANGILB. eccl. Cent. 3 p. 177,28 -as Romanas cum amictis suis auro paratas VI. BERTH. ZWIF. chron. 10 p. 174,16 duas -as ex sericis factas. *v. et l. 5.* d *tunica ministrorum – Akolythentunika (cf. J. Braun, op. cit. p. 60sq.):* SIGEH. Maxim. 20 scintilla ... in -am cecidit. CONSUET. Trev. 20 ad predictum chorum in -is intrant ministri. LIBER ordin. Rhenaug. p. 125,3. e *rochettum – Rochett (cf. J. Braun, op. cit. p. 131^{1}):* PETR. CAS. (?) chron. 3,66 p. 749,21 -am ... numquam ei *(Victori papae)* potuerunt induere. 3 *tunica baptismalis – Taufkleid:* ORDO Rom. ant. p. 80^{b},16 benedictio aquae ad -as deponendas. UFFING. Ida 1,9 dum adhuc in -is ab luce raperetur. LAMB. TUIT. Herib. 1,9 p. 748,5 -arum vestes. RUP. TUIT. off. 8,16 p. 236^{B} sabbato, quo deponuntur -ae (*cf.* HERBORD. Ott. 2,27 p. 791,41 in die depositionis -arum). *saepe. alleg.:* HONOR. AUGUST. gemm. 1,243 -a *baptizatorum* ... sacerdotii praefert stolam. 3,123 -as portamus, quia angelos in -is resurrectionem annuntiasse signamus. 4 *tunica beatorum – Gewand der Seligen:* GERH. AUGUST. Udalr. I 9 p. 397,46 pueri agnum in -is sequentes. B *meton. plur. i. q. hebdomada pascham sequens – Woche nach Ostern* (*cf.* HRABAN. inst. cler. 2,39 p. 137,25 VII dies -as vocitamus propter eos, qui in sancta nocte baptizati -is per totam hebdomadam utuntur vestibus): TRAD. Frising. 211 (a. 804/07) in -as post pascha (557^{a}). IOH. DIAC. cen. 1,3,1 in -is pascalibus (PONTIF. Rom.-Germ. p. 141^{a},36. CHRON. reg. cont. I a. 1198 p. 164,13). ORDO Rom. 13^{D},5 dominica prima post -as (*cf.* RUP. TUIT. off. 9,1$^{tit.}$ de dominica secunda post -as). 30^{B} (tit.) usque ad sabbatum in -is (30^{B},71 usque in sabbato de -as). GERH. AUGUST. Udalr. I 20 in pascali ebdomada, quam dicunt infra -as. HONOR. AUGUST. gemm. 3,133 sequens *pascham* septimana vocatur in -is. *al.*

II *margarita candida – weiße Perle:* LEO MARS. chron. 2,59 p. 667,41 tres pannos de altari, unum cum -is, alium cum cruce ex friso et -is. 3,18 p. 711,4 dalmatica ... exameta, auro et -is a capite, manibus ac pedibus insignita. *fort. add.:* COMPOS. Matr. 74$^{tit.}$ confectio -arum.

subst. neutr.: I *proprie:* A *strictius i. q. albedo – weiße Farbe, das Weiß:* METELL. buc. 4,19 bucula ... maculis insignis et -o ac niveo miscens orbes nigros quasi carbo. FRID. II. IMP. art. ven. 2 p. 144,30 nigrum minoratur et -um multiplicatur *in egestione falconum.* FABULAR. MIN. 3,3 -um ... caude quod inest. *al.* B *latius:* 1 *natur.:* a -um oculi *i. q. albumen oculi – das Weiße des Auges:* ARS med. 7

[*Baader*]

p. 428,12 circa -um (albumen *G*) oculorum. **b** -um ovi *i. q. albugo ovi – Eiweiß:* DIAETA Theod. 256 -um . . . ovi oculorum dolorem compescit. ALBERT. M. veget. 1,47 in quo *(ovo)* in -o spisso viscoso est virtus galli. **2** *techn. et alch.:* **a** *pigmentum candidum – weiße Pigmentfarbe:* MAPPAE CLAVIC. praef. p. 189,6 matizabis de -o. THEOPH. sched. 1,1 tolle cerosam, id est -um, quod fit ex plumbo (WILH. CONG. chirurg. 506 -um de plumbo). HERACLIUS II 42 -um de Pullia (ROGER. SALERN. chirurg. p. 177[14]). 50 p. 85,27 -i . . . species cerusa, calx, alumen. *al.* **b** *argentum – Silber:* METELL. Quir. 75,42 *coronas* flavo necnon ars fecerat -o. **c** *sal candidus (metalli) – weißes (Metall-)Oxyd:* GEBER. summ. 1,18 quousque -um factum est in calce sua. investig. 4 p. 483 fit de -o Hispanico. 7 p. 490. **d** -um lunae *i. q. lapis philosophorum mutationem in argentum efficiens – weißes Elixier:* ALBERT. M. miner. 4,1,7 p. 93[b],19 elixir . . . ad argentum . . . vocant -um lunae (p. 93[b],22). **e** -um sulfureum *i. q. argentum vivum – Quecksilber:* TURBA phil. 12 p. 121,7 -um sulfureum (*Collection des anciens alchimistes grecs. ed. M. Berthelot. II. 1888. p. 51,11* θεῖον τὸ λευκόν). **3** *de vestimentis:* **a** *stragulum candidum – weiße Decke:* BALDER. Alber. 23 p. 255,26 in equis -o coopertis. **b** *?alba – ?Albe:* LIBER confrat. Trev. (ArchMittelrhKirchGesch. 7 p. 248,47) -um obtulit (*sed cf.* p. 243,43 albam).

II *translate:* **A** *de libris:* **1** *liber vitae – Buch des Lebens (cf. Vulg. Phil. 4,3. al.; v. LThK.* [2]*II. p. 738sq.):* ALDH. virg. I 34 p. 275,11 aethralis litteraturae -o descriptos. 46 Eulalia . . . caelesti inscribitur -o (FOLCUIN. Bert. praef. p. 607,25). WALTH. SPIR. Christoph. II 2,108 vitę caelestis in -o (WALDO Anscar. 108,62). THEOD. TREV. serm. de Celso 7 in beati ordinis -o. WALDO Anscar. 11,1 -o martyrii . . . attitulari. *al. v. et p. 431,40. fort. add.:* CARM. libr. III 2,13 *(in dedicatione psalterii)* pax sit multa patri . . . super -um. **2** *diptychum, liber confraternitatis – Gebetsverbrüderungsbuch (cf. A. Ebner, Die klösterlichen Gebetsverbrüderungen. 1890. p. 95[8]):* ALCUIN. epist. 67 p. 110,32 in -o beatitudinis vestre. *v. et* alveus. **3** *registrum – Verzeichnis:* ODILO SUESS. Seb. 15 (7) episcopium -o curiae descripturus. **B** *mus. i. q. distantia – Zwischenraum:* ANON. IV mus. Coussemaker I 3 p. 351[a] intervallum sive -um inter duos tractus.

albutium *v.* albucium.

Alcaicus *v.* Alchaicus. ***alcamia** *v.* *alcanna.

***alcanna,** -ae *f. (arab.* hinnā', *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 867) script.:* alch-: *l. 54.* -ant(a): *l. 49.* -ana: *l. 54.* -amia: *l. 57.*

1 *cyprus – Hennastrauch (Lawsonia inermis L., cf. Hegi, Flora. V. p. 747sq.):* TRACT. de aegr. cur. p. 128,39 ad denigrandos capillos . . . sume alcantam. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 7a[r] -a herba est, in transmarinis partibus et in Sicilia reperitur copiose *eqs.* GLOSS. Roger. III 67[4] olei de -a (ALBERT. M. veget. 6,38). 396 pulv(is) -e. app. p. 293,24 succus rute et -a. Ps. OTHO med. 29 -ae collige laudes. MOSES PANORM. infirm. 35 p. 133,6 alchana. **2** *orbicularis – Alpenveilchen (Cyclamen europaeum L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 1284):* GLOSS. III 524,20 St.-S. alcamia erdappel. 534,49 -a erdeepfele. 547,15. *v. et* *alterana.

***alcanta** *v.* *alcanna.

alcedo *f. script.:* ace-: *l. 63.* aiccido: *l. 65.* -cedro: GLOSS. III 349,36 St.-S. -certo: GLOSS. III 293,39 St.-S.

1 *ardea – Reiher:* GLOSS. III 495,5 St.-S. pellicanus vel acedo regero heigro. IV 166,55 -o heigir. *ibid. al.* **2** *species fringillarum – Finkenart, Gimpel (Pyrrhula pyrrhula L.):* GLOSS. IV 356,41 St.-S. aiccido lohfinco.

alcedro, alcerto *v.* alcedo.

alces *vel* **alx** *subst. script. et form.:* allex: *p. 436,1.* alax: *p. 436,2.* aloy: *p. 436,4. nom. pl.* elaces, -tes: *p. 436,3. abl. pl.* alcis: *l. 71.*

1 *genus cervi – Hirschart, Elch:* ARBEO Emm. 6 frutecta cervis, -is . . . ornata. THEODULF. carm. 33,2,17 cervus et -es. GLOSS. III 33,6 St.-S. alx elicho *(B)* helfant *(K)* tebit *(q).* 442,32 allex vel flanx elaho. 443,16 alx vel falx eleho. 447,38 alx et flax eleho. IV 180,44 alax animal helle. *al.* ADAM gest. 4,32 p. 267,1 bubali et elaces (elates *var. l.*). CARM. Bur. B 134,6 bubalus, alx (gloss.: eleh). ALBERT. M. animal. 22,5 aloy a Plinio dicitur esse animal mulo propemodum simile. **2** *urus – Auerochs:* GLOSS. III 366,67 St.-S. alx urosse. **3** *elephas – Elefant: p. 435,72.*

Alchaicus, -a, -um. (Ἀλκαικός) **1** *adi.: versum hendecasyllabum Alcaicum significans – den alkäischen Elfsilbler bezeichnend, alkäisch:* HERM. AUGIENS. vit. 39a[adn.] metrum -um constans ex pentimemere iambica et duobus dactilis *(cf. Serv. gramm. IV 466,17).* **2** *subst. neutr.:* **a** *versus Alcaicus – alkäischer Vers:* HRABAN. inst. cler. 3,18 p. 224,19 apud Hebraeos psalterium, ut beatus Hieronymus *(sc. loco incerto)* testatur, nunc iambo currit, nunc -o personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur. **b** *versus Asclepiadeus interiecto choriambo – größerer asklepiadeischer Vers:* WANDALB. ad Otric. p. 571,5 quae *(conclusio martyrologii)* mixto coriambico, hoc est gliconio, Asclepiadeo -oque contexitur. p. 571,8 Asclepiadeum spondeo . . ., -um . . . spondeo, tribus coriambis pyrrichioque decurrunt *(cf. Serv. gramm. IV 465,16).*

***alchana** *v.* *alcanna. ***alchemia** *sim. v.* *alchimia.

***alchibus,** -i *m. (arab.* 'aqib, *v. Freytag, Lex. Arab.-Lat. III. p. 190[b]) os calcanei – Fersenbein:* ALBERT. M. animal. 1,300 duo cahab sive -i (*cf.* 1,297 *primum os pedis* vocatur Arabice chahab et a quibusdam achyb, a Latinis . . . basis cruris. 1,495).

***alchimia,** -ae *f. (arab.* kīmiyā', *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1157) script.:* el-: ANON. lum. p. 61,26. -lk-: *l. 36.42.47sq. al.* -em-: *l. 44sq. 50. al.* -ym-: *l. 36.38.49.* -my(a): *l. 43.*

1 *materia metallum mutans – die Metallumwandlung bewirkende Substanz, Elixier (cf. J. Gildemeister, ZDtMorgenl-Ges. 30. 1876. p. 536):* IOH. sacerd. 198 si vis facere de pisce alk-am. MORIEN. ROM. alch. p. 509,56 -ymia est substantia corporea ex uno et per unum composita. p. 519[b],16 aurum ethees -ymiae purum. p. 519[b],19. *ibid. al.* **2** *ars metallum mutandi, metalli mutatio – (Kunst der) Metallumwandlung:* PLATO TIBURT. tab. 1 p. 491,1 liber Hermetis de blchkmkb (i. alchimia *P*). p. 494,5 ostensio aptationis -e. ALFRED. ANGL. miner. p. 54,1 artifices alk-e (*inde* ARNOLD. SAXO fin. 1,5,11 p. 45,17 alchimye. RICHARD. ANGL. correct. 8 p. 391,7 alchemiae). GEBER. summ. 1,28 p. 543 opus . . . alchemiae. Ps. GERH. CREM. sal. I 6[tut.] in sale -e. THADD. FLORENT. cons. 183,34 *aqua ardens* virtutes . . . meliores habet in alk-a. ALBERT. M. cael. hier. 15,3 p. 401[b],47 aurum -ae. veget. 3,40 in arte alk-ae. HEINR. WIRZ. cur. 1013 forsitan -ymia est. Ps. CALID. secret. 1 p. 184[b],25 artificium maius, quod vocant alchemiam *(cf. J. Ruska, Arab. Alchemisten. I. 1924. p. 49).* SALIMB. chron. p. 160,22 infamatus fuit, quod intromitteret se de -a. AURORA consurg. 4 p. 196,1 nobilis thesaurizaria mater A-a. *al. de titulo libri:* Ps. ALBERT. M. alch. p. 34,28 Avicenna in -a sua dicit. *v. et* *chemia, 1.*kimia, *kinna.

***alchimicosis** *v.* *alchimicus *l. 65.*

***alchimicus,** -a, -um. *script.:* alk-: *l. 64.71. p. 437,5. al.* -ym-: *l. 61.64.*

1 *adi.: ad artem metallum mutandi spectans – zur Kunst der Metallumwandlung gehörig, alchimistisch:* AENIGM. super turb. 7 p. 496[b],64 alchymico phoebo. ALBERT. M. sent. 1,35,3 p. 183[a],38 aurum -um. eccl. hier. 2,8 p. 537[a],33 in . . . aquis -is. miner. 1,1,5 p. 8[a],22 operationes -ae. animal. 16,53 in operibus alkymicis *(fort. huc spectat:* PLATO TIBURT. tab. 3 p. 494,4 in hoc opere alchimicosis [alkemya sic *S; an* alchimico sic *leg. ?*] orsus est). AURORA consurg. 17 p. 219,24 ferrum -um. *al. v. et* *chemicus. **2** *subst.:* **a** *masc.: qui artis metallum mutandi peritus est – ein in der Kunst der Metallumwandlung Erfahrener, Alchimist:* ALBERT. M. miner. 1,1,1 p. 2[a],36 quam *(medicinam)* elisir vocant -i (*cf.* 2,2,6 p. 37[a],8). veget. 6,255 medici et alk-i (metaph. 11,3,2 p. 678[b],38 medicus et -us). *v. et* *alchimus. **b** *neutr.*

[Baader]

pl.: *ars metallum mutandi – Kunst der Metallumwandlung, Alchimie:* ALBERT. M. miner. 1,1,4 p. 6^{b},36 qui . . . in -is studuerunt. metaph. 5,1,3 p. 272^{b},10 in -is et in his artibus (Ps. ALBERT. M. alch. p. 34,28). *de titulo libri:* ALBERT. M. veget. 6,426 Hermes . . . tradit in alk-is.

***alchimista,** -ae *m.* *script.:* alk-: *l.* 9. -em-: *l.* 10. -ym-: *l.* 11. *qui artis metallum mutandi peritus est – ein in der Kunst der Metallumwandlung Erfahrener, Alchimist:* ALFRED. ANGL. miner. p. 53,4 alk-e. RICHARD. ANGL. correct. 10 p. 393,21 aliqui alchemistae. ARNOLD. SAXO fin. 1,5,10 p. 44,14 quam *(rem)* reperire possunt alchymiste. Ps. ALBERT. M. alch. p. 35,22 -ae et cimeginus Hermes. ALBERT. M. miner. 3,1,3 p. 62^{b},48 imperiti . . . -arum. euch. 3,2,1,3 p. 282^{b},23 arte -arum.

***alchimus** (-kim-), -i *m.* *qui artis metallum mutandi peritus est – ein in der Kunst der Metallumwandlung Erfahrener, Alchimist:* ALBERT. M. veget. 7,9 industriae alkimorum (alchimorum, alchymorum, alchimicorum *var. l.*).

alchion(ium) *v.* alcion(ium). ***alchora** *v.* *wazalcora.

***alchorismus** *v.* *algorismus.

***alchos** (alcon) *adi. (orig. inc., ni cohaeret c.* Alchvine*) albus – weiß:* GLOSS. cod. Mon. 6373 f. 1^{r} alcon Grece album dicitur, inde dicitur Alchuinus, id est albus eo, quod . . . habuit albam. GESTA Tull. 4 vir egregius nomine Alcha . . ., -os enim Eolice, albus dicitur Latiali notamine. *v. et* *algorismus *p.* 446,17.

***alchymia** *sim. v.* *alchimia.

alcibiadios *subst.* (Ἀλκιβιάδειον) *echion – Natternkopf (Echium italicum L., cf. André, Lex. bot. p. 23):* GLOSS. med. p. 25,11 ecios herba dicta, quod capiti vipere semen ipsius sit simile, eadem -os.

alcion, -onis *(f.)* (ἀλκυών) *script.* alch-: *l.* 43.45. *form. nom. sg.* -ones: *l.* 43.

1 *de avibus:* a *alcedo – Eisvogel (Alcedo ispida L.):* ARNOLD. Saxo fin. 2,5 p. 59,35 avis . . . -on marittima in medio hyemis cubat ova (*Arist. p.* 542^{b},4 ἡ δὲ ἀλκυών). ALBERT. M. animal. 5,27 illa Arabice . . . vocatur cheren et Latine -es. 23,27 avis est marina . . . et -es sunt aves parvae parum passeris quantitatem excedentes. b *species avis rapacis – Raubvogelart (viell. Fischadler oder Rohrweihe, cf. H. Suolahti, Die dt. Vogelnamen. 1909. p. 340):* GLOSS. IV 31,9 St.-S. alchiones (alciones, acionies *var. l.*) aves marine vigil. 129,45 -es aves marinos di stozlwigil (*cf.* 31,8 alchion diHolzi [*sic cod.*, distozil *corr. Suolahti l. c.*]). 2 *spuma salsa maris (herbis aquaticis applicata) – Salzauswitterung (an Wasserpflanzen):* ALPHITA I p. 282,43 caro marina, -on idem.

alcionis *adi.* (ἀλκυονίς) *ad alcyonem pertinens – Eisvogel-:* ALBERT. M. animal. 23,27 quos dies *(serenos in hieme)* nautici -itas vocant.

alcionium, -i (-u) *n.* (ἀλκυόν(ε)ιον) *script.:* alqui-: *l.* 57.60. alchi-: *l.* 58. -num: *l.* 61*sq.*

1 *spuma salsa maris (herbis aquaticis applicata) vel species corallorum – Salzauswitterung (an Wasserpflanzen) oder Korallenart:* PAUL. AEGIN. cur. 2 -um asperimum incendens et solvens. 3 alquionii conbusti. 142 -u (172 p. 96,16). GLOSS. med. p. 6,6 alch-um in litus maris invenitur in loca scopulosa . . . et generatur de spuma maris. RECEPT. Bamb. 7 alquionio. IOH. PLATEAR. simpl. med. p. 15b^{v} *cepa* cum -o fricatum. ALPHITA I p. 273,34sq. -num, adaras, caro marina idem secundum nos, secundum alios -num, id est quod plumbum ustum vel avis quaedam marina. 2 *plumbum ustum – Bleioxyd: l.* 62. 3 *avis marina – Meervogel: l.* 62.

Alcmanius, -a, -um. (Ἀλκμανικός) *script.* Alemann-: *l.* 69. 1 *tetrametrum dactylicum catalecticum (in syllabam) significans – den (einsilbig) katalektischen daktylischen Tetrameter bezeichnend, alkmanisch:* HERM. AUGIENS. vit. 411a$^{sqq.}$ metrum Alemannium trimetrum dactilicum ypercatalecticum constans ex eptimemere dactilica. 2 *tetrametrum acatalecticum dactylicum significans – den akatalektischen Tetrameter bezeichnend, alkmanisch:* METELL. Quir. 54$^{tit.}$ metrum uno versu -um dactylicum tetrametrum acatalecticum.

***alcofol,** -i *subst. (arab.* kuḥl, *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1227) antimonium – Bleiantimonglanz:* Ps. AVIC. anim. 1,2 p. 45 de plumbo -i (5,10). *v. et Suppl. Arab.*

***alcon** *subst. (orig. inc.)* 1 *capillus Veneris – Frauenhaar (Adiantum capillus Veneris L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 257):* ALPHITA I p. 273,40 -n (alloon ALPHITA II p. 4,8), id est capillus Veneris. 2 *aros – Aronstab (Arum maculatum L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 443sqq.):* ALPHITA II p. 5,8 -n, rarus, [pes] pes vituli idem.

***alcora** *v.* *wazalcora.

***alcoranus,** -i *m.* *(arab.* qur'ān, *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1250) liber sacer assecularum Mahumeti – heiliges Buch des Islam, Koran:* OLIV. hist. Dam. 24 p. 203,9 in -o, libro legis eorum, scriptum habent (*cf.* epist. 5 p. 299,3. BURCH. SION. descr. 7,17 p. 53,11). CHRON. Albr. a. 1143 p. 837, 17 liber, qui dicitur -us.

***alcos** *v.* *alchos.

***alcreya** *subst. (theod. vet.* âlakrâ, *v. Ahd. Wb. I. p. 180sq.) onocrotalus – Aalkrähe (Phalacorax graculus L. vel Ph. carbo L.):* HILDEG. phys. 6,28 alkreya (alcreia *codd., cf. Fischer p. 92; in capit. cod. G* alerria *legitur, cf. Fischer p. 137*) plus frigida est quam calida.

***alcuba,** -ae *f.* *(arab.* qubba, *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1221) hemisphaerium – Kuppel:* COMMEM. de casis Dei (ed. T. Tobler, Itin. Hieros. I. p. 305,2; s. IX.$^{in.}$) ecclesia de sepulcro Domini in gyro dexteros CVII, illa -a LIV *habet mensuram.*

***alcuza** (-tia), -ae *f.* *(arab.* kūz, *v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 1274) cantharus collo angusto praeditus – Krug mit engem Hals:* Ps. GERH. CREM. sept. p. 351,6 pone in -za lutata bene, cuius os sit firmum bene. Ps. AVIC. anim. 1,5 p. 61 mitte in -tia angusta et rotunda in furno. *v. et* *cuzu(ba). *Baader*

alcyon *sim. v.* alcion.

***aldea,** -ae *f.* *(arab.* dai'a; *cf. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 461) curia, ubi apes coluntur – Imkerei, Zeidlerhof:* ALBERT. M. animal. 8,173 apes unius -ae pugnaverunt cum apibus -ae alterius; -am autem dico grangiam vel curiam, in qua apes custodiuntur in multis alvearibus.

***aldericius** *v.* *aldiaricius.

***aldermannus,** -i *m.* *(orig. germ.) script.:* ol-: *l.* 55.57.64.66. oud-: *l.* 53. -dre-: CHART. Hans. I 540. *occurrit fere in Germania inferiore.*

senior, praeses, iudex, baiulus, procurator – Ältester, Obmann, Richter, Vorsteher (cf. Dt. Rechtswb. I. p. 528): a *spectat ad civitatem (cf. H. Pirenne, Sozial- und Wirtschaftsgesch. Europas im Mittelalter. 1946. p. 57sq.):* CHART. Lub. I 162 (s. XIII.^{1}) -us, consules et cives in Liwerdcum. CHART. Traiect. 1694 qui *(scabini et consules)* electi ab oud-is civitatis cum eo *(reo)* destinantur. CHART. Hans. I 663 p. 230,2 si furta . . . commissa fuerint . . ., intimabitur o-o de Engeren *eqs.* CHART. Livon. A I 413,11 placita . . . habenda sunt . . . coram duce et o-o Nogardiensibus. *al.* b *spectat ad collegium mercatorum, fabrorum sim.:* CHART. Hans. I 254 (a. 1233) si quis . . . convictus fuerit per duos -os, hansa sua carebit. CHART. Traiect. 1193 scriptor . . . comedet cum -o *(sc. in communi gildae).* CHART. Hans. I 540 -o mercatorum Allemanie in Angliam veniencium (*cf.* CHART. Lub. I 177 p. 164,27 -o Teutonicorum. 329 p. 310,12 -us Romani imperii apud Lennem). 663 p. 230,7 intimabitur o-o vectorum, . . . ut mane veniant ductores. CHART. Fris. or. 1680 eam *(decimam)* . . . locaverunt o-is nostris de convivio beati Petri. *al.*

***aldia,** -ae *f.* *script.* ha-: *l.* 71. *p.* 439,1.

femina minoris libertatis iure aldionum praedita – Minder-, Halbfreie, die nach Aldenrecht lebt (de re cf. p. 439, 59): EDICT. Roth. 208 si quis rapuerit haldiam (al- *var. l.*) alienam. 210. LEG. Lang. p. 160,11 si haldius cuius-

cumque haldiam (al- *var. l.*) alterius tulerit ad oxorem. CAPIT. reg. Franc. 100,1 ut nulli episcopo ... liceat habere ... ancillam aut -am (aliam *2*), quae in opinione adulterii manet. DIPL. Karoli III. 179 p. 297,12 (spur. post 881) curtem ... cum aldiis vel -abus. DIPL. Otton. I. 138 mansa ... cum servis et ancillis et aldionibus et -abus ad eam curtem aspicientibus. DIPL. Heinr. II. 73 p. 93,25 confirmatis ... famulis et famulabus, aldiis et -abus. LEG. Lang. p. 347a,21 si quis -ae alienae, id est quae de matre libera nata est, violentiam fecerit. p. 349a,31 -a aut liberta. ACTA imp. Winkelm. I 34 p. 28,21. 404 p. 350,19. *saepe in Italia. v. et l. 34.47. p. 440,38.56.*

***aldiana**, -ae *f. script.* aud-: *l. 26.29. form.: acc. et abl. sg.* -e(m): *l. 19.22. nom. pl.* -es: *l. 22. p. 440,24. abl. pl.* -ibus: DIPL. Arduini 9 p. 712,22. *v. et l. 26.* -abus: DIPL. Otton. I. 242 p. 344,23.

femina minoris libertatis iure aldionum praedita – Minder-, Halbfreie, die nach Aldenrecht lebt (de re cf. l. 59): LEG. Lang. p. 151,6 si quis -e (-am *var. l.*) alienam ... ad oxorem tollere voluerit. p. 659,33 recepit ... actor domni regis ... mundio de -e domni regis (p. 659,35 pro ipsa -em). p. 660,8 servi ... et ancillas, aldionis et -es. DIPL. Arnulfi 141 ab hominibus liberis ac servis, aldiis ac -is. DIPL. Otton. I. 264 cum ... colonis et colonabus, aldionibus et -is. DIPL. Conr. II. 282 p. 392,28 (spur. post 1026) cum audiis et audianibus. CHART. Sangall. A III app. C 9 p. 957,47 facimus ... donationem ... de tota curte ... cum servis et ancillis, aldianibus et -is utriusque sexus. DIPL. Otton. I. 461 p. 630,9 (spur. s. XIII.in.) audianos et audianas. *saepe. v. et l. 67.72. p. 440,40.51.*

***aldianus**, -i *m. script.* aud-: *l. 29. abl. pl.* -ibus: *l. 28.*

colonus minoris libertatis – minder-, halbfreier Kolone (de re cf. l. 59): DIPL. Heinr. II. 285 p. 338,19 cum servis et ancillis, -is et aldiabus. DIPL. Conr. II. 270 p. 373,28 cum servis et ancillis, -is, mancipiis cartulatis vel offertis.

***aldiaricius** (-tius), -a, -um. *script.:* -der-: *l. 41.* -diaer-: *l. 47.*

1 *adi.: iure aldionum locatus, ab aldione possessus – zu Aldenrecht ausgetan, im Besitz eines Alden befindlich:* DIPL. Karoli M. 155 damus ... casa una massaricia ... et tres casas alias aldericias. GREG. CAT. chron. I p. 193,11 (dipl. Ludow. Pii) monasteriolum ... cum ... casis massariciis, -is, bovulcariis. DIPL. Otton. III. 219 p. 631,20 cum ... mansis tam domnicalibus quam et massariciis, -is, tributareis (*inde* DIPL. Heinr. II. 425 p. 541,3). 2 *subst. fem.: praestatio aldionis – Leistung eines Alden:* LEG. Lang. p. 349a,3 tu es sua aldia et ... te subtrahis de sua aldiaeritia (p. 349a,8). p. 408b,36sq. (gloss. cod. 4) nullam -am de possessionibus suis dent (*cf.* codd. 5.7.8).

1. *aldio, -onis *m. (germ.* *aldi; *cf. Dt. Rechtswb. I. p. 477) script. et form.:* ha-: *l. 62sqq.* allodionibus: CHART. Sangall. A 734 *(cod. s. XV.). cf.* 2. *allodio. muldionibus *(sic?):* CHART. Stab. 23. -ti-: TRAD. Frising. 58. 63. *al. v. et l. 66. p. 440,10. decl.: nom. pl.* -is: LEG. Lang. p. 135,29 *(var. l.). v. et l. 22. p. 440,24. (?)acc. pl.* -donus: *p. 440,7. viguit s. VI.–X. in Italia.*

colonus minoris libertatis in potestate patroni permanens – minder-, halbfreier Kolone oder Bauer, der seinem Patron unterstellt bleibt, Alde (institutum apud Langobardos inventum in Italia permansit usque ad s. XIII.; de re cf. Dt. Rechtswb. I. p. 477. A. Doren, Ital. Wirtschaftsgesch. I. 1934. p. 49.91): LEG. Lang. p. 118,14 qui ha-em (al-e *2.3*) facere voluerit. p. 135,3 de ha-bus (al- *var. l.*), qui de persona sua ha-es sunt, si qua conpellatio facta fuerit, patronus eius eum defendat. TRAD. Frising. 46a tam servos et ancillas quam libertos et -es. 62 colonias, famulos, altiones. *al. (v. ind.).* CAPIT. reg. Franc. 98,6 -es vel aldianae ad ius publicum pertinentes ea lege vivant in Italia ..., qua fiscalini vel lites vivunt in Francia. DIPL. Karoli III. 21 p. 35,24 cum ... -bus utriusque sexus. 179 p. 297,2 (spur. post 881) homines eiusdem monasterii tam ingenuos quam servos, libellarios, -es et aldianas. LEG. Lang. p. 418b,47 qui -em (gloss. p. 418b,51 id est, qui censum capitis dat) facere voluerit, non eum ducat in ecclesia. DIPL. Heinr. III. 60 donamus ... villam ... cum ... -bus vel smurdis (DIPL. Heinr. IV. 140. *v. et* *altista). LEO MARS. chron. 1,54 *praeceptum* de curte Petrae ... cum IV -bus. *saepe in Italia. v. et l. 24. p. 439,6.24. fort. add.:* ORIGO Lang. 2 Langobardi ... possiderunt aldonus (-es *var. l.*; -oinus *in marg.*) Anthaib et Bainaib. *praestatio aldionis – Leistung eines Alden:* ACTA imp. Winkelm. I 213 p. 192,33 (a. 1221) confirmamus ... omnia demania et scadentias, altiones et conditiones in terris.

2. *aldio, -avi, -are. *in potestatem iure aldionum tradere – zu Aldenrecht übergeben:* DIPL. Heinr. III. 228 p. 304,26 (spur. s. XII.) si quis ... liber homo se suaque ... monasterio aldiasset *eqs.*

***aldiolicia**, -ae *f. praestatio aldionis – Leistung eines Alden:* DIPL. Loth. III. 101 p. 162,41 homines de Cassissino ... fictum vel -am facientes beato Iohanni.

***aldiona**, -ae *f. femina minoris libertatis iure aldionum praedita – Minder-, Halbfreie, die nach Aldenrecht lebt: v. l. 39.*

?*aldionalis (-e ?) *f. (n. ?) praedium aldionis – Grundstück eines Alden:* LEG. Lang. p. 660,9 servi ... et ancillas, aldionis et aldianes ... de massariis atque -bus ... fiant deducti erga altario.

***aldionaricius**, -a, -um. 1 *adi.: iure aldionum locatus, ab aldione possessus – zu Aldenrecht ausgetan, im Besitz eines Alden befindlich:* DIPL. Karoli III. 21 p. 35,30 monasterium ... cum ... cohortibus et casis massaric⟨iis, a⟩l-d⟨i⟩onariciis et cunctis pertinentiis earum. *v. et* *aldiaricius. 2 *subst. masc.: colonus minoris libertatis, aldio – minderfreier Bauer, Alde:* DIPL. Otton. I. 334 p. 448,30 (ex dipl. Ludow. II. a. 874) cum ... familiis diversi sexus et aetatis atque conditionis, cartulariis, libellariis, -is.

***aldionus**, -i *m. colonus minoris libertatis – minder-, halbfreier Kolone (de re cf. p. 439,59):* DIPL. Otton. I. 408 p. 555,43 cum ... utriusque sexus familiis, servis et ancillis, -is et aldiabus (*inde* DIPL. Otton. II. 264. *al.*). DIPL. Otton. II. 242 p. 273,15 -os aut aldionas ibidem commanentes molestare. DIPL. Arduini 8 cortem ... cum ... -is et aldianis.

***aldius**, -i *m. script.:* ha-: *p. 438,72.440,47.* au-: *p. 439,26.* alld-: DIPL. Otton. I. 141 p. 222,26. *form. abl. pl.:* -dis: DIPL. Otton. I. 266 p. 380,7 (*inde* DIPL. Arduini 7 p. 709, 12). -uis: CHART. Sangall. A III app. C 10 (a. 1142).

colonus minoris libertatis – minder-, halbfreier Kolone (de re cf. p. 439,59): EDICT. Roth. 28 si quis servum alienum aut ancillam seu haldium ([al- *var. l.*]. gloss. p. 302a,4 [s. XI.] -us proprie est de libera muliere natus *eqs.*) aut libertum viam antesteterit. 216 si haldius (al- *var. l.*) cuiuscumque libera uxorem tulerit. DIPL. Arnulfi 141 theloneum ... ab ... servis, -is ac aldianis ... exigere. DIPL. Otton. I. 136 cum familiis utriusque sexus tam servorum quam -orum. LEG. Lang. p. 359b,34 non liceat -o cuiuscumque, qui amund factus non est, sine voluntate patroni sui terram aut mancipia vendere. GREG. CAT. chron. I p. 171,27 servos vel ancillas, et -os vel aldias. *al. v. et p. 439,5.8,23.* *Pape*

***aldonus** *v.* 1. *aldio.

1. alea, -ae *f.* 1 *proprie i. q. ludus tesserarum vel duodecim scriptorum, taxillus – Würfelspiel, Zwölf-Linien-Spiel, Tricktrack, Puff, Würfel (cf.* GLOSS. III 223,44 St.-S. -a zabel [IV 179,8 -a tafle]. IV 31,19 -a prodicus wrfzabil. GLOSS. p. 208 Th. wurflapol. *v. et H. J. R. Murray, A History of Board-Games other than Chess. 1952. p. 31sq. 56sq.):* ALDH. ad Acirc. 120 p. 164,7sq. -a, unde aleator calculis et tesseris ludens per -am. CONC. Karol. 36,14 -as amare. HRABAN. hom. I 11 p. 24D vanis -ae ludis ... vacare (LIUTPR. hist. 10 p. 167,24 in ludo -ae Iovis ... adiutorium poposcisse *papam.* CHART. Eichsf. 401 p. 239,35 ludos -arum, globorum, thesser⟨ar⟩um ... inhybemus). GODESC. SAXO theol. 21 p. 289,19 ludere ... -a (CHART. Tirol. 563 p. 46, 3sqq. [epist. Innoc. III.] quamvis ... testis dixerit, quod

[Ziltener]

[ipse] ludere consuevit ad -as ..., tamen ... non est iudicandus infamis, cum multi honorabiles viri ad -as sepe ludant. CHRON. Mont. Ser. a. 1223 p. 210,14 -a, scazis, tesseribus globisque ludencium. CAES. HEIST. mirac. II 2,37 p. 121,22 in -is). WALTH. SPIR. Christoph. II 6,161 cumque sibi geminam proponeret -a sortem. GESTA Camer. 1,89 p. 433,30 saecularem ... et iurgiosam -am. FUND. Brunw. 6 p. 128,40 effulsit in construendo sive dissolvendo flexuoso -arum scemate. p. 128,42 comitem ... compellat, quatenus secum ad tabulam -arum e regione sedeat. *al. fort. de ludo scaccorum auxilio taxillorum luso (cf.* GLOSS. IV 212,40 St.-S. -a est ludus et schachzabel. *v. et H. J. R. Murray, A History of Chess. 1913. p. 409sq.):* HONOR. AUGUST. anim. 5 -a scachos certo numero in certamen ordinat, tabula iactis tesseris senaria sorte congregat. METELL. Quir. 11[a],14 doctior hic obtinuit promptius -am; ... victus ... rocho iaculans mortifere timpus adegerat. *de qualitate taxillorum:* RHYTHM. 103,3 pulcherrimam auream ... -am. CHRON. Andag. 83 p. 208,7 ludum unum christallinarum -arum. CATAL. thes. (ed. Bassermann-Jordan, Bamberger Domschatz. Beil. I A p. 50) -a aburnea *(sic)* et III cristalline. *al.* **2** *translate et in imag. i. q. eventus vel fortuna anceps, discrimen, casus – Ungewißheit, Geschick, Zufall:* LAMB. HERSF. annal. a. 1070 p. 116,28 temptatam fortunae -am detestantes (COSMAS chron. 1,7 p. 18,12 fortuna semper hanc ludit -am sua rota, ut *eqs.* ARABS 13 [AltdtBl. 2 p. 383] -a fortune numerat, dum ridet, amicos. *cf.* COSMAS chron. 3,29 p. 199,16 fatorum). VITA Serv. 21 p. 84,15 dira mortis -a. COSMAS chron. 3,30 p. 201,2 subire -am pugne. WIBALD. epist. 163 p. 271,19 *(de electione archiepiscopi)* in talem disceptationis -am non libenter incidimus. VINC. PRAG. annal. a. 1161 p. 678,37 *(de bello)* tali -a, tali trocho ... ludus exercetur. CARM. Bur. B 101,33,1 dum terminat -a ludum. *al.*

2. alea *v.* allium.

alearis, -e. *alearius – zum (Würfel-)Spiel gehörig:* RATHER. epist. 16 p. 84,6 cum ... ad tabulas insuper luderet -es (alearias *var. l.*).

alearius, -a, -um. **1** *adi.: alearis – zum (Würfel-)Spiel gehörig: v. l. 38.* **2** *subst. neutr.: tabula lusoria – Spielbrett:* MIRAC. Bert. 61 super scacarium vel -um cecidit.

aleator, -oris *m. aleae lusor – Würfelspieler (cf.* GLOSS. IV 179,9 St.-S. -r tafleri [V 46,5]): AMALAR. ad Petr. 5 -es, qui perhibent tribus tesseris suis tria tempora significari. GESTA Camer. 1,89 p. 434,9 canon ... clericos interdicit -es fore. GERHOH. ad Innoc. p. 235,1 clerici lascivi, -es, venatores. CHART. Tirol. 563 p. 44,18 (epist. Innoc. III.) -r et baratarius. CHRON. Mont. Ser. a. 1223 p. 210,28 quem *(cellerarium)* ... alii Iudam traditorem, alii -em publice inclamantes. ALBERT. STAD. annal. a. 1183 p. 350,14 Heinricum canonicum, dictum Dobelsten, eo quod -r esset. ALBERT. M. eth. 4,1,8 p. 286[a],31 -r (*p. 1122[a],7* κυβευτής) autem, qui ab amicis lucrari quaerit. *al. v. et p. 440,65.*

aleatrix, -icis *f. ludorum amatrix – (leidenschaftliche) Spielerin:* CHRON. Reinh. a. 1214 p. 584,18 cuius *(Ottonis IV.)* consors ..., -x publica, cum de ludis variis plurimis teneretur debitis *eqs.*

aleb *v.* aleph.

alebra alimentum GLOSS. med. cod. Trev. p. 149,5.

alec *v.* allec.

alector (all-), -oris *m.* (ἀλέκτωρ) *gallus – Hahn:* CARM. Scot. I 7,4,3 iam canit allector praedicens luminis ortum. *v. et* alligator.

alectorius (all-), -i *m.* (ἀλεκτόριος) *script.:* ele-: *l. 69. p. 442,2.* -ter-: *l. 72. lapis in ventriculo (vel in hepate) galli inventus – Stein im Magen (oder in der Leber) des Hahns (cf. Damig. lapid. 19):* DYASC. p. 115[b] lapis all-us invenitur in ventribus gallorum gallinaceorum cristallo similis (*sim.* ALPHITA II p. 91,23 lapis el-us). MARB. RED. lap. 3,7. ARNOLD. SAXO fin. 3,6 -us lapis ... a ventriculo galli castrati trahitur post quartum annum *(cf. notam ed. Rose).* ALBERT. M. miner. 2,2,1 p. 31[b],9 -erius est gemma, quae vocatur lapis galli. animal. 23,118 de gallinacio dicitur, quod post sex annos aliquando in epate lapidem el-um nomine gignit. *Ziltener*

alecus *v.* aliquis. **alef** *v.* aleph. **alego** *sim. v.* allego.

alemandina *v.* alabandina. **Alemannius** *v.* Alcmanius.

***alembicum,** -i *n. vel* ***alembicus,** -i *m. (arab.* anbīq, *v. Siggel, Arab.-dt. Wb. d. Stoffe. p. 95[b]) script.:* elem-: *l. 16sq.* (a)lam-: *l. 14.32.* alen-: ANON. secret. p. 47,15. allan-: *l. 19.* -bicc(um, -us): *l. 16sq.19.32.*

summa pars vasis destillatorii, quae super cucurbitam ponitur – oberster Teil des Destillationsgefäßes, der auf den Kolben gesetzt wird (cf. J. Ruska, QuellStudGeschNat. 6. 1937. p. 62): ANON. tab. p. 157,22 sublimatur *spiritus* ad -um (THEOD. CERV. chirurg. 4,7 p. 183[c] per alambicum). p. 192,21 recipere aquam ... per -um in recipiente. ANON. secret. p. 47,10sq. elembicci cum rostro *(arab.* anbīq ḏāt al-ḫaṭm, *cf. Siggel l. c.)* ... cucurbita ... cum elembicco caeco *(arab.* anbīq aʿmā, *cf. Siggel l. c.).* p. 48,7 sunt allanbicca, quae debent habere rostrum iatum ..., sunt et alia, quae debent habere rostrum strictum. GEBER. summ. 1,47 p. 576 -us cum laxo naso. 1,50 p. 587 quae *(destillatio)* per ascensum fit in -um ...; ne cucurbita vel distillatorius -us rumpantur. p. 589 usque prope collum -i ... usque ad curvitatem ipsius -i ... lutetur -us cum cucurbita sua ...; -us ... et eius cucurbita de vitro sint. THADD. FLORENT. cons. 179,33 distillatio ... *aquae ardentis* fit per -um serpentinum. ALPHITA I p. 273,41 -um, id est vas distillatorium, ut in quo fit aqua rosata et aqua ardens. *al. spectat ad totum vas:* ALBERT. M. miner. 2,3,6 p. 57[a],2 si *lapis* ponatur in -o, hoc est in vase aquae bullientis, cessant ampullae ebullitionis. WILH. SALIC. chirurg. 1,9 p. 306[G] ponebam ... pulveres ... ad lambiccum. *designatur vocibus arcanis:* ANON. tab. p. 163,1 occultaverunt ... nomen cucurbitae et -i et dixerunt cribro et silo. p. 177,17 thalamus est -us, in quo est illud genitum *(i. materia destillata).* p. 192,20 significavit ... per cacumina montium -a. AURORA consurg. 7 p. 203,24 *aqua, aer et ignis* sunt tria -a vitrea, in quibus genitus philosophorum generatur. *al. v. et Suppl. Arab.*

alenitus, aleno *v.* anhelitus, anhelo.

***alentidium** *subst. (orig. inc., cf. André, Lex. bot. p. 23) chamaedrys – Gamander (Teucrium chamaedrys L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 286):* HILDEG. phys. 1,124 gamandrea (alentidium *ed. pr.*) calida est et pinguis.

1. *alenus *subst.* (*cf.* ὠλένη, ὄλενον) *script.:* alien-: *l. 46.* -os: *l. 46. cubitus – Ellbogen:* GLOSS. III 71,40 St.-S. -us elinbôgo. 178,7 alienus elinbogo. 293,40 -os ellenbogo. *ibid. al.*

2. alenus *v.* anhelus.

aleo, -onis *m.* (alea) *aleator – Würfelspieler:* GLOSS. IV 213,7 St.-S. -o -is zabelære.

aleph. (אָלֶף) *script.:* -p: *l. 55.* -b: *l. 53.58.* -f: *l. 58. littera prima alphabeti Hebraici:* **1** *gener.:* URSO gloss. 102 '-b', quod tantum sonat, quantum in nostro ydiomate 'a' ...; primam et ultimam dictionis literam componunt et pro '-p' proferunt 'ab'. **2** *alleg.:* CARM. Scot. I 14,1,1 doctrinam commonet -ph *(cf. Hier. epist. 30,5).* **3** *math. de figurarum puncto:* Ps. AVIC. anim. 6,2 p. 198 scribe in centro *circuli* -f ... de -f ad gim ... de -f ad b *eqs.*

***alephanginus,** -a, um. *(arab.* ʿanfaqah, *v. Freytag, Lex. Arab.-Lat. III. p. 233[a]) parti faciei circa nasum sitae utilis – auf die Nasengegend wirkend:* WILH. SALIC. chirurg. 1,18 p. 309[A] addendo aliquas -as species stomachales ut mastiches *eqs.*

***aleptafilos** *subst. (e* λεπτόφυλλος *corruptum) artemisia – Beifuß (Artemisia vulgaris L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 434):* GLOSS. III 469,31 St.-S. -os id est artemisia buggila. *v. et* leptophyllos.

1. ales, -itis *m. et f. nom. sg.* alis: IONAS BOB. Columb. 2,2 p. 234,5. *nom. pl.:* alis: *l. 71.* ales: *l. 71. p. 443,3.*

I *proprie i. q. avis – Vogel: A gener.:* IONAS BOB. Columb. 1,30 p. 228,9 in aescas alis (ales, alites *var. l.*) veniunt. VITA Pirmin. I 10 -e multo (*e Sedul. carm. pasch. 3,210;*

[Baader]

cf. WALAHFR. [?] carm. 50,1,15). CAND. FULD. Eigil. II prol. 1,12 -bus . . . atris. CARM. Salisb. 11,5 Martius . . . -e gaudet. CYPR. COND. carm. 3,2 (MGPoet. III p. 145) ales . . . pipant . . . voces. EGBERT. fec. rat. 1,148 nidos commaculans inmundus habebitur -s. 1,167 consumendo vorans alios formosior -s. *al.* **B** *spec.:* **1** *de aquila:* WALAHFR. carm. 19,11 -s ad alta volat *(cf.* EKKEH. IV. bened. I 4,24 Iovis -s [gloss.: aquila; *e Verg. Aen. 1,394*]). **2** *de gallo:* HEITO Wett. 28 -bus . . . viciniam diei concrepantibus. **3** *de columba:* ALDH. virg. I 23 p. 254,2 spiritu in simulacro -is descendente. **4** *de pavone:* EPIST. Hann. 24 p. 58,7 *(per compar.) praepositus* ad curiam Iunonius -s evolavit.

II *translate i. q. auspicium – Vorzeichen:* CHRON. Pol. 1,29 sinistro -e.

2. *ales, -itis *(m.)* (alere) *puer – Kind:* ALBERT. M. pol. 7,15[a] p. 745[b],36 'apparet -e' *(gr. p. 1336[a],5 nihil respondet huic voci)* id est eo, quod alitur. p. 745[b],39 vocat pueros tales -es, quia bene aluntur.

3. ales *v.* ala *p. 419,10.*

***alesna** *subst. (germ.* *alisna, *francog. vet.* alesne, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 67) subula – Ahle:* GLOSS. III 679,59 St.-S. -a ala.

1. *aleta, -ae *f. (*ala; *francog. vet.* elette, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 56) pinna – Flosse:* IOH. sacerd. 198 carpe -as et caudam.

2. aleta *v.* athleta.

alethia (ala-, ali- *sim.*), -ae *f.* (ἀλήθεια) *metr.* -i(a): *l. 32.*

veritas – Wahrheit: BERNH. PROV. comm. 5,4 p. 288,25 cinamomum alithinum, id est verum ab ali-a, quod est veritas. *per prosop.:* WALTH. SPIR. Christoph. II 3,205 vias Domini Pietas et Ali-a cingunt. CONR. HIRS. dial. 695 certantes personae Pseustis et Alathia, quas introducit *Theodulus* (708. ACCESS. ad auct. p. 22,18 Ps. et Ali-a . . .; Ali-a veritas Dei interpretatur, 'ali' Hebreo sermone veritas, 'thia' Deus dicitur). ARCHIPOETA 10,9,4 non est in tot turribus *Papiae* turris A-ę (alothie, alachie, galathie, alicie *codd.; cf. comm. ad l.*).

alethinus (alitin-, -then-, -ch(i)m- *sim.*), -a, -um. (ἀληθινός) *metr.* ālĭchĭmum: *l. 51.*

1 *adi.:* **a** *verus – echt:* COMPOS. Luc. β 25 compositio cinnabarin alithi[ti]nus *(sic L,* alithinis *codd. Vitr.; cf. J. Svennung, Compos. Luc. 1941. p. 92).* BERNH. PROV. comm. 8,3 p. 302,7 alithaunum *cinnamum,* id est verum. *v. et l. 30.* **b** *purpureus, subrufus – purpurfarben, rötlich:* AGNELL. lib. pont. 119 fecit thecam . . . ex blacta ali-o. 155 endotin ex blatta alitheno. CONSTANT. AFRIC. grad. p. 368,9 cinnamomum . . . ali-um (theor. 5,34 p. 22a[r] alichmum. ALPHITA I p. 284,19 alichimum. p. 284,21 alithimum . . . interpretatur subtile rubrum. Ps. OTHO med. 60 subtile alichimum. *v. et l. 44).* theor. 7,13 p. 34b[r] rubeum *colorem urinae,* quem vocant alithum (7,14 p. 34b[v] urina rubicundissima et ali-a. 8,5 p. 37b[r]). **c** *ad purpuram spectans – Purpur-:* MAPPAE CLAVIC. 229[tit.] tinctio ali-a. *v. et l. 58.*

2 *subst. fem. et neutr.:* **a** *purpurae infectio – Purpurfärbung:* COMPOS. Luc. D 20 de alitina (23. 32). **b** *color purpureus – Purpurfarbe:* COMPOS. Luc. A 14 tinctio ali-i (ali-a MAPPAE CLAVIC. 159; *cf. J. Svennung, op. cit. p. 103).*

adv. ***alethine.** *purpureo colore – purpurfarben:* COMPOS. Luc. C 25 de pelle ali-ae tinguere. 26 qualiter debeatur pelles tingui alitine.

***aletica** *subst. (orig. inc., ni cohaeret c.* ἀλλάντιον) *tomaculum – Bratwurst:* GLOSS. III 613,28 St.-S. lucanica -a *(an adi.?)* pratuurst. 617,25 -a bratwurst. 691,38.

aletrix *v.* altrix. **alevantus** *v.* elephas.

alevio *v.* allevio. **alevium** *v.* allec. **aleum** *v.* allium.

***alexander** *subst. (corruptum ex* olusatrum, *ital. vet.* alessandrina, *francog. vet.* alisandre, *cf. Wartburg, Frz. etym. Wb. I. p. 64) olusatrum – Pferdeeppich (Smyrnium olusatrum L. et sim., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 284):* ALPHITA II p. 5,1 -r vel olixatrum i. petrosillinum Macedonicum, Gallice alisandre.

Alexandrina, -ae *f.* (Alexander *vel* Alexandria) **1** *bot.:* **a** *agnus castus – Keuschlamm (Vitex agnus castus L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 288):* DYASC. p. 38[a] agnus sive aligos, Latine -e appellatur. *huc spectare videtur:* BERNH. PROV. comm. 6,4 p. 292,34 -a vel eius flos. **b** *laurus Alexandrina – lorbeerblättriger Mäusedorn (Ruscus hypophyllum L., cf. André, Lex. bot. p. 116):* ALPHITA II p. 48,1 dampne, quam alii -am vocant (*cf. Diosc. gr. 4,145* δάφνη Ἀλεξάνδρεια, *Diosc. lat. 4 p. 63,23* dafni aut Alexandria). **c** *chamaedaphne – traubiger Mäusedorn (Ruscus racemosus L., cf. André, op. cit. p. 23):* ALPHITA II p. 6,4 -a, id est camedafne (*cf. Diosc. gr. 4,147* Ἀλεξάνδρειαν, *Diosc. lat. 4 p. 64,17* Alexandria). **d** *?aconitum – ?(gelber) Sturmhut (Aconitum vulparia Rchb., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 108sq.):* ALBERT. M. veget. 6,333 quae *(herba)* -a vocatur et . . . a quibusdam . . . herba luporum. **2** *pharm.: species antidoti – Heilmittelart:* MATTH. PLATEAR. gloss. p. 366[G] -a *dicta est* ab inventore vel forte a loco (*cf.* GLOSS. Roger. III 797 unguentum aureum, quod fit de aurea -a).

***alficus** (afl-, afr-, -fin- *sim.*), -i *m. (arab.* fil *'elephas', v. Lokotsch, Etym. Wb. d. Wörter orient. Urspr. nr. 605) latrunculus ludi scachorum, senex – Schachfigur, Läufer:* CARM. Bur. B 210,5,1 tertius -us (aflicus, alfinus, arphilus *sim. var. l.*) custos regalis habetur. 210,15,1 -us trivius cornuta fronte timendus. CARM. ined. 83,4 (ed. H. Hagen. 1877) africus in triviis locum capit ex inimicis.

***alfinus** *v.* *alficus. **alfit(um)** *v.* alphitum.

1. alga, -ae *f.* **1** *bryon – Meergras, -tang, Alge (Zostera marina L. vel Fucus L., cf. G. Pritzel – C. Jessen, Die dt. Volksnamen der Pflanzen. 1882. p. 452 et Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. II. p. 502sqq.):* ALDH. ad Acirc. 142 p. 203,11 refluis -arum illisionibus. VITA Audom. 5 (MGMer. V p. 758,9) litoreas . . . -as. ERMOLD. Ludow. 1,510 ista *(avis)* -is recubat. GLOSS. IV 166,59 St.-S. -a mergras *(v. et l. 42).* CARM. var. III 82,10 pro infamia Walperti *(episcopi)* te *(Adalbertum, regem Italiae)* decet -a regni. LAMB. LEOD. Matth. I 1847 -a loquaci. ALBERT. M. animal. 24,58 hic piscis ex -a nidum construit. *al. in imag.:* RADBOD. carm. 5,76 Silvano extorsimus -am (gloss.: vile obsequium).

2 *carex – Segge, Riedgras (Carex L., cf. Marzell, Wb. dt. Pflanzennam. I. p. 828):* GLOSS. II 492,35 St.-S. -is seim (*lege:* seun). 580,53 -is seon merigrason. 619,22 -a fenum gras sahirahi. 687,44 -a herba maritima i. rietgras vel mies. III 535,36 -a reinegras. 592[1] -a vel saliunca rietgraz. 719,51 -a lius. *ibid. al.* **3** *iuncus – Binse (Iuncus L., cf. Fischer, Pflanzenkunde. p. 272):* GLOSS. II 562,51 St.-S. -a i. semih. III 584,20 -a semit. **4** *harundo parva – Schilfrohr (Phragmites communis L. et sim., cf. Fischer, op. cit. p. 278):* GLOSS. III 679,16 St.-S. -a ulue. **5** *lenticula aquatica – Meerlinse (Lemna minor L., cf. Fischer, op. cit. p. 273):* GLOSS. III 492,24 St.-S. -a merelinsin. *ibid. al.* **6** *nasturcium – Brunnenkresse (Nasturtium officinale R. Br., cf. Fischer, op. cit. p. 276):* GLOSS. III 221,28 St.-S. arnoglossa wegerich vel -a i. rietgras vel brunnegresso. **7** *nymphaea – Seerose (Nymphea alba L., cf. Fischer, op. cit. p. 276):* DYASC. p. 130[b] nimpha sicut alii cacabus Veneris, id est papaver palustre sive ut Latini -a palustris (gallam plaustrem ALPHITA II p. 126,2; *cf. Ps. Apul. herb. 68 adn. ad l.* 9 [*codd. interpol.*]), nascitur in aquis stantibus *eqs.* (*cf.* Ps. ODO MAGD. herb. 107). **8** *beta – Mangold (Beta vulgaris var. Cicla L., cf. Marzell, op. cit. I. p. 588):* GLOSS. III 524,31 St.-S. -a romesgras.

2. *alga, -ae *f. (fort. cohaeret c.* *augia, *theod. vet.* ouwa) *campus – Flur:* CHART. Wirt. VII 2377 p. 269,34 (a. 1274) prata . . . sita in -a, que dicitur in der Tachowe. p. 270,1sq. fossus fuit vallus in -a apud Tollendorf, cuius -e pars ad me pertinebat.

***algala** *subst. (fort. e* Galenus *corruptum, cf. J. Ruska, QuellStudGeschNat. 5. 1936. p. 315 et* IOH. sacerd. 100 algalias, *ni cohaeret c. arab.* alachuin, *cf. Tschirch, Hb. d. Pharmakogn. III. p. 1066) commixtio quaedam – ein Gemisch:* ARNOLD. SAXO fin. 3,77 ex eo *(sanguine draconis)* et argento vivo fit -a. IOH. sacerd. 148 de -a.

[Baader]